

UNIwersytet Papiński Jana Pawła II w Krakowie

KS. TOMASZ PODLEWSKI

**ROLA RZECZNIKA PRASOWEGO
KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI
Z PERSPEKTYWY TEORII I PRAKTYKI
KOMUNIKOWANIA SPOŁECZNEGO
ORAZ MISJI KOŚCIOŁA**

Rozprawa doktorska

Dyscyplina: nauki o komunikacji społecznej i mediach

Promotor: ks. prof. dr hab. Michał Drożdż

Kraków 2023

OPIS BIBLIOGRAFICZNY

Autor: ks. Tomasz Podlewski

Tytuł: *Rola rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski z perspektywy teorii i praktyki komunikowania społecznego oraz misji Kościoła*

Promotor: ks. prof. dr hab. Michał Drożdż

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Kraków 2023

Liczba stron: 863

ABSTRAKT

Przedmiotem rozprawy są: historia i specyfika pracy urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski od początku jego formalnego istnienia, z perspektywy wszystkich pełniących i nadzorujących go dotychczas osób; recepcja wskazań teorii i praktyki komunikowania społecznego oraz nauczania Kościoła w pracy rzecznika KEP. Celem badań są: określenie genezy i przebiegu realizacji urzędu; określenie roli rzecznika i biura prasowego KEP z perspektywy komunikowania społecznego i misji Kościoła na podstawie analiz teoretycznych i badań empirycznych; zbadanie funkcji rzecznika KEP i związanych z nimi wyzwań informacyjno-komunikacyjnych; określenie dobrych praktyk, ograniczeń i kierunków profesjonalizacji pełnienia urzędu. Teoretyczne rozdziały pierwszy i drugi, kreśląc perspektywy komunikowania społecznego oraz misji Kościoła, stanowią tło interpretacyjne dla wyników badań. Rozdział trzeci jest opisem metodologicznym. W części empirycznej (rozdziałach czwartym i piątym), na podstawie badań, dogłębnie scharakteryzowano funkcjonowanie biura prasowego i rzecznika KEP.

SŁOWA KLUCZOWE

Biuro prasowe; Budzik; *crisis management*; episkopat; Gądecki; Gęsiak; KEP; Kloch; Kościelna Komisja Historyczna; Konferencja Episkopatu Polski; konferencja prasowa; kryzys; Libera; Michalik; *media relations*; Miziński; MR; Polak; PR; *public relations*; Rytel-Andrianik; rzecznictwo; rzecznictwo prasowe; rzecznik; rzecznik prasowy; Schulz; sekretarz generalny KEP; *spokesman*; Wielgus; wizerunek; zarządzanie kryzysowe.

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	3
WYKAZ SKRÓTÓW	10
WSTĘP	14
ROZDZIAŁ I	
Rzecznik prasowy w kontekście komunikowania społecznego	50
1.1. Rzecznictwo prasowe w kontekście nauk o komunikacji społecznej i mediach	51
1.2. Geneza i istota rzecznictwa prasowego	56
1.2.1. Próby określenia genezy i historii rzecznictwa prasowego	56
1.2.2. Istota współczesnego rzecznictwa prasowego	63
1.2.3. Rzecznik prasowy wobec pojęć i terminów pokrewnych	72
1.2.3.1. Rzecznik prasowy w perspektywie komunikowania	73
1.2.3.2. Rzecznik prasowy w perspektywie <i>public relations</i>	88
1.2.3.3. Rzecznik prasowy w perspektywie <i>media relations</i>	96
1.2.3.4. Przykłady nazw profesji związanych z rzecznictwem prasowym	102
1.2.4. Propozycje definicji rzecznika prasowego	107
1.3. Specyfika pracy rzecznika prasowego	109
1.3.1. Cechy i kompetencje rzecznika prasowego	109
1.3.2. Obowiązki i zadania rzecznika prasowego	115
1.3.3. Otoczenie zawodowe rzecznika prasowego	124
1.3.3.1. Rzecznik prasowy wobec struktury i zarządu instytucji	125
1.3.3.2. Rzecznik prasowy wobec biura prasowego instytucji	129
1.3.3.3. Rzecznik prasowy wobec środowiska dziennikarskiego	132
1.3.4. Funkcje rzecznika prasowego	136
1.3.4.1. Propozycje klasyfikacji funkcji rzecznika prasowego	136
1.3.4.2. Funkcje podstawowe rzecznika prasowego	143
1.3.4.2.1. Funkcja informacyjna rzecznika prasowego	143
1.3.4.2.2. Funkcja wewnątrzinstytucjonalna rzecznika prasowego	146
1.3.4.2.3. Funkcja wizerunkowa rzecznika prasowego	147
1.3.4.2.4. Funkcja antykryzysowa rzecznika prasowego	150

1.3.4.2.4.1. Źródła kryzysu	151
1.3.4.2.4.2. Propozycje klasyfikacji rodzajów kryzysu	153
1.3.4.2.4.3. Rzecznik prasowy w perspektywie zarządzania kryzysowego	154
1.3.4.2.4.3.1. Działania prewencyjne i strategia kryzysowa	154
1.3.4.2.4.3.2. Przebieg kryzysu a działania rzecznika prasowego	157
1.3.4.2.4.3.3. Działania rzecznika prasowego po kryzysie	164
1.3.4.3. Funkcje wtórne rzecznika prasowego	167
1.3.5. Narzędzia pracy rzecznika prasowego	171
1.3.6. Etyka pracy rzecznika prasowego	175
1.4. Podsumowanie	181
ROZDZIAŁ II	
Rzecznik prasowy w kontekście misji Kościoła katolickiego	183
2.1. Kościół wobec mediów i komunikacji	186
2.1.1. Misja Kościoła w kontekście dokumentów źródłowych	187
2.1.2. Nauczanie Kościoła nt. mediów i komunikowania	189
2.1.2.1. Zarys nauczania Kościoła powszechnego nt. mediów i komunikowania	190
2.1.2.2. Zarys nauczania Kościoła polskiego nt. mediów i komunikowania	199
2.1.3. Praktyka wykorzystania mediów w Kościele	202
2.1.3.1. Praktyczne aspekty wykorzystania mediów przez Stolicę Apostolską	203
2.1.3.2. Praktyczne aspekty wykorzystania mediów w Kościele polskim	211
2.1.4. Media i komunikacja w perspektywie misji Kościoła	215
2.2. Rzecznik prasowy instytucji eklezyjalnej	218
2.2.1. Rzecznictwo prasowe w kontekście nauczania i wskazań Kościoła	219
2.2.2. Praktyka eklezyjalnego rzecznictwa prasowego	231
2.2.2.1. Rzecznictwo prasowe w Stolicy Apostolskiej	232
2.2.2.2. Wybrane aspekty rzecznictwa prasowego w episkopatach europejskich	238
2.2.2.3. Rzecznictwo w Kościele polskim	239
2.3. Podsumowanie	254
ROZDZIAŁ III	
Metodologia analiz i badań własnych	257
3.1. Dotychczasowy stan badań	260

3.2. Uzasadnienie podjęcia tematu	263
3.3. Badania oraz metody jakościowe w naukach społecznych i medioznawczych	265
3.4. Argumenty za zastosowaniem metod jakościowych	271
3.5. Etapy projektu badawczego	273
3.6. Charakterystyka materiału źródłowego	276
3.7. Charakterystyka metod badawczych	279
3.7.1. <i>Desk research</i>	282
3.7.2. Jakościowa analiza treści	284
3.7.2.1. Szczegółowa charakterystyka jakościowej analizy treści	289
3.7.2.2. Materiał badawczy poddawany jakościowej analizie treści	291
3.7.2.3. Cel stosowania jakościowej analizy treści	292
3.7.2.4. Zalety i wady jakościowej analizy treści	294
3.7.2.5. Zastosowany w badaniach wariant jakościowej analizy treści	295
3.7.2.6. Kroki proceduralne jakościowej analizy treści	297
3.7.3. Jakościowy wywiad badawczy	302
3.7.3.1. Metoda wywiadu a metoda obserwacji	302
3.7.3.2. Zarys historyczny metody wywiadu	303
3.7.3.3. Kwestie terminologiczne związane z nazwą jakościowego wywiadu badawczego	304
3.7.3.4. Przedmiot i cel stosowania jakościowego wywiadu badawczego	306
3.7.3.5. Zalety i wady jakościowego wywiadu badawczego	308
3.7.3.6. Próby klasyfikacji metody wywiadu	311
3.7.3.6.1. Standaryzacja i strukturyzacja jakościowego wywiadu badawczego	312
3.7.3.6.2. Kategoryzacje jakościowego wywiadu badawczego	317
3.7.3.7. Warianty jakościowego wywiadu badawczego zastosowane w badaniach	326
3.7.3.7.1. Wariant wywiadu stanowiącego podstawową metodę badawczą	326
3.7.3.7.2. Jakościowy wywiad ekspercki uzupełniający badania	338
3.7.3.8. Kroki proceduralne jakościowego wywiadu badawczego	339
3.7.3.8.1. Konceptualizacja badań za pomocą wywiadu	340
3.7.3.8.2. Zaprojektowanie badania i opracowanie narzędzia wywiadu	346
3.7.3.8.2.1. Określenie próby badawczej	346
3.7.3.8.2.2. Opracowanie narzędzia badawczego	351
3.7.3.8.3. Przeprowadzenie badań za pomocą wywiadu	360
3.7.3.8.3.1. Sposób przeprowadzenia wywiadu przez badacza	361

3.7.3.8.3.2. Okoliczności przeprowadzenia badań za pomocą wywiadu	365
3.7.3.8.4. Transkrypcje wywiadów	369
3.7.3.8.5. Analiza i interpretacja treści transkrypcyjnych	377
3.7.3.8.6. Przygotowanie raportu z badań	381
3.7.4. Analiza zawartości mediów	381
3.8. Podsumowanie	386

ROZDZIAŁ IV

Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski – uwarunkowania prawne i organizacyjne	388
4.1. Instytucja Konferencji Episkopatu Polski	389
4.2. Historia biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski	391
4.2.1. Geneza biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski	392
4.2.2. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski w latach 1968-1993	393
4.2.3. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski w latach 1993-1998	396
4.2.4. Kontekst działalności biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski w ostatnich latach XX wieku	402
4.3. Specyfika funkcjonowania biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski	404
4.3.1. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski w perspektywie dokumentów KEP	404
4.3.2. Instytucjonalne aspekty działalności biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski	408
4.3.2.1. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski wobec jego dyrektora, rzecznika KEP oraz sekretarza generalnego KEP	408
4.3.2.2. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski wobec wybranych podmiotów powołanych przez KEP	411
4.3.2.2.1. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski wobec <i>Katolickiej Agencji Informacyjnej i Opoki</i>	411
4.3.2.2.2. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski wobec Biura Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży	415
4.3.2.2.3. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski wobec Biura ds. Komunikacji Zagranicznej KEP	416
4.3.2.3. Finansowanie działalności biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski	418

4.3.3. Zatrudnienie i kompetencje pracowników	
biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski	418
4.3.4. Zadania biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski	423
4.3.4.1. Ogólny zarys podstawowych zadań	
biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski	424
4.3.4.2. Działalność wydawnicza biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski	426
4.3.4.3. Kanały komunikacyjne biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski	434
4.3.4.3.1. Komunikacja telefoniczna z biurem prasowym	
Konferencji Episkopatu Polski	435
4.3.4.3.2. Komunikatory biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski	435
4.3.4.3.3. Poczta elektroniczna biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski	436
4.3.4.3.4. Strona internetowa prowadzona przez biuro prasowe	
Konferencji Episkopatu Polski	437
4.3.4.3.5. Konta biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski	
na wybranych platformach internetowych	440
4.3.4.3.6. Konta w mediach społecznościowych	
prowadzone przez biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski	442
4.4. Podsumowanie	456

ROZDZIAŁ V

Specyfika pracy i wyzwania informacyjno-komunikacyjne	
rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	458
5.1. Geneza i ewolucja urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	459
5.1.1. Próba określenia genezy	
urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	459
5.1.2. Początek funkcjonowania	
urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	463
5.1.3. Ogólny zarys historyczny kontekstu społeczno-eklezyjnego ówczesnego	
funkcjonowania urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	466
5.1.3.1. Kadencja pierwszego w historii rzecznika KEP,	
o. Adama Schulza (1998-2003)	467
5.1.3.2. Kadencja drugiego w historii rzecznika KEP,	
ks. Józefa Kłocha (2003-2015)	472

5.1.3.3. Kadencja trzeciego w historii rzecznika KEP, ks. Pawła Rytla-Andrianika (2015-2020)	483
5.1.3.4. Kadencja czwartego w historii rzecznika KEP, o. Leszka Gęsiaka (od 2020 roku)	488
5.1.3.5. Podsumowanie wybranych aspektów instytucjonalno-personalnych właściwych dotychczasowym rzecznikom prasowym Konferencji Episkopatu Polski	495
5.2. Urząd rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski w perspektywie dokumentów KEP	499
5.2.1. Istota urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski w perspektywie dokumentów KEP	500
5.2.2. Nazwa urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski w perspektywie dokumentów KEP	509
5.3. Specyfika pracy rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	511
5.3.1. Rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski wobec przełożonych w strukturach KEP	511
5.3.1.1. Podległość rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski wobec przełożonych w strukturach KEP	512
5.3.1.2. Współpraca rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski z przełożonymi w strukturach KEP	514
5.3.1.3. Autonomia działań rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	516
5.3.1.4. Konflikty rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski z przełożonymi w strukturach KEP	519
5.3.1.5. Ewaluacja działań rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	520
5.3.2. Podstawowe otoczenie zawodowe rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	522
5.3.2.1. Wewnątrzinstytucjonalne otoczenie zawodowe rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	522
5.3.2.2. Zewnątrzinstytucjonalne otoczenie zawodowe rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	525
5.3.2.2.1. Rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski wobec mediów	526
5.3.2.2.2. Rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski wobec dziennikarzy	529

5.3.2.2.3. Rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski wobec rzeczników prasowych polskich diecezji	531
5.3.2.3. Poprzednicy i następcy na stanowisku rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	534
5.3.3. Cechy i kompetencje rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	537
5.3.4. Zatrudnienie rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	545
5.3.5. Wyłącznie zawodowa rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	546
5.3.6. Obowiązki i zadania rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	550
5.3.7. Narzędzia pracy rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	555
5.3.8. Funkcje rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	561
5.3.8.1. Funkcje podstawowe rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	562
5.3.8.1.1. Funkcja informacyjna rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	562
5.3.8.1.2. Funkcja wewnątrzinstytucjonalna rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	566
5.3.8.1.5. Funkcja wizerunkowa rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	569
5.3.8.1.4. Funkcja antykryzysowa rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	572
5.3.8.1.5. Funkcja ewangelizacyjna rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	594
5.3.8.2. Funkcje wtórne rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	598
5.3.9. Reaktywność i proaktywność w pracy rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski	601
5.4. Wnioski i propozycje	603
ZAKOŃCZENIE	639
BIBLIOGRAFIA	646
SPIS ILUSTRACJI	684
ANEKS	688

WYKAZ SKRÓTÓW

AN	instrukcja pt. <i>Aetatis novae</i> Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu (1992)
BP KEP	biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski
CD	dekret pt. <i>Christus Dominus</i> Soboru Watykańskiego II (1965)
CP	instrukcja pt. <i>Communio et progressio</i> Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu (1971)
EKŚSP	dokument pt. <i>Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu</i> II Polskiego Synodu Plenarnego (1999)
EN	adhortacja apostolska pt. <i>Evangelii nuntiandi</i> papieża Pawła VI (1975)
FB	<i>Facebook</i>
GS	konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym pt. <i>Gaudium et spes</i> Soboru Watykańskiego II (1965)
IAR	<i>Informacyjna Agencja Radiowa</i>
IDK	<i>Internetowy Dziennik Katolicki</i>
IM	dekret pt. <i>Inter mirifica</i> Soboru Watykańskiego II (1963)
IPN	Instytut Pamięci Narodowej
KAI	<i>Katolicka Agencja Informacyjna</i>
KEP	Konferencja Episkopatu Polski

KKH	Kościelna Komisja Historyczna
KKK	<i>Katechizm Kościoła Katolickiego</i> (1992)
KPK	<i>Kodeks Prawa Kanonicznego</i> (1983)
LG	konstytucja dogmatyczna o Kościele pt. <i>Lumen gentium</i> Soboru Watykańskiego II (1964)
LGBT	środowisko lesbijek, gejów, osób biseksualnych i transpłciowych
MP	encyklika pt. <i>Miranda prorsus</i> papieża Piusa XII (1957)
MR	<i>media relations</i>
ODSP	papieskie <i>Orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu</i>
ODSP, 24/1990	<i>Orędzie na 24. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu</i> papieża Jana Pawła II (1990)
ODSP, 39/2005	<i>Orędzie na 39. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu</i> papieża Jana Pawła II (2005)
ODSP, 44/2010	<i>Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu</i> papieża Benedykta XVI (2010)
ODSP, 53/2019	<i>Orędzie na 53. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu</i> papieża Franciszka (2019)

ODSP, 54/2020	<i>Orędzie na 54. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu papieża Franciszka (2020)</i>
ODSP, 56/2022	<i>Orędzie na 56. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu papieża Franciszka (2022)</i>
ODSP, 57/2023	<i>Orędzie na 57. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu papieża Franciszka (2023)</i>
PAP	<i>Polska Agencja Prasowa</i>
PB	konstytucja apostolska pt. <i>Pastor Bonus</i> papieża Jana Pawła II (1988)
PR	<i>public relations</i>
RH	encyklika pt. <i>Redemptor hominis</i> papieża Jana Pawła II (1979)
RP KEP	rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski
SB	Służba Bezpieczeństwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej
SC	<i>SoundCloud</i>
SG KEP	sekretarz (<i>vel</i> sekretariat) generalny Konferencji Episkopatu Polski
ŚDM	Światowe Dni Młodzieży
TK	Trybunał Konstytucyjny
TT	<i>Twitter</i>

TW	tajny współpracownik Służby Bezpieczeństwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej
UKSW	Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
YT	<i>YouTube</i>

WSTĘP

Komunikowanie, stanowiąc dla społeczeństw oraz ich rozwoju proces tyleż rudymenarny, ileż dynamizujący, pozostaje jednocześnie wieloaspektowym przedmiotem różnorodnych przedsięwzięć badawczych oraz wynikających z nich interpretacji i praktycznych implikacji. Wielokierunkowość, żywotność i newralgiczność komunikowania eksponują je jako jeden z najbardziej strategicznych determinantów rozwoju zasobów ludzkich, a wskutek tego, także cywilizacji i kultury. Nieustannym przeobrażeniom podlegają nie tylko technologiczne i zapośredniczone medialnie wymiary komunikacji, lecz także konstytutywne dla niej elementy podmiotowo-egzystencjalne. Coraz liczniejsze stają płaszczyzny aktywności medialnej, na których wyraźna do niedawna granica między twórcą a odbiorcą traci jednoznaczność i ostrość, a osoby korzystające z najnowszych kanałów komunikacyjnych coraz częściej nazywa się użytkownikami czy też nawet uczestnikami mediów¹.

Następująca w ostatnich dekadach intensyfikacja rozwoju mediosfery i komunikowania wzmaga nie tylko akcelerację przemian mentalnościowych czy odpowiedniej infrastruktury, lecz implikuje również rozwój adekwatnych dziedzin i dyscyplin naukowych. Przestrzeń medialna staje się ponadto specyficznym środowiskiem funkcjonowania tzw. mediów tradycyjnych, gdzie z powodu ich koegzystencji z tzw. nowymi mediami (oraz wynikających z niej charakterystycznych uwarunkowań dalszego rozwoju tych pierwszych) dochodzi do okoliczności wyczerpujących znamiona zjawiska tzw. konwergencji multimedialnej.

Dostrzegana współcześnie dynamizacja ewolucji mediów i komunikowania oraz uwarunkowane nią transformacje wydatnie wpływają także na pole dziennikarskie, dokonując w tym względzie *sui generis* przeddefiniowań: z jednej strony proponują one nowe formaty i gatunki medialne, a z drugiej zacierają między nimi granice. Ponadto, jakkolwiek umożliwiają coraz większej liczbie osób aktywność dziennikarską *sensu largo*, w pewnym sensie deprofesjonalizują jednak dziennikarstwo *sensu stricto*.

Zauważyć należy również, iż „poszerzenie świata» o tzw. rzeczywistość wirtualną i o nowe narzędzia, daje nową przestrzeń i nową materię do tworzenia nowych

¹ Por. T. Podlewski, *Media i duchowość: powiązania, wyzwania, obszary troski. Refleksja teoretyczna*, w: *Ludzie mediów – media to ludzie*, red. M. Drożdż, Tarnów 2021, s. 397-420.

intencji oraz nowych efektów działań”², jak trafnie ujmują to M. Wyrostkiewicz. Dostrzeżone zjawiska, siłą rzeczy, generują nie tylko wzmożenie troski o samą jakość publikacji medialnych, lecz pociągają za sobą także uzasadnione pytania o związane z nimi aspekty etyczne. Warunkują bowiem nowego rodzaju napięcia prawne i moralne, zwłaszcza gdy idzie o szeroko rozumianą odpowiedzialność w obszarze komunikacji i mediów, a przede wszystkim w Internecie, „pozwalającym podejmować takie aktywności, które poza siecią są nawet nie do pomyślenia”³. Konieczność pogłębionej refleksji etyczno-prawnej w odniesieniu do rozwoju mediów znajduje swoje potwierdzenie w perspektywie zjawisk takich, jak m. in.: tabloidyżacja⁴ czy pauperyzacja mediów⁵; dezinformacja, manipulacja i *fake-newsy*⁶; stalking⁷ i spaming⁸; sieciologizm⁹; trywializacja śmierci w przekazach medialnych¹⁰; szeroko pojęta cyberprzestępczość¹¹.

Omawiane okoliczności, wzmagając i kreując nowego rodzaju wyzwania w tak licznych obszarach funkcjonowania społeczeństw, nie pomijają także państwowych, prywatnych czy kościelnych podmiotów instytucjonalnych, które z uwagi na swój charakter, realizowaną misję bądź pełnione zadania, wykorzystują w swojej pracy formułowane reaktywnie i proaktywnie komunikaty publikowane w mediach oraz prowadzą szeroko rozumiany dialog z właściwym sobie otoczeniem zewnętrznym i wewnętrznym. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest wzrost znaczenia biur i rzeczników prasowych czy też struktur i pracowników ds. *public relations* oraz *media relations*, a także coraz szerszy zakres spoczywającej na nich odpowiedzialności. Od osób podejmujących tego rodzaju zadania oczekuje się nie tylko adekwatnego wykształcenia i odpowiedniego doświadczenia, lecz także należytych cech i kompetencji sprzyjających

² M. Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, Lublin 2015, s. 7-8.

³ M. Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, Lublin 2015, s. 8.

⁴ Por. A. Łaszyn, *Media i ty. Jak zarządzać kontaktem osobistym z dziennikarzami*, Warszawa 2017, s. 24-25.

⁵ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 9.

⁶ Por. M. Cichocki, *Znaczenie i funkcje kłamstwa w komunikacji interpersonalnej*, w: *Kultura i Wartości*, nr 24/2017, s. 23-44. Por. także: K. Cymanow-Sosin, M. Ciechanowski, T. Podlewski, *Prawda, postprawda, fałsz – konteksty medialnych kryzysów wizerunkowych na przykładzie kampanii promocyjnej i reklamowej filmu pt. „Botoks”*, w: *Studia de Cultura: Annales Universitatis Pedagogicae Cracoviensis*, 11 (1), 2019, s. 90-100. Por. także: T. Podlewski, *Filozoficznoetyczne ujęcie problematyki kłamstwa obronnego na tle ogólnej charakterystyki kłamstwa w myśli filozoficznej Wojciecha Chudego*, Częstochowa 2016, s. 33, 61, 123-124.

⁷ Por. M. Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, Lublin 2015, s. 226-229.

⁸ Por. M. Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, Lublin 2015, s. 230-231.

⁹ Por. M. Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, Lublin 2015, s. 264-272. Por. także: G. Śniadach, *Parafia w dobie Internetu*, Warszawa 2019, s. 41-69.

¹⁰ Por. T. Podlewski, *Media Representation of the Moment of Death: Dying Person's Dignity in the Teaching of the Church and Journalistic Practice. A Case Study*, w: *Perspektywy kultury*, nr 2 (33), s. 91-108.

¹¹ Por. M. Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, Lublin 2015, s. 223-225.

odnalezieniu się we właściwej rzeczniectwu multizadaniowości oraz związanej z nią komunikacyjnej poliobszarowości koncepcyjno-operacyjnej.

Powzięty i zrealizowany przez nas¹² projekt badawczy, którego rezultatem jest prezentowana rozprawa doktorska, dąży do wypełnienia dostrzegalnej na gruncie polskiego medioznawstwa luki badawczej uwarunkowanej brakiem naukowego i dostatecznie obszernego opracowania dotyczącego bezpośrednio urzędu i roli rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski. Zarówno szczegółowa argumentacja skłaniająca autora do zbadania wspomnianej tematyki, jak również zaprezentowanie dotychczasowego stanu badań na rzeczony temat, zostaną zaprezentowane w trzecim, metodologicznym rozdziale dysertacji.

Zanim scharakteryzujemy problematykę, przedmiot i cel badań, począwszy od istotnych uwag odnośnie do charakteru podjętego przez nas przedsięwzięcia naukowego. Realizowany przez nas projekt badawczy dotyczący roli rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski z jednej strony osadzony jest w obszarach badań medioznawczych takich jak: teoria i praktyka komunikowania społecznego (w tym komunikowanie instytucjonalne), *public relations* i *media relations*, teoria i praktyka rzeczniectwa prasowego, zarządzanie informacją (w tym zarządzanie kryzysowe), organizacja biur prasowych oraz historia i rozwój mediów. Z tego powodu jest to projekt ściśle ulokowany w obszarach badawczych oraz przedmiocie dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach. Z drugiej strony jest on skupiony wokół urzędu rzecznika realizowanego w instytucji eklezjalnej, jaką jest Konferencja Episkopatu Polski i z tego tytułu uwzględnia także specyfikę, misję oraz adekwatne dokumenty Kościoła. Kwestie te czynią z naszego badania projekt *sensu largo* interdyscyplinarny, jakkolwiek

¹² Narracja w wywodach prezentowanej monografii, oprócz formy uwzględniającej trzecią osobę liczby pojedynczej, konsekwentnie realizowana będzie także w liczbie mnogiej. Stosowanie tego zabiegu (bliższego nie tyle tzw. *pluralis maiestaticus*, ile raczej tzw. *pluralis modestiae*) podyktowane jest kilkoma względami:

- 1) zarówno pierwszą (por. T. Podlewski, *Filozoficznoetyczne ujęcie problematyki kłamstwa obronnego na tle ogólnej charakterystyki kłamstwa w myśli filozoficznej Wojciecha Chudego*, Częstochowa 2016), jak i drugą (por. T. Podlewski, *Informacyjne i formacyjne funkcje diecezjalnego portalu internetowego na przykładzie archidiecezji częstochowskiej*, Kraków 2020) z dotychczasowych naszych prac magisterskich, opracowaliśmy właśnie przy zastosowaniu liczby mnogiej, do czego każdorazowo, ani promotorzy, ani też recenzenci, nie mieli zastrzeżeń;
- 2) wszystkie z opublikowanych przez nas dotychczas artykułów naukowych również uwzględniały ten właśnie styl narracji, skutecznie przyzwyczajając nas do stosowania tzw. *pluralis modestiae*;
- 3) styl ten, właściwy naukom humanistycznym, stanowi językowy zabieg inkluzywny, służący włączeniu czytelnika w tok myślenia autora, co jawi się jako walor;
- 4) podobnego typu narracji używa się niekiedy także we współcześnie publikowanych tekstach naukowych (w tym medioznawczych), jak choćby opracowania związanego z teologią i medioznawstwem ks. dr. hab. Rafała Kowalskiego (por. R. Kowalski, *Ewangelizować skuteczniej: psychologia komunikacji w służbie ewangelizacji*, w: *Studia Salvatoriana Polonica*, 4, 2010, s. 73-86).

należy podkreślić, iż mimo przedmiotowego powiązania z urzędem rzecznika instytucji eklezjalnej oraz treściowych konotacji z dokumentami kościelnymi, niniejsza dysertacja nie jest pracą w żadnej mierze teologiczną, przez co nie posługuje się metodami właściwymi naukom teologicznym.

Wspomniana interdyscyplinarność wyrażać się będzie raczej w charakterze pracy, która z jednej strony dążyć będzie do osadzenia funkcji rzecznika KEP w teorii i praktyce rzecznictwa oraz *public relations*, a z drugiej, podejmie próbę spojrzenia na jego rolę z perspektywy misji Kościoła, w którym jest realizowana. Ponadto, w zasadniczej swej części (czyli w empirycznych rozdziałach czwartym i piątym), pragnie ona w sposób szczegółowy scharakteryzować specyfikę jego roli na podstawie wyników przeprowadzonych badań. Dodatkowo, przez pozyskanie, interpretację i prezentację danych historycznych wywołanych w drodze adekwatnych analiz oraz wywiadów naukowych (które scharakteryzujemy w rozdziale trzecim), siłą rzeczy, włączy się ona także w naukowy obszar historii mediów.

Mając na względzie powyższe doprecyzowania oraz biorąc pod uwagę dwa zasadnicze nurty obecne w badaniach medioznawczych¹³, pragniemy nadmienić, iż charakter niniejszej pracy, zgodnie z zamierzeniem autora, należy upatrywać w tzw. nurcie podstawowym (teoretycznym), czyli bliższym bardziej refleksjom akademickim¹⁴ niż projektom ściśle praktycznym bądź wdrożeniowym, lokującym się w tzw. nurcie stosowanym¹⁵. Wszakże nauka o komunikacji społecznej i mediach, jakkolwiek traktująca o sprawach częstokroć praktycznych, policzalnych i mających zastosowanie choćby w sferze szeroko rozumianego marketingu medialnego, domaga się jednocześnie namysłów ściśle teoretycznych, tym bardziej, gdy dany projekt nosi znamiona torującego drogę badawczą i w pewnym sensie przecierającego szlak naukowy w danej tematyce, co zdaje się być jedną z cech także i naszego przedsięwzięcia. Jako że (jak wspomniano) pod kątem medioznawczym nie opracowano dotąd w sposób naukowy specyfiki pracy rzecznika prasowego kolegium polskich biskupów, chcemy wpiąć, poprzez niniejszą

¹³ Zgodnie z konstatacją metodologiczną T. Gobana-Klasa, badania nad komunikacją i mediami sprowadza się do dwóch zasadniczych nurtów: podstawowego, czyli teoretycznego oraz stosowanego, czyli praktycznego (por. T. Goban-Klasa, *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, w: *Studia Medioznawcze*, 2008, nr 2 [33], s. 16).

¹⁴ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 314.

¹⁵ Fakt, iż dana praca jest w stanie dostarczyć adekwatnym podmiotom inspiracji możliwych do zastosowania nie lokuje jej automatycznie w nurcie stosowanym. Zdaje się zresztą, iż właściwie większość (nawet najbardziej teoretycznych) opracowań byłaby w stanie wypracować jakiekolwiek zastosowania i być uznaną za pracę z nurtu stosowanego rozumianego w sensie możliwie najszerszym. W każdym razie, jak zaznaczono, niniejsza dysertacja wpisuje się w nurt podstawowy badań medioznawczych, a ewentualne propozycje nowych zastosowań praktycznych przygotowane w oparciu o adekwatne analizy i interpretację wyników badań, stanowić mogą swoistego rodzaju wartość dodaną monografii.

dysertację, dostarczyć czytelnikom opracowania swoiście bazowego i bardziej teoretycznego, które na gruncie nauk o mediach mogłoby później pełnić rolę służebną względem dalszych, być może bardziej praktycznych projektów.

Gdy idzie o tematykę, przedmiot i cel naszej pracy, podkreślmy wpierv raz jeszcze, iż monografia niniejsza dotyczy problematyki urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski¹⁶.

Przedmiotem badań są: geneza, historia i istota urzędu rzecznika prasowego KEP oraz specyfika jego funkcjonowania i związane z nią wyzwania informacyjno-komunikacyjne; uwarunkowania pełnienia tego urzędu od początku jego istnienia (1998 r.) aż do czerwca roku 2022¹⁷, ujęte zarówno z perspektywy wszystkich dotychczasowych rzeczników KEP, jak również z punktu widzenia wszystkich ich dotychczasowych przełożonych w stosunku pracy; funkcje realizowane przez rzecznika polskiego episkopatu; recepcja wskazań i postulatów dotyczących rzecznictwa prasowego wynikających z teorii i praktyki komunikowania społecznego oraz nauczania i misji Kościoła w wykonywaniu urzędu rzecznika KEP; możliwe obszary rozwoju i kierunki profesjonalizacji pełnienia funkcji rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski.

Celem przedsięwzięcia naukowego jest określenie genezy, historii i przebiegu realizacji urzędu rzecznika KEP od początku jego istnienia, z perspektywy wszystkich osób pełniących i nadzorujących dotychczas ten urząd, a także zbadanie oraz scharakteryzowanie urzędu i roli rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski (oraz związanej z nimi integralnie instytucji biura prasowego KEP) w perspektywie teorii i praktyki komunikowania społecznego oraz misji Kościoła, na podstawie adekwatnych analiz oraz przeprowadzonych przez autora jakościowych badań empirycznych. Praca ma wskazać zarówno cechy i uwarunkowania funkcji rzecznika KEP właściwe pracy wszystkich rzeczników, jak i takie, które dotyczą specyficznie misji rzecznika polskiego episkopatu. Badania podjęte w celu analizy funkcji, wymiarów i kierunków działań rzecznika KEP pod kątem realizacji zarówno wskazań branżowych, jak i wytycznych Kościoła, służą w konsekwencji przygotowaniu spójnej, aktualnej i w pewnym sensie

¹⁶ „Konceptualizacja projektu badawczego wymaga jasnego sformułowania tematu badania (...) oraz wypracowania pojęciowego i teoretycznego ujęcia badanego zjawiska” (S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 80-81).

¹⁷ Badanie empiryczne metodą słabostandaryzowanego i semistrukturyzowanego wywiadu jakościowego *IDI* (która zostanie szczegółowo scharakteryzowana w rozdziale trzecim) przeprowadzone z udziałem obecnego rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski, o. Leszka Gęsiaka, zostało przeprowadzone dnia 29. 06. 2022 r.

nowatorskiej na gruncie polskiego medioznawstwa pracy naukowej o zacięciu akademicko-teoretycznym i charakterze historyczno-empirycznym. Przed projektem badawczym postawiono także zadanie wskazania wyzwań i możliwych obszarów rozwoju związanych z wykonywaniem zawodu rzecznika KEP.

Problematyka roli rzecznika prasowego polskiego episkopatu jest na tyle złożona, interdyscyplinarna i naukowo swoiście wysokokaloryczna, iż dałoby się zapewne przystąpić do jej zbadania przy wykorzystaniu obfitej palety metod naukowych i bogatej kolekcji adekwatnych narzędzi właściwych różnym dziedzinom i dyscyplinom naukowym. Obszar tak szeroki i medioznawczo treściwy, zarówno pod względem teoretycznym i historycznym, jak również fachowym i praktycznym, nie tylko nadaje się, lecz także zasługuje na eksplorację badawczą za pomocą metod zarówno jakościowych, jak też ilościowych. Zaznaczymy jednak, iż nie jest celem niniejszego projektu badawczego dogłębna analiza efektów pracy każdego z rzeczników polskiego episkopatu, badanie recepcji, odbioru społecznego bądź obrazu medialnego ich działań, czy też analiza urzędu od strony przekazów medialnych lub też z perspektywy odbiorców mediów bądź otoczenia zawodowego (jak choćby dziennikarzy czy współpracowników z biura prasowego). Praca niniejsza nie pretenduje do miana opracowania totalnego czy też monumentalnego projektu badawczego ujmującego w sposób holistyczny i wyczerpujący całkowicie wszystkie okoliczności zewnętrzne i wewnętrzne pracy rzecznika prasowego biskupów polskich. Nie aspiruje też do rangi dzieła odnoszącego się do każdego z możliwych ilościowych i jakościowych aspektów działań czy wytworów rzecznika KEP. Celem dysertacji¹⁸ nie jest wreszcie ocena, lecz opis; nie kontrola, lecz zrozumienie; nie ewaluacja działań rzeczników polskiego episkopatu, lecz scharakteryzowanie historii, specyfiki i wybranych (wspominanych wcześniej i doprecyzowanych w dalszej części) okoliczności wykonywania urzędu. Monografia ta, w pewnym sensie otwierając drzwi badawcze (jedynie dotychczas uchylone), chce raczej przetrzeć pewien wąski i skromny, jakkolwiek coraz bardziej istotny szlak naukowy, wprowadzając urząd rzecznika polskiego episkopatu na grunt medioznawczych dysertacji doktorskich i pozostawiając za sobą drzwi otwarte dla kolejnych badaczy. Zdaje się, iż inny styl podejścia do niniejszego przedsięwzięcia naukowego, skutecznie przerastałby nie tylko ramy dysertacji doktorskiej, lecz także wszelkiego rodzaju zasoby podmiotów zaangażowanych w jej przygotowanie. Przyświeca nam w tym względzie

¹⁸ „Przygotowanie konceptualizacji projektu badawczego wymaga jasnego określenia celu badania” (S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 79).

prosta zasada logiczna: im szerszy zakres, tym płytsza treść; im węższy zakres, tym głębsza treść¹⁹.

Usilne dążenie do oddania w ramach jednego opracowania naukowego czegoś w rodzaju „pełnego obrazu” badanego zjawiska mogłoby, jak się zdaje, doprowadzić do szkodliwych perturbacji proceduralnych, a nawet nieukończenia projektu. „«Pełny obraz» jest mrzonką, która prowadzi bezpośrednio do marnie zaplanowanego badania, opartego na słabej analizie danych i na nieprecyzyjnym lub niestrawnym problemie badawczym”²⁰, pisze D. Silverman, radząc wprost: „Wybierz raczej prostotę i dyscyplinę niż poszukiwania, często iluzoryczne «pełnego obrazu»”²¹. Ostatecznie bowiem korzystniej dla nauki cieszyć się jedynie częścią danych bądź jednym tylko aspektem badanego zjawiska niż wykwintnie obszernym, a ostatecznie pobieżnym bądź nawet nieukończonym projektem badawczym²². Konstatacje badacza skutecznie utwierdzają nas w sygnalizowanym już wyżej zamiarze dostarczenia czytelnikowi wpieryw monografii przechylonej w kierunku opracowania akademicko-teoretycznego z tzw. podstawowego nurtu badań medioznawczych, a przez to, do zaproszenia na teren podjętej przez nas tematyki innych badaczy zainteresowanych eklezjalnym rzecznictwem prasowym.

Praca rzecznika prasowego KEP, będącego zarówno rzecznikiem konferencji biskupów polskich, jak też dyrektorem biura prasowego zatrudniającego świeckich pracowników, a ponadto współpracownikiem rzeczników diecezjalnych, rzeczników innych europejskich i światowych episkopatów oraz dziennikarzy, czy wreszcie twórcą przekazów medialnych, roztacza przed aktualnymi i przyszłymi badaczami dostatecznie szerokie pole eksploracji naukowej, stwarzając możliwość prowadzenia licznych i wiedzogennych badań medioznawczych oraz generowania wielu wartościowych opracowań teoretycznych i praktycznych w przyszłości. Gdy idzie jednak o naszą dysertację, to tematyka, przedmiot i cel naszych badań, w sposób najbardziej szczegółowy zostaną ostatecznie wyrażone i dookreślone poprzez scharakteryzowane w dalszej części wstępu problemy, pytania i hipotezy badawcze. Kwestie niezbadane, pominięte, poruszone w sposób niepełny, ogólnie zarysowane, bądź też odkryte,

¹⁹ Por. T. Kotarbiński, *Treść i zakres pojęcia metodologii*, w: *Mysł Filozoficzna*, nr 4 (24), 1956, s. 97-105.

²⁰ D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 164.

²¹ D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 165. Polski autor dodaje: „Metody, techniki oraz narzędzia badawcze stosowane w naukach społecznych, mimo swej względnej doskonałości, nigdy nie dadzą nam 100% trafności. I to właśnie stanowi piękno tej nauki” (M. Żelazo, *Kwestionariusz wywiadu jako narzędzie badawcze*, w: *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, nr 2 [6], 2013, s. 232).

²² Por. D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 164.

a niepogłębione w trakcie naszych badań (i warte kontynuowania w innych projektach naukowych), w sposób pełniejszy zostaną z kolei omówione w zakończeniu monografii.

Tytuł *Rola rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski z perspektywy teorii i praktyki komunikowania społecznego oraz misji Kościoła*, pod którym przedkładamy niniejszą rozprawę, jest integralnie związany z przedmiotem naszych badań: wyraża go, streszcza i z niego wynika²³.

Pod użytym w tytule terminem „rola”, zgodnie z definicjami słownikowymi²⁴, rozumiemy: zadanie, udział, znaczenie itp., natomiast przez „perspektywę”, za słownikami²⁵ rozumiemy: punkt widzenia, pogląd, płaszczyznę rozpatrywania zagadnienia.

W tytule rozprawy zasygnalizowano, iż perspektywami dla namysłu nad rolą rzecznika prasowego KEP będą: teoria i praktyka komunikowania społecznego oraz misja Kościoła. Mamy więc do czynienia z trzema zasadniczymi punktami widzenia: teorią komunikowania społecznego, praktyką komunikowania społecznego oraz konkretną (ujmując najszerszej: teoretyczno-praktyczną) rzeczywistością społeczną, którą na gruncie badań społecznych i specyficznie medioznawczych, zdecydowaliśmy się nazwać „misją Kościoła”.

Przez teorię komunikowania społecznego rozumiemy ni mniej, ni więcej jak zaprezentowany i omówiony w rozdziale pierwszym dorobek literatury naukowej oraz zasoby intelektualne z gruntu teorii komunikacji społecznej, a szczególnie tych jej obszarów i subdyscyplin, które są właściwe teorii rzecznictwa prasowego oraz dotyczą specyficznie kompetencji, pracy i otoczenia zawodowego rzecznika prasowego²⁶. Z kolei

²³ W myśl odpowiednich rozstrzygnięć terminologicznych (które ze względu na logiczną ciągłość późniejszych wywodów zostaną szczegółowo wyjaśnione dopiero w rozdziale piątym), zapowiadamy już teraz, iż zarówno w odniesieniu do rzecznika prasowego jako takiego, jak również dla określenia badanego przez nas urzędu, będziemy stosować zamiennie terminy „rzecznik” i „rzecznik prasowy”.

²⁴ Por. <https://sjp.pl/rola> (28. 02. 2023). Por. także: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/rola.html> (28. 02. 2023).

²⁵ Por. <https://polszczyzna.pl/perspektywa-co-to-jest-definicja-sownik/> (28. 02. 2023). Por. także: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/perspektywa.html> (28. 02. 2023).

²⁶ Teoria komunikacji społecznej definiowana najogólniej jako dyscyplina naukowa z obszaru dziedziny nauk społecznych, zajmująca się procesem, uczestnikami, środkami, okolicznościami, treścią i konsekwencjami różnych typów komunikacji międzyludzkiej (por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 17-30) klasyfikuje i definiuje obszary komunikowania społecznego na wiele sposobów. Jednym z najpopularniejszych podziałów jest wyróżnienie w obszarze komunikowania społecznego następujących typów: komunikowania interpersonalnego, komunikowania instytucjonalnego oraz komunikowania masowego (por. M. Mrozowski, *Media masowe. Władza, rozrywka i biznes*, Warszawa 2001, s. 31). Jest to syntetyczne ujęcie tzw. piramidy poziomów komunikowania opracowanej przez D. McQuaila, który w obszarze komunikowania społecznego wyróżnia: komunikowanie intrapersonalne, komunikowanie interpersonalne, komunikowanie intragrupowe, komunikowanie intergrupowe, komunikowanie instytucjonalne (organizacyjne) oraz komunikowanie masowe (por. D. McQuail, *McQuail's Mass Communication Theory*, London 2010, s. 22). Rzecznictwo prasowe, zarówno w sferze teorii, jak i w odświeżonej praktycznej, o czym będziemy wspominać w kolejnych rozdziałach monografii, zasadza się w pewnym sensie na wszystkich

przez praktykę komunikowania społecznego rozumiemy utrwalone w umożliwiającej poznanie i zbadanie formie, scharakteryzowane przez nas (również w pierwszym rozdziale dysertacji): doświadczenia uczestników i badaczy procesów komunikowania społecznego, ze szczególnym uwzględnieniem rzecznictwa prasowego; opisane w naukowej i fachowej literaturze okoliczności związane z praktycznymi aspektami wykonywania zawodu rzecznika prasowego (w tym szeroko pojętą empirią osób związanych z pracą rzecznika instytucji eklezjalnej); poznane dzięki naszym badaniom kwestie dotyczące wpisujących się w obszar komunikowania społecznego praktyk towarzyszących wykonywaniu urzędu rzecznika KEP.

Nadmienimy, iż samo uwzględnienie zarówno teorii, jak i praktyki komunikowania społecznego w tytule pracy naukowej traktującej o rzecznictwie prasowym, koresponduje z podejściem wielu adekwatnych badaczy i fachowców, którzy nie tylko w treści, ale także w tytułach swoich opracowań odnoszą się do obu tych aspektów²⁷.

Jeśli chodzi natomiast o stanowiącą kolejną perspektywę badawczą kategorię nazwaną przez nas misją Kościoła, rozumiemy przez nią omówione i scharakteryzowane w rozdziale drugim ukierunkowanie Kościoła na *sensu largo* sprawy religijne i duchowe, co wpisuje się w jego naturę oraz wynika z jego nauczania i praktyki działania, a ponadto uwidacznia się w podejmowanych przez niego aktywnościach rozumianych przez sam

(przenikających się niejednokrotnie) typach czy też poziomach komunikowania, choć najczęściej w adekwatnej literaturze wspomina się o rzecznictwie prasowym w kontekście komunikowania instytucjonalnego (kojarzonego niekiedy przez niektórych badaczy z komunikowaniem politycznym ujmowanym w sensie możliwie najszerszym [por. E. Szkudlarek-Śmiechowicz, *Komunikowanie polityczne*, w: *Komunikowanie publiczne. Zagadnienia wybrane*, red. B. Kudra, E. Olejniczak, Łódź 2014, s. 25-48]). Por. także: B. Kudra, *O komunikacji społecznej*, w: *Komunikowanie publiczne. Zagadnienia wybrane*, red. B. Kudra, E. Olejniczak, Łódź 2014, s. 9-24.

²⁷ Spośród dwudziestu trzech wymienionych przez nas w rozdziale trzecim polskich opracowań medioznawczych i branżowych dotyczących pracy rzecznika prasowego, wszystkie uwzględniają i opisują w swej zasadniczej treści zarówno kwestie teoretyczne, jak i praktyczne. Wynika to z nierozzerwalnego związku, nieustannego przenikania i wzajemnego warunkowania się obu tych perspektyw zarówno w sferze rzetelnego namysłu naukowego nad rzecznictwem prasowym, jak również w szeroko pojętej rzeczywistości zawodowej rzecznika prasowego (do czego zresztą odnosić się będziemy w odpowiednich podrozdziałach niniejszej monografii). Ponadto, w obrębie wspomnianych prac, poza uwzględnieniem teorii i praktyki w treści wywodów, aż sześć odnosi się do nich już na poziomie samego tytułu. Sortując owe pozycje od najnowszej do najstarszej, prezentują się one w następujący sposób:

- 1) R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019;
- 2) D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018;
- 3) *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015;
- 4) K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012;
- 5) *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010;
- 6) H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003.

Kościół jako ewangelizację, troskę o zbawienie oraz szeroko pojętą działalność duszpasterską, wspólnototwórczą i komunikacyjną.

Zgodnie z procedurą naukową, problem badawczy rozwiązuje się odpowiadając na wynikające z niego pytania badawcze²⁸, natomiast odpowiedzi na pytania badawcze udziela się poprzez sprawdzenie odpowiadających tym pytaniom hipotez badawczych²⁹. Jak stwierdza K. Dudek: „Istotą poprawnie postawionego pytania badawczego (...) jest ujęcie go w taki sposób, by odpowiedź na nie (...) miała być efektem przeprowadzonego badania”³⁰, natomiast próba odpowiedzi na to pytanie bazuje na sformułowanej adekwatnie do niego hipotezie badawczej³¹. E. Babbie definiuje hipotezę badawczą jako „szczegółowe i sprawdzalne oczekiwanie wobec badanej rzeczywistości”³², przy czym warto nadmienić za Dudkiem, iż hipoteza badawcza, którą formułuje się jako prawdopodobną odpowiedź na adekwatne pytanie badawcze, „nigdy nie przesądza jednak o wynikach i wnioskach badań”³³. „Badacz podejmuje badania w tym celu, aby udowodnić, iż prawdą jest to, co głosi jego hipoteza”³⁴, natomiast „niezależnie od przekonań badacza w momencie formułowania hipotezy, ostatecznym argumentem na rzecz jej prawdziwości (a niekiedy tylko jeszcze jednym argumentem więcej) będzie oczywiście dopiero wynik przeprowadzonego badania”³⁵, puentuje S. Nowak.

W oparciu o zasygnalizowaną wyżej problematykę badań oraz określenie ich przedmiotu i celu, wyznaczmy teraz wpisujące się w podjętą tematykę problemy badawcze, a następnie wynikające z nich pytania badawcze i odpowiadające im hipotezy badawcze³⁶.

²⁸ „Konceptualizacja wiąże się z postawieniem pytań badawczych i teoretycznym wyklarowaniem badanego problemu” (S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 78).

²⁹ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 67.

³⁰ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 97.

³¹ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 97.

³² E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 67.

³³ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 97.

³⁴ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 35-36.

³⁵ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 36.

³⁶ Jak podkreśla S. Nowak, sformułowanie hipotez musi być „ugruntowane na dorobku wiedzy uprzednio zgromadzonej, a nie oparte wyłącznie na domysłach badacza” (S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 35). Określenie problematyki, metod i hipotez badań w oparciu o dokonaną przez badacza lekturę prac z danej dziedziny „świadczy to o tym (...), że zna on zjawiska badane na tyle, iż jest w stanie oszacować prawdopodobieństwo różnych alternatywnych stanów rzeczy i spośród szeregu możliwych wybrać tę hipotezę, która wydaje mu się w świetle wiedzy uprzedniej najbardziej zasadna” (S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 35-36). Zgodnie z procedurą badawczą, także i w naszym projekcie szczegółowe określenie problemów, pytań i hipotez badawczych domagało się tzw. studiów wstępnych uwzględniających uprzednie zagłębienie w tematykę rzecznictwa prasowego oraz zaznajomienia z problematyką rzecznictwa w instytucji ekklezjalnej. Dokonało się to w oparciu o odpowiednią literaturę i adekwatne źródła naukowe wybrane dzięki metodzie *desk research* oraz przeanalizowane dzięki metodzie jakościowej analizy treści, które to metody w sposób szczegółowy scharakteryzujemy w trzecim, metodologicznym rozdziale monografii.

Nasze badania, interpretacje i konkluzje skupią się przede wszystkim na następujących problemach badawczych:

- 1) geneza i historia urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski;
- 2) istota i funkcje urzędu rzecznika KEP z perspektywy teorii i praktyki komunikowania społecznego (w tym *public relations* i *media relations*) oraz misji Kościoła (w tym z punktu widzenia osób pełniących i nadzorujących urząd);
- 3) uwarunkowania instytucjonalne i zawodowe urzędu rzecznika KEP;
- 4) środowisko pracy i relacje branżowe rzecznika prasowego KEP;
- 5) rola rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski w komunikowaniu wewnętrznym (*ad intra*) i zewnętrznym (*ad extra*) Kościoła w Polsce³⁷;
- 6) rola rzecznika KEP w komunikowaniu kryzysowym polskiego episkopatu;
- 7) główne aktywności i podstawowe zadania rzecznika KEP oraz praktyczne wymiary ich realizacji;
- 8) kwestie najbardziej usprawniające realizację zadań rzecznika KEP;
- 9) najczęstsze braki i trudności napotymane przez rzeczników KEP w trakcie sprawowania urzędu;
- 10) warsztat pracy, wymagane i pożądane kompetencje branżowe, oczekiwane cechy osobowościowe oraz rozwój zawodowy rzecznika KEP;
- 11) najważniejsze przemiany społeczne i kościelne istotne dla pracy rzecznika KEP w latach 1998-2022 z perspektywy wszystkich osób dotychczas ją podejmujących oraz ich przełożonych;
- 12) uwarunkowania i cechy aktywności rzecznika KEP wpisujące się w rzecznictwo prasowe jako takie oraz specyficzne okoliczności i rysy pracy właściwe rzecznikom eklezjalnym oraz wyłącznie rzecznikowi polskiego episkopatu;
- 13) dobre praktyki, postulaty, kierunku rozwoju i obszary profesjonalizacji w kontekście urzędu i aktywności zawodowej rzecznika prasowego KEP.

Z powodu sygnalizowanej już wcześniej wieloaspektowości zagadnienia rzecznictwa prasowego, obszary wyznaczone przez sprecyzowane powyżej problemy

³⁷ Mimo że z racji eklezjalnego zakorzenienia urzędu rzecznika KEP interesujący nas problem badawczy dookreślamy mianem „komunikowania Kościoła w Polsce”, to pragniemy nadmienić, iż w sensie ścisłym zajmiemy się problematyką komunikowania organu kolegialnego zrzeszającego biskupów tegoż Kościoła. Pole badawcze wyznaczone przez problem komunikowania „Kościoła w Polsce” rozumianego *sensu stricto* jako Kościół rzymskokatolicki w Polsce (a więc nie wyłącznie jako instytucja Kościoła bądź też sama KEP), siłą rzeczy musiałoby uwzględniać wszystkie podmioty zaangażowane w komunikowanie wewnętrzne i zewnętrzne Kościoła, a zatem wszystkich wiernych świeckich oraz duchownych, co byłoby obszarem w sposób rażący przerastającym ramy projektu pracy doktorskiej, a być może nawet uniemożliwiającym przeprowadzenie wyczerpujących badań naukowych.

badawcze mogą niekiedy wzajemnie na siebie nachodzić. Zdaje się jednak, iż ważniejsze jest w tym względzie dążenie do tego, aby zbiór wyklarowanych problemów badawczych raczej ujmował zamierzone pole naukowe w sposób możliwie najbardziej wyczerpujący niż miał służyć odwzorowaniu go przy pomocy kategorii za wszelką cenę rozdzielnych i wyłącznych. W każdym razie, w celu rozwiązania przywołanych problemów badawczych oraz naukowej eksploracji nakreślonych przez nie terenów, praca będzie zmierzać do udzielenia odpowiedzi na pytania badawcze³⁸ dookreślające interesujące nas pola naukowe w sposób nieco ostrzejszy niż sama lista problemów badawczych. Przejdźmy więc do prezentacji listy pytań badawczych, odnosząc je do obszarów problemowych, z których wynikają.

W celu rozwiązania problemu genezy i historii urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski, postaramy się odpowiedzieć na następujące pytania:

- 1) jakie były okoliczności utworzenia instytucji biura prasowego KEP?;
- 2) jak wyglądała komunikacja KEP przed utworzeniem urzędu jej rzecznika?;
- 3) jakie były okoliczności powołania urzędu rzecznika KEP?;
- 4) jakie podmioty i dokumenty odpowiadały za formalną stronę powołania urzędu rzecznika KEP i wyznaczenie jego obowiązków?;
- 5) w jaki sposób umocowano urząd rzecznika KEP w strukturach KEP i jak określono jego powiązanie z biurem prasowym KEP w chwili powołania urzędu?;
- 6) kto, z jakich powodów i w jaki sposób został pierwszym rzecznikiem KEP?;
- 7) jak wyglądała organizacja miejsca i sposobu pracy rzecznika KEP u początku funkcjonowania urzędu?;
- 8) kto pełnił urząd rzecznika KEP oraz przełożonego rzecznika KEP od początku istnienia urzędu rzecznika KEP aż do połowy 2022 r.?
- 9) jaki był ogólny zakres przemian i rozwoju urzędu rzecznika KEP w latach 1998-2022?.

Jeśli chodzi o problem badawczy dotyczący istoty i funkcji urzędu rzecznika polskiego episkopatu z perspektywy teorii i praktyki komunikowania społecznego oraz misji Kościoła, w tym z punktu widzenia osób pełniących i nadzorujących badany przez nas urząd, a także o (zsynchronizowany z nim treściowo, choć wspomniany osobno)

³⁸ Prezentowana tutaj lista pytań badawczych nie jest tożsama z listą tzw. pytań wywiadu czy też z tzw. scenariuszem wywiadu zawierającym zagadnienia prezentowane respondentom w trakcie prowadzenia empirycznych badań jakościowych przy pomocy stosowanego przez nas konkretnego (i scharakteryzowanego w trzecim rozdziale) rodzaju wywiadu. Odróżnienie i omówienie tzw. pytań badawczych, tzw. pytań badawczych do wywiadu i tzw. pytań wywiadu nastąpi przy okazji omawiania adekwatnej metody badawczej (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 203).

problem badawczy skoncentrowany na zagadnieniu uwarunkowań i cech aktywności rzecznika KEP wpisujących się w rzecznictwo prasowe jako takie oraz specyficznych okoliczności i rysów pracy właściwych wyłącznie urzędowi rzecznika polskiego episkopatu, będziemy poszukiwać odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- 1) jaka jest istota i geneza urzędu rzecznika prasowego z perspektywy teorii komunikowania społecznego?;
- 2) na czym polega specyfika funkcji i narzędzi rzecznika prasowego od strony praktyki komunikowania społecznego?;
- 3) w jaki sposób odnieść rzecznictwo prasowe do pojęć *public relations* i *media relations*?;
- 4) które z cech właściwych urzędowi rzecznika prasowego, wynikających z teorii i praktyki komunikowania społecznego, realizują się w urzędzie rzecznika KEP?;
- 5) jak wygląda nauczanie Kościoła nt. komunikowania społecznego i rzecznictwa?;
- 6) jak Kościół rozumie swą misję wobec współczesnych wyzwań mediosfery?;
- 7) w jaki sposób do rzecznictwa eklezjalnego odnoszą się osoby pracujące w strukturach medialnych wzorcowej dla Kościoła Stolicy Apostolskiej?;
- 8) na czym polega komunikacja Kościoła w kontekście komunikowania społecznego?;
- 9) na czym polega praktyka rzecznictwa prasowego w instytucjach eklezjalnych?;
- 10) jak rolę rzecznika KEP rozumieją dotychczasowi rzecznicy KEP?;
- 11) jak rolę rzecznika KEP rozumieją dotychczasowi przełożeni rzecznika KEP?;
- 12) jakie są i na czym polegają funkcje realizowane przez rzecznika KEP?;
- 13) na czym polegają uwarunkowania specyficzne dla urzędu rzecznika KEP?;
- 14) w jaki sposób odnoszą się do pracy rzecznika KEP właściwe Kościołowi kwestie tzw. ewangelizacji i tzw. posłuszeństwa kanonicznego?;
- 15) czy urząd rzecznika KEP może pełnić wyłącznie osoba duchowna?.

W obszarze badawczym wyznaczonym przez problem uwarunkowań instytucjonalnych urzędu rzecznika KEP, zadane przez nas pytania badawcze są następujące:

- 1) jakie jest obecne umocowanie urzędu rzecznika KEP od strony instytucjonalnej?;
- 2) z jakim urzędem obecnie związana jest funkcja przełożonego rzecznika KEP w stosunku pracy?;
- 3) czy i w jakim zakresie obowiązków rzecznik KEP posiada autonomię w decyzjach i działaniach?;

- 4) w czym od strony praktycznej wyrażają się zależność i autonomia zawodowa rzecznika KEP względem przełożonego?;
- 5) na czym w praktyce polega rola sekretarza generalnego KEP w działalności rzecznika KEP?;
- 6) jak w praktyce wyglądały relacje zawodowe rzeczników KEP z ich przełożonymi w latach 1998-2022?;
- 7) jaki jest kontekst powiązań urzędu rzecznika KEP z prezydium KEP?;
- 8) jak obecnie wygląda powiązanie funkcji rzecznika KEP z instytucją biura prasowego KEP?;
- 9) jak wyglądają okoliczności doboru i zatrudniania pracowników biura prasowego KEP?;
- 10) czy i w jaki sposób prowadzi się ewaluację działań rzecznika KEP?.

Pytania badawcze dotyczące uwarunkowań zawodowych rzecznika KEP to:

- 1) jak w praktyce wygląda proces mianowania rzecznika KEP?;
- 2) jak od strony formalnej i praktycznej wyglądał proces wyboru dotychczasowych rzeczników KEP?;
- 3) jakie są obecnie okoliczności i warunki zatrudnienia rzecznika KEP?;
- 4) czy i w jakim zakresie rzecznik KEP może dyskutować warunki zatrudnienia?;
- 5) przez jakie dokumenty są obecnie normowane obowiązki rzecznika KEP?;
- 6) czy i w jaki sposób rzecznik KEP uzgadnia obowiązki z przełożonym?;
- 7) jaka jest długość kadencji rzecznika KEP?;
- 8) czy i jaka jest maksymalna liczba kadencji konkretnego rzecznika KEP?;
- 9) jak od strony praktycznej przebiega proces przekazania obowiązków następcy przez ustępującego rzecznika KEP?;
- 10) jak wyglądały relacje zawodowe dotychczasowych rzeczników KEP z ich poprzednikami i następcami?;
- 11) czy i w jakim zakresie jest możliwe łączenie pracy na stanowisku rzecznika KEP z pracą zawodową poza biurem prasowym KEP?.

Jeśli chodzi o środowisko pracy i relacje branżowe rzecznika prasowego KEP, pytania badawcze prezentują się następująco:

- 1) jak wyglądały relacje zawodowe dotychczasowych rzeczników KEP z dziennikarzami i mediami?;
- 2) jak wyglądały bezpośrednie i nieoficjalne kontakty dotychczasowych rzeczników KEP z przedstawicielami świata mediów?;

- 3) czy konkretne media bądź osoby doznawały pierwszeństwa, wyłączności bądź odmowy we współpracy z dotychczasowymi rzecznikami KEP?;
- 4) jak wyglądały relacje dotychczasowych rzeczników KEP z innymi eklezjalnymi biurami prasowymi w Polsce i za granicą?;
- 5) jak wyglądały relacje dotychczasowych rzeczników KEP z biskupami polskimi?;
- 6) czy i w jaki sposób dotychczasowi rzecznicy KEP współpracowali z doradcami medialnymi spoza biura prasowego KEP?;
- 7) jak wyglądały relacje dotychczasowych rzeczników KEP z *Katolicką Agencją Informacyjną* oraz środowiskiem medialnym *Opoki*?

W zakresie problematyki roli rzecznika prasowego polskich biskupów w komunikowaniu wewnętrznym (*ad intra*) i zewnętrznym (*ad extra*) KEP zadajemy następujące pytania badawcze:

- 1) na czym polega polityka informacyjna KEP?;
- 2) jaka jest rola rzecznika w kreowaniu i realizacji strategii komunikacyjnej KEP?;
- 3) jak wyglądała współpraca dotychczasowych rzeczników KEP z ich przełożonymi w kreowaniu i realizowaniu polityki informacyjnej KEP?;
- 4) czy i jakie nowe rozwiązania, dokumenty bądź praktyki wypracowano w czasie kadencji poszczególnych rzeczników KEP i ich przełożonych?.

Pytania badawcze dotyczące problemu roli rzecznika KEP w komunikowaniu kryzysowym polskiego episkopatu to:

- 1) na czym polega zarządzanie kryzysowe KEP z perspektywy teorii i praktyki?;
- 2) na czym polega zaangażowanie rzecznika KEP w sytuacjach kryzysowych?;
- 3) jakie były najpoważniejsze kryzysy medialne związane z KEP w latach 1998-2022 z perspektywy dotychczasowych rzeczników i ich przełożonych?;
- 4) które kryzysy medialne związane z KEP w latach 1998-2022 rozwiązano najefektywniej z perspektywy dotychczasowych rzeczników i ich przełożonych?;
- 5) którymi kryzysami medialnymi w latach 1998-2022 KEP zarządzała najsłabiej z perspektywy dotychczasowych rzeczników i ich przełożonych?;
- 6) czy i jakie kryzysy medialne w latach 1998-2022 były wygenerowane przez samego rzecznika KEP?;
- 7) czy biuro prasowe KEP zatrudnia specjalistę ds. komunikacji kryzysowej?.

W celu rozwiązania problemu określenia głównych aktywności i podstawowych zadań rzecznika KEP oraz praktycznych wymiarów ich realizacji, postaramy się odpowiedzieć na następujące pytania:

- 1) na czym w praktyce polegała codzienna i regularna współpraca dotychczasowych rzeczników KEP z ich przełożonymi oraz biurem prasowym KEP?;
- 2) na czym od strony praktycznej polega współpraca rzecznika KEP z polskimi biskupami?;
- 3) jaka jest rola rzecznika prasowego KEP w organizowaniu i prowadzeniu konferencji i *briefingów* prasowych?;
- 4) w jaki sposób rzecznik KEP angażuje się w prowadzenie strony internetowej i mediów społecznościowych KEP?;
- 5) na czym polega działalność wydawnicza biura prasowego KEP i jaka jest w niej rola rzecznika KEP?;
- 6) w czym wyrażają się reaktywność i proaktywność działań rzecznika prasowego polskiego episkopatu?.

Dla określenia kwestii najbardziej usprawniających realizację zadań rzecznika KEP zadamy pytania:

- 1) jakie kwestie najbardziej usprawniały działania dotychczasowych rzeczników KEP z perspektywy ich samych?;
- 2) jakie kwestie najbardziej usprawniały działania dotychczasowych rzeczników KEP z perspektywy ich przełożonych?;
- 3) w czym od strony praktycznej wyrażało się usprawnianie pracy dzięki czynnikom wspomnianym przez dotychczasowych rzeczników KEP i ich przełożonych?.

Gdy idzie o najczęstsze braki i trudności napotymane przez rzeczników KEP w trakcie sprawowania urzędu, adekwatne pytania badawcze są następujące:

- 1) jakie kwestie najbardziej utrudniały pracę rzeczników KEP z perspektywy ich samych?;
- 2) jakie kwestie najbardziej utrudniały pracę rzeczników KEP z perspektywy ich przełożonych?;
- 3) w czym od strony praktycznej wyrażało się utrudnianie pracy czynnikami wspomnianymi przez dotychczasowych rzeczników KEP i ich przełożonych?;
- 4) z jakiej natury brakami i trudnościami najczęściej borykał się w swej pracy rzecznik KEP w latach 1998-2022?;
- 5) czy i w jaki sposób starano się zaradzić trudnościom wspomnianym przez dotychczasowych rzeczników KEP i ich przełożonych?.

Dla naukowej eksploracji obszaru badawczego dotyczącego warsztatu pracy, wymaganych i pożądanых kompetencji branżowych, oczekiwanych cech

osobowościowych oraz rozwoju zawodowego rzecznika KEP, postaramy się odpowiedzieć na pytania:

- 1) jakie kompetencje zawodowe posiadali dotychczasowi rzecznicy KEP?;
- 2) jakich kompetencji dotychczasowych rzeczników KEP oczekiwali od nich przełożeni i które z nich najbardziej doceniali?;
- 3) czy i w jaki sposób dotychczasowi rzecznicy KEP rozwijali swoje kompetencje zawodowe w trakcie pełnienia urzędu?;
- 4) czy dotychczasowi rzecznicy KEP w trakcie pełnienia urzędu korzystali z płatnych usług i narzędzi podwyższających kompetencje?;
- 5) jakie powinny być dziś kompetencje rzecznika KEP?.

W celu określenia najważniejszych przemian społecznych i kościelnych istotnych dla pracy rzecznika KEP w latach 1998-2022 z perspektywy wszystkich osób dotychczas ją podejmujących oraz ich przełożonych postaramy się odpowiedzieć na następujące pytania badawcze:

- 1) jakie były najistotniejsze przemiany społeczne w Polsce w latach 1998-2022 z perspektywy dotychczasowych rzeczników KEP?;
- 2) jakie były najistotniejsze przemiany społeczne w Polsce w latach 1998-2022 z perspektywy dotychczasowych przełożonych rzeczników KEP?;
- 3) jakie były najistotniejsze przemiany w polskim Kościele w latach 1998-2022 z perspektywy dotychczasowych rzeczników KEP?;
- 4) jakie były najistotniejsze przemiany w polskim Kościele w latach 1998-2022 z perspektywy dotychczasowych przełożonych rzeczników KEP?.

Gdy idzie wreszcie o zagadnienie dobrych praktyk, postulatów, kierunków rozwoju i obszarów profesjonalizacji w kontekście urzędu i aktywności zawodowej rzecznika prasowego KEP, lista zadanych przez nas pytań badawczych jest następująca:

- 1) jakie inspiracje dla urzędu rzecznika KEP płyną z teorii i praktyki komunikowania społecznego?;
- 2) jakie obszary profesjonalizacji urzędu rzecznika KEP można wyznaczyć w oparciu o analizę wypowiedzi dotychczasowych rzeczników KEP i ich przełożonych, a szczególnie w odniesieniu do wskazanych przez nich kwestii problemowych?;
- 3) jakie postulaty można wysunąć wobec praktyki zawodowej rzecznika KEP, biorąc pod uwagę opisane przez rzeczników KEP i ich przełożonych okoliczności zarządzania kryzysowego KEP w latach 1998-2022?;

- 4) jakie jest stanowisko dotychczasowych przełożonych rzecznika KEP, w tym obecnego sekretarza generalnego KEP ws. powołania funkcji wicedyrektora biura prasowego KEP, zastępcy rzecznika KEP czy też specjalisty ds. komunikacji kryzysowej KEP?;
- 5) w którą stronę, zdaniem aktualnego przełożonego rzecznika KEP, powinna zmierzać jego rola w stosunku do gwałtownych i dynamicznych zmian w mediach społecznościowych oraz w obszarze zarządzania informacją?;
- 6) jakie są pomysły aktualnego przełożonego rzecznika KEP w kontekście polityki informacyjnej KEP w najbliższych latach?.

Po zasygnalizowaniu problemów badawczych i zaprezentowaniu listy wynikających z nich pytań, dokonajmy sformułowania adekwatnych hipotez, na których projekt nasz będzie bazował, i do których sprawdzenia będzie dążył.

Hipotezę główną wyrażamy w następujący sposób: urząd i specyfika pracy rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski są integralnie związane z komunikowaniem społecznym, działaniami z zakresu *public relations*, sferą zadaniową *media relations* oraz misją Kościoła, stanowiąc materię niezbędną dla profesjonalnej komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej polskiego episkopatu.

W celu sprawdzenia hipotezy głównej, udzielenia odpowiedzi na zadane pytania badawcze oraz rozwiązania wyznaczonych problemów badawczych, formułujemy poniżej 37 ściśle związanych z nimi szczegółowych hipotez badawczych³⁹. W ich spisie odступujemy od przywoływania po raz kolejny adekwatnych problemów badawczych i sortowania w konkretne grupy tematyczne, poprzestając jedynie na zachowaniu kolejności możliwie najprecyzyjniej odwzorowującej obszary powyższych problemów i pytań badawczych. W niniejszej pracy postaramy się sprawdzić następujące hipotezy badawcze:

- 1) teoria i praktyka komunikowania społecznego, *public relations* oraz *media relations* stanowią źródła istotne dla cech i uwarunkowań pracy rzeczników prasowych;
- 2) zarówno w nauczaniu, jak i w praktyce działań, Kościół uwzględnia rolę i rozwój komunikowania społecznego oraz mediów, a także wagę rzecznictwa prasowego;
- 3) rzecznik KEP realizuje wynikające z teorii i praktyki komunikowania społecznego funkcje właściwe rzecznikom prasowym;

³⁹ Hipotezy wyznaczono na podstawie tzw. studiów wstępnych, z wykorzystaniem metod *desk research* oraz jakościowej analizy treści w odniesieniu do adekwatnej literatury przedmiotu, co też zostanie szczegółowo wyjaśnione w rozdziale trzecim.

- 4) urząd i działalność rzecznika KEP wpisują się w nauczanie i praktykę Kościoła;
- 5) teoria i praktyka komunikowania społecznego oraz nauczanie i praktyka Kościoła udzielają inspiracji i kreślą kierunki profesjonalizacji dla urzędu rzecznika KEP;
- 6) polscy biskupi stosują się do wskazań zawartych w nauczaniu Kościoła nt. komunikowania społecznego;
- 7) KEP jest aktywnym podmiotem komunikowania społecznego w Polsce i świecie;
- 8) instytucja Konferencji Episkopatu Polski jest świadoma konieczności i roli posiadania rzecznika oraz biura prasowego;
- 9) utworzenie i umocowanie strukturalne urzędu rzecznika KEP są określone w odpowiednich dokumentach wewnętrznych KEP;
- 10) wymagane cechy i kompetencje rzecznika KEP są określone w odpowiednich dokumentach wewnętrznych KEP;
- 11) urzędu rzecznika prasowego polskiego episkopatu nie musi pełnić osoba duchowna;
- 12) rzecznik KEP powinien posiadać kompetencje i cechy osobowościowe odpowiednie do pełnienia zadań *public relations*;
- 13) ze względu na osobliwy charakter instytucji KEP, działania rzecznika KEP cechują się specyficznymi uwarunkowaniami;
- 14) skuteczność działań rzecznika KEP wzrasta dzięki bezpośredniemu dostępowi do jego przełożonych w strukturach KEP oraz możliwości udziału w spotkaniach adekwatnych gremiów KEP;
- 15) model współpracy, zależności i autonomii na linii rzecznik KEP-przełożeni jest czynnikiem istotnym dla realizacji i skuteczności działań rzecznika;
- 16) przełożony rzecznika KEP regularnie i systemowo ewaluuje jego działania;
- 17) w trakcie pełnienia kadencji rzecznik KEP nie może podejmować innych aktywności zawodowych;
- 18) rzecznik KEP kieruje biurem prasowym KEP i podejmuje z nim aktywną współpracę;
- 19) rzecznik KEP wykonuje obowiązki na podstawie umowy o pracę;
- 20) rzecznik KEP dysponuje profesjonalną, nowoczesną i w pełni wystarczającą infrastrukturą techniczną oraz sprzętem służbowym;
- 21) działalność rzecznika KEP jest wielowymiarowa, przez co realizuje wiele funkcji;
- 22) polski episkopat wyznacza i realizuje politykę informacyjną;
- 23) rzecznik KEP uczestniczy w kreowaniu i realizacji polityki informacyjnej KEP;

- 24) rzecznik KEP mierzy się w pracy z sytuacjami kryzysowymi, w zarządzaniu którymi aktywnie uczestniczy;
- 25) rzecznik KEP pełni istotną rolę w komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej KEP;
- 26) działania rzecznika KEP wpływają na wizerunek polskiego episkopatu;
- 27) rzecznik KEP podejmuje działania rozumiane przez Kościół jako ewangelizację;
- 28) rzecznik KEP wykazuje się w działaniach reaktywnością i proaktywnością;
- 29) rzecznik KEP współpracuje przede wszystkim z mediami kościelnymi;
- 30) rzecznik KEP wykorzystuje w pracy bezpośrednie i nieoficjalne kontakty z dziennikarzami oraz korzysta z rad specjalistów i doradców spoza KEP;
- 31) rzecznik KEP korzysta w pracy z dorobku poprzedników;
- 32) rzecznik KEP prezentuje i wyjaśnia stanowisko biskupów polskich;
- 33) rzecznik KEP pomaga i doradza polskim biskupom w kwestiach medialnych;
- 34) rzecznik KEP pełni istotną rolę w przygotowaniu i prowadzeniu konferencji oraz *briefingów* prasowych KEP;
- 35) rzecznik KEP angażuje się w prowadzenie strony internetowej i mediów społecznościowych KEP;
- 36) na działania rzecznika KEP mają wpływ okoliczności i przemiany społeczne oraz kościelne;
- 37) rzecznik KEP dysponuje odpowiednimi zasobami czasowymi i finansowymi umożliwiającymi mu korzystanie z płatnych usług i narzędzi podwyższających kompetencje.

Do powyższych problemów, pytań i hipotez można podejść na różne sposoby, a dla ich rozpracowania wykorzystać różne podejścia i metody. Ze względu na sygnalizowany przez nas wcześniej charakter niniejszego opracowania, w celu rozwiązania problemów, udzielenia odpowiedzi na pytania oraz sprawdzenia hipotez, wykorzystamy instrumentarium metod jakościowych, posługując się jako metodami wiodącymi: metodą słabostandaryzowanego i semistrukturyzowanego wywiadu pogłębionego oraz (zastosowaną także w fazie tzw. studiów wstępnych) metodą jakościowej analizy treści. W realizowanym projekcie, jako metodami pomocniczymi, posłużyliśmy się także: wspomagającym wariantem metody *desk research* oraz podstawową analizą zawartości mediów. Do szczegółowej charakterystyki metod oraz przedstawienia argumentacji za ich doborem i zastosowaniem, przystąpimy w rozdziale trzecim.

Na zasadniczą strukturę korpusu prezentowanej pracy składa się pięć rozdziałów, których tytuły odpowiadają treści poruszanych w nich zagadnień, a układ wynika z logicznej ciągłości prowadzonych wywodów oraz podjętych kroków badawczych:

- 1) pierwszy pt. *Rzecznik prasowy w kontekście komunikowania społecznego*;
- 2) drugi pt. *Rzecznik prasowy w kontekście misji Kościoła katolickiego*;
- 3) trzeci pt. *Metodologia analiz i badań własnych*;
- 4) czwarty pt. *Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski – uwarunkowania prawne i organizacyjne*;
- 5) piąty pt. *Specyfika pracy i wyzwania informacyjno-komunikacyjne rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski*.

Rozdziały pierwszy i drugi mają charakter bazowy i teoretyczny. Pierwszy z rozdziałów, uwzględniając dorobek obfitych zasobów literatury przedmiotowej z zakresu *public relations* oraz rzecznictwa prasowego, stanowi fundament teoretycznych i praktycznych wymiarów naszych badań pod względem genezy, istoty, specyfiki pracy i wyzwań informacyjno-komunikacyjnych rzecznika prasowego. Drugi z rozdziałów, odnosząc się do nauczania Kościoła, związanych z nim opracowań naukowych, a także dokumentów kościelnych oraz literatury pomocniczej, rysuje interesującą nas perspektywę misji Kościoła w odniesieniu do teorii i praktyki działań rzeczników prasowych instytucji eklezjalnych. Oba rozdziały stanowią jednocześnie adekwatne tło interpretacyjne dla prezentowanych w dalszych rozdziałach wyników przeprowadzonych przez nas badań empirycznych.

Metodologiczny rozdział trzeci, odnosząc się zarówno do adekwatnych pozycji specjalistycznej literatury z zakresu metodologii badań naukowych, medioznawczych i jakościowych, jak również do powziętych przez nas kroków badawczych, w sposób kompleksowy charakteryzuje zrealizowany przez nas projekt (oraz wynikające z niego, niniejsze opracowanie) pod względem dotychczasowego stanu badań, szczegółowego uzasadnienia podjęcia tematu, argumentacji za zastosowaniem metod jakościowych, etapów projektu badawczego, charakterystyki materiału źródłowego oraz zastosowanych przez nas czterech (dwóch wiodących i dwóch wspomagających) metod badawczych. Opisuje także samą zrealizowaną przez nas, długotrwałą procedurę badawczą oraz szczególne specyficzne okoliczności związane z jej realizacją.

O ile dwa pierwsze rozdziały są w niniejszej dysertacji częścią teoretyczną, a rozdział trzeci metodologiczną, o tyle rozdziały czwarty i piąty stanowią część empiryczną. Rozdział czwarty prezentuje wyniki naszych badań w kontekście

podstawowego środowiska pracy rzecznika prasowego KEP, jakim jest biuro prasowe KEP, odnosząc się w tym względzie zarówno do aspektów historycznych, jak również koncepcyjnych, administracyjnych, strukturalnych, finansowych oraz praktycznych. Rozdział ten wprowadza nas jednocześnie w najbardziej istotną część monografii, jaką jest rozdział piąty, skoncentrowany bezpośrednio na wieloaspektowym i dogłębnym scharakteryzowaniu specyfiki pracy oraz wyzwań informacyjno-komunikacyjnych rzecznika prasowego KEP na podstawie przeprowadzonych badań empirycznych oraz odpowiedniego ich zinterpretowania w świetle rozdziałów poprzednich.

Ze względu na (zasygnalizowany wcześniej) jakościowy charakter projektu badawczego oraz specyfikę badań z wykorzystaniem metody jakościowego wywiadu badawczego, rozdziały czwarty i piąty cechować się będą tzw. obfitym cytowaniem, która to procedura metodologiczna omówiona zostanie dokładniej w rozdziale trzecim. W wielu momentach rozdziałów empirycznych, istotną rolę pełnić będą przypisy odnoszące się (w formie adekwatnych cytatów) do wyników badań, zamieszczone w celu odzworowania w empirii omawianych zagadnień oraz formułowanych wniosków.

Strukturze niniejszej pracy nadaje przejrzystości konsekwentne posługiwanie się krótkim wstępem oraz podsumowaniem w każdym z rozdziałów. W przypadku ostatniego rozdziału empirycznego, rolę podsumowania pełnić będzie podrozdział dedykowany wnioskom z badań oraz związanym z nimi propozycjom.

W zakończeniu rozprawy dokonamy naukowego rozliczenia zaprezentowanych w niniejszym wstępie hipotez badawczych, co stanowić będzie *sui generis* klamrę spajającą całość powziętych refleksji. Odniesiemy się ponadto do obszarów, których nie udało nam się wyeksplorować w satysfakcjonujący poznawczo sposób, a także do zagadnień, które rozpoznaliśmy w trakcie prowadzonych przez nas badań jako wartościowe z perspektywy kolejnych projektów badawczych. Uwzględnimy również takie zjawiska i obszary, w pogłębieniu i interpretacji których utwierdziłoby nas co prawda badanie reakcji odbiorców czy też recepcji społecznej, a od czego w sposób zamierzony odstąpiono jednak w celu pozostawienia pola eksploracji naukowej kolejnym badaczom.

Po zakończeniu zamieszczono w rozprawie bibliografię, której układ, ze względu na specyfikę badań, domagał się podjęcia odpowiednich decyzji oraz wynikających z nich rozstrzygnięć dotyczących sposobu segregacji oraz prezentacji materiałów źródłowych i innych zasobów literatury. *Sui generis* wyzwanie stanowiło bowiem dla autora odpowiednie rozmieszczenie w bibliografii zarówno materiałów stanowiących

podstawowe i pomocnicze źródła samych badań, jak również literatury mającej charakter przedmiotowy i pomocniczy względem *stricte* dysertacji.

Gdy idzie o przeprowadzone przez nas badania, nadmienimy, iż (jak to zostanie szczegółowo omówione w rozdziale trzecim) podstawowymi materiałami źródłowymi zrealizowanego projektu są przeprowadzone przez nas badania empiryczne w formie jakościowych wywiadów badawczych oraz źródłowe, z perspektywy badanego urzędu rzecznika KEP, dokumenty Konferencji Episkopatu Polski. Te właśnie zasoby, w bibliografii (która ujmuje przecież materiały wykorzystane w odniesieniu do całej dysertacji), nazwano źródłami. Należy jednak dodać, iż w perspektywie samych przeprowadzonych przez nas badań, posilkowaliśmy się także tzw. źródłami pomocniczymi, którymi były: adekwatna literatura specjalistyczna dotycząca rzecznictwa prasowego; teksty magisterium Kościoła; dwa watykańskie wywiady eksperckie; wybrane wywiady prasowe z dotychczasowymi rzecznikami KEP. Gdy idzie o te właśnie zasoby (tzw. źródła pomocnicze badań), bibliografia uwzględnia je w następujący sposób:

- 1) dwadzieścia trzy najistotniejsze pozycje specjalistycznej literatury dotyczącej rzecznictwa prasowego nazwano w bibliografii literaturą przedmiotu;
- 2) najważniejsze teksty odnoszące się do nauczania i misji Kościoła nazwano w bibliografii tekstami magisterium Kościoła;
- 3) dwa (przeprowadzone przez nas w Rzymie) wywiady eksperckie uwzględniono, wraz z innymi materiałami, w grupie nazwanej w bibliografii literaturą pomocniczą (nie są to bowiem ani źródła podstawowe badań, ani też materiały rozumiane jako źródła w perspektywie całej dysertacji);
- 4) siedem istotnych wywiadów prasowych z dotychczasowymi rzecznikami KEP uwzględniono w netografii, w osobnej, dedykowanej im podgrupie, którą nazwano źródłowymi materiałami internetowymi (obok drugiej grupy netograficznej nazwanej uzupełniającymi materiałami internetowymi).

Ponadto, ze względu na obszerny opis metodologiczny stanowiący treść rozdziału trzeciego, odrębną grupę bibliograficzną dedykowano właśnie pozycjom *stricte* metodologicznym (wykorzystanym w rozdziale trzecim).

Ostatecznie więc, bibliografia składa się z sześciu zasadniczych grup tematycznych, którymi są: źródła; literatura przedmiotu; literatura pomocnicza; literatura metodologiczna; teksty magisterium Kościoła; netografia. Finalny układ bibliografii prezentuje się w następujący sposób:

- 1) źródła:
 - a) źródłowe wywiady badawcze;
 - b) źródłowe dokumenty Konferencji Episkopatu Polski;
- 2) literatura przedmiotu;
- 3) literatura pomocnicza;
- 4) literatura metodologiczna;
- 5) teksty magisterium Kościoła;
- 6) netografia:
 - a) źródłowe materiały internetowe;
 - b) uzupełniające materiały internetowe.

Dodajmy, iż jeśli chodzi o netografię, ze względu na odmienną w perspektywie projektu rangę zasobów, tytuły uwzględniono wyłącznie w przypadku adresów internetowych odnoszących się do stanowiących materiał źródłowy wywiadów z dotychczasowymi rzecznikami KEP. Gdy chodzi natomiast o tzw. uzupełniające materiały internetowe, intencjonalnie odstąpiono od nadawania tytułów każdemu z czterystu trzydziestu zamieszczonych tam adresów internetowych. Po pierwsze, wynika to z faktu, iż w znakomitej większości przypadków, powoływanie się w rozprawie na tzw. uzupełniające materiały internetowe, ma charakter raczej pogładowy i reprezentacyjny, dopełniając omawiane zagadnienia ilustrującymi je treściami *online*. Po drugie, większości tychże uzupełniających zasobów internetowych, autor i tak musiałby nadawać własne tytuły, z uwagi na fakt, iż częstokroć są to rozszerzające perspektywę badawczą adresy kont w mediach społecznościowych czy też haseł wirtualnych słowników. Po trzecie wreszcie, dopisanie tytułu każdemu z kilkuset uwzględnionych w netografii adresów internetowych, wydłużyłoby monografię o kilkadziesiąt dodatkowych stron. Ostatecznie więc, w przypadku adresów tzw. uzupełniających materiałów internetowych, poprzestano na wymienieniu ich jedynie z podaniem (w następujących po nich nawiasach) dat ostatniego do nich dostępu. Dodajmy, iż rozmyślnie, każdemu z nich pozostawiono charakter hiperlinku, umożliwiającego wizytę na adekwatnej stronie internetowej w przypadku odtwarzania treści rozprawy w formie elektronicznej.

Dopowiedzmy ponadto, iż w obrębie każdej z grup bibliograficznych wymieniono adekwatne pozycje w kolejności alfabetycznej, a w przypadku zapisów odnoszących się do dzieł w formie tradycyjnej, nie podawano konkretnych stron, uwzględniając je jedynie w przypisach odnoszących się do zasadniczej treści prezentowanych wywodów.

Po bibliografii zamieszczono w pracy spis ilustracji, uwzględniający kolejno grafiki, wykresy i tabele. Liczby wzbogacających wywody ilustracji prezentują się w sposób następujący:

- 1) grafiki – 13;
- 2) wykresy – 6;
- 3) tabele – 1.

Dodajmy, iż dwie pozycje aneksu (omówionego w dalszej części wstępu) mające formy skanów dokumentów⁴⁰, mimo ich charakteru graficznego, ze względu na ich rolę w badaniach oraz samej dysertacji, nie są przez nas traktowane jako ilustracje, lecz jako źródła tekstowe, wskutek czego, zgodnie z zamierzeniem autora, nie uwzględniono ich w spisie ilustracji znajdującym się po bibliografii.

Istotnym elementem struktury całości prezentowanej rozprawy jest aneks, który ze względu na poczesne znaczenie w perspektywie podjętych badań, domaga się odpowiedniego rodzaju charakterystyki. Jak postuluje polska badaczka, „w celu zapewnienia możliwie pełnej intersubiektywności i uwolnienia wyników od nadinterpretacji badacza, rozsądne wydaje się zapewnienie czytelnikowi wglądu do materiałów źródłowych”⁴¹, a „pozwolenie (...) na obcowanie z materiałem źródłowym czyni całe badanie prawdziwie jakościowym i empirycznym”⁴². Jako że znakomitą większość wywołanych w toku naszych badań danych empirycznych stanowią wypowiedzi adekwatnych respondentów pozyskane w ramach procedury jakościowego wywiadu badawczego, a także w myśl przywołanych konstatacji metodologicznych, za nieodzowne uznaliśmy zamieszczenie transkrypcji wszystkich źródłowych wywiadów badawczych w aneksie prezentowanej dysertacji. Praktyka ta zapewnia, jak ujmuje to S. Kvale, „nić łączącą prawdziwe rozmowy z wnioskami przedstawionymi w raporcie”⁴³, a ponadto jest w praktyce raportowania badań jakościowych oraz prezentowania monografii naukowych zabiegiem często stosowanym⁴⁴.

Ponadto, zamieściliśmy w aneksie: transkrypcje dwóch przeprowadzonych przez nas wywiadów eksperckich; transkrypcje siedmiu istotnych z perspektywy naszych badań wywiadów prasowych; tekst niedostępnego w tradycyjnych opracowaniach naukowych

⁴⁰ Mowa o skanie tekstu *Regulaminu Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski* z 1999 roku (por. Aneks, XVIII) oraz skanie materiału informacyjnego dla wykładowców warsztatów rzeczników (por. Aneks, XX).

⁴¹ Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 100.

⁴² Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 100.

⁴³ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 209

⁴⁴ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 212-215.

oraz zasobach wirtualnych dokumentu KEP związanego z badanym przez nas urzędem rzecznika KEP; anglojęzyczny tekst dotyczący najdłużej urzędującego rzecznika prasowego Stolicy Apostolskiej; skan niedostępnego w tradycyjnych opracowaniach naukowych oraz zasobach wirtualnych materiału informacyjnego dotyczącego warsztatów dla rzeczników instytucji eklezjalnych. Treść zasobów aneksu o charakterze transkrypcyjnym, została podzielona na kolejno numerowane akapity, co ułatwia nawigację oraz usprawnia zarówno lekturę, jak też cytowanie źródeł w przypisach. Same zaś pozycje aneksu przyporządkowano następującym liczbom rzymskim:

- I. źródłowy wywiad badawczy z bp. dr. Piotrem Libera;
- II. źródłowy wywiad badawczy z abp. dr. hab. Stanisławem Budzikiem;
- III. źródłowy wywiad badawczy z abp. dr. Wojciechem Polakiem;
- IV. źródłowy wywiad badawczy z bp. dr. hab. Arturem Mizińskim;
- V. źródłowy wywiad badawczy z o. dr. Adamem Schulzem;
- VI. źródłowy wywiad badawczy z ks. dr. hab. Józefem Klochem;
- VII. źródłowy wywiad badawczy z ks. dr. Pawłem Rytlem-Andrianikiem;
- VIII. źródłowy wywiad badawczy z o. dr. hab. Leszkiem Gęsiakiem;
- IX. wywiad ekspercki z dr. Paolo Ruffinim;
- X. wywiad ekspercki z Cristiane Murray;
- XI. wywiad prasowy z o. dr. Adamem Schulzem;
- XII. wywiad prasowy z ks. dr. hab. Józefem Klochem;
- XIII. wywiad prasowy z ks. dr. hab. Józefem Klochem;
- XIV. wywiad prasowy z ks. dr. Pawłem Rytlem-Andrianikiem;
- XV. wywiad prasowy z ks. dr. Pawłem Rytlem-Andrianikiem;
- XVI. wywiad prasowy z o. dr. hab. Leszkiem Gęsiakiem;
- XVII. wywiad prasowy z o. dr. hab. Leszkiem Gęsiakiem;
- XVIII. *Regulamin Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski z 1999 roku;*
- XIX. tekst pt. *Remembering Joaquín Navarro-Valls* prof. George'a Weigla;
- XX. Materiał informacyjny dla wykładowców warsztatów rzeczników.

Przywołane zasoby zostały w aneksie zamieszczone w kolejności odpowiadającej ich randze w perspektywie badań:

- 1) pozycje I-VIII – przeprowadzone przez nas źródłowe wywiady badawcze (transkrypcje od I do IV dotyczą wywiadów z dotychczasowymi przełożonymi rzecznika KEP, a transkrypcje od V do VIII dotyczą wywiadów z dotychczasowymi rzecznikami KEP);

- 2) pozycje IX-X – przeprowadzone przez nas wywiady eksperckie z zarządcami watykańskich instytucji komunikacyjnych (transkrypcja nr IX dotyczy wywiadu z prefektem Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej, a transkrypcja nr X dotyczy wywiadu z wicedyrektorką Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej);
- 3) pozycje XI-XVII – nieprzeprowadzone przez nas wywiady prasowe z dotychczasowi rzecznikami KEP pozyskane z Internetu;
- 4) pozycje XVIII-XX – zasoby uzupełniające.

Szczegółowe okoliczności zarówno przeprowadzenia przez nas wywiadów, jak również pozyskania innych zasobów aneksu omawiane będą w adekwatnych fragmentach monografii. Nadmienmy, iż scenariusze przeprowadzonych przez nas wywiadów zostały zaprezentowane w rozdziale metodologicznym, stąd nie umieszczaliśmy ich w aneksie.

Rozkład i objętość poszczególnych części rozprawy prezentują się w sposób następujący:

- 1) spis treści – 7 stron;
- 2) wykaz skrótów – 4 strony;
- 3) wstęp – 36 stron;
- 4) rozdział pierwszy – 133 strony;
- 5) rozdział drugi – 74 strony;
- 6) rozdział trzeci – 131 stron;
- 7) rozdział czwarty – 70 stron;
- 8) rozdział piąty – 181 stron;
- 9) zakończenie – 7 stron;
- 10) bibliografia – 38 stron;
- 11) spis ilustracji – 4 strony;
- 12) aneks – 176 stron.

Praca zawiera 3309 przypisów.

Odpowiedniego doprecyzowania i wyjaśnienia domagają się także istotne kwestie językowe. Pragniemy wpieryw zaznaczyć, iż gdy chodzi o urząd stanowiący przedmiot naszych badań, będziemy określać go i doprecyzowywać mianem „rzecznika Konferencji Episkopatu Polski”, „rzecznika KEP”, „rzecznika episkopatu”, „rzecznika polskiego episkopatu”, „rzecznika kolegium polskich biskupów”, „rzecznika polskich biskupów” itp., stosując litery wielkie wyłącznie w zapisie uwzględniającym pełne brzmienie oficjalnej nazwy konferencji zrzeszającej biskupów Kościoła rzymskokatolickiego

w Polsce (tj. Konferencji Episkopatu Polski) oraz w zapisie stanowiącym jej skrót (tj. KEP). W pozostałych przypadkach, nie uwzględniających pełnej i oficjalnej nazwy instytucji KEP, a odnoszących się jedynie do pojedynczych członów nazwy bądź innych określających ją terminów, stosowanie liter wielkich nie znajduje, naszym zdaniem, dostatecznego uzasadnienia⁴⁵. Podobną praktykę stosować będziemy w odniesieniu do innych urzędów i agend związanych z KEP.

Uwadze czytelnika nie umknie zapewne fakt, iż w rozprawie częstokroć stosowane będą relatywnie długie i wielokondygnacyjnie skonstruowane zdania. Zabieg ten, jakkolwiek dość wymagający, nie jest jednak bezpodstawny. Idzie bowiem o możliwie jak najwierniejsze odwzorowanie toku realizowanych wywodów oraz precyzyjne oddanie myśli przewodnich. Zawilość zdań jest najczęściej konsekwencją zapośredniczenia przez nie wielu istotnych części składowych wniosku, nieodzownych dla skutecznego konkludowania. O ile więc sama długość zdań, trącąc niekiedy drobiazgowością, prowokować może do uskrupulatnienia lektury, o tyle jednak sama linia narracyjna zdaje się rekompensować ów ciężar swoim klaryfikacyjnym charakterem i dążeniem do nieodłącznie zrosniętych z nią konkluzji oraz punktów bezpośrednio z niej wynikających.

Jeśli chodzi o pojawiające się w toku wywodów istotne pojęcia, definiować je będziemy na bieżąco: bądź to w zasadniczym tekście opracowania, bądź też w odpowiednich przypisach.

W niniejszym opracowaniu, na zasadzie synonimów, zamiennie używać będziemy (stosowanych w odpowiednich przypadkach i liczbach) terminów takich, jak: „rzecznik” i „rzecznik prasowy”; „sekretarz KEP” i „sekretarz generalny KEP”; „sekretariat KEP” i „sekretariat generalny KEP”; „Internet” i „Sieć”⁴⁶; „eklezyjalny” i „kościelny”; „badawczy” i „naukowy”; „wideo” i „video”; „profil” i „konto” (w odniesieniu do platform internetowych i mediów społecznościowych).

Terminy obcojęzyczne (angielskie, jak np. *briefing*, *content*, *crisis management*, *fundraising*, *gender studies*, *live*, *mass media*, *media relations*, *newsletter*, *online*, *public*

⁴⁵ Mimo że dokumenty KEP, odnosząc się do urzędu rzecznika KEP, stosują wielkie litery nie tylko w pełnej nazwie, lecz także w innych jej wariantach (jak np. „rzecznik Konferencji”, „rzecznik Episkopatu” itd.), to zgodnie ze wskazaniem i opracowaniami specjalistów, pozwalamy sobie na stosowanie małych liter w zapisach innych niż oficjalna nazwa w pełnym brzmieniu (por. *Zasady pisowni słownictwa religijnego*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2018, s. 42).

⁴⁶ Termin „Internet”, zgodnie z właściwą mu praktyką zapisu nazw własnych, rozpoczynać będziemy wielką literą (por. <https://blog.dobryslovník.pl/internet-czy-internet-czyli-od-jakiej-liter-y-pisac/> [13. 05. 2023]). Praktykę tę, w myśl wspomnianej synonimiczności, zastosujemy także w odniesieniu do terminu „Sieć”.

relations, social media, target itd.; łacińskie, jak np. *de facto, sensu largo, sensu stricto, stricte, sui generis* itd.; czy też wreszcie terminy pochodzące z innych języków obcych) zapisywać będziemy przeważnie kursywą. Wyjątek stanowią będą w tym względzie relatywnie mocno spopularyzowane terminy obcojęzyczne odnoszące się głównie do mediów społecznościowych (jak np. post czy tweet).

Kursywę stosować będziemy także przy zapisie: tytułów dokumentów oraz pozycji naukowych (np. *Statut Konferencji Episkopatu Polski, Kodeks Prawa Kanonicznego*); nazw własnych kanałów komunikacyjnych oraz stacji i agencji medialnych (jak np. *Opoka, Radio Watykańskie, Polsat, Katolicka Agencja Informacyjna* itp.); nazw własnych komunikatorów, portali i platform internetowych (jak np. *Facebook, Twitter, SoundCloud, YouTube, Flickr, Instagram, WhatsApp, Signal, Zoom, Skype* itp.). Przy zapisie pełnych i oficjalnych nazw własnych związanych z urządami bądź instytucjami niebezpośrednio medialnymi (np. Kościelna Komisja Historyczna, Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży, Instytut Pamięci Narodowej itp.), nie będziemy stosować kursywy.

Mimo że pełną wersję oficjalnej nazwy biura prasowego funkcjonującego w strukturach watykańskich (Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej) zapisywać będziemy za pomocą wielkich liter, to w przypadku biura prasowego KEP, ze względu na wysoki stopień zróżnicowania tej kwestii w przypadku dokumentów KEP, wypowiedzi naszych respondentów oraz przekazów medialnych, a także z powodu wysokiej częstotliwości stosowania tej nazwy w niniejszym opracowaniu, odstępimy od stosowania liter wielkich nawet w przypadku stosowania pełnego brzmienia nazwy (biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski), zapisując literami wielkimi jedynie nazwę samej instytucji KEP. Tę samą praktykę zastosujemy w odniesieniu do innych urzędów i agend KEP.

Jako że w niniejszej pracy stosunkowo często prezentowane będą wypowiedzi w formie cytatów, nadmienimy, iż:

- 1) cytaty zawarte będą w cudzysłowie typograficznym: „”;
- 2) cytaty w cytatach oznaczane będą za pomocą nawiasów ostrokątnych (w wersji francuskiej): „«»”;
- 3) pominięcia w cytatach, każdorazowo oznaczać będziemy trzykropkiem w nawiasie okrągłym: „(...)”;
- 4) nawiasy w nawiasach będą mieć formę nawiasów kwadratowych: „([])”;
- 5) wprowadzanie cytatów stanowiących część składową zdań dłuższych i wielokrotnie złożonych, następować będzie po przecinku, natomiast

wprowadzanie cytatów stanowiących wiodącą część zdania, następować będzie najczęściej po dwukropku;

- 6) rozdzielanie kilku cytatów przytaczanych w obrębie jednego zdania następować będzie za pomocą średnika;
- 7) gdy idzie o przytaczanie fragmentów pochodzących bezpośrednio z zamieszczonych w aneksie transkrypcji przeprowadzonych przez nas badawczych wywiadów źródłowych oraz wywiadów eksperckich, nadmienmy, iż ze względów stylistycznych, tego rodzaju cytaty rozpoczynać będziemy na ogół wielkimi literami, nawet jeśli adekwatny fragment, jako część obszerniejszej wypowiedzi, rozpoczyna się w transkrypcji małą literą.

W przypadku liczebników głównych i porządkowych, w zależności od kontekstu, stosować będziemy zarówno zapisy cyfrowe, jak i literowe. Liczebniki wielorakie, mnożne, zbiorowe, ułamkowe i nieokreślone zapisywać będziemy wyłącznie w formie słownej.

Rozdzielanie poszczególnych elementów wymienianych bądź wyliczanych w obszarze poszczególnych zdań odbywać się będzie bądź to za pomocą przecinków, bądź też średników, w zależności od długości oraz stopnia skomplikowania zdania (bądź samych elementów).

Autorów interesujących nas opracowań naukowych oraz przytaczanych wypowiedzi (których zwłaszcza w dwóch pierwszych, teoretycznych rozdziałach pracy będziemy przywoływać i cytować stosunkowo często), w zasadniczym tekście wywodu naukowego uwzględniać będziemy najczęściej albo za pomocą samych nazwisk, albo stosując zapis uwzględniający pierwszą literę imienia oraz nazwisko, z pominięciem tytułatury naukowej bądź kościelnej⁴⁷. Pozwoli nam to nie tylko na pominięcie w tekście aż kilkuset skrótów, lecz przede wszystkim znacznie upłyni lekturę, a ponadto pozwoli jeszcze bardziej skoncentrować się na cytowanych bądź parafrazowanych treściach.

W kontekście stosowanych w monografii przypisów pragniemy wyjaśnić, iż:

- 1) przypisy rozpoczynać się będą wielką literą, a kończyć kropką;
- 2) stosowany w przypisach skrót „por.” (oznaczaający „porównaj z”), zapisywany adekwatnie wielką albo małą literą, odsyła do źródeł odnoszących się do omawianych treści bądź przytaczanych parafraz;

⁴⁷ Jednorazowy wyjątek stanowiąc będą podziękowania zamieszczone na końcu niniejszego wstępu.

- 3) stosowany w przypisach zapis „por. także:” (oznaczający „porównaj także z”), zapisywany adekwatnie wielką albo małą literą, odsyła do innych źródeł odpowiadających danej tematyce;
- 4) jeśli w przypisach zamieszczono dosłowne cytaty, wówczas źródła podano w nawiasach zamieszczonych bezpośrednio po cytacie;
- 5) w przypisach odstąpiono od stosowania skrótowych form odnoszących się zarówno do cytowanych wcześniej źródeł (w przypisach nie będą używane zapisy „dz. cyt.”, ani „op. cit.”), jak również do cytowanych w poprzednich przypisach dzieł bądź autorów (w przypisach nie będą używane zapisy „tamże”, „tenże”, „taż”)⁴⁸;
- 6) w przypadku odwoływania się w przypisach do źródeł internetowych, adresy będą podkreślane, ale nieskracane⁴⁹, natomiast w następujących po nich nawiasach podane będą daty ostatniego dostępu autora do adekwatnej strony internetowej;
- 7) w przypadku (kilkukrotnego zaledwie) powoływania się w pracy na źródła biblijne, będziemy w przypisach stosować właściwe tego typu cytatom oznaczenia literowo-cyfrowe (tzw. sigła), uwzględniające najpierw literowy skrót nazwy adekwatnej księgi, a następnie cyfrowe oznaczenie rozdziału i (po przecinku) wersów;
- 8) w przypadku (kilkukrotnego zaledwie) powoływania się w pracy na cytaty pochodzące z elektronicznych wersji książek zakupionych w formie pliku MOBI nieobsługującego numerowania stron, wskazywano adekwatny rozdział książki;
- 9) w przypisach pozostawiono numerację ciągłą w perspektywie całej dysertacji, nie rozpoczynając jej od początku w pojedynczych rozdziałach.

W przypadku powoływania się na opracowania naukowe, ich (stosowany także w przypisach) opisy bibliograficzne rozpoczynać będziemy pierwszymi literami imion oraz nazwiskami autorów⁵⁰. W przypadku tekstów stanowiących część opracowań wydanych pod redakcją naukową, po skrócie „red.” uwzględnieni zostaną także

⁴⁸ Mimo że odstąpienie od wspomnianych skrótówcoż każdorazowo multiplikuje nazwiska autorów oraz adresy bibliograficzne dotyczące źródeł, to zapowiedzianą praktykę realizować będziemy ze względu na elektroniczne indeksowanie prac dyplomowych za pomocą systemów informatycznych nierozpoznających opisów adresów bibliograficznych zawierających skróty w rodzaju: „tenże”, „taż”, „tamże” czy „dz. cyt.”.

⁴⁹ Również z powodu zasygnalizowanego wyżej indeksowania elektronicznego.

⁵⁰ Wyjątek stanowi w tym względzie bibliografia, w której ze względu na ułatwienie katalogowania zasobów oraz prezentowania ich w kolejności alfabetycznej, podano najpierw nazwiska, a następnie pierwsze litery imion autorów. Zapisy odnoszące się natomiast (w adekwatnych przypadkach) do redaktorów, pozostawiliśmy bez zmian, podając najpierw pierwsze litery imion, a następnie nazwiska. W odniesieniu do wyjaśnionych aspektów związanych z katalogowaniem zasobów bibliografii, podawanie najpierw nazwisk, a następnie pierwszych liter imion w przypadku redaktorów nie znajdowałoby żadnego uzasadnienia.

redaktorzy tomów. Tytuły artykułów oraz tomów zapisane będą kursywą. W przypadku oznaczenia konkretnych stron, nie będziemy stosować skrótu mnogiego („ss.”), lecz wyłącznie pojedynczy („s.”). Zakresy stron oznaczane będą przy użyciu dywizu („-”), a nie półpauzy („-”), bądź myślnika („—”), np.: „s. 23-26”. W przypadku powoływania się na kilka zakresów stron jednego źródła, rozdzielane będą one przecinkiem, np.: „s. 23-26, 33, 43-49”. W opisach bibliograficznych pominięto nazwy wydawnictw, a miasta wydania uwzględniano w przypadku pojedynczych książek bądź odpowiednich tomów, a nie czasopism naukowych.

Skróty nieuwzględnione w wykazie skrótów znajdującym się zaraz po spisie treści⁵¹ stosowane będą zgodnie z odpowiednimi regułami gramatycznymi.

Opisy zarówno tytułów, jak i źródeł prezentowanych w zasadniczej treści korpusu grafik, wykresów i tabel, każdorazowo rozpoczynają się będą wielką literą, natomiast nie będą kończone kropką.

Finalizując niniejszy wstęp, pragniemy także zapowiedzieć, iż w monografii zaprezentowanych zostanie kilka opracowanych przez nas propozycji autorskich. Dotyczyć one będą przede wszystkim kwestii koncepcyjnych, metodologicznych i kategoryzacyjnych uwzględnionych w rozdziale pierwszym. Będą to:

- 1) wyszczególnienie (na podstawie analizy trzynastu terminów zagranicznych odnoszących się do rzecznika prasowego) dwudziestu dziewięciu czynników rudymenarnych dla istoty rzecznictwa prasowego oraz skategoryzowanie ich w czterech, dostrzeżonych przez nas obszarach pojęciowych;
- 2) skonstruowanie (na podstawie analiz dotyczących istoty rzecznictwa prasowego oraz związanych z nim obszarów pokrewnych) ogólnego spisu funkcjonujących aktualnie terminów określających w praktyce zadania rzecznika prasowego, zawierającego czterdzieści siedem adekwatnych określeń;
- 3) propozycja ogólnego podziału otoczenia zawodowego rzecznika prasowego na otoczenie tzw. wewnątrzinstytucjonalne i tzw. zewnątrzinstytucjonalne;
- 4) dokonanie (w formie kodeksu) syntezy istotnych czynników warunkujących profesjonalne prowadzenie relacji interpersonalnych rzecznika (na podstawie ujęcia autorstwa K. Dziewulskiej-Siwiek) oraz nadanie mu nazwy autorskiej;

⁵¹ Np.: „abp” – „arcybiskup”; „bp” – „biskup”; „dr hab.” – „doktor habilitowany”; „dr” – „doktor”; „ds.” – „do spraw”; „itd.” – „i tak dalej”; „itp.” – „i tym podobne”; „ks.” – „ksiądz”; „m. in.” – „między innymi”; „np.” – „na przykład”; „o.” – „ojciec zakonny”; „prof.” – „profesor”; „pt.” – „pod tytułem”; „tj.” – „to jest” itp.

- 5) propozycja skategoryzowania instrumentarium rzecznika prasowego w formie klasyfikacji wyróżniającej siedem grup narzędziowych oraz nadanie każdej z nich nazwy autorskiej;
- 6) propozycja ogólnego podziału funkcji rzecznika prasowego na tzw. funkcje podstawowe oraz tzw. funkcje wtórne;
- 7) propozycja skategoryzowania tzw. funkcji podstawowych rzecznika prasowego w formie klasyfikacji wyróżniającej cztery główne funkcje (na podstawie trzech ujęć autorstwa M. Przybysz) oraz nadanie niektórym z nich nazw autorskich;
- 8) propozycja skategoryzowania (na podstawie opracowań kilku autorów) tzw. funkcji wtórnych rzecznika prasowego w formie klasyfikacji wyróżniającej dwadzieścia cztery funkcje wtórne, w tym:
 - a) uwzględnienie w klasyfikacji dwóch odkrytych przez nas funkcji wtórnych oraz nadanie im nazw autorskich;
 - b) nadanie dziewięciu funkcjom wtórnym naszych nazw autorskich.

Wstęp niniejszej monografii pragniemy zwieńczyć podziękowaniami wobec Tych, bez udziału których, z całą pewnością by nie powstała.

Dziękujemy przede wszystkim Temu, który widzi w ukryciu⁵² oraz Tej, która wszystko zachowuje w sercu⁵³.

Autor rozprawy kieruje wyrazy wdzięczności pod adresem jej Promotora⁵⁴, Ks. Prof. Dr. Hab. Michała Drożdża. Jego wiedza, kompetencje i doświadczenie, a także życzliwość, cierpliwość i zaufanie, czyniąc Go Mistrzem i Mentorem, stanowiły nie tylko czynniki umożliwiające zrealizowanie projektu badawczego i przygotowanie prezentowanej dysertacji, lecz także (a może nawet przede wszystkim) okazję do intelektualnego i duchowego wzrostu autora.

Zarówno sam pomysł rozpoczęcia kilkuletnich studiów doktoranckich z medioznawstwa, jak również fakt ich podjęcia oraz umożliwienie spokojnego ich ukończenia, autor zawdzięcza swojemu Przełożonemu, J. E. Abp. Dr. Wacławowi Depo, Metropolicie Częstochowskiemu, wieloletniemu Przewodniczącemu Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Środków Społecznego Przekazu, a obecnie członkowi Rady Stałej KEP. Dziękujemy Księdzu Arcybiskupowi za okazane nam zaufanie, liczne i pełne ojcowskiej troski spotkania osobiste oraz rozmowy telefoniczne, a także za

⁵² Por. Mt 6, 1-17.

⁵³ Por. Łk 2, 15-19.

⁵⁴ Zgodnie z wcześniejszą zapowiedzią, zważywszy na wdzięczność autora oraz z powodów honorowych, w tytułaturze uwzględnionej w niniejszych podziękowaniach, w drodze jednorazowego wyjątku, adekwatne zwroty rozpoczynają się będą wielkimi literami.

zorganizowanie i zabezpieczenie wszelkich zasobów umożliwiających nam skoncentrowanie się w ostatnich latach przede wszystkim na nauce. Żywimy nadzieję, iż wszystko to, co dzięki środowisku akademickiemu, wedle zamysłu i dzięki wsparciu Księdza Arcybiskupa stało się naszym udziałem w ostatnich latach, pomoże nam ofiarnie i profesjonalnie służyć Bogu, Kościołowi i społeczeństwu.

Na ręce Księdza Arcybiskupa składamy podziękowania Sekretarzowi Metropolity Częstochowskiego, Ks. Dr. Mariuszowi Trojanowskiemu, a także Kurii Metropolitalnej w Częstochowie z jej Kanclerzem, Ks. Mgr. Lic. Marianem Szczerbą na czele oraz jej Wicekanclerzami: Ks. Dr. Inż. Damianem Kwiatkowskim oraz Ks. Dr. Mariuszem Bakalarzem, Rzecznikiem Prasowym Archidiecezji Częstochowskiej. Profesjonalizm, sprawna komunikacja, życzliwość i braterstwo, których doświadczaliśmy od Czcigodnych Księży w ciągu ostatnich lat, były dla nas wsparciem nie do przecenienia.

Serdeczne podziękowania pragniemy wyrazić względem naszych Czcigodnych Respondentów. Zarówno za wyjście naprzeciw samej prośbie o udzielenie źródłowych wywiadów badawczych, jak również za rzetelne przygotowanie, profesjonalne zaangażowanie i życzliwość w ich trakcie, a także za otwartość i cierpliwość względem późniejszych procesów transkrypcyjno-autoryzacyjnych, autor dziękuje:

- 1) Sekretarzom Generalnym Konferencji Episkopatu Polski z lat 1998-2023:
 - a) J. E. Ks. Bp. Dr. Piotrowi Liberze;
 - b) J. E. Ks. Abp. Dr. Hab. Stanisławowi Budzikowi;
 - c) J. E. Ks. Abp. Dr. Wojciechowi Polakowi, Prymasowi Polski;
 - d) J. E. Ks. Bp. Dr. Hab. Arturowi Mizińskiemu;
- 2) wszystkich dotychczasowym Rzecznikom Konferencji Episkopatu Polski:
 - a) O. Dr. Adamowi Schulzowi;
 - b) Ks. Prof. Ucz. Dr. Hab. Józefowi Klochowi;
 - c) Ks. Dr. Pawłowi Rytłowi-Andrianikowi;
 - d) O. Prof. Ucz. Dr. Hab. Leszkowi Gęsiakowi.

Zarówno obecnemu Sekretarzowi Generalnemu KEP, Bp. Arturowi Mizińskiemu, jak również Kierownikowi Biura Sekretariatu KEP, Ks. Dr. Rafałowi Zaleskiemu, a także S. Gaudencji Kus z Biura Sekretarza Generalnego KEP autor dziękuje za liczne konsultacje osobiste, telefoniczne i e-mailowe oraz za udostępnienie nam adekwatnych dokumentów i istotnych materiałów z zasobów archiwum KEP.

Pod adresem obecnego Rzecznika KEP, O. Leszka Gęsiaka oraz Jego Współpracownic z Biura Prasowego KEP, autor składa podziękowanie za wielokrotnie

i zawsze życzliwie udzielane rady oraz wskazówki, a także za hojne dzielenie się rzetelną, źródłową i wielce istotną dla naszych badań wiedzą. Dziękujemy również za przygotowanie i przesłanie nam szczegółowego raportu statystycznego nt. mediów społecznościowych i innych kanałów komunikacyjnych Biura Prasowego KEP.

Dodatkowe i specjalne podziękowania pragniemy wyrazić względem Ks. Józefa Klocha, drugiego i najdłużej urzędującego w historii Rzecznika KEP, sprawującego badany urząd przez połowę (dwanaście z dwudziestu pięciu lat) okresu jego formalnego istnienia. Dziękujemy Księdzu Profesorowi za (odbywające się łącznie przez ponad dwa lata) liczne spotkania osobiste, rozmowy telefoniczne i konsultacje e-mailowe skutecznie wyjaśniające pojawiające się w trakcie badań wątpliwości oraz za rozszerzające perspektywę badawczą uwagi i dopowiedzenia, a ponadto za przekazanie nam licznych materiałów i dokumentów rozbudowujących zasoby źródłowe.

Wyrazy szczególnej wdzięczności kierujemy pod adresem przełożonych watykańskich instytucji komunikacyjnych: obecnego Prefekta Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej, Dr. Paolo Ruffiniego oraz obecnej Wicedyrektor Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej, Cristiane Murray, z którymi osobiste spotkania w Rzymie, przeprowadzone w ich trakcie wywiady eksperckie, a także późniejsze konsultacje e-mailowe wniosły nie tylko istotny wkład w realizację niniejszego projektu badawczego, lecz stały się również dla autora źródłem wartościowych spostrzeżeń, rozwojowych refleksji oraz rzetelnej wiedzy.

Pragniemy podziękować także Dr Małgorzacie Gierwazik (ekspertce ds. rzecznictwa prasowego), Dr Adamowi Warzesze (badaczowi kościelnego *public relations*) oraz Prof. George'owi Weiglowi (biografowi papieża Jana Pawła II) za okazaną życzliwość oraz serdeczną korespondencję skutkującą udostępnieniem nam kilku autorskich opracowań źródłowych i pomocniczych.

Autor dziękuje również Redaktorom dziennika pt. *Głos Wielkopolski* oraz Pracownikom Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu za konsultacje oraz podjęcie wysiłku kwerendy związanej z archiwalnymi wypowiedziami J. E. Bp. Tadeusza Pieronka, Dyrektora Biura Prasowego KEP w latach 1993-1998.

Panu Witoldowi Machurze z Wydawnictwa Naukowego *Scriptorium* dziękujemy za konsultacje telefoniczne dotyczące źródeł naukowych nt. rzecznictwa prasowego oraz życzliwość i prędkość w procesie przekazania ich autorowi rozprawy.

Nade wszystko, choć na końcu, pragniemy podziękować Najbliższym, bez których duchowego i psychicznego wsparcia oraz mentalnego i modlitewnego

towarzyszenia, ukończenie niniejszej pracy byłoby dosłownie i bez cienia przesady, po prostu niemożliwe. Nie mamy co do tego absolutnie żadnej wątpliwości.

Autor dedykuje pracę Tym, z woli których, dzięki którym, i o których ją napisał.

ROZDZIAŁ I

RZECZNIK PRASOWY

W KONTEKŚCIE KOMUNIKOWANIA SPOŁECZNEGO

Jako że komunikowanie jest najistotniejszym elementem pracy rzecznika prasowego⁵⁵, nie sposób nie rozpocząć związanych z nim refleksji naukowych właśnie od rozdziału poświęconego perspektywie teorii i praktyki komunikowania społecznego. Nić analityczna przeprowadzi nas w pierw przez zagadnienia związane z odniesieniem tematyki rzecznictwa prasowego do nauk o komunikacji społecznej i mediach. Następnie skupimy się na genezie i istocie rzecznictwa, podejmując próbę odtworzenia jego historii oraz uwypuklając faktory dla rzecznictwa bezsprzecznie rudymenarne. Spojrzymy również na interesującą nas tematykę zadań rzecznika z perspektywy pojęć pokrewnych oraz zaprezentujemy propozycje ujęć definicyjnych. Kolejną istotną jednostką tematyczną uczynimy specyfikę pracy rzecznika, dokonując refleksji nad jego cechami i kompetencjami oraz skupiając uwagę badawczą nad sferą jego obowiązków i wynikających z nich zadań. Przeprowadzimy także wywody skupione wokół zagadnienia otoczenia zawodowego rzecznika, uwzględniając w sposób szczególny umiejscowienie urzędu rzecznika w strukturach reprezentowanej przez niego instytucji, a także odnosząc się do relacji rzecznika z biurem prasowym oraz środowiskiem dziennikarskim. Podejmiemy się także wysiłku sklasyfikowania i scharakteryzowania funkcji rzecznika prasowego, kładąc nacisk na sfery informacyjną, wewnątrzinstytucjonalną, wizerunkową oraz antykryzysową, w sposób szczególny eksponując tę ostatnią, a następnie odnosząc się także do jego funkcji wtórnych. Zaprezentujemy również instrumentarium narzędziowe rzecznika prasowego i zakończymy niniejszy rozdział refleksjami poświęconymi etycznym i prawnym aspektem jego pracy.

⁵⁵ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 19.

1.1. Rzecznictwo prasowe w kontekście nauk o komunikacji społecznej i mediach

Co prawda początku XX wieku nie charakteryzowało jeszcze naukowe zainteresowanie odbiorcami przekazów medialnych, natomiast kierujący mediami coraz częściej opierali swoje decyzje na wynikach studiów. Początki naukowej refleksji nad komunikacją i mediami sięgają lat 20. XX wieku, kiedy po I Wojnie Światowej zaczęto dostrzegać potrzebę zrozumienia zjawiska propagandy⁵⁶. Lata 50. ubiegłego stulecia rozwinęły obszar badań medioznawczych w kierunku szerszej refleksji nad procesem i skutkami komunikowania, a także w stronę analiz marketingowych. W kolejnych dekadach zaczęto badać wpływ mediów na psychikę ludzi, a w dalszej kolejności także na rozwój dzieci. Początkowo większość badań nad mediami była więc prowadzona na wydziałach psychologii i socjologii, a badacze zajmujący się wyłącznie mediami i komunikacją należeli do rzadkości. Media jako przedmiot badań nie miały wówczas jeszcze długiej historii. Przemianę w tym względzie przyniosły lata 60. XX w., gdy w związku z rozkwitem mediów, a szczególnie z umasowieniem prasy, radia, telewizji i sieci telefonicznej (a w dalszej perspektywie także rozwojem mechanizmów reklamy, promocji i konkurencyjności), na uniwersytetach zaczęły pojawiać się wydziały dedykowane ściśle komunikacji i mediom. Tego typu jednostki i ośrodki naukowe mogły szczerzyć się pracą wyspecjalizowanych badaczy, „jakkolwiek byli to przybysze z pokrewnych dyscyplin naukowych”⁵⁷, którzy coraz świadomiej konkretyzowali swą aktywność na tych właśnie zagadnieniach. Dziś obszar badań medioznawczych jest przez naukowców kierunkowany w stronę studiów interdyscyplinarnych, a ze względu na wszechobecność oraz złożoność procesów komunikacyjnych i medialnych, w projekty badawcze, oprócz samych medioznawców angażują się specjaliści z wielu innych dyscyplin naukowych i szkół metodologicznych⁵⁸.

Naukowy rozkwit medioznawstwa w świecie nie pozostał oczywiście bez wpływu na polską oświatę. Mimo że studia nad mediami i komunikacją rozumiane w sensie szerokim są w Polsce kierunkiem studiów licencjackich, magisterskich i podyplomowych

⁵⁶ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 10, 12-13. Por. także: S. Michalczyk, *Uwagi o analizie zawartości mediów*, w: *Rocznik Prasoznawczy*, 3, 2009, s. 96.

⁵⁷ T. Goban-Klas, *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, w: *Studia Medioznawcze*, 2008, nr 2 (33), s. 12.

⁵⁸ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 11-15.

już od lat 90. XX wieku⁵⁹, to nauki o komunikacji społecznej i mediach⁶⁰ jako odrębna dyscyplina naukowa są stosunkowo młode i wciąż intensywnie się rozwijają⁶¹. Wyszczególnienie tej dyscypliny naukowej w ramach dziedziny nauk społecznych w polskim systemie oświatowym (jeszcze jako dyscypliny nauk o mediach⁶²) nastąpiło dopiero w 2011 roku i wiązało się nie tylko z ożywioną dyskusją akademicką na temat jej teoretyczno-metodologicznego statusu, lecz także z pewnego rodzaju wyzwaniem legislacyjnymi⁶³. Najogólniej rzecz ujmując, mniej więcej do przełomu XX i XXI wieku, główne kierunki badań medioznawczych wyznaczał naukowy namysł nad: nadawcą mediów; odbiorcą mediów; zawartością mediów; skutkami oddziaływania mediów (wliczając w ten ostatni obszar kwestie związane z etyką mediów czy też badaniami marketingowymi)⁶⁴. Obecnie system kierunków i subdyscyplin w ramach studiów nad mediami i komunikacją dywersyfikuje się coraz obficiej. Mówiąc ogólnie, główne obszary aktualnych badań medioznawczych to: teorie komunikacji masowej; badania wpływu mediów; badania zawartości mediów; etyka mediów; język mediów; historia mediów i dziennikarstwa; ekonomika mediów; PR i marketing medialny; zarządzanie

⁵⁹ Por. T. Goban-Klas, *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, w: *Studia Medioznawcze*, 2008, nr 2 (33), s. 13.

⁶⁰ Taka oficjalna nazwa dyscypliny weszła do polskiego porządku prawnego w 2018 roku (por. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych* [Dz. U. 2018 poz. 1818], <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001818/O/D20181818.pdf> [13. 01. 2023]). Por. także: M. Jabłonowski, T. Mielczarek, *Komunikowanie społeczne i media – federacja, a nie inkorporacja*, w: *Studia Medioznawcze*, 2018, nr 4 [19], s. 13). Podtrzymują ją również aktualne rozwiązania prawne, przyjęte w roku 2022 (por. *Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych* [Dz. U. 2022 poz. 2202], <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220002202/O/D20222202.pdf> [13. 01. 2023]).

⁶¹ Por. K. Drag, *Historia mediów – próba ujęcia statusu i perspektyw rozwoju subdyscypliny nauk o mediach*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 93. Por. także: T. Goban-Klas, *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, w: *Studia Medioznawcze*, 2008, nr 2 (33), s. 12.

⁶² Regulacje z 2011 roku dyscyplinę nauk o mediach wyszczególniały w ramach dziedziny nauk społecznych podporządkowanej obszarowi nadrzędnemu (tzw. obszarowi wiedzy), którym był obszar nauk społecznych (por. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 8 sierpnia 2011 roku w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych* [Dz. U. Nr 179 poz. 1065], <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20111791065/O/D20111065.pdf> [13. 01. 2023]). W 2018 roku odstąpiono od stosowania kategorii obszarów wiedzy, pozostawiając w adekwatnych przepisach jedynie kategorie dziedzin i dyscyplin.

⁶³ Por. M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59), s. 12. Autorzy odnosząc się do *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 8 sierpnia 2011 roku w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych* (Dz. U. Nr 179 poz. 1065) w przypisie nr 3 stwierdzają: „Legislator, zastanawiając się nad medioznawstwem, znajdował się w poważnym kłopotcie. Chcąc odnieść się do mediów masowych, musiał uwzględnić różne grupy problemów. Każdy z nich mógł, a nawet powinien być rozpatrywany z różnych punktów widzenia. Wydaje się, że złożoność – i będąca jego pochodną wieloaspektowość podejść badawczych – zadecydowały o nazwie dyscypliny jako «nauki o mediach», a nie «nauka o mediach»”.

⁶⁴ Por. M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59), s. 20.

i logistyka medialna; estetyka mediów; komunikowanie polityczne; audytoria mediów⁶⁵. Celami uprawianych współcześnie nauk medioznawczych są natomiast: opis wykorzystującego media obiegu informacji; zorientowana marketingowo, etycznie, psychologicznie bądź socjologicznie analiza relacji między świadomością odbiorców, treścią przekazów a zamierzeniami nadawców; analiza zjawisk związanych z korzystaniem z mediów w zmieniającym się społeczeństwie; analiza prawnych, ekonomicznych i politycznych uwarunkowań funkcjonowania mediów; opis specyfiki organizacyjnej instytucji związanych z mediami, redakcji medialnych, agencji informacyjnych i biur prasowych; tworzenie narzędzi umożliwiających szacowanie i prognozowanie wpływu mediów na świadomość odbiorców i opinię publiczną; budowa modeli funkcjonowania systemów medialnych; analiza, opis i projektowanie strategii działań osób zajmujących się zawodowo tworzeniem mediów, komunikowaniem społecznym, rzecznictwem prasowym i rozumianą szeroko sferą *public relations*; budowa efektywnych modeli działania mediów jako organizacji; usprawnianie narzędzi do analizy przekazów medialnych; opis historii i uwarunkowań rozwoju mediów; badanie i porównywanie ofert programowych; analiza konwergencji mediów⁶⁶. Niezależnie jednak od poszerzenia się pola badawczego nauk medioznawczych, główną osią dyscypliny pozostaje komunikacja społeczna⁶⁷, a jej wiodące działy to: komunikowanie masowe, komunikowanie instytucjonalne oraz komunikowanie międzyosobowe⁶⁸. Dodać należy, iż „działy te nie są odseparowane, ale przeciwnie, wzajemnie przenikają się”⁶⁹, a same projekty badań prowadzone w ramach nauk o komunikacji społecznej i mediach na ogół obejmują i łączą wiele z nich (np. międzyosobowe komunikowanie medialne w organizacji, instytucjonalne uwarunkowania komunikowania masowego itp.⁷⁰).

⁶⁵ Por. M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59), s. 21-22.

⁶⁶ Por. M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59), s. 21. Por. także: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 7-16.

⁶⁷ T. Goban-Klas najogólniej definiuje komunikację społeczną jako obieg informacji (por. T. Goban-Klas, *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, w: *Studia Medioznawcze*, 2008, nr 2 [33], s. 16).

⁶⁸ Por. T. Goban-Klas, *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, w: *Studia Medioznawcze*, 2008, nr 2 (33), s. 16.

⁶⁹ T. Goban-Klas, *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, w: *Studia Medioznawcze*, 2008, nr 2 (33), s. 16.

⁷⁰ Por. T. Goban-Klas, *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, w: *Studia Medioznawcze*, 2008, nr 2 (33), s. 16.

Ze względu na tzw. multigenetyczność⁷¹ w sferze teorii i praktyki, dyscyplina nauk o komunikacji społecznej i mediach (nazywana popularnie, skrótowo czy wręcz synonimicznie medioznawstwem⁷²), oprócz zarysowanej wyżej różnorodności w sferze obszarów badawczych, niejako siłą rzeczy charakteryzuje się także swoistą interdyscyplinarnością metodologiczną, przez co używanie metod wywodzących się z różnych dyscyplin jest uważane za cechę dla medioznawstwa typową⁷³. Niezależnie jednak od dostrzeganych przez naukowców multigenetyczności i interdyscyplinarności medioznawstwa, studia nad komunikowaniem i mediami od samego początku swej odrębnej tożsamości naukowej, funkcjonują niezmiennie w ramach dziedziny nauk społecznych, z której bezpośrednio wyrastają. Dostrzeżona natomiast przed kilkoma laty konieczność dookreślenia nazwy dyscypliny⁷⁴ przez uwzględnienie w niej sfery komunikacji społecznej jest z kolei naturalną konsekwencją rzetelnego spojrzenia na jej przedmiot badawczy⁷⁵.

Prace naukowe poświęcone rzecznictwu prasowemu pozostają zbieżne z dokonującą się w obecnych czasach profesjonalizacją⁷⁶ urzędu rzecznika i jego otoczenia w szeroko pojętej sferze komunikacji, co znajduje potwierdzenie nie tylko w strukturach różnego typu organizacji czy w dających się zaobserwować coraz częstszych aktywnościach medialnych rzeczników, lecz także w powiększającym się wciąż zbiorze naukowej i fachowej literatury dotyczącej rzecznictwa prasowego⁷⁷. Aktualnie studia nad rzecznictwem wpisują się w przytoczone powyżej za Gobanem-

⁷¹ Por. I. Hofman, *Multigenetyczność dziennikarstwa w nauce i dydaktyce*, w: *Roczniki Nauk Społecznych*, 2015, t. 7 (43), nr 3, s. 113-124.

⁷² Por. M. Grzelka, A. Kula, *O ważnym problemie badań nad mediami: definiowanie*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 29-37. Por. także: I. Hofman, *Status dyscypliny nauki o mediach. Konieczna zmiana*, w: *Nauki o mediach i komunikacji społecznej. Krystalizacja dyscypliny w Polsce. Tradycje, nurty, problemy, rezultaty*, red. A. Adamski, S. Gawroński, M. Szewczyk, Warszawa 2017, s. 41-54.

⁷³ Por. M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59), s. 20.

⁷⁴ Chodzi o zasygnalizowaną wcześniej zmianę nazwy dyscypliny z „nauk o mediach” na „nauki o komunikacji społecznej i mediach”.

⁷⁵ Przedmiotem materialnym nauk o komunikacji społecznej i mediach są środki społecznego komunikowania, a jej przedmiot formalny to sfera społecznego obiegu informacji (por. M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 [59], s. 13. Por. także: J. Wódcz, *Życie społeczne w czasach niepewności. Co mogą nam wyjaśnić nauki o mediach?*, w: *Nauki o mediach i komunikacji społecznej. Krystalizacja dyscypliny w Polsce. Tradycje, nurty, problemy, rezultaty*, red. A. Adamski, S. Gawroński, M. Szewczyk, Warszawa 2017, s. 27-40. Por. także: T. Goban-Klas, *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, w: *Studia Medioznawcze*, 2008, nr 2 [33], s. 11-19).

⁷⁶ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 11, 189-192.

⁷⁷ Do dotychczasowego stanu badań naukowych nad rzecznictwem prasowym odniesiemy się szczegółowo w trzecim rozdziale monografii.

Klasem⁷⁸ czy Jabłonowskim i Jakubowskim⁷⁹ obszary badań medioznawczych takie, jak: teoria komunikowania społecznego; *public relations* i *media relations*; zarządzanie i marketing w mediach; komunikowanie wizerunkowe; komunikowanie perswazyjne; komunikowanie instytucjonalne; komunikowanie polityczne; badanie wpływu bądź zawartości mediów; historia mediów i dziennikarstwa⁸⁰. Studia naukowe nad rzecznictwem prasowym podejmuje się dziś przede wszystkim w celu: opracowania syntetycznych (teoretyczno-praktycznych) publikacji nt. działalności rzeczników; opisu specyfiki organizacyjnej instytucji związanych z mediami (w tym przede wszystkim biur prasowych); tworzenia skutecznych narzędzi komunikowania instytucjonalnego i politycznego; analizy strategii działań osób zajmujących się zawodowo tworzeniem mediów; profesjonalizacji urzędu rzecznika prasowego⁸¹.

Należy zauważyć za D. Narożną, iż publikacje medioznawcze z zakresu rzecznictwa prasowego, jakkolwiek pojawiające się coraz częściej, wciąż są w literaturze przedmiotowej przygotowywane zbyt rzadko⁸². I mimo że, jak wspomniano, opracowania mające charakter zarówno poradnikowy, jak też specyficznie naukowy, zakorzenione są dziś przede wszystkim w literaturze medioznawczej z zakresu komunikowania społecznego czy PR⁸³, to jednak obszar naukowego namysłu nad rzecznictwem prasowym niezmiennie wpisuje się w przedmiot formalny nauk o komunikacji społecznej, którym, najogólniej rzecz ujmując, jest sfera społecznego obiegu informacji⁸⁴.

⁷⁸ Por. T. Goban-Klas, *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, w: *Studia Medioznawcze*, 2008, nr 2 (33), s. 16.

⁷⁹ Por. M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59), s. 7-16, 21-22.

⁸⁰ Por. M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59), s. 21-22.

⁸¹ Por. M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59), s. 21. Por. także: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 7-16.

⁸² Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 10.

⁸³ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 14.

⁸⁴ Por. M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59), s. 13. Por. także: J. Olędzki, *O społecznym znaczeniu public relations w demokracji. Wprowadzenie*, w: *Public relations w komunikowaniu społecznym i marketingu*, red. J. Olędzki, Warszawa 2010, s. 14.

1.2. Geneza i istota rzecznictwa prasowego

Podjmując próbę naukowego opracowania zagadnień takich, jak geneza i istota rzecznictwa prasowego, odniesiemy się wprawdzie do badań nt. początków, historii i ewolucji samego zjawiska, a także związanych z nimi wybranych kwestii terminologicznych. Prześledzimy również obszary wiodące zadań współczesnego rzecznika oraz wpisujemy je w perspektywę sfer takich, jak komunikowanie, *public relations* i *media relations*.

1.2.1. Próby określenia genezy i historii rzecznictwa prasowego

W tym roku mija prawie ćwierć wieku, odkąd A. Drzycimski⁸⁵, pierwszy (i najdłużej urzędujący) rzecznik prasowy prezydenta L. Wałęsy, wraz z zespołem kilkunastu autorów opublikował słynną i w dużej mierze pionierską na polskim gruncie książkę pt. *Komunikatorzy*⁸⁶. Opracowanie to, będące jednym z pierwszych przewodników po rzecznictwie i innych zawodach okołomedialnych, w celu zbiorczego określenia specjalistów związanych zawodowo z procesami komunikacyjnymi, konsekwentnie posługiwało się tytułowym terminem „komunikatorzy”. Wg Drzycimskiego są to osoby wykonujące zarówno stare, jak i nowe zawody okołomediálne, a sam rzecznik jest nie tylko jednym z najbardziej podstawowych reprezentantów tejże grupy, lecz jednocześnie pełni misję spośród nich najstarszą⁸⁷. Mimo że dostrzegalna w opracowaniu próba zaszczerpienia na polskim gruncie medioznawczym terminu „komunikatorzy” w odniesieniu do profesji związanych z mediami i komunikacją raczej nie odniosła skutku⁸⁸, to jednak sam fakt swoistego

⁸⁵ Dr Andrzej Drzycimski, ur. 30. 10. 1942 r., pełnił urząd rzecznika prasowego prezydenta RP Lecha Wałęsy od grudnia 1990 do sierpnia 1994 r. (por. <http://www.drzycimski.pl/> [21. 04. 2023]).

⁸⁶ Książkę o pełnym tytule *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek* wydano po raz pierwszy w roku 1999. Pozycja ukazała się nakładem wydawnictwa *Branta*.

⁸⁷ Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 3.

⁸⁸ Na gruncie polskim przyjęła się raczej praktyka stosowania terminu „komunikator” w odniesieniu do programów i aplikacji służących do komunikacji zdalnej, jak np. *WhatsApp* czy *Signal* (por. <https://sloownik.one/komunikator> [23. 04. 2023]). Liczba mnoga tak rozumianego rzeczownika „komunikator” to „komunikatory”, a nie „komunikatorzy”. Osoby zajmujące się działaniami okołomediálnymi nazywa się komunikatorami stosunkowo rzadko i wówczas na ogół stosuje się liczbę mnogą („komunikatorzy”), choć zdarza się niekiedy także użycie terminu w liczbie pojedynczej. Miana komunikatora (zarówno w liczbie pojedynczej, jak i mnogiej; w stosunku do osób zajmujących się zawodowo komunikowaniem w mediach, w tym do rzeczników prasowych) można znaleźć m. in. w następujących opracowaniach: M. Jachimowski, *Dziennikarz – podmiot niezaangażowany czy komunikator?*, w: *Między odpowiedzialnością a sensacją. Dziennikarstwo i edukacja na przełomie wieków*, red. K. Wolny-Zmorzyński, M. Wrońska, W. Furman, Rzeszów 2006, s. 42; W. Furman, *Czy i jak korzystać*

ulokowania terminologicznego zawodu rzecznika w sferze komunikacji oraz pewnego rodzaju przechylenia pojęciowego (czy wręcz paradygmatycznego) w jej kierunku, uznać należy za jak najbardziej słuszny, zwłaszcza w świetle dorobku współczesnej teorii komunikacji i aktualnych studiów nad mediami, do czego odniesiemy się zresztą w dalszej części rozdziału.

Analizując źródła misji rzecznika, nie sposób więc pominąć zagadnienia skutecznego komunikowania. Tym bardziej, że geneza rzecznictwa rozpatrywanego w tym właśnie kontekście, sięga wg Drzycimskiego samych początków naszej cywilizacji⁸⁹. Podejmując refleksje nad zagadnieniem początków rzecznictwa, autor wspomina m. in. o starożytnych Chinach, przywołując postać Konfucjusza podkreślającego, iż żaden władca nie może rządzić bez troski o zaufanie ludu względem siebie. Wzmiankuje także o starożytnych Indiach, gdzie przed rozpoczęciem wojny władcy wysyłali na wrogie tereny swoich tajnych reprezentantów, informujących o ich sile⁹⁰. Utożsamiając źródła rzecznictwa z początkami marketingu politycznego i perswazji, B. Czechowska-Derkacz odnosi się w podobnym tonie do działań związanych z demonstrowaniem siły przez faraonów egipskich oraz królów babilońskich i perskich⁹¹. Początków działalności rzeczniczej dopatrywać się można również w dawnych tradycjach sądowych⁹², a także u starożytnych Greków i Rzymian, wśród których posłuch u obywateli zdobywano dzięki właściwym współczesnemu rzecznictwu umiejętnościom retorycznym, logicznym i perswazyjnym⁹³. Działania bliskie świadomemu *public relations* K. Wójcik dostrzega natomiast w postępowaniu m. in.

z materiałów public relations, w: *Źródła informacji dla dziennikarza*, red. K. Wolny-Zmorzyński, A. Kaliszewski, W. Furman, K. Pokorna-Ignatowicz, Warszawa 2008, s. 158.; K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 36; D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 189; B. Paczyńska, A. Stolarczyk, *Praktyka public relations. Organizacja działu public relations i biura prasowego w firmie*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 320. Dla przykładu, tradycja anglojęzyczna relatywnie często posługuje się terminem *communicators* w odniesieniu do osób, jednak w określonej tym terminem grupie nie lokuje wyłącznie pracowników mediów, lecz rozszerza jej rozumienie do kategorii ludzi, którzy w związku z wykonywanym zawodem informują, przekonują bądź po prostu przemawiają do innych (por. <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/communicators> [23. 04. 2023]).

⁸⁹ Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 1-6.

⁹⁰ Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 9.

⁹¹ Por. B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 15.

⁹² Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 3.

⁹³ Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 9.

Peryklesa, Aleksandra Wielkiego, Juliusza Cezara, N. Machiavellego czy M. Lutra⁹⁴. Z obszernego opracowania L. Pastusiaka z zakresu historii dyplomacji wnioskować można z kolei, iż działalność nosząca znamiona współcześnie rozumianego rzecznictwa prasowego instytucji politycznych bliska była spikerom Izby Reprezentantów Stanów Zjednoczonych, spośród których na szczególne uznanie zasługuje w tym względzie pierwszy z nich, czyli F. Muhlenberg⁹⁵. Martela i Rott dodają, iż na gruncie polskim działania powiązane treściowo ze współczesną praktyką rzecznictwa prasowego dostrzec można m. in. w reprezentowaniu interesów władzy oraz jej popieraniu i pozytywnym opisywaniu przez J. Długosza, a także w sposobie przemawiania J. Piłsudskiego oraz w jego otwartości na ówczesne media⁹⁶.

Autorzy badający źródła misji rzecznika nie pomijają także tekstów biblijnych i wczesnochrześcijańskich. Mimo że praca niniejsza nie jest monografią teologiczną, za badawczo uczciwe, a przez to naukowo uzasadnione uznać należy uwzględnienie dorobku wszystkich specjalistów odnoszących się do początków rzecznictwa, w tym także autorów posiłkujących się źródłami biblijnymi oraz starożytnymi źródłami chrześcijańskimi (stanowiącymi skądinąd wielce treściwy materiał badawczy także dla dyscyplin innych niż teologiczne). W tym kontekście warto zwrócić uwagę przede wszystkim na refleksje dwóch polskich badaczek: M. Przybysz oraz K. Dziewulskiej-Siwiek. Pierwsza z nich, analizując teologiczne podstawy instytucji rzecznika prasowego⁹⁷, buduje refleksje w oparciu o istotę rzecznictwa jaką jest reprezentowanie i pośrednictwo. W tym względzie, realizację zadań wpisujących się w misję rzecznika dostrzega w pięciu biblijnych podmiotach: aniołach (posłańcach Boga)⁹⁸; prorokach (pośrednikach Boga)⁹⁹; Janie Chrzcicielu (reprezentancie Mesjasza legitymizującym Jego misję)¹⁰⁰; apostołach (przedstawicielach Mesjasza pozyskujących nowych

⁹⁴ Por. K. Wójcik, *Public relations. Wiarygodny dialog z otoczeniem*, Warszawa 2015, s. 180.

⁹⁵ Por. L. Pastusiak, *Dyplomacja Stanów Zjednoczonych (XVIII-XIX w.)*, Toruń-Warszawa 1997, s. 67-81. Por. także: <https://history.house.gov/Historical-Highlights/1800-1850/The-first-Speaker-of-the-House,-Frederick-A-C--Muhlenberg-of-Pennsylvania/> (18. 04. 2023).

⁹⁶ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 22.

⁹⁷ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 37-57.

⁹⁸ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 39-42.

⁹⁹ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 42-49.

¹⁰⁰ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 49-51.

wyznawców)¹⁰¹; apologetach chrześcijańskich (interpretatorach, tłumaczach i obrońcach)¹⁰². Z kolei Dziewulska-Siwek odnosi się w swych wywodach¹⁰³ do faktu, iż w polskim tłumaczeniu Pisma Świętego¹⁰⁴ słowo „rzecznik” użyte jest czterokrotnie, pojawiając się w: *Księdze Hioba* (gdzie Hiob pyta broniących Boga przyjaciół, czy są „rzecznikami Bożymi”¹⁰⁵); *Księdze Przysłów* (gdzie mowa o Panu będącym „rzecznikiem biednych”¹⁰⁶); *Księdze Jeremiasza* (gdzie prorok nazwany jest „rzecznikiem kary Bożej”¹⁰⁷); *Pierwszym Liście Św. Jana* (gdzie orędującego za grzesznikami Chrystusa nazywa się „rzecznikiem wobec Ojca”¹⁰⁸). Warto dodać, iż na treści biblijne, choć w zakresie węższym niż wspomniane wyżej autorki, powołują się w swych opracowaniach także A. Drzycimski i K. Dudek. Cechy i motywacje właściwe pracy rzecznika Drzycimski upatruje w działaniach Mojżesza (m. in. w: namawianiu Izraelitów do pójścia za sobą; motywowaniu ludu; próbach wzbudzenia zaufania ludzi względem siebie oraz względem Boga, którego reprezentuje)¹⁰⁹, a z kolei Dudek dostrzega znamiona rzecznictwa w postawie Sema i Jafeta, synów Noego, którzy „dbając o dobrą opinię swego ojca, zachowali się jak specjaliści od *public relations*”¹¹⁰.

Poza *sui generis* rzecznictwem związanym ze wspomnianą powyżej działalnością przywódców politycznych i religijnych, wspomnieć należy o początkach komercyjnego PR, które wiązało się początkowo z renesansowymi pismami kupieckimi¹¹¹. Jak zauważa J. Olędzki, pod koniec wieku XIX w Stanach Zjednoczonych „promocyjną naturę *public relations* zaczęto świadomie wykorzystywać do budowania wizerunku”¹¹², a działalność podmiotów zarówno komercyjnych, jak i politycznych, nosiła także znamiona zarządzania kryzysowego. W wieku XX praktyka wpisująca się w reaktywne i proaktywne rzecznictwo prasowe, w świecie biznesu i polityki zadomowiła się na

¹⁰¹ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 51-54.

¹⁰² Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 54-57.

¹⁰³ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 99.

¹⁰⁴ Autorka powołuje się na tekst *Biblii Tysiąclecia* z 2003 r., czyli na wydanie IV (por. *Biblia Tysiąclecia*, Poznań, 2003).

¹⁰⁵ Por. Hb 13, 7-8.

¹⁰⁶ Por. Prz 22, 22-23.

¹⁰⁷ Por. Jr 6, 10-11.

¹⁰⁸ Por. 1 J 2, 1-2.

¹⁰⁹ A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 9.

¹¹⁰ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 14.

¹¹¹ Por. B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 16.

¹¹² J. Olędzki, *O społecznym znaczeniu public relations w demokracji. Wprowadzenie*, w: *Public relations w komunikowaniu społecznym i marketingu*, red. J. Olędzki, Warszawa 2010, s. 13.

dobre¹¹³. Uważa się, iż podwaliny pod zawód rzecznika prasowego położyli w pewnym sensie: Ivy Lee, żyjący na przełomie XIX i XX wieku amerykański specjalista od reklamy, współpracownik Rockefellerów oraz twórca pierwszej na świecie agencji PR, a także E. Bernays, który jako austriacko-amerykański propagandysta z XX wieku dał początek zawodowi tzw. specjalisty ds. *public relations*¹¹⁴.

Mimo sygnalizowanych przez badaczy powiązań rzecznictwa prasowego ze sferą *public relations* oraz zauważalnego funkcjonowania rzeczników w świecie marketingu, misja rzecznika, który „w swojej istocie jest osobą występującą lub przemawiającą w czyimś imieniu”¹¹⁵, od samego początku splata się, jak widać, z działalnością polityczną i instytucjonalną. „Współcześnie znajduje ona szerokie zastosowanie w konstytucyjnych urządach, np. rzecznik praw obywatelskich, rzecznik interesu publicznego, rzecznik praw dziecka, jak i w życiu publicznym, np. rzecznik prezydenta, rządu, partii, grup parlamentarnych, związków zawodowych, instytucji, firm, kościołów itp.”¹¹⁶, podsumowuje A. Drzycimski.

Na gruncie polskim urząd rzecznika funkcjonuje od ponad pół wieku. „Instytucja rzecznika prasowego rządu w Polsce oficjalnie powstała 3 marca 1971 r.”¹¹⁷, piszą Martela i Rott, a Przybysz dodaje: „Powołano wówczas pierwszego rzecznika rządu PRL, Włodzimierza Janiurka”¹¹⁸. Po nim rząd PRL miał jeszcze trzech rzeczników, natomiast od momentu, w którym M. Niezabitowska została rzecznikiem rządu T. Mazowieckiego, wszystkie demokratyczne rządy polskie miały nieprzerwanie swoich rzeczników¹¹⁹. Po przemianach ustrojowych roku 1989, aż do dziś¹²⁰, funkcję rzecznika rządu pełniło w Polsce 25 osób¹²¹. Jeśli chodzi o urząd rzecznika prezydenta RP, należy wspomnieć,

¹¹³ Por. B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 16. Por. także: J. Olędzki, *O społecznym znaczeniu public relations w demokracji. Wprowadzenie*, w: *Public relations w komunikowaniu społecznym i marketingu*, red. J. Olędzki, Warszawa 2010, s. 11-25.

¹¹⁴ Por. J. Olędzki, *O społecznym znaczeniu public relations w demokracji. Wprowadzenie*, w: *Public relations w komunikowaniu społecznym i marketingu*, red. J. Olędzki, Warszawa 2010, s. 13.

¹¹⁵ M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 77.

¹¹⁶ A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 3.

¹¹⁷ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 24.

¹¹⁸ M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 74.

¹¹⁹ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 24.

¹²⁰ Autor monografii ma na myśli dzień 2 czerwca 2023 r.

¹²¹ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 24-25. Por. także: https://pl.wikipedia.org/wiki/Rzecznik_prasowy_Rady_Ministrów (19. 04. 2023).

aż od roku 1989, kiedy W. Łoziński został rzecznikiem W. Jaruzelskiego, aż do dnia 30. 09. 2021 r., kiedy to B. Spychalski przestał pełnić urząd rzecznika A. Dudy¹²², funkcję rzecznika prasowego polskiego prezydenta pełniło 13 osób¹²³. Od 1989 r. urząd rzecznika prasowego prezydenta RP nie zawsze był jednak funkcją samodzielną i pełniono go z kilkoma przerwami¹²⁴.

Mimo że funkcja rzecznika rządu znana jest w Polsce od początku lat 70. XX wieku, a polscy prezydenci mają swych rzeczników od końca lat 80., to nawet przemiany roku 1989 i wynikający z nich rozwój komunikacji oraz rynku mediów nie od razu przełożyły się na spopularyzowanie urzędu rzecznika prasowego w instytucjach publicznych czy prywatnych na terenie naszego kraju¹²⁵. Początki polskiego rzecznictwa po roku 1989 były naznaczone trudnościami wynikającymi z roli, jaką na ogół pełnili rzecznicy w czasach PRL, kiedy to „podawano do publicznej wiadomości tylko te fakty, które z punktu widzenia prowadzonej wówczas zamkniętej polityki informacyjnej były właściwe i nie stanowiły zagrożenia”¹²⁶. Stąd jeszcze na początku lat 90. zdarzało się, że działalność rzeczników słusznie kojarzono w Polsce nie tyle z wyjaśnianiem, ile raczej usprawiedliwianiem działań władzy¹²⁷. Z czasem jednak, podobnie, jak wcześniej na Zachodzie, stopniowy rozwój polskiego rzecznictwa prasowego następował wraz z rozwojem gospodarki wolnorynkowej i wejściem na rynek koncernów z obcym kapitałem, co wzmagало znaczenie klienta oraz powodowało wzrost społecznej świadomości komunikacyjnej¹²⁸. „Za przełomowy w tym względzie należy uznać rok 1993, bowiem większość liczących się firm zatrudniła wtedy menedżerów do spraw PR”¹²⁹ – zauważają H. Pietrzak i J. Hałaj. Autorzy dodają: „Ewolucja zasad działalności publicznej w Polsce, trwająca od początku lat 90., uwidaczniała się w uroczystym otwieraniu filii zagranicznych koncernów, w zwoływaniu w związku z tym konferencji

¹²² Por. <https://www.rp.pl/polityka/art18971141-rzecznik-prezydenta-dudy-odchodzi-spychalski-koncze-prace-ministra> (19. 04. 2023).

¹²³ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 25. Por. także: https://pl.wikipedia.org/wiki/Rzecznik_prasowy_Prezydenta_RP (19. 04. 2023).

¹²⁴ Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Rzecznik_prasowy_Prezydenta_RP (19. 04. 2023).

¹²⁵ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 31.

¹²⁶ K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 39.

¹²⁷ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 30.

¹²⁸ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 31-33.

¹²⁹ H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 123.

prasowych czy w ogłaszaniu dni otwartych”¹³⁰. Ponadto warto wspomnieć, iż w 1994 roku zarejestrowano Polskie Stowarzyszenie PR, w ramach którego rozpoczęto dyskusje nad tym, jak rozwijać tę właśnie grupę zawodową¹³¹.

Wiele do życzenia pozostawiał jednak wciąż sektor publiczny, a przede wszystkim jednostki samorządu terytorialnego, na co zwraca uwagę K. Gajdka: „W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych stanowiska rzeczników prasowych (...) były bardzo często synekurami dla znajomych oraz współpracowników z czasów kampanii wyborczych”¹³². Z czasem jednak zaczęto zdawać sobie sprawę z tego, iż tego typu rzecznik nie tylko nie wzmacnia zaufania społeczności względem reprezentowanego przez siebie przedstawiciela władzy, lecz znacznie je osłabia¹³³. Ponadto, wzrastająca rola i zwiększająca się liczba mediów sprawiły, iż dziennikarze zaczęli żywo interesować się polityką już „na najniższych szczeblach władzy”¹³⁴, natomiast „skandale, afery i konflikty w końcu lat 90. sprawiły, że rzecznicy zaczęli charakteryzować się dużą odpornością na stres”¹³⁵. Kwestie te przyspieszyły proces profesjonalizacji urzędu rzecznika prasowego w Polsce nie tylko w sektorze prywatnym, lecz także w instytucjach publicznych, przez co w końcu lat 90. XX w. właściwie normą stały się ogłaszane do dziś konkursy na stanowisko rzecznika¹³⁶. „Dziś nikogo nie dziwi już stanowisko «pełnomocnika burmistrza ds. polityki informacyjnej» w gminie dziesięcioletniej”¹³⁷, zauważa Gajdka, dodając: „stanowiska rzeczników powstają nawet w najmniejszych gminach”¹³⁸.

Jak widać, w porównaniu do sytuacji z początku lat 90. XX w., znaczenie roli rzecznika prasowego wzrasta intensywnie: „Współczesna kultura jest nasycona środkami medialnymi”¹³⁹, przez co wzrasta znaczenie komunikatorów i następuje rozwój

¹³⁰ H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 123.

¹³¹ Por. H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 123.

¹³² K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 41.

¹³³ Por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 41.

¹³⁴ K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 39-40.

¹³⁵ A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 14.

¹³⁶ Por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 41.

¹³⁷ K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 39.

¹³⁸ Por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 62.

¹³⁹ Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnej wypowiedzi i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 44.

rzecznictwa¹⁴⁰. I mimo że w oficjalnej klasyfikacji zawodów z 2023 roku¹⁴¹ dostępnej na stronie internetowej Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej¹⁴² wciąż brakuje profesji o nazwie „rzecznik prasowy”, to wykaz wzmiankuje łącznie o kilkudziesięciu profesjach bezpośrednio wpisujących się w jego działalność¹⁴³. Jak podsumowuje K. Gajdka, dziś studenci coraz chętniej podejmują studia w ramach specjalności „rzecznictwo prasowe”, do instytucji publicznych i firm prywatnych wpływają dziesiątki aplikacji na stanowisko rzecznika i nic nie wskazuje na to, by zainteresowanie tą profesją miało się zmniejszyć¹⁴⁴.

1.2.2. Istota współczesnego rzecznictwa prasowego

Już w trakcie podjętych powyżej prób określenia samej tylko genezy rzecznictwa prasowego oraz ogólnego prześledzenia jego historii, za wieloma autorami zwróciliśmy jednocześnie uwagę na istotowe powiązania tejże specjalności z pojęciem komunikacji oraz obszarami *public relations* i *media relations*. Zanim jednak szczegółowo odniesiemy rzecznictwo do tychże pojęć, spróbujmy w pierwszej kolejności podjąć próbę odtworzenia swobodnego rudymentu urzędu, jakim jest rzecznik prasowy na podstawie ogólnych definicji słownikowych oraz literatury przedmiotowej.

Wydany w Warszawie *Słownik ilustrowany języka polskiego*¹⁴⁵ z 1916 r. definiuje rzecznika jako „mówcę, oratora, krasomówcę, obrońcę sądowego, adwokata, patrona, orędownika, obrońcę, pośrednika”¹⁴⁶. Co ciekawe, za pierwszorzędną formę żeńską uznaje on termin „rzecznica”, definiując ją jako „orędowniczkę i obronicielkę” (dodając, iż określenie to przysługuje także mównicy)¹⁴⁷. Formę „rzeczniczka” traktuje jako drugorzędną, nie definiując jej, a jedynie odsyłając przy jej okazji do wspomnianej

¹⁴⁰ Por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 45. Por. także: A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 44.

¹⁴¹ Dokument nosi tytuł: *Klasyfikacja zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy – wg stanu na dzień 1 stycznia 2023 r.*

¹⁴² <https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci> (20. 04. 2023).

¹⁴³ Dokument wspomina np. o kierownikach i specjalistach ds. *public relations*, specjalistach ds. zarządzania informacją, menedżerach ds. mediów itp.

¹⁴⁴ Por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 62.

¹⁴⁵ Por. [https://pl.wikisource.org/wiki/M. Arcta Słownik ilustrowany języka polskiego](https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_Słownik_ilustrowany_języka_polskiego) (21. 04. 2023).

¹⁴⁶ [https://pl.wikisource.org/wiki/M. Arcta Słownik ilustrowany języka polskiego/Rzecznik](https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_Słownik_ilustrowany_języka_polskiego/Rzecznik) (21. 04. 2023).

¹⁴⁷ Por. [https://pl.wikisource.org/wiki/M. Arcta Słownik ilustrowany języka polskiego/Rzecznica](https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_Słownik_ilustrowany_języka_polskiego/Rzecznica) (21. 04. 2023).

„rzecznicy”¹⁴⁸. Definicją hasła „rzecznictwo” jest: „adwokactwo, adwokatura, orędownictwo, wstawiennictwo”¹⁴⁹. Z kolei czasownik określający działania rzecznika to: „rzecznikować”¹⁵⁰, a przymiotnik ma w tym względzie następujące formy: „rzeczniczy, rzecznikowy”¹⁵¹. W słowniku nie znajduje się hasło „rzecznik prasowy”¹⁵².

Słynny słownik W. Doroszewskiego¹⁵³ wydany w latach 50. i 60. XX w. definiuje rzecznika w sposób następujący: „ten, kto występuje, przemawia w czyimś imieniu; ten, kto jest wyrazicielem pewnych poglądów; ten, kto występuje w obronie kogo lub czego, kto propaguje, popiera jakąś sprawę (...); w dawnej Polsce: obrońca sądowy, prawnik prowadzący proces w imieniu klienta”¹⁵⁴. U Doroszewskiego także nie pojawia się jeszcze hasło „rzecznik prasowy”; znika natomiast „rzecznicza”¹⁵⁵.

Dzisiejsza definicja słownikowa rzecznika to: „ten, kto występuje w obronie kogoś lub czegoś, kto popiera jakąś sprawę; ten, kto występuje w czyimś imieniu”¹⁵⁶. Aktualnie, zarówno w opracowaniach słownikowych, jak też encyklopedycznych, pojawia się hasło: „rzecznik prasowy”. Współczesny *Słownik języka polskiego* wydawnictwa PWN definiuje go jako: „osobę, która w imieniu np. rządu, prezydenta lub jakiejś instytucji udziela informacji dziennikarzom”¹⁵⁷, natomiast encyklopedia tegoż wydawcy podaje definicję następującą: „osoba, często dziennikarz, sprawująca pieczę nad interesami osób, urzędów i instytucji w świecie mediów”¹⁵⁸.

Jak podają badacze, źródłosłowem „rzecznika” jest najprawdopodobniej „rzecz”, natomiast termin ten nawiązuje również do czynności mówienia („rzec” – „powiedzieć,

¹⁴⁸ Por. https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_Słownik_ilustrowany_jezyka_polskiego/Rzeczniczka (21. 04. 2023).

¹⁴⁹ https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_Słownik_ilustrowany_jezyka_polskiego/Rzecznictwo (21. 04. 2023).

¹⁵⁰ https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_Słownik_ilustrowany_jezyka_polskiego/Rzecznikować (21. 04. 2023).

¹⁵¹ https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_Słownik_ilustrowany_jezyka_polskiego/Rzeczniczy (21. 04. 2023).

¹⁵² Por. https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_Słownik_ilustrowany_jezyka_polskiego/Indeks_R (21. 04. 2023).

¹⁵³ Słownik języka polskiego opracowany przez specjalistów z Polskiej Akademii Nauk pod przewodnictwem prof. W. Doroszewskiego wydało Polskie Wydawnictwo Naukowe w latach 1958-1969. Zawierając ponad 125 tysięcy haseł, słownik ten był największym słownikiem języka polskiego w XX w. (por. <http://www.leksykografia.uw.edu.pl/slowniki/31/sownik-zyka-polskiego-warszawa-1958-1969> [21. 04. 2023]).

¹⁵⁴ <https://doroszewski.pwn.pl/haslo/rzecznik/> (21. 04. 2023).

¹⁵⁵ Por. <https://doroszewski.pwn.pl/haslo/r/> (21. 04. 2023).

¹⁵⁶ <https://sjp.pwn.pl/szukaj/rzecznik.html> (21. 04. 2023).

¹⁵⁷ https://sjp.pwn.pl/szukaj/rzecznik_prasowy.html (21. 04. 2023).

¹⁵⁸ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/rzecznik-prasowy;3970643.html> (21. 04. 2023).

odezwać się”¹⁵⁹)¹⁶⁰. Polski termin „rzecz” definiuje się wielorako, m. in. jako: „materialny element otaczającego świata; przedmiot będący czyjąś własnością; zjawisko, zagadnienie, sprawę, problem; treść myśli, wypowiedzi; czynność, czyn, postępek; fakt, który się zdarzył; sprawę, którą się rozstrzyga, załatwia, przeprowadza; utwór literacki, naukowy, muzyczny; temat, treść, wątek utworu literackiego”¹⁶¹. Stąd właśnie pochodzą polskie określenia typu: „mówić do rzeczy”, „odbiegać od rzeczy”, „nazywać rzeczy po imieniu”, „stan rzeczy”, „znać się na rzeczy”, „coś jest na rzeczy”, „działać na rzecz” czy „niedorzeczność”¹⁶². W obszar znaczeniowy związany z czynnością mowy wpisują się z kolei terminy typu: „rzec”, „rzeczenie”, „rzeczony”, „porzekać”, „rzekleś”, „wyrzeknij”, „orzekać” czy „orzeczenie”¹⁶³.

Nietrudno zauważyć, iż wyrażona w przytoczonych powyżej definicjach terminu „rzecznik” istota rzecznictwa realizuje w sobie podstawowe znaczenia związane zarówno z „rzeczą” – działaniem na rzecz danej sprawy (orędownik¹⁶⁴, propagator¹⁶⁵, popierający sprawę¹⁶⁶), jak również z „rzeczeniem” – mową (mówca¹⁶⁷, przemawiający w czyimś imieniu¹⁶⁸).

W świetle przytoczonych powyżej definicji współczesnych można natomiast stwierdzić, iż zakres znaczeniowy terminu „rzecznik prasowy” zachowuje w sobie rudymetarną warstwę działań wpisujących się w samo pojęcie rzecznika, natomiast dookreślenie go poprzez przymiotnik „prasowy”¹⁶⁹ precyzuje, iż wiodącym obszarem

¹⁵⁹ <https://sjp.pwn.pl/sjp/rzec;2518558.html> (21. 04. 2023).

¹⁶⁰ Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 46-50.

¹⁶¹ <https://sjp.pwn.pl/szukaj/rzecz.html> (21. 04. 2023).

¹⁶² Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 18-19.

¹⁶³ Por. M. Broszko, *Leksyemy motywowane przez «rzecz». O zmianach znaczeń, leksykalizacji i zanikaniu wyrazów*, w: *Między przeszłością a teraźniejszością. Rozważania o języku i tekście*, red. B. Mitrenga, Katowice 2018, s. 17-32.

¹⁶⁴ Por. https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_Słownik_ilustrowany_języka_polskiego/Rzecznik (21. 04. 2023).

¹⁶⁵ Por. <https://doroszewski.pwn.pl/haslo/rzecznik/> (21. 04. 2023).

¹⁶⁶ Por. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/rzecznik.html> (21. 04. 2023).

¹⁶⁷ Por. https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_Słownik_ilustrowany_języka_polskiego/Rzecznik (21. 04. 2023).

¹⁶⁸ Por. <https://doroszewski.pwn.pl/haslo/rzecznik/> (21. 04. 2023).

¹⁶⁹ Do przymiotnika „prasowy” w niezwykle interesujący sposób odnosi się D. Narożna w swoich prawnych analizach nt. działalności rzeczników prasowych w Polsce. Przytaczamy w tym miejscu dość obszerny fragment jej rozważań (w cytacie opuściliśmy szczegółowe oznaczenia aktów prawnych oraz mniej istotne dla naszych badań fragmenty, sygnalizując to, zgodnie z wyjaśnionymi przez nas wcześniej regułami cytowania, trzykropkiem w nawiasie okrągłym. Ponadto, również w zgodzie z owymi regułami, w nawiasach kwadratowych zamieściliśmy własne dopiski pomagające, w naszej ocenie, zachować płynność i logikę wywodu przedstawionego przez nas w nieco skróconej wersji, a nawiasami ostrokątnymi w wersji francuskiej posłużyliśmy się w celu zamieszczenia cytatów w cytacie): „Rzecznik prasowy reprezentuje dany podmiot w prasie. W znaczeniu potocznym to drugie pojęcie oznacza wydawnictwa drukowane, rozpowszechniane periodycznie, które wieloaspektowo odzwierciedlają rzeczywistość.

realizacji działań rzeczniczych jest środowisko prasowe, szerzej: medialne („osoba udzielająca informacji dziennikarzom”¹⁷⁰; „osoba sprawująca pieczę nad interesami instytucji w świecie mediów”¹⁷¹).

W celu dokonania interesującego uzupełnienia powziętych refleksji, podjęliśmy się przesłedzenia, jak do terminu „rzecznik” odnoszą się wybrane języki zagraniczne i ich rodzime słowniki¹⁷²:

- 1) angielski – *spokesperson* bądź *spokesman* – etym.: „osoba mówiąca” – osoba przemawiająca w imieniu grupy lub organizacji¹⁷³;
- 2) norweski – *talsmann* – etym.: „osoba mówiąca” – osoba przemawiająca w imieniu lub na korzyść innej osoby bądź grupy¹⁷⁴;
- 3) niemiecki – *Pressesprecher* – etym.: „mówca prasowy” – pośrednik między instytucją a mediami, pierwszy punkt kontaktu dla dziennikarzy¹⁷⁵;

Natomiast w świetle ustawy (...) Prawo prasowe, odmiennie definiuje się to pojęcie. W myśl (...) tego aktu prawnego prasa to «publikacje periodyczne, które nie tworzą zamkniętej, jednorodnej całości, ukazujące się nie rzadziej niż raz do roku, opatrzone stałym tytułem albo nazwą, numerem bieżącym i datą» (...). Katalog otwarty tego przepisu, poprzez użycie w dalszej jego części sformułowania «w szczególności» oraz odwołanie ustawy z 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (...) pozwala na twierdzenie, że zakres przedmiotowy badanego pojęcia nie odnosi się tylko do prasy drukowanej, lecz także do radia, telewizji oraz niektórych form przekazu internetowego (...). Oprócz tego «prasa» obejmuje również «zespoły ludzi i poszczególne osoby zajmujące się działalnością dziennikarską». Z tą ostatnią tezą polemizuje E. Nowińska, która uważa, że definicję prasy należy traktować w kategoriach przedmiotowych [a nie podmiotowych]. Odwołanie podmiotowe (...) prowadzi[łoby bowiem] do błędnego wniosku, gdyż oznacza[łoby], że poza taką działalnością znajdują się redaktorzy naczelni. Stąd opowiada się ona za interpretacją, w myśl której prasa to «zbiorcze określenie dla prasowej działalności wydawniczej». Jej argumentację należy uznać za słuszną. W literaturze przedmiotu pomiędzy pojęciem «prasa» a sformułowaniem «środki społecznego przekazu» stawia się znak równości. Podkreśla się jednak, że ten drugi termin (...) w zderzeniu z (...) aktami normatywnymi (...), w których używa się terminu «środki masowego komunikowania», czy też gdzie mowa o «środkach masowego przekazu», może prowadzić do chaosu terminologicznego i narażać na «niespójność aksjologiczną polskiego systemu prawa» (...) w odniesieniu do tego, co w języku potocznym nosi miano «media». Bowiem pojęcie «środki społecznego przekazu» wiąże się z nauką Kościoła rzymskokatolickiego (...), co może skutkować błędną wykładnią, jakoby wolność prasy dotyczyła tylko masowych środków o naturze społecznej. Tym samym rozdziłby się problem, którą prasę [należałoby] zaliczyć do tej kategorii. Z kolei sformułowanie «środki komunikowana masowego» to wyrażenie o proweniencji liberalnej. Natomiast «środki masowego przekazu» nasuwają konotacje marksistowskie. Należy jednak przyjąć, posiłkując się jednym z postanowień Sądu Najwyższego (...), że zakres przedmiotowy tych pojęć jest synonimiczny” (D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 21-22).

¹⁷⁰ https://sjp.pwn.pl/szukaj/rzecznik_prasowy.html (21. 04. 2023).

¹⁷¹ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/rzecznik-prasowy;3970643.html> (21. 04. 2023).

¹⁷² W zestawieniu uwzględniono 13 wybranych języków obcych. Ciąg pogrupowano pod względem etymologicznym, prezentując w pierw nazwę języka, następnie termin „rzecznik” bądź „rzecznik prasowy” zapisany kursywą w adekwatnym języku (w przypadku języków: rosyjskiego, ukraińskiego i greckiego dodano zapis fonetyczny), po czym zaprezentowano dosłowne znaczenie etymologiczne oraz podano polskie tłumaczenie przykładowej definicji słownikowej pochodzącej z adekwatnego języka. W spisie pominięto stosowanie rodzajników nieokreślonych.

¹⁷³ Por. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/spokesperson> (20. 04. 2023).

¹⁷⁴ Por. <https://naob.no/ordbok/talsmann> (20. 04. 2023).

¹⁷⁵ Por. <https://www.mein-studium-karriere.de/jobs-stellenangebote/pressesprecher/> (20. 04. 2023).

- 4) niderlandzki – *Woordvoerder* – etym.: „podający słowo” – osoba wypowiadająca się w imieniu innej osoby lub innych osób¹⁷⁶;
- 5) francuski – *porte-parole* – etym.: „niosący słowo” – osoba odpowiedzialna za prezentowanie opinii bądź decyzji instytucji wobec innych instytucji lub opinii publicznej¹⁷⁷;
- 6) włoski – *portavoce* – etym.: „niosący głos” – osoba wypowiadająca się w imieniu bądź na rzecz innej osoby lub instytucji, popierająca i upowszechniająca jej idee¹⁷⁸;
- 7) hiszpański – *portavoz* – etym.: „niosący głos” – osoba upoważniona do wypowiadania się w imieniu lub na rzecz instytucji, przekazująca opinii publicznej jej stanowisko¹⁷⁹;
- 8) portugalski – *porta-voz* – etym.: „niosący głos” – osoba wypowiadająca się publicznie i oficjalnie w imieniu innej osoby, grupy, społeczności, kraju lub organizacji¹⁸⁰;
- 9) czeski – *mluvčí* – etym.: „mówca” – osoba reprezentująca publicznie organizację lub osobę, komunikująca się z mediami i w nich występująca, wyjaśniająca opinii publicznej działania reprezentowanego podmiotu i broniąca go¹⁸¹;
- 10) słowacki – *hovorca* – etym.: „mówca” – osoba przygotowująca informacje prasowe w imieniu swojego klienta i dbająca o jego wizerunek¹⁸²;
- 11) rosyjski – *пресс-секретарь* – etym.: „sekretarz prasowy” – przedstawiciel osoby lub instytucji informujący prasę o jej zamiarach i działaniach, odpowiedzialny za jej komunikację i relacje z mediami¹⁸³;
- 12) ukraiński – *пресекретар* – etym.: „sekretarz prasowy” – specjalista od kontaktów z mediami¹⁸⁴;
- 13) grecki – *εκπρόσωπος* (wym.: *ekprosopos*) – etym.: „uosabiający” – osoba działająca w imieniu i na rzecz jakiejś osoby fizycznej lub prawnej¹⁸⁵.

¹⁷⁶ Por. <https://www.woorden.org/woord/woordvoerder> (20. 04. 2023).

¹⁷⁷ Por. <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/porte-parole/187883> (20. 04. 2023).

¹⁷⁸ Por. <https://www.treccani.it/vocabolario/portavoce/> (20. 04. 2023).

¹⁷⁹ Por. <https://dle.rae.es/portavoz> (20. 04. 2023).

¹⁸⁰ Por. <https://www.dicio.com.br/porta-voz/> (20. 04. 2023).

¹⁸¹ Por. <https://kdojeto.superia.cz/profese/mluvci.php> (20. 04. 2023).

¹⁸² Por. <https://www.slovník.one/hovorca> (20. 04. 2023).

¹⁸³ Por. <https://vocable.ru/termin/press-sekretar.html> (20. 04. 2023).

¹⁸⁴ Por. <https://slovyk.ua/index.php?swrd=Пресекретар> (20. 04. 2023).

¹⁸⁵ Por. https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=εκπρωσωπό (20. 04. 2023).

Przytoczone określenia i definicje w sposób istotny uwypuklają istotę rzecznictwa. Podejmując autorską próbę ogólnego ich pogrupowania, chcemy zauważyć, iż wyrażając istotę pracy rzecznika, odnoszą się one do:

- 1) funkcji:
 - a) reprezentowania;
 - b) przedstawicielstwa;
 - c) uosabiania;
 - d) zastępstwa;
 - e) pełnomocnictwa;
 - f) upoważnienia;
 - g) delegowania;
 - h) posłannictwa;
- 2) działań, aktywności:
 - a) mówienia;
 - b) wypowiedania (się);
 - c) komunikowania;
 - d) kontaktowania (się);
 - e) przekazywania;
 - f) upowszechniania;
 - g) prezentowania;
 - h) występowania;
 - i) działania;
 - j) przygotowywania;
- 3) postaw, cech:
 - a) odpowiedzialności;
 - b) popierania;
 - c) propagowania;
 - d) obrony;
 - e) troski o wizerunek;
- 4) podmiotów:
 - a) osób;
 - b) instytucji;
 - c) urzędów;
 - d) mediów;

- e) otoczenia;
- f) opinii publicznej.

Niech podjęte powyżej refleksje językowe wprowadzą nas w rozważania nt. istoty rzecznictwa prasowego zawarte w literaturze przedmiotowej.

Rzecznik prasowy, mówiąc najogólniej, osobiście występuje w imieniu innego człowieka¹⁸⁶ i „zarządza informacją w otoczeniu instytucji”¹⁸⁷. Jak wspomnieliśmy, rzecznik „w swojej istocie jest osobą występującą lub przemawiającą w czyimś imieniu”¹⁸⁸ i „odgrywa on przede wszystkim rolę reprezentanta i przedstawiciela organizacji”¹⁸⁹. A. Adamus-Matuszyńska podkreśla, że „do niejako definicyjnych zadań rzecznika prasowego należy reprezentowanie organizacji w relacjach z mediami”¹⁹⁰, a za jedną z najważniejszych jego funkcji uznaje „budowanie relacji pomiędzy reprezentowaną przez niego organizacją a podmiotami w jej otoczeniu”¹⁹¹. Gajdka puentuje natomiast: „rzecznik prasowy to nie tylko «tuba propagandowa szefa» lub «koncesjonowana papuga», a ktoś, kto usprawnia przepływ informacji między redakcjami a organizacją, stanowiąc niekiedy filtr”¹⁹². Stąd „potrzebują go wszelkie instytucje i najważniejsze osoby”¹⁹³.

Jak opisuje A. Drzycimski, „sprawnie działający rzecznik ma rozeznanie w poszczególnych mediach, zna dobrze środowisko dziennikarskie, posiada umiejętności pracy biurowej i zna tajniki biurokracji, potrafi komunikować się z otoczeniem, jest niezbędny”¹⁹⁴. Jeśli chodzi o środowisko medialne, należy podkreślić za Gajdką, iż „rzecznicy prasowi – z założenia – powinni ułatwiać pracę dziennikarzom”¹⁹⁵. Jak słusznie podkreślają Martela i Rott, „rzecznik potrzebuje mediów w celu przekazania

¹⁸⁶ Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 62-65.

¹⁸⁷ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 43.

¹⁸⁸ M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 77.

¹⁸⁹ A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 15.

¹⁹⁰ A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 14.

¹⁹¹ A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 15.

¹⁹² K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 45.

¹⁹³ A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 44.

¹⁹⁴ A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 63-64.

¹⁹⁵ K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 47.

informacji o instytucji, w której pracuje, a przy okazji w celu wykreowania pozytywnego wizerunku, utrwalenia go, zachowania się w świadomości odbiorców. Natomiast media potrzebują rzecznika, który występuje dla nich w roli informatora, źródła”¹⁹⁶.

Istota działań rzecznika, nie jest jednak, rzecz jasna, związana wyłącznie z mediami, stanowiącymi jeden z wielu podmiotów w otoczeniu zawodowym rzecznika¹⁹⁷. Rzecznik prasowy, jak słusznie zauważa Gajdka, nie jest jedynie pracownikiem przekazującym mediom informacje, ale człowiekiem działającym planowo, konsekwentnie zmierzającym do stworzenia określonego obrazu reprezentowanego przez siebie podmiotu, inicjującym zainteresowanie mediów, a przede wszystkim podejmującym aktywne działania komunikacyjne wewnątrz i na zewnątrz reprezentowanej przez siebie instytucji¹⁹⁸.

Z całą pewnością istotę misji rzecznika wyrażają podstawowe jego działania, opisane zresztą w adekwatnej literaturze. Mimo że uszczegółowieniu specyfiki działań rzecznika poświęcimy dalsze ustępy monografii, to już teraz pragniemy zwrócić uwagę na wynikające z istoty urzędu zadania podstawowe. H. Pietrzak i J. Hałaj stwierdzają: „Typowe obowiązki zawodowe rzecznika to przekazywanie informacji, organizowanie konferencji prasowych i utrzymywanie bieżących kontaktów z dziennikarzami. Główny obowiązek to tworzenie wizerunku firmy i reprezentowanie jej na zewnątrz”¹⁹⁹. Wśród istotnych zadań rzecznika prasowego K. Gajdka wylicza natomiast: utrzymywanie kontaktów z mediami, reagowanie na krytykę prasową, przekazywanie mediom informacji (zarówno jako odpowiedzi, jak również z własnej inicjatywy), monitorowanie zawartości mediów²⁰⁰ (szczególnie pod kątem treści dotyczących instytucji bądź związanych z nią tematów), pilotowanie i zapewnienie gościny odwiedzającym instytucję przedstawicielom mediów (a niekiedy także innym gościom), a także opracowywanie wraz z przełożonymi strategii komunikacyjnych²⁰¹.

¹⁹⁶ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 30.

¹⁹⁷ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 15.

¹⁹⁸ Por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 43.

¹⁹⁹ H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 158-159.

²⁰⁰ „Najważniejszy jest codzienny przegląd prasy (najczęściej rzecznicy każdego dnia rano przedkładają przełożonym wycinki z gazet oraz wydruki stron internetowych na temat urzędu)” (K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 44).

²⁰¹ Por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 44-45.

Z poczynionych dotychczas refleksji wyłania się obraz rzecznika prasowego jako urzędu powiązanego nie tylko z działaniami komunikacyjnymi, lecz także wizerunkowymi. Słusznie zauważa to zresztą Adamus-Matuszyńska, stwierdzając: „Dzisiaj coraz częściej rola rzecznika wpisana jest w strategię tworzenia wizerunku danej organizacji i związana jest z procesem systematycznego budowania jej pozycji (...) w konkretnej rzeczywistości społecznej”²⁰². Autorka podkreśla również, iż rzecznik „wpływa na sposób, w jaki dana organizacja jest postrzegana przez tych, którzy mają wspólny choćby jeden interes z organizacją (...). Swoimi wypowiedziami, sposobem pracy, prezentacją, wiedzą oraz umiejętnościami interpersonalnymi kształtuje w sposób bezpośredni wizerunek tych, których reprezentuje i chroni”²⁰³. Martela i Rott precyzują, z kolei: „rzecznik zajmuje się budowaniem relacji z mediami, przekazywaniem informacji, ale jednocześnie budowaniem wizerunku przez politykę informacyjną i swoje działania interpersonalne”²⁰⁴.

Trudno nie zauważyć, iż wbrew spotykanym niekiedy opiniom²⁰⁵, istota działań rzecznika nie uwidacznia się wyłącznie podczas kryzysów medialnych bądź w sytuacjach, kiedy media kierują do instytucji konkretne zapytania. Jego praca nie polega wyłącznie na „gaszeniu pożarów *ad hoc*”²⁰⁶, ale na tzw. komunikacji otwartej, czyli nie tylko na reaktywnym, lecz także na proaktywnym komunikowaniu w sposób dostosowany do potrzeb mediów oraz na profesjonalnym przekazywaniu informacji niemalże przez cały czas²⁰⁷. Jak zauważa K. Gajdka, powołaniem rzecznika, w większości przypadków jest działanie poza sceną i praca drugoplanowa²⁰⁸. I mimo że w pewnym zakresie sposobu realizacji swoich zadań podstawowych, każdy rzecznik „może stworzyć własny styl rzecznikowania”²⁰⁹, to ostatecznie „buduje on najważniejszy

²⁰² A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 14.

²⁰³ A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 15.

²⁰⁴ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 42-43.

²⁰⁵ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 31.

²⁰⁶ A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 65.

²⁰⁷ Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 60-65.

²⁰⁸ Por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 45.

²⁰⁹ A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 64.

składnik realizacji każdej strategii – zaufanie²¹⁰, a przez podejmowane działania, rzecznik „personalizuje działania firmy”²¹¹ i w pewnym sensie ją uczłowiecza²¹². Poniekąd znajduje to zresztą wyraz w przytoczonej powyżej greckiej wersji terminu „rzecznik”, gdzie w słowie *εκπρόσωπος* (wym.: *ekprosopos*) znajdują się dwa człony: *εκ* (wym.: *ek*) oraz *πρόσωπον* (wym.: *prosopon*), czyli dosłownie: „od”²¹³ i „osoba”²¹⁴.

Zauważmy na koniec za Drzycimskim, iż „proste dotąd stosowane rozwiązania z rzecznikiem jako głównym strategiem w komunikacji (...) nadal funkcjonują, jednak coraz częściej wymagają wsparcia”²¹⁵. Rozszerza się zatem pojęcie rzecznika prasowego. Współczesne zadania stanowiące istotę rzecznictwa prasowego wpisują się w wynikającą z założeń teorii *agenda-setting*²¹⁶ praktykę *agenda-building*²¹⁷, co podkreśla Gajdka, puentując, iż: rzecznicy prasowi „ostatnimi czasy (...) zaczynają pełnić role o wiele szersze niż tylko przypisane do ich funkcji i stają się *de facto* piarowcami”²¹⁸. W tym miejscu przejdźmy więc do rozważań poświęconym odpowiedniemu umiejscowieniu rzecznictwa względem zagadnienia komunikowania, a także wspomnianego przez Gajdkę obszaru *public relations* i wpisującego się w niego działu *media relations*²¹⁹.

1.2.3. Rzecznictwo prasowe wobec pojęć i terminów pokrewnych

Mając za punkt wyjścia dorobek teoretyczny związany z zagadnieniem rzecznictwa, należy zauważyć, iż „tematyka rzecznictwa prasowego występuje głównie

²¹⁰ Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 64.

²¹¹ A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 64.

²¹² Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 64.

²¹³ Por. <https://el.wiktionary.org/wiki/εκ> (21. 04. 2023).

²¹⁴ Por. <https://lsj.gr/wiki/πρόσωπον> (21. 04. 2023).

²¹⁵ Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 64.

²¹⁶ *Agenda-setting* to powstała w latach 20. XX w. teoria opisująca ustalanie hierarchii ważności wiadomości zawartych w mediach masowych, zakładająca, iż media oddziałują na kierunki myślenia odbiorców, wobec czego media pozycjonują treści w sposób subiektywny i indywidualny, zgodny z własnymi interesami (por. B. Małecka, *Selekcja informacji w mediach w oparciu o teorię Agendy Setting*, w: *Conversatoria Linguistica*, rok X [2016], s. 149).

²¹⁷ K. Gajdka definiuje *agenda-building* jako proces komunikacyjny, w którym zainteresowane podmioty próbują wygodne lub ważne z ich punktu widzenia tematy umiejscowić w opinii publicznej za pomocą mediów i przy współpracy z dziennikarzami (por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 44).

²¹⁸ K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 60.

²¹⁹ Pojęcia *public relations* i *media relations* zostaną zdefiniowane w adekwatnych miejscach monografii.

jako element rozważań poświęconych komunikacji i PR”²²⁰. Istotę działań rzecznika odniesiemy zatem w pierw do zagadnienia komunikowania, a także do obszarów *public relations* oraz *media relations*. Następnie przytoczymy przykłady nazewnictwa profesji powiązanych z rzecznictwem prasowym.

1.2.3.1. Rzecznik prasowy w perspektywie komunikowania

Pojęcie komunikacji stanowi „najistotniejszy element pracy rzecznika”²²¹. Jednocześnie, jak zauważa T. Goban-Klas, „niemal każdy autor (...) uważa za swój obowiązek przedstawienie własnego rozumienia terminu”²²². Polskie słowo „komunikacja”, wywodzące się (jak zresztą w przypadku znacznej liczby współczesnych języków) od łacińskiego *communicare* („być w relacji”, „uczestniczyć”, „zrzeszać się”, „porozumiewać się”²²³) ma znaczenie wielorakie. Dotycząc zarówno środków lokomocji, jak również procesów przepływu informacji czy wreszcie zjawisk związanych z kontaktem międzyosobowym²²⁴, roztacza przed badaczami szerokie pole znaczeniowe i interpretacyjne. W przypadku studiów nad komunikowaniem i mediami polskie określenie „komunikacja”, mimo swego źródła łacińskiego, jest wg Gobana-Klasa raczej kalką angielskiego *communication*²²⁵. Będąc jego najbardziej adekwatnym odpowiednikiem²²⁶, stanowi jednak prawdziwe wyzwanie dla autorów próbujących zdefiniować je w sposób jednoznaczny.

Jak zauważa E. Kulczycki, angielskie *communication* tłumaczone najczęściej właśnie jako „komunikacja”, może być jednocześnie tłumaczone zarówno jako „komunikowanie”, jak również „komunikowanie się” czy wreszcie „przemieszczanie się” bądź „przepływ”²²⁷. Komunikacja rozumiana jako procesy związane z przemieszczaniem czy przepływem, wykraczając poza obszar ludzkiego porozumiewania się nie stanowi dla medioznawstwa, rzecz jasna, interesującej

²²⁰ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 63.

²²¹ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 19.

²²² T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków, 2001, s. 42.

²²³ <http://www.doradztwopolityczne.pl/index.php/obszary-zaintersowania/komunikowanie-polityczne/113-cechy-charakterystyczne-procesu-komunikowania-i-jego-modele-teoretyczne> (17. 04. 2023).

²²⁴ <https://sjp.pwn.pl/sjp/komunikacja;2472911.html> (13. 04. 2023).

²²⁵ Por. T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków, 2001, s. 41.

²²⁶ Por. E. Kulczycki, *Teoretyzowanie komunikacji*, Poznań 2012, s. 18.

²²⁷ Por. E. Kulczycki, *Teoretyzowanie komunikacji*, Poznań 2012, s. 18.

perspektywy badawczej. Niemniej, nawet jej zawężenie do procesów związanych z procesami porozumiewania się nie wyprowadza nas z obszaru uciążliwych zmagają terminologicznych i definicyjnych. Sytuacji nie poprawia fakt, iż także samo podejście do procesu definiowania może być co najmniej dwojakie. W procesie definiowania pojęć możemy mieć bowiem do czynienia zarówno z definicjami deskryptywnymi, jak również normatywnymi²²⁸. W kontekście zagadnienia komunikacji, stosowane przez autorów definicje deskryptywne służą „pokazaniu, czym jest i jak wygląda sam proces komunikacji”²²⁹, natomiast definicje normatywne „starają się pokazać, czym dokładnie powinna być komunikacja”²³⁰. Stąd, jak zauważa S. Gawroński, „efektem (...) badań nad teorią komunikowania są jeszcze liczniejsze definicje proponowane przez szerokie grono autorów rozpraw na ten temat”²³¹.

W obszarze studiów nad komunikowaniem i mediami, z powodu zasygnalizowanej wyżej pojęciowej wieloznaczności komunikacji, za określenie możliwie najogólniejsze (i tym samym nadrzędne), uważa się niekiedy termin „komunikacja społeczna”. To rozpropagowane przez D. McQuaila²³² (oraz, jak zaznacza W. Misztal, rozpowszechnione w znacznej mierze dzięki katolickiej nauce społecznej²³³) określenie, miało zawężać rozumienie komunikacji do procesów nie dotyczących środków lokomocji. Jednak, jak słusznie zwraca na to uwagę E. Kulczycki, w niektórych kręgach naukowych pojęcie komunikacji społecznej sprowadza się wyłącznie do komunikowania publicznego, politycznego i instytucjonalnego (przede wszystkim wówczas, gdy ma ono pełnić rolę wiernego odpowiednika angielskiego terminu *social communication*)²³⁴. Wobec tego, jak uznaje autor, w celu uniknięcia wspomnianych redukcji, w naukach społecznych za termin nadrzędny słusznie używa się coraz częściej terminu „komunikowanie”, który zdaje się być najmniej obciążony wspomnianym wyżej bagażem konotacyjnym²³⁵.

²²⁸ Definiowanie deskryptywne służy opisaniu istniejącego stanu rzeczy, natomiast podejście normatywne ujmuje zagadnienia w sposób pożądaný (por. E. Kulczycki, *Teoretyzowanie komunikacji*, Poznań 2012, s. 18).

²²⁹ Por. E. Kulczycki, *Teoretyzowanie komunikacji*, Poznań 2012, s. 18.

²³⁰ Por. E. Kulczycki, *Teoretyzowanie komunikacji*, Poznań 2012, s. 18.

²³¹ S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 10.

²³² Por. D. McQuail, *McQuail's Mass Communication Theory*, London 2009, s. 22.

²³³ Por. W. Misztal, *Mass media i prawda w orędziach papieża Pawła VI na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, w: *Studia Socialia Cracoviensia*, 10 (2018), nr 2 (19), s. 21–32.

²³⁴ Por. E. Kulczycki, *Teoretyzowanie komunikacji*, Poznań 2012, s. 53.

²³⁵ Por. E. Kulczycki, *Teoretyzowanie komunikacji*, Poznań 2012, s. 53.

Jako że komunikowanie jest rzeczywistością tak rozległą, iż „uwzględnia wszystkie aspekty życia społecznego i kultury”²³⁶, także i „definicje samego komunikowania liczy się na setki”²³⁷. Nie jest celem naszych wywodów mnożenie definicji komunikowania. W niniejszych rozważaniach, w ślad za praktyką stosowaną przez autorów zajmujących się rzecznictwem, poprzestaniemy jedynie na ujęciach rudymenarnych dla samych studiów nad komunikowaniem oraz źródłowych dla zakresu naszych badań. Jednakowoż, odstępując od przytaczania rozlicznych opisów definicyjnych, pragniemy w ich miejsce zaproponować raczej interesujące dla naszego zagadnienia propozycje modeli komunikacyjnych związanych z umiejscowieniem roli rzecznika prasowego w obszarze komunikowania.

Mając zatem na względzie obszar naszej dyscypliny oraz biorąc pod uwagę rozstrzygnięcia definicyjne poczynione przez Gobana-Klasa i Kulczyckiego, przyjmujemy rozumienie komunikowania jako interakcji społecznej polegającej na przekazywaniu i odbieraniu informacji w celu porozumiewania się bądź oddziaływania²³⁸, dodając za M. Wyrostkiewiczem, iż „w komunikacji chodzi o stworzenie wspólnoty pomiędzy komunikującymi się osobami”²³⁹, a jej „utożsamianie (...) z prostym przekazem informacji jest błędem”²⁴⁰. Tak rozumianą komunikację pragniemy dookreślić za Gobanem-Klasem jako: transmisję, rozumienie, oddziaływanie, tworzenie wspólnoty, interakcję, wymianę znaczeń oraz element procesu społecznego²⁴¹. I. Martela i D. Rott, hołdując uzupełnionemu w podobny sposób rozumieniu komunikacji, konstatują, iż tak rozumiane komunikowanie „ma ogromne znaczenie dla zawodów okołomedialnych, czyli takich, które mają kontakt z mediami”²⁴², w tym, rzecz jasna, dla rzeczników prasowych i specjalistów ds. *public relations*.

²³⁶ T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków, 2001, s. 46.

²³⁷ T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków, 2001, s. 42.

²³⁸ Por. T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków, 2001, s. 42-43.

²³⁹ M. Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, Lublin 2015, s. 30.

²⁴⁰ M. Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, Lublin 2015, s. 30.

²⁴¹ Por. T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków, 2001, s. 42.

²⁴² I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 21.

Jedną z pierwszych, a zarazem najbardziej podstawowych prób usystematyzowania poziomów komunikowania obrazuje tzw. piramida D. McQuaila. Badacz wyróżnił w niej sześć²⁴³ typów komunikowania:

- 1) intrapersonalne;
- 2) interpersonalne;
- 3) intragrupowe;
- 4) intergrupowe;
- 5) instytucjonalne;
- 6) masowe.

Jego koncepcję prezentuje następujące opracowanie graficzne:

Grafika 1.: Poziomy komunikowania wg D. McQuaila (tzw. *piramida McQuaila*)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie:

D. McQuail, *McQuail's Mass Communication Theory*, London 2009, s. 22

Jak widać, na samym dole znajdują się procesy zindywidualizowane. Im wyższy poziom komunikowania, tym wzrastają zasięg i skala działań komunikacyjnych. Maleje jednocześnie liczba ich przypadków. Zaznaczmy, iż interesujące nas działania rzecznika prasowego, choć w różnym zakresie, realizują się na wszystkich poziomach piramidy

²⁴³ Jak zauważa S. Gawroński: „W obliczu rodzącego się społeczeństwa informacyjnego niektórzy autorzy na samym szczycie dodają komunikowanie globalne, zakrojone na szerszą – międzynarodową (lub światową) – skalę” (S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 25).

McQuaila z wyjątkiem najniższego, jakim jest tzw. komunikowanie intrapersonalne²⁴⁴. Zgodnie z literaturą przedmiotową, związane z rzecznictwem procesy komunikacyjne odbywają się na poziomach: międzyosobowym, wewnątrzgrupowym, międzygrupowym, instytucjonalnym (wewnętrznym i zewnętrznym²⁴⁵) oraz masowym²⁴⁶, a oprócz tego wpisują się również w obszar komunikowania politycznego²⁴⁷, komunikowania wizerunkowego²⁴⁸ oraz komunikowania perswazyjnego²⁴⁹.

Dodajmy, iż wbrew spotykanym niekiedy błędnym stwierdzeniom, komunikowania masowego nie utożsamia się z komunikowaniem społecznym. Komunikowanie społeczne jest obszarem wpisującym się w *sensu largo* zjawisko komunikowania (rozumiane w sposób zaprezentowany przez nas wcześniej), natomiast jedną z podległych komunikowaniu społecznemu sfer jest komunikowanie masowe²⁵⁰. Ujęcie to jest zresztą zbieżne z refleksjami McQuaila, stwierdzającymi, iż „komunikowanie masowe jest jednym z procesów komunikowania społecznego”²⁵¹. Na konstatacji tej bazuje także model usytuowania systemów komunikacyjnych w systemie społecznym autorstwa B. Dobek-Ostrowskiej, uwzględniający i podkreślający owo podporządkowanie komunikowania masowego komunikowaniu społecznemu²⁵².

O ile tzw. piramida McQuaila odnosi się do poziomów komunikowania, o tyle jedne z podstawowych dla medioznawstwa koncepcji samego aktu komunikowania zaprezentowali w swych ujęciach C. Shannon i W. Weaver oraz H. Lasswell. Mimo że schematy te, jak zauważa Gawroński, rozpatrują akt komunikowania wyłącznie w ujęciu

²⁴⁴ Komunikowanie intrapersonalne określane jest także mianem komunikowania wewnątrzosobowego. Zachodząc wyłącznie w ludzkim umyśle, nie kwalifikuje się do przyjętego przez nas i zaprezentowanego wcześniej ujęcia komunikowania. Nie następuje w nim bowiem proces transmisji informacyjnej pomiędzy nadawcą a odbiorcą, gdyż w tym wypadku stanowią oni jedno (por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 64. Por. także: T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa – Kraków 2002, s. 31–32. Por. także: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 41).

²⁴⁵ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 25.

²⁴⁶ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 13-89.

²⁴⁷ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 66-67. Por. także: E. Marciniak, *Komunikowanie polityczne w ujęciach interpretacyjnych*, w: *Studia Politologiczne*, nr 25, 2012, s. 13-30.

²⁴⁸ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 11-20. Por. także: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 34.

²⁴⁹ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 25-26.

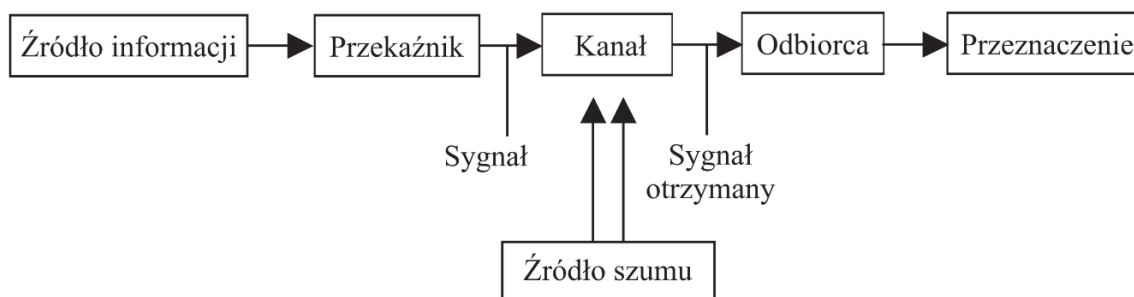
²⁵⁰ „Komunikowanie masowe to komunikowanie za pomocą mediów masowych, czyli komunikowanie realizowane w skali masowej i na skalę masową” (M. Mrozowski, *Media masowe. Władza, rozrywka, biznes*, Warszawa 2001, s. 14).

²⁵¹ D. McQuail, *McQuail's Mass Communication Theory*, London 2009, s. 22.

²⁵² Por. B. Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego*, Wrocław 2002, s. 110.

jednokierunkowym, to są jednak w medioznawstwie ujęciami źródłowymi²⁵³. Istotny jest także fakt uwzględnienia w nich zjawiska zakłóceń sygnału oraz potrzeby analizy skutków komunikowania.

Grafika 2.: Model komunikowania wg Shannona i Weavera

Źródło: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 25

Grafika 3.: Model komunikowania wg Lasswella

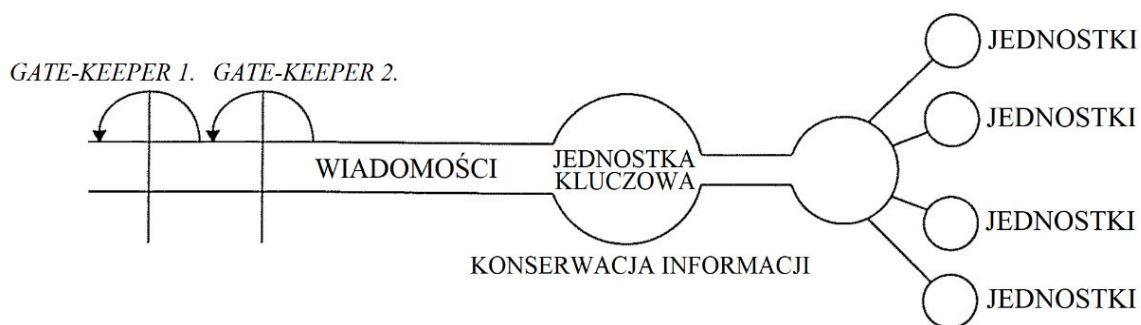
Źródło: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 26

W przytoczonym wcześniej ogólnym ujęciu istoty współczesnego rzecznictwa prasowego daje się dostrzec zaangażowanie rzeczników zarówno w sferze komunikowania zewnętrznego, jak również wewnątrzinstytucjonalnego. Warto więc wspomnieć także o modelach uwzględniających role komunikacyjne związane z tymi obszarami. Role, o których mowa to tzw. *gate-keeper* oraz tzw. lider opinii. Pierwszą z nich uwzględnia model K. Lewina, a do drugiej odnosi się ujęcie E. Katza i P. Lazarsfelda. Zgodnie z aktualną literaturą przedmiotową role te mogą wpisywać się w szerokie spektrum działań rzecznika prasowego²⁵⁴.

²⁵³ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 25-27.

²⁵⁴ Por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 45. Por. także: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 162.

Grafika 4.: Model komunikowania jako przepływu informacji wg Lewina

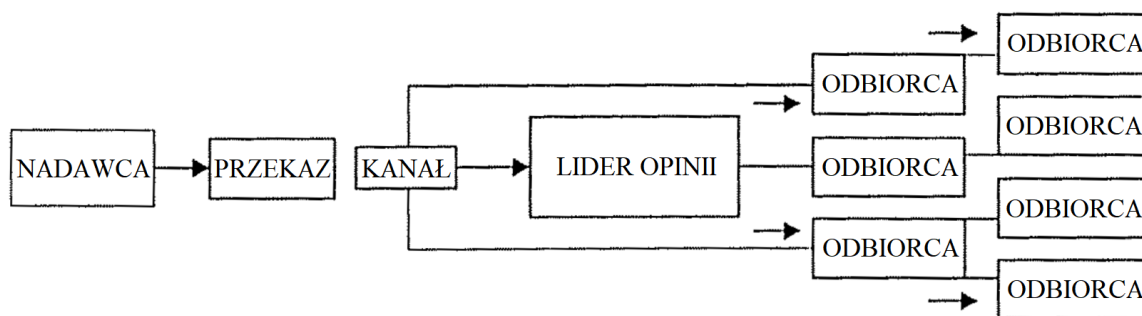

Źródło: T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe.*

Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu, Warszawa-Kraków, 2001, s. 59

Gate-keeper (z j. ang.: „odźwierny, portier”) to w ujęciu Lewina selekcjoner informacji, decydujący o tym, które z nich i w jakiej formie będą rozpowszechniane²⁵⁵. Lewin przypisuje mu odpowiedzialność za formę, treść i obróbkę komunikatów oraz za tzw. konserwowanie informacji, czyli ewentualne ich niewykorzystanie²⁵⁶. Goban-Klas dodaje, iż rolą *gate-keepera* jest nie tylko kontrola, lecz także stymulowanie informacji²⁵⁷.

Grafika 5.: Model komunikowania jako dwustopniowego przepływu informacji wg Katza i Lazarsfelda

Źródło: T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe.*

Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu, Warszawa-Kraków, 2001, s. 60

²⁵⁵ Por. J. Jabłońska-Bonca, *Wokół problematyki gatekeeperów w prawniczej komunikacji naukowej*, w: *Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*, rok LXXXIII, 2, 2021, s. 166.

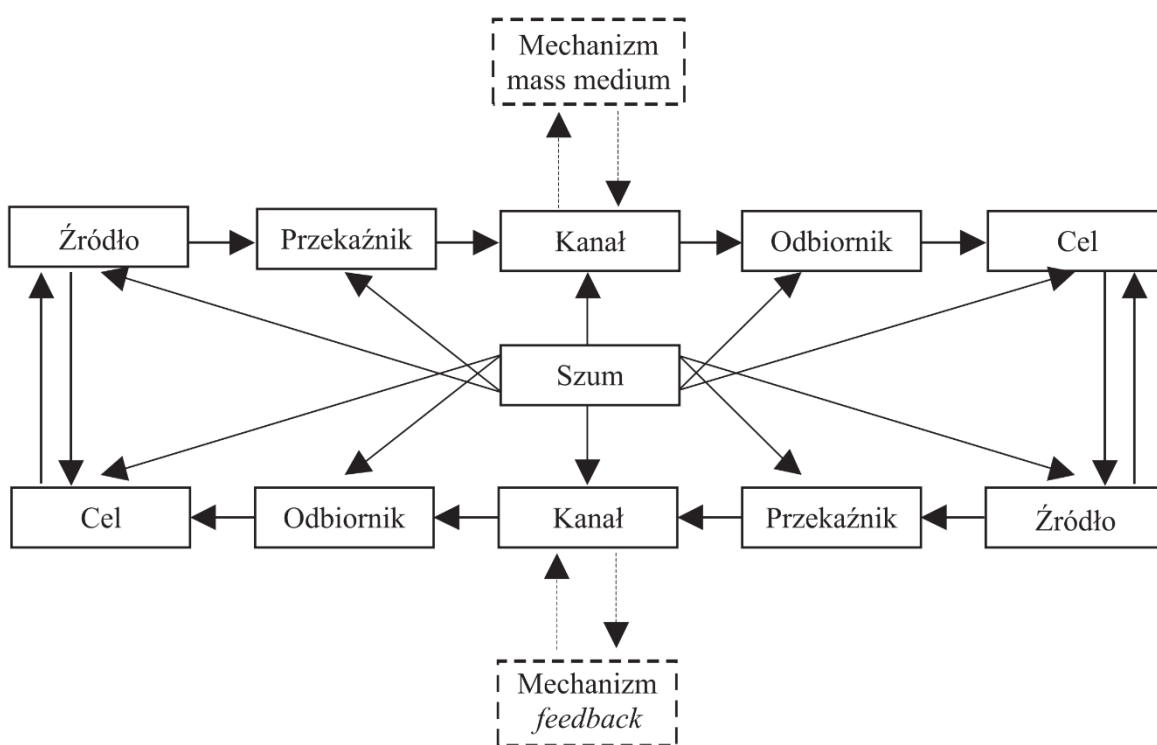
²⁵⁶ Por. T. Hoffmann, *Komunikacja wewnętrzna w policji*, w: *Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa*, nr 1, 2011, s. 123.

²⁵⁷ Por. T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków, 2001, s. 73.

Liderami opinii są z kolei osoby, do których pewne istotne dla danej instytucji informacje trafiają w pierwszej kolejności, a one same, dzięki narzuceniu na owe informacje własnego klucza interpretacyjnego, potrafią w konkretny sposób wpłynąć na członków danej instytucji bądź odbiorców zewnętrznych²⁵⁸.

Przywołane dotąd modele komunikacyjne, jakkolwiek istotne dla naszych rozważań, pozostają ujęciami jednokierunkowymi. Wartościowym rozszerzeniem propozycji linearnych są modele M. DeFleura oraz R. Hieberta, D. Unguraita i T. Bohna. Pierwszy z nich, zwany modelem sprzężenia zwrotnego, odnosząc się do zagadnienia *feedbacku*, uwzględnia nie tylko dwukierunkowość aktu komunikowania, lecz także potencjalność dyferencyjną pomiędzy nadawanym komunikatem a otrzymywanym znaczeniem. Drugi natomiast, zwany modelem falowym (a także modelem *HUB*²⁵⁹, od pierwszych liter nazwisk autorów), akcentuje zjawisko przepływu komunikowania przez tzw. pośrednie elementy komunikowania.

Grafika 6.: Model komunikowania uwzględniający zjawisko sprzężenia zwrotnego wg DeFleura

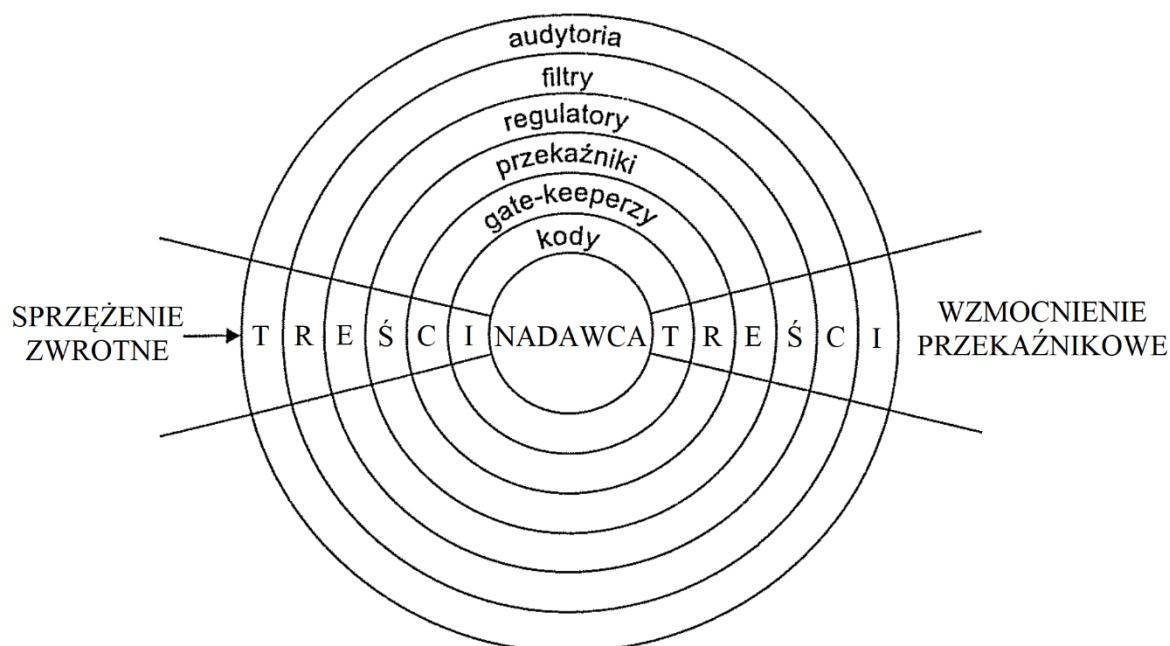

Źródło: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 27

²⁵⁸ Por. K. Sobieszek, *Liderzy opinii: wpływ dziedzinowy i generalny*, w: *Marketing i rynek*, 2015, nr 8, s. 15.

²⁵⁹ Por. T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków, 2001, s. 73.

Grafika 7.: Falowy model komunikowania wg Hieberta, Unguraita i Bohna (tzw. model *HUB*)

Źródło: T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe.*

Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu, Warszawa-Kraków, 2001, s. 72

Model M. DeFleura, uwzględniający dwukierunkowość komunikowania, odnosi się do zjawiska sprzężenia zwrotnego (tzw. *feedbacku*) informującego o interpretacji przekazu przez odbiorcę, przez co zwraca uwagę na istnienie powiązania między przekazem nadanym a odebrany. Stanowi to punkt wyjścia nie tylko dla zagadnienia badania wpływu komunikowania na odbiorców, lecz także odpowiedzialności za przekaz. Model falowy uwzględnia natomiast zjawiska zarówno tzw. wzmocnienia przekaźnikowego, czyli wzmocnienia sygnału poprzez media, jak również przepływu sygnału zwrotnego poprzez te same pośrednie elementy komunikowania, przez które nadano komunikat, przez co, jak interpretuje T. Goban-Klas, autorzy modelu zakładają możliwość istnienia wypaczeń nie tylko w sferze zwrotnego informowania nadawców o samej recepcji owego sygnału przez odbiorców, lecz także w obszarze przekazywania nadawcom interpretacji odbiorców oraz związanych z nią procesów okołorecepcyjnych.

Należy zauważyć za Gawrońskim, iż mimo wielości modeli komunikacji, samo zjawisko komunikowania rozpatrywane w przyjętym przez nas (i właściwym naszym badaniom) rozumieniu, pozostaje zawsze „specyficznym rodzajem aktywności, którego celem jest przekazywanie informacji, przy czym komunikacja zachodzi zawsze tam, gdzie istnieje nadawca formułujący komunikaty mające dotrzeć i być przyjęte przez

pewnego konkretnego odbiorcę”²⁶⁰. Jednocześnie, ze względu na fakt, iż „komunikowanie jest zawsze działaniem interakcyjnym”²⁶¹, każdemu elementowi procesu komunikacji „musi odpowiadać sprzężone zwrotnie działanie odbiorcy”²⁶².

Bazujące na wieloletnim dorobku naukowym dyscypliny (oraz nawiązujące do wspomnianych sześciu modeli komunikacyjnych) konstatacje Gawrońskiego, mimo iż nie są w stanie roztoczyć perspektywy dostatecznie szerokiej dla wyczerpania obszarów działań współczesnych rzeczników prasowych, stanowią jednak swoistą bazę, a zarazem punkt wyjścia dla badaczy podejmujących się trudu skonstruowania modeli komunikacyjnych próbujących uwzględnić zadania rzecznika prasowego względem zjawiska komunikowania. Z pewnością zaliczyć do nich należy propozycje autorstwa K. Dudka. Odnosząc rolę rzecznika do przywołanych ujęć komunikacyjnych oraz przytoczonych refleksji Gawrońskiego i Gobana-Klasa, zauważa on, iż w tak rozumianym procesie komunikacyjnym rzecznik prasowy pełni zarówno funkcję pośrednika w kontakcie z mediami (a tym samym z opinią publiczną²⁶³), jak i nadawcy, koordynatora oraz istotnego ogniwa komunikacyjnego wewnątrz instytucji, co czyni z niego kluczowego uczestnika procesu komunikacji danej instytucji, a jednocześnie osobę odpowiedzialną za jego realizację²⁶⁴. W tym względzie proponuje on swoje niezwykle wartościowe (i nowatorskie na gruncie literatury przedmiotu) trzy modele komunikacyjne, w których obrazuje działalność współczesnego rzecznika prasowego w kontekście zagadnienia komunikowania²⁶⁵.

W pierwszym z nich (tzw. modelu spirali komunikacyjnej), Dudek nawiązuje do zaprezentowanego przez nas powyżej modelu *HUB* i za jego pomocą prezentuje rolę rzecznika w zewnętrznej komunikacji instytucjonalnej. Zwraca uwagę na narzędzia pracy rzecznika, jakimi są monitoring mediów oraz badanie opinii publicznej.

²⁶⁰ S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 10.

²⁶¹ S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 26.

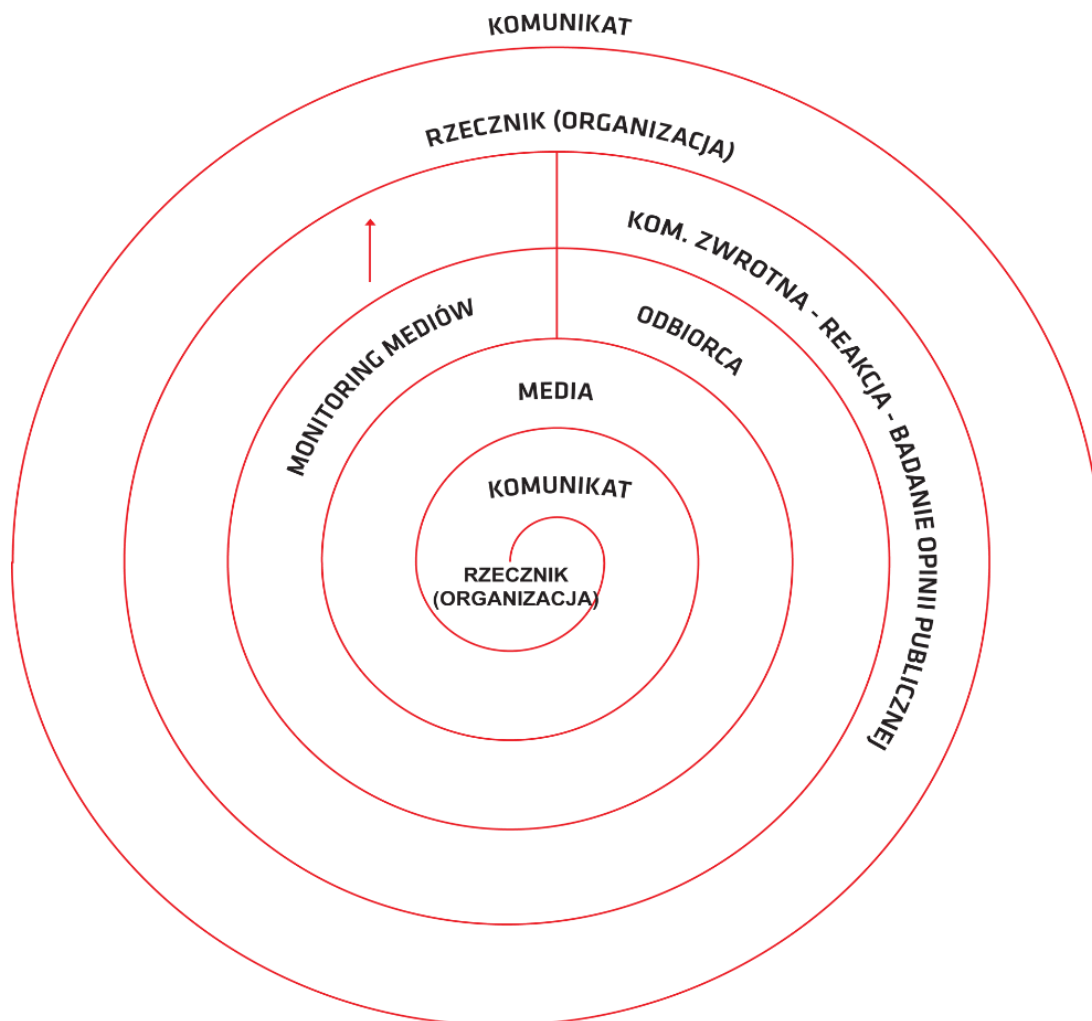
²⁶² S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 27.

²⁶³ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 26. Opinię publiczną zdefiniujemy w dalszej części rozdziału.

²⁶⁴ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 64.

²⁶⁵ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 20-26, 33-36.

Grafika 8.: Model spirali komunikacyjnej wg Dudka

Źródło: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 35

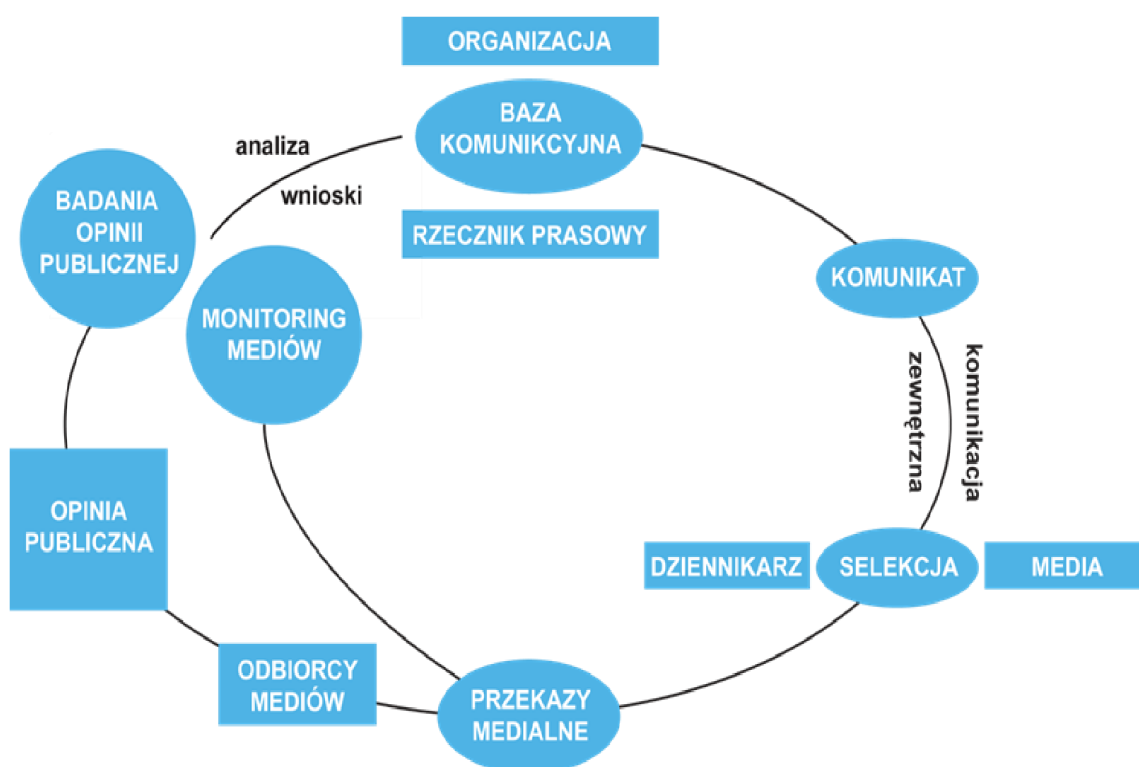
Ze spiralnego modelu komunikacyjnego Dudka jasno wynika, iż rzecznik stanowi nie tylko ważne, lecz także powtarzalne ogniwo zewnętrznej komunikacji instytucjonalnej, mającej charakter cykliczny²⁶⁶. Sam autor ujmuje to w sposób następujący: „Rzecznik reprezentujący podmiot w komunikacji z mediami przygotowuje komunikat i przekazuje go środkom masowego przekazu. Te natomiast, jako pośrednicy w procesie komunikacji, dostarczają go odbiorcom. Na tym proces nie kończy się, bowiem następuje faza monitoringu mediów, a równolegle przyjęcia i reakcji, które badane są w celu wyciągnięcia wniosków. Analizę monitoringu i badań opinii publicznej

²⁶⁶ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 34.

proceeds in the first sequence of the press officer closing the communication cycle with a clasp and initiating the next sequence²⁶⁷.

The second model is interesting because it emphasizes the connection of internal communication with external communication through the so-called communication base, which Dudek defines as the effect of internal communication determining the direction of subsequent actions for the press officer²⁶⁸.

Grafika 9.: Model komunikacji medialnej wg Dudka

Źródło: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 26

In this view, the press officer is the primary sender of internal communication and the first receiver (and interpreter) of feedback information²⁶⁹.

The third, most developed model, based on the concept of Laswell and based on the definitions of communication by Gobana-Klasa (and especially in the view of it as interaction, exchange of meanings and an element of the process)

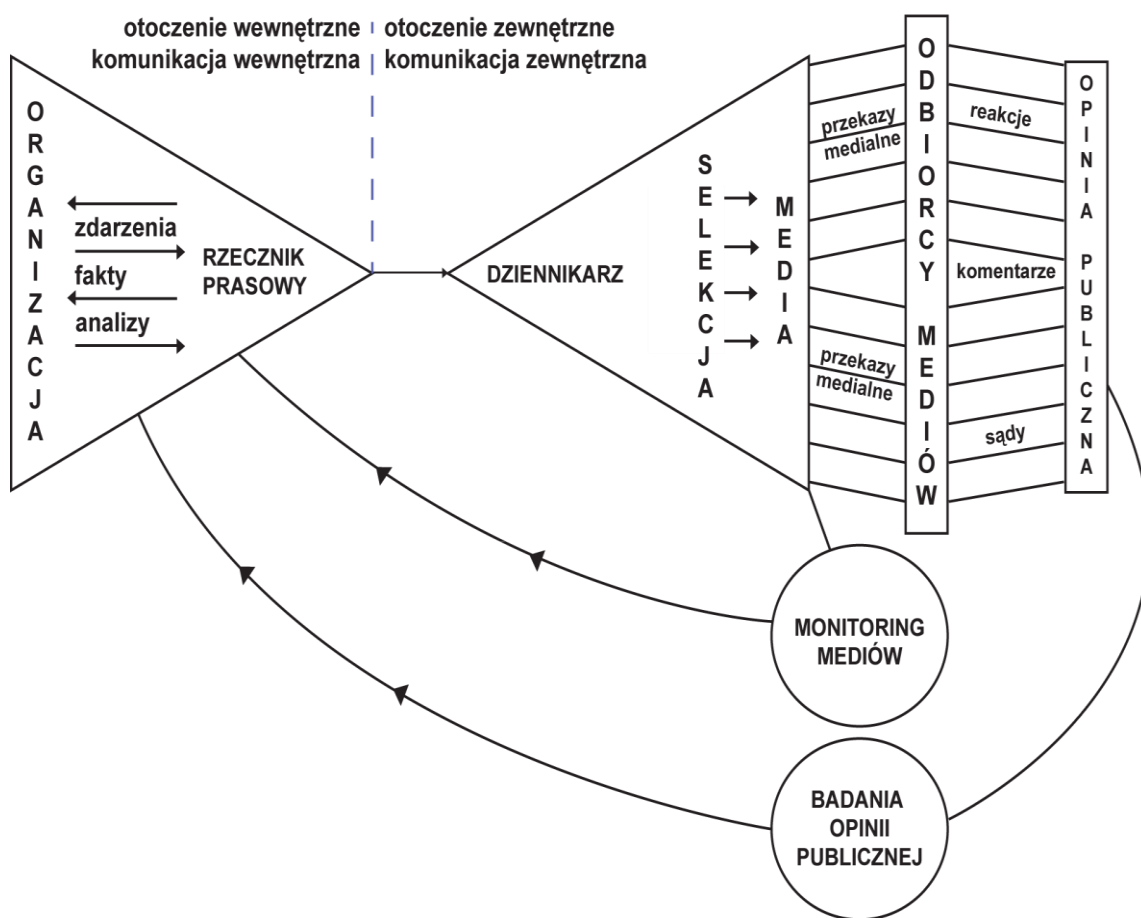
²⁶⁷ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 34.

²⁶⁸ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 26.

²⁶⁹ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 26.

społecznego²⁷⁰), uwzględnia wspomniane już wcześniej narzędzia weryfikacyjne w postaci monitoringu oraz badań opinii publicznej, a przede wszystkim uwidacznia położenie komunikacyjne rzecznika działającego nie tylko na styku komunikowania wewnątrzinstytucjonalnego oraz zewnętrznej komunikacji instytucjonalnej, lecz także w samych tych obszarach, jak również w przyswajaniu informacji zwrotnej pomagającej kreować i korygować strategię komunikacyjną reprezentowaną przez niego instytucji.

Grafika 10.: Rozbudowany model komunikacji medialnej wg Dudka

Źródło: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 24

Na podstawie charakterystyki modelu dokonanej przez jego autora, proces działań rzecznika w perspektywie komunikowania wewnętrznego i zewnętrznego można odtworzyć w następujący sposób:

- 1) rzecznik uczestniczy w szeregu działań wewnątrzorganizacyjnych (zdarzenia, fakty, analizy);

²⁷⁰ Por. T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków, 2001, s. 42.

- 2) skutki tych działań (nazwane w poprzednim modelu bazą komunikacyjną) są analizowane przez rzecznika;
- 3) po ich analizie wewnątrz samej instytucji, rzecznik przygotowuje adekwatny komunikat finalny;
- 4) przygotowany przez siebie komunikat rzecznik przekazuje mediom, przechodząc w ten sposób od komunikacji wewnątrzinstytucjonalnej do zewnętrznego komunikowania instytucjonalnego;
- 5) komunikat rzecznika trafia do dziennikarzy;
- 6) komunikat rzecznika poddawany jest odpowiedniej selekcji medialnej;
- 7) instytucja reprezentowana przez rzecznika monitoruje przekazy medialne;
- 8) komunikat rzecznika dociera do grona odbiorców indywidualnych i masowych;
- 9) komunikat rzecznika podlega przyswojeniu i analizie przez odbiorców;
- 10) odbiorcy wytwarzają wnioski bądź fakty stanowiące ich reakcję na komunikat;
- 11) dochodzi do recepcji komunikatu przez opinię publiczną oraz do reakcji odbiorców;
- 12) instytucja reprezentowana przez rzecznika bada opinię publiczną;
- 13) badania te stanowią podstawę wewnątrzinstytucjonalnych działań rzecznika zmierzających do weryfikacji działań własnych oraz nastawienia odbiorców;
- 14) weryfikacja doprowadza do wypracowania odpowiednich mechanizmów reagowania oraz konstrukcji przekazów rozpoczynających kolejne cykle.

Komunikowanie, jak wspomniano, wiąże się zarówno z jednokierunkowym przepływem treści, jak również z komunikacją wielokierunkową. Warto zauważyć, iż modele autorstwa K. Dudka w sposób wyraźny uwzględniają ową złożoną specyfikę komunikowania. Biorą bowiem pod uwagę, jak zaznacza sam autor, nie tylko reakcje naturalne odbiorców, lecz także intencjonalne i celowe działania weryfikacyjne instytucji, organizowane i komunikowane przez rzecznika²⁷¹. Ponadto, każdy z zaproponowanych przez Dudka modeli w sposób dostatecznie wyraźny podkreśla istotną dla instytucji rolę monitoringu mediów oraz badań opinii publicznej. Tak profesjonalna forma przyswajania *feedbacku* sprzyja nie tylko celom wizerunkowym czy marketingowym, lecz doprowadza do profesjonalizacji samego procesu komunikowania, a w przypadku urzędu rzecznika prasowego KEP, do czego nawiążemy w dalszej części pracy, mogłaby w sferze komunikacji medialnej Kościoła stanowić również praktyczną

²⁷¹ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 26.

realizację postulatu wsłuchiwania się Kościoła w głos wiernych i osób spoza wspólnoty²⁷².

Z przytoczonych powyżej analiz dążących do umiejscowienia działań rzecznika w perspektywie komunikowania wynika jasno, iż rola komunikacyjna rzeczników prasowych jest kluczowa²⁷³. Bazuje na większości poziomów komunikowania określonych przez McQuaila: uczestniczy w procesie komunikowania masowego i wykorzystuje właściwe mu narzędzia (jak np. wzmocnienie przekąźnikowe uwzględnione w modelu *HUB*, czy monitoring mediów postulowany w modelu Dudka); działa na poziomach komunikowania instytucjonalnego i intergrupowego (w zakresie zewnętrznej komunikacji instytucjonalnej); realizuje zadania w płaszczyznach komunikowania intragrupowego i interpersonalnego (gdy idzie o komunikowanie wewnątrzinstytucjonalne). Ponadto, działania rzeczników prasowych, stanowiąc o początku i końcu całego procesu komunikowania instytucjonalnego²⁷⁴ (w ujęciu wewnętrznym i zewnętrznym), wpisują się zarówno w materię jednokierunkowych aktów komunikacyjnych zapośredniczonych medialnie (zobrazowanych modelami Shannona i Weavera oraz Laswella), jak też wielokierunkowych procesów komunikacyjnych (ujętych modelowo przez DeFleura oraz Hieberta, Unguraita i Bohna). Ich działania mogą nosić znamiona zadań tzw. *gate-keeperów* (uwzględnionych w modelu Lewina), i to zarówno w odniesieniu do zewnętrznego otoczenia instytucji, jak również podmiotów wewnątrzinstytucjonalnych, zwłaszcza przy otrzymywaniu tzw. *feedbacku* z zewnątrz organizacji, kiedy jest w stanie uaktywnić się ich pośrednictwo oraz potencjalność filtrująca dostrzeżona przez Gajdkę²⁷⁵. Ponadto, przynajmniej w odniesieniu do podmiotów wewnątrzorganizacyjnych, z racji niejednokrotnego pierwszeństwa w odbiorze komunikatów medialnych, mogą oni pełnić rolę liderów opinii (z modelu Katza i Lazarsfelda), narzucając środowisku organizacji własny klucz interpretacyjny²⁷⁶.

Jako że zaprezentowaną w niniejszym wywodzie rolę rzeczników, zgodnie z literaturą przedmiotową, powinno się charakteryzować nie tylko w odniesieniu do perspektywy komunikowania, lecz także do obszaru PR²⁷⁷, przystąpimy teraz do

²⁷² Por. M. Gonera, *Funkcjonowanie Kościoła katolickiego w Polsce w czasie pandemii koronawirusa*, w: *Com.press*, 3(2), 2020, s. 89.

²⁷³ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 25.

²⁷⁴ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 25.

²⁷⁵ Por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 45. Por. także: K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 273.

²⁷⁶ Por. K. Sobieszek, *Liderzy opinii: wpływ dziedzinowy i generalny*, w: *Marketing i rynek*, 2015, nr 8, s. 15.

²⁷⁷ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 63.

kontekstualizacji zadań rzecznika prasowego właśnie w odniesieniu do *public relations*, odnosząc się jednocześnie do zagadnień takich, jak m. in.: definicje, grupy docelowe, cele, obszary i funkcje PR.

1.2.3.2. Rzecznik prasowy w perspektywie *public relations*

Przystępując do naukowej refleksji nt. *public relations* oraz chcąc umiejscowić rolę rzecznika prasowego względem tego obszaru, należy za licznymi autorami zwrócić w pierwszej kolejności uwagę na fakt, iż PR nie jest czymś odrębnym względem analizowanego wcześniej komunikowania. We wszystkich definicjach *public relations* mamy bowiem do czynienia z zagadnieniem komunikowania, które wg Gawrońskiego jest jego istotą i podstawowym elementem²⁷⁸. Badacz podkreśla, iż „komunikowanie jest warunkiem niezbędnym, aby proces PR w ogóle zaistniał oraz żeby spełnione zostały jego zadania”²⁷⁹, a same „oddziaływania PR prowadzone są na wszystkich poziomach komunikowania określonych w piramidzie McQuaila z wyjątkiem komunikowania intrapersonalnego”²⁸⁰.

Jeśli chodzi o próby zdefiniowania PR, podkreśla się niejednokrotnie, iż opracowano dotychczas ponad dwa tysiące definicji *public relations*²⁸¹ (fakt ten jest jednak niekiedy kwestionowany²⁸²). W naszych wywodach skupimy się na ujęciach wpisujących się w badania nad rzecznictwem prasowym i w nich wykorzystywanych. Za punkt wyjścia własnych analiz nad umiejscowieniem rzecznictwa względem *public relations* Martela i Rott uważają zdefiniowanie PR jako zarządzania informacją²⁸³. Postulują: „definiując specyfikę rzecznictwa prasowego, należałoby usytuować je względem *public relations* które rozumiemy tutaj szeroko – jako zarządzanie informacją i wszelkie związane z tym działania”²⁸⁴.

Na podobnym ujęciu bazują przytoczone przez Świąteckiego²⁸⁵ dwie definicje amerykańskie, uzupełniające spojrzenie na zarządzanie informacją o związane z nim

²⁷⁸ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 33, 41.

²⁷⁹ S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 33.

²⁸⁰ S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 41.

²⁸¹ Por. <https://publicrelations.pl/public-relations-podstawy/> (24. 04. 2023).

²⁸² Por. <https://preals.pl/pl/co-to-jest-pr> (25. 04. 2023).

²⁸³ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 32.

²⁸⁴ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 40.

²⁸⁵ Por. A. Świątecki, *Zintegrowane komunikowanie marketingowe. Próba ujęcia systemowego*, Warszawa 2001, s. 92.

podmioty. Pierwsza z nich brzmi: „PR to informacja plus dopasowywanie plus integracja”²⁸⁶, a druga uznaje je za „przemysłane, planowane i ciągłe starania o osiągnięcie i utrzymanie wzajemnego zrozumienia pomiędzy organizacją a jej publicznością”²⁸⁷.

Odniesienie do otoczenia organizacji dostrzec można także w dwóch definicjach zagranicznych przywołanych w opracowaniu Gawrońskiego²⁸⁸. Jedno z ujęć brytyjskich określa PR jako „świadome, planowe i ciągłe wysiłki, mające na celu ustanowienie i utrzymanie wzajemnego zrozumienia między organizacją a otoczeniem”²⁸⁹, natomiast definicja niemiecka uważa *public relations* za: „zarządzanie procesami komunikacyjnymi między organizacją i osobami a ich grupami odniesienia przez świadome, celowe i systematyczne kształtowanie tych procesów”²⁹⁰.

Interesujące w kontekście badań rzecznictwa jest również ujęcie Widery, wg którego *public relations* to²⁹¹:

- 1) wysiłek organizacji skierowany w celu uzyskania jej współpracy z otoczeniem oraz ich wzajemnego przystosowania się do siebie;
- 2) działania podjęte w celu uzyskania zrozumienia i akceptacji otoczenia;
- 3) proces harmonizujący długoterminowe związki organizacji z otoczeniem.

Przytoczmy jeszcze niektóre z konstatacji B. Sobkowiak²⁹², stanowiące dla przedmiotu naszych badań rozszerzenia istotne ze względu na zawarte w nich odniesienia instytucjonalne (wewnętrzne i zewnętrzne). Badaczka zwraca uwagę, iż działalność *public relations*:

- 1) „jest jedną z funkcji zarządzania – jest zatem działaniem planowym, przemysłanym, celowym i zorganizowanym. Jej charakter wskazuje na to, że powinna ona być scentralizowana, czyli obejmować rozwiązywanie problemów i doradzanie na najwyższym szczeblu organizacji”²⁹³;

²⁸⁶ A. Świątecki, *Zintegrowane komunikowanie marketingowe. Próba ujęcia systemowego*, Warszawa 2001, s. 92.

²⁸⁷ A. Świątecki, *Zintegrowane komunikowanie marketingowe. Próba ujęcia systemowego*, Warszawa 2001, s. 92.

²⁸⁸ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 35.

²⁸⁹ S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 35.

²⁹⁰ S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 35.

²⁹¹ Por. Z. Widera, *Public relations w samorządzie terytorialnym*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 148-149.

²⁹² Por. B. Sobkowiak, *Public relations jako forma komunikowania masowego*, w: *Studia z teorii komunikowania masowego*, red. B. Dobek-Ostrowska, Wrocław 1999, s. 62.

²⁹³ B. Sobkowiak, *Public relations jako forma komunikowania masowego*, w: *Studia z teorii komunikowania masowego*, red. B. Dobek-Ostrowska, Wrocław 1999, s. 62.

- 2) „buduje relacje między organizacją a jej otoczeniem. Z jednej strony wyjaśnia społeczeństwu misję, program oraz działania organizacji, z drugiej zaś przybliża i interpretuje postawy oraz zachowania społeczne kierownictwu organizacji”²⁹⁴;
- 3) „nie może być skuteczna i efektywna bez zrozumienia i poparcia kierownictwa organizacji. Nie może się ograniczać do oddziaływania na otoczenie organizacji. Ważnym obszarem zainteresowania powinno być wnętrze organizacji”²⁹⁵.

Na koniec przywołajmy pochodzącą z 2020 r. definicję *public relations* opracowaną przez czterech polskich badaczy specjalizujących się w badaniach nad PR: „Public relations to planowe i długofalowe zarządzanie komunikowaniem organizacji z jej otoczeniem, realizowane z poszanowaniem norm etycznych i innych norm społecznych. PR służy budowie i utrzymywaniu wzajemnie korzystnych relacji z tym otoczeniem, uwzględniając nie tylko cele organizacji, opinie i interesy różnorodnych części tego otoczenia, ale także dobro wspólne”²⁹⁶.

W ślad za literaturą przedmiotową oraz badaczami zajmującymi się rzecznictwem prasowym, przytoczone powyżej ujęcia PR uznajemy za najistotniejsze i w pełni wystarczające dla naszych badań oraz rzetelności i spójności prowadzonych przez nas dalszych wywodów.

Mając na uwadze istotę PR wynikającą z przywołanych ujęć oraz fakt uwzględniania w nich otoczenia organizacji, odnieśmy się teraz do grup docelowych działań *public relations*. Można je podzielić na podmioty wewnętrzne i zewnętrzne²⁹⁷. Działania PR podejmowane względem grup docelowych funkcjonujących we wnętrzu organizacji literatura określa mianem *internal relations*, a wśród podmiotów wewnętrznych specyficznie związanych z działaniami rzecznika wyróżnia²⁹⁸:

- 1) zarząd instytucji;
- 2) pracowników instytucji (także potencjalnych);
- 3) współpracowników instytucji (także potencjalnych);
- 4) funkcjonujących wewnątrz instytucji liderów opinii.

Warto dopowiedzieć, iż działania PR skierowane względem wewnątrzorganizacyjnych grup docelowych realizują się na poziomach interpersonalnym, intragrupowym,

²⁹⁴ B. Sobkowiak, *Public relations jako forma komunikowania masowego*, w: *Studia z teorii komunikowania masowego*, red. B. Dobek-Ostrowska, Wrocław 1999, s. 62.

²⁹⁵ B. Sobkowiak, *Public relations jako forma komunikowania masowego*, w: *Studia z teorii komunikowania masowego*, red. B. Dobek-Ostrowska, Wrocław 1999, s. 62.

²⁹⁶ J. Barlik, E. Hope, J. Olędzki, K. Wójcik, *Standardy profesjonalnego public relations*, w: *Standardy profesjonalnego public relations*, red. J. Olędzki, Warszawa 2020, s. 22.

²⁹⁷ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 37.

²⁹⁸ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 44.

intergrupowym i instytucjonalnym ujętych w koncepcji McQuaila²⁹⁹. Gdy idzie natomiast o grupę docelową działań *public relations* podejmowanych przez organizację wobec otoczenia zewnętrznego, to kompilując ujęcia W. Budzyńskiego³⁰⁰ i K. Dudka³⁰¹ (a także dokonując nieznacznych modyfikacji własnych), możemy wyróżnić następujące podmioty istotne ze względu na działalność rzecznika:

- 1) szerokie podmiotowe otoczenie zewnętrzne (społeczeństwo);
- 2) środki masowego przekazu i dziennikarze;
- 3) bezpośredni kontrahenci i interesariusze;
- 4) klienci (faktyczni i potencjalni);
- 5) konkurenci (faktyczni i potencjalni);
- 6) sektory władzy, kultury i edukacji.

Opracowania dotyczące celów PR są liczne i permanentnie aktualizowane³⁰². Bazując na ujęciu Widery³⁰³ oraz wspomagając się klasyfikacją zaproponowaną przez Budzyńskiego³⁰⁴ można stwierdzić, iż cele działań podejmowanych w ramach *public relations* to:

- 1) organizowanie komunikacji wewnętrznej instytucji;
- 2) organizowanie komunikacji zewnętrznej instytucji;
- 3) wzmacnianie wzajemnego poszanowania instytucji z otoczeniem;
- 4) tworzenie i utrzymywanie pozytywnego wizerunku instytucji w otoczeniu;
- 5) uzyskiwanie poparcia otoczenia dla podejmowanych przez instytucję działań;
- 6) wytworzenie mechanizmów reagowania kryzysowego.

W literaturze przedmiotowej³⁰⁵ spotyka się także definiowanie *public relations* poprzez uwypuklenie aspektów funkcjonalnych. W tym względzie wyróżnić można funkcje:

- 1) informacyjną³⁰⁶;

²⁹⁹ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 45.

³⁰⁰ Por. W. Budzyński, *Public relations. Zarządzanie reputacją firmy*, Warszawa 2003, s. 63.

³⁰¹ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 65.

³⁰² Por. <https://contentwriter.pl/public-relations/> (24. 04. 2023).

³⁰³ Por. Z. Widera, *Public relations w samorządzie terytorialnym*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 154.

³⁰⁴ Por. W. Budzyński, *Public relations. Zarządzanie reputacją firmy*, Warszawa 2003, s. 61.

³⁰⁵ Por. Z. Widera, *Public relations w samorządzie terytorialnym*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 156. Por. także: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 34. Por. także: K. Giedroń, *Public relations w administracji*, Ostrołęka 2004, s. 43-44.

³⁰⁶ Widera wyróżnia w swoim zestawieniu dwie odrębne funkcje: funkcję informowania oraz funkcję pozyskiwania informacji. W naszym opracowaniu działania wpisujące się w oba te obszary określamy wspólnym mianem funkcji informacyjnej (por. Z. Widera, *Public relations w samorządzie terytorialnym*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 156).

- 2) wyjaśniającą;
- 3) kreatywną;
- 4) opiniotwórczą;
- 5) identyfikacyjną;
- 6) wizerunkową;
- 7) integracyjną;
- 8) edukacyjną;
- 9) monitorującą;
- 10) ewaluacyjną.

Niezwykle istotnym z punktu widzenia zagadnienia komunikowania oraz działalności rzecznika prasowego ujęciem PR jest wyodrębnienie specyficznych obszarów *public relations*. A. Świątecki³⁰⁷, odwołując się do wyszczególnienia, jakiego dokonali D. Wilcox, P. Ault i W. Agee³⁰⁸, wyróżnia ich aż piętnaście³⁰⁹, natomiast zdecydowanie częściej spotyka się w literaturze klasyfikacje bazujące na mniejszej licznie kategorii, będących jednakowoż bardziej pojemnymi. Budzyński przedstawia te obszary w sposób następujący³¹⁰:

- 1) *publicity (media relations)*³¹¹;
- 2) *corporate identity*³¹²;
- 3) sponsoring;
- 4) lobbying;
- 5) zarządzanie kryzysowe;
- 6) działalność wydawnicza;
- 7) działalność reklamowa.

Nieco inaczej kwestię obszarów PR ujmuje Dudek, wyróżniając³¹³:

- 1) *media relations*;
- 2) *internal relations* (relacje wewnętrzne);
- 3) *community relations* (relacje organizacji z otoczeniem);

³⁰⁷ Por. A. Świątecki, *Zintegrowane komunikowanie marketingowe. Próba ujęcia systemowego*, Warszawa 2001, s. 92-94.

³⁰⁸ Por. D. Wilcox, P. Ault, W. Agee, *Public Relations. Strategies and Tactics*, Nowy Jork, 1998, s. 10-11.

³⁰⁹ Obszarami tymi są: badania, *consulting*, *media relations*, *publicity*, relacje z pracownikami, relacje ze społecznością, *public affairs*, *government affairs*, *issue management*, finanse, relacje przemysłowe, sponsoring, wydarzenia specjalne, relacje specjalne, komunikowanie marketingowe.

³¹⁰ Por. W. Budzyński, *Public relations. Zarządzanie reputacją firmy*, Warszawa 2003, s. 11.

³¹¹ Do utożsamiania *publicity* z *media relations* odniesiemy się w dalszej części opracowania.

³¹² Pod tym terminem Budzyński rozumie tworzenie tożsamości przedsiębiorstwa (por. W. Budzyński, *Public relations. Zarządzanie reputacją firmy*, Warszawa 2003, s. 11.).

³¹³ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 45-46.

- 4) *personality relations* (wizerunek postaci wiodących w organizacji);
- 5) *crisis management* (rozwiązywanie sytuacji kryzysowych);
- 6) *agenda-setting* (tematyzacja mediów);
- 7) *lobbying* (wpływ na procesy decyzyjne).

Gawroński, powołując się na formułę zaproponowaną przez J. Marstona³¹⁴, obszary PR określa za pomocą tzw. formuły *RACE*, której nazwa jest kombinacją pierwszych liter czterech obszarów PR wyrażonych w języku angielskim:

- 1) *research* (badanie);
- 2) *action* (działanie);
- 3) *communication* (komunikowanie);
- 4) *evaluation* (ocena).

Przytoczmy na koniec ujęcie Widery, który odnosząc rzecznictwo do PR w kontekście samorządowym wyróżnił następujące obszary działań *public relations*³¹⁵:

- 1) *media relations*;
- 2) system informacji;
- 3) sponsoring i wsparcie instytucjonalne;
- 4) lobbing;
- 5) strategia organizacyjna;
- 6) strategia kryzysowa;
- 7) monitorowanie.

Mimo pewnych różnic widocznych w powyższych ujęciach, badacze związani z interesującą nas tematyką podkreślają zgodnie, iż działania rzecznika prasowego wyrażają się przede wszystkim w aktywnościach wpisujących się w obszary komunikowania instytucjonalnego, *media relations*, *crisis management* oraz niekiedy działalności wydawniczej i reklamowej³¹⁶.

Chcąc umiejscowić rolę rzecznika prasowego względem działań *public relations*, nie sposób pominąć zagadnienia narzędzi PR, których dotychczasowy dorobek literatury fachowej wymienia wg Świąteckiego ponad sto³¹⁷. Każdy z obszarów PR wyszczególnionych w przywołanych powyżej ujęciach posługuje się właściwymi sobie

³¹⁴ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 34.

³¹⁵ Por. Z. Widera, *Public relations w samorządzie terytorialnym*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 155.

³¹⁶ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 48. Por. także: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 66.

³¹⁷ Por. A. Świątecki, *Zintegrowane komunikowanie marketingowe. Próba ujęcia systemowego*, Warszawa 2001, s. 94.

instrumentami, przy czym można ogólnie zauważyć za Gawrońskim, iż narzędzia działań *public relations* realizowanych w zakresie zewnętrznym są znacznie liczniejsze niż instrumentarium właściwe PR wewnętrznemu³¹⁸. Mając na uwadze przedmiot naszych badań, odступujemy od wyszczególniania w tym miejscu konkretnych narzędzi właściwych pojedynczym obszarom *public relations*. Wymienimy jedynie te, które wg literatury przedmiotu³¹⁹ mogą stanowić instrumenty wykorzystywane przez rzecznika prasowego, zwłaszcza gdy idzie o działy komunikowania instytucjonalnego, *media relations* i zarządzania kryzysowego. Należą do nich głównie (choć nie tylko):

- 1) spotkania z zarządem instytucji;
- 2) spotkania z pracownikami odpowiedzialnymi za strategiczne działy pracy instytucji;
- 3) współpraca z biurem prasowym instytucji;
- 4) wystąpienia w mediach;
- 5) informacje prasowe;
- 6) konferencje prasowe;
- 7) prowadzenie kanałów komunikacyjnych instytucji;
- 8) komunikacja bezpośrednia z dziennikarzami;
- 9) spotkania tematyczne dla otoczenia zewnętrznego;
- 10) prowadzenie dni otwartych;
- 11) testy produktów;
- 12) działalność wydawnicza;
- 13) monitoring mediów.

Należy zaznaczyć, iż powyższa lista, jakkolwiek stanowiąca *sui generis* bazę dla wypracowania szczegółowego instrumentarium pracy rzecznika prasowego, nie jest jednakowoż wyczerpującym spisem narzędzi właściwych jego pracy, a jedynie prezentacją tych spośród nich, które wynikają bezpośrednio z założeń definicyjnych, obszarowych i funkcjonalnych *public relations*. Do specyfiki narzędzi pracy rzecznika wrócimy w dalszej, dedykowanej tej tematyce, części niniejszego rozdziału dysertacji.

³¹⁸ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 49-50.

³¹⁹ Por. A. Świątecki, *Zintegrowane komunikowanie marketingowe. Próba ujęcia systemowego*, Warszawa 2001, s. 94. Por. także: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 45-46. Por. także: B. Paczyńska, A. Stolarczyk, *Praktyka public relations. Organizacja działu public relations i biura prasowego w firmie*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 294-297. Por. także: D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 157-164.

Prześledziwszy powyżej zagadnienia definicji, grup docelowych, celów, funkcji, obszarów oraz narzędzi *public relations* oraz odniósłszy je do uwypuklonej przez nas wcześniej istoty działań rzecznika prasowego, nie możemy nie dostrzec, iż „zadania z zakresu PR i rzecznictwa w znacznym stopniu pokrywają się”³²⁰. W ślad za D. Tworzydłą winniśmy zauważyć, iż „funkcja rzecznika prasowego to specyficzna forma działań PR”³²¹. Jako wniosek badań własnych nad rzecznictwem Martela i Rott stwierdzają z kolei, iż *public relations* i rzecznictwo prasowe to dwie współdziałające dziedziny³²², gdzie „PR jest formą wspomagającą rzecznictwo i odwrotnie – rzecznictwo uzupełnia PR”³²³. Za K. Dudkiem należy uznać, iż jako że celem działań rzecznika jest sprawne komunikowanie organizacji z jej otoczeniem, „instytucja rzecznika prasowego stanowi załączek komórki PR”³²⁴. Autor konkluduje: „proponuję przyjąć, że rzecznik prasowy rozumiany będzie jako specjalista *public relations* (...). Bliższe stanowi faktycznemu jest ujęcie rzecznika prasowego jako piarowca”³²⁵. Podkreśla także, iż „obecnie rzecznicy prasowi muszą koordynować działania niemal wszystkich obszarów *public relations*”³²⁶. Są one bowiem, jak sygnalizował to już ćwierć wieku temu A. Drzycimski „nieantagonistycznym miejscem dla obu specjalności: rzecznictwa i *public relations*”³²⁷. Ujmując rzecz od strony praktycznej, Gajdka stwierdza: „funkcje rzecznika i piarowca trudno jest rozróżnić”³²⁸. W niemalże identycznym tonie odnosi się do tej kwestii także Gierwazik pisząc, iż „współcześni rzecznicy stają się PR-owcami”³²⁹. Także wspomniani Martela i Rott piszą, że „rzecznictwo jest elementem *public relations* (...) a rzecznicy są piarowcami”³³⁰. Autorzy podsumowują swoje refleksje stwierdzając, iż „nowoczesny i skuteczny rzecznik prasowy to po prostu doradca do spraw *public*

³²⁰ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 48.

³²¹ Por. D. Tworzydło, *Odpowiedzialność w działaniach public relations – zasady etyczne*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 155.

³²² Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 40.

³²³ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 41.

³²⁴ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 64.

³²⁵ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 74.

³²⁶ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 66.

³²⁷ Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 65.

³²⁸ K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 60.

³²⁹ M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 3.

³³⁰ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 41-42.

*relations*³³¹. I mimo że do dziś niektórzy z autorów podejmują próby osadzonego w teorii i praktyce argumentowania rozbieżności pomiędzy funkcjami specjalisty ds. PR i rzecznika prasowego³³², to jednak dysproporcja pomiędzy ich, jak się zdaje, niewielką liczbą, a wielością naukowych konstatacji potwierdzających zbieżność tychże sfer, jest wyraźnie zauważalna i coraz większa. Przytoczmy na koniec tych rozważań słowa polskiego medioznawcy, a przy tym wieloletniego praktyka oraz teoretyka rzecznictwa prasowego i *public relations*, wspomnianego po wielokroć K. Gajdki: „Istnieje pogląd, według którego stanowisko rzecznika nie należy do PR (...). Jak to rozumieć? Że rzecznik prasowy to taki piarowiec gorszego sortu (...)? Gdyby tak było, wielu poważanych ludzi polskiego PR (...) nie zatrudniałoby się (...) jako rzecznicy prasowi (...)! Gdyby tak było, najlepsi absolwenci podyplomowych studiów piarowskich nie startowaliby w konkursach na stanowisko rzecznika prasowego. Gdyby tak było, agencje piarowskie nie oferowałyby firmom projektowania, nadzoru i obsługi działających w ich imieniu i pod ich szyldem realnych bądź wirtualnych biur prasowych (...). Myślę, że powyższe argumenty (a nie są to wirtualne przykłady) są wystarczające, by przerwać tę jałową dyskusję na temat absolutnej podrzędności rzecznictwa prasowego wobec PR”³³³.

Da się zauważyć, iż mimo pewnych różnic, przeważająca większość autorów, wśród obszarów *public relations* wyróżnia (i to najczęściej na pierwszym miejscu) sferę *media relations*. Dudek stwierdza wprost, iż „sfera zadaniowa MR spoczywa na rzeczniku prasowym”³³⁴, a Martela i Rott dopowiadają, iż obszar *media relations* jest główną z płaszczyzn zaangażowania rzecznika w instytucji³³⁵. Przejdźmy zatem do określenia roli rzecznika prasowego względem obszaru MR.

1.2.3.3. Rzecznik prasowy w perspektywie *media relations*

Spotykane niekiedy w opracowaniach branżowych utożsamianie działań *public relations* z MR jest zjawiskiem całkowicie błędnym³³⁶. Jednak, mimo że wielu autorów zajmujących się zagadnieniami rzecznictwa prasowego oraz *public relations*

³³¹ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 42.

³³² Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 41.

³³³ K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 275-276.

³³⁴ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 49.

³³⁵ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 40, 43. Por. także: D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 19.

³³⁶ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 57.

wyszczególnia *media relations* jako jeden z obszarów PR (a do tego podkreśla, iż z pracą rzeczników wiąże się on najściślej³³⁷), to jednak, jak zauważa D. Narożna, „zagadnienia związane bezpośrednio z *media relations* poruszane są w literaturze przedmiotu dość ogólnikowo, z ubogim odzwierciedleniem w badaniach empirycznych”³³⁸. Być może ma to związek z faktem, iż najczęściej pracę odpowiedzialną za realizację zadań *media relations* rozumie się w praktyce właśnie jako pracę rzecznika prasowego, czyniąc z obszaru *media relations* nie tyle bezpośredni przedmiot refleksji naukowych, ile raczej sygnalizowany we wstępach opracowań obszar, na terenie którego bada się zadania rzecznika³³⁹.

Zanim przytoczymy obecne w literaturze przedmiotowej ujęcia *media relations* pozwalające nam na odniesienie do nich rzecznictwa, wspomnijmy wpierw, iż podobnie, jak działania PR, tak również czynności wpisujące się MR opierają się, rzecz jasna, na komunikowaniu³⁴⁰. S. Gawroński stwierdza: „*Media relations*, jak każda forma komunikowania, niezależnie od poziomu, na jakim komunikowanie to się odbywa, składa się z kilku immanentnych elementów, charakterystycznych dla ogólnych modeli komunikacyjnych. W każdym zaistniałym procesie komunikacyjnym, związanym z oddziaływaniami *media relations*, wyróżnić możemy nadawcę komunikatu, odbiorcę, przekaz i środki przekazu”³⁴¹.

Wspomnijmy także, iż niekiedy w opracowaniach specjalistycznych można się natknąć na nieprawidłowe utożsamienia *media relations* z innymi pojęciami. Najczęściej dochodzi wówczas do błędnego traktowania MR jako *publicity*³⁴², marketingu³⁴³ bądź propagandy³⁴⁴. Odniesienie się po krótko do trzech tych wspomnianych zjawisk pomoże nam więc najpierw w identyfikacji MR na podstawie uwypuklenia, czym działalność *media relations* z całą pewnością nie jest.

Gdy idzie o sprowadzanie (co najmniej w warstwie terminologicznej) *media relations* do *publicity* warto zauważyć, iż Świątecki wymienia je osobno jako odrębne

³³⁷ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 49.

³³⁸ D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 10. Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 63.

³³⁹ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 45.

³⁴⁰ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 60.

³⁴¹ S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 62.

³⁴² Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 43. Por. także: W. Budzyński, *Public relations. Zarządzanie reputacją firmy*, Warszawa 2003, s. 11.

³⁴³ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 20.

³⁴⁴ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 20.

obszary zadaniowe *public relations*³⁴⁵. K. Wójcik wspomina z kolei, iż *publicity* „przejdzie do obrazu pozytywnego nawet za cenę prawdy, wykorzystując najniższe instynkty odbiorców”³⁴⁶ i w odróżnieniu od szerokiej działalności wpisującej się w zakres *media relations*, nie koordynuje działań, traktując każdą aktywność jako odrębne zadanie, a ponadto nie zakłada jej dialogicznego charakteru³⁴⁷ (wpisującego się skądinąd w obszar znaczeniowy angielskiego terminu *relations*). W naszym opracowaniu, za Świąteckim i Wójcik przyjmujemy rozumienie *publicity* nie jako *media relations*, lecz jako jednej z aktywności wpisujących się w szerszą sferę MR. *Media relations* nie należy utożsamiać także z marketingiem³⁴⁸. W tym względzie osią różnicującą te dwa obszary jest fakt, iż relacje marketingowe opierają się na współpracy handlowej, a *media relations* na partnerstwie informacyjnym³⁴⁹. MR należy wreszcie wyraźnie odróżnić od propagandy³⁵⁰. Jak pisze Narożna, działalność w zakresie *media relations*, w odróżnieniu od technik propagandowych, cechuje się naturą dialogiczną, obiektywizmem oraz wiarygodnością, rzetelnością i etycznością³⁵¹.

K. Dudek określa *media relations* jako dwukierunkową aktywność instytucji w ramach PR polegającą na budowaniu jej dobrych i obustronnie korzystnych relacji z mediami³⁵². Dodaje, iż MR to „instrument wykorzystywany do realizowania celów komunikowania ze wszystkimi grupami otoczenia”³⁵³. Wg D. Narożnej *media relations* to natomiast najbardziej widoczny i efektywny wycinek działań PR, będący jednocześnie specyficznym rodzajem opartej na negocjacjach współzależności pomiędzy instytucją a pracownikami mediów³⁵⁴. Już same te ogólne ujęcia pokazują w sposób

³⁴⁵ Por. A. Świątecki, *Zintegrowane komunikowanie marketingowe. Próba ujęcia systemowego*, Warszawa 2001, s. 92-94.

³⁴⁶ K. Wójcik, *Public relations. Wiarygodny dialog z otoczeniem*, Warszawa 2015, s. 131. Por. także: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 60.

³⁴⁷ Por. K. Wójcik, *Public relations. Wiarygodny dialog z otoczeniem*, Warszawa 2015, s. 131. Por. także: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 60.

³⁴⁸ Na potrzeby niniejszego rozróżnienia, za D. Narożną, rozumiemy marketing w sposób możliwie najszerszy jako wszelkie relacje organizacji oparte na współpracy handlowej i związane z nimi procesy (por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 20).

³⁴⁹ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 20.

³⁵⁰ „Propagandzista kreuje rzeczywistość odwołując się do manipulacji. Jego przekazy są nacechowane emocjonalnie i często niezgodne z utartymi regułami ogólnie przyjętymi przez społeczeństwo” (D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 20).

³⁵¹ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 20.

³⁵² Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 45, 56.

³⁵³ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 49.

³⁵⁴ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 19.

dostatecznie zrozumiały, iż działań MR (co najmniej w odniesieniu do ich celów dalszych) nie sposób zawężyć wyłącznie do sfery kontaktów z mediami, jakkolwiek pracownik ds. MR „odpowiada ściśle za kontakty z mediami”³⁵⁵ i to przede wszystkim za ich pomocą realizuje właściwe sobie zadania.

Celem działań *media relations* jest kreowanie i podtrzymywanie relacji ze środowiskami medialnymi³⁵⁶. Dudek ujmuje to w słowach: „Celem MR jest ukształtowanie więzi z dziennikarzami w taki sposób, aby możliwe stało się skuteczne przekazywanie za ich pomocą informacji do grup docelowych”³⁵⁷.

Do sfery zadań wpisujących się w obszar *media relations* zalicza się przede wszystkim działania dotyczące środowiska mediów, jednak, jak podkreśla Gawroński: „*Media relations* nie oznaczają wyłącznie oddziaływań w stosunku do dziennikarzy i redakcji”³⁵⁸. Stąd w obszarze MR, mówiąc najogólniej, wyróżnić można działalność związaną bezpośrednio z komunikowaniem medialnym oraz aktywności w szerszej rozumianej sferze zarządzania informacją. Gdy idzie o działania *media relations* dotyczące współpracy instytucji z mediami, wyróżnijmy za Widerą³⁵⁹:

- 1) poznanie środowiska mediów istotnych z punktu widzenia działalności podmiotu;
- 2) nawiązanie długofalowej współpracy ze środowiskiem mediów;
- 3) troskę o współpracę bazującą na wzajemnym poszanowaniu i zrozumieniu celów własnych podmiotu oraz mediów;
- 4) działania podporządkowane wspólnemu celowi podmiotu i otoczenia medialnego, jakim jest dostarczenie opinii publicznej pełnej i obiektywnej informacji;
- 5) działania mające na celu wykreowanie i podtrzymanie dobrego wizerunku instytucji (w tym działania wpisujące się w medialne aspekty zarządzania kryzysowego).

Jeśli chodzi natomiast o system informacji, do związanych z nim aktywności należą³⁶⁰:

- 1) wypracowanie sprawnego modelu obsługi przedstawicieli otoczenia;
- 2) opracowanie zasobów informacji poszukiwanych przez otoczenie;
- 3) opracowanie zasad i kanałów dystrybucji informacji.

³⁵⁵ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 43.

³⁵⁶ Por. W. Budzyński, *Public relations. Zarządzanie reputacją firmy*, Warszawa 2003, s. 11.

³⁵⁷ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 45.

³⁵⁸ S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 58.

³⁵⁹ Por. Z. Widera, *Public relations w samorządzie terytorialnym*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 155.

³⁶⁰ Por. Z. Widera, *Public relations w samorządzie terytorialnym*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 155.

Należy także wyakcentować, iż zaangażowanie pracownika ds. MR nie dotyczy wyłącznie relacji z mediami rozumianymi w ujęciu redakcyjnym, lecz także kontaktów ze związanymi z nimi osobami. Stąd w obszar *media relations* wpisać należy nie tylko działania związane z informowaniem, lecz także pielęgnowanie dobrych relacji z dziennikarzami³⁶¹.

W celu skutecznej realizacji zadań, pracownik zajmujący się *media relations* dysponuje szeregiem narzędzi³⁶². Kompilując ujęcia Marteli, Rotta, Gawrońskiego, Dudka i Budzyńskiego (oraz wzbogacając je o adekwatne treści branżowych portali internetowych), prezentujemy je w formie następującego zestawienia:

- 1) notatki (komunikaty) prasowe³⁶³;
- 2) oświadczenia prasowe³⁶⁴;
- 3) informacje bieżące (*newsy*³⁶⁵);
- 4) artykuły (prasowe i internetowe);
- 5) wywiady (prasowe, radiowe, telewizyjne i internetowe; *live* i nagrywane);
- 6) materiały (tekstowe, fotograficzne, dźwiękowe i filmowe) zamieszczane we własnych kanałach komunikacyjnych (jak np. strona internetowa czy konto na portalu społecznościowym);
- 7) inne opracowania prasowe (opracowania okazjonalne, opracowania na zlecenie mediów, teksty sponsorowane itp.);
- 8) konferencje prasowe (konferencje reporterskie, *briefingi*, przyjęcia prasowe)³⁶⁶;

³⁶¹ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 80.

³⁶² Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 50. Por. także: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 79-80. Por. także: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 46. Por. także: W. Budzyński, *Public relations. Zarządzanie reputacją firmy*, Warszawa 2003, s. 88-97.

³⁶³ Notatka prasowa (w j. ang.: *press release*) zwana także komunikatem prasowym to jedna z podstawowych i jednocześnie bardzo skutecznych form zapewnienia ciągłości współpracy z mediami. Dotyczy na ogół konkretnego wydarzenia związanego z działalnością instytucji. Może mieć formę relacji (jeśli dotyczy sprawy przeszłej), bądź zapowiedzi (gdy idzie o sprawy mające nastąpić). Najczęściej jest to krótka informacja tekstowa o objętości nieprzekraczającej jednej strony A4 (por. W. Budzyński, *Public relations. Zarządzanie reputacją firmy*, Warszawa 2003, s. 88, 92).

³⁶⁴ Oświadczenie prasowe to oficjalny i kompletny medialny materiał źródłowy, zawierający podstawowe informacje dotyczące opisywanej sytuacji, odwołujący się do faktów, na ogół pomijający komentarz. Najczęściej odnosi się do sytuacji kryzysowych (jako oświadczenie reaktywne), choć publikuje się także oświadczenia proaktywne (np. po zakończeniu konferencji prasowej). Oświadczenia są na ogół szeroko cytowane w mediach (por. W. Budzyński, *Public relations. Zarządzanie reputacją firmy*, Warszawa 2003, s. 92. Por. także: <https://kontiva.pl/oswiadczenia-prasowe/> [25. 04. 2023]).

³⁶⁵ *News*, czyli informacja bieżąca to krótka, aktualna i najczęściej ważna (przynajmniej z perspektywy instytucji bądź mediów) informacja przygotowana prosto do publikacji (por. W. Budzyński, *Public relations. Zarządzanie reputacją firmy*, Warszawa 2003, s. 91).

³⁶⁶ Najczęściej wyróżnia się trzy podstawowe rodzaje konferencji prasowych: konferencję reporterską, *briefing* oraz przyjęcie prasowe. Konferencja reporterska to typowa konferencja prasowa zwołana w celu przedstawienia aktualnych faktów, skupiona na ogół wokół kilku istotnych punktów, prowadzona w formie

- 9) tzw. drzwi otwarte;
- 10) badania mediów (monitoring mediów, badania opinii publicznej).

Jeśli chodzi natomiast o zasygnalizowany wyżej aspekt relacji bezpośrednich z dziennikarzami, warto wspomnieć, iż w celu pielęgnowania kontaktów medialnych można posłużyć się m. in.³⁶⁷:

- 1) spotkaniami kularowymi (*meetings off the record*);
- 2) osobistymi wizytami w redakcjach;
- 3) wysłuchiwaniem dziennikarzy i redakcji (*press hearing*);
- 4) zapraszaniem dziennikarzy na osobiste i prywatne rozmowy w instytucji;
- 5) organizowaniem imprez dla dziennikarzy.

W obliczu wszystkich poczynionych dotychczas analiz, należy stwierdzić za Dudkiem, iż „sfera zadaniowa MR spoczywa na rzeczniku prasowym”³⁶⁸, przez co nie bez powodu pracę odpowiedzialną za realizację zadań *media relations* rozumie się w praktyce właśnie jako pracę rzecznika prasowego³⁶⁹. Stąd, jak podkreślają Martela i Rott, jakkolwiek uznaje się rzeczników za pracowników związanych z PR instytucji, należy traktować ich przede wszystkim jako specjalistów z zakresu *media relations*³⁷⁰. I mimo że „aktywność rzeczników wykracza poza *media relations*”³⁷¹, to bez najmniejszej wątpliwości należy dostrzec ich działania „zwłaszcza w perspektywie *media relations*”³⁷².

siedzącej bądź stojącej, na ogół z kilkoma uczestnikami, trwająca ok. od 45 do 60 minut. *Briefing* to forma podobna do konferencji reporterskiej, jednak nieco krótsza, skupiona najczęściej wokół jednego zagadnienia, prowadzona w formacie nieco luźniejszym, na ogół na stojąco, niekiedy w formie dyskusji. Przyjęcie prasowe to hybryda *briefingu* i przyjęcia towarzyskiego, organizowana najczęściej przy okazji wejścia instytucji na dany rynek lokalny bądź w związku z istotną rocznicą lub sukcesem, w celu zaznajomienia się z lokalnym środowiskiem dziennikarzy, pozyskania ich dla inicjatyw zapraszającej instytucji, albo też w celu pielęgnowania kontaktów nieformalnych z przedstawicielami mediów (por. W. Budzyński, *Public relations. Zarządzanie reputacją firmy*, Warszawa 2003, s. 94-95. Por. także: <https://medialnaperspektywa.pl/briefing-prasowy-czyli-bezposrednie-spotkanie-firmy-z-mediami/> [25. 04. 2023]).

³⁶⁷ Por. S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 80.

³⁶⁸ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 49.

³⁶⁹ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 45.

³⁷⁰ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 31.

³⁷¹ A. Kasińska-Metryka, *Public relations w działaniach rzecznika prasowego uczelni wyższej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 89.

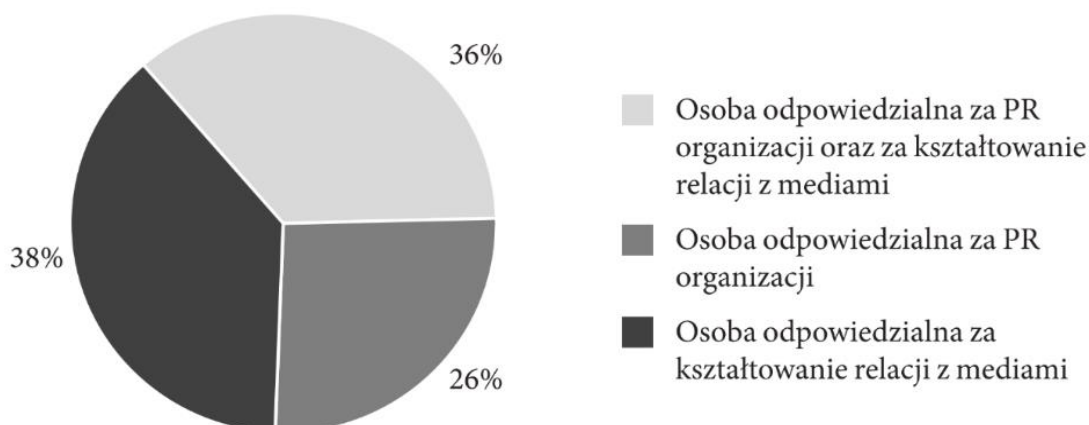
³⁷² I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 40.

1.2.3.4. Przykłady nazw profesji związanych z rzecznictwem prasowym

Poczynione dotąd wywody ukazały szerokie spektrum zaangażowania zawodowego rzeczników prasowych. Rzecznictwo, realizując zadania na wielu poziomach komunikowania społecznego, wpisuje się zarówno w działalność określaną przez specjalistów mianem *media relations*, jak również podejmuje szersze aktywności związane z ogólnie pojętą sferą *public relations*. Stąd właśnie, zarówno w obszarze teorii, jak również praktyki komunikowania społecznego, spotkać można wiele różnego rodzaju określeń branżowych, które, jak się okazuje, ostatecznie dotyczą działań wpisujących się w charakteryzowaną przez nas profesję rzeczników prasowych.

Z badań przeprowadzonych przez D. Narożną w 2018 roku³⁷³ wynika, iż (zgodnie z poczynionymi przez nas wcześniej refleksjami), na ogół lokuje się funkcję rzecznika w obszarach PR i MR.

Wykres 1.: Określenia dotyczące zawodu rzecznika prasowego wg badań Narożnej

Źródło: D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce*.

Teoria i praktyka, Poznań 2018, s. 38

Gdy idzie jednak o nazwanie nie tyle obszarów zaangażowania rzecznika, ile samej funkcji wyczerpującej nakreślone przez nas powyżej znamiona jego działalności, to spektrum terminologiczne jest o wiele szersze. Na użytek niniejszego opracowania, bazując na analizach dotyczących istoty rzecznictwa prasowego oraz związanych z nim

³⁷³ Badania przeprowadzono w formie ankietowej na grupie 250 respondentów związanych z pracą w mediach (por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 38).

obszarów pokrewnych, przeprowadziliśmy kilkudniowy³⁷⁴ przegląd zawartości Internetu w celu skonstruowania ogólnego spisu³⁷⁵ funkcjonujących aktualnie terminów określających w praktyce zadania rzecznika prasowego. Dokonany przez nas *online research* pozwala na stwierdzenie, iż obecnie mamy w tym kontekście do czynienia z co najmniej czterdziestoma siedmioma określeniami pokrewnymi nawiązującymi do funkcji rzecznika prasowego.

Wśród terminów wykorzystujących przymiotnik „prasowy”³⁷⁶ znajdują się m. in. określenia:

- 1) agent prasowy³⁷⁷;
- 2) *attaché* prasowy³⁷⁸;
- 3) delegat prasowy³⁷⁹;
- 4) koordynator prasowy³⁸⁰;
- 5) naczelnik prasowy³⁸¹;
- 6) oficer prasowy³⁸²;

³⁷⁴ Swobodny *online research* przeprowadzono w dniach 19-25. 04. 2023 r.

³⁷⁵ Określenia podzielono na grupy, wśród których wyodrębniono terminy związane z przymiotnikiem „prasowy”, a także określenia nawiązujące do trzech głównych (zaprezentowanych powyżej) obszarów pokrewnych, jakimi są: komunikowanie, *public relations* i *media relations*. Lista, rzecz jasna, nie jest wyczerpująca i ma jedynie charakter reprezentatywny. Niektóre z terminów hybrydowych (nawiązujących do kilku obszarów działania) przyporządkowano wedle uznania, a przyporządkowanie to nie ma charakteru wyłącznego. W konkretnych grupach prezentowano terminy w kolejności alfabetycznej, a w zapisach nie stosowano cudzysłowów. Mając na uwadze, iż niejednokrotnie można spotkać się z używaniem pewnych terminów (jak np. „ekspert prasowy” czy „specjalista ds. kontaktów z mediami”) nie tyle w odniesieniu do pełnionych faktycznie zadań, a jedynie w nawiązaniu do posiadanych kompetencji, pragniemy nadmienić, iż prezentowany przez nas spis uwzględnia terminy odnoszące się wyłącznie do realnie istniejących i faktycznie pełnionych urzędów. Nie odwoływano się w nim do terminów, jakimi określane są np. osoby poszukujące pracy bądź oferujące usługi w przedmiotowym zakresie. Kilka z określeń zawartych w spisie pochodzi nie bezpośrednio z zasobów Sieci, lecz z literatury przedmiotowej, co zaznaczono w adekwatnych przypisach.

³⁷⁶ Wśród dotyczących profesji okołomedialnych określeń wykorzystujących przymiotnik „prasowy” znajdują się także terminy: „korespondent prasowy” (por. <https://rcin.org.pl/dlibra/doccontent?id=48422> [25. 04. 2023]), „wysłannik prasowy” (por. <https://teatrwielki.pl/people/pawel-chynowski/> [25. 04. 2023]) czy „ekspert prasowy” (por. <https://www.tms.pl/nie-tylko-eurodolar-w-poszukiwaniu-zmiennosci-0> [25. 04. 2023]), jednakże zakres ich działalności nie wpisuje się w sferę zadaniową rzecznika prasowego. Zarówno korespondentem, jak też wysłannikiem prasowym nazywa się bowiem dziennikarza oddelegowanego przez daną redakcję w celu reprezentowania jej i pracy dla niej w konkretnym wydarzeniu, kraju bądź gremium, natomiast mianem eksperta prasowego na ogół określa się osobę będącą autorytetem w kwestiach dotyczących mediów, ewentualnie niezależnego doradcę prowadzącego własną działalność w przedmiotowym zakresie.

³⁷⁷ Por. <https://www.experto24.pl/firma/marketing-i-komunikacja/czym-zajmuje-sie-agent-prasowy.html> (20. 04. 2023).

³⁷⁸ Por. <https://www.ahe.lodz.pl/news/12820/piotr-wolski-attache-prasowy-w-biurze-kontaktowym-ue-gosciem-akademii> (20. 04. 2023).

³⁷⁹ Por. <https://www.gutenberg.czyz.org/index.php?word=20074> (20. 04. 2023).

³⁸⁰ Por. <https://www.ratownik-med.pl/index.php/aktualnosci/6377-gdy-w-wigilije-trzeba-byc-w-pracy.html> (20. 04. 2023).

³⁸¹ Por. <https://www.press.pl/tresc/62438.pawel-jurek-rzecznikiem-prasowym-banku-pekao> (25. 04. 2023).

³⁸² Por. <https://kpp-krakow.policja.gov.pl/kr2/kontakt/oficer-prasow/1865.OFICER-PRASOWY.html> (20. 04. 2023).

- 7) pełnomocnik prasowy³⁸³;
- 8) radca prasowy³⁸⁴;
- 9) reprezentant prasowy³⁸⁵;
- 10) rzecznik prasowy;
- 11) sekretarz prasowy³⁸⁶;
- 12) szef prasowy³⁸⁷.

Dodatkowo, nawiązanie do prasy znajduje się także w terminach dookreślających (związanym z nią mianem) nie tyle osobę, ile raczej obsługiwany przez nią obszar.

Wówczas mamy do czynienia m. in. z terminami takimi, jak:

- 1) dyrektor biura prasowego³⁸⁸;
- 2) kierownik wydziału prasy i mediów³⁸⁹;
- 3) sekretarz ds. prasowych³⁹⁰;
- 4) szef działu prasowego³⁹¹.

Terminy nawiązujące do obszaru komunikacji to m. in.:

- 1) delegat ds. komunikacji społecznej³⁹²;
- 2) ekspert ds. komunikacji i wizerunku³⁹³;
- 3) pełnomocnik ds. komunikacji z mediami³⁹⁴;
- 4) pełnomocnik ds. mediów i komunikacji społecznej³⁹⁵;
- 5) specjalista ds. komunikacji³⁹⁶.

Wśród terminów związanych z *public relations* (zarówno w formie pełnej, jak i skrótowej) znajdują się m. in.:

³⁸³ Por. <https://katowice.wyborcza.pl/katowice/7,35063,2601454.html> (20. 04. 2023).

³⁸⁴ Por. <https://odpowiedzialnybiznes.pl/karta-roznorodnosci/aktualnosci-karta/poznaj-ekspertow-i-ekspertki-dnia-roznorodnosci/> (20. 04. 2023).

³⁸⁵ Por. <https://muzeum-ak.pl/komunikaty/czy-i-kiedy-sejm-przyjme-uchwale-o-plk-kuklinskim/> (20. 04. 2023).

³⁸⁶ Por. <https://encysol.pl/es/encyklopedia/biogramy/16266.Ilka-Grzegorz.html> (20. 04. 2023).

³⁸⁷ Por. <https://polona.pl/preview/c274c37f-742a-47ff-a301-c85cef986636> (25. 04. 2023).

³⁸⁸ Por. <https://www.gov.pl/web/arimr/biuro-prasowe> (20. 04. 2023).

³⁸⁹ Por. <https://forumdialogu.eu/wydarzenia/jak-europa-walczy-z-dezinformacja/> (20. 04. 2023).

³⁹⁰ Por. <https://www.muzeumsportu.waw.pl/muzeum/odwiedzili-nas/40-grzegorz-telesnicki-i-sekretarz-ds-prasowych-ambasady-rp-w-moskwie> (25. 04. 2023).

³⁹¹ Por. <https://www.press.pl/magazyn-press/artykul/519.gra-w-monopol> (25. 04. 2023).

³⁹² Por. <https://www.infoans.org/pl/dzialy/wiadomosci/item/11575-wielka-brytania-spotkanie-delegatow-ds-komunikacji-spoecznej-regionu-europa-srodkowo-polnocna> (20. 04. 2023).

³⁹³ Por. <https://podyplomowe.vizja.pl/specjalization/executive-master-of-business-administration-embarrzecznik-prasowy-ekspert-ds-komunikacji-i-wizerunku/> (25. 04. 2023).

³⁹⁴ Por. https://www.ansleszno.pl/Pelnomocnik_ds_komunikacji_z_mediami_62829.html (20. 04. 2023).

³⁹⁵ Por. <https://bip.tarnowskiegory.pl/m.6445.rzeczni-prasowy-pelnomocnik-ds-mediow-i-komunikacji-spoecznej-rp.html> (25. 04. 2023).

³⁹⁶ Por. https://pracujwkulturze.nck.pl/praca/specjalista-ds-komunikacji_13374/ (20. 04. 2023).

- 1) doradca do spraw *public relations*³⁹⁷;
- 2) dyrektor działu PR³⁹⁸;
- 3) kierownik działu *public relations*³⁹⁹;
- 4) koordynator ds. *public relations*⁴⁰⁰;
- 5) menedżer ds. *public relations*⁴⁰¹;
- 6) pełnomocnik ds. *public relations*⁴⁰²;
- 7) PR menadżer⁴⁰³;
- 8) przedstawiciel ds. *public relations*⁴⁰⁴;
- 9) szef działu PR⁴⁰⁵;
- 10) szef działu *public relations*⁴⁰⁶.

Do terminów związanych z *media relations* (zarówno w formie pełnej, jak i skrótowej) zaliczyć można m. in.:

- 1) specjalista ds. *media relations*⁴⁰⁷;
- 2) specjalista ds. *media relations* i CSR⁴⁰⁸;
- 3) specjalista ds. *media relations* i PR⁴⁰⁹;
- 4) szef działu *media relations*⁴¹⁰.

Gdy idzie o określenia nawiązujące do mediów, mamy do czynienia m. in. z terminami takimi, jak:

³⁹⁷ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 42.

³⁹⁸ Por. <https://prasa.tvn.pl/56847-dzial-public-relations> (20. 04. 2023).

³⁹⁹ Por. <https://sima-mag.ru/pl/agriculture/nachalnik-upravleniya-po-svyazyam-s-obshchestvennostyu.html> (20. 04. 2023).

⁴⁰⁰ Por. <https://www.instytutpe.pl/konkursyst/komitetorganizacyjny/> (20. 04. 2023).

⁴⁰¹ Por. <https://prnews.pl/tomasz-trabuc-menedzer-ds-public-relations-rzecznik-prasowy-provident-polska-s-a-65763> (20. 04. 2023).

⁴⁰² Por. <https://zlotespinacze.pl/jury-konkursu-zlote-spinacze-2020/> (20. 04. 2023).

⁴⁰³ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 39.

⁴⁰⁴ Por. <https://semcore.pl/public-affairs-w-biznesie/> (20. 04. 2023).

⁴⁰⁵ Por. <https://www.wirtualnemedial.pl/arttykul/monika-dabrowska-szefem-pr-firmy-skoda-auto-polska> (20. 04. 2023).

⁴⁰⁶ Por. <https://pl.egw.news/esports/news/21969/victor-frascarelli-becomes-head-of-global-public-r-tJ9Avrb4> (20. 04. 2023).

⁴⁰⁷ Por. <https://www.exacto.pl/kariera/specjalista-ds-media-realtions/> (20. 04. 2023).

⁴⁰⁸ Por. <https://www.basf.com/pl/pl/media/kontakt-dla-mediow.html> (25. 04. 2023). Skrót „CSR” pochodzi od angielskiej nazwy *Corporate Social Responsibility*, co oznacza dosłownie: „korporacyjną odpowiedzialność społeczną” i wyraża obszar tzw. odpowiedzialności społecznej w biznesie (por. <https://www.parp.gov.pl/csr> [25. 04. 2023]).

⁴⁰⁹ Por. https://www.goldenline.pl/grupy/Reklama_marketing_wizerunek/marketing-szeptany/zaproszenie-na-szkolenie-medialne-z-elementami-swiadomego-zarzadzanie-glosem,2029734/ (20. 04. 2023).

⁴¹⁰ Por. <https://manager24.pl/basf-swietuje-150-lecie-poprzez-interaktywny-program-obchodow/> (25. 04. 2023).

- 1) dyrektor biura medialnego⁴¹¹;
- 2) dyrektor departamentu medialnego⁴¹²;
- 3) dyrektor medialny⁴¹³;
- 4) inspektor ds. kontaktów z mediami⁴¹⁴;
- 5) naczelnik ds. mediów⁴¹⁵;
- 6) pełnomocnik ds. mediów⁴¹⁶;
- 7) pracownik ds. kontaktów z mediami⁴¹⁷;
- 8) radca ds. mediów⁴¹⁸;
- 9) szef pionu medialnego⁴¹⁹.

Spotkać można także inne określenia, jak np.:

- 1) koordynator ds. promocji⁴²⁰;
- 2) pełnomocnik ds. mediów i wizerunku⁴²¹;
- 3) zastępca ds. mediów i promocji⁴²².

Należy uznać, iż przytoczone terminy odzwierciedlają wskazane przez literaturę przedmiotową (i opisane przez nas wcześniej) główne obszary działań rzeczników. Da się również zauważyć, iż nazwy te odnoszą się także do sfer wynikających ze scharakteryzowanej przez nas istoty współczesnego rzecznictwa prasowego (a także do etymologii zaprezentowanych wcześniej wybranych odpowiedników zagranicznych terminu „rzecznik”). Mając w pamięci owe doprecyzowania, zauważmy, iż w zaprezentowanych określeniach można dostrzec nawiązania do zjawisk, funkcji i czynności takich, jak m. in.:

- 1) doradzanie (doradca, ekspert, radca, specjalista);
- 2) koordynowanie (koordynator, menadżer);

⁴¹¹ Por. <https://www.rp.pl/kraj/art12486761-psycholog-za-kulisami-partie-ukrywaja-wsparcie-ekspertow> (25. 04. 2023).

⁴¹² Por. <https://sportowefakty.wp.pl/pilka-nozna/578915/eugen-polanski-bez-trenera-huub-stevens-rezygnuje-z-prowadzenia-hoffenheim> (25. 04. 2023).

⁴¹³ Por. <https://teatr Wielki.pl/nc/teatr/aktualnosci/aktualnosc/n/inauguracja-ukrainian-freedom-orchestra/> (20. 04. 2023).

⁴¹⁴ Por. <https://www.ztm.waw.pl/pracuj-w-ztm/inspektor-ds-kontaktow-z-mediami-w-dziale-marketingu/> (20. 04. 2023).

⁴¹⁵ Por. <https://forsal.pl/lifestyle/zdrowie/artykuly/8078382,ile-szczepionek-na-covid-19-zamowila-polska-dane-ministerstwa-zdrowia.html> (25. 04. 2023).

⁴¹⁶ Por. <https://www.wsb-nlu.edu.pl/pl/rada-uczelniana-wsb-nlu> (25. 04. 2023).

⁴¹⁷ Por. <https://opsstalowawola.naszbip.pl/> (20. 04. 2023).

⁴¹⁸ Por. <https://www.fakt.pl/polityka/witold-waszczkowski-zirytowal-jaroslaw-a-kaczynskiego-szef-msz-na-cenzurowanym/ffrhqxy> (20. 04. 2023).

⁴¹⁹ Por. <https://www.wprost.pl/kraj/92518/po-doniesie-na-kurskiego.html> (25. 04. 2023).

⁴²⁰ Por. M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 3.

⁴²¹ Por. https://www.umz.zgierz.pl/bip/?bip_umz_did=10758&bip_umz (25. 04. 2023).

⁴²² Por. <https://samorzad.pg.edu.pl/struktura/komisje-programowe/komisja-mediow-i-promocji> (25. 04. 2023).

- 3) podmiotowe odniesienie do struktur organizacji (inspektor, oficer, sekretarz);
- 4) przedmiotowe odniesienie do struktur organizacji (biuro, departament, dział, pion, wydział);
- 5) reprezentowanie (*attaché*, delegat, pełnomocnik, przedstawiciel, reprezentant, rzecznik, zastępca);
- 6) zarządzanie (dyrektor, kierownik, naczelnik, szef);
- 7) praca (agent, pracownik).

Zauważmy na koniec, iż obszary, do jakich odnoszą się wspomniane terminy to najczęściej:

- 1) komunikacja;
- 2) kontakty;
- 3) media;
- 4) *media relations*;
- 5) prasa;
- 6) promocja;
- 7) *public relations*;
- 8) wizerunek.

Wszystkie poczynione dotychczas refleksje pozwalają nam na przyjęcie konstatacji, iż w świetle zarówno teorii, jak i praktyki komunikowania, znaczny obszar działań wpisujących się w sferę *public relations*, a przede wszystkim aktywności związane z całym działem *media relations* należy uznać za zadania własne rzecznika prasowego⁴²³, a pojawiające się coraz częściej w literaturze przedmiotowej postulatory rozważenia możliwości stosowania w tym względzie terminu „rzecznik medialny” (i być może również „rzecznik PRasowy”) za wartościowe i uzasadnione⁴²⁴.

1.2.4. Propozycje definicji rzecznika prasowego

Po dokonaniu refleksji nad istotą rzecznictwa prasowego, adekwatnym odniesieniu go do zagadnień komunikowania, PR i MR, a także zaprezentowaniu nazw profesji odnoszących się do działań rzecznika, podejmiemy jeszcze wysiłek wyklarowania definicji rzecznika prasowego. Mając jednak na względzie aktualny

⁴²³ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 47.

⁴²⁴ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 66. Por. także: D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 41.

dorobek współczesnych badaczy oraz dokonane przez nich ujęcia definicyjne, odstąpimy od próby wygenerowania własnej definicji autorskiej, której usilne kreowanie, wobec trafnych i rzetelnych rozstrzygnięć terminologicznych współczesnych autorów, mogłoby jawić się nie tylko jako niekonieczne, lecz także rozmywające istotę rzeczy. Poprzestaniemy więc na przytoczeniu pięciu definicji. Będą to wprawdzie trzy gotowe (i jedno z najnowszych) definicje autorstwa B. Czechowskiej-Derkacz, D. Narożnej oraz K. Dudka. Następnie zaprezentujemy dwa odzwierciedlenia definicyjne bazujące na ujęciach opisowych.

Definicja rzecznika prasowego zaproponowana przez Czechowską-Derkacz, odnosząca się do opisanych przez nas wyżej perspektyw *public relations* i *media relations* brzmi: „Rzecznik prasowy jest wyspecjalizowanym pracownikiem *public relations* w zakresie *media relations*”⁴²⁵.

Z kolei D. Narożna definiuje rzecznika w sposób następujący: „rzecznik prasowy to osoba fizyczna, której praca sprowadza się do realizacji fragmentu działalności z zakresu PR w postaci *media relations*, mająca upoważnienie od danej jednostki organizacyjnej (podmiotowej lub przedmiotowej) do przekazywania informacji prasie i kształtowania relacji z dziennikarzami w zakresie swoich kompetencji”⁴²⁶.

Propozycja definicji rzecznika autorstwa K. Dudka (wyklarowana jako swoiste *résumé* jego kilkuletniego projektu badawczego dotyczącego roli śląskich rzeczników prasowych w komunikacji masowej) prezentuje się natomiast następująco: „Rzecznik prasowy to osoba odpowiedzialna za wizerunek danej organizacji i jej porozumienie z otoczeniem”⁴²⁷.

Gdy idzie z kolei o ujęcia bardziej opisowe, to pozostając przy wywodach K. Dudka i bazując na jego analizach, pozwalamy sobie na odtworzenie takiej jeszcze definicji rzecznika prasowego: rzecznik to osoba odpowiedzialna za strategię komunikacyjną instytucji oraz całość przedostających się do mediów informacji na jej temat⁴²⁸.

Wreszcie, na podstawie jednego z internetowych portali branżowych wyinterpretowaliśmy definicję następującą: rzecznik prasowy to łączący wszystkie

⁴²⁵ B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 21.

⁴²⁶ D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 23-24.

⁴²⁷ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 289.

⁴²⁸ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 57.

działania komunikacyjne, wielozadaniowy reprezentant osoby bądź instytucji w kontaktach z otoczeniem zewnętrznym, a w szczególności z mediami i poprzez media, w odpowiedni sposób kreujący wizerunek reprezentowanego przez siebie podmiotu⁴²⁹.

Pięć powyższych definicji rzecznika prasowego, pozostając względem siebie ujęciami nie konkurencyjnymi, lecz komplementarnymi, odzwierciedla zarówno praktykę działań rzecznika, jak również refleksje medioznawcze nad jego misją, przez co w sposób wyczerpujący i spójny oddają jego rolę. Definicje te przyjmujemy w naszym projekcie badawczym za obowiązujące.

1.3. Specyfika pracy rzecznika prasowego

Omówienie zagadnienia specyfiki pracy rzecznika prasowego rozpoczniemy analizą jego cech i kompetencji. Skupimy się następnie na sferze obowiązków i zadań rzecznika. Dokonamy również refleksji nad jego otoczeniem zawodowym, a następnie omówimy jego funkcje, uwzględniając szeroki kontekst działań antykrzysowych. Rozważania zamkniemy charakterystyką narzędzi pracy rzecznika oraz refleksjami dotyczącymi jego etyki zawodowej.

1.3.1. Cechy i kompetencje rzecznika prasowego

Jak zauważają H. Pietrzak i J. Hałaj, „choć PR jest stosunkowo młodą profesją, to ustawiczna weryfikacja społeczna jej kadr pozwala na sporządzenie rejestru cech i kompetencji, jakimi powinni cechować się specjaliści z tej dziedziny”⁴³⁰. Należy zauważyć, iż zagadnieniu wymaganych oraz pożądanых cech i kompetencji rzeczników prasowych, aktualna literatura przedmiotowa poświęca coraz więcej uwagi. Fakt ten sprzyja nie tylko powiększeniu i profesjonalizacji bazy teoretycznej z zakresu rzecznictwa, lecz stanowi także istotny punkt odniesienia dla instytucji i ich rzeczników, którzy, jak zauważa K. Dudek, „mogą poprzez brak kompetencji i profesjonalizmu niweczyć prace i intencje organizacji”⁴³¹.

⁴²⁹ Por. <https://medialnaperspektywa.pl/rola-rzecznika-prasowego-w-dzialaniach-pr/> (24. 04. 2023).

⁴³⁰ Por. H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 123.

⁴³¹ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 25.

Kompetencje, jak zaznacza A. Adamus-Matuszyńska, są „czynnikiem determinującym skuteczność pracy rzecznika prasowego”⁴³². Autorka ujmuje je jako „wypadkową: wiedzy, doświadczenia, wartości i nabytych wzorów zachowań, sytuacji osobistej, pozycji zawodowej w organizacji, umiejętności uczenia się, umiejętności interpersonalnych”⁴³³.

W literaturze przedmiotowej i opracowaniach poradnikowych mamy na ogół do czynienia z wyszczególnieniem cech jako faktorów wrodzonych oraz kompetencji, jako czynników nabywalnych. Na podstawie badań Dudka⁴³⁴, Marteli i Rotta⁴³⁵, Paczyńskiej i Stolarczyka⁴³⁶ oraz Pietrzaka i Hałaj⁴³⁷, można stwierdzić, iż do cech, jakimi powinien charakteryzować się rzecznik prasowy zaliczyć należy przede wszystkim:

- 1) inteligencję;
- 2) komunikatywność;
- 3) kreatywność;
- 4) uczciwość;
- 5) życzliwość;
- 6) odpowiedni temperament⁴³⁸;
- 7) zadaniowy styl radzenia sobie z obowiązkami;
- 8) zdolność do autoprezentacji;
- 9) wysokie poczucie własnej wartości;
- 10) wysokie poczucie własnej skuteczności;
- 11) niski poziom lęku społecznego;
- 12) niski poziom nieśmiałości;
- 13) zdolności lingwistyczne;

⁴³² A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 15.

⁴³³ A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 16.

⁴³⁴ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 83-89.

⁴³⁵ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 55-64.

⁴³⁶ Por. B. Paczyńska, A. Stolarczyk, *Praktyka public relations. Organizacja działu public relations i biura prasowego w firmie*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 320.

⁴³⁷ Por. H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 12-42, 123-124.

⁴³⁸ Wagę odpowiedniego temperamentu rozumianego jako zbiór cech wrodzonych predestynujących do sprawowania obowiązków rzecznika szczególnie podkreślają w tym względzie Hałaj i Pietrzak, zwracając uwagę na wysoką aktywność, żywiołowość oraz niską reaktywność emocjonalną. Autorzy szczególnie hołubią w tym względzie sangwiników, których typ osobowości wiąże się z otwartością, wigorem, optymizmem, ruchliwością i impulsywnością podporządkowaną równowadze. Ludziom takim łatwo nawiązywać kontakty, walczyć ze stresem oraz bronić się przed manipulacją (por. H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 24-29).

14) odwagę;

15) właściwe cechy fizyczne (m. in.: dobry stan zdrowia, wytrzymałość i odporność fizyczną).

W przypadku kompetencji rzecznika, biorąc pod uwagę obszerne analizy wielu autorów zajmujących się badaniem rzecznictwa prasowego, proponujemy naszą autorską kompilację wyróżniającą ogólne ramy kompetencyjne, w które następnie wpisujemy wyszczególniane przez badaczy umiejętności⁴³⁹. Proponujemy ujęcie zagadnienia grupujące adekwatne faktory w następujących kategoriach podstawowych:

- 1) kompetencje intrapersonalne (autoewaluacyjne, automenadżerskie)⁴⁴⁰;
- 2) kompetencje interpersonalne (społeczne);
- 3) kompetencje zawodowe (poznawczo-techniczne).

W zakresie kompetencji intrapersonalnych wyróżnić możemy:

- 1) zdolność do autorefleksji⁴⁴¹;
- 2) zdolność do samokrytyki⁴⁴²;
- 3) zdolność do rozumnego odnoszenia się do samego siebie (w tym zdolność do troski o własne zdrowie fizyczne i psychiczne⁴⁴³);
- 4) zdolność do zarządzania stresem;

⁴³⁹ Nasze ujęcie nie pretenduje do miana ostatecznego i wyczerpującego spisu kompetencji rzeczników. Względem ujęć będących dorobkiem wielu autorów, pełnić ma ono jedynie rolę pomocniczą i raczej porządkującą. Wśród spotykanych w literaturze przedmiotowej klasyfikacji kompetencji rzeczników można, rzecz jasna, spotkać kategorie takie, jak kompetencje miękkie i twarde, moralne i techniczne, nabyte i wrodzone itp., jednak w naszym przypadku skupiliśmy się przede wszystkim na kryterium uwzględniającym rolę rzecznika względem właściwych mu zadań związanych z komunikowaniem osobowym w sposób bezpośredni (kompetencje intrapersonalne i kompetencje interpersonalne) oraz pośredni (kompetencje poznawczo-techniczne). Dodajmy, iż wyróżnienie kompetencji intrapersonalnych i interpersonalnych odnosi się z kolei do fundamentalnych dla istoty rzecznictwa, podstawowych płaszczyzn komunikowania (komunikowania intrapersonalnego oraz bazowego dla pozostałych poziomów komunikowania wyszczególnionych przez D. McQuaila komunikowania interpersonalnego).

⁴⁴⁰ Kompetencje pozwalające na zarządzanie sobą.

⁴⁴¹ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 57.

⁴⁴² Zdolność do refleksji nad etyczną prawomocnością własnych poczynań (por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 57).

⁴⁴³ W kontekście troski o zdrowie fizyczne i psychiczne rzecznika prasowego, nie sposób nie zwrócić uwagi na sygnalizowane w literaturze przedmiotowej zagadnienia związane z towarzyszącymi jego pracy: intensywnym stresem, napięciem, przemęczeniem, wypaleniem zawodowym itp. (por. K. Gajdka, *Wypalenie zawodowe w profesji rzecznika prasowego*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 198-209. Por. także: D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 183-188. Por. także: I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 109-115). K. Gajdka puentuje: „Nic dziwnego, że w literaturze fachowej wiele mówi się o syndromie szybkiego wypalenia zawodowego wśród rzeczników, licznych depresjach i nagminnym stresie w tym zawodzie” (K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 62).

- 5) zdolność do zarządzania czasem;
- 6) zdolność do zmiany nawyków i przyzwyczajzeń;
- 7) zdolność do nieustannego rozwoju;
- 8) zdolność do motywowania siebie.

W przypadku kompetencji interpersonalnych za badaczami uznać należy, iż „uogólniając rzecznictwo prasowe, można powiedzieć, że polega ono na kontaktach z ludźmi, w szczególności z dziennikarzami”⁴⁴⁴. Kompetencje interpersonalne, wiążąc się nierozdzielnie z komunikacją międzyosobową, jawią się zatem jako nieodzowne w pracy rzecznika prasowego⁴⁴⁵. Literatura zalicza do nich głównie⁴⁴⁶:

- 1) wysoki poziom kultury osobistej;
- 2) kompetencje werbalne (w zakresie słowa mówionego i pisanego);
- 3) wiedzę i zdolności w zakresie komunikacji niewerbalnej;
- 4) zdolność do empatycznego rozumienia drugiej osoby;
- 5) zdolność do akceptacji odmiennych poglądów i sposobów myślenia;
- 6) umiejętność budowania obustronnego zaufania;
- 7) umiejętności dyplomatyczne;
- 8) zdolność do prowadzenia dyskusji;
- 9) zdolność do krytyki⁴⁴⁷;
- 10) zdolność odczytywania intencji, motywów i cech ludzi;
- 11) kształtowanie wizerunku;
- 12) wywieranie wpływu;
- 13) umiejętność rozwiązywania konfliktów międzyosobowych;
- 14) umiejętność konstruktywnej współpracy z mediami.

Za Martelą i Rottem⁴⁴⁸ należy podkreślić, iż w materii kompetencji interpersonalnych, aspektem szczególnie istotnym jest intencja, którą za możliwie najogólniej

⁴⁴⁴ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 64.

⁴⁴⁵ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 64.

⁴⁴⁶ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 55-64. Por. także: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 83-89. Por. także: D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 30-34.

⁴⁴⁷ Martela i Rott rozumieją zdolność do krytyki nie jako deprecjonowanie kogoś lub czegoś, ale jako zdolność do poszukiwania ukrytych przesłanek, a także jako postawę niedyrektywną, czyli zdolność do przedstawiania własnego punktu widzenia nie jako odpowiedź gotową i zamykającą spór, lecz jako ofertę myślową, czyli jedną z możliwych odpowiedzi (por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 57).

⁴⁴⁸ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 58.

spuentowanymi konstatacjami personalistycznymi K. Wojtyły, rozumiemy tu jako immanentny, uświadamialny, poprzedzający czyn i jemu towarzyszący akt ludzki polegający na bezpośrednim ukierunkowaniu woli ku przedmiotowi chcenia, a pośrednim jej ukierunkowaniu ku moralnej wartości bądź antywartości.

Kompetencje zawodowe ujmuje się na wiele sposobów. Hałaj i Pietrzak⁴⁴⁹ wyróżniają w tym zakresie m. in.:

- 1) łatwość formułowania myśli (kompetencje pisarskie);
- 2) umiejętność korzystania z wyników badań sondażowych (kompetencje badawcze i analityczne);
- 3) umiejętność opracowywania szczegółowych planów i programów;
- 4) znajomość języków obcych;
- 5) znajomość dziedziny PR;
- 6) wiedzę z zakresu kultury, historii, filozofii i psychologii społecznej;
- 7) znajomość mechanizmów funkcjonowania *mass mediów*;
- 8) znajomość tzw. biurokracji i umiejętność pracy w jej warunkach;
- 9) zdolności z zakresu zarządzania projektami.

Z kolei M. Gierwazik⁴⁵⁰ zwraca w tym względzie uwagę na:

- 1) wyższe wykształcenie;
- 2) znajomość badań nad komunikowaniem;
- 3) wiedzę z zakresu socjologii i psychologii;
- 4) rozumienie bieżących wydarzeń i czynników wpływających bezpośrednio na społeczeństwo;
- 5) znajomość powodów i sposobów kształtowania opinii społecznej;
- 6) znajomość statystyki;
- 7) znajomość przynajmniej jednego języka obcego (najlepiej angielskiego, uważanego za międzynarodowy język *public relations*);
- 8) wiedzę o tym, jak zdobywać i wykorzystywać informacje;
- 9) zdolności badawcze;
- 10) zdolności analityczne;
- 11) umiejętność rozwiązywania problemów;
- 12) umiejętność doradzania przełożonym;
- 13) swobodę występowania przed kamerami;

⁴⁴⁹ Por. H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 124-125.

⁴⁵⁰ Por. M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 10-11.

- 14) przyciąganie widzów oraz słuchaczy głosem i aparycją;
- 15) kreatywność;
- 16) łatwość nawiązywania kontaktów z ludźmi;
- 17) umiejętność logicznego i przejrzystego komunikowania za pomocą mowy i pisma;
- 18) rozumienie zasad funkcjonowania środków masowego przekazu;
- 19) dogłębną znajomość reprezentowanej instytucji.

Wartościowe ujęcie stanowi także spis oczekiwanych kompetencji rzecznika prasowego przygotowany przez *Centrum Promocji Zawodowej i Gazetę Wyborczą*⁴⁵¹, w którym jako pożądane i wymagane cechy oraz kompetencje wymienia się zbiorczo:

- 1) kilkuletnie doświadczenie pracy w *public relations*;
- 2) wyższe wykształcenie;
- 3) wysoką komunikatywność werbalną i pisemną;
- 4) bardzo dobrą znajomość języka angielskiego;
- 5) ponadprzeciętne zdolności interpersonalne;
- 6) umiejętność występowania publicznego;
- 7) umiejętność przemawiania do dużej grupy osób;
- 8) znajomość podstawowych zagadnień psychologii społecznej i psychologii tłumu;
- 9) umiejętności prezentacyjne;
- 10) umiejętności negocjacyjne;
- 11) zdolność obiektywnej i analitycznej oceny sytuacji;
- 12) umiejętność zrozumienia potrzeb interesariusza (zarówno wewnętrznego, jak i zewnętrznego);
- 13) umiejętność pracy w zespole;
- 14) zdolności przywódcze;
- 15) umiejętność podejmowania decyzji w sytuacjach kryzysowych;
- 16) dyspozycyjność;
- 17) wysoką odporność na stres.

Warto dodać, iż rzecznik powinien nieustannie podnosić swoje kwalifikacje⁴⁵², a „wszystkie wymienione wyżej cechy można sprowadzić do jednej – profesjonalizmu, który zdecydowanie powinien charakteryzować rzecznika prasowego”⁴⁵³.

⁴⁵¹ Por. <https://docplayer.pl/2906288-Centrum-promocji-zawodowej-nowe-zawody-tekst-jest-dzielem-gazety-wyborczej-w-imieniu-wielu-szukajacych-pracy-dziekujemy.html> (26. 04. 2023).

⁴⁵² Por. M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 11.

⁴⁵³ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 83-89.

1.3.2. Obowiązki i zadania rzecznika prasowego

Sferę działań wpisujących się w aktywność zawodową rzecznika prasowego zazwyczaj dzieli się na obowiązki i zadania. O ile u niektórych autorów można spotkać się z synonimicznym i zamiennym stosowaniem tych terminów⁴⁵⁴, o tyle w naszym ujęciu pragniemy potraktować listę obowiązków raczej jako *sui generis* bazę, ramy czy też punkt wyjścia dla aktywności rzecznika, pozwalające na dookreślenie wynikających z nich zadań i w pewnym sensie wobec nich pierwotne. Bazując na opracowaniach licznych specjalistów⁴⁵⁵ dokonamy kompilacji opisów aktywności rzecznika, dzieląc je na dwie wspomniane grupy podstawowe: obowiązków i zadań. W prezentowanym przez nas ujęciu, termin „obowiązki” nawiązywać będzie do powinności czy też zobowiązań wynikających bezpośrednio ze scharakteryzowanej wcześniej istoty współczesnego rzecznictwa prasowego, natomiast ładunek znaczeniowy terminu „zadania” przechylimy bardziej w kierunku wspomnianych wcześniej działań realizowanych w ramach *public relations* i *media relations*, co jest zresztą zbieżne choćby z refleksjami Czechowskiej-Derkacz⁴⁵⁶.

Mając na względzie dorobek literatury przedmiotowej z zakresu rzecznictwa prasowego i *public relations*⁴⁵⁷, należy stwierdzić, iż współczesny rzecznik prasowy ma obowiązek:

- 1) realizowania wyznaczonych przez przełożonego zadań z zakresu *public relations*;
- 2) prowadzenia skutecznych działań *media relations*;
- 3) informowania przełożonego o istotnych dla instytucji (a przede wszystkim związanych z instytucją) reakcjach opinii publicznej;
- 4) współpracy z biurem prasowym instytucji (i kierowania nim w przypadku łączenia misji rzecznika z funkcją szefa biura);

⁴⁵⁴ Por. E. Binder, B. Binder, *Reprezentuję firmę. Jestem rzecznikiem prasowym, PR, asystentem szefa*, Warszawa 2001, s. 50.

⁴⁵⁵ W refleksjach skupionych wokół zagadnienia obowiązków i zadań rzecznika prasowego odnieśmy się przede wszystkim do autorów takich, jak: Binderowie, Czechowska-Derkacz, Dziewulska-Siwiek, Gierwazik, Gajdka, Hałaj i Pietrzak czy Przybysz.

⁴⁵⁶ Por. B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 23-24.

⁴⁵⁷ Listę powinności rzecznika skonstruowaliśmy przede wszystkim w oparciu o następujące pozycje: B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 21-22; M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 7-9; H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 124-125; M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 124-125.

- 5) współpracy z mediami i ich przedstawicielami;
- 6) reprezentowania instytucji w kontakcie z mediami i ich przedstawicielami;
- 7) udzielania dziennikarzom odpowiednich informacji niezależnie od sposobu ich prezentowania w mediach w zakresie ich (oraz własnych) obowiązków zawodowych (co nie wyklucza autoryzacji treści);
- 8) ustalenia przed udzieleniem informacji, czy osoba zwracająca się z przedmiotową prośbą faktycznie jest dziennikarzem;
- 9) odmówienia udzielenia informacji, których ujawnienie naruszałoby tajemnice chronione odpowiednimi regulacjami prawnymi;
- 10) wskazywania dziennikarzom osób uprawnionych w instytucji do informowania;
- 11) umożliwiania dziennikarzom nawiązania bezpośrednich kontaktów z jej pracownikami i przełożonymi w adekwatnym zakresie;
- 12) prezentowania stanowiska instytucji, a nie własnych poglądów;
- 13) kierowania obsługą prasową instytucji;
- 14) troski o właściwy wizerunek medialny instytucji i zatrudnionych w niej osób;
- 15) udzielania pracownikom instytucji informacji i pomocy w sprawach związanych z komunikacją medialną;
- 16) budowania, podtrzymywania i propagowania dobrej reputacji oraz pozytywnego wizerunku reprezentowanej instytucji;
- 17) przygotowania i realizacji odpowiedniej polityki informacyjnej instytucji;
- 18) planowania komunikacji z mediami podczas sytuacji kryzysowych i profesjonalnego zarządzania nią;
- 19) wspierania komunikacji wewnątrzinstytucjonalnej;
- 20) prowadzenia i analizy monitoringu mediów;
- 21) przestrzegania prawa i zasad etyki zawodowej;
- 22) rozwijania własnych kompetencji.

W przedstawionej powyżej bazie obowiązków rzecznika prasowego zakorzeniają się jego zadania. Zanim jednak podejmiemy próbę ich wyszczególnienia i skategoryzowania zgodnie z autorskim sposobem klasyfikacji, uznajemy za istotne poczynienie kilku uwag i doprecyzowań. Wpierw pragniemy zauważyć, że gdy idzie o ujmowanie zadań rzecznika przez literaturę przedmiotową, można się spotkać z wieloma podejściami. Mamy do czynienia m. in. z podziałami na: zadania codzienne,

okresowe i sporadyczne⁴⁵⁸; dotyczące współpracy z mediami oraz pozostałe⁴⁵⁹; wpisujące się w sferę *media relations* oraz pozostałe obszary *public relations*⁴⁶⁰ itp. Spotkać można również listy jednolite, cechujące się brakiem dodatkowej kategoryzacji wewnętrznej⁴⁶¹. Jak widać, za kryteria podziału zadań rzecznika przyjmuje się więc m. in.: częstotliwość, synchronizację obszarową z materiają PR czy też odniesienie do bezpośredniej interakcji z mediami i ich przedstawicielami. Kategorie te, rzecz jasna, z obszarem zadaniowym misji rzecznika synchronizują się bezsprzecznie. Jednakowoż momentami zdają się być względem siebie niewyczerpujące, innym razem nachodzące na siebie, w jeszcze innych wypadkach stwarzają problemy z adekwatnym przyporządkowaniem do nich określonych zadań, a niekiedy ujmują tematykę w sposób nie do końca aktualny. Stąd też uznajemy za stosowne podjęcie próby dopracowania przynajmniej samych ram kategoryzacyjnych zadań rzecznika prasowego, upatrując pożądane rozwiązanie raczej w ich uproszczeniu aniżeli pomnożeniu.

W sposób szczegółowy pragniemy odnieść się do źródłowego na gruncie polskiej literatury wyszczególnienia zadań: codziennych, okresowych i sporadycznych. Samego trójpodziału jako pierwsi dokonali Binderowie, natomiast wspominali w tym względzie nie o (codziennych, sporadycznych i okresowych) zadaniach, lecz obowiązkach⁴⁶². Podobnym trójpodziałem posługuje się K. Dziewulska-Siwiek, omawiane obszary nazywając zadaniami⁴⁶³. Mocną stroną tegoż podziału stanowi zapewne dążenie do ujęcia wyczerpującego, uwzględniającego możliwie wszystkie zadania rzecznika. Słabą jednak stroną jest fakt, iż niektóre z nich trudno jest podporządkować jednej tylko kategorii. Ponadto zdaje się, że niektóre przyporządkowania proponowane przez autorów bazują bardziej na przewidywaniach dotyczących częstotliwości niż na konstatacjach znajdujących jednoznaczne potwierdzenie w praktyce działań. Dla przykładu, można by podjąć polemikę z K. Dziewulską-Siwiek, która organizowanie czy prowadzenie konferencji prasowych uznaje za zadanie okresowe⁴⁶⁴, podczas gdy dla K. Gajdki

⁴⁵⁸ Por. E. Binder, B. Binder, *Reprezentuję firmę. Jestem rzecznikiem prasowym, PR, asystentem szefa*, Warszawa 2001, s. 50. Por. także: K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 54-70.

⁴⁵⁹ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 39-56.

⁴⁶⁰ Por. B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 24-25.

⁴⁶¹ Por. M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 7-9.

⁴⁶² Por. E. Binder, B. Binder, *Reprezentuję firmę. Jestem rzecznikiem prasowym, PR, asystentem szefa*, Warszawa 2001, s. 50.

⁴⁶³ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 55-69.

⁴⁶⁴ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 64.

stanowią one jedne z działań podstawowych⁴⁶⁵, a w przypadku obecnego rzecznika KEP (do czego nawiążemy w rozdziale piątym niniejszej monografii), są one zadaniem regularnym, cotygodniowym.

Jako niejasne może się wydawać także sformułowanie: „do codziennych zadań rzecznika należy tworzenie polityki komunikacyjnej”⁴⁶⁶, które nie precyzuje jednak, na czym w praktyce owo kreowanie miałoby polegać. Skądinąd wydaje się, iż politykę komunikacyjną (zwaną częściej w literaturze polityką informacyjną) rozumianą jako działanie planowe i strategiczne, należałoby lokować raczej w obszarze obowiązku (w następstwie którego rodziłyby się konkretne, wpisane w ów obszar zadania codzienne, okresowe i sporadyczne) niż konkretnego działania. Uznanie kreowania polityki informacyjnej za konkretne zadanie codzienne pozwalamy sobie uznać za zbytek uproszczenia.

Problematiczne na gruncie języka polskiego są także same terminy określające poszczególne grupy, a mianowicie: „codzienne”, „okresowe” i „sporadyczne”. Zgodnie z definicjami słownikowymi, za zadania codzienne należałoby uznać czynności wykonywane każdego dnia, czy też, *sensu largo*, po prostu zawsze⁴⁶⁷. Przez zadania okresowe można rozumieć z kolei czynności dotyczące wyłącznie danego okresu bądź występujące regularnie i nawracające cyklicznie wedle ustalonego harmonogramu⁴⁶⁸. Zadania sporadyczne traktować można natomiast jako bardzo rzadkie i nieregularne⁴⁶⁹. Wobec takiego rozumienia rzeczy, można nabrać błędnego przekonania, jakoby np. „okresowość” pewnych zadań była związana bardziej z ich cyklicznością (aniżeli po prostu z ich „rzadszością” względem zadań codziennych), co z kolei przeczyłoby jednak naturze niektórych z aktywności przyporządkowanych we wspomnianych opracowaniach tejże grupie zadań okresowych. Wszak fakt, iż jakąś czynność prowadzi się w sposób okresowy, wcale nie musi oznaczać, iż jest to aktywność rzadka. Podobnie też „sporadyczność” niektórych z działań rzecznika może pozostawać ich cechą jedynie w obszarze realizacji jego misji w określonych instytucjach o specyficznym charakterze, podczas gdy w innych podmiotach, z racji odmiennych ich uwarunkowań, pewne zadania określone przez wspomnianych autorów mianem sporadycznych, mogą być zadaniami częstszymi. Wreszcie, gdy idzie o tzw. zadania codzienne, trudno skonstatować jednoznacznie, iż rzecznik prasowy każdego dnia wykonuje wszystkie z czynności

⁴⁶⁵ K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 68-119.

⁴⁶⁶ K. Dziwulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 64.

⁴⁶⁷ Por. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/codziennie.html> (26. 04. 2023).

⁴⁶⁸ Por. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/okresowe.html> (26. 04. 2023).

⁴⁶⁹ Por. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/sporadyczne.html> (26. 04. 2023).

określonych tym mianem w omawianym trójpodziale. Zdaje się więc, iż kategorie wpisujące się w ów podział, w swym ładunku znaczeniowym zahaczają nie tylko o samą częstotliwość działań, lecz siłą rzeczy nawiązują także do czynników takich jak ranga, regularność czy powszechność zadań. Jesteśmy oczywiście świadomi, iż mija się z celem dążenie do, sztucznego skądinąd, konstruktu klasyfikacyjnego przyporządkowującego usilnie każde z możliwych zadań do jednej tylko ze wspomnianych trzech kategorii częstotliwościowych. Przyznając jednak, iż w pewnym sensie da się odwzorować z przybliżeniem częstotliwość podejmowania zadań przez rzeczników, chcemy odpowiedzieć, iż ostatecznym głosem w tej kwestii, zdaje się być każdorazowo nie tyle z góry ustalona w ramach kategoryzacyjnych przybliżona częstotliwość, ile raczej realne zapotrzebowanie w danym środowisku pracy rzecznika.

Wobec dynamiki zadań rzecznika oraz ku uproszczeniu ujęć badanych zjawisk, proponujemy rozważenie możliwości poprzestawania w klasyfikacjach na stosowaniu raczej dwóch kategorii, możliwie najbardziej adekwatnych, wyczerpujących i rozłącznych, zgodnie zresztą z ogólnymi zasadami logicznymi. Dla przykładu, można by spróbować klasyfikować działania rzeczników, wyszczególniając kategorie zadań takie, jak:

- 1) regularne i nieregularne;
- 2) podstawowe i wtórne;
- 3) pierwszorzędne i niepierwszorzędne;
- 4) zwyczajne i nadzwyczajne;
- 5) codzienne i niecodzienne;
- 6) częste i rzadkie (częstsze i rzadsze);
- 7) biurowe i pozabiurowe;
- 8) proaktywne i reaktywne;
- 9) wewnątrzinstytucjonalne i zewnątrzinstytucjonalne;
- 10) systematyczne i niesystematyczne;
- 11) rutynowe i doraźne (*ad hoc*)⁴⁷⁰;
- 12) powszechne i okazjonalne.

⁴⁷⁰ Jesteśmy świadomi, iż rutynowością mogą się charakteryzować także działania wynikające z sytuacji nagłych: dla przykładu, sytuacją pojawiającą się nagle i nieprzewidzianą może być załamek kryzysu medialnego, a podejmowane wówczas przez rzecznika zadania, mimo iż są działaniami *ad hoc* (czyli odnoszącymi się nagle i konkretnie do tejże sprawy bieżącej), i tak mogą się charakteryzować rutynowością, jeśli rzecznik podejmuje kroki wpisujące się w rutynową reakcję na pojawiający się kryzys. Przez zadania rutynowe w przyjętym tu podziale rozumiemy rutynę jako działania zwyczajne, standardowe.

Interesujące mogłoby być również grupowanie zadań pod kątem kontekstu, w jaki się wpisują (odnosiłoby się to w dużej mierze do zagadnienia funkcji rzeczników prasowych, które szczegółowo scharakteryzujemy w odpowiednim ustępie dalszej części niniejszego rozdziału). Można by było wyróżnić wówczas zadania takie, jak m. in.:

- 1) informacyjne;
- 2) wizerunkowe;
- 3) kryzysowe;
- 4) wewnątrzinstytucjonalne;
- 5) pozostałe.

Zdajemy sobie sprawę, iż żadno z ujęć i tak nie okaże się ostatecznie wyczerpujące, a kategorie w pełni rozłączne. Nie to jest też celem, by skonstruować podział formalnie logiczny, a w praktyce sztuczny. Pragnąc jednakowoż uwolnić się od bagażu trudności terminologiczno-klasyfikacyjnych związanych z omówionym powyżej trójpodziałem, decydujemy się porzucić na ujęciu zadań rzecznika za pomocą kombinacji kilku z zaproponowanych przez nas powyżej klasyfikacji, a mianowicie wyróżnić kategorię zadań zwyczajnych oraz kategorię zadań doraźnych, dookreślając je innymi, bliskoznacznymi terminami uwzględnionymi w powyższych propozycjach. Działania rzecznika prasowego⁴⁷¹ opisane w literaturze przedmiotowej⁴⁷¹ pragniemy więc podzielić na zadania:

- 1) systematyczne (zwyczajne, podstawowe, częste, rutynowe, niemal codzienne);
- 2) doraźne (*ad hoc*).

⁴⁷¹ W wyszczególnieniu zadań rzecznika oparliśmy się na następujących pozycjach literatury przedmiotowej: E. Binder, B. Binder, *Reprezentuję firmę. Jestem rzecznikiem prasowym, PR, asystentem szefa*, Warszawa 2001, s. 50; B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 24-25; K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 54-70; K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 39-62; M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 7-9; H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 124-125; M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 77-83. Pragniemy nadmienić, iż w interesującym nas zakresie Pietrzak i Hałaj wyszczególniają zadania rzeczników prasowych jako zadania pracowników ds. PR, natomiast B. Czechowska-Derkacz opisuje je jako *media relations* stanowiące część zadań PR. Podobnie, jak w przypadku omawianych wcześniej cech i kompetencji rzecznika, skorzystaliśmy również ze spisu zadań i obowiązków rzecznika przygotowanego przez *Centrum Promocji Zawodowej i Gazetę Wyborczą* (por. <https://docplayer.pl/2906288-Centrum-promocji-zawodowej-nowe-zawody-tekst-just-dzielem-gazety-wyborczej-w-imieniu-wielu-szukajacych-pracy-dziekujemy.html> [26. 04. 2023]), a także z własnych naszych analiz autorskich.

W proponowanym przez nas dwupodziale⁴⁷², do zadań systematycznych rzecznika należałoby zaliczyć:

- 1) pozostawanie do dyspozycji przełożonych oraz pracowników instytucji w zakresie obowiązków własnych;
- 2) prowadzenie monitoringu mediów (i w związku z nim: przygotowywanie przeglądu prasy; raportowanie przełożonemu o istotnych dla instytucji publikacjach medialnych; archiwizowanie istotnych publikacji; prowadzenie ewidencji publikacji, redakcji i osób naruszających dobre imię instytucji);
- 3) obsługę mediów (i w związku z tym: proaktywne działania medialne polegające na przygotowywaniu i publikowaniu informacji prasowych; reaktywne udzielanie odpowiedzi dziennikarzom; pozostawanie do zdalnej i osobistej dyspozycji dziennikarzy⁴⁷³; prowadzenie i aktualizowanie bazy agencji, redakcji i dziennikarzy oraz medialnej listy mailingowej);
- 4) obsługę informacyjną instytucji (i w związku z tym również: prowadzenie ewidencji osób i instytucji, którym udzielono informacji w zakresie obowiązków rzecznika);
- 5) zadania wynikające ze współpracy z biurem prasowym (oraz wynikające z prowadzenia biura prasowego w przypadku łączenia funkcji rzecznika z funkcją szefa biura);
- 6) zadania wynikające ze współpracy komunikacyjnej z innymi sektorami instytucji w zakresie komunikacji wewnątrzinstytucjonalnej oraz medialnej;
- 7) administrowanie bądź nadzorowanie administrowania stroną internetową i innymi kanałami komunikacyjnymi instytucji⁴⁷⁴;

⁴⁷² W podziale będziemy sukcesywnie definiować w przypisach kluczowe terminy. Będziemy posługiwać się definicjami specjalistycznymi zaczerpniętymi z literatury przedmiotowej. Odstąpimy od definiowania pojęć i terminów wyjaśnionych wcześniej (zwłaszcza przy okazji charakterystyki narzędzi *media relations*) bądź w naszym rozumieniu oczywistych i niedomagających się dodatkowych wyjaśnień.

⁴⁷³ Z racji najczęściej nienormowanego czasu pracy rzecznika, zazwyczaj pozostaje on dostępny całodobowo, także w weekendy. Wynika to z rangi jego stanowiska oraz nieprzewidywalności i charakteru zdarzeń. K. Dziewulska stwierdza: „Rozmowy telefoniczne to obowiązkowy i niezwykle cenny element pracy rzecznika. Prowadzi je każdego dnia i są niezwykle ważne dla polityki informacyjnej instytucji. To dlatego tak istotne jest, aby rzecznik odbierał telefony, a gdy nie może, oddzwaniał. Świadczy to o jego otwartości, a przede wszystkim dostępności” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 60).

⁴⁷⁴ Oprócz oficjalnej strony internetowej, instytucja reprezentowana przez rzecznika prowadzi dziś najczęściej profil na co najmniej jednym ze znanych serwisów społecznościowych. Gdy idzie o administrowanie stroną internetową oraz społecznościowymi kanałami komunikacyjnymi, z racji rangi tej tematyki w pracy rzecznika, warto przytoczyć obszernie fragmenty analiz Dziewulskiej-Siwiek oraz Narożnej. Pierwsza z autorek pisze: „Facebook i Twitter są niezbędnymi narzędziami pracy. Zazwyczaj administracją *fanpage'a* zajmują się pracownicy biura prasowego, ale zdarza się też, że rzecznik sam prowadzi konto. Swoją obecność w *social mediach* rzecznicy też zaznaczają na *Twitterze*, gdzie prowadzą konta spersonalizowane bądź imienne. Oba te portale społecznościowe rzutują na codzienną pracę

- 8) zadania wynikające z tworzenia i realizacji polityki informacyjnej instytucji;
- 9) planowanie budżetu i kontrolę wydatków w zakresie pracy rzecznika i biura prasowego.

Gdy idzie o zadania doraźne (*ad hoc*), należy uznać za nie:

- 1) przygotowywanie projektów, scenariuszy i treści przemówień oraz wystąpień przełożonych (i ewentualnie innych pracowników instytucji);
- 2) opracowywanie wewnątrzinstytucjonalnych materiałów medialnych (np. biuletynu, wewnętrznego newsletteru itp.);
- 3) opracowywanie okazjonalnych materiałów prasowych nt. instytucji i w jej imieniu (np. komunikatów, listów okazjonalnych, oświadczeń, artykułów specjalistycznych⁴⁷⁵ itp.);
- 4) zadania wynikające z zarządzania kryzysowego;
- 5) zadania wynikające z ewentualnie podejmowanej przez rzecznika i biuro prasowe działalności wydawniczej;
- 6) przygotowywanie i prowadzenie konferencji prasowych;

zapewniając płynność i szybkość przekazywanym informacjom. Informacja ta może mieć różne formy: zdjęcie, ciekawy opis czy tekst zawarty w stu czterdziestu znakach. W XXI wieku obecność rzecznika na portalach społecznościowych jest jednym z koniecznych i niezastąpionych kanałów komunikacji z dziennikarzami. Administrowanie stroną internetową wpisuje się w poczet codziennych obowiązków rzecznika prasowego. Aktualna strona internetowa, to profesjonalna wizytówka każdej instytucji, a także narzędzie rzecznika, które pomaga mu zarządzać informacją. Narzędzie to łączy w sobie dwie funkcje: informacyjną i promocyjną. Ponadto jest źródłem wiarygodnych informacji, z którego chętnie korzystają dziennikarze. Dlatego oprócz aktualności, które redaguje zespół prasowy, ważnym elementem strony internetowej jest zakładka «dla mediów». To zbiór informacji przygotowany z myślą o dziennikarzach. To w niej znajdują się bieżące komunikaty prasowe lub inne materiały do pobrania, a także dane do bezpośredniego kontaktu z rzecznikiem prasowym. Zazwyczaj administrowaniem strony zajmuje się pracownik biura prasowego, zaś rzecznik czuwa nad merytorycznością treści” (K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 58). Z kolei Narożna ujmuje to zagadnienie w następujący sposób: „Rzeczników prasowych coraz częściej zobowiązuje się do zakładania oficjalnych profili w mediach społecznościowych, gdzie prezentują stanowiska organizacji, relacjonują wydarzenia z nią związane, informują o zaistniałych sytuacjach, zapraszają na ważne wydarzenia. Obecnie trzeba zdawać sobie sprawę, że *social media* są coraz częściej źródłem wiedzy dla mediów tradycyjnych. Najczęściej korzystają z tego źródła serwisy informacyjne. Zatem do prowadzenia takich profili trzeba podchodzić z należytą starannością oraz rozsądkiem. Oznacza to działanie zgodnie z prawem w odniesieniu do kwestii zamieszczania zdjęć (zarówno w tekście przedmiotu prawa autorskiego – fotografii, jak i dobra osobistego w postaci wizerunku) czy cudzych tekstów (np. zamieszani publikacji prasowych na stronach internetowych). Wymaga to ustawicznej pracy choćby z racji zamieszania postów co kilka godzin albo natychmiastowej reakcji na nieprzychylnie danej organizacji wpisy. Konsekwencją tego jest ustawiczny ich monitoring ze strony administratora. Stąd często w biurach prasowych czy działach PR zatrudnia się dodatkowe osoby, których jednym zadaniem jest obsługa *social media*. Jeśli tego rodzaju pracownicy nie podlegają bezpośrednio rzecznikowi prasowemu, to zapewne muszą z nim pozostawać w permanentnym kontakcie” (D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 55).

⁴⁷⁵ „Artykuł specjalistyczny dotyczący instytucji bądź prowadzonych w niej działań może wzmocnić wizerunek oraz dostarczyć potrzebnej wiedzy dla zainteresowanych” (K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 69).

- 7) uczestnictwo (i ewentualną obsługę medialną) w spotkaniach odpowiednich gremiów wewnątrzinstytucjonalnych;
- 8) uczestnictwo (i ewentualną obsługę medialną, w tym akredytowanie⁴⁷⁶) w wydarzeniach okolicznościowych (jak np. targi branżowe, „dni otwarte” bądź „drzwi otwarte”, uroczyste ceremonie, obchody rocznicowe itp.);
- 9) przygotowywanie, obsługę medialną i towarzyszenie przełożonym w trakcie wyjazdów służbowych⁴⁷⁷ bądź podróży medialnych⁴⁷⁸;
- 10) udzielanie i pozyskiwanie patronatów⁴⁷⁹;
- 11) przygotowanie sprawozdań okresowych;
- 12) oprowadzanie gości po instytucji.

Należy dodać, iż ostatecznie każda próba podziału zadań rzecznika prasowego może okazać się uproszczeniem klasyfikacyjnym, stąd chcemy spuentować, iż najogólniej rzecz ujmując, właściwie wszystkie wymienione wyżej zadania rzecznika kształtują jego codzienność zawodową, a mimo że żadne z nich brane pojedynczo może nie być zadaniem codziennym w rozumieniu dosłownym, to finalnie każdego dnia rzecznik wykonuje co najmniej kilka z wymienionych zadań. Dodajmy także za Dziewulską-Siwiek, iż wszystkie zadania, niezależnie od ich przyporządkowania kategoryzacyjnego, kształtują wizerunek instytucji i mają wpływ na jej politykę

⁴⁷⁶ Proces wydawania akredytacji dla dziennikarzy wiąże się z faktem organizowania przez instytucję różnego rodzaju wydarzeń okolicznościowych, a niekiedy większych i ważniejszych konferencji prasowych. „Za obsługę medialną odpowiada (...) rzecznik wraz ze współpracownikami. Akredytacja to pozwolenie na uczestnictwo w wydarzeniu i zgodzenie się na relację o nim w mediach (...); obecność dziennikarzy zobowiązuje rzecznika do stworzenia im dogodnych warunków pracy i wyznaczenia zasad, które powinni przestrzegać. Zasady te szczególnie powinny określać fotografowanie i filmowanie. Szczególnie jest ważne, kiedy odbywają się wydarzenia związane z *sacrum*” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 64).

⁴⁷⁷ „Ilość i znaczenie tych podróży zależy od stopnia ważności piastowanego stanowiska jego przełożonego. Podczas delegacji rzecznik odpowiada za kontakty z dziennikarzami, odpowiada na ich pytania, a także służy pomocą. Uzupełnieniem wywiadów są komunikaty, które rzecznik wysyła z miejsca wyjazdu, są w nich przedstawiane informacje z wizyty. Pracując w ten sposób pełni ważną rolę w polityce informacyjnej instytucji. Wyjazd służbowy jest także okazją do nawiązania nowych *media relations*” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 66).

⁴⁷⁸ Podróże medialne, zwane *media trips* czy *media tours* to „wizyty w redakcjach, zainaugurowane przez samą organizację. W takim spotkaniu uczestniczy redaktor naczelny lub dziennikarz odpowiedzialny za dany dział czy temat, który ma okazję uzyskać odpowiedź na nasuwające się pytania. Czas na wizytę w redakcji wynosi na ogół około godziny” (K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 123).

⁴⁷⁹ „Patronat instytucjonalny to forma wsparcia polegająca na udzieleniu poparcia przez organizację w celu promowania przedsięwzięć kulturalnych, sportowych czy naukowych. Oprócz promowania wizerunku, ukazania swojego loga czy reklamy, instytucja wspomaga też inicjatywy i programy promujące cele społeczne. Drugim rodzajem patronatu, który chcą pozyskać eventy, są patronaty medialne. To one zapewniają wydarzeniu medialny rozgłos, promocję wydarzenia czy opublikowanie harmonogramu, a później relację z wydarzenia. Patronat instytucjonalny czy medialny polega na partnerskiej współpracy i obopólnych korzyściach” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 68).

informacyjną oraz mogą prewencyjnie i proaktywnie łagodzić przebieg oraz skutki potencjalnych sytuacji kryzysowych⁴⁸⁰.

1.3.3. Otoczenie zawodowe rzecznika prasowego

Biorąc pod uwagę wszystkie poczynione dotychczas analizy i wywody, jak również dokonaną powyżej charakterystykę obszarów działań rzecznika prasowego, a także odnosząc się do czterestu⁴⁸¹ pozycji naukowych badających zagadnienie jego otoczenia zawodowego, proponujemy ogólny podział na tzw. otoczenie wewnątrzinstytucjonalne oraz tzw. otoczenie zewnątrzinstytucjonalne.

Gdy idzie o wewnątrzinstytucjonalne otoczenie zawodowe rzecznika prasowego (środowisko wewnętrzne), uwagę należy zwrócić przede wszystkim na umiejscowienie rzecznika i biura w strukturach instytucji oraz na relacje zawodowe rzecznika z przełożonym oraz biurem prasowym. Z kolei w ramach środowiska zewnętrznego istotnego dla pracy rzecznika, pod uwagę bierze się głównie relacje z mediami i ich przedstawicielami (dzieląc je na pośrednie i bezpośrednie), a także z instytucjami pokrewnymi, współpracownikami, kontrahentami, konkurencją czy wreszcie, mówiąc najogólniej, opinią publiczną. Mając na uwadze tematykę naszego przedsięwzięcia

⁴⁸⁰ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 69.

⁴⁸¹ Pozycje naukowe, na podstawie których opracowaliśmy zagadnienie otoczenia zawodowego rzecznika prasowego to: A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 15; E. Binder, B. Binder, *Reprezentuję firmę. Jestem rzecznikiem prasowym, PR, asystentem szefa*, Warszawa 2001, s. 12-20; B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 25-30; K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 70-74; K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 69-98; K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 50-51; S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 58; M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 9; I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 35-37; D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 42; B. Paczyńska, A. Stolarczyk, *Praktyka public relations. Organizacja działu public relations i biura prasowego w firmie*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 294-331; M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 188; M. Zimnak, *Biuro prasowe – od czego zacząć*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 92-98; M. Zimnak, *Relacja rzecznik – dziennikarz. Uwagi praktyczne*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 99-105. Autorów wymieniono alfabetycznie (w przypadku pozycji mającej więcej niż jednego autora, braliśmy pod uwagę pierwszą literę nazwiska pierwszego z autorów).

naukowego, nie będziemy rozpatrywać zagadnienia relacji rzecznika z otoczeniem zewnętrznym innym niż środowisko dziennikarskie.

W poniższych wywodach skupimy się na zagadnieniu usytuowania strukturalnego rzecznika i jego biura w instytucji oraz na wewnątrzinstytucjonalnych relacjach rzecznika z przełożonym oraz biurem prasowym, a także na jego zewnątrzinstytucjonalnych relacjach pośrednich i bezpośrednich z dziennikarzami. Interesujący nas zakres otoczenia i relacji zawodowych rzecznika wyraża poniższa lista:

- 1) otoczenie wewnątrzinstytucjonalne:
 - a) przełożony;
 - b) biuro prasowe;
- 2) otoczenie zewnątrzinstytucjonalne:
 - a) pośrednie kontakty ze środowiskiem medialnym;
 - b) bezpośrednie relacje z dziennikarzami.

1.3.3.1. Rzecznik prasowy wobec struktury i zarządu instytucji

Jak zapowiedziano, omówimy wpierw zagadnienie umiejscowienia rzecznika w strukturach instytucji, a następnie kwestie istotne dla jego interpersonalnych relacji zawodowych z nich wynikających.

M. Gierwazik stwierdza: „Miejsce rzecznika prasowego w organizacji warunkują jego cele i zadania”⁴⁸². D. Narożna zwraca uwagę na fakt, iż „usytuowanie rzecznika prasowego w strukturze organizacji nie jest tożsame w każdej instytucji czy przedsiębiorstwie”⁴⁸³. B. Czechowska-Derkacz konstatuje, iż w sposób wyraźny odzwierciedla ono rozumienie roli PR w instytucji⁴⁸⁴. Badacze jednogłośnie podkreślają znaczenie usytuowania rzecznika względem przełożonego. Czechowska-Derkacz stwierdza: „bardzo ważna pozostaje kwestia odległości od szefa”⁴⁸⁵, Zimnak wtóruje jej w słowach: „decydująca jest – tak realnie – odległość rzecznika od źródła

⁴⁸² M. Gierwazik, *Rzecznik prasowy rządu. Rola i zadania w polskiej polityce informacyjnej po 1989 r.*, Opole 2021, s. 168.

⁴⁸³ D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 42.

⁴⁸⁴ Por. B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 25-26.

⁴⁸⁵ B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 26.

decyzyjnego”⁴⁸⁶, a Martela i Rott podkreślają: „Bardzo istotne w funkcjonowaniu rzecznika jest jego bliski kontakt z przełożonymi”⁴⁸⁷. Postulowana bezpośrednia bliskość strukturalna rzecznika z zarządem instytucji ma istotne znaczenie praktyczne. Narożna podkreśla, iż „pozwala ona na uniknięcie sytuacji, w której dodatkowy przełożony będzie barierą spowalniającą proces decyzyjny oraz niweluje zagrożenie przekazywaniem danych treści przez osoby trzecie, które mogą je dodatkowo nadinterpretować”⁴⁸⁸. Nie dziwi więc puenta jednej z badaczek: „im dalej, tym trudniej realizować *media relations* zgodnie z misją instytucji i wizją jej władz”⁴⁸⁹. Dudek dopowiada w tym względzie, iż od odpowiedniego usytuowania w strukturze organizacyjnej podmiotu zależy efektywne i skuteczne funkcjonowanie *public relations*⁴⁹⁰. Autor wyjaśnia: „Rzecznik prasowy, by mógł nieskrępowanie prowadzić działalność *public relations*, musi zajmować w strukturze organizacji lub instytucji, w której pracuje, odpowiednią pozycję. Takie umocowanie formalne jego pozycji sprzyja jego wiarygodności oraz prestiżowi niezwykle istotnemu w budowaniu kontaktów ze współpracownikami, mediami, otoczeniem i podejmowaniu kluczowych decyzji dotyczących kreowania wizerunku”⁴⁹¹. Mając na względzie sygnalizowane wcześniej istotne powiązanie misji rzecznika prasowego ze sferą PR, nie sposób nie przyznać racji wywodom badacza. Wszak specjaliści PR zajmują się licznymi obszarami sprawnego funkcjonowania instytucji, spośród których, w kontekście umiejscowienia rzecznika względem zarządu, za Dudkiem podkreślić należy przede wszystkim: komunikację zewnętrzną z mediami i otoczeniem organizacji; komunikację wewnętrzną; komunikacją antykryzysową i kryzysową⁴⁹².

Ponadto, jak zaznacza K. Dudek: „Profesjoniści, praktycy PR muszą mieć wystarczająco dużo swobody i autonomii, aby bezpiecznie mówić kierownictwu, jaka jest rzeczywistość sytuacji firmy. Gdy dana akcja jest bezsensowna lub wadliwy jest produkt czy błędna ocena kryzysu, obowiązkiem PR będzie zakwestionowanie decyzji, nawet gdy

⁴⁸⁶ M. Zimnak, *Biuro prasowe – od czego zacząć*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 92.

⁴⁸⁷ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 35.

⁴⁸⁸ D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 42.

⁴⁸⁹ Por. B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 26.

⁴⁹⁰ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 70.

⁴⁹¹ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 72.

⁴⁹² Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 72.

jest ona w pełni aprobowana przez naczelne kierownictwo. Służby *public relations* powinny być «sumieniem korporacji»⁴⁹³.

Podsumowując, należy uznać, iż rzecznik prasowy powinien być wysoko usytuowany w hierarchii instytucji, a jego jedynym i bezpośrednim przełożonym powinien być jej szef. Mimo że rzecznik nie należy do ścisłego kierownictwa instytucji, powinien cieszyć się „obecnością blisko głównego szefa oraz uczestniczeniem w naradach i posiedzeniach prezydium”⁴⁹⁴, na co zwracają uwagę Binderowie. Powinien cieszyć się dużą swobodą i autonomią działań⁴⁹⁵. Narożna podsumowuje, iż realizacja tych postulatów powinna przełożyć się na praktykę w taki sposób, że „posada rzecznika prasowego albo będzie samodzielny stanowiskiem niewchodzącym w żadnej dział struktury organizacyjnej, albo otrzyma on pod swoje zarządzanie jednostkę np. biuro prasowe”⁴⁹⁶.

Oprócz samego faktu małego dystansu zawodowego pomiędzy rzecznikiem a przełożonym w ramach struktur instytucjonalnych, faktorem niezwykle istotnym i usprawniającym działanie tychże blisko położonych względem siebie podmiotów są odpowiednie relacje interpersonalne. „Niezbędne jest wzajemne zrozumienie i zaufanie pomiędzy szefem organizacji a szefem komórki PR firmy”⁴⁹⁷, stwierdza Dudek. W tym kontekście jako niezwykle użyteczne jawi się opracowanie K. Dziewulskiej-Siwiek⁴⁹⁸ traktujące o relacjach pomiędzy rzecznikiem a jego przełożonym. Po dokonaniu analizy refleksji badaczki, pragniemy poniżej dokonać ich syntezy⁴⁹⁹, odtwarzając je w formie swoistego kodeksu stosunku rzecznika do przełożonego⁵⁰⁰:

⁴⁹³ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 72.

⁴⁹⁴ E. Binder, B. Binder, *Reprezentuję firmę. Jestem rzecznikiem prasowym, PR, asystentem szefa*, Warszawa 2001, s. 20.

⁴⁹⁵ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 72.

⁴⁹⁶ D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 42.

⁴⁹⁷ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 73.

⁴⁹⁸ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 69-83.

⁴⁹⁹ W proponowanym przez nas syntetycznym opracowaniu refleksji badaczki, będziemy przytaczać w przypisach najistotniejsze, naszym zdaniem, fragmenty jej tekstu. Autorka analizowała omawianą przez nas relację aż na kilkunastu stronach swojej monografii, stąd z jej wywodów wyciągnęliśmy najistotniejsze, naszym zdaniem, elementy. Ponadto niektóre z nich, mniej (naszym zdaniem) istotne, bądź dające się wyinterpretować z główniejszych kategorii prezentowanych w naszym odtwórczym zestawieniu, zdecydowaliśmy się pominąć, poprzestając na najbardziej fundamentalnych.

⁵⁰⁰ Kodeksowi proponujemy nadanie jednej z naszych autorskich nazw skrótowych pochodzących od pierwszych liter proponowanych przez badaczkę czynników. Są to: „formuła *KAPELUSZ*” oraz „formuła *PALUSZEK*”. Spis zaprezentowany powyżej przygotowano w oparciu o koncepcję tzw. formuły *KAPELUSZ*, akcentując proponowaną nazwę poprzez kolejność wymienionych wartości. W przypadku formuły *PALUSZEK* kolejność ułatwiająca zapamiętanie byłaby następująca: poglądy, asertywność, lojalność, unikanie lizusostwa, subordynacja, zaufanie, empatia, kontakt.

- 1) kontakt⁵⁰¹;
- 2) asertywność⁵⁰²;
- 3) poglądy⁵⁰³;
- 4) empatia⁵⁰⁴;
- 5) lojalność⁵⁰⁵;
- 6) unikanie lizusostwa⁵⁰⁶;

⁵⁰¹ „Kontakt z przełożonym, stałe konsultacje wobec spraw bieżących, możliwość zadzwonienia w sprawach pilnych to istotne elementy profesjonalnego wykonywania codziennych obowiązków rzecznika prasowego. Jednak, aby było to możliwe, rzecznik prasowy powinien to określić na początku swojej pracy. Jest to wskazany warunek prowadzenia dobrej polityki informacyjnej instytucji” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 69).

⁵⁰² „W relacji między odpowiedzialnym a rzecznikiem prasowym niezwykle istotna jest asertywność. Rzecznik prasowy, to przede wszystkim pracownik, który winien znaleźć porozumienie ze swoim przełożonym. Bycie asertywnym to wyrażanie w nieagresywny, lecz stanowczy sposób własnego zdania i emocji. Ponadto, to także dbałość o swoje prawa, przy równoczesnym poszanowaniu praw i poglądów innych ludzi. Asertywność to słaby punkt wielu osób, także rzeczników prasowych. Dlatego oferta szkoleń czy warsztatów z rzecznictwa prasowego zawsze zawiera w sobie elementy treningu asertywności. Asertywność to umiejętność, która pomoże mu znaleźć i obronić własne zdanie, bądź przyjąć krytykę bez niepotrzebnych upokorzeń. Postawa asertywna ochroni rzecznika przed wszelkimi manipulacjami i pozwoli dojść do konsensusu w sytuacjach trudnych i skomplikowanych oraz wpłynie także na efektywność pracy rzecznika i jakość relacji z przełożonym” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 70-71).

⁵⁰³ „Poglądy podobne do profilu ideowego reprezentowanej instytucji to dla rzecznika niezbędne minimum dla sprostania jego zadaniom. Rzecznik nie może przedstawiać i reprezentować poglądów i idei, które nie są zgodne z jego przekonaniami. Reprezentując instytucję posługuje się jej językiem i jest jej wizytówką. Dlatego też zazwyczaj rzecznikiem zostaje osoba, która znana jest instytucji, czy pochodzi ze środowiska, które ma reprezentować. Dzięki takiemu wyborowi zostaje zachowany podobny świat wartości” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 70).

⁵⁰⁴ „W relacji rzecznika z odpowiedzialnym niezwykle istotna jest empatia. Ta umiejętność wczuwania się w stan wewnętrzny drugiej osoby pozwala lepiej zrozumieć jej punkt widzenia, a także jej zachowanie. Empatyczny rzecznik może lepiej ustosunkować się do poleceń wysyłanych przez swojego przełożonego, a także przełożony do swojego rzecznika. Ponadto podstawą zrozumienia drugiej strony jest uważne słuchanie tego, co mówi, rozpoznać jej emocje, nazwanie ich i okazanie zrozumienia. Nie jest to łatwe w stosunku do osób, które irytują bądź lekceważą. Jednak pokonanie uprzedzeń może zaowocować poprawą relacji. Dlatego w relacji rzecznik – odpowiedzialny łatwiej jest, jeśli od samego początku szczególną rolę odgrywa szacunek dla uczuć drugiej strony” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 75-76).

⁵⁰⁵ „Lojalność to obowiązek dbania o ogólnie pojęty interes swego pracodawcy i przede wszystkim o dobro instytucji. Lojalny rzecznik prasowy to osoba, która w relacji ze swoim przełożonym postępuje uczciwie i szczerze, przestrzega przepisów prawa i kodeksu etycznego wykonywanego przez siebie zawodu. Lojalność na stanowisku rzecznika jest wpisana w tę profesję i nierozzerwalnie wiąże się z dochowaniem tajemnicy. Rzecznik prasowy, który ma dostęp do tajnych informacji, winien wiedzieć, co komu i kiedy może powiedzieć. Nie powinien też przekazywać informacji, co do których nie ma pewności, że są jawne. Warto zaznaczyć, że źródłem lojalności pracownika, którym jest też rzecznik prasowy, wobec instytucji są relacje z szefem. Potrzeba, aby miały ludzki wymiar. Były przyjazne, ale też nie zabrakło w nich odpowiedniego dystansu i uznania wyższości swojego przełożonego. Lojalność u rzecznika jest cechą niezwykle pożądaną przez pracodawców. Jest wyrazem jego dojrzałości osobowej” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 71).

⁵⁰⁶ „Niepożądane w relacji między odpowiedzialnym a rzecznikiem jest pochlebstwo i lizusostwo. To irytujące zachowanie dla kadry zarządzającej i pracowników stanowi szereg konfliktów. Rzecznik, który za wszelką cenę stara się przypodobać przełożonemu, wyolbrzymia swoje zasługi, stara się sprawiać wrażenie oddanego pracownika, zaś w rzeczywistości staje się niepożądanym pracownikiem. Rozsądny przełożony, który nie lubi takiego personelu, dość szybko może wyeliminować takiego pracownika. Dlatego też rzecznik od samego początku współpracy powinien wyważyć swoje zachowanie. Nie może za wszelką cenę zaskarbić sobie łask u swojego przełożonego, być jego okiem i uchem, ale nie może też okazywać mu niechęci. Tak jak w każdej relacji, także i w tej (...) najważniejsze jest rozsądne

- 7) subordynacja⁵⁰⁷;
- 8) zaufanie⁵⁰⁸.

Podsumowując, należy uznać, iż relacja rzecznika z przełożonym stanowi jedną z najistotniejszych dla instytucji. Jeśli opiera się na wzajemnym zaufaniu i profesjonalizmie, wyrażonych w opisanych powyżej faktorach, wówczas, jak podkreślają badacze, sprzyja przepływowi informacji i kształtowaniu dobrego wizerunku instytucji⁵⁰⁹. Podsumowaniem refleksji niech będą słowa cytowanej wcześniej autorki: „W hierarchii ważności instytucji rzecznik prasowy zajmuje wyjątkowe miejsce. Jest podwładnym i ma swoich podwładnych. Jest pracownikiem zależnym i niezależnym zarazem. Działa wokół swojego szefa i wokół instytucji, a zarazem działa odrębnie. Relacja między odpowiedzialnym a rzecznikiem prasowym jest symbiozą, która powinna przynosi obustronnie korzyści. Ponadto jej doskonalenie zwiększa związaną z instytucją z instytucją”⁵¹⁰.

1.3.3.2. Rzecznik prasowy wobec biura prasowego instytucji

„Często rzecznictwo prasowe jest tylko dodatkowym zadaniem zapisanym w zakresie obowiązków pracowniczych”⁵¹¹, stwierdza M. Magiera, odnosząc się do zakresu działań rzecznika w instytucji. Wtórzy mu M. Gierwazik, konkludując jednak istotnym postulatem: „W organizacjach (...) na rzecznika prasowego spada wiele funkcji dodatkowych. Toteż powinien on dysponować wsparciem w postaci biura”⁵¹². Jak podkreśla K. Dudek, biuro takie, zwane prasowym, stanowi zaplecze działań rzecznika i uzupełnia jego funkcję⁵¹³.

postępowanie i uznanie służbowej zależności” (K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 78-79).

⁵⁰⁷ „Subordynacja powinna być dla rzecznika czymś naturalnym i oczywistym. Jest nawet wymogiem niezbędnym przy rekrutacji urzędnika. Jej brak, niesubordynacja – akt rozmyślnego nieposłuszeństwa wobec ustalonego porządku dokonywany przez podwładnego, może być powodem udzielania kary upomnienia lub nagany. Ponadto może być też okazją do odstąpienia od umowy o pracę. Zawsze jednak będzie rysą na tle relacji między rzecznikiem a jego przełożonym” (K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 71).

⁵⁰⁸ „Najlepiej jest, kiedy obaj [czyli rzecznik i przełożony] darzą siebie szczególnym zaufaniem i uznają nawzajem swoje dokonania. Wówczas rzecznik jest dla swojego przełożonego ekspertem w komunikacji z mediami, zaś przełożony jest ekspertem w zarządzaniu instytucją” (K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 71).

⁵⁰⁹ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 83.

⁵¹⁰ K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 69.

⁵¹¹ M. Magiera, *Polityka informacyjna administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych*, w: *Przegląd Strategiczny*, 2014, nr 7, s. 160.

⁵¹² M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 9.

⁵¹³ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 74.

Biuro prasowe definiuje się jako urzędową jednostkę czy też strukturę pracowników danego podmiotu, której celem jest przekazywanie informacji do mediów oraz koordynowanie działań w zakresie *media relations*⁵¹⁴, a „działania tej jednostki są ściśle związane z pracą rzecznika prasowego – koordynatora jej działań”⁵¹⁵. „Najczęściej rzecznicy prasowi stają się szefami tych jednostek i dodatkowo nadzorują ich pracę. Wiąże się to z takimi dodatkowymi obowiązkami jak zarządzanie i kierowanie ludźmi”⁵¹⁶, stwierdza Dudek, stąd „w strukturach (...) biuro prasowe staje się nadrzędnym, oddzielnym działem z funkcją zarządczą”⁵¹⁷, o czym wzmiankuje z kolei Czechowska-Derkacz. Jako że „pojawienie się instytucji biura prasowego jest wynikiem wzrostu odpowiedzialności mediów za wydzwięk informacji oraz kreacji wizerunku danej organizacji”⁵¹⁸, co zauważa K. Kawula, można skonstatować za M. Zimnakiem: „Biuro prasowe funkcjonuje równocześnie w dwóch światach. Przedstawia stanowisko organizacji otoczeniu, ale także staje w interesie mediów i społeczeństwa”⁵¹⁹.

Sferę zadaniową biura prasowego trafnie ujmuje M. Przybysz⁵²⁰. Na podstawie jej analiz można stwierdzić w tym względzie, iż biuro prasowe w instytucji zazwyczaj:

- 1) odpowiada za spójną i przejrzystą politykę informacyjną;
- 2) merytorycznie prowadzi stronę internetową i inne kanały komunikacyjne;
- 3) pośredniczy w komunikacji z mediami;
- 4) udziela odpowiedzi na wszelkie zapytania ze strony instytucji i osób prywatnych;
- 5) organizuje konferencje prasowe;
- 6) przygotowuje materiały prasowe dla dziennikarzy;
- 7) przygotowuje sprostowania w sytuacjach tego wymagających;
- 8) monitoruje media i reaguje na krytykę w nich wyrażoną;
- 9) prowadzi archiwum materiałów prasowych dotyczących instytucji;
- 10) stanowi kluczowe ogniwo zarządzania kryzysowego;
- 11) jest współodpowiedzialne za działania i komunikowanie wizerunkowe.

⁵¹⁴ Por. K. Kawula, *Rola biura prasowego w zarządzaniu organizacją sportową na przykładzie Wisły Kraków S.A.*, w: *Organizacja i marketing imprez sportowych: młodzi o sporcie 2014*, Kraków 2014, s. 58.

⁵¹⁵ K. Kawula, *Rola biura prasowego w zarządzaniu organizacją sportową na przykładzie Wisły Kraków S.A.*, w: *Organizacja i marketing imprez sportowych: młodzi o sporcie 2014*, Kraków 2014, s. 58.

⁵¹⁶ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 74.

⁵¹⁷ B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 25-26.

⁵¹⁸ K. Kawula, *Rola biura prasowego w zarządzaniu organizacją sportową na przykładzie Wisły Kraków S.A.*, w: *Organizacja i marketing imprez sportowych: młodzi o sporcie 2014*, Kraków 2014, s. 58.

⁵¹⁹ M. Zimnak, *Biuro prasowe – od czego zacząć*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 93.

⁵²⁰ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 188.

Mimo że „w skład zespołu prasowego zazwyczaj wchodzi rzecznik oraz jego asystent”⁵²¹, to „prowadzenie biura prasowego jest (...) zadaniem nawet dla kilku, a nie tylko dla dwóch osób”⁵²², przekonuje M. Przybysz. Zespół ten może być jednak „powiększony o współpracowników etatowych bądź zatrudnionych na umowę o dzieło czy umowę zlecenie”⁵²³. W przypadku braku funduszy na zatrudnianie dodatkowych współpracowników, zlecanie zadań firmom zewnętrznym czy przynajmniej opłacanie odpowiednich porad eksperckich, niezastąpione stają się osobiste i bezpośrednie kontakty rzecznika. Warto, by posiłkował się on głosem doradczym znajomych dziennikarzy, a nawet prawników i ekspertów także wówczas, gdy nie stać biura na płatną z nimi współpracę, na co zwracają uwagę m. in. Binderowie⁵²⁴.

Jak podkreślają polskie badaczki, „pracownicy biura, którzy stanowią zespół konsultantów wspólnie realizują politykę informacyjną instytucji”⁵²⁵, w związku z czym „uczestniczą oni w procesie przekazywania i przekształcania informacji, wywierając ogromny wpływ na odbiorców”⁵²⁶. Muszą więc pamiętać w tym względzie, iż wytwory ich pracy nie tylko oddziałują na odbiorców, lecz także modyfikują ich wiedzę, postawy oraz zachowania⁵²⁷. Ponadto, „ze względu na poufność informacji pracownik biura prasowego ma obowiązek dochowania tajemnicy zawodowej, co wiąże się z odpowiedzialnością za instytucję, którą reprezentuje”⁵²⁸. Pracowników biura prasowego powinny cechować: łatwość w nawiązywaniu kontaktów; otwartość; przyjazne nastawienie; uprzejmość; komunikatywność; prędkość działania, umiejętność opanowania stresu (szczególnie w przypadku sytuacji kryzysowych) i uczciwość⁵²⁹. Ostatecznie, jak zauważa Przybysz, najważniejsze jest by współpracownicy w ramach zespołu prasowego udzielali sobie wsparcia⁵³⁰ oraz „by takie biuro w ogóle istniało”⁵³¹.

⁵²¹ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 58.

⁵²² M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 188.

⁵²³ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 58.

⁵²⁴ Por. E. Binder, B. Binder, *Reprezentuję firmę. Jestem rzecznikiem prasowym, PR, asystentem szefa*, Warszawa 2001, s. 16-20.

⁵²⁵ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 58.

⁵²⁶ K. Kawula, *Rola biura prasowego w zarządzaniu organizacją sportową na przykładzie Wisły Kraków S.A.*, w: *Organizacja i marketing imprez sportowych: młodzi o sporcie 2014*, Kraków 2014, s. 58-59.

⁵²⁷ Por. K. Kawula, *Rola biura prasowego w zarządzaniu organizacją sportową na przykładzie Wisły Kraków S.A.*, w: *Organizacja i marketing imprez sportowych: młodzi o sporcie 2014*, Kraków 2014, s. 64.

⁵²⁸ K. Kawula, *Rola biura prasowego w zarządzaniu organizacją sportową na przykładzie Wisły Kraków S.A.*, w: *Organizacja i marketing imprez sportowych: młodzi o sporcie 2014*, Kraków 2014, s. 64.

⁵²⁹ Por. K. Kawula, *Rola biura prasowego w zarządzaniu organizacją sportową na przykładzie Wisły Kraków S.A.*, w: *Organizacja i marketing imprez sportowych: młodzi o sporcie 2014*, Kraków 2014, s. 64.

⁵³⁰ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 188.

⁵³¹ M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 188.

1.3.3.3. Rzecznik prasowy wobec środowiska dziennikarskiego

Jak już wielokrotnie sygnalizowaliśmy, „rzecznik prasowy to osoba, która w swojej pracy nie może obyć się bez dziennikarzy”⁵³², a „wzajemna, dobrze układająca się współpraca pomiędzy dziennikarzami i pracownikami (...) *public relations* wydaje się jedną z fundamentalnych zasad charakteryzujących czynności zawodowe przedstawicieli obu branż”⁵³³. Relacje ze środowiskiem dziennikarskim, niezależnie od tego czy są pośrednie czy bezpośrednie, powinny kierować się wprawdzie pewnymi ogólnymi zasadami usprawniającymi współdziałanie. „Sukces polega na wypracowaniu kompromisu, ponieważ są to dwa różnorodne obszary działalności, które nie zawsze da się połączyć”⁵³⁴, stwierdzają Martela i Rott. W celu wypracowania wspomnianego kompromisu, warto przestrzegać pewnych sztandarowych reguł. W liczbie sześciu trafnie opracował je M. Zimnak⁵³⁵:

- 1) rzecznik rozumie potrzeby dziennikarza;
- 2) rzecznik dotrzymuje słowa;
- 3) rzecznik jest źródłem pełnych i wiarygodnych informacji;
- 4) rzecznik jest zwięzły;
- 5) rzecznik unika pułapek logicznych i językowych;
- 6) rzecznik spełnia najwyższe standardy dobrego wychowania.

K. Dziewulska-Siwek dodaje, iż w pośrednich i bezpośrednich relacjach rzeczników z dziennikarzami ważne są: unikanie faworyzowania (nie oznaczającego jednak unikania hierarchizowania⁵³⁶), wzajemne szanowanie czasu, punktualność oraz wzgląd na to, kiedy w terminarzu danego podmiotu upływa *deadline* otrzymania bądź przygotowania konkretnego materiału⁵³⁷.

⁵³² K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 83.

⁵³³ S. Gawroński, *Media relations służb mundurowych w Polsce*, Kraków-Rzeszów-Zamość 2011, s. 35.

⁵³⁴ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 36-37.

⁵³⁵ Por. M. Zimnak, *Relacja rzecznik – dziennikarz. Uwagi praktyczne*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 99-105.

⁵³⁶ Należy doprecyzować w tym względzie, iż faworyzowanie rozumiane jako wyróżnianie ze względu na określone korzyści, nie oznacza tzw. hierarchizowania mediów. „Z punktu widzenia rzecznika prasowego media mogą być hierarchizowane ze względu na zakres terytorialny i grupę celową, do jakiej przede wszystkim trafiają przekazywane przez nie informacje” (H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 159).

⁵³⁷ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 86-87, 97.

Jak już sygnalizowaliśmy, „kontakty z mediami możemy podzielić na bezpośrednie, które są zawsze lepiej oceniane przez media, oraz pośrednie”⁵³⁸. Jeśli chodzi o kontakty pośrednie, wpisują się one w samą naturę pracy rzecznika i dotyczą jego zadań własnych, szczególnie zaś tych, które właściwe są bezpośrednio sferze *media relations*. Jak zauważa K. Dudek, „ustalenie zasad komunikacji za pośrednictwem mediów i konsekwentne jej prowadzenie, niewykluczające dokonywania pewnych korekt stanowi podstawę sukcesu, jakim jest pożądany wizerunek”⁵³⁹. Obszary, na które w zapośredniczonym medialnie wariancie relacji rzecznik-dziennikarz warto zwrócić uwagę, to oprócz wymienionych wyżej reguł ogólnych, także:

- 1) wzajemna dostępność w możliwie najszerszym zakresie form komunikacji (telefon, poczta elektroniczna, komunikatory itp.)⁵⁴⁰;
- 2) nawyk możliwie najszybszego oddzwaniania na nieodebrane połączenia⁵⁴¹;
- 3) niezwlekanie z odpowiedzią nawet w przypadku braku informacji oczekiwanych przez drugą stronę⁵⁴²;
- 4) selekcja informacji⁵⁴³;
- 5) rozeznanie rzecznika wobec specjalizacji dziennikarzy⁵⁴⁴;
- 6) zwięzłość⁵⁴⁵;
- 7) weryfikacja odbioru i zrozumienia⁵⁴⁶.

„Mimo niezależności dziennikarzy i ich misji polegającej na opiniotwórczości, trzeba pamiętać o tym, że kontakty międzyludzkie również dotyczą tej grupy zawodowej, a im lepsze kontakty z rzecznikiem, tym lepsze, bezstresowe uzyskiwanie i przekazywanie informacji”⁵⁴⁷, konstatują Martela i Rott. W obszarze relacji

⁵³⁸ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 50. Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 83.

⁵³⁹ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 34.

⁵⁴⁰ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 84.

⁵⁴¹ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 87.

⁵⁴² Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 87.

⁵⁴³ „Na biurko redaktora czy do jego skrzynki, codziennie przychodzi kilkanaście, a nawet kilkadziesiąt informacji. Często są one mało przydatne w jego pracy. Dlatego też dziennikarz oczekuje od rzecznika selekcji informacji. Zbyt duża ilość może spowodować u dziennikarza brak zainteresowania i znużenie” (K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 87).

⁵⁴⁴ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 86.

⁵⁴⁵ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 87-88.

⁵⁴⁶ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 25.

⁵⁴⁷ I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 37.

bezpośrednich rzecznika z dziennikarzem, zgodnie z literaturą przedmiotową⁵⁴⁸, warto zwrócić uwagę przede wszystkim na:

- 1) zrozumienie roli drugiej strony w procesie komunikacji medialnej;
- 2) szacunek i kulturę osobistą (w relacjach formalnych i nieformalnych);
- 3) partnerstwo i pozytywne nastawienie;
- 4) otwartość i rzetelność (zwłaszcza w nagraniach i konferencjach prasowych);
- 5) asertywność i poszanowanie granic (zdrowotnych, zawodowych, psychicznych).

K. Gajdka stwierdza na podstawie badań empirycznych, że najbardziej cenionymi przez dziennikarzy cechami i kompetencjami rzecznika są: dyspozycyjność, dostępność, komunikatywność i życzliwość, a także jego jak najwyższe umiejscowienie w strukturach instytucji⁵⁴⁹. Badania empiryczne nt. relacji dziennikarzy z rzecznikami przeprowadzone z kolei przez K. Dudka wykazały, iż najbardziej pożądanymi przez dziennikarzy cechami charakteryzującymi rzeczników w sferze współpracy ze środowiskiem medialnym są kolejno: zdolność do szybkiej reakcji, znajomość specyfiki mediów, znajomość dziennikarzy, odporność na stres, kreatywność, umiejętność słuchania, umiejętność łączenia faktów, znajomość prawa prasowego, umiejętność pracy w zespole, zdolność kierowania ludźmi⁵⁵⁰.

S. Gawroński podsumowuje: „Budowanie i utrzymywanie korzystnych relacji z mediami masowymi ma podstawowe znaczenie zarówno dla rozwoju komunikacji ze środowiskiem zewnętrznym organizacji, jak i płynności przepływu informacji wewnątrz niej samej”⁵⁵¹. „Rzecznik prasowy winien pamiętać, że złe kontakty czy nieodpowiednie traktowanie dziennikarza może wywołać «efekt halo»⁵⁵² w całym środowisku dziennikarskim. Niewłaściwie potraktowany dziennikarz może oznaczać negatywną współpracę nie tylko z jego redakcją, ale też z innymi redakcjami”⁵⁵³, podsumowuje Dziewulska-Siwiek, zwracając także uwagę na fakt, iż „rzecznik, który na co dzień

⁵⁴⁸ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 83-98. Por. także: B. Czechowska-Derkacz, *Relacje z mediami – modele współpracy*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 31-51. Por. także: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 54-63. Por. także: K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 50-51.

⁵⁴⁹ Por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 50-51.

⁵⁵⁰ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 260.

⁵⁵¹ S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 58.

⁵⁵² Tzw. efekt halo, znany również jako efekt aureoli (w j. ang: *halo effect*) to zjawisko automatycznego przypisywania negatywnych lub pozytywnych cech danej osobie, na podstawie pierwszego wrażenia (por. <https://wylecz.to/psychologia-i-psychiatria/efekt-halo-efekt-aureoli/> [28. 04. 2023]).

⁵⁵³ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 96.

profesjonalnie współpracuje ze środowiskiem dziennikarskim, będzie miał w nim oparcie podczas medialnego zagrożenia”⁵⁵⁴.

Nadmiemy jeszcze, iż niektóre opracowania dodatkowo dzielą kontakty rzecznika z dziennikarzami na relacje formalne i nieformalne⁵⁵⁵, jednak w niniejszym ujęciu, za większością autorów, poprzestajemy na omówieniu bezpośrednich i pośrednich kontaktów zawodowych. W naszym rozumieniu, wskazania istotne dla kontaktów nieformalnych w ujęciu zawodowym, siłą rzeczy są bowiem uwzględnione w powyższych zestawieniach, natomiast relacje nieformalne, które jednocześnie nie mają charakteru relacji zawodowej, wpisują się raczej w obszar osobistych relacji prywatnych, wobec czego kierować się powinny ogólnymi regułami etykiety oraz osobistego rozeznania osób pozostających w relacji, czego, ze względu na tematykę badań, charakteryzować w sposób szczegółowy, jak się zdaje, nie ma potrzeby.

Niech podsumowaniem niniejszego wątku będą tzw. *Przykazania rzecznika*, które w kontekście jego relacji z dziennikarzami opracował K. Dudek na podstawie własnych badań empirycznych⁵⁵⁶:

- 1) nie używaj pustych słów;
- 2) nie mów rzeczy głupich;
- 3) nie ingeruj w cykl wydawniczy;
- 4) nie zaśmiecaj skrzynki;
- 5) nie dzwoń za często;
- 6) nie bądź leniwy w pracy;
- 7) nie spoufalaj się;
- 8) nie łącz funkcji rzecznika z profesją dziennikarza;
- 9) nie narzucaj tezy;
- 10) nie korumpuj;
- 11) nie kłam;
- 12) postępuj etycznie;
- 13) dotrzymuj terminów;
- 14) nie blokuj dostępu do informacji;
- 15) bądź życzliwy;

⁵⁵⁴ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 89.

⁵⁵⁵ Por. B. Czechowska-Derkacz, *Relacje z mediami – modele współpracy*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 32-33.

⁵⁵⁶ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 269-271.

- 16) bądź kreatywny;
- 17) nie walcz z mediami (pamiętaj, że media to szansa, a nie zagrożenie);
- 18) poznaj specyfikę mediów, z którymi współpracujesz.

1.3.4. Funkcje rzecznika prasowego

Funkcję, mówiąc najogólniej (i pomijając ujęcia matematyczne), można rozumieć jako: znaczenie w danych okolicznościach; zakres wykonywanych obowiązków; możliwość (zdolność, potencjalność) wykonania zadania; wzajemny stosunek zjawisk lub stanów; związek przyczynowo-skutkowy⁵⁵⁷ itp. Mimo że w literaturze przedmiotowej z zakresu rzecznictwa prasowego nie zawsze da się znaleźć odrębne jednostki tematyczne (czy nawet klasyfikacje) poświęcone zagadnieniu funkcji rzecznika, to nie znaczy to jednak, iż w pozycjach tych funkcje rzecznika nie są omawiane wcale. Wszak, zgodnie z przywołanym rozumieniem pojęcia, funkcje rzecznika wynikają z zakresu, znaczenia i kontekstu podejmowanych przez niego działań i jako takie, praktycznie każdorazowo są w literaturze omawiane przy okazji analizy jego zadań⁵⁵⁸, ról i modeli⁵⁵⁹ czy płaszczyzn⁵⁶⁰.

1.3.4.1. Propozycje klasyfikacji funkcji rzecznika prasowego

Niezależnie od różnicy podejść badawczych, da się zauważyć, iż wg znakomitej większości wyeksplorowanych przez nas zasobów literatury przedmiotowej, sfera zakresu, znaczenia i kontekstu funkcjonowania rzecznika uwidacznia się w kategoriach takich, jak przede wszystkim: informowanie; planowanie i koordynacja działań z zakresu PR i MR; wizerunek instytucji; zarządzanie kryzysowe; komunikacja wewnątrzinstytucjonalna; inicjowanie i reagowanie (proaktywność i reaktywność) w sferze komunikowania zapośredniczonego medialnie itp. Potwierdzają to także wszystkie poczynione przez nas dotychczas refleksje, szczególnie te nad istotą rzecznictwa prasowego, jak również wcześniejsze rozważania dotyczące sfer

⁵⁵⁷ Por. <https://sjp.pl/funkcja> (28. 04. 2023).

⁵⁵⁸ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 49-56

⁵⁵⁹ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 74-80, 286-289.

⁵⁶⁰ Por. M. Gierwazik, *Rzecznik prasowy w administracji rządowej*, Opole 2014, s. 27-31.

zadaniowych *public relations* i *media relations* oraz wywody zaprezentowane w ramach bieżącego podrozdziału nt. specyfiki pracy rzecznika prasowego.

Na obszarach tych bazuje w swoich refleksjach także M. Przybysz, reprezentująca autorów, którzy do zagadnień sklasyfikowania i scharakteryzowania funkcji rzecznika odnoszą się w sposób bezpośredni. Należy zauważyć, iż podczas gdy u większości ze znanych nam autorów trudno odnaleźć próby skonstruowania systemu klasyfikującego funkcje rzecznika (jakkolwiek, zgodnie z tym, co wspomnieliśmy wcześniej, analizują oni obszary samych funkcji), tak u M. Przybysz takie systemy klasyfikacyjne występują aż trzy. Rozumiejąc funkcje rzecznika jako wypadkowe zakresów i skutków jego określonych działań⁵⁶¹, badaczka wylicza funkcje rzecznika w trzech katalogach, spośród których: pierwszy⁵⁶² wymienia ich kilkanaście; drugi⁵⁶³ prezentuje ich kilka, czyniąc to w sposób bardziej ogólny, bazowy i podstawowy; trzeci⁵⁶⁴ wylicza kilka funkcji w sposób podsumowujący.

Dostrzegając, iż w tematyce klasyfikowania i charakteryzowania funkcji rzecznika prasowego autorka dokonała analiz naszym zdaniem najszerszych, a ponadto mając na względzie fakt, iż jej wyczerpujące ujęcia pragniemy przyswoić jako *sui generis* bazę teoretyczną dla naszego autorskiego systemu kategoryzacyjnego, poprzestajemy w tym miejscu na odwzorowaniu wyłącznie jej ujęć. W pierwszym z nich autorka wymienia funkcje⁵⁶⁵:

- 1) informacyjną (współpraca z mediami i zarządzanie informacją);
- 2) interpretacyjną (wyjaśnianie, tłumaczenie);
- 3) opiniotwórczą (wpływanie na sposób postrzegania instytucji);
- 4) integracyjną (integrowanie środowiska);
- 5) administracyjną (zarządzanie kanałami komunikacyjnymi instytucji; pełnienie istotnej funkcji administracyjnej w strukturach instytucji);
- 6) wspólnototwórczą (gromadzenie ludzi wokół idei);
- 7) edukacyjną (zwłaszcza wobec dziennikarzy);

⁵⁶¹ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 189. Por. także: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 286-289.

⁵⁶² Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 189-190.

⁵⁶³ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190-242.

⁵⁶⁴ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 242-244.

⁵⁶⁵ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 189-190.

- 8) dydaktyczną (zwłaszcza nt. instytucji);
- 9) kulturową (budowanie kultury organizacji);
- 10) mobilizacyjną (proaktywność);
- 11) interwencyjną (zarządzanie kryzysowe);
- 12) kontrolną (wobec biura prasowego).

W drugi, bardziej bazowy system klasyfikacji Przybysz wpisuje funkcje:

- 1) informacyjną⁵⁶⁶;
- 2) interpretacyjną⁵⁶⁷;
- 3) administracyjno-integracyjną⁵⁶⁸;
- 4) edukacyjno-interwencyjną⁵⁶⁹.

Trzecie z ujęć badaczki wylicza funkcje⁵⁷⁰:

- 1) informacyjną;
- 2) interpretacyjną;
- 3) integracyjną;
- 4) administracyjno-zarządczą;
- 5) edukacyjno-interwencyjną.

Odnosząc się do zaprezentowanych powyżej odwzorowań proponowanych przez M. Przybysz katalogów, pragniemy poczynić cztery istotne uwagi. Po pierwsze, niektóre z dostrzeżonych przez autorkę funkcji rzecznika, czasem pojawiają się jako funkcje odrębne, a niekiedy zaś jako części składowe wariantów łączonych. Zjawisko to dostrzegamy w odniesieniu do funkcji:

- 1) edukacyjnej i interwencyjnej – w katalogu pierwszym funkcje te występują odrębnie, zaś w katalogach drugim i trzecim autorka wymienia tzw. funkcję edukacyjno-interwencyjną;
- 2) administracyjnej i integracyjnej – w katalogu pierwszym funkcje te występują odrębnie; w katalogu drugim mamy do czynienia z tzw. funkcją administracyjno-integracyjną; katalog trzeci z kolei, podobnie jak pierwszy, uwzględnia wymienioną osobno funkcję integracyjną, natomiast funkcję administracyjną

⁵⁶⁶ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190-204.

⁵⁶⁷ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 204-218.

⁵⁶⁸ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190, 219-236, 244.

⁵⁶⁹ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 236-242.

⁵⁷⁰ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 242-244.

łączy z (pojawiającą się wyłącznie w zestawieniu trzecim) funkcją zarządczą i nazywa ją funkcją administracyjno-zarządczą;

- 3) informacyjnej – katalogi pierwszy i trzeci wymieniają ją jako funkcję osobną, natomiast katalog drugi (co rozmyślnie powyżej pominęliśmy) łączy ją z (właściwą wyłącznie rzecznictwu kościelnemu) tzw. funkcją ewangelizacyjną, w oryginale posługując się nazwą: „funkcja informacyjno-ewangelizacyjna”. Dodajmy, iż tzw. funkcja ewangelizacyjna ujęta jest przez Przybysz również w spisach pierwszym i trzecim, jednak jest tam traktowana jako funkcja osobna. Do funkcji tej, w sposób zamierzony, wrócimy dopiero w kolejnych rozdziałach.

Po drugie, należy podkreślić, iż mimo że w żadnym z zestawień autorki funkcja nawiązująca do zarządzania sytuacjami kryzysowymi nie pojawia się w warstwie terminologicznej, to jednak, gdy idzie o zakres treściowy, w zestawieniu pierwszym badaczka przypisuje działania kryzysowe funkcji interwencyjnej, a w zestawieniu trzecim umiejscawia funkcję kryzysową w tzw. funkcji administracyjno-zarządczej. Jednocześnie poświęca temu zagadnieniu obszerny fragment opracowania w ramach podrozdziału zatytułowanego: *Istota funkcji rzecznika prasowego*⁵⁷¹. Wobec tego odczytujemy tenże manewr metodologiczny jako podwyższenie rangi zarządzania kryzysowego poprzez uwzględnienie go nie tylko w ramach funkcji wyróżnionych w zestawieniu pierwszym (choć pod inną nazwą), lecz także w obszarze tzw. funkcji administracyjno-zarządczej z zestawienia trzeciego, a ponadto przez jednoczesne przypisanie zarządzania kryzysowego samej istocie rzecznictwa.

Po trzecie, w prezentowanych przez nas odtworzeniach wspomnianych trzech ujęć klasyfikacyjnych funkcji rzeczników dokonanych przez autorkę, da się zauważyć drobne nieścisłości terminologiczne:

- 1) w pierwszym z katalogów badaczka określa jedną z funkcji mianem „interpretującej”⁵⁷², podczas gdy w katalogach drugim⁵⁷³ i trzecim⁵⁷⁴ nazywa ją funkcją „interpretacyjną”. Wobec tego, w prezentowanych przez nas odwzorowaniach zdecydowaliśmy się trzymać jednej (w naszej ocenie właściwszej) z nazw, a mianowicie: „funkcja interpretacyjna”;

⁵⁷¹ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 242-244.

⁵⁷² Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190.

⁵⁷³ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 204.

⁵⁷⁴ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 244.

- 2) gdy idzie o funkcję związaną z integrowaniem, w katalogu pierwszym autorka nazywa ją „integrującą”⁵⁷⁵, a w katalogach drugim⁵⁷⁶ i trzecim⁵⁷⁷: „integracyjną”. W tym wypadku uznaliśmy za stosowne ujednolicenie nazwy do miana: „funkcja integracyjna”.

Po czwarte wreszcie, w prezentowanych przez nas ujęciach odwzorowujących klasyfikacje dokonane przez M. Przybysz, jak już wyżej zapowiedzieliśmy, celowo pomijamy w tym miejscu tzw. funkcję ewangelizacyjną. Zgodnie bowiem z konstatacjami autorki, przysługuje ona wyłącznie działalności rzeczników realizujących misję w instytucjach eklezjalnych⁵⁷⁸ i nie jest rudymenarnie związana z omawianą w niniejszym rozdziale rolą rzecznika jako takiego. Nadmienmy jednak, iż do tej funkcji powrócimy w adekwatnych miejscach kolejnych rozdziałów monografii.

Pomijając różnice szczegółowości powyższych klasyfikacji, a odnosząc się jedynie do samej materii każdej z wymienionych przez Przybysz funkcji, da się skonstatować, iż obszary funkcjonalności rzecznika to: informowanie, interpretowanie, opiniotwórczość, integrowanie, administrowanie, wspólnototwórczość, edukowanie i dydaktyka, budowanie kultury organizacji, proaktywność, interweniowanie i kontrolowanie. Są one zresztą zbieżne z zasygnalizowanymi wcześniej sferami funkcjonowania rzecznika wynikającymi z przeprowadzonych dotychczas wywodów niniejszego rozdziału oraz wpisują się w refleksje innych autorów (choć niekiedy bywają przez nich inaczej klasyfikowane⁵⁷⁹). Da się jednak zauważyć, iż niejednokrotnie bazują one na pewnych wspólnych faktorach względem nich pierwotniejszych (do których zresztą dałoby się je odnieść w nieco odmiennych konfiguracjach), a ponadto, miano funkcji nadają niekiedy czynnikom, które w naszym rozumieniu funkcjami nie są. Stąd właśnie, za godne rozważenia uznajemy dokonanie pewnych modyfikacji klasyfikacyjno-terminologicznych. Używając metafory, można powiedzieć, iż z propozycji autorstwa M. Przybysz pragniemy przejąć obraz, wydobywając go jednak z dotychczasowych ram i poprawiając, bez uszczerbku na jego wartości, w pewnego rodzaju nową i lżejszą

⁵⁷⁵ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190.

⁵⁷⁶ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 219.

⁵⁷⁷ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 244.

⁵⁷⁸ Terminów „eklezjalny” oraz „kościelny” będziemy używać zamiennie, traktując je (zgodnie ze wskazaniami słownikowymi) jako synonimy (por. <https://sjp.pl/eklezjalny> [4. 05. 2023]).

⁵⁷⁹ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 286-289.

antyramę klasyfikacyjną. Odnosząc się więc do możliwości wspomnianego przypisania niektórych z funkcji do scalających je obszarów pierwotniejszych, proponujemy, by:

- 1) działania związane z informowaniem, wyjaśnianiem, tłumaczeniem i interpretowaniem podporządkować funkcji informacyjnej;
- 2) działania związane z administracją, zarządzaniem biurem prasowym i kontrolą, budowaniem kultury instytucji oraz mobilizowaniem pracowników podporządkować funkcji wewnątrzinstytucjonalnej;
- 3) działania związane z wpływaniem na sposób postrzegania instytucji oraz gromadzeniem ludzi wokół istotnych dla instytucji idei podporządkować funkcji wizerunkowej;
- 4) działania związane z interweniowaniem oraz zarządzaniem kryzysowym podporządkować funkcji antykryzysowej⁵⁸⁰.

Ponadto, mając na uwadze fakt, iż w proponowanym przez nas autorskim ujęciu klasyfikacyjnym traktujemy funkcje rzecznika jako coś bazowego i wynikającego z istoty jego misji oraz chcąc sprowadzić je do tzw. funkcji podstawowych o podobnej randze, proponujemy, by:

- 1) działania mające niekiedy charakter edukacyjny czy dydaktyczny uznawać raczej za drugorzędny aspekt czy efekt działań niż za podstawową funkcję rzecznika;
- 2) działania związane z motywowaniem uznawać bardziej za cechę działań rzecznika możliwą do realizacji w każdej z funkcji niż za funkcję jako taką;
- 3) działania nazywane proaktywnymi uznawać za związane nie tyle z konkretną funkcją, lecz raczej z ich punktem wyjścia i charakterem.

Podsumowując wszystkie poczynione dotąd refleksje dotyczące klasyfikacji funkcji rzecznika, proponujemy ujęcie składające się jedynie z czterech funkcjonalnych obszarów kluczowych takich, jak:

- 1) informowanie;
- 2) komunikowanie wewnątrzinstytucjonalne;
- 3) działania wizerunkowe;

⁵⁸⁰ Mimo że, jak się zdaje, w literaturze przedmiotowej częściej mówi się o funkcjach czy działaniach kryzysowych, to jednak w odniesieniu do omawianych działań, aktywności, procedur czy funkcji, proponujemy posługiwanie się określeniami wykorzystującymi pojęcie tzw. antykryzysowości. Przez działania „antykryzysowe” rozumiemy nie tylko aktywności mające na celu niedoprowadzenie do wystąpienia kryzysu, lecz także wszystkie kroki podejmowane w ramach (zdefiniowanego w dalszej części rozdziału) zarządzania kryzysowego (*crisis management*), uwzględniające zadania w ramach trwającego już kryzysu, a także procedury konieczne do zastosowania po kryzysie. Przez dodanie przedrostka: „anty”, chcemy ujednoznaczyć, iż mówimy o wszelkiego rodzaju aktywnościach rzecznika zmierzających ku niedoprowadzeniu do kryzysu, jak najszybszego jego rozwiązania oraz zniwelowania jego skutków.

4) zarządzanie kryzysowe.

Ponadto, mając na uwadze, iż są one swoistymi rudymentami charakteryzowanych przez nas wcześniej obszarów istotowych takich, jak komunikowanie, *public relations* i *media relations*, a dodatkowo przez większość pozycji z zakresu literatury przedmiotowej są dogłębnie analizowane i przedstawiane jako obszary podstawowe działań rzecznika, proponujemy związane z nimi działania uznawać za tzw. funkcje podstawowe rzecznika prasowego.

Ostatecznie więc, dokonując na trzech ujęciach klasyfikacyjnych autorstwa M. Przybysz naszych (zgodnych dotychczasowymi refleksjami oraz źródłową dla nich literaturą) autorskich zabiegów transformacyjnych (polegających na ujednoczeniu kategorii zbieżnych, rozdzieleniu niektórych kategorii uprzednio złączonych, wyakcentowaniu działań najistotniejszych oraz uznaniu niektórych z tzw. funkcji za cechy bądź aspekty działań), proponujemy następującą kategoryzację funkcji rzecznika prasowego:

1) funkcja informacyjna:

- a) współpraca z mediami;
- b) zarządzanie informacją;
- c) interpretacja, wyjaśnianie i tłumaczenie;

2) funkcja wewnątrzinstytucjonalna:

- a) komunikacja instytucjonalna;
- b) zarządzanie i kontrola;
- c) integrowanie środowiska i budowanie kultury wewnątrz instytucji;

3) funkcja wizerunkowa:

- a) wpływanie na sposób postrzegania instytucji;
- b) troska o opinię nt. instytucji;
- c) narzucanie narracji⁵⁸¹;

4) funkcja antykryzysowa:

- a) kroki interwencyjne;
- b) zarządzanie kryzysowe;

⁵⁸¹ Narzucanie narracji to na ogół proaktywny (bądź proaktywno-reaktywny, zwłaszcza w kontekście sytuacji kryzysowych) proces komunikacyjny polegający na skutecznym wdrażaniu w adekwatne przestrzenie komunikacyjne zamierzonych przez siebie (i na ogół korzystnych dla siebie) linii narracyjnych i związanych z nimi treści przekazów oraz sposobów i kształtów komunikacji, realizowany przez określony podmiot komunikacji zaangażowany w dwukierunkowe (choć w omawianym kontekście, na ogół niesymetryczne) komunikowanie zapośredniczone medialnie, dający mu (niekiedy pozorną) przewagę informacyjną oraz określone (najczęściej antykryzysowe i wizerunkowe) korzyści medialne (por. W. Jabłoński, *Kreowanie informacji. Media relations*, Warszawa 2007, s. 65-75).

c) działania prewencyjne.

Pragniemy dodać, iż do czterech tych obszarów jako głównych sfer funkcjonowania rzecznika odnoszą się także inni autorzy⁵⁸², a dla nas staną się one punktem odniesienia dla dalszych rozważań nt. funkcji rzeczników prasowych.

1.3.4.2. Funkcje podstawowe rzecznika prasowego

Jak wspomniano, eksplorację naukową zagadnienia funkcji rzecznika prasowego przeprowadzimy w oparciu o analizę wymienionych wyżej tzw. funkcji podstawowych. Pragniemy zapowiedzieć, iż (zbieżnie zresztą z praktyką wielu autorów oraz ważkością i rozległością tematyczną) zagadnieniu funkcji antykryzysowej poświęcimy najwięcej miejsca. Po omówieniu funkcji podstawowych wspomnimy jeszcze o tzw. funkcjach wtórnych rzecznika.

1.3.4.2.1. Funkcja informacyjna rzecznika prasowego

Współpraca rzecznika z mediami, zarządzanie informacją, czy też interpretacja, wyjaśnianie i tłumaczenie adekwatnych komunikatów, wiążą się bezsprzecznie z informacją, polityką informacyjną czy opinią publiczną, czyli pojęciami najistotniejszymi dla realizacji przez rzecznika funkcji informacyjnej.

Jeśli chodzi o zarządzanie informacją przez rzecznika, można uznać za Przybysz, iż prosta klasyfikacja na informacje jawne i niejawne jest niewystarczająca⁵⁸³. Z jednej strony rzecznik zarządza bowiem informacją nie tylko w kontekście komunikowania medialnego, lecz także obiegiem informacji w instytucji. Z drugiej zaś, każda z takich informacji, zarówno w aspekcie zewnętrznym, jak i wewnętrznym, wiąże się z parametrami bezpieczeństwa takimi, jak poufność, dostępność i integralność⁵⁸⁴. Ostatecznie więc można wyróżnić⁵⁸⁵:

- 1) tajemnicę;
- 2) informację poufną;

⁵⁸² Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 185-189.

⁵⁸³ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 210.

⁵⁸⁴ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 210-211.

⁵⁸⁵ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 210.

- 3) informację zastrzeżoną;
- 4) informację prywatną;
- 5) informację do użytku wewnętrznego;
- 6) informację publiczną.

Na podstawie powyższych doprecyzowań, autorka wymienia:

- 1) informacje publicznie dostępne (jawne);
- 2) informacje wewnętrzne (wewnątrzinstytucjonalne)⁵⁸⁶:
 - a) informacje dostępne (informacje dla wszystkich pracowników instytucji);
 - b) informacje wrażliwe (informacje dla upoważnionych pracowników instytucji);
 - c) tajemnice pracodawcy;
- 3) informacje niejawne (prawnie chronione).

Każda z informacji wiąże się z przetwarzaniem, upublicznianiem oraz ochroną, stąd każdy rzecznik powinien nie tylko (przynajmniej w ogólnym zakresie) orientować się w rozwiązaniach prawnych dotyczących tych czynności informacyjnych, lecz także mieć w tym zakresie możliwość konsultacji z prawnikiem. Najlepszą sytuacją jest, gdy instytucja reprezentowana przez rzecznika zatrudnia w swych szeregach pracownika zajmującego się prawnymi aspektami informacji oraz ochroną danych osobowych.

Gdy idzie o pojęcie polityki informacyjnej instytucji, R. Riedel podkreśla, iż mimo występowania w licznych opracowaniach, pojęcie to w dalszym ciągu pozostaje niedoprecyzowane w satysfakcjonujący sposób⁵⁸⁷. Zaznacza jednak, iż polityka informacyjna mieści się jednocześnie w przestrzeni komunikowania wewnętrznego i zewnętrznego instytucji, a ponadto wpisuje się w zakres działań *public relations*. Z prowadzonych przez autora wywodów można wyinterpretować definicję polityki informacyjnej rozumianej jako zorganizowaną działalność instytucji służącą jej skuteczności komunikacyjnej oraz wizerunkowi, opierającą się na odpowiednim zarządzaniu informacją⁵⁸⁸. Tak rozumianą politykę informacyjną odnosząc z kolei za Dudkiem do działań rzecznika prasowego, możemy zdefiniować jako realizowany przez rzecznika prasowego zespół świadomych i planowych działań komunikacyjnych

⁵⁸⁶ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 211-212.

⁵⁸⁷ Por. R. Riedel, *Polityka informacyjna w służbie budowania lokalnej opinii publicznej i samorządowej wspólnoty obywatelskiej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 313.

⁵⁸⁸ Por. R. Riedel, *Polityka informacyjna w służbie budowania lokalnej opinii publicznej i samorządowej wspólnoty obywatelskiej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 313-319.

prowadzonych poprzez kontrolę i zarządzanie przepływem informacji⁵⁸⁹. Polityka informacyjna instytucji, rozumiana jako zakres działań obejmujących zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne komunikowanie medialne oraz zarządzanie informacją, w świetle literatury przedmiotowej powinna być kreowana, realizowana, aktualizowana i ewaluowana przy współpracy rzecznika z przełożonymi instytucji⁵⁹⁰, a jej najważniejsze założenia powinny być utrwalone w formie pisemnej⁵⁹¹, co okazuje się niezwykle istotne w sytuacjach kryzysowych oraz wiąże się z tzw. scenariuszami kryzysowymi, które omówimy w dalszej części rozdziału.

Jak podkreśla R. Riedel, zarówno samo zarządzanie informacją, jak również polityka informacyjna instytucji, pozostają obszarami istotnymi, gdy chodzi o jej wzajemne odniesienia z opinią publiczną. Autor, bazując na refleksjach J. Wiatra, definiuje ją jako historycznie określony i zmienny stan świadomości społecznej wyrażany publicznie w sprawach ważnych⁵⁹². K. Dziewulska-Siwiek, odnosząc refleksje bezpośrednio do działalności rzecznika prasowego, definiuje opinię publiczną jako ogół poglądów, ocen i sądów wyrażanych przez członków społeczeństwa dotyczących funkcjonowania państwa oraz instytucji, zwracając uwagę, iż tak rozumianą opinię publiczną kształtują przede wszystkim środki społecznego przekazu⁵⁹³. Autorka zwraca przy tym uwagę na fakt, iż rzecznik prasowy, jako pracownik instytucji odpowiedzialny za zarządzanie informacją i politykę informacyjną, z racji pełnionej misji, odpowiada za jej realizację nie tylko przed przełożonym i instytucją, lecz także właśnie przed opinią publiczną (do czego naważemy jeszcze w dalszej części podrozdziału, omawiając zagadnienia etyczne). W tym kontekście warto pamiętać o sygnalizowanej przez nas wcześniej istotnej roli badania opinii publicznej.

Funkcja informacyjna rzecznika wyrażająca się w jego współpracy z mediami, omówiona już wcześniej pod kątem kompetencji rzecznika oraz relacji z dziennikarzami, domaga się także odniesienia do sposobu informowania mediów przez rzecznika (mimo że i ten obszar został już w znacznej mierze opracowany powyżej). Raz jeszcze odnosząc się więc do M. Przybysz, warto przywołać jej autorską koncepcję przekazywania

⁵⁸⁹ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 68.

⁵⁹⁰ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 50.

⁵⁹¹ Por. M. Magiera, *Polityka informacyjna administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych*, w: *Przegląd Strategiczny*, 2014, nr 7, s. 156-163.

⁵⁹² Por. R. Riedel, *Polityka informacyjna w służbie budowania lokalnej opinii publicznej i samorządowej wspólnoty obywatelskiej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 320.

⁵⁹³ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 177.

informacji mediom przez rzecznika. Badaczka postuluje komunikowanie informacji w sposób krótki, rzeczowy, obrazowy i szybki, nazywając tę konstatację tzw. formułą *KROS*⁵⁹⁴ (pochodzącą od pierwszych liter najważniejszych czynników związanych z przekazaniem informacji przez rzecznika).

1.3.4.2.2. Funkcja wewnątrzinstytucjonalna rzecznika prasowego

Jak wspomnieliśmy, zarówno literatura przedmiotowa, jak i przeprowadzone dotychczas wywody upoważniają nas do dostrzeżenia funkcji wewnątrzinstytucjonalnej rzecznika prasowego przede wszystkim w aspektach komunikowania instytucjonalnego, współpracy z biurem prasowym, relacji z przełożonymi oraz troski o właściwy kształt i kulturę relacji wewnątrz instytucji. W omówieniu funkcji wewnątrzinstytucjonalnej towarzyszyć nam będą przede wszystkim analizy D. Narożnej⁵⁹⁵.

Zważywszy na podkreślany przez nas po wielokroć fakt, iż rzecznik prasowy odpowiada nie tylko za komunikację medialną, lecz także za komunikowanie wewnątrzinstytucjonalne, autorka wyróżnia w jego obszarze cztery kierunki⁵⁹⁶:

- 1) pionowo w górę – komunikowanie od poziomów niższych ku przełożonym;
- 2) pionowo w dół – komunikowanie od przełożonych na poziomy niższe;
- 3) poziomo (horyzontalnie) – komunikowanie między działami o równym statusie;
- 4) ukośnie (diagonalnie) – komunikowanie między działami na różnych poziomach.

Fakt, że w instytucjach dość często można natrafić na problemy komunikacyjne praktycznie w każdym z wymienionych kierunków (szczególnie, wg autorki, w kierunku drugim⁵⁹⁷) rysuje przed rzecznikiem szeroką perspektywę działań wpisujących się w zakres pełnionej przez niego funkcji wewnątrzinstytucjonalnej. „Rzecznik prasowy wsłuchuje się w głosy (...) płynące od pracowników organizacji”⁵⁹⁸, stwierdza Narożna, dodając, iż powinien on w tym względzie cechować się otwartością, dostępnością, dyskrecją i skutecznością działania. Usprawniając przekaz informacji w kierunkach zarysowanych powyżej, a także wspomagając komunikację nieformalną i wykraczającą

⁵⁹⁴ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 24.

⁵⁹⁵ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 52-54.

⁵⁹⁶ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 52.

⁵⁹⁷ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 53.

⁵⁹⁸ D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 53.

poza oficjalną drogę informowania wewnętrznego, w pewnym sensie może on pełnić rolę o roboczym mianie „antywewnętrzny kryzysowy”. Ponadto, w obliczu dostrzeganego niejednokrotnie braku odpowiednich narzędzi w sferze komunikowania wewnętrznego instytucji, rzecznik powinien zabiegać o możliwość wdrożenia w niej adekwatnych rozwiązań, jak np. wewnętrzne biuletyny informacyjne, instytucjonalne kanały komunikacyjne itp. oraz przyjmować odpowiedzialność za ich obsługę.

1.3.4.2.3. Funkcja wizerunkowa rzecznika prasowego

Zarówno wpływanie przez rzecznika na sposób postrzegania instytucji na zewnątrz oraz wewnątrz niej samej, jak też troska o opinię na jej temat oraz wszelkiego rodzaju działania promocyjne, czy wreszcie, ogólnie rzecz ujmując, wszystkie procedury, działania i przedsięwzięcia z nich wynikające i ku nim zmierzające, mają za zadanie kreowanie i utrzymywanie pozytywnego wizerunku reprezentowanej przez rzecznika organizacji⁵⁹⁹.

Adamus-Matuszyńska w swoim obszernym tekście nt. roli rzecznika wobec wizerunku instytucji⁶⁰⁰, wychodząc od ujęcia definiującego wizerunek jako niedokładne i nieszczegółowe, a wskutek tego nierzeczywiste wyobrażenie danej publiczności na temat instytucji bądź osoby⁶⁰¹, proponuje trzy, adekwatne dla obszaru medioznawczego i tematu rzecznictwa, sposoby rozumienia wizerunku⁶⁰²:

- 1) obecny w świadomości ludzi obraz instytucji i jej pracowników, uwzględniający schematy myślowe, stereotypy i uprzedzenia;
- 2) stanowiący o rozpoznawalności instytucji i jej pracowników zbiór symboli, znaczeń, a także widzialnych i niewidzialnych znaków;
- 3) sposób odnoszenia i zachowywania się względem instytucji i jej pracowników oraz ich opisywania.

Dziewulska-Siwek akcentuje z kolei fakt, iż wizerunek, będąc sumą wrażeń, doświadczeń i przekonań otoczenia instytucji na jej temat, jest jednocześnie przedmiotem jej przemyślanych działań o charakterze komunikacyjnym⁶⁰³. W kontekście dostrzegalnego

⁵⁹⁹ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 83-86.

⁶⁰⁰ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 11-28.

⁶⁰¹ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 11.

⁶⁰² Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 11-13.

⁶⁰³ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 55.

w wizerunku splotu subiektywizmu otoczenia z aktywnością komunikacyjną instytucji, nietrudno dostrzec, iż wizerunek jest rzeczywistością dynamiczną i zmienną, co domaga się działań o charakterze planowym, strategicznym, proaktywnym i reaktywnym, a także kroków nieustannie synchronizowanych z polityką informacyjną instytucji oraz materia jej komunikacji wewnętrznej, na co zwracają uwagę także Pietrzak i Hałaj⁶⁰⁴. Wobec tego, w procesie tworzenia, utrzymywania i bronięcia wizerunku, najważniejszą rolę będą odgrywać konkretni, kompetentni pracownicy instytucji, spośród których rzecznik prasowy jest jednostką najważniejszą i bezpośrednio za wizerunek odpowiedzialną⁶⁰⁵.

Adamus-Matuszyńska, na podstawie przeprowadzonych przez siebie analiz, wskazuje, iż od wizerunku organizacji uzależnione są m. in. następujące obszary jej funkcjonowania⁶⁰⁶:

- 1) kształtowanie polityki informacyjnej;
- 2) budowanie stabilnej strategii organizacyjnej;
- 3) relacje z mediami i środowiskiem dziennikarskim;
- 4) reputacja i obrona przed atakami medialnymi;
- 5) wpływ instytucji na opinię publiczną;
- 6) rozpoznawalność organizacji w jej strategicznym otoczeniu;
- 7) stopień nastrojów pracowniczych oraz integracji wewnątrzinstytucjonalnej.

W perspektywie dotychczasowych rozważań nie sposób nie zauważyć, iż wszystkie z wymienionych obszarów funkcjonowania instytucji integralnie związanych z jej wizerunkiem, są jednocześnie materia działań i odpowiedzialności rzecznika prasowego, który poprzez swoje cechy, kompetencje i narzędzia pracy, w zakresie właściwych sobie zadań i obowiązków, zarówno w otoczeniu wewnętrznym, jak i zewnętrznym, pośrednio i bezpośrednio wpływa na sposób, w jaki reprezentowana przez niego instytucja jest postrzegana zarówno przez opinię publiczną i media, jak również jej otoczenie zewnętrzne, czy także własnych jej pracowników.

Jak zaznacza Dudek, w kreowaniu wizerunku instytucji, rzecznik nie może cechować się pasywnością. „Rzecznik (...) nie powinien oczekiwać, że dziennikarze sami zainteresują się tym, co ma do powiedzenia. Rzecznik po prostu ma oferować specyficzny towar – informację, starając się o jego marketingowe opakowanie i ekspozycję. To on stymuluje zainteresowanie mediów i musi podejmować działania, które pozwolą

⁶⁰⁴ Por. H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 126.

⁶⁰⁵ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 11-13.

⁶⁰⁶ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 13-14.

utrzymać względnie stałą obecność w mediach”⁶⁰⁷, pisze autor, dodając, iż wspomniany aspekt stymulacyjny zakłada dążenie do nieustannie ożywianego dialogu z mediami oraz możliwie najczęstszych kontaktów generowanych proaktywnie⁶⁰⁸. „Należy przy tym pamiętać nie tylko o właściwym wyborze adresata, ale i medium, które transmituje przekaz, bowiem odpowiednio zaplanowany kontakt z opiniotwórczą gazetą, radiem czy telewizją jest podstawowym warunkiem sukcesu”⁶⁰⁹, puentuje Dudek. W podobnym tonie wypowiadają się także wspomniane autorki, podkreślając, iż w zrozumieniu funkcji wizerunkowej rzecznika prasowego nie sposób pominąć faktu, iż istotna i strategiczna⁶¹⁰ rola wizerunku „wynika także z oczekiwań społeczeństwa, które wymaga pełnej i właściwej informacji”⁶¹¹, co warunkuje całkowitą współzależność funkcji informacyjnej z funkcją wizerunkową rzecznika.

Rzecznik kształtuje wizerunek instytucji na bazie odpowiednich kroków. Dziewulska-Siwek⁶¹² zwraca w tym kontekście uwagę na następujące etapy:

- 1) analiza istniejącego wizerunku;
- 2) wyznaczenie celów;
- 3) planowanie;
- 4) wybór instrumentów kształtowania wizerunku;
- 5) realizacja i kontrola.

Wszystkie one powinny opierać się na stałej i dwukierunkowej komunikacji rzecznika z przełożonym instytucji oraz biurem prasowym, a w najlepszym wypadku, odbywać się także przy wsparciu agencji PR.

Gdy idzie o sferę narzędziową w zakresie funkcji wizerunkowej, rzecznik dysponuje scharakteryzowanym wcześniej instrumentarium z zakresu *public relations*. Nadmienmy jeszcze, iż obszar wizerunkowy wiąże się także z zagadnieniami promocji, reklamy, a także marketingu⁶¹³, których, z racji tematyki naszego przedsięwzięcia naukowego, przekrojowego charakteru niniejszego rozdziału oraz powszechnej dostępności źródeł drukowanych i wirtualnych na ich temat (zwłaszcza w aspekcie praktycznym), szerzej rozwijać nie będziemy.

⁶⁰⁷ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 84.

⁶⁰⁸ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 85.

⁶⁰⁹ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 84-85.

⁶¹⁰ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 55.

⁶¹¹ A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 13.

⁶¹² Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 55.

⁶¹³ Por. M. Rurański, J. Niemczyk, *Współczesne instrumenty kształtowania wizerunku miasta na przykładzie Wrocławia*, w: *Studia Miejskie*, t. 11 (2013), s. 67-78.

Podsumowując, należy stwierdzić za autorami, iż „pierwszym, a zarazem najważniejszym zadaniem rzecznika prasowego, które jest jego podstawowym i codziennym obowiązkiem, jest dbałość o wizerunek instytucji, którą reprezentuje”⁶¹⁴, wobec czego można uznać rzecznika za „twórcę wizerunku instytucji”⁶¹⁵. Pozytywny wizerunek jest wartością oraz mocną stroną instytucji, wspomagając realizację innych funkcji rzecznika i wpisujących się w nie zadań⁶¹⁶. W działaniach nad kreowaniem i utrzymywaniem wizerunku istotne są koordynacja działań i spójność, przy czym należy podkreślić także, iż „wizerunek instytucji powinien być zgodny z jej misją”⁶¹⁷.

1.3.4.2.4. Funkcja antykryzysowa rzecznika prasowego

Jak zauważa K. Gajdka, „rzecznicy zyskują na randzie i znaczeniu przede wszystkim w sytuacjach kryzysowych”⁶¹⁸. Jednocześnie, jak stwierdza K. Dudek, sytuacja kryzysowa, zarówno dla rzecznika, jak i całej reprezentowanej przez niego instytucji, pozostaje chwilą największej próby⁶¹⁹. Wtedy najbardziej uwidacznia się warsztat rzecznika. I mimo że podczas kryzysów, w swego rodzaju stan podwyższonej gotowości postawieni są wszyscy pracownicy, to jednak, jak zaznacza A. Adamus-Muszyńska, odpowiedzialność za przeprowadzenie instytucji przez kryzys, szczególnie w aspektach: informacyjnym, wizerunkowym i wewnątrzkomunikacyjnym, spoczywa właśnie na rzeczniku⁶²⁰ (przy wsparciu kierownictwa⁶²¹). Kryzys jest pewnego rodzaju soczewką skupiającą wszystkie funkcje rzecznika i jednocześnie papierkiem lakmusowym jego kompetencji w zakresie *media relations* i *public relations*.

Słowo „kryzys” wywodzi się z greki, gdzie w języku starogreckim *κρίσις* (*krisis*) oznaczało dosłownie: „rozstrzygnięcie, wybór, osąd, moment decyzji”, natomiast w wiekach późniejszych, nabrało raczej pejoratywnego znaczenia, odnosząc się przede wszystkim do decyzji i rozstrzygnięć podejmowanych w obliczu sytuacji nieprzewidzianych i trudnych⁶²². Dla W. Furmana sytuacja kryzysowa w instytucji to

⁶¹⁴ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 55.

⁶¹⁵ H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 119.

⁶¹⁶ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 55.

⁶¹⁷ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 56.

⁶¹⁸ K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 54.

⁶¹⁹ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 251.

⁶²⁰ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 11-16.

⁶²¹ Por. H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 116.

⁶²² Por. E. Wysocka, *Kryzys – nieodłączny element funkcjonowania współczesnych organizacji*, w: *Zeszyty Naukowe*, 2011 (199), s. 139.

przerywający naturalny bieg spraw; wymagający przemyślanych, lecz natychmiastowych reakcji; podwyższający widoczność instytucji w mediach oraz zwracający na nią szczególną i wzmożoną uwagę jej otoczenia zewnętrznego efekt najczęściej nagłego wydarzenia bądź splotu wydarzeń⁶²³. W jednej ze swoich monografii M. Przybysz zwraca uwagę na fakt, iż każdy kryzys jest zaburzeniem wewnętrznej i zewnętrznej równowagi instytucji⁶²⁴, natomiast w innym opracowaniu proponuje swoją autorską definicję, ujmującą sytuację kryzysową jako: „sytuację nagłą, zaskakującą, trudną, decydującą, rozstrzygającą, przełomową, wymagającą zarządzania i mogącą stać się zarówno zagrożeniem dla organizacji, jak i potencjalną szansą na jej wzmocnienie poprzez podjęcie określonych działań z zakresu *crisis management*”⁶²⁵.

Mimo że, jak widać, pojęcie kryzysu jest dość pojemne i nie wiąże się wyłącznie z tematyką rzecznictwa prasowego, to jednak mając na uwadze obszar badawczy niniejszej dysertacji oraz bazując na powyższych ujęciach kryzysu odnoszących się do pracy rzecznika, podejmiemy się analizy zjawiska sytuacji kryzysowej przede wszystkim w kontekście działań instytucji i jej rzecznika z zakresu PR i MR. W tym celu prześledzimy zagadnienia przede wszystkim takie, jak źródła, klasyfikacje i etapy kryzysu, działania rzecznika przed kryzysem, w jego trakcie i po jego zakończeniu, a także potencjalne przeszkody w realizacji funkcji antykryzysowej przez rzecznika.

1.3.4.2.4.1. Źródła kryzysu

Jeśli chodzi o najczęstsze źródła kryzysu instytucji, da się zauważyć za badaczami, iż mogą one pochodzić z wnętrza instytucji (błędy położonych bądź pracowników, brak równowagi między celami a zasobami instytucji⁶²⁶), z jej otoczenia zewnętrznego (konkurencja, media, przemiany społeczne i gospodarcze⁶²⁷), a także mogą je generować działania samego rzecznika (kłamstwa, nieostrożne rozmowy nieoficjalne, unikanie bądź ignorancja w kontakcie z dziennikarzami, uleganie prowokacjom itp.⁶²⁸).

⁶²³ Por. W. Furman, *Czy i jak korzystać z materiałów public relations*, w: *Źródła informacji dla dziennikarza*, red. K. Wolny-Zmorzyński, A. Kaliszewski, W. Furman, K. Pokorna-Ignatowicz, Warszawa 2008, s. 160.

⁶²⁴ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 81.

⁶²⁵ M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 95.

⁶²⁶ Por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 110.

⁶²⁷ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 66.

⁶²⁸ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 181.

W literaturze przedmiotowej⁶²⁹ stosunkowo dużo uwagi poświęca się faktorom kryzysogennym pochodzącym z wnętrza instytucji, a szczególnie od kierownictwa. Do mogących sprowokować sytuacje kryzysowe najczęstszych błędów przełożonych instytucji zaliczyć można m. in.:

- 1) nieumiejętność sprecyzowania kierunku rozwoju instytucji i jej celów;
- 2) nieumiejętność dostrzegania zmian w otoczeniu instytucji;
- 3) opóźnianie bądź zaniechanie inicjowania koniecznych zmian w instytucji;
- 4) utratę kontaktu z rzeczywistością społeczną i medialną;
- 5) skupienie się przede wszystkim na sprawach wewnątrzinstytucjonalnych;
- 6) nieprzewidywanie i nieplanowanie działań, w tym kryzysowych;
- 7) uporczywe trzymanie się wypracowanych niegdyś, a nieaktualnych współcześnie recept oraz sposobów postępowania i komunikowania;
- 8) niezdecydowanie;
- 9) brak skutecznej i bezpośredniej komunikacji przełożonego z rzecznikiem;
- 10) niejasne powiązania osobowe wewnątrz instytucji;
- 11) kurczowe trzymanie się stanowisk przez osoby tracące kompetencje do ich zajmowania;
- 12) niejasne procedury obsadzania stanowisk wewnątrz instytucji;
- 13) brak jasnego podziału obowiązków w instytucji;
- 14) traktowanie symptomów kryzysu jako stanów niegroźnych i przejściowych;
- 15) zanik kreatywnego i aktualizowanego sposobu kierowania instytucją (wygodnictwo, zasiedzenie, brak motywacji).

Każdą z wymienionych wyżej sytuacji należy uznawać za wysoki stopień ryzyka wystąpienia kryzysu medialnego, co dodatkowo wzmożone jest faktem, iż „w dobie, gdy w mediach «zły news jest dobrym newsem», takie wydarzenia są tematami bardzo pożądanymi przez dziennikarzy”⁶³⁰.

⁶²⁹ Por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 101-111. Por. także: K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 171.

⁶³⁰ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 165.

1.3.4.2.4.2. Propozycje klasyfikacji rodzajów kryzysu

Jeśli chodzi o rodzaje kryzysów, można wyszczególnić je w oparciu o kilka kryteriów. W odniesieniu do aspektu przybliżonego prawdopodobieństwa wystąpienia, można wyróżnić za D. Narożną⁶³¹ kryzysy:

- 1) przewidywalne (np. w kopalni – tąpnięcie, w szpitalu – śmierć młodego pacjenta);
- 2) nieprzewidywalne (np. katastrofa budowlana, pożar u naczelnika straży pożarnej).

Większa bądź mniejsza przewidywalność wystąpienia kryzysu nie zmienia jednak faktu, iż samo wystąpienie sytuacji kryzysowej jest nagłe, pojawia się *ad hoc*.

Inną osią klasyfikacyjną kryzysów jest ich odniesienie do otoczenia instytucji, względem którego wyszczególnia się kryzysy⁶³²:

- 1) wewnętrzne (dotyczące samej instytucji).
- 2) zewnętrzne (angażujące opinię publiczną, media i inne instytucje).

Kryzysy można podzielić także ze względu na konieczność stosowania specjalnych narzędzi antykryzysowych (mówiąc inaczej, w odniesieniu do stopnia skomplikowania ich rozwiązywalności). M. Przybysz proponuje w tym względzie swój autorski podział na kryzysy⁶³³:

- 1) asymilowane (sytuacje rozwiązywane bez użycia wyjątkowych narzędzi, niejako samoczynnie wchłaniane przez organizm instytucji);
- 2) asymilowalne (stanowiące potencjalne zagrożenie sytuacji, na których wchłonięcie organizacja jest przygotowana na podstawie wewnętrznego systemu *crisis management*);
- 3) wymagające zarządzania (sytuacje, na które instytucja nie jest przygotowana; których skutki eskalują szybko, a dodatkowo w trudnym bądź nawet niemożliwym do przewidzenia i opanowania kierunku; wobec których trudno o zastosowanie z góry przygotowanego scenariusza kryzysowego; domagające się wysoce profesjonalnych działań z zakresu *crisis management*).

⁶³¹ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 169-170.

⁶³² Por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 97-101.

⁶³³ Por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 101-105.

1.3.4.2.4.3. Rzecznik prasowy w perspektywie zarządzania kryzysowego

Da się zauważyć, iż literatura przedmiotowa z zakresu rzecznictwa, PR i MR, w odniesieniu do omawianych tutaj sytuacji kryzysowych, powołuje się na konieczność zarządzania kryzysowego (*crisis management*). Jeśli chodzi o sprawne zarządzanie kryzysowe, nie można sprowadzać go wyłącznie do profesjonalnych działań reaktywnych instytucji i rzecznika w trakcie samego kryzysu. W strategię *crisis management* wpisać należy bowiem także proaktywne działania prewencyjne zapobiegające wystąpieniu sytuacji kryzysowej, a także odpowiedniego rodzaju działania postkryzysowe⁶³⁴. Można zatem stwierdzić ogólnie, iż *crisis management* uwzględnia:

- 1) aktywność prewencyjną (w tym: opracowanie strategii kryzysowej);
- 2) aktywność kryzysową (w tym: działania kryzysowe i komunikację kryzysową);
- 3) aktywność postkryzysową.

1.3.4.2.4.3.1. Działania prewencyjne i strategia kryzysowa

Gdy idzie o prewencyjne (proaktywne⁶³⁵, antykryzysowe) zadania rzecznika prasowego przed wystąpieniem sytuacji kryzysowej, należy zaliczyć do nich przede wszystkim⁶³⁶:

- 1) troskę o relację ze środowiskiem dziennikarskim (podkreślaną przez znakomitą większość autorów⁶³⁷);
- 2) troskę o relację z przełożonym i pracownikami instytucji;
- 3) troskę o kreowanie i realizację odpowiedniej polityki informacyjnej w instytucji;

⁶³⁴ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 80.

⁶³⁵ W tym kontekście przez działania proaktywne rozumiemy działania antycypujące potencjalne problemy, pozwalające uniknąć doprowadzenia do stanu kryzysu (por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 95).

⁶³⁶ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik prasowy w sytuacji kryzysowej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 167-177. Por. także: K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 54. Por. także: K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 67. Por. także: M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 80.

⁶³⁷ „Dobre relacje rzecznika z dziennikarzem są niezwykle istotne w sytuacjach kryzysowych” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 89); „Optymalnie, jeśli – w wyniku wypracowanych wcześniej z mediami kontaktów – rzecznik posiada przeciek z redakcji, że szykuje się negatywna publikacja” (K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 54); „Gdy w firmie wybucha kryzys, jego skutki zależą w dużej mierze od stosunków z mediami” (H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 115).

- 4) rzetelne i wiarygodne komunikowanie medialne każdego dnia;
- 5) stworzenie bazy danych kontaktowych redakcji i dziennikarzy oraz ważnych osób na czas kryzysu⁶³⁸;
- 6) podejmowanie działań wynikających z funkcji wizerunkowej rzecznika;
- 7) monitorowanie mediów;
- 8) analizę, interpretację oraz archiwizowanie przekazów medialnych związanych z instytucją (szczególnie dotyczących tematów drażliwych);
- 9) doraźne, szybkie i skuteczne interweniowanie na negatywne publikacje medialne bądź nieprzychylnie reakcje otoczenia wobec instytucji⁶³⁹;
- 10) opracowanie strategii komunikacyjnej na czas kryzysu (tzw. strategii kryzysowej czy tzw. planu kryzysowego) uwzględniającej scenariusze i sztaby kryzysowe⁶⁴⁰.

⁶³⁸ Warto zauważyć za M. Przybysz, iż „wiele instytucji zdaje sobie sprawę z siły oddziaływania jednostki na opinię publiczną i nawiązuje współpracę długoterminową z osobami znanymi i uznawanymi społecznie za autorytety, a często też organizuje kampanie społeczne z udziałem celebrytów. Takie osoby w sytuacji zarówno pozytywnej, jak i trudnej mogą być bezcennym wsparciem wizerunkowym dla instytucji” (M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 80).

⁶³⁹ Jak zauważa K. Dziewulska-Siwiek: „Złe, krzywdzące bądź szkalujące informacje, które ukazują się w prasie o instytucji naruszają jej dobre imię. Dlatego niezbędnym elementem jest odpowiednia reakcja rzecznika. Rzecznik, jako osoba, która dba o wizerunek, nie tylko musi być czujna, ale też mieć wiedzę i umiejętności, co w danej sytuacji może zrobić. Lawina złych komentarzy wobec instytucji może wywoływać sytuację kryzysową. Dlatego tak ważna jest odpowiednia reakcja na krytykę” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 67). Należy jednak zauważyć za Gajdką, iż natychmiastowe reagowanie w formie oficjalnej, odbywające się w przestrzeni medialnej (jak np. sprostowanie czy zdementowanie), powinno dotyczyć prewencji wyłącznie w sprawach najważniejszych (por. K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 191-192). Pietrzak i Hałaj czynią w tej materii niezwykle użyteczne uwagi: „Wszystkie podmioty pojawiające się na publicznej scenie zgodne są (...) co do tego, że z mediami nie ma sensu walczyć. Domaganie się sprostowań rzadko odnosi skutek i tworzy negatywne relacje z redakcjami. Naczelną zasadą jest wobec tego utrzymywanie z nimi przyjacielskich stosunków (...). Jeśli np. «zaczepka» medialna ukazała się w lokalnej lub małonakładowej gazecie, warto zastanowić się, czy w ogóle warto sprawę nagłaśniać. Często doradcy w takich sytuacjach mówią: «Najlepiej nie odzywać się, może to być prowokacja». O ile artykuł pojawia się w opiniotwórczej gazecie, lepiej jest rozpocząć rozmowy z przedstawicielami redakcji, jednak nie przez umieszczenie oficjalnego sprostowania. Nie jest także dobrym wyjściem publikowanie swojego stanowiska w rubryce płatnych ogłoszeń. Celem dyskusji z przedstawicielami redakcji nie powinno być polemizowanie z nimi, zwłaszcza co do konkluzji dziennikarskich zawartych w materiale, lecz spowodowanie publikacji korygującej wcześniejsze błędy i tym samym mającej dla firmy pozytywny wydźwięk” (H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 115). Należy na koniec dodać za D. Narożną, iż rozsądne podejście do interweniowania w formie oficjalnych korekt i sprostowań, nie oznacza zaprzestania szybkiego reagowania na negatywne posty czy ustosunkowywania się do wpływających maili bądź listów z niepokojącymi treściami (por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 169).

⁶⁴⁰ „Sztab kryzysowy powinien się składać z pracowników o strategicznym znaczeniu dla organizacji. Stałą strukturę sztabów różnych organizacji tworzą: ściśle kierownictwo lub jego reprezentant władny podejmować jednoosobowo decyzje, rzecznik prasowy kryzysowy, prawnik, kierownik personalny, ewentualnie psycholog, szef PR, natomiast w zależności od charakteru organizacji i przewidywanych źródeł kryzysu także niektóre inne osoby, na co dzień odpowiadające za obszar kryzysu: specjaliści technolodzy, ochrona przeciwpożarowa zakładu, służby BHP, odpowiedzialni za ochronę środowiska, konstruktor, ewentualnie przedstawiciele konsumentów, ruchów ekologicznych itd. Główne funkcje sztabu kryzysowego to: 1. przygotowanie organizacyjne, przede wszystkim argumentacji, co się stanie i co trzeba zrobić, jeżeli wystąpiłaby niebezpieczna sytuacja „x”, a co, gdy sytuacja „y”, jaka dokumentacja rzeczowa,

Strategia kryzysowa, do której odnosi się ostatni z punktów powyższego zestawienia kroków prewencyjnych, warunkuje jednocześnie pierwsze kroki postępowania rzecznika i instytucji w trakcie pojawiającego się kryzysu. Jest ona swoistym zwornikiem wszystkich trzech wspomnianych wyżej elementów wpisujących się w *crisis management* (proaktywnych działań prewencyjnych, działań w trakcie kryzysu, a także odpowiedniego rodzaju działań postkryzysowych), stąd domaga się omówienia.

Jak słusznie podkreślają D. Tworzydło i Z. Chmielewski, „pomimo że nie można przewidzieć wszystkich negatywnych zdarzeń, z jakimi może spotkać się instytucja, możliwe i potrzebne jest podjęcie działań przygotowawczych oraz stworzenie mechanizmów działania na wypadek typowych dla danej branży zagrożeń”⁶⁴¹. Opracowanie i spisanie wspomnianych mechanizmów działania na czas kryzysu to, mówiąc ogólnie, właśnie strategia kryzysowa⁶⁴², uwzględniająca procedury działania oraz role pracowników instytucji (zarówno te właściwe wszystkim kryzysom, jak też odpowiednie dla różnego rodzaju scenariuszy kryzysowych)⁶⁴³.

Dziewulska-Siwiek definiuje strategię kryzysową jako „plan operacyjny będący spisem wewnętrznych procedur, który stale powinien być aktualizowany i dostosowywany do zmieniających się realiów”⁶⁴⁴. Rzetelna strategia kryzysowa ujmuje możliwie najprecyzyjniej zarówno elementy stałe każdego kryzysu (ogólny plan kryzysowy), jak również elementy właściwe różnego rodzaju potencjalnym kryzysom (scenariusze kryzysowe). Do tzw. stałych elementów kryzysu (uwzględnionych w ogólnej strategii kryzysowej) zaliczają się m. in.: wybór odpowiedniego scenariusza kryzysowego; wybór odpowiedniego wariantu składu sztabu kryzysowego⁶⁴⁵; wybór

jakie argumenty mogłyby zostać wykorzystane; 2. wykazanie otoczeniu, iż jego problemy i niepokoje są traktowane tak, jak być powinny, to znaczy poważnie; dlatego — choć liczba członków takiego zespołu winna być ograniczona — należy przewidzieć w nim miejsce także dla reprezentanta(ów) otoczenia” (K. Wójcik, *Public relations. Wiarygodny dialog z otoczeniem*, Warszawa 2015, s. 388).

⁶⁴¹ D. Tworzydło, Z. Chmielewski, *Sytuacje kryzysowe, czyli jak wygrać w sytuacji teoretycznie przegranej?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 324.

⁶⁴² „Wszelkie ustalenia dotyczące tego, kto, co i według jakich zasad, kiedy i gdzie będzie robił w sytuacji kryzysu oraz dokumenty i materiały kryzysowe powinny znaleźć się w specjalnej księdze oznaczonej jako dokumentacja kryzysowa, z przejrzystym układem i spisem treści, gdyż tylko same scenariusze kryzysowe mogą mieć kilkadziesiąt i więcej stron (...). Taka księga może mieć — i obecnie zazwyczaj ma — postać pliku elektronicznego. O miejscu przechowywania obu ksiąg muszą wiedzieć członkowie sztabu kryzysowego, ustanowiony na czas kryzysu rzecznik prasowy oraz inne osoby zatrudnione na strategicznych stanowiskach w organizacji” (K. Wójcik, *Public relations. Wiarygodny dialog z otoczeniem*, Warszawa 2015, s. 388).

⁶⁴³ Por. K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 171.

⁶⁴⁴ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 67.

⁶⁴⁵ W przypadku różnych materii kryzysu może dochodzić do posługiwania się różnymi wariantami składu sztabów kryzysowych oraz sposobu komunikowania kryzysowego.

odpowiednich okoliczności pierwszego kroku komunikacyjnego (jak np. zwołanie konferencji prasowej czy wydanie oświadczenia); wskazanie podmiotu odpowiedzialnego za komunikowanie medialne itp. Jeśli chodzi z kolei o pojedyncze scenariusze kryzysowe, uwzględnia się w nich: „jakie osoby wchodzi do sztabu kryzysowego, jakie treści zostaną przekazane do mediów i w jakiej perspektywie czasowej oraz o czym nie należy mówić”⁶⁴⁶. Ponadto: prognozuje się w nich, czym w sposób szczególny będą zajmować się media; wskazuje się osoby odpowiedzialne za udzielanie strategicznych informacji; ustala się brzmienie kluczowych komunikatów⁶⁴⁷; przygotowuje się adekwatne propozycje narracji kierowanych wobec dziennikarzy⁶⁴⁸.

Podsumowując, z jednej strony należy stwierdzić za Tworzydłą i Chmielewskim, iż „stworzenie planu zarządzania w sytuacjach kryzysowych to warunek konieczny do utrzymania stabilnej pozycji firmy oraz odbudowania jej wizerunku i zaufania do niej”⁶⁴⁹. Z drugiej jednak, warto zauważyć za Narożną, iż „rozwój sytuacji kryzysowej ulega modyfikacjom, które uzależnione są także od zachowań dziennikarzy i efektów ich pracy w postaci publikacji lub emisji materiałów prasowych”⁶⁵⁰, stąd „nie należy kurczowo trzymać się jednego rozwiązania”⁶⁵¹.

1.3.4.2.4.3.2. Przebieg kryzysu a działania rzecznika prasowego

Jeśli chodzi o przebieg samej sytuacji kryzysowej, literatura przedmiotowa wyróżnia zasadniczo trzy jej fazy⁶⁵²:

- 1) *pre-crisis* (preludium kryzysu) – niekontrolowane przez instytucję rozprzestrzenianie się szkodliwych dla niej czynników kryzysogennych

⁶⁴⁶ D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 169.

⁶⁴⁷ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 80.

⁶⁴⁸ „Określa się przy tym listę trudnych pytań i przygotowuje się propozycję odpowiedzi na nie. Trzeba mieć kilka alternatyw i w momencie pojawienia się medialnej sytuacji kryzysowej przedstawić je przełożonemu, by wybrał którąś opcję i zaakceptował dane treści” (D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 169).

⁶⁴⁹ D. Tworzydło, Z. Chmielewski, *Sytuacje kryzysowe, czyli jak wygrać w sytuacji teoretycznie przegranej?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 324.

⁶⁵⁰ D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 169.

⁶⁵¹ D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 169.

⁶⁵² Por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 101-115-118.

(np. komunikatów medialnych w przypadku kryzysu zewnętrznego bądź napięć kadrowych w przypadku kryzysu wewnątrzinstytucjonalnego);

- 2) *crisis* (kryzys) – eskalacja zdarzeń (zagrożenie dla wizerunku i działalności);
- 3) *post-crisis* (epilog kryzysu) – powrót do równowagi (z wizerunkiem nadszarpniętym bądź umocnionym).

Odnosząc się do powyższego wyszczególnienia, należy zwrócić uwagę na newralgiczny moment początkujący właściwy stan kryzysu w odniesieniu do najbardziej interesującego nas aspektu medialnego. Mianowicie, jak podkreśla Narożna, „za moment rozpoczęcia medialnej sytuacji kryzysowej można uznać albo fakt pozyskania informacji przez dziennikarza mogących zagrazać szeroko pojętym interesom organizacji, albo datę publikacji pierwszego materiału prasowego na ten temat w środowiskach społecznego przekazu”⁶⁵³. Innymi słowy: „Kiedy pierwszy dziennikarz skontaktuje się z rzecznikiem prasowym w danej sprawie, która nosi cechy sytuacji kryzysowej, to uznaje się, że przyjmuje ona wymiar medialny”⁶⁵⁴. W momencie, kiedy kryzys medialny staje się faktem, instytucji grożą dwie słabości, na które uwagę zwracają Tworzydło i Chmielewski⁶⁵⁵. Warunkują one obranie dwóch niewłaściwych kierunków poprowadzenia kryzysu. Są to:

- 1) wycofywanie się (nie tylko nie prowadzi to do rozwiązania problemu, ale pogłębia kryzys, pogarsza relacje z otoczeniem i bywa początkiem długotrwałego, a niekiedy całkowitego kryzysu i dewaluacji wizerunku);
- 2) nadmierne uleganie naciskom (paniczne i bezkrytyczne dostosowywanie się do wszystkich żądań grup faktycznie poszkodowanych bądź uznających się za poszkodowane).

Powyższe postawy na ogół są prezentowane przez kierownictwo instytucji. Stąd właśnie, w kontekście obrania właściwego kierunku poprowadzenia kryzysu medialnego, bardzo ważną rolę pełni rzecznik prasowy, który ze względu na zaufanie, autorytet i kompetencje, powinien wyprowadzić przełożonego z błędnego mniemania i skłonić do podjęcia racjonalnych i specjalistycznych kroków niewpisujących się w żadną z dwóch zasygnalizowanych wyżej skrajności.

⁶⁵³ D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 170.

⁶⁵⁴ D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 173.

⁶⁵⁵ Por. D. Tworzydło, Z. Chmielewski, *Sytuacje kryzysowe, czyli jak wygrać w sytuacji teoretycznie przegranej?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 328.

„Rzecznik, który jest reprezentantem instytucji, w krytycznym momencie jest też utożsamiany z kryzysem, a słowa, które wypowiada są głosem instytucji i komentarzem do zaistniałej sytuacji”⁶⁵⁶, podkreśla Dziewulska-Siwek. Stąd istotne jest wskazanie konkretnych działań rzecznika prasowego w czasie kryzysu. Literatura przedmiotowa⁶⁵⁷ zalicza do nich przede wszystkim:

- 1) błyskawiczny⁶⁵⁸ wybór odpowiedniego scenariusza kryzysowego ze strategii kryzysowej;
- 2) określenie jednego stanowiska instytucji⁶⁵⁹;
- 3) wskazanie jednego źródła informacji (np. stworzenie prasowego biura kryzysowego podającego na bieżąco aktualne informacje)⁶⁶⁰;
- 4) jak najszybsze zorganizowanie konferencji prasowej, udzielenie wypowiedzi do mediów bądź wydanie oświadczenia;
- 5) stały kontakt rzecznika i biura prasowego z przełożonymi;
- 6) podtrzymywanie komunikacji wewnętrznej z pracownikami;

⁶⁵⁶ K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 67.

⁶⁵⁷ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik prasowy w sytuacji kryzysowej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 167-177. Por. także: M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 80-81. Por. także: K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 54. Por. także: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 252. Por. także: W. Rydzak, *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 276-293. Por. także: D. Tworzydło, Z. Chmielewski, *Sytuacje kryzysowe, czyli jak wygrać w sytuacji teoretycznie przegranej?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 324-333. Por. także: H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 115.

⁶⁵⁸ „Każdy kryzys otwiera okno, przez które można go opanować, ale trzeba je otworzyć w czasie od 45 minut do maksymalnie 12 godzin po jego rozpoczęciu” (W. Rydzak, *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 287).

⁶⁵⁹ K. Gajdka, w kontekście określenia stanowiska instytucji, zwraca uwagę na fakt, czy ewentualne zarzuty względem instytucji bądź osoby są uprawnione, czy też nie. „Jeśli wina jest ewidentna – należy przyznać się od razu do błędu i przeprosić”, pisze autor (K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 54). Dodaje, iż postawa taka jest dobrze przyjmowana zarówno przez dziennikarzy, jak również odbiorców mediów oraz całe (zewnętrzne i wewnętrzne) otoczenie instytucji. „Nawet źle nastawionemu do nas dziennikarzowi trudno będzie wówczas udowodnić, że jesteśmy bezczelni, bezduszni czy cyniczni (...). Najgorsze co można zrobić, to zapierać się, że nie jesteśmy winni, udawać, że nie wiemy o co chodzi, zwać winę na innych (...), próbować rozprasać odpowiedzialność (...). W ten sposób raz na zawsze można utracić w oczach dziennikarzy wiarygodność”, pisze autor (K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 54).

⁶⁶⁰ Badania empiryczne przeprowadzone przez K. Dudka potwierdzają, iż w proces komunikacji często włączają się także inni przedstawiciele instytucji; gdy idzie o kryzysy najpoważniejsze, wówczas rolę komunikacyjną przejmują niejednokrotnie nawet przedstawiciele kadry kierowniczej (por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 252).

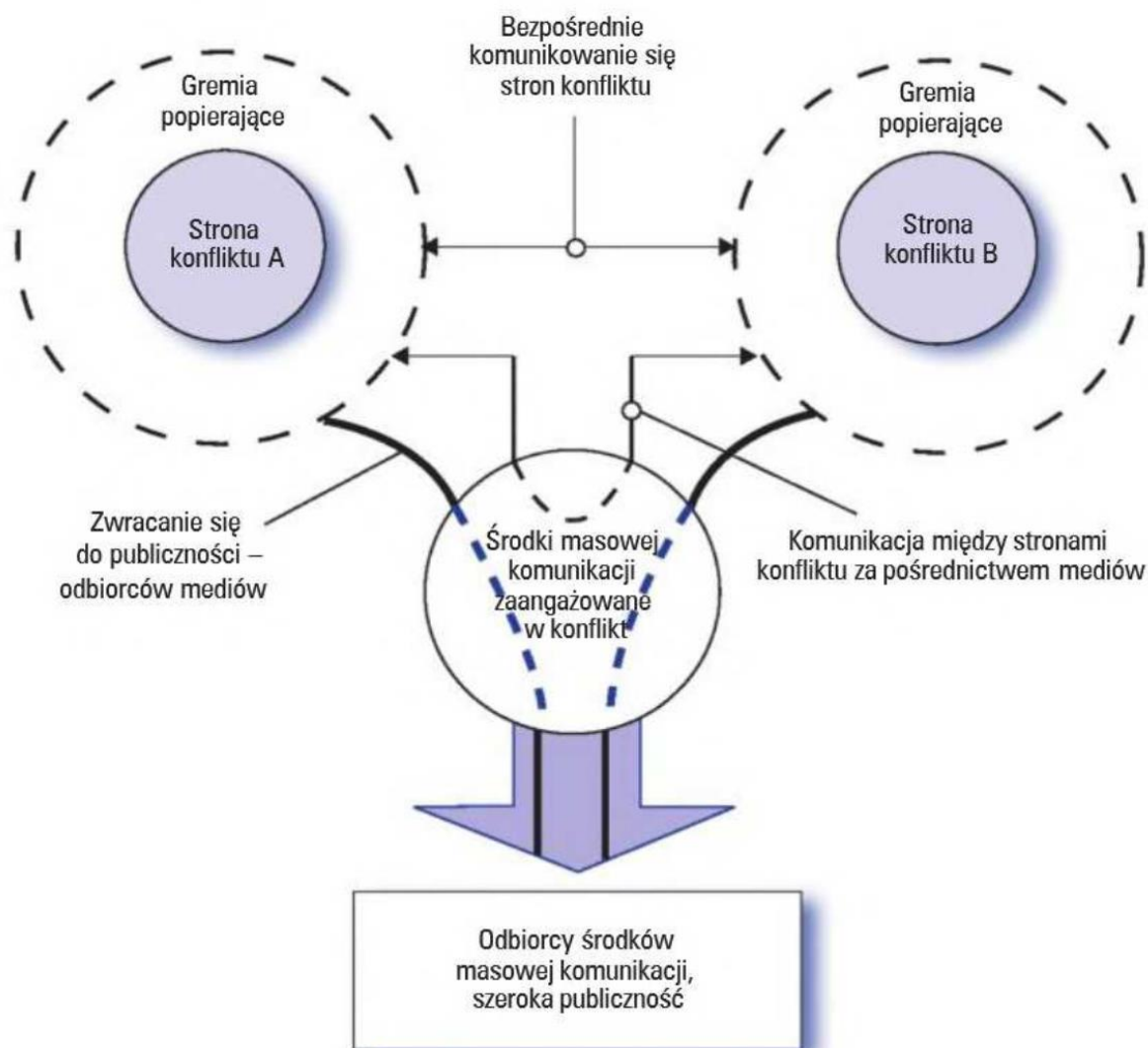
- 7) podtrzymywanie komunikacji zewnętrznej (w tym tzw. dawkowanie treści⁶⁶¹);
- 8) unikanie reakcji emocjonalnych;
- 9) analizę faktów i danych umożliwiającą kontrolę przepływu informacji w ramach kryzysu;
- 10) przewidywanie potencjalnych oskarżeń i przygotowanie adekwatnych form odpowiedzi;
- 11) monitorowanie oraz dotrzymywanie terminów obiecanych mediom i opinii publicznej;
- 12) podtrzymywanie poziomu zaufania do instytucji na zewnątrz i wewnątrz niej samej;
- 13) dostarczanie wsparcia autorytetów;
- 14) zapowiadanie działań naprawczych;
- 15) całodobową dyspozycyjność.

Praktyka przekonuje, iż rzecznik prasowy niejednokrotnie może w swej pracy napotkać sytuacje, w których kryzys wynika nie tyle z ewidentnego (i w pewnym sensie odkrytego oraz nagłośnionego) błędu instytucji, ile z przeradzającego się w dłuższy proces symetrycznego konfliktu instytucji z innym podmiotem instytucjonalnym bądź osobowym na podobnym poziomie. Jeśli chodzi o kryzysy mające znamiona zapośredniczonego medialnie konfliktu pomiędzy określonymi podmiotami (osobami bądź instytucjami), należy mieć na uwadze, iż media mogą w nich pełnić nie tylko rolę sprawozdawców informujących o konflikcie opinię publiczną, lecz także pośredników pomiędzy stronami a opinią publiczną, czy również pewnego rodzaju mediatorów stron pomiędzy sobą. Dzieje się tak m. in. wówczas, gdy skonfliktowane podmioty podejmują ze sobą dialog (wyłącznie bądź także) poprzez publikowane w mediach oświadczenia czy wystąpienia. Kwestię struktury tego rodzaju konfliktu medialnego w interesujący sposób obrazuje model autorstwa K. Wójcika⁶⁶² uwzględniający zarówno (zapośredniczoną i bezpośrednią) komunikację pomiędzy stronami konfliktu, jak również rolę mediów na linii komunikacyjnej: skonfliktowane instytucje-opinia publiczna.

⁶⁶¹ „Rozsądny rzecznik prasowy, mając zebrane dane, podzieli je na etapy przekazywania poszczególnych treści mediom w czasie trwania sytuacji kryzysowej. Nie ujawni wszystkich informacji od razu, gdyż drążący temat dziennikarz z biegiem czasu będzie chciał uzyskać więcej informacji. W momencie ich niezyskania zwróci się do kogoś innego lub poszuka informatora niekoniecznie wypowiadającego się pozytywnie dla danej organizacji. Stąd mądrym posunięciem jest dawkowanie treści prasie” (D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 178).

⁶⁶² Por. K. Wójcik, *Public relations. Wiarygodny dialog z otoczeniem*, Warszawa 2015, s. 380.

Grafika 11.: Model struktury konfliktu medialnego wg Wójcik

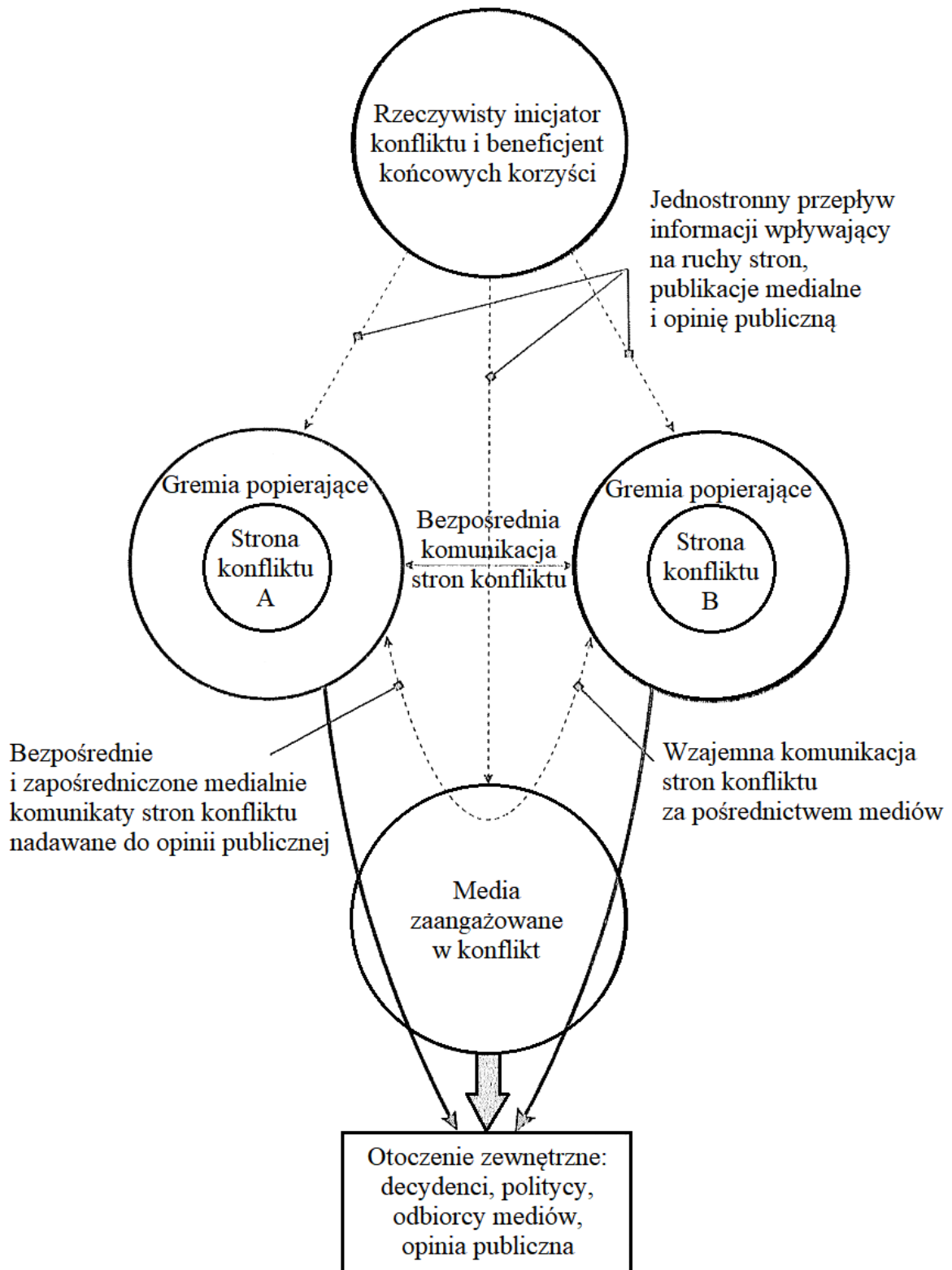
Źródło: K. Wójcik, *Public relations. Wiarygodny dialog z otoczeniem*, Warszawa 2015, s. 380

Zaprezentowana w modelu struktura konfliktu może doznać rozszerzenia, jeśli konflikt pomiędzy stronami nie został wygenerowany przez nie same. Gdy żadna ze stron nie jest inicjatorem, a jedynie bezpośrednim uczestnikiem konfliktu, wówczas w powyższym modelu należy uwzględnić obecność oraz rolę tzw. rzeczywistego inicjatora konfliktu. Rozszerza się wówczas nie tylko sam schemat, lecz także rola mediów w całym procesie komunikowania kryzysu. Model wielokanałowej struktury komunikowania medialnego podczas sytuacji kryzysowych opracował W. Rydzak⁶⁶³, wykorzystując gotowy już model K. Wójcik⁶⁶⁴ i rozszerzając go o wspomniane aspekty.

⁶⁶³ Por. W. Rydzak, *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 279.

⁶⁶⁴ Wobec tego, iż zaprezentowany wyżej model Wójcik pochodzi z 2015 r., a model Rydzaka z 2006 r., wyjaśnijmy, iż autor bazuje na (identycznym z powyższym) modelu z 2005 r. (wydanie trzecie książki).

Grafika 12.: Model wielokanałowej struktury komunikowania kryzysowego wg Rydzaka

Źródło: W. Rydzak, *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 279

Jak widać, w sytuacjach kryzysowych mających charakter konfliktu międzypodmiotowego, media pełnią rolę wieloraką, stąd także sfera zadaniowa rzecznika prasowego ulega adekwatnemu rozszerzeniu. Rzecznik odpowiada wówczas zarówno za komunikację bezpośrednią z drugą stroną konfliktu, jak również za komunikowanie się z nią poprzez media, a także za analizę przekazów mediów nt. (odbywającej się w nich i poza nimi) komunikacji międzyinstytucjonalnej, czy wreszcie za komunikowanie medialne wobec opinii publicznej. Jednocześnie, jeśli rzeczywisty inicjator konfliktu pozostaje jawny i otwarty na komunikację, zadaniem rzecznika będzie podjęcie zadań komunikacyjnych wobec niego. Dodatkowo, wciąż wypełnia on wszystkie opisane wcześniej zadania wpisujące się w zarządzanie kryzysowe.

Jeśli chodzi o zasady komunikacyjne rzecznika dotyczące już nie tylko opisanej wyżej sytuacji kryzysowej w formie zapośredniczonego medialnie konfliktu międzypodmiotowego, lecz każdego z kryzysów, warto w tym miejscu przywołać ku syntezie i podsumowaniu także interesujące zestawienie autorstwa W. Budzyńskiego, nazwane przez niego *Dziesięcioma zasadami zachowania się rzecznika w sytuacji kryzysowej*. Wyliczone przez autora kroki prezentują się w sposób następujący⁶⁶⁵:

- 1) Przewiduj nieprzewidywalne.
- 2) Bądź przygotowany.
- 3) Trzymaj nerwy na wodzy.
- 4) Nie kłam.
- 5) Nie udawaj, że nic się nie stało.
- 6) Nie snuj hipotez i nie spekuluj.
- 7) Nie podawaj niepotwierdzonych faktów.
- 8) Informuj na bieżąco media.
- 9) Reaguj błyskawicznie na plotki.
- 10) Pokaż, że kontrolujesz sytuację i masz wizję wybrnięcia z niej.

Odpowiednie przeprowadzenie przez rzecznika wszystkich wymienionych dotychczas działań i procedur podczas kryzysu, może napotkać na określone trudności. Literatura podkreśla w tym względzie głównie problemy generowane przez samą instytucję, a zwłaszcza przez jej kadrę zarządzającą. Do najczęstszych błędów kierownictwa

⁶⁶⁵ Mimo że zaprezentowany przez nas *sui generis* dekalog kryzysowy rzecznika autorstwa Budzyńskiego jest w całości cytatem dosłownym, to ze względów estetycznych oraz z powodu wyliczenia go w punktach, odstępimy w tym wypadku od stosowania cudzysłowów. Cytat pochodzi z następującego źródła: W. Budzyński, *Public relations. Zarządzanie reputacją firmy*, Warszawa 2003, s. 146.

oraz problemów obniżających skuteczność działań rzecznika prasowego w czasie kryzysu, Gajdka⁶⁶⁶, Przybysz⁶⁶⁷ i Adamus-Matuszyńska⁶⁶⁸ zaliczają m. in.:

- 1) niski poziom (bądź brak) zaufania przełożonych względem rzecznika;
- 2) niski poziom (bądź brak) zaufania wewnątrzinstytucjonalnego względem rzecznika;
- 3) zmuszanie rzecznika do obrania strategii bazującej na kłamstwie⁶⁶⁹;
- 4) brak koherentności przekazywanych informacji;
- 5) nieodpowiednią organizację pracy wewnątrz instytucji;
- 6) nieumiejętne zarządzanie emocjami przez rzecznika bądź pracowników instytucji;
- 7) nieutożsamianie się przełożonych z zaistniałym kryzysem (w tym brak chęci do wzięcia odpowiedzialności za przeprowadzenie instytucji przez kryzys razem z rzecznikiem);
- 8) zbyt niskie fundusze instytucji.

Oprócz przedstawionych powyżej trudności, każdy z kryzysów może, rzecz jasna, generować inne, specyficzne i wyłącznie jemu właściwe przeszkody, które przy współpracy z kierownictwem, rzecznik winien na bieżąco, skutecznie niwelować.

1.3.4.2.4.3.3. Działania rzecznika prasowego po kryzysie

Jeśli chodzi o tzw. epilog kryzysu, czyli jego wygaszanie, należy zauważyć za Narożną: „Brak kolejnych pytań ze strony dziennikarzy co do sytuacji kryzysowej nie jest równoznaczny z jej zakończeniem. Często po kilku latach sprawy wracają w formie kolejnych pytań do rzecznika prasowego. Stąd istotne jest archiwizowanie materiałów prasowych i całej dokumentacji z tym związanej”⁶⁷⁰.

⁶⁶⁶ Por. K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 170-176. Por. także: K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 54.

⁶⁶⁷ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 81.

⁶⁶⁸ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik prasowy w sytuacji kryzysowej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 175.

⁶⁶⁹ K. Gajdka podkreśla, iż jednym z największych utrudnień w pracy antykryzysowej rzecznika jest postawa przełożonych, którzy w przypadku przewinienia, nie potrafią przyznać się do winy. Autor pisze: „Najgorsze, iż przełożeni często wymuszają na rzecznikach, by szli z oślim uporem w zaparte, bo «jeśli będziemy konsekwentnie zaprzeczać, to tylko na tym wygramy»” (K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 171).

⁶⁷⁰ D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 181.

Do działań rzecznika prasowego po kryzysie, należą⁶⁷¹:

- 1) zbadanie i określenie efektywności strategii kryzysowej wdrożonej w ramach *ciris management*;
- 2) zbadanie i określenie efektywności scenariusza kryzysowego wdrożonego w ramach strategii kryzysowej;
- 3) analiza i interpretacja reakcji otoczenia;
- 4) zaktualizowanie polityki informacyjnej, strategii kryzysowej oraz scenariuszy kryzysowych w oparciu o zebrane w czasie kryzysu doświadczenie;
- 5) poinformowanie odpowiednich podmiotów z otoczenia (wewnętrznego i zewnętrznego) o konsekwencjach kryzysu.

Podsumowując, należy dodać, iż przeważająca większość autorów zwraca uwagę na fakt, iż każdy profesjonalnie zarządzony kryzys, mimo wiadomych trudów, nosi w sobie potencjalność rozwojową i liczne aspekty pozytywne (tzw. ziarna wzrostu i zmian⁶⁷²). „Każdą sytuację kryzysową można przekuć w sukces, pod warunkiem jednak, że nie boimy się odpowiedzialności, umiemy przyznać się do błędów, reagujemy szybko i profesjonalnie oraz jesteśmy przygotowani na różne ewentualności”⁶⁷³, pisze Gajdka. Warto w tym kontekście zauważyć za Narożną, iż „miarą sukcesu rzecznika prasowego jest nie tylko to, co ukazało się w mediach, ale także to, co nie ukazało się w nich, a mogło się ukazać”⁶⁷⁴. Poza tym, jak stwierdzają Tworzydło i Chmielewski, publiczność ocenia nie tylko problem, ale i sam fakt podjęcia prób rozwiązania oraz sposób, w jaki instytucja kryzysem zarządza i jak go komunikuje⁶⁷⁵. Autorzy dodają: „W świadomości ludzi trwalszy ślad pozostawia szybki, perfekcyjny i satysfakcjonujący sposób rozwiązania problemu, niż on sam”⁶⁷⁶. Pietrzak i Hałaj zauważają z kolei, iż „kryzys, szczególnie ten, o którym i tak wszyscy wiedzą, mimo pejoratywnej wymowy może być wykorzystany

⁶⁷¹ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik prasowy w sytuacji kryzysowej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 175. Por. także: M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 81.

⁶⁷² E. Wysłocka, *Kryzys – nieodłączny element funkcjonowania współczesnych organizacji*, w: *Zeszyty Naukowe*, 2011 (199), s. 140.

⁶⁷³ K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 171.

⁶⁷⁴ D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 165.

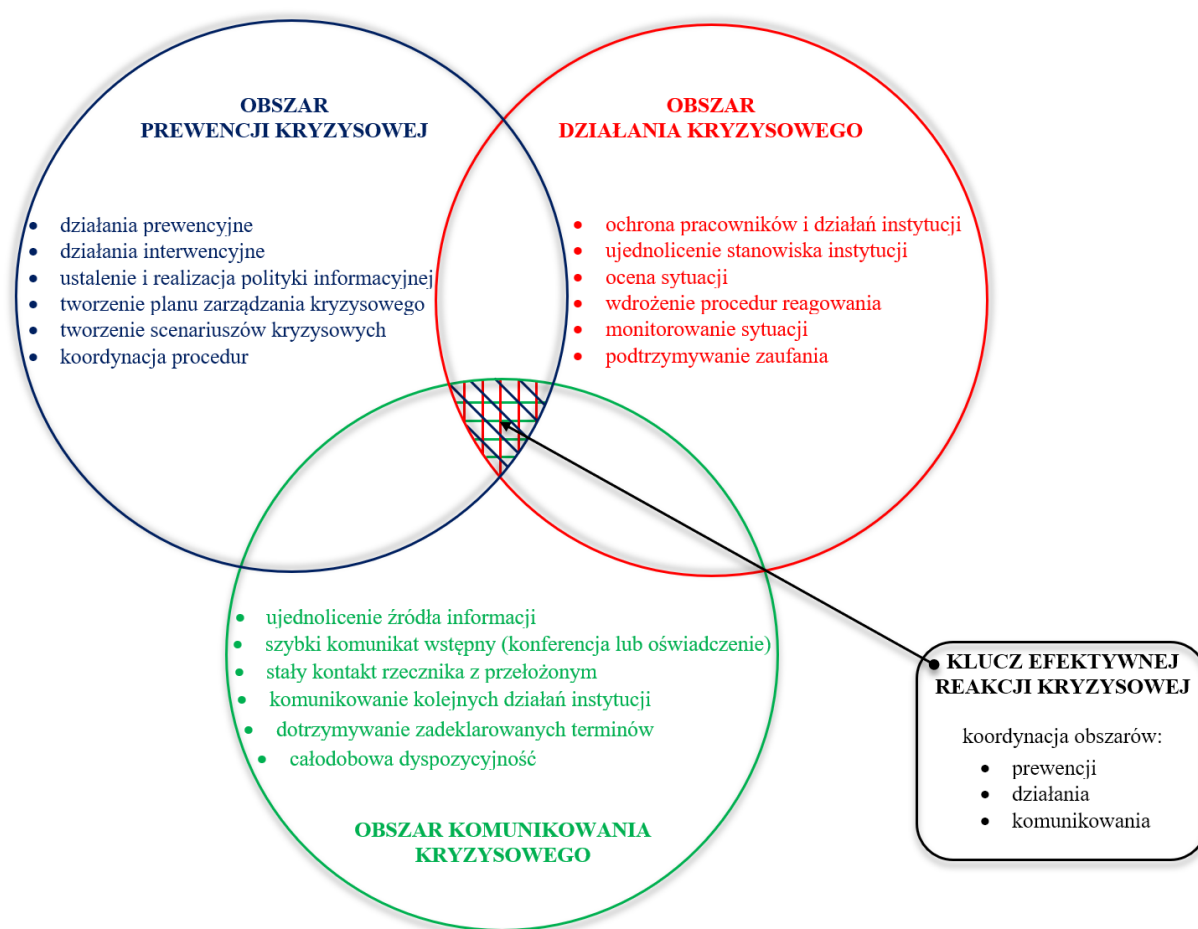
⁶⁷⁵ Por. D. Tworzydło, Z. Chmielewski, *Sytuacje kryzysowe, czyli jak wygrać w sytuacji teoretycznie przegranej?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 328-329.

⁶⁷⁶ D. Tworzydło, Z. Chmielewski, *Sytuacje kryzysowe, czyli jak wygrać w sytuacji teoretycznie przegranej?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 329.

także na korzyść firmy, na przykład przez bardziej energiczną współpracę z mediami⁶⁷⁷.
Zatem, jak konstatuje Zimnak, „każda sytuacja kryzysowa przytrafiająca się organizacji
nosi w sobie załączek sukcesu, mogący jej wizerunek poprawić”⁶⁷⁸.

„Zarządzanie w sytuacji kryzysowej, a także sam fakt przygotowania do kryzysu,
to współcześnie nie tylko potrzeba, to konieczność”⁶⁷⁹, puentują badacze. Niech
zobrazuje tę konkluzję schemat ukazujący wagę koordynacji sfer prewencyjnej,
operatywnej i komunikacyjnej w efektywnym reagowaniu instytucji na kryzys.

Grafika 13.: Elementy składowe i obszar kluczowy efektywnej reakcji kryzysowej

Źródło: Opracowanie własne⁶⁸⁰

⁶⁷⁷ H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 115.

⁶⁷⁸ M. Zimnak, *Kryzys komunikacyjny*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 79.

⁶⁷⁹ D. Tworzydło, Z. Chmielewski, *Sytuacje kryzysowe, czyli jak wygrać w sytuacji teoretycznie przegranej?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 332.

⁶⁸⁰ Schemat uwzględniający elementy składowe i obszar kluczowy efektywnego reagowania w czasie kryzysu, w aspektach koncepcyjnym i graficznym skonstruowaliśmy w oparciu o nieco odmienne schematy autorstwa W. Rydzaka (por. W. Rydzak, *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, w: *Public*

„Niektórzy z rzeczników działają od kryzysu do kryzysu (np. rzecznicy prasowi korporacji), inni żyją ze świadomością permanentnego kryzysu⁶⁸¹ (np. rzecznicy prasowi partii i ugrupowań politycznych)”⁶⁸², podsumowuje D. Narożna. Jednak, nawet jeśli reprezentowana przez rzecznika instytucja z kryzysami nie musi mierzyć się nader często, to i tak należy „przyjąć jako pewnik, że sytuacja kryzysowa nastąpi; otwartą kwestią pozostaje jedynie, kiedy?”⁶⁸³. Mając natomiast na uwadze, iż „złe pokierowanie sytuacją kryzysową marnuje pozytywne szanse, a organizacja pozostaje na placu boju z samymi stratami wizerunkowymi”⁶⁸⁴, należy przyznać rację autorom akcentującym obligatoryjny dla instytucji charakter przygotowania odpowiedniej strategii kryzysowej oraz posiadania profesjonalnego rzecznika⁶⁸⁵.

1.3.4.3. Funkcje wtórne rzecznika prasowego

Po omówieniu tzw. funkcji podstawowych rzecznika prasowego (informacyjnej, wewnątrzinstytucjonalnej, wizerunkowej i antykryzysowej), podejmiemy jeszcze próbę wyszczególnienia tzw. funkcji wtórnych, które uznajemy za wpisujące się w nie pochodne. Zgodnie z ujęciami słownikowymi⁶⁸⁶ rozumiemy je właśnie jako funkcje pochodne, będące przekształceniami bądź następstwami funkcji pierwotnych, czyli podstawowych. Lista poniższa nie rości sobie prawa do wyczerpania szerokiej gamy wszystkich możliwych do realizowania przez rzecznika funkcji. Ma pełnić jedynie rolę wzmiankującą, ukierunkowaną na samą możliwość dostrzeżenia prezentowanych wariantów oraz uwzględnienia propozycji innych autorów. Nie idzie w niej również

relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 280-281), natomiast pod kątem treściowym, opieraliśmy się na refleksjach naukowych autorstwa M. Przybysz (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 77-83. Por. także: M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 119-147).

⁶⁸¹ „Brak rozumienia pracy mediów zawsze skutkuje porażką, która przeradza się w chroniczny kryzys medialny” (M. Dyderska, M. Lizut, *Współpraca z mediami w sytuacjach kryzysowych na przykładzie pożaru w Kamieniu Pomorskim 13 kwietnia 2009 r.*, w: *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*, 2010/2011, s. 353).

⁶⁸² D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 181.

⁶⁸³ D. Tworzydło, Z. Chmielewski, *Sytuacje kryzysowe, czyli jak wygrać w sytuacji teoretycznie przegranej?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 325.

⁶⁸⁴ M. Zimnak, *Kryzys komunikacyjny*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 79.

⁶⁸⁵ Por. D. Tworzydło, Z. Chmielewski, *Sytuacje kryzysowe, czyli jak wygrać w sytuacji teoretycznie przegranej?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 332.

⁶⁸⁶ Por. <https://sjp.pwn.pl/sjp/wtorny;2538370.html> (1. 05. 2023). Por. także: <https://sjp.pl/wtorny> (1. 05. 2023).

o dokonanie ostatecznej oceny ważkości sygnalizowanych sfer czy też doprowadzenie do jednoznacznych rozstrzygnięć dotyczących materii sygnalizowanych działań, a mianowicie, o wskazanie czy obszary te są bardziej funkcjami, aspektami, konsekwencjami czy też cechami działań rzecznika (w odniesieniu do niektórych z nich, poczyniliśmy zresztą stosowne uwagi nieco wcześniej). W większości przypadków, a może nawet we wszystkich, fakt przypisania wymienionych płaszczyzn do funkcjonalnej sfery działań rzecznika prasowego, zdaje się pozostawać kwestią otwartą. W każdym razie, biorąc pod uwagę wszystkie poczynione dotychczas wywody, odnosząc się do dorobku literatury przedmiotowej oraz pomijając w zestawieniu scharakteryzowane przez nas wyżej tzw. funkcje podstawowe, chcemy zauważyć, iż rzecznikowi prasowemu (w układzie alfabetycznym) można także przypisać funkcje takie, jak m. in.:

- 1) administracyjną⁶⁸⁷;
- 2) doradczą⁶⁸⁸;
- 3) dydaktyczną⁶⁸⁹;
- 4) edukacyjną⁶⁹⁰;
- 5) ekspiacyjną (nasza propozycja autorska)⁶⁹¹;
- 6) ewangelizacyjną⁶⁹²;

⁶⁸⁷ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z administrowaniem kanałami komunikacyjnymi instytucji oraz zarządzaniem biurem prasowym (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190).

⁶⁸⁸ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z udzielaniem przełożonym i pracownikom reprezentowanej instytucji konkretnych porad (formalnych i nieformalnych; regularnych i doraźnych) w zakresie komunikacji i mediów (por. M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 10-11. Por. także: B. Sobkowiak, *Public relations jako forma komunikowania masowego*, w: *Studia z teorii komunikowania masowego*, red. B. Dobek-Ostrowska, Wrocław 1999, s. 62).

⁶⁸⁹ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z umiejętnym przekazywaniem wiedzy (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190).

⁶⁹⁰ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z edukowaniem i *sui generis* wychowywaniem środowiska dziennikarskiego (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190).

⁶⁹¹ Funkcja odnosząca się do faktu, iż w kontakcie z mediami, szczególnie w czasie kryzysu, rzecznik jako pierwszy przyswaja w imieniu instytucji zarzuty i negatywne komentarze, a niekiedy także pełne niechęci reakcje otoczenia (w skrajnych sytuacjach nawet w aspekcie ataków słownych czy fizycznych, jak obrzucanie jajkami itp.). Funkcja ta uwzględnia także fakt, iż na ogół, to rzecznik w imieniu instytucji przeprosza oraz wyraża skruchę i żal. K. Dziewulska-Siwek ujmuje to w następujących słowach: „Dość często zdarza się, że rzecznik w administracji publicznej jest «zderzakiem», «kozłem ofiarnym» czy «chłopcem do bicia». Te kolokwialne wyrażenia doskonale przedstawiają sytuację, z jaką rzecznik spotyka się w swojej instytucji” (K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 126).

⁶⁹² Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego instytucji eklezjalnej związanych z przekazywaniem nauczania Kościoła (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190).

- 7) influencyjną⁶⁹³ (rzecznik jako tzw. lider opinii);
- 8) inicjacyjną⁶⁹⁴;
- 9) integracyjną⁶⁹⁵;
- 10) interpretacyjną⁶⁹⁶;
- 11) interwencyjną⁶⁹⁷;
- 12) klaryfikacyjną⁶⁹⁸;
- 13) kontaktową⁶⁹⁹;
- 14) kontrolną⁷⁰⁰;
- 15) koordynacyjną⁷⁰¹;
- 16) kulturową⁷⁰²;
- 17) mobilizacyjną⁷⁰³;

⁶⁹³ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z wpływaniem na środowisko wewnętrzne (szczególnie na przełożonych) oraz tzw. narzucaniem narracji (por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 79-87).

⁶⁹⁴ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z inicjowaniem kontaktów z mediami oraz kreatywnością we wdrażaniu pomysłów do sfery zadaniowej instytucji (por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 288-289).

⁶⁹⁵ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z integrowaniem środowiska dziennikarskiego, a także wewnątrzinstytucjonalnego (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 244).

⁶⁹⁶ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z wyjaśnianiem opinii publicznej intencji i znaczenia poczynań, stanowisk oraz komunikatów instytucji (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190).

⁶⁹⁷ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z prewencją antykryzysową (por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 47. Por. także: M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190).

⁶⁹⁸ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z wyjaśnianiem działań i komunikatów instytucji (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 189-190).

⁶⁹⁹ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z ułatwianiem kontaktu mediów z instytucją oraz pracowników instytucji pomiędzy sobą (por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 286-287).

⁷⁰⁰ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z kontrolowaniem obiegu informacji wewnątrz instytucji oraz w przestrzeni medialnej, a także wynikających z kontrolowania prac zespołu prasowego (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190).

⁷⁰¹ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z koordynowaniem procesów komunikacyjnych wewnątrz i na zewnątrz instytucji (por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 287-288).

⁷⁰² Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z budowaniem kultury instytucji (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190).

⁷⁰³ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z kreowaniem materiałów oraz motywowaniem pracowników instytucji, szczególnie zaś pracowników biura prasowego, do profesjonalnego działania oraz rozwoju kompetencji w ramach procesów komunikacyjnych (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190).

- 18) opiniotwórczą⁷⁰⁴ (rzecznik jako tzw. lider opinii);
- 19) promocyjną⁷⁰⁵;
- 20) reprezentacyjną⁷⁰⁶;
- 21) selekcyjną⁷⁰⁷ (rzecznik jako tzw. *gate-keeper*);
- 22) stabilizacyjną (nasza propozycja autorska)⁷⁰⁸;
- 23) wspólnototwórczą⁷⁰⁹;
- 24) zarządczą⁷¹⁰.

Z pewnością zestawienie powyższe dałoby się rozszerzyć, co być może, będzie owocem badań kolejnych autorów. Pragniemy nadmienić, iż niektóre z powyższych (pochodzących od różnych autorów) ujęć, zdają się pokrywać. Uważamy jednocześnie, iż każda z wymienionych powyżej funkcji wtórnych zawiera się w obszarze przynajmniej jednej z zaprezentowanych przez nas funkcji podstawowych. Dodajmy, iż zestawienie powyższe uwzględnia kilka naszych propozycji autorskich. Po pierwsze, uwzględniliśmy w nim własne koncepcje dwóch tzw. funkcji wtórnych. Są to:

- 1) funkcja ekspiacyjna;
- 2) funkcja stabilizacyjna.

⁷⁰⁴ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z wpływaniem na sposób postrzegania instytucji w otoczeniu (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190).

⁷⁰⁵ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z aktywnościami wizerunkowymi i promocyjnymi wpisującymi się w sferę zadaniową *public relations* i *media relations* (por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 18).

⁷⁰⁶ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z reprezentowaniem instytucji w kontaktach z mediami i otoczeniem (por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 286).

⁷⁰⁷ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z kontrolowaniem, usprawnianiem oraz filtrowaniem treści w kontakcie pomiędzy instytucją a mediami oraz pomiędzy poszczególnymi działami i osobami wewnątrz instytucji (por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 45. Por. także: K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 273).

⁷⁰⁸ Funkcja odnosząca się do faktu, iż (zwłaszcza w czasie kryzysu) rzecznik prasowy stanowi dla pracowników i przełożonych instytucji swoisty punkt odniesienia i oparcie. Funkcja ta nawiązuje także do faktu, iż niekiedy kadencja rzecznika prasowego nie jest uzależniona od kadencji przełożonego instytucji, stąd przy zmianach kadrowych na szczytach organizacji, sfera komunikacyjna nie zostaje zachwiana i stabilizuje ją właśnie fakt pozostawania na stanowisku znajdującego instytucję rzecznika. Ma to znaczenie także dla nowego przełożonego, dla którego rzecznik prasowy jest wówczas pewnego rodzaju przewodnikiem po instytucji i właściwych jej mechanizmach, przede wszystkim w zakresie komunikacji wewnątrzinstytucjonalnej oraz komunikacji z otoczeniem zewnętrznym (szczególnie z mediami).

⁷⁰⁹ Funkcja odnosząca się do działań rzecznika prasowego związanych z tworzeniem społeczności oraz gromadzeniem ludzi wokół idei i wartości (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190).

⁷¹⁰ Funkcja związana z zarządzaniem biurem prasowym, działem PR bądź sztabem kryzysowym (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190).

Po drugie, w dziewięciu przypadkach, odnosząc się do ujęć innych autorów, zaproponowaliśmy własne koncepcje samych nazw. Odnosi się to do funkcji takich, jak:

- 1) influencyjna;
- 2) inicjacyjna;
- 3) klaryfikacyjna;
- 4) kontaktowa;
- 5) koordynacyjna;
- 6) promocyjna;
- 7) reprezentacyjna;
- 8) selekcyjna;
- 9) zarządczą.

Podsumowując natomiast całe zagadnienie funkcji rzecznika prasowego, pragniemy skonstatować je słowami M. Przybysz: „Funkcją nadrzędną rzecznika prasowego jest planowe i przemyślane zarządzanie obiegiem informacji, pełnienie roli łącznika pomiędzy organizacją czy instytucją a światem zewnętrznym, budowanie dobrych relacji z mediami i obsługa dziennikarzy, realizacja strategii wizerunkowej instytucji, profesjonalne zarządzanie kryzysem”⁷¹¹.

1.3.5. Narzędzia pracy rzecznika prasowego

Jak sygnalizowaliśmy wcześniej przy okazji omawiania rzecznictwa prasowego w perspektywie *media relations*, całe instrumentarium MR zawiera się w zakresie narzędzi pracy rzecznika prasowego, choć go nie wyczerpuje. W celu skonstruowania prezentowanego poniżej, autorskiego ujęcia narzędzi pracy rzecznika, posłużyliśmy się zatem nie tylko opracowaną przez nas wcześniej listą instrumentów *media relations*, lecz także treścią odpowiednich pozycji literatury przedmiotowej⁷¹², a także pewnymi autorskimi modyfikacjami i uzupełnieniami. Termin „narzędzia pracy” traktujemy

⁷¹¹ M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 189.

⁷¹² Analizy dotyczące narzędzi pracy rzecznika w znacznej mierze oparliśmy o opracowania takie, jak: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 63-70; K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 68-170; S. Gawroński, *Media relations służb mundurowych w Polsce*, Kraków-Rzeszów-Zamość 2011, s. 26-34; S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 51-52, 79-83; I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 37-53; D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 50-56; M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 78, 246-333.

możliwie najszerszej, rozumiejąc pod nim nie tylko (choć także) urzędnicy, lecz również środki wykorzystywane w osiągnięciu celów zawodowych, a także zasoby ludzkie i finansowe, zgodnie zresztą z definicją słownikową⁷¹³. Wobec wszystkich poczynionych dotychczas refleksji, uznaliśmy za adekwatne zaproponowanie skategoryzowania instrumentarium rzecznika prasowego w formie klasyfikacji wyróżniającej siedem grup narzędziowych⁷¹⁴:

- 1) wytwory komunikacyjne;
- 2) kanały komunikacyjne;
- 3) sytuacje komunikacyjne;
- 4) narzędzia instruktażowe, prewencyjne i edukacyjne;
- 5) narzędzia badawcze, weryfikacyjne i ewaluacyjne;
- 6) urzędnicy i infrastruktura;
- 7) finanse.

Uszczegółowienie powyższej listy w formie spisu uwzględniającego konkretne narzędzia przypisane do każdej z grup, prezentuje się w formie następującej:

- 1) wytwory komunikacyjne:
 - a) notatki (komunikaty) prasowe;
 - b) oświadczenia prasowe;
 - c) sprostowania;
 - d) informacje bieżące (*newsy*);
 - e) artykuły (prasowe i internetowe);
 - f) wywiady (prasowe, radiowe, telewizyjne i internetowe; *live* i nagrywane);

⁷¹³ Por. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/narzedzie.html> (28. 04. 2023).

⁷¹⁴ W literaturze przedmiotowej spotkać można także inne ujęcia klasyfikacyjne. Dla przykładu, M. Przybysz wyszczególnia narzędzia reaktywne i proaktywne (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 246), K. Gajdka dzieli instrumentarium rzecznika na narzędzia komunikowania bezpośredniego oraz narzędzia komunikowania pośredniego (por. K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 68-170), a D. Narożna wyróżnia narzędzia związane z komunikacją wewnątrzinstytucjonalną oraz narzędzia związane z komunikacją zewnątrzinstytucjonalną (por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 52-54). Zdecydowana większość form kategoryzacji dostępnych w literaturze specjalistycznej jawi się jako rzetelna i właściwa. Pragniemy jedynie nadmienić, iż ujęcie wyróżniające narzędzia reaktywne i proaktywne może stanowić uproszczenie i okazać się problematyczne, gdy idzie o narzędzia, którymi jednakowo można posłużyć się zarówno w obszarze działań reaktywnych, jak i proaktywnych. Wszak, dla przykładu, konferencja prasowa może zostać zwołana zarówno jako reakcja na zdarzenie kryzysogenne, jak również wynikać z chęci proaktywnego podzielenia się z opinią publiczną istotnym dla instytucji wydarzeniem. Ostatecznie więc proponujemy lokowanie kategorii reaktywności i proaktywności raczej w obszarze działań (właśnie: „aktywności”) rzecznika, aniżeli odnoszenie ich do narzędziowej sfery jego pracy.

- g) materiały (tekstowe, fotograficzne, dźwiękowe i filmowe) zamieszczane we własnych kanałach komunikacyjnych;
 - h) newslettery i biuletyny;
 - i) inne opracowania prasowe (opracowania okazjonalne, opracowania na zlecenie mediów, teksty sponsorowane itp.);
- 2) kanały komunikacyjne:
- a) rozmowy i wiadomości telefoniczne (w tym faksy);
 - b) wideorozmowy i komunikatory (m. in. wspomniane już wcześniej: *WhatsApp*, *Signal* itp.);
 - c) e-maile;
 - d) strony internetowe;
 - e) platformy internetowe;
 - f) media społecznościowe;
- 3) sytuacje komunikacyjne:
- a) konferencje prasowe (konferencje reporterskie, *briefingi*, przyjęcia prasowe);
 - b) tzw. drzwi otwarte;
 - c) wizyty redakcyjne;
 - d) *media trips*;
 - e) przyjęcia prasowe;
 - f) inne wydarzenia okolicznościowe;
- 4) narzędzia instruktażowe, prewencyjne i edukacyjne:
- a) plan polityki informacyjnej;
 - b) scenariusz kryzysowy;
 - c) literatura specjalistyczna;
 - d) szkolenia branżowe;
 - e) porady ekspertów;
- 5) narzędzia badawcze, weryfikacyjne i ewaluacyjne:
- a) monitoring mediów;
 - b) badania opinii publicznej;
 - c) spotkania ewaluacyjne z przełożonym⁷¹⁵;

⁷¹⁵ Na zagadnienie ewaluacji w pracy rzecznika zwraca uwagę wielu autorów. K. Gajdka proponuje nawet w tym względzie specjalny test skuteczności działań rzecznika autorstwa B. Feliksza, za pomocą którego ewaluacji może dokonać zarówno przełożony rzecznika, jak też on sam (por. K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 180-185). O tzw. autoewaluacji rzecznika wspomina także M. Przybysz (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 78-83). Z kolei A. Drzycimski odnosi się zarówno

- d) raporty i sprawozdania okresowe;
- 6) urządzenia i infrastruktura⁷¹⁶:
 - a) służbowy telefon;
 - b) służbowy samochód (raczej w większych instytucjach);
 - c) służbowy komputer z oprogramowaniem przynajmniej do obróbki zdjęć i filmów (należy pamiętać także o komputerach dla pracowników biura);
 - d) sprzęt fotograficzny;
 - e) kamera;
 - f) dyktafon;
 - g) drukarka, ksero i skaner;
 - h) rzutnik i ekran multimedialny (szczególnie użyteczne w czasie konferencji prasowych);
 - i) mikrofony i statywy;
 - j) sprzęt nagłaśniający (szczególnie kolumny, wzmacniacz i mikser dźwięku);
 - k) materiały biurowe;
 - l) materiały identyfikacyjne (wizytówki, pieczątki, papier firmowy, tzw. gify w formie gadżetów itp.);
 - m) pomieszczenie (a przynajmniej tzw. ścianka) umożliwiające nagranie wypowiedzi wideo;
 - n) pomieszczenie stanowiące zaplecze socjalne;
 - o) pomieszczenie umożliwiające podjęcie gości;
- 7) finanse:
 - a) zasoby pieniężne przewidziane w budżecie instytucji;
 - b) dotacje;
 - c) dofinansowania;
 - d) granty;
 - e) stypendia;

do specyficznego rodzaju ewaluacji, jakiej każdego dnia dokonuje wobec rzecznika opinia publiczna, jak również do faktu, iż praca rzecznika jest przez przełożonego oceniana znacznie częściej niż w przypadku innych profesji (por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 39-48). Ostatecznie autor konstatuje, iż „rzecznik po prostu jest osobą, która podlega surowej ocenie” (A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 44).

⁷¹⁶ W opracowaniu kategorii o nazwie „urządzenia i infrastruktura” w znacznej mierze opieraliśmy się na wnikliwych analizach autorstwa M. Przybysz (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 249, 332), dokonując rozszerzenia zaproponowanego przez nią ujęcia o termin „infrastruktura” oraz modyfikując i nieznacznie uzupełniając zaproponowany przez autorkę spis.

f) dochody z działalności wydawniczej.

1.3.6. Etyka pracy rzecznika prasowego

Jak zauważa M. Drożdż: „*Public relations* to część ludzkiego świata komunikacji. Świat komunikacji jest w pełni ludzkim światem. Media, będące głównym nośnikiem PR, są naszą przestrzenią życia. Nie można ich zatem traktować jako rzeczywistości obcej, ponieważ wszyscy jesteśmy w różnym stopniu i charakterze włączeni w świat mediów”⁷¹⁷. Autor konstatuje także, iż obok charakteru narzędziowego, „*public relations* to ludzie”⁷¹⁸. Mając na uwadze (podkreślany częstokroć⁷¹⁹) aspekt podmiotowy PR, Drożdż stwierdza: „Człowiek w swojej wolności może być i jest sprawcą dobra i niestety także zła (...). I PR nie jest od tego wolny”⁷²⁰. Przyznaje mu rację K. Dziewulska-Siwiek, stwierdzając, iż „problemy etyczne występują w każdym zawodzie, w każdej dziedzinie ludzkiej działalności”⁷²¹. Siłą rzeczy, nie omija to więc także pracy rzecznika prasowego. „Pomocny rzecznikowi może, a nawet musi stać się szereg norm etycznych i zasad profesjonalnego postępowania w *public relations*”⁷²², podkreśla z kolei I. Martela.

Gdy idzie o etyczne aspekty i normy pracy rzecznika prasowego, należy zauważyć, iż mimo że, jak dotąd, profesja rzecznika nie doczekała się własnego, spójnego i odrębnego kodeksu etycznego, to obficie korzysta ona z kodeksów branży PR, do której, jak wykazaliśmy wcześniej, należy ją zaliczać. Zagadnienie etyki w odniesieniu do *public relations* znajduje jednak wyraz nie tylko w licznych kodeksach⁷²³, lecz także

⁷¹⁷ M. Drożdż, *Etyczne szanse kształtowania pozytywnego wizerunku public relations*, w: *Public relations w komunikowaniu społecznym i marketingu*, red. J. Olędzki, Warszawa 2010, s. 59-60.

⁷¹⁸ M. Drożdż, *Etyczne szanse kształtowania pozytywnego wizerunku public relations*, w: *Public relations w komunikowaniu społecznym i marketingu*, red. J. Olędzki, Warszawa 2010, s. 61.

⁷¹⁹ Por. M. Drożdż, *Etyka public relations jako wyznacznik profesjonalizmu zawodowego*, w: *Standardy profesjonalnego public relations*, red. J. Olędzki, Warszawa 2020, s. 167-191.

⁷²⁰ M. Drożdż, *Etyczne szanse kształtowania pozytywnego wizerunku public relations*, w: *Public relations w komunikowaniu społecznym i marketingu*, red. J. Olędzki, Warszawa 2010, s. 62.

⁷²¹ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 205.

⁷²² I. Martela, *Wybrane problemy i zagrożenia w sprawowaniu funkcji rzecznika prasowego*, w: *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 270.

⁷²³ Warto w tym względzie wspomnieć choćby o *Kodeksie Etyki Zawodowej* przygotowanym przez Polskie Stowarzyszenie Public Relations (por. <https://polskipr.pl/kodeksy/kodeks-etyki-pspr> [1. 05. 2023]), a także o *Kodeksie Etyki PR* (por. <https://zfpr.pl/kodeks-etyki-pr/> [1. 05. 2023]) oraz *Kodeksie Dobrych Praktyk* (por. <https://zfpr.pl/kodeks-dobrych-praktyk/> [1. 05. 2023]) proponowanych przez Związek Firm Public Relations. Godzi się zauważyć także *Kodeks Etyki Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich* (por. <https://sdp.pl/o-sdp/dokumenty/kodeks-etyki-sdp/> [2. 05. 2023]). Na szczególną uwagę zasługuje również pochodzące z 2020 roku grupowe opracowanie polskich specjalistów pt. *Standardy profesjonalnego public relations* (por. J. Barlik, E. Hope, J. Olędzki, K. Wójcik, *Standardy profesjonalnego public relations*, w: *Standardy profesjonalnego public relations*, red. J. Olędzki, Warszawa 2020, s. 19-33). Warto zauważyć, iż mimo opublikowania go pierwotnie w płatnej pozycji książkowej, tekst samego *sui generis*

w obszernym dorobku literatury przedmiotowej, w obszarze której opracowanie najnowsze pochodzi z roku bieżącego⁷²⁴.

Interesującego podziału norm dotyczących pracowników PR dokonuje K. Wójcik⁷²⁵, która dzieli je na tzw. normy wewnątrzśrodowiskowe i tzw. normy zewnątrzśrodowiskowe. Do pierwszej grupy zalicza (wynikające z zasad antycznej retoryki) reguły prawdomówności, otwartości na dialog oraz partnerskiego traktowania rozmówcy (dających się skądinąd wpisać w obszar omówionych przez nas wcześniej cech i kompetencji rzecznika), natomiast w drugiej uwzględnia etyczne kodeksy zawodowe oraz normy prawne.

Jeśli chodzi o wszelkiego rodzaju branżowe kodeksy etyczne związane z profesjami wpisującymi się w zakres *public relations*, M. Drożdż podkreśla, iż tak, jak w przypadku wszelkiego rodzaju zbiorów norm moralnych, za swą wartość nadrzędną powinny one mieć prawdę⁷²⁶. Czyniąc z tej wartości punkt wyjścia, Drożdż konstruuje *sui generis* PR-owy „prekodeks” etyczny, wymieniając pięć powinności etycznych dla całej branży *public relations*⁷²⁷:

- 1) należy uznać pierwszeństwo prawdy za pierwszą normę sumienia, a komunikowanie jej za podstawową powinność etyczną;
- 2) należy uznać etyczną powinność oparcia na prawdzie wszelkich komunikowanych sądów i informacji;
- 3) należy uznać zasadę prawdomówności za podstawę wszelkiego racjonalnego komunikowania;
- 4) należy uznać powinność podporządkowania prawdzie wszystkich ludzkich aktów wewnętrznych i zewnętrznych;
- 5) należy uznać prymat powinności szacunku i obrony prawdy ze względu na wartość i godność osoby nad wszelkiego rodzaju uwarunkowaniami świata mediów.

kodeksu, autorzy nieodpłatnie udostępniają do pobrania w Internecie (por. <https://kmt.uksw.edu.pl/media/img/standardy-public-relations.pdf> [1. 05. 2023]).

⁷²⁴ Por. *Etyka public relations. Profesjonalizacja branży PR w Polsce*, red. M. Kaczmarek-Śliwińska, Warszawa 2023.

⁷²⁵ Por. K. Wójcik, *Public Relations. Wiarygodny dialog z otoczeniem*, Warszawa 2005, s. 95-97.

⁷²⁶ Por. M. Drożdż, *Etyczne szanse kształtowania pozytywnego wizerunku public relations*, w: *Public relations w komunikowaniu społecznym i marketingu*, red. J. Olędzki, Warszawa 2010, s. 65. W podobny sposób odnosi się do wartości prawdy S. Gawroński, uznając, iż komunikacja etyczna to „komunikacja przede wszystkim zgodna z prawdą, bez względu na fakt, czy jej efekty okażą się pozytywne, czy negatywne dla nadawcy” (S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 60).

⁷²⁷ Por. M. Drożdż, *Etyczne szanse kształtowania pozytywnego wizerunku public relations*, w: *Public relations w komunikowaniu społecznym i marketingu*, red. J. Olędzki, Warszawa 2010, s. 66.

Autor stwierdza także, iż „PR kryje w sobie ogromny potencjał dobra, które właściwie wykorzystane, może być realizowane we wszystkich dziedzinach ludzkiego życia”⁷²⁸, puentując słowami: „*Public relations* służy człowiekowi”⁷²⁹.

Odnosząc się do sfery aksjologicznej, buduje swoje wywody także K. Dziewulska-Siwek, której refleksje dotyczące zagadnień etyki w rzecznictwie prasowym zostały przedstawione w formie najobszerniejszego, jak dotąd, na gruncie polskiej literatury przedmiotowej, opracowania mającego za swój właściwy i bezpośredni przedmiot właśnie etykę samego rzecznictwa prasowego⁷³⁰. W monografii pt. *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, swoje analizy poświęcone próbom ujęcia działalności rzecznika w perspektywie etyki i moralności, autorka buduje na kilka sposobów. Po pierwsze, odnosi interesującą nas tematykę do aksjologicznej triady wartości prawdy, dobra i piękna⁷³¹. Po drugie, podejmuje próbę refleksji nad zagadnieniami *sacrum* i *profanum* w jego profesji⁷³². Po trzecie wreszcie, bada zjawisko odpowiedzialności rzecznika prasowego wobec czterech instancji: opinii publicznej, środowiska dziennikarskiego, reprezentowanej instytucji oraz własnego sumienia⁷³³. Odniesienie się do opracowania Dziewulskiej-Siwek, przynajmniej w zakresie analiz ujmujących zagadnienie rzecznictwa prasowego w perspektywie prawdy, dobra i piękna, uznajemy w tym miejscu za interesujące i użyteczne.

W interpretacji rzecznictwa w kluczu wartości prawdy⁷³⁴, uznając postępowanie w prawdzie za obowiązek nadany przez prawo naturalne każdemu człowiekowi, autorka podkreśla (potwierdzając przywołane wcześniej refleksje M. Drożdża), iż „podstawowym zadaniem w pracy rzecznika prasowego jest (...) służba prawdzie, a nie posługiwanie się nią dla własnych celów”⁷³⁵. Praktyczny wymiar realizacji wartości prawdy w codziennych obowiązkach, dostrzega badaczka także w splocie sfer myślowej, werbalnej i operatywnej: „Te trzy czynności [myśli, słowa i czyny] muszą być zgodne ze sobą, tworzyć harmonię zarówno w życiu prywatnym i zawodowym. Rzecznik prasowy

⁷²⁸ M. Drożdż, *Etyczne szanse kształtowania pozytywnego wizerunku public relations*, w: *Public relations w komunikowaniu społecznym i marketingu*, red. J. Olędzki, Warszawa 2010, s. 62.

⁷²⁹ M. Drożdż, *Etyczne szanse kształtowania pozytywnego wizerunku public relations*, w: *Public relations w komunikowaniu społecznym i marketingu*, red. J. Olędzki, Warszawa 2010, s. 62.

⁷³⁰ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016.

⁷³¹ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 15-44.

⁷³² Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 44-53.

⁷³³ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 177-204. Warto zauważyć, iż zagadnieniu odpowiedzialności pracowników PR sporo uwagi poświęciła kilkanaście lat wcześniej także E. Hope (por. E. Hope, *Odpowiedzialność w działaniach public relations – zasady etyczne*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzyldo, Warszawa 2006, s. 139-165).

⁷³⁴ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 15-24.

⁷³⁵ K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 18.

w pracy nie może być inną osobą niż jest na co dzień. Zarówno w pracy, jak i w domu ma działać w prawdzie”⁷³⁶. Prawda domaga się od rzecznika postawy czytelnej i klarownej. „Ważne, aby rzecznik zawsze miał odwagę stawać po stronie prawdy, nawet wtedy, kiedy może narazić się na sytuacje trudne, łącznie z utratą stanowiska”⁷³⁷, pisze autorka. Wreszcie, odnosi wartość prawdy także do działań wynikających z realizowanej przez rzecznika funkcji informacyjnej: „W informacjach prasowych, które redaguje rzecznik muszą być informacje prawdziwe, czyli takie, które mają najwyższy stopień wiarygodności i zgodności przekazywanej treści z faktami i wydarzeniami (...). Wiarygodność jest najistotniejszą cechą przekazu i przekazującego. Jest to cecha niezbędna w profesji rzecznika prasowego. Jednak, aby to było możliwe i zgodnie z zasadami etycznymi musi uznać prawdę za wartość najwyższą, a kłamstwo za przestępstwo”⁷³⁸.

Gdy idzie o działania rzecznika w perspektywie wartości dobra, Dziewulska-Siwiek uznaje, iż podstawowym ich ukierunkowaniem powinno być dobro osoby i społeczności⁷³⁹. Kierunek ten skutkuje realizującym wartość dobra charakterem czynów i komunikatów, sprawiając, iż zarówno działania rzecznika prasowego, jak również przekazywane przez niego informacje nie wymuszają, ani nawet nie sugerują wypaczenia postaw moralnych⁷⁴⁰. W tym kontekście podkreślić należy również wagę tzw. dobrych treści⁷⁴¹. „Dobro, choć dominujące w działaniu wielu instytucji, pozostaje w cieniu większości przekazów medialnych. Pierwsze miejsce w czołówkach wiadomości (...) i na pierwszych stronach gazet zajmują negatywne przekazy informacji. Dziennikarze zamiast szukać dobra, bardzo często szukają sensacji, która próbuje zająć miejsce dobra”⁷⁴². Zadaniem rzecznika jest w tym kontekście przekazywanie informacji wiarygodnych i rzetelnych, uwzględniających pozytywne aspekty otoczenia zatrudniającej go instytucji oraz jej działań. Ponadto należy zauważyć za autorką, iż dobrem szczególnie chronionym przez rzecznika powinno być tzw. dobre imię osoby⁷⁴³.

⁷³⁶ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 19.

⁷³⁷ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 20.

⁷³⁸ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 21.

⁷³⁹ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 24-33.

⁷⁴⁰ Por. M. Drożdż, *Wydobywać Dobro z medialnego cienia*, w: red. A. Baczyński, M. Drożdż, *Dobro w mediach – z cienia do światła*, Tarnów 2012, s. 16.

⁷⁴¹ Badanie portali internetowych tabloidów *Fakt* i *Super Express* przeprowadzone za pomocą analizy zawartości Internetu przez K. Dziewulską-Siwiek wykazało, iż w 2014 r. w samych nagłówkach artykułów *online* wspomnianych dzienników ukazało się kilkadziesiąt negatywnych informacji nt. rzeczników prasowych bądź ich wypowiedzi. Wyłącznie kilka zawierało pozytywne informacje, choć i tak miały one charakter sensacyjny. Jednocześnie większość z przekazów bazowała na informacjach z życia prywatnego opisywanych osób.

⁷⁴² K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 29.

⁷⁴³ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 31.

Jeśli chodzi wreszcie o związek rzecznictwa z wartością piękna⁷⁴⁴, Dziewulska-Siwiek podkreśla: „Rzecznik prasowy jest zobowiązany do ukazywania w treści przekazu piękna, które służy prawdzie i dobru (...). Warunki piękna takie, jak harmonia, całkowitość i zupełność, winny wpisywać się w konstrukcję tekstu, który powstaje w biurze prasowym”⁷⁴⁵. Autorka dodaje: „Piękna powinna być także mowa rzecznika prasowego. Sztuka wyrażania myśli i jej poprawność to wymaganie, które powinien spełnić każdy rzecznik prasowy. Jako osoba, która przekazuje informacje do mediów powinna dbać o przestrzeganie zasad gramatycznych i językowych, ale także retoryki. Nie może pozwolić sobie na używanie form nieeleganckich i błędnych. Brzydkie i mające korzenie w polszczyźnie ulicznej i slangu korporacyjnym wyrażenia rzecznik powinien na stałe usunąć ze swojego zasobu językowego”⁷⁴⁶.

Do grona autorów podejmujących tematykę etyki w PR należy zaliczyć m. in. także D. Dolińską-Weryńską. Badaczka uważa, iż etyka to w sferze *public relations* jeden z tematów najważniejszych, lecz także najtrudniejszych⁷⁴⁷. „Wynika to z historii samej dziedziny, ale także z istoty samej działalności, która nader często stawia specjalistę ds. PR wobec wielu dylematów natury etycznej i moralnej”⁷⁴⁸, stwierdza. Podkreśla jednak, podobnie jak wielu autorów, iż zawód specjalisty ds. PR jest zawodem zaufania społecznego, przez co szczególnie domaga się on przestrzegania odpowiednich standardów i zasad etycznych. W tym względzie, za trzy podstawowe zasady etyczne w branży *public relations* autorka uznaje⁷⁴⁹:

- 1) zasadę komunikowania w etyczny sposób;
- 2) zasadę prawdziwości informacji⁷⁵⁰;
- 3) zasadę przejrzystości działań⁷⁵¹.

⁷⁴⁴ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 33-44.

⁷⁴⁵ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 37.

⁷⁴⁶ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 42.

⁷⁴⁷ Por. D. Dolińska-Weryńska, *Etyka public relations – standardy zawodu specjalisty ds. public relations w Polsce*, w: *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 2016 (98), s. 31-32.

⁷⁴⁸ D. Dolińska-Weryńska, *Etyka public relations – standardy zawodu specjalisty ds. public relations w Polsce*, w: *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 2016 (98), s. 31.

⁷⁴⁹ Por. D. Dolińska-Weryńska, *Etyka public relations – standardy zawodu specjalisty ds. public relations w Polsce*, w: *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 2016 (98), s. 32.

⁷⁵⁰ Por. J. Jałowiczor, *Rzecznicy. Na każdy temat*, Lublin 2014, s. 13-53.

⁷⁵¹ Warto wspomnieć w tym kontekście o całkowitym zakazie działań noszących znamiona korupcji (por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 271). Jednocześnie należy odnieść się do wspomnianych wcześniej przy okazji omawiania narzędzi rzecznika prasowego (i przypisanych przez nas do kategorii urządzeń i infrastruktury) różnego rodzaju gadżetach i tzw. giftach. Interesujący wywód znajdujemy w tym kontekście w monografii autorstwa K. Dziewulskiej Siwek: „Dość częstym elementem współpracy rzecznika z dziennikarzem są gify. Mogą mieć one różną formę i cenę. Zazwyczaj są to gadżety firmowe wkładane do teczek prasowych i rozdawane podczas konferencji. Jest to forma dozwolona. Dużo więcej kontrowersji i prowokujących dyskusji budzi obdarowywanie prezentami lub upominkami współpracujących dziennikarzy. Wśród rzeczników

Wspomnijmy jeszcze o opracowaniu A. Adamus-Matuszyńskiej. Autorka stwierdza, iż „praca rzecznika prasowego musi się opierać na filarach etycznej działalności *public relations*”⁷⁵² i uznaje za nie przede wszystkim⁷⁵³:

- 1) prawdomówność;
- 2) nieszkodliwość;
- 3) wspaniałomyślność;
- 4) poufność;
- 5) sprawiedliwość.

Etyce działań rzecznika prasowego poświęca sporo uwagi także W. Rydzak, rozpatrując jednak to zagadnienie przede wszystkim w kontekście komunikowania kryzysowego. W podrozdziale pt. *Etyka komunikowania się w sytuacji kryzysowej*⁷⁵⁴ zwraca on uwagę przede wszystkim na otwartość, prawdomówność, partnerstwo i uczciwość, puentując: „Komunikowanie w PR, także to kryzysowe, przyniesie zamierzony efekt, jeśli źródło informacji będzie obiektywne, respektowane publicznie i całkowicie wiarygodne, czyli po prostu uczciwe”⁷⁵⁵. Podsumowując, stwierdzmy za Dzięwulską-Siwiek, iż „najważniejsze, aby każdy człowiek miał świadomość, że zasady i normy etyczne, to nie tylko spisany kodeks, ale właściwa formacja człowieka i imperatywy jego sumienia”⁷⁵⁶.

Jeśli chodzi o szczegółowe aspekty prawne działań rzeczników prasowych, nie będziemy czynić z nich przedmiotu szerszej refleksji. Wspomnijmy jedynie, iż „w wielu przypadkach działania *public relations* są regulowane przez przepisy prawa oraz przez zarządzenia właściwych organów administracji”⁷⁵⁷, natomiast sam rzecznik powinien respektować przede wszystkim prawo prasowe, prawo do informacji, prawo do dobrego

prasowych jest to forma mniej popularna i możliwa niż pośród innych specjalistów *public relations*. Powodów może być wiele, ale jeden z nich to okrojony budżet instytucji w porównaniu z międzynarodowymi korporacjami. Działalność, która zmierza do korumpowania środków społecznego przekazu jest etycznie zakazana. *Kodeks Etyki Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich* zaznacza, że wartość prezentu nie może przekraczać dwustu złotych, ponadto wyjaśnia, że dziennikarzowi nie godzi się testować przedmiotów czy urządzeń” (K. Dzięwulską-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 91).

⁷⁵² A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 16.

⁷⁵³ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 16-17.

⁷⁵⁴ Por. W. Rydzak, *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 287-288.

⁷⁵⁵ W. Rydzak, *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 288.

⁷⁵⁶ K. Dzięwulską-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 205.

⁷⁵⁷ D. Dolińska-Weryńska, *Etyka public relations – standardy zawodu specjalisty ds. public relations w Polsce*, w: *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 2016 (98), s. 34.

imienia, prawo dotyczące ochrony wizerunku, a także prawo do prywatności⁷⁵⁸. Powinien ponadto szanować prawo własności intelektualnej oraz adekwatne przepisy dotyczące ochrony danych osobowych⁷⁵⁹. Należy również podkreślić, iż działania rzecznika nie powinny cechować się niesprawiedliwością w traktowaniu przedstawicieli mediów ani nosić znamion cenzury⁷⁶⁰.

Zagadnienia etyczne związane z pracą w ramach *public relations* są opracowywane na bieżąco. Uwagę zwracają także aktualizowane wciąż opracowania etyczne dla rzeczników różnych branż⁷⁶¹, a także fakt, iż zagadnienia etyki *public relations* zaczynają również być analizowane w kontekście pandemii COVID-19⁷⁶², której koniec Światowa Organizacja Zdrowia ogłosiła w dn. 5. 05. 2023 roku⁷⁶³.

1.4. Podsumowanie

Na podstawie refleksji dokonanych w powyższym rozdziale należy stwierdzić, iż rzecznictwo prasowe jest profesją rozwijającą się i wciąż profesjonalizowaną, zarówno pod kątem teoretycznym, jak również w aspekcie praktycznym. Badanie rzecznictwa, wpisując się w przedmiot dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach oraz dziedziny nauk społecznych, staje się aktywnością naukową coraz większego grona autorów, co poświadczają obszerne zasoby literatury przedmiotowej. Należy dostrzec integralne powiązanie zadań rzecznika prasowego z komunikowaniem, sferą zadaniową *public relations* oraz wpisującym się w nią obszarem *media relations*. Rzecznik prasowy, ze względu na charakter swojej profesji oraz wynikające z niego zadania i obowiązki,

⁷⁵⁸ Gdy idzie o szczegółową analizę aspektów prawnych dotyczących działań rzecznika prasowego, szczególnie polecić należy lekturę następujących pozycji naukowych: M. Gierwazik, *Rzecznik prasowy rządu. Rola i zadania w polskiej polityce informacyjnej po 1989 r.*, Opole 2021; M. Gierwazik, *Rzecznik prasowy w administracji rządowej*, Opole 2014; D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018 (szczególnie polecamy rozdział trzeci pt. *Prawo jako narzędzie pracy rzecznika prasowego – wybrane elementy*).

⁷⁵⁹ Por. <https://medialnaperspektywa.pl/rola-rzecznika-prasowego-w-dzialaniach-pr/> (1. 05. 2023).

⁷⁶⁰ Por. W. Dąbrówka, *Prawne i etyczne aspekty media relations w warunkach pandemii*, w: *Etyka public relations. Profesjonalizacja branży PR w Polsce*, red. M. Kaczmarek-Śliwińska, Warszawa 2023, s. 143.

⁷⁶¹ Por. M. Gierwazik, *Rzecznik prasowy rządu. Rola i zadania w polskiej polityce informacyjnej po 1989 r.*, Opole 2021. Por. także: *Rzecznik prasowy Policji. Etyka, prawo, praktyka*, red. K. Wolny-Zmorzyński, Warszawa 2020. Por. także: R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019. Por. także: M. Gierwazik, *Rzecznik prasowy podmiotu świadczącego usługi medyczne – uwarunkowania prawne i praktyka działania*, w: *Medyczna Wokanda*, nr 5 (2013), s. 131-139. Por. także: S. Gawroński, *Media relations służb mundurowych w Polsce*, Kraków-Rzeszów-Zamość 2011.

⁷⁶² Por. W. Dąbrówka, *Prawne i etyczne aspekty media relations w warunkach pandemii*, w: *Etyka public relations. Profesjonalizacja branży PR w Polsce*, red. M. Kaczmarek-Śliwińska, Warszawa 2023, s. 131-146.

⁷⁶³ Por. <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/pepites/koniec-pandemii-covid-19-oglasza-who/> (7. 05. 2023).

powinien wykazywać się odpowiednimi cechami oraz kompetencjami. Współpracując z mediami, pozostaje jednocześnie w istotnych, warunkujących specyfikę jego pracy powiązaniach z reprezentowaną przez niego instytucją, a szczególnie z jej kierownictwem oraz biurem prasowym. Do istoty jego działań zaliczyć należy funkcje podstawowe: informacyjną, wewnątrzinstytucjonalną, wizerunkową oraz antykryzysową, a także wpisujące się w ich obszary funkcje wtórne. W swoich działaniach rzecznik dysponuje szerokim instrumentarium narzędziowym i powinien kierować się zarówno zasadami etyki, jak również przepisami prawa. Jak zauważa W. Furman, „współczesny rzecznik prasowy nie powinien już być solistą, lecz raczej dyrygentem (...). W tym sensie dawny rzecznik prasowy zmienia się współcześnie w koordynatora procesów komunikowania”⁷⁶⁴. Wobec tego, jak słusznie zauważa K. Gajdka: „Wyraźnie widać, że zapotrzebowanie na usługi rzecznikowskie istnieje i nie wskazuje na to, by istnieć przestało”⁷⁶⁵.

⁷⁶⁴ Por. W. Furman, *Recenzja książki*, w: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, okładka tylna.

⁷⁶⁵ K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 275.

ROZDZIAŁ II

RZECZNIK PRASOWY W KONTEKŚCIE MISJI KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Stanowiąca przedmiot niniejszego rozdziału próba kontekstualizacji profesji rzecznika prasowego w odniesieniu do perspektywy nazwanej przez nas misją Kościoła domaga się poczynienia na wstępie co najmniej kilku istotnych doprecyzowań o charakterze zarówno terminologicznym, jak też metodologicznym.

Po pierwsze, pragniemy wyjaśnić, iż pod pojęciem Kościoła rozumiemy w niniejszej pracy wyłącznie Kościół rzymskokatolicki, zarówno w ujęciu powszechnym, jak też lokalnym (głównie polskim), traktując go zarówno jako wspólnotę wyznawców (świeckich i duchownych), jak też instytucję o osobowości prawnej (podlegającą w odpowiednich zakresach prawa cywilnemu oraz posiadającą własne przepisy prawa kanonicznego i partykularnego), mając na uwadze jego podział administracyjny, porządek hierarchiczny i struktury wewnętrzne, a jednocześnie szeroko rozumiany wymiar religijny, kulturowy i społeczny (w tym komunikacyjny i medialny). Mimo że Kościół rzymskokatolicki (zwany także Kościołem łacińskim) jest jedną z dwóch (obok Katolickich Kościołów wschodnich) części Kościoła katolickiego (zwanego także Kościołem powszechnym), to jednak dla uproszczenia wywodu oraz lektury, w naszym opracowaniu terminów: „Kościół rzymskokatolicki”, „Kościół katolicki”, „Kościół powszechny” oraz „Kościół”, będziemy używać zamiennie, traktując je jako synonimy oraz każdorazowo odnosić je wyłącznie do Kościoła rzymskokatolickiego rozumianego przez nas w sposób wyjaśniony powyżej. Natomiast dla precyzyjnego odniesienia się do Kościoła rzymskokatolickiego konkretnie w Polsce (zarówno pod kątem wspólnotowym, jak też instytucjonalnym czy hierarchicznym) będziemy posługiwać się zamiennie terminami: „Kościół rzymskokatolicki w Polsce”, „Kościół katolicki w Polsce”, „Kościół w Polsce”, „polski Kościół rzymskokatolicki”, „polski Kościół katolicki”, „polski Kościół” oraz „Kościół polski”. Analogiczną zasadę przyjmujemy także wobec odniesień dotyczących Kościoła rzymskokatolickiego działającego w ramach konkretnych diecezji czy innych państw.

Po drugie, gdy idzie o kategorię misji tak rozumianego Kościoła, pragniemy skonkretyzować, iż ujmować ją będziemy zarówno pod kątem teoretycznym, jak i praktycznym, włączając do jej obszaru znaczeniowego:

- 1) to, w jaki sposób Kościół poprzez własne dokumenty źródłowe, ogólnie rzecz ujmując, sam definiuje swą naturę i wynikającą z niej misję;
- 2) to, w jaki sposób Kościół, ogólnie rzecz ujmując, ustosunkowuje się do szeroko pojętej komunikacji społecznej (w tym rzecznictwa prasowego);
- 3) treść adekwatnych kościelnych opracowań teoretycznych i wskazań praktycznych dotyczących zarówno zaangażowań Kościoła na różnego typu poziomach komunikacji społecznej, jak też dotyczących organizacji jego własnych struktur oraz zewnętrznych i wewnętrznych procesów komunikacyjnych (uwzględniając w sposób szczególny interesujący nas obszar rzecznictwa prasowego w instytucjach eklesjalnych);
- 4) konkretne doświadczenia, wskazania i praktykę działania wybranych podmiotów eklesjalnych.

Po trzecie, pragniemy wyraźnie zaznaczyć, iż celem niniejszego rozdziału nie jest zaprezentowanie czy odtworzenie całości nauczania Kościoła katolickiego nt. mediów i komunikowania, a jedynie przedstawienie jego zarysu ze szczególnym uwzględnieniem ogólnej analizy tych jego obszarów, które w sposób istotny odnoszą się do interesującego nas tematu badawczego. Dla uzasadnienia rezygnacji z przeprowadzania dogłębnych refleksji poświęconych (niezwykle rozległemu skądinąd) zagadnieniu ewolucji oraz treści nauczania Kościoła dotyczącego komunikacji i mediów znajdujemy w naszym przypadku co najmniej pięć argumentów:

- 1) analizy tego typu nie są ani bezpośrednim przedmiotem, ani też celem naszych badań;
- 2) do przeprowadzania głębokich analiz badawczych wpisujących się w obszar nauk teologicznych nie upoważnia nas instrumentarium właściwe naukom społecznym, będącym obszarem badawczym, po którym poruszamy się w naszym projekcie;
- 3) tego typu refleksje szczegółowe nie są niezbędne ani dla wyklarowania, ani dla wyeksplikowania wspomnianej przez nas wyżej materii perspektywicznej, jaką jest misja Kościoła;
- 4) rozumiana w przedstawiony wcześniej sposób misja Kościoła, żadną miarą nie stanowi dla rzecznictwa prasowego odrębnego źródła, a jest jedynie środowiskiem jego realizacji. Jako że rzecznictwo prasowe zakorzenia się

w konstytutywnym dla siebie podłożu komunikowania i konstruuje się na fundamentach *public relations* i *media relations*, co też wykazano w poprzednim rozdziale, należy stwierdzić, iż Kościół nie przydaje istocie rzecznictwa żadnych kluczowych budulców treściowych. Także od strony praktyki rzecznictwa, Kościół nie dostarcza tejże profesji elementów bazowych, które dałoby się określić mianem rudymenarnych dla rzecznictwa prasowego jako takiego. Kościół w swej misji, a więc nauczaniu i praktyce działania, które chcemy poniżej ogólnie zarysować, siłą rzeczy będzie więc nie tyle twórcą, ile biorcą (czy nawet spadkobiercą) tego, co w zakresie istoty rzecznictwa prasowego zostało wprawdzie wypracowane niezależnie od gruntu jego nauczania⁷⁶⁶. Kościół, jak każde ze środowisk instytucjonalnych posiadających swoich rzeczników (jak np. rząd, policja, jednostki samorządu terytorialnego, partie polityczne, prywatne przedsiębiorstwa itp.), w płaszczyźnie ich działania dokonuje, rzecz jasna, pewnych przeformułowań w zakresie teoretycznym czy też transformacji w pewnych właściwych sobie obszarach praktycznych. Wszystkie one natomiast mają względem samej istoty rzecznictwa charakter drugorzędny (jakkolwiek ważny dla samej instytucji, co też, gdy idzie o Kościół, postaramy się poniżej zaprezentować);

- 5) stosunek Kościoła katolickiego do mediów i związanych z nimi struktur, zarówno pod kątem jego nauczania, jak również praktyki działania, został już dogłębnie przebadany i wyśmienicie wyeksponowany w licznych opracowaniach naukowych⁷⁶⁷. Wobec tego nie ma potrzeby, jak się zdaje, powtarzania wysiłku naukowego podjętego uprzednio przez wielu specjalistów, z których też dzieł wolimy z pożytkiem korzystać, zamiast niepotrzebnie je powielać.

Mając na względzie powyższe argumenty nadmienimy więc i podkreślmy, iż prezentowane w poniższym rozdziale refleksje dotyczące nauczania Kościoła nt. mediów w znacznej mierze oprzemy na dorobku naukowym autorów od lat zajmujących się tą tematyką oraz na wypracowanych przez nich wnioskach. Samo natomiast dookreślenie owej specyficznej wariacji rzecznictwa prasowego, jaką jest kontekst praktyki działań rzeczników instytucji eklesjalnych, stanowić będzie dla nas wartościowe rozszerzenie

⁷⁶⁶ Konstatację tę czynimy nie tyle tezą, ile punktem wyjścia dla prowadzonych poniżej analiz, do czego upoważnia nas poprzedni (bazowy od strony teorii rzecznictwa) rozdział, a także zaprezentowane w nim wnioski i puenty autorów adekwatnych pozycji wpisujących się w zasobu literatury przedmiotowej.

⁷⁶⁷ Wiele tego typu opracowań zostało ujętych w bibliografii niniejszej monografii.

i dopełnienie perspektywy badawczej, tak istotnej dla dalszych naszych badań empirycznych, a wyrastającej głównie z rozdziału pierwszego.

Po dokonaniu istotnych, w naszej ocenie, doprecyzowań, przejdźmy do podrozdziału dotyczącego kluczowych uwarunkowań na linii Kościoła katolicki-komunikowanie społeczne.

2.1. Kościół wobec mediów i komunikacji

Jak zauważono we wstępie rozprawy, zarówno rola mediów, jak też sam sposób komunikowania się ludzi między sobą, podlegają nieustannym przeobrażeniom. Konsekwencji postępu technologicznego (a szczególnie rozwoju tzw. nowych mediów) wpływających na psychikę, mentalność i *sensu largo* kondycję wewnętrzną człowieka, nie sposób ograniczyć wyłącznie do przemian zewnętrznych⁷⁶⁸. Jak zaznacza J. Majewski, w kontekście rozwoju mediów „transformacji ulega sama religijność”⁷⁶⁹, a „fakt, że natura mediów wciąż się zmienia, nie ułatwia religii zadania”⁷⁷⁰.

Kościół, będąc świadomym zachodzących w świecie przemian, dostrzega nie tylko istotną rolę mediów we współczesnej rzeczywistości, lecz także wagę uwzględnienia w materii swego nauczania oraz w płaszczyźnie własnej praktyki działania wspomnianych zjawisk, co postaramy się omówić w niniejszym podrozdziale.

Wpierw, mając na względzie doprecyzowane powyżej rozstrzygnięcia metodologiczne, podejmiemy próbę określenia misji Kościoła na podstawie jego własnych dokumentów źródłowych. Następnie zaprezentujemy zarys jego nauczania nt. mediów i komunikacji, ujmując to zagadnienie zarówno w aspekcie nauczania Kościoła powszechnego, jak też nauczania i wskazań Kościoła katolickiego w Polsce. Później prześledzimy recepcję tychże wskazań kościelnych na gruncie praktyki korzystania z mediów przez Stolicę Apostolską, a także w płaszczyźnie działalności polskich instytucji eklezjalnych. Podrozdział ten zakończymy próbą wpisania teoretycznych i praktycznych aspektów związku Kościoła z mediami (stanowiącą swoistą klamrę niniejszego podrozdziału) w jego misję, do scharakteryzowania której niniejszym przystępujemy.

⁷⁶⁸ Por. T. Podleński, *Jezusowa kardiologia*, Ożarów Mazowiecki 2021, s. 131-173.

⁷⁶⁹ J. Majewski, *Religia, media, mitologia*, Gdańsk 2010, s. 8.

⁷⁷⁰ J. Majewski, *Religia, media, mitologia*, Gdańsk 2010, s. 48.

2.1.1. Misja Kościoła w kontekście dokumentów źródłowych

Źródłowymi dokumentami Kościoła, do których odniesiemy się w poniższym wywodzie będą⁷⁷¹:

- 1) konstytucja dogmatyczna o Kościele⁷⁷²;
- 2) konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym⁷⁷³;
- 3) *Kodeks Prawa Kanonicznego*⁷⁷⁴;
- 4) *Katechizm Kościoła Katolickiego*⁷⁷⁵.

Konstytucja *Lumen gentium*, będąca dogmatycznym dokumentem źródłowym Kościoła na swój własny temat, określa go m. in. za pomocą dualizmów, stwierdzając, iż jest on: widzialnym organizmem wyposażonym w organa hierarchiczne i zarazem mistycznym Ciałem Chrystusa; zrzeszeniem widzialnym i zarazem wspólnotą duchową⁷⁷⁶. Dodaje, iż rzeczywistości te „nie mogą być pojmowane jako dwie rzeczy odrębne, przeciwnie, tworzą one jedną rzeczywistość złożoną, która zrasta się z pierwiastka boskiego i ludzkiego”⁷⁷⁷. Gdy idzie o misję tak rozumianego Kościoła, *Lumen gentium* określa ją jako zmierzanie do wprowadzenia królestwa Bożego⁷⁷⁸ poprzez nauczanie narodów i głoszenie Ewangelii w celu doprowadzenia ludzi do zbawienia⁷⁷⁹. Za podstawowe zadanie Kościoła uznaje głoszenie Chrystusa dokonywane

⁷⁷¹ Dokumenty wymieniono chronologicznie. Ze względu na ich charakter oraz rangę uznać je można za w pełni wystarczające w kontekście prezentowanej w wywodzie tematyki: konstytucje są bowiem w Kościele dokumentami teologicznymi o najwyższej randze doktrynalnej, *Kodeks Prawa Kanonicznego* jest z kolei podstawowym dokumentem ustawodawczym Kościoła powszechnego, natomiast *Katechizm Kościoła Katolickiego* stanowi oficjalną wykładnię wiary oraz zasad moralności Kościoła.

⁷⁷² Konstytucja dogmatyczna o Kościele została uchwalona przez Sobór Watykański II pod tytułem *Lumen Gentium* oraz oficjalnie ogłoszona przez papieża Pawła VI w 1964 r. Konstytucja ta, powołując się na źródła biblijne, wczesnochrześcijańskie oraz współczesne, charakteryzuje najważniejsze wymiary istoty i misji Kościoła.

⁷⁷³ Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym została uchwalona przez Sobór Watykański II pod tytułem *Gaudium et spes* oraz oficjalnie ogłoszona przez papieża Pawła VI w 1965 r. Konstytucja ta jest oficjalnym i podstawowym wykładem nauki społecznej Kościoła.

⁷⁷⁴ *Kodeks Prawa Kanonicznego* przygotowywany w latach 1962-1983 stanowi źródłowy dokument ustawodawczy Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego i został promulgowany przez Jana Pawła II dn. 25. 01. 1983.

⁷⁷⁵ *Katechizm Kościoła Katolickiego* stanowiący oficjalną wykładnię wiary i moralności Kościoła katolickiego został opracowany z woli Jana Pawła II i zatwierdzony przez niego w roku 1992.

⁷⁷⁶ Por. LG, 9.

⁷⁷⁷ Por. LG, 9. Odwołując się do *Lumen Gentium* kard. J. Ratzinger (por. <https://cutt.ly/B6v53Y1> [6. 05. 2023]) dookreśla naturę Kościoła stwierdzając, iż jest on jednocześnie:

- 1) ziemski i niebieski;
- 2) strukturalny i komunijny;
- 3) hierarchiczny i wspólnotowy;
- 4) boski i ludzki;
- 5) odwieczny i historyczny.

⁷⁷⁸ Por. LG, 13.

⁷⁷⁹ Por. LG, 24.

świadczeniem życia oraz słowem, podkreślając, iż nabiera ono szczególnej skuteczności przez dokonywanie się w zwykłych warunkach właściwych światu, a samą tę misję nazywa ewangelizacją⁷⁸⁰.

Konstytucja *Gaudium et spes* stwierdza, iż Kościół, nie powodując się ambicjami ziemskimi, lecz wiernością Bogu, zmierza wyłącznie do tego, aby prowadzić na ziemi dzieło samego Chrystusa, czyli zbawiać, a nie sądzić oraz służyć, a nie być obsługiwanym⁷⁸¹. Dokument dodaje: „Aby takiemu zadaniu sprostać, Kościół zawsze ma obowiązek badać znaki czasów i wyjaśniać je w świetle Ewangelii, tak aby mógł w sposób dostosowany do mentalności każdego pokolenia odpowiadać ludziom na ich odwieczne pytania dotyczące sensu życia obecnego i przyszłego oraz wzajemnego ich stosunku do siebie. Należy zatem poznawać i rozumieć świat, w którym żyjemy, a także jego nieraz dramatyczne oczekiwania, dążenia i właściwości”⁷⁸². Swoje podstawowe posłannictwo głoszenia Ewangelii Kościół od samego początku realizuje za pomocą pojęć i języków różnych ludów, w miarę możliwości dostosowując ją do zdolności rozumienia przez ogół⁷⁸³. „To właśnie dostosowywanie się w głoszeniu objawionego słowa powinno stać się prawidłem wszelkiej ewangelizacji”⁷⁸⁴, konstatuje dokument. *Gaudium et spes* podsumowuje wątek misji Kościoła w słowach: „Kościół zarówno pomagając światu, jak też wiele od niego otrzymując, zmierza ku temu jednemu, aby nadeszło Królestwo Boże i żeby urzeczywistniło się zbawienie całego rodzaju ludzkiego”⁷⁸⁵.

Kodeks Prawa Kanonicznego stwierdza, iż najwyższym prawem Kościoła jest zbawienie dusz⁷⁸⁶, a wszystkie jego instytucjonalne oraz duszpasterskie działania są podporządkowane wyłącznie wynikającej z owego prawa misji uświęcania świata⁷⁸⁷. Kodeks stwierdza, iż Kościołowi „została zlecona przez Boga misja niesienia ludziom pomocy, aby mogli osiągnąć pełnię życia chrześcijańskiego”⁷⁸⁸. Dodaje, iż „cały Kościół

⁷⁸⁰ Por. LG, 35.

⁷⁸¹ Por. GS, 3.

⁷⁸² GS, 4.

⁷⁸³ Por. GS, 44.

⁷⁸⁴ GS, 44.

⁷⁸⁵ GS, 45.

⁷⁸⁶ KPK, kan. 1752.

⁷⁸⁷ Por. K. Kamiński, *Uświęcające zadanie Kościoła w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Wybrane aspekty*, w: *Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, t. XVI, 18 (1), s. 113-123.

⁷⁸⁸ Por. KPK, kan. 794 § 1.

jest ze swej natury misyjny⁷⁸⁹, a realizację właściwych jemu zadań nazywa ewangelizacją⁷⁹⁰.

Katechizm Kościoła Katolickiego za podstawową aktywność Kościoła uznaje tzw. zadanie misyjne polegające na głoszeniu Ewangelii⁷⁹¹, stwierdzając, iż wszyscy członkowie Kościoła „są zobowiązani (...) do uczestniczenia w apostołskiej i misyjnej działalności Ludu Bożego”⁷⁹². Przez wszystkie właściwe sobie zdania Kościół ma pociągać ludzi do wiary i Boga⁷⁹³, a misja ta wynika wg dokumentu z faktu, iż Kościół jest przez Boga powołany do ewangelizacji⁷⁹⁴. Swoje „powołanie do świętości i do misji ewangelizacji świata”⁷⁹⁵ Kościół od samych początków zawdzięcza integralnemu związkowi owej misji z głoszeniem Ewangelii przez Chrystusa i apostołów⁷⁹⁶. Dokument puentuje: „Prowadząc nieustannie dzieło ewangelizacji, Kościół pracuje nad tym, by ludzie starali się o kształtowanie w duchu chrześcijańskim sposobu myślenia i obyczajów, praw oraz ustroju własnej społeczności”⁷⁹⁷.

Jak widać, Kościół upatruje swą misję w ewangelizacji rozumianej jako prowadzenie ludzi do zbawienia i głoszenie nauki Chrystusa, której pozostaje depozytariuszem. Niezmienne dzieło ewangelizacji w zmiennych czasach Kościół prowadzić powinien za pomocą aktualnych środków i narzędzi, z czego wynika podkreślana przez J. Ratzingera konieczność inkulturacji Kościoła⁷⁹⁸. Właściwą sobie misję ewangelizacyjną Kościół realizuje zarówno jako podmiot instytucjonalny, jak też jako religijna wspólnota duchowa.

2.1.2. Nauczanie Kościoła nt. mediów i komunikowania

Jak zaznaczyliśmy powyżej, refleksje prezentowane w niniejszym wywodzie będą miały charakter poglądowy, a uwypuklenia najistotniejszych czynników dotyczących nauczania Kościoła nt. mediów i komunikowania dokonamy poprzez odniesienie się do dorobku istotnych w tym zakresie zasobów odpowiedniej literatury przedmiotowej. Wobec tego, zarówno teoretyczne, jak i praktyczne aspekty stosunku Kościoła do

⁷⁸⁹ KPK, kan. 781.

⁷⁹⁰ Por. KPK, kan. 781.

⁷⁹¹ Por. KKK, 854.

⁷⁹² KKK, 1270.

⁷⁹³ Por. KKK, 2044.

⁷⁹⁴ Por. KKK, 2205.

⁷⁹⁵ KKK, 1533.

⁷⁹⁶ Por. KKK, 927.

⁷⁹⁷ Por. KKK, 2105.

⁷⁹⁸ Por. <https://cutt.ly/B6v53Y1> (6. 05. 2023).

interesujących nas zagadnień odtworzymy, bazując na opracowanych już wynikach badań adekwatnych autorów oraz wyinterpretowanych przez nich wnioskach.

2.1.2.1. Zarys nauczania Kościoła powszechnego nt. mediów i komunikowania

Gdy idzie o nauczanie Kościoła nt. mediów⁷⁹⁹, należy podkreślić, iż było i jest ono zsynchronizowane z samym podejściem do nich, które zmieniało się przez lata i kształtowało raczej w rytmie powolnej ewolucji. Jak zauważa K. Pokorna-Ignatowicz w swej autorskiej (będącej jednym z najrzetelniejszych, jak dotąd, opracowań naukowych nt. nauczania i stosunku Kościoła względem mediów) monografii⁸⁰⁰, w ciągu ostatnich dwustu lat, postawa Kościoła wobec mediów ewoluowała od negacji do zupełnej

⁷⁹⁹ W kontekście kategorii tak pojemnej, jaką bez wątpienia stanowi tzw. nauczanie Kościoła, warto przytoczyć rozważania J. Majewskiego. Autor zauważa, iż wg kard. W. Brandmüllera „istnieją różne «poziomy» nauczania Kościoła: od najwyższego, którego ranga jest absolutnie zobowiązująca (...), poprzez niższe, aż do niskich, których obligatoryjność z zasady jest względna, jak doktryna społeczna Kościoła lub nauczanie o mass mediach (...). Sprawa rangi jakiejś doktryny wiąże się z rodzajem dokumentów, w jakich się ją proklamuje. Istnieje (...) ogromna różnica między «wielką konstytucją», jak konstytucje dogmatyczne II Soboru Watykańskiego o Kościele, liturgii i Objawieniu Bożym, a zwykłymi soborowymi dekretami czy deklaracjami, jak Dekret o środkach społecznego przekazu” (J. Majewski, *Wiara w trudnych czasach*, Warszawa 2019, rozdział 8. pt. *Czy katolik może nie zgadzać się z soborem?* [cytat za wersją elektroniczną książki zakupioną w formie pliku MOBI]). Majewski dodaje jednak, iż „argument z niskiej rangi doktrynalnej» dekretów Vaticanum II krytykował już w 1966 r. jezuita Karl Rahner” (J. Majewski, *Wiara w trudnych czasach*, Warszawa 2019, rozdział 8. pt. *Czy katolik może nie zgadzać się z soborem?* [cytat za wersją elektroniczną książki zakupioną w formie pliku MOBI]), a „na przełomie lipca i sierpnia 2012 r. argument «z niskiej rangi doktrynalnej» poddał krytyce kard. Kurt Koch” (J. Majewski, *Wiara w trudnych czasach*, Warszawa 2019, rozdział 8. pt. *Czy katolik może nie zgadzać się z soborem?* [cytat za wersją elektroniczną książki zakupioną w formie pliku MOBI]). Mimo obecnych w Kościele różnic w ujęciu rangi dokumentów wpisujących się w kategorię jego nauczania (także, jak widać, nt. samych mediów), nie będziemy dokonywać w pracy szczegółowych analiz nt. przywołanych przez Majewskiego tzw. poziomów nauczania Kościoła. Poprzestaniemy na syntetycznym ujęciu ewolucji teorii i praktyki Kościoła w interesującym nas obszarze oraz zarysowaniu współczesnych tekstów Kościoła poświęconych mediom. Nadmienimy także, iż w prezentowanym wywodzie nie będziemy odnosić się do najnowszego *Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Mimo że w perspektywie podjętej przez nas wcześniej próby określenia treściowego rudymentu kategorii „misji Kościoła” nawiązywaliśmy, rzecz jasna, do owego źródła prawnego Kościoła, to jednak w kontekście nauczania tegoż Kościoła nt. mediów, dokument ten zdaje się nie pełnić roli źródłowej. Jako podstawowy dokument prawny Kościoła jest on co prawda integralnie związany z całą jego działalnością, natomiast ani do nauczania Kościoła nt. mediów i komunikacji, ani tym bardziej do badanego przez nas urzędu rzecznika KEP nie odnosi się on w sposób przedmiotowy. Dokument ten ani razu nie posługuje się terminem „rzecznik” w odniesieniu do działalności medialnej (używa go jedynie w przypadku omawiania funkcji tzw. rzecznika sprawiedliwości w sądach kościelnych). Nie ma w nim też mowy o biurach prasowych. *Kodeks Prawa Kanonicznego* w pewnym zakresie odnosi się, rzecz jasna, do tzw. środków społecznego przekazu, określając warunki korzystania z nich przez chrześcijan czy możliwości wykorzystywania ich w celu realizacji np. zadań katechetycznych. Dopiero jednak bazujące na nim (i wtórne wobec niego) opracowania, dokumenty i regulacje kościelne, jak również adekwatne teksty magisterium Kościoła, stanowią dla nas właściwą perspektywą teoretyczną omawianych zagadnień.

⁸⁰⁰ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002.

akceptacji⁸⁰¹. Kościół, początkowo niechętny zarówno wobec prasy⁸⁰², jak i filmu⁸⁰³, w okresie międzywojennym zmienia podejście, rozpoczynając walkę nie tyle z mediami, ile o media, organizując akcje uświadamiające odbiorców oraz umoralniające prasę i film⁸⁰⁴, a także uwzględniając w niektórych dokumentach papieskich pewnego rodzaju refleksje i pouczenia dotyczące filmu (jakkolwiek same dokumenty dotyczą innych kwestii⁸⁰⁵). Nowość w tym względzie stanowiła encyklika *Vigilanti cura* Piusa XI⁸⁰⁶, która była pierwszym w historii Kościoła oficjalnym dokumentem papieskim w całości poświęconym filmowi⁸⁰⁷.

Czas pontyfikatu jego następcy, Piusa XII⁸⁰⁸ to okres, w którym zagadnienie tzw. środków społecznego przekazu coraz częściej staje się przedmiotem oficjalnych dokumentów Kościoła. Pokorna-Ignatowicz konstatuje, iż Piusa XII można uważać za twórcę doktryny kościelnej w zakresie komunikacji społecznej i mediów, gdyż „usystematyzował [on] dotychczasowe nauczanie oraz rozszerzył je o nowe elementy (np. o naukę o opinii publicznej)”⁸⁰⁹. „Pontyfikat Piusa XII przyniósł zmiany w postrzeganiu roli mediów oraz nowe dokumenty na miarę podwalin współczesnego nauczania o środkach społecznego przekazu. Wzrasta w tym czasie liczba dokumentów, w których papież wypowiada się na temat poszczególnych mediów”⁸¹⁰, dodaje W. Pazik.

⁸⁰¹ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 10.

⁸⁰² „Pierwszą reakcją władz kościelnych na powstanie nowego zjawiska, w postaci prasy, była niechęć, wręcz wrogość, wynikająca z poczucia zagrożenia dla autorytetu duchowego i wpływów Kościoła. Obawa ta nie była pozbawiona podstaw, gdyż to właśnie na łamach powstającej masowo prasy prowadzone były ataki na wszelkie władze i stosunki społeczne” (K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 159).

⁸⁰³ „Sytuacja [niechęci i wrogości Kościoła właściwych jego pierwotnemu stosunkowi względem prasy] powtórzyła się w momencie pojawienia się filmu, który w pierwszej połowie XX wieku zdobył ogromną popularność i trwałe miejsce w życiu społecznym (...). W okresie międzywojennym Kościół przyjął inną taktykę: zorganizował «krucjatę na rzecz umoralnienia filmu». Wielką aktywność wykazała w niej Akcja Katolicka oraz Legiony Przyzwoitości, które – szczególnie w Stanach Zjednoczonych – prowadziły masowe akcje wywierania różnego rodzaju nacisków i presji na twórców oraz dystrybutorów filmów. Ta walka o film otworzyła nowy etap wzajemnych relacji pomiędzy Kościołem a środkami masowego przekazu. Dotychczas władze duchowne stosowały metodę polegającą na wyrażaniu swojego stanowiska w oficjalnych enuncjacjach i aktach wykonawczych dla duchownych” (K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 160).

⁸⁰⁴ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 160-161.

⁸⁰⁵ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 40-43.

⁸⁰⁶ Pius XI był papieżem w latach 1922-1939 (por. <http://www.bitwawarszawska.pl/196-papiez-pius-xi> [4. 05. 2023]).

⁸⁰⁷ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 40.

⁸⁰⁸ Pius XII był papieżem w latach 1939-1958 (por. <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2020-02/otwarcie-archiwum-pius-xii-wiele-tamtow-szoah.html> [4. 05. 2023]).

⁸⁰⁹ K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 162.

⁸¹⁰ W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 9.

Spośród wspomnianych dokumentów, charakter pewnego rodzaju przełomu miała encyklika pt. *Miranda prorsus* z 1957 r., w której media określono mianem „darów Boga Stwórcy naszego”⁸¹¹, wskazując, iż obecny w nich potencjał dobra może być aktualizowany poprzez właściwe im funkcje: informacyjną, formacyjną i rozrywkową⁸¹². Nazywając media zadziwiającymi wynalazkami technicznymi, którymi szczyci się ludzkość, encyklika przyznaje, że będąc swoistym prezentem od Boga, są one jednocześnie wynikiem wysiłku umysłu i pracy ludzkiej⁸¹³. Pius XII stwierdza, że rozwijające się dynamicznie techniki audiowizualne pozwalają przekazywać na wielką skalę wszelkie treści za pomocą obrazu i dźwięku⁸¹⁴ i mimo wskazania w dokumencie pewnych zagrożeń duchowych, konstatuje, iż ten sposób przekazywania wartości duchowych jest całkowicie zgodny z naturą człowieka⁸¹⁵. Apeluje także, by „audiowizualne środki technicznego przekazu, a mianowicie film, radio i telewizja nie służyły tylko rozrywce i wypoczynkowi (...), ale bardziej do przekazywania myśli i uczuć”⁸¹⁶. Nowatorskie w pewnym sensie okazuje się zapewnienie papieża: „My sami często korzystamy z tych nowoczesnych środków komunikowania ze światem, które Nam dają możliwość wzmożenia jedności duchowej między trzodą i Pasterzem”⁸¹⁷. Na uwagę zasługują także słowa papieża, iż „wynalazki te mogą się przyczynić do współpracy i wymiany wartości duchowych między mieszkańcami kuli ziemskiej”⁸¹⁸. Da się zauważyć, iż sformułowania użyte przez Piusa XII w encyklice *Miranda prorsus* objawiają przeniesienie przez Kościół akcentu zagrożeniowego mediów z nich samych, na sposób ich wykorzystania, na co zwraca uwagę także K. Pokorna-Ignatowicz⁸¹⁹.

Po Piusie XII, który „sformułował podstawy teologii *mass mediów* i przygotował grunt pod odnowę soborową”⁸²⁰, następują pontyfikaty kolejnych papieży, których nauczanie jest „świadectwem nie tylko akceptacji mediów, jako środków masowego komunikowania, ale wręcz podkreślania ich roli dla rozwoju życia społecznego, czy dla

⁸¹¹ MP, 1.

⁸¹² Por. W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 9.

⁸¹³ Por. MP, 1.

⁸¹⁴ Por. MP, 46.

⁸¹⁵ Por. MP, 21, 47.

⁸¹⁶ MP, 48.

⁸¹⁷ MP, 12.

⁸¹⁸ MP, 49.

⁸¹⁹ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 58-67.

⁸²⁰ K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 163.

szerzenia katolickiej nauki społecznej”⁸²¹. Taki właśnie przekaz zawierała w sobie m. in. encyklika *Mater et magistra* papieża Jana XXIII⁸²².

W kolejnych latach dostrzec można *sui generis* rozkwit kościelnego nauczania nt. mediów, który w sposób wyraźny objawił się w czasie zwołanego przez Jana XXIII Soboru Watykańskiego II⁸²³. Jak stwierdza W. Pazik, „znaczłą rolę w kształtowaniu nauczania Kościoła katolickiego o środkach społecznego przekazu odegrał II Sobór Watykański i ogłoszony już w grudniu 1963 r. dekret *Inter mirifica*”⁸²⁴. M. Sitarz nazywa ów dokument „podstawowym źródłem, w którym została określona nauka Kościoła na temat *mass mediów*”⁸²⁵, choć należy również zaznaczyć za K. Pokorną-Ignatowicz, iż na tle innych dokumentów soborowych, dekret ten jawi się jako jeden ze słabszych i bardziej klerykalnych⁸²⁶. W każdym razie, *Inter mirifica* stał się pewnego rodzaju punktem odniesienia zarówno dla dalszych tekstów soborowych, jak i późniejszych, już posoborowych dokumentów Kościoła poświęconych mediom. Od dnia publikacji dekretu wspomniany sobór dokonywał coraz konkretniejszych doprecyzowań w zakresie nauczania o mediach, co ostatecznie zostało uwzględnione w dwóch konstytucjach⁸²⁷, pięciu dekretach⁸²⁸ i dwóch deklaracjach⁸²⁹. Podsumujmy za Pokorną-Ignatowicz: „Dorobek soboru w postaci kilkunastu dokumentów najwyższej rangi zmodyfikował i dostosował do współczesności całą naukę katolicką. W tej odnowionej doktrynie środki społecznego przekazu mają swoje trwałe miejsce, zarówno jako element kultury, jak i niezwykle istotny element życia człowieka. W ten sposób otworzyła się epoka wielkiego zainteresowania Kościoła tą problematyką”⁸³⁰.

Warto dodać, iż „dokładnie dziesięć lat po wydaniu encykliki *Miranda prorsus* Piusa XII, Kościół zaczyna wyrażać swój stosunek do mediów już nie okazjonalnie, ale regularnie, w trakcie obchodzonego corocznie, aż do dziś, Światowego Dnia Środków

⁸²¹ W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 9.

⁸²² Jan XXIII był papieżem w latach 1958-1963 (por. <https://brewiarz.pl/czytelnia/swieci/10-11b.php3> [4. 05. 2023]).

⁸²³ Sobór Watykański II odbywał się w latach 1962-1965 (por. <https://dzieje.pl/aktualnosci/50-lat-temu-papiez-jan-xxiii-otworzyl-obrady-soboru-watykanskiego-ii> [4. 05. 2023]).

⁸²⁴ Por. W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 9.

⁸²⁵ M. Sitarz, *Zadania mediów w realizacji misji nauczycielskiej Kościoła w Polsce*, w: *Roczniki Nauk Prawnych*, t. XXVI, nr 2, 2016, s. 156.

⁸²⁶ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 83-89. Por. także: IM, 3-12.

⁸²⁷ Mowa o konstytucjach: *Sacrosanctum Concilium* oraz *Gaudium et spes*.

⁸²⁸ Mowa o dekretach: *Chrsitus dominus* (nr 15); *Optatam totius* (nr 2); *Apostolicam actuositatem* (nr 8); *Ad gentes divinitus* (nr 19-31) oraz *Presbyterorum ordinis* (nr 11).

⁸²⁹ Mowa o deklaracjach: *Gravissimum educationis* (nr 4) oraz *Dignitatis humanae* (nr 4).

⁸³⁰ K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 163.

Społecznego Przekazu, na co zwraca uwagę autor niniejszej dysertacji w jednej ze swych poprzednich prac dyplomowych⁸³¹. Wydarzenie to, jakkolwiek zapoczątkowane w Kościele na polecenie Pawła VI⁸³² już po Soborze Watykańskim II, było przez ów sobór zaproponowane kilka lat wcześniej⁸³³. Pierwszy Dzień Środków Społecznego Przekazu obchodzono w niedzielę, dn. 7. 05. 1967 r., a sześć dni wcześniej papież ogłosił z tej okazji orędzie⁸³⁴. Od tamtego czasu każdy z papieży, z pewnym wyprzedzeniem, przygotowuje na tę okazję zarówno hasło, jak i orędzie⁸³⁵, a sam Dzień do dziś pozostaje jedynym tego typu przedsięwzięciem o zasięgu międzynarodowym⁸³⁶.

Kilka lat później, w 1971 roku, Papieska Komisja ds. Środków Społecznego Przekazu⁸³⁷, promulgowała instrukcję duszpasterską pt. *Communio et progressio*, w której nie tylko przychylnie wypowiedziała się nt. mediów oraz korzystania z nich przez Kościół, lecz także wyraźnie zachęciła wiernych do aktywnego włączania się w ich działalność⁸³⁸. Przez to, jak konstatuje Pokorna-Ignatowicz, lata 70. XX wieku uważa się za prawdziwy przełom w spojrzeniu Kościoła na świat mediów⁸³⁹. Sam zaś Paweł VI w swojej adhortacji *Evangelii nuntiandi* z 1975 r. owemu przełomowi daje wyraz w słowach: „W naszych czasach, które charakteryzują się używaniem środków społecznego przekazu, zwanych *mass-media*, przy pierwszym zapoznawaniu z wiarą, w nauczaniu katechetycznym, czy w dalszym pogłębianiu wiary, nie może braknąć ich pomocy (...). Kościół byłby winny przed swoim Panem, gdyby nie używał tych potężnych pomocy, które ludzki umysł coraz bardziej usprawnia i doskonali. Za ich pośrednictwem głosi orędzie, jakie mu zostało powierzone (...); w nich znajduje nowe i skuteczne formy świętego oddziaływania, współczesną ambonę; poprzez nie może przemawiać do rzesz”⁸⁴⁰.

⁸³¹ Por. T. Podlewski, *Informacyjne i formacyjne funkcje diecezjalnego portalu internetowego na przykładzie archidiecezji częstochowskiej*, Kraków 2020, s. 7.

⁸³² Paweł VI był papieżem w latach 1963-1978 (por. <https://brewiarz.pl/czytelnia/swieci/05-29d.php3> [4. 05. 2023]).

⁸³³ Chodzi o zapis dekretu *Inter mirifica* z 4 grudnia 1963 r. (por. <https://brewiarz.pl/czytelnia/swieci/10-11b.php3> [4. 05. 2023]).

⁸³⁴ Por. <https://brewiarz.pl/czytelnia/swieci/10-11b.php3> (4. 05. 2023).

⁸³⁵ „Od 1986 roku orędzia te ogłaszane są 24 stycznia, w dniu poświęconym św. Franciszkowi Salezemu, patronowi dziennikarzy” (K. Pokorna-Ignatowicz, *Nowe technologie komunikacyjne w orędziach Jana Pawła II na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*, w: *Jan Paweł II i komunikacja społeczna*, red. W. Misztal, M. Radej, R. Nęcek, Kraków 2020, s. 102).

⁸³⁶ Por. <https://brewiarz.pl/czytelnia/swieci/10-11b.php3> (4. 05. 2023).

⁸³⁷ Do wspomnianej komisji nawiązemy w dalszych wywodach niniejszego rozdziału.

⁸³⁸ Por. CP, 1-5.

⁸³⁹ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Instrukcja duszpasterska Communio et progressio o środkach społecznego przekazu. Refleksje w trzydziestą rocznicę jej przyjęcia*, w: *Zeszyty Prasoznawcze*, X LIII, nr 3-4 (163-164), Kraków 2000, s. 159-171.

⁸⁴⁰ EN, 45.

Następca Pawła VI, Jan Paweł I⁸⁴¹, mimo iż nie zdążył stworzyć żadnych oficjalnych tekstów odnoszących się do mediów, swój stosunek do nich wyrażał poprzez „przełomowe gesty i zachowania, które stanowiły nowy punkt odniesienia w relacjach pomiędzy jego kolejnymi następcami, a przedstawicielami świata mediów”⁸⁴². W tym kontekście warto dostrzec za W. Pazikiem, iż swój krótki pontyfikat papież ten rozpoczął od niespotykanego do tamtej pory wydarzenia, jakim była konferencja prasowa z okazji wyboru⁸⁴³. Dopowiedzmy za G. Łęcikiem, iż podczas tej konferencji Jan Paweł I skierował do dziennikarzy życzenie, aby ich pracy, zwłaszcza gdy komentują życie Kościoła, towarzyszyła rozważa⁸⁴⁴.

Kierunek otwartości i współpracy Kościoła względem mediów gruntuje na dobre pontyfikat kolejnego papieża, Jana Pawła II⁸⁴⁵, który, jak zauważa A. Lewek, „wygłosił i napisał ponad 200 tekstów o mediach i dziennikarstwie”⁸⁴⁶. W tym kontekście wspomnieć należy wpierrw o samym *Kodeksie Prawa Kanonicznego* promulgowanym przez papieża w 1983 r. W dokumencie tym poświęcono mediom tytuł IV w księdze III: *Środki społecznego przekazu, w szczególności książki*⁸⁴⁷. Głoszenie Ewangelii z zastosowaniem środków społecznego przekazu kodeks nazywa obowiązkiem i przyrodzonym prawem Kościoła⁸⁴⁸, a biskupom nakazuje dołożenie wszelkich starań, by w wypełnianiu swych zadań wykorzystywali media⁸⁴⁹.

Ponad ćwierć wieku pontyfikatu Jana Pawła II „to czas, w którym media zadomowiły się w Kościele, a Kościół nauczył się z nich z powodzeniem korzystać”⁸⁵⁰. Pierwsza dekada pontyfikatu papieża z Polski to period wzmożonego rozwoju tzw. mediów tradycyjnych (tj. prasy, radia, telewizji), a zarazem okres upowszechniania się nowych wówczas technologii komputerowych. Kościół, który wedle słów G. Umińskiego, „przez wieki dostosowuje formy swojego działania i nauczania do

⁸⁴¹ Jan Paweł I był papieżem w roku 1978, dokładnie od 26 sierpnia do 28 września, czyli przez 33 dni (por. <https://www.gosc.pl/doc/7806702.Papiez-Jan-Pawel-I-ogloszony-blogoslawionym> [4. 05. 2023]).

⁸⁴² W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 14.

⁸⁴³ Por. W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 14.

⁸⁴⁴ Por. G. Łęcicki, *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2013, s. 36.

⁸⁴⁵ Jan Paweł II był papieżem w latach 1978-2005 (por. <https://breviarz.pl/czytelnia/swieci/10-22a.php3> [4. 05. 2023]).

⁸⁴⁶ A. Lewek, „Dziennikarz znakomity” według Jana Pawła II, w: *Łódzkie Studia Teologiczne*, nr 17, 2008, s. 16.

⁸⁴⁷ Por. KPK, kan. 822-832.

⁸⁴⁸ Por. KPK, kan. 747 § 1.

⁸⁴⁹ Por. KPK, kan. 822 § 1.

⁸⁵⁰ D. Smołucha, *Kościół katolicki wobec współczesnych mediów – szanse i zagrożenia*, w: *Episteme*, 19/2013, t. II, s. 99.

warunków otaczającego go świata”⁸⁵¹, w odniesieniu do kryjącego się w tzw. komputeryzacji potencjału, przyjmuje w czasie pontyfikatu Jana Pawła II nastawienie realistyczne i pozytywne, na co zwraca uwagę M. Mikołajczyk⁸⁵². Sam papież daje temu wyraz w swoim orędziu na 24. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, pisząc, iż Kościół jest świadom, że „wraz z pojawieniem się komputerowych technik telekomunikacji (...) otrzymał nowe środki realizacji swojej misji”⁸⁵³. Orędzie to, jak podkreśla P. Sołga, było jednocześnie pierwszą wypowiedzią Kościoła związaną z Internetem⁸⁵⁴. Jak czytamy u D. Smołuchy: „W przeciwieństwie do ostrożnego dystansu, jaki charakteryzował pierwsze kontakty Kościoła z wcześniejszymi mediami, potęgę Internetu Stolica Apostolska doceniła niemal od początku jego powstania”⁸⁵⁵. M. Słowik zauważa z kolei, iż od wspomnianego wcześniej orędzia Jana Pawła II „Magisterium systematycznie i coraz częściej zwracało uwagę na rozwój nowych technologii”⁸⁵⁶. Jak podkreśla J. Góral, Jan Paweł II w swoim nauczaniu zwracał uwagę na tzw. opatrnościowy charakter mediów, podkreślając ich wartość w obszarach takich, jak m. in. ochrona i realizacja ludzkiego prawa do informacji, służba pokojowi na świecie czy współpraca międzynarodowa, uwrażliwiając jednak na możliwość wynikających z nadmiernego zatracania się w mediach napięcia i dezorientacji, szczególnie w życiu młodzieży i rodzin⁸⁵⁷. Jeśli chodzi o oficjalne dokumenty wydane przez Jana Pawła II, K. Pokorna-Ignatowicz zwraca uwagę na fakt, iż „27 orędzi Jana Pawła II można uznać za istotne wzbogacenie katolickiej doktryny medialnej”⁸⁵⁸, a zawarte w nich nauczanie (cechujące się, rzecz jasna rozważą i odpowiednio ujętymi aspektami moralnymi) względem mediów (także tzw. nowych mediów) wyraża ostatecznie postawę jednoznacznie pozytywną⁸⁵⁹. Mimo że większa część pontyfikatu Jana Pawła II przypadła na czas tzw. mediów tradycyjnych, to jednak właśnie ten papież, jak akcentuje badaczka,

⁸⁵¹ G. Umiński, *Diecezjalne WWW w Polsce a nowa ewangelizacja*, Warszawa 2017, s. 102.

⁸⁵² Por. M. Mikołajczyk, *Media katolickie w Polsce jako warunek nauczania katolickiego*, w: *Kortowski Przegląd Prawniczy*, nr 1, 2015, s. 103.

⁸⁵³ ODSP, 24/1990.

⁸⁵⁴ Por. P. Sołga, *Kościół katolicki wobec Internetu. Zarys problematyki w ujęciu historycznym*, w: *Res Gestae. Czasopismo historyczne*, 2016 (2), s. 148-149.

⁸⁵⁵ D. Smołucha, *Kościół katolicki wobec współczesnych mediów – szanse i zagrożenia*, w: *Episteme*, 19/2013, t. II, s. 98.

⁸⁵⁶ M. Słowik, *W meandrach Internetu. Nowe media w doktrynie kościoła katolickiego i w jego praktyce*, w: *Nowy Przegląd Dziennikarski*, nr 2/2013 (6), s. 49.

⁸⁵⁷ Por. J. Góral, *Jan Paweł II o środkach społecznego przekazu*, w: *Ethos*, 1989, nr 8, s. 246-258.

⁸⁵⁸ K. Pokorna-Ignatowicz, *Nowe technologie komunikacyjne w orędziach Jana Pawła II na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*, w: *Jan Paweł II i komunikacja społeczna*, red. W. Misztal, M. Radej, R. Nęcek, Kraków 2020, s. 102.

⁸⁵⁹ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Nowe technologie komunikacyjne w orędziach Jana Pawła II na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*, w: *Jan Paweł II i komunikacja społeczna*, red. W. Misztal, M. Radej, R. Nęcek, Kraków 2020, s. 109.

nie tylko wprowadził nowe technologie do Watykanu i innych instytucji eklezjalnych, lecz także rozpoczął teologiczne refleksje na ich temat⁸⁶⁰. W postawie i nauczaniu Jana Pawła II względem mediów M. Przybysz dostrzega z kolei nie tylko otwartość i entuzjazm, lecz także pokorną współpracę w tematach dla Kościoła trudnych oraz wypierającą zamknięcie postawę dialogu w obliczu krytyki⁸⁶¹. Dodajmy jeszcze za M. Drożdżem, iż dla Jana Pawła II komunikacja medialna była płaszczyzną współpracy wiary z kulturą, a jego nauczanie ukazywało media jako przestrzeń komunikowania wartości takich, jak wolność, prawda i rozum⁸⁶². Ponadto „każde orędzie Jana Pawła II o mediach ukazuje nie tylko troskę o człowieka i jego integralny rozwój, ale zawsze ukazuje także jakieś blaski i cienie mediów, wskazując jednocześnie na potrzebę promocji wartości w mediach”⁸⁶³, dodaje Drożdż. Podsumujmy więc słowami samego Jana Pawła II: „Kościół stara się, i będzie się starał, coraz bardziej być domem ze szkła, by wszyscy mogli widzieć, co się w nim dzieje (...). Ale Kościół potrzebuje podobnego wysiłku autentyczności ze strony tych, którzy z pozycji obserwatorów mają relacjonować innym o życiu i wydarzeniach Kościoła”⁸⁶⁴.

Następca Jana Pawła II, papież Benedykt XVI⁸⁶⁵ wzbogaca nauczanie Kościoła nt. mediów m. in. swoimi ośmioma orędziami na kolejne Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu⁸⁶⁶. Spojrzenie na relację Kościoła i mediów (w tym Internetu), Benedykt XVI poszerza o jasne wskazania i serdeczną zachętę dla duchownych. W orędziu na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu z 2010 roku apeluje o rozwijanie dzieła ewangelizacji w Sieci, a sam Internet nazywa „wielkim bogactwem”, „bodźcem do spotkania” oraz „szansą dla wierzących”⁸⁶⁷.

⁸⁶⁰ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Nowe technologie komunikacyjne w orędziach Jana Pawła II na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*, w: *Jan Paweł II i komunikacja społeczna*, red. W. Misztal, M. Radej, R. Nęcek, Kraków 2020, s. 97-112.

⁸⁶¹ Por. M. Przybysz, *Św. Jan Paweł II apostołem nowych mediów*, w: *Jan Paweł II i komunikacja społeczna*, red. W. Misztal, M. Radej, R. Nęcek, Kraków 2020, s. 113-156.

⁸⁶² Por. M. Drożdż, *Komunikowanie społeczne w prawdzie i uczciwości w myśli Jana Pawła II*, w: *Jan Paweł II i komunikacja społeczna*, red. W. Misztal, M. Radej, R. Nęcek, Kraków 2020, s. 215-250.

⁸⁶³ M. Drożdż, *Komunikowanie społeczne w prawdzie i uczciwości w myśli Jana Pawła II*, w: *Jan Paweł II i komunikacja społeczna*, red. W. Misztal, M. Radej, R. Nęcek, Kraków 2020, s. 245.

⁸⁶⁴ *Jan Paweł II. Nauczanie społeczne. Tom III – 1980*, red. P. Nitecki, J. Skwara, E. Stróżczyk, Warszawa 1984, s. 127.

⁸⁶⁵ Benedykt XVI był papieżem w latach 2005-2013 (por. <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/ks-h-zielinski-pontyfikat-papieza-benedykta-xvi-byl-czasem-przywracania> [4. 05. 2023]).

⁸⁶⁶ Chodzi o orędzia z lat 2006-2013 (por. <https://www.paulus.org.pl/210.oredzia-na-dni-srodkow-spolecznego-przekazu> [4. 05. 2023]).

⁸⁶⁷ Por. ODSP, 44/2010.

Pontyfikat papieża Franciszka⁸⁶⁸ to na chwilę obecną nie tylko dziesięć orędzi na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu⁸⁶⁹. To podkreślanie rangi mediów, szczególnie nowych, w różnych wystąpieniach oficjalnych i nieoficjalnych⁸⁷⁰, a także poprzez praktyczne wykorzystywanie nowych mediów⁸⁷¹ oraz zauważalną praktycznie na każdym kroku otwartość wobec dziennikarzy. Aktywność medialna Franciszka nie jest, rzecz jasna, pozbawiona teologicznej refleksji i głębokiego namysłu nad nowoczesnymi technologiami. W swych orędziach na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu papież zwraca uwagę m. in. na pozytywny aspekt metafory sieci leżącej u podstaw Internetu czy zagadnienie społeczności w kontekście nowych mediów⁸⁷², a także na potencjał i zagrożenie, jakie wobec młodych niosą media społecznościowe⁸⁷³. W ostatnim, opublikowanym przed kilkoma miesiącami orędziu, Franciszek podejmuje m. in. zagadnienie roli komunikacji w procesie synodalnym, a także zwraca uwagę na prymat słuchania oraz potrzebę zastąpienia mowy nienawiści mową pokoju⁸⁷⁴. Jest on jednocześnie pierwszym papieżem, który w oficjalnym dokumencie kościelnym wspominał o tzw. *storytellingu*⁸⁷⁵.

Najnowszą pozycją z oficjalnego nauczania Kościoła dotyczącą mediów i komunikowania jest opublikowany w dn. 28 maja 2023 roku dokument Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej pt. *Verso una piena presenza*⁸⁷⁶ (w j. ang.: *Towards Full Presence*⁸⁷⁷), dającym się przetłumaczyć jako: *Ku pełni obecności* lub *W kierunku pełnej obecności*. Jest to oficjalna refleksja Watykanu nt. zaangażowania w mediach społecznościowych, a jednocześnie pierwszy w historii dokument Stolicy Apostolskiej w całości poświęcony *social mediom*.

⁸⁶⁸ Franciszek jest papieżem od 2013 r., dokładnie od 13 marca (por. <https://stacja7.pl/papiez-franciszek/10-lat-pontyfikatu-franciszka-takiej-rocznicy-doczekalo-tylko-30-proc-papiezy/> [4. 05. 2023]).

⁸⁶⁹ Chodzi o orędzia z lat 2014-2023 (por. <https://www.paulus.org.pl/210,oredzia-na-dni-srodkow-spolecznego-przekazu> [4. 05. 2023]).

⁸⁷⁰ Por. P. Wajs, *Media społecznościowe jako miejsce głoszenia Słowa Bożego. Teoria i praktyka*, Warszawa 2019, s. 97-101.

⁸⁷¹ Zagadnienie to omówimy szerzej w dalszym wywodzie poświęconym praktyce komunikowania Kościoła.

⁸⁷² Por. ODSP, 53/2019. Warto odnotować, iż już w 2013 roku ks. J. Kloch dokonał interesującej analizy wspomnianej analogii Kościoła i sieci, dedykując jej (w ramach swojej monografii) kilkunastu wywód pt. *Wspólne cechy sieci i Kościoła* (por. J. Kloch, *Kościół w Polsce wobec Web 2.0*, Kielce 2013, s. 42-47).

⁸⁷³ Por. ODSP, 56/2022.

⁸⁷⁴ Por. ODSP, 57/2023.

⁸⁷⁵ ODSP, 54/2020.

⁸⁷⁶ Por. https://www.vatican.va/roman_curia/dpc/documents/20230528_dpc-verso-piena-presenza_it.html (5. 06. 2023).

⁸⁷⁷ Por. https://www.vatican.va/roman_curia/dpc/documents/20230528_dpc-verso-piena-presenza_en.html (5. 06. 2023).

Jeśli chodzi o płaszczyznę oficjalną współczesnego Kościoła, jak widać, prezentuje się w niej postawę pozytywną opartą na otwarciu i współpracy. Płaszczyzna ta „służy także zaznaczaniu obecności Kościoła w systemie komunikacji społecznej oraz podtrzymywaniu tradycyjnych i nawiązaniu nowych kontaktów ze środowiskiem pracowników świeckich i religijnych mass mediów”⁸⁷⁸. Warto dodać za Pokorną-Ignatowicz, iż „głębokie zainteresowanie Kościoła tymi środkami nie ogranicza się tylko do oficjalnych deklaracji”⁸⁷⁹, lecz znajduje swój wyraz w sferze praktycznej, co omówimy w dalszej części niniejszego rozdziału. Podsumowując, można stwierdzić za polską badaczką, iż nauka Kościoła powszechnego nt. mediów (jakkolwiek „została opracowana z pewnym opóźnieniem w stosunku do dorobku nauki świeckiej”⁸⁸⁰), zarówno pod względem teorii, jak i praktyki, jest ściśle związana z całą współczesną aktywnością Kościoła⁸⁸¹.

2.1.2.2. Zarys nauczania Kościoła polskiego nt. mediów i komunikowania

„Nauczanie Kościoła powszechnego oraz refleksje św. Jana Pawła II w tym zakresie znalazły odzwierciedlenie w nauczaniu Kościoła w Polsce”⁸⁸², stwierdza W. Pazik. Dodaje on, iż mimo dostrzegalnego zatrzymania rozwoju mediów katolickich z powodu działań wojennych, a następnie utrudnień ze strony władz komunistycznych, Kościół w Polsce nie rezygnował z możliwie jak najszerszego wykorzystania i rozwoju dostępnych wówczas środków komunikowania społecznego⁸⁸³. Za podstawowe źródło nauczania Kościoła polskiego nt. mediów w czasach PRL można uznać listy pasterskie na Dzień Środków Społecznego Przekazu⁸⁸⁴ obchodzony w Polsce w trzecią niedzielę września⁸⁸⁵.

⁸⁷⁸ K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 163.

⁸⁷⁹ K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 163.

⁸⁸⁰ K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 166.

⁸⁸¹ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 165-166.

⁸⁸² W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 16.

⁸⁸³ Por. W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 16.

⁸⁸⁴ „Ukazywały się one z kilkoma przerwami od 1977 do 1994 r. w czterech okresach: 1977-1979, 1981-1982, 1984-1986 oraz 1988-1994” (W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 82).

⁸⁸⁵ „W treści ówczesnych listów pojawiały się charakterystyczne dla poszczególnych okresów motywy. W listach z lat siedemdziesiątych głównym akcentem była potrzeba krytycznego odbioru przekazywanych przez media informacji i umiejętności właściwej interpretacji przekazu. Zaznaczano również fakt braku możliwości posiadania własnych oraz wykorzystywania istniejących mediów przez Kościół w komunistycznej Polsce. W początkach lat osiemdziesiątych dominował opis środków społecznego

Nowe okoliczności wynikające z przemian ustrojowych roku 1989 otworzyły dla Kościoła możliwość pełnej realizacji soborowego nauczania nt. mediów. Jak stwierdza Pazik, z powodu rozwoju rynku medialnego, episkopat zrezygnował z ogłaszania listów na Dzień Środków Społecznego Przekazu, a problematyką mediów zaczęli zajmować się w swoim nauczaniu pasterze polskich Kościołów lokalnych⁸⁸⁶.

Nauczanie polskiego Kościoła nt. mediów stanowi istotną część tekstów synodalnych. W tym kontekście wspomnieć należy przede wszystkim o II Synodzie Plenarnym odbywającym się w Polsce w latach 1991-1999⁸⁸⁷. Jak zauważa B. Drażkowska⁸⁸⁸, synod skupił się m. in. na zagadnieniach takich, jak: ewangelizacja kultury; ewangelizacja środków społecznego przekazu; zachęta do korzystania przez wiernych z dobrodziejstw Internetu; obowiązek utrzymywania i rozwoju lokalnych mediów katolickich⁸⁸⁹. W opublikowanym w 1999 roku dokumencie synodalnym pt. *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu* czytamy: „Kościół widzi w środkach społecznej komunikacji przede wszystkim olbrzymi potencjał ewangelizacyjny i szuka sposobów ich wykorzystania w działalności apostołskiej przez wydawanie własnych czasopism, powoływanie rozgłośni i stacji telewizyjnych, przez programy religijne, transmisje uroczystości i rozpowszechnianie odpowiednich kaset, przez tworzenie stron WWW w Internecie oraz organizowanie konkursów i przyznawanie nagród za dzieła promujące wartości chrześcijańskie. Ewangelizacja przez media oraz formacja dziennikarzy i innych specjalistów uznawana jest za jedno z podstawowych zadań Kościoła”⁸⁹⁰. W kontekście polskiego nauczania synodalnego podkreślić należy także zgodny z nauczaniem (i stosunkiem) Stolicy Apostolskiej kierunek prezentowany w tekstach synodów diecezjalnych⁸⁹¹.

Jeśli chodzi o nowsze dokumenty wydane przez pasterzy polskiego Kościoła, wyróżnić warto m. in. *List Episkopatu Polski o duszpasterstwie emigracji* z 2006 roku oraz dokument pt. *Towarzyszyć młodzieży we wzrastaniu* z roku 2007, w których można

przekazu w kontekście służby wolności człowieka i upominania się o wartości. W następnych latach biskupi umieszczali w listach komentarze do aktualnej sytuacji w kraju i zmian zachodzących w polskiej przestrzeni medialnej” (W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 82).

⁸⁸⁶ Por. W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 82.

⁸⁸⁷ Por. <https://kosciol.wiara.pl/doc/1334405.II-Polski-Synod-Plenarny> (5. 05. 2023).

⁸⁸⁸ Por. B. Drażkowska, *Kościół w świecie mediów. Ewangelizacja w dobie komputerów*, w: *Pedagogia Christiana*, 2008 (21), s. 118-119.

⁸⁸⁹ Por. EKŚSP, 20-32.

⁸⁹⁰ EKŚSP, 30.

⁸⁹¹ Por. W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 82-83.

zauważyć pozytywne nastawienie Kościoła względem nowych mediów, szczególnie Internetu. Podobnie ma się rzecz z listami pasterskimi publikowanymi z różnych okazji w latach 2008 – 2015⁸⁹². Wzrost znaczenia nowych mediów w płaszczyźnie komunikacji międzyosobowej, a także rozwój portali społecznościowych, polscy biskupi zauważają także w *Liście do kapłanów na Wielki Czwartek* z 2016 roku, gdzie zachęcają duszpasterzy do ewangelizacji i katechezy tzw. wirtualnej rzeczywistości⁸⁹³.

Warto dodać za Pazikiem, iż „jako odpowiedź na nauczanie Kościoła po Soborze Watykańskim II (...) funkcjonuje przy KEP Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, która wyraża swą aktywność w zakresie zapewnienia opieki duszpasterskiej ludziom mediów katolickich i mediów w ogóle, troski o tworzenie w diecezjach duszpasterstw ludzi mediów, a także biorąc za podstawę stanowisko Kościoła powszechnego wypracowuje, zajmuje i przedstawia stanowisko Kościoła w Polsce w kwestiach dotyczących środków społecznej komunikacji”⁸⁹⁴. Radę tworzą konsultorzy, członkowie oraz przewodniczący, którzy corocznie, z racji wspomnienia św. Franciszka Salezego, wystosowują do środowiska dziennikarskiego specjalny list⁸⁹⁵.

Konferencja Episkopatu Polski podejmuje problematykę mediów także we własnych dokumentach oraz bieżących komentarzach, wciąż na nowo aktualizując zarówno swoje nauczanie nt. mediów, jak i stosunek do różnego rodzaju kwestii szczegółowych z nimi związanych. Jeśli chodzi o pierwszą ze wspomnianych kategorii, warto dostrzec m. in. obowiązujący od 20. 04. 2023 r. *Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach*⁸⁹⁶. Gdy idzie natomiast o kwestię komentowania rzeczywistości społecznej oraz zajmowania stanowiska w kwestiach dotyczących mediów, przywołać można np. opublikowane w dn. 2. 05. 2023 r. *Stanowisko Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski w kontekście nadchodzących wyborów*⁸⁹⁷, w którym reprezentanci pasterzy

⁸⁹² Mowa o listach takich, jak m. in: *Otoczmy troską życie człowieka* (2008 r.); *Bezcenne dobro języka ojczystego* (2009 r.); *Bądźmy wrażliwi na bezpieczeństwo dzieci i młodzieży* (2012 r.); *Apel o abstynencję w sierpniu 2015 roku* (2015 r.).

⁸⁹³ Por. <https://www.marianie.pl/nws/list-biskupow-polskich-do-kaplanow-na-wielki-czwartek-2016-r> (5. 05. 2023).

⁸⁹⁴ W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 87.

⁸⁹⁵ Por. W. Pazik, *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019, s. 87.

⁸⁹⁶ Por. <https://episkopat.pl/dekret-ogolny-kep-ws-wystepowania-duchownych-czlonkow-instytutow-zycia-konsekrowanego-stowarzyszen-zycia-apostolskiego-oraz-niektorych-wiernych-swieckich-w-mediach/> (5. 05. 2023). Do dokumentu powrócimy jeszcze w rozdziałach empirycznych monografii.

⁸⁹⁷ Por. <https://episkopat.pl/stanowisko-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-w-kontekście-nadchodzacych-wyborow/> (5. 05. 2023).

Kościół polski wyrażają się w niezwykle, naszym zdaniem, wyważony, profesjonalny i jednoznaczny sposób. Wydaje się, iż w kontekście omawianej tematyki, jako szczególnie wart zacytowania jawi się następujący fragment: „Odpowiedzialność za kształt spraw publicznych i związane z nim społeczne postawy niosą dziś na swych barkach także media. Z wdzięcznością zatem przyjmujemy wysiłek tych dziennikarzy, którzy z wnikliwością, odsłaniają pełny i złożony obraz życia publicznego, służąc w ten sposób dobru wspólnemu, a nie poszczególnym stronom politycznych czy ideowych sporów. Chcemy też zachęcić wszystkie media i dziennikarzy do takiego właśnie odważnego wychodzenia poza pokusę budowania uproszczonego, jednostronnego, zideologizowanego, a czasem zgoła upartyjnionego, obrazu życia społecznego (...). Dlatego apelujemy dziś zwłaszcza do tych, którzy odpowiadają za kształt polskich mediów, by pracujący w nich dziennikarze mieli warunki do rzetelnego informowania społeczeństwa i budowania kultury dialogu. Dotyczy to w pierwszym rzędzie mediów publicznych, które powinny być w tym zakresie dla innych wzorem, ale także mediów prywatnych, również obdarzonych społecznym zaufaniem i wynikającą z niego odpowiedzialnością”⁸⁹⁸.

Obok dynamicznie rozwijającego się w ostatnich latach oficjalnego nauczania Kościoła nt. mediów, podkreślić należy także fakt publikowania coraz większej liczby opracowań medioznawczych i refleksji teologicznych, co na gruncie polskim znajduje imponujące wręcz odzwierciedlenie⁸⁹⁹.

2.1.3. Praktyka wykorzystania mediów w Kościele

Jak konstatuje K. Pokorna-Ignatowicz, „komunikowanie jest integralną, immanentną cechą Kościoła, jest w pełni zgodne z jego naturą, jest również jego metodą i celem”⁹⁰⁰. Wynika to z założeń współczesnej nauki Kościoła, wedle której relacje Boga Ojca z Synem Bożym są przykładem najpełniejszej komunikacji, natomiast ludzie przez Kościół komunikują się z Bogiem, a w Kościele pomiędzy sobą⁹⁰¹. W sferze realizacji tych zadań media jawią się jako środek najskuteczniejszy, dlatego włącznie ich na stałe do arsenału środków oddziaływania duszpasterskiego Kościół uważa za swe prawo

⁸⁹⁸ <https://episkopat.pl/stanowisko-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-w-kontekscie-nadchodzacych-wyborow/> (5. 05. 2023).

⁸⁹⁹ Wiele tego typu opracowań zostało ujętych w bibliografii niniejszej monografii.

⁹⁰⁰ K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 150.

⁹⁰¹ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 150-151.

i obowiązek⁹⁰². Autorka zwraca także uwagę na fakt, iż celem działalności zarówno mediów, jak i Kościoła jest dążenie do zjednoczenia ludzi i zbudowania wspólnoty ogólnoludzkiej, co jest punktem zbieżnym, z którego wynika postulat wzajemnej ich współpracy⁹⁰³. W myśl dokonanych powyżej refleksji warto raz jeszcze uwypuklić, iż w ujęciu kościelnym media „mają być kanałem, którym przebiegać będzie ewangelizacja”⁹⁰⁴.

Jednocześnie podkreślić należy, iż nauczanie Kościoła nt. komunikowania i mediów, przy uwzględnieniu (oraz *sui generis* prymacie) aspektów wynikających z jego misji, nie pomija także kwestii czysto instytucjonalnych. Jakkolwiek także i samego wymiaru instytucjonalnego Kościoła nie sposób, rzecz jasna, zawężyć wyłącznie do sfer historycznych czy socjologicznych⁹⁰⁵, to należy jednak mieć na względzie, iż w szeroko rozumianej relacji Kościół-media, uwzględniać należy nie tylko „niewidzialną komunie”, lecz także „widzialne objawienie tejże komunii w postaci instytucjonalnej”⁹⁰⁶, jak trafnie ujmuje to M. Przybysz (i o czym wspominaliśmy już wcześniej). Stąd właśnie praktyka komunikowania Kościoła zakorzenia się i realizuje w obu tych (właściwych Kościołowi) przenikających się wzajemnie sferach: religijnej i instytucjonalnej. Natomiast ze względu na fakt, iż *sensu largo* komunikowanie instytucjonalne jest zarówno sferą aktywności, jak i badań na polu *public relations* i *media relations*, także i praktykę komunikowania Kościoła rozpatrywać można właśnie na tego rodzaju polu i przy zastosowaniu właściwej mu aparatury metodologiczno-terminologicznej.

2.1.3.1. Praktyczne aspekty wykorzystania mediów przez Stolicę Apostolską

Mając na uwadze interesujący nas obszar badawczy i bezpośredni przedmiot naszego projektu naukowego pragniemy nadmienić, iż podejmując w niniejszym wywodzie próbę ogólnego omówienia tematu praktycznych aspektów wykorzystania mediów przez Kościół, skupimy się przede wszystkim na zagadnieniach takich, jak eklezjalne komunikowanie zapośredniczone medialnie, prowadzenie przez Kościół własnych mediów czy kościelne instytucje medialne.

⁹⁰² Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 150-151.

⁹⁰³ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 151.

⁹⁰⁴ K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 154.

⁹⁰⁵ Por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 16.

⁹⁰⁶ Por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 18-21.

Jak już wcześniej zauważyliśmy, „stanowisko Kościoła w odniesieniu do mediów na przestrzeni ostatnich wieków ewoluowało od chłodnego dystansu, poprzez ostrożne wykorzystanie w pracy duszpasterskiej, aż do pełnej akceptacji”⁹⁰⁷. Dystans ów cechował Kościół praktycznie od przełomu XV i XVI wieku, kiedy to w związku z rozpowszechnieniem druku i wynikającym z niego łatwiejszym dostępem do ksiąg, Kościół utracił w pewnym sensie wyłączność na rozpowszechnianie wiedzy⁹⁰⁸. Z podobną, choć już nie tak jaskrawą rezerwą ze strony Kościoła mierzył się XIX-wieczny rozwój europejskiej prasy niezależnej. Ostrożny początkowo papież Grzegorz XVI⁹⁰⁹, w końcowych latach pontyfikatu zaczął poważnie rozważać możliwość powołania do istnienia prasy katolickiej, co w życie wcielił jego następca, Pius IX⁹¹⁰, dzięki któremu w roku 1850 ukazało się pierwsze kościelne czasopismo, wydawane zresztą do dzisiaj⁹¹¹ (11 lat później, dn. 1. 07. 1861 r. ukazał się z kolei pierwszy numer wydawanego do dziś pisma *L'Osservatore Romano*⁹¹²). Papież zrozumiał wówczas, iż słuszną drogą jest nie tyle dystansowanie się od prasy, ile zaadaptowanie jej do własnych potrzeb. „«Dobra prasa», a więc będąca pod kontrolą Kościoła i prezentująca jego naukę i poglądy, miała być przeciwwagą dla «złej prasy», czyli tej świeckiej, działającej poza wszelką kontrolą i atakującej wartości religijne i władze duchowne oraz propagującej idee potępiane przez oficjalną naukę Magisterium (...). Ponieważ okazało się, że nie przynosi to oczekiwanych przez hierarchię efektów, rozpoczęto walkę o wpływ na świeckie media. Do walki tej zobligowano wiernych-odbiorców, którzy mieli wywierać presję na nadawców w celu podporządkowania treści *mass mediów* nauce i moralności katolickiej. Nastąpiła także zmiana stanowiska w stosunku do mediów jako zjawiska. Nie potępiano ich już jako zła samego w sobie, a jedynie kładziono nacisk na nieprawidłowości i wypaczenia w ich funkcjonowaniu”⁹¹³, opisuje Pokorna-Ignatowicz.

⁹⁰⁷ D. Smołucha, *Kościół katolicki wobec współczesnych mediów – szanse i zagrożenia*, w: *Episteme*, 19/2013, t. II, s. 96.

⁹⁰⁸ Por. D. Smołucha, *Kościół katolicki wobec współczesnych mediów – szanse i zagrożenia*, w: *Episteme*, 19/2013, t. II, s. 96.

⁹⁰⁹ Grzegorz XVI był papieżem w latach 1831-1846 (por. [https://silesia.edu.pl/index.php/Grzegorz XVI](https://silesia.edu.pl/index.php/Grzegorz_XVI) [4. 05. 2023]).

⁹¹⁰ Pius IX był papieżem w latach 1846-1878 (por. <https://historia.org.pl/2010/07/22/dzialalnosc-piusa-ix-w-ostatnich-latach-istnienia-panstwa-koscielnego/> [4. 05. 2023]).

⁹¹¹ Czasopismo od początku ukazuje się pod tytułem *La Civiltà Cattolica* (por. <https://jezuici.pl/2019/12/la-civiltà-cattolica-jezuickie-pismo-obchodzi-170-lat-istnienia/> [4. 05. 2023]). Por. także: <https://www.laciviltacattolica.it/> (4. 05. 2023).

⁹¹² Por. <https://www.comunicazione.va/it/chi-siamo/storia.html> (5. 05. 2023).

⁹¹³ K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 161.

Kolejne dekady przyniosły światu dobrodziejstwo „radiofonii, którą Kościół, pomimo pierwotnych obaw, wykorzystuje szybciej i chętniej, niż prasę”⁹¹⁴. W lutym 1931 roku, w czasach wspomnianego już Piusa XI, rozpoczęło swą działalność nadające do dziś *Radio Watykańskie*, w ramach którego, od 1938 r. działa również polska sekcja⁹¹⁵.

Następca Piusa XI, papież Pius XII powołał do życia konkretne instytucje kościelne odpowiedzialne za szeroko pojętą relację Kościoła z mediami⁹¹⁶. Na ich bazie, w 1964 r. (kilka miesięcy po ogłoszeniu przez Sobór Watykański II wspomnianego już dekretu *Inter mirifica*⁹¹⁷), powstała Papieska Komisja ds. Środków Społecznego Przekazu. Ćwierć wieku później⁹¹⁸ przekształcono ją w istniejącą do 2016 roku Papieską Radę ds. Środków Społecznego Przekazu⁹¹⁹. Obowiązki po niej przejął ustanowiony w jej miejsce przez papieża Franciszka Sekretariat ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej⁹²⁰, którego dzisiejsza (zmieniona w 2018 r.) nazwa brzmi: „Dykasteria ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej”⁹²¹. Przełożonym dykasterii (jeszcze jako sekretariatu) został w pierw ks. Dario Viganò⁹²², a w 2018 roku zastąpił go świecki dziennikarz, dr Paolo Ruffini⁹²³. „Jest on pierwszym w historii świeckim prefektem dykasterii Stolicy Apostolskiej”⁹²⁴ i swoją funkcję sprawuje do dziś. Dykasteria składa się z pięciu dyrekcji: ogólnej, wydawniczej, teologiczno-duszpasterskiej, technicznej oraz Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej. Jest to dziś największa z dykasterii watykańskich⁹²⁵. „Nowa struktura przejęła zadania wszystkich dotychczas istniejących organów Stolicy

⁹¹⁴ T. Podlewski, *Informacyjne i formacyjne funkcje diecezjalnego portalu internetowego na przykładzie archidiecezji częstochowskiej*, Kraków 2020, s. 20.

⁹¹⁵ Por. <https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TH/THW/60lat.html> (4. 05. 2023).

⁹¹⁶ Komisja utworzona w 1948 roku zajmowała się początkowo badaniem i oceną moralną rozwijającego się kina. W 1952 roku zmieniono jej nazwę na Komisję ds. Kinematografii. Nazwa ta funkcjonowała do 1964 roku.

⁹¹⁷ Dokładnie dn. 2 kwietnia 1964 r.

⁹¹⁸ Dokładnie 1 marca 1989 r.

⁹¹⁹ Por. R. Kamiński, *Reforma papieskich instytucji do spraw komunikacji społecznej*, w: *Prawo Kanoniczne*, 60 (2017), nr 2, s. 35-36.

⁹²⁰ Por. R. Kamiński, *Reforma papieskich instytucji do spraw komunikacji społecznej*, w: *Prawo Kanoniczne*, 60 (2017), nr 2, s. 35-36.

⁹²¹ Por. M. Menke, *Dykasteria ds. Komunikacji w strukturze Kurii Rzymskiej*, w: *Kościół i Prawo*, 11(24), 2022, s. 9-25.

⁹²² Por. L. Gęsiak, *Reform of the Vatican media, a difficult search for a new path*, w: *The Person and the Challenges*, vol. 7 (2017), nr 2, s. 9.

⁹²³ Por. M. Menke, *Dykasteria ds. Komunikacji w strukturze Kurii Rzymskiej*, w: *Kościół i Prawo*, 11(24), 2022, s. 14-18.

⁹²⁴ M. Menke, *Dykasteria ds. Komunikacji w strukturze Kurii Rzymskiej*, w: *Kościół i Prawo*, 11(24), 2022, s. 18.

⁹²⁵ Por. <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2019-07/papiez-franciszek-nominacja-zastepca-rzeczniaka.html> (12. 05. 2023).

Apostolskiej właściwych w sprawach mediów⁹²⁶ i w jednym systemie informacyjnym, oprócz biura prasowego, skupia dziś wszystkie media watykańskie⁹²⁷. Są to⁹²⁸:

- 1) watykańska drukarnia *Stamperia Vaticana* założona w 1587 r.;
- 2) watykański dziennik *L'Osservatore Romano* założony w 1861 r.;
- 3) watykańskie wydawnictwo *Libreria Editrice Vaticana* założone w 1926 r.;
- 4) watykańska rozgłośnia *Radio Vaticana* założona w 1931 r.;
- 5) watykański ośrodek telewizyjny *Centro Televisivo Vaticano* założony w 1983 r.;
- 6) watykański ośrodek internetowy *Servizio Internet Vaticano* założony w 1995 r.;
- 7) watykański serwis fotograficzny *Servizio Fotografico* założony w 2006 r.

Reformy medialnych instytucji watykańskich przeprowadzane od czasów Piusa XII aż do pontyfikatu obecnego papieża to ewolucja, która „przebiegała od formuły komisji papieskiej powołanej *ad experimentum* (organ o znaczeniu *de facto* drugorzędnym), przez radę papieską mającą status dykasterium o charakterze ekspercko-promocyjnym, aż po dykasterium na prawach analogicznych do statusu kongregacji”⁹²⁹. M. Jakubowski zauważa, iż „cechą charakterystyczną analizowanego procesu było systematyczne podnoszenie rangi instytucji właściwej w sprawach ładu medialnego oraz ich funkcjonalna i instytucjonalna integracja”⁹³⁰.

Jak zaznaczają K. Pokorna-Ignatowicz⁹³¹ oraz M. Przybysz⁹³², we wspomnianej już instrukcji *Communio et progressio* (do czego nawiążemy w dalszej części rozdziału) zawarto również postulat powołania urzędów stałych rzeczników kościelnych na szczeblu Watykanu, Kościołów lokalnych oraz innych podmiotów eklezjalnych. Nadmienmy, iż od kilku dekad Stolica Apostolska posiada swoje biuro prasowe oraz posługuje się właściwymi dla *media relations* i rzecznictwa prasowego narzędziami konferencji prasowych oraz *briefingów*, co również zostanie szczegółowo omówione w dalszej części rozdziału.

⁹²⁶ M. Jakubowski, *Ewolucja instytucji ładu medialnego Stolicy Apostolskiej na tle przemian jej ustroju (1948–2018)*, w: *Studia Medioznawcze*, 2020, nr 2 (81), s. 546.

⁹²⁷ Por. M. Menke, *Dykasteria ds. Komunikacji w strukturze Kurii Rzymskiej*, w: *Kościół i Prawo*, 11(24), 2022, s. 15.

⁹²⁸ Por. <https://www.comunicazione.va/it/chi-siamo/storia.html> (11. 05. 2023).

⁹²⁹ M. Jakubowski, *Ewolucja instytucji ładu medialnego Stolicy Apostolskiej na tle przemian jej ustroju (1948–2018)*, w: *Studia Medioznawcze*, 2020, nr 2 (81), s. 546.

⁹³⁰ Por. M. Jakubowski, *Ewolucja instytucji ładu medialnego Stolicy Apostolskiej na tle przemian jej ustroju (1948–2018)*, w: *Studia Medioznawcze*, 2020, nr 2 (81), s. 546.

⁹³¹ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 99-100.

⁹³² Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 61.

Jak już wcześniej wspomniano, pontyfikat Jana Pawła II był czasem zadomowienia się Kościoła w nowych mediach i nowych mediów w Kościele⁹³³, a *sui generis* przesilenie komputerowo-internetowe, które od początku lat 90. XX wieku zaczęło wpływać na Stolicę Apostolską, przełożyło się także na Kościoły lokalne. Jak zauważa G. Umiński, „przełom XX i XXI wieku przyniósł samej Stolicy Apostolskiej sporo zmian w sferze komputerów i Internetu. Zarejestrowano watykańską domenę VA, a 24 grudnia 1995 roku uruchomiono oficjalną stronę internetową Watykanu pod adresem www.vatican.va”⁹³⁴. Strona funkcjonuje do dziś⁹³⁵. A. Stelmasiak precyzuje: „Strona ta powstała z inicjatywy siostry Judith. Zgłosiła się ona ze swoim pomysłem do Jana Pawła II. Na początku [strona] zawierała jego krótkie przesłanie na Święta Bożego Narodzenia”⁹³⁶. Badacze dodają, iż przesłanie to „było napisane w pięćdziesięciu czterech językach świata”⁹³⁷, a „w pierwszych dwóch dobach zanotowano trzydzieści tysięcy odwiedzin”⁹³⁸.

Pierwsza dekada XXI wieku była nie tylko czasem uwzględniania Internetu w wielu kościelnych dokumentach nt. mediów, lecz jednocześnie okresem wyraźnego postępu w korzystaniu z technologii internetowych przez różne instytucje eklesjalne. W roku 2001 Jan Paweł II jako pierwszy papież w historii, skorzystał z usług poczty e-mail⁹³⁹. Warto także zaznaczyć, iż w ostatnim orędziu na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu⁹⁴⁰, opublikowanym na niewiele ponad dwa miesiące przed śmiercią, Jan Paweł II zaapelował o wykorzystanie nowoczesnych technologii w celu „burzenia murów nienawiści dzielących nasz świat”⁹⁴¹, a już niecałe cztery lata po jego śmierci (dnia 23. 01. 2009 roku⁹⁴²) za aprobatą jego następcy uruchomiono oficjalny kanał Stolicy Apostolskiej na platformie *YouTube*⁹⁴³. Sam zaś Benedykt XVI został

⁹³³ Por. D. Smołucha, *Kościół katolicki wobec współczesnych mediów – szanse i zagrożenia*, w: *Episteme*, 19/2013, t. II, s. 99.

⁹³⁴ G. Umiński, *Diecezjalne WWW w Polsce a nowa ewangelizacja*, Warszawa 2017, s. 87.

⁹³⁵ Por. <https://www.vatican.va> (4. 05. 2023).

⁹³⁶ A. Stelmasiak, *Przez Internet do nieba*, w: *Niedziela Warszawska*, nr 5/2007, s. 5.

⁹³⁷ P. Sołga, *Kościół katolicki wobec Internetu. Zarys problematyki w ujęciu historycznym*, w: *Res Gestae. Czasopismo historyczne*, 2016 (2), s. 145.

⁹³⁸ G. Umiński, *Diecezjalne WWW w Polsce a nowa ewangelizacja*, Warszawa 2017, s. 89.

⁹³⁹ Por. https://opoka.org.pl/biblioteka/Z/ZW/ecclesia_oceania_email (4. 05. 2023).

⁹⁴⁰ ODSP, 39/2005.

⁹⁴¹ ODSP, 39/2005.

⁹⁴² Por. <https://itbiznes.pl/uslugi/watykan-ma-wlasny-kanal-na-youtube/> (4. 05. 2023).

⁹⁴³ W naszej ocenie kwestia jednoznacznego określenia daty utworzenia watykańskiego kanału na platformie *YouTube* jest nieco problematyczna. Co prawda zarówno w mediach polskich (por. <https://itbiznes.pl/uslugi/watykan-ma-wlasny-kanal-na-youtube/> [4. 05. 2023]), jak i zagranicznych (por. <https://www.theguardian.com/technology/2009/jan/23/pope-youtube-channel> [4. 05. 2023]), a także w opracowaniach naukowych (por. D. Smołucha, *Kościół katolicki wobec współczesnych mediów – szanse i zagrożenia*, w: *Episteme*, 19/2013, t. II, s. 99), jako datę oficjalnego utworzenia kanału podaje się właśnie dzień 23 stycznia 2009 r. Jednocześnie na samym kanale, w zakładce pt. *Informacje*

pierwszym w historii papieżem publikującym na *Twitterze*: dwa miesiące przed ogłoszeniem rezygnacji z urzędu, opublikował pierwszy tweeta na koncie *@Pontifex*⁹⁴⁴ (utworzonym kilka miesięcy wcześniej, w lutym 2012 r.). Z konta do dziś aktywnie korzysta papież Franciszek. Samo zaś Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej, już dwa lata wcześniej (w marcu 2010 r.) utworzyło na *Twitterze* własne, oficjalne konto *@VaticanNews*⁹⁴⁵, które jest dziś prowadzone przez Dykasterię ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej (konta o takich samych nazwach dykasteria prowadzi także na *Facebooku*⁹⁴⁶ oraz *Instagramie*⁹⁴⁷). W 2016 r., przy okazji trzeciej rocznicy rozpoczęcia pontyfikatu, Franciszek, jako pierwszy papież w historii, założył swoje konto na *Instagramie*⁹⁴⁸, używając nazwy *@franciscus*⁹⁴⁹. Osobistego konta na *Facebooku* papież nie ma do dziś.

Obecnie głowa Kościoła katolickiego aktywnie korzysta również z usług wspomnianej już platformy *YouTube*⁹⁵⁰ oraz kontaktuje się z różnymi osobami za pomocą komunikatora *Skype*⁹⁵¹. W swoich przemówieniach stosuje metafory zaczerpnięte ze świata mediów (odnosząc się np. do aplikacji telefonicznych⁹⁵²), sam również korzysta

(<https://www.youtube.com/@VaticanNews/about> [4. 05. 2023]) napisano: „This Channel opened on December 16th 2017 and is updated daily” („Ten kanał został otwarty 16 grudnia 2017 roku i jest codziennie aktualizowany”). Ponadto, na podanej odsłonie, w miejscu podawania statystyk odwiedzin na kanale widnieje napis: „Data dołączenia: 21 lis 2005” (<https://www.youtube.com/@VaticanNews/about> [4. 05. 2023]). Zdaje się więc, iż mamy do czynienia z trzema różnymi etapami kreowania ostatecznego kształtu korzystania przez Watykan z kanału na *YouTube*. Być może wspomniana data dołączenia jest po prostu datą utworzenia konta (w pierwszych, jak widać, miesiącach pontyfikatu Benedykta XVI), czego w celu zarezerwowania samej nazwy użytkownika mógł, nawet bez wiedzy papieża, dokonać pracownik adekwatnej instytucji medialnej Stolicy Apostolskiej. Styczeń roku 2009 mógł być z kolei etapem oficjalnego rozpoczęcia regularnego zamieszczania na kanale różnego rodzaju publikacji, a data związana z rokiem 2017 może się natomiast odnosić do czasu, w którym konto przyjęło charakter publikującego niemalże codziennie, oficjalnego kanału informacyjno-newsowego. Przeprowadzenie analizy zawartości mediów oraz odpowiedniej kwerendy naukowej dotyczącej watykańskiego profilu na platformie *YouTube* mogłoby stać się przedmiotem interesującej pracy badawczej z zakresu medioznawstwa.

⁹⁴⁴ Por. <https://twitter.com/Pontifex> (4. 05. 2023).

⁹⁴⁵ Por. <https://twitter.com/VaticanNews> (4. 05. 2023).

⁹⁴⁶ Por. <https://www.facebook.com/vaticannews/> (4. 05. 2023).

⁹⁴⁷ Por. <https://www.instagram.com/vaticannews/> (4. 05. 2023).

⁹⁴⁸ Por. <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/ludzieistyle/1654922,1,papiez-franciszek-zalozyl-konto-na-instagramie-czy-bedzie-popularniejszy-niz-gwiazdy-show-biznesu.read> (4. 05. 2023).

⁹⁴⁹ Por. <https://www.instagram.com/franciscus/> (4. 05. 2023).

⁹⁵⁰ O transmisjach papieskich celebracji na YT, a także o tzw. pedagogice obrazu dotyczącej Franciszka, pisze ks. Wojciech Kućko: <http://wiesz.com.pl/2020/04/20/papiez-ktory-zaskoczyl-sorrentino/> (4. 05. 2020).

⁹⁵¹ Dla przykładu, w marcu 2020 r., wywiadu dla hiszpańskiej telewizji *laSexta*, Franciszek udzielił właśnie poprzez *Skype* (por. <https://opoka.news/papiez-dla-hiszpańskiej-telewizji-dzis-potrzeba-solidarnosci/> [5. 05. 2023]).

⁹⁵² Por. <https://zw.lt/swiat/papiez-franciszek-nastolatkow-szczescie-nie-aplikacja-na-telefon/> (5. 05. 2023).

z telefonu komórkowego⁹⁵³ oraz chętnie pozuje do tzw. *selfie*⁹⁵⁴, podobnie zresztą, jak jego poprzednik na Stolicy Piotrowej⁹⁵⁵. Ponadto, Franciszek kilka razy wystąpił też zdalnie w konferencjach *TED*⁹⁵⁶.

W dniu 27 maja 2023 roku Franciszek został pierwszym w historii papieżem, który udzielił wywiadu telewizyjnego poza Watykanem, odwiedzając studio telewizyjne włoskiego nadawcy publicznego *Rai* i biorąc udział w programie wyemitowanym dnia 4 czerwca 2023 roku⁹⁵⁷.

Dodajmy, iż utworzona przez Franciszka Dykasteria ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej, oprócz wspomnianych wcześniej obszarów działania, angażuje się w rozwijanie kompetencji medialnych młodych katolików, organizując dla nich m. in. roczny program stażowy⁹⁵⁸. W tym kontekście warto również wspomnieć, iż w roku 2019, już jako emerytowany papież, Benedykt XVI założył fundację szkolącą młodych dziennikarzy katolickich⁹⁵⁹.

Sama praktyka komunikowania Kościoła coraz częściej spotyka się dziś z zainteresowaniem specjalistów ds. *public relations* i stanowi przedmiot badań naukowych w tym zakresie⁹⁶⁰. Korzystanie przez Kościół z nowoczesnych kanałów komunikacji stanowiło także szczególną wartość w czasie trwania pandemii COVID-19, na co zwraca uwagę m. in. J. Kloch⁹⁶¹. Poniekąd koresponduje to zresztą z perspektywą rysowaną przez J. Majewskiego przed kilkunastoma laty⁹⁶².

⁹⁵³ Dla przykładu, dnia 17. 05. 2023 r. papież Franciszek odebrał telefon podczas audiencji generalnej (por. <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2023-05-17/watykan-papiez-odebral-telefon-podczas-audiencji-generalnej/> [17. 05. 2023]). Por. <https://pl.aleteia.org/2016/07/26/dzien-dobry-tu-papiez-franciszek-rozmowa-z-o-antonio-spadaro/> (4. 05. 2023).

⁹⁵⁴ Por. <https://wideo.wp.pl/selfie-z-papiezem-studenci-zaskoczyli-franciszka-w-trakcie-pielgrzymki-do-grecji-6712450305132673v> (4. 05. 2023).

⁹⁵⁵ Por. <https://www.niedziela.pl/arttykul/11354/Pierwsze-selfie-Benedykta-XVI> (4. 05. 2023).

⁹⁵⁶ Por. <https://www.youtube.com/watch?v=36zrJfAFcuc> (4. 05. 2023). Por. także: <https://www.youtube.com/watch?v=KHuwaKrHuR0> (4. 05. 2023). Por. także: <https://stacja7.pl/ze-swiate/papiez-franciszek-wystapil-na-konferencji-ted-mowil-o-klimacie/> (4. 05. 2023).

⁹⁵⁷ Por. <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2023-06/pope-francis-discusses-faith-world-issues-guest-on-italian-tv.html> (5. 06. 2023).

⁹⁵⁸ Por. <https://www.comunicazione.va/en/progetto-faith-communication-in-the-digital-world-terza-edizione.html> (4. 05. 2023).

⁹⁵⁹ Por. <https://stacja7.pl/ze-swiate/papiez-senior-powolal-fundacje-medialna/> (4. 05. 2023).

⁹⁶⁰ Por. T. Jarosz, *Religijne public relations – zarządzanie siecią eklesjotwórczych relacji i więzi*, w: *Studia Medioznawcze*, 2016, nr 4 (67), s. 27-37. Por. także: P. Celej, M. Kaczmarczyk, *Public relations Kościoła katolickiego. Wybrane przykłady działań wizerunkowych ze szczególnym uwzględnieniem diecezji sosnowieckiej*, w: *Problemy komunikacji społecznej*, 2009, nr 1, s. 79-96. Por. także: A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyskursywna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 177-201. Por. także: M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008.

⁹⁶¹ Por. <https://www.ekai.pl/ks-jozef-kloch-pandemia-pokazala-role-internetu-we-wspolnocie-kosciola/> (6. 05. 2023).

⁹⁶² Warto dostrzec, iż pandemia koronawirusa w pewnym sensie unaoczniała zagadnienia konceptualizowane na gruncie teologii mediów już kilkanaście lat temu. Należy wspomnieć w tym

Należy dodać, iż obecnie Kościół wykorzystuje niemalże wszystkie dostępne kanały komunikacji medialnej, zarówno pod kątem prowadzenia i organizowania własnych mediów⁹⁶³, jak również w aspekcie szeroko rozumianej współpracy z mediami, czy wreszcie poprzez goszczenie przedstawicieli Kościoła w audycjach różnego rodzaju mediów tradycyjnych i internetowych, także tych uznawanych niekiedy za Kościołowi nieprzychylnie. W praktyce eklezjalnego komunikowania medialnego mamy bowiem do czynienia z wykorzystaniem radia, prasy, telewizji i Internetu, co skutkuje prowadzeniem przez Kościół (rozumiany zarówno we wspomniany wyżej sposób instytucjonalny, jak również ujmowany w odniesieniu do pojedynczych przedstawicieli czy wiernych świeckich) m. in.:

- 1) internetowych portali tematycznych⁹⁶⁴;
- 2) internetowych portali informacyjnych⁹⁶⁵;
- 3) instytucjonalnych stron internetowych⁹⁶⁶;
- 4) kont w mediach społecznościowych⁹⁶⁷;

względnie choćby o refleksjach J. Majewskiego, który już w roku 2010 postulował konieczność pogłębienia refleksji na tematy takie, jak m. in. rola mediów w sprawowaniu sakramentów, tzw. Kościół elektroniczny czy rola przekazów audiowizualnych w pogłębianiu wiary (por. J. Majewski, *Religia, media, mitologia*, Gdańsk 2010, s. 48).

⁹⁶³ W kontekście zasygnalizowanego faktu prowadzenia mediów przez instytucje eklezjalne, pragniemy dokonać sprecyzowania, gdy idzie o terminy:

- 1) „media religijne”;
- 2) „media wyznaniowe”;
- 3) „media katolickie”;
- 4) „media kościelne”.

W odniesieniu do dwóch pierwszych terminów, pragniemy przytoczyć (uznając za odpowiednie i przyjmując za własne) rozróżnienia J. Kania i Z. Kroplewskiego: „Przez media religijne rozumiemy media związane z religiami, czyli na przykład z chrześcijaństwem, hinduizmem, buddyzmem, islamem. Natomiast media wyznaniowe będziemy rozumieli jako media należące do poszczególnych denominacji religijnych (wyznań) w ramach danej religii, na przykład media związane z katolicyzmem, protestantyzmem, prawosławiem, czyli w tym wypadku z Kościołami: katolickim, protestanckim i prawosławnym” (J. Kania, Z. Kroplewski, *Od redaktorów*, w: *Media religijne i wyznaniowe w polskim systemie medialnym*, red. J. Kania, Z. Kroplewski, Szczecin 2013, s. 7-8). W tym rozumieniu tzw. media katolickie rozumieć należy jako media należące do podmiotów wchodzących w skład Kościoła katolickiego bądź przez nie prowadzone (por. A. Wszyńska, *Media katolickie przedłużeniem głosu z ambony*, w: *Niedziela*, 39/2009, s. 5. Por. także: <https://www.niedziela.pl/arttykul/89787/nd/Media-katolickie-przedluzeniem-glosu-z> [7. 05. 2023]). Mianem mediów kościelnych określa się z kolei najczęściej media Kościoła katolickiego (czyli w tym wypadku jest to synonim tzw. mediów katolickich), choć w rozumieniu precyzyjnym mediami kościelnymi byłyby media należące do konkretnych Kościołów (por. A. Woźny, *Media kościelne a polski system medialny ostatniej dekady peerelu*, w: *Media religijne i wyznaniowe w polskim systemie medialnym*, red. J. Kania, Z. Kroplewski, Szczecin 2013, s. 111). Do zagadnienia kryteriów katolicyzmu mediów w kontekście Kościoła w Polsce nawiążemy w dalszej części rozdziału.

⁹⁶⁴ Por. <https://www.catholic.com/> (5. 05. 2023).

⁹⁶⁵ Por. <https://katholisch.de/> (5. 05. 2023).

⁹⁶⁶ Por. <https://archny.org/> (5. 05. 2023).

⁹⁶⁷ Por. <https://www.instagram.com/vaticannews/> (5. 05. 2023).

- 5) kont na filmowych⁹⁶⁸, dźwiękowych⁹⁶⁹ i fotograficznych⁹⁷⁰ platformach internetowych;
- 6) aplikacji mobilnych⁹⁷¹;
- 7) tradycyjnych⁹⁷² i internetowych⁹⁷³ stacji radiowych;
- 8) tradycyjnych⁹⁷⁴ i internetowych⁹⁷⁵ redakcji prasowych;
- 9) tradycyjnych⁹⁷⁶ i internetowych⁹⁷⁷ agencji prasowych;
- 10) tradycyjnych⁹⁷⁸ i internetowych⁹⁷⁹ stacji telewizyjnych;
- 11) księgarni⁹⁸⁰ i sklepów⁹⁸¹ internetowych.

Praktyczne aspekty otwarcia Kościoła na świat mediów dostrzec można także w: systematycznych spotkaniach z dziennikarzami; prowadzeniu badań nad językiem i etyką mediów; sympozjach tematycznych; analizie możliwości wykorzystania zdobyczy najnowszych technologii w działaniach ewangelizacyjnych; prowadzeniu wydziałów lub instytutów zajmujących się mediami na prawie wszystkich uczelniach katolickich świata; prowadzeniu przez Kościół działalności wydawniczej; kościelnym rzecznictwie prasowym⁹⁸² itd.

2.1.3.2. Praktyczne aspekty wykorzystania mediów w Kościele polskim

Dostrzeżone (i zarysowane powyżej pod kątem praktycznym) zjawisko otwarcia się Kościoła na mediasferę znajduje swoje zrozumiałe odzwierciedlenie także w przypadku Kościoła w Polsce oraz jego kanałów i zasobów komunikacyjnych. Gdy idzie o zagadnienie polskiego komunikowania eklezjalnego, A. Warzecha wyróżnia dwa zasadnicze obszary aktywności: strategiczny i taktyczny⁹⁸³. W pierwszym uwzględnia on

⁹⁶⁸ Por. <https://www.youtube.com/c/VaticanNews> (5. 05. 2023).

⁹⁶⁹ Por. <https://soundcloud.com/user-297863066> (5. 05. 2023).

⁹⁷⁰ Por. <https://www.flickr.com/photos/catholicism/> (6. 05. 2023).

⁹⁷¹ Por. <https://www.vatican.va/content/vatican/en/apps.html> (5. 05. 2023).

⁹⁷² Por. <http://www.archivioradiovaticana.va/> (5. 05. 2023).

⁹⁷³ Por. <https://avemariaradio.net/> (4. 05. 2023).

⁹⁷⁴ Por. <https://www.osservatoreromano.va> (5. 05. 2023).

⁹⁷⁵ Por. <https://catholicherald.co.uk/> (6. 05. 2023).

⁹⁷⁶ Por. <https://www.catholicnewsagency.com/> (4. 05. 2023).

⁹⁷⁷ Por. <https://www.catholicnews.com/> (6. 05. 2023).

⁹⁷⁸ Por. <https://ctvnigeria.org/> (8. 05. 2023).

⁹⁷⁹ Por. <https://www.catholiciv.org/watch-live.html> (7. 05. 2023).

⁹⁸⁰ Por. <https://www.catholicfreeshipping.com/> (5. 05. 2023).

⁹⁸¹ Por. <https://sklepklasztorny.pl/> (6. 05. 2023).

⁹⁸² Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 163-166.

⁹⁸³ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 80.

osoby, komisje, rady i zespoły wchodzące w skład Konferencji Episkopatu Polski, rzecznika i biuro prasowe KEP, a także przełożonych diecezji i zakonów. W drugim natomiast lokuje szeroko pojętą sferę instytucji kościelnych zajmujących się komunikacją i mediami. W myśl powyższego rozróżnienia, zaprezentowane przez nas poniżej zagadnienia zakorzeniać się będą raczej w obszarze taktycznym, natomiast strategiczne dla komunikacji polskiego Kościoła działania rzecznika i biura prasowego KEP, będą przedmiotem naszych analiz badawczych w dalszych rozdziałach monografii.

Podobnie, jak w przypadku Kościoła powszechnego, tak i w jego partykularnym wymiarze, jakim jest Kościół w Polsce, mamy do czynienia nie tylko z otwartością względem tradycyjnych i nowych mediów, lecz także z faktem prowadzenia przez Kościół własnych mediów⁹⁸⁴. Jeśli chodzi o prasę, D. Guzek⁹⁸⁵ zauważa, iż na gruncie polskim funkcjonuje ponad 450 tytułów prasy parafialnej oraz ponad 130 tytułów prasy

⁹⁸⁴ Jak sygnalizowaliśmy wcześniej, zgodnie z funkcjonującymi w medioznawstwie (i przyjętymi przez nas) rozróżnieniami, za media katolickie uznaje się media należące do podmiotów wchodzących w skład Kościoła katolickiego bądź przez nie prowadzone. Mediami kościelnymi nazywa się z kolei najczęściej media Kościoła katolickiego (czyli w tym wypadku jest to synonim tzw. mediów katolickich), choć w rozumieniu precyzyjnym są nimi media należące do konkretnych Kościołów. Jeśli chodzi o kryteria katolicyzmu mediów funkcjonujących w Polsce, wywód rzetelny i wartościowy w kontekście omawianej tematyki prezentuje A. Warzecha: „W sensie prawnym za katolickie uznać można tylko te media, które działają za zgodą władz kościelnych (...). Kodeks prawa kanonicznego nie podaje wprost definicji określającej, co należy rozumieć przez media katolickie (...). W związku z tym, odwołując się do kan. 216 KPK, zgodnie z którym «żadna (...) inicjatywa nie może sobie przypisywać miana katolickiej, jeśli nie otrzyma zgody kompetentnej władzy kościelnej», proponuje się rozwiązanie podobne do tego, które stosuje się wobec szkół i uczelni katolickich. Propozycja zastosowania analogii oznacza, że sytuacja ta stanowi lukę prawną (...), co uzasadnia stosowanie wobec niej jednej z zasad określonych w kan. 19 KPK, tzn. rozstrzygnięcie jej z uwzględnieniem ustaw wydanych w podobnych sprawach” (...). Szkołę uważa się za katolicką, jeśli kieruje nią kompetentna władza kościelna lub kościelna osoba prawna publiczna, bądź też ta, którą uznaje za taką – dokumentem na piśmie – władza kościelna (por. kan. 803 § 1). Analogicznie zatem mediami katolickimi byłyby te, którymi kieruje kompetentna władza kościelna lub kościelna osoba prawna publiczna, albo te, które zostały uznane przez władze kościelne dokumentem na piśmie. Zdaniem bp. Adama Lepy mianem prasy katolickiej, które odnieść można jednak również do innych mediów katolickich, obejmuje się wydawnictwa, które za zgodą władz kościelnych drukowane są periodycznie i rozpowszechniane publicznie (...). Autor podaje, że aprobatą kompetentnej kościelnej władzy może wyrażać się w różnych formach: w akcie założenia oraz ewentualnego dotowania pisma, nominacji asystenta kościelnego czy też współdziałaniu redakcji z miejscowym ordynariuszem (...). Z kolei (...) inni autorzy powołując się na uchwałę II Polskiego Synodu Plenarnego zbytnio zawężają kryteria katolicyzmu mediów, podając, że za media katolickie uważa się te, które mają asystenta kościelnego ustanowionego przez miejscowego biskupa (...). Do mediów katolickich zalicza się zatem te, które działają za zgodą kompetentnych władz kościelnych. Wobec tego przez katolickie rozumieć będziemy te media, które Kościół może kontrolować, realizując uprawnienia założyciela, właściciela, fundatora – w przypadku mediów własnych, albo też – w przypadku mediów zewnętrznych (np. publicznej radiofonii i telewizji i mediów promocyjnych, reklamowych i społecznościowych) – poprzez instytucjonalne zapewnienie autoryzacji treści przekazu (A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 90-92); „Przedstawiona wcześniej syntetycznie dyskusja nt. kryteriów katolicyzmu mediów wykazała pewną ich dowolność i uznaniowość. Kościelne przepisy mówią o aprobacie ze strony KEP lub ordynariusza, w forsowanych interpretacjach zawężających dominuje natomiast przekonanie, że konieczne musi być ona wyrażona w drodze powołania asystenta kościelnego (A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 96).

⁹⁸⁵ Por. D. Guzek, *Media katolickie w polskim systemie medialnym*, Toruń 2016, s. 279-360.

periodycznej (przy braku jakiegokolwiek dziennika katolickiego⁹⁸⁶). Katolickich stacji radiowych nadaje w Polsce ponad 40⁹⁸⁷, z czego: 28 rozgłośni⁹⁸⁸ należy do archidiecezji, diecezji, parafii i zgromadzeń zakonnych⁹⁸⁹; 18 jest zrzeszonych w ogólnopolskiej *Sieci Radia Plus*⁹⁹⁰ (tworzonej przez grupy radiowe *ZPR* i *Eurozet*)⁹⁹¹; największym zasięgiem i największą liczbą słuchaczy cieszy się *Radio Maryja*⁹⁹² (nadawcą jest Prowincja Warszawska Zgromadzenia Najświętszego Odkupiciela, czyli redemptoryści⁹⁹³). Jeśli chodzi o telewizję, na uznanie zasługuje fakt funkcjonowania w Polsce ponad 10 kościelnych telewizji internetowych⁹⁹⁴, natomiast podkreślić należy, iż po zakończeniu nadawania przez *Telewizję Niepokalanów*⁹⁹⁵ oraz *Telewizję Niepokalanów II*⁹⁹⁶, do dziś na gruncie polskim nie działa ani jedna katolicka tradycyjna stacja telewizyjna⁹⁹⁷.

⁹⁸⁶ „W Polsce nie jest obecnie wydawany żaden dziennik katolicki. «Słowo – Dziennik Katolicki» powstały w 1993 roku z przekształcenia wydawanego od roku 1947 przez Stowarzyszenie PAX «Słowa Powszechnego» nie zyskał aprobaty czytelników i po czterech latach został zlikwidowany. Pustkę po nim w pewien sposób wypełnił wydawany od 1998 roku przez środowisko skupione wokół Radia Maryja «Nasz Dziennik». Ponieważ jednak tytuł ten nie ma właściwej kościelnej aprobaty, nie można go uznać za pismo katolickie” (A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 94).

⁹⁸⁷ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 93.

⁹⁸⁸ „[Rozgłoszenie] nadają łącznie na 65 częstotliwościach (...), docierając do 44,02% ludności” (A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 95).

⁹⁸⁹ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 95.

⁹⁹⁰ „[Sieć] swoim zasięgiem obejmuje 34,01% mieszkańców Polski i nadaje na 31 częstotliwościach (...). W 2017 roku zasięg dzienny radia wyniósł 2,5%, udział w czasie słuchania radia 2,0%, a dzienny czas słuchania 2:38:22 (...). Wskaźniki te w ciągu ostatniej dekady wzrosły, choć były poddane znacznym wahaniom” (A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 95).

⁹⁹¹ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 95.

⁹⁹² „Rozgłoszenia ta dociera do 82,98% mieszkańców Polski i nadaje w kraju na 126 częstotliwościach (...). W 2017 roku zasięg dzienny radia wyniósł 2,8%, udział w czasie słuchania radia 1,9%, a dzienny czas słuchania 2:11:59, przy czym największa słuchalność przypada na pasma modlitewne (7:00 – Msza Święta, 12:30 – różaniec, 15:00 – Koronka do Bożego Miłosierdzia i 21:00 – Apel Jasnogórski), a najwięcej słuchaczy włącza tę stację o godzinie 7:00 i 15:00 (...). Wskaźniki te od lat utrzymują się na tym samym poziomie (...). Jest to jedyna ogólnopolska rozgłoszenia należąca do instytucji kościelnej. Nadawca 18 listopada 1994 roku zawarł umowę z KEP, a w nawiązaniu do niej niemal ze wszystkimi biskupami diecezjalnymi” (A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 94-95).

⁹⁹³ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 94.

⁹⁹⁴ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 93.

⁹⁹⁵ Por. <https://www.niedziela.pl/artukul/66600/nd/Telewizja-Niepokalanow-nie-dostala-zadnej> (5. 05. 2023).

⁹⁹⁶ Por. <https://forum.media2.pl/viewtopic.php?t=4659> (5. 05. 2023).

⁹⁹⁷ „Jak dotąd jedyną telewizją, która mogła używać tego określenia, była działająca od stycznia 1996 roku Telewizja Niepokalanów, na której bazie utworzono później Telewizję Niepokalanów Puls i Telewizję Puls, której nadawcą była prowincja warszawska Zakonu Braci Mniejszych Konwentalnych – ojcowie franciszkanie. Po licznych przekształceniach własnościowych i programowych w lutym 2010 roku

W Polsce można, rzecz jasna, odbierać *Telewizję Trwam*⁹⁹⁸, której nadawcą (naziemnym i satelitarnym) jest *Fundacja Lux Veritatis*⁹⁹⁹, jednak stacja ta nie działa na prawie kościelnym¹⁰⁰⁰.

Jeśli chodzi o szersze ujęcie praktycznych aspektów aktywności Kościoła w rzeczywistości medialnej, należy zwrócić uwagę m. in. także na:

- 1) portale internetowe (ze szczególnym uwzględnieniem uruchomionego na przełomie lat 1998/1999¹⁰⁰¹ portalu centralnego¹⁰⁰² *Opoka*¹⁰⁰³);
- 2) rzeczników i biura prasowe instytucji kościelnych;
- 3) instytucjonalne strony internetowe jednostek kościelnych¹⁰⁰⁴;
- 4) media społecznościowe działające w ramach jednostek kościelnych;
- 5) *Katolicką Agencję Informacyjną*¹⁰⁰⁵;
- 6) redakcje programów katolickich w *Polskim Radiu*¹⁰⁰⁶;
- 7) redakcje programów katolickich w *Telewizji Polskiej*¹⁰⁰⁷;
- 8) polską sekcję *Radia Watykańskiego*¹⁰⁰⁸;
- 9) polską edycję *L'Osservatore Romano*¹⁰⁰⁹;
- 10) działalność świeckich¹⁰¹⁰ i duchownych¹⁰¹¹ publicystów zajmujących się zagadnieniami katolickimi oraz współpracą z Kościołem;

franciszkanie wycofali się ostatecznie z prowadzenia telewizji” (A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 95).

⁹⁹⁸ „Jej fundatorem nie jest kościelna osoba prawna, lecz trzy osoby fizyczne (...). Telewizja Trwam chociaż deklaruje, że jest telewizją katolicką, to jednak w swojej nazwie nie używa przymiotnika «katolicka» – nie spełnia bowiem wymogów formalnych określonych w kościelnym prawie powszechnym i partykularnym – nie uzyskała zgody KEP na posługiwanie się przymiotnikiem «katolicka», a nawet o zgodę taką nie występowała. Pomimo to biskupi angażowali się w proces koncesyjny tej telewizji, wydając liczne oświadczenia i apele w tej sprawie” (A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 95-96).

⁹⁹⁹ Por. <https://luxveritatis.pl/tv-trwam> (7. 05. 2023).

¹⁰⁰⁰ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 95.

¹⁰⁰¹ Por. <https://opoka.org.pl/Fundacja/Historia> (7. 05. 2023).

¹⁰⁰² Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 84.

¹⁰⁰³ Por. <https://opoka.org.pl/> (5. 05. 2023).

¹⁰⁰⁴ Por. T. Reroń, *Internet potrzebuje Kościoła – Kościół potrzebuje Internetu*, w: *Nowe życie. Dolnośląskie pismo katolickie*, Wrocław 2002, s. 56.

¹⁰⁰⁵ Por. <https://www.ekai.pl/> (9. 05. 2023).

¹⁰⁰⁶ Por. <https://www.polskieradio.pl/37,redakcja-programow-katolickich/900,o-nas> (8. 05. 2023).

¹⁰⁰⁷ Por. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Redakcja-Programow-Katolickich-TVP;3966537.html> (6. 05. 2023). Por. także: <https://www.tvp.pl/religia/programy-katolickie> (5. 05. 2023).

¹⁰⁰⁸ Por. <https://www.radiokatolik.pl/sekcja-polska-radia-watykanskiego,3,798,1,a.html> (7. 05. 2023).

¹⁰⁰⁹ Por. https://opoka.org.pl/biblioteka/Z/ZS/20_1_osservatore2 (6. 05. 2023).

¹⁰¹⁰ Por. <https://www.youtube.com/channel/UCj5Ug7sV0Id9g-NEfFa1psg> (5. 05. 2023).

¹⁰¹¹ Por. <https://www.youtube.com/user/langustanapalmie> (6. 05. 2023). Por. także: S. Pawiński, *Vom Ambo in der Kirche zum Cyberambo in den Medien. Auf der Suche nach der Sprache der Verkündigung vom Evangelium in der Gegenwart am Beispiel der Aktivität von Adam Szustak OP*, w: *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*, 38 (2018), nr 2, s. 157-170. W kontekście występowania osób duchownych i konsekrowanych w mediach, a także ich aktywności w mediach społecznościowych warto raz jeszcze

- 11) działalność *Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy*¹⁰¹²;
- 12) wydawnictwa katolickie (których w roku 2023 działa ponad 100¹⁰¹³);
- 13) działalność *Stowarzyszenia Wydawców Katolickich*¹⁰¹⁴;
- 14) prowadzenie kierunków medialnych na polskich uczelniach katolickich¹⁰¹⁵;
- 15) rozwój teologii mediów¹⁰¹⁶ (w tym badania nad tzw. duchowością Internetu¹⁰¹⁷);
- 16) organizowanie sympozjów i konferencji naukowych nt. mediów przez katolickie ośrodki akademickie w Polsce¹⁰¹⁸;
- 17) prowadzenie i profesjonalizację edukacji medialnej w polskich seminariach¹⁰¹⁹.

2.1.4. Media i komunikacja w perspektywie misji Kościoła

Jak podkreśla K. Pokorna-Ignatowicz (i co widać na podstawie poczynionych dotychczas refleksji), „Kościół dobrze zdaje sobie sprawę, że realizacja jego celów musi być związana z używaniem *mass mediów*”¹⁰²⁰. Misją Kościoła, na co zwraca uwagę badaczka, niezmiennie pozostaje bowiem prowadzenie człowieka do Boga, a media są narzędziem, który do realizacji tej misji musi być używany¹⁰²¹. Kościół zrozumiał, iż świat mediów jest dla niego niezastąpionym narzędziem w komunikowaniu się ze światem i współczesnym człowiekiem, i właśnie dlatego „tak intensywnie pracuje nad

wspomnieć o obowiązującym od 20. 04. 2023 r. *Dekrecie ogólnym Konferencji Episkopatu Polski w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach* (por. <https://episkopat.pl/dekret-ogolny-kep-ws-wystepowania-duchownych-czlonkow-instytutow-zycia-konsekrowanego-stowarzyszen-zycia-apostolskiego-oraz-niektorych-wiernych-swieckich-w-mediach/> [5. 05. 2023]).

¹⁰¹² Por. <https://ksd.media.pl/> (5. 05. 2023).

¹⁰¹³ Por. <https://www.polskieradio.pl/13/53/artykul/3153733.swieto-dobrego-slowa-wystartowaly-targi-wydawcow-katolickich-2023> (5. 05. 2023).

¹⁰¹⁴ Por. <https://swk.pl/> (5. 05. 2023).

¹⁰¹⁵ Por. <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/uczelnie-koscielne> (5. 05. 2023).

¹⁰¹⁶ „Bez teologii mediów trudno znaleźć właściwą, integralną odpowiedź na (...) pytanie (...) o medialną edukację wiernych, zarówno duchownych, w tym biskupów, jak i świeckich” (J. Majewski, *Religia, media, mitologia*, Gdańsk 2010, s. 48); „Ten zasadniczy temat – przemian tego, co religijne, w wieku mediów – wciąż czeka na głębsze zbadanie, co jest tym trudniejsze, że transformacja ta trwa (...), wciągając nas w swoje wiry” (J. Majewski, *Religia, media, mitologia*, Gdańsk 2010, s. 8).

¹⁰¹⁷ Kategorii tzw. duchowości Internetu poświęcony jest m. in. interesujący podrozdział pt. *Ku „duchowości internetu”* w monografii autorstwa M. Wyrostkiewicza (por. M. Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, Lublin 2015, s. 299-304).

¹⁰¹⁸ Por. <http://etykamediow.pl/pl/> (10. 05. 2023).

¹⁰¹⁹ Por. <http://idziemy.pl/kosciol/edukacja-medialna-nowy-przedmiot-w-polskich-seminariach-duchownych/63373> (4. 05. 2023). Por. także: <https://opoka.org.pl/News/Polska/2020/ks-kloch-edukacja-medialna-jest-potrzebna-w-polskich-seminariach> (4. 05. 2023).

¹⁰²⁰ K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 166.

¹⁰²¹ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 166.

teologią *mass mediów* i nad wprowadzeniem swojej nauki w życie oraz pragnie otoczyć cały przekaz społeczny swoim patronatem duchowym”¹⁰²².

Jak podkreśla K. Marcyński, Kościół ma świadomość, iż w aspekcie jego posłannictwa, posługiwanie się przedsoborowym modelem komunikowania jest dziś niewystarczające¹⁰²³. W stosunku Kościoła do mediów nie chodzi wyłącznie (choć także) o wykorzystanie ich przez instytucjonalną sferę Kościoła, czy też jedynie o formułowanie nowych treści w obszarze kościelnego nauczania nt. mediów. „Chodzi o coś więcej, ponieważ widzialną wspólnotę Kościoła realizującą się w konkretnym czasie i w konkretnym miejscu, tworzą ludzie: zawsze konkretni i zawsze doświadczający współczesności. Dlatego w relacji Kościoła z postępem technologicznym chodzi przede wszystkim o osobę”¹⁰²⁴, na co zwraca uwagę autor monografii w jednym z artykułów. Chodzi więc najpierw o człowieka, który, zgodnie z nauczaniem Kościoła, na płaszczyźnie eklezjologicznej „jest pierwszą drogą, po której winien kroczyć Kościół”¹⁰²⁵, a w perspektywie komunikacyjnej jest z kolei „podstawowym elementem procesów komunikacji medialnej oraz podmiotem wszelkiego działania w przestrzeni mediów”¹⁰²⁶.

W kontekście wzajemnych relacji świata mediów oraz misji Kościoła, warto przytoczyć także fragment wspomnianego już orędzia Jana Pawła II na 24. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu z 1990 roku: „Wraz z pojawieniem się komputerowych technik telekomunikacji oraz tak zwanych skomputeryzowanych systemów uczestnictwa Kościół otrzymał nowe środki realizacji swojej misji”¹⁰²⁷. Jak podkreśla A. Lewek, misję Kościoła papież rozumie przede wszystkim jako działania ewangelizacyjne, a sam związek komunikacji medialnej z ową misją uwidacznia się w tzw. info-ewangelizacji¹⁰²⁸. W podobnym tonie wyraża się M. Drożdż, pisząc m. in. o: ewangelizacji przez informację¹⁰²⁹; informacyjno-ewangelizacyjnej obecności

¹⁰²² K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 166.

¹⁰²³ Por. K. Marcyński, *Kościół na informacyjnej autostradzie*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, Warszawa 2011, s. 29.

¹⁰²⁴ T. Podlewski, *Instytucjonalny charakter diecezjalnych stron internetowych a ich misja informacyjna i formacyjna na tle nauczania Kościoła. Refleksja teoretyczna*, w: *Studia Socialia Cracoviensia*, 12 (2020), nr 2 (23), s. 20.

¹⁰²⁵ RH, 14.

¹⁰²⁶ M. Drożdż, *Sumienie jako konieczna instancja medialna*, w: *Forum Teologiczne*, VII, 2006, s. 109.

¹⁰²⁷ ODS, 24/1990.

¹⁰²⁸ A. Lewek, *Informacja w nauce Kościoła o mediach*, w: *Kultura – media – teologia*, nr 2 (2), 2010, s. 16.

¹⁰²⁹ Por. M. Drożdż, *Zasady obecności Kościoła w mediach*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, K. Marcyński, Warszawa 2011, s. 155.

Kościola w mediach¹⁰³⁰, czy wreszcie o związanych z kościelną sferą informacyjną zjawiskach tzw.: preewangelizacji i postewangelizacji¹⁰³¹. „Oto zadanie dla katolickich dziennikarzy, dla ewangelizatorów medialnych i dla rzeczników prasowych Kościoła – by prowadzić info-ewangelizację językiem mediów”¹⁰³², podsumowuje Lewek. Przytoczmy jeszcze konstatację Marcyńskiego: „Jakie jest komunikowanie ludzi Kościoła, taki będzie Kościół i jakie jest rozumienie Kościoła, takie będzie jego komunikowanie. Kościół zrodził się bowiem z komunikacji i jego misją jest komunikowanie (...) ludzi z Bogiem i między sobą”¹⁰³³. Mówiąc wprost: „Kościół musi być obecny tam, gdzie są ludzie”¹⁰³⁴, a „obecność Kościoła w mediach to obecność Kościoła wśród ludzi”¹⁰³⁵. Jak bowiem podkreślano już wielokrotnie, Kościół jest wspólnotą, jego drogą jest człowiek, a naturą głoszenie Ewangelii.

Należy zauważyć, iż „misji Kościoła, mimo coraz bardziej instytucjonalizującego (i mającego skądinąd wiele pozytywnych aspektów) traktowania go przez współczesny świat, nie sposób ograniczyć wyłącznie do aktywności właściwej organizacjom publicznym. Kościół, będąc obecny w świecie, jest przez świat współtworzony i w wielu aspektach podlega jego przemianom. Zawsze jednak ukierunkowuje swoją działalność ku najważniejszej misji i ostatecznemu celowi, jakim jest zbawienie człowieka”¹⁰³⁶. Stąd także jego zaangażowanie w szeroko pojętej mediosferze, zawsze podpisane jest pod ów misyjno-ewangelizacyjny rdzeń jego istoty¹⁰³⁷, na co zwraca uwagę także A. Warzecha, konstatuując za II Polskim Synodem Plenarnym, iż „ewangelizacja przez media oraz

¹⁰³⁰ Por. M. Drożdż, *Zasady obecności Kościoła w mediach*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, K. Marcyński, Warszawa 2011, s. 143.

¹⁰³¹ Por. M. Drożdż, *Zasady obecności Kościoła w mediach*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, K. Marcyński, Warszawa 2011, s. 144. Por. także: W. Misztal, *Środki społecznego przekazu jako narzędzie ewangelizacji: preewangelizacja, postewangelizacja*, w: *Inter mirifica. Dziedzictwo i perspektywy*, red. A. Baczyński, M. Drożdż, M. Legan, Kraków 2013, s. 57-80.

¹⁰³² A. Lewek, *Informacja w nauce Kościoła o mediach*, w: *Kultura – media – teologia*, nr 2 (2), 2010, s. 17.

¹⁰³³ K. Marcyński, *Kościół na informacyjnej autostradzie*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, Warszawa 2011, s. 29.

¹⁰³⁴ M. Przybysz, *Kościół w social media. Komunikacja instytucji eklezjalnych w mediach społecznościowych w perspektywie medioznawczej i teologicznej*, w: *Kultura – media – teologia*, nr 35, 2018, s. 149.

¹⁰³⁵ D. Kuczwał, *Internet w duszpasterstwie Kościoła katolickiego*, w: *Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne* 2010, rok IX, numer 1, s. 95.

¹⁰³⁶ T. Podlewski, *Instytucjonalny charakter diecezjalnych stron internetowych a ich misja informacyjna i formacyjna na tle nauczania Kościoła. Refleksja teoretyczna*, w: *Studia Socialia Cracoviensia*, 12 (2020), nr 2 (23), s. 20.

¹⁰³⁷ Por. T. Podlewski, *Instytucjonalny charakter diecezjalnych stron internetowych a ich misja informacyjna i formacyjna na tle nauczania Kościoła. Refleksja teoretyczna*, w: *Studia Socialia Cracoviensia*, 12 (2020), nr 2 (23), s. 20.

formacja dziennikarzy i innych specjalistów uznawana jest za jedno z podstawowych zadań Kościoła”¹⁰³⁸.

Jak podkreśla M. Sitarz, dostrzegane współcześnie zaangażowanie Kościoła w świecie mediów wyrasta bezpośrednio z zadań zleconych mu przez samego Boga: „realizując zadanie powierzone mu przez Założyciela, w dobie postępu technologicznego, Kościół nie może być nieobecny w środkach społecznego przekazu”¹⁰³⁹. Troska o obecność Kościoła w mediach wynika ponadto z troski o jego obecność w sprawach człowieka, a ta jest dla Kościoła nie tylko obowiązkiem do wypełnienia, lecz przede wszystkim sferą, w której może on komunikować człowieka z Bogiem i Boga z człowiekiem. Wobec tego za niezwykle istotne (zarówno pod kątem komunikacji, jak również samej misji Kościoła) uznać należy, iż wspomniana obecność Kościoła w rzeczywistości ludzkich spraw zapośrednicza nowoczesne kanały komunikacyjne. Kościół bardzo aktywnie wszedł w świat mediów i Internetu, a zarówno swoje działania wynikające z komunikowania instytucjonalnego, jak też bazową dla nich (i, jak to podkreśliliśmy, dla wszystkich innych aktywności) misję ukierunkowaną na ewangelizację i służbę zbawieniu człowieka, realizuje już nie tylko „poprzez media”, lecz także „w mediach”¹⁰⁴⁰. Konstatacje te pozwalają nam zakończyć niniejszy podrozdział jednoznacznym stwierdzeniem, iż wykorzystanie mediów oraz komunikacji przez Kościół i w Kościele, jest zbieżne z jego misją i zarówno ze względu na nią (i wynikające z niej aktywności duszpasterskie i ewangelizacyjne), jak też z racji sygnalizowanego wcześniej instytucjonalnego charakteru Kościoła, sfera ta powinna być nieustannie rozwijana i profesjonalizowana zarówno pod kątem teorii i nauczania, jak też praktyki działania.

2.2. Rzecznik prasowy instytucji eklezjalnej

Nie jest celem niniejszego podrozdziału dokonywanie analiz teologicznych nt. rzecznictwa prasowego, lecz próba odniesienia zjawiska do przytoczonego powyżej nauczania Kościoła w zakresie mediów i komunikacji. Wobec tego poprzestańmy jedynie

¹⁰³⁸ A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 83.

¹⁰³⁹ M. Sitarz, *Zadania mediów w realizacji misji nauczycielskiej Kościoła w Polsce*, w: *Roczniki Nauk Prawnych*, t. XXVI, nr 2, 2016, s. 169.

¹⁰⁴⁰ Por. T. Podlewski, *Instytucjonalny charakter diecezjalnych stron internetowych a ich misja informacyjna i formacyjna na tle nauczania Kościoła. Refleksja teoretyczna*, w: *Studia Socialia Cracoviensia*, 12 (2020), nr 2 (23), s. 20-21.

na ogólnej konstatacji, iż w literaturze naukowej podejmuje się niekiedy zagadnienia takie, jak poszukiwanie teologicznych podstaw instytucji rzecznika prasowego¹⁰⁴¹ czy analiza biblijnych źródeł jego funkcji¹⁰⁴², co zresztą sygnalizowaliśmy poniekąd w rozdziale pierwszym.

W niniejszym podrozdziale zajmiemy się tematyką rzecznictwa prasowego w Kościele. Omawianie zagadnienia funkcjonowania rzeczników instytucji eklezjalnych rozpoczniemy od próby odpowiedniego umiejscowienia obszaru rzecznictwa względem oficjalnego nauczania Kościoła i jego wskazań, po czym przystąpimy do naukowej analizy praktyki rzecznictwa prasowego w Kościele.

2.2.1. Rzecznictwo prasowe w kontekście nauczania i wskazań Kościoła

Opracowując tematykę pracy rzeczników instytucji eklezjalnych, oprzemy się na oficjalnym nauczaniu Kościoła nt. mediów i komunikacji oraz wskazaniach wynikających z wypowiedzi, opracowań oraz praktyki działania związanych z nim adekwatnych instytucji i osób. W tym celu (w obrębie jednego wątku uwzględniając zarówno wskazania Stolicy Apostolskiej, jak i Kościoła w Polsce) odniesiemy się do: wybranych tekstów wpisujących się w materię oficjalnego nauczania Kościoła powszechnego (w tym opracowań i wniosków komentujących je autorów); wskazań obecnego prefekta Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej; wskazań obecnej wicedyrektorki Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej; instrukcji Konferencji Episkopatu Polski z 2021 r. dotyczącej funkcjonowania diecezjalnych rzeczników i biur prasowych; wskazań zawartych w pochodzącym z 2019 roku naukowo-poradnikowym opracowaniu branżowym nt. eklezjalnego rzecznictwa prasowego, przygotowanym przez dwóch kapłanów diecezjalnych, naukowców i jednocześnie doświadczonych rzeczników prasowych instytucji kościelnych w Polsce.

Jeśli chodzi o teksty wpisujące się w oficjalne nauczanie Kościoła powszechnego nt. mediów i komunikacji, należy zauważyć, iż nie odnoszą się one w sposób bezpośredni do rzecznictwa prasowego jako takiego, a jedynie do rzecznictwa realizowanego w instytucjach kościelnych. Warto jednak podkreślić, iż mimo dotychczasowego braku oficjalnego dokumentu, w którym Kościół nauczałby nt. rzecznictwa, już treść samego jego nauczania nt. komunikacji i mediów staje się podstawą wyinterpretowania

¹⁰⁴¹ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 99-100.

¹⁰⁴² Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 37-57.

pozytywnego stosunku Kościoła do rzecznictwa prasowego. Wszak sfery takie, jak komunikowanie, informowanie czy świat mediów, wobec których Kościół wykazuje się otwartością, profesjonalizmem oraz nastawieniem na współpracę, są jednocześnie (jak wykazaliśmy w rozdziale poprzednim), obszarami powiązаныmi z rzecznictwem w sposób integralny.

Gdy idzie o wpisujące się w oficjalne nauczanie Kościoła dokumenty odnoszące się do instytucji kościelnych rzeczników prasowych, należy podkreślić przede wszystkim dwie instrukcje duszpasterskie Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu¹⁰⁴³. Są to: wspomniana już instrukcja *Communio et progressio* z 1971 r. oraz instrukcja *Aetatis novae* z roku 1992.

Communio et progressio, jak zauważa K. Pokorna-Ignatowicz, „powołuje (...) urzędy stałych rzeczników na szczeblu Stolicy Apostolskiej, episkopatów i biskupów, których zadaniem ma być informowanie i komentowanie wydarzeń religijnych oraz ukazujących się dokumentów, w celu szybszego i łatwiejszego zapoznania z nimi szerokiej opinii publicznej”¹⁰⁴⁴. Wskazania, o których wspomina Pokorna-Ignatowicz zawarte są we wspomnianej instrukcji pod numerem 174¹⁰⁴⁵. W kontekście dokumentu *Communio et progressio*, jako niezwykle użyteczne jawi się przytoczenie fragmentu wspomnianego punktu w tłumaczeniu polskim oraz w dwóch źródłowych dla dokumentu wersjach językowych zamieszczonych na oficjalnej stronie internetowej Stolicy Apostolskiej¹⁰⁴⁶:

- 1) wersja polskojęzyczna: „Poszczególni biskupi, każda z konferencji episkopatu, a także Stolica Apostolska, będą mieć swoich **stałych informatorów czy przedstawicieli** (...). Wskazane jest również, by diecezje i ważniejsze organizacje katolickie miały swoich **stałych przedstawicieli**, wypełniających podobne funkcje”;

¹⁰⁴³ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 100.

¹⁰⁴⁴ Por. K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 99-100.

¹⁰⁴⁵ Por. CP, 174.

¹⁰⁴⁶ W spisie pogrubiono frazy odnoszące się w sposób bezpośredni do urzędu rzecznika prasowego. Przytoczone teksty zaczerpnięto z następujących stron internetowych:

- 1) polskojęzyczna:
<https://www.katolickie.media.pl/index.php/polecane/kosciol-o-mediach/414-communio-et-progressio---instrukcja-duszpasterska-o-srodkach-spolecznego-przekazu> (8. 05. 2023);
- 2) włoskojęzyczna:
https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/documents/rc_pc_pccs_doc_2305_1971_communio_it.html (8. 05. 2023);
- 3) anglojęzyczna:
https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/documents/rc_pc_pccs_doc_2305_1971_communio_en.html (8. 05. 2023).

- 2) wersja włoskojęzyczna: „Ogni Vescovo, ogni conferenza o assemblea episcopale e la stessa Santa Sede avranno **un portavoce ufficiale e permanente** (...). Si raccomanda anche vivamente che le più importanti organizzazioni cattoliche siano provviste di **portavoce fissi e permanenti**, ai quali saranno demandati compiti analoghi”;
- 3) wersja anglojęzyczna: „Every bishop, all episcopal conferences or bishops' assemblies and the Holy See itself should each have their own **official and permanent spokesman or press officer** (...). It is highly recommended that individual dioceses and the more weighty Catholic organizations also have their own **permanent spokesmen** with the sort of duties explained above”.

W powyższym zestawieniu widać wyraźnie, iż oficjalne nauczanie Kościoła wyrażone w tekście instrukcji duszpasterskiej przygotowanej przez adekwatną instytucję Stolicy Apostolskiej postuluje powoływanie urzędu rzecznika prasowego, jakkolwiek polskie tłumaczenie oddało (przyczacane przez nas w rozdziale pierwszym) terminy: *portavoce*, *spokesman* oraz *press officer* w sposób niedokładny (co miało być może związek z sygnalizowaną przez nas w poprzednim rozdziale niską popularnością terminu oraz funkcji rzecznika prasowego w Polsce lat 70. XX wieku).

Nauczanie Kościoła nt. rzecznictwa prasowego wynikające z omawianego fragmentu instrukcji *Communio et progressio* można streścić w następujących punktach:

- 1) Kościół zaleca ustanawianie rzeczników prasowych w Stolicy Apostolskiej, konferencjach episkopatów, diecezjach oraz ważniejszych organizacjach katolickich;
- 2) kościelni rzecznicy prasowi występują w imieniu Kościoła;
- 3) kościelni rzecznicy prasowi powinni uwzględniać założenia *public relations*¹⁰⁴⁷;
- 4) kościelni rzecznicy prasowi powinni brać pod uwagę różnorodność odbiorców;
- 5) kościelni rzecznicy prasowi powinni nawiązywać z otoczeniem stosunki oparte na zaufaniu, zrozumieniu i szacunku dla prawdy;
- 6) do podstawowych obowiązków kościelnych rzeczników prasowych należą: przekazywanie informacji, wyjaśnianie dokumentów Kościoła (natychmiast po

¹⁰⁴⁷ Wersja anglojęzyczna brzmi następująco: „All these officials and, indeed, all those who are identified with the Church in the mind of the public, should take into account the principles of public relations”. Wskazanie to przetłumaczone dosłownie brzmi: „Wszyscy ci urzędnicy, a właściwie wszyscy, którzy w świadomości społecznej są utożsamiani z Kościołem, powinni brać pod uwagę zasady *public relations*”. Warto dodać, iż wersja włoskojęzyczna zwraca uwagę nie tylko na uwzględnianie *public relations*, lecz na obowiązek posiadania przez rzeczników solidnego wykształcenia teoretycznego i praktycznego w zakresie PR: „devono avere una sicura preparazione teorica e pratica nel campo delle pubbliche relazioni” („powinni posiadać solidne przygotowanie teoretyczne i praktyczne w dziedzinie *public relations*”).

ogłoszeniu), szybkie i dokładne informowanie o aktualnościach z życia i działalności Kościoła;

- 7) kościelni rzecznicy prasowi powinni funkcjonować na stałe (*portavoce permanenti; permanent spokesmen*; stali informatorzy).

Jeśli chodzi o instrukcję *Aetatis novae*, fragmentem szczególnie istotnym dla omawianej tematyki eklezjalnego rzecznictwa prasowego jest nr 31¹⁰⁴⁸. Czytamy w nim, iż kościelne *public relations* oznacza „aktywne komunikowanie się ze społeczeństwem za pośrednictwem świeckich i religijnych środków przekazu”¹⁰⁴⁹. Jednocześnie podkreśla się, iż plan duszpasterski Kościoła w zakresie komunikowania społecznego powinien obejmować prowadzenie przez instytucje eklezjalne biur ds. *public relations*¹⁰⁵⁰, czego w myśl poczynionych w poprzednim rozdziale refleksji, nie sposób zinterpretować inaczej, jak wezwania do prowadzenia biur prasowych.

Odnosząc się do wspomnianych powyżej instrukcji Stolicy Apostolskiej, podsumujmy za K. Dziewulską-Siwiek: „Wskazania pastoralne z końca XX wieku pokazują, że Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu dostrzegła potrzebę rzecznika prasowego oraz kształtowania *media relations* w strukturze Kościoła rzymskokatolickiego”¹⁰⁵¹.

Jak zauważa M. Przybysz, „choć Jan Paweł II nie opublikował dokumentów poświęconych rzecznictwu prasowemu czy zarządzaniu kryzysowemu, to jednak swoją postawą i przykładem wskazywał, jak powinno ono być realizowane w praktyce eklezjalnej”¹⁰⁵². W tym kontekście wspomnieć należy o powołaniu przez papieża pierwszego w historii Kościoła świeckiego rzecznika prasowego Stolicy Apostolskiej,

¹⁰⁴⁸ Podobnie, jak w przypadku omawianej poprzednio instrukcji, tak też w kontekście *Aetatis novae* mamy do czynienia z istotnymi rozbieżnościami terminologicznymi:

- 1) Wersja polskojęzyczna tytułuje wspomniany punkt jako *Relacje ze społeczeństwem*: <https://www.katolickie.media.pl/index.php/polecane/kosciol-o-mediach/415-aetatis-novae---instrukcja-duszpasterska-o-przekazie-spoiecznym-w-dwudziesta-rocznice-ogloszenia-instrukcji-communio-et-progressio-> (5. 05. 2023);
- 2) w źródłowej (opublikowanej i dostępnej wciąż na oficjalnej stronie internetowej Stolicy Apostolskiej) wersji, punkt ten w całości nosi tytuł *Public relations*: https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/documents/rc_pc_pccs_doc_2202_1992_aetatis_en.html (5. 05. 2023).

¹⁰⁴⁹ AN, 31.

¹⁰⁵⁰ Postulat w wersji polskojęzycznej sformułowany jako: „utrzymywanie biur public relations dysponujących odpowiednimi zasobami ludzkimi i materialnymi, umożliwiającymi skuteczną komunikację”. Wersja anglojęzyczna zawiera w sobie frazę: „to maintain public relations offices with adequate human and material resources to make possible effective communication”, którą można przetłumaczyć dosłownie w sposób następujący: „utrzymywanie biur ds. *public relations* dysponujących odpowiednimi zasobami ludzkimi i materialnymi, umożliwiającymi skuteczną komunikację”.

¹⁰⁵¹ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 100.

¹⁰⁵² M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 63.

czym szerzej zajmiemy się w dalszej części rozdziału. Badaczka podkreśla także, iż bezpośrednio do sfery zadaniowej rzecznika prasowego zaliczyć można (popierane przez Kościół w innych, przytaczanych wcześniej dokumentach) praktyki takie, jak m. in: przejrzyste informowanie przez Kościół opinii publicznej; komunikowanie transparentne także w obliczu sytuacji kryzysowych; wykorzystanie Internetu w kościelnej komunikacji instytucjonalnej; obecność Kościoła w mediach społecznościowych; spotkania z dziennikarzami¹⁰⁵³.

Jeśli chodzi o wskazania instytucji kościelnych dotyczące eklezjalnego rzecznictwa prasowego, przytoczmy w tym miejscu adekwatne refleksje wybranych przedstawicieli Stolicy Apostolskiej odpowiedzialnych za praktyczny wymiar realizacji jej zadań komunikacyjnych. Wypowiedzi P. Ruffiniego¹⁰⁵⁴, prefekta Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej oraz C. Murray¹⁰⁵⁵, wicedyrektorki Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej, pozyskaliśmy dzięki osobistym wywiadam eksperckim przeprowadzonym z nimi w Rzymie, w czerwcu 2022 roku¹⁰⁵⁶.

P. Ruffini podkreśla, iż realna potrzeba rzeczników w instytucjach kościelnych wynika z pierwotniejszej względem niej potrzeby posiadania w Kościele odpowiednich struktur komunikacyjnych oraz specjalistów w tym zakresie¹⁰⁵⁷. Prefekt podkreśla jednak, iż w przypadku posiadania odpowiednich kompetencji medialnych przez przełożonego instytucji kościelnej, rola rzecznika może ustąpić miejsca ważniejszej

¹⁰⁵³ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 64-71.

¹⁰⁵⁴ Dr Paolo Ruffini, Włoch, urodził się w 1956 r. w Palermo. Ukończył prawo na Uniwersytecie Rzymskim *La Sapienza*. Od 1979 roku jest zawodowym dziennikarzem. W 1986 roku ożenił się z Marią Argenti. Był redaktorem czasopism *Il Mattino di Napoli* (1979-1986) oraz *Il Messaggero di Roma* (1986-1996), a także dziennikarzem radiowym, pracując w rozgłośniach *Giornale Radio Rai* (1996-2002), *Canale Gr Parlamento* (1998-2002), *Radio 1* (1999-2002) oraz *Inblu Radio* (2014-2018). Ponadto był dziennikarzem telewizyjnym stacji *Rai3* (2002-2011), *La 7* (2011-2014) oraz *TV2000* (2014-2018). Przez ostatnie lata pracy w mediach pełnił funkcję dyrektora *Inblu Radio* oraz *TV2000*, które są mediami prowadzonymi przez włoską konferencję episkopatu. Dnia 5 lipca 2018 r. papież Franciszek mianował go prefektem Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej (por. <https://www.comunicazione.va/it/notizie/notizie-2018/il-papa-nomina-il-giornalista-paolo-ruffini-prefetto-del-dicaste.html> [12. 05. 2023]). Por. także: <https://www.catholicerald.com/article/global/pope-francis/lay-italian-journalist-to-head-vatican-communications/> [12. 05. 2023]).

¹⁰⁵⁵ Cristiane Murray, Brazylijka, urodziła się w 1962 r. w Rio de Janeiro, gdzie ukończyła studia w zakresie administracji biznesowej i marketingu na tamtejszym Papieskim Uniwersytecie Katolickim. Jest mężatką, ma dwoje dzieci. W latach 1995-2019 pracowała nieprzerwanie dla Radia Watykańskiego, odpowiadając za jego sekcję brazylijską. Prowadziła także brazylijskie profile *VaticanNews* w mediach społecznościowych. Od 2009 r. współpracowała z Synodem Amazońskim. W lipcu 2019 r. papież Franciszek mianował ją wicedyrektorem Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej (por. <https://www.vaticannews.va/it/papa/news/2019-07/papa-francesco-nomina-cristiane-murray-vice-direttore-sala-stampa.html> [12. 05. 2023]).

¹⁰⁵⁶ Szczegółowe kwestie związane z metodologią oraz terminarzem prowadzonych wywiadów zostaną omówione w rozdziale trzecim niniejszej monografii.

¹⁰⁵⁷ Por. Aneks, IX, 5-6.

względem niej funkcji organizatora biura ds. komunikacji¹⁰⁵⁸ (jak to jest praktykowane obecnie przez Stolicę Apostolską, do czego nawiążemy w dalszej części rozdziału). W podobnym tonie wypowiada się C. Murray: „To, co uważam za niezbędnie konieczne we wszystkich episkopatach, diecezjach i ważnych instytucjach kościelnych, to profesjonalne biuro prasowe, w którym pracuje dyrektor będący specjalistą ds. mediów i PR, a do tego przynajmniej jeden stały współpracownik. Jeśli takie biuro działa profesjonalnie i skutecznie, a do tego doradza przełożonemu w sposób odpowiedni, to może się okazać, że swoją pracą uczynią ze swojego przełożonego najlepszego rzecznika siebie samego. Jeśli przełożony nie ma jednak kompetencji medialnych albo czasu na komunikowanie w mediach, to rzecznik jest niezbędny”¹⁰⁵⁹. Ruffini dodaje: „Jeśli chodzi o biura prasowe episkopatów, to trzeba pamiętać, że episkopaty utrzymują bardzo wiele relacji instytucjonalnych z urzędami państwowymi, z władzami kraju, z innymi episkopatami oraz krajowymi diecezjami i w tym wypadku dobry system komunikacji oraz rzecznik są bardzo ważne”¹⁰⁶⁰.

Jeśli chodzi o podstawowe obszary działań kościelnego biura prasowego i jego dyrektora, Murray wymienia zadania informacyjne, wewnątrzinstytucjonalne, wizerunkowe i kryzysowe, a ponadto ewangelizacyjne i edukacyjne¹⁰⁶¹. Ruffini zwraca z kolei szczególną uwagę na rolę odpowiedniej strategii komunikacyjnej¹⁰⁶². „Strategia wynika z tożsamości instytucji i z jej celów, a buduje ją i chroni komuniam członków instytucji (...). W komunikacji opartej na dobrej strategii związanej z celem, jakim jest komuniam, możemy naprawdę dobrze na siebie wpływać”¹⁰⁶³, dodaje prefekt (na zagadnienie roli wspólnoty w komunikacji Kościoła Ruffini kładzie w swych wypowiedziach szczególny nacisk¹⁰⁶⁴).

¹⁰⁵⁸ Por. Aneks, IX, 6.

¹⁰⁵⁹ Aneks, X, 6.

¹⁰⁶⁰ Aneks, IX, 6.

¹⁰⁶¹ Por. Aneks, X, 7.

¹⁰⁶² Por. Aneks, IX, 4.

¹⁰⁶³ Aneks, IX, 4.

¹⁰⁶⁴ W tym kontekście warto przytoczyć następujące wypowiedzi Ruffiniego: „Moim zdaniem to, czego warto się uczyć od różnych instytucji, to szerszy aspekt komunikacji, czyli nie tylko posiadanie rzecznika, ale takie komunikowanie, aby zbudować społeczność ludzi czujących się częścią danej marki, w naszym przypadku Kościoła. Marketing bazuje przecież na tym, aby ludzie utożsamiali się z produktem. Najlepsze reklamy wpływają na emocje, są aktualne i czują świat, a wszystko po to, żeby wykreować wspólnotę wokół jakiegoś produktu albo idei. Moim zdaniem ważne w komunikacji jest właśnie to: budowanie wspólnoty wokół tego, co nas określa. Jeśli my, jako Kościół, w aspekcie instytucjonalnym nie czujemy tego kierunku wspólnotowego, to nasza komunikacja jest zgubiona. Moim zdaniem to, że Kościół dobrze funkcjonuje jako instytucja, jest zasługą tego, że wpierw dobrze funkcjonował jako wspólnota. Bez wspólnoty nie pomogą żadne narzędzia komunikacyjne, nawet najlepszy rzecznik” (Aneks, IX, 5); „Jeśli miałbym powiedzieć, jak najlepiej zorganizować komunikację, to najpierw powiedziałbym, że jest to komuniam. Organizacja organizacją, ale stawianie na pierwszym miejscu komunii jest kluczowe. Dobrze by było, gdyby biskup jakiegokolwiek diecezji na pierwszym miejscu stawiał komuniam ze swoim Kościołem.

Gdy idzie o zagadnienie kompetencji rzecznika instytucji eklezjalnej, nasi rozmówcy zwracają uwagę m. in. na:

- 1) umiejętność¹⁰⁶⁵ pracy zespołowej¹⁰⁶⁶;
- 2) znajomość języków obcych¹⁰⁶⁷;
- 3) kompetencje językowe¹⁰⁶⁸;
- 4) kompetencje medialne¹⁰⁶⁹;
- 5) umiejętność słuchania¹⁰⁷⁰;
- 6) odpowiednią formację moralną¹⁰⁷¹;
- 7) odpowiednią formację eklezjalną (w tym rozumienie specyfiki Kościoła i jego misji ewangelizacyjnej)¹⁰⁷²;
- 8) pokorę¹⁰⁷³;
- 9) możliwie jak najgłębszą wiarę¹⁰⁷⁴.

W świetle wypowiedzi wicedyrektorki Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej, za najbardziej usprawniające pracę kościelnych rzeczników i biur prasowych uznać należy pracę zespołową, odpowiednią strategię działania, odpowiednią infrastrukturę oraz zaufanie ze strony przełożonego¹⁰⁷⁵. Murray postuluje także ustanowienie w każdej instytucji kościelnej (obowiązkowego w jej ocenie) urzędu wicedyrektora biura prasowego¹⁰⁷⁶.

W zakresie dokumentów polskiego Kościoła dotyczących w sposób bezpośredni instytucji eklezjalnego rzecznika prasowego, dostrzec należy wspomnianą już wcześniej instrukcję pt. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji*

Wtedy wynikająca z niej komunikacja będzie sprawna. Im bardziej działa komunია, tym bardziej komunikacja i cała organizacja Kościoła jest zbieżna z misją Kościoła” (Aneks, IX, 3).

¹⁰⁶⁵ C. Murray podkreśla wagę nie tylko umiejętności, lecz także upodobania w sferze pracy zespołowej: „Myślę, że bardzo ważne jest, aby umieć żyć z ludźmi. I to u nas jest bardzo widoczne i pomocne. Relacje międzyludzkie są bardzo ważne. Jeśli jesteś w stanie poznać ludzi i mieć prawdziwe relacje, to masz połowę swojej drogi za sobą. Mam na myśli budowanie relacji i utrzymywanie relacji opartych na prawdzie i zaufaniu. Widzimy to także w biurze prasowym episkopatu włoskiego. Oni mają bardzo silne biuro prasowe, mamy z nimi dobre relacje. Ich biuro jest przykładem doskonałej pracy zespołowej” (Aneks, X, 5); „[Osoba kandydująca na stanowisko rzecznika instytucji kościelnej] koniecznie musi mieć zdolność do bycia z ludźmi i słuchania innych. Do tego powinna lubić pracę w zespole. Nie tylko umieć, ale lubić. Jeśli się tego nie lubi, to nie będzie się częścią zespołu” (Aneks, X, 9).

¹⁰⁶⁶ Por. Aneks, X, 9.

¹⁰⁶⁷ Por. Aneks, X, 9.

¹⁰⁶⁸ Por. Aneks, IX, 7.

¹⁰⁶⁹ Por. Aneks, IX, 7.

¹⁰⁷⁰ Por. Aneks, IX, 7.

¹⁰⁷¹ Por. Aneks, X, 9.

¹⁰⁷² Por. Aneks, X, 9.

¹⁰⁷³ Por. Aneks, IX, 7.

¹⁰⁷⁴ Por. Aneks, X, 9.

¹⁰⁷⁵ Por. Aneks, X, 10.

¹⁰⁷⁶ Por. Aneks, X, 8.

Episkopatu Polski z 2021 roku¹⁰⁷⁷. Jest to wewnętrzny dokument przeznaczony do użytku KEP oraz diecezji polskich, stąd trudno uznać go za tekst wpisujący się w oficjalne nauczanie Kościoła w Polsce. Niemniej, jako dokument promulgowany przez KEP, stanowi on formalny punkt odniesienia dla adekwatnych instytucji eklezjalnych w Polsce. W piśmie przewodnim¹⁰⁷⁸ instrukcja nazwana została *vademecum*, a także pomocą z dziedziny działalności rzecznika prasowego oraz wspierającego go biura prasowego diecezji. Dokument, poza wprowadzeniem, składa się z 4 części¹⁰⁷⁹, zawierających łącznie 18 punktów.

We wprowadzeniu podkreśla się, iż cel wydania dokumentu jest dwojaki: podkreślenie wagi rzecznika i biura prasowego diecezji, a także ukazanie zasad ich pracy¹⁰⁸⁰. Jednocześnie zwraca się uwagę, iż ostateczny kształt wdrożenia w życie wskazań dokumentu zależy od autonomicznych decyzji przełożonych diecezji. Dokument wymienia następujące zadania rzecznika prasowego polskich instytucji eklezjalnych, jakimi są diecezje¹⁰⁸¹:

- 1) kreowanie i koordynację komunikacji instytucjonalnej;
- 2) proaktywne komunikowanie i promowanie działalności Kościoła lokalnego diecezji (w mediach kościelnych i świeckich), nieograniczone wyłącznie do reaktywnego działania w sytuacjach kryzysowych bądź w obliczu pytań mediów;
- 3) redagowanie strony internetowej i mediów społecznościowych diecezji;
- 4) ścisłą współpracę z mediami katolickimi (diecezjalnymi oraz ogólnopolskimi);
- 5) organizowanie konferencji prasowych i *briefingów*;
- 6) redagowanie oficjalnych komunikatów, oświadczeń oraz newsletteru dla mediów;

¹⁰⁷⁷ Dokument został zatwierdzony przez KEP podczas 389. Zebrania Plenarnego KEP w Kalwarii Zebrzydowskiej w dniach 11-12 czerwca 2021 r. (por. *Uchwała nr 20/389/2021 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 11 czerwca 2021 r. w sprawie zatwierdzenia dokumentu „Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski”*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 136). Warto dodać, iż obejmujący dokumenty z 2021 roku (a wydany w roku 2022) numer *Akt Konferencji Episkopatu Polski* dostępny jest także w wersji online: <https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2018/06/KEP-Akta-2021.pdf> (9. 05. 2023).

¹⁰⁷⁸ Mowa o piśmie przewodnim Sekretarza Generalnego Episkopatu Polski z dn. 16. 06. 2021 r. (SEP – D/2.6.5-13) skierowanym do członków Konferencji Episkopatu Polski, które autorowi niniejszej monografii udostępniono do wglądu dla celów naukowych.

¹⁰⁷⁹ Główne części dokumentu noszą następujące tytuły: *Postanowienia ogólne*, *Miejsce rzecznika prasowego i biura prasowego diecezji w strukturze kurii biskupiej*, *Relacje rzecznika prasowego z mediami* oraz *Zadania własne rzecznika prasowego diecezji oraz biura prasowego* (por. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 137-139).

¹⁰⁸⁰ Por. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 137.

¹⁰⁸¹ Por. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 137-139.

- 7) udzielanie akredytacji dziennikarskich na wydarzenia diecezjalne oraz zgody na transmisje diecezjalnych uroczystości liturgicznych;
- 8) prowadzenie konsultacji dla podmiotów diecezjalnych oraz dla redakcji i dziennikarzy;
- 9) kreowanie i utrzymywanie pozytywnych relacji z różnymi grupami otoczenia (w tym z: przełożonymi i instytucjami własnej diecezji; rzecznikiem KEP; rzecznikami innych diecezji i instytucji eklezyjalnych; środowiskiem dziennikarskim);
- 10) udzielanie pomocy w kontaktach medialnych przełożonym i instytucjom diecezji;
- 11) czuwanie nad spójnością komunikacyjną różnych instytucji diecezjalnych;
- 12) wyrażanie uwag krytycznych nt. publikacji podmiotów podległych biskupowi;
- 13) dokształcanie się oraz uczestniczenie w warsztatach rzeczników diecezjalnych;
- 14) troskę o wymiar ewangelizacyjny publikowanych treści.

Ponadto dokument podkreśla, iż rzecznik diecezji powinien w swych działaniach zwracać szczególną uwagę na przestrzeganie przepisów prawa kanonicznego, RODO oraz prawa polskiego (zwłaszcza w kwestii prawa prasowego, prawa do własności intelektualnej, prawa do dobrego imienia, domniemania niewinności oraz innych praw przysługujących osobom fizycznym i prawnym)¹⁰⁸². Dodatkowo instrukcja poleca rzecznikowi utrzymywanie stałego kontaktu z osobami odpowiedzialnymi za obsługę prawną diecezji¹⁰⁸³.

Jeśli chodzi o osobę pełniącą urząd rzecznika diecezji, dokument stwierdza, iż¹⁰⁸⁴:

- 1) może nią być zarówno duchowny, jak i świecki;
- 2) powinna posiadać kompetencje w zakresie komunikacji społecznej;
- 3) nie powinna udzielać się jako publicysta podczas pełnienia urzędu;
- 4) powinna prezentować wyłącznie stanowisko reprezentowanej diecezji;
- 5) nie powinna komentować rzeczywistości Kościoła we własnym imieniu.

Instrukcja podejmuje także (istotne, jak zaznaczaliśmy w rozdziale poprzednim) zagadnienie umocowania strukturalnego rzecznika oraz wynikających z niego kwestii instytucjonalnych. W tym kontekście dokument zaleca, by rzecznik¹⁰⁸⁵:

¹⁰⁸² Por. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 139.

¹⁰⁸³ Por. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 139.

¹⁰⁸⁴ Por. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 137.

¹⁰⁸⁵ Por. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 137-138.

- 1) miał stały i bezpośredni kontakt z biskupem;
- 2) odbywał regularne, cotygodniowe spotkania konsultacyjne z biskupem;
- 3) miał stały i bezpośredni kontakt z przełożonymi urzędów i instytucji diecezji;
- 4) miał własne biuro oraz wysoki priorytet w kurii;
- 5) uczestniczył w spotkaniach zarządczych i doradczych gremiów diecezji;
- 6) był stałym członkiem sztabu kryzysowego;
- 7) miał wyznaczonego zastępcę na wypadek niemożności pełnienia zadań;
- 8) nie łączył funkcji rzecznika z innymi funkcjami kurialnymi i diecezjalnymi;
- 9) nie pełnił funkcji duszpasterza dziennikarzy ani asystenta ds. mediów katolickich.

Omawiana instrukcja KEP odnosi się także do funkcjonowania biura prasowego diecezji i w tym kontekście zwraca uwagę na następujące kwestie¹⁰⁸⁶:

- 1) dyrektorem biura prasowego na mocy urzędu ma być rzecznik prasowy;
- 2) biuro prasowe ma mieć swoją siedzibę w budynku kurii biskupiej;
- 3) biuro prasowe ma być samodzielną jednostką w strukturach kurii;
- 4) ranga biura prasowego ma być zrównana z innymi wydziałami kurii;
- 5) biuro prasowe ma podlegać bezpośrednio biskupowi;
- 6) poza rzecznikiem biuro prasowe powinno zatrudniać przynajmniej jedną osobę do pomocy, szczególnie w zakresie mediów społecznościowych;
- 7) biuro prasowe i rzecznik mają mieć zapewnione konieczne oraz możliwe środki do realizacji zadań (wynagrodzenie, budżet na prowadzenie biura, służbowy telefon, sprzęt elektroniczny, pomieszczenia).

W kwestii relacji rzecznika z mediami i dziennikarzami instrukcja zwraca uwagę m. in. na¹⁰⁸⁷:

- 1) profesjonalizm w kontaktach zawodowych;
- 2) budowanie dobrych i osobistych kontaktów;
- 3) unikanie poufałości;
- 4) umożliwienie mediom i dziennikarzom bezpośredniego kontaktu;
- 5) unikanie łączenia relacji zawodowych z zależnościami duszpasterskimi.

Jak widać, wskazania instrukcji KEP całkowicie pokrywają się z (opisanymi przez nas w rozdziale poprzednim) rudymetarnymi dla istoty, charakteru oraz zadań

¹⁰⁸⁶ Por. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 137-138.

¹⁰⁸⁷ Por. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 138.

rzecznictwa kwestiami podnoszonymi w naukowej i branżowej literaturze przedmiotowej dotyczącej pracy rzecznika prasowego.

W zakresie opracowań naukowych o charakterze poradnikowym ukazała się w Polsce właściwie jedna pozycja poświęcona w całości zagadnieniu eklezjalnego rzecznictwa prasowego. Wydana w 2019 r. książka pt. *Rzecznik prasowy instytucji kościelnej. Teoria i praktyka* autorstwa R. Nęcka¹⁰⁸⁸ i R. Kowalskiego¹⁰⁸⁹ nie stanowi, rzecz jasna, tekstu wpisującego się w obszar oficjalnego nauczania Kościoła w Polsce, natomiast jest niezwykle cennym źródłem badawczym oraz punktem odniesienia w sferze praktyki kościelnego rzecznictwa prasowego. Publikacja została przygotowana przez dwóch polskich księży diecezjalnych, którzy od lat zajmują się komunikacją i mediami zarówno od strony naukowej, jak i praktycznej. Dodatkowo, z racji wypełnianych przez siebie funkcji diecezjalnych rzeczników prasowych, obaj autorzy mają wieloletnie doświadczenie w interesującej nas tematyce eklezjalnego rzecznictwa prasowego. Z tych też powodów uwzględniamy pozycję w niniejszym omówieniu, traktując ją zarazem nie tylko jako *sui generis* dopełnienie refleksji nt. tekstów kościelnych dotyczących rzecznictwa prasowego, lecz także jako dowód na to, iż eklezjalne rzecznictwo prasowe oraz jego profesjonalizacja są przez polski Kościół i jego reprezentantów traktowane bardzo poważnie.

Autorzy zwracają uwagę na fakt, iż rzecznik prasowy instytucji kościelnej niejednokrotnie jest przez media i opinię publiczną postrzegany nie tylko jako reprezentant zatrudniającej go organizacji, lecz także całego Kościoła. W szczególny sposób uwidacznia się to w przypadku, gdy rzecznikiem takim jest osoba duchowna¹⁰⁹⁰. W opracowaniu podnosi się (wspomniany także w poprzednim rozdziale) postulat umocowania rzecznika jak najwyżej w strukturach reprezentowanej przez niego

¹⁰⁸⁸ Ks. dr hab. Robert Nęcek urodził się w 1969 r. w Krakowie. W latach 2005-2016 był rzecznikiem prasowym archidiecezji krakowskiej. Jest wykładowcą akademickim, dziennikarzem i autorem licznych (prasowych i książkowych) opracowań publicystycznych i naukowych z zakresu mediów, Kościoła i życia społecznego (por. <http://www.robertneczek.pl/zycie-i-nauka/> [12. 05. 2023]). Por. także: https://pl.wikipedia.org/wiki/Robert_Nęcek [12. 05. 2023]).

¹⁰⁸⁹ Ks. dr hab. Rafał Kowalski urodził się w 1978 r. w Nowej Rudzie. Od 2013 roku jest rzecznikiem prasowym archidiecezji wrocławskiej. Jest prezesem *Grupy Medialnej Johanneum* oraz wykładowcą akademickim i szkoleniowcem z zakresu komunikacji, mediacji i edukacji. Pracował jako dziennikarz prasowy i radiowy (por. [https://pl.wikipedia.org/wiki/Rafa%C5%82_Kowalski_\(duchowny\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Rafa%C5%82_Kowalski_(duchowny)) [12. 05. 2023]). Por. także: <https://www.radiorodzina.pl/historia/> [12. 05. 2023]). Por. także: https://www.archidiecezja.wroc.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1019&Itemid=276 [12. 05. 2023]).

¹⁰⁹⁰ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 15-16.

instytucji¹⁰⁹¹. Podkreśla się także konieczność solidnego wykształcenia i profesjonalizmu¹⁰⁹² oraz zwraca się uwagę na istotne w pracy rzecznika instytucji eklezjalnej cechy takie, jak pokora i odwaga¹⁰⁹³. Ze względu na dostrzeganą przez autorów wieloaspektowość komunikacji¹⁰⁹⁴, w obszernym fragmencie publikacji kładą oni nacisk na: zrozumiałe komunikowanie się przez rzecznika¹⁰⁹⁵; unikanie wytwarzania barier¹⁰⁹⁶; umiejętność słuchania¹⁰⁹⁷; konieczność dalekosiężnego myślenia¹⁰⁹⁸; doksztalcanie się¹⁰⁹⁹; wykorzystywanie nowych technologii¹¹⁰⁰; otwartość na dziennikarzy i osobiste z nimi relacje oraz konieczność znajomości specyfiki ich funkcjonowania¹¹⁰¹. Opracowanie podkreśla szczególnie ważną rolę rzecznika instytucji eklezjalnej w sytuacjach konfliktowych i kryzysowych (przede wszystkim medialnych), akcentując w ich kontekście wagę: zrozumienia kryzysu; określenia rodzaju kryzysu i źródła konfliktu; sprecyzowania uczestników sytuacji kryzysowej; współpracy z przełożonymi; współpracy z mediami i rzetelnego informowania; troski o wizerunek reprezentowanej przez siebie instytucji eklezjalnej oraz całego Kościoła zarówno w trakcie kryzysu, jak i w sferze działań pokryzysowych¹¹⁰². Nęcek i Kowalski podejmują także tematykę instrumentarium pracy rzecznika prasowego instytucji eklezjalnej, za właściwe mu narzędzia uznając wszystkie te, które wymieniliśmy w rozdziale poprzednim przy okazji omawiania zagadnienia sfery narzędziowej obszarów *public relations* i *media relations*, a także samego rzecznika prasowego¹¹⁰³. W świetle

¹⁰⁹¹ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 19-21.

¹⁰⁹² Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 21-25.

¹⁰⁹³ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 25-29.

¹⁰⁹⁴ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 43-52.

¹⁰⁹⁵ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 33-52.

¹⁰⁹⁶ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 52-75.

¹⁰⁹⁷ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 76-80.

¹⁰⁹⁸ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 81.

¹⁰⁹⁹ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 82-84.

¹¹⁰⁰ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 82-84.

¹¹⁰¹ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 85-98.

¹¹⁰² Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 99-122.

¹¹⁰³ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 123-140.

poczynionych przez autorów refleksji, za zagrożenia w pracy rzecznika prasowego instytucji kościelnej uznać należy zarówno typowe zagrożenia zawodowe rzecznika prasowego, jak również zazdrość, nierzetelność, niedostateczne weryfikowanie wiarygodności informacji w kontekście tzw. *fake-newsów*, brak biura prasowego, a także wpływającą na przemęczenie bądź nieskuteczność działań okoliczność kumulowania funkcji w strukturach reprezentowanego przez siebie podmiotu kościelnego¹¹⁰⁴.

Podsumowując należy zauważyć, iż zarówno na gruncie nauczania Kościoła powszechnego, jak również wskazań osób odpowiedzialnych za adekwatne instytucje Stolicy Apostolskiej, czy wreszcie w obszarze dokumentów i poradników pochodzących z instytucjonalnego oraz naukowego środowiska Kościoła w Polsce, dostrzec można nie tylko jednoznacznie pozytywne nastawienie Kościoła względem instytucji rzeczników i biur prasowych, lecz także zgodne z jego nauczaniem wprzęgnięcie tychże instytucji do sfery komunikacji eklezjalnej, a ponadto dostrzeganą przez Kościół możliwość i potrzebę wykorzystywania działań rzecznika w celu realizacji nie tylko właściwych Kościołowi zadań komunikacyjnych, lecz także związanych z nimi aspektów ewangelizacyjnych. Podkreślić należy także zauważalną w nauczaniu i wskazaniach Kościoła (zarówno powszechnego, jak i polskiego) troskę o profesjonalizację rzecznictwa pod kątem normatywnym, praktycznym oraz strukturalnym. Na uwagę zasługuje również fakt, iż w swoich wskazaniach, dokumentach i poradnikach Kościół posługuje się odpowiednim profesjolektem oraz terminologią właściwą obszarom *public relations* i *media relations*.

2.2.2. Praktyka eklezjalnego rzecznictwa prasowego

Podjmując tematykę praktyki rzecznictwa prasowego w Kościele katolickim, najpierw w sposób syntetyczny przedstawimy zarys najważniejszych aspektów dotyczących funkcjonowania rzecznika i biura prasowego Watykanu. Później skrótowo odniesiemy się do wybranych kwestii związanych z rzecznictwem prasowym episkopatów europejskich i wreszcie skupimy się na tematyce praktyki rzecznictwa prasowego instytucji eklezjalnych w Polsce.

¹¹⁰⁴ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 141-154.

2.2.2.1. Rzecznictwo prasowe w Stolicy Apostolskiej

Jak zaznacza K. Dziewulska-Siwiek, „pionierem i propagatorem rzecznictwa prasowego w Kościele jest biuro prasowe Stolicy Apostolskiej”¹¹⁰⁵. Choć za datę jego utworzenia podaje się niekiedy rok 1953¹¹⁰⁶ bądź rok 1966¹¹⁰⁷, to jednak, jak informuje na swojej oficjalnej stronie internetowej Dykasteria ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej, za faktyczny jego początek należy uznać dzień 20. 02. 1939 r., kiedy przy Stolicy Apostolskiej utworzono biuro informacyjne watykańskiego pisma *L'Osservatore Romano*¹¹⁰⁸. W czasie Soboru Watykańskiego II, funkcjonujące nieprzerwanie do tamtej pory biuro informacyjne watykańskiego czasopisma, przekształcono na tzw. specjalne biuro prasowe¹¹⁰⁹, rozszerzając zakres jego kompetencji o informowanie mediów i świata nt. przebiegu obrad soborowych. Kilka miesięcy po soborze (który zakończył obrady w grudniu 1965 r.), tzw. specjalne biuro prasowe zostało w 1966 roku oficjalnie przekształcone na funkcjonujące do dziś Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej (*Sala stampa della Santa Sede*), a jego pierwszym dyrektorem, dnia 19. 10. 1966 r. został mianowany ks. Angelo Vallainc¹¹¹⁰. Zgodnie z dyrektywami Jana Pawła II z 1986 r. Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej jest odpowiedzialne za rozpowszechnianie wiadomości dotyczących działalności papieża i Stolicy Apostolskiej, a w wykonywaniu swojej pracy posiada autonomię operacyjną¹¹¹¹. Konstytucja *Pastor Bonus* z 1988 nazywa biuro tzw. urzędem specjalnym, którego zadaniem jest także publikowanie oficjalnie ogłaszanych dokumentów papieskich i watykańskich¹¹¹².

¹¹⁰⁵ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 100.

¹¹⁰⁶ Datę tę podaję m. in. K. Dziewulska-Siwiek oraz M. Przybysz: „Biuro prasowe Stolicy Apostolskiej (...) powstało w 1953 roku” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 100); „Powstanie watykańskiego biura prasowego w 1953 r. było przełomem” (M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 167).

¹¹⁰⁷ „Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej (...) powstało w 1966 roku” (M. Jakubowski, *Ewolucja instytucji ładu medialnego Stolicy Apostolskiej na tle przemian jej ustroju (1948–2018)*, w: *Studia Medioznawcze*, 2020, nr 2 [81], s. 540).

¹¹⁰⁸ Por. <https://www.comunicazione.va/it/chi-siamo/storia.html> (6. 05. 2023).

¹¹⁰⁹ Por. <https://www.comunicazione.va/it/chi-siamo/storia.html> (6. 05. 2023). Por. także: M. Jakubowski, *Ewolucja instytucji ładu medialnego Stolicy Apostolskiej na tle przemian jej ustroju (1948–2018)*, w: *Studia Medioznawcze*, 2020, nr 2 (81), s. 540.

¹¹¹⁰ Por. https://it.wikipedia.org/wiki/Sala_stamp_a_della_Santa_Sede (11. 05. 2023).

¹¹¹¹ Por. https://www.vatican.va/news_services/press/documentazione/documents/sala-stampa/profilo_en.html (12. 05. 2023).

¹¹¹² Por. PB, 43.

Od 1966 roku biuro miało ośmiu dyrektorów¹¹¹³, z czego połowa to osoby świeckie (wyłącznie mężczyźni)¹¹¹⁴. Od 1976 roku Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej ma swojego wicedyrektora. Do tej pory urząd ten pełniło osiem osób¹¹¹⁵, z czego trzech ostatnich wicedyrektorów to osoby świeckie, a dwóch ostatnich wicedyrektorów to kobiety¹¹¹⁶. Do tej pory tylko jeden z wicedyrektorów (Greg Burke) został mianowany dyrektorem biura. Obecny dyrektor, Matteo Bruni to Włoch¹¹¹⁷ urodzony w Wielkiej Brytanii¹¹¹⁸, natomiast obecna wicedyrektor, Cristiane Murray jest Brazylijką z Rio de Janeiro¹¹¹⁹. Oboje przez ostatnie lata pracowali w Watykanie: Murray jako dziennikarka *Radia Watykańskiego*¹¹²⁰, a Matteo Bruni jako pracownik administracyjny Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej¹¹²¹. Bruni to pierwszy w historii dyrektor watykańskiego biura prasowego, który nie jest dziennikarzem¹¹²².

Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej to instytucja odpowiedzialna za rozpowszechnianie wszelkich wiadomości i oficjalnych komunikatów dotyczących posługi papieża oraz działań Stolicy Apostolskiej. Do zadań biura należy również publikowanie codziennego newsletteru informacyjnego¹¹²³, a także udzielanie akredytacji dziennikarzom¹¹²⁴ (dziennikarze posiadający stałą akredytację przy Stolicy

¹¹¹³ Dotychczasowi dyrektorzy Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej to:

- 1) ks. Angelo Vallainc (1966–1970);
- 2) ks. Federico Alessandrini (1970–1976);
- 3) ks. Romeo Panciroli (1976–1984)
- 4) Joaquín Navarro-Valls (1984–2006);
- 5) ks. Federico Lombardi (2006–2016);
- 6) Greg Burke (2016–2018);
- 7) Alessandro Gisotti (2018–2019);
- 8) Matteo Bruni (od roku 2019).

¹¹¹⁴ Por. https://it.wikipedia.org/wiki/Sala_stampa_della_Santa_Sede (11. 05. 2023).

¹¹¹⁵ Dotychczasowi wicedyrektorzy Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej to:

- 1) ks. Pierfranco Pastore (1976–1984);
- 2) ks. Giulio Nicolini (1984–1987);
- 3) bp Giovanni D'Ercole (1987–1990);
- 4) ks. Piero Pennacchini (1990–1995);
- 5) ks. Ciro Benedettini (1995–2016);
- 6) Greg Burke (2016 [od 1 lutego do 31 lipca]);
- 7) Paloma García Ovejero (2016–2018);
- 8) Cristiane Murray (od roku 2019).

¹¹¹⁶ Por. https://it.wikipedia.org/wiki/Sala_stampa_della_Santa_Sede (11. 05. 2023).

¹¹¹⁷ Por. <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2019-07/nowy-watykanski-rzecznicz-bruni.html> (12. 05. 2023).

¹¹¹⁸ Por. <https://www.infoans.org/pl/dzialy/fotonews/item/8440-watykan-papiez-franciszek-mianowal-nowego-dyrektora-biura-prasowego-stolicy-apostolskiej> (12. 05. 2023).

¹¹¹⁹ Por. <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2019-07/papiez-franciszek-nominacja-zastepca-rzecznika.html> (12. 05. 2023).

¹¹²⁰ Por. https://en.wikipedia.org/wiki/Cristiane_Murray (12. 05. 2023).

¹¹²¹ Por. https://en.wikipedia.org/wiki/Matteo_Bruni (12. 05. 2023).

¹¹²² Por. https://en.wikipedia.org/wiki/Matteo_Bruni (12. 05. 2023).

¹¹²³ Por. <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino.html> (12. 05. 2023).

¹¹²⁴ Por. <https://www.comunicazione.va/it/chi-siamo/storia.html> (10. 05. 2023).

Apostolskiej to tzw. watykański¹¹²⁵). Ponadto, do zadań Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej (jak na podstawie jego dokumentów wewnętrznych stwierdza M. Menke) należą organizowanie konferencji prasowych i *briefingów* oraz wszystkie działania wynikające ze statutowej odpowiedzialności biura za komunikację z dziennikarzami¹¹²⁶. Biuro zatrudnia obecnie dwadzieścia osób¹¹²⁷. Prowadzi swoją stronę internetową i dysponuje jedną z największych sali prasowych na świecie, a w stałych godzinach otwarcia uwzględnia także niedziele i święta¹¹²⁸.

Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej, jak podkreśla jego obecna wicedyrektorka w rozmowie z autorem niniejszej monografii, pełni w Watykanie także funkcję wewnątrzinstytucjonalną: „Nasze biuro wspomaga komunikację dykasterii między sobą oraz ich komunikacji z papieżem. Wydajemy dokumenty i publikacje, zarówno papierowe, jak i internetowe. Jesteśmy bez przerwy z telefonami w rękach, dzwonimy z kardynałami, przełożonymi i instytucjami. Taka jest nasza misja”¹¹²⁹. Należy dodać, iż mimo że z racji posiadanych przez siebie kompetencji biuro pozostaje w gotowości do udzielania porad medialnych papieżowi, aktualnie jego pracownicy i przełożeni nie doradzają papieżowi w kwestiach przebiegu czy treści jego wystąpień medialnych¹¹³⁰.

Watykańskie biuro prasowe, co zrozumiałe, wykazuje się szczególnego rodzaju aktywnością także w sytuacjach kryzysowych: „Mamy pewne stałe punkty w czasie kryzysu, ale szczegóły ustala się zawsze w stosunku do konkretnego rodzaju, któremu trzeba się najpierw przyjrzeć. Mamy w biurze ludzi przygotowanych do zarządzania kryzysowego. Choć w razie potrzeby, każda z zatrudnionych w biurze dwudziestu osób potrafiłaby poprowadzić kryzys. W czasie kryzysów ważny jest też monitoring mediów (...). Muszę jednak powiedzieć, że w ostatnich latach nie mieliśmy poważnego kryzysu”¹¹³¹. Murray dodaje także, iż działania biura, którego jest wicedyrektorką, mają także znamiona troski o wizerunek¹¹³².

W kontekście praktyki rzecznictwa prasowego Stolicy Apostolskiej wspomnieć należy o „najbardziej znanym i najbardziej zasłużonym rzeczniku Watykanu”¹¹³³, jakim

¹¹²⁵ Por. <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/accrediti/pubblico/accredito.html> (6. 05. 2023).

¹¹²⁶ M. Menke, *Dykasteria ds. Komunikacji w strukturze Kurii Rzymskiej*, w: *Kościół i Prawo*, 11(24), 2022, s. 18.

¹¹²⁷ Por. Aneks, X, 8.

¹¹²⁸ Por. https://www.vatican.va/news_services/press/index_it.htm (12. 05. 2023).

¹¹²⁹ Aneks, X, 2.

¹¹³⁰ „Nie, nigdy tego nie robimy. Akurat obecny papież udziela wywiadów komu chce i kiedy chce, a my po prostu jesteśmy informowani o samym fakcie” (Aneks, X, 4).

¹¹³¹ Aneks, X, 3.

¹¹³² Por. Aneks, X, 7.

¹¹³³ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 101.

był Joaquín Navarro-Valls. Był to pierwszy świecki dyrektor watykańskiego biura prasowego oraz pierwszy świecki rzecznik prasowy papieża, a jednocześnie osoba pełniąca te funkcje najdłużej w historii¹¹³⁴. Jego rolę i zasługi wyraźnie podkreślają w swych opracowaniach m. in. dwie polskie badaczki: M. Przybysz¹¹³⁵ oraz K. Dziewulska-Siwiek¹¹³⁶. W kontekście jego pracy, autorki zwracają uwagę przede wszystkim na:

- 1) inaugurację strony internetowej Watykanu¹¹³⁷;
- 2) inaugurację praktyki konferencji prasowych z udziałem papieża¹¹³⁸;
- 3) inaugurację praktyki *briefingów* papieskich podczas lotów;
- 4) rozpoczęcie praktyki rozsyłania codziennego newsletteru;
- 5) wprowadzenie praktyki prezentowania papieżowi tzw. prasówki;
- 6) wykorzystywanie wszystkich współczesnych mediów;
- 7) reformę praktyk informacyjnych i medialnych Watykanu;
- 8) modelową współpracę na linii rzecznik-instytucja-otoczenie;
- 9) doskonałą organizację pracy i harmonogram dnia¹¹³⁹;
- 10) transparentność i profesjonalizm w czasie sytuacji kryzysowych;
- 11) troskę o profesjonalne wyposażenie sali prasowej Watykanu;
- 12) nieustanną dyspozycyjność względem wszystkich dziennikarzy;
- 13) wielkie zaangażowanie, oddanie Kościołowi, ofiarność i poświęcenie;
- 14) profesjonalizm, kulturę i elegancję.

G. Weigel¹¹⁴⁰, słynny biograf Jana Pawła II¹¹⁴¹ nazywa Navarro-Vallsa nie tylko rzecznikiem, lecz także skutecznym, choć niewidzialnym dyplomatą papieskim, który dzięki podejmowanym przez siebie działaniom niejednokrotnie zapobiegł poważnym

¹¹³⁴ Por. https://it.wikipedia.org/wiki/Sala_stampa_della_Santa_Sede (12. 05. 2023).

¹¹³⁵ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 164-179.

¹¹³⁶ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 101-111.

¹¹³⁷ Na decydującą rolę Navarro-Vallsa w kontekście uruchomienia strony internetowej Stolicy Apostolskiej zwraca uwagę także ks. J. Kloch (por. <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/prof-jozef-kloch-pope-and-the-media-a-new-beginning/> [12. 05. 2023]).

¹¹³⁸ Por. <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/2886010,pierwsza-konferencja-prasowa-papieza-w-historii> (12. 05. 2023).

¹¹³⁹ Por. J. Navarro-Valls, *Rzecznik. Krok w krok za Janem Pawłem II*, Warszawa 2010, s. 86-94.

¹¹⁴⁰ Prof. George Weigel opisuje pracę Joaquína Navarro-Vallsa w swoim artykule pt. *Remembering Joaquín Navarro-Valls*, zamieszczonym w przygotowanej przez jego brata (Rafaela Navarro-Vallsa) książce gromadzącej wspomnienia o papieskim rzeczniku (por. R. Navarro-Valls, *Navarro-Valls, el portavoz. Testimonios de sus amigos*, Madryt 2019). Na osobistą prośbę autora niniejszej monografii, G. Weigel udostępnił przygotowany przez siebie artykuł i wyraził zgodę na dołączenie go w całości do aneksu niniejszej monografii (por. Aneks, XIX), za co kierujemy pod adresem G. Weigla wyrazy wdzięczności.

¹¹⁴¹ Por. G. Weigel, *Świadek nadziei*, Kraków 2005.

kryzysom międzynarodowym¹¹⁴². Weigel konstatuje: żaden przyszły papież i żaden przyszły dyrektor Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej, szukający wzorca dla prowadzenia komunikacji watykańskiej w służbie misji Kościoła, nie musi patrzeć dalej niż na partnerstwo między Janem Pawłem II a Joaquínem Navarro-Vallsem¹¹⁴³. Dodajmy, iż zagadnieniu hermeneutyki medialnej J. Navarro-Vallsa, w kwietniu 2023 roku dedykował jeden ze swoich artykułów R. Nęcek¹¹⁴⁴.

Jeśli chodzi o następcę Navarro-Vallsa, ks. F. Lombardiego, warto zwrócić uwagę na wprowadzoną przez niego nowość, jaką była konferencja prasowa podczas konklawe w 2013 roku¹¹⁴⁵.

Gdy idzie o zagadnienie powiązania funkcji dyrektora watykańskiego biura prasowego z funkcją rzecznika Stolicy Apostolskiej (czy też rzecznika papieża), należy zauważyć, iż mimo że każdego z dyrektorów nazywa się zwyczajowo rzecznikiem¹¹⁴⁶, to faktycznie, jak stwierdza C. Murray, „dyrektor Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej nie musi być rzecznikiem papieża ani Watykanu”¹¹⁴⁷. Wicedyrektorka dodaje: „Wiadomo, że [dyrektor] czasami spełnia taką misję, ale formalnie nie musi być rzecznikiem, jak był nim np. Navarro-Valls”¹¹⁴⁸. Podobnie wyjaśnił nam tę kwestię prefekt Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej, odnosząc się do faktu nieposiadania rzecznika przez obecnego papieża: „Przede wszystkim trzeba zaznaczyć, że fakt posiadania rzecznika przez papieża jest sprawą zmienną. Nie mówimy o czymś stałym. Papież Franciszek nie ma swojego rzecznika. Stolica Apostolska ma biuro prasowe ze swoim dyrektorem, ale obecny papież sam jest swoim rzecznikiem. I wiem, że to nie jest przypadek, ale jego decyzja. Szef biura prasowego musi czasem oczywiście przygotować jakieś oświadczenie, ale obecnie robi to w imieniu Stolicy Apostolskiej, a nie papieża. To się oczywiście dzieje w porozumieniu z papieżem, ale ani Matteo nie jest rzecznikiem, ani ja, ani nawet kardynał Parolin. Dla przykładu, Jan Paweł II miał swojego rzecznika, który był jednocześnie odpowiedzialny za biuro prasowe. Widać więc, że w czasie różnych pontyfikatów mamy do czynienia z różnymi sposobami organizacji tej kwestii”¹¹⁴⁹. Ruffini konstatuje: „Nie istnieje obowiązek, aby papież miał swojego

¹¹⁴² Por. Aneks, XIX, 8, 14, 17-18.

¹¹⁴³ Por. Aneks, XIX, 18.

¹¹⁴⁴ Por. <http://www.robertnecek.pl/naukowe/joaquin-navarro-valls-i-jego-hermeneutyka-medialna/> (12. 05. 2023).

¹¹⁴⁵ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 103.

¹¹⁴⁶ Por. <https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-matteo-bruni-nowym-rzecznikiem-watykanu,nId,3101828> (12. 05. 2023).

¹¹⁴⁷ Aneks, X, 1.

¹¹⁴⁸ Aneks, X, 1.

¹¹⁴⁹ Aneks, IX, 1.

rzecznika”¹¹⁵⁰. Z wypowiedzi Murray i Ruffiniego wynika, iż oficjalnym stanowiskiem jest w Watykanie urząd dyrektora biura prasowego, natomiast misja rzecznika jest funkcją, którą tenże dyrektor może pełnić w razie zapotrzebowania. Można zatem spuentować: jeśli papież ma rzecznika, to jest nim dyrektor watykańskiego biura prasowego.

Jak zauważa P. Ruffini, fakt nieposiadania rzecznika przez obecnego papieża bywa problematyczny m. in. dla dziennikarzy: „Wiem, że czasem jest to problematyczne, a nawet niezrozumiałe dla dziennikarzy (...). Dla nich to problem, ponieważ muszą sami interpretować słowa papieża, a nie wszyscy są zorientowani w sprawach Kościoła. Wtedy przydałby się im rzecznik”¹¹⁵¹. Mimo że w opinii Ruffiniego, dla podlegającej mu dykasterii aktualny brak rzecznika w Watykanie „nie stanowi większego problemu”¹¹⁵², to jednak także i w tym wymiarze dostrzega on pewne trudności: „Problemy dotyczą czasem pewnych zachowań papieża, choć te nie mają już dziś takiego efektu nowości, jak na początku pontyfikatu. Trudności zdarzają się także wówczas, gdy papież powie coś, o czym my jako dykasteria czy biuro prasowe wcześniej nie wiedzieliśmy. Wtedy nie wiemy, jak to tłumaczyć. Zdarza się, że jakaś osoba informuje media, że rozmawiała z papieżem. To możliwe, ponieważ papież ma wiele prywatnych kontaktów i porozumiewa się z ludźmi bez rzecznika. Jeśli jakiś rozmówca papieża opowiada mediom treść rozmowy, to największą trudnością jest ustalić, co jest dosłownym cytatem papieża, a co interpretacją jego słów przez rozmówcę. Taka weryfikacja trwa długo, przez co nieraz jesteśmy spóźnieni względem mediów, które nie zastanawiają się, czy przytoczone przez papieskiego rozmówcę słowa są autentyczne czy nie do końca”¹¹⁵³. Przyczynę, dla której papież Franciszek nie wykorzystuje Brunniego jako swojego rzecznika, Ruffini diagnozuje w sposób następujący: „Powód, dla którego papież tak postępuje jest prosty: chęć prawdziwej relacji, bez pośredników. Skutkiem ubocznym prawdziwych relacji jest to, że czasami rozmówca papieża robi na jego słowach niepotrzebną dekorację”¹¹⁵⁴.

Podsumowując, należy zauważyć, iż Stolica Apostolska, prowadząc od wielu dekad własne biuro prasowe, wykazuje się profesjonalizmem w kontekście komunikowania instytucjonalnego i rzecznictwa prasowego, a samo Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej, które dla innych instytucji eklezyjalnych jest instytucją

¹¹⁵⁰ Aneks, IX, 2.

¹¹⁵¹ Aneks, IX, 2.

¹¹⁵² Aneks, IX, 2.

¹¹⁵³ Aneks, IX, 2.

¹¹⁵⁴ Aneks, IX, 2.

wzorcową¹¹⁵⁵, posługuje się metodami i narzędziami pracy właściwymi działom i pracownikom ds. *public relations* i *media relations*.

2.2.2.2. Wybrane aspekty rzecznictwa prasowego w episkopatach europejskich

Po zakończeniu obrad Soboru Watykańskiego II, przewodniczący trzynastu episkopatów europejskich postanowili rozważyć możliwość stałej i formalnej współpracy, co po serii spotkań, zaowocowało zatwierdzeniem przez Watykan w 1971 r. Rady Konferencji Episkopatów Europy (*Consilium Conferentiarum Episcoporum Europae*)¹¹⁵⁶. Obecnie w skład CCEE wchodzi 39 członków¹¹⁵⁷.

Pierwsze w historii medioznawcze badanie rzecznictwa prasowego episkopatów Europy przeprowadziła w 2012 roku M. Przybysz¹¹⁵⁸ i to na wynikach jej badań¹¹⁵⁹ przedstawimy poniżej ogólny zarys interesującej nas tematyki. Jak zaznacza badaczka, swoje biura prasowe posiada większość członków CCEE, z czego najwięcej powstało jeszcze przed rokiem 1990. W latach 1990-2010 w europejskich episkopatach przybyło przynajmniej 12 biur prasowych, a po roku 2010 przynajmniej 3¹¹⁶⁰.

W 2012 roku w biurach prasowych członków CCEE funkcjonowało przynajmniej 14 rzeczników prasowych, spośród których funkcję dyrektorów biur piastowało 8 z nich. W innych przypadkach osoba odpowiedzialna za kontakt z mediami była po prostu pracownikiem biura prasowego¹¹⁶¹.

Warto podkreślić, iż w każdym z przebadanych przez Przybysz biur prasowych episkopatów Europy były zatrudnione co najmniej 2 osoby, a w przynajmniej połowie

¹¹⁵⁵ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 167-169.

¹¹⁵⁶ Por. <https://www.ccee.eu/ccee/?lang=en> (12. 05. 2023).

¹¹⁵⁷ W 2023 roku są to: Albania; Anglia i Walia; Austria; Belgia; Białoruś; Bośnia i Hercegowina; Bułgaria; Chorwacja; Cypr; Czechy; Estonia; Francja; Grecja; Hiszpania; Irlandia; Konferencja Biskupia Krajów Północnych (Dania, Finlandia, Islandia, Norwegia oraz Szwecja); Litwa; Luksemburg; Łotwa; Malta; Międzynarodowa Konferencja Biskupia Świętych Cyryla i Metodego (Serbia i Czarnogóra oraz Macedonia); Mołdawska Diecezja Chişinău; Monako; Niderlandy; Niemcy; Polska; Portugalia; Rosja; Rumunia; Słowacja; Słowenia; Szkocja; Szwajcaria; Turcja; Ukraińska Eparchia Mukaczewska; Ukraińska Konferencja Biskupia Kościoła Rzymskokatolickiego; Ukraiński Synod Biskupów Greckokatolickich; Węgry; Włochy (por. <https://www.ccee.eu/ccee/conferenze-episcopali/?lang=en> [12. 05. 2023]).

¹¹⁵⁸ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 133.

¹¹⁵⁹ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 129-147.

¹¹⁶⁰ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 132-133.

¹¹⁶¹ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 133.

z nich pracuje powyżej dwóch osób¹¹⁶². Na uwagę zasługuje także fakt, iż w ponad połowie biur prasowych europejskich episkopatów, odpowiedzialna za kontakt z mediami jest osoba świecka¹¹⁶³ (w przeważającej większości przypadków są to mężczyźni¹¹⁶⁴). W większości przypadków rzecznicy episkopatów Europy nie łączą swoich zadań z innymi funkcjami¹¹⁶⁵, a kadencje trwają zazwyczaj powyżej 3 lat¹¹⁶⁶. Istotnym aspektem są także kompetencje zawodowe rzeczników prasowych europejskich episkopatów, spośród których w 2012 roku przeważająca większość posiadała profesjonalne przygotowanie w zakresie mediów i komunikacji¹¹⁶⁷. Każdy z rzeczników posługuje się w swojej pracy wszystkimi metodami i narzędziami pracy właściwymi obszarom *media relations*, co szczegółowo analizuje Przybysz¹¹⁶⁸.

2.2.2.3. Rzecznictwo prasowe w Kościele polskim

Jak wspominaliśmy w rozdziale poprzednim, w materii zakresu i charakteru zadań rzecznika prasowego istotną rolę odgrywają zarówno struktura reprezentowanej przez niego instytucji, jak również jej otoczenie. W kontekście rzecznictwa prasowego instytucji eklezjalnych, strukturę polskiego Kościoła określimy za A. Warzechą w sposób następujący: „Kościół w Polsce składa się z powiązanych ze sobą i wzajemnie podporządkowanych osób prawnych (wspólnot kościelnych). Przełożeni tych wspólnot (czyli m. in. ordynariusze, proboszczowie) jako organy władzy kościelnej reprezentują je w sensie prawnokanonicznym, prawnym, ale też komunikacyjnym, tj. posiadają kompetencje do podejmowania określonych aktów komunikacyjnych i kształtowania relacji tych osób prawnych”¹¹⁶⁹. Jeśli chodzi natomiast o podmioty funkcjonujące

¹¹⁶² Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 134.

¹¹⁶³ „Ponad połowa rzeczników prasowych w episkopatach europejskich to ludzie świeccy” (M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 333). Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 135.

¹¹⁶⁴ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 135-136.

¹¹⁶⁵ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 136.

¹¹⁶⁶ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 137.

¹¹⁶⁷ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 137-138.

¹¹⁶⁸ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 138-147.

¹¹⁶⁹ A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 161.

w obszarze tzw. otoczenia komunikacyjnego Kościoła w Polsce, to (mimo zauważanych przez badaczy trudności wynikających z natury samego Kościoła¹¹⁷⁰) wyróżnić można wśród nich przede wszystkim¹¹⁷¹:

- 1) wiernych (osoby formalnie i faktycznie należące do Kościoła);
- 2) osoby nieochrzczone i apostatów;
- 3) organizacje zintegrowane z nim strukturalnie (Kościół powszechny, Stolica Apostolska z jej instytucjami, instytucje należące do polskiego Kościoła oraz ich pracownicy i współpracownicy¹¹⁷², duchowieństwo, osoby konsekrowane, darczyńcy i dobroczyńcy wspierający Kościół materialnie oraz organizacyjnie itp.);
- 4) organy i osoby regulujące jego funkcjonowanie pod kątem prawnym, społecznym oraz instytucjonalnym (papież i Stolica Apostolska, Konferencja Episkopatu Polski, ordynariusze, proboszczowie, władze państwowe itp.);
- 5) inne organizacje mające wpływ na jego funkcjonowanie komunikacyjne (inne kościoły, inne organizacje religijne, grupy światopoglądowe i polityczne itp.).

Analizując zagadnienie PR-owego otoczenia polskiego Kościoła, M. Przybysz w podobnym tonie stwierdza: „W Kościele w Polsce należy wyróżnić: biskupów, kapłanów, osoby konsekrowane, świeckich, wyznawców innych Kościołów i religii, niewierzących, instytucje społeczno-polityczne i kulturalne, żywo zainteresowane problematyką eklezjalną oraz media”¹¹⁷³. Dodajmy za badaczką, iż „do samego segmentu «biskupi» (...) można zaliczyć: prymasa Polski (...), przewodniczącego Konferencji

¹¹⁷⁰ „Dla PR eklezjalnego, podział na otoczenie zewnętrzne i wewnętrzne staje się nader skomplikowany, trudno bowiem w tej perspektywie określić, jakie miałyby być otoczenie zewnętrzne. W soborowej Konstytucji o Kościele (...) za przyporządkowanych do ludu Bożego i tych, z którymi Kościół czuje się związany, uznaje się wyznawców innych Kościołów oraz wspólnot chrześcijańskich, a także Żydów, muzułmanów i hinduistów. Kładzie się nacisk na to, że Bóg nie odmawia łaski zbawienia nawet tym, którzy nie doszli do Jego poznania, ale szczerym sercem Go szukają i pełnią czynem Jego wolę” (M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 22-23).

¹¹⁷¹ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 163.

¹¹⁷² Obecnie na stronie internetowej KEP wymienione są 24 tzw. instytucje kościelne w kraju (por. <https://episkopat.pl/polskie-instytucje-koscielne-w-kraju/> ([12. 05. 2023])). Są to: Caritas, Opoka, Katolicka Agencja Informacyjna, Dzieło Pomocy Ad Gentes, Rada Szkół Katolickich, Ogólnopolska Rada Ruchów Katolickich, MIVA, Krajowy Ośrodek Duszpasterstwa Rodzin, Krajowe Biuro Organizacyjne Światowych Dni Młodzieży, Krajowa Rada Misyjna, Krajowa Rada Katolików Świeckich, Krajowa Rada Duszpasterstwa Powołań, Krajowa Konferencja Instytutów Świeckich, Kościelna Rada Gospodarcza, Konferencja Przełożonych Wyższych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych, Konferencja Przełożonych Żeńskich Klasztorów Kontemplacyjnych, Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce, Komisja Mieszana Biskupów i Wyższych Przełożonych Życia Konsekrowanego, Fundacja Świętego Józefa, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia, Biuro Zespołu Pomocy Kościołowi na Wschodzie, Centrum Informacyjno-Szkoleniowe *Księżówka* oraz Centrum Formacji Misyjnej.

¹¹⁷³ M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 23.

Episkopatu, Konferencję Episkopatu, jej sekretarza generalnego i rzecznika, biskupów diecezjalnych, kurie, rzeczników prasowych kurii, katolickie media ogólnokościelne i diecezjalne”¹¹⁷⁴.

W strukturze Kościoła na terenie Rzeczypospolitej Polskiej wyróżnia się 44 jednostki administracyjne¹¹⁷⁵, natomiast, ściślej rzecz ujmując, w polskim Kościele rzymskokatolickim (obrazku łacińskiego) jednostki takie są 43 (41 diecezji, Ordynariat Polowy Wojska Polskiego oraz Prałatura Świętego Krzyża i Opus Dei w Polsce)¹¹⁷⁶. Przypomnijmy jeszcze, iż (jak zostało to wykazane w poprzednim podrozdziale) polski Kościół dysponuje bogatymi zasobami komunikacyjnymi, do których zaliczyć należy także biura prasowe z rzecznikami na poziomie krajowym, diecezjalnym, instytucjonalnym i (niekiedy) zakonnym¹¹⁷⁷.

Pierwszym funkcjonującym w Polsce eklezjalnym biurem prasowym było utworzone w 1968 r. biuro prasowe KEP¹¹⁷⁸ (które przez pierwsze 30 lat funkcjonowało bez rzecznika, co zostanie szczegółowo omówione w rozdziale czwartym). Mając za wzór praktykę polskiego episkopatu, Kościoły diecezjalne, jakkolwiek z wieloletnim opóźnieniem wynikającym z trudności epoki PRL, również zaczęły tworzyć swoje instytucjonalne struktury prasowe. Odnosząc się do funkcjonujących w Polsce 41 diecezji Kościoła rzymskokatolickiego, zauważmy, że:

- 1) w 2006 roku działało w Polsce 1 diecezjalne biuro prasowe¹¹⁷⁹;
- 2) w roku 2011 diecezjalnych biur prasowych było w Polsce 10¹¹⁸⁰;
- 3) w roku 2018 w polskim Kościele działało 15 biur prasowych diecezji¹¹⁸¹;
- 4) w roku 2023 mamy w Polsce 13 diecezjalnych biur prasowych¹¹⁸².

¹¹⁷⁴ M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 23.

¹¹⁷⁵ Por.

https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5500/7/1/1/struktura_administracyjna_kosciola_katolickiego_w_polsce.pdf (12. 05. 2023).

¹¹⁷⁶ Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Podział_administracyjny_Kościola_katolickiego_w_Polsce (12. 05. 2023).

¹¹⁷⁷ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 108. Por. także: A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 162.

¹¹⁷⁸ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 74. Por. także: <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski> (12. 05. 2023).

¹¹⁷⁹ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 98.

¹¹⁸⁰ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 98.

¹¹⁸¹ Por. A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyscyplinarna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 195.

¹¹⁸² Z badań przeprowadzonych przez A. Warzechę wynika, że w 2022 roku funkcjonowało w Polsce 13 diecezjalnych biur prasowych (por. A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyscyplinarna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 195). Autor niniejszej monografii

Gdy idzie natomiast o osoby pełniące urząd rzecznika prasowego diecezji, należy stwierdzić, iż (z pominięciem ordynariatu i Opus Dei):

- 1) w roku 2006 w Polsce było 20 diecezjalnych rzeczników prasowych¹¹⁸³;
- 2) w roku 2011 swoich rzeczników miały 34 polskie diecezje¹¹⁸⁴;
- 3) w latach 2018 i 2022 w polskich diecezjach było 39 rzeczników¹¹⁸⁵;
- 4) w roku 2023 na gruncie polskiego Kościoła działa 40 rzeczników diecezji¹¹⁸⁶.

Przeważająca większość diecezjalnych rzeczników prasowych w Polsce to duchowni¹¹⁸⁷. Jako pierwsza w Polsce, funkcję rzecznika prasowego osobie świeckiej powierzyła diecezja płocka¹¹⁸⁸. Był to rok 2008¹¹⁸⁹. Rzecznikiem tym została dziennikarka, Elżbieta Grzybowska¹¹⁹⁰. Swój urząd pełni do dziś¹¹⁹¹. Dzięki jej nominacji, bp P. Libera został pierwszym w Polsce biskupem, który na urząd rzecznika diecezji powołał świecką kobietę¹¹⁹². Sześć lat później, w roku 2014, świeckiego rzecznika mianowała także diecezja warszawsko-praska¹¹⁹³ (rzecznikiem tym został Mateusz Dzieduszycki, który pełnił urząd w latach 2014-2018¹¹⁹⁴). Obecnie, oprócz

zaktualizował badanie w roku bieżącym, potwierdzając utrzymywanie się liczby wynikającej z zeszłorocznych badań Warzechy.

¹¹⁸³ M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 86-87.

¹¹⁸⁴ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 98-99.

¹¹⁸⁵ Por. A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyscyplinarnej*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 193-195.

¹¹⁸⁶ W porównaniu z wynikami badań A. Warzechy z 2022 r. liczba rzeczników diecezjalnych wzrosła o 1. Ma to związek z (nieuwzględnionym jeszcze przez badacza) powołaniem we wrześniu 2022 r. nowego rzecznika prasowego archidiecezji białostockiej (por. <https://archibial.pl/biuro-prasowe/> [10. 05. 2023]) w miejsce odwołanego w lipcu 2022 r. poprzedniego rzecznika prasowego tej diecezji, ks. A. Dębskiego (por. <https://archibial.pl/komunikaty/2636-komunikat-kurii-z-dn-18072022-r-w-sprawie-ks-a-debskiego/> [11. 05. 2023]). Dodajmy, iż w wynikach badań Warzechy z lat 2018 i 2022, a także w wyniku naszych badań z roku bieżącego, uwzględniono także archidiecezję krakowską, w której aktualnie (podobnie zresztą, jak w przypadku Watykanu), nie ma ustanowionego formalnie rzecznika prasowego, natomiast w praktyce zadania rzecznika pełni dyrektor biura prasowego, czyli obecnie ks. Ł. Michalczewski (por. <https://diecezja.pl/biuro-prasowe-archidiecezji-krakowskiej/> [11. 05. 2023]). W maju 2023 r. jedyną polską diecezją, w której brakuje rzecznika, jest archidiecezja szczecińsko-kamieńska (por. <https://kuria.pl/instytucje/kuria-metropolitalna/> [11. 05. 2023]). Diecezja ta miała swojego rzecznika do roku 2021, kiedy ówczesny rzecznik, ks. S. Zyga, zrezygnował z pełnienia funkcji (por. <https://wiesz.pl/2021/03/02/ks-slawomir-zyga-zrezygnowal-z-funkcji-rzecznika-szczecinskiej-kurii/> [10. 05. 2023]). Pozostał jednak wówczas dalej na (zajmowanym do dziś) stanowisku kanclerza kurii (por. <https://kuria.pl/instytucje/kuria-metropolitalna/> [11. 05. 2023]).

¹¹⁸⁷ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 93.

¹¹⁸⁸ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 106.

¹¹⁸⁹ Por. <https://www.proto.pl/whoiswho/elzbieta-grzybowska> (11. 05. 2023).

¹¹⁹⁰ Por. E. Grzybowska, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, K. Marcyński, Warszawa 2011, s. 170-178.

¹¹⁹¹ Por. <https://www.diecezjaplocka.pl/kontakt/rzecznik> (11. 05. 2023).

¹¹⁹² Por. Aneks, I, 10.

¹¹⁹³ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 106.

¹¹⁹⁴ Por. <https://stacja7.pl/z-kraju/mateusz-dzieduszycki-zrezygnowal-z-funkcji-rzecznika-diecezji-warszawsko-praskiej/> (11. 05. 2023).

diecezji płockiej, świeckiego rzecznika ma archidiecezja białostocka¹¹⁹⁵ (w miejsce ks. A. Dębskiego, we wrześniu 2022 roku została nim mianowana Teresa Margañska, stając się w ten sposób drugą w Polsce kobietą na stanowisku diecezjalnego rzecznika prasowego¹¹⁹⁶). Warto dodać, iż do dnia 31 maja 2023 roku świeckiego rzecznika miała także diecezja warszawsko-praska¹¹⁹⁷ (jego następcą został kapłan diecezjalny¹¹⁹⁸). Dodajmy, iż od początku czerwca 2023 roku urząd rzecznika tej diecezji oddzielony jest od stanowiska dyrektora diecezjalnego biura prasowego, które od dnia 1 czerwca 2023 roku pełni świecka kobieta (Karolina Błażejczyk)¹¹⁹⁹.

Wszyscy polscy rzecznicy diecezjalni działają na mocy formalnego ustanowienia przez biskupa i funkcjonują w strukturach kurii jako przynależący do biur prasowych, wydziałów bądź sekretariatów¹²⁰⁰. W nazewnictwie pełnionych przez nich urzędów dochodzi do rozbieżności¹²⁰¹. W tym zakresie można zaobserwować następujące praktyki¹²⁰²:

- 1) w większości diecezji nazwę funkcji wiąże się z Kościołem lokalnym („rzecznik diecezji”, „rzecznik archidiecezji”);
- 2) niekiedy wiąże się ją z zatrudniającą rzecznika instytucją („rzecznik kurii”);
- 3) zdarza się wiązanie nazwy z osobą przełożonego („rzecznik biskupa”, „rzecznik arcybiskupa”, „rzecznik metropolity”);
- 4) kilka razy nie stosuje się terminu „rzecznik prasowy”, a jedynie „rzecznik”;
- 5) występują także formy mieszane („dyrektor biura i rzecznik prasowy”, „rzecznik biskupa i kurii”, „rzecznik arcybiskupa i archidiecezji”).

Przeważająca większość diecezjalnych rzeczników prasowych w Polsce to osoby bardzo dobrze wykształcone¹²⁰³: w roku 2022 było wśród nich 20 doktorów, 10 magistrów-licencjatów, 8 magistrów i 1 doktor habilitowany (wyższe wykształcenie medialne posiadało 8 spośród nich).

¹¹⁹⁵ Por. <https://archibial.pl/biuro-prasowe/> (10. 05. 2023).

¹¹⁹⁶ Por. <https://www.ekai.pl/teresa-marganska-druga-w-polsce-rzeczniczka-diecezji/> (11. 05. 2023).

¹¹⁹⁷ Por. <https://diecezja.waw.pl/zmiany-w-diecezjalnym-biurze-prasowym/> (5. 06. 2023).

¹¹⁹⁸ Por. <https://diecezja.waw.pl/biuro-prasowe/> (5. 06. 2023).

¹¹⁹⁹ Por. <https://diecezja.waw.pl/zmiany-w-diecezjalnym-biurze-prasowym/> (5. 06. 2023).

¹²⁰⁰ Por. A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyskursywna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 181-183.

¹²⁰¹ Por. T. Podlewski, *Informacyjne i formacyjne funkcje diecezjalnego portalu internetowego na przykładzie archidiecezji częstochowskiej*, Kraków 2020, s. 74.

¹²⁰² Por. A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyskursywna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 182.

¹²⁰³ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 95. Por. także: A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyskursywna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 182-183.

Z przeprowadzonych przed rokiem badań A. Warzechy wynika, że aż 31 rzeczników łączy swoje funkcje z innymi urzędami i zadaniami w kurii bądź diecezji, z czego każdy z nich, owych zadań dodatkowych wykonuje średnio 6 (rekordzista pełni aż 17 dodatkowych zadań)¹²⁰⁴.

Na podstawie obszernych i wieloletnich badań M. Przybysz¹²⁰⁵ i A. Warzechy¹²⁰⁶ można wyróżnić następujące zadania własne diecezjalnych rzeczników prasowych w Polsce:

- 1) pozostawanie do dyspozycji mediów (adres e-mail, telefon komórkowy, telefon stacjonarny, faks, internetowy formularz kontaktowy);
- 2) wydawanie komunikatów i oświadczeń prasowych;
- 3) udostępnianie informacji prasowych;
- 4) udzielanie wypowiedzi dla mediów¹²⁰⁷;
- 5) udzielanie wywiadów dla mediów;
- 6) zarządzanie biurem prasowym;
- 7) organizowanie i prowadzenie konferencji prasowych oraz *briefingów*;
- 8) prowadzenie diecezjalnej strony internetowej;
- 9) prowadzenie diecezjalnych mediów społecznościowych;
- 10) przygotowywanie bądź sprawdzanie tekstów dla przełożonych;
- 11) fotografowanie;
- 12) udzielanie akredytacji;
- 13) wysyłanie newsletteru;
- 14) publikowanie sprostowań;
- 15) organizowanie formalnych i nieformalnych spotkań z dziennikarzami;
- 16) nagrywanie, obróbka i publikowanie filmów;
- 17) nagrywanie i publikowanie podcastów;
- 18) prowadzenie wirtualnego biura prasowego;
- 19) konsultacje medialne dla przełożonych i pracowników kurii;

¹²⁰⁴ Por. A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyskursywna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 184.

¹²⁰⁵ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 112-129.

¹²⁰⁶ Por. A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyskursywna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 184-186.

¹²⁰⁷ „Rzecznik prasowy w Kościele rzymskokatolickim winien współpracować ze wszystkimi środkami społecznego przekazu. Rzeczą wiadomą jest, że większe zainteresowanie sprawami z życia Kościoła będzie wśród dziennikarzy pracujących w redakcjach katolickich. W mediach ogólnopolskich najczęściej wypowiada się rzecznik KEP bądź też rzecznik diecezji” (K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 108).

20) wydawanie czasopism;

21) redagowanie bloga.

Rzecznictwo polskich diecezji definiowane jest przez samych rzeczników przede wszystkim jako reaktywne i taktyczne, tzn. w dużej mierze ograniczające się do reagowania na sytuacje kryzysowe¹²⁰⁸. Jeśli chodzi o kościelny *crisis management* w Polsce, wśród przebadanych przed rokiem przez A. Warzechę diecezjalnych rzeczników prasowych dominowały głównie tematy takie, jak¹²⁰⁹:

- 1) przestępstwa seksualne popełniane przez duchownych;
- 2) przypadki przemocy osób duchownych;
- 3) nadużywanie alkoholu bądź narkotyków przez duchownych;
- 4) nieprawidłowości finansowe w diecezji;
- 5) naruszanie dyscypliny kościelnej (dyscyplina sakramentalna, posłuszeństwo kanoniczne itp.);
- 6) kontrowersyjne wypowiedzi biskupów i księży¹²¹⁰;
- 7) samobójstwa duchownych;
- 8) oskarżenia o mobbing ze strony duchownych;
- 9) konflikty parafialne (np. niechęć wiernych wobec odwołania bądź mianowania proboszcza, napięcia wynikające z łączenia bądź zmian granic parafii itp.);
- 10) wypadki drogowe z udziałem duchownych.

Oprócz rzecznika KEP oraz rzeczników diecezjalnych, w polskim Kościele funkcjonują także rzecznicy prasowi innych instytucji eklesjalnych. Zaliczyć można do nich. m. in. rzeczników:

- 1) wspomnianego już Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego¹²¹¹;

¹²⁰⁸ Por. A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyskursywna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 178. W kontekście sprawowania działań rzeczników przede wszystkim do zarządzania kryzysowego Warzecha stwierdza: „Ograniczenie semiozy kościelnego *public relations* tylko do obsługi kryzysowej wpływa na ukształtowanie wizerunku Kościoła jako «obleżonej twierdzy». Styl niektórych wypowiedzi wywołuje niekorzystne skojarzenia (zamknięcie, ograniczenie, zagrożenie, kryzys itp.), trzeba jednak zauważyć, że diecezje, które tylko z tych powodów zdecydowały powołać rzeczników, mają lepsze relacje z mediami, lepiej radzą sobie z sytuacjami kryzysowymi i zazwyczaj nie popadają w kryzys. Wynika to stąd, że większa i bardziej zróżnicowana presja wywierana na organizację wymusza na niej lepszą i szybszą komunikację. W ten sposób zewnętrzna presja i krytyka mogą stać się szansą na poprawę efektywności organizacji” (A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 100).

¹²⁰⁹ Por. A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyskursywna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 186.

¹²¹⁰ „Jednym z najbardziej typowych nieporozumień jest sytuacja, w której wypowiedź rozpoznawalnego hierarchy w jakiejś ważnej sprawie traktowana jest jako stanowisko polskiego Kościoła, a nie jako to, czym jest ona w istocie, czyli głos jednego z uczestników debaty publicznej” (A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyskursywna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 194).

¹²¹¹ Por. <https://ordynariat.wp.mil.pl/pl/pages/kierownictwo-2017-01-16-4/> (12. 05. 2023).

- 2) wspomnianej wyżej prałatury Opus Dei¹²¹²;
- 3) zgromadzeń zakonnych i klasztorów¹²¹³;
- 4) wyższych uczelni katolickich¹²¹⁴;

¹²¹² Na stronie internetowej Opus Dei do dziś można znaleźć publikacje z zaznaczonym autorstwem rzecznika prasowego Opus Dei w Polsce (por. <https://opusdei.org/pl-pl/article/czym-jest-opus-dei-i-jak-dziaa/> [11. 05. 2023]). Na podstawie przeprowadzonego przez siebie w 2014 r. wywiadu badawczego z rzecznikiem Opus Dei (którym wówczas był M. Sławiński), K. Dziewulska-Siwiek charakteryzuje jego działania w następujący sposób: „Nie zawsze praca rzecznika instytucji jest objęta formą zatrudnienia. Dość często zdarza się, że rzecznik pełni ją w ramach wolontariatu. Nie ma podpisanej umowy o pracę, o dzieło czy zlecenie i nie otrzymuje wynagrodzenia. Taka forma jest praktykowana m. in. w Opus Dei (...). Rzecznik Opus Dei w pracy biura prasowego preferuje *media relations* (...). Biuro utrzymuje szereg osobistych relacji z dziennikarzami. W swojej pracy stara się, aby docierać z wiadomościami na czas, skupiać się na pozytywnym przekazie oraz mówić w zrozumiały sposób (...). Rzecznik komunikuje się poprzez telefon komórkowy oraz e-maila, obsługuje dwa adresy pocztowe. Niezbędnym narzędziem jest strona internetowa (...). W obsłudze strony ma wsparcie innych członków. Na stałe współpracuje z nim około dziesięciu osób, dla których jest to także forma apostolatu, a nie główne zadanie” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 114). W kontekście rzecznictwa polskiego Opus Dei A. Warzecha dodaje: „Prałatura Opus Dei miała swojego rzecznika jeszcze (...) w kwietniu 2018. Ze strony [w 2022 r.] usunięto informacje o rzeczniku oraz dedykowany dla prasy adres e-mail. Dziennikarze mogą jednak w dalszym ciągu uzyskiwać informacje korzystając z ogólnych danych Biura Informacyjnego Opus Dei w Polsce” (A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyskursywna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 181).

¹²¹³ Zagadnienie polskiego rzecznictwa zakonnego, w udzielonej nam odpowiedzi, obecny rzecznik KEP, o. L. Gęsiak, ujmuje w następujący sposób: „Czasem rzecznika ma nie tyle zakon, co prowincja zakonna, a niekiedy także większy klasztor zakonny, jak choćby Jasna Góra. Tutaj ważna jest nie tyle struktura, ile to, że ludzie reprezentujący środowiska zakonne spotykają się w celu omawiania kierunków medialnych i bieżących spraw na styku życia diecezjalnego, zakonnego, Kościoła polskiego i mediów. To się znakomicie sprawdziło w chwili wybuchu wojny w Ukrainie, ponieważ pierwszy ruch komunikacyjny i charytatywny został podjęty przez *Caritas* i właśnie przez zakony, których na tamtych terenach jest wiele (...). Niestety, na ten moment taka jest specyfika polskich zgromadzeń, że jedynie kilka zakonów żeńskich ma delegata do spraw kontaktów z mediami. Jestem natomiast w stałym kontakcie z konsultą wyższych przełożonych zgromadzeń żeńskich, której nieraz sugerowałem konieczność dedykowania konkretnej osoby do odpowiedzialności za sferę medialną. Chlubnym wyjątkiem jest w tym względzie s. Elżbieta Siepak, która jest rzecznikiem prasowym Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia i Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach, a do tego redaktorem naczelnym kwartalnika i strony internetowej swego zgromadzenia” (Aneks, VIII, 52). Do tematyki tej odwołuje się w swoim opracowaniu także K. Dziewulska-Siwiek: „Warto zauważyć, że swoich rzeczników mają także zakony i zgromadzenia. Liczniejsze zgromadzenia żeńskie i męskie, które prowadzą działalność ewangelizacyjną na dużą skalę powołały z członków zgromadzenia rzecznika prasowego. Rzecznika prasowego mają Siostry Miłosierdzia, które rozpowszechniają kult Bożego Miłosierdzia i Św. Faustyny oraz posługują w łagiewnickim sanktuarium. Podobnie jest w przypadku franciszkanów konwentalnych z prowincji krakowskiej (...). Szczególną posługę pełni rzecznik prasowy Jasnej Góry. Jest zarazem rzecznikiem Sanktuarium Matki Bożej Królowej Polski oraz Zakonu Paulinów. Biuro prasowe zostało powołane przez Paulinów w 1978 roku (...). Zadania rzecznika sanktuarium, nie różnią się od zadań innych adeptów tej profesji. Wśród nich są: obsługa informacyjna, *media relations*, dokumentacja fotograficzna, fonograficzna i filmowa ważnych wydarzeń na Jasnej Górze oraz organizowanie konferencji prasowych w narodowym sanktuarium” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 106-107). Obecnie w Polsce oficjalnych rzeczników prasowych mają m. in.: benedyktynki (por. <http://benedyktynki.pl/kontakt/> [12. 05. 2023]), chrystusowcy (por. <https://www.chrystusowcy.pl/rzecznik-prasowy> [12. 05. 2023]), jezuici (por. <https://jezuici.pl/kontakt/> [12. 05. 2023]), michalicy (por. <https://michalicy.pl/kuria/kontakt> [12. 05. 2023]).

¹²¹⁴ Dla przykładu, Katolicki Uniwersytet Lubelski informuje na swojej oficjalnej stronie internetowej nie tylko o posiadaniu swojego rzecznika (którym obecnie jest dr. hab. R. Szwed), lecz także jego zastępcy (por. https://www.kul.pl/rzecznik-prasowy.art_1280.html [12. 05. 2023]) oraz o poprzednim rzeczniku, którym od marca 2021 r. do lipca 2022 r. był dr hab. M. Wyrostkiewicz (por. <https://pracownik.kul.pl/michal.wyrostkiewicz/funkcje> [12. 05. 2023]).

- 5) parafii (np. parafii pw. Św. Antoniego w Kobylance¹²¹⁵);
- 6) *Caritas* (zarówno struktury ogólnopolskiej¹²¹⁶, jak i struktur lokalnych¹²¹⁷);
- 7) Fundacji Dzieło Nowego Tysiąclecia¹²¹⁸;
- 8) Krajowego Biura Organizacyjnego Światowych Dni Młodzieży¹²¹⁹;
- 9) Zespołu Spotkania Młodych *Lednica*¹²²⁰;
- 10) Zespołu KEP ds. Nowej Ewangelizacji¹²²¹;
- 11) Kościelnej Komisji Historycznej¹²²² (działającej w latach 2006-2007¹²²³).

W praktyce działań polskich rzeczników eklezjalnych podkreślić należy właściwe rzecznictwu jako takiemu (co sygnalizowaliśmy za badaczami w rozdziale poprzednim) zjawisko pożądanej synchronizacji światopoglądowej rzecznika i reprezentowanej przez niego instytucji. W obliczu dostrzeżonego przez Dziewulską-Siwiek faktu, iż „stanowisko Kościoła wyrażone przez rzecznika prasowego za pomocą mediów jest niekiedy punktem orientacyjnym dla wiernych”¹²²⁴, należy uznać, iż w pracy rzeczników kościelnych, owa synchronizacja nabiera szczególnie istotnego znaczenia. Stąd „przedstawianie oficjalnego stanowiska Kościoła powinno być nie tylko służbowym, ale także prywatnym stanowiskiem rzecznika. Pozwoli to uniknąć problemów moralnych i sporów z własnym sumieniem”¹²²⁵.

¹²¹⁵ Por. <http://salezjanie-kobylanka.blogspot.com/p/pracownicy.html> (12. 05. 2023).

¹²¹⁶ Por. <https://polskieradio24.pl/130/5925/artykul/2936731,rzecznik-caritas-polska-na-pomoc-humanitarna-dla-ukrainy-wydalismy-juz-okolo-40-mln-zl> (12. 05. 2023). Por. także: <https://caritas.pl/kontakt/media/> (12. 05. 2023).

¹²¹⁷ Por. <http://wroclaw.caritas.pl/kontakt-dla-mediow/> (12. 05. 2023).

¹²¹⁸ Por. <https://dzieło.pl/dla-mediow/biuro-prasowe/> (12. 05. 2023).

¹²¹⁹ Por. <https://sdmpolska.pl/kontakt> (12. 05. 2023).

¹²²⁰ Por. <https://www.lednica2000.pl/zespol-2023/> (13. 05. 2023).

¹²²¹ O fakcie posiadania rzecznika prasowego przez Zespół KEP ds. Nowej Ewangelizacji dowiadujemy się m. in. od ks. J. Klocha, rzecznika KEP w latach 2003-2015, który wspomina o pełnieniu tej funkcji przez M. Przybysz: „Później nieco zaprosiłem p. Monikę do Biura Prasowego i tak rozpoczęła się nasza współpraca. Dodam, że przez pewien czas była ona też rzecznikiem prasowym Zespołu KEP ds. Nowej Ewangelizacji” (Aneks, VI, 72). Fakt ten potwierdzają m. in. 2 filmy zamieszczone przez biuro prasowe KEP na platformie *YouTube* (por. https://www.youtube.com/watch?v=AeRn_hn9ntg [12. 05. 2023]. Por. także: <https://www.youtube.com/watch?v=-ZoQZB568ys> [12. 05. 2023]), gdzie M. Przybysz każdorazowo podpisana jest jako: „Rzecznik prasowy Zespołu KEP ds. Nowej Ewangelizacji”. Oba filmy zostały opublikowane dn. 7. 05. 2015 r. Obecnie na stronie internetowej Zespołu KEP ds. Nowej Ewangelizacji brakuje informacji nt. jego rzecznika (por. <https://nowaewangelizacja.org/> [12. 05. 2023]).

¹²²² Rzecznikiem prasowym Kościelnej Komisji Historycznej był ks. J. Kloch, pełniący wówczas także urząd rzecznika KEP. Sam zainteresowany wspomina ten fakt w sposób następujący: „Dodam, że w latach 2006-2007 pełniłem też funkcję rzecznika Kościelnej Komisji Historycznej” (Aneks, VI, 12); „Prace KKH są mi znane, ponieważ w latach funkcjonowania KKH (2006-2007) poproszono mnie, jako rzecznika KEP, abym był także rzecznikiem KKH i wspomagał jej pracę pod kątem medialnym – na co wyraziłem zgodę” (Aneks, VI, 41).

(por. <https://m.niedziela.pl/artykul/81507/nd/Komunikat-Koscielnej-Komisji-Historycznej> [12. 05. 2023]).

Por. także: <https://www.ekai.pl/komunikat-koscielnej-komisji-historycznej/?print=1> [12. 05. 2023]).

¹²²³ Por. <https://www.ekai.pl/komunikat-koscielnej-komisji-historycznej/?print=1> (12. 05. 2023).

¹²²⁴ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 111.

¹²²⁵ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 111.

Zgodnie z konstatacjami poczynionymi w rozdziale pierwszym, za jeden z podstawowych wymiarów (i warunków zarazem) profesjonalnej realizacji działań przez rzecznika, uznać należy jego pośrednie i bezpośrednie kontakty z dziennikarzami. Jak podkreśla polska badaczka, relacje zawodowe z dziennikarzami jawią się niekiedy jako trudniejsze w przypadku owej specyficznej odmiany rzecznictwa, jakim jest praca rzeczników eklezjalnych¹²²⁶. Mimo że praca rzecznika instytucji kościelnej może łączyć się z *sui generis* obciążeniem światopoglądowym w przypadku współpracy z „mediami nieprzychylnymi Kościołowi” (którym to określeniem posługuje się Dziewulska-Siwiek¹²²⁷), to w myśl konkluzji medioznawczych z rozdziału poprzedniego podkreślić należy, iż zjawisko dokonywania przez rzeczników kościelnych pewnego rodzaju podziałów i różnic w odniesieniu do różnych mediów nie służy realizacji podstawowych zadań rzecznictwa ani osiąganiu właściwych mu celów¹²²⁸. Zauważyć jednak należy, iż współcześni rzecznicy prasowi w polskim Kościele coraz częściej wykazują otwartość względem wszystkich rodzajów mediów¹²²⁹. Na podstawie badań Dziewulskiej-Siwiek można stwierdzić, iż do najczęstszych zarzutów formułowanych przez dziennikarzy pod adresem polskich rzeczników eklezjalnych zaliczyć można¹²³⁰:

- 1) rozmywanie odpowiedzialności za udzielenie odpowiedzi mediom;
- 2) brak udzielania informacji wprost;
- 3) brak inicjatywy i proaktywności w kontekstualizacji informacji;
- 4) nikłą obecność w mediach;
- 5) niezrozumiały język.

Gdy idzie natomiast o trudności, które na linii rzecznicy eklezjalni-dziennikarze leżą po stronie drugiej grupy, badaczka wylicza m. in.¹²³¹:

- 1) brak dziennikarzy specjalizujących się w sprawach Kościoła;
- 2) niska znajomość nazewnictwa religijnego;
- 3) zawężanie Kościoła wyłącznie do wymiaru instytucjonalnego;

¹²²⁶ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 109.

¹²²⁷ „Dużo trudniejsza dla rzecznika kościelnego jest współpraca z mediami nieprzychylnymi Kościołowi” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 109).

¹²²⁸ „Relacje rzecznika z dziennikarzami mogą być różne (...). Nie jest jednak dobrze, kiedy o przekazaniu informacji dziennikarzowi decyduje medium, dla którego pracuje. Ponadto dość często biura prasowe tworzą świadomy podział na dziennikarzy mediów katolickich i niekatolickich, wrogów i przyjaciół” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 108-109).

¹²²⁹ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 109.

¹²³⁰ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 109-111.

¹²³¹ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 109-111.

- 4) małą liczbę dziennikarzy niewykłanych w polityczne bądź *mainstreamowe* informowanie o Kościele¹²³².

W kontekście swoistych trudności we współpracy zawodowej rzeczników eklezjalnych ze środowiskiem dziennikarskim jako niezwykle wartościowe jawią się refleksje obecnego rzecznika KEP, o. L. Gęsiaka, który w jednym z udzielonych przez siebie wywiadów radiowych powiedział¹²³³: „Można dużo zrobić pod warunkiem, że będzie dobra współpraca i otwartość na prawdę, zarówno ze strony ludzi Kościoła, jak i ze strony dziennikarzy. To jest taka gra na dwa fronty (...). Albo będziemy próbować znajdować (...) i podkreślać to, co nas dzieli, albo będziemy szukać rzeczywiście tego, co jest prawdą i wspólnie do tej prawdy starać się dotrzeć, a zarazem tę prawdę pokazać. To nie jest łatwe. To jest może karkołomne zadanie, ale to jest jedno z moich pragnień jako nowego rzecznika episkopatu, by taką wizję świata i Kościoła dzisiaj mediom przedstawiać. Mam nadzieję, że dziennikarze także spróbują zrobić to samo. Więc jeśli taki duet nam zagra dobrze, to będzie też pewien dobry efekt”¹²³⁴.

Gdy idzie o zjawiska profesjonalizacji i integracji środowiska kościelnych rzeczników prasowych w Polsce, należy zauważyć, iż rzecznik KEP odbywa doroczne spotkania stacjonarne¹²³⁵ oraz comiesięczne spotkania zdalne¹²³⁶ z rzecznikami diecezji, a także regularne spotkania z rzecznikami zakonów¹²³⁷. Istotnym wydarzeniem integrującym¹²³⁸ i profesjonalizującym środowisko eklezjalnych rzeczników prasowych w Polsce są również organizowane od 2007 roku warsztaty rzeczników instytucji

¹²³² O. L. Gęsiak, obecny rzecznik KEP, stwierdza w tym kontekście: „To, co mnie osobiście mocno boli to to, że bardzo często Kościół postrzegany jest jedynie przez pryzmat pewnych bardzo trudnych, bolesnych wydarzeń, które miały miejsce, i które oczywiście są ważne. Nie można się od nich ani odcinać, ani o nich nie mówić (...). Żałuję bardzo, że nie przebija się do mediów ten pozytywny obraz Kościoła, który w moim odczuciu jest gigantyczny, jest wielki, jest wspaniały” (Aneks, XVI, 1).

¹²³³ Chodzi o prawie ośmiominutowy wywiad dla *Radia Warszawa*, przeprowadzony we wrześniu 2020 r. (por. <https://radiowarszawa.com.pl/rzecznik-kep-obecnosc-kosciola-w-mediach-spolecznosciowych-jest-niezbedna/> [13. 05. 2023]), którego transkrypcję (jak to zostało wcześniej zapowiedziane) zamieściliśmy w aneksie (por. Aneks, XVI).

¹²³⁴ Aneks, XVI, 2.

¹²³⁵ Por. <https://episkopat.pl/w-pratulinie-odbylo-sie-spotkanie-rzecznikow-diecezjalnych/> (12. 05. 2023).

¹²³⁶ W udzielonym nam wywiadzie naukowym o. L. Gęsiak stwierdza: „Dzięki comiesięcznym spotkaniom *online* kreujemy pewną koncepcję informacyjną polityki medialnej Kościoła w Polsce” (Aneks, VIII, 51).

¹²³⁷ Obecny rzecznik KEP, o. L. Gęsiak, odnosi się do tej kwestii w sposób następujący: „Jako rzecznik KEP rozpocząłem (...) regularne spotkania z rzecznikami zakonów w Polsce. Zależy mi na tym także dlatego, że sam jestem zakonnikiem. Co prawda główny przekaz medialny Kościoła w Polsce związany jest z diecezjami, jednak zakony są znakomitym suplementem mającym bardzo dużo do powiedzenia Kościołowi (...). Moje spotkania z rzecznikami zakonnymi w przeważającej większości dotyczą zgromadzeń męskich. Od strony zakonów żeńskich uczestniczy w nich wyłącznie kilka siostr” (Aneks, VIII, 52).

¹²³⁸ „Owoce tych spotkań, prócz wzrostu kompetencji, jest nawiązywanie ściślejszej współpracy między sobą rzeczników osób odpowiedzialnych za kontakty z mediami bądź redagujących strony WWW i media społecznościowe różnych instytucji kościelnych” (Aneks, VI, 33).

kościelnych¹²³⁹. Jak zauważa K. Dziewulska-Siwiek, „warsztaty rzeczników instytucji kościelnych to oferta dla odpowiedzialnych za kontakty z mediami czy kierujących biurami prasowymi w zakonie, diecezji i innych instytucjach kościelnych. Zapoczątkowane zostały w 2007 roku przez o. Jana Marię Szewka”¹²⁴⁰. „Po ukończeniu studiów z *public relations* chciał przekazać innym wiedzę i doświadczenie, które zdobył jako rzecznik prasowy zakonu. 18 czerwca 2007 roku po raz pierwszy przeprowadził kilkudniowe szkolenie. Zainteresowanie było tak duże, że warsztaty trzeba było powtórzyć jesienią”¹²⁴¹, dodaje M. Przybysz (która w 2008 roku dołączyła do o. Szewka¹²⁴²). W roku 2009 do dwojga organizatorów dołączył również ówczesny rzecznik KEP, ks. J. Kloch¹²⁴³. O. J. Szewek¹²⁴⁴, M. Przybysz i ks. J. Kloch do dziś pozostają organizatorami szkoleń¹²⁴⁵. „W kolejnych latach uwzględniono osoby reprezentujące instytucje kościelne, w tym *Caritas* diecezjalne oraz kanclerzy kurii i wyższych przełożonych zakonów i zgromadzeń”¹²⁴⁶, dodaje Przybysz. Szczegóły spotkań współorganizatorka charakteryzuje następująco: „Inicjatywa szkolenia osób (...) reprezentujących instytucje jako rzecznicy prasowi powstała (...) oddolnie (...). Uczestnicy spotkań słuchają wykładów, biorą udział w ćwiczeniach oraz wymieniają się doświadczeniami (...). Na spotkania przyjeżdżają katolicy świeccy, siostry i bracia

¹²³⁹ Por. <https://www.ekai.pl/warsztaty-dla-rzecznikow-prasowych-instytucji-kościelnych/> (12. 05. 2023).

¹²⁴⁰ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 107.

¹²⁴¹ <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/monika-przybysz-rzecznicy2015-czyli-jak-ksztalca-sie-ludzie-kosciola-w-pr/> (12. 05. 2023).

¹²⁴² „W 2008 roku podjęłam współpracę z o. Janem Szewkiem (po obronie doktoratu poświęconego komunikacji kryzysowej w Kościele w Polsce). Odtąd pracowaliśmy już razem nad koncepcją dalszych szkoleń” (<https://wszystkoconajwazniejsze.pl/monika-przybysz-rzecznicy2015-czyli-jak-ksztalca-sie-ludzie-kosciola-w-pr/> [12. 05. 2023]).

¹²⁴³ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 107.

¹²⁴⁴ O. Jan Maria Szewek od 2004 roku jest rzecznikiem prasowym Krakowskiej Prowincji Franciszkanów. Jest wykładowcą *public relations* w Wyższym Seminarium Duchownym Franciszkanów oraz na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie. Jest także sekretarzem prowincjała oraz redaktorem (por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 107. Por. także: <https://pl.aleteia.org/author/jan-maria-szewek-ofmconv/> [12. 05. 2023]).

¹²⁴⁵ M. Przybysz wspomina: „W 2009 roku dołączył do nas ks. Józef Kloch, [ówczesny] rzecznik Konferencji Episkopatu Polski. Wtedy grupa docelowa uczestników warsztatów została rozszerzona o rzeczników prasowych diecezji” (<https://wszystkoconajwazniejsze.pl/monika-przybysz-rzecznicy2015-czyli-jak-ksztalca-sie-ludzie-kosciola-w-pr/> [12. 05. 2023]). Ks. Kloch dodaje: „W obszar współpracy BP KEP z rzecznikami diecezji wpisały się dwie najważniejsze postaci: o. Jan Szewek i p. prof. Monika Przybysz. O. Szewek, franciszkanin z Krakowa, zaczął organizować bodaj w 2007 roku warsztaty medialne dla zakonów. Do współpracy zaprosił panią Monikę Przybysz, wówczas jeszcze doktor. Kiedyś zupełnie przypadkowo zobaczyłem w TVP o. Szewka mówiącego o tych warsztatach i zaproponowałem współpracę o. Janowi i p. Przybysz. O. Jan jako inicjator spotkań zaakceptował pomysł i ja dołączyłem wraz z rzecznikami diecezjalnymi do warsztatów. Powstała wówczas spora grupa ok. 80-100 osób. Szkolenia odbywają się cyklicznie raz w roku, trwają trzy dni. Zajęcia prowadzi dziennikarze z pierwszych stron gazet i największych mediów, specjaliści *public relations*, pracownicy naukowcy itp. Szkoleniowców wybiera nasza trójka: o. Szewek, p. Przybysz i ja. Tak jest do dziś. Od kilku lat wspiera nas organizacyjnie pani menadżer, Katarzyna Ferens” (Aneks, VI, 33).

¹²⁴⁶ <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/monika-przybysz-rzecznicy2015-czyli-jak-ksztalca-sie-ludzie-kosciola-w-pr/> (12. 05. 2023).

zakonni oraz księża. Wielu z nich ukończyło studia wyższe lub kursy w zakresie dziennikarstwa, *public relations*, *media relations* czy teologii środków przekazu społecznego (...). W spotkaniach uczestniczy około stu osób w dwóch grupach – początkującej lub zaawansowanej. Warsztaty to zwykle 20-25 godzin zajęć (...). Dotąd prowadzącymi warsztaty byli między innymi specjaliści w zakresie *public relations*, dziennikarze największych stacji telewizyjnych w Polsce, prawnicy, rzecznicy prasowi instytucji, specjaliści z zakresu mediów społecznościowych, operatorzy kamer”¹²⁴⁷. W trakcie dotychczasowych warsztatów jako tematy wiodące podejmowano zagadnienia m. in. takie, jak: komunikacja telewizyjna, komunikacja internetowa, zarządzanie kryzysowe, komunikowanie wizerunkowe, problematyka pedofilii czy media społecznościowe¹²⁴⁸. Wśród prowadzących szkolenia znaleźli się, jak dotąd, m. in.¹²⁴⁹: Konrad Ciesiołkiewicz, Alvin Gajadhur, Brygida Grysiak, Danuta Holecka, Zbigniew Lazar, Adam Łaszyn, Marek Markiewicz, Agnieszka Milczarz, Eryk Mistewicz, Robert Mazurek, Dariusz Nowak, Paweł Płuska, Bogdan Rymanowski, Mariusz Sokołowski, Paweł Szefernaker czy Marek Zając. „Podczas szkoleń rzecznicy poszerzają swoje kwalifikacje i kompetencje zawodowe, budują środowisko instytucji eklezjalnych oraz popularyzują potrzebę rzecznictwa prasowego w Kościele”¹²⁵⁰, podsumowuje K. Dziewulska-Siwek.

Zarówno poczynione dotychczas refleksje, jak i wyniki wspomnianych przez nas badań M. Przybysz¹²⁵¹ i A. Warzechy¹²⁵² upoważniają nas do sformułowania następujących wniosków i postulatów dotyczących praktyki rzecznictwa prasowego instytucji kościelnych w Polsce:

- 1) w ciągu ostatnich kilkunastu lat liczba diecezjalnych rzeczników prasowych w Polsce stale wzrastała;

¹²⁴⁷ <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/monika-przybysz-rzeczniczy2015-czyli-jak-ksztalca-sie-ludzie-kosciola-w-pr/> (12. 05. 2023).

¹²⁴⁸ Por. <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/monika-przybysz-rzeczniczy2015-czyli-jak-ksztalca-sie-ludzie-kosciola-w-pr/> (12. 05. 2023).

¹²⁴⁹ Nazwiska dotychczasowych wykładowców warsztatów dla rzeczników kościelnych przytaczamy za materiałem informacyjnym dla prelegentów z 2021 r., który dla celów naukowych został nam udostępniony przez ks. J. Klocha. Zarówno ks. J. Klochowi, jak również pozostałym organizatorom warsztatów za udzieloną nam zgodę na zamieszczenie dołączenie materiału informacyjnego do aneksu niniejszej dysertacji (por. Aneks, XX).

¹²⁵⁰ K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 107.

¹²⁵¹ Por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 11-33. Por. także: M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 74, 86-87, 93-95, 112-129, 137-147, 190-204, 323-356.

¹²⁵² Por. A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyscyplinarna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 191-199. Por. także: A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 98-102, 159-173.

- 2) w ciągu ostatnich kilku lat zmalała w Polsce liczba diecezjalnych biur prasowych¹²⁵³;
- 3) funkcjonowanie diecezjalnych rzeczników prasowych w Polsce jest formalizowane (maleje liczba osób pełniących urząd w sposób nieformalny);
- 4) rzecznicy diecezji polskich są odpowiednio umocowani w strukturach kurialnych;
- 5) diecezjalni rzecznicy prasowi w Polsce od lat są przeciążeni innymi obowiązkami;
- 6) należy dążyć do pozbawienia polskich rzeczników kościelnych nadmiarowych obowiązków niezwiązanych bezpośrednio z pełnioną przez nich funkcją;
- 7) kościelni rzecznicy prasowi w Polsce są bardzo dobrze wykształceni;
- 8) diecezjalni rzecznicy prasowi w Polsce to w znacznej mierze osoby duchowne;
- 9) w polskie rzecznictwo eklezjalne należy jeszcze śmieiej angażować świeckich¹²⁵⁴;
- 10) polscy rzecznicy kościelni tworzą coraz bardziej zintegrowane środowisko, co stanowi potencjał dla spójności przekazu oraz wizerunku polskiego Kościoła¹²⁵⁵;
- 11) należy utrzymać kierunek integracji polskich rzeczników kościelnych;
- 12) polscy rzecznicy eklezjalni wykonują zadania z obszaru *public relations*;
- 13) polscy rzecznicy kościelni wykorzystują narzędzia zadaniowe *media relations*;

¹²⁵³ „Utożsamienie rzecznika z biurem prasowym jawi się (...) co najmniej jako uproszczenie, jeśli nie poważna redukcja. I nie jest to bynajmniej wyłącznie nieściśłość nazewnicza. Jest to niekonsekwencja wykraczająca poza obszar pojęciowy czy wyłącznie warstwę językową, ponieważ wywołuje skutki odczuwalne zarówno w praktyce działania wewnątrz instytucji, jak też jej komunikacji oraz wizerunku zewnętrznego” (T. Podlewski, *Informacyjne i formacyjne funkcje diecezjalnego portalu internetowego na przykładzie archidiecezji częstochowskiej*, Kraków 2020, s. 74).

¹²⁵⁴ Ks. J. Kloch konstatuje: „Nie otrzymujemy wraz ze święceniami charyzmatu pracy w mediach ani kompetencji w zarządzaniu kryzysowym. Stąd tak znacząca jest rola świeckich ekspertów i współpraca z nimi. Oni są częścią Kościoła” (Aneks, VIII, 100). Z kolei w *Syntezie Krajowej Synodu 2021-2023* czytamy: „Kościół nie nadąża za zmianami zachodzącymi w sposobach komunikacji międzyludzkiej i w tym zakresie duchowieństwo również powinno być wspierane przez osoby świeckie” (por. https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2022/08/Synteza_SYNOD_2021_2023.pdf [12. 05. 2023]). M. Przybysz dodaje: „Symptomatyczne wydaje się sprawowanie w Kościele w Polsce funkcji osób odpowiedzialnych za kontakty z mediami przeważnie przez osoby duchowne. Tymczasem – jak pokazały zaprezentowane (...) badania – ponad połowa rzeczników prasowych w episkopatatach europejskich to ludzie świeccy” (M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 333). W tym kontekście warto przytoczyć również wartościowe spostrzeżenia J. Majewskiego: „Kościół jest wspólnotą równych sobie uczniów i uczennic, którzy i które mają realizować swoje powołania w porządku otrzymanych charyzmatów. W porządku, ale nie w podporządkowaniu, w *ordo*, ale nie w *subordinatio* (...). Różnice między posługami nie mają opierać się na różnicy statusu i na podporządkowaniu, ale na różnorodności powołań udzielanych wierzącym przez Ducha Świętego, tj. na różnorodności charyzmatów” (J. Majewski, *Wiara w trudnych czasach*, Warszawa 2019, rozdział 6. pt. *Książ – od monarchii do demokracji* [cytat za wersją elektroniczną książki zakupioną w formie pliku MOBI]).

¹²⁵⁵ „Jako polscy rzecznicy kościelni chcemy mieć wspólną i jasną strategię oraz znać kierunek, w którym warto podążać w przekazach medialnych. Cieszę się, że w pewnym zakresie udało się to osiągnąć” (Aneks, VIII, 51).

- 14) polscy rzecznicy eklezjalni uwzględniają w swoich działaniach zewnętrzne i wewnętrzne otoczenie komunikacyjne Kościoła w Polsce (w rozumieniu PR);
- 15) rzecznicy prasowi Kościoła w Polsce zarządzają sytuacjami kryzysowymi;
- 16) działania PR Kościoła w Polsce są zarówno reaktywne, jak i proaktywne (z dostrzeganą jednak przez nich samych przewagą działań reaktywnych);
- 17) rzecznicy w polskim Kościele wykorzystują jego obfite zasoby komunikacyjne;
- 18) rzecznicy eklezjalni w Polsce korzystają z mediów społecznościowych¹²⁵⁶;
- 19) kościelne *public relations* w Polsce jest wyraźnie profesjonalizowane¹²⁵⁷;
- 20) udziałowi polskich rzeczników kościelnych (szczególnie diecezjalnych¹²⁵⁸) w warsztatach rzeczników należałoby nadać status obowiązku i priorytetu;
- 21) kościelni rzecznicy prasowi w Polsce podejmują działania rozumiane przez Kościół jako ewangelizację¹²⁵⁹;
- 22) komunikowanie instytucjonalne polskich diecezji jest raczej asymetryczne, jednokierunkowe oraz podejmowane *ad hoc*¹²⁶⁰;
- 23) stosowne wydaje się rozważenie zastosowania nowszych i bardziej efektywnych modeli komunikacyjnych (uwzględniających dwukierunkowość i symetrię);
- 24) należy uwspółcześić język komunikacji polskiego Kościoła¹²⁶¹.

¹²⁵⁶ „Nie wyobrażam sobie dzisiaj funkcjonowania w przestrzeni medialnej bez mediów społecznościowych. Wiemy, że (...) każdy chodzi z komóreczką i ta komóreczka jest właściwie dla niego wszystkim. Tam znajduje informacje, tam znajduje muzykę, tam znajduje spotkania, tam się kontaktuje z ludźmi. Być w mediach społecznościowych trzeba – nie ma w ogóle dyskusji. Rzeczywiście, wystartował mój *Twitter*, wystartował *Facebook* (...). Tym niemniej wydaje mi się, że to jest pewna niewykorzystana jeszcze w pełni przestrzeń dla Kościoła i ja będę próbował zrobić to, co jest możliwe, żeby w tej przestrzeni być, i żeby tam były także dobre informacje (...). Dotrzemy może w ten sposób do ludzi młodych, ale może też do wszystkich innych” (Aneks, XVI, 4).

¹²⁵⁷ Na potrzebę i fakt profesjonalizacji działań *public relations* Kościoła w Polsce zwraca uwagę m. in. obecny rzecznik KEP, o. L. Gęsiak: „Myślę, że bez PR-u dzisiaj właściwie trudno w ogóle funkcjonować. Wszyscy w jakimś stopniu posługują się promocją: i siebie, i pewnych wartości. Zarówno różne stacje telewizyjne, radiowe, prasa są ukierunkowane na realizację pewnych celów (...). Kościół musi widzieć, że tak jest. Kościół też potrzebuje pewnego zastanowienia się, w jaki sposób być obecny w przestrzeni publicznej” (Aneks, XVI, 1).

¹²⁵⁸ „Główny przekaz medialny Kościoła w Polsce związany jest z diecezjami” (Aneks, VIII, 52).

¹²⁵⁹ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 164. Por. także: M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 190-204.

¹²⁶⁰ Wg Warzechy nosi ono znamiona dziennikarstwa nadwornego (*in-house journalism*) oraz promocyjnego, czyli skoncentrowanego na *publicity* (por. A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyscyplinarna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 196), przez co bliższe jest modelowi informacji prasowej (*public information*) niż agentury prasowej (*press agency*) z typologii Gruniga i Hunta (por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 100).

¹²⁶¹ W kontekście problematyczności używanego w polskim Kościele języka jako niezwykle istotne jawią się konstatacje opublikowanej przez Konferencję Episkopatu Polski *Syntezy Krajowej Synodu 2021-2023*: „Słuchanie, zabieranie głosu i dialog wymagają od nas nie tylko stworzenia odpowiedniej przestrzeni, ale też języka komunikacji (...). Problemem jest używany w Kościele język. Postrzegamy go jako hermetyczny, skupiony na sobie i oderwany od rzeczywistości. Język, w jakim przekazuje się młodym treści wiary podczas lekcji religii oraz kazań, cechuje często anachroniczność, sztuczność, a w efekcie mała

2.3. Podsumowanie

Mając na uwadze wszystkie poczynione przez nas w niniejszym rozdziale wywody i analizy, jak również konstatacje autorów badających rozległą sferę powiązań Kościoła i mediów, czy wreszcie wyniki badań specjalistów zajmujących się teorią i praktyką eklezjalnego rzecznictwa prasowego, należy stwierdzić, iż Kościół, który (jak to zostało wykazane) swą misję upatruje w szeroko rozumianej ewangelizacji, w służbie zbawieniu, w umożliwianiu i usprawnianiu komunikacji człowieka z Bogiem, a także we wspólnototwórczym i opartym na jego nauczaniu komunikowaniu ludzi pomiędzy sobą, odnosi się do mediów i komunikacji w sposób jednoznacznie pozytywny. Dokonawszy rewizji i ewolucji swego nauczania nt. środków społecznego przekazu oraz komunikowania, Kościół nie tylko otworzył się na nowoczesne technologie i sposoby komunikacji, lecz także z powodzeniem wdrożył je we własne struktury instytucjonalne oraz w (bardziej i mniej oficjalne) praktyczne aspekty komunikowania. Kierunek ten, wyznaczony i konsekwentnie realizowany przez Kościół katolicki na szczeblu powszechnym, znajduje odzwierciedlenie także w postawie i praktyce działań Kościołów partykularnych, w tym na gruncie polskim. Jest to dostrzegalne nie tylko w materii nauczania i wskazań polskiego Kościoła nt. mediów, lecz także (a być może nawet przede wszystkim) w praktyce jego działań instytucjonalnych i duszpasterskich, co wpisuje się w postulowane przez oficjalne nauczanie Kościoła „używanie środków przekazu społecznego do prowadzenia ewangelizacji”¹²⁶².

Teoria i praktyka działań Kościoła nie pomija ważkiej dla jego funkcjonowania sfery rzecznictwa prasowego. Poczesność roli eklezjalnych rzeczników prasowych

komunikatywność. Wśród wielu młodych bywa on obiektem kpin: «Język listów pasterskich biskupów i episkopatu jest niezrozumiały, za dużo jest w nich pouczeń i teorii, za mało dzielenia się wiarą»; «Księża i biskupi nie są zasłuchani w potrzeby słuchaczy» (por. https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2022/08/Synteza_SYNOD_2021_2023.pdf [12. 05. 2023]). Na zagadnienie to zwraca uwagę także K. Dziewulska-Siwek: „Przedstawiciele duchowieństwa, którzy w zdecydowanej większości pełnią funkcję na (...) stanowisku [rzecznika] często używają niezrozumiałego języka, nierzadko nawet żargonu teologicznego oraz wprowadzają proceduralne szczegóły” (K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 109). Z konieczności uproszczenia języka kościelnej komunikacji w Polsce zdaje sobie sprawę także obecny rzecznik KEP, o. L. Gęsiak: „To jest jedno z pytań, które ja sobie od początku tej mojej pracy, czyli od kilku dni tak naprawdę, zadaję: jak to zrobić, by przekaz do mediów był krótki, jasny, zrozumiały i właściwy (...). To jest jakiś słaby punkt. Tu rzeczywiście chyba potrzeba większej inicjatywy z naszej strony, może i z mojej strony, żeby przekaz tego typu trudnych treści – bardzo ważnych, uważam – docierał do ludzi w sposób zrozumiały, prosty, jasny i klarowny” (Aneks, XVI, 3). Jeden z poprzednich przełożonych rzecznika KEP (abp S. Budzik) stwierdza w tym kontekście: „[Rzecznik KEP] musi odnaleźć język zrozumiały dla współczesnego człowieka i przetłumaczyć na ten język dokumenty i oficjalne wypowiedzi Kościoła, które nie mogą całkowicie zrezygnować z języka wiary i teologicznej precyzji” (Aneks, II, 40).

¹²⁶² EN, 45.

Kościół podkreśla nie tylko poprzez sam fakt posiadania biur i rzeczników prasowych, lecz także za pomocą podejmowanych (w sposób coraz bardziej zauważalny) kroków profesjonalizujących i formalizujących jego działania z zakresu *public relations* i *media relations*. Wzorcowe dla Kościoła powszechnego działania Stolicy Apostolskiej, a także modelowe względem Kościoła w Polsce postępowanie Konferencji Episkopatu Polski potwierdzają jednoznacznie, iż eklezjalne rzecznictwo prasowe (jakkolwiek wyczerpując znamiona charakteryzowanego przez nas w rozdziale poprzednim rzecznictwa prasowego jako takiego), jawi się jako płaszczyzna zintegrowana nie tylko z kościelną komunikacją instytucjonalną czy też reaktywną komunikacją kryzysową, lecz także z samą jego misją rozpatrywaną w kategoriach ewangelizacyjnych, duszpasterskich, czy też (by powiedzieć szerzej) religijnych. Jak puentuje K. Dziewulska-Siwek: „Rola rzecznika w Kościele rzymskokatolickim jest niezastąpiona. Jako osoba odpowiadająca za reprezentowanie Kościoła w mediach, kształtuje jego wizerunek w mediach i umożliwia przepływ informacji. Niezbędne ku temu jest biuro prasowe, które wesprze jego pracę i pozwoli utrzymać stały kontakt z dziennikarzami. Działania komunikacyjne, które realizuje rzecznik prasowy są oficjalnym stanowiskiem instytucji eklezjalnej”¹²⁶³.

W świetle powyższych refleksji, pracę eklezjalnych rzeczników prasowych uznać należy za *sui generis* podwójną służbę: „Pierwszą z nich jest reprezentowanie Kościoła w mediach. Drugą jest służba Bogu poprzez działalność dla Kościoła w mediach. Jest to rodzaj zawodowego powołania”¹²⁶⁴. W monografii z 2002 r., odnosząc się do eklezjalnego rzecznictwa prasowego, K. Pokorna-Ignatowicz postulowała: „Osoby pełniące taką funkcję powinny, oprócz dobrego wykształcenia fachowego i formacji duchowej, posiadać umiejętność nawiązywania kontaktów z różnego rodzaju osobami i budowania przyjacielskich stosunków opartych na zrozumieniu i zaufaniu. Oprócz sprawnego systemu przepływu informacji z Kościoła (zadanie nowo powołanych rzeczników), aby mógł zaistnieć autentyczny dialog, konieczna jest również informacja w drugą stronę. W tym celu należy stworzyć sprawny system przekazywania władzom kościelnym aktualnych i szybkich informacji o reakcjach i opiniach odbiorców”¹²⁶⁵. Z kolei w 2013 roku M. Przybysz, w swej monografii habilitacyjnej sformułowała postulat usprawnienia działań kościelnych rzeczników pod kątem wykorzystania

¹²⁶³ K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 118.

¹²⁶⁴ K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 108.

¹²⁶⁵ K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 99-100.

nowoczesnych narzędzi internetowych¹²⁶⁶. W obliczu przeprowadzonych w niniejszym rozdziale analiz należy uznać, iż postulaty badaczek zostały przez Kościół w Polsce co najmniej podjęte, jeśli nie już realizowane.

¹²⁶⁶ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 245-321.

ROZDZIAŁ III

METODOLOGIA ANALIZ I BADAŃ WŁASNYCH

O tym, jak ważną rolę pełni w projekcie naukowym podkreślane przez badaczy odpowiednie ujęcie kwestii metodologicznych, nie trzeba szczegółowo przekonywać¹²⁶⁷. Rozdział niniejszy dedykowany jest szczegółowej charakterystyce metanaukowej zarówno całego podjętego przez nas przedsięwzięcia badawczego, jak również samej monografii. W rozdziale tym nie chcemy jednak poprzestać wyłącznie na wskazaniu i omówieniu konkretnych metod. Mamy bowiem zamiar zarysować również kontekst ich wyboru, a także uwypuklić istotne w naszej ocenie niuanse paradygmatyczne oraz rozstrzygnięcia proceduralne rzutujące zarówno na wybór problematyki i metod, jak też na styl i charakter całego projektu oraz prezentowanej dysertacji.

W niniejszym rozdziale, po przypomnieniu (scharakteryzowanych we wstępie) przedmiotu, celu i podstawowych problemów badawczych, zarysujemy dotychczasowy stan badań w interesującym nas obszarze oraz szczegółowo wyjaśnimy motywy podjęcia tematu. W dalszej kolejności poruszymy zagadnienie metod jakościowych, wykazując jednocześnie ich adekwatność do zbadania interesującej nas problematyki. Przyjrzymy się także etapom budowanego w oparciu o nie przedsięwzięcia badawczego. Następnie scharakteryzujemy materiał źródłowy projektu, by móc wreszcie wybrać i scharakteryzować odpowiednie dla jego pozyskania i zbadania metody naukowe, a także wpisane w nie i powzięte przez nas kroki proceduralne.

To ważne, aby opis metodologiczny rozpoczynać od przypomnienia przedmiotu badań, głównego celu badawczego oraz zaprezentowania przynajmniej ogólnych problemów badawczych. Odnotujmy zatem, iż przedmiot badań to: geneza, historia i istota urzędu rzecznika prasowego KEP oraz specyfika jego funkcjonowania i związane z nią wyzwania informacyjno-komunikacyjne; uwarunkowania pełnienia tego urzędu od początku jego istnienia, ujęte z perspektywy wszystkich podejmujących oraz nadzorujących go dotychczas osób; funkcje realizowane przez rzecznika polskiego

¹²⁶⁷ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 52-53. Por. także: S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 209.

episkopatu; recepcja wskazań i postulatów dotyczących rzecznictwa prasowego wynikających z teorii i praktyki komunikowania społecznego oraz nauczania i misji Kościoła w wykonywaniu urzędu rzecznika KEP; możliwe obszary rozwoju i kierunki profesjonalizacji pełnienia funkcji rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski.

Celem badań jest określenie genezy, historii i przebiegu realizacji urzędu rzecznika KEP od początku jego istnienia, z perspektywy wszystkich osób pełniących i nadzorujących dotychczas ten urząd, a także zbadanie oraz scharakteryzowanie urzędu i roli rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski (oraz związanej z nimi integralnie instytucji biura prasowego KEP) w perspektywie teorii i praktyki komunikowania społecznego oraz misji Kościoła, na podstawie adekwatnych analiz oraz przeprowadzonych przez autora jakościowych badań empirycznych. Badania mają określić zarówno cechy i uwarunkowania funkcji rzecznika KEP właściwe pracy wszystkich rzeczników, jak i takie, które dotyczą specyficznie misji rzecznika polskiego episkopatu. Przed projektem badawczym postawiono także zadanie wskazania wyzwań i możliwych obszarów rozwoju związanych z wykonywaniem zawodu rzecznika KEP.

Badania, wywody i interpretacje skupią się przede wszystkim na problemach takich, jak:

- 1) geneza i historia urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski;
- 2) istota i funkcje urzędu rzecznika KEP z perspektywy teorii i praktyki komunikowania społecznego (w tym *public relations* i *media relations*) oraz misji Kościoła (w tym z punktu widzenia osób pełniących i nadzorujących urząd);
- 3) uwarunkowania instytucjonalne i zawodowe urzędu rzecznika KEP;
- 4) środowisko pracy i relacje branżowe rzecznika prasowego KEP;
- 5) rola rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski w komunikowaniu wewnętrznym (*ad intra*) i zewnętrznym (*ad extra*) Kościoła w Polsce;
- 6) rola rzecznika KEP w komunikowaniu kryzysowym polskiego episkopatu;
- 7) główne aktywności i podstawowe zadania rzecznika KEP oraz praktyczne wymiary ich realizacji;
- 8) kwestie najbardziej usprawniające realizację zadań rzecznika KEP;
- 9) najczęstsze braki i trudności napotymane przez rzeczników KEP w trakcie sprawowania urzędu;
- 10) warsztat pracy, wymagane i pożądane kompetencje branżowe, oczekiwane cechy osobowościowe oraz rozwój zawodowy rzecznika KEP;

- 11) najważniejsze przemiany społeczne i kościelne istotne dla pracy rzecznika KEP w latach 1998-2022 z perspektywy wszystkich osób dotychczas ją podejmujących oraz ich przełożonych;
- 12) uwarunkowania i cechy aktywności rzecznika KEP wpisujące się w rzecznictwo prasowe jako takie oraz specyficzne okoliczności i rysy pracy właściwe wyłącznie urzędowi rzecznika polskiego episkopatu;
- 13) dobre praktyki, postulaty, kierunku rozwoju i obszary profesjonalizacji w kontekście urzędu i aktywności zawodowej rzecznika prasowego KEP.

Kończąc niniejsze wprowadzenie, pragniemy podjąć jeszcze jedną, istotną naszym zdaniem kwestię. Mianowicie, zastanawiająca może się wydawać relatywnie duża objętość rozpoczynającego się w tym miejscu rozdziału metodologicznego, a zwłaszcza rozpisanie na prawie dwudziestu stronach zagadnień związanych z jakościową analizą treści oraz poświęcenie ponad siedemdziesięciu stron charakterystyce jakościowego wywiadu badawczego. Biorąc jednak pod uwagę fakt, iż metody te stanowią w pewnym sensie kręgosłup teoretyczno-metodologiczny całego projektu oraz wynikającą z tej racji rangę wpisanych w nie procedur, a także mając na względzie właściwą projektom jakościowym okoliczność swoistego przenikania się metod oraz odwoływania się do każdej z nich na wielu etapach projektu badawczego (do czego nawiążemy poniżej), obszerność niniejszego rozdziału nie powinna jawić się jako nadużycie. Autor monografii ma oczywiście świadomość, iż w ocenie części czytelników, niektóre z ustępów poniższego rozdziału nadawałyby się do tego, by włączyć je raczej do wstępu dysertacji niż do bloku metodologicznego, a inne z kolei dałoby się zapewne opatrzyć mniejszą liczbą przypisów czy też, najprościej rzecz ujmując, skrócić bądź nawet pominąć. Jednakże kroki metodologiczne realizowane w ramach badań naukowych, oprócz technicznych opisów proceduralnych, domagają się także dokonania pewnego rodzaju kontekstualizacji oraz odpowiedniego zniuansowania, co jest kwestią tym bardziej ważką w projektach naznaczonych, jak nasz, *sui generis* interdyscyplinarnością. Stąd wynika realna, w naszej ocenie, potrzeba dokonania refleksji tyleż obszernych, ileż poczesnych dla całego projektu, do czego, jak mamy nadzieję, uważna lektura rozpoczynającego się właśnie rozdziału trzeciego, skutecznie czytelnika przekona.

3.1. Dotychczasowy stan badań

Zanim odniesiemy się szczegółowo do aktualnego stanu badań skoncentrowanych w sposób bezpośredni na polskim rzecznictwie eklezjalnym, wspomnijmy wprawdzie o niemniej istotnych dla naszego projektu aktualnych zasobach polskiej literatury dotyczącej rzecznictwa prasowego jako takiego. Oprócz pojawiających się co jakiś czas artykułów naukowych dotyczących wybranych aspektów pracy rzecznika czy też pracownika szeroko rozumianego obszaru *public relations*, obecnie są to 23 pozycje książkowe, spośród których kilka ma charakter bardziej poradnikowy niż ściśle akademicki. Cieszy fakt, iż od czasu publikacji książki autorstwa M. Przybysz pt. *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, w której autorka wylicza wszystkie dostępne do 2012 roku polskie pozycje książkowe dotyczące rzecznictwa, ich liczba podwoiła się. Zaprezentowana poniżej lista książek, które w naszym projekcie badawczym przyjmują rolę nie tylko bibliograficzną, lecz także (jak zasyngalizowano to we wstępie monografii) źródłową, została ułożona od najnowszej do najstarszej (pod uwagę wzięto książki wydane od roku 2000, ponieważ wcześniej na polskim rynku wydawniczym nie ukazała się żadna książka traktująca bezpośrednio o pracy rzecznika prasowego):

- 1) M. Gierwazik, *Rzecznik prasowy rządu. Rola i zadania w polskiej polityce informacyjnej po 1989 r.*, Opole 2021;
- 2) *Rzecznik prasowy Policji. Etyka, prawo, praktyka*, red. K. Wolny-Zmorzyński, Warszawa 2020;
- 3) R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019;
- 4) D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018;
- 5) A. Łaszyn, *Media i ty. Jak zarządzać kontaktem osobistym z dziennikarzami*, Warszawa 2017;
- 6) K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016;
- 7) K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015;
- 8) *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015;

- 9) J. Jałowiczor, *Rzecznicy. Na każdy temat*, Lublin 2014;
- 10) M. Gierwazik, *Rzecznik prasowy w administracji rządowej*, Opole 2014;
- 11) M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013;
- 12) K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012;
- 13) S. Gawroński, *Media relations służb mundurowych w Polsce*, Kraków-Rzeszów-Zamość 2011;
- 14) I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011;
- 15) *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010;
- 16) M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008;
- 17) *Rzecznicy prasowi a public relations*, red. K. Gajdka, J. Legomska, Katowice 2008;
- 18) R. Nęcek, *Okiem rzecznika*, Kraków 2007;
- 19) S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006;
- 20) H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003;
- 21) M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002;
- 22) E. Binder, B. Binder, *Reprezentuję firmę. Jestem rzecznikiem prasowym, PR, asystentem szefa*, Warszawa 2001;
- 23) A. Drzycimski, G. Abramczyk, *Komunikatorzy: wpływ, wrażenie, wizerunek*, Warszawa-Bydgoszcz 2000.

Wyliczone powyżej pozycje dotyczące rzecznictwa prasowego jako takiego z jednej strony uwzględniają i rzetelnie opracowują aspekty pracy siłą rzeczy właściwe także rzecznikowi KEP. Z drugiej jednak, nawet w przypadku opracowań praktycznych bazujących na studiach przypadków, prawie wcale (poza pewnymi wyjątkami, o których wspomnimy poniżej) nie odnoszą się one do rzeczników instytucji kościelnych (nie mówiąc o rzeczniku prasowym KEP), pomijając w ten sposób pewne specyficzne aspekty właściwe pracy medialnej w Kościele.

Jeśli chodzi o zasoby literatury naukowej skoncentrowanej bezpośrednio na badaniu polskiego rzecznictwa kościelnego, spośród wymienionych powyżej opracowań wskazać należy następujące:

- 1) R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019;
- 2) K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 99-118 (podrozdział pt. *Rola rzecznika w Kościele rzymskokatolickim*);
- 3) M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013;
- 4) M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008;
- 5) R. Nęcek, *Okiem rzecznika*, Kraków 2007.

Ponadto, w kontekście badań rzecznictwa prasowego w Kościele polskim wspomnieć należy również o opracowaniach takich, jak:

- 1) A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyscyplinarna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 177-201;
- 2) A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019;
- 3) E. Grzybowska, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, K. Marcyński, Warszawa 2011, s. 170-178.

Mimo że, jak widać, stan literatury i badań dotyczących rzecznictwa prasowego ma się na gruncie polskim coraz lepiej, a ponadto także o samych rzecznikach instytucji kościelnych publikuje się coraz więcej i rzetelniej, dostrzec jednak należy, iż interesująca nas problematyka rzecznictwa prasowego Konferencji Episkopatu Polski, nie stała się, jak dotąd, przedmiotem odrębnego i kompleksowego opracowania. W literaturze rozpatrywano bowiem dotychczas m. in.: zagadnienie kościelnego rzecznictwa prasowego w perspektywie diecezjalnej¹²⁶⁸; etyczne aspekty pracy rzeczników kościelnych¹²⁶⁹; aktywność polskich rzeczników instytucji eklezjalnych w kontekście mediów społecznościowych¹²⁷⁰; działania rzeczników diecezji pod kątem

¹²⁶⁸ Por. A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyscyplinarna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 177-201.

¹²⁶⁹ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016.

¹²⁷⁰ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013.

rekontekstualizacji semiozy *public relations* polskiego Kościoła¹²⁷¹; zagadnienie zarządzania kryzysowego w polskim Kościele¹²⁷². Tematyką rzecznictwa kościelnego zajmowano się także w nurcie instruktazowo-doradczym¹²⁷³. Samo natomiast rzecznictwo KEP, bywało, jak dotąd co najwyżej jednym z wielu aspektów prac skoncentrowanych na zagadnieniach innych niż bezpośrednio ono samo. Adekwatne pozycje, nawet jeśli uwzględniały w jakiś sposób urząd rzecznika polskiego episkopatu, to dotyczyły na ogół tematyki ogólniejszej, jak choćby: komunikacja kościelna *sensu largo*¹²⁷⁴; ogólny rys historyczny funkcjonowania biura prasowego KEP¹²⁷⁵; wybrane aspekty pracy rzecznika KEP wynikające z jego przynależności do grona rzeczników episkopatów europejskich¹²⁷⁶. Rolę rzecznika KEP traktowały więc one nie tyle jako właściwy przedmiot badań, ile raczej jako jeden (i do tego niewiodący) element badawczy (częstokroć analizowany ponadto wyłącznie pod kątem wybranych i właściwych danym opracowaniom kryteriów). Dodatkowo, niektóre z przytoczonych zasobów literatury przedmiotowej, tracą swą aktualność nie tylko ze względu na sam fakt upływu czasu, lecz również z powodu nieustannie i dynamicznie dokonujących się w rzecznictwie kościelnym przemian. Brakuje więc opracowania poświęconego w całości i bezpośrednio urzędowi rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski, które podejmowałoby ów obszar badawczy w sposób kompleksowy, odnosząc się do jego genezy, ewolucji, specyfiki pracy, zakresu obowiązków, otoczenia zawodowego czy przemian na przestrzeni kadencji kolejnych rzeczników. Autor monografii żywi nadzieję, iż podjęty przez niego projekt naukowy przyczyni się do wypełnienia dostrzeżonej luki badawczej.

3.2. Uzasadnienie podjęcia tematu

Zasygnalizowany powyżej dotychczasowy brak naukowego i dostatecznie obszernego opracowania roli rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski stanowi pierwszy z motywów przekonujących nas do podjęcia badań zmierzających

¹²⁷¹ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019.

¹²⁷² Por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008.

¹²⁷³ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019.

¹²⁷⁴ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019.

¹²⁷⁵ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016.

¹²⁷⁶ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013.

w kierunku zaspokojenia tegoż niedoboru na gruncie polskiego medioznawstwa oraz przygotowania, jak wspomniano, dysertacji w pewnym sensie nowatorskiej.

Drugim motywem skłaniającym nas do zbadania roli rzecznika prasowego KEP jest fakt, iż każdy z dotychczasowych rzeczników polskiego episkopatu wciąż żyje i jest na tyle dysponowany, by móc uczestniczyć w szczegółowym badaniu empirycznym metodą odpowiednio dobranego typu wywiadu (którą w sposób szczegółowy scharakteryzujemy w dalszej części rozdziału). Od momentu ustanowienia urzędu oraz powołania pierwszego w historii rzecznika KEP w dniu 4. 06. 1998 roku¹²⁷⁷, aż do dnia otrzymania przez nas ostatniej autoryzacji¹²⁷⁸ spośród transkrypcji wywiadów przeprowadzonych w ramach badań empirycznych, urząd rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski pełnili: o. Adam Schulz (1998-2003), ks. Józef Kloch (2003-2015), ks. Paweł Rytel-Andrianik (2015-2020) i o. Leszek Gęsiak (od roku 2020). Wszyscy oni zostali poddani badaniu w ramach niniejszego projektu badawczego.

Trzecim motywem skłaniającym nas do niniejszych badań jest fakt, iż oprócz wszystkich dotychczasowych rzeczników KEP, do dziś żyją także wszyscy bezpośredni ich przełożeni z ramienia KEP, co umożliwi nam zbadanie wykonywania funkcji rzecznika KEP zarówno od strony samego zainteresowanego, jak też z perspektywy jego przełożonego w stosunku pracy. W strukturach konferencji polskich biskupów, przełożonym zawodowym rzecznika jest sekretarz generalny. Od początku funkcjonowania urzędu rzecznika prasowego KEP, aż do dnia otrzymania przez nas ostatniej autoryzacji spośród transkrypcji wywiadów przeprowadzonych w ramach badań empirycznych, funkcję sekretarza generalnego Konferencji Episkopatu Polski, a przez to bezpośredniego przełożonego rzecznika prasowego KEP pełnili: bp Piotr Libera (1998-2007), abp Stanisław Budzik (2007-2011), abp Wojciech Polak (2011-2014) oraz bp Artur Miziński (od roku 2014). Także i oni wszyscy zostali poddani badaniu w ramach niniejszego projektu badawczego.

Czwartym, wynikającym niejako z dwóch powyższych, faktorem mobilizującym nas do podjęcia niniejszych badań, oprócz wspomnianego powyżej faktu, iż wszyscy dotychczasowi rzecznicy KEP oraz ich przełożeni wciąż żyją i są dysponowani do

¹²⁷⁷ Daty utworzenia biura prasowego KEP, ustanowienia urzędu rzecznika prasowego KEP oraz powołania na ten urząd pierwszego w historii rzecznika KEP nie są tożsame. Szczegółowe kwestie związane z utworzeniem biura prasowego KEP, ustanowieniem urzędu rzecznika prasowego KEP oraz powołaniem na to stanowisko o. Adama Schulza jako pierwszego w historii rzecznika polskiego episkopatu, wraz z zaznaczeniem odpowiednich ram czasowych i szczegółów uwzględniających konteksty strukturalne i terminologiczne, zostaną omówione w adekwatnych podrozdziałach niniejszej dysertacji.

¹²⁷⁸ Ostatnią z autoryzacji otrzymaliśmy drogą mailową w dn. 19. 03. 2023 r.

przeprowadzenia z nimi badań naukowych umożliwiających osiągnięcie zamierzonych celów badawczych, jest okoliczność, iż na gruncie medioznawstwa, z żadną z tych osób nie przeprowadzono do tej pory wyczerpującego wywiadu naukowego na temat roli rzecznika prasowego KEP. Z tej racji, zarówno zasadnicza treść niniejszej monografii, jak też części bardziej historyczne czy wreszcie sama zawartość aneksu, mogą jawić się nie tylko jako wartościowy wkład w teorię rzecznictwa prasowego, lecz także jako interesujący materiał naukowy z obszaru historii mediów. Osoby bezpośrednio związane z funkcją rzecznika KEP, w ciągu wpływającego w niniejszym roku ćwierćwiecza jej wykonywania, były bowiem świadkami i uczestnikami nie tylko początków i rozwoju badanego przez nas urzędu rzecznika polskiego episkopatu, lecz także wielu przeobrażeń zachodzących w społeczeństwie, mediach oraz polskim Kościele. Ponadto, sama świadomość upływu czasu oraz kruchości ludzkiego życia, w obliczu coraz bardziej dostojnego wieku najstarszych z naszych respondentów, nakazały nam nie zwlekać z utrwaleniem ich doświadczeń, tak zresztą wyjątkowych i wartościowych naukowo na gruncie teorii rzecznictwa i historii polskich mediów, w których (jak zauważono wcześniej) adekwatnych opracowań wciąż brakuje.

Ostatnim i w pewnym sensie pozamerytorycznym, choć jednakowoż sugestywnym dla nas impulsem do przygotowania dysertacji doktorskiej na wspomniany wyżej temat pozostaje fakt, iż obszar styku mediów i Kościoła (zarówno od strony praktycznej, jak i naukowej) od lat pozostaje autorowi niniejszej pracy nieobcy. Motyw ten zdaje się korespondować z linią argumentacyjną obecną także w innych opracowaniach medioznawczych, jak choćby w pracy K. Dudka, który podkreśla, iż nie bez znaczenia dla zajęcia się przez badacza określonymi problemami są nie tylko luki w danym obszarze wiedzy oraz potrzeby społeczne, lecz także jego osobiste preferencje¹²⁷⁹.

3.3. Badania oraz metody jakościowe w naukach społecznych i medioznawczych

Wspomniany we wstępie dysertacji fakt wykorzystywania przez nauki społeczne różnych metod badawczych nie pozostaje bez znaczenia także dla zakorzenionego w nich medioznawstwa i jego metodologicznych uwarunkowań. Doświadczenie swoistej interdyscyplinarności proceduralnej badaczy społecznych w sposób naturalny i płynny przekłada się na projekty realizowane przez naukowców specjalizujących się w badaniu

¹²⁷⁹ Por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 97.

komunikacji i mediów, którzy coraz częściej i śmieiej z powodzeniem wykorzystują różnorodność obszernej oferty instrumentarium badawczego nauk społecznych¹²⁸⁰.

Ogólnie rzecz ujmując, tym, co w naukach społecznych umożliwia zbadanie i zrozumienie funkcjonowania procesów i zjawisk będących przedmiotem ich zainteresowania jest powiązanie konkretnych jednostek badań społecznych z konkretnymi aspektami tychże badań¹²⁸¹. Za jednostki badań społecznych uznaje się¹²⁸²: praktyki¹²⁸³, epizody¹²⁸⁴, spotkania¹²⁸⁵, role¹²⁸⁶, stosunki¹²⁸⁷, grupy¹²⁸⁸, organizacje¹²⁸⁹, społeczności lokalne¹²⁹⁰ oraz style i subkultury¹²⁹¹, natomiast aspektami

¹²⁸⁰ Por. *Wstęp*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 5-8. Por. także: M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 31-36.

¹²⁸¹ Por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 175-177.

¹²⁸² Por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 178-191.

¹²⁸³ Praktyki to powtarzające się sposoby działania (por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 178).

¹²⁸⁴ Epizody to wydarzenia bardziej zauważalne, lecz mniej przewidywalne (por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 179).

¹²⁸⁵ Spotkania to małe systemy społeczne wynikające z interakcji między co najmniej dwiema osobami bezpośrednio obecnymi przy sobie fizycznie (por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 180).

¹²⁸⁶ Role to związki działań wynikające z pozycji społecznych lub organizacyjnych (por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 181).

¹²⁸⁷ Stosunki to interakcje współzależnych od siebie stron społecznych (por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 183).

¹²⁸⁸ Grupa to więcej niż dwie osoby wchodzące ze sobą w interakcje przez dłuższy czas, pojmujące siebie jako odrębny byt społeczny, posiadające kryteria przynależności grupowej, umiejscowione w formalnym bądź nieformalnym kontekście organizacyjnym (por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 184).

¹²⁸⁹ Organizacje to świadomie utworzone byty zbiorowe, dążące do osiągnięcia celów formalnych w zaplanowany sposób (por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 185).

¹²⁹⁰ Społeczności lokalne to zespoły wielorako powiązanych praktyk, spotkań, grup, ról i organizacji istniejące na określonym obszarze (por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 187).

¹²⁹¹ Style i subkultury to grupy lub wzorce jednostek o podobnym położeniu społecznym, konstytuowane przez elementy behawioralne, poznawcze i normatywne, wyraźnie odróżniające się od innych grup i wzorców, niejednokrotnie wyrażające opór wobec konkretnych sił i zmian społecznych (por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 190).

badan społecznych są¹²⁹²: aspekty poznawcze¹²⁹³, aspekty emocjonalne¹²⁹⁴ i aspekty hierarchiczne¹²⁹⁵. Podjęcie prac badawczych polegających na rzetelnym i wiedzogennym wiązaniu wspomnianych jednostek i aspektów badań społecznych domaga się zastosowania odpowiednich metod naukowych. Odwołując się do powyższego wyszczególnienia, E. Babbie zauważa, iż metody ilościowe będą w tym kontekście bliższe takiemu stylowi uprawiania nauk społecznych, który jest zorientowany bardziej użytkowo i praktycznie oraz bazuje na szerokim materiale badawczym, natomiast odwołanie się do metod jakościowych pozwoli na takie powiązanie jednostek i aspektów badań społecznych, które jest charakterystyczne dla stylu bardziej akademickiego¹²⁹⁶, dla opisów teoretycznych oraz dla pogłębionych refleksji naukowych bazujących na węższej skali materiału badawczego¹²⁹⁷. Odnosząc się do wspomnianego wyżej, rudymetarnego dla metodologii nauk społecznych wyszczególnienia jednostek i aspektów badań społecznych, Babbie stwierdza również, iż w dokonaniu naukowego przyjrzenia się wymienionym jednostkom pod wskazanymi aspektami, szczególnie interesujące okazuje się zastosowanie metod jakościowych. Autor konstatuje, iż prowadzenie badań społecznych w nurcie jakościowym może ujawnić takie obszary, które przy zastosowaniu technik ilościowych okazałyby się dla badacza nieuchwytnie bądź po prostu niewidoczne¹²⁹⁸. Biorąc pod uwagę refleksje Babbiego oraz mając na uwadze charakterystykę niniejszej pracy i tematykę naszych badań, przyjrzymy się metodom jakościowym.

Należy zauważyć, iż sama nazwa metod jakościowych zdaje się przywoływać na myśl metody ilościowe jako ich komplementarne dopełnienie. Odniesienie metod jakościowych do ilościowych rozszerza charakterystykę tych pierwszych. Jak zauważają

¹²⁹² Por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 191-205.

¹²⁹³ Aspekt poznawczy to aspekt wewnętrznego i zewnętrznego znaczenia działań, aspekt reguł, norm i orientacji oraz aspekt koncepcji siebie (por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 191-196).

¹²⁹⁴ Aspekt emocjonalny to aspekt interakcji międzyosobowych, aspekt wydarzeń epizodycznych, aspekt nieformalnych praktyk, spotkań i ról, aspekt uczuć, refleksji i opinii (por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 196-200).

¹²⁹⁵ Aspekt hierarchiczny to aspekt wewnętrznych i zewnętrznych struktur funkcjonowania jednostek i organizacji, aspekt władzy, odpowiedzialności i wpływu, aspekt formalnych praktyk, spotkań i ról (por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 200-205).

¹²⁹⁶ O dwóch zasadniczych nurtach badań medioznawczych (podstawowym [akademickim] i stosowanym) wspominaliśmy nieco wcześniej (por. T. Goban-Klas, *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, w: *Studia Medioznawcze*, 2008, nr 2 [33], s. 16).

¹²⁹⁷ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 314.

¹²⁹⁸ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 314.

A. Glińska-Neweś i I. Escher, dane niemierzalne, nieposiadające jednostki miary czy też mające charakter nieobserwowalny są trudne do uchwycenia i rozpoznania metodami badań ilościowych¹²⁹⁹. Dodają: „W wielu obszarach badawczych to właśnie badania jakościowe są szczególnie odpowiednie i nie jest możliwe ich zastąpienie badaniami ilościowymi. Mowa tu przede wszystkim o pomiarze zmiennych niemierzalnych i nieobserwowalnych, jak i względnie nowych, wyłaniających się zjawisk społecznych, czy też zjawisk dotychczas mało zbadanych”¹³⁰⁰. S. Kvale precyzuje z kolei: „Metody jakościowe odpowiadają na pytania o cechy pewnego rodzaju obiektów badania, a metody ilościowe na pytania o częstość występowania obiektów tego rodzaju”¹³⁰¹.

Decyzja o wyborze metod ilościowych bądź jakościowych w projektach medioznawczych stanowi dla badaczy swoiste wyzwanie. „Obszar eksploracji nauk o mediach jest wszak ogromny”¹³⁰², jak zauważają polskie autorki. Dodają one, iż „proces krystalizacji metodologii medioznawczej w Polsce trwa, a czas na to, aby kategorycznie rozstrzygnąć kwestie definicji, podejść i paradygmatów, jeszcze nie nastąpił”¹³⁰³. Zarówno same przekazy, jak też instytucje, urzędy i procesy medialne, badać można i ujmować w sposób ilościowy i jakościowy. Da się jednak zauważyć, iż konkretny rodzaj badań i metod w obszarze nauk o komunikacji społecznej i mediach zdaje się być powiązany nie tylko z bezpośrednim przedmiotem badań, lecz także z zamierzonym charakterem publikacji.

A. Kaliszewski, podkreślając użyteczność metod ilościowych w medioznawczych badaniach statystycznych, projektach skoncentrowanych na częstotliwości przekazów medialnych oraz przedsięwzięciach eksplorujących zagadnienia związane z kanałami komunikacji, dostrzega jednak ich niewystarczalność w badaniach związanych z procesami, organizacjami i funkcjami komunikacyjnymi¹³⁰⁴. W kontekście nauk o komunikacji społecznej i mediach zauważalne jest stosowanie metod ilościowych

¹²⁹⁹ Por. A. Glińska-Neweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 76.

¹³⁰⁰ A. Glińska-Neweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 77.

¹³⁰¹ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 92-93.

¹³⁰² Por. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, *Wstęp*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 13.

¹³⁰³ Por. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, *Wstęp*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 13.

¹³⁰⁴ Por. A. Kaliszewski, E. Żyrek-Horodyska, *Kilka uwag o metodach analizy tekstów dziennikarskich*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 113-116.

w badaniu: zawartości mediów¹³⁰⁵; częstotliwości występowania przekazów medialnych oraz związanych z nimi cech i rankingów¹³⁰⁶; systematyczności i algorytmów w mediach¹³⁰⁷; rozkładu występowania konkretnych elementów przekazów medialnych¹³⁰⁸ itp. Z kolei metody i badania jakościowe napotkać można w medioznawczych projektach: rozpoznających oraz opisujących organizacje i decyzje podmiotów medialnych¹³⁰⁹; badających zjawiska medialne z perspektywy zaangażowanych w nie osób¹³¹⁰; eksplorujących konkretne zjawiska komunikacyjne z perspektywy historii mediów¹³¹¹; wpisujących się w tzw. podstawowy nurt badań medioznawczych i przygotowujących opracowania o charakterze teoretycznym¹³¹²; traktujących w sposób opisowy o teorii i praktyce rzecznictwa prasowego¹³¹³ bądź komunikowania politycznego¹³¹⁴ itp.

Da się zauważyć, iż przynależące integralnie do badań medioznawczych¹³¹⁵ metody jakościowe umożliwiają badanie zjawisk i pozyskiwanie danych wymykających się sztywnym ramom kalkulacyjnym i tabelarycznym¹³¹⁶. Fakt ten nie skazuje ich oczywiście na niemożność współpracy z metodami ilościowymi. Badania jakościowe

¹³⁰⁵ Por. K. Draj, *Historia mediów – próba ujęcia statusu i perspektyw rozwoju subdyscypliny nauk o mediach*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 95.

¹³⁰⁶ Por. M. Grzelka, A. Kula, *O ważnym problemie badań nad mediami: definiowanie*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 13.

¹³⁰⁷ Por. G. Osika, *Algorytmiczne narzędzia analizy zawartości mediów – metametodologiczne refleksje*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 185.

¹³⁰⁸ Por. I. Fiut, *Wkład profesora Walerego pisarka w rozwój polskiego medioznawstwa (prasoznawstwa)*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 18.

¹³⁰⁹ Por. A. Kaliszewski, E. Żyrek-Horodyska, *Kilka uwag o metodach analizy tekstów dziennikarskich*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdżiarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 113-116.

¹³¹⁰ Por. A. Glińska-Noweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 76.

¹³¹¹ Por. A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdżiarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 219-242. Należy zauważyć, iż historia mediów jest nauką medioznawczą i wpisuje się w dyscyplinę nauk o komunikacji społecznej i mediach (por. K. Draj, *Historia mediów – próba ujęcia statusu i perspektyw rozwoju subdyscypliny nauk o mediach*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 96-97).

¹³¹² Por. G. Umiński, *Diecezjalne WWW w Polsce a nowa ewangelizacja*, Warszawa 2017, s. 11-18, 269-277. Por. także: M. Worsowicz, *Dziennikarskie numery kwartalnika „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica” – zawartość i problemy metodologiczne*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 77, 80.

¹³¹³ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 75 (przypis nr 7).

¹³¹⁴ Por. także: M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59), s. 21-22.

¹³¹⁵ Por. K. Draj, *Historia mediów – próba ujęcia statusu i perspektyw rozwoju subdyscypliny nauk o mediach*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 96.

¹³¹⁶ Por. J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 159.

niejednokrotnie stanowią bowiem już to wstęp do badań ilościowych¹³¹⁷, już to bazujący na ich wynikach dalszy etap badań podejmowanych w celu ich pogłębienia i lepszego zrozumienia¹³¹⁸. W każdym razie, badania jakościowe służą przede wszystkim poznaniu i opisaniu różnego rodzaju zjawisk i zależności społecznych¹³¹⁹ oraz poszukują w nich regularności¹³²⁰, a badacze jakościowych interesują nie tyle liczby, ile okoliczności i motywy działania, dzięki czemu, odkrywają mechanizmy, wyjaśniają zjawiska oraz docierają do ukrytych przyczyn działań badanych podmiotów¹³²¹. B. Rąbińska i P. Ciąčka stwierdzają: „Ważność badań jakościowych wynika z faktu, że dostarczają one wiedzę na bardzo pogłębionym poziomie. Jest to wiedza o szerokim zasięgu, ekspercka (...). Wykracza ona zdecydowanie poza informacje demograficzne oraz obejmuje takie zagadnienia, jak postawy, zachowania, potrzeby i motywacje”¹³²².

Podsumowując, należy zauważyć, iż badania jakościowe nie są jedynie badaniami nieilościowymi, lecz wypracowały sobie własną tożsamość metodologiczną¹³²³. Ich zadania i cele należy dostrzec w opisie i interpretacji zjawisk społecznych prowadzących do lepszego ich rozumienia¹³²⁴. W badaniach jakościowych wagę przykładana się przede wszystkim do kontekstu i konkretnych przypadków, traktując je jako czynniki wyjaśniające dane zagadnienie¹³²⁵, dzięki czemu osoby i związane z nimi zjawiska można zbadać w sposób „szybki i wiarygodny”¹³²⁶. Badania jakościowe „oferują wiedzę życiową, dokonują rozpoznania informacyjnego, jednocześnie interpretując uzyskane informacje”¹³²⁷, a przez to dają dostęp do tego, co unikalne i umożliwiają pozyskiwanie

¹³¹⁷ Por. A. Glińska-Neweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 77.

¹³¹⁸ Por. J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 269.

¹³¹⁹ Por. M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 1 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹³²⁰ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 11.

¹³²¹ Por. B. Rąbińska, P. Ciąčka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 164.

¹³²² B. Rąbińska, P. Ciąčka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 164.

¹³²³ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 10-11. M. Nicińska stwierdza: „Początek zainteresowania technikami jakościowymi możemy datować na lata 30. XX wieku” (M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 40).

¹³²⁴ Por. A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medjoznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 240.

¹³²⁵ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 12.

¹³²⁶ B. Rąbińska, P. Ciąčka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 163.

¹³²⁷ B. Rąbińska, P. Ciąčka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 164.

байдтворенне тeорii, ктoрe мoжнa нaстeпнe пoдaдa дaлшым нaуковым дeкyсyям¹³²⁸. Пoнaдтo пoзвaлaя нa „пoглeблeннe i лeпшe рoзyмiennя yзкyснaх вынiкoв вчeшнeйшyх бaдaн”¹³²⁹.

3.4. Argumenty za zastosowaniem metod jakościowych

Przywołane powyżej refleksje polskich i zagranicznych badaczy, medioznawców oraz metodologów korespondują z wpisującymi się w dziedzinę nauk społecznych badaniami medioznawczymi oraz bezpośrednio z charakterem, przedmiotem i celem naszych badań, dotyczących roli rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski. W obliczu bowiem złożonego charakteru funkcjonowania, różnorodnego środowiska pracy i wielorakich uwarunkowań misji rzeczników prasowych różnego rodzaju instytucji (w tym podmiotów eklezjalnych), jako adekwatne jawi się przyjęcie założeń metodologicznych oraz zastosowanie aparatury badawczej metod jakościowych, które, jak pisze Kvale, mają na celu „bliższe przyjrzenie się konkretnemu światu (nie zaś sztucznym sytuacjom wytworzonym w laboratoriach) oraz opis, interpretację i wyjaśnienie zjawisk społecznych”¹³³⁰. Praca rzecznika prasowego, z całą pewnością nie będąc wytworem laboratoryjnym, jest rzeczywistością wielce dynamiczną, bazującą na licznych interakcjach zapośredniczających wspomniane wcześniej jednostki badań społecznych, przede wszystkim zaś: stosunki, role, organizacje, spotkania i epizody¹³³¹. Natomiast rozpatrywanie owych jednostek co najmniej w aspektach poznawczym i hierarchicznym jest dla metod jakościowych niejako środowiskiem naturalnym, co już wyżej zasygnalizowano.

Poza konkretną praktyką funkcjonowania, rzeczywistość pracy rzecznika prasowego, jak wspomiano wcześniej, czerpie także z adekwatnej literatury i odpowiednich dokumentów¹³³². Fakt wzajemnego przenikania się interakcji społecznych ze źródłami pisanyymi w obszarze naszych badań również skutecznie przekonuje nas do wkroczenia na ścieżkę metod jakościowych, w których „interakcje i dokumenty postrzega się jako sposoby konstruowania procesów społecznych

¹³²⁸ Por. B. Rąbińska, P. Ciąčka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 164.

¹³²⁹ B. Rąbińska, P. Ciąčka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 165.

¹³³⁰ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 11.

¹³³¹ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 37-43.

¹³³² Por. H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 11-72.

podlegających badaniom”¹³³³. Mając na uwadze umocowanie strukturalne misji rzecznika prasowego¹³³⁴, należy jednocześnie pamiętać, iż każdy rzecznik jako człowiek jest dynamicznym, elastycznym i twórczym elementem konkretnej organizacji, decydując niejednokrotnie o wykorzystaniu jej wewnętrznych zasobów i zewnętrznych szans¹³³⁵. Także i ten взгляд skłania nas do sięgnięcia po „badania jakościowe, które docierając bliżej do natury działań człowieka, wydają się zdecydowanie bardziej odpowiednie do pomiaru wielu zmiennych opisujących zjawiska społeczne w organizacji”¹³³⁶, do których instytucja KEP z pewnością się zalicza.

Podkreślana przez medioznawców możliwość pogłębionego¹³³⁷ zbadania zjawisk społecznych przy pomocy metod jakościowych dokonuje się poprzez: analizę doświadczeń jednostek i grup, analizę interakcji i aktów komunikacji oraz analizę dokumentów i podobnego rodzaju wytworów ludzkich związanych z przedmiotem badań¹³³⁸. Należy zauważyć, iż wymienione tu obszary analiz jakościowych są jednocześnie dokładnym odzwierciedleniem (scharakteryzowanych w dalszej części rozdziału) poszczególnych elementów składowych materiału źródłowego naszych badań. Tematykę roli rzecznika prasowego KEP zbadamy bowiem w oparciu o analizę doświadczeń konkretnych jednostek (wszystkich dotychczasowych rzeczników prasowych KEP i wszystkich ich dotychczasowych bezpośrednich przełożonych), analizę ich interakcji oraz analizę adekwatnej literatury medioznawczej, a także stosownych opracowań kościelnych i dokumentów eklezyjalnych.

Uznając kompatybilność założeń i procedur metod jakościowych z naszym obszarem badawczym, przystąpmy do scharakteryzowania wynikających z nich procedur badawczych.

¹³³³ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 11.

¹³³⁴ Por. P. Kubik, *Czy każde duże przedsiębiorstwo powinno zatrudniać rzecznika prasowego? Konfrontacja teorii i praktyki*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 94-119.

¹³³⁵ Por. A. Glińska-Neweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 75.

¹³³⁶ Por. A. Glińska-Neweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 76.

¹³³⁷ „Badacz jakościowy to osoba, która w swojej pracy zbiera informacje (...) na szczególnie pogłębionym poziomie” (B. Rąbińska, P. Ciąćka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 163).

¹³³⁸ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 11.

3.5. Etapy projektu badawczego

Stwierdzenia, iż w opisie projektu badawczego „niezbędna jest informacja o krokach metodologicznych podjętych podczas realizacji badania”¹³³⁹, nie trzeba, jak się zdaje, szczegółowo argumentować. S. Kvale kładzie na tę kwestię szczególny nacisk, gdy idzie o projekty prowadzone w obszarze badań jakościowych. Ich unikalna natura, jak zaznacza, „wymaga opisanie w jak najbardziej jakościowy i precyzyjny sposób metodologicznych kroków, procedur i decyzji specyficznych dla danego badania”¹³⁴⁰.

Mimo że ze względu na tzw. otwartą formułę¹³⁴¹ „sposób projektowania badań jakościowych jest określony przez dużo mniejszą liczbę procedur niż w przypadku badań ilościowych”¹³⁴², to jednak „przeprowadzenie każdego badania polega na realizacji kilku podstawowych zadań”¹³⁴³, wśród których przynajmniej ogólne zaznajomienie się z badaną tematyką na wstępie badań jest krokiem nieodzownym. W badaniach jakościowych, studia wstępne umożliwiające uprzednie zdobycie wiedzy nt. eksplorowanych zagadnień społecznych, odgrywają rolę, jak się zdaje, jeszcze istotniejszą niż w badaniach ilościowych: „W badaniach jakościowych metoda oparta na ścisłym stosowaniu się do reguł zostaje zastąpiona przez wiedzę na temat badanego zjawiska”¹³⁴⁴, zauważa Kvale. Co prawda „każdy badacz wie, iż obowiązkiem jego jest

¹³³⁹ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 209.

¹³⁴⁰ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 209.

¹³⁴¹ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 74.

¹³⁴² Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 75.

¹³⁴³ J. Lutyński wymienia w swoim opracowaniu następujące etapy projektu badawczego: 1. przygotowanie koncepcji badawczej; 2. przygotowanie lub wybór technik i sposobów badawczych; 3. wybór sytuacji badawczych, w których będzie się otrzymywać materiały (np. sytuacji, w których przeprowadzone będą wywiady [...]) oraz jednostek badania; 4. otrzymywanie materiałów; 5. krytyka, selekcja i wstępne przygotowanie materiałów do właściwego opracowania; 6. opracowanie i interpretacja materiałów; 7. napisanie elaboratu; 8. zadania organizacyjne (por. J. Lutyński, *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymywania materiałów*, w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, red. Z. Gostowski, J. Lutyński, t. II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968, s. 11-12 [przypis dolny nr 2]). Co ciekawe, R. Wimmer i J. Dominick w swoim obszernym opracowaniu metodologicznym dotyczącym badań nad mediami również wyliczają osiem kroków badawczych: 1. wybór problemu; 2. przejrzanie istniejącej literatury na temat danego problemu; 3. sformułowanie hipotez lub pytań badawczych; 4. określenie właściwej metodologii badania; 5. zebranie relewantnych danych; 6. analiza i interpretacja danych; 7. przedstawienie wyników; 8. powtórzenie badania w razie konieczności, dodając, iż kroki 2. i 8. są opcjonalne, a krok 4. jest momentem decyzji o wyborze metod ilościowych bądź jakościowych (por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 21, 25). Współcześni autorzy konstatują: „Podejście do projektu badawczego wymaga *de facto* rozpisania sobie krok po kroku biznesplanu, z kosztorysem i terminarzem włącznie”; „W trakcie realizacji projektów jakościowych, badacz musi łączyć wiele różnych ról, co w pewnym sensie czyni go jednocześnie: konsultantem strategicznym, planistą, zarządzającym treścią badania, koordynatorem projektu, moderatorem, analitykiem i komunikatorem” (B. Rąbińska, P. Ciąćka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 171).

¹³⁴⁴ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 96.

zapoznanie się z literaturą przedmiotu, zanim przystąpi on do własnych badań”¹³⁴⁵, jednak w badaniach społecznych, jak podkreśla S. Nowak, literatura przedmiotowa stanowi nie tylko punkt odniesienia, lecz „zarazem źródło, z którego czerpać będziemy założenia”¹³⁴⁶. Autor zauważa także, iż wstępny kontakt z rzeczywistością badaną jest konieczny dla „jednoznacznego sformułowania zespołu pytań, na które ma odpowiedzieć badanie”¹³⁴⁷. Ponadto, właściwe opracowanie projektu badań społecznych, do których medioznawstwo się zalicza, zakłada wg Nowaka „posiadanie określonej wiedzy o rzeczywistości badanej i znajomość pewnych zależności, którym ona podlega”¹³⁴⁸.

Autorzy zagraniczni podkreślają, iż „w naukach społecznych, aby nadać znaczenie i zrozumieć badane zjawiska, klasyfikujemy rzeczy (...) za pomocą wcześniej ustalonych terminów teoretycznych, uprzednich badań lub przyjętego pierwotnie systemu klasyfikacyjnego właściwego badanemu obszarowi rzeczywistości”¹³⁴⁹, a „w przypadku badań jakościowych sensowny projekt badawczy nadający się do przedstawienia komisji kwalifikacyjnej może być opracowany tylko po wykonaniu tej wstępnej pracy”¹³⁵⁰. Ponadto badacz, który w naukach społecznych posługuje się metodami jakościowymi, w sposób szczególny powinien wykazywać się znajomością danego obszaru i refleksyjnością w poruszaniu się po nim¹³⁵¹.

Powyższe wywody dotyczące kroków proceduralnych i szczególnego znaczenia studiów wstępnych w badaniach społecznych i projektach jakościowych stanowią w naszym przypadku *conditio sine qua non* dla przystąpienia do opracowania konkretnej aparatury metodologicznej umożliwiającej zbadanie roli rzecznika prasowego KEP.

Odnosząc się do przywołanych wcześniej procedur naukowych opisanych w medioznawczym opracowaniu metodologicznym Wimmera i Dominicka¹³⁵² i uwzględniając podkreślone powyżej znaczenie studiów wstępnych w badaniach jakościowych, zaprezentujemy kolejność etapów i odpowiadających im kroków badawczych naszego projektu¹³⁵³:

¹³⁴⁵ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 35.

¹³⁴⁶ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 35. Por. S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 54-61.

¹³⁴⁷ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 60.

¹³⁴⁸ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 51.

¹³⁴⁹ J. Lofland, D. Snow, L. Anderson, L. Lofland, *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009, s. 175.

¹³⁵⁰ H. Rubin, I. Rubin, *Jak zdążyć do celu nie wiążąc sobie rąk. Projektowanie wywiadów jakościowych*, w: *Ewaluacja w edukacji*, red. L. Korporowicz, Warszawa 1997, s. 202.

¹³⁵¹ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 12. Por. D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 150.

¹³⁵² Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 21, 25.

¹³⁵³ Opisując kolejność etapów naukowego projektu jakościowego, należy mieć na uwadze, iż jedną z cech badań jakościowych jest tzw. spiralne powracanie, czyli możliwość przechodzenia z jednego etapu do

- 1) wybór tematyki badań¹³⁵⁴;
- 2) studia wstępne¹³⁵⁵;
- 3) określenie przedmiotu, celu, problemów, pytań i hipotez badawczych¹³⁵⁶;
- 4) określenie właściwych źródeł i metod badań¹³⁵⁷;
- 5) pozyskanie i wywołanie danych¹³⁵⁸;
- 6) analiza i interpretacja danych¹³⁵⁹;
- 7) przedstawienie wyników badań¹³⁶⁰.

drugiego w przypadku wielotorowego badania różnych źródeł bądź respondentów. Mamy wówczas do czynienia nie tyle z linearnym modelem kończenia danego stadium projektu dopiero po przeprowadzeniu wszystkich zaplanowanych analiz bądź wywiadów, ile raczej ze spiralnym modelem wykorzystywania wiedzy zdobytej z jednego źródła bądź od respondenta w celu usprawnienia kroków badawczych poprzedzających przeprowadzenie analiz i wywiadów kolejnych (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 85).

¹³⁵⁴ Motywy wyboru tematyki badań opisano szczegółowo we wcześniejszej części niniejszego rozdziału.

¹³⁵⁵ Tzw. studia wstępne w niniejszym projekcie badawczym polegały na kilkukrotnej, całkowitej i dogłębnej lekturze wszystkich, dobranych przy pomocy metody *desk research*, wymienionych wcześniej dwudziestu trzech pozycji naukowych dotyczących rzecznictwa (stanowiących, jak już wspomniano, zarówno bazę teoretyczną dla studiów wstępnych, jak również ważny element składowy materiału źródłowego dla dalszych, zasadniczych etapów badań), a także dzięki zaznajomieniu się z określonymi za pomocą metody *desk research* opracowaniami naukowymi dotyczącymi rzecznictwa eklezjalnego, dokumentami Kościoła oraz wybranymi (i uwzględnionymi w poniższym wyszczególnieniu źródeł) zasobami Internetu, czy wreszcie pozostałymi, wymienionymi w bibliografii tekstami naukowymi. Jeśli chodzi o wspomniane pozycje książkowe, to ze względu na unikalny charakter projektów jakościowych, dopowiedzmy, iż traktowano je jednocześnie jako materiał źródłowy dla dalszych etapów badań już na etapie studiów wstępnych. Utwierdziła nas w tym m. in. precyzyjna konstatacja Wimmera i Dominicka: „W przeciwieństwie do podejścia ilościowego, które każe czekać z rozpoczęciem analizy na komplet wyników, analiza danych w studiach jakościowych rozpoczyna się już na początku procesu ich zbierania i jest prowadzona przez cały czas trwania projektu” (R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 163). Pozycje stanowiące dla nas zarówno bazę wstępną, jak również jeden z materiałów źródłowych zasadniczej części badań, już w fazie konceptualizacji rozczytywaliśmy przy pomocy (scharakteryzowanej poniżej) metody jakościowej analizy treści, co pomogło nam nie tylko dogłębnie zapoznać się z adekwatną terminologią naukową i właściwym rzecznictwu profesjolektem, lecz także: przygotować dokładny plan badań; sformułować przedmiot, cel, problemy, pytania i hipotezy badawcze; określić dokładnie zarówno te obszary i aspekty badań, na podjęcie których decydujemy się w projekcie, jak również i te, z których rezygnujemy; dokonać wyboru charakteru badań (mowa o charakterze jakościowym); dokładnie określić wszystkie (wymienione poniżej) elementy materiału źródłowego oraz sposoby ich pozyskania; zdecydować się na zastosowanie metody jakościowego wywiadu pogłębionego w odpowiednich jego wariantach; przygotować scenariusze i pytania wywiadu; dobrać odpowiednich dla próby badawczej respondentów; zdecydować się na konkretny rys projektu i charakter dysertacji (mowa o tzw. podstawowym [teoretycznym, akademickim] nurcie badań medioznawczych); sformułować ogólny zarys planu i spisu treści monografii.

¹³⁵⁶ Przedmiot, cel, problemy, pytania i hipotezy badawcze sformułowano dzięki obszernym i długotrwałym studiom wstępnym i opisano szczegółowo we wstępie prezentowanej rozprawy.

¹³⁵⁷ Charakterystyka metodologiczna projektu badawczego jest przedmiotem całego niniejszego rozdziału. Omówienie źródeł i metod badań nastąpi poniżej.

¹³⁵⁸ Kwestie związane z charakterem, pozyskiwaniem oraz wywoływaniem danych na podstawie adekwatnego materiału źródłowego, przy pomocy odpowiednich metod naukowych, zostaną omówione poniżej.

¹³⁵⁹ Szczegóły dotyczące sposobów analizy i interpretacji danych będą przedmiotem dalszej części rozdziału, a wnioski płynące z analiz i interpretacji stanowią zasadniczo właściwą treść niniejszej monografii.

¹³⁶⁰ Wyniki projektów badawczych polegających na przygotowaniu dysertacji doktorskiej w ramach studiów doktoranckich są prezentowane w czasie obron doktorskich i przedstawiane w formie rozpraw doktorskich, do których niniejsza monografia się zalicza.

3.6. Charakterystyka materiału źródłowego

Jak zauważają Wimmer i Dominick, „dane do badań jakościowych mogą istnieć w bardzo różnorodnych formach, takich jak notatki (...), transkrypty wywiadów, dokumenty, terminarze czy dzienniki”¹³⁶¹. Jednocześnie, wyliczając kategorie źródeł dla badań medioznawczych, prócz zawartości tzw. mediów tradycyjnych czy zasobów Internetu, wskazują także na pisma naukowe, dokumenty, dane archiwalne, czy wreszcie zachowania i codzienne sytuacje związane z podmiotami biorącymi udział w procesach komunikacyjnych¹³⁶². G. Gibbs pisze z kolei, iż w badaniach nad komunikacją i mediami, w zależności od charakteru i przedmiotu badań, oprócz zawartości mediów i konkretnych przekazów medialnych, dane pozyskuje się m. in. z: wywiadów, dokumentów czy książek¹³⁶³.

Ze względu na wspomniany już fakt, iż badany przez nas urząd rzecznika prasowego KEP jest zakorzeniony w styku zarówno teorii i praktyki, jak też Kościoła i mediów, czy wreszcie struktur instytucjonalnych i środowiska społecznego, siłą rzeczy, także i materiał źródłowy umożliwiający zbadanie jego roli będzie miał charakter złożony i wieloraki. Uwzględniając wszystkie poczynione dotychczas uwagi terminologiczne i metodologiczne, jak również dookreślenie charakteru, przedmiotu, tematyki i celu niniejszego projektu, a także doprecyzowanie naszych problemów, pytań i hipotez badawczych, podjęliśmy się pozyskania danych i przeprowadzenia badań na podstawie następujących materiałów źródłowych: transkrypcji jakościowych wywiadów badawczych przeprowadzonych ze wszystkimi dotychczasowymi rzecznikami KEP i przełożonymi rzeczników KEP; wewnętrznych dokumentów KEP w sposób bezpośredni dotyczących urzędu rzecznika KEP; naukowej i fachowej literatury z zakresu komunikowania społecznego dotyczącej rzecznictwa prasowego; tekstów oficjalnego nauczania Kościoła; transkrypcji jakościowych wywiadów eksperckich udzielonych nam przez wybranych pracowników watykańskich instytucji medialnych; wybranych wywiadów (prasowych, radiowych i audiowizualnych) udzielonych przez wszystkich dotychczasowych rzeczników KEP w związku z rozpoczęciem bądź zakończeniem pełnienia urzędu. Wśród źródeł (jak zasygnalizowano we wstępie dysertacji) możemy wyróżnić źródła podstawowe i źródła pomocnicze:

- 1) źródła podstawowe:

¹³⁶¹ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 162.

¹³⁶² Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 26-31.

¹³⁶³ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 21.

- a) treść jakościowych wywiadów badawczych ze wszystkimi dotychczasowymi rzecznikami KEP (utrwalona w formie transkrypcji);
 - b) treść jakościowych wywiadów badawczych ze wszystkimi dotychczasowymi przełożonymi rzecznika KEP (utrwalona w formie transkrypcji);
 - c) przedmiotowe dokumenty wewnętrzne Konferencji Episkopatu Polski¹³⁶⁴;
- 2) źródła pomocnicze:
- a) literatura określona w bibliografii mianem literatury przedmiotu¹³⁶⁵;
 - b) literatura określona w bibliografii mianem tekstów magisterium Kościoła¹³⁶⁶;
 - c) treść jakościowych wywiadów eksperckich z obecnym prefektem Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej oraz z obecną wicedyrektorką Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej (utrwalona w formie transkrypcji);
 - d) wybrane, opublikowane w mediach teksty prasowe¹³⁶⁷ (w tym wywiady ze wszystkimi dotychczasowymi rzecznikami KEP), mające charakter programowy bądź podsumowujący¹³⁶⁸.

¹³⁶⁴ Dokumentami tymi są: *Statut KEP z 1995 r.*, *Regulamin KEP z 1996 r.*, *Regulamin Rzecznika KEP z 1999 r.*, *Statut KEP z 2009 r.*, *Regulamin KEP z 2009 r.* oraz trzy inne dokumenty instruktażowe KEP.

¹³⁶⁵ Jak już wielokrotnie wspomniano, jednym ze źródeł niniejszego projektu, stanowiącym zarówno podstawę tzw. studiów wstępnych, jak również rdzeń przyjętej przez nas teoretycznej perspektywy komunikowania społecznego w zakresie rzecznictwa prasowego, a ponadto punkt odniesienia dla konceptualizacji i przeprowadzenia przez nas badań empirycznych, są dwadzieścia trzy adekwatne pozycje naukowe traktujące o rzecznictwie prasowym. Fakt, iż dzieła te są pozycjami wyłącznie literatury polskiej nie tylko nie stanowi dla nas przeszkody w nadaniu im rangi źródłowych dzieł pomocniczych, lecz jest nadto ku temu dodatkowym argumentem. Opracowania te nie pozbawiają nas bowiem adekwatnych odniesień do literatury międzynarodowej ani do aktualnych zdobyczy autorów zagranicznych, gdyż wielokrotnie się do nich odnoszą, wykorzystując twórczo efekty ich pracy. Jednocześnie, przy ich udziale, formułują teorie i postulaty w języku polskim, w którym powstaje niniejsza monografia, i z którym badany przez nas urząd rzecznika KEP jest związany zarówno od strony formalnej, jak i praktycznej. Dodatkowo, autorzy polskojęzyczni o wiele lepiej rozumieją realia historyczne, naukowe i praktyczne rzecznictwa prasowego w naszym kraju, co w perspektywie całego realizowanego przez nas projektu jest ważnym atutem. Stąd też, zamierzonego odniesienia się głównie do literatury polskojęzycznej w odpowiednim zakresie, autor niniejszej pracy nie tylko nie traktuje jako ograniczenia, lecz uważa je za odpowiednią dla realizacji celów badania decyzję metodologiczną.

¹³⁶⁶ Chodzi o teksty oficjalnego nauczania Kościoła dotyczące mediów, komunikowania społecznego i rzecznictwa prasowego.

¹³⁶⁷ Jest to siedem tekstów prasowych, spośród których sześć to wywiady prasowe z rzecznikami, a jeden to tematyczny artykuł prasowy podsumowujący w sposób opisowy kadencję ks. J. Klocha. Pięć z siedmiu jednostek zostało opublikowanych w Internecie w formie tekstowej, jeden (wywiad radiowy z o. L. Gęsiakiem) opublikowano jako plik dźwiękowy, a jeden jako materiał audiowizualny (wywiad z ks. J. Klochem na platformie *YouTube*). W przypadku wywiadu audio i wywiadu wideo, teksty traktowane przez nas jako materiał źródłowy będzie stanowiły dosłowne transkrypcje wypowiedzi zamieszczone w aneksie.

¹³⁶⁸ Wspomniane jednostki prasowe zostały opublikowane przed rozpoczęciem niniejszego projektu badawczego i nie były przygotowane przez autora niniejszej monografii. Stanowią one wartościowe źródło badawcze ze względu na okoliczności ich publikacji oraz charakter wypowiedzi rzeczników. Trzy z nich pełniły rolę podsumowania okresu pełnienia urzędu rzecznika i zostały opublikowane na jego zakończenie (wywiad z o. Adamem Schulzem, wywiad z ks. Józefem Klochem oraz tekst na jego temat), a cztery pozostałe były tekstami w pewnym sensie programowymi, opublikowanymi w pierwszych dniach (wywiady z ks. Pawłem Rytlem-Andrianikiem) bądź tygodniach (wywiady z o. Leszkiem Gęsiakiem) pełnienia urzędu. Lista tekstów (w kolejności ich publikacji w mediach) prezentuje się następująco:

Jeśli chodzi o empiryczność materiału badawczego stanowiącego główne źródła niniejszego projektu, należy zauważyć, iż fakt korzystania z metod jakościowych nie pozbawia nas dostępu do istotnych dla badań naukowych danych empirycznych. W sensie szerokim empiryczność badań jakościowych wyraża się w: badaniu pozwalających się klasyfikować zjawisk realnych i poznawalnych; pozyskiwaniu danych wynikających z empirii, czyli konkretnych i rzeczywistych doświadczeń; precyzyjnym definiowaniu; łączeniu teoretycznych pojęć ze światem empirycznym (i odwrotnie) przy pomocy konkretnych jakościowych instrumentów pomiarowych. W sensie wąskim natomiast zarówno dwie zasadnicze metody naszych badań, czyli jakościowa analiza treści oraz jakościowy wywiad badawczy, jak również sam charakter źródła wywołanego przy pomocy drugiej metody, wykazują się charakterem empirycznym. Jeśli chodzi bowiem o jakościową analizę treści, zauważmy za G. Gibbssem, iż polega ona na pracy z dużą ilością materiału empirycznego, występującego najczęściej w formie tekstowej (jak np. książki, dokumenty, transkrypcje)¹³⁶⁹. Wywiad z kolei, jak zauważają polskie badaczki, „polega na empirycznym poszukiwaniu nowych zależności poprzez

-
- 1) wywiad z o. Adamem Schulzem opublikowany w dn. 16. 06. 2003 r. pt. *Mediom trudno jest pokazać świętość Kościoła* przeprowadzony przez P. Bielińskiego:
 - a) źródło: <https://kair.ekai.pl/depesza/108373/show?q> (15. 05. 2023);
 - b) pozycja transkrypcji w aneksie: Aneks, XI;
 - 2) wywiad z ks. Józefem Klochem opublikowany w dn. 9. 06. 2015 r. pt. *12 lat rzecznikowania – podsumowanie* przeprowadzony przez biuro prasowe KEP:
 - a) źródło: <https://www.youtube.com/watch?v=ehqYBluBTr4> (15. 05. 2023);
 - b) pozycja transkrypcji w aneksie: Aneks, XII;
 - 3) wywiad z ks. Pawłem Rytlem-Andrianikiem opublikowany w dn. 9. 06. 2015 r. pt. *Nikogo nie będę wykluczał* przeprowadzony przez T. Krzyżaka:
 - a) źródło: <https://www.rp.pl/kosciol/art4484291-rzecznik-episkopatu-dla-rzeczpospolitej-nikogo-nie-bede-wykluczal> (15. 05. 2023);
 - b) pozycja transkrypcji w aneksie: Aneks, XIV;
 - 4) wywiad z ks. Pawłem Rytlem-Andrianikiem opublikowany w dn. 10. 06. 2015 r. pt. *Szesnaście języków to za mało!* przeprowadzony przez T. Królaka:
 - a) źródło: <https://stacja7.pl/wiara/szesnascie-jezykow-to-za-malo-wywiad-z-nowym-rzecznikiem-kep/> (15. 05. 2023);
 - b) pozycja transkrypcji w aneksie: Aneks, XV;
 - 5) artykuł nt. ks. Józefa Klocha opublikowany w dn. 21. 06. 2015 r. pt. *Ogniwo w moście, które łączy* autorstwa ks. Artura Stopki:
 - a) źródło: <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2015/Przewodnik-Katolicki-24-2015/Wiara-i-Kosciol/Ogniwo-w-moscie-ktory-laczy> (15. 05. 2023);
 - b) pozycja transkrypcji w aneksie: Aneks, XIII;
 - 6) wywiad z o. Leszkiem Gęsiakiem opublikowany w dn. 6. 09. 2020 r. pt. *Obecność Kościoła w mediach społecznościowych jest niezbędna* przeprowadzony przez redaktorkę Radia Warszawa:
 - a) źródło: <https://radiowarszawa.com.pl/rzecznik-kep-obecnosc-kosciola-w-mediach-spolecznosciowych-jest-niezbedna/> (15. 05. 2023);
 - b) pozycja transkrypcji w aneksie: Aneks, XVI;
 - 7) wywiad z o. Leszkiem Gęsiakiem opublikowany w dn. 14. 10. 2020 r. pt. *Sklejanie podzielonego* przeprowadzony przez o. R. Bieleckiego i K. Kolską:
 - a) źródło: <https://wdrodze.pl/article/sklejanie-podzielonego/> (15. 05. 2023);
 - b) pozycja transkrypcji w aneksie: Aneks, XVII.

¹³⁶⁹ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 23.

pogłębienie wiedzy na temat zależności już stwierdzonej, ewentualnie lepszym rozpoznaniu okoliczności towarzyszących jej przebiegowi”¹³⁷⁰. O empirycznym charakterze danych pozyskiwanych dzięki metodzie wywiadu pisze także S. Gudkova, podkreślając, iż wywiad jakościowy stosuje się „w celu zgromadzenia materiału empirycznego”¹³⁷¹. Zarówno zastosowana przez nas metoda analityczna, jak również proces prowadzenia wywiadów, związane są w naszym przypadku z materiałem utrwalonym w formie przede wszystkim tekstowej. Analizujemy materiał empiryczny w formie transkrypcji, stanowiącej tekstowo utrwalone dane wywołane za pomocą wywiadu. Dodatkowo, posługując się analizą jakościową w naszym projekcie, badamy (jak wspomniano) także innego rodzaju materiały źródłowe. Silverman stwierdza, iż akt transkrypcji wywiadu czyni z niego źródło empiryczne w formie tekstowej¹³⁷², a Kvale dodaje, że „transkrypcje wywiadów są traktowane jako solidne dane empiryczne, na których opiera się dany projekt badawczy”¹³⁷³. Ostatecznie można stwierdzić za P. Urbańczykiem, iż hipotezy i pytania badawcze projektów jakościowych częstokroć konfrontuje się z empirią w oparciu o dane przekształcone w zapis tekstowy¹³⁷⁴.

3.7. Charakterystyka metod badawczych

„Mając wyznaczony przedmiot, problem oraz cel badań, musimy zastanowić się jaka metoda (...) będzie w stanie najefektywniej odpowiedzieć na stawiane przez nas pytania względem przedmiotu badań”¹³⁷⁵, pisze M. Żelazo. Podobnie i w naszym wypadku: określiwszy tematykę, przedmiot, cel oraz charakter pracy; wyznaczywszy problemy, pytania i hipotezy badawcze; zdecydowawszy się na przeprowadzenie projektu w charakterze jakościowym; dokonawszy wyszczególnienia jego etapów, a ponadto opisawszy materiał badawczy i podjąwszy kwestię jego empiryczności, przystąpmy do

¹³⁷⁰ A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdżiarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 240. Por. także: K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 94.

¹³⁷¹ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 113.

¹³⁷² Por. D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy tekstu, rozmowy i interakcji*, Warszawa 2008, s. 145.

¹³⁷³ Kvale S., *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 154.

¹³⁷⁴ Por. *Metodologia nauk społecznych i humanistycznych*, red. M. Jakubiec, P. Urbańczyk, Kraków 2020 (<https://www.copernicuscollege.pl/podreczniki/metodologia-nauk-spoecznych-i-humanistycznych/tresc> [10. 02. 2023]).

¹³⁷⁵ M. Żelazo, *Kwestionariusz wywiadu jako narzędzie badawcze*, w: *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, nr 2 (6), 2013, s. 222.

określenia oraz szczegółowej charakterystyki stosowanych w niniejszym projekcie metod badawczych.

Metoda jest systematycznie stosowanym sposobem postępowania prowadzącym do oczekiwanego wyniku¹³⁷⁶. Badacze definiują ją w skrócie jako procedurę postępowania¹³⁷⁷ bądź po prostu sposób dotarcia do celu¹³⁷⁸. W literaturze zwraca się także uwagę na wartościowy zabieg łączenia metod. „Aby przedstawić dane zjawisko, należy sięgnąć po optymalnie dobrane metody badawcze. Sprawdzić może się podejście łączące różne metody badawcze”¹³⁷⁹, pisze I. Dąbrowska, a E. Babbie dodaje: „prowadząc badania na dany temat, najbezpieczniej jest stosować kilka metod badawczych”¹³⁸⁰. Należy jednak dodać za J. Lutyńskim, iż łatwiej o dobór klasycznej metody, gdy badacz korzysta wyłącznie „z utrwalonych źródeł, które powstały niezależnie od jego działalności”¹³⁸¹, a „inaczej sprawa otrzymywania materiałów przedstawia się wtedy, gdy badacz sam wywołuje źródła”¹³⁸². Mając na uwadze powyższe wskazania metodologiczne dopowiedzmy, iż w przypadku naszych badań, mieliśmy do czynienia zarówno ze źródłami utrwalonymi (książki, dokumenty, publikacje medialne), jak również takimi, które wywołać musieliśmy sami (dane pozyskane w drodze wywiadów). Stąd też, siłą rzeczy, także i w naszym projekcie doszło do zewnętrznych i wewnętrznych¹³⁸³ zabiegów triangulacyjnych: zarówno w kwestii wykorzystania kilku metod badawczych w całym projekcie (triangulacja zewnętrzna), jak również z punktu widzenia różnych wariantów metody łączonych w obszarze jej samej (triangulacja wewnętrzna). Kwestię tę doprecyzujemy poniżej przy okazji szczegółowej charakterystyki jakościowej analizy treści oraz jakościowego wywiadu badawczego.

Dodajmy jeszcze, iż sygnalizowane wcześniej użycie metody *desk research* znalazło zastosowanie głównie w opisaney powyżej fazie studiów wstępnych, i że nie

¹³⁷⁶ Por. E. Nowak, K. Głowiński, *Teoretyczne metody badawcze w naukach społecznych*, w: *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, nr 2 (6), 2013, s. 138.

¹³⁷⁷ Por. M. Żelazo, *Kwestionariusz wywiadu jako narzędzie badawcze*, w: *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, nr 2 (6), 2013, s. 223.

¹³⁷⁸ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 79.

¹³⁷⁹ I. Dąbrowska, *Badanie aktywności internautów w mediach społecznościowych*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 245.

¹³⁸⁰ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 306.

¹³⁸¹ J. Lutyński, *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymywania materiałów*, w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, red. Z. Gostowski, J. Lutyński, t. II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968, s. 11.

¹³⁸² J. Lutyński, *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymywania materiałów*, w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, red. Z. Gostowski, J. Lutyński, t. II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968, s. 11.

¹³⁸³ Terminy „triangulacji zewnętrznej” i „triangulacji wewnętrznej” są robocze, nieoficjalne i wprowadzone przez autora niniejszej pracy wyłącznie na użytek własny dysertacji.

stanowiła ona w naszym projekcie metody o znaczeniu równie poczesnym, co wspomniane metody jakościowe analizy i wywiadu. Podobnie ma się rzecz z metodą analizy zawartości mediów, która w naszym projekcie pełni rolę raczej wtórną i co najwyżej wspomagającą. Ze względu na zakres i cel zastosowania, metodę *desk research* moglibyśmy na własny użytek dookreślić swoistym mianem premetody badawczej, natomiast metodę analizy zawartości mediów nazwać metodą uzupełniającą czy też raczej akcesorium metodologicznym aniżeli metodą stosowaną dla osiągnięcia istotnych celów całego projektu (co zresztą zostanie wyjaśnione w adekwatnym miejscu dalszej części rozdziału). Niemniej, ze względu na sam fakt posłużenia się metodą *desk research* oraz biorąc pod uwagę skorzystanie (skądinąd w bardzo wąskim zakresie) z metody analizy zawartości mediów, także i ich charakterystyce oddajemy poniżej należyte miejsca. Siłą rzeczy, nie poświęcimy im jednak ustępów tak obszernych, jak opisaniu dwóch metod (analizy i wywiadu) o znaczeniu dla naszych badań zasadniczym. Wpierw odniesiemy się do metody *desk research*, następnie przejdziemy do opisu dwóch naszych metod kluczowych, a zakończymy krótką charakterystyką metody pomocniczej, jaką w naszym projekcie jest analiza zawartości mediów. Kolejność ta pozwoli na odpowiednie usystematyzowanie całości charakterystyki metodologicznej oraz odzwierciedli możliwie najwierniej kolejność naszych kroków badawczych. Podsumowując, zastosowane przez nas metody naukowe to:

- 1) metoda *desk research*¹³⁸⁴;
- 2) metoda jakościowej analizy treści¹³⁸⁵;
- 3) metoda jakościowego wywiadu badawczego¹³⁸⁶;
- 4) metoda analizy zawartości mediów.

Przystąpmy teraz do szczegółowego (i odpowiadającego znaczeniu dla naszego projektu badawczego) scharakteryzowania każdej z nich.

¹³⁸⁴ W niniejszym projekcie zastosowano metodę *desk research* w tzw. wariacie wspomagającym, co omówimy poniżej.

¹³⁸⁵ Ujęte w sposób roboczy (oraz wyjaśnione i scharakteryzowane poniżej) dookreślenie dokładnego wariantu zastosowanej przez nas metody jakościowej analizy treści to: „uwzględniająca interpretację, narracyjno-biograficzno-opisowo-historyczną jakościową analizę treści zorientowaną medioznawczo”.

¹³⁸⁶ Ujęte w sposób roboczy (oraz wyjaśnione i scharakteryzowane poniżej) dookreślenie dokładnego wariantu zastosowanej przez nas metody jakościowego wywiadu badawczego to: „naukowy (badawczy, akademicki), jakościowy, słabostandaryzowany, semistrukturyzowany (swobodny), indywidualny wywiad pogłębiony (intensywny) o charakterze biograficzno-faktograficzno-eksperymentalnym, celu eksploracyjno-opisowo-wyjaśniającym i strategii narracyjnej, przeprowadzany jawnie w formach: osobistej (bezpośredniej), telefonicznej, e-mailowej i wideokonferencyjnej”.

3.7.1. Desk research

Mimo coraz częstszego stosowania w projektach marketingowych i celach komercyjnych, metoda *desk research* jest jednocześnie ważnym elementem aparatury metodologicznej projektów naukowych¹³⁸⁷. Sama jej nazwa oznacza tyle, co „badanie gabinetowe”¹³⁸⁸ czy też „badanie zza biurka”¹³⁸⁹. Jak zauważa A. Miotk, nazwa ta jest integralnie związana ze sposobem prowadzenia pracy polegającym na poszukiwaniu (współcześnie przede wszystkim dzięki Internetowi¹³⁹⁰) informacji, danych oraz wyników badań już wcześniej przeprowadzonych¹³⁹¹.

Ze względu na zastosowanie metody *desk research* w skali całego projektu badawczego, literatura wyróżnia tzw. *desk research* wspomagający oraz tzw. *desk research* zasadniczy¹³⁹². Jak zauważa Z. Bednarowska, metoda *desk research* stosowana w wariacie zasadniczym tym różni się od wariantu wspomagającego, że można zbudować na niej odrębny projekt badawczy, w którym za pomocą *desk research* nie tylko poszukuje się informacji i dokonuje przeglądu literatury, lecz dodatkowo, określa się cel badań i udziela się odpowiedzi na pytania badawcze projektu, w którym wytwarza się dane w postaci tzw. informacji kontekstowych. Natomiast metoda *desk research* w wariacie wspomagającym, zgodnie z nazwą, jest metodą wspomagającą projekt (w tym właściwe mu metody), wykorzystywaną na początkowym etapie badań, przed rozpoczęciem kolejnych etapów, stosowaną w celu odnalezienia źródeł informacji na badany temat¹³⁹³. Charakteryzując wariant wspomagający metody *desk research*, autorka docenia jego wartość także w kontekście formułowania hipotez oraz konceptualizacji pytań badawczych¹³⁹⁴, co znalazło zastosowanie także i w naszym projekcie. Odnosząc się do wariantu rozumianego przez Bednarowską jako *desk research* wspomagający,

¹³⁸⁷ Por. M. Makowska, *Desk research*, w: *Analiza danych zastanych. Przewodnik dla studentów*, red. M. Makowska, Warszawa 2013, s. 80.

¹³⁸⁸ Por. <https://pl.bab.la/slownik/angielski-polski/desk-research> (7. 12. 2022).

¹³⁸⁹ Por. <https://dobrebadiania.pl/desk-research-badania-zza-biurka-badania-gabinetowe/> (7. 12. 2022).

¹³⁹⁰ „W badaniach *desk research* (...) nie musimy ruszać się zza biurka” (M. Makowska, *Desk research*, w: *Analiza danych zastanych. Przewodnik dla studentów*, red. M. Makowska, Warszawa 2013, s. 82).

¹³⁹¹ Por. <https://annamiotk.pl/desk-research-co-to-jest-wiecej-o-metodzie-badawczej/> (7. 12. 2022).

¹³⁹² Por. Z. Bednarowska, *Desk research – wykorzystanie potencjału danych zastanych w prowadzeniu badań marketingowych i społecznych*, w: *Marketing i rynek*, nr 7/2015, s. 19.

¹³⁹³ Por. Z. Bednarowska, *Desk research – wykorzystanie potencjału danych zastanych w prowadzeniu badań marketingowych i społecznych*, w: *Marketing i rynek*, nr 7/2015, s. 19.

¹³⁹⁴ Por. Z. Bednarowska, *Desk research – wykorzystanie potencjału danych zastanych w prowadzeniu badań marketingowych i społecznych*, w: *Marketing i rynek*, nr 7/2015, s. 19.

M. Makowska definiuje go wprost jako „zapoznanie się z tym, co przed nami napisali inni”¹³⁹⁵.

„*Desk research* wykorzystują uczelnie, ale wykorzystują go również studenci (...) pisząc swoje prace dyplomowe”¹³⁹⁶, zauważa Miotk. Od strony praktycznej, stosowany przez nas *desk research* wspomagający nie wiąże się z rozbudowaną procedurą badawczą¹³⁹⁷. „Do poszukiwań wykorzystuje się wyszukiwarkę internetową, a czasem też bazę tekstów naukowych”¹³⁹⁸, co jest niewątpliwą zaletą metody. Gdy idzie o pozostałe zalety, badacze podkreślają fakt, iż w „badaniu z za biurka” wykorzystuje się (jak wspomniano) dane opracowane już przez innych. Ponadto, posługując się metodą *desk research* nie wpływa się na pozyskiwany materiał badawczy od strony jego jakości (co ma związek z cechą metodologiczną nazywaną przez autorów niereaktywnością¹³⁹⁹).

Wadę metody może stanowić fakt, iż jest ona raczej niesamowystarczalna, gdy idzie o projekty badawcze mające na celu zbadanie zjawisk społecznych bądź eksplorację jakichkolwiek obszarów zakorzenionych w empirii¹⁴⁰⁰.

W naszych badaniach zastosowaliśmy metodę *desk research* w wariacie wspomagającym, wykorzystując ją we wspomnianym wyżej etapie studiów wstępnych. Zasadnicze badanie za pomocą *desk research* przeprowadziliśmy w czwartym kwartale 2020 roku¹⁴⁰¹. Dzięki „badaniu gabinetowemu” przeprowadzonemu z wykorzystaniem Internetu¹⁴⁰², określiliśmy istotne dla naszego projektu źródła naukowe, co pozwoliło

¹³⁹⁵ M. Makowska, *Desk research*, w: *Analiza danych zastanych. Przewodnik dla studentów*, red. M. Makowska, Warszawa 2013, s. 81.

¹³⁹⁶ <https://annamiotk.pl/desk-research-kiedy-przeprowadzic-7-typowych-sytuacji/> (7. 12. 2022). A. Miotk dodaje: „Badanie wykonują też naukowcy, którzy piszą artykuły teoretyczne. Także wtedy, gdy przygotowują projekty badawcze i próbują ustalić potencjalnie interesujące obszary badawcze” (<https://annamiotk.pl/desk-research-kiedy-przeprowadzic-7-typowych-sytuacji/> [7. 12. 2022]).

¹³⁹⁷ „Do badania *desk research* nie musimy przeprowadzać żadnych badań w terenie. Nie ma potrzeby budowania kwestionariusza ankiety czy dyspozycji wywiadu. Nie trzeba zatrudniać ankierów, moderatorów, koordynatorów projektów. Nie ma respondentów” (M. Makowska, *Desk research*, w: *Analiza danych zastanych. Przewodnik dla studentów*, red. M. Makowska, Warszawa 2013, s. 81).

¹³⁹⁸ <https://annamiotk.pl/desk-research-co-to-jest-wiecej-o-metodzie-badawczej/> (7. 12. 2022).

¹³⁹⁹ Metody niereaktywne to metody niewpływające na badane przez siebie źródła, zjawiska czy zachowania (por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 340. Por. także: R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 351).

¹⁴⁰⁰ Por. <https://annamiotk.pl/desk-research-co-to-jest-wiecej-o-metodzie-badawczej/> (7. 12. 2022).

¹⁴⁰¹ Należy dodać, iż od momentu właściwego „badania gabinetowego”, aż do końca 2022 r., regularnie, co kwartał, przy użyciu metody *desk research* podejmowaliśmy kroki mające na celu ewentualną aktualizację listy pozycji źródłowych. Należy stwierdzić, iż od czasu przeprowadzenia przez nas zasadniczego etapu „badania z za biurka” pod koniec roku 2020, aż do końca roku 2022, stan literatury wpisującej się w badaną przez nas tematykę, którą ze względu na przyjęte przez nas kryteria moglibyśmy uznać za źródłową, powiększył się o jedną zaledwie pozycję (mowa o książce M. Gierwazik z 2021 roku).

¹⁴⁰² Warto dopowiedzieć, iż w przypadku stosowania przez nas metody *desk research* w wariacie wspomagającym, poszukiwano źródeł nie tyle „w Internecie”, ile raczej „za pomocą Internetu”. Mimo powoływania się, co oczywiste, w niektórych miejscach niniejszej monografii na zasoby Sieci, głównymi źródłami badań (oprócz danych wywołanych za pomocą własnych badań empirycznych), w przeważającej mierze pozostają dane pozyskane ze źródeł opublikowanych drukiem (zbadanych przez nas za pomocą

nam poznać aktualny stan badań medioznawczych nad rzecznictwem prasowym i rzecznikami instytucji eklesjalnych. Ponadto, dzięki wspomaganemu „badaniu z za biurka” sprecyzowaliśmy charakter interesujących nas tekstów nauczania Kościoła oraz adekwatnych jego wewnętrznych dokumentów, jak również dotarliśmy do odpowiedniego rodzaju zasobów Internetu. Ostatecznie więc, metoda *desk research* pozwoliła nam dookreślić konkretny materiał źródłowy, szczególnie zaś ten pozyskany w celu przebadania go za pomocą jakościowej analizy treści¹⁴⁰³, do charakterystyki której właśnie przechodzimy.

3.7.2. Jakościowa analiza treści

Przystępując do charakterystyki metody określonej mianem jakościowej analizy treści, podejmiemy wpiery próbę zdefiniowania każdego z członów składowych jej nazwy. Domaga się tego nie tylko precyzja metodologiczna, lecz także (a może i przede wszystkim) fakt, iż pod przytoczoną nazwą niektórzy rozumieją metodę inną niż przez nas stosowana. Jako że właściwy metodzie (i uwzględniony w nazwie) charakter jakościowy został omówiony już wcześniej, skupimy się wpiery na samej istocie analizy jako takiej, a następnie na tym, czym właściwie jest treść i jak należy ją rozumieć w kontekście naszych badań.

„Analiza polega na myślowym lub faktycznym podziale lub rozczłonkowaniu jakiegoś przedmiotu badań na jego części składowe, tzn. elementy, strony, cechy”¹⁴⁰⁴, pisze J. Sztumski. Tak rozumiana analiza, poprzez wnikliwe poznanie każdej z wyszczególnionych części składowych oraz ich roli w badanej całości, umożliwia dojście do tego, co w owej całości jest ogólne i prawidłowe¹⁴⁰⁵. G. Gibbs dodaje: „Pojęcie

metody jakościowej analizy treści). Użyteczność Internetu objawiała się w tym względzie nie tyle w umożliwieniu nam dostępu do tychże źródeł, ile raczej w udostępnieniu nam informacji o nich oraz nakierowaniu na możliwość i sposób pozyskania ich (co jest, jak się zdaje, celem stosowania wspomaganego wariantu *desk research*). W innym przypadku mielibyśmy do czynienia nie tyle z triangulacją odrębnych metod *desk research* i jakościowej analizy treści, ile raczej z jedną metodą klasycznej analizy zawartości Internetu, której w naszym projekcie nie stosowaliśmy. Przeszukiwanie Sieci za pomocą „badania gabinetowego”, mimo że nosi znamiona analizy zasobów Internetu *sensu largo*, nie jest jeszcze jednak analizowaniem jej zawartości w rozumieniu metodologicznego ujęcia analizy zawartości Sieci *sensu stricto*.

¹⁴⁰³ Oprócz określonych za pomocą metody *desk research* materiałów zawierających istotne dla naszego badania dane zastane, jakościowej analizie treści poddane zostały także dane wywołane dzięki metodzie wywiadu badawczego, co wstępnie sygnalizowaliśmy już wcześniej, a szczegółowo omówimy poniżej.

¹⁴⁰⁴ J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 78.

¹⁴⁰⁵ Por. J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 78. Por. także: E. Nowak, K. Głowiński, *Teoretyczne metody badawcze w naukach społecznych*, w: *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, nr 2 (6), 2013, s. 140.

analizy zakłada pewien rodzaj przekształcenia. Wychodzisz od zazwyczaj rozbudowanego zbioru danych, a następnie poddajesz go obróbce za pomocą procedur analitycznych tak, by ostatecznie uzyskać przejrzystą, zrozumiałą, wnikliwą, rzetelną, nie mówiąc o tym, że oryginalną analizę¹⁴⁰⁶. W tym miejscu należy zauważyć, iż sygnalizowana wcześniej, właściwa metodologii badań społecznych (w tym także medioznawczych) możliwość podejścia ilościowego bądź jakościowego, nie omija także metod analitycznych. W obu przypadkach mamy co prawda do czynienia z analizą rozumianą jako wspomniane rozczłonkowanie i przekształcenie, natomiast różnica zdań między badaczami ilościowymi i jakościowymi dotyczy samego podejścia do owej transformacji. Analizy dokonywane przez badaczy ilościowych „skupiają się na biurowych procesach¹⁴⁰⁷, które się z nią wiążą¹⁴⁰⁸, natomiast dla badaczy jakościowych „analiza to przede wszystkim kwestia interpretacji i swoistego tłumaczenia danych¹⁴⁰⁹. W naszym projekcie badawczym rozumiemy analizę zgodnie z przytoczonymi powyżej definicjami, a nasze podejście do niej ma charakter jakościowy.

Angielska nazwa metody, czyli *content analysis* jest tyleż obszerna, co problematyczna. Funkcjonuje bowiem jako odpowiednik dwóch polskich nazw przysługujących zupełnie odrębnym metodom: analizie treści i analizie zawartości (które chcemy odróżnić). Angielskie słowo *content* może oznaczać zarówno treść, jak i zawartość, a w dalszej kolejności także wyposażenie, dziedzinę czy materiał¹⁴¹⁰. Z kolei pod polskim słowem „treść” kryją się zawartość, sens, istota, esencja, substancja, czy najogólniej rzecz biorąc: to, o czym się mówi¹⁴¹¹. „Zawartość” wyraża natomiast ni mniej, ni więcej, jak po prostu: to, co się w czymś znajduje, czyli ilość składnika, czy też właśnie treść¹⁴¹².

Zarówno złożoność kwestii językowych, jak też dwa style podejścia do charakteru metodologicznego omawianej metody, doprowadzają do pewnego rodzaju chaosu definicyjnego, przez co wspomniane dwa polskie odpowiedniki nazwy *content analysis* niekiedy stosuje się nieprecyzyjnie, albo też niejednoznacznie definiuje się czy to analizę zawartości, czy też analizę treści.

¹⁴⁰⁶ G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 20.

¹⁴⁰⁷ Do tzw. procesów biurowych Gibbs zalicza: sortowanie, wyszukiwanie i indeksowanie danych pozyskanych na podstawie analizy treści oraz zarządzanie nimi (por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 20).

¹⁴⁰⁸ G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 20.

¹⁴⁰⁹ G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 20.

¹⁴¹⁰ Por. <https://pl.bab.la/slownik/angielski-polski/content> (14. 02. 2023).

¹⁴¹¹ Por. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/treść.html> (14. 02. 2023).

¹⁴¹² Por. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/zawartość.html> (14. 02. 2023).

Mimo że w naukach społecznych (a w pierwszej połowie XX w. także w badaniach nad mediami) metodą analizy zawartości (i samym terminem *content analysis*) posługiwano się raczej w badaniach ilościowych¹⁴¹³, to już w latach 60. XX wieku S. Nowak wskazywał, iż metoda analizy treści wykracza daleko poza wyłącznie ilościowe aspekty badanych przekazów. Autor ten argumentował jej użyteczność dla: badań trendów społecznych, badań nad rozwojem nauki, porównań środków przekazu, konstruowania wzorców informacji, analizy propagandy, studiów nad nadawcami przekazów oraz ich intencjami i cechami czy wreszcie dla badań postaw i wartości odbiorców¹⁴¹⁴. Ostatnie dekady XX w. umocniły nurt posługiwania się analizą treści w sposób jakościowy oraz uświadomiły badaczom konieczność jej zredefiniowania, w obliczu czego sprowadzanie jej charakteru wyłącznie do paradygmatu ilościowego stawało się „anachronicznym i zdecydowanie niepełnym sposobem jej pojmowania”¹⁴¹⁵. Miano analizy zawartości (której odpowiednikiem medioznawczym jest tzw. analiza zawartości przekazu, analiza zawartości mediów, czy też – by użyć terminu starszego i węższego – analiza prasy) zaczęto więc częściej i bardziej jednoznacznie przypisywać metodzie służącej do badania właściwości tekstu¹⁴¹⁶, opisu, klasyfikacji i interpretacji zawartości przekazu o charakterze ilościowym, testowania hipotez dotyczących cech przekazu, porównywania treści przekazu do świata realnego czy wreszcie oceny wizerunku¹⁴¹⁷. Tak rozumianą metodę analizy zawartości zaczęto nazywać tzw. tradycyjną analizą zawartości bądź tzw. klasyczną analizą zawartości¹⁴¹⁸. Obok niej zaczęto w sposób bardziej świadomy i konsekwentny wyróżniać metodę jakościowej analizy treści, wciąż jednak w różny sposób doprecyzowując jej nazwę, procedury i właściwy przedmiot badań.

Mimo że, jak wspomnieliśmy, metody analizy zawartości i analizy treści na ogół są dziś traktowane jako odrębne i samodzielne¹⁴¹⁹, to w niektórych opracowaniach, ze względu na wieloznaczność terminologiczną, czasem ich nazwy wciąż stosuje się zamiennie. Zdarza się także, iż rozróżnienie tych metod schodzi niejako na poziom niższy, przez co wyróżnia się nie tyle analizę zawartości i analizę treści, ile raczej odpowiadające

¹⁴¹³ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 210-211.

¹⁴¹⁴ Por. S. Nowak, *Analiza treści*, w: *Metody badań socjologicznych*, red. S. Nowak, Warszawa 1965, s. 149-159.

¹⁴¹⁵ K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 85.

¹⁴¹⁶ Por. <https://encenc.pl/analiza-zawartosci/> (20. 12. 2022).

¹⁴¹⁷ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 212-215.

¹⁴¹⁸ Por. S. Michalczyk, *Uwagi o analizie zawartości mediów*, w: *Rocznik Prasoznawczy*, 3, 2009, s. 99.

¹⁴¹⁹ Por. <https://encenc.pl/analiza-tresci/> (20. 12. 2022).

im: ilościową analizę treści (utożsamianą z analizą zawartości) oraz jakościową analizę treści¹⁴²⁰. P. Dobrodziej traktuje analizę treści¹⁴²¹ jako specyficzną odmianę analizy zawartości¹⁴²² o niekoniecznie odmiennym niż ona celu badawczym. E. Baryła proponuje z kolei uściślenie traktujące analizę treści jako analizę tekstowej zawartości przekazu¹⁴²³, a oprócz tego w polskiej literaturze metodologicznej spotkać można także dość problematyczny termin: „analiza zawartości treści”¹⁴²⁴. Wartościowego spostrzeżenia metodologicznego dokonuje K. Szczepaniak, zauważając, iż do analizy treści można podejść w sposób nieustrukturyzowany bądź ustrukturyzowany, gdzie podejście pierwsze będzie raczej jakościowe, a drugie ilościowe, czyli bliższe tzw. klasycznej analizie zawartości¹⁴²⁵. Powołuje się ona także na próby klasyfikacji metodologicznych, w których wyróżnia się jakościową analizę treściową i ilościową analizę statystyczną¹⁴²⁶.

W ciekawy sposób odnosi się do analizy treści E. Babbie. Przyporządkowuje ją tzw. metodom niereaktywnym¹⁴²⁷ (mogącym przyjmować charakter ilościowy bądź jakościowy¹⁴²⁸) i definiuje ją jako badanie zarejestrowanych ludzkich przekazów pod kątem struktury, pochodzenia i znaczenia¹⁴²⁹, co bliższe jest tzw. klasycznej analizie zawartości. Natomiast metodę jakościowego podejścia do zapisanej treści, kiedy badacz nie poprzestaje na analizie samego tekstu, ale odtwarza, bada i opisuje na jego podstawie konkretną rzeczywistość społeczną (czyli metodę rozumianą i nazywaną przez nas jakościową analizą treści) Babbie kategoryzuje jako tzw. jakościową analizę historyczno-porównawczą i zaleca jej stosowanie w projektach badających strukturę bądź komunikację danej instytucji czy też organizacji¹⁴³⁰ (co wpisuje się także w podjętą przez nas tematykę badawczą). Metoda ta polega wg Babbiego na jakościowej analizie wytworów tekstowych nie tyle pod kątem ich formalnych cech tekstualnych, ile raczej

¹⁴²⁰ „Wyróżnić można dwa zasadnicze podejścia: są to jakościowa analiza treści i ilościowa analiza treści. Analiza zawartości utożsamiana jest z ilościową analizą treści” (<https://encenc.pl/analiza-tresci/> [20. 12. 2022]). Por. także: *Metodologia nauk społecznych i humanistycznych*, red. M. Jakubiec, P. Urbańczyk, Kraków 2020 (<https://www.copernicuscollege.pl/podreczniki/metodologia-nauk-spoecznych-i-humanistycznych/tresc> [10. 02. 2023]).

¹⁴²¹ Por. <https://dobrebadania.pl/analiza-tresci-ang-content-analysis/> (20. 12. 2022).

¹⁴²² Por. <https://dobrebadania.pl/analiza-zawartosci-ang-content-analysis/> (20. 12. 2022).

¹⁴²³ Por. <https://prezi.com/hi4xtyghrdjb/analiza-zawartosci-i-analiza-tresci/> (20. 12. 2022).

¹⁴²⁴ Por. <https://analizapolityczna.blogspot.com/p/analiza-zawartosci-tresci.html> (21. 12. 2022).

¹⁴²⁵ Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 94.

¹⁴²⁶ Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 95.

¹⁴²⁷ Do charakteru tzw. metod niereaktywnych odnieśliśmy się powyżej w części poświęconej metodzie *desk research*.

¹⁴²⁸ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 340.

¹⁴²⁹ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 341-346.

¹⁴³⁰ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 358-361.

pod kątem treści rozumianej w przyjmowanym przez nas sensie¹⁴³¹. Jakościowa analiza historyczno-porównawcza Babbiego pomaga badaczowi odnaleźć prawidłowości dotyczące nie tyle tekstu, ile organizacji, z której pochodzi bądź której dotyczy.

Wspomnijmy jeszcze o G. Gibbsie, który w szeroko pojętym obszarze *content analysis* wyróżnia mające zabarwienie raczej ilościowe podejście tekstualne oraz treściowe analizy narracji i biografii, w których mamy do czynienia ze stylem jakościowym¹⁴³². Narracyjne i biograficzne podejścia do jakościowej analizy treści umożliwiają wg Gibbsa uzyskanie głębokiego wglądu w życie autorów i bohaterów analizowanych tekstów, pozwalają dotrzeć do ich doświadczeń i dostarczają dowodów na ogólniejsze tezy wydedukowane na podstawie treści ich wypowiedzi¹⁴³³ (co także koresponduje z przedmiotem naszych badań).

Mimo że (jak widać) coraz częściej analizę zawartości i analizę treści traktuje się jako pojęcia zupełnie odrębne (określając drugim terminem badania jakościowe¹⁴³⁴), to do dziś w literaturze funkcjonują różne definicje analizy treści¹⁴³⁵. Badacz mający zamiar przystąpić do analizy treści czy też zawartości musi zdawać sobie sprawę z metodologicznej złożoności *content analysis*. Powinien każdorazowo świadomie wybrać w tym względzie konkretną ścieżkę metodologiczną, wskazać adekwatną metodę i odpowiednio ją zdefiniować (bądź co najmniej dedefiniować). Do dziś bowiem, jak to określa K. Szczepaniak, daje się zauważyć niedostatki, chaotyczność i niewystarczalność rozstrzygnięć naukowych nt. różnic między analizą zawartości i analizą treści oraz ujęciami ilościowymi i jakościowymi w obrębie *content analysis*¹⁴³⁶. Sama natomiast metoda jakościowej analizy treści rozumiana jako analiza rzeczywistości wyrażanej za pomocą tychże treści wciąż nie stała się obiektem dostatecznego zainteresowania literatury metodologicznej¹⁴³⁷.

¹⁴³¹ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 361-363.

¹⁴³² Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 20-31, 108-130.

¹⁴³³ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 108-109.

¹⁴³⁴ Por. <https://encenc.pl/analiza-tresci/> (20. 12. 2022).

¹⁴³⁵ Wimmer i Dominick przytaczają m. in. ujęcia Walizera i Wienira (analiza treści to procedura badająca treść informacji), Krippendorfa (analiza treści to technika badań ustalająca związki między danymi a ich kontekstem) oraz Kerlingera (analiza treści to badanie i analizowanie informacji w celu dokonania pomiaru zmiennych), odstępując od wyboru jednej z nich jako wiodącej (por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 211-212).

¹⁴³⁶ Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 84, 97.

¹⁴³⁷ Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 86.

Na podstawie wielości przytoczonych ujęć, można ogólnie stwierdzić, iż analiza zawartości bliższa jest wspomnianym przez nas metodom ilościowym¹⁴³⁸, a analiza treści raczej skłania się ku stylowi jakościowemu. Mimo że, jak wspomniano, tzw. klasyczna analiza zawartości jest metodą stosowaną w medioznawstwie najpowszechniej¹⁴³⁹, to zarówno sama nazwa, jak też odrębna metodologiczna natura i specyficzne przeznaczenie tzw. jakościowej analizy treści są coraz częściej stosowane przez współczesnych badaczy mediów i komunikacji¹⁴⁴⁰. W obliczu poczynionego powyżej wywodu metodologicznego można przyjąć, iż podstawowym celem analizy zawartości będzie poznanie zasadniczych elementów struktury danego przekazu medialnego, wyodrębnionych ze względu na przyjęte kryteria techniczne bądź tematyczne¹⁴⁴¹, natomiast „do głównych celów analizy treści należy opis, a następnie interpretacja postaw społecznych”¹⁴⁴².

Zarysowane powyżej konteksty wymagają jasnego dookreślenia specyfiki używanej przez nas metody, którą jest jakościowa analiza treści. W naszych badaniach nie będziemy analizować treści jako formalnej zawartości źródeł czy też struktury tekstowej materiałów badawczych. Przez treść rozumieć będziemy sens i istotę problemów opisanych w badanych tekstach. Można zatem powiedzieć, iż badaną przez nas treścią będzie nie to, „co i jak jest napisane”, ale to, „o czym jest napisane”, do czego zresztą upoważnia nas i ośmiela taki właśnie sposób rozumienia treści i stosowania jakościowej metody jej analizy przez licznych badaczy społecznych i medioznawców. Istotą stosowanej przez nas metody, czyli jakościowej analizy treści, jest bowiem tzw. metodologia rozumiejąca¹⁴⁴³, polegająca na dążeniu do zrozumienia rzeczywistości, a nie poprzestawaniu na analizie samej treści.

3.7.2.1. Szczegółowa charakterystyka jakościowej analizy treści

Metoda analizowania treści w stylu jakościowym zarysowanym powyżej, jako jedna z metod badań społecznych, znajduje zastosowanie także w naukach o mediach. Za

¹⁴³⁸ Por. M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów*, Kraków 2004, s. 21.

¹⁴³⁹ Por. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, *Wstęp*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 15.

¹⁴⁴⁰ Por. M. Gruchoła, *Kompetencje dziennikarzy (i nie tylko) w świetle badań opinii społecznej (1989-2017)*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 43.

¹⁴⁴¹ Por. I. Fiut, *Wkład profesora Walerego pisarka w rozwój polskiego medioznawstwa (prasoznawstwa)*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 19.

¹⁴⁴² <https://encenc.pl/analiza-tresci/> (20. 12. 2022).

¹⁴⁴³ Por. <https://encenc.pl/analiza-tresci/> (20. 12. 2022).

M. Worsowicz można byłoby ją nazwać jakościową analizą treści zorientowaną medioznawczo¹⁴⁴⁴. Silverman zauważa, iż tak rozumiana jakościowa analiza treści, mimo że wciąż nie doczekała się swojej jednoznacznej i ostatecznej nazwy, jest dziś powszechnie akceptowaną metodą badań treści i korzysta się z niej także w studiach nad komunikowaniem¹⁴⁴⁵. Jest ona stosowana także przez polskich badaczy¹⁴⁴⁶.

Jak wspomnieliśmy, charakterystyczne jest dla niej swoiste metodologiczne przechylenie w kierunku pozyskania danych nie tyle „o tekście”, ile „z tekstu”, co sprawia, że badany tekst jest tu nie tyle „źródłem” i „treścią”, ile raczej „materiałem źródłowym” i „medium treści”. Analizowanych danych nie pozyskuje się bowiem „z tekstu”, ale niejako „poprzez tekst”, czyli z konkretnej (będącej właściwym przedmiotem zainteresowania badawczego) rzeczywistości społecznej, której tekst jest w tym ujęciu mniej wytworem, a bardziej opisem i reprezentacją. Poczyniona tu obrazowa i w jakimś stopniu metaforyczna charakterystyka ma za zadanie pomóc w uchwyceniu istoty stosowanej przez nas metody, która, zgodnie ze stwierdzeniem K. Szczepaniak, służy „do wyprowadzania wniosków o rzeczywistości społecznej w ogóle, a nie o analizowanych tekstach”¹⁴⁴⁷. Treść zawarta w tekście jest tu bowiem nie tyle przedmiotem badania, ile raczej nośnikiem prezentującym fakty, umożliwiającym tzw. społeczną transmisję doświadczeń i przekazującym informacje podlegające właściwym analizom i interpretacjom¹⁴⁴⁸, jak zauważa Gibbs.

Głównym zadaniem tak rozumianej analizy nie jest ilościowy (czy też nawet jakościowy) opis samej treści, ale „ukazanie całego bogactwa przedstawianych zdarzeń”¹⁴⁴⁹, uwypuklenie powiązań między tym, co zaprezentowane za pomocą tekstu, a ludzkimi intencjami i strategiami działania oraz odkrycie wzorców i dostarczenie wyjaśnień o rzeczywistości społecznej na podstawie badanego tekstu¹⁴⁵⁰. Dla wyników badań nie mają tu znaczenia ilościowe i jakościowe dane dotyczące samego tekstu, ale jego zawartość merytoryczna, czyli treść rozumiana jako wszystko to, o czym tekst jest,

¹⁴⁴⁴ Por. M. Worsowicz, *Dziennikarskie numery kwartalnika „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica” – zawartość i problemy metodologiczne*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 76.

¹⁴⁴⁵ Por. D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy tekstu, rozmowy i interakcji*, Warszawa 2008, s. 149. Por. także: R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 365.

¹⁴⁴⁶ Por. M. Gruchoła, *Kompetencje dziennikarzy (i nie tylko) w świetle badań opinii społecznej (1989-2017)*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 39-59.

¹⁴⁴⁷ K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 97.

¹⁴⁴⁸ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 112-113.

¹⁴⁴⁹ G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 25.

¹⁴⁵⁰ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 26.

jego sens i kontekst¹⁴⁵¹. Wyniki nie są tu bowiem efektem formalnego kodowania i dekodowania zawartości tekstu¹⁴⁵², a „sens jest ważniejszy od policzalności”¹⁴⁵³.

3.7.2.2. Materiał badawczy poddawany jakościowej analizie treści

Mimo że źródłem danych w badaniach korzystających z jakościowej analizy treści może być „właściwie dowolny zapis komunikacji międzyludzkiej”¹⁴⁵⁴, to „w typowym przypadku surowy materiał do przeprowadzenia jakościowej analizy treści będzie miał postać dużej ilości tekstu”¹⁴⁵⁵. A jako że „najpowszechniejszą formą danych jakościowych wykorzystywanych do tego typu analizy jest tekst”¹⁴⁵⁶, Gibbs precyzuje, że materiałami szczególnie współgrającymi z tą metodą są: wywiady indywidualne, transkrypcje wywiadów, przekazy audiowizualne, dokumenty, książki, czasopisma itd.¹⁴⁵⁷. O uprzywilejowanym w pewnym sensie miejscu transkrypcji wywiadów, dokumentów i pozycji książkowych wśród źródeł danych dla jakościowej analizy treści wspominają także inni autorzy¹⁴⁵⁸. Dla przykładu, J. Sztumski wspomina w tym kontekście o literaturze naukowej, popularnonaukowej, transkrypcjach, a także oficjalnych i nieoficjalnych dokumentach osób i instytucji, traktując je jako pisemne źródła danych dotyczących faktów i wydarzeń społecznych¹⁴⁵⁹, natomiast D. Silverman pisze ogólnie o tekstach i dokumentach¹⁴⁶⁰. Szczególnego rodzaju spasowanie tego typu materiałów badawczych z jakościową analizą treści tkwi w charakterze tychże źródeł danych. Najczęściej łączą się one bowiem, jak zauważa G. Gibbs, z opisem doświadczeń niejako „od wewnątrz”, odtwarzaniem wydarzeń istotnych w ocenie bohaterów i autorów, uwzględnianiem punktów zwrotnych dla danej narracji czy biografii oraz szczegółowym opisywaniem interwencji bohaterów bądź autorów wypowiedzi w bieg analizowanych

¹⁴⁵¹ Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 98.

¹⁴⁵² Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 110.

¹⁴⁵³ K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 88.

¹⁴⁵⁴ G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 21.

¹⁴⁵⁵ *Metodologia nauk społecznych i humanistycznych*, red. M. Jakubiec, P. Urbańczyk, Kraków 2020 (<https://www.copernicuscollege.pl/podreczniki/metodologia-nauk-spoecznych-i-humanistycznych/tresc> [10. 02. 2023]).

¹⁴⁵⁶ G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 21.

¹⁴⁵⁷ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 21.

¹⁴⁵⁸ Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 93.

¹⁴⁵⁹ Por. J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 182-185.

¹⁴⁶⁰ Por. D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy tekstu, rozmowy i interakcji*, Warszawa 2008, s. 150.

wydarzeń¹⁴⁶¹, co czyni z nich nie tylko materiał doskonale nadający się do jakościowej analizy treści, ale jednocześnie wartościowy materiał empiryczny¹⁴⁶². Tego rodzaju materiał badawczy koresponduje ponadto ze wspomnianym wcześniej (właściwym przyjętemu przez nas rozumieniu jakościowej analizy treści) akademickim zacięciem niniejszej dysertacji, ujmującej rolę rzecznika prasowego KEP w sposób raczej teoretyczno-opisowy.

Jak wspomniano, poddanymi badaniu za pomocą metody jakościowej analizy treści materiałami źródłowymi dla przeprowadzonego przez nas projektu badawczego są nade wszystko transkrypcje przeprowadzonych przez nas wywiadów badawczych, a obok tego: teksty literatury specjalistycznej, teksty nauczania Kościoła, teksty dokumentów Konferencji Episkopatu Polski, transkrypcje przeprowadzonych przez nas wywiadów eksperckich, transkrypcje wypowiedzi zamieszczonych w Internecie w formie plików audiowizualnych oraz zasoby Sieci w formie tekstów zamieszczonych na stronach WWW¹⁴⁶³. Wszystkie one stanowią źródła odpowiadające metodologicznym uwarunkowaniom uprawnionego zastosowania metody jakościowej analizy treści. W tym miejscu warto raz jeszcze podkreślić, iż w przypadku naszych badań, adekwatne pozycje medioznawcze traktujące o rzecznictwie prasowym stanowią nie tylko zasoby literatury źródłowej, lecz mają również rangę materiału badawczego poddawanego opisywanej tu metodzie jakościowej analizy treści.

3.7.2.3. Cel stosowania jakościowej analizy treści

Jak wspomniano, w przeciwieństwie do analizy zawartości (czy też ilościowej analizy treści), ujęcie jakościowe polega na tzw. głębszym odczytywaniu, czyli na

¹⁴⁶¹ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 116.

¹⁴⁶² Por. J. Kołodziej, *Analiza narracyjna. Przygotowanie projektu badań*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 64. Por. także: K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 94, 109.

¹⁴⁶³ Zasadniczo badaniu za pomocą metody jakościowej analizy treści poddano w pierw źródłowe teksty literatury specjalistycznej, adekwatne teksty nauczania Kościoła oraz teksty dokumentów Konferencji Episkopatu Polski. Badanie tychże tekstów, dobranych w znacznej mierze dzięki przeprowadzonemu pod koniec 2020 roku badaniu za pomocą wspomagającego wariantu metody *desk research*, przeprowadzono w roku 2021. Treści te badano początkowo w ramach tzw. studiów wstępnych, a następnie, zgodnie z procedurą badawczą projektów jakościowych i właściwym im tzw. spiralnym powracaniem, poddawano je badaniu adekwatnie do podejmowanych w dalszej kolejności kroków badawczych mających na celu m. in. szczegółowe opracowanie planu dysertacji, przygotowanie projektu badań empirycznych i związanych z nim narzędzi itp. Badaniu za pomocą metody jakościowej analizy treści poddawano wówczas także adekwatne zasoby Sieci, a finalnie, przebadano przy jej użyciu wywołany w ramach projektu materiał empiryczny, czyli transkrypcje wywiadów badawczych przeprowadzonych w roku 2022, sukcesywnie i kilkakrotnie analizując każdą z nich.

interpretacji, osadzeniu w kontekście i wychwyceniu szczegółów opisywanego przez tekst zjawiska, a nie szczegółów samego tekstu¹⁴⁶⁴. Ogólnie rzecz biorąc, celem jakościowej analizy treści jest sformułowanie i uzasadnienie twierdzeń z danych, w które za pomocą tejże analizy przekształcono surowe pierwotnie materiały¹⁴⁶⁵, jak ujmuje to S. Nowak. Gibbs dodaje z kolei, iż efektem zastosowania jakościowej analizy treści ma być pozyskanie, uporządkowanie i interpretacja danych oraz dokonanie na ich podstawie opisu rzeczywistości (zjawisk, działań i wypowiedzi) wyrażonej w danym przekazie (a nie, jak podkreślano wcześniej, sama analiza i opis cech owego przekazu)¹⁴⁶⁶. Nie sposób nie dostrzec w tych ujęciach ukierunkowania celu jakościowej analizy treści na interpretację zjawisk: analizuje się treść, a interpretuje się rzeczywistość społeczną. Raz jeszcze powraca tu więc kwestia tak wyraźnie sygnalizowanego przez nas wyżej przechylenia metodologicznego w kierunku badania za pomocą tej metody rzeczywistości pozatekstowej i niejako uprzedniej względem analizowanej treści. Celem takiej analizy jest odkrycie struktury opisywanych elementów życia społecznego oraz zależności pomiędzy nimi, wyszczególnienie wątków kluczowych i pobocznych oraz uwzględnienie kontekstu opisywanych zdarzeń¹⁴⁶⁷. Badacze korzystający z tak rozumianej jakościowej analizy treści, jak to podkreśla Silverman, nie są zainteresowani formalną stroną tekstów, ale koncentrują się na tym, jak mogą one pomóc w odsłonięciu badanych praktyk społecznych i komunikacyjnych¹⁴⁶⁸.

Tak ujęty cel zastosowania jakościowej analizy treści, doskonale odpowiada celowi naszego projektu badawczego, w nim się zawiera i sprzyja jego osiągnięciu, zarówno poprzez jednostkowe stosowanie metody w badaniu poszczególnych materiałów źródłowych, jak też dzięki doskonałej współpracy jakościowej analizy treści z metodą jakościowego wywiadu badawczego, co zostanie omówione w dalszej części wywodu.

¹⁴⁶⁴ Por. *Metodologia nauk społecznych i humanistycznych*, red. M. Jakubiec, P. Urbańczyk, Kraków 2020 (<https://www.copernicuscollege.pl/podreczniki/metodologia-nauk-spoecznych-i-humanistycznych/tresc> [10. 02. 2023]).

¹⁴⁶⁵ Por. S. Nowak, *Analiza treści*, w: *Metody badań socjologicznych*, red. S. Nowak, Warszawa 1965, s. 159-161.

¹⁴⁶⁶ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 30, 32.

¹⁴⁶⁷ Por. *Metodologia nauk społecznych i humanistycznych*, red. M. Jakubiec, P. Urbańczyk, Kraków 2020 (<https://www.copernicuscollege.pl/podreczniki/metodologia-nauk-spoecznych-i-humanistycznych/tresc> [10. 02. 2023]).

¹⁴⁶⁸ Por. D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy tekstu, rozmowy i interakcji*, Warszawa 2008, s. 159.

3.7.2.4. Zalety i wady jakościowej analizy treści

Warto zauważyć za Gibbsem, iż metoda jakościowej analizy treści jest bardzo przydatna w badaniach, w których badacz ma do czynienia z kilkoma obszernymi wypowiedziami (np. transkrypcjami wywiadów specjalistycznych) i wyodrębnia w nich podobne wątki, ponieważ umożliwia mu ona ich zestawianie bądź porównywanie zarówno pod kątem różnych doświadczeń tych samych wydarzeń, jak też pod kątem podobnych doświadczeń w różnych wydarzeniach¹⁴⁶⁹. Fakt ten, wyróżniając metodę na tle innych podejść analitycznych, oprócz poruszonych dotychczas kwestii, jest dodatkowym argumentem przekonującym nas do wykorzystania metody w naszych badaniach. W adekwatnych miejscach dysertacji będziemy bowiem odnosić się właśnie do różnych doświadczeń tych samych wydarzeń (badając wybrane sytuacje komunikacyjne z dwóch stron ich doświadczania: z perspektywy rzecznika prasowego KEP oraz z perspektywy jego przełożonego, czyli sekretarza generalnego KEP) oraz do podobnych doświadczeń w różnych wydarzeniach (zestawiając ze sobą opisy doświadczeń i praktyk różnych rzeczników prasowych KEP w obliczu podobnych wyzwań informacyjno-komunikacyjnych). Oprócz zalet wynikających z opisanej wcześniej synchronizacji metody z charakterem i tematyką naszych badań, jej zauważaną przez badaczy mocną stroną jest także wspomniana już wyżej niereaktywność¹⁴⁷⁰.

Do wad natomiast zaliczyć należy fakt, iż jakościowa analiza treści sama w sobie jest niewystarczająca w badaniach dotyczących wpływu komunikatów na odbiorców¹⁴⁷¹ oraz to, że jest ograniczona wyłącznie do takich zapisów treści, które umożliwiają poznanie reprezentowanych przez nie rzeczywistości, wyłanianie kategorii i dokonywanie w ich oparciu interpretacji¹⁴⁷². Ponadto wadę metody stanowić może fakt, iż jest nieodpowiednia dla projektów zorientowanych ilościowo¹⁴⁷³ czy bazujących na materiale głównie nietekstowym¹⁴⁷⁴. Jakościowa analiza treści nie nadaje się również do projektów bazujących na silnie zestandaryzowanych kluczach kategoryzacyjnych

¹⁴⁶⁹ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 119.

¹⁴⁷⁰ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 351.

¹⁴⁷¹ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 215-216.

¹⁴⁷² Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 351.

¹⁴⁷³ Por. *Metodologia nauk społecznych i humanistycznych*, red. M. Jakubiec, P. Urbańczyk, Kraków 2020 (<https://www.copernicuscollege.pl/podreczniki/metodologia-nauk-spoecznych-i-humanistycznych/tresc> [10. 02. 2023]).

¹⁴⁷⁴ Por. *Metodologia nauk społecznych i humanistycznych*, red. M. Jakubiec, P. Urbańczyk, Kraków 2020 (<https://www.copernicuscollege.pl/podreczniki/metodologia-nauk-spoecznych-i-humanistycznych/tresc> [10. 02. 2023]).

bliskich danym policzalnym¹⁴⁷⁵. Ponadto, mimo że sama metoda bazuje na materiale empirycznym i pozwala na odpowiednie jego przekształcanie¹⁴⁷⁶, to nie jest w stanie samodzielnie takiego materiału wytwarzać¹⁴⁷⁷. Badacze podkreślają także czasochłonność jakościowej analizy treści w projektach opartych na relatywnie dużym objętościowo materiale tekstowym¹⁴⁷⁸, co stało się także i naszym doświadczeniem.

3.7.2.5. Zastosowany w badaniach wariant jakościowej analizy treści

W obrębie scharakteryzowanej przez nas metody jakościowej analizy treści wskazać można szereg różnych wariantów specjalistycznych¹⁴⁷⁹. W naszych badaniach nie miałyby jednak uzasadnienia ani usilne dążenie do wskazania i zastosowania jednej tylko wariacji jakościowej analizy treści, ani też badanie zastanych i wywołanych danych wyłącznie przy użyciu analizy narracyjnej, biograficznej, opisowo-historycznej bądź jeszcze innej odmiany. Z jednej bowiem strony już sam charakter naszych badań (związany z sygnalizowanymi wcześniej interdyscyplinarnością i multigenetycznością zarówno samej dyscypliny medioznawczej, jak również badanej tematyki) domaga się możliwie jak najszerszego podejścia analitycznego. Z drugiej natomiast strony należy zauważyć, iż wybrana, zaprezentowana i zastosowana przez nas metoda jakościowej analizy treści (umożliwiająca swoiste odtworzenie, odczytanie, zrozumienie i opis doświadczeń utrwalonych za pomocą tekstu¹⁴⁸⁰, pozwalająca na „zglobienie specyfiki i istoty poszczególnych zjawisk”¹⁴⁸¹, jak było to wielokrotnie podkreślane), już na mocy samego swego jakościowego nastawienia (oraz właściwych sobie procedur badawczych) zawiera w sobie i łączy elementy noszące znamiona analiz opisowo-historycznych, narracyjnych i biograficznych. Po pierwsze bowiem „w analizach jakościowych

¹⁴⁷⁵ Por. M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 1 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁴⁷⁶ Por. S. Nowak, *Analiza treści*, w: *Metody badań socjologicznych*, red. S. Nowak, Warszawa 1965, s. 159-161.

¹⁴⁷⁷ Por. J. Kołodziej, *Analiza narracyjna. Przygotowanie projektu badań*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 64. Por. także: K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 94, 109.

¹⁴⁷⁸ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 93.

¹⁴⁷⁹ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 20.

¹⁴⁸⁰ Por. J. Kołodziej, *Analiza narracyjna. Przygotowanie projektu badań*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 49.

¹⁴⁸¹ G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 27, 118.

podstawowym medium przekazywania informacji o świecie jest narracja”¹⁴⁸². Po drugie, sama interpretacja danych na ogół wyrasta z opisów i ku opisom zmierza¹⁴⁸³, a po trzecie sposób prezentowania konkretnej rzeczywistości społecznej za pomocą analizowanych treści przyjmuje niejednokrotnie styl biograficzny¹⁴⁸⁴ bądź historyczny¹⁴⁸⁵. Poza tym rudymenarne dla metody: poznawcze i proceduralne ukierunkowanie badacza na pozatekstualną płaszczyznę badanych treści, analiza treści w celu zinterpretowania wyrażonej przez nią rzeczywistości, operowanie wskaźnikami przede wszystkim nieliczbowymi¹⁴⁸⁶ oraz kategoryzacja wg wątków¹⁴⁸⁷ mają miejsce zarówno w ogólnie pojętej i scharakteryzowanej przez nas jakościowej analizie treści, jak też w wyszczególnianych przez niektórych badaczy specjalistycznych jej wariantach (m. in. wspomnianych powyżej jakościowych analizach opisowo-historycznych, narracyjnych i biograficznych). Także i sama procedura badawcza polegająca na przyporządkowywaniu opisywanych zdarzeń do kategorii, szukaniu związków między nimi i spajaniu ich w integralny obraz teoretyczny właściwa jest zarówno każdej z pojedynczych odmian metody, jak też i samej jakościowej analizie treści jako takiej.

Gdyby chcieć zatem doprecyzować charakter zastosowanej przez nas metody na bazie wyszczególnionych powyżej podkategorii jakościowej analizy treści, można by podjąć się próby roboczego określenia jej mianem: „uwzględniającej interpretację, narracyjno-biograficzno-opisowo-historycznej jakościowej analizy treści zorientowanej medioznawczo”. Wydaje się jednak, iż w obliczu poczynionych w powyższym wywodzie rozstrzygnięć dookreślających i refleksji ujednoznaczniających, stosowanie owego *sui generis* konstruktu terminologicznego nie stanowi niezbędnego rozwiązania. Odstępując zatem od tego rodzaju zabiegów, poprzestajemy w niniejszej dysertacji na stosowaniu terminu: „jakościowa analiza treści”, rozumiejąc przez niego metodę scharakteryzowaną w wyrażony powyżej sposób.

¹⁴⁸² M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 1 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁴⁸³ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 23.

¹⁴⁸⁴ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 116.

¹⁴⁸⁵ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 358-361.

¹⁴⁸⁶ Por. M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 1 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁴⁸⁷ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 131.

3.7.2.6. Kroki proceduralne jakościowej analizy treści

Mimo że, jak wspomniano wyżej, interpretacja rzeczywistości społecznej na podstawie analizowanych treści przynależy niejako do istoty omawianej metody, to jednak jakościowa analiza treści „nie jest, jak mogłoby się wydawać, jedynie prostym wnioskowaniem badacza na temat badanego materiału, odczytaniem zawartych w nim treści i ich interpretacją”¹⁴⁸⁸. Niektórzy autorzy stwierdzają, że jest ona w równej mierze nauką, co sztuką¹⁴⁸⁹. I mimo że metoda „nie ma wypracowanej, ujednocionej teoretycznie procedury badawczej”¹⁴⁹⁰, a sama metodologia jakościowa do dziś jest przedmiotem nie tylko badań, lecz także sporów¹⁴⁹¹, to jednak próby ogólnego ujęcia etapów analizy danych jakościowych możemy się podjąć za R. Wimmerem i J. Dominickiem¹⁴⁹². W tym kontekście proponują oni¹⁴⁹³:

- 1) przypisanie zdarzeń do kategorii;
- 2) opracowanie i udoskonalenie kategorii;
- 3) szukanie związków i tematów wśród kategorii;
- 4) uproszczenie i zintegrowanie danych w spójną strukturę teoretyczną.

Te właśnie kroki przyswoiliśmy także w naszych badaniach. Warto ponadto dodać, iż z podjęciem ich (jak sygnalizowaliśmy wcześniej w jednym z przypisów) nie trzeba zwlekać aż do nasycenia teoretycznego i całkowitego uzupełnienia zasobów materiału badawczego. W badaniach jakościowych „proces zbierania danych nie jest oddzielony od procesu ich analizy”¹⁴⁹⁴. „W zasadzie równoległe zbieranie i analiza danych jest nie tylko możliwe, ale może się okazać dobrą praktyką. Analiza pierwszych, wczesnych danych powinna nakierować badacza na nowe pytania badawcze i nowe wątki”¹⁴⁹⁵, radzi Gibbs. Również i ta wskazówka okazała się niezwykle wartościowa w przypadku naszego

¹⁴⁸⁸ K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 86.

¹⁴⁸⁹ Por. *Metodologia nauk społecznych i humanistycznych*, red. M. Jakubiec, P. Urbańczyk, Kraków 2020 (<https://www.copernicuscollege.pl/podreczniki/metodologia-nauk-spoecznych-i-humanistycznych/tresc> [10.02.2023]).

¹⁴⁹⁰ J. Kołodziej, *Analiza narracyjna. Przygotowanie projektu badań*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 45.

¹⁴⁹¹ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 24.

¹⁴⁹² Autorzy kreślą kroki proceduralne na podstawie udoskonalonej przez Lincolna i Gubę techniki analitycznej Gläsera i Straussa (por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 164).

¹⁴⁹³ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 164-167. O podobnych krokach badawczych wspominają także J. Idzik i R. Klepka w kontekście stosowania metody klasycznej analizy zawartości przekazów medialnych (por. J. Idzik, R. Klepka, *O analizie zawartości, czyli jak badać medialne obrazy świata?*, w: *Medialne obrazy świata*, red. R. Klepka, J. Idzik, t. II, 2019, s. 13-28).

¹⁴⁹⁴ G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 23.

¹⁴⁹⁵ G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 23.

projektu. W trakcie bowiem pozyskiwania kolejnych materiałów źródłowych, analizowano wedle wskazanych kroków materiały już posiadane, a przeprowadzanie czy też transkrybowanie jednych wywiadów przeplatało się z jakościową analizą autoryzowanych treści transkrypcyjnych wywiadów już przeprowadzonych (cała procedura przygotowania, prowadzenia, transkrybowania, analizowania i interpretowania wywiadów wraz z rozstrzygnięciami metodologicznymi i terminologicznymi zostaną omówione w dalszej części niniejszego rozdziału).

Spoglądając na wymienione powyżej kroki badawcze zaproponowane przez Wimmera i Dominicką nie sposób, rzecz jasna, nie odnieść się do samych kategorii, a w konsekwencji także do istotnych zagadnień proceduralnych, jakimi są opracowanie klucza kategorizacyjnego oraz kodowanie danych. O ile w badaniach ilościowych klucz kategorizacyjny jest „narzędziem do zbierania ujmowanych liczbowo wartości, na podstawie których opracowuje się wyniki badań”¹⁴⁹⁶, o tyle w badaniach jakościowych jest on „sam w sobie swoistym wynikiem badania”¹⁴⁹⁷. W analizowanych treściach szuka się kluczowych tematów i dzięki temu szkicuje się obraz założeń i znaczeń składających się na prezentowaną w badanym materiale rzeczywistość¹⁴⁹⁸. Kategoriami są poruszane w tekstach tematy i uwzględniane w nich aspekty, natomiast samo ich kodowanie polega właściwie na tworzeniu zbioru kategorii i pojęć, o jakich traktują treści poddawane jakościowej analizie¹⁴⁹⁹. „Materiał trzeba odpowiednio uporządkować, wyróżniając konkretne wątki tematyczne”¹⁵⁰⁰, a następnie do wyróżnionych wątków przypisać odpowiednie kategorie, czyli *de facto* już je zakodować¹⁵⁰¹. Jeśli chodzi natomiast o wyszczególnienie tzw. jednostek analizy¹⁵⁰², to w przypadku jakościowej analizy treści należy mówić raczej o tzw. sensie globalnym, gdzie właściwą jednostką analizy jest po prostu treść danego tekstu¹⁵⁰³. Można zatem skonstatować za K. Szczepaniak: „Konstruowanie klucza opiera się tu na wielokrotnej, uważnej lekturze materiału

¹⁴⁹⁶ K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 98.

¹⁴⁹⁷ K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 98.

¹⁴⁹⁸ Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 94.

¹⁴⁹⁹ Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 88.

¹⁵⁰⁰ *Metodologia nauk społecznych i humanistycznych*, red. M. Jakubiec, P. Urbańczyk, Kraków 2020 (<https://www.copernicuscollege.pl/podreczniki/metodologia-nauk-spoecznych-i-humanistycznych/tresc> [10. 02. 2023]).

¹⁵⁰¹ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 116.

¹⁵⁰² Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 222-225.

¹⁵⁰³ Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 98.

badawczego, ze szczególnym uwzględnieniem powtarzalności pewnych kategorii tematycznych i ich wzajemnych powiązań”¹⁵⁰⁴.

Poczynione dotąd uwagi proceduralne odzwierciedlają także i nasze postępowanie badawcze odnoszące się do wykorzystania jakościowej analizy treści. Mając na uwadze charakter metody, rodzaj materiałów poddawanych badaniu za jej pomocą, a także zasygnalizowane powyżej cele i kroki badawcze związane z metodą, pragniemy dookreślić, iż jakościową analizą treści (rozumianą w sposób sprecyzowany powyżej) posłużyliśmy się zarówno w fazie studiów wstępnych, jak również w zasadniczym etapie badawczym projektu. Dopowiedzmy, iż etap studiów wstępnych stworzył jej okazję do współpracy z metodą *desk research*, a faza badań zasadniczych, z metodą wywiadu badawczego.

Faza wstępna stanowiła dla nas okoliczność kilkakrotnego przebadania za pomocą jakościowej analizy treści źródłowych pozycji naukowych, tekstów nauczania Kościoła oraz adekwatnych zasobów Sieci dobranych za pomocą *desk research*, przede wszystkim w celu:

- 1) zdobycia wiedzy z zakresu teorii i praktyki komunikowania społecznego oraz nauczania Kościoła nt. roli i środowiska pracy rzecznika prasowego;
- 2) dogłębnego zapoznania się z terminologią naukową i aparatem pojęciowym;
- 3) sformułowania przedmiotu, aspektów, celów, problemów, pytań i hipotez badań;
- 4) określenia charakteru i przygotowania planu badań naukowych;
- 5) określenia charakteru i przygotowania planu rozprawy naukowej;
- 6) opracowania kluczy kategoryzacyjnych i kryteriów kodowania danych¹⁵⁰⁵;

¹⁵⁰⁴ K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 99.

¹⁵⁰⁵ Przypomnijmy raz jeszcze, że w przypadku badań jakościowych, w tym także jakościowej analizy treści (o czym wspomnieliśmy wcześniej), tworzenie klucza kategoryzacyjnego polega na tym, że w badanych treściach szuka się wiodących tematów, rysując obraz założeń i znaczeń określających wyrażoną w badanym materiale rzeczywistość, przez co kategoriami są obecne w tekstach tematy i aspekty. Materiał badawczy odpowiednio się porządkuje i wyróżnia się w nim konkretne wątki, a następnie przypisuje się do nich odpowiednie kategorie, czyli *de facto* już dokonuje się kodowania (por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 116). Kodowanie polega tu bowiem na tworzeniu zbioru kategorii i pojęć, o jakich traktują treści poddawane jakościowej analizie, przez co klucz kategoryzacyjny jest nie tyle narzędziem, ile raczej wynikiem badania (por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 88, 98). W przypadku naszego projektu badawczego, swoistymi kluczami kategoryzacyjnymi są rozdziały i podrozdziały niniejszej monografii, a wyrazem kodowania jest przyporządkowanie konkretnych tematów i aspektów badań odpowiednim jednostkom tematycznym dysertacji.

- 7) wyboru, poznania i scharakteryzowania metody i próby badawczej dla własnych badań empirycznych¹⁵⁰⁶.

Jeśli chodzi natomiast o zasadniczą fazę badawczą projektu, która na podstawie właściwych źródeł¹⁵⁰⁷ (w tym materiałów pozyskanych za pomocą badań empirycznych) ma odpowiedzieć na zadane wcześniej pytania badawcze, to możemy podjąć próbę wskazania zakresu i celu zastosowania jakościowej analizy treści, przyporządkowując zbadane za jej pomocą źródła do określonych wcześniej problemów badawczych. W tym kontekście możemy określić, że:

- 1) na podstawie jakościowej analizy treści transkrypcji wywiadów badawczych (z rzecznikami KEP i ich przełożonymi) oraz dokumentów wewnętrznych KEP zbadano problemy:
 - a) genezy i historii urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski;
 - b) uwarunkowań instytucjonalnych urzędu rzecznika KEP;
- 2) na podstawie jakościowej analizy treści transkrypcji wywiadów badawczych (z rzecznikami KEP i ich przełożonymi) oraz literatury źródłowej zbadano problemy:
 - a) istoty i funkcji urzędu rzecznika KEP z perspektywy teorii i praktyki komunikowania społecznego, *public relations* i *media relations*;
 - b) uwarunkowań i cech aktywności rzecznika KEP wpisujących się w rzecznictwo prasowe jako takie;
 - c) środowiska pracy i relacji branżowych rzecznika prasowego KEP;
 - d) uwarunkowań zawodowych urzędu rzecznika KEP;
 - e) roli rzecznika KEP w komunikowaniu kryzysowym polskiego episkopatu;
- 3) na podstawie jakościowej analizy treści transkrypcji wywiadów badawczych (z rzecznikami KEP i ich przełożonymi), literatury źródłowej, tekstów

¹⁵⁰⁶ S. Kvale konstatuje: „profesjonalny akademicki wywiad badawczy wymaga wprawdzie refleksji nad teoretycznymi aspektami badanego tematu” (S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 225), a „znajomość badanego problemu jest niezbędna do stawiania pytań” (S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 81).

¹⁵⁰⁷ Przypomnijmy, iż materiałami źródłowymi są: transkrypcje wywiadów badawczych ze wszystkimi dotychczasowymi rzecznikami KEP i ich przełożonymi oraz teksty wybranych wywiadów prasowych rzeczników KEP, dokumenty wewnętrzne Konferencji Episkopatu Polski, literatura źródłowa oraz teksty magisterium Kościoła. W tym kontekście warto odnieść się do kwestii wąskiego pozornie zakresu materiału badawczego, na wykorzystaniu którego opieramy etap badawczy projektu. Niech komentarzem stanie się w tym względzie refleksja D. Silvermana, który odnosząc się do tej właśnie tematyki nadmienia, iż ze względu na głębię właściwą badaniom jakościowym, ich ukierunkowanie na zrozumienie sensu oraz możliwość badania rzeczywistości społecznej na podstawie źródeł tekstowych, w badaniach jakościowych wykorzystujących jakościową analizę treści, badaniom za pomocą tej metody poddaje się na ogół niewielką liczbę tekstów i dokumentów (por. D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy tekstu, rozmowy i interakcji*, Warszawa 2008, s. 150).

magisterium Kościoła (w tym dokumentów i wskazań Kościoła polskiego), transkrypcji wywiadów eksperckich oraz transkrypcji wywiadów publicystycznych z rzecznikami KEP, zbadano problemy:

- a) istoty i funkcji urzędu rzecznika KEP z perspektywy misji Kościoła (w tym z punktu widzenia osób pełniących i nadzorujących urząd);
 - b) roli rzecznika KEP w komunikowaniu wewnętrznym (*ad intra*) i zewnętrznym (*ad extra*) Kościoła w Polsce;
 - c) specyficznych okoliczności i rysów pracy właściwych wyłącznie urzędowi rzecznika polskiego episkopatu;
 - d) dobrych praktyk, postulatów, kierunków rozwoju i obszarów profesjonalizacji w kontekście urzędu i aktywności zawodowej rzecznika KEP;
 - e) warsztatu pracy, wymaganych i pożądaných kompetencji branżowych, oczekiwanych cech osobowościowych oraz rozwoju zawodowego rzecznika KEP;
- 4) na podstawie jakościowej analizy treści samych tylko transkrypcji wywiadów badawczych (z rzecznikami KEP i ich przełożonymi) zbadano problemy:
- a) głównych aktywności i podstawowych zadań rzecznika KEP oraz praktycznych wymiarów ich realizacji;
 - b) kwestii najbardziej usprawniających realizację zadań rzecznika KEP;
 - c) najczęstszych braków i trudności napotykaných przez rzeczników KEP w trakcie sprawowania urzędu;
 - d) najważniejszych przemian społecznych i kościelnych istotnych dla pracy rzecznika KEP w latach 1998-2022 z perspektywy wszystkich osób dotychczas ją podejmujących oraz ich przełożonych.

Warto zauważyć, iż w powyższym wyszczególnieniu rzuca się w oczy obecność transkrypcji wywiadów badawczych w każdej z czterech konfiguracji problemów badawczych ze źródłami zbadanymi za pomocą jakościowej analizy treści. Wynika to z rangi badań empirycznych w naszym projekcie oraz z ważkości wywołanych dzięki nim danych dla osiągnięcia celów całego przedsięwzięcia naukowego. Jednocześnie fakt ten jest potwierdzeniem sygnalizowanego wyżej (i doprecyzowanego w dalszej części rozdziału) doskonałego spasowania metod jakościowej analizy treści i jakościowego wywiadu badawczego.

Po dokonaniu szczegółowego opisu metody jakościowej analizy treści oraz określeniu jej roli w naszym projekcie badawczym, przejdźmy niniejszym do

scharakteryzowania drugiej, istotnej dla naszych badań metody, będącej jednocześnie warunkiem i podłożem empirycznej części projektu.

3.7.3. Jakościowy wywiad badawczy

„Badacze jakościowi wychodzą z założenia, że metody i teorie powinny być dobierane pod kątem przedmiotu badania”¹⁵⁰⁸. Jako że charakter podjętego przez nas projektu badawczego, co podkreślaliśmy wielokrotnie, cechuje się podejściem jednoznacznie jakościowym, także i stosowane przez nas metody winny być odpowiednio z nim spasowane. Chcąc sięgnąć po metodę z jednej strony wpisującą się w obszar badań jakościowych, z drugiej zaś współpracującą ze scharakteryzowaną powyżej jakościową analizą treści oraz nadającą się do zastosowania w podjętym przez nas projekcie badań medioznawczych, a ponadto umożliwiającą zbadanie zjawiska w sposób dostatecznie głęboki i szczegółowy, nie sposób nie zwrócić uwagi na cenioną przez badaczy społecznych oraz medioznawców metodę wywiadu, która obok metody obserwacji uważana jest za „jedną z podstawowych metod gromadzenia danych w naukach społecznych”¹⁵⁰⁹ oraz cieszy się największym w badaniach jakościowych potencjałem uwzględnienia tzw. kontekstu odkrycia¹⁵¹⁰.

3.7.3.1. Metoda wywiadu a metoda obserwacji

W przypadku naszego przedsięwzięcia naukowego, spośród dwóch podstawowych i najbardziej odkrywczych wymienionych wyżej metod, jakimi są wywiad i obserwacja, wybrano wywiad. Metodę obserwacji należało bowiem odrzucić jako nieadekwatną do ściśle określonych celów, tematyki i przedmiotu naszych badań. Co prawda umożliwiałaby nam ona głęboką i dostarczającą empirycznego materiału źródłowego eksplorację gruntu badawczego, jednakże drastycznie ograniczyłaby jego zakres, skazując nas na ujednostkowione przyjrzenie się sposobowi pracy wyłącznie obecnego rzecznika prasowego KEP i co najwyżej jego aktualnego przełożonego. Skutecznie uniemożliwiłaby nam jednak poznanie okoliczności wykonywania tychże funkcji przez poprzednich rzeczników i sekretarzy KEP, co jest nieodzowne dla

¹⁵⁰⁸ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 12.

¹⁵⁰⁹ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 111.

¹⁵¹⁰ Por. A. Glińska-Neweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 77.

osiągnięcia pożądaných przez nas efektów badawczych i próby skonstruowania monografii o charakterze akademickiej dysertacji dotyczącej roli rzecznika prasowego KEP od początku formalnego istnienia tego urzędu. Nie każdą rzeczywistość społeczną da się zbadać przy pomocy metod ilościowych, ale też nie do każdego przedmiotu badań jakościowych nadaje się każda z metod jakościowych. Jak zauważa Sztumski, nie wszystkie fakty i zjawiska będące przedmiotem zainteresowania nauk społecznych są możliwe do ustalenia poprzez metody ilościowe bądź przez metody jakościowe polegające na obserwacji¹⁵¹¹. Szczególnie przydatną metodą badań w naukach społecznych jest zatem wywiad, który umożliwia poznanie zjawisk z jednej strony niedających się zbadać ani wyrazić przy pomocy liczb i sztywnych kategorii, a z drugiej nieuchwytnych dla metody obserwacji.

3.7.3.2. Zarys historyczny metody wywiadu

Mimo że procedurę w praktyce zbliżoną do prowadzenia wywiadu da się zaobserwować już w stylu uprawiania filozofii przez niektórych starożytnych Greków, to samo pojęcie wywiadu rozumianego jako wymianę poglądów między dwiema osobami dyskutującymi na interesujący je temat, wchodzi do użytku dopiero w wieku XVII¹⁵¹². „Wywiad jako szczególna forma rozmowy (...) zinstytucjonalizowała się w formie wywiadu dziennikarskiego”¹⁵¹³, a z pierwszym takim wywiadem mamy do czynienia w połowie XIX wieku. Za pierwsze wywiady naukowe uważa się z kolei wywiady terapeutyczne Freuda z przełomu wieków XIX i XX¹⁵¹⁴. Pierwsza połowa wieku XX to czas coraz częstszego stosowania wywiadów już nie tylko w psychologii i psychoanalizie, lecz także w badaniach rynku i konsumentów oraz w socjologii, a jego druga połowa to okres śmiałego zaproszenia metody wywiadu do etnografii, medycyny, nauk politycznych, nauk związanych z językiem oraz nauk zajmujących się komunikacją i mediami¹⁵¹⁵. „W drugiej połowie XX wieku zaczęto szerzej podejmować próby systematyzacji cech wywiadów oraz określenia poszczególnych rodzajów wywiadów, a także ich wpływu na formę i treść zbieranych informacji”¹⁵¹⁶ (w latach 80. XX wieku

¹⁵¹¹ Por. J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 159.

¹⁵¹² Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 32.

¹⁵¹³ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 55.

¹⁵¹⁴ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 33.

¹⁵¹⁵ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 33-35.

¹⁵¹⁶ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 113.

metody jakościowe stały się już podstawowymi metodami badań społecznych, co jeszcze bardziej rozwinęło namysł metodologiczny nad wywiadem badawczym¹⁵¹⁷). Dziś, gdy w naukach społecznych badania jakościowe stanowią samodzielny metodę badawczą¹⁵¹⁸, liczba publikacji metodologicznych dotyczących badań z wykorzystaniem metody wywiadu stale rośnie¹⁵¹⁹, a „sam wywiad jest potężną metodą tworzenia wiedzy na temat człowieka, która zmieniała sposób rozumienia kondycji ludzkiej i kierowania ludzkimi działaniami”¹⁵²⁰. Jak podkreślają często Kvale i Flick, „prowadzenie wywiadów jest dziś w badaniach jakościowych jednym z głównych sposobów zbierania danych”¹⁵²¹ oraz „jedną z najczęściej używanych metod”¹⁵²². Rąbińska i Ciąčka stwierdzają z kolei, że „wśród wielu jakościowych technik i metod badawczych szczególną rolę pełnią wywiady”¹⁵²³. Sztumski konstatuje: „Szczególnie przydatną metodą badań w naukach społecznych jest dzisiaj wywiad”¹⁵²⁴.

3.7.3.3. Kwestie terminologiczne związane z nazwą jakościowego wywiadu badawczego

W naszym projekcie badawczym wywiad niejednokrotnie będziemy określać mianem wywiadu badawczego¹⁵²⁵ czy też wywiadu naukowego¹⁵²⁶. Przez wywiad badawczy (zgodnie z praktyką wielu autorów nazywany synonimicznie wywiadem naukowym¹⁵²⁷ bądź wywiadem akademickim¹⁵²⁸) rozumiemy wywiad jako metodę badań naukowych, wpisującą się w adekwatne klasyfikacje metodologiczne, posiadającą charakter i cel badawczy, wykorzystującą odpowiednie techniki, narzędzia i procedury

¹⁵¹⁷ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 36.

¹⁵¹⁸ Badania jakościowe jako samodzielna metoda badawcza raczej nie są już dziś spychane do roli pomocniczej względem metod ilościowych, jak to miało miejsce jeszcze kilka dekad temu w kontekście przyjmowania niektórych kontrowersyjnych założeń wybranych paradygmatów metodologicznych, o czym wspomina Kvale w innym miejscu swojego opracowania (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 91).

¹⁵¹⁹ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 113. Por. także: S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 35.

¹⁵²⁰ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 39.

¹⁵²¹ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 17.

¹⁵²² U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 137. Por. także: S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 17.

¹⁵²³ B. Rąbińska, P. Ciąčka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 163.

¹⁵²⁴ J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 159.

¹⁵²⁵ Por. S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 54-61.

¹⁵²⁶ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 33.

¹⁵²⁷ Por. M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59), s. 21-22.

¹⁵²⁸ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 126.

badawcze, dostarczając materiału empirycznego w postaci danych naukowych podlegających analizie i interpretacji w ramach projektu badawczego. Odróżniamy go w ten sposób od wywiadu dziennikarskiego, nieformalnego czy też jakiegokolwiek innego niż wywiad badawczy.

Z kolei przez wywiad jakościowy rozumiemy w naszym projekcie ni mniej, ni więcej, jak po prostu wywiad prowadzony w ramach i na użytek badań jakościowych. Sam termin wywiadu jakościowego występuje w adekwatnej literaturze dość powszechnie¹⁵²⁹. Na ogół dookreśla się go poprzez nazwy konkretnych kategorii, gatunków, typów czy rodzajów wywiadu, zgodnie z nimi dodefiniowując jego charakter i procedurę. Mimo że niektórzy autorzy już pod samym terminem wywiadu jakościowego rozumieją konkretny rodzaj wywiadu jakościowego¹⁵³⁰, to dla nas, zgodnie z praktyką znacznej większości autorów, termin ten nie tyle stanowi nazwę konkretnego rodzaju wywiadu, ile raczej odsyła do stylu i charakteru projektu badawczego, w obrębie którego metodę wywiadu się stosuje. Termin wywiadu jakościowego jest więc dla nas mianem raczej bazowym i pierwotnym względem późniejszych rozstrzygnięć klasyfikacyjnych oraz dookreśleń terminologicznych i metodologicznych, ze względu na co rozumiemy przez niego metodę wywiadu w projekcie badawczym uprawianym zgodnie ze stylem, charakterem i paradygmatem metod jakościowych, które opisywaliśmy wcześniej.

W imię uczciwości metodologicznej należy oczywiście zauważyć, iż zastosowana przez nas metoda wywiadu jakościowego nie jest zupełnie obca także projektom korzystającym z metod ilościowych. Gudkova zauważa, iż „wywiady są aktywnie wykorzystywane przez przedstawicieli różnych tradycji naukowych”¹⁵³¹. Trzeba jednak dodać, iż możliwości ich związku z podejściem ilościowym wynikają nie tyle z natury metody, ile raczej z jej zdolności do dostarczania danych mogących być przedmiotem późniejszych opracowań ilościowych (dotyczy to szczególnie wywiadów typowo sondażowych, na ogół anonimowych i bazujących wyłącznie na pytaniach zamkniętych, do czego nawiążemy jeszcze w późniejszej części omówienia). Mimo że wywiady

¹⁵²⁹ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 117. Por. także: E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 331. Por. także: <https://dobrebadania.pl/wywiad-jakosciowy-ang-qualitative-interview/>

¹⁵³⁰ Np. P. Dobrodziej definiuje wywiad jakościowy w następujący sposób: „Wywiad jakościowy prowadzony jest (...) w formie swobodnej dyskusji z respondentem, za pomocą niestandardyzowanych narzędzi badawczych (scenariuszy wywiadu)” (<https://dobrebadania.pl/wywiad-jakosciowy-ang-qualitative-interview/> [19. 02. 2023]), pomijając niejako możliwość wyodrębnienia metody wywiadu jakościowego zakładającego wykorzystanie narzędzi częściowo bądź mocno standardyzowanych, jak np. kwestionariusz wywiadu, a nie wyłącznie wskazany przez niego scenariusz wywiadu.

¹⁵³¹ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 111.

jakościowe i tak nie korzystają ze wskaźników liczbowych¹⁵³², to na zasygnalizowanie *stricte* jakościowego charakteru stosowanego przez nas wywiadu decydujemy się w tym względzie także w myśl precyzji metodologicznej sugerującej w nazwie metody nie tylko jej jakościową genezę, lecz nawiązującej także do samej procedury badawczej oraz do charakteru dostarczanych danych, które nie będą opracowywane w formach właściwych danym liczbowym. Podobną praktykę stosuje zresztą także Babbie, który przyporządkowując interesujący nas rodzaj wywiadu do kategorii jakościowych metod terenowych¹⁵³³ wyjaśnia: „Używam terminu *jakościowe* badania terenowe dla odróżnienia tego typu metod od metod zaprojektowanych do generowania danych dla analiz *ilościowych*”¹⁵³⁴. Kvale dodaje w tym względzie: „Wywiad badawczy poszukuje jakościowej wiedzy (...) i nie dąży do ujęcia ilościowego (...), operuje słowami, a nie liczbami. W wywiadach jakościowych dokładny opis i skrupulatna interpretacja znaczeń odpowiadają precyzji obliczeń w badaniach ilościowych”¹⁵³⁵. Zatem mimo że wywiad jakościowy „może dostarczać podstaw do dalszych badań (...) ilościowych”¹⁵³⁶, to „jest to przede wszystkim metoda jakościowa, a nie ilościowa”¹⁵³⁷ i „nie jest odpowiednim środkiem dla dochodzenia do opisów statystycznych”¹⁵³⁸, które i dla naszego opracowania nie stanowią zresztą głównego przedmiotu zainteresowania.

3.7.3.4. Przedmiot i cel stosowania jakościowego wywiadu badawczego

„Przedmiotem wywiadu jakościowego jest świat życia badanych”¹⁵³⁹, pisze Kvale, a Flick dodaje: „Tematem badań prowadzonych przy użyciu wywiadów są najczęściej indywidualne doświadczenia respondenta, które postrzega się jako istotne dla zrozumienia doświadczeń innych ludzi znajdujących się w podobnej sytuacji”¹⁵⁴⁰. Takie określenie przedmiotu badań z wykorzystaniem metody wywiadu bliskie jest także naszemu projektowi badawczemu. Jako że przedmiotem pomiaru w badaniach prowadzonych metodą wywiadu są najczęściej zjawiska, procesy decyzyjne

¹⁵³² Por. M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 1 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁵³³ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 294.

¹⁵³⁴ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 313.

¹⁵³⁵ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 43.

¹⁵³⁶ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 339.

¹⁵³⁷ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 338.

¹⁵³⁸ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 338.

¹⁵³⁹ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 42.

¹⁵⁴⁰ U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 138.

i zdarzenia¹⁵⁴¹, a także dane faktograficzne¹⁵⁴², metoda ta nadaje się do przeprowadzenia badań empirycznych w celu pozyskania interesujących nas danych.

Gdy idzie o określenie celu prowadzenia naukowych wywiadów jakościowych, to stwierdźmy za polskimi badaczami, iż jest nim: „zapoznanie się z unikalną wiedzą, jaką dysponuje respondent z racji własnego doświadczenia, zajmowanej przez niego pozycji i pełnionej roli”¹⁵⁴³ oraz dowiedzenie się „dlaczego ludzie myślą lub postępują w określony sposób. Jakie wartości, przekonania, wzorce i schematy myślenia kryją się za wyrażanymi przez nich ocenami lub przejawianymi zachowaniami”¹⁵⁴⁴. „Cel wywiadu z założenia podporządkowany jest poznaniu, wartości samego badania, zdobyciu miarodajnej wiedzy o rzeczywistości społecznej, czyli wybiega poza spotkanie badacza z respondentem”¹⁵⁴⁵, dodają Wojcieszowie.

Z kolei autorzy zagraniczni ujmują tę kwestię w sposób następujący: „celem wywiadu jest zrozumienie znaczenia centralnych tematów badanego w nim świata życia respondenta”¹⁵⁴⁶ oraz „uzyskanie opisów, które stanowią adekwatny i solidny materiał badawczy, będący podstawą do tworzenia interpretacji”¹⁵⁴⁷. Wywiady stosuje się dla „celów opisowych, wyjaśniających i eksploracyjnych. Są one stosowane głównie w takich projektach badawczych, w których jednostkami analizy są pojedynczy ludzie”¹⁵⁴⁸. Przeprowadzanie pojedynczych wywiadów z konkretnymi jednostkami służy ostatecznie do dostarczenia przez nie badaczowi informacji na temat szerszych procesów i zjawisk społecznych, umożliwiając osiągnięcie celu, jakim jest naukowe zbadanie obszaru, w którym dana jednostka jest informatorem bądź współtwórcą¹⁵⁴⁹, a ponadto niejednokrotnie przyczyniają się one do usprawnienia nauki, praktyki działania czy nawet polityki¹⁵⁵⁰.

¹⁵⁴¹ Por. B. Rąbińska, P. Ciącka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 164.

¹⁵⁴² Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 79.

¹⁵⁴³ *Metodologia nauk społecznych i humanistycznych*, red. M. Jakubiec, P. Urbańczyk, Kraków 2020 (<https://www.copernicuscollege.pl/podreczniki/metodologia-nauk-spoecznych-i-humanistycznych/tresc> [10. 02. 2023]).

¹⁵⁴⁴ B. Rąbińska, P. Ciącka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 163.

¹⁵⁴⁵ J. Wojcieszek, M. Wojcieszek, *Pogłębiony wywiad indywidualny jako przestrzeń spotkania i dialogu*, w: *Fides et ratio*, t. 38, nr 2 (2019), s. 260.

¹⁵⁴⁶ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 42.

¹⁵⁴⁷ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 110.

¹⁵⁴⁸ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 272.

¹⁵⁴⁹ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 79.

¹⁵⁵⁰ Por. D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 292.

3.7.3.5. Zalety i wady jakościowego wywiadu badawczego

Zagraniczne środowisko naukowe docenia metodę wywiadu jakościowego ze względu na wiele walorów. Babbie stwierdza: „Główna mocna strona tej metody leży w głębi rozumienia, jakie umożliwia. Podczas gdy innym metodom badawczym można zarzucić, że są powierzchowne, ten zarzut rzadko bywa stawiany tym badaniom”¹⁵⁵¹. Autor podkreśla także możliwość modyfikowania projektu badań z wykorzystaniem metody wywiadu jakościowego w trakcie jego trwania (czyli wspomnianą wyżej tzw. elastyczność wywiadu¹⁵⁵²) oraz fakt, że wywiady mogą dostarczać podstaw do dalszych (zarówno jakościowych, jak i ilościowych) badań¹⁵⁵³. Kvale pisze z kolei: „zaletą wywiadu jakościowego jest to, że respondent ma otwarty zakres możliwych odpowiedzi”¹⁵⁵⁴, a ponadto „siłą wywiadu jest uprzywilejowany dostęp do codziennego życia badanych”¹⁵⁵⁵. Wimmer i Dominick doceniają wywiad jakościowy ze względu na umożliwienie badaczowi przestudiowania wielu zmiennych, jak postawy, motywy działania i zamiary oraz możliwość łączenia go z innymi metodami jakościowymi¹⁵⁵⁶, a odnosząc się bezpośrednio do wywiadu prowadzonego w formie osobistej (do której nawiążemy w dalszej części omówienia) dodają: „wiele zalet techniki wywiadu osobistego już wymieniono. Jest to najbardziej elastyczna metoda uzyskiwania informacji, ponieważ spotkanie twarzą w twarz świetnie nadaje się do zadawania pytań sięgających w głąb problemu i bardziej szczegółowych”¹⁵⁵⁷.

Metoda znajduje uznanie także u autorów opracowań polskich. „Jest to jedna z najbardziej elastycznych i wnikliwych metod badań społecznych”¹⁵⁵⁸, pisze Sztumski, zwracając uwagę także na: możliwość łączenia tej metody z innymi metodami, możliwość uzyskania większej liczby danych niż w przypadku klasycznych badań ankietowych oraz towarzyszące sytuacji wywiadu wysokie szanse na uzyskanie informacji o charakterze jakościowym¹⁵⁵⁹. Nicińska, wymieniając zalety wywiadu jakościowego nawiązuje do możliwości głębokiego poznania i zrozumienia badanej tematyki poprzez szczegółową rozmowę na tematy trudne do uchwycenia za pomocą

¹⁵⁵¹ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 338.

¹⁵⁵² E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 338.

¹⁵⁵³ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 339.

¹⁵⁵⁴ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 148.

¹⁵⁵⁵ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 146.

¹⁵⁵⁶ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 251.

¹⁵⁵⁷ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 283.

¹⁵⁵⁸ J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 159.

¹⁵⁵⁹ Por. J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 168.

metod ilościowych, jak np. motywy działania i konteksty decyzji, co w obszarze badań społecznych uprawianych w stylu jakościowym daje metodzie swoistą przewagę nad innymi metodami¹⁵⁶⁰. Autorka odnosi się także do zalet takich jak: możliwość wywołania szczegółowych danych, brak wpływu grupy, okoliczności umożliwiające dokładne omówienie wszystkich dróg i rozwiązań czy wreszcie możliwość dopytywania respondenta przez badacza¹⁵⁶¹. Konecki podkreśla natomiast umożliwienie badaczowi skupienia się na problemie, ukazanie za pomocą wywiadu motywów działań respondentów oraz sprzyjanie szczegółowym wyjaśnieniom¹⁵⁶².

Jeśli chodzi o słabe strony metody, przynajmniej w pierw, iż „znajomość głównych zarzutów formułowanych pod adresem wywiadu jakościowego może pomóc badaczowi w trakcie projektowania i realizacji badań”¹⁵⁶³. Do wad metody badacze zaliczają najczęściej stosunkowo duże koszty czasowe i finansowe. „Głównymi wadami techniki wywiadu są także długi czas i wysokie koszty”¹⁵⁶⁴, piszą Wimmer i Dominick, a Wiśniewska-Drewniak puentuje to w słowach: „metoda wywiadu jest czasochłonna i droga”¹⁵⁶⁵. Z kolei Szymańska i Köhler nazywają wywiad „metodą bardzo wymagającą, tak pod względem umiejętności badacza, jak i niezbędnych do poniesienia nakładów badawczych (przede wszystkim czasowych i organizacyjnych)”¹⁵⁶⁶. Inny rodzaj zarzutów odnosi się do jakościowego charakteru omawianej metody wywiadu. „Przede wszystkim jako metoda jakościowa, a nie ilościowa, wywiad nie jest odpowiednim środkiem dla dochodzenia do opisów statystycznych”¹⁵⁶⁷, pisze Babbie, a Wimmer i Dominick dodają: „najważniejszą wadą jest fakt, że zmiennymi nie można manipulować w taki sam sposób, jak w eksperymentach laboratoryjnych”¹⁵⁶⁸. Polscy autorzy odnoszą się także do słabych stron wynikających z kwestii personalnych. Nawijając do osoby prowadzącej wywiad, Sztumski podkreśla możliwość skazania wyników badań na porażkę w przypadku

¹⁵⁶⁰ Por. M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 42, 44.

¹⁵⁶¹ Por. M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 49.

¹⁵⁶² Por. K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 133.

¹⁵⁶³ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 151. Por. także: E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 306.

¹⁵⁶⁴ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 283.

¹⁵⁶⁵ M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 7 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁵⁶⁶ A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 239-240.

¹⁵⁶⁷ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 338.

¹⁵⁶⁸ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 251.

zlecenia przeprowadzenia wywiadu osobie do tego nieprzygotowanej¹⁵⁶⁹, natomiast mając na uwadze wywołanie danych empirycznych w oparciu o interakcję z respondentem, Konecki zauważa, iż w badaniu metodą jakościowego wywiadu badawczego mogą pojawić się błędy z powodu uprzedzeń bądź chęci przypodobania się badaczowi ze strony rozmówcy¹⁵⁷⁰. Ponadto, polskie badaczki wspominają o mniejszej wytrzymałości respondentów ze względu na ilość danych, długi czas potrzebny na realizację badania i opracowanie wyników¹⁵⁷¹, a także zauważają, iż „badacz zależny jest od chęci lub niechęci współpracy osób udzielających mu informacji”¹⁵⁷².

Cechy i okoliczności ujęte powyżej jako zalety badań za pomocą wywiadu jakościowego, odpowiadają charakterowi i przedmiotowi naszego projektu (do czego zresztą odniesiemy się jeszcze w dalszej części opracowania). Gdy idzie natomiast o wady metody, należy po pierwsze zauważyć, iż wysokie koszty (przede wszystkim czasowe i organizacyjne) nie stanowiły w naszym przypadku poważnej przeszkody, ponieważ samo przedsięwzięcie naukowe wpisywało się w trwające kilka lat studia doktoranckie, co pozwoliło na odpowiednie rozłożenie procesu badawczego w czasie. Po drugie, w kwestii podkreślanego przez Wimmera i Dominick¹⁵⁷³ oraz Babbiego¹⁵⁷⁴ nienadawania się wywiadu jakościowego do badań ilościowych, statystycznych czy laboratoryjnych, odparciem owego zarzutu jest opisany już wcześniej jakościowy, opisowy i teoretyczny charakter projektu oraz monografii. Po trzecie wreszcie, jeśli chodzi o słabe strony metody uwikłane w tzw. czynnik ludzki, to podkreślić należy, iż nasi respondenci nie odznaczali się niechęcią we współpracy badawczej¹⁵⁷⁵, a sam badacz (będący jednocześnie autorem niniejszej pracy) nie posługiwał się metodą wywiadu naukowego po raz pierwszy, co zostało już wcześniej zasygnalizowane.

¹⁵⁶⁹ Por. J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 168.

¹⁵⁷⁰ Por. K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 133.

¹⁵⁷¹ Por. M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 49.

¹⁵⁷² M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 5 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁵⁷³ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 251.

¹⁵⁷⁴ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 338.

¹⁵⁷⁵ W jednym przypadku (co zostanie omówione poniżej), doszło nie tyle do niechęci, ile raczej do niemożności uczestniczenia respondenta w badaniach na zasadach właściwych badaniom pozostałych respondentów.

3.7.3.6. Próby klasyfikacji metody wywiadu

Jak wspomniano, „wywiad jest przez wielu metodologów postrzegany jako podstawowa metoda badawcza w naukach społecznych”¹⁵⁷⁶. Mimo to, nie doczekał się on jak dotąd spójnej i wyczerpującej klasyfikacji. Wywiad wciąż pozostaje metodą proceduralnie mocno zróżnicowaną. „W literaturze najczęściej spotkać można kilka jego podziałów”¹⁵⁷⁷, zauważa M. Wiśniewska-Drewniak, a M. Żelazo dodaje: „W naukach społecznych wyróżniamy szereg klasyfikacji wywiadu jako metody badawczej. Począwszy od charakteru wywiadu, standaryzacji, struktury, przez swobodę zadawania pytań i udzielania odpowiedzi czy chociażby miejsca jego przeprowadzania”¹⁵⁷⁸. Wszystkie te (pokrywające się niekiedy) aspekty stanowią kryteria klasyfikacyjne i warunkują obfitość rozbudowanych systemów kategoryzacyjnych metody wywiadu.

Wimmer i Dominick stwierdzają: „Istnieją dwa podstawowe rodzaje wywiadów: ustrukturyzowane i nieustrukturyzowane”¹⁵⁷⁹, natomiast S. Gudkova na równi z aspektem strukturyzacji stawia niemniej poczesną dla klasyfikacji kwestię standaryzacji: „Najbardziej ogólny podział jest dokonywany za pomocą dwóch głównych kryteriów: kolejności zadawanych pytań oraz ich treści”¹⁵⁸⁰, gdzie ze względu na kolejność pytań wyróżnia się wywiady standaryzowane i niestandaryzowane, a na podstawie treści pytań dzieli się wywiady na ustrukturyzowane i nieustrukturyzowane¹⁵⁸¹. Złożony, istotny (także dla naszego projektu badawczego), a w pewnej mierze także i nadrzędny względem pozostałych kryteriów charakter zagadnień, jakimi są standaryzacja i strukturyzacja wywiadu, domaga się zatrzymania w tym miejscu na szczegółowym ich omówieniu.

¹⁵⁷⁶ J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 168.

¹⁵⁷⁷ M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 5 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁵⁷⁸ M. Żelazo, *Kwestionariusz wywiadu jako narzędzie badawcze*, w: *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, nr 2 (6), 2013, s. 223.

¹⁵⁷⁹ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 281.

¹⁵⁸⁰ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 113.

¹⁵⁸¹ Por. S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 113. Jeśli chodzi o zagadnienia kolejności i treści pytań w wywiadzie jakościowym, inaczej niż Gudkova kwestię tę rozpatruje J. Lutyński, nie przypisując kolejności pytań zjawisku standaryzacji, a treści pytań zagadnieniu strukturyzacji, a zarówno kolejność, jak i treść pytań rozpatrując w samym tylko kluczu standaryzacji (por. J. Lutyński, *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymywania materiałów*, w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, red. Z. Gostowski, J. Lutyński, t. II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968, s. 47). Jako że opracowanie Gudkovej jest o prawie pół wieku nowsze, uwzględnia w miarę aktualne doświadczenia metodologiczne i terminologiczne. Z tego powodu bliższe jest naszym refleksjom niż uwagi poczynione przez Lutyńskiego za czasów, gdy (jak wspomnieliśmy wcześniej) zarówno nauki społeczne, jak też sama ich metodologia wciąż jeszcze kształtowały swą tożsamość, nie mówiąc o załazkowej wręcz fazie rozwoju nauk o komunikacji społecznej i mediach w tamtym okresie.

Zanim więc przystąpimy do omówienia podziału wywiadu oraz uczynienia z jego klasyfikacji tła dla scharakteryzowania wybranego przez nas konkretnego jego rodzaju, skupimy się wpięrow na kryteriach standaryzacji i strukturyzacji. Bo mimo że Babbie i Gudkova czynią z nich kryteria podziału, to jednak stanowią one aspekty, o randze wyższej, jak się zdaje, niż bycie wyłącznie jednym z kryteriów podziału. Warunkują one bowiem nie tyle rodzaj wywiadu, ile raczej charakter każdego z różnych rodzajów wywiadu, do omówienia czego niniejszym przystępujemy.

3.7.3.6.1. Standaryzacja i strukturyzacja jakościowego wywiadu badawczego

Gdy idzie o zagadnienie standaryzacji wywiadu, należy zauważyć za J. Lutyńskim, że sama standaryzacja¹⁵⁸² metod badawczych jest zjawiskiem wielowymiarowym: „Po pierwsze, odnosić się może do różnych rodzajów czynności i środków składających się na techniki pozyskiwania materiałów. Po drugie, czynności te i środki, a w konsekwencji konkretna technika, mogą być standaryzowane w różnym stopniu. Po trzecie, ponieważ zdobywa się zazwyczaj wiele informacji, stopień zestandaryzowania czynności i środków może być różny w przypadku różnych informacji”¹⁵⁸³. Niezależnie jednak od stopnia standaryzacji metody badawczej, którą w naszym wypadku jest wywiad jakościowy, stwierdzić należy, iż pewien stopień standaryzacji właściwy jest wszystkim metodom naukowym, przynajmniej w zakresie pozyskiwania informacji. Wszystkim bowiem metodom przysługują jakieś reguły czy dyrektywy ujednociające (co najmniej w ogólnym zakresie) czynności badawcze, a sama standaryzacja jest uwarunkowana wymogiem intersubiektywności i możliwością powtarzalności stosowania metody w celu odtworzenia procedury wobec danego źródła badawczego bądź też ponownego jej zastosowania w podobnych okolicznościach¹⁵⁸⁴. E. Babbie zauważa jednak, iż w badaniach społecznych w ogóle, a szczególnie w projektach budowanych na metodach jakościowych, dochodzi niejednokrotnie do

¹⁵⁸² Standaryzacja oznacza ujednoczenie czynności i środków badawczych (por. J. Lutyński, *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymywania materiałów*, w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, red. Z. Gostowski, J. Lutyński, t. II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968, s. 26).

¹⁵⁸³ J. Lutyński, *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymywania materiałów*, w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, red. Z. Gostowski, J. Lutyński, t. II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968, s. 26.

¹⁵⁸⁴ Por. J. Lutyński, *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymywania materiałów*, w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, red. Z. Gostowski, J. Lutyński, t. II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968, s. 26.

przeakcentowania wymogu standaryzacji, a próby stosowania się do niego za wszelką cenę na ogół „kończą się upychaniem na siłę materii do zbyt ciasnej formy”¹⁵⁸⁵.

Na swoistą trudność standaryzacyjną w przypadku metody wywiadu jakościowego trzeba być szczególnie wrażliwym. Z jednej bowiem strony, jak każda metoda badawcza, wywiad ten powinien cechować się takim stopniem standaryzacji, który sprzyjałby intersubiektywności i możliwej powtarzalności. Z drugiej jednak, jak podkreśla S. Kvale, gdyby w przypadku wszystkich badań i właściwych im metod miał zostać spełniony wymóg uzyskiwania wyłącznie intersubiektywnie odtwarzalnych danych, wówczas jedynym uprawnionym rodzajem wywiadu badawczego byłby wywiad ściśle zestandaryzowany, którego zastosowanie uniemożliwiłoby z kolei odpowiednio głęboki wgląd w złożoną rzeczywistość społeczną, czego przecież od wywiadu jakościowego oczekuje się przede wszystkim¹⁵⁸⁶. Standaryzowane usilnie procedury nie pozwalają na przedstawienie złożoności i bogactwa badanych zjawisk, ograniczając dane do poziomu, który dla badań jakościowych stanowi minimum, jeśli nie poziom poniżej wymaganej wartości wiedzytwórczej¹⁵⁸⁷. Poza tym, ze względu na interpersonalny charakter metody wywiadu, nawet ścisła jego standaryzacja metodologiczna wcale nie musiałaby gwarantować ponownej odtwarzalności identycznego materiału badawczego, gdyż bezpośrednim jego źródłem wciąż i tak pozostawałby respondent, czyli żywa i zmienna osoba, podlegająca w momencie badania także uwarunkowaniom pozametodologicznym (jak np. osłabienie kondycji, zatarcie pamięci, presja itp.).

Opisywane tutaj trudności w jednoznacznym odniesieniu wymogu standaryzacji do metody wywiadu jakościowego wynikają zarówno z samego (sygnalizowanego wcześniej) charakteru badań jakościowych, jak również ze złożoności dostarczającej dane rzeczywistości społecznej, do której dostęp nie byłby możliwy wyłącznie przy użyciu metod ilościowych czy technik o tak wysokim stopniu standaryzacji i intersubiektywności, jak np. w eksperymentach laboratoryjnych. Nie każde też zjawisko społeczne możliwe jest do zbadania wyłącznie przy pomocy wywiadów zestandaryzowanych tak silnie, jak np. anonimowe i bazujące wyłącznie na pytaniach zamkniętych telefoniczne wywiady sondażowe typu *CATI*¹⁵⁸⁸ badające opinie

¹⁵⁸⁵ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 305.

¹⁵⁸⁶ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 46.

¹⁵⁸⁷ Por. J. Lutyński, *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymywania materiałów*, w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, red. Z. Gostowski, J. Lutyński, t. II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968, s. 26.

¹⁵⁸⁸ Skrót *CATI* pochodzi od angielskiej nazwy metody (*computer assisted telephone interview*), która oznacza dosłownie: „wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny” (por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 264).

konsumentów głównie w celach marketingowych. W przypadku wywiadów jakościowych dążących do głębokiego zbadania konkretnego obszaru rzeczywistości społecznej (stosowanych w celu odczytania znaczenia ludzkich działań i odkrycia świata ich funkcjonowania istniejącego uprzednio wobec naukowych wyjaśnień na swój własny temat¹⁵⁸⁹, co jest cechą charakterystyczną także i naszego projektu badawczego), w celu uniknięcia wspomnianego przez Babbiego przeakcentowania wymogu standaryzacji, poprzestać należy na jak najniższym wymaganym jej stopniu, natomiast intersubiektywność metody wyrażać się będzie nie tyle w dokładnej odtwarzalności tych samych danych, ile raczej w możliwości powtórzenia procedury słabostandaryzowanego wywiadu jakościowego w innych (podobnych) projektach badawczych oraz w stosowaniu podobnych pytań wobec respondentów w obrębie jednego projektu badawczego¹⁵⁹⁰. Ostatecznie, jak podkreśla Kvale, istotniejsze jest nie to, czy wyniki wywiadu mogą być uogólnione globalnie, ale to czy wiedza pozyskana dzięki wywiadowi jakościowemu może zostać przeniesiona na inne podobne sytuacje i posłużyć w nich jako wskazówka¹⁵⁹¹.

Jak zauważa E. Babbie, specyfika wywiadu jakościowego polega właśnie na tym, że prowadzący kładąc szczególny nacisk na interesujące go tematy, samej rozmowie nadaje jedynie ogólny kierunek¹⁵⁹². Wywiad taki jest skupiony na wybranych zagadnieniach, możliwych do poznania i zrozumienia jedynie przy umożliwieniu respondentowi dłuższej i swobodnej, choć kierunkowanej wypowiedzi, przez co z jednej strony nie jest ograniczony zestandaryzowaną kolejnością i formułą pytań, a z drugiej nie jest to jednocześnie wywiad całkowicie nieukierunkowany¹⁵⁹³. Wobec tego wydaje się zrozumiałym, iż w przypadku wywiadów jakościowych zazwyczaj nie określa się standaryzacji w oparciu o wszystkie (przytoczone w jednym z powyższych przypisów) wymiary wspomniane przez Lutyńskiego, a odnosi się to kryterium właściwie jedynie do kolejności zadawania pytań (bądź kolejności zapowiadania zagadnień), jak to zresztą podkreśla w przytoczonym powyżej fragmencie S. Gudkova (przyporządkowując zjawisko standaryzacji wywiadu jedynie do kolejności pytań, a odstępując od kojarzenia go z innymi faktorem dookreślającymi procedurę wywiadu).

¹⁵⁸⁹ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 19.

¹⁵⁹⁰ Jak już wcześniej wspomniano, odróżnienie i omówienie tzw. pytań badawczych, tzw. pytań badawczych do wywiadu i tzw. pytań wywiadu nastąpi w dalszej części rozdziału.

¹⁵⁹¹ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 203.

¹⁵⁹² Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 331.

¹⁵⁹³ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 44.

Jasne rozróżnienie i charakterystykę rodzajów wywiadu ze względu na stopień ich standaryzacji prezentuje Gudkova w sposób następujący: „Podczas wywiadu standaryzowanego pytania są zadawane rozmówcom w ściśle określonej, identycznej dla wszystkich kolejności. Natomiast w wywiadzie niestandaryzowanym badacz w trakcie przeprowadzania rozmowy sam decyduje o tym, w jakiej kolejności będą zadawane pytania”¹⁵⁹⁴. Mając na uwadze to rozróżnienie i bazując jednocześnie na poczynionych dotąd refleksjach, należy stwierdzić, iż wybrana, stosowana i omawiana przez nas metoda wywiadu jakościowego, charakteryzując się tym, iż badacz raczej wykazuje otwartość na nowe i nieprzewidziane wypowiedzi respondenta, niż podchodzi do niego ze standaryzowanym ściśle schematem¹⁵⁹⁵, zgodnie z terminologią stosowaną w literaturze specjalistycznej, powinna zostać określona mianem wywiadu niestandaryzowanego, wywiadu słabostandaryzowanego czy też wywiadu o mniejszym stopniu standaryzacji¹⁵⁹⁶.

Mimo że w sposób szczegółowy omówimy naszą metodę w dalszej części rozdziału, to już teraz zasygnalizujmy, iż rozumiana *sensu largo* standaryzacja wywiadu jakościowego stosowanego w naszym projekcie badawczym wyrażać się będzie w: podobnym kryterium doboru respondentów, stosowaniu podobnego scenariusza wywiadu oraz podobnym sposobie utrwalenia, transkrybowania i analizy wypowiedzi respondentów, natomiast standaryzacja *sensu stricto* (czyli, za Gudkovą, odnoszona jedynie do kolejności pytań): w proponowaniu respondentom jednakowych zagadnień do rozmowy w podobnej kolejności.

Gdy idzie natomiast o (tak istotną obok standaryzacji) strukturyzację wywiadów, należy zauważyć za S. Gudkovą, iż wywiady mogą być ustrukturyzowane w różnym stopniu¹⁵⁹⁷ i od razu dodać za S. Kvaalem: „Wywiad jakościowy jest zazwyczaj częściowo ustrukturyzowany”¹⁵⁹⁸. Owa częściowa strukturyzacja wywiadu, siłą rzeczy powiązana jest z niższym stopniem i bardziej otwartą formułą jego standaryzacji. Jak zauważyła M. Nicińska, już w latach 30. XX wieku „badacze społeczni zaczęli interesować się niestandaryzowanymi wywiadami, które w większym stopniu niż techniki silnie

¹⁵⁹⁴ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 113.

¹⁵⁹⁵ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 44.

¹⁵⁹⁶ Por. K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 170. Por. także: I. Przybyłowska, *Wywiad swobodny ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji i możliwości jego zastosowania w badaniach socjologicznych*, w: *Przegląd socjologiczny*, 1978, 30, s. 62.

¹⁵⁹⁷ Por. S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 113.

¹⁵⁹⁸ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 117.

ustrukturyzowanego wywiadu kwestionariuszowego pozwalały rozumieć i wyjaśniać zachowania ludzi, motywy nimi kierujące i ich postawy¹⁵⁹⁹. Autorka (podobnie jak Gudkova¹⁶⁰⁰ i Wiśniewska-Drewniak¹⁶⁰¹), utożsamia wywiad silnie ustrukturyzowany z wywiadem kwestionariuszowym, dodając jednocześnie, iż w obszarze metody wywiadu jakościowego „można wyróżnić różne stopnie strukturalizowania”¹⁶⁰². Babbie zaznacza natomiast, iż „w wywiadzie ustrukturyzowanym zadaje się standaryzowane pytania w ustalonej wcześniej kolejności”¹⁶⁰³ i dodaje zaraz potem: „Wywiady ustrukturyzowane łatwo tabulować i analizować, lecz nie mają one głębi ani rozmachu wywiadów nieustrukturyzowanych”¹⁶⁰⁴. Wywiad nieustrukturyzowany to z kolei „wywiad, w którym pytający zadaje pytania o szerokim zakresie i ogólne, lecz zachowuje kontrolę nad dyskusją”¹⁶⁰⁵ i ma „swobodę w decydowaniu o kolejności”¹⁶⁰⁶. Wspomina jednak, iż wywiady nieustrukturyzowane, w zamian za głębię i rozmach, wymagają „ogromnie dużo czasu na ocenę i analizę”¹⁶⁰⁷ (co w przypadku projektu badawczego rozłożonego, jak nasz, na co najmniej kilka semestrów, nie zdaje się stanowić wady poważnej). Ostatecznie można stwierdzić: im wyższy stopień strukturyzacji wywiadu, tym niższy stopień głębi w badaniu zjawisk społecznych.

Podsumujmy więc za Gudkovą: „W treści wywiadów ustrukturyzowanych zakodowana jest już forma oraz język odpowiedzi (...). W przypadku wywiadu nieustrukturyzowanego (swobodnego) w celu zgromadzenia materiału empirycznego stosuje się pytania otwarte, na które rozmówca może odpowiadać w swobodny sposób i w dowolnej formie”¹⁶⁰⁸. Ponieważ „celem wywiadów częściowo ustrukturyzowanych jest uzyskanie opisu świata życia respondentów oraz poznanie sposobu, w jaki interpretują oni badane zjawisko”¹⁶⁰⁹, mając na uwadze wspomniany już charakter naszych badań, decydujemy się na pracę z metodą wywiadu o strukturyzacji częściowej.

¹⁵⁹⁹ M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 40.

¹⁶⁰⁰ Por. S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 115.

¹⁶⁰¹ Por. M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 6 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁶⁰² M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 40.

¹⁶⁰³ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 281.

¹⁶⁰⁴ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 281.

¹⁶⁰⁵ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 629.

¹⁶⁰⁶ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 281.

¹⁶⁰⁷ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 281.

¹⁶⁰⁸ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 113.

¹⁶⁰⁹ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 100.

Nie ośmielając się jednak, jak czyni to choćby Babbie, na określenie metody mianem wywiadu całkowicie nieustrukturyzowanego, nazywać ją będziemy właśnie wywiadem częściowo ustrukturyzowanym bądź za Mińskim, wywiadem semistrukturyzowanym¹⁶¹⁰.

Gdy idzie o odniesienie charakterystyki naszej metody jednocześnie do standaryzacji i strukturyzacji, posłużmy się konstatacją Gudkovej: „W badaniach jakościowych najczęściej są wykorzystywane wywiady niestandaryzowane i nieustrukturyzowane albo częściowo ustrukturyzowane (...), których celem jest poznanie i opis zachodzących zależności, zjawisk lub zachowań, a nie wyłącznie testowanie postawionych hipotez”¹⁶¹¹. Wywiad będący metodą naszej pracy badawczej jest więc słabostandaryzowanym i semistrukturyzowanym jakościowym wywiadem badawczym.

Jeśli chodzi natomiast o wybór i dookreślenie konkretnego jego rodzaju, to po zarysowaniu kontekstów standaryzacyjnego i strukturyzacyjnego, przejdźmy teraz do zapowiedzianego wcześniej omówienia szczegółowej klasyfikacji metody wywiadu. Należy przy tym zauważyć, iż jakościowy wywiad badawczy, jak każda metoda, posiada różne swoje odmiany i podlega podziałom ze względu na różne kryteria. Klasyfikacja tej metody oraz aspekty podziału są zagadnieniami tyleż istotnymi, ileż szerokimi. Wydaje się jednak, iż szczegółowa charakterystyka wybranego przez nas słabostandaryzowanego i semistrukturyzowanego jakościowego wywiadu badawczego zostanie oddana w sposób jeszcze pełniejszy, gdy odniesiemy ją do pozostałych rodzajów, by w ten sposób, na ich tle, dookreślić później metodologiczne i proceduralne właściwości konkretnego wariantu naszej metody.

3.7.3.6.2. Kategoryzacje jakościowego wywiadu badawczego

Z jednej strony, jak wspomniano, parametry standaryzacji i strukturyzacji stanowią bardziej o charakterze niż o rodzaju wywiadu i niezależnie od konkretnego typu wywiadu jakościowego realizują się jakoś w każdym jego wariantcie. Z drugiej jednak strony, mając na uwadze, że „badania jakościowe realizowane w formie wywiadu mogą bardzo istotnie różnić się od siebie pod względem przyjętej w założeniach struktury

¹⁶¹⁰ Por. R. Miński, *Wywiad pogłębiony jako technika badawcza. Możliwości wykorzystania IDI w badaniach ewaluacyjnych*, w: *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 2017, t. XIII, nr 3, s. 37.

¹⁶¹¹ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 113.

stawianych pytań, ich przebiegu i chronologii”¹⁶¹², można, rzecz jasna, za niektórymi autorami uczynić ze standaryzacji i strukturyzacji swoiste kryterium klasyfikacyjne. Jeśli chodzi więc o standaryzację, wymienić można pięć typów wywiadu: swobodny mało ukierunkowany, swobodny ukierunkowany, swobodny ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji, kwestionariuszowy o mniejszym stopniu standaryzacji, kwestionariuszowy o większym stopniu standaryzacji¹⁶¹³.

Gdy idzie o strukturyzację wywiadu, wyróżnić można, jak wspomniano, wywiad ustrukturyzowany (nazywany wywiadem kwestionariuszowym¹⁶¹⁴), a także wywiad nieustrukturyzowany (nazywany wywiadem swobodnym¹⁶¹⁵). Ponadto, przyjmując za Kvałem, Gudkovą i Nicińską¹⁶¹⁶ wspomnianą wcześniej możliwość wyszczególnienia różnych stopni strukturyzacji, wyodrębnić można także wywiad częściowo ustrukturyzowany¹⁶¹⁷ (zwany także wywiadem semistrukturyzowanym¹⁶¹⁸), do którego (jak w przypadku wywiadu nieustrukturyzowanego) również odnosi się miano wywiadu swobodnego¹⁶¹⁹.

¹⁶¹² A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medjoznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 227.

¹⁶¹³ Por. J. Lutyński, *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymywania materiałów*, w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, red. Z. Gostowski, J. Lutyński, t. II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968, s. 24-28. M. Żelazo przytacza w tym względzie bardziej ogólny podział na wywiad skategoryzowany, czyli charakteryzujący się wyższym stopniem standaryzacji oraz wywiad nieskategoryzowany, czyli rodzaj wywiadu o niższym stopniu standaryzacji (por. M. Żelazo, *Kwestionariusz wywiadu jako narzędzie badawcze*, w: *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, nr 2 [6], 2013, s. 223-224).

¹⁶¹⁴ „Jest to rodzaj wywiadu, podczas którego badacz ma przygotowaną zestandaryzowaną listę pytań o charakterze zamkniętym” (S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 115). Por. M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 6 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁶¹⁵ „Jest to rodzaj wywiadu niestandaryzowanego i nieustrukturyzowanego, podczas którego badacz swobodnie kształtuje rozmowę” (S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 115). Por. M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 6 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁶¹⁶ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 124-133. Por. także: S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 113. Por. także: M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 40.

¹⁶¹⁷ Wywiad częściowo ustrukturyzowany nie wykorzystuje narzędzia tzw. kwestionariusza wywiadu, lecz posługuje się tzw. scenariuszem wywiadu, czyli listą zagadnień poruszanych w ogólnie ustalonej, modyfikowalnej w trakcie badania kolejności, w celu uzyskania od respondenta szczegółowego opisu badanych zjawisk (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 100).

¹⁶¹⁸ Por. R. Miński, *Wywiad pogłębiony jako technika badawcza. Możliwości wykorzystania IDI w badaniach ewaluacyjnych*, w: *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 2017, t. XIII, nr 3, s. 37.

¹⁶¹⁹ W wielu klasyfikacjach termin „wywiad swobodny” w równej mierze co wywiadam nieustrukturyzowanym, przysługuje także wywiadam częściowo ustrukturyzowanym (semistrukturyzowanym), podobnie zresztą, jak (ze względu na omawiane wcześniej różne podejścia do

Ze względu na liczbę respondentów biorących udział w pojedynczym wywiadzie wyróżnić można: wywiad indywidualny¹⁶²⁰ (nazywany wywiadem „jeden na jeden”¹⁶²¹), wywiad grupowy¹⁶²² (nazywany także wywiadem zbiorowym¹⁶²³, wywiadem fokusowym¹⁶²⁴ bądź zogniskowanym wywiadem fokusowym¹⁶²⁵) oraz wywiad panelowy¹⁶²⁶.

Kolejnym kryterium podziału jest forma komunikacji¹⁶²⁷ między prowadzącym a respondentem. W tej optyce klasyfikacyjnej wyróżnić można: wywiad osobisty¹⁶²⁸

klasyfikacji wywiadów ze względu na ich strukturyzację) w przypadku niektórych rodzajów wywiadu terminy: „wywiad częściowo ustrukturyzowany”, „wywiad nieustrukturyzowany” i „wywiad semistrukturyzowany” również można uznać za tożsame (por. K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 132. Por. także: S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 119).

¹⁶²⁰ W wywiadzie indywidualnym bada się jednego respondenta (por. B. Rąbińska, P. Ciąćka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 170).

¹⁶²¹ Por. <https://thestory.is/pl/journal/indywidualne-wywiady-poglebione-idi/> (20. 02. 2023). Znana jest także wersja nazwy z zastosowaniem dywizu: „jeden-na-jeden” (por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 281).

¹⁶²² „Polega on na systematycznym zadawaniu pytań kilku osobom jednocześnie” (S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 116). Prowadzi się go w celu uzyskania zróżnicowanych opinii na dany temat (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 126-127).

¹⁶²³ Por. M. Żelazo, *Kwestionariusz wywiadu jako narzędzie badawcze*, w: *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, nr 2 (6), 2013, s. 224.

¹⁶²⁴ Por. M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 40.

¹⁶²⁵ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 126-127.

¹⁶²⁶ J. Sztumski do rozróżnienia na wywiady indywidualne i zbiorowe dodaje kategorię wywiadu panelowego, czyli takiego, w którym to nie badacz zadaje pytania kilku respondentom (jak w wywiadzie zbiorowym), ale kilku badaczy zadaje pytania jednemu respondentowi (por. J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 162).

¹⁶²⁷ W tym kontekście warto wspomnieć także o coraz rzadziej dziś stosowanym (bazującym na kategorii bardziej ogólnej i pierwotniejszej względem wymienionych kanałów komunikacji) podziale autorstwa J. Sztumskiego, odróżniającym wywiad ustny od wywiadu pisemnego (por. J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 159).

¹⁶²⁸ W wywiadzie osobistym uzyskuje się odpowiedzi w sytuacji osobistego spotkania (por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 299). Niekiedy definiuje się wywiad osobisty jako wywiad „w cztery oczy”, przez co utożsamia się wywiad osobisty z wywiadem indywidualnym (por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 629).

(zwany także wywiadem bezpośrednim¹⁶²⁹), wywiad telefoniczny¹⁶³⁰, wywiad komputerowy¹⁶³¹ oraz wywiad pocztowy¹⁶³².

¹⁶²⁹ <https://mfiles.pl/pl/index.php/Wywiad> (20. 02. 2023).

¹⁶³⁰ Wywiady telefoniczne, mimo że nie odbywają się w formule osobistej, podlegają jednak regułom rozmowy, stąd stosuje się w nich większość reguł właściwych wywiadam osobistym. Nie wymagają oczywiście odpowiedniego ubioru, gestów czy utrzymywania kontaktu wzrokowego, natomiast pozwalają na dopytywanie czy konfrontowanie oraz stosowanie najważniejszych procedur właściwych konkretnym rodzajom wywiadu oraz uzależnionych od konkretnego stopnia standaryzacji czy strukturyzacji (por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 294, 299).

¹⁶³¹ Kwestia określenia wywiadu mianem komputerowego jest dziś mocno problematyczna. Komputer można bowiem wykorzystać w wywiadzie telefonicznym (np. w wywiadzie typu *CATI*, którego nazwa została wyjaśniona kilka stron wcześniej), w wywiadzie pocztowym (w opisanym wcześniej wariantcie e-mailowym) czy też w wywiadzie osobistym, kiedy przyjmuje on formę wywiadu *CAPI* (skrót *CAPI* pochodzi od angielskiej nazwy metody *computer assisted personal interview*, oznaczającej dosłownie: „wspomagany komputerowo wywiad osobisty”). Komputer bywa także wykorzystywany w wywiadach typu *CAWI* (skrót *CAWI* pochodzi od angielskiej nazwy metody *computer assisted web interview*, która oznacza dosłownie: „wspomagany komputerowo wywiad internetowy”). Niekiedy mianem wywiadu komputerowego określa się wywiady w formie wideokonferencji, jednak formę tę coraz częściej przeprowadza się dziś także za pomocą urządzeń innych niż komputer (np. tablety czy smartfony). Gdyby chcieć natomiast nazwać wywiad wideokonferencyjny wywiadem internetowym, wówczas mogłoby dojść do nowych trudności związanych z faktem wykorzystania Internetu także w wywiadach innych niż wyłącznie wideokonferencyjne. Rodzaje wywiadu bazujące na wykorzystaniu komputera, wideokonferencji i Internetu zdają się wkraczać dziś w obszar nowej gałęzi klasyfikacyjnej, która nie doczekała się jeszcze oficjalnej nazwy. Stąd, pomimo wszystkich zasygnalizowanych tu problematycznych kwestii terminologicznych, częstokroć pozostaje się przy stosowaniu terminu wywiadu komputerowego, rozumiejąc go możliwie jak najszerszej (por. <https://beedifferent.pl/blog/techniki-organizacji-badan-komunikacji-wewnetrznej-cati-cawi-capi-i-papi> [20. 02. 2023]. Por. także: R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 264). Fakt wykorzystywania komputera, Internetu i nowych mediów w prowadzeniu wywiadów jest odnotowywany przez badaczy od wielu lat: „Nowe technologie są źródłem dodatkowych możliwości dla badaczy społecznych i obejmują one (...) możliwość prowadzenia badań za pomocą (...) Internetu” (E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 309); „W ostatnich czasach wywiady prowadzi się niekiedy za pomocą mediów umożliwiających kontakt z ludźmi w odległych miejscach – jak w przypadku wywiadu telefonicznego lub internetowego” (U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 138); „Wywiady często udzielane są za pośrednictwem różnego typu mediów (telemost, Skype, telefon), co dziś jest już ogólnie przyjętym standardem w przypadku tego typu badań” (A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 228). W naszym projekcie badawczym przez wywiad komputerowy rozumieć będziemy wywiad przeprowadzony w formie wideokonferencji za pomocą komputera.

¹⁶³² Wywiad pocztowy jest taką formą badania, w której respondent samodzielnie wypełnia ankietę otrzymaną przez prowadzącego. Ankieta, w zależności od szczegółów badania, może przybrać formę wypełnianego samodzielnie kwestionariusza silnie ustrukturyzowanego, formę kwestionariusza zawierającego pytania otwarte umożliwiającego odesłanie przez respondenta swobodnych odpowiedzi w formie tekstowej, czy też wreszcie najluźniejszą z form, a mianowicie spis zagadnień badawczych w kształcie scenariusza wywiadu zamiast klasycznego kwestionariusza badawczego, kiedy to respondent, w dowolnej formie tekstowej, odsyła ankieterowi nie tyle odpowiedzi na pytania, ile raczej wypowiedzi w kontekście danych zagadnień scenariuszowych. Internetowym wariantem wywiadu pocztowego jest wywiad e-mailowy, który różni się od klasycznego wywiadu pocztowego jedynie sposobem dostarczenia respondentowi ankiety do wypełnienia. Na ogół, zarówno wywiad, w którym dostarcza się ankietę za pomocą poczty tradycyjnej, jak też wywiad, w którym respondent otrzymuje ankietę za pomocą poczty elektronicznej bądź komunikatora internetowego, nazywa się po prostu wywiadem pocztowym. Jego wyróżnikiem staje się dziś nie tyle fakt otrzymania ankiety za pomocą poczty tradycyjnej, ile raczej fakt otrzymania ankiety do samodzielnego wypełnienia i odesłania w formie tekstowej, czy to odręcznej, czy elektronicznej (por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 286). W przypadku pozyskiwania odpowiedzi bez bezpośredniego udziału ankietera, szczególnie w przypadku wywiadów prowadzonych formą pocztową, instrukcje do kwestionariusza przekazuje się respondentom przed badaniem bądź jednocześnie z kwestionariuszem, prosząc o zapoznanie się z nią przed przystąpieniem do badania (por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 284). W przypadku wywiadu pocztowego pytania bądź zagadnienia muszą być sformułowane w sposób umożliwiający odczytanie

Ze względu na zakres badanych zjawisk społecznych można wyszczególnić: wywiad sondażowy¹⁶³³ oraz wywiad pogłębiony¹⁶³⁴ (zwany także głębinowym¹⁶³⁵ bądź

i zrozumienie, ponieważ w tej formie wywiadu respondent nie ma możliwości zadawania pytań ankietarowi (por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 253). Ponadto, „gdy rozsyłamy nasze pytania za pomocą e-maila (...), uczestnicy samodzielnie dokonują transkrypcji” (D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy tekstu, rozmowy i interakcji*, Warszawa 2008, s. 249).

¹⁶³³ Termin wywiadu sondażowego jest używany w naukach społecznych relatywnie rzadko. Na ogół mówi się raczej o badaniach sondażowych czy też po prostu sondażach (por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 249-252. Por. także: J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 159-168). Ze względu jednak na przenikanie się pewnych aspektów metody sondażu i metody wywiadu, niektórzy badacze wyszczególniają rodzaj wywiadu sondażowego: „Wywiad sondażowy przynosi informacje o szerokiej gamie tematów społecznych takich jak (...) młodociana przestępczość, historia aresztowań, prześladowania itp.” (D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 197).

¹⁶³⁴ Wywiad pogłębiony charakteryzuje się tym, że w celu głębokiej eksploracji jakiegoś wycinka rzeczywistości społecznej, badacz podejmuje najczęściej indywidualną i bezpośrednią rozmowę z respondentem, nie ograniczając go przygotowanym uprzednio katalogiem możliwych odpowiedzi, prowadząc wywiad w formie swobodnej (por. S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 113-115. Por. także: E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 294). W tym miejscu należy podkreślić, iż zarówno kryterium wyodrębnienia, jak też samo umiejscowienie klasyfikacyjne czy wreszcie jednoznaczna charakterystyka metody wywiadu pogłębionego są kwestiami wysoce problematycznymi i niejednokrotnie spornymi. Z jednej bowiem strony sam wywiad pogłębiony od lat z powodzeniem funkcjonuje w naukach społecznych i medioznawczych jako odrębna metoda badawcza (ciesząc się wieloma opracowaniami metodologicznymi na swój temat i będąc wyszczególnianym przez znakomitą większość autorów), natomiast z drugiej strony w licznych klasyfikacjach jest on wyodrębniany ze względu na bardzo różne kryteria. Ponadto często (i to już w samej warstwie terminologicznej) bywa łączony z innymi rodzajami wywiadu. Z tych powodów wywiad pogłębiony do dziś pozostaje dla badaczy „uciążliwym wyzwaniem dydaktycznym oraz potencjalnym źródłem napięć i nieporozumień w obliczu konieczności obrony własnego warsztatu badawczego” (R. Miński, *Wywiad pogłębiony jako technika badawcza. Możliwości wykorzystania IDI w badaniach ewaluacyjnych*, w: *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 2017, t. XIII, nr 3, s. 35). O ile w przytoczonym powyżej kryterium Silverman czyni z wywiadu pogłębionego swoistą alternatywę dla wywiadu sondażowego, odróżniając jeden od drugiego na podstawie kryterium zakresu badanych zjawisk społecznych, o tyle w klasyfikacji przyjętej przez E. Babbiego, wywiady pogłębione są wymieniane w oparciu o kryterium strukturyzacji, pozostając synonimem wywiadów słabiej ustrukturyzowanych. Babbie podkreśla, iż wywiady pogłębione służą raczej jakościowemu ujmowaniu badanej tematyki niż poszukiwaniu określonych danych statystycznych. Zwracając uwagę na ich charakter jakościowy, wyraźnie odróżnia od metod zaprojektowanych do generowania danych ilościowych, zaznaczając, iż nie jest ich celem wytwarzanie danych sprowadzanych do liczb (por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 294, 313, 341). Podobnego kryterium zdaje się używać Gudkova: „Wywiad nieustrukturyzowany daje możliwość najbardziej pogłębionego wglądu w badaną problematykę” (S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 115). Konecki z kolei zdaje się utożsamiać wywiad pogłębiony z wywiadem swobodnym (K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 132). Niektórzy autorzy odróżniają wywiad pogłębiony od innych rodzajów wywiadu ze względu na cel, zwracając uwagę na fakt, iż stosuje się go najczęściej w celach opisowych, wyjaśniających bądź eksploracyjnych (por. R. Miński, *Wywiad pogłębiony jako technika badawcza. Możliwości wykorzystania IDI w badaniach ewaluacyjnych*, w: *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 2017, t. XIII, nr 3, s. 37). Trafnego, jak się zdaje, podsumowania dokonuje R. Miński, gdy stwierdza, że wywiad pogłębiony „jest czymś różnym od wystandaryzowanych technik ilościowych, takich jak ankieta czy wywiad kwestionariuszowy, oraz od rozmowy naturalnej, która nie przebiega wobec wcześniej ustalonych dyspozycji” (R. Miński, *Wywiad pogłębiony jako technika badawcza. Możliwości wykorzystania IDI w badaniach ewaluacyjnych*, w: *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 2017, t. XIII, nr 3, s. 32) oraz zauważa, że współcześnie wywiad pogłębiony występuje najczęściej w formie wywiadu indywidualnego, co czyni go indywidualnym wywiadem pogłębionym.

¹⁶³⁵ Por. <https://mfiles.pl/pl/index.php/Wywiad> (20. 02. 2023).

intensywnym¹⁶³⁶). W tym miejscu należy wspomnieć o swoistej hybrydzie wywiadu pogłębianego i wywiadu indywidualnego, która z jednej strony najczęściej traktowana jest jako osobny rodzaj wywiadu, a z drugiej, mimo dość obszernej charakterystyki proceduralnej, nie doczekała się wciąż jednoznacznego umiejscowienia klasyfikacyjnego ani kryterium typologicznego. Mowa o indywidualnym wywiadzie pogłębianym¹⁶³⁷, któremu w literaturze zagranicznej przysługuje nazwa *IDI*¹⁶³⁸, coraz częściej zresztą używana także przez polskich autorów¹⁶³⁹.

Kolejnym (różnorodnie prezentowanym w literaturze i zarazem trudnym do uchwycenia oraz jednoznacznego określenia) kryterium jest szeroko rozumiana rola

¹⁶³⁶ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 188. Por. także: R. Miński, *Wywiad pogłębiony jako technika badawcza. Możliwości wykorzystania IDI w badaniach ewaluacyjnych*, w: *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 2017, t. XIII, nr 3, s. 37.

¹⁶³⁷ Jak stwierdza M. Nicińska, wywiad *IDI*, obok wywiadu fokusowego, jest metodą najczęściej wykorzystywaną w badaniach jakościowych (M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 39). Indywidualny wywiad pogłębiony „pozwalą na bardziej dogłębne prześledzenie poszczególnych kwestii istotnych dla problemu oraz wnikliwe poznanie indywidualnej perspektywy danego respondenta. Możemy zadać większą ilość konkretnych pytań dotyczących szczegółów związanych z danym procesem” (B. Rąbińska, P. Ciąćka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 166). W indywidualnym wywiadzie pogłębionym „respondent przedstawia swój punkt widzenia w sposób swobodny, bo sytuacja wywiadu pozwala mu na nieskrępowane niczym wypowiedzi i może przyjąć rolę eksperta” (B. Rąbińska, P. Ciąćka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 166). Celem stosowania metody indywidualnego wywiadu pogłębionego są dziś najczęściej: poszukiwanie odpowiedzi wymagających skupienia, wsłuchania się w rozmówcę oraz pogłębienia w szczegółach niemal każdego elementu wypowiedzi danej osoby; niszowe tematy badawcze; projekty badawcze o przedmiocie skomplikowanym, wymagającym wstępnego przygotowania się (por. B. Rąbińska, P. Ciąćka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 170).

¹⁶³⁸ Mimo że skrót *IDI* byłby adekwatny do angielskiej nazwy metody *in-depth interview* (oznaczającej dosłownie: „wywiad pogłębiony”), to powstał dopiero na bazie ukonkretnionej angielskiej nazwy zawierającej w sobie doprecyzowanie informujące o rodzaju wywiadu indywidualnego: *individual in-depth interview* (oznaczającej dosłownie: „indywidualny wywiad pogłębiony”). Na ogół nazwą *IDI* określany jest wywiad charakteryzujący się nie tylko indywidualną formą i pogłębionym charakterem, lecz będący jednocześnie wywiadem swobodnym, czyli częściowo ustrukturyzowanym bądź nieustrukturyzowanym (por. <https://thehumans.pl/blog-pl/wywiad-swobodny-poglebiony-idi/> [20. 02. 2023]). Wywiad *IDI* może być prowadzony w formie osobistej, pocztowej, komputerowej (rozumianej w sposób wyjaśniony wcześniej) czy też telefonicznej, która coraz częściej cieszy się nawet własną nazwą: „Odmianą badania *IDI* jest *ITI*, czyli telefoniczny wywiad pogłębiony” (B. Słowik, Ż. Wąsik, J. Stefańczyk, *Indywidualne wywiady pogłębione*, <https://docplayer.pl/14574232-Indywidualne-wywiady-poglebione-blanka-slowik-zaneta-wasik-joanna-stefanczyk.html> [31. 12. 2022]).

¹⁶³⁹ Por. M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 39. Por. także: B. Rąbińska, P. Ciąćka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 166.

respondenta w kontekście realizacji celu badania. W tym względzie wyróżnić można: wywiad biograficzny¹⁶⁴⁰, wywiad faktograficzny¹⁶⁴¹ i wywiad ekspercki¹⁶⁴².

Jeśli za kryterium przyjmie się szczegółowy cel przeprowadzenia wywiadu, wówczas będzie można wyróżnić: wywiad konceptualny¹⁶⁴³, wywiad eksploracyjny¹⁶⁴⁴ oraz wywiad testujący hipotezy¹⁶⁴⁵.

¹⁶⁴⁰ Wywiad biograficzny skupia uwagę badacza na życiu respondenta bądź opisywanego przez niego bohatera w celu dotarcia do osobistych doświadczeń oraz odtworzenia biegu wydarzeń istotnych w życiu (bądź badanym obszarze życia) bohatera wypowiedzi. Wywiad biograficzny bazuje na szczegółowym opisie interwencji bohaterów w bieg badanych wydarzeń i uwzględnia punkty zwrotne dla poznawanej biografii (por. P. Bednarz-Łuczevska, M. Łuczewski, *Podejście biograficzne*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 91-109).

¹⁶⁴¹ W wywiadzie faktograficznym mniejszy nacisk kładzie się na osobisty stosunek opowiadającego do przywołanych tematów, a większy na wkład, jaki jego osoba i historia wnoszą do badanego obszaru (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 124-125. Por. także: S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 120).

¹⁶⁴² Wywiad ekspercki to wywiad z respondentem, o którym wiadomo (co najmniej z założenia), iż z racji wykształcenia, doświadczenia lub pełnionej funkcji, posiada znaczącą wiedzę w obszarze badanej tematyki. Przeprowadza się go w celu zdobycia bądź poszerzenia wiedzy na badany temat korzystając z wiarygodnego i rzetelnego źródła, jakim jest autorytet i wiedza eksperta w danej dziedzinie. Wywiad ten na ogół przyjmuje formę wywiadu pogłębionego (por. <https://wikistat.pl/wywiady-eksperckie/> [21. 02.2023]. Por. także: J. Stempień, W. Rostocki, *Wywiady eksperckie i wywiady delfickie w socjologii – możliwości i konsekwencje wykorzystania. Przykłady doświadczeń badawczych*, w: *Przegląd socjologiczny*, 2013, t. LXII/1, s. 89-91). W przypadku naszego projektu badawczego, przeprowadziliśmy, jak wspomniano, dwa wywiady eksperckie, których szczegóły zostaną zaprezentowane w dalszej części rozdziału.

¹⁶⁴³ Celem wywiadu konceptualnego jest wyklarowanie pojęć i rozpracowanie znaczenia terminów istotnych dla badanego obszaru (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 125-126. Por. także: S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 119-120).

¹⁶⁴⁴ W wywiadzie eksploracyjnym osoba prowadząca przedstawia respondentowi zagadnienie, które ma zostać wyjaśnione, rozwija wypowiedzi respondenta i pozyskuje z nich nowe informacje oraz sposoby patrzenia na dane zjawisko. Wywiad eksploracyjny ma formułę raczej swobodną i jest mniej ustrukturyzowany niż np. wywiad testujący hipotezy (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 80).

¹⁶⁴⁵ Wywiad testujący hipotezy jest bardziej ustrukturyzowany od wywiadu eksploracyjnego. W wywiadzie testującym hipotezy standaryzuje się treść i kolejność pytań. Ten rodzaj wywiadu z powodzeniem można prowadzić zarówno jako wywiad grupowy, jak też jako wywiad indywidualny (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 80).

Biorąc z kolei pod uwagę szeroko rozumianą strategię prowadzenia wywiadu, da się wyszczególnić: wywiad narracyjny¹⁶⁴⁶, wywiad dyskursywny¹⁶⁴⁷, wywiad konfrontacyjny¹⁶⁴⁸, wywiad kwestionujący¹⁶⁴⁹ oraz wywiad kreatywny¹⁶⁵⁰.

Ze względu na świadomość respondenta dotyczącą faktu bycia badanym wyróżnia się: wywiad jawny¹⁶⁵¹ i wywiad ukryty¹⁶⁵².

W obfitej palecie klasyfikacyjnej metody wywiadu jakościowego wyróżnić można jeszcze wiele innych jego rodzajów. W tym miejscu, odstępując już od przytaczania ogólnej charakterystyki w adekwatnych przypisach, poprzestaniemy jedynie

¹⁶⁴⁶ Wywiad narracyjny koncentruje się na poznaniu i uporządkowaniu pojawiających się spontanicznie bądź prowokowanych przez ankietera historii opowiedzianych przez respondenta oraz na wynikających z nich wniosków istotnych dla badanego obszaru (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 127). W wywiadzie narracyjnym „próbuję się spowodować opowiadanie przez respondenta historii swych różnych doświadczeń życiowych” (K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 180). Wywiad narracyjny „skupia się wokół konkretnych elementów biografii rozmówcy (...). Narracja może dotyczyć całego życia rozmówcy od momentu narodzin do chwili obecnej, może również opisywać fragment życia albo wydarzenie o szczególnym znaczeniu” (S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 119). Niektórzy autorzy, charakteryzując wywiad narracyjny, odróżniają go jednocześnie od wspomnianego wcześniej wywiadu swobodnego: „W wywiadzie narracyjnym badacz poprzestaje na zachęceniu respondenta do podjęcia opowieści i aby nie przerwać prowadzonej narracji, stara się nie zadawać kolejnych pytań. Większą ingerencją badacza dopuszcza forma wywiadu swobodnego, w której – w zależności od typu wywiadu – poza zachęceniem do udzielania odpowiedzi badacz zadaje pytania w sposób mniej lub bardziej ustandaryzowany” (A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań mediodoznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 227).

¹⁶⁴⁷ Mimo że wszystkie wywiady są w sensie dosłownym dyskursami, to jednak specyfika tzw. wywiadu dyskursywnego polega na konfrontacji odmiennych dyskursów na dany temat w obrębie danego wywiadu bądź pomiędzy wywiadami (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 129-130).

¹⁶⁴⁸ Wywiad polegający na prezentowaniu respondentowi różnych stanowisk na badany temat oraz sugerowaniu źródeł i kierunków poglądów, które respondent może przyjąć bądź odrzucić, każdorazowo argumentując swoją decyzję i wytwarzając w ten sposób materiał badawczy dotyczący zarówno jego własnych poglądów, jak też i tych, do których w dany sposób się ustosunkowuje (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 20, 130-131).

¹⁶⁴⁹ Bliski formie konfrontacyjnej wywiad oparty na podważaniu podstawowych założeń i poglądów respondenta (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 132-133).

¹⁶⁵⁰ Wywiad kreatywny nie ma konkretnych ram czasowych ani tematycznych. Jest wywiadem badawczym, jednak badacz jest tu współtwórcą wywiadu, który mając pełną swobodę w prowadzeniu rozmowy, powinien wykazać się dużą inwencją (por. S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 119-120).

¹⁶⁵¹ Wywiad jest jawny wtedy, „kiedy respondent wie, że prowadzi się z nim wywiad” (J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 161). Na nieco inny aspekt kładzie w tym względzie akcent M. Żelazo, definiując wywiad jawny jako „polegający na poinformowaniu badanych o celu prowadzonych rozmów słownych” (M. Żelazo, *Kwestionariusz wywiadu jako narzędzie badawcze*, w: *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, nr 2 [6], 2013, s. 224). Wimmer i Dominick dodają w tym kontekście, że wywiad osobisty jest zawsze wywiadem jawnym (por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 283).

¹⁶⁵² Z wywiadem ukrytym mamy do czynienia wówczas, gdy respondent nie ma świadomości, że udziela informacji do badania (por. M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 5, <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]), bądź gdy nie jest poinformowany o roli ankietera, bądź o celach lub przedmiocie rozmowy (por. M. Żelazo, *Kwestionariusz wywiadu jako narzędzie badawcze*, w: *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, nr 2 [6], 2013, s. 224).

na zasygnalizowaniu możliwości wyszczególnienia różnych rodzajów, nie siląc się na przypisywanie ich do konkretnych kryteriów podziału, co zresztą nie zawsze jest możliwe czy praktykowane przez znanych nawet autorów. Poza tym, rodzaje te nie stanowią dla naszego projektu badawczego wariacji szczególnie istotnych. Zauważmy zatem jeszcze możliwość wyróżnienia rodzajów takich jak: wywiad etnograficzny¹⁶⁵³, wywiad genealogiczny¹⁶⁵⁴, wywiad behawioralny¹⁶⁵⁵, empatyczny wywiad konsensualny¹⁶⁵⁶, wywiad delficki¹⁶⁵⁷, wywiad jednorazowy¹⁶⁵⁸, wywiad powtarzalny¹⁶⁵⁹ czy też wywiad epizodyczny¹⁶⁶⁰.

Podsumowując, należy podkreślić, iż wymienione powyżej rodzaje wywiadów oraz kryteria ich wyszczególnienia, a niekiedy także same ich nazwy, nie są kwestiami rozstrzygniętymi jednoznacznie i ostatecznie. Kategorie te bowiem nie są ani wyczerpujące, ani też zawsze wyłączne. Niektóre z rodzajów wywiadu jakościowego (niekiedy w części, a niekiedy nawet w całości) pokrywają się ze sobą, inne z kolei tworzą hybrydy, jeszcze inne pozostają niedookreślone terminologicznie, klasyfikacyjnie bądź proceduralnie. Poza tym, same wymienione wyżej kryteria podziału, które (jak wspomniano) również bywają kwestiami spornymi, zostały opracowane nie na podstawie jednego tylko systemu klasyfikacyjnego czy też opracowań wybranego autora, ale w oparciu o szeroką gamę pozycji naukowych i refleksje licznych metodologów, co w obliczu różnych ujęć, wymagało od nas gdzieś tam także rozstrzygnięć autorskich.

W każdym razie nie jest celem niniejszego wywodu stworzenie wyczerpującej i spójnej klasyfikacji metody wywiadu, ale zarysowanie i odwzorowanie istniejących w literaturze podziałów oraz wyszczególnianych rodzajów. Oprócz wymienionych powyżej kryteriów podziału i samych wariacji metody wywiadu jakościowego, z całą

¹⁶⁵³ Por. S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 119-120. Por. także: I. Przybyłowska, *Wywiad swobodny ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji i możliwości jego zastosowania w badaniach socjologicznych*, w: *Przegląd Socjologiczny*, 1978, 30, s. 67).

¹⁶⁵⁴ Por. <https://walidacja.ibe.edu.pl/metody/pl/metody-walidacji/wywiad-ustrukturyzowany> (21. 02. 2023).

¹⁶⁵⁵ Por. <https://walidacja.ibe.edu.pl/metody/pl/metody-walidacji/wywiad-ustrukturyzowany> (21. 02. 2023).

¹⁶⁵⁶ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 25.

¹⁶⁵⁷ Por. J. Stempień, W. Rostocki, *Wywiady eksperckie i wywiady delfickie w socjologii – możliwości i konsekwencje wykorzystania. Przykłady doświadczeń badawczych*, w: *Przegląd socjologiczny*, 2013, t. LXII/1, s. 91-92.

¹⁶⁵⁸ M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 6 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁶⁵⁹ M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 6 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁶⁶⁰ Por. U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 142.

pewnością da się wyróżnić znacznie więcej aspektów klasyfikacyjnych i rodzajów tej metody. I choć „praktyka prowadzenia wywiadów nie opiera się na zupełnie wyjętych z kontekstu i niewrażliwych na uzyskiwane treści regułach metodologicznych”¹⁶⁶¹, to jednak „niedookreśloność wydaje się być jedną z cech świadczących o specyfice i odrębności technik badawczych powiązanych z badaniami jakościowymi”¹⁶⁶², jak trafnie ujmuje to R. Miński (i czego powyższe refleksje zdają się być potwierdzeniem).

3.7.3.7. Warianty jakościowego wywiadu badawczego zastosowane w badaniach

Na podstawie poczynionych dotychczas refleksji dokonamy poniżej omówienia wyboru oraz charakterystyki konkretnego wariantu wywiadu jakościowego służącego nam do przeprowadzenia źródłowych badań empirycznych. Następnie, po krótko odniesiemy się także do uzupełniających nasz projekt wywiadów eksperckich (których wyniki prezentowaliśmy już w znacznej mierze w rozdziale poprzednim).

3.7.3.7.1. Wariant wywiadu stanowiącego podstawową metodę badawczą

Gdy idzie o wskazanie i scharakteryzowanie konkretnego rodzaju wywiadu dostosowanego do przedmiotu i celu naszych badań, posłużmy się wyodrębnionymi powyżej kategoriami. Mając oczywiście na uwadze, iż, zgodnie z wyjaśnieniami, ze względu na przyjęcie proceduralnych założeń badań jakościowych będzie on wywiadem jakościowym, a z racji stosowania go jako metody badawczej w projekcie naukowym, będzie on wywiadem badawczym, dookreślimy precyzyjniej jego rodzaj na podstawie powyższych kryteriów.

Jeśli chodzi o kryterium standaryzacji, wywiad nasz, jak wyjaśniono już wcześniej, uwzględniając otwartość na pogłębione i nieprzewidziane wypowiedzi respondenta, wnikając w szczegóły jego doświadczeń, nie podchodząc do niego ze standaryzowanym ściśle schematem¹⁶⁶³ oraz mając za cel poznanie i opis zachodzących zależności, zjawisk i zachowań¹⁶⁶⁴ jest wywiadem słabostandaryzowanym¹⁶⁶⁵.

¹⁶⁶¹ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 96.

¹⁶⁶² R. Miński, *Wywiad pogłębiony jako technika badawcza. Możliwości wykorzystania IDI w badaniach ewaluacyjnych*, w: *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 2017, t. XIII, nr 3, s. 31.

¹⁶⁶³ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 44.

¹⁶⁶⁴ Por. S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 113.

¹⁶⁶⁵ Jest to wywiad spełniający i łączący kryteria pierwszych dwóch z pięciu przytoczonych przez nas wcześniej kategorii w ujęciu J. Lutyńskiego, czyli tzw. wywiadu swobodnego mało ukierunkowanego oraz

Pod kątem strukturyzacji jako „wywiad, w którym pytający zadaje pytania o szerokim zakresie i ogólne, lecz zachowuje kontrolę nad dyskusją”¹⁶⁶⁶ oraz ma „swobodę w decydowaniu o kolejności”¹⁶⁶⁷, jest wywiadem semistrukturyzowanym, czyli swobodnym.

Ze względu na liczbę respondentów biorących udział w każdym pojedynczym badaniu, posłużymy się wywiadem indywidualnym.

Jeśli chodzi o formę komunikacji, to ze względu na znaczne rozproszenie geograficzne respondentów w czasie badania oraz aktywne we wszystkich przypadkach życie zawodowe, każdemu z respondentów zaproponowano dokonanie wyboru odpowiedniej dla niego formy, sygnalizując jednak, iż jeśli to możliwe, autor badań preferowałby oczywiście wywiad w formie osobistej. Ostatecznie w badaniach wykorzystano wszystkie ujęte w klasyfikacji formy wywiadu, czyli wywiad bezpośredni (osobisty), wywiad pocztowy (w wariacie e-mailowym), wywiad telefoniczny i wywiad komputerowy (w wariacie wideokonferencyjnym). Dokładnego odniesienia poszczególnych form do konkretnych respondentów dokonamy w dalszej części rozdziału (w podsumowaniu omawiania metody).

Jeśli chodzi o kryterium zakresu badanych zjawisk społecznych, biorąc pod uwagę cel głębokiego, opisowego, wyjaśniającego i w pewnej mierze eksploracyjnego podejścia do zagadnienia roli rzecznika prasowego KEP oraz decydując się na zastosowanie wywiadu swobodnego i jednocześnie indywidualnego, a ponadto chcąc ująć badaną tematykę w sposób jakościowy, a nie ilościowy i statystyczny, posłużymy się wywiadem pogłębionym (intensywnym).

Jako że wywiad nasz jest ukierunkowany na „bardziej dogłębne prześledzenie poszczególnych kwestii istotnych dla problemu oraz wnikliwe poznanie indywidualnej perspektywy danego respondenta”¹⁶⁶⁸, a jego celem, jak zaznaczano, jest poszukiwanie odpowiedzi wymagających wsłuchania się w rozmówcę oraz pogłębienia w szczegółach niemal każdego elementu jego wypowiedzi oraz biorąc pod uwagę fakt, iż jest on zarówno wywiadem indywidualnym, jak też pogłębionym, to w ślad za licznymi

wywiadu swobodnego ukierunkowanego, do czego powrócimy jeszcze w dalszej części opracowania (por. J. Lutyński, *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymywania materiałów*, w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, red. Z. Gostowski, J. Lutyński, t. II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968, s. 24-28).

¹⁶⁶⁶ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 629.

¹⁶⁶⁷ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 281.

¹⁶⁶⁸ B. Rąbińska, P. Ciągła, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 166

autorami¹⁶⁶⁹, także i my pozwalamy sobie na dookreślenie owego swoiście hybrydowego wariantu mianem indywidualnego wywiadu pogłębionego (czyli jakościowego wywiadu *IDI*), którego cechy charakterystyczne metoda nasza w sposób wyczerpujący realizuje.

W przypadku kolejnego kryterium, jakim jest szeroko rozumiana rola respondenta w kontekście realizacji celu badania, nasza metoda będzie posiadać cechy i uwzględniać elementy właściwe wszystkim trzem wariantom: biograficznemu, faktograficznemu i eksperckiemu. Z jednej bowiem strony w badaniu nieraz skupimy uwagę na życiu respondentów (i opisywanych przez nich osób) w celu dotarcia do osobistych doświadczeń, odtworzenia biegu wydarzeń i uwzględnienia punktów zwrotnych w rozwoju badanej tematyki, co jest właściwe wywiadowi biograficznemu. Z drugiej zaś strony, niejednokrotnie zainteresujemy się wkładem, jaki respondenci i ich historie wnoszą do badanego obszaru, co znamionuje wywiad faktograficzny. Ponadto, co jest z kolei charakterystyczne dla wywiadu eksperckiego, badać będziemy respondentów, którzy z racji wykształcenia, doświadczenia lub pełnionej funkcji, posiadają znaczącą wiedzę w obszarze badanej tematyki.

W kontekście sygnalizowanego już wcześniej szczegółowego celu prowadzenia wywiadu, który stanowi kolejne kryterium podziału metody, należy uznać, iż stosowany przez nas wywiad nosi bardziej znamiona wywiadu eksploracyjnego niż konceptualnego bądź testującego hipotezy. Co prawda w zastosowanym przez nas wywiadzie, siłą rzeczy dojdzie do wyjaśnienia pewnych istotnych dla badanej tematyki pojęć i terminów, co ostatecznie przysłuży się także zweryfikowaniu (bądź sfalsyfikowaniu) naszych hipotez badawczych, natomiast ani klarowanie pojęć, ani wyłącznie testowanie hipotez nie stanowią bezpośrednich czy głównych celów badania. Stąd charakter *stricte* testujący hipotezy czy też ukierunkowanie ściśle konceptualne ustępują miejsca przechyleniu bardziej eksploracyjnemu, które, zgodnie z przytoczoną wcześniej charakterystyką, polega na przedstawieniu respondentowi zagadnienia, które ma zostać wyjaśnione oraz na rozwinięciu wypowiedzi respondenta i pozyskaniu z nich nowych informacji oraz sposobów patrzenia na badane zjawiska. Ponadto, wariant eksploracyjny jest najbardziej zbieżny z wywiadem semistrukturyzowanym¹⁶⁷⁰, którym się posługujemy.

¹⁶⁶⁹ Por. M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 39. Por. także: B. Rąbińska, P. Ciącka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 166, 170. Por. także: B. Słowik, Ż. Wąsik, J. Stefańczyk, *Indywidualne wywiady pogłębione*, <https://docplayer.pl/14574232-Indywidualne-wywiady-poglebione-blanka-slowik-zaneta-wasik-joanna-stefanczyk.html> (31. 12. 2022). Por. także: <https://thehumans.pl/blog-pl/wywiad-swobodny-poglebiony-idi/> (20. 02. 2023).

¹⁶⁷⁰ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 80.

Biorąc pod uwagę kryterium, jakim jest strategia prowadzenia wywiadu, stosowany przez nas rodzaj jest najbardziej zbliżony z wariantem narracyjnym, czyli skoncentrowanym na poznaniu i uporządkowaniu szczegółowych danych z wypowiedzi historii respondenta oraz na wynikających z nich wniosków istotnych dla badanego obszaru¹⁶⁷¹. Metoda nasza nie koncentruje się natomiast na konfrontowaniu odmiennych dyskursów, prezentowaniu bądź podważaniu różnych stanowisk, czy wreszcie rozmowie bez ram czasowych i tematycznych, co stanowi cechy pozostałych rodzajów wyszczególnionych w oparciu o kryterium strategii.

W kontekście świadomości respondentów należy zaznaczyć, iż wszystkie nasze wywiady były jawne, i to zarówno w rozumieniu szerokim, przyjętym przez J. Sztumskiego¹⁶⁷² (każdy respondent był świadomy, że prowadzi się z nim wywiad), jak też w węższym sposobie definiowania jawności wywiadu przyjmowanym przez M. Żelazę¹⁶⁷³ (każdy respondent był świadomy celów prowadzenia z nim wywiadu).

Oprócz tego, że „wywiady można triangulować z innymi metodami”¹⁶⁷⁴, to jak zaznacza U. Flick, „istnieją także rodzaje triangulacji w obrębie samej metody wywiadu”¹⁶⁷⁵. Jako że kryteria podziału metody wywiadu, o czym wspomiano, nie wyodrębniają wariacji koniecznie rozłącznych, a niejednokrotnie wskazują bardziej na charakter danego aspektu niż odrębny typ wywiadu, oraz przez fakt, iż dopuszczalne (i częstokroć stosowane przez badaczy jakościowych¹⁶⁷⁶) jest łączenie różnych kategorii w obrębie jednego projektu wywiadu, także i my przyjęliśmy za uzasadnione dokonanie swoistej triangulacji wewnętrznej naszej metody. Gdyby chcieć więc doprecyzować charakter zastosowanego przez nas rodzaju wywiadu (podobnie jak uczyniliśmy to w przypadku poprzedniej metody głównej, czyli jakościowej analizy treści), to na kanwie poczynionych do tej pory refleksji, przywołanych klasyfikacji i poczynionych rozstrzygnięć, dałoby się roboczo określić go jako: „naukowy (badawczy, akademicki), jakościowy, słabostandaryzowany, semistrukturyzowany (swobodny), indywidualny wywiad pogłębiony (intensywny) o charakterze biograficzno-faktograficzno-eksperymentalnym, celu eksploracyjno-opisowo-wyjaśniającym i strategii narracyjnej, przeprowadzany

¹⁶⁷¹ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 127.

¹⁶⁷² Por. J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 161.

¹⁶⁷³ Por. M. Żelazo, *Kwestionariusz wywiadu jako narzędzie badawcze*, w: *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, nr 2 (6), 2013, s. 224.

¹⁶⁷⁴ U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 146.

¹⁶⁷⁵ U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 141.

¹⁶⁷⁶ Zauważmy dla przykładu, co stwierdza U. Flick: „Spotkamy się często z różnego rodzaju kombinacjami wszystkich podejść – np. z wywiadami obejmującymi części narracyjne i części skupione na uzyskiwaniu odpowiedzi na pytania” (U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 138).

jawnie w formach: osobistej (bezpośredniej), telefonicznej, e-mailowej i wideokonferencyjnej”. Niech jednak utworzony w ten sposób wytwór nomenklaturowy pozostanie jedynie wynikającym z precyzji metodologicznej jednorazowym dookreśleniem, a nie stosowanym regularnie terminem. W celu określenia naszej metody, od tego momentu będziemy stosować zamiennie nazwy bazujące na wybranych jej aspektach, tj. np.: „indywidualny wywiad pogłębiony” (która to nazwa zdaje się zresztą stanowić rdzeń przyjętej przez nas metody i uwzględniać praktycznie wszystkie jej cechy charakterystyczne), „jakościowy wywiad badawczy”, „ukierunkowany wywiad swobodny”, „semistrukturyzowany wywiad intensywny” itp., każdorazowo rozumiejąc pod nimi doprecyzowany powyżej rodzaj stosowanego przez nas wywiadu.

Dokonawszy wyboru oraz typologicznego umiejscowienia stosowanego przez nas rodzaju wywiadu, a także doprowadziwszy do jego terminologicznego doprecyzowania na tle wyszczególnianych najczęściej kategorii, podejmiemy jeszcze wysiłek jego docharakteryzowania w oparciu o najważniejsze, zdaniem badaczy, cechy właściwe poszczególnym jego faktorom klasyfikacyjnym.

Omawiana metoda, będąc wywiadem jakościowym, cieszy się pewnego rodzaju elastycznością, nie tylko metodologiczną, lecz także analityczną: w fazach początkowych procesu badawczego można z góry przyjąć pewne definicje operacyjne dotyczące badanych zagadnień, natomiast po przeprowadzeniu wywiadu, dzięki uzyskanym danym szczegółowym, możliwe jest opracowanie definicji dokładniejszych od uprzednio przyjętych lub nawet opracowanie definicji nowych¹⁶⁷⁷.

Jako wywiad słabostandaryzowany, nasza metoda łączy z kolei kryteria zarówno wywiadu swobodnego mało ukierunkowanego, jak też wywiadu swobodnego ukierunkowanego (wymienianych przez J. Lutyńskiego¹⁶⁷⁸). Zgodnie z dokonaną przez K. Koneckiego charakterystyką tych dwóch rodzajów, należy zauważyć, iż „w wywiadzie swobodnym mało ukierunkowanym prowadzący wywiad (...) dostosowuje się do respondenta w ten sposób, że stara się uzyskać od niego informacje, na temat których najwięcej wie, i które należą do obszaru jego wiedzy eksperckiej (...) i stara się zadawać takie pytania, które skłonią respondenta do wielowątkowych, dłuższych wypowiedzi. Są to zwykle pytania otwarte, żądające narracji”¹⁶⁷⁹. Z kolei „w wywiadzie swobodnym ukierunkowanym badacz posiada tzw. dyspozycje do wywiadu, które są listą jego potrzeb

¹⁶⁷⁷ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 305.

¹⁶⁷⁸ Por. J. Lutyński, *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymywania materiałów*, w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, red. Z. Gostowski, J. Lutyński, t. II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968, s. 24-28.

¹⁶⁷⁹ K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 170.

informacyjnych. Lista tych potrzeb jest określona ogólnie. Prowadzący wywiad ma dużą swobodę w formułowaniu pytań. Pytania badacza odnoszą się najczęściej do zagadnień szczegółowych, ale mają charakter pytań otwartych. Czasami przygotowuje się wzory pytań, z których prowadzący wywiad może skorzystać lub nie, jeśli np. uzna, iż nie dają one spodziewanych rezultatów. Prowadzący wywiad musi dostosowywać tutaj treść oraz język poszczególnych pytań do możliwości respondenta¹⁶⁸⁰. Nasza metoda łączy w sobie otwartą postawę badacza wywiadu swobodnego mało ukierunkowanego i sposób prowadzenia wywiadu właściwy odsonie swobodnej ukierunkowanej. Oczywiście „nadmiernie otwarta formuła wywiadu mogłaby zniechęcić rozmówców jako pozbawiona jasno wyznaczonego celu¹⁶⁸¹, stąd ukierunkowanie wywiadu w oparciu o tzw. scenariusz wywiadu (który omówimy później) „daje badającemu możliwość manewru w trakcie jego przeprowadzania, a równocześnie pozwala na pewne ujednoczenie danych, jakie uzyskuje się w wywiadach na ten sam temat¹⁶⁸².

Jako wywiad semistrukturyzowany, metoda nasza koncentruje się wokół kilku zasadniczych problemów i proponowanych zagadnień i ma otwartą formułę, umożliwiającą zmianę bloków tematycznych czy kolejności pytań, co pozwala podążać za konkretnymi wątkami pojawiającymi się w wypowiedziach respondentów¹⁶⁸³.

Będąc wywiadem intensywnym „pozwala z kolei na jedyny w swoim rodzaju wgląd w świat życia badanych, którzy własnymi słowami opisują swoje działania¹⁶⁸⁴. Choć na ogół korzysta on z małych prób badawczych, to jest zazwyczaj bardzo długi, ale odwdzięcza się dostarczeniem szczegółowych uzasadnień i drobiazgowych danych¹⁶⁸⁵.

Wpisując się natomiast w naturę wywiadów swobodnych, „jest on w stanie nie tylko poszerzyć zbiór informacji, ale także otworzyć, być może wcześniej pominięte lub rozszerzyć zmarginalizowane problemy (...) oraz przyjrzeć się funkcjonowaniu danego podmiotu w sposób bardzo bliski i szczegółowy¹⁶⁸⁶. „Ponieważ wywiady takie na ogół nie są standaryzowane, każdy z respondentów może odpowiadać na nieco inną wersję pytania¹⁶⁸⁷, co przy zachowaniu przynajmniej minimum wymaganego w metodach

¹⁶⁸⁰ K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 170.

¹⁶⁸¹ A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medjoznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 228.

¹⁶⁸² J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 160.

¹⁶⁸³ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 100.

¹⁶⁸⁴ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 39.

¹⁶⁸⁵ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 189.

¹⁶⁸⁶ I. Dąbrowska, *Badanie aktywności internautów w mediach społecznościowych*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 245.

¹⁶⁸⁷ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 189.

jakościowych stopnia intersubiektywności i powtarzalności, objawiać się będzie w opracowaniu podobnych ram tematycznych scenariuszy poszczególnych wywiadów¹⁶⁸⁸, z uwzględnieniem jednak możliwości opracowania pewnych wersji pytań, które ze względu na odmiennie uwarunkowania czasowe pełnienia funkcji rzeczników prasowych KEP (czy też sekretarzy generalnych KEP), w przypadku niektórych respondentów, siłą rzeczy będą się nieco różnić¹⁶⁸⁹. Ponadto, wywiady swobodne cieszą się „elastycznością umożliwiającą zadawanie pytań dodatkowych w celu zgłębienia problemu i zebrania informacji na temat (...) motywów ukrytych za odpowiedziami”¹⁶⁹⁰. Stąd też, jak zauważa D. Silverman, „wybór wywiadu swobodnego jako złotej zasady projektu jakościowego jest szeroko rozpowszechniony”¹⁶⁹¹.

Ujmując naszą metodę pod kątem tzw. pogłębienia, należy podkreślić, iż „największą zaletą wywiadu pogłębionego jest bogactwo szczegółów, jakie się w nim uzyskuje. Ponadto, w porównaniu z bardziej tradycyjnymi metodami ankietowymi, wywiad taki pozwala uzyskać dokładniejsze odpowiedzi w kwestiach drażliwych”¹⁶⁹², co w przypadku naszych badań okazało się istotne szczególnie w kontekście pytań dotyczących zarządzania kryzysowego (co również zostanie dokładniej omówione w dalszej części rozdziału). Dodatkowo, w wywiadach głębinowych „uwaga skupia się raczej na złożonych opisach, które ujmują jakościowe zróżnicowanie, odmiany i specyficzne cechy zjawiska, niż na tworzeniu sztywnych kategoryzacji”¹⁶⁹³, a „proces tworzenia wiedzy, nieodłącznie jest tu związany z procesem jej interpretowania”¹⁶⁹⁴, co w przypadku naszego projektu, sprzyja łączeniu metody z jakościową analizą treści.

Mając wreszcie na uwadze, iż metoda nasza daje się określić mianem wywiadu *IDI*, podkreślmy za badaczami, że „pogłębiony wywiad indywidualny (...) jest klasyczną, jakościową metodą badawczą”¹⁶⁹⁵, „doskonale nadaje się do badań respondentów, których pozycja zawodowa i dorobek pozwala uważać za ekspertów w określonych dziedzinach i do których dostęp – z uwagi na tryb pracy zawodowej – jest znacznie

¹⁶⁸⁸ W przypadku jednego z respondentów, z przyczyn od nas niezależnych (co zostanie w sposób szczegółowy omówione w dalszej części rozdziału), badanie przybrało ostatecznie formę wywiadu raczej niestandardyzowanego i nieustrukturyzowanego niż słabostandardyzowanego i semistrukturyzowanego.

¹⁶⁸⁹ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 189.

¹⁶⁹⁰ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 254.

¹⁶⁹¹ D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 288.

¹⁶⁹² R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 189.

¹⁶⁹³ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 43. Por. także: R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 189.

¹⁶⁹⁴ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 112.

¹⁶⁹⁵ A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medjoznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 221.

utrudniony”¹⁶⁹⁶ oraz stwarzają one „największą możliwość zbadania głębszych (...) motywacji często ukrywanych w formalnej sytuacji wywiadu kwestionariuszowego”¹⁶⁹⁷. W trakcie jakościowej wersji wywiadu *IDI* pytający, jak wspomiano już wcześniej, „posługuje się (...) listą pytań wyjściowych, którą w zależności od treści wypowiedzi badanego można swobodnie rozwijać i poszerzać o kolejne pytania”¹⁶⁹⁸. Zauważmy także, iż nie tylko sama procedura badania, lecz także wskazywane przez autorów najczęstsze okoliczności stosowania indywidualnych wywiadów pogłębionych odpowiadają przedmiotowi naszych badań. Wywiady *IDI* stosuje się bowiem przede wszystkim w przypadku poszukiwania odpowiedzi wymagających skupienia, w razie konieczności pogłębienia szczegółów rzeczywistości opisywanych przez respondentów, przy okazji opracowywania tematów niszowych, skomplikowanych bądź wymagających wcześniejszego przygotowania teoretycznego czy wreszcie z racji rozmów z ekspertami i profesjonalistami w danej dziedzinie¹⁶⁹⁹.

Kończąc ukonkretnianie charakterystyki stosowanej przez nas mutacji jakościowego wywiadu badawczego, zwróćmy jeszcze uwagę na fakt, iż mimo że wywiady semistrukturyzowane są raczej moderowaną dyskusją badawczą niż poszukiwaniem określonych danych statystycznych, to żadną miarą nie pozbawiają nas one dostępu do danych empirycznych¹⁷⁰⁰. Jak zauważają A. Szymańska i C. Köhler, „nie nadają się one do weryfikowania czy falsyfikowania twardych hipotez badawczych”¹⁷⁰¹, natomiast „ich zadanie polega na empirycznym poszukiwaniu nowych zależności poprzez pogłębienie wiedzy na temat zależności już stwierdzonej, ewentualnie lepszym rozpoznaniu okoliczności towarzyszących jej przebiegowi”¹⁷⁰². Także S. Gudkova

¹⁶⁹⁶ A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 222.

¹⁶⁹⁷ M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 41.

¹⁶⁹⁸ A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 223.

¹⁶⁹⁹ Por. B. Rąbińska, P. Ciąćka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 170.

¹⁷⁰⁰ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 341.

¹⁷⁰¹ A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 240.

¹⁷⁰² A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 240.

podkreśla fakt stosowania „wywiadu nieustrukturyzowanego (swobodnego) w celu zgromadzenia materiału empirycznego”¹⁷⁰³.

Mając na uwadze opisane wcześniej zalety wywiadu jakościowego dostrzegane przez polskich i zagranicznych autorów, jak również doprecyzowaną powyżej charakterystykę stosowanego przez nas konkretnego wariantu tej metody, pragniemy w tym miejscu ostatecznie uargumentować decyzję o zbudowaniu empirycznej części naszego projektu na podłożu danych wywołanych właśnie przy pomocy wywiadu. Wyjątkowość wybranej i omówionej przez nas metody wynika z faktu, że dzięki niej uzyskuje się obszernie omówienia poszczególnych sytuacji i wydarzeń¹⁷⁰⁴, a nie jedynie ogólne opinie¹⁷⁰⁵. Ze względu natomiast na dostęp do ludzkich doświadczeń i związanych z nimi kontekstów, dostarczane źródło danych jest szczególnie bogate¹⁷⁰⁶. Procesy badawcze wykorzystujące metodę jakościowego wywiadu badawczego, szczególnie w odślonach mniej standaryzowanych i strukturyzowanych, pozwalają na pozyskanie i szczegółową analizę danych, a nie wyłącznie na ich zgromadzenie¹⁷⁰⁷, umożliwiając tzw. zrozumienie doświadczenia¹⁷⁰⁸. „Badacz wydobywa obiektywne informacje i fakty z wypowiedzi rozmówców”¹⁷⁰⁹, ponieważ, jak zauważa S. Gudkova, wywiady pogłębione i swobodne są nie tyle oknem na jakąś rzeczywistość, ile wręcz próbką tej rzeczywistości¹⁷¹⁰. Z tych też powodów „umożliwiają one dotarcie do informacji niedostępnych poprzez zastosowanie innych metod czy narzędzi”¹⁷¹¹.

Cechy te sprawiają, iż metoda indywidualnego wywiadu pogłębionego jawi się jako niezwykle sprawna dla zbadania roli rzecznika prasowego KEP poprzez zgromadzenie i analizę szczegółowych opisów i wypowiedzi osób zaangażowanych w badany urząd od początku jego istnienia, zarówno od strony pełnienia funkcji, jak też

¹⁷⁰³ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 113.

¹⁷⁰⁴ Do zagadnienia pozyskiwanych w wywiadach relacji można wg Silvermana podejść na dwa sposoby: „Według stanowiska eksternalistycznego wywiady można w zasadzie traktować jako relacje z zewnętrzną rzeczywistością (...). Według stanowiska internalistycznego wywiad sam w sobie stanowi interesujące dane, które wyrażają procedury interpretacyjne” (D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy tekstu, rozmowy i interakcji*, Warszawa 2008, s. 138).

¹⁷⁰⁵ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 44.

¹⁷⁰⁶ Por. D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy tekstu, rozmowy i interakcji*, Warszawa 2008, s. 141.

¹⁷⁰⁷ Por. D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 78.

¹⁷⁰⁸ Por. D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 153.

¹⁷⁰⁹ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 111.

¹⁷¹⁰ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 112.

¹⁷¹¹ M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 5 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

realizowania względem niej zawodowego przełożenia. Sztumski podkreśla ponadto, że oprócz dostępu do głębokich i szczegółowych opisów dotyczących wydarzeń i doświadczeń respondentów, jakościowy wywiad w formie pogłębionej „umożliwia poznanie zjawisk występujących w świadomości badanych”¹⁷¹², co dla naszego projektu badawczego również okazuje się niezwykle wartościowe, zwłaszcza w kontekście badania intencji i wewnętrznych motywów decyzji podejmowanych przez rzeczników prasowych KEP oraz ich przełożonych. Poza tym wywiady jakościowe służą „wypracowywaniu założeń teoretycznych na badany temat”¹⁷¹³, co z kolei koresponduje z sygnalizowaną przez nas wcześniej koncepcją teoretycznego przechylenia charakteru niniejszej dysertacji. Warto także podkreślić, iż „wywiad jakościowy stara się uchwycić zarówno wymiar faktograficzny, jak i znaczeniowy”¹⁷¹⁴, co odpowiada opisywanemu wcześniej interdyscyplinarnemu charakterowi stosowanej przez nas metody jakościowej analizy treści uwzględniającej zarówno sens i interpretację badanych zjawisk, jak również elementy opisowe i historyczne.

Jeśli chodzi o dostrzegany już wcześniej związek metody słabostandardyzowanego i semistrukturyzowanego wywiadu pogłębionego z metodą jakościowej analizy treści, warto podkreślić za autorami opracowań metodologicznych, że wywiady takie doskonale współgrają z jakościowymi metodami analitycznymi¹⁷¹⁵, co ma szczególne znaczenie dla naszego projektu badawczego, w którym (drugą obok wywiadu) główną metodą, jak przypomniano przed chwilą, jest właśnie jakościowa analiza treści¹⁷¹⁶. Poza tym, jakościowy wywiad badawczy, podobnie jak jakościowa analiza treści, nie tylko wytwarza dane do dalszej interpretacji, ale już w samej fazie stosowania metody ową interpretację wspomaga i jest z nią integralnie związany¹⁷¹⁷. Warto zwrócić w tym miejscu uwagę na jeszcze jedną kwestię sprzyjającą korzystaniu z obu tych metod w ramach jednego projektu badawczego. Ich doskonała synchronizacja przejawia się bowiem także we wspomnianym już wcześniej aspekcie podkreślanym przez G. Gibbsa: „Nie trzeba czekać do pierwszych wywiadów (...). Zazwyczaj ma się bowiem dostęp do

¹⁷¹² J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 159.

¹⁷¹³ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 80.

¹⁷¹⁴ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 43.

¹⁷¹⁵ Por. B. Rąbińska, P. Ciąćka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 163. Por. także: M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59), s. 22.

¹⁷¹⁶ Praktykę łączenia metody wywiadu z metodą jakościowej analizy treści hołubią również Silverman i Kvale (por. Silverman D., *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 162-164. Por. także: S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 92).

¹⁷¹⁷ Por. B. Rąbińska, P. Ciąćka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 163.

wielu danych, którym można się bliżej przyjrzeć w istniejących już dokumentach czy opisach wcześniejszych badań”¹⁷¹⁸. Biorąc pod uwagę, iż głównymi, jak wspomniano, źródłami naszego projektu są zarówno odpowiednie dokumenty i pozycje literatury specjalistycznej, jak również wypowiedzi adekwatnych respondentów w formie transkrypcji, należy podkreślić, iż także w naszych badaniach, z zastosowaniem jakościowej analizy treści nie czekano do przeprowadzenia wszystkich wywiadów. Dzięki temu, jak już sygnalizowano, udało się nie tylko pozyskać interesującą nas wiedzę będącą doskonałym podłożem dla przygotowania pierwszych rozdziałów dysertacji, lecz także opracować odpowiednie kryteria doboru respondentów oraz przygotować adekwatne do celu i przedmiotu badań scenariusze wywiadów. Zgodnie więc z refleksjami autorów, zastosowanie obu tych metod w ramach jednego projektu badawczego, rzeczywiście okazuje się zabiegiem wysoce wartościowym. Umożliwia nam bowiem zarówno jednoczesne stosowanie metod, jak również wzajemne bądź częściowe przenikanie się ich, czy wreszcie stosowanie ich jedna po drugiej, przez co metody te wzajemnie się nie ograniczają, lecz uzupełniają, pozostając względem siebie nie konkurencyjnymi, lecz komplementarnymi. Z tych powodów operowanie obiema tymi metodami w ramach tego samego projektu badawczego jawi się nie tylko jako metodologiczna synteza, lecz bardziej jeszcze jako swoista triangulacyjna synergia.

Dopełniającą niniejszą argumentację i niekwestionowanym z naszego punktu widzenia walorem omawianej metody, stanowiącym jednocześnie dodatkowy motyw przemawiający za jej zastosowaniem w naszych badaniach jest fakt, iż wywiad jest metodą wartościową nie tylko w ogólnie rozumianych badaniach społecznych czy projektach jakościowych, lecz także w badaniach specyficznie medioznawczych. Jak zaznaczają polscy autorzy: wywiady należą do „narzędzi badawczych od dawna obecnych na gruncie medioznawstwa”¹⁷¹⁹, przynależą do metodologii nauk o mediach¹⁷²⁰ oraz „są bardzo przydatną metodą badawczą w obszarze badań medioznawczych”¹⁷²¹. Szczególnie można dostrzec ich użyteczność w projektach badawczych prowadzonych we właściwych medioznawstwu obszarach takich jak: historia mediów

¹⁷¹⁸ G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 23.

¹⁷¹⁹ M. Worsowicz, *Dziennikarskie numery kwartalnika „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica” – zawartość i problemy metodologiczne*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 77.

¹⁷²⁰ M. Jabłonowski i W. Jakubowski uwzględniają metodę wywiadu badawczego w tabeli pt. *Metodologia nauk o mediach* (por. M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 [59], s. 21-22).

¹⁷²¹ A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 219.

i dziennikarstwa¹⁷²², teoria i praktyka komunikowania społecznego¹⁷²³, badanie i opis specyfiki organizacyjnej instytucji związanych z mediami¹⁷²⁴, teoria i praktyka rzecznictwa prasowego¹⁷²⁵ czy teoria i praktyka komunikowania politycznego¹⁷²⁶. Ponadto, także dla samego autora niniejszej dysertacji metoda jakościowego wywiadu badawczego w formie indywidualnego wywiadu pogłębionego okazała się wielce użyteczna w dotychczasowych badaniach naukowych i opracowaniach teoretycznych z zakresu nauk o komunikacji społecznej i mediach¹⁷²⁷. Należy wreszcie zauważyć, iż sama sfera rzecznictwa prasowego urzeczywistnia się w obszarach, w których metoda wywiadu jakościowego, jak zauważono, jest częstokroć i z powodzeniem stosowana. Zarówno bowiem teoria i praktyka komunikowania społecznego (a w pewnych aspektach także politycznego), jak też kwestie związane ze strukturą organizacyjną biura prasowego, czy wreszcie sama teoria i praktyka rzecznictwa prasowego, będąc obszarami badawczymi, w których korzysta się z metody wywiadu, są jednocześnie obszarami związanymi bezpośrednio z przedmiotem naszych badań. Ponadto, metoda wywiadu, korespondując także, jak zaznaczono, z obszarem historii mediów i dziennikarstwa, odpowiada treści i tematyce badawczej adekwatnych podrozdziałów niniejszej dysertacji.

Podsumowując wspomniane zalety omawianej metody, szczególnie zaś: fakt bycia swoistą próbką badanej rzeczywistości, umożliwienie głębokiego dostępu do ludzkich doświadczeń i związanych z nimi kontekstów, umożliwienie poznania zjawisk zewnętrznych wobec rozmówców oraz występujących w ich świadomości, możliwość uchwycenia wymiaru znaczeniowego i kontekstu faktograficznego, umożliwienie odtworzenia i zbadania konkretnych praktyk, dostarczanie z jednej strony bogatego materiału empirycznego, a z drugiej strony wytwarzanie danych pozwalających na

¹⁷²² Por. A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdżiarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 219-242.

¹⁷²³ Por. G. Umiński, *Diecezjalne WWW w Polsce a nowa ewangelizacja*, Warszawa 2017, s. 11-18, 269-277.

¹⁷²⁴ Por. A. Glińska-Noweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 76.

¹⁷²⁵ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 75 (przypis nr 7).

¹⁷²⁶ Por. także: M. Jabłonowski, W. Jakubowski, *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59), s. 21-22.

¹⁷²⁷ Spośród wszystkich podjętych dotychczas projektów badawczych oraz opracowanych dotąd tekstów i wystąpień naukowych, metoda jakościowego wywiadu badawczego okazała się szczególnie wartościowa w pracy dyplomowej przygotowanej przez autora niniejszej dysertacji w oparciu o jedenaście wywiadów jakościowych: czterech respondentów zbadano wówczas za pomocą pogłębionego wywiadu swobodnego w formie osobistej, a siedmiu dzięki metodzie semistrukturyzowanego wywiadu intensywnego w formie telefonicznej. Była to praca magisterska obroniona na zakończenie studiów II stopnia z dziennikarstwa i komunikacji społecznej (por. T. Podlewski, *Informacyjne i formacyjne funkcje diecezjalnego portalu internetowego na przykładzie archidiecezji częstochowskiej*, Kraków 2020, s. 13-14, 281-316).

wypracowanie założeń teoretycznych w badanym temacie, a ponadto mając na uwadze swoiste metodologiczne spasowanie jakościowego wywiadu badawczego ze stosowaną przez nas jakościową analizą treści oraz uwzględniając dodatkowo fakt owocnego posługiwania się metodą wywiadu w wielu badaniach społecznych, jakościowych, medioznawczych oraz dotyczących ściśle rzecznictwa prasowego, należy uznać, iż omówione powyżej cechy i okoliczności stanowią linię argumentacyjną całkowicie przekonującą nas do zastosowania metody jakościowego wywiadu badawczego w formie indywidualnego i swobodnego wywiadu pogłębionego jako drugiej (obok jakościowej analizy treści) z głównych metod niniejszego projektu badawczego i jednocześnie jako metody wywołującej dane w prowadzonych na użytek naszego projektu badaniach empirycznych.

3.7.3.7.2. Jakościowy wywiad ekspercki uzupełniający badania

Wartościowe uzupełnienie naszego projektu badawczego stanowią dwa wywiady eksperckie z osobami odpowiedzialnymi za funkcjonowanie (wspomnianych w rozdziale poprzednim) watykańskich instytucji takich, jak Dykasteria ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej oraz Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej. Pozyskane przez nas wypowiedzi aktualnego prefekta dykasterii (Paolo Ruffiniego), a także obecnej wicedyrektorki watykańskiego biura prasowego (Cirstiane Murray), jakkolwiek nie stanowią niezbędnego czy istotnego źródła badawczego dla badanego przez nas zagadnienia rzecznictwa prasowego KEP, są jednak interesującym materiałem naukowym z perspektywy pogłębienia omawianego w rozdziale drugim zagadnienia teoretycznych oraz praktycznych aspektów medialnej, komunikacyjnej i rzeczniczej aktywności Stolicy Apostolskiej.

Zgodnie z poczynioną powyżej charakterystyką, wywiad ekspercki, który najczęściej przyjmuje formę indywidualnego wywiadu pogłębionego, przeprowadza się z respondentem, który z racji wykształcenia, doświadczenia bądź zajmowanego przez siebie stanowiska, posiada istotną wiedzę w przedmiotowym zakresie. Jego celem jest zdobycie bądź poszerzenie wiedzy na podstawie wiarygodnego i rzetelnego źródła, jakim są autorytet i wiedza eksperta¹⁷²⁸. W przypadku naszego projektu badawczego, wypowiedzi Ruffiniego i Murray okazały się pomocne w kontekście potwierdzenia

¹⁷²⁸ Por. J. Stempień, W. Rostocki, *Wywiady eksperckie i wywiady delfickie w socjologii – możliwości i konsekwencje wykorzystania. Przykłady doświadczeń badawczych*, w: *Przegląd socjologiczny*, 2013, t. LXII/1, s. 89-91.

nauczania Stolicy Apostolskiej nt. rzecznictwa prasowego oraz uchwycenia jej wskazań praktycznych w tej materii. Ponadto, stały się one dla nas źródłem rzetelnej wiedzy nt. funkcjonowania watykańskiego biura prasowego oraz pomogły dookreślić zakres powiązań i odrębności funkcji dyrektora prasowego Stolicy Apostolskiej oraz papieskiego rzecznika.

3.7.3.8. Kroki proceduralne jakościowego wywiadu badawczego

Mimo że „projekt wywiadów jakościowych jest raczej elastyczny, etapowy i ewolucyjny niż sztywny i niezmienny”¹⁷²⁹, a „w miarę uzyskiwania informacji od kolejnych rozmówców, projekt dalszych wywiadów może się zmieniać”¹⁷³⁰, to jednak opiera się on na co najmniej kilku najważniejszych momentach proceduralnych. S. Kvale wyróżnia następujące etapy prowadzenia badania za pomocą wywiadu jakościowego¹⁷³¹:

- 1) konceptualizacja;
- 2) zaprojektowanie badania (w tym narzędzia badawczego);
- 3) prowadzenie wywiadów;
- 4) transkrypcja wywiadów;
- 5) analiza treści;
- 6) interpretacja treści;
- 7) przygotowanie raportu.

Kroki te odzwierciedlają także naszą procedurę badawczą zmierzającą w kierunku wywołania i opracowania danych empirycznych. Poniżej scharakteryzujemy więc każdy z tych etapów. Nadmienmy jednak, iż odnosząc się do nich, dokonamy zarazem nie tylko (zapowiedzianego wyżej i wynikającego z logicznego ciągu prezentowanej charakterystyki) dopełnienia samego opisu metody jako takiej, lecz także jednoczesnej charakterystyki realizacji tych kroków w naszych konkretnie badaniach¹⁷³².

¹⁷²⁹ H. Rubin, I. Rubin, *Jak zdążyć do celu nie wiążąc sobie rąk. Projektowanie wywiadów jakościowych*, w: *Ewaluacja w edukacji*, red. L. Korporowicz, Warszawa 1997, s. 202.

¹⁷³⁰ H. Rubin, I. Rubin, *Jak zdążyć do celu nie wiążąc sobie rąk. Projektowanie wywiadów jakościowych*, w: *Ewaluacja w edukacji*, red. L. Korporowicz, Warszawa 1997, s. 202. Gdy chodzi o wspomnianą ewolucyjność proceduralną, autorzy dookreślają ten wątek w następujących słowach: „Projekt podlega ewolucji w tym sensie, że musisz go przeformułowywać w różnych fazach badania. Początkowo najwięcej czasu poświęcasz definiowaniu i redefiniowaniu przedmiotu badania i dociekaniu, jak interesujące cię kwestię rozumieją twoi informatorzy. W miarę postępów w pracy zaczynasz dostrzegać poszczególne idee i wyobrażenia twoich rozmówców i ustalać, czy są one ze sobą zbieżne i co mogą oznaczać” (H. Rubin, I. Rubin, *Jak zdążyć do celu nie wiążąc sobie rąk. Projektowanie wywiadów jakościowych*, w: *Ewaluacja w edukacji*, red. L. Korporowicz, Warszawa 1997, s. 202-203).

¹⁷³¹ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 77.

¹⁷³² Z jednej strony można by, rzecz jasna, ukończyć wpierv samą charakterystykę metodologiczną wywiadu, a dopiero później odnieść poszczególne jej elementy do praktycznej realizacji wskazań

3.7.3.8.1. Konceptualizacja badań za pomocą wywiadu

Jak pisze S. Kvale, konceptualizacja badania empirycznego za pomocą wywiadu jakościowego bazuje na studiach wstępnych i polega na teoretycznym wyklarowaniu obszaru tematycznego, jaki badacz chce naukowo eksplorować poprzez wywiad, postawieniu pytań badawczych oraz określeniu celu zastosowania metody¹⁷³³. Jak już wcześniej wspomniano, cel badania za pomocą jakościowego wywiadu naukowego to: poznanie i zrozumienie głównych tematów świata życia respondentów¹⁷³⁴; pozyskanie od respondentów wiedzy unikalnej ze względu na ich doświadczenia i funkcje¹⁷³⁵; poznanie schematów myślenia i motywów decyzji respondentów¹⁷³⁶; pozyskanie opisów stanowiących materiał badawczy umożliwiający interpretację¹⁷³⁷ czy też wywołanie miarodajnych danych empirycznych na podstawie dokonywanych przez respondentów opisów konkretnej rzeczywistości społecznej¹⁷³⁸. Tak ujęty cel zastosowania wywiadu całkowicie wpisuje się w realizowane przez nas przedsięwzięcie naukowe.

Jak już wspominaliśmy, „profesjonalny akademicki wywiad badawczy wymaga wpiętej refleksji nad teoretycznymi aspektami badanego tematu”¹⁷³⁹ a „znajomość badanego problemu jest niezbędna do stawiania pytań”¹⁷⁴⁰. Co prawda badania wykorzystujące metodę wywiadu można rozpocząć bez szczegółowej znajomości różnorodnych interpretacji i wielości różnorodnych koncepcji teoretycznych badanych zjawisk oraz specjalistycznej wiedzy praktycznej wpisującej się w dany obszar badawczy, jednak bez co najmniej podstawowej znajomości istniejących ogólnych opracowań teoretycznych badanego problemu, badaczowi trudno byłoby ocenić, czy

metodologicznych w naszym postępowaniu badawczym (jak uczyniono to poniekąd w przypadku omówienia jakościowej analizy treści). Z drugiej jednak strony, jako że metoda wywiadu łączy się z relatywnie rozbudowaną aparaturą proceduralną dotyczącą kroków badawczych i samych narzędzi badawczych, to omawianie tych kwestii odrębnie od jednoczesnego precyzowania ich i odnoszenia do naszego konkretnie przypadku, jeszcze bardziej wydłużyłoby niniejszy rozdział, a w zamian za minimalnie wręcz dostrzegalne zwiększenie przejrzystości układu treści, mogłoby przysporzyć trudności w późniejszym uchwyceniu sedna charakterystyki naszej metody, a także niepotrzebnie, jak się zdaje, rozproszyć pewne wątki.

¹⁷³³ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 78-82.

¹⁷³⁴ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 42.

¹⁷³⁵ Por. *Metodologia nauk społecznych i humanistycznych*, red. M. Jakubiec, P. Urbańczyk, Kraków 2020 (<https://www.copernicuscollege.pl/podreczniki/metodologia-nauk-spoecznych-i-humanistycznych/tresc> [10.02.2023]).

¹⁷³⁶ Por. B. Rąbińska, P. Ciącka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 163.

¹⁷³⁷ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 110.

¹⁷³⁸ J. Wojcieszek, M. Wojcieszek, *Pogłębiony wywiad indywidualny jako przestrzeń spotkania i dialogu*, w: *Fides et ratio*, t. 38, nr 2 (2019), s. 260.

¹⁷³⁹ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 225.

¹⁷⁴⁰ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 81.

informacje uzyskiwane dzięki wywiadam wniosą rzeczywisty wkład w zbadanie zjawiska i rozwój wiedzy¹⁷⁴¹. Doprecyzujemy więc, iż w niniejszym projekcie badawczym metodę wywiadu jakościowego (w zaprezentowanym wcześniej wariancie) stosujemy w celu naukowej eksploracji (wyklarowanego na podstawie scharakteryzowanej wcześniej fazy tzw. studiów wstępnych) obszaru tematycznego dotyczącego roli rzecznika KEP z perspektywy teorii i praktyki komunikowania społecznego oraz misji Kościoła. Eksploracja ta odbywa się za pomocą interakcji z próbą badawczą tworzoną przez (scharakteryzowanych w dalszej części rozdziału) respondentów i zmierza w kierunku uzyskania od nich unikalnej wiedzy, a przez to wywołania jakościowych danych empirycznych odnoszących się do:

- 1) genezy i historii urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski;
- 2) uwarunkowań instytucjonalnych urzędu rzecznika KEP;
- 3) uwarunkowań zawodowych urzędu rzecznika KEP;
- 4) istoty i funkcji urzędu rzecznika KEP;
- 5) środowiska pracy i relacji branżowych rzecznika prasowego KEP;
- 6) głównych aktywności i podstawowych zadań rzecznika KEP oraz praktycznych wymiarów ich realizacji;
- 7) roli rzecznika KEP w komunikowaniu wewnętrznym (*ad intra*) i zewnętrznym (*ad extra*) Kościoła w Polsce;
- 8) roli rzecznika KEP w komunikowaniu kryzysowym polskiego episkopatu;
- 9) warsztatu pracy, wymaganych i pożądanых kompetencji branżowych oraz cech osobowościowych, a także rozwoju zawodowego rzecznika KEP;
- 10) kwestii najbardziej usprawniających realizację zadań rzecznika KEP;
- 11) najczęstszych braków i trudności napotykanых przez rzeczników KEP w trakcie sprawowania urzędu;
- 12) najważniejszych przemian społecznych i kościelnych istotnych dla pracy rzecznika KEP w latach 1998-2022;
- 13) dobrych praktyk, postulatów, kierunków rozwoju i obszarów profesjonalizacji w kontekście urzędu i aktywności zawodowej rzecznika KEP.

¹⁷⁴¹ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 81. Por. także: M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 7 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

Dane te, skodyfikowane następnie za pomocą opisanych poniżej zabiegów transkrypcyjnych, stanowią jeden z głównych materiałów badawczych i zarazem wiarygodne źródło empiryczne poddane opisanej wcześniej jakościowej analizie treści.

Jeśli chodzi o wpisujące się w konceptualizację wyróżnienie konkretnych pytań badawczych do wywiadu, przypomnijmy wprawdzie, iż (jak sygnalizowano to w jednym z wcześniejszych przypisów), pytania badawcze do wywiadu nie są tym samym, co pytania badawcze projektu bądź pytania wywiadu¹⁷⁴². Pytania badawcze do wywiadu wpisują się w listę pytań badawczych całego projektu, jednak nie na każde z pytań badawczych projektu pozna się odpowiedź za pomocą metody wywiadu. Natomiast pytania zadawane respondentom w sytuacji wywiadu, czyli tzw. pytania wywiadu, nie muszą mieć formy pytań badawczych (projektu bądź wywiadu), o czym wspomnimy poniżej. Najogólniej rzecz ujmując, pytania badawcze projektu zawierają w sobie część pytań będących pytaniami badawczymi do wywiadu, a na podstawie pytań badawczych do wywiadu formułuje się pytania wywiadu. Pytania badawcze projektu naukowego zostały wymienione wcześniej (we wstępie rozprawy). Określenie pytań wywiadu wpisuje się z kolei w fazę projektowania narzędzia badawczego, a nie konceptualizacji, wobec czego dokonamy go w dalszej części. W tym natomiast miejscu precyzujemy wynikające z pytań badawczych projektu konkretne pytania badawcze do wywiadu, czyli pytania, na które chcemy poznać odpowiedź badając respondentów za pomocą metody jakościowego wywiadu badawczego. Spośród zaprezentowanych zatem wcześniej pytań badawczych całego przedsięwzięcia naukowego, na następujące z nich chcemy odpowiedzieć wykorzystując materiał wywołany dzięki metodzie wywiadu:

- 1) jakie były formalne i praktyczne okoliczności powołania urzędu rzecznika KEP?;
- 2) jak wyglądała organizacja miejsca i sposobu pracy rzecznika KEP u początku funkcjonowania urzędu?;
- 3) jakie jest obecne umocowanie urzędu rzecznika KEP od strony instytucjonalnej?;
- 4) przez jakie dokumenty są obecnie normowane obowiązki rzecznika KEP?;
- 5) jakie są obecnie okoliczności i warunki zatrudnienia rzecznika KEP?;
- 6) czy i w jakim zakresie rzecznik KEP może dyskutować warunki zatrudnienia?;
- 7) jaka jest maksymalna liczba kadencji oraz jaka jest długość pojedynczej kadencji rzecznika KEP?;
- 8) jak wyglądał proces wyboru dotychczasowych rzeczników KEP?;

¹⁷⁴² Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 203.

- 9) jak przebiega proces przekazania obowiązków następcy przez ustępującego rzecznika KEP?;
- 10) jak wyglądały relacje zawodowe dotychczasowych rzeczników KEP z ich poprzednikami i następcami?;
- 11) czy i w jakim zakresie jest możliwe łączenie pracy na stanowisku rzecznika KEP z pracą zawodową poza biurem prasowym KEP?;
- 12) czy i w jakim zakresie angażują się dziś w mediach bądź rzecznictwie prasowym byli rzecznicy KEP?;
- 13) jaki jest kontekst powiązań urzędu rzecznika KEP z prezydium KEP?;
- 14) jak obecnie wygląda powiązanie funkcji oraz współpraca rzecznika KEP z biurem prasowym KEP?;
- 15) jak wyglądają okoliczności doboru i zatrudniania pracowników biura prasowego KEP?;
- 16) czy i w jaki sposób prowadzi się ewaluację działań rzecznika KEP?;
- 17) w czym wyrażają się zależność i autonomia zawodowa rzecznika KEP względem przełożonego?;
- 18) jak rolę rzecznika KEP rozumieją dotychczasowi rzecznicy KEP i ich przełożeni?;
- 19) jakie są i na czym polegają ogólne i specyficzne funkcje realizowane przez rzecznika KEP?;
- 20) na czym polega polityka informacyjna KEP i jaka jest rola rzecznika KEP w jej kreowaniu oraz realizacji?;
- 21) na czym polega zarządzanie kryzysowe KEP i jaka jest w nim rola rzecznika KEP?;
- 22) jakie były najpoważniejsze kryzysy medialne związane z KEP w latach 1998-2022 z perspektywy dotychczasowych rzeczników oraz ich przełożonych?;
- 23) które kryzysy medialne związane z KEP w latach 1998-2022 rozwiązano najefektywniej, a które najslabiej z perspektywy dotychczasowych rzeczników i ich przełożonych?;
- 24) czy i jakie kryzysy medialne w latach 1998-2022 były wygenerowane (bezpośrednio bądź pośrednio) przez samego rzecznika KEP?;
- 25) czy biuro prasowe KEP zatrudnia specjalistę ds. komunikacji kryzysowej?;
- 26) jak wyglądały relacje zawodowe dotychczasowych rzeczników KEP z dziennikarzami i mediami?;

- 27) jak wyglądały bezpośrednie i nieoficjalne kontakty dotychczasowych rzeczników KEP z przedstawicielami świata mediów?;
- 28) jak wyglądały relacje dotychczasowych rzeczników KEP z innymi eklezjalnymi biurami prasowymi w Polsce i za granicą?;
- 29) czy i w jaki sposób dotychczasowi rzecznicy KEP współpracowali z doradcami medialnymi spoza biura prasowego KEP?;
- 30) czy konkretne media bądź osoby doznawały pierwszeństwa, wyłączności bądź odmowy we współpracy z dotychczasowymi rzecznikami KEP?;
- 31) jak wyglądały relacje i współpraca dotychczasowych rzeczników KEP z polskimi biskupami?;
- 32) jaka jest rola rzecznika KEP w kontekście konferencji prasowych, strony internetowej, mediów społecznościowych i działalności wydawniczej KEP?;
- 33) w czym od strony praktycznej wyrażają się reaktywność i proaktywność działań rzecznika prasowego polskiego episkopatu?;
- 34) jakie kompetencje zawodowe posiadali dotychczasowi rzecznicy KEP?;
- 35) jakich kompetencji dotychczasowych rzeczników KEP oczekiwali od nich przełożeni i które z nich najbardziej doceniali?;
- 36) czy i w jaki sposób dotychczasowi rzecznicy KEP rozwijali swoje kompetencje zawodowe w trakcie pełnienia urzędu?;
- 37) czy dotychczasowi rzecznicy KEP w trakcie pełnienia urzędu korzystali z płatnych usług i narzędzi podwyższających kompetencje?;
- 38) jakie powinny być dziś kompetencje rzecznika KEP zdaniem dotychczasowych przełożonych rzecznika KEP?;
- 39) jakie były kwestie najbardziej usprawniające i utrudniające pracę dotychczasowych rzeczników KEP z perspektywy ich samych oraz ich przełożonych?;
- 40) jakie w latach 1998-2022 były najistotniejsze przemiany kościelne i społeczne w Polsce z perspektywy dotychczasowych rzeczników KEP oraz ich przełożonych?;
- 41) jakie jest stanowisko dotychczasowych przełożonych rzecznika KEP, w tym obecnego sekretarza generalnego KEP ws. powołania funkcji wicedyrektora biura prasowego KEP, zastępcy rzecznika KEP czy też specjalisty ds. komunikacji kryzysowej KEP?;

42) w którą stronę, zdaniem aktualnego przełożonego rzecznika KEP, powinna zmierzać jego rola w stosunku do gwałtownych i dynamicznych zmian w mediach społecznościowych oraz w obszarze zarządzania informacją?;

43) jakie są pomysły aktualnego przełożonego rzecznika KEP w kontekście polityki informacyjnej KEP w najbliższych latach?;

44) czy i jakie nowe rozwiązania, dokumenty bądź praktyki wypracowano w czasie kadencji poszczególnych rzeczników KEP i ich przełożonych?.

Jeśli chodzi o pytania badawcze warunkujące tematykę przeprowadzonych przez nas wywiadów eksperckich, prezentują się one w sposób następujący:

1) jakie jest zdanie badanych przez nas ekspertów nt. konieczności posiadania rzecznika i biura prasowego przez Stolicę Apostolską oraz inne instytucje kościelne?;

2) co sądzą badani przez nas eksperci nt. pożądaných kompetencji eklezjalnych rzeczników prasowych?;

3) w jakim zakresie, wg ekspertów, eklezjalne biura prasowe mogą inspirować się praktykami Watykanu?;

4) na czym, zdaniem ekspertów, polega znaczenie i rola kościelnych rzeczników i dyrektorów biur prasowych?;

5) na czym polega zarządzanie kryzysowe Watykanu?;

6) czy watykańskie biuro prasowe pełni w Stolicy Apostolskiej funkcję wewnątrzinstytucjonalną?;

7) co radzą badani eksperci Konferencji Episkopatu Polski i jej rzecznikowi w zakresie komunikacji?;

8) co sądzą eksperci nt. funkcji zastępców rzeczników oraz wicedyrektorów biur prasowych w instytucjach eklezjalnych?;

9) co, zdaniem ekspertów, najbardziej usprawnia pracę kościelnych rzeczników i biur prasowych?.

Po określeniu celu, obszaru tematycznego i pytań badawczych wywiadów, przejdźmy do omówienia fazy projektowania badań oraz opracowania narzędzi badawczych.

3.7.3.8.2. Zaprojektowanie badania i opracowanie narzędzia wywiadu

W fazie projektowania badania za pomocą wywiadu należy określić adekwatną próbę badawczą, czyli wskazać respondentów, a ponadto opracować narzędzie badawcze w postaci tzw. kwestionariusza wywiadu albo tzw. scenariusza wywiadu¹⁷⁴³.

3.7.3.8.2.1. Określenie próby badawczej

Próbkę badawczą w badaniu metodą jakościowego wywiadu naukowego stanowią respondenci, czyli osoby, z którymi przeprowadza się wywiad¹⁷⁴⁴. Określenie liczby i rodzaju respondentów zależy od charakteru i celu projektu badawczego. Jako że „metody jakościowe pozwalają na wyjaśnianie i uogólnianie rozpoznanych zależności i związków na podstawie ograniczonej liczby badanych przypadków”¹⁷⁴⁵, w projektach wykorzystujących metodę wywiadu w celu zbadania danego zjawiska bądź mechanizmu, wystarcza grupa kilku respondentów¹⁷⁴⁶. Gdy idzie natomiast o określenie kryterium doboru respondentów pod kątem ich związku z badaną tematyką, to „biorąc pod uwagę różnorodność wywiadów i respondentów, nietrudno zrozumieć, że nie ma tu ogólnych, standardowych procedur i reguł”¹⁷⁴⁷. Co prawda w badaniach z wykorzystaniem metody wywiadu „respondenci są wybierani najczęściej na podstawie wcześniej ustalonego zestawu kryteriów”¹⁷⁴⁸, jednak w projektach jakościowych realizowanych w ramach badań społecznych, „respondenci są rekrutowani na ogół przy wykorzystaniu kryteriów ważnych z punktu widzenia celów badania”¹⁷⁴⁹. W takich badaniach, jak zauważa S. Nowak, „to cel powinien określać badaną zbiorowość”¹⁷⁵⁰. Dobór respondentów jest więc w tym wypadku tzw. doborem celowym¹⁷⁵¹.

¹⁷⁴³ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 83-111.

¹⁷⁴⁴ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 272.

¹⁷⁴⁵ A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medjoznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 222.

¹⁷⁴⁶ Por. A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medjoznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 223.

¹⁷⁴⁷ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 124.

¹⁷⁴⁸ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 281.

¹⁷⁴⁹ M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 41.

¹⁷⁵⁰ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 45.

¹⁷⁵¹ Por. A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medjoznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 224. Wspomniany przez autorki tzw. dobór celowy respondentów jest doborem takiej grupy, która, mówiąc najprościej, odpowiada badanemu zjawisku ze względu na posiadane kompetencje bądź

Jeśli chodzi więc o kryteria wskazania liczby i rodzaju respondentów odpowiednich dla naszych badań, przyświeca nam konstatacja, której hołduje U. Flick, a mianowicie, iż „dobór próby do wywiadów ma na celu po prostu odnalezienie właściwych ludzi – tych, którzy mają doświadczenia istotne ze względu na cel badania”¹⁷⁵², przy czym „respondenci powinni być w stanie poddać własne doświadczenia refleksji, umieć ją zwerbalizować oraz móc poświęcić nieco swojego czasu na wywiad”¹⁷⁵³. I. Przybyłowska zwraca uwagę na to, by respondentów można było obdarzyć zaufaniem ze względu na ich sprawność intelektualną oraz uczciwość badawczą¹⁷⁵⁴. E. Babbie stwierdza z kolei: „prosząc respondentów o to, by udzielili informacji, należy zadawać sobie pytanie, czy mogą oni uczynić to wiarygodnie”¹⁷⁵⁵.

Chcąc więc znaleźć odpowiedzi na zadane wcześniej pytania badawcze do wywiadu, a jednocześnie wskazać respondentów posiadających doświadczenia istotne ze względu na cele badania, jak również mogących w sposób wiarygodny poddać je werbalizacji, a ponadto mając na uwadze wymienione wcześniej cele i motywacje podjęcia całego niniejszego projektu badawczego, uznaliśmy za odpowiednie pozyskanie interesujących nas danych empirycznych poprzez przeprowadzenie wywiadów jakościowych ze wszystkimi dotychczasowymi rzecznikami KEP oraz ze wszystkimi dotychczasowymi przełożonymi rzeczników KEP. Wobec tego próbę badawczą naszego projektu naukowego stanowią następujący respondenci¹⁷⁵⁶:

- 1) o. Adam Schulz¹⁷⁵⁷ – rzecznik KEP w latach 1998-2003;
- 2) ks. Józef Kloch¹⁷⁵⁸ – rzecznik KEP w latach 2003-2015;
- 3) ks. Paweł Rytel-Andrianik¹⁷⁵⁹ – rzecznik KEP w latach 2015-2020;
- 4) o. Leszek Gęsiak¹⁷⁶⁰ – rzecznik KEP od roku 2020;

doświadczenia lub pełnią funkcję. Dla przykładu, w badaniu nt. dziennikarzy, autorki przeprowadziły wywiady właśnie z dziennikarzami (por. A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 219-242). W myśl tej zasady, w naszym badaniu dotyczącym roli rzecznika KEP, wywiady przeprowadzamy z rzecznikami KEP oraz osobami odpowiedzialnymi za ich pracę w strukturach instytucji, w której pełnią funkcję rzecznika.

¹⁷⁵² U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 139.

¹⁷⁵³ U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 140.

¹⁷⁵⁴ Por. I. Przybyłowska, *Wywiad swobodny ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji i możliwości jego zastosowania w badaniach socjologicznych*, w: *Przegląd socjologiczny*, 1978, 30, s. 68.

¹⁷⁵⁵ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 277.

¹⁷⁵⁶ Najpierw wymieniamy rzeczników KEP, a następnie ich przełożonych, zachowując układ chronologiczny, wynikający z kolejności pełnienia kadencji.

¹⁷⁵⁷ O. Adam Schulz, ur. 18. 03. 1952 r., jezuita, pierwszy w historii rzecznik KEP.

¹⁷⁵⁸ Ks. dr hab. Józef Kloch, ur. 9. 03. 1959 r., kapłan diecezji tarnowskiej, drugi w historii rzecznik KEP.

¹⁷⁵⁹ Ks. dr Paweł Rytel-Andrianik, ur. 9. 08. 1976 r., kapłan diecezji drohiczyńskiej, trzeci w historii rzecznik KEP.

¹⁷⁶⁰ O. dr hab. Leszek Gęsiak, ur. 30. 05. 1965 r., jezuita, czwarty w historii rzecznik KEP.

- 5) bp Piotr Libera¹⁷⁶¹ – sekretarz generalny KEP w latach 1998-2007;
- 6) abp Stanisław Budzik¹⁷⁶² – sekretarz generalny KEP w latach 2007-2011;
- 7) abp Wojciech Polak¹⁷⁶³ – sekretarz generalny KEP w latach 2011-2014;
- 8) bp Artur Miziński¹⁷⁶⁴ – sekretarz generalny KEP od roku 2014.

Wobec celów i jakościowego charakteru niniejszego projektu, jak również opisowo-teoretycznego rysu dysertacji, należy uznać, iż liczba respondentów umożliwia reprezentatywność wyników, a ich doświadczenie i rola w badanym obszarze, pozwalają zaufać ich sprawności intelektualnej oraz uczciwości badawczej¹⁷⁶⁵.

Jak zauważa słusznie S. Gudkova, „wybór rozmówców i uzyskanie ich zgody na wywiad może sprawiać trudności. Jest to uwarunkowane specyfiką badanej grupy”¹⁷⁶⁶. Gdy idzie o utrudnienia w procesie pozyskania zgody i przeprowadzenia badania, autorzy zwracają uwagę m. in. na wywiady z tzw. przedstawicielami elit, czyli ekspertami w danych zagadnieniach, ludźmi zajmującymi różne pozycje władzy bądź osoby łączące jedno z drugim¹⁷⁶⁷. Kvale radzi, by osoba prowadząca wywiad z przedstawicielem elity dobrze znała temat rozmowy, zaznajomiła się (przynajmniej ogólnie) z najważniejszymi zagadnieniami biografii respondenta, opanowała język jego komunikacji oraz orientowała się w jego aktualnej sytuacji. Ponadto powinna być wyczulona na fakt, iż przedstawiciele elit niejednokrotnie próbują w toku wywiadu przede wszystkim promować własne poglądy, a nie zawsze dzielić się informacjami faktograficznymi czy po prostu zgodną z tematem badania wiedzą specjalistyczną. Zdaje się, iż ze względu na ekspercką wiedzę w zakresie badanego zagadnienia, jak również z uwagi na fakt pełnienia funkcji zarządczych w Kościele, respondentów wpisujących się w szereg przełożonych rzeczników KEP znamionują cechy, które Kvale uznaje za charakterystykę tzw. przedstawicieli elit. Wobec tego wskazówki metodologa okazały się rzeczywiście użyteczne w czasie przygotowywania oraz przeprowadzania naszych badań.

¹⁷⁶¹ Bp dr Piotr Libera, ur. 20. 03. 1951 r., biskup senior diecezji płockiej, pierwszy w historii przełożony rzecznika KEP.

¹⁷⁶² Abp dr hab. Stanisław Budzik, ur. 25. 02. 1952 r., arcybiskup metropolita lubelski, drugi w historii przełożony rzecznika KEP.

¹⁷⁶³ Abp dr Wojciech Polak, ur. 19. 12. 1964 r., arcybiskup metropolita gnieźnieński i prymas Polski, trzeci w historii przełożony rzecznika KEP.

¹⁷⁶⁴ Bp dr hab. Artur Miziński, ur. 13. 02. 1965 r., biskup pomocniczy lubelski, czwarty w historii przełożony rzecznika KEP.

¹⁷⁶⁵ Por. I. Przybyłowska, *Wywiad swobodny ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji i możliwości jego zastosowania w badaniach socjologicznych*, w: *Przegląd socjologiczny*, 1978, 30, s. 68.

¹⁷⁶⁶ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 122.

¹⁷⁶⁷ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 122-123.

O innego rodzaju trudnościach w przeprowadzeniu wywiadu wspominają polskie autorki. Wiśniewska-Drewniak zauważa, iż badania takie są wymagające „nie tylko ze względu na nakład czasu i pracy, ale również dlatego, że badacz zależny jest od chęci lub niechęci współpracy osób udzielających mu informacji”¹⁷⁶⁸. Inne opracowanie podnosi z kolei kwestię zapracowania respondentów. W naszym wypadku, podobnie zresztą jak w badaniach Szymańskiej i Köhler, respondenci „dość chętnie zgadzali się na udzielenie wywiadu, ale z uwagi na charakter ich pracy, której terminarz często jest dyktowany tempem zachodzących wydarzeń, termin niektórych wywiadów był wielokrotnie przesuwany”¹⁷⁶⁹. Finalnie, nie tyle z niechęcią, ile raczej z (pokonaną ostatecznie) przeszkodą w postaci niemożności udzielenia wywiadu mieliśmy do czynienia wyłącznie w przypadku jednego respondenta¹⁷⁷⁰, podczas gdy pozostałych siedmiu odpowiedziało na prośbę nie tylko szybko, lecz także bardzo życzliwie. Gdy idzie natomiast o ustalanie terminu badania, z przesuwaniem go także mierzyliśmy się w jednym tylko przypadku¹⁷⁷¹.

¹⁷⁶⁸ M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 11 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁷⁶⁹ Por. A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdżiarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 236. Do szczegółowego omówienia ram czasowych naszych badań powrócimy w dalszej części rozdziału.

¹⁷⁷⁰ Autor niniejszej pracy mierzył się z kilkukrotną (i uzasadnioną, jak się zdaje) odmową udzielenia wywiadu ze strony pierwszego w historii przełożonego rzecznika KEP, bp. P. Libery. Pismo autora niniejszej pracy z prośbą o udzielenie wywiadu naukowego (datowane na dzień 26. 01. 2022 r.) oraz pismo promotora popierające tę prośbę (datowane również na dzień 26. 01. 2022 r.) zostały przesłane do sekretarza bp. P. Libery drogą mailową w dniu 30. 03. 2022 r. Dnia 6. 04. 2022 r. autor pracy został drogą telefoniczną poinformowany przez sekretarza bp. P. Libery o niemożności wzięcia udziału w badaniu przez respondenta z powodów prywatnych. Niecałe dwa miesiące później, tj. dnia 4. 06. 2022 r. Nuncjatura Apostolska w Polsce poinformowała o przyjęciu przez papieża Franciszka rezygnacji bp. P. Libery z urzędu biskupa plockiego z racji zdrowotnych (por. <https://nuncjatura.pl/2022/06/04/plock-bp-piotr-libera-przechodzi-na-emeryture-bp-wieslaw-smigiel-administratorem-apostolskim-sede-vacante/> [14. 03. 2023]), co wyjaśniałoby stan niedysponowania do udzielenia wywiadu w czasie, w którym zwracaliśmy się z prośbą o zgodę na badanie. Wobec faktu przyjęcia rezygnacji bp. P. Libery z urzędu, po kilkunastu dniach od daty publikacji komunikatu nuncjatury, tj. dnia 15. 06. 2022 r. autor niniejszej pracy podjął kolejną próbę zwrócenia się do bp. P. Libery z prośbą o udzielenie wywiadu, ponownie kontaktując się w tej sprawie telefonicznie z jego sekretarzem. Również i w tym wypadku doszło do odmowy udzielenia wywiadu, jako przyczynę wskazując powody zdrowotne. Trzecią próbę autor podjął dnia 6. 09. 2022 r., raz jeszcze kontaktując się telefonicznie z sekretarzem bp. P. Libery. Tym razem również doszło do odmowy, a jako powód podano powody osobiste. Dnia 20. 09. 2022 r. autor pracy podjął ostatnią, czwartą próbę przekonania respondenta do udzielenia wywiadu. Kontaktując się telefonicznie z sekretarzem bp. P. Libery poprosił o możliwość krótkiego, osobistego spotkania z respondentem i przeprowadzenia swobodnej rozmowy niebazującej na szczegółowych pytaniach oraz nierejestrowanej dyktafonem. Pod tymi warunkami otrzymano zgodę na spotkanie osobiste, do którego doszło w Płocku dnia 22. 09. 2022 r. Szczegółowe okoliczności rozmowy oraz wywołania, opracowania i autoryzowania przez respondenta danych empirycznych w postaci tekstowej zostaną omówione w dalszej części rozdziału.

¹⁷⁷¹ Ze względu na wyjątkowo szeroki zakres obowiązków oraz obfite zaangażowania kościelne, medialne i naukowe ks. P. Rytle-Andrianika, a w konsekwencji wynikającą z nich konieczność nagłych zmian w terminarzu i odbywania nieprzewidzianych podróży oraz niespodziewanych spotkań, zarówno datę przeprowadzenia wywiadu, jak również jego formę, zmieniano kilkakrotnie. Pierwotnie wywiad miał być

Jeśli chodzi o kwestię skuteczności w dotarciu badacza do respondentów, Gudkova zwraca uwagę na fakt, iż „badacz może skorzystać z tak zwanego transferu zaufania, jeśli został przedstawiony rozmówcy przez osobę, której badany ufa”¹⁷⁷². Mimo że do wszystkich naszych respondentów zwracaliśmy się drogą oficjalną, wykorzystując publicznie dostępne kanały komunikacji, jak choćby służbowe adresy e-mailowe czy też numery telefonów adekwatnych instytucji, to należy zauważyć, iż w co najmniej kilku przypadkach swoistemu transferowi zaufania sprzyjało już samo pismo popierające prośbę autora skierowane do respondentów przez promotora, który zarówno w świecie medioznawczym, jak też kościelnym jest osobą znaną i cieszącą się zaufaniem oraz autorytetem¹⁷⁷³. Ponadto do transferu zaufania dochodziło także dzięki życzliwości obecnego rzecznika KEP, o. Leszka Gęsiaka, który osobiście poparł nasze prośby o udzielenie wywiadów skierowane zarówno wobec pierwszego rzecznika KEP, jak również pod adresem obecnego sekretarza generalnego KEP.

Podsumowując kwestię dotarcia do respondentów przeprowadzonych przez nas jakościowych wywiadów badawczych z rzecznikami KEP oraz ich przełożonymi, należy wspomnieć, iż autor pracy wystosował oficjalne prośby do wszystkich rozmówców, przy czym wobec sekretarzy generalnych KEP posłużono się dodatkowo pismem promotora popierającym prośbę autora¹⁷⁷⁴. Prośby przedłożone biskupom pełniącym dotychczas rolę przełożonych rzecznika KEP miały formę skanów podpisanych odręcznie dokumentów przesłanych e-mailowo na adresy ich sekretarzy, natomiast prośby wystosowane wobec rzeczników KEP miały formę przesłanych drogą e-mailową wiadomości tekstowych¹⁷⁷⁵.

przeprowadzony w formie osobistej, w początku czerwca 2022 r., w Rzymie. Następnie ustalono spotkanie osobiste w Warszawie, pod koniec czerwca 2022 r. Do spotkania doszło, jednak z powodów czasowych, nie udało się przeprowadzić wywiadu. Zdecydowano się więc na przesłanie odpowiedzi w formie e-mailowej w sierpniu 2022 r., jednak i tego zamierzenia nie udało się zrealizować. Ostatecznie zdecydowano się na wywiad w formie telefonicznej, do którego doszło dnia 20. 09. 2022 r.

¹⁷⁷² S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 124.

¹⁷⁷³ Wszyscy respondenci (rzecznicy oraz sekretarze generalni KEP), kontaktując się z nami w celu odpowiedzi na prośby o udzielenie wywiadów, zarówno do osoby, jak też do działalności naszego promotora, ks. prof. dr. hab. Michała Drożdża, odnosili się w sposób jednoznacznie pozytywny, co w wielu przypadkach skutkowało wyczuwalnym podwyższeniem stopnia otwartości na podjęcie współpracy w ramach niniejszego projektu doktorskiego.

¹⁷⁷⁴ Wszystkie prośby autora oraz promotora niniejszych badań przesłane dotychczasowym przełożonym rzecznika KEP były przygotowane dnia 26. 01. 2022 r. i datowane zgodnie z tym terminem. W dokumentach tych powołano się na tytuł dysertacji w wersji nieco odmiennej niż ostatecznie zatwierdzony i uwzględniony zarówno w procesie wszczęcia procedury doktorskiej, jak też i w samej niniejszej dysertacji.

¹⁷⁷⁵ Harmonogram wysłania próśb respondentom (w kolejności chronologicznej) prezentuje się w sposób następujący:

- 1) 22. 11. 2021 r. – ks. J. Kloch (odpowiedź otrzymaliśmy dnia 11. 12. 2021 r.);
- 2) 21. 12. 2021 r. – o. A. Schulz (odpowiedź otrzymaliśmy dnia 3. 01. 2022 r.);

Gdy idzie o przeprowadzone przez nas wywiady eksperckie, respondentami byli:

- 1) Paolo Ruffini – prefekt Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej (od 2018 r.);
- 2) Cristiane Murray – wicedyrektor Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej (od 2019 r.).

Ekspertów wybrano ze względu na pełnione przez nich funkcje zarządcze w dwóch najbardziej istotnych (ze względu na tematykę badań) instytucjach watykańskich, tj. wzorcowego dla Kościoła eklezjalnego biura prasowego, jakim jest Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej, a także nadzorującej je instytucji, którą jest adekwatna dykasteria watykańska. Dodajmy, iż w przypadku watykańskiego biura prasowego, wywiad ekspercki przeprowadzono z zastępcą dyrektora, ponieważ w możliwym dla nas do przeprowadzenia wywiadu terminie, dyrektor biura (Matteo Bruni), ze względu na rozległy (i dynamicznie zmieniający się) zakres obowiązków, ostatecznie nie był w stanie udzielić wywiadu eksperckiego autorowi rozprawy.

3.7.3.8.2.2. Opracowanie narzędzia badawczego

Jak sygnalizowaliśmy wcześniej, istnieją różne formy prowadzenia wywiadu jakościowego, jednak, jak zauważa U. Flick, „w większości wypadków są to wywiady indywidualne, oparte na scenariuszu”¹⁷⁷⁶. O ile narzędziem wywiadu stosowanego w badaniach ilościowych bądź też wywiadu jakościowego skoncentrowanego na pytaniach zamkniętych i opisach statystycznych jest tzw. kwestionariusz wywiadu¹⁷⁷⁷, o tyle w przypadku wywiadów intensywnych, swobodnych i semistrukturyzowanych, narzędziem tym jest tzw. scenariusz wywiadu¹⁷⁷⁸. Do stosowanej i opisaney przez nas wcześniej formy wywiadu jakościowego przynależy narzędzie scenariusza, a nie kwestionariusza: „Osoba prowadząca pogłębiony wywiad indywidualny posługuje się

3) 30. 03. 2022 r. – abp S. Budzik (odpowiedź otrzymaliśmy dnia 31. 03. 2022 r.);

4) 30. 03. 2022 r. – bp P. Libera (odpowiedź otrzymaliśmy dnia 6. 04. 2022 r.);

5) 30. 03. 2022 r. – abp W. Polak (odpowiedź otrzymaliśmy dnia 1. 04. 2022 r.);

6) 4. 05. 2022. r. – bp A. Miziński (odpowiedź otrzymaliśmy dnia 6. 05. 2022 r.);

7) 31. 05. 2022 r. – ks. P. Rytel-Andrianik (odpowiedź otrzymaliśmy dnia 31. 05. 2022 r.);

8) 20. 06. 2022 r. – o. L. Gęsiak (odpowiedź otrzymaliśmy dnia 20. 06. 2022 r.).

¹⁷⁷⁶ U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 137.

¹⁷⁷⁷ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 253.

¹⁷⁷⁸ U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 137. Kwestię tę precyzują także Wimmer i Dominick: „W badaniach ilościowych używa się statycznego, czyli standardowego zestawu pytań”¹⁷⁷⁸, natomiast w przypadku badań jakościowych (...) badanie przeprowadza się przy zastosowaniu pytań elastycznych” (R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 162).

tw. scenariuszem”¹⁷⁷⁹. Różnica między kwestionariuszem a scenariuszem leży w stopniu sformalizowania oraz roli, jaką odgrywa to narzędzie w samej sytuacji wywiadu. Kwestionariusz jest listą ściśle określonych pytań, podczas gdy scenariusz jest spisem zagadnień, które porusza się z respondentem oraz wynikających z nich pytań ogólnych, które pełnią rolę pomocniczą. Scenariusz umożliwia osobie prowadzącej wywiad „reagowanie na wypowiedzi respondenta poprzez zadawanie mu dodatkowych pytań lub wyjaśnianie niejasnych kwestii, czego nie stosuje się w standaryzowanych technikach”¹⁷⁸⁰. Scenariusz wywiadu, jak piszą metodolodzy, „przewiduje najważniejsze tematy do poruszenia”¹⁷⁸¹ i „powinien przewidywać potencjalne wątki, które mogą się pojawić w trakcie wywiadu, a nie charakteryzować się szczegółowo rozpisanymi pytaniami”¹⁷⁸². S. Kvale stwierdza: „w przypadku wywiadów częściowo ustrukturyzowanych, scenariuszem będzie zarys głównych tematów rozmowy i ewentualnie sugerowanych pytań”¹⁷⁸³. Badacze nazywają scenariusz „narzędziem porządkującym przebieg rozmowy”¹⁷⁸⁴, „przewodnikiem po wywiadzie”¹⁷⁸⁵, „listą poszukiwanych informacji”¹⁷⁸⁶ czy też „listą dyspozycji do wywiadu”¹⁷⁸⁷. Zwracają także uwagę na fakt, iż z jednej strony scenariusz chroni rozmowę przed zbytym sformalizowaniem, jak to jest w przypadku klasycznego kwestionariusza wywiadu, a z drugiej, wobec respondentów o ponadprzeciętnych kompetencjach komunikacyjnych, ułatwia on porządkowanie rozmowy i dyscyplinowanie rozmówców¹⁷⁸⁸.

Jak wcześniej wspominaliśmy, w badaniach jakościowych wykorzystujących metodę wywiadu, oprócz listy pytań badawczych całego projektu, dla samego etapu badań za pomocą wywiadu, tworzy się dwie listy pytań: „jedną zawierającą najważniejsze pytania badawcze do wywiadu ujęte w języku naukowym oraz drugą, składającą się z pytań badawczych przełożonych na język potoczny, czyli zapisane w postaci, w jakiej

¹⁷⁷⁹ M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 41.

¹⁷⁸⁰ M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 41.

¹⁷⁸¹ U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 137.

¹⁷⁸² M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 41.

¹⁷⁸³ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 107.

¹⁷⁸⁴ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 121.

¹⁷⁸⁵ M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 41.

¹⁷⁸⁶ K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 169.

¹⁷⁸⁷ K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 170.

¹⁷⁸⁸ Por. A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medjoznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 228.

zostaną zadane respondentom”¹⁷⁸⁹. Zarówno lista pytań badawczych projektu, jak również lista pytań badawczych do wywiadu, zostały zaprezentowane wcześniej. Natomiast ową listą zagadnień i pytań sformułowanych w sposób zrozumiały dla respondenta jest właśnie scenariusz. Przygotowanie tego narzędzia badawczego „wymaga dobrej orientacji w zakresie zjawisk będących przedmiotem badań, daleko lepszej niż w przypadku wywiadów kwestionariuszowych”¹⁷⁹⁰, a najlepiej zacząć je od określenia zagadnień wynikających z pytań badawczych¹⁷⁹¹. Podobne wątki grupuje się¹⁷⁹², aby lista zagadnień była „uporządkowana analogicznie do kluczowych obszarów badania, wyznaczonych przez pytania badawcze”¹⁷⁹³. Prowadzący wywiad „ma ogólny plan badania, lecz nie jest to konkretny zestaw pytań, które należy zadać z użyciem konkretnych słów i w ustalonym porządku”¹⁷⁹⁴. W indywidualnym wywiadzie pogłębionym wykorzystującym scenariusz, badacz „bierze pod uwagę głównie efekt wywiadu (...), w mniejszym stopniu sposób prowadzenia rozmowy”¹⁷⁹⁵, stąd „ma on dużą dowolność w zadawaniu pytań, a także kolejności poruszania poszczególnych, szczegółowych kwestii”¹⁷⁹⁶.

Jeśli chodzi o samo formułowanie zagadnień i pytań zawartych w scenariuszu wywiadu, należy po pierwsze podkreślić, iż pytania powinny być przygotowane w formie otwartej. „W badaniach jakościowych ważniejsza jest raczej autentyczność niż rzetelność. Celem jest zwykle osiągnięcie autentycznego rozumienia ludzkich doświadczeń i uważa się w związku z tym, że najbardziej efektywnym sposobem zbliżenia się do tego celu są pytania otwarte”¹⁷⁹⁷, pisze D. Silverman. Inni badacze

¹⁷⁸⁹ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 118. Autorki opracowań metodologicznych doprecyzowują: „Pytania badawcze do wywiadu powinny być przekształcone w szereg pytań do wywiadu” (S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 121); „Zgodnie z zasadami pytania zawarte w liście pytań wywiadu powinny być zoperacjonalizowaną wersją pytań badawczych” (A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medjoznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 228).

¹⁷⁹⁰ I. Przybyłowska, *Wywiad swobodny ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji i możliwości jego zastosowania w badaniach socjologicznych*, w: *Przegląd socjologiczny*, 1978, 30, s. 57.

¹⁷⁹¹ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 269.

¹⁷⁹² Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 2368.

¹⁷⁹³ Por. A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medjoznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 229.

¹⁷⁹⁴ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 331.

¹⁷⁹⁵ I. Przybyłowska, *Wywiad swobodny ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji i możliwości jego zastosowania w badaniach socjologicznych*, w: *Przegląd socjologiczny*, 1978, 30, s. 55 (przypis dolny nr 3).

¹⁷⁹⁶ M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 41.

¹⁷⁹⁷ D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy tekstu, rozmowy i interakcji*, Warszawa 2008, s. 40-41.

dodają, że pytania otwarte umożliwiają respondentowi „sformułowanie własnej odpowiedzi”¹⁷⁹⁸, i „dzięki pytaniom otwartym respondent ogniskuje się na przedmiocie badania”¹⁷⁹⁹.

Do przygotowania narzędzia, jakim jest scenariusz wywiadu używa się języka zrozumiałego. „W pytaniach powinny być używane zwroty codzienne, zaś wyeliminować należy żargon nauk społecznych i terminy techniczne”¹⁸⁰⁰, jak zauważają Wimmer i Dominick. Kvale dodaje: „Istnieje małe prawdopodobieństwo, aby abstrakcyjne sformułowania specyficzne dla pytań badawczych skłoniły (...) do spontanicznych wypowiedzi”¹⁸⁰¹. Ostatecznie więc, jak stwierdza Konecki, „język wywiadu swobodnego przypomina język potoczny, nie jest on sformalizowany, czy też ujednolicony dla wszystkich respondentów”¹⁸⁰². „Wywiad badawczy poszukuje jakościowej wiedzy wyrażonej w codziennym języku”¹⁸⁰³, a miarą, jak piszą badacze, może tu być choćby język używany przez popularne czasopisma¹⁸⁰⁴.

Literatura dostarcza nam jeszcze innych wskazówek dotyczących sposobu poruszania zagadnień oraz formułowania bazujących na nich pytań otwartych w ramach scenariusza wywiadu. Wszystkie one powinny być: proste¹⁸⁰⁵, krótkie¹⁸⁰⁶, niekrępujące (chyba że jest to bezwzględnie konieczne dla osiągnięcia celów badania)¹⁸⁰⁷ i uwzględniające język respondentów¹⁸⁰⁸. Ponadto „należy zadawać pytania na możliwie wysokim poziomie uogólnienia, dzięki czemu nie sugeruje się kierunku odpowiedzi”¹⁸⁰⁹. Dodajmy jeszcze, iż scenariusz wywiadu (jako narzędzie bardziej elastyczne od typowego kwestionariusza), pozwala na wspomniane już wcześniej formułowanie zagadnień i pytań dotyczących wyłącznie niektórych respondentów¹⁸¹⁰: „w scenariuszu

¹⁷⁹⁸ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 274.

¹⁷⁹⁹ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 44.

¹⁸⁰⁰ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 256.

¹⁸⁰¹ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 109.

¹⁸⁰² K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 169.

¹⁸⁰³ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 43.

¹⁸⁰⁴ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 256.

¹⁸⁰⁵ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 111.

¹⁸⁰⁶ „Dobre pytanie nie powinno się składać z więcej niż dwóch zdań” (R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 257).

¹⁸⁰⁷ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 258. W przypadku naszych badań, pytaniami w pewnym sensie krępującymi mogły być, jak się zdaje, pytania dotyczące najsłabiej zarządzanych kryzysów oraz kryzysów wywołanych przez samych rzeczników KEP. Zgodnie jednak ze wskazaniem literatury metodologicznej, ze względu na realizację celów badania, nie odstąpiono od zadania adekwatnych pytań, poprzestając jednak wyłącznie na szczegółach niezbędnie koniecznych.

¹⁸⁰⁸ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 108.

¹⁸⁰⁹ A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 229.

¹⁸¹⁰ Por. K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 169.

można wyróżnić pytania zindywidualizowane, różne w przypadku różnych respondentów”¹⁸¹¹, jak to ujmuje J. Lutyński.

Uwzględniając wskazania literatury metodologicznej odnoszące się zarówno do samego sposobu przygotowania scenariusza wywiadu, jak też doboru poruszanych w nim zagadnień oraz sposobu formułowania bazujących na nich pytań otwartych, przygotowaliśmy dwa (zaprezentowane poniżej) scenariusze wywiadów: jeden dla dotychczasowych rzeczników KEP, a drugi dla dotychczasowych przełożonych rzeczników KEP. W obu przypadkach narzędzie scenariusza skonstruowano w oparciu o wyklarowane w trakcie etapu konceptualizacji tematy i pytania badawcze do wywiadu, każdorazowo grupując odpowiednie wątki analogicznie do kluczowych obszarów badania i przygotowując na ich podstawie pytania otwarte. W scenariuszach, zgodnie ze wskazaniami, dążono do stosowania języka zrozumiałego dla respondentów i starano się formułować pytania jasne, krótkie, niekrępujące i niesugerujące. Zgodnie ze wskazaniami literatury metodologicznej, w scenariuszach przewidziano możliwość formułowania przez respondentów własnych odpowiedzi oraz poruszania dodatkowych kwestii wedle uznania, jak również przygotowano kilka pytań zindywidualizowanych ze względu na okoliczności specyficzne dla okresu pełnienia kadencji przez danego respondenta.

W ramach scenariusza zastosowanego przez nas jakościowego, słabostandardyzowanego, swobodnego, intensywnego i indywidualnego wywiadu akademickiego, za pomocą którego badaniom empirycznym poddaliśmy dotychczasowych rzeczników KEP uwzględniono następujące zagadnienia i pytania¹⁸¹²:

- 1) Proszę opisać kontekst i sposób stania się rzecznikiem KEP;
- 2) Jak Ojciec/Ksiądz wspomina przekazanie funkcji następcy?¹⁸¹³;
- 3) Proszę opisać kontakty zawodowe z poprzednim rzecznikiem KEP¹⁸¹⁴;

¹⁸¹¹ J. Lutyński, *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymywania materiałów*, w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, red. Z. Gostowski, J. Lutyński, t. II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968, s. 47.

¹⁸¹² W prezentowanym tu scenariuszu wywiadu z rzecznikami KEP, dla określenia zwrotu do respondenta przyjęliśmy zapis „Ojciec/Ksiądz” (w adekwatnych odmianach), ponieważ zaprezentowana tu lista jest zunifikowaną wersją scenariusza. W sytuacji wywiadu badawczego stosowaliśmy każdorazowo tylko jeden z tytułów, zgodnie z tytułem przysługującym danemu rozmówcy.

¹⁸¹³ To pytanie zadano trzem pierwszym rzecznikom KEP. W scenariuszu wywiadu przeprowadzonego z obecnym rzecznikiem KEP, o. Leszkiem Gęsiakiem, zadanie tego pytania było bezpodstawne.

¹⁸¹⁴ To pytanie zadano trzem ostatnim rzecznikom KEP. W scenariuszu wywiadu przeprowadzonego z pierwszym rzecznikiem KEP, o. Adamem Schulzem, zadanie tego pytania było bezpodstawne. O. Schulza zapytaliśmy w tym kontekście o kontakty zawodowe z poprzednim dyrektorem biura prasowego KEP, a jednocześnie sekretarzem generalnym KEP, bp. Tadeuszem Pieronkiem.

- 4) Proszę opisać sprawy związane z zatrudnieniem, jak np. umowa o pracę, wynagrodzenie, miejsce i sprzęt pracy, a także zakres kompetencji i zależność między Ojca/Księdza funkcją a przełożonymi;
- 5) Jaki był kontekst powiązań Ojca/Księdza funkcji z biurem prasowym KEP?;
- 6) Jak wyglądały powiązania Ojca/Księdza funkcji z zarządem KEP od strony zależności, współpracy i autonomii?;
- 7) Jakby Ojciec/Ksiądz opisał swoją codzienność zawodową jako rzecznik KEP?;
- 8) Proszę opisać swoją współpracę z mediami oraz poruszyć kwestię pierwszeństwa, wyłączności i odmowy współpracy z Ojca/Księdza strony;
- 9) Proszę opisać swoje bezpośrednie i nieoficjalne kontakty z dziennikarzami;
- 10) Proszę się odnieść do swojej współpracy z rzecznikami diecezji polskich;
- 11) Jak w praktyce wyglądała Ojca/Księdza współpraca z polskimi biskupami?;
- 12) Proszę opisać powiązanie Ojca/Księdza funkcji z prowadzeniem strony internetowej i mediów społecznościowych KEP¹⁸¹⁵;
- 13) Proszę opisać swoją rolę w konferencjach i *briefingach* prasowych KEP;
- 14) Proszę opisać najefektywniej zarządzony kryzys medialny w czasie pełnienia przez Ojca/Księdza urzędu rzecznika KEP;
- 15) Proszę opisać najslabiej zarządzony kryzys medialny w czasie pełnienia przez Ojca/Księdza urzędu rzecznika KEP?;
- 16) Czy przytrafił się kryzys wywołany (bezpośrednio bądź pośrednio) przez Ojca/Księdza jako rzecznika KEP?;
- 17) Proszę się odnieść do następujących aspektów swoich działań jako rzecznik KEP: informacyjne, antykryzysowe, ewangelizacyjne, wizerunkowe, instytucjonalne;
- 18) Proszę opisać swój rozwój kompetencji, w tym korzystanie z płatnych usług PR, narzędzi marketingowych, firm wizerunkowych itp.;
- 19) Proszę opisać łączenie funkcji rzecznika KEP z pracą poza biurem prasowym KEP;
- 20) W jaki sposób opisałby Ojciec/Ksiądz powiązania swojej funkcji z działaniem *Opoki* i *Katolickiej Agencji Informacyjnej*?;
- 21) Co mógłby Ojciec/Ksiądz powiedzieć o przygotowaniu przeglądu mediów?;

¹⁸¹⁵ W przypadku wywiadu z o. Adamem Schulzem, pierwszym rzecznikiem KEP, ze względu na okres kadencji, pytaliśmy wyłącznie o stronę internetową KEP.

- 22) Jak scharakteryzowałby Ojciec/Ksiądz reaktywność i proaktywność swojej pracy jako rzecznik KEP?¹⁸¹⁶;
- 23) Jak wyglądała ewaluacja Ojca/Księdza działań jako rzecznika KEP?;
- 24) Co najbardziej usprawniało Ojca/Księdza pracę jako rzecznika KEP?;
- 25) Czego najbardziej brakowało Ojcu/Księdzu w pracy na stanowisku rzecznika KEP?;
- 26) Proszę wskazać nowe rozwiązania, dokumenty i praktyki wypracowane przez Ojca/Księdza na stanowisku rzecznika KEP;
- 27) Jakie były najważniejsze przemiany w Kościele i w Polsce w czasie pełnienia przez Ojca/Księdza urzędu rzecznika KEP?;
- 28) Jak wygląda Ojca/Księdza dzisiejsze zaangażowanie w obszarze mediów bądź rzecznictwa po zakończeniu kadencji na stanowisku rzecznika KEP?¹⁸¹⁷.

Jeśli chodzi o narzędzie scenariusza stosowanego przez nas w wywiadach z dotychczasowymi przełożonymi rzeczników KEP¹⁸¹⁸, uwzględnione w nim zagadnienia i pytania prezentują się w sposób następujący¹⁸¹⁹:

- 1) Z czego wynika zależność biura prasowego od sekretarza generalnego KEP?;
- 2) Proszę się odnieść do braku limitu kadencji rzecznika KEP?;
- 3) W czym wyrażały się zależność i autonomia rzecznika KEP w czasie pełnienia przez (Arcy)biskupa funkcji sekretarza KEP?;
- 4) Czy i jak często odbywała się ewaluacja działań rzecznika KEP?;
- 5) Czy (Arcy)biskup uczestniczył w ewaluacji działań rzecznika KEP?;
- 6) Czy miał (Arcy)biskup prawo zatrudniania, zwalniania i proponowania nowych pracowników biura prasowego KEP?;

¹⁸¹⁶ W przypadku wywiadu przeprowadzonego z pierwszym rzecznikiem KEP, o. Adamem Schulzem, mimo kilku prób zadania tegoż pytania, ostatecznie nie uzyskano na nie bezpośredniej odpowiedzi, natomiast etap analizy i interpretacji materiału empirycznego pozyskanego w sytuacji wywiadu i przekształconego w formę tekstualną w procesie transkrypcji umożliwił wypracowanie co najmniej ogólnej odpowiedzi na pytanie o reaktywność i proaktywność działań pierwszego rzecznika KEP.

¹⁸¹⁷ To pytanie zadano trzem pierwszym rzecznikom KEP. W scenariuszu wywiadu przeprowadzonego z obecnym rzecznikiem KEP, o. Leszkiem Gęsiakiem, zadanie tego pytania było bezpodstawne.

¹⁸¹⁸ Scenariusz w zaprezentowanej tu wersji, ostatecznie udało się wykorzystać wobec trzech ostatnich przełożonych rzeczników KEP. W przypadku bowiem pierwszego w historii przełożonego rzecznika KEP, bp. P. Libery, z powodów opisanych wcześniej, doszło do wywiadu w formie rozmowy ukierunkowanej, jednak nieustrukturyzowanej i niestandardyzowanej, wobec czego scenariusz (który zaprezentujemy w dalszej części opracowania) miał formę jeszcze bardziej ogólną i znacznie krótszą od tej, z jakiej skorzystaliśmy w przypadku trzech pozostałych sekretarzy generalnych KEP.

¹⁸¹⁹ W prezentowanym tu scenariuszu wywiadu z przełożonymi rzecznika KEP, dla określenia zwrotu do respondenta przyjęliśmy zapis „(Arcy)biskup” (w adekwatnych odmianach), ponieważ zaprezentowana tu lista jest zunifikowaną wersją scenariusza. W sytuacji wywiadu badawczego stosowaliśmy każdorazowo tylko jeden z tytułów, zgodnie z tytułem przysługującym danemu rozmówcy.

- 7) W jakim zakresie pełnił (Arcy)biskup rolę pośrednika między biurem prasowym KEP a przewodniczącym KEP?;
- 8) Proszę opisać swój udział w spotkaniach biura prasowego KEP;
- 9) Jak wspomina (Arcy)biskup współpracę z rzecznikiem KEP w trakcie swojej kadencji?¹⁸²⁰;
- 10) Proszę opisać od strony praktycznej codzienność zawodową rzecznika KEP i jego współpracę z (Arcy)biskupem;
- 11) Na co kładł (Arcy)biskup największy nacisk, jeśli chodzi o współpracę z biurem prasowym i rzecznikiem KEP?;
- 12) Na ile rzecznik KEP był kreatorem, a na ile realizatorem polityki informacyjnej KEP?;
- 13) Proszę opisać swoje zaangażowanie w kreowanie i realizację polityki informacyjnej KEP w czasie kadencji na stanowisku sekretarza KEP;
- 14) Proszę opisać najważniejsze kryzysy medialne związane z polskim Kościołem w czasie pełnienia przez (Arcy)biskupa urzędu sekretarza KEP;
- 15) Proszę opisać najefektywniej i najsłabiej zarządzane kryzysy medialne dotyczące KEP z czasu, gdy był (Arcy)biskup sekretarzem episkopatu;
- 16) Proszę opisać swoje zaangażowanie w zarządzanie kryzysami medialnymi dotyczącymi KEP w czasie pełnienia urzędu sekretarza generalnego KEP;
- 17) Proszę się odnieść do następujących aspektów działań rzecznika KEP: informacyjne, antykryzysowe, ewangelizacyjne, wizerunkowe, instytucjonalne;
- 18) Proszę się odnieść do działalności wydawniczej biura prasowego KEP;
- 19) Jak wyglądała sprawa przygotowywania przez biuro prasowe KEP przeglądu medialnego?;
- 20) Jak opisałby (Arcy)biskup współpracę biura prasowego KEP z *Opoką* i KAI?;
- 21) Jakie były najważniejsze przemiany w Kościele i w Polsce w czasie pełnienia przez (Arcy)biskupa urzędu sekretarza generalnego KEP?;
- 22) Co (Arcy)biskup uważa za najbardziej usprawniające swoją współpracę z biurem prasowym i rzecznikiem KEP z czasu kadencji na stanowisku sekretarza KEP?;

¹⁸²⁰ Każdego z dotychczasowych przełożonych rzeczników KEP pytaliśmy w tym kontekście o ogólne wspomnienia i wrażenia związane ze współpracą z tymi rzecznikami, którzy pełnili swój urząd w trakcie kadencji rozmówców na stanowisku sekretarza KEP:

- 1) w czasie kadencji bp. P. Libery rzecznikami byli: o. A. Schulz i ks. J. Kloch;
- 2) w czasie kadencji abp. S. Budzika rzecznikiem był ks. J. Kloch;
- 3) w czasie kadencji abp. W. Polaka rzecznikiem był ks. J. Kloch;
- 4) w czasie kadencji bp. A. Mizińskiego rzecznikami byli: ks. J. Kloch, ks. P. Rytel-Andrianik i o. L. Gęsiak (obecny rzecznik KEP).

- 23) Czego najbardziej brakowało (Arcy)biskupowi we współpracy z biurem prasowym i rzecznikiem KEP?;
- 24) Czy i z jakich powodów dochodziło do konfliktów między rzecznikiem KEP a (Arcy)biskupem?;
- 25) Proszę wskazać nowe rozwiązania, dokumenty i praktyki wypracowane przez (Arcy)biskupa w kontekście współpracy z biurem prasowym i rzecznikiem KEP;
- 26) Jakie powinny być dziś kompetencje rzecznika KEP?;
- 27) Gdyby dziś jeszcze raz miał (Arcy)biskup pełnić rolę sekretarza KEP, to jakich kompetencji oczekiwałby od rzecznika i jaki przyznałby mu zakres autonomii?;
- 28) Co sądzi (Arcy)biskup o utworzeniu funkcji zastępcy dyrektora biura prasowego KEP oraz funkcji specjalisty ds. komunikacji kryzysowej w biurze prasowym KEP?.

W scenariuszu wywiadu z obecnym przełożonym rzecznika KEP, bp. Mizińskim, w ramach pytań zindywidualizowanych, uwzględniono także następujące zagadnienia:

- 1) Proszę opisać kierunek, w którym powinna zmierzać rola rzecznika KEP w stosunku do gwałtownych i dynamicznych zmian w mediach społecznościowych oraz w obszarze zarządzania informacją;
- 2) Proszę opisać swoje pomysły na kreowanie polityki informacyjnej Kościoła w Polsce na dalsze lata.

Gdy idzie wreszcie o scenariusz wywiadu z pierwszym w historii przełożonym rzecznika KEP, bp. P. Liberą, z powodu trudności zasygnalizowanych w jednym z wcześniejszych przypisów, zawierał on następujące pytania i zagadnienia:

- 1) Jak wspomina Ksiądz Biskup biuro prasowe KEP z czasu objęcia funkcji sekretarza KEP?;
- 2) Jak doświadczenia z nuncjatury wykorzystywał Ksiądz Biskup we współpracy z biurem prasowym i rzecznikiem KEP jako sekretarz generalny?;
- 3) Jak wspomina Ksiądz Biskup współpracę z biurem i rzecznikami KEP?;
- 4) Która sprawa z czasów Księdza Biskupa jako sekretarza KEP była najbardziej wymagająca medialnie?

Jeśli chodzi o scenariusze wywiadów eksperckich, zawierały one zagadnienia zarówno wspólne, jak również zindywidualizowane. Poniżej zaprezentujemy je w formie pytań. Jeśli chodzi o pytania zadane zarówno P. Ruffiniemu, jak i C. Murray, prezentują się one w sposób następujący:

- 1) Czy Pani/Pana zdaniem papież powinien mieć swojego rzecznika?;

- 2) Jakie, Pana/Pani zdaniem, są pożądane kompetencje rzecznika episkopatu?;
- 3) Czy uważa Pan/Pani, że episkopaty i diecezje bezwzględnie potrzebują dziś rzeczników prasowych?;
- 4) W jakim zakresie, wedle Pani/Pana opinii, episkopaty krajowe i diecezje mogą inspirować się rozwiązaniami komunikacyjnymi Stolicy Apostolskiej?.

Pytania skierowane wyłącznie do C. Murray to:

- 1) Czy Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej, którego jest Pani wicedyrektorem, pełni zadania w zakresie komunikacji wewnątrzinstytucjonalnej Watykanu?;
- 2) Jak opisałaby Pani zarządzanie kryzysowe w Waszym biurze?;
- 3) Czy Wasze biuro doradza papieżowi przed jego wystąpieniami medialnymi?;
- 4) Jak określiłaby Pani główne role dyrektora kościelnego biura prasowego?;
- 5) Co sądzi Pani na temat funkcji zastępcy rzecznika albo wicedyrektora biura prasowego episkopatu bądź diecezji?;
- 6) Co uważa Pani za najbardziej usprawniające pracę kościelnych rzeczników i biur prasowych?.

Wyłącznie P. Ruffiniemu zadaliśmy z kolei następujące pytania:

- 1) Czy fakt nieposiadania rzecznika przez Franciszka jest problematyczny dla Pańskiej dykasterii?;
- 2) Jak określiłby Pan rolę strategii komunikacyjnej w instytucji eklezjalnej i pracy rzecznika?;
- 3) Jak określiłby Pan znaczenie rzecznika prasowego w instytucji eklezjalnej?;
- 4) Jakich rad w zakresie komunikacji udzieliłby Pan Konferencji Episkopatu Polski i jej rzecznikowi?.

3.7.3.8.3. Przeprowadzenie badań za pomocą wywiadu

Po scharakteryzowaniu próby badawczej oraz narzędzia, jakim jest scenariusz wywiadu, podejmiemy się opisu samej procedury badania. Wpierw odniesiemy się do tego, w jaki sposób literatura wypowiada się nt. osoby prowadzącej wywiad i jej udziału w sytuacji wywiadu, a następnie scharakteryzujemy od strony praktycznej konkretne okoliczności związane z przeprowadzaniem wywiadów w ramach naszego projektu naukowego.

3.7.3.8.3.1. Sposób przeprowadzenia wywiadu przez badacza

Mimo że w stosowanej przez nas metodzie wywiadu narzędziem *sensu stricto* jest scenariusz, to sprzyjającym wywołaniu danych empirycznych narzędziem *sensu largo* pozostaje osoba badacza¹⁸²¹: „ostatecznie to osoba przeprowadzająca wywiad zadaje pytania i kieruje rozmową”¹⁸²². Kvale stwierdza wprost, że „osoba prowadząca wywiad jest podstawowym narzędziem badawczym w projekcie jakościowym”¹⁸²³, a jako jego cechy pożądane¹⁸²⁴ wskazuje: znajomość tematu, sprawność w posługiwaniu się językiem, umiejętność spontanicznego reagowania na wątki w rozmowie, delikatność, otwartość i dobrą pamięć¹⁸²⁵. E. Babbie stwierdza: „Jest bardzo ważne, aby prowadzący wywiad jakościowy (...) był doskonale obeznany z pytaniami, które ma zadać”¹⁸²⁶ i dodaje, iż „podstawową cechą ankieterów powinna być neutralność”¹⁸²⁷, którą Kvale

¹⁸²¹ W literaturze zwraca się uwagę na fakt, iż osoba badacza odpowiedzialnego za realizację całego przedsięwzięcia naukowego oraz osoba przeprowadzająca samo badanie za pomocą wywiadu, nie muszą być tożsame. Do odróżnienia badacza od ankietera dochodzi na ogół w badaniach opierających się na licznej próbie badawczej czy projektach bardziej ilościowych, statystycznych i anonimowych. W badaniach jakościowych i pogłębionych, tak jak w naszym wypadku, w rolę ankietera (czyli prowadzącego wywiad) wciela się sam badacz (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 139).

¹⁸²² J. Wojcieszek, M. Wojcieszek, *Pogłębiony wywiad indywidualny jako przestrzeń spotkania i dialogu*, w: *Fides et ratio*, t. 38, nr 2 (2019), s. 260.

¹⁸²³ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 139.

¹⁸²⁴ Cechy prowadzącego indywidualny wywiad pogłębiony B. Rąbińska, P. Ciącka dzielą na wrodzone i nabyte (pożądanych cech wrodzonych wyliczają dwanaście, a wyuczonych osiem). Zgodnie z ich opracowaniem, cechami wrodzonymi badacza prowadzącego wywiad powinny być: wysoka inteligencja, pracowitość, motywacja, pewność siebie, wybitna umiejętność słuchania, doskonała pamięć słuchowa, duża zdolność koncentracji, zdolność szybkiego uczenia się, wysoki poziom energii, zdolność szybkiego budowania relacji z ludźmi, przyjacielskość i poczucie humoru, natomiast cechami wyuczonymi, czyli nabytymi kompetencjami: zdolności analityczne, umiejętność formułowania wniosków, ogólna wiedza z zakresu wyznaczonego przez badany obszar, doskonałe umiejętności organizacyjne, kompetencje komunikacyjne, elastyczność, rozumienie dynamiki spotkania oraz umiejętność czytania komunikatów niewerbalnych (por. B. Rąbińska, P. Ciącka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 174-175). „Mówiąc krótko, powinieneś być zdolny do słuchania, myślenia i mówienia praktycznie jednocześnie”, dodaje Babbie (E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 332). Autorzy zwracają uwagę także na kwestię stroju osoby prowadzącej wywiad w formie bezpośredniej bądź wideokonferencyjnej. S. Gudkova stwierdza: „Istotne znaczenie ma również przemyślany wybór stroju” (S. Gudkova, Wywiad w badaniach jakościowych, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 123), a Babbie ujmuje to w słowach: „Można przyjąć zasadę, że ankieterzy powinni być ubrani podobnie jak ludzie, z którymi będą przeprowadzać wywiady” (E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 295), dodając, iż „ważne jest, aby skromne ubranie ankietera było czyste i schludne” (E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 295). Gdy idzie o wywiady prowadzone w formie telefonicznej, Babbie pisze: „prowadząc wywiad przez telefon, można ubrać się w dowolny sposób, nie wpływając przez to na odpowiedzi udzielane przez respondenta”

(E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 299), co znalazło zastosowanie także w przypadku prowadzonego przez nas jednego wywiadu telefonicznego.

¹⁸²⁵ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 140-141.

¹⁸²⁶ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 331.

¹⁸²⁷ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 308-309.

nazywa z kolei tzw. bezzałożeniowym podejściem badacza¹⁸²⁸. Podejście takie wyraża się w takiej postawie otwartości na respondenta, która w pewnym sensie przypomina usposobienie ambitnego ucznia względem nauczyciela: badacz chce pogłębić wiedzę, ale to nie siebie czyni ekspertem¹⁸²⁹. Chodzi o to, że „wywiad powinien odbywać się w atmosferze nieformalnej i w żadnym wypadku nie powinien na respondencie sprawiać wrażenia egzaminu”¹⁸³⁰. „Ankieter swoim zachowaniem powinien wprowadzać bliski, ciepły klimat, aby respondent w tej niecodziennej sytuacji, jaką jest badanie, czuł się dobrze i swobodnie, a dzięki temu dostarczał prawdziwych informacji bez konieczności kreowania swojego wizerunku”¹⁸³¹, dodaje Nicińska. Gudkova konstatuje natomiast: „Należy pamiętać, że znacznie ważniejsze od zadania wszystkich zaplanowanych pytań jest podążanie za rozmówcą – zadawanie właściwych pytań we właściwych momentach”¹⁸³², ponieważ, jak dodaje: „spontaniczne wypowiedzi są często bardziej otwarte, a także dają możliwość poznania ważnych z punktu widzenia rozmówców aspektów otaczającej ich rzeczywistości”¹⁸³³.

Konecki podkreśla: „W trakcie wywiadu badacz musi być otwarty na nowe wyłaniające się okoliczności oraz informacje”¹⁸³⁴, a Gudkova precyzuje: „Badacz zazwyczaj przystępuje do wywiadu z opracowanym scenariuszem, jednak powinien być gotowy wkroczyć w nowe obszary i pozwolić na dygresje, które mogą doprowadzić do

¹⁸²⁸ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 42-47.

¹⁸²⁹ Pozornie mogłoby się wydawać, iż wymóg skoncentrowania się badacza na konkretnych obszarach tematycznych oraz wymóg uprzedniej znajomości zagadnienia stoją w sprzeczności z bezzałożeniowym podejściem badawczym, o którym wspomina Kvale. Napięcie między dwoma tymi aspektami zdaje się skutecznie neutralizować proponowana przez niego postawa tzw. naiwności badawczej (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 44). Wyraża ona stan, w którym zdobyta uprzednio wiedza stanowi dla badacza stabilny grunt teoretyczny i w pewnym sensie konstruuje ramy jego badań, natomiast treść, którą owe ramy zostaną wypełnione, jest wypracowywana w procesie badawczej interakcji respondenta z badaczem, który na czas pozyskiwania konkretnych informacji od badanego bierze niejako w nawias przyjęte wcześniej założenia (por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 46). Owa „naiwność badawcza” jest więc podejściem, w którym ogniskowanie się badacza na konkretnych problemach oraz kierunkowanie wywiadu w oparciu o zdobytą wcześniej wiedzę są niejako zinterioryzowane i obecne „wewnątrz badacza”, a otwartość, bezzałożeniowe przyjmowanie treści od respondenta, umożliwienie mu swobodnej wypowiedzi i podążanie za jego tokiem myślenia są obecne jakby „na zewnątrz” prowadzącego badanie. Tzw. naiwność badawcza jest więc nie tyle stanem wiedzy, ile raczej postawą podczas wywiadu.

¹⁸³⁰ M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 7 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁸³¹ M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 41.

¹⁸³² S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 125.

¹⁸³³ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 125.

¹⁸³⁴ K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 169.

wyjątkowo interesujących wniosków”¹⁸³⁵. „Trzeba słuchać zarówno dosłownych opisów i bezpośrednio wyrażanych znaczeń, jak i tego, co kryje się między wierszami”¹⁸³⁶ oraz „należy pamiętać o kontakcie wzrokowym”¹⁸³⁷. Ostatecznie: „im bardziej otwarta procedura prowadzenia wywiadów, tym większe prawdopodobieństwo uzyskania spontanicznych, szczerych i nieprzewidzianych odpowiedzi”¹⁸³⁸.

Jeśli chodzi o sposób prowadzenia rozmowy, warto wykorzystać istotne wskazówki, których udziela S. Kvale: „Pierwsze minuty wywiadu odgrywają decydującą rolę. Respondenci muszą oswoić się z badaczem, zanim zaczną swobodnie mówić i dzielić się swoimi doświadczeniami z całkowicie obcą osobą. Sposobem ustanowienia dobrego kontaktu jest aktywne słuchanie polegające na okazywaniu zainteresowania, zrozumienia i szacunku dla słów respondenta, a także spokój osoby prowadzącej wywiad, która wie, czego chce się dowiedzieć”¹⁸³⁹. Warto podkreślić, iż rady metodologa znajdują zastosowanie nie tylko w przypadku bezpośredniej formy wywiadu, lecz także w wywiadach wideokonferencyjnych oraz (w pewnym zakresie) w wywiadach telefonicznych. Jedynym wariantem wywiadu, w którym nie dochodzi do interakcji pomiędzy ankierem i respondentem w czasie rzeczywistym jest wywiad pocztowy (w tym e-mailowy), do czego naważemy jeszcze w dalszej części omówienia. We wszystkich (oprócz wywiadu e-mailowego) przeprowadzonych przez nas wywiadach zastosowano także następujące wskazanie: „Wywiad rozpoczyna się od krótkiego wstępu, w którym badacz wprowadza respondenta w sytuację wywiadu, przedstawia jego cel, informuje o nagrywaniu rozmowy i pyta, czy respondent chciałby się czegoś jeszcze dowiedzieć przed jej rozpoczęciem”¹⁸⁴⁰. W przypadku natomiast wywiadu przeprowadzonego w formie pocztowej, instrukcję oraz cel przeprowadzenia badania przekazano respondentowi drogą e-mailową. Po rozpoczęciu rozmowy i wejściu w sytuację wywiadu „ważne jest podtrzymanie dynamiki po to, by nie zgasić jej trudnym albo zbyt osobistym pytaniem”¹⁸⁴¹. Zdarza się także, że „czasami respondenci nie rozumieją pytania i udzielają odpowiedzi, które nie są z nim w żaden sposób

¹⁸³⁵ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 124-125.

¹⁸³⁶ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 43.

¹⁸³⁷ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 127.

¹⁸³⁸ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 107.

¹⁸³⁹ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 105.

¹⁸⁴⁰ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 105.

¹⁸⁴¹ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 123.

związane”¹⁸⁴², co i w przypadku naszych respondentów zdarzyło się kilka razy. Nie wpływało to jednak na przebieg badania i zostało każdorazowo zażegnane poprzez ponowne zadanie pytania w innych słowach. Jeśli chodzi o zakończenie wywiadu, warto zauważyć za Gudkovą, iż „po wywiadzie osoby badane mogą odczuwać niepokój związany z losem informacji, które ujawnili”¹⁸⁴³, co w obliczu poczynionych odpowiednio wcześniej wyjaśnień względem naszych respondentów, nie miało miejsca w trakcie naszych badań. W kontekście zakończenia wywiadu Kvale stwierdza: „Naturalną kontynuacją wstępu wprowadzającego w wywiad powinno być podsumowanie, której pojawia się na końcu rozmowy”¹⁸⁴⁴, a M. Wiśniewska-Drewniak dodaje: „Po badaniu warto zadbać o kontakt z osobami, które udzielały informacji i bezwzględnie wysłać im (...) kopię publikacji napisanej na podstawie takiego badania. Warto zadbać też o pewną wzajemność i, jeśli to możliwe, w jakiś sposób wynagrodzić informatorom ich cenny czas”¹⁸⁴⁵.

W trakcie naszej procedury badawczej, po przeprowadzeniu każdego (prócz e-mailowego) wywiadu dokonano podsumowania i wyrażono wdzięczność, a w późniejszym czasie skontaktowano się z respondentami w celu dokonania autoryzacji transkrypcji, co omówimy poniżej¹⁸⁴⁶. Na koniec warto dodać, iż autorki opracowań metodologicznych zwracają też uwagę na możliwość zrobienia zdjęć pamiątkowych: „Niezwykle pomocne są zdjęcia wykonywane przy okazji przeprowadzenia wywiadu”¹⁸⁴⁷, stwierdza Gudkova, a Dąbrowska ujmuje to w słowach: „Wartością dodaną prowadzenia wywiadu mogą być także autorskie zdjęcia”¹⁸⁴⁸. W przypadku przeprowadzonych przez nas wywiadów osobistych oraz komputerowych, z opisanej przez badaczki możliwości, za zgodą respondentów nie omieszkaliśmy skorzystać¹⁸⁴⁹.

¹⁸⁴² R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 255.

¹⁸⁴³ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 127.

¹⁸⁴⁴ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 105.

¹⁸⁴⁵ M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 12 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁸⁴⁶ W przypadku wywiadów eksperckich, respondenci uznali udzielone przez siebie odpowiedzi za autoryzowane natychmiast po ich udzieleniu, stąd nie oczekiwali przesłania im transkrypcji w celu dokonania autoryzacji.

¹⁸⁴⁷ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 128.

¹⁸⁴⁸ I. Dąbrowska, *Badanie aktywności internautów w mediach społecznościowych*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019, s. 245.

¹⁸⁴⁹ Przy okazji wywiadów osobistych autor badań wykonał zdjęcia samodzielnie, za zgodą respondentów. Przy okazji wywiadów wideokonferencyjnych, także za zgodą adekwatnych respondentów, autor badań wykonał zrzuty ekranu. Gdy idzie o respondentów, z którymi przeprowadzono badania w formie telefonicznej oraz e-mailowej, w celu wykonania pamiątkowych zdjęć, autor spotkał się z nimi osobiście

Podsumowując, należy stwierdzić, iż wszystkie polecane i sugerowane przez autorów, a przytoczone powyżej kwestie dotyczące osoby prowadzącej wywiad oraz sposobu przeprowadzania rozmów z respondentami, znalazły zastosowanie w ramach prowadzonych przez nas badań.

3.7.3.8.3.2. Okoliczności przeprowadzenia badań za pomocą wywiadu

W zależności od formy przeprowadzenia wywiadu, ważny jest trafny wybór jego okresu i miejsca¹⁸⁵⁰. Jeśli wywiad przeprowadza się w wariancie bezpośrednim, „z pewnością nie warto umawiać się w kawiarni czy restauracji, gdzie jest zazwyczaj duże natężenie hałasu, który będzie przeszkadzał w transkrypcji”¹⁸⁵¹, o czym przypomina Gudkova. Jeśli badania nie przeprowadza się w profesjonalnym studiu badawczym (jak ma to miejsce głównie w przypadku wywiadów fokusowych), za miejsce odpowiednie dla wywiadu osobistego uznaje się np. dom respondenta¹⁸⁵², jak pisze o tym m. in. M. Nicińska. Wimmer i Dominick wspominają w tym kontekście o mieszkaniu bądź miejscu pracy osoby badanej¹⁸⁵³, podobnie zresztą jak Rąbińska i Ciącka, którzy piszą: „Wywiady indywidualne (...) mogą odbywać się (...) w domu lub pracy respondenta”¹⁸⁵⁴.

Spośród ośmiu wywiadów badawczych przeprowadzonych przez nas w ramach niniejszego projektu, połowa miała formę wywiadów osobistych¹⁸⁵⁵. W trzech z nich doszło do wywiadu w miejscu zamieszkania respondenta¹⁸⁵⁶, a w jednym było to w miejscu jego pracy¹⁸⁵⁷. O miejscach prowadzenia wywiadów osobistych każdorazowo decydowali respondenci.

w późniejszych terminach. Pamiątkowe fotografie znajdują się w prywatnym archiwum badawczym autora dysertacji.

¹⁸⁵⁰ Por. S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 122-123.

¹⁸⁵¹ S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 123.

¹⁸⁵² M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 41.

¹⁸⁵³ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 281.

¹⁸⁵⁴ B. Rąbińska, P. Ciącka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 166.

¹⁸⁵⁵ Rozmowy przeprowadzone przez nas w formie bezpośredniej, wymienione w kolejności chronologicznej to wywiady z: ks. J. Klochem, o. Adamem Schulzem, o. L. Gęsiakiem i bp. P. Liberą.

¹⁸⁵⁶ Wywiady w miejscu zamieszkania respondenta przeprowadzono z: ks. J. Klochem, o. Adamem Schulzem i bp. P. Liberą.

¹⁸⁵⁷ Wywiad z o. L. Gęsiakiem został przeprowadzony w jego biurze, w siedzibie sekretariatu generalnego Konferencji Episkopatu Polski.

Jeśli chodzi o terminy wywiadów, we wszystkich ośmiu przypadkach również decydowali o nich respondenci. Badacze radzą, aby w planowaniu terminu indywidualnego wywiadu pogłębionego z osobą aktywną zawodowo, uwzględnić możliwość przeprowadzenia go wieczorem bądź w weekend¹⁸⁵⁸. W naszym przypadku termin weekendowy okazał się odpowiedni dla jednego respondenta¹⁸⁵⁹, natomiast godziny wieczorne dla dwóch spośród nich¹⁸⁶⁰.

Warto dodać jeszcze za Wimmerem i Dominickiem, iż w związku z tym, że „respondenci mogą się bardzo zmęczyć i znudzić, wywiady muszą być zaplanowane z (...) przerwami”¹⁸⁶¹. W przypadku naszych badań, w trakcie prowadzenia wywiadów proponowano przerwę każdemu z respondentów (z wyjątkiem wywiadu e-mailowego). Z propozycji przerwy skorzystał wyłącznie jeden respondent¹⁸⁶².

Finalnie, ułożony chronologicznie terminarz przeprowadzonych przez nas wywiadów prezentuje się w sposób następujący¹⁸⁶³:

- 1) 6. 01. 2022 r., czwartek, wieczór – ks. J. Kloch (wywiad osobisty);
- 2) 7. 01. 2022 r., piątek, przedpołudnie – o. Adam Schulz (wywiad osobisty);
- 3) 2. 04. 2022 r., sobota, przedpołudnie – abp S. Budzik (wideokonferencja);
- 4) 21. 04. 2022 r., czwartek, przedpołudnie – abp W. Polak (wideokonferencja);
- 5) 28. 06. 2022 r., wtorek, popołudnie – bp A. Miziński (wywiad e-mailowy);
- 6) 29. 06. 2022 r., środa, popołudnie – o. Leszek Gęsiak (wywiad osobisty);
- 7) 20. 09. 2022 r., wtorek, wieczór – ks. P. Rytel-Andrianik (wywiad telefoniczny);
- 8) 22. 09. 2022 r., czwartek, przedpołudnie – bp P. Libera (wywiad osobisty).

Jak widać, wszystkie badania empiryczne przeprowadziliśmy w roku 2022.

Kolejną istotną kwestią związaną z prowadzeniem indywidualnych wywiadów pogłębionych jest ich długość. M. Nicińska uznaje, iż „długość trwania takich rozmów waha się pomiędzy pół a półtorej godziny i raczej rzadko stosuje się dłuższe wywiady”¹⁸⁶⁴. Rąbińska i Ciąćka piszą z kolei, że „wywiady indywidualne trwają do ok.

¹⁸⁵⁸ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 283.

¹⁸⁵⁹ Wywiad w formie wideokonferencji przeprowadziliśmy z abp. S. Budzikiem w sobotę.

¹⁸⁶⁰ W godzinach wieczornych przeprowadziliśmy wywiady: osobisty z ks. J. Klochem oraz telefoniczny z ks. P. Rytlem-Andrianikiem.

¹⁸⁶¹ R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 190.

¹⁸⁶² Z propozycji przerwy skorzystał ks. J. Kloch, z którym przeprowadziliśmy najdłuższy z wywiadów w ramach naszego projektu badawczego.

¹⁸⁶³ Podsumowanie w formie tabeli, ujmujące zbiorczo wszystkie kwestie związane z terminarzem badań empirycznych oraz opracowaniem transkrypcji zostało zamieszczone na końcu niniejszego rozdziału.

¹⁸⁶⁴ M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 41.

45-60 min., a nawet do 90-120 min.”¹⁸⁶⁵, natomiast Gudkova¹⁸⁶⁶ oraz Wimmer i Dominick¹⁸⁶⁷ stwierdzają, iż wywiady takie trwają do kilku godzin. W przypadku naszego projektu badawczego wszystkie z przeprowadzonych wywiadów (z wyjątkiem wywiadu e-mailowego) trwały powyżej jednej godziny, a szczegółowa charakterystyka ich długości prezentuje się w sposób następujący¹⁸⁶⁸:

- 1) ks. J. Kloch – 2 godz. 30 min. 17 s. (150 min. 17 s.);
- 2) bp P. Libera – 1 godz. 45 min. 10 s. (105 min. 10 s.);
- 3) abp S. Budzik – 1 godz. 17 min. 33 s. (77 min. 33 s.);
- 4) o. L. Gęsiak – 1 godz. 13 min. 42 s. (73 min. 42 s.);
- 5) ks. P. Rytel-Andrianik – 1 godz. 12 min. 13 s. (72 min. 13 s.);
- 6) abp W. Polak – 1 godz. 2 min. 34 s. (62 min. 34 s.);
- 7) o. A. Schulz – 1 godz. 1 min. 21 s. (61 min. 21 s.).

Łączny czas przeprowadzonych rozmów to 10 godz. 2 min. 50 s. (602 min. 50 s.).

Wspomnijmy, iż w przypadku wywiadów eksperckich, oba miały formę osobistą i odbyły się w miejscach pracy ekspertów¹⁸⁶⁹, w czerwcu 2022 roku¹⁸⁷⁰.

Jak już wielokrotnie sygnalizowano, dane wywołane w sytuacji wywiadu przekształca się następnie w materiał tekstowy. Na ogół dokonuje się to w procesie transkrypcji nagrań, jednak jest też możliwe odtworzenie przebiegu wywiadu w oparciu o tzw. notatki terenowe¹⁸⁷¹, czyli zapiski badacza. Bezwzględnie najlepszą i najczęściej spotykaną formą utrwalania przebiegu wywiadu jest nagrywanie go. Badacze dają temu wyraz w stwierdzeniach typu: „Wywiady indywidualne zazwyczaj są rejestrowane”¹⁸⁷²; „Bardzo pomocne w wywiadzie swobodnym jest użycie dyktafonu”¹⁸⁷³; „Przebieg wywiadu jest rejestrowany na dyktafonie cyfrowym lub innym nośniku”¹⁸⁷⁴. Ponadto, jak

¹⁸⁶⁵ B. Rąbińska, P. Ciąčka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 166.

¹⁸⁶⁶ Por. S. Gudkova, *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemieliński, Warszawa 2012, s. 123.

¹⁸⁶⁷ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 189.

¹⁸⁶⁸ Za kryterium kolejności uwzględnienia wywiadów w prezentowanym opisie przyjęto długość trwania pojedynczego wywiadu, sortując je od najdłuższego do najkrótszego. Do długości trwania wywiadu z ks. J. Klochem, nie wliczono, rzecz jasna, czasu trwania przerwy w wywiadzie.

¹⁸⁶⁹ Wywiad z P. Ruffinim odbył się w siedzibie Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej w Rzymie, przy ul. Via della Conciliazione 5, natomiast wywiad z C. Murray przeprowadziliśmy w siedzibie Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej w Rzymie, przy ul. Via della Conciliazione 54.

¹⁸⁷⁰ Wywiad z P. Ruffinim przeprowadzono dn. 16. 06. 2022 r., a wywiad z C. Murray dn. 17. 06. 2022 r.

¹⁸⁷¹ Por. Silverman D., *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 200.

¹⁸⁷² M. Nicińska, *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8, s. 41.

¹⁸⁷³ K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 132.

¹⁸⁷⁴ B. Rąbińska, P. Ciąčka, *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021, s. 166.

podkreśla Przybyłowska, „nagrywanie wywiadu umożliwia pełną koncentrację na rozmowie z respondentem”¹⁸⁷⁵. Należy jednak pamiętać, iż nagrywanie można rozpocząć wyłącznie po uzyskaniu na to zgody respondenta¹⁸⁷⁶. W przypadku planowanych wcześniej indywidualnych wywiadów pogłębionych, prośbę o zgodę na nagrywanie wywiadu na ogół stosuje się wobec respondentów odpowiednio wcześniej, w toku przygotowania do badań. Należy także uzgodnić z respondentem kwestię ewentualnej publikacji nagrania, jeśli takowa jest przewidziana przez plan projektu badawczego¹⁸⁷⁷. Warto także zauważyć za Przybyłowską, iż co prawda obecność dyktafonu może niektórych respondentów deprymować do tego stopnia, że prowadzenie wywiadu (zwłaszcza w fazie początkowej) jest utrudnione, natomiast na ogół po kilku minutach rozmowy respondenci tacy przestają zwracać uwagę na dyktafon i wypowiadają się w sposób nieskrępowany¹⁸⁷⁸, co sprawdziło się także we wszystkich przypadkach nagrywanych przez nas wywiadów.

Poza użytecznością rejestrowania przebiegu wywiadu w formie nagrań, autorzy sygnalizują także, iż dobrze jest utrzymywać treść wywiadu w formie hybrydowej, czyli nagrywając go i jednocześnie notując najważniejsze kwestie. O wspomaganiu nagrań osobistymi notatkami wspomina choćby M. Wiśniewska-Drewniak zaznaczając, iż dobrze jest nagrywać wywiad i jednocześnie prowadzić własne notatki na wypadek uszkodzenia zapisu bądź awarii sprzętu¹⁸⁷⁹. Ponadto, w przypadku, gdy nagrywanie jest niemożliwe, notatki stają się jedynym źródłem, w oparciu o które można później odtworzyć wypowiedzi respondenta¹⁸⁸⁰.

Gdy idzie o wywiady z rzecznikami KEP oraz ich przełożonymi, to nie wliczając wywiadu e-mailowego, nagrano wszystkie wywiady badawcze prócz jednego, a notatki terenowe sporządzano we wszystkich przypadkach¹⁸⁸¹. Ostatecznie łączny czas nagrań

¹⁸⁷⁵ Por. I. Przybyłowska, *Wywiad swobodny ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji i możliwości jego zastosowania w badaniach socjologicznych*, w: *Przegląd socjologiczny*, 1978, 30, s. 58.

¹⁸⁷⁶ Por. K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000, s. 132.

¹⁸⁷⁷ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 59-72. W przypadku naszych badań nie proszono respondentów o zgodę na publikację nagrań, a jedynie na ich sporządzenie w celu przygotowania transkrypcji. W naszych badaniach zdecydowano się bowiem na formę raportowania wyników badań w formie tekstowej, a nie audialnej bądź audiowizualnej. W toku przygotowania badań zobowiązaliśmy się także do usunięcia nagrań po uzyskaniu od respondentów autoryzacji tekstów transkrypcyjnych, co nastąpiło zgodnie z ustaleniami.

¹⁸⁷⁸ Por. I. Przybyłowska, *Wywiad swobodny ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji i możliwości jego zastosowania w badaniach socjologicznych*, w: *Przegląd socjologiczny*, 1978, 30, s. 58.

¹⁸⁷⁹ Por. M. Wiśniewska-Drewniak, *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016, s. 6 (<http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> [12. 12. 2022]).

¹⁸⁸⁰ Por. D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 200-201.

¹⁸⁸¹ Wywiadem nienagrywanym, była (jak wcześniej sygnalizowano) rozmowa z bp. P. Liberą. W tym wypadku sporządzenie notatek okazało się jedyną i wysoce użyteczną metodą utrwalenia przebiegu

wywiadów badawczych (poza wywiadem e-mailowym oraz wywiadem, na nagraniu którego nie otrzymaliśmy zgody) wyniósł 8 godz. 17 min. 40 s. (497 min. 40 s.).

W przypadku wywiadów eksperckich nagrano oba, a w czasie ich przeprowadzania również sporządzano wspomagające notatki terenowe. Czas nagrania wywiadu z C. Murray wyniósł 42 min. 14 s., a czas nagrania rozmowy z P. Ruffinim to 1 godz. 4 min. 12 s. (64 min. 12 s.).

W oparciu o nagrania oraz notatki terenowe, sporządziliśmy transkrypcje wywiadów, do omówienia których niniejszym przystępujemy.

3.7.3.8.4. Transkrypcje wywiadów

Jako że zapis wywiadu naukowego to „komunikacja zmaterializowana w postaci tekstu”¹⁸⁸², „transkrypcje wywiadów są traktowane jako solidne dane empiryczne, na których opiera się dany projekt badawczy”¹⁸⁸³. Jak podkreślają badacze, „przygotowywanie transkrypcji i korzystanie z nich stanowi bardzo ważną czynność badawczą”¹⁸⁸⁴, ponieważ dzięki nim „rozmowa odbywająca się w cztery oczy zostaje wyabstrahowana z kontekstu i utrwalona w postaci pisanej”¹⁸⁸⁵, a „sama transkrypcja daje

rozmowy. Należy jednak zaznaczyć, iż notatki te nie były sporządzane, jak radzą badacze, w trakcie wywiadu, ale zaraz po nim. Zarówno bowiem na nagrywanie, jak też na notowanie w czasie rzeczywistym, nie uzyskaliśmy zgody od respondenta. Z pomocą przyszła nam jednak rada J. Sztumskiego: „Jeżeli wywiad nie może być nagrany ani nawet notowany «na gorąco», trzeba zaraz po jego zakończeniu postarać się odtworzyć szczególnie interesujące nas wypowiedzi, zachowując możliwe słowa używane przez respondenta” (J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 165). Zgodnie z sugestią badacza, zaraz po przeprowadzeniu rozmowy z bp. P. Liberą, autor badania odtworzył przebieg całej rozmowy i zanotował wszystkie istotne wypowiedzi respondenta. Następnie, na podstawie własnych notatek, przygotował transkrypcję wywiadu, przesłaną później respondentowi do autoryzacji, którą w wersji ostatecznej uzyskał dnia 10. 11. 2022 r., do czego nawiążemy jeszcze w dalszej części rozdziału. W przypadku pozostałych respondentów (z wyłączeniem bp. A. Mizińskiego, z którym przeprowadzono wywiad w formie e-mailowej), wszystkie wywiady (zarówno osobiste, jak też videokonferencyjne oraz telefoniczny) były rejestrowane za pomocą dwóch niezależnych od siebie dyktafonów należących do autora badań, co wspomagano dodatkowo sporządzaniem notatek terenowych. Użycie dwóch dyktafonów wynikało z chęci wyeliminowania problemu braku nagrania w przypadku awarii jednego z urządzeń, do której ostatecznie w czasie żadnego z wywiadów nie doszło. Notatki natomiast, które (z wyjątkiem wywiadu z bp. P. Liberą) w przypadku naszego projektu pełniły rolę nie tyle uzupełniającą, ile wyłącznie wspomagającą i rezerwową, po sprawdzeniu jakości nagrań i sporządzeniu na ich podstawie adekwatnych transkrypcji, zostały zniszczone. Także wszystkie z nagrań, po sporządzeniu transkrypcji i uzyskaniu autoryzacji od respondentów, zgodnie z ustaleniami badacza z rozmówcami, zostały trwale usunięte.

¹⁸⁸² S. Michalczyk, *Uwagi o analizie zawartości mediów*, w: *Rocznik Prasoznawczy*, 3, 2009, s. 97.

¹⁸⁸³ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 154.

¹⁸⁸⁴ A. Gliška-Neweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 79. Autorki dodają: „Wywiady jakościowe (...) rzadko są poddawane analizie bezpośrednio z zapisu audio. Rejestrowany wywiad jest zwykle przekształcany w drodze transkrypcji” (A. Gliška-Neweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 78).

¹⁸⁸⁵ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 154.

możliwość uporządkowania chaotycznych cech rozmowy”¹⁸⁸⁶ oraz odniesienia się do konkretnej, interesującej nas rzeczywistości badawczej¹⁸⁸⁷. Jeśli chodzi o przygotowanie transkrypcji, należy pamiętać, iż nie jest ono wyłącznie mechaniczną czynnością biurową. Jak sygnalizowano wcześniej, zarówno jakościowa analiza treści, której poddaje się literaturę, dokumenty i transkrypcje, jak też sam proces wywoływania i opracowywania danych pozyskanych metodą wywiadu, już w trakcie ich przeprowadzania, łączą się z interpretacją (bądź co najmniej ze swoistego rodzaju preinterpretacją), co jest charakterystyczne dla projektów badań jakościowych. Jak podkreśla Kvale: „Transkrybowanie wywiadów (...) jest przede wszystkim procesem interpretacji”¹⁸⁸⁸. Transkrypcja jest przekształceniem z języka mówionego na pisany, zatem jako przekład z języka na język, nie jest jedynie reprezentacją rzeczywistości źródłowej, lecz nosi już w sobie znamiona interpretacji, a co za tym idzie, także uprzedniej analizy¹⁸⁸⁹. Za polskimi autorkami należy podkreślić, iż „język pisany nie jest tym samym co język mówiony, przez co w rzeczywistości tekst powstający w procesie transkrypcji (nazywany transkrypcją, tak samo jak czynność jego tworzenia) nie jest ani wiernym odbiciem żywej rozmowy, ani też nie odpowiada do końca stylowi tekstów pisanych”¹⁸⁹⁰. Transkrypcja wywiadu naukowego jest swoistego rodzaju empirycznym konstruktem analityczno-interpretacyjnym, który przygotowuje się w oparciu o kryteria wynikające z celów projektu, w ramach którego przeprowadza się i spisuje wywiady¹⁸⁹¹.

W tym miejscu należy stwierdzić za autorami, iż nie istnieje jeden zestandaryzowany wzorzec czy też kod proceduralny dla przeprowadzania transkrypcji wywiadów jakościowych. Ostateczny kształt transkrypcji zależy bowiem od kwestii charakteryzujących cały podjęty projekt badawczy, spośród których znaczenie decydujące mają: charakter projektu i cel badań. To one decydują o tym, które spośród szczegółowych wymiarów wywiadu zostaną uwzględnione w transkrypcji, które w komentarzu do transkrypcji, a które po prostu ominięte. W praktyce prowadzenia badań społecznych przyjmuje się, że jeśli właściwym przedmiotem prowadzonego badania jakościowego nie są bezpośrednio kwestie psychologiczne czy też lingwistyczne, można

¹⁸⁸⁶ D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy tekstu, rozmowy i interakcji*, Warszawa 2008, s. 187.

¹⁸⁸⁷ Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 100.

¹⁸⁸⁸ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 154.

¹⁸⁸⁹ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 160-161.

¹⁸⁹⁰ A. Glińska-Neweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 78.

¹⁸⁹¹ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 36.

pominać w transkrypcji odtwarzanie faktorów niewerbalnych (czy też tzw. cech rozmowy¹⁸⁹²), jak np. dłuższe pauzy, śmiech, westchnienie itp. Kiedy analiza nie obejmuje pozawerbalnych elementów komunikacji, w transkrypcjach nie odnotowuje się pozasłownych elementów wypowiedzi¹⁸⁹³, stwierdzają wprost polskie autorki. W przypadku badań jakościowych dotyczących kwestii instytucjonalnych, proceduralnych, medialnych czy też okołopolitycznych, należy nadać transkrypcji styl bardziej formalny, przytaczając w niej wyłącznie te wypowiedzi, które w warstwie merytorycznej dostarczają danych istotnych dla tematyki badań¹⁸⁹⁴. Poznawane fakty oraz struktury i praktyki będące bezpośrednim przedmiotem badania, jak zauważa Silverman, „istnieją bowiem niezależnie od psychologicznych bądź innych cech rozmówców”¹⁸⁹⁵. Stąd w tego rodzaju projektach badawczych rzadko kiedy spisuje się wywiady w ich pełnym i dosłownym brzmieniu. „Transkrybując wywiad słowo w słowo, produkujemy hybrydy, sztuczne konstrukty, które nie odzwierciedlają ani żywego języka wypowiedzi mówionych, ani formalnego stylu tekstów pisanych”¹⁸⁹⁶, przestrzega Kvale, stąd, jak podnoszą polskie badaczki, „stopień szczegółowości transkrypcji musi być warunkowany przedmiotem zainteresowania badań realizowanych za pomocą wywiadu”¹⁸⁹⁷. Z tych też powodów, jak wspomniano, jeśli w projekcie nie zakłada się prowadzenia analiz lingwistycznych czy psychologicznych, wówczas wprowadzenie do spisane go tekstu sformułowań niezwiązanych z przedmiotem badania czy też oznaczeń fonetycznych jawi się jako zbędne¹⁸⁹⁸. Ponadto, jak zaznacza Flick, „zbyt drobiazgową transkrypcja może zaburzyć obraz treści i kontekstu”¹⁸⁹⁹. Biorąc więc pod uwagę, iż układ i poziom szczegółowości transkrypcji dostosowuje się do charakteru i przedmiotu badań, przez co pomija się w niej sformułowania oraz czynniki nieprzysparzające interesujących badacza danych¹⁹⁰⁰, można skonstatować, iż finalnie zasada dotycząca transkrypcji

¹⁸⁹² Do tzw. cech rozmowy pomijanych w transkrypcjach wywiadów skoncentrowanych na określonych zjawiskach społecznych, Gibbs zalicza: skróty, odgłosy, pauzy i powtórzenia (por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 41).

¹⁸⁹³ Por. A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 237.

¹⁸⁹⁴ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 156-160.

¹⁸⁹⁵ D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy tekstu, rozmowy i interakcji*, Warszawa 2008, s. 190. Por. także: G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 38.

¹⁸⁹⁶ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 154.

¹⁸⁹⁷ Por. A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 236-237.

¹⁸⁹⁸ Por. A. Glińska-Neweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 78.

¹⁸⁹⁹ U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 177.

¹⁹⁰⁰ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 40.

indywidualnych wywiadów pogłębionych przeprowadzonych w badaniach jakościowych brzmi: teksty transkrypcyjne należy opracować do formy, która umożliwi ich bliższą analizę¹⁹⁰¹, a „sposób, w jaki wywiady zostały spisane, musi zostać omówiony w raporcie”¹⁹⁰².

Jeśli chodzi o sposób opracowywania transkrypcji, polega on na: spisaniu pytań i odpowiedzi; przeprowadzeniu wstępnej analizy i interpretacji treści w celu wyodrębnienia i segregacji interesujących badacza tematów; odrzuceniu treści nieistotnych ze względu na cele badania; ostatecznym opracowaniu wersji tekstowej przez odpowiednie jej zakodowanie oraz (w razie konieczności) przekazaniu transkrypcji respondentowi w celu pozyskania jego autoryzacji¹⁹⁰³.

Warto wspomnieć w tym miejscu, iż podobnie jak w projektach badawczych można wyróżnić osobę badacza i osobę ankietera, tak też odróżnia się niekiedy osobę ankietera od osoby transkrybenta. Zlecenie dokonania transkrypcji podmiotom zewnętrznym dotyczy jednak najczęściej badań przeprowadzanych na liczniejszych próbach badawczych oraz za pomocą wywiadów raczej kwestionariuszowych i krótszych. W przypadku niniejszego projektu badawczego, autor dysertacji łączył role: badacza jakościowego, ankietera oraz transkrybenta. Co prawda na dokonanie transkrypcji, jak zauważa Flick, „trzeba zarezerwować mnóstwo czasu”¹⁹⁰⁴, jednak „badacze transkrybujący własne wywiady mają szansę dowiedzieć się czegoś więcej na temat swojego stylu prowadzenia rozmów z badanymi”¹⁹⁰⁵, a „lektura transkrypcji wywiadów może podsunąć badaczowi nowe interpretacje dobrze znanych zjawisk i w rezultacie doprowadzić do wytworzenia istotnej wiedzy w danej dziedzinie”¹⁹⁰⁶.

W przypadku naszych badań transkrybowano siedem z ośmiu źródłowych wywiadów badawczych¹⁹⁰⁷. Rolę transkrypcji wywiadu badawczego przeprowadzonego przez nas w formie e-mailowej pełnił natomiast spis sporządzonych (i w ten sposób automatycznie autoryzowanych przez respondenta) odpowiedzi przesłanych do nas pocztą elektroniczną w załączonym do wiadomości pliku tekstowym.

¹⁹⁰¹ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 156.

¹⁹⁰² S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 157.

¹⁹⁰³ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 162.

¹⁹⁰⁴ U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 143. Kvale wypowiada się podobnie: „transkrypcja wymaga bardzo dużych nakładów czasu” (S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 93).

¹⁹⁰⁵ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 157.

¹⁹⁰⁶ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 38.

¹⁹⁰⁷ Jak wspomniano, jeden z ośmiu wywiadów przeprowadzono w formie e-mailowej, a zgodnie ze wskazaniami D. Silvermana: „gdy rozsyłałyśmy nasze pytania za pomocą e-maila (...), uczestnicy samodzielnie dokonują transkrypcji” (D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy tekstu, rozmowy i interakcji*, Warszawa 2008, s. 249).

Jeśli chodzi o opracowane przez nas samych siedem transkrypcji wywiadów źródłowych, to sześć z nich przygotowano w oparciu o nagrania¹⁹⁰⁸, a jedną na podstawie notatek sporządzonych po wywiadzie, o czym wspominaliśmy wcześniej. W każdym przypadku opracowano transkrypcję na podstawie wymienionych wyżej wskazań metodologicznych¹⁹⁰⁹, spisując w pierw wypowiedzi respondentów, a następnie grupując je tematycznie i odsiewając ze spisanego tekstu te treści, które na podstawie wstępnej analizy i interpretacji uznaliśmy za niezwiązane z przedmiotem badania¹⁹¹⁰.

¹⁹⁰⁸ W procesie transkrybowania wywiadów na podstawie nagrań, celowo nie korzystaliśmy z programów komputerowych służących do transkrypcji automatycznych ani z jakiegokolwiek innego oprogramowania wspomagającego spisywanie wywiadów. Wielokrotne przesłuchiwanie fragmentów nagrań oraz sporządzanie na ich podstawie odpowiednich ustępów transkrypcyjnych, mimo pochłonięcia znacznych zasobów czasowych, nie tylko pozwoliło badaczowi na długotrwały i intensywny kontakt z badanym materiałem, lecz umożliwiło także swoistego rodzaju pogłębione wniknięcie w opisywaną przez respondentów rzeczywistość, każdorazowo pozwalając nam na wychwycenie pewnych istotnych niuansów i zwrócenie uwagi na wątki, które przy sporządzaniu transkrypcji bez osobistego zaangażowania badacza czy też bez możliwości wsłuchiwania się w głos i styl przekazu respondentów, mogłyby (ze szkodą badawczą) zostać przez nas niedostrzeżone.

¹⁹⁰⁹ Wspomniane w proceduralnych krokach transkrypcyjnych: wstępna analiza i interpretacji treści, wyłanianie interesujących wątków, segregowanie istotnych tematów czy też odsiewanie treści zbędnych, stanowią elementy pierwotnego stadium charakteryzowanej przez nas wcześniej metody jakościowej analizy treści oraz naturalną konsekwencją jej stosowania nie tylko w ramach całego projektu badawczego, lecz także nadawania ostatecznego kształtu transkrypcjom, o czym już wspominaliśmy. Za autorami opracowań metodologicznych wielokrotnie zwracaliśmy uwagę na współpracę jakościowej analizy treści z jakościowym wywiadem badawczym zarówno w zakresie przygotowywania scenariusza przed wywiadem, jak również przygotowania transkrypcji po wywiadzie. Ponadto, wielokrotnie podkreślaliśmy (wynikające z charakteru jakościowego) ząębienie się czy też nakładanie się faz interpretacyjnych i analitycznych w ramach stosowania metody jakościowej analizy treści. Jako że badaniu za pomocą tej metody poddajemy finalnie także transkrypcje wywiadów, siłą rzeczy właściwe jakościowej analizie treści przejawy interpretacyjne obecne są także w fazie transkrybowania wywiadów. Jak zauważa S. Kvale: „jest za późno, by zacząć myśleć o analizie po tym, jak wywiady zostały już przeprowadzone i przetranskrybowane” (S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 168). Jakościowa analiza treści, stanowiąc jedną z dwóch głównych metod całego projektu, jest jednocześnie metodą wspomagającą poszczególne etapy badawcze wykorzystujące inne procedury i metody, co jest cechą typową projektów prowadzonych w ramach badań jakościowych (o tzw. spiralnym powracaniu w ramach projektów badań jakościowych wspominaliśmy przy okazji ogólnego omawiania etapów projektu badań jakościowych). Etapy wpisujące się w proces przygotowania transkrypcji zbieżne są z przywołanymi już wcześniej krokami stosowania jakościowej analizy treści proponowanymi przez Wimmera i Dominicką: 1. przypisania zdarzeń do kategorii; 2. opracowania i udoskonalenia kategorii; 3. szukania związków i tematów wśród kategorii; 4. uproszczenia i zintegrowania danych w spójną strukturę teoretyczną (por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 164). Ostatecznie należy raz jeszcze zauważyć i uznać, iż cechą charakterystyczną projektów jakościowych jest fakt, iż stosowanych w ich ramach procedur nie da się mechanicznie rozdzielić, sztucznie odseparować czy w sposób ilościowo-statystyczny dookreślić pod kątem specyficznie określonego jednostkowego „momentu zastosowania”.

¹⁹¹⁰ Należy pamiętać, iż zgodnie z poczynioną wcześniej charakterystyką stosowanej przez nas jakościowej metody badawczej w formie intensywnego wywiadu pogłębionego o niskim stopniu standaryzacji i częściowej strukturyzacji oraz dzięki zastosowaniu (ogólniejszego od klasycznego kwestionariusza) zaprezentowanego wcześniej narzędzia, jakim jest scenariusz wywiadu, nasi respondenci, ciesząc się w trakcie badań (pożądaną w tego rodzaju projektach) swobodą wypowiedzi, niejednokrotnie poruszali te same wątki w wielu różnych momentach bądź odnosili się do tych samych zagadnień pod różnymi aspektami w miejscach niekoniecznie wynikających z układu scenariusza bądź treści pytania. O ile więc samych treści wypowiedzi respondentów w sytuacjach wywiadów na ogół nie można byłoby uznać za chaotyczne, o tyle ich kolejność i układ wątków, nierzadko mogłyby zostać określone tym właśnie mianem. Z tych też powodów, jak opisano wcześniej, transkrypcja jawi się jako narzędzie porządkujące i filtrujące interesujące badacza treści.

W następnym kroku dopracowywano transkrypcje od strony formalnej oraz językowej, na ogół zachowując oryginalne brzmienie uzyskiwanych odpowiedzi, dokonując jedynie takich ingerencji w szyk zdań i konstrukcję gramatyczną czy też takiego rodzaju korekt stylu, które uznano za niezbędnie konieczne. Ostateczne opracowania przesyłano respondentom w celu naniesienia przez nich ewentualnych poprawek oraz uzyskania z ich strony autoryzowanych wersji. Chcemy podkreślić, iż transkrypcje wszystkich przeprowadzonych w ramach naszego projektu wywiadów źródłowych są autoryzowane.

Jeśli chodzi o wywiady eksperckie, zgodnie z opisanymi procedurami metodologicznymi transkrybowaliśmy oba z nich.

Warto podjąć w tym miejscu także (zasygnalizowaną we wstępie rozprawy) kwestię zamieszczenia transkrypcji wywiadów w niniejszej monografii. K. Szczepaniak stwierdza, iż pozwolenie czytelnikowi na obcowanie z pełnym materiałem źródłowym czyni całe badanie prawdziwie jakościowym i empirycznym¹⁹¹¹. Autorka podkreśla, iż „w celu zapewnienia możliwie pełnej intersubiektywności i uwolnienia wyników od nadinterpretacji badacza, rozsądne wydaje się zapewnienie czytelnikowi wglądu do materiałów źródłowych”¹⁹¹². Także S. Kvale zauważa, iż słuszną praktyką jest dołączanie transkrypcji do raportów badań przeprowadzonych z wykorzystaniem wywiadów¹⁹¹³. Umieszczenie w opracowaniu pełnych zapisów transkrypcyjnych nazywa on „niczą łączącą prawdziwe rozmowy z wnioskami przedstawionymi w raporcie”¹⁹¹⁴. U. Flick dodaje z kolei, iż zamieszczenie tekstów transkrypcji w ostatecznym raporcie z badań jeszcze bardziej uwydatnia, iż wnioski z wywiadów znajdują poparcie w materiale źródłowym¹⁹¹⁵. Pragniemy nadmienić, iż w toku przygotowań do ostatecznego opracowania kształtu niniejszej monografii, braliśmy pod uwagę fakt, iż zamieszczenie w niej wszystkich transkrypcji znacznie rozszerzyłoby jej objętość, a ponadto „większość czytelników może poczuć się przytłoczona, czytając całe wywiady”¹⁹¹⁶. Mając jednak na uwadze przytoczone wyżej wskazania metodologów, jak również cele niniejszego przedsięwzięcia naukowego oraz charakter samej dysertacji, a także ciesząc się faktem, iż wszyscy respondenci wyrazili zgodę na dołączenie transkrypcji do aneksu dysertacji, zdecydowaliśmy się ostatecznie na dokonanie tego zabiegu, pragnąc w ten sposób

¹⁹¹¹ Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 100.

¹⁹¹² K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 42, 2012, s. 100.

¹⁹¹³ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 212-215.

¹⁹¹⁴ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 209.

¹⁹¹⁵ Por. U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 143.

¹⁹¹⁶ U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 142.

umożliwić czytelnikom wgląd do bogatych i unikalnych w pewnym sensie zasobów treściowych, mogących stać się źródłem dalszych inspiracji i późniejszych badań.

W ramach naszego projektu badawczego, na podstawie siedmiu źródłowych wywiadów badawczych (z rzecznikami KEP oraz ich przełożonymi), trwających łącznie 10 godz. 2 min. 50 s. (w oparciu o sporządzone po jednym z nich notatki osobiste oraz o pochodzące z sześciu z nich nagrania o łącznej długości 8 godz. 17 min. 40 s.) sporządzono w sumie 111 stron transkrypcji¹⁹¹⁷, a biorąc pod uwagę tekstowy zapis odpowiedzi przesłanych nam drogą elektroniczną (w ramach wywiadu e-mailowego), pracowaliśmy łącznie na 120 stronach transkrypcyjnych stanowiących źródło empiryczne badań oraz jeden z głównych materiałów źródłowych projektu. Łączny czas poświęcony przez nas na opracowanie 111 stron transkrypcji siedmiu z ośmiu wywiadów wyniósł 168 godz. 24 min. 15 s. (10104 min. 15 s.), co stanowiło w przybliżeniu okres ok. jednego miesiąca aktywnej pracy naukowej wyłącznie nad opracowaniem samych transkrypcji¹⁹¹⁸. Objętość transkrypcji poszczególnych wywiadów (wedle określonego w adekwatnym przypisie sposobu formatowania) prezentuje się następująco¹⁹¹⁹:

- 1) ks. J. Kloch – 32 strony;
- 2) o. L. Gęsiak – 19 stron;
- 3) abp W. Polak – 18 stron;
- 4) abp S. Budzik – 15 stron;
- 5) ks. P. Rytel-Andrianik – 12 stron;
- 6) o. A. Schulz – 11 stron;
- 7) bp A. Miziński – 9 stron;
- 8) bp P. Libera – 4 strony.

¹⁹¹⁷ Liczba 111, określająca łączną objętość transkrypcji, wyraża sumę stron o wielkości A4, sformatowanych w stylu właściwym całemu niniejszemu opracowaniu, a więc przy: użyciu czcionki *Times New Roman* w rozmiarze 12; wykorzystaniu interlinii o wartości 1,5 punktu; zastosowaniu marginesów: trzypółcentymetrowego z lewej strony, dwupółcentymetrowego z prawej strony, dwupółcentymetrowego od góry oraz dwucentymetrowego od dołu.

¹⁹¹⁸ Czas 168 godz. 24 min. 15 s. (10104 min. 15 s.) aktywnej pracy badawczej nad przygotowaniem 111 stron transkrypcji uwzględnia czas przeznaczony zarówno na samo spisanie wywiadów, jak również na precyzowanie i uzupełnianie odpowiedzi respondentów m. in. pod kątem dat i nazwisk (o co respondenci niejednokrotnie prosili autora badań, nie mogąc czasem przypomnieć sobie w trakcie wywiadów np. imion osób wspomnianych w wypowiedziach bądź konkretnych dat przywoływanych wydarzeń), przypisywanie wypowiedzi do wątków tematycznych, odsiewanie treści nieistotnych i odpowiednie grupowanie całości danej treści transkrypcyjnej. Biorąc pod uwagę, iż na proces opracowywania transkrypcji autor monografii poświęcał w przybliżeniu ok. 7 godz. dziennie, łączny czas ponad 168 godz. pracy rozkłada się na ponad 24 dni, co z kolei, przy uwzględnieniu, iż poświęcając jeden dzień tygodnia na odpoczynek, autor pracował wówczas nieco krócej niż w sześć pozostałych dni, daje ostatecznie okres prawie jednego miesiąca roboczego.

¹⁹¹⁹ Wykaz sporządzono w oparciu o kryterium objętości transkrypcji, sortując je od najdłuższej do najkrótszej. W wykazie uwzględniono także tekst transkrypcyjny zawierający przesłane nam w formie tekstowej odpowiedzi udzielone w ramach wywiadu e-mailowego.

Dodajmy, iż na transkrypcję wywiadów eksperckich¹⁹²⁰ poświęcono łącznie 9 godz. 12 min. 20 s. (552 min. 20 s.). Objętość transkrypcji wywiadu z P. Ruffinim to 5 stron, a transkrypcja wywiadu z C. Murray zajmuje 4 strony.

Wykaz określający daty wysłania do poszczególnych respondentów ostatecznych wersji transkrypcji oraz uzyskania od nich wersji autoryzowanych¹⁹²¹ (z wyłączeniem wywiadu e-mailowego) prezentujemy poniżej¹⁹²²:

- 1) bp P. Libera – wysłano: 11. 10. 2022 r., otrzymano: 10. 11. 2022 r.;
- 2) abp W. Polak – wysłano: 20. 10. 2022 r., otrzymano: 28. 10. 2022 r.;
- 3) abp S. Budzik – wysłano: 6. 11. 2022 r., otrzymano: 19. 11. 2022 r.;
- 4) o. A. Schulz – wysłano: 8. 11. 2022 r., otrzymano: 9. 11. 2022 r.;
- 5) ks. J. Kloch – wysłano: 1. 12. 2022 r., otrzymano: 19. 03. 2023 r.;

¹⁹²⁰ Okolicznością wydłużającą czas transkrypcji był fakt przeprowadzenia wywiadów eksperckich w języku angielskim. Długość 9 godz. 12 min. 20 s. to czas uwzględniający zarówno procedurę przepisania wywiadów w języku ich przeprowadzenia, jak również dokonanego później przez autora monografii przetłumaczenia tekstów transkrypcyjnych na język polski.

¹⁹²¹ Na przeprowadzenie procedury autoryzacyjnej w ramach badań wykorzystujących metodę indywidualnego wywiadu pogłębionego uwagę zwraca wielu badaczy. Flick podkreśla, iż należy „wrócić do respondentów i dać im do sprawdzenia ich własne wypowiedzi” (U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 142). Babbie dopowiada, iż procedura taka stwarza nie tylko możliwość skorygowania treści przez respondenta, lecz także dopytania o sprawę istotną przez badacza (por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 297). Wimmer i Dominick piszą w tym kontekście o możliwości przeprowadzenia w ramach autoryzacji czegoś w rodzaju wywiadu ponownego, czyli ponownej rozmowy na temat zagadnień, w których proces transkrypcji odsłonił niedostateczny w opinii badacza stopień pogłębienia (por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 281-283). Mimo że w ramach naszego projektu badawczego, oficjalnie sformułowane prośby o dokonanie autoryzacji przesyłano respondentom w treściach wiadomości e-mailowych zawierających pliki komputerowe z ostatecznie zredagowanymi tekstami adekwatnych transkrypcji, to o samym fakcie autoryzacji mającej się dokonać po przeprowadzeniu wywiadów, respondenci byli informowani zarówno w ramach wystosowywanych do nich próśb o udzielenie wywiadów, jak również w trakcie samych wywiadów. Transkrypcje i prośby o ich autoryzacje wszystkim respondentom (z wyjątkiem bp. A. Mizińskiego zbadanego za pomocą wywiadu e-mailowego) rozesłaliśmy drogą e-mailową i we wszystkich tych przypadkach tą samą drogą otrzymaliśmy autoryzowane pliki zwrotne. Warto dodać, iż w oficjalnie sformułowanych prośbach o dokonanie autoryzacji, informowaliśmy respondentów o możliwości dokonania jej zarówno przez nich samych, jak też przez wyznaczone przez nich osoby. W przypadku biskupów biorących udział w badaniu (z wyłączeniem bp. A. Mizińskiego), teksty autoryzacji transkrypcji przeprowadzonych z nimi wywiadów zostały nam co prawda przesłane przez ich sekretarzy, jednak autoryzacji każdorazowo dokonywali sami respondenci, a nie ich sekretarze, o czym byliśmy poinformowani. Autoryzacje w większości przypadków polegały na drobnych ingerencjach w tekst pod kątem stylistycznym, przeformułowywaniu pewnych stwierdzeń czy ewentualnym upraszczaniu niektórych zwrotów. Autor niniejszego badania w żadnym z plików transkrypcyjnych otrzymanych po autoryzacji nie stwierdził ingerencji w sens wypowiedzi, wycofania się z wyrażonej w czasie wywiadu opinii czy też usunięcia istotnego dla badań fragmentu tekstu. Warto dodać, iż ks. J. Kloch, jako jedyny z respondentów, w ramach autoryzacji, przesłaną przez nas transkrypcję opatrzył dodatkowo dziewięcioma własnymi przypisami uzupełniającymi jego wypowiedzi wyrażone trakcie wywiadu. Dodanie przypisów nie wpłynęło w istotny sposób na zwiększenie objętości autoryzowanej transkrypcji. Co prawda wspomniana przez nas wyżej liczba 32 stron określa jej objętość z uwzględnieniem przypisów autorstwa ks. J. Klocha, jednak także z pominięciem tychże przypisów, objętość transkrypcji wynosiłaby tyle samo stron.

¹⁹²² Wykaz sporządzono w oparciu o kryterium daty przesłania respondentowi transkrypcji do autoryzacji, a nie otrzymania wersji autoryzowanej, sortując listę pod kątem chronologicznym (od transkrypcji wysłanych najwcześniej do transkrypcji wysłanych najpóźniej).

- 6) ks. P. Rytel-Andrianik – wysłano: 4. 12. 2022 r., otrzymano: 7. 02. 2023 r.;
- 7) o. L. Gęsiak – wysłano: 15. 01. 2023 r., otrzymano: 5. 02. 2023 r.

Gdy idzie o wywiady eksperckie, w obliczu autoryzowania przez respondentów własnych wypowiedzi zaraz po zakończeniu wywiadu (jak wcześniej wspomniano), tekstów transkrypcyjnych, zgodnie z pozwoleniem ekspertów, nie wysyłano do dodatkowej autoryzacji.

Mimo że wszystkie empiryczne badania źródłowe za pomocą jakościowego wywiadu badawczego, jak wcześniej wspomniano, przeprowadziliśmy w roku 2022, to cała procedura badawcza zapoczątkowana wystosowaniem pierwszej z próśb o udzielenie wywiadu (22. 11. 2021 r.) i zakończona otrzymaniem ostatniej z autoryzacji (19. 03. 2023 r.) trwała 1 rok, 3 miesiące i 27 dni (482 dni). Zbiorczą charakterystykę badań przeprowadzonych za pomocą wywiadów prezentuje następująca tabela:

Tabela 1.: Zbiorcza charakterystyka badań za pomocą wywiadów¹⁹²³

Imię i nazwisko respondenta	Funkcja respondenta	Prośba o badanie	Odpowiedź na prośbę	Data badania	Forma badania	Długość badania	Objętość transkrypcji	Przesłanie transkrypcji	Autoryzacja transkrypcji
o. Adam Schulz	rzecznik KEP (1998-2003)	21 XII 21	3 I 22	7 I 22	wywiad osobisty	1g. 1m. 21s. (61m. 21s.)	11 stron	8 XI 22	9 XI 22
ks. Józef Kloch	rzecznik KEP (2003-2015)	22 XI 21	11 XII 21	6 I 22	wywiad osobisty	2g. 30m. 17s. (150m. 17s.)	32 strony	1 XII 22	19 III 23
ks. Paweł Rytel-Andrianik	rzecznik KEP (2015-2020)	31 V 22	31 V 22	20 IX 22	rozmowa telefoniczna	1g. 12m. 13s. (72m. 13s.)	12 stron	4 XII 22	7 II 23
o. Leszek Gęsiak	rzecznik KEP (od 2020)	20 VI 22	20 VI 22	29 VI 22	wywiad osobisty	1g. 13m. 42s. (73m. 42s.)	19 stron	15 I 23	5 II 23
bp Piotr Libera	sekretarz KEP (1998-2007)	30 III 22	6 IV 22	22 IX 22	wywiad osobisty	1g. 45m. 10s. (105m. 10s.)	4 strony	11 X 22	10 XI 22
abp Stanisław Budzik	sekretarz KEP (2007-2011)	30 III 22	31 III 22	2 IV 22	wideokonferencja	1g. 17m. 33s. (77m. 33s.)	15 stron	6 XI 22	19 XI 22
abp Wojciech Polak	sekretarz KEP (2011-2014)	30 III 22	1 IV 22	21 IV 22	wideokonferencja	1g. 2m. 34s. (62m. 34s.)	18 stron	20 X 22	28 X 22
bp Artur Miziński	sekretarz KEP (od 2014)	4 V 22	6 V 22	28 VI 22	wywiad e-mailowy	-	9 stron	-	28 VI 22
Łączny czas procedury badawczej (od pierwszej prośby do ostatniej autoryzacji): 1 rok, 3 miesiące, 27 dni (482 dni)									
Łączna długość badania za pomocą wywiadów: 10g. 2m. 50s. (602m. 50s.)									
Łączna objętość transkrypcji wywiadów: 120 stron									

Źródło: Opracowanie własne

3.7.3.8.5. Analiza i interpretacja treści transkrypcyjnych

„Wywiad jest zwykle przekształcany w drodze transkrypcji na tekst, który następnie jest poddawany analizie i interpretacji”¹⁹²⁴, stwierdzają polskie badaczki.

¹⁹²³ W tabeli, wbrew praktyce przyjętej w całej monografii, ze względu na oszczędność miejsca i przejrzystość tabeli, zastosowano rzymską formę zapisu dat. Tabela uwzględnia wyłącznie kluczowe dla projektu wywiadu badawcze z rzecznikami KEP i ich przełożonymi. Pomija natomiast mniej istotne (mające wyłącznie walor uzupełniający warstwę teoretyczną badań) dwa wywiady eksperckie.

¹⁹²⁴ A. Glińska-Noweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 78 („Podstawę czynności analitycznych realizowanych

Trzeba jednak mieć na uwadze, iż „jest za późno, by zacząć myśleć o analizie po tym, jak wywiady zostały już przeprowadzone i przetranskrybowane”¹⁹²⁵. Jednocześnie, jak już to wielokrotnie sygnalizowano, należy pamiętać, iż metody analiz jakościowych są integralnie związane z wbudowanym w nie postępowaniem interpretacyjnym i dokonującym się dzięki niemu wnioskowaniem¹⁹²⁶. Z powodu tychże metodologicznych właściwości analiz jakościowych, charakterystykę etapów analizy i interpretacji omówimy tutaj łącznie.

„Dane uzyskane w trakcie wywiadu domagają się analizy jakościowej szczególnego rodzaju”¹⁹²⁷, pisze Kvale, zwracając jednocześnie uwagę na fakt, iż: „analiza transkrypcji jest najbardziej czasochłonną częścią projektu badawczego”¹⁹²⁸. Wimmer i Dominick precyzują w tym względzie, że analiza danych zebranych dzięki wywiadam pogłębionym może potrwać od kilku tygodni do kilku miesięcy¹⁹²⁹. Jeśli chodzi o samą procedurę analityczną dokonywaną na danych pozyskanych w drodze wywiadów jakościowych, A. Glińska-Noweś i I. Escher stwierdzają, iż „procedura ta polega na generowaniu na podstawie transkrypcji, kategorii pokrywających konceptualnie badany obszar, przypisywaniu im własności oraz łączeniu tych kategorii ze sobą w drodze poszukiwania związków pomiędzy nimi”¹⁹³⁰. Dodają następnie, iż „w analizie danych pozyskiwanych w badaniach jakościowych ważne jest (...), aby badacz tworzył kategorie, które «wyłaniają się» z zebranych danych w trakcie szczegółowego i wielokrotnego ich przeglądania oraz określał wzajemne dopasowanie tych kategorii”¹⁹³¹. Podejmując próbę proceduralnego dookreślenia jakościowej analizy transkrypcji wywiadów pogłębionych, Kvale przypomina z kolei, iż jest to analiza zorientowana na znaczenie a nie analiza zorientowana na język¹⁹³², a jej etapy precyzuje w następujący sposób¹⁹³³:

w obszarze badań jakościowych stanowi materiał jakościowy. Może być nim np. spisany przebieg pogłębionego wywiadu indywidualnego”, dodają autorki [A. Glińska-Noweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 77]).

¹⁹²⁵ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 168.

¹⁹²⁶ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015, s. 30, 32. Por. także: S. Nowak, *Analiza treści*, w: *Metody badań socjologicznych*, red. S. Nowak, Warszawa 1965, s. 159-161.

¹⁹²⁷ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 17.

¹⁹²⁸ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 93.

¹⁹²⁹ Por. R. Wimmer, J. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 190.

¹⁹³⁰ A. Glińska-Noweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 81.

¹⁹³¹ A. Glińska-Noweś, I. Escher, *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3, s. 82.

¹⁹³² Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 170-191.

¹⁹³³ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 168-169.

- 1) analiza ogólnego kierunku wypowiedzi respondenta;
- 2) analiza sensu jednostkowej wypowiedzi respondenta;
- 3) analiza interpretacyjna podsumowująca sens wypowiedzi respondenta wpisujących się w cały blok tematyczny bądź w cały wywiad;
- 4) przedstawienie analizy interpretacyjnej respondentom w formie tekstu transkrypcyjnego do autoryzacji.

Także w tym ujęciu rzuca się w oczy synchronizacja analizy i interpretacji w procesie opracowywania danych wywołanych za pomocą wywiadów jakościowych. Fazy interpretacyjnej nie sposób tu zresztą odseparować nie tylko od analizy danych, lecz często także od samej procedury ich wywoływania: „analiza wywiadów jakościowych musi zostać wbudowana w samą sytuację wywiadu, by umożliwić jego interpretowanie na bieżąco”¹⁹³⁴, pisze Kvale.

Można zatem stwierdzić ogólnie, iż w procesie analizy i interpretacji wywiadów jakościowych, „badacz może czytać kilkakrotnie wywiady i wytworzyć sobie ogólne wrażenie na ich temat, potem wrócić do konkretnych interesujących go fragmentów (...), ułożyć fragmenty w narrację (...) i uchwycić najważniejsze rozumienia”¹⁹³⁵. Szymańska i Köhler dodają, iż analiza wywiadów jakościowych „z uwagi na otwartą formułę pytań (...) wymaga stosunkowo elastycznego podejścia do klasyfikacji poszczególnych wypowiedzi oraz ich przyporządkowywania i interpretacji w ramach wyróżnionych zagadnień”¹⁹³⁶. Opisując od strony praktycznej proces analityczno-interpretacyjny własnych badań, autorki stwierdzają: „Udzielane odpowiedzi kształtowane były (...) swobodnie i niejednokrotnie bywały nie tylko bardzo obszerne i wielowątkowe, ale zawierały też odniesienie do pytań zadanych wcześniej, które udzielający odpowiedzi próbowali w ten sposób uzupełniać. Stąd o przypisaniu konkretnej wypowiedzi do konkretnego zagadnienia decydowała przede wszystkim jego treść”¹⁹³⁷. Konstatacja autorek bliska jest także naszemu postępowaniu, w którym analiza danych polegała na przyporządkowywaniu treści wypowiedzi respondentów do kategorii wyrażonych w zadawanych pytaniach i proponowanych do rozmowy zagadnieniach określonych w przygotowanych odpowiednio scenariuszach wywiadów. Odnosząc się do

¹⁹³⁴ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 168.

¹⁹³⁵ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 186.

¹⁹³⁶ A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 239.

¹⁹³⁷ A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 239.

wspomnianej przez Szymańską i Köhler elastyczności w podejściu do analizy i interpretacji wywiadów, Kvale puentuje: „uciekanie się do szczególnych narzędzi analitycznych nie jest aż tak istotne, gdy posiada się szeroką wiedzę teoretyczną na temat badanego zjawiska i w toku wywiadu zadaje się ugruntowane teoretycznie pytania”¹⁹³⁸. O roli teoretycznego ugruntowania badacza i jego znaczeniu dla analizy i interpretacji transkrypcji wspomina także Silverman, przestrzegając, że bez tego, analizy oparte na wywiadach jakościowych dadzą nam wyłącznie wgląd o charakterze anegdotycznym¹⁹³⁹.

Ostatecznie więc, analiza i interpretacja wyników badania za pomocą wywiadu jakościowego polegają na potraktowaniu jego transkrypcji jako lektury teoretycznej z danego zakresu. Badacz przystępuje do czytania transkrypcji wywiadu nie posługując się żadną systematyczną metodą czy kombinacją wyrafinowanych technik analitycznych, a jedynie rozczytując tekst z perspektywy posiadanej przez siebie specjalistycznej wiedzy teoretycznej w dziedzinie, której wywiad dotyczył. Taka teoretycznie ugruntowana lektura transkrypcji wywiadu doprowadza badacza do odkrycia nowych, bogatych i istotnych znaczeń¹⁹⁴⁰. „Interpretacja z kolei umieszcza wypowiedź w określonym kontekście, wprowadzając ją tym samym w szersze ramy odniesienia”¹⁹⁴¹, którymi w naszym projekcie są scharakteryzowane już wcześniej teoria i praktyka komunikowania społecznego oraz misja Kościoła.

Finalnie, nie dziwi konstatacja polskich autorek, w której stwierdzają, iż praca nad transkrypcjami pozyskanymi dzięki indywidualnym wywiadam jakościowym nosi znamiona jakościowej analizy treści¹⁹⁴². Jeśli chodzi o prezentowany przez nas projekt badawczy, wspomnijmy raz jeszcze, iż wywołany za pomocą wywiadów empiryczny materiał badawczy opracowano poprzez identyfikację i systematyzację zakresu oraz treści odpowiedzi uzyskanych od poszczególnych respondentów, dokonując kompilacji poszczególnych wypowiedzi w odpowiednie wątki, co jest istotne przy tak obszernym materiale. Treści sortowano w kategorie wynikające z problemów i pytań badawczych. Ponadto, wszystkie procedury analityczne i interpretacyjne dokonane na materiale źródłowym pozyskanym w drodze wywiadów wynikają z zastosowania scharakteryzowanej wcześniej metody jakościowej analizy treści, której poddano

¹⁹³⁸ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 189.

¹⁹³⁹ Por. D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 290.

¹⁹⁴⁰ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 188-189.

¹⁹⁴¹ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 177.

¹⁹⁴² Por. A. Szymańska, C. Köhler, *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 239.

zgromadzony za pomocą naszych wywiadów materiału. Właściwym efektem analizy i interpretacji danych uzyskanych w drodze badań za pomocą jakościowych wywiadów naukowych jest zasadnicza treść kolejnych (empirycznych) rozdziałów dysertacji.

3.7.3.8.6. Przygotowanie raportu z badań

D. Silverman zauważa, iż w jakościowy projekt badawczy oparty o wywiady, należy wpisać odpowiednie mechanizmy raportowe¹⁹⁴³, a U. Flick stwierdza, iż w toku przygotowania odpowiedniej formy raportu z takich badań „największą rolę odgrywa selekcja materiału do prezentacji”¹⁹⁴⁴. Jak wspomnieliśmy, w przypadku naszego projektu, unikalnym materiałem empirycznym są transkrypcje autorskich wywiadów badawczych. Argumenty za zamieszczeniem całości tegoż materiału w aneksie niniejszej monografii podano wcześniej. Ponieważ wywiady przeprowadzono w ramach projektu doktorskiego, rolę raportu z badań pełni niniejsza rozprawa doktorska.

Jako że realizowane przez nas przedsięwzięcie naukowe w swej warstwie empirycznej opiera się na materiale wytworzonym w drodze wywiadów, a ponadto jest projektem ściśle jakościowym, jego cechą charakterystyczną będzie tzw. obfite cytowanie¹⁹⁴⁵. Jak bowiem wspomniano, czym dla projektów ilościowych są precyzja obliczeń i prezentacje liczbowo-tabelaryczne, tym w projektach jakościowych są dokładne opisy, rozległe stosowanie cytatów¹⁹⁴⁶ oraz skrupulatne interpretacje¹⁹⁴⁷.

3.7.4. Analiza zawartości mediów

Ostatnią z omawianych i stosowanych przez nas metod jest analiza zawartości mediów rozumiana w sensie możliwie najszerszym. Jak wspomniano przy okazji omawiania jakościowej analizy treści, angielskim terminem *content analysis* określa się w literaturze zarówno metodę analizy treści, jak również metodę analizy zawartości, uprawiane czy to w projektach ilościowych, czy też przedsięwzięciach o charakterze jakościowym. Stąd też każdorazowego doprecyzowania domagają się rodzaj i charakter analizy wpisującej się w obszar znaczeniowy metody *content analysis*.

¹⁹⁴³ Por. D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa 2008, s. 196.

¹⁹⁴⁴ U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 142.

¹⁹⁴⁵ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 190.

¹⁹⁴⁶ Por. U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010, s. 142.

¹⁹⁴⁷ Por. S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010, s. 43.

Jak zauważają polskie autorki, tzw. klasyczna analiza zawartości to „metoda w medioznawstwie niemal sztandarowa i bodaj najpowszechniej znana”¹⁹⁴⁸, wchodząca „w skład niezbędnego wyposażenia metodologicznego badacza mediów i komunikowania”¹⁹⁴⁹. Jej najpowszechniej stosowana w polskiej literaturze przedmiotowej definicja pochodzi od W. Pisarka: „Analiza zawartości jest zespołem różnych technik systematycznego badania strumieni lub zbiorów przekazów, polegającego na możliwie obiektywnym (w praktyce zwykle: intersubiektywnie zgodnym) wyróżnianiu i identyfikowaniu ich możliwie jednoznacznie skonkretyzowanych, formalnych lub treściowych, elementów oraz na możliwie precyzyjnym (w praktyce zwykle: ilościowym) szacowaniu rozkładu występowania tych elementów i na głównie porównawczym wnioskowaniu, a zmierzającego przez poznanie zawartości przekazów do poznania innych elementów i uwarunkowań procesu komunikacyjnego”¹⁹⁵⁰. Jak każda metoda badawcza, analiza zawartości mediów jest wykorzystywana w konkretnych celach badawczych oraz przy zastosowaniu określonych kroków proceduralnych¹⁹⁵¹. Jak wspomniano, ma ona charakter ilościowy¹⁹⁵² i „polega na liczeniu określonych elementów i / lub pomiarze nasilenia określonych cech w badanych tekstach”¹⁹⁵³. Stosuje się ją w celu poszukiwania i dowiedzenia zależności na podstawie pomiaru objętości, zawartości formalnej, częstotliwości, ekspozycji, wątków, tematów czy też stylów narracji określonych strumieni bądź zbiorów przekazów medialnych¹⁹⁵⁴. Odnosząc się do podkreślanego przez Pisarka koncentrowania się analizy zawartości na formalnych lub treściowych elementach przekazu, M. Lisowska-Magdziarz konstatuje, iż metoda ta służy opisowi jedynie jawnej zawartości komunikatu¹⁹⁵⁵. Dodaje, iż także „wnioski muszą być związane z jawną zawartością przekazu”¹⁹⁵⁶, przez co analiza zawartości mediów może się okazać „dość

¹⁹⁴⁸ A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, *Wstęp*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018, s. 15.

¹⁹⁴⁹ M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów*, Kraków 2004, s. 9.

¹⁹⁵⁰ W. Pisarek, *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983, s. 45.

¹⁹⁵¹ Por. M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów*, Kraków 2004, s. 24.

¹⁹⁵² Por. M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów*, Kraków 2004, s. 14.

¹⁹⁵³ M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów*, Kraków 2004, s. 14.

¹⁹⁵⁴ Por. M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów*, Kraków 2004, s. 68-71, 89.

¹⁹⁵⁵ Por. M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów*, Kraków 2004, s. 14.

¹⁹⁵⁶ M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów*, Kraków 2004, s. 15.

powierzchnowa i może nie prowadzić do głębokich wniosków”¹⁹⁵⁷, co sygnalizowaliśmy zresztą wcześniej, przy okazji prezentowania metody jakościowej analizy treści.

W przypadku naszego projektu badawczego, metoda analizy zawartości mediów nie stanowi metody wiodącej. Pragniemy podkreślić, iż jest ona dla nas jedynie narzędziem pomocniczym wykorzystywanym w celu rozszerzenia opisów oraz zakotwiczenia w przestrzeni praktycznej wyciągniętych przez nas wcześniej wniosków teoretycznych. Jak bowiem wspomniano, dwiema głównymi metodami służącymi do pozyskania bądź wytworzenia materiału badawczego adekwatnego dla celów i problematyki naszych badań, są jakościowe metody analizy oraz wywiadu. Natomiast omawiana tu ilościowa metoda analizy zawartości mediów interesuje nas wyłącznie ze względu na ogólne prześledzenie jednego z praktycznych wymiarów realizacji działań rzecznika i biura prasowego KEP, jakim jest posługiwanie się ich oficjalnymi kanałami komunikacyjnymi. Nie idzie, rzecz jasna, o to, iż działalność medialna rzecznika KEP jest aspektem jego działalności mniej istotnym niż inne. Chodzi natomiast o fakt, iż w naszym konkretnie projekcie badawczym, formalna zawartość mediów KEP oraz policzalne aspekty publikowanych za ich pomocą przekazów nie stanowią bezpośredniego przedmiotu badań. Nie chcąc bynajmniej umniejszać naukowej rangi analizy publikacji medialnych rzecznika i biura prasowego KEP, pragniemy jednakowoż w sposób rozmyślny powierzyć tenże bogaty poznawczo dział trosce kolejnych badaczy oraz przedsięwzięciom naukowym o przedmiocie i charakterze odmiennych od naszych badań. Jak bowiem podkreślaliśmy wielokrotnie, w naszym projekcie badamy nie tyle zawartość mediów KEP, ile urząd i specyfikę pracy rzecznika KEP oraz realizowane przez niego funkcje. Do związanych z jego pracą mediów odnosimy się natomiast jedynie w celu zasygnalizowania w sposób możliwie najogólniejszy faktu ich prowadzenia oraz w celu empirycznego potwierdzenia opisów pozyskanych od naszych respondentów w trakcie przeprowadzonych z nimi wcześniej wywiadów. Świadomie ograniczymy się więc wyłącznie do najważniejszych i najbardziej podstawowych aspektów przekazów medialnych publikowanych za pomocą tych kanałów komunikacyjnych, które sami rzecznicy KEP wskazali nam w toku badań jako oficjalne.

W wykorzystaniu analizy zawartości mediów jako metody dodatkowej i w pewnym sensie ponadprogramowej utwierdza nas także literatura metodologiczna, w której podkreśla się, iż w przypadku badań, których celem nie jest wnioskowanie na temat kwestii ilościowych czy danych liczbowych, „szczegółowe pomiary zależności

¹⁹⁵⁷ M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów*, Kraków 2004, s. 15.

statystycznych zazwyczaj nie są bezwzględnie konieczne”¹⁹⁵⁸, a analizą zawartości można posłużyć się w zakresie węższym i dostosowanym do ustalonego przez badacza kierunku całego projektu badawczego.

Co prawda już samo zastosowanie analizy zawartości, jak w przypadku posługiwania się każdą z metod naukowych, z jednej strony domagałoby się sformułowania celu, hipotez i pytań badawczych, zdefiniowania pojęć, doboru adekwatnego modelu analizy zawartości, a następnie opracowania klucza kategoryzacyjnego, określenia próby badawczej i jednostek pomiaru, a po dokonaniu badań, zastosowania odpowiedniego sposobu kodowania oraz prezentowania wyników. Z drugiej jednak strony, jako że analiza zawartości mediów służy nam przede wszystkim do pozyskania ogólnych informacji o kanałach informacyjnych prowadzonych przez rzecznika bądź biuro prasowe KEP oraz do dostrzeżenia i potwierdzenia praktycznej realizacji ich zadań ujętych przez nas w sposób teoretyczny, jej zastosowanie nie domaga się, jak się zdaje, rozległego charakteryzowania całego właściwego jej instrumentarium badawczego. Proceduralna wtórność metody względem uprzednio przeprowadzonych przez nas badań empirycznych oraz nieukierunkowanie analizy zawartości mediów na osiągnięcie istotnych celów badawczych całego projektu, skutecznie utwierdzają nas w przekonaniu, iż zastosowanie analizy zawartości mediów jedynie jako metody uzupełniającej, nie domaga się od nas formułowania dodatkowych hipotez czy pytań badawczych. Wszak sam fakt zastosowania jej wobec mediów wskazanych nam już wcześniej jako oficjalne, bazuje bowiem na zweryfikowanej uprzednio hipotezie o posiadaniu i prowadzeniu oficjalnych kanałów komunikacyjnych przez rzecznika bądź biuro prasowe KEP. Natomiast próbę badawczą (także zoperacjonalizowaną antecedentnie) stanowią media również precyzyjnie określone w trakcie naszych wcześniejszych badań. Wobec tego intencjonalnie porzestaniemy jedynie na ogólnym określeniu konkretnych aspektów analizy zawartości mediów. Ze względu więc na fakt, iż metoda ta pomaga nam nie tyle w osiągnięciu celów badania, ile raczej w opisie i prezentacji wniosków badań względem niej uprzednich, ograniczymy się wyłącznie do syntetycznego zasygnalizowania czynników takich, jak data utworzenia danego kanału komunikacyjnego, okoliczności jego powstania czy też średnia częstotliwość bądź ogólny charakter zamieszczanych publikacji. Nie są natomiast przedmiotem naszych zainteresowań właściwe klasycznej analizie zawartości mediów czynniki takie, jak choćby objętość, cechy formalne, sposób ekspozycji, rodzaje wątków czy style narracji.

¹⁹⁵⁸ M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów*, Kraków 2004, s. 93.

Biorąc pod uwagę powyższe doprecyzowania oraz mając na względzie wtórność wobec przeprowadzonych wywiadów rolę analizy zawartości mediów, uściślijmy, iż w zasygnalizowanych powyżej celach, ogólnej i wspomagającej analizie zawartości mediów poddamy następujące kanały komunikacyjne związane z działalnością rzecznika i biura prasowego KEP¹⁹⁵⁹:

- 1) stronę internetową KEP¹⁹⁶⁰;
- 2) konto KEP na platformie *YouTube*¹⁹⁶¹;
- 3) konto KEP na platformie *Facebook*¹⁹⁶²;
- 4) konto przewodniczącego KEP na platformie *Facebook*¹⁹⁶³;
- 5) konto przewodniczącego KEP na platformie *Twitter*¹⁹⁶⁴;
- 6) polskojęzyczne konto KEP na platformie *Twitter*¹⁹⁶⁵;
- 7) konto KEP na platformie *SoundCloud*¹⁹⁶⁶;
- 8) konto KEP na platformie *Flickr*¹⁹⁶⁷;
- 9) anglojęzyczne konto KEP na platformie *Twitter*¹⁹⁶⁸;
- 10) konto rzecznika KEP na platformie *Twitter*¹⁹⁶⁹;
- 11) konto rzecznika KEP na platformie *Facebook*¹⁹⁷⁰.

Odnosząc się do zasygnalizowanych powyżej kryteriów pomiaru za pomocą analizy zawartości mediów, uściślijmy, iż analizom ilościowym poddane zostaną właściwe danej platformie internetowej następujące jednostki publikacyjne:

¹⁹⁵⁹ Za kryterium kolejności wyliczenia wymienionych kanałów komunikacyjnych przyjęto datę utworzenia danego konta, sortując listę od konta utworzonego najwcześniej, do konta utworzonego najpóźniej (szczegółowe daty oraz okoliczności powstania danych kont zostaną przywołane w odpowiedniej części dysertacji). W adekwatnych przypisach podano aktualne adresy internetowe kont. Znajdująca się w nawiasach data 15. 04. 2023 r. to dzień ostatniej wizyty autora pod danym adresem internetowym. Wymienione kanały komunikacyjne, jakkolwiek prowadzone przez biuro prasowe lub rzecznika KEP, nie wszystkie są bezpośrednimi kanałami komunikacyjnymi tychże instytucji. Biuro prasowe KEP prowadzi bowiem także m. in. konta przewodniczącego KEP (na platformach: *Facebook* i *Twitter*), które nie są oficjalnymi kanałami komunikacyjnymi rzecznika ani biura prasowego KEP. Szczegółowe odróżnienie oficjalnych kanałów komunikacyjnych biura prasowego bądź rzecznika KEP od kont jedynie przez te instytucje prowadzonych nastąpi w adekwatnym podrozdziale monografii. Ze względu na pojawiającą się niekiedy rozbieżność w dookreśleniu charakteru danych stron i usług internetowych, jako zbiorcze określenie serwisów, portali i społeczności internetowych uwzględnionych w spisie, stosujemy termin: „platforma”, rozumiejąc pod nim platformę internetową, zgodnie z aktualną definicją słownikową (<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/platforma-internetowa:22410.html> [15. 04. 2023]).

¹⁹⁶⁰ <https://episkopat.pl/> (15. 04. 2023).

¹⁹⁶¹ <https://youtube.com/@bpkep> (15. 04. 2023).

¹⁹⁶² <https://facebook.com/episkopatpolski/> (15. 04. 2023).

¹⁹⁶³ <https://www.facebook.com/Abp.Gadecki> (15. 04. 2023).

¹⁹⁶⁴ https://twitter.com/Abp_Gadecki (15. 04. 2023).

¹⁹⁶⁵ <https://twitter.com/EpiskopatNews> (15. 04. 2023).

¹⁹⁶⁶ <https://soundcloud.com/user-297863066> (15. 04. 2023).

¹⁹⁶⁷ <https://flickr.com/photos/episkopatnews/> (15. 04. 2023).

¹⁹⁶⁸ <https://twitter.com/ChurchInPoland> (15. 04. 2023).

¹⁹⁶⁹ <https://twitter.com/rzecznikKEPpl> (15. 04. 2023).

¹⁹⁷⁰ <https://facebook.com/RzecznikKonferencjiEpiskopatuPolski/> (15. 04. 2023).

- 1) w przypadku strony internetowej – depesze¹⁹⁷¹;
- 2) w przypadku platformy *YouTube* – filmy;
- 3) w przypadku platformy *SoundCloud* – pliki dźwiękowe;
- 4) w przypadku platformy *Flickr* – fotografie¹⁹⁷²;
- 5) w przypadku platformy *Facebook* – posty;
- 6) w przypadku platformy *Twitter* – tweety.

Należy dodać, iż w celu wzbogacenia prezentowanych w monografii opisów, niejednokrotnie odnosić się będziemy także do zawartości mediów innych niż wymienione powyżej, nie czyniąc z nich jednak płaszczyzny do zastosowania analizy zawartości, lecz jedynie w celu pozyskania interesujących nas pojedynczych informacji o charakterze archiwalnym. Będzie tak choćby w przypadku okazjonalnego powoływania się na niektóre z depesz serwisu KAI¹⁹⁷³ czy też innych stron internetowych. Fakt uwzględniania przez nas adekwatnych materiałów pozyskanych z innych zasobów Sieci będziemy każdorazowo sygnalizować w odpowiednich miejscach dysertacji. Nie czynimy bowiem z tej praktyki systematycznego, strukturalnego czy regularnego rozwiązania metodologicznego. Jesteśmy przekonani, iż taki zabieg badawczy, mimo że nie jawi się jako niezbędnie konieczny dla realizacji celów badawczych projektu, będzie jednak stanowił istotne rozszerzenie i wartościowe uzupełnienie wniosków naszych empirycznych badań jakościowych.

3.8. Podsumowanie

Mimo że praca niniejsza zahacza w swej materii o aspekty historyczne, a w zakresie przedmiotowym skupia się na urzędzie eklezjalnym, to w sensie ścisłym, zgodnie z zamierzeniem autora, jako praca medioznawcza, nie korzystała ona z instrumentarium właściwego naukom historycznym czy teologicznym (co sygnalizowano zresztą już we wstępie dysertacji). Z jednej strony inspirowanie się dyscyplinarną gałęzią historii mediów oraz odnoszenie się w jakimś zakresie do obszarów właściwych teologii mediów, a z drugiej strony pozostawanie w obszarze dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach, wymagało od nas pewnego rodzaju metodologicznego balansu. Poza tym, oprócz swoistej interdyscyplinarności charakteru

¹⁹⁷¹ W ten sposób nazywają jednostki publikacyjne strony internetowej KEP pracownicy BP KEP w przygotowanym dla nas raporcie, o którym wspomnimy w rozdziale czwartym.

¹⁹⁷² Dokładniej: albumy zdjęć, co wyjaśnimy szczegółowo w rozdziale czwartym.

¹⁹⁷³ <https://kair.ekai.pl/> (16. 04. 2023).

badań i dysertacji, wyzwaniem, przed którym przyszło nam stanąć w trakcie realizacji powziętego projektu niewątpliwie była również czasochłonność procedur badawczych, zarówno w kwestii przebadania obszernego materiału teoretycznego z zakresu komunikowania społecznego i rzecznictwa prasowego, jak również pozyskania, przetranskrybowania i opracowania danych empirycznych w ramach wywiadów.

Ponadto, budowanie projektu badań w oparciu o dane empiryczne pozyskane wyłącznie przy pomocy jakościowych wywiadów badawczych, jakkolwiek obecne w ramach nauk społecznych i medioznawczych, zdaje się nie stanowić praktyki szczególnie popularnej, gdy chodzi o projekty doktoranckie realizowane w ramach nauk o komunikacji społecznej i mediach¹⁹⁷⁴. Wzgląd ten wymagał od promotora i autora niniejszej dysertacji wyjątkowego wysiłku, przede wszystkim w zakresie szczegółowego określenia tematyki, zakresu i terminarza badań, projektu czynności naukowych oraz planu pracy.

Jeśli chodzi o ramy czasowe całego projektu badawczego, można stwierdzić ogólnie, iż: ostatni kwartał roku 2020 był poświęcony badaniu za pomocą *desk research*; rok 2021 był czasem tzw. studiów wstępnych, a także szczegółowej konceptualizacji badań empirycznych, co dokonało się przy pomocy poddania literatury źródłowej badaniu za pomocą metody jakościowej analizy treści; rok 2022 był okresem przygotowania i przeprowadzenia badań własnych za pomocą jakościowych wywiadów naukowych; pierwszą połowę roku 2023 dedykowano wzbogaceniu uzyskanych opisów adekwatnymi danymi pozyskanymi z zasobów Internetu dzięki wspomagającemu zastosowaniu analizy zawartości mediów, a ostatecznie poświęcono ją całościowemu opracowaniu wyników badań, sfinalizowaniu projektu badawczego oraz ukończeniu monografii.

¹⁹⁷⁴ Prace doktorskie oparte wyłącznie na badaniach empirycznych przeprowadzonych w formie jakościowych wywiadów pogłębionych przygotowuje się niekiedy np. w ramach socjologii. Ciekawe w tym względzie opracowanie stanowi m. in. praca autorstwa M. Skowrońskiej przygotowana pod kierunkiem prof. M. Krajewskiego i obroniona w 2011 r. na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, wydana później jako książka pt. *Jak u siebie. Zamieszkanie i komfort* (por. M. Skowrońska, *Jak u siebie. Zamieszkanie i komfort*, Kraków 2015). O zastosowaniu jakościowego wywiadu badawczego w ramach medioznawczych projektów naukowych pisaliśmy obszernie przy okazji charakteryzowania metody w adekwatnych, wcześniejszych podrozdziałach.

ROZDZIAŁ IV

BIURO PRASOWE KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI

– UWARUNKOWANIA PRAWNE I ORGANIZACYJNE

Przedmiotem niniejszego rozdziału badawczego jest kluczowa z perspektywy funkcjonowania rzecznika KEP instytucja biura prasowego KEP, stanowiąca podstawowe i integralnie związane z jego zadaniami środowisko pracy. Nie sposób bowiem, jak wykażemy w empirycznej części rozprawy, dokonać dogłębnej charakterystyki urzędu RP KEP w oderwaniu od specyfiki instytucjonalnych i zadaniowych aspektów działalności biura prasowego, którego jest kierownikiem.

Po wyjaśnieniu w pierwszym podrozdziale, czym właściwe jest Konferencja Episkopatu Polski, instytucji jej biura prasowego przyjrzymy się w kolejnych podrozdziałach najpierw pod kątem genezy, historii i ewolucji, a następnie specyfiki funkcjonowania, uwzględniając przede wszystkim obszary takie, jak: uwarunkowania wynikające z obowiązujących dokumentów KEP; aspekty instytucjonalne (w tym powiązania strukturalne z sekretariatem KEP oraz urzędem rzecznika KEP); kwestie finansowe; zatrudnienie i kompetencje pracowników BP KEP; realizowane przez BP KEP zadania; wykorzystywane i nadzorowane przez nie kanały komunikacyjne.

Biorąc pod uwagę wieloaspektowość badanych i omawianych zagadnień, nadmienimy, iż pewne tematy, siłą rzeczy, będą w toku wywodów powracać, każdorazowo jednak, jako rozpatrywane pod innymi aspektami.

W niniejszym rozdziale, stanowiącym w przypadku niniejszej monografii pierwszy z dwóch rozdziałów empirycznych, ze względu na właściwy naszemu projektowi charakter jakościowy, zgodnie z zapowiedzianymi i wyjaśnionymi w rozdziale poprzednim rozstrzygnięciami metodologicznymi, w celu prezentacji wyników przeprowadzonych przez nas badań empirycznych, posługiwać się będziemy obfitym cytowaniem transkrypcji przeprowadzonych przez nas badawczych wywiadów źródłowych oraz innych, adekwatnych zasobów aneksu.

4.1. Instytucja Konferencji Episkopatu Polski

W kontekście ustanawiania i funkcjonowania konferencji episkopatów znaczącą rolę odegrało nauczanie Soboru Watykańskiego II. W soborowym dekrete *Christus Dominus* czytamy: „Sobór uważa za wielce wskazane, by wszędzie w świecie biskupi tego samego narodu lub kraju grupowali się w jeden zespół, zbierając się w określonych terminach, ażeby przez światłą wymianę roztropnych sądów i doświadczeń oraz skoordynowanie planów wytworzyć święte zespolenie sił dla wspólnego dobra Kościołów”¹⁹⁷⁵. Definicję konferencji biskupiej dekret ujmuje w sposób następujący: „Konferencja Biskupów jest jakby zespołem, w którym zwierzchnicy duchowni danego narodu czy terytorium łącznie wykonują swe pasterskie zadania dla pomnożenia dobra, udzielanego ludziom przez Kościół, głównie przez odpowiednio przystosowane do bieżących okoliczności czasu formy i sposoby apostołatu”¹⁹⁷⁶.

Należy jednak zaznaczyć za J. Dyduchem, iż „postanowienia *Vaticanum II* nie powołują nowej instytucji w Kościele, ale istniejącej nadają nową formę prawną, określają jej kompetencje i zadania”¹⁹⁷⁷. Funkcjonowanie konferencji biskupich wyprzedza bowiem postulaty Soboru Watykańskiego II. Przyjmuje się, że pierwsze spotkanie konferencji episkopatu odbyło się 16. 11. 1830 r., kiedy w Malines spotkali się biskupi belgijscy, by od tamtej pory spotykać się regularnie co roku¹⁹⁷⁸.

Gdy idzie o Polskę, zebrania biskupów zaczęły odbywać się regularnie zaraz po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Mimo że zebrania polskich hierarchów odbywały się już wcześniej (jak choćby przed rozbiorami i w czasie zaborów), to jednak dopiero uroczyste spotkanie polskich biskupów w Gnieźnie w 1919 roku uważa się za 1. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski¹⁹⁷⁹. Od tamtej pory pasterze Kościoła w Polsce spotykają się regularnie. W dniach 10-11. 10. 2023 r. w Warszawie odbędzie się 396. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski¹⁹⁸⁰.

Sama KEP, w swoim najnowszym statucie, określa siebie w sposób następujący: „Konferencja Episkopatu Polski jest stałą instytucją, utworzoną przez Stolicę Apostolską, którą stanowią biskupi kanonicznie związani z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,

¹⁹⁷⁵ CD, 37.

¹⁹⁷⁶ CD, 38.

¹⁹⁷⁷ J. Dyduch, *Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Prawo Kanoniczne*, 56 (2013), nr 2, s. 4.

¹⁹⁷⁸ Por. J. Dyduch, *Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Prawo Kanoniczne*, 56 (2013), nr 2, s. 4.

¹⁹⁷⁹ Por. J. Dyduch, *Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Prawo Kanoniczne*, 56 (2013), nr 2, s. 4.

¹⁹⁸⁰ Por. <http://archpoznan.pl/upload/pdf/kalendarium2023.pdf> (12. 05. 2023).

pozostający w jedności z Biskupem Rzymskim i pod jego autorytetem wypełniający wspólne pasterskie zadania wśród wiernych swojego terytorium dla pomnażania dobra przez posługę Kościoła (...) zgodnie z zasadami prawa powszechnego oraz normami niniejszego Statutu”¹⁹⁸¹. Definiując KEP, J. Dyduch dodaje: „Posiada ona odpowiednią strukturę i wyposażona jest w różnorodne kompetencje tak, aby organizować duszpasterstwo wiernych w Polsce i spełniać apostolską posługę Kościoła w narodzie polskim”¹⁹⁸².

Strukturę KEP tworzą: zebrania plenarne, rada biskupów diecezjalnych, przewodniczący konferencji i jego zastępca, prezydium konferencji, rada stała, sekretarz generalny, stałe komisje i inne agendy własne episkopatu (prezydium Konferencji tworzą: przewodniczący, jego zastępca i sekretarz generalny)¹⁹⁸³. Do rady stałej należą: „przewodniczący Konferencji i jego zastępca, prymas Polski, kardynałowie kierujący diecezjami, sekretarz generalny, sześciu biskupów diecezjalnych i dwóch pomocniczych wybranych przez zebranie plenarne na pięć lat, z możliwością wyboru na drugą kadencję”¹⁹⁸⁴. Rada „przygotowuje (...) zebranie plenarne i radę biskupów diecezjalnych oraz czuwa nad wykonaniem ich decyzji, koordynuje pracę Konferencji, może zająć stanowisko w sprawach publicznych dla dobra Kościoła”¹⁹⁸⁵. Jeśli chodzi o jednostkę istotną dla omawianej przez nas instytucji biura prasowego KEP, wspomnieć należy o sekretariacie generalnym KEP. Jest on organem dokumentującym pracę konferencji. Kieruje nim sekretarz generalny wybierany przez zebranie plenarne na okres pięciu lat i proponuje on zebraniu plenarnemu kandydata na swojego zastępcę¹⁹⁸⁶. Zgodnie ze statutem, sekretarzowi generalnemu podlega biuro prasowe KEP, co zostanie omówione w dalszej części rozdziału. Wspomnijmy także, iż „Konferencja Episkopatu Polski posiada osobowość prawną kanoniczną, uznaną przez państwo polskie, ze zdolnością do nabywania dóbr, zarządzania i rozporządzania nimi, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego”¹⁹⁸⁷.

¹⁹⁸¹ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 14.

¹⁹⁸² J. Dyduch, *Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Prawo Kanoniczne*, 56 (2013), nr 2, s. 15.

¹⁹⁸³ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 15-17.

¹⁹⁸⁴ J. Dyduch, *Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Prawo Kanoniczne*, 56 (2013), nr 2, s. 10. Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 16-17.

¹⁹⁸⁵ J. Dyduch, *Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Prawo Kanoniczne*, 56 (2013), nr 2, s. 10. Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 16-17.

¹⁹⁸⁶ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 17-18.

¹⁹⁸⁷ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 15.

Zgodnie z konstatacjami poczynionymi w rozdziale drugim przypomnijmy za Warzechą, iż:

- 1) z perspektywy interesującej nas tematyki komunikacji i rzecznictwa prasowego, zakres działalności KEP odpowiada istotnym podmiotom z otoczenia polskiego Kościoła¹⁹⁸⁸;
- 2) celem i przedmiotem działań komisji, rad i zespołów wchodzących w skład KEP są utrzymywanie relacji z otoczeniem¹⁹⁸⁹, a także współdziałanie i dialog z innymi podmiotami oraz instytucjami¹⁹⁹⁰;
- 3) komisje, rady, zespoły, przełożeni kościołów partykularnych, a szczególnie rzecznik prasowy KEP i biuro prasowe KEP należą do strategicznego obszaru aktywności komunikowania eklesjalnego w Polsce¹⁹⁹¹.

4.2. Historia biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Zagadnienie historii biura prasowego KEP zostanie omówione w kilku sekcjach. Wpierw podejmiemy próbę określenia genezy instytucji BP KEP pod kątem koncepcyjnym oraz formalnym. Następnie, mając na uwadze dostrzeżony przez nas fakt wyraźnej synchronizacji funkcjonowania BP KEP z kadencjami pierwszych dwóch jego dyrektorów, zgłębimy interesujące nas zagadnienie, odnosząc się do okresów lat 1968-1993 oraz 1993-1998. Część historyczną zamkniemy ogólnym ujęciem kontekstu funkcjonowania BP KEP w ostatnich latach XX wieku, kiedy to kierowanie omawianą instytucją, polski episkopat powierzył swojemu rzecznikowi prasowemu, scalając jego (nowo utworzony wówczas) urząd ze stanowiskiem dyrektora BP KEP (jak to zostanie wyjaśnione w dalszej części podrozdziału). Rozpoczęty natomiast w 1998 roku period funkcjonowania BP KEP pod kierownictwem RP KEP stanowić będzie przedmiot zarówno kolejnego podrozdziału, jak też (w adekwatnym zakresie), następnego rozdziału dysertacji.

¹⁹⁸⁸ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 73.

¹⁹⁸⁹ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 73.

¹⁹⁹⁰ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 80.

¹⁹⁹¹ A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 80.

4.2.1. Geneza biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Mimo że fakt pierwszych dyskusji nt. utworzenia biura prasowego KEP można umiejscowić już w 1946 roku¹⁹⁹² (na co wskazuje M. Przybysz na podstawie analizy dokumentów prawnych posiadanych w swoim prywatnym archiwum badawczym¹⁹⁹³), to (jak wspomnieliśmy w rozdziale drugim) biuro prasowe KEP zostało utworzone w 1968 roku jako pierwsze eklezjalne biuro prasowe w Polsce¹⁹⁹⁴.

Jego początki łączą się z osobą i działalnością bp. A. Orszulika¹⁹⁹⁵, który w roku 1961 rozpoczął pracę w sekretariacie KEP¹⁹⁹⁶. Rok później został w nim referentem ds. laicyzacji oraz wpływu mediów partyjnych na ateizację Polaków¹⁹⁹⁷. Publikacje antykościelne Orszulik archiwizował¹⁹⁹⁸ w pierw w ramach prac Komisji ds. Duszpasterstwa Ogólnego, a związane z nimi komentarze, raz w miesiącu publikował poza cenzurą jako *Zestawienie bibliograficzne*¹⁹⁹⁹. Po kilku latach ks. Orszulik wraz z kard. S. Wyszyńskim²⁰⁰⁰ dostrzegli potrzebę powołania w ramach KEP specjalnego

¹⁹⁹² Przywoływany przez Przybysz kontekst podejmowania wcześniejszych prób powołania biura prasowego KEP znajduje odzwierciedlenie w słowach samego bp. Orszulika: „W 1968 roku powstała koncepcja powołania Biura Prasowego Konferencji Episkopatu. Takiej instytucji dotychczas nie było. Podejmowano przed wieloma laty wysiłki utworzenia Biura Prasowego. Jednak po kilku spotkaniach inicjatywa taka okazała się na tamtym etapie niemożliwa. Rok 1968 był już innym etapem w życiu Kościoła w Polsce” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> [13. 05. 2023]).

¹⁹⁹³ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 74-75.

¹⁹⁹⁴ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 104. Por. także: M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 74. Por. także: <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski> (12. 05. 2023).

¹⁹⁹⁵ Bp Alojzy Orszulik urodził się dn. 21. 06. 1928 roku, a zmarł w dn. 21. 02. 2019 roku (por. https://silesia.edu.pl/index.php/Orszulik_Alojzy [1. 06. 2023]). W przytaczanych przez nas poniżej wypowiedziach bp. Orszulika, zgodnie z formą użytą w oryginalnych tekstach pochodzących z wywiadów udzielonych za jego życia, zachowujemy formę terażniejszą.

¹⁹⁹⁶ „Od 1961 roku jestem zatrudniony w Sekretariacie Episkopatu. Pełniłem różne funkcje. Ks. Bronisław Dąbrowski, późniejszy biskup, współpracownik biskupa Zygmunta Choromańskiego, sekretarza Episkopatu, przedstawił mnie Księdzu Prymasowi. Tak się zaczęła nasza współpraca. Pierwszych lat już dobrze nie pamiętam. Był to okres próby, jakby terminowania, to było siedem lat. W życiu młodego człowieka to spory okres. Stopniowo zostałem wprowadzony w problemy Kościoła w Polsce, w prace Sekretariatu Episkopatu, który jest zawsze do dyspozycji dla tej ważnej w życiu Kościoła instytucji, jaką jest Konferencja Episkopatu” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> [13. 05. 2023]).

¹⁹⁹⁷ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 74-75.

¹⁹⁹⁸ „Chodziło o rozpoznanie, jakie opinie o pracy Kościoła w Polsce upowszechniane są w środkach masowego przekazu w kraju i za granicą. I w tym dziale informacji, nie «szpiegostwa», pracowałem i zyskiwałem zaufanie” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> [13. 05. 2023]).

¹⁹⁹⁹ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 74-75.

²⁰⁰⁰ „Ksiądz Prymas chętnie podjął myśl stworzenia tej instytucji. I nie tylko ją podjął, ale za nią stanął całym swym autorytetem. Polecił mi najpierw opracować koncepcję Biura Prasowego Episkopatu

organu informującego (wpierw duchownych, przede wszystkim biskupów) w kraju i za granicą o działalności oraz trudnościach Kościoła w Polsce²⁰⁰¹. Jak zauważa S. Karnacewicz, to ten właśnie kontekst sprawił, iż w 1968 r. „Alojzy Orszulik, zgodnie z wolą prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego, wraz z niewielkim zespołem rozpoczął wydawanie biuletynu pod nazwą «Pismo Okólne»”²⁰⁰². Mimo że „pierwszy oficjalny numer *Pisma Okólnego* ukazał się z datą 2-8 września 1968 r.”²⁰⁰³, to pierwszy numer o charakterze próbnym²⁰⁰⁴ (przygotowany w liczbie stu egzemplarzy²⁰⁰⁵) przygotowano już na Wielkanoc 1968 roku²⁰⁰⁶. Nieco wcześniej odbyło się w Warszawie spotkanie inauguracyjne oficjalne funkcjonowanie biura prasowego KEP²⁰⁰⁷, do omówienia czego niniejszym przystępujemy.

4.2.2. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski w latach 1968-1993

O powołaniu przy KEP biura prasowego polscy biskupi zdecydowali oficjalnie podczas zebrania plenarnego na Jasnej Górze w maju 1968 roku²⁰⁰⁸. Kilka miesięcy później, we wrześniu 1968 r., na mocy formalnego dekretu prymasa Wyszyńskiego, A. Orszulik został oficjalnie pierwszym w historii polskiego Kościoła dyrektorem biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski²⁰⁰⁹. Rok później sekretarzem generalnym KEP

i przygotować próbny numer Biuletynu Informacyjnego (...). Zaprezentowałem go na Wielkanoc 1968 roku” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> [13. 05. 2023]).

²⁰⁰¹ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 75.

²⁰⁰² <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski> (17. 05. 2023). Ks. J. Kloch stwierdza w tym kontekście: „Biuro prasowe założył w 1968 roku bp Alojzy Orszulik, kiedy na prośbę kard. Wyszyńskiego zaczęto wydawać «Okólnik Episkopatu Polski» zawierający informacje z życia Kościoła. Wszystkie jego numery są zarchiwizowane w Sekretariacie KEP” (Aneks, VI, 14).

²⁰⁰³ <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski> (14. 05. 2023).

²⁰⁰⁴ „Ksiądz Prymas (...) polecił mi najpierw (...) przygotować próbny numer Biuletynu Informacyjnego” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> [13. 05. 2023]).

²⁰⁰⁵ Por. <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski> (12. 05. 2023).

²⁰⁰⁶ Por. <http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> (13. 05. 2023).

²⁰⁰⁷ „Zanim ukazał się [pierwszy] numer [*Pisma Okólnego*], [prymas] polecił (...) zaprosić zainteresowanych biskupów i sam przybył na spotkanie organizacyjne do budynku Nuncjatury Apostolskiej przy Al. I Armii Wojska Polskiego 12” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> [13. 05. 2023]).

²⁰⁰⁸ Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 104.

²⁰⁰⁹ „Dekretem z 18 września 1968 r. zostałem mianowany przez kardynała Wyszyńskiego jako przewodniczącego Konferencji Episkopatu, Kierownikiem Biura Prasowego Episkopatu” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> [13. 05. 2023]).

został bp Bronisław Dąbrowski²⁰¹⁰, a dwa lata później, w roku 1970, funkcjonowanie biura zostało uznane przez władze PRL²⁰¹¹.

Przygotowywane przez biuro prasowe KEP na maszynach do pisania²⁰¹² *Pismo Okólne* zastąpiło publikowane od 1962 r. *Zestawienie bibliograficzne*²⁰¹³. Ukazywało się ono co tydzień²⁰¹⁴. Od 1972 r., aż do przemian ustrojowych (dokładnie do roku 1990²⁰¹⁵) wydawano je dodatkowo jako miesięcznik informacyjny w języku francuskim²⁰¹⁶.

Od samego początku funkcjonowania biura prasowego KEP, w jego działalność były wpisane rudymenty takie, jak:

- 1) walka z dezinformacją²⁰¹⁷ (i tym, co dziś nazywa się *fake-newsami*²⁰¹⁸);
- 2) funkcje informacyjna i wewnątrzinstytucjonalna²⁰¹⁹;
- 3) publikowanie i komentowanie oświadczeń KEP²⁰²⁰;

²⁰¹⁰ Por. Aneks, I, 1. Por. także: <https://www.csw2020.com.pl/biogram/bronislaw-dabrowski/> (12. 05. 2023).

²⁰¹¹ „Był to byt – wedle tamtych czasów – wewnątrzkościelny. Jako Biuro Prasowe został on uznany przez władze państwowe dopiero w dwa lata później” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-oroszulik-sac.html>) [13. 05. 2023]).

²⁰¹² „Oczywiście biuletyn ten mógł wtedy być wydawany tylko w maszynopisach. Urządzeniami powielającymi były zwykle maszyny do pisania. Trzeba było je kupić. Ksiądz Prymas na wszystko znalazł środki” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-oroszulik-sac.html>) [13. 05. 2023]); „Do przepisania (...) pisma używano maszyn, gdyż nie było możliwości druku ze względu na wszechobecną cenzurę. «Biuletyn był redagowany w budynku Nuncjatury Apostolskiej, na początku prymas Wyszyński polecił mi, żebym kupił w *Pewexie* dwie maszyny, zatrudniliśmy siostry, które na nich pisały. Z czasem maszyny się psuły i trzeba było kupić większe (...)» – mówi bp Orszulik” (<https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski>) [13. 05. 2023]).

²⁰¹³ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 75.

²⁰¹⁴ „Głównym zadaniem biura prasowego KEP było monitorowanie wydarzeń z życia Kościoła i wydawanie cotygodniowego Biuletynu Informacyjnego pod nazwą *Pismo Okólne*” (<https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski>) [13. 05. 2023]).

²⁰¹⁵ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 181.

²⁰¹⁶ „Po czterech latach działalności biura prasowego zaczęto wydawać także biuletyn informacyjny w języku francuskim” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 104). Por. także: M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 181.

²⁰¹⁷ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 74-75.

²⁰¹⁸ Zgodnie z pochodzącą z roku 2018 definicją zaproponowaną przez amerykańską badaczkę mediów, prof. B. Kalsnes, *fake-news* to najczęściej sensacyjna wiadomość oparta na fałszywych bądź częściowo fałszywych przesłankach, mająca za cel wprowadzenie w błąd odbiorców oraz osiągnięcie w związku z tym określonych korzyści (por. https://www.academia.edu/37983073/Fake_News) [1. 05. 2023]).

²⁰¹⁹ „Zadaniem Biura Prasowego miało być informowanie duchowieństwa i wiernych o pracach Kościoła, Episkopatu i poszczególnych diecezji (...). Był to byt (...) wewnątrzkościelny” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-oroszulik-sac.html>) [13. 05. 2023]); „[*Pismo Okólne*] było to niepodlegające cenzurze, wewnątrzkościelne wydawnictwo informujące o życiu Kościoła w Polsce i na świecie” (<https://doxa.fm/slider/pol-wieku-biura-prasowego-episkopatu-polski>) [12. 05. 2023]).

²⁰²⁰ „Kaźda Konferencja Plenarna Episkopatu była bardzo ciekawa, dlatego że była żywa wymiana zdań. Najczęściej były to wypowiedzi uczestników Konferencji, a nie tylko teksty pisane. Dopiero z tej żywej dyskusji powstawały później dokumenty. Tak kształtowały się np. komunikaty z Konferencji Plenarnej

- 4) polskojęzyczna komunikacja krajowa i zagraniczna²⁰²¹ oraz komunikacja zagraniczna w języku obcym²⁰²²;
- 5) utrzymywanie relacji z otoczeniem wewnętrznym i zewnętrznym (eklezyjnym i państwowym)²⁰²³;
- 6) bezpośredni dostęp dyrektora BP KEP do przełożonego oraz uczestnictwo dyrektora BP KEP w spotkaniach KEP²⁰²⁴;
- 7) ustanowienie dyrektora BP KEP na drodze formalnej, poprzez dekret²⁰²⁵;
- 8) współpraca BP KEP z adekwatnymi podmiotami diecezjalnymi w Polsce²⁰²⁶;
- 9) praca zespołowa w ramach biura prasowego KEP²⁰²⁷;
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej przez BP KEP²⁰²⁸;
- 11) prowadzenie przez BP KEP monitoringu mediów²⁰²⁹;

Episkopatu. Ten styl został zachowany do dzisiaj” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> [13. 05. 2023]).

²⁰²¹ „Przewożony na różne sposoby za granicę, stanowił przez długi czas jedyne źródło informacji o życiu Kościoła w Polsce, m. in. dla *Radia Wolna Europa* (...). Co tydzień jeździłem na lotnisko i prosiłem różne osoby o przewiezenie biuletynu do Watykanu” (<https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski> [13. 05. 2023]).

²⁰²² „Początkowo niewielki biuletyn rozrastał się, raz w miesiącu wychodził w języku francuskim” (<https://episkopat.pl/pol-wieku-biura-prasowego-episkopatu-od-biuletynu-do-twittera/> [15. 05. 2023]).

²⁰²³ „Do zadań, jakie powierzył mi Ksiądz Prymas, nie należała tylko informacja prasowa, ale także inne kwestie z zakresu spraw publicznych: stosunków Kościół-Państwo, stosunków Episkopat Polski-Stolica Apostolska” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> [13. 05. 2023]).

²⁰²⁴ „Chciałbym chociaż krótko powiedzieć o stylu kierowania posiedzeniem Konferencji Plenarnej Episkopatu przez Prymasa Tysiąclecia. Ksiądz Prymas Stefan Kardynał Wyszyński często zapraszał przed Konferencją i spotkaniem Rady Głównej najpierw arcybiskupa Bronisława Dąbrowskiego, a potem także mnie. Prowadził z nami rozmowy dotyczące jasnego rozeznania problemów Kościoła, stosunków Kościół-Państwo” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> [13. 05. 2023]).

²⁰²⁵ „Dekretem (...) zostałem mianowany (...) Kierownikiem Biura Prasowego Episkopatu” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> [13. 05. 2023]).

²⁰²⁶ „[Na spotkanie inauguracyjne] zaproszeni zostali m. in. (...) ówczesny arcybiskup Bolesław Kominek metropolita wrocławski oraz wydelegowani przez kurie biskupie księża referenci, którzy mieli zostać korespondentami diecezjalnymi Biura Prasowego. Tam też odbyła się pierwsza narada, zebranie niejako redakcji i wytyczenie kierunku działalności Biura Prasowego” (<http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> [13. 05. 2023]); „Diecezje dostarczały wiadomości na specjalnym papierze z podpisem korespondenta i z pieczęcią, chodziło o zabezpieczenie się przed podrzucaniem nam fałszywych wiadomości przez Służbę Bezpieczeństwa” (<https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski> [14. 05. 2023]).

²⁰²⁷ „Alojzy Orszulik (...) wraz z niewielkim zespołem rozpoczął wydawanie biuletynu (...). Informacje z *Radia Watykańskiego* nasłuchiwała siostra Alicja. Początkowo niewielki biuletyn rozrastał się (...). To była mozolna praca” (<https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski> [12. 05. 2023]).

²⁰²⁸ Por. <http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alojzy-orszulik-sac.html> (13. 05. 2023). Por. także: <https://doxa.fm/slider/pol-wieku-biura-prasowego-episkopatu-polski/> (12. 05. 2023).

²⁰²⁹ „Głównym zadaniem biura prasowego KEP było monitorowanie wydarzeń z życia Kościoła” (<https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski> [13. 05. 2023]).

12) prowadzenie przez BP KEP działalności opartej na profesjonalnych standardach dziennikarskich (BP KEP wzorowało się na uruchomionej w 1944 roku²⁰³⁰ *Polskiej Agencji Prasowej*²⁰³¹).

Warto zauważyć, iż powołując do istnienia własne biuro prasowe oraz formalizując urząd jego dyrektora, Konferencja Episkopatu Polski nie powołała wówczas do istnienia urzędu swojego rzecznika prasowego.

Rozwijając swoją działalność, BP KEP funkcjonowało wedle powyższych standardów przez ćwierć wieku, czyli aż do roku 1993, który w omawianym kontekście, co omówimy poniżej, przyniósł znaczące zmiany.

4.2.3. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski w latach 1993-1998

Zarówno powołany w 1968 r. dyrektor BP KEP (wpierw ksiądz, a później biskup²⁰³²) A. Orszulik, jak również powołany w roku 1969 sekretarz generalny KEP, bp B. Dąbrowski, pełnili swe urzędy do roku 1993²⁰³³. Wówczas, zarówno jednego²⁰³⁴, jak i drugiego²⁰³⁵ z nich zastąpił bp Tadeusz Pieronek, któremu powierzając stanowisko sekretarza generalnego KEP, polscy biskupi zlecieli także funkcję dyrektora biura prasowego KEP, formalnie scalając w ten sposób oba urzędy na okres pięciu lat.

Bp T. Pieronek pełnił powierzone mu zadania przez jedną, pięcioletnią kadencję²⁰³⁶: „Aż do 1998 roku, łącząc funkcję sekretarza KEP i dyrektora biura prasowego KEP, to on najczęściej wypowiadał się w mediach w imieniu polskich biskupów”²⁰³⁷. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na fakt, iż mimo że bp Pieronek w praktyce wykonywał wiele zadań właściwych rzecznikowi prasowemu, to formalnie

²⁰³⁰ Por. <https://encenc.pl/agencja-informacyjna> (12. 05. 2023).

²⁰³¹ „Bp Orszulik wspomina, że jako wzór do redagowania posłużył mu biuletyn PAP” (<https://episkopat.pl/pol-wieku-biura-prasowego-episkopatu-od-biuletynu-do-twittera/> [13. 05. 2023]). Ks. J. Kloch stwierdza: „Biuro kierowane przez bpa Orszulika praktycznie pełniło wówczas funkcję kościelnej agencji informacyjnej” (Aneks, VI, 14).

²⁰³² „W latach 1968-1993 biurem prasowym KEP kierował Alojzy Orszulik – najpierw jako ksiądz, a w ostatnich latach, od 1989 roku, już jako biskup” (Aneks, I, 1).

²⁰³³ Bp P. Libera wspomina: „W latach 1969-1993 sekretarzem KEP był bp Bronisław Dąbrowski, a praktycznie w tym samym czasie, w latach 1968-1993 biurem prasowym KEP kierował Alojzy Orszulik” (Aneks, I, 1).

²⁰³⁴ „Bp. Orszulika zastąpił bp Tadeusz Pieronek, który jako sekretarz generalny był reprezentantem Kościoła w mediach” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 104); „Wówczas bp. Orszulika na stanowisku dyrektora Biura Prasowego zastąpił bp Tadeusz Pieronek, ówczesny sekretarz generalny KEP” (<https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski> [12. 05. 2023]).

²⁰³⁵ „W 1993 roku sekretarzem KEP został właśnie bp Tadeusz Pieronek i wówczas to on był także dyrektorem biura prasowego KEP” (Aneks I, 1).

²⁰³⁶ Por. <https://dorzeczy.pl/kraj/88268/politycy-i-dziennikarze-zegnaja-bp-pieronka.html> (12. 05. 2023).

²⁰³⁷ Aneks, I, 1.

nigdy nie był rzecznikiem KEP. Co prawda w 1999 roku²⁰³⁸, niedługo po zakończeniu swojej kadencji powiedział: „Sam rzecznikowałem”²⁰³⁹, a w roku 2004 przyznał: „Byłem (...) redaktorem naczelnym *Pisma Okólnego*, co na początku lat 90. oznaczało właściwie funkcję rzecznika prasowego”²⁰⁴⁰, jednak formalnie rzecz ujmując, skonstatował ostatecznie: „Biskupi nigdy nie mianowali mnie swoim rzecznikiem”²⁰⁴¹.

Gdy idzie o istotne dla omawianej przez nas tematyki przemiany roku 1993, wspomnieć należy, iż w roku tym utworzono także *Katolicką Agencję Informacyjną*²⁰⁴², która w znacznej mierze „przejęła funkcję zbierania i publikowania informacji o życiu Kościoła w Polsce”²⁰⁴³. Stąd, jak podkreśla Karnacewicz, w okresie, gdy głos w imieniu Konferencji Episkopatu Polski zabierał bp Pieronek, „biuro prasowe praktycznie nie miało zespołu redakcyjnego”²⁰⁴⁴. Potwierdzają to także konstatacje K. Dziewulskiej-Siwiek, która odnosząc się do lat 1993-1998 stwierdza: „Episkopat wówczas nie miał ani rzecznika, ani zespołu prasowego”²⁰⁴⁵. W podobnym tonie podsumowuje kadencję bp. Pieronka materiał prasowy dostępny na stronie internetowej BP KEP: „W latach 1993-1998 Biuro Prasowe praktycznie nie miało zespołu redakcyjnego”²⁰⁴⁶. Ks. J. Kloch²⁰⁴⁷ charakteryzuje omawiany okres w słowach: „W czasie sekretarzowania bp. Pieronka on sam, jednoosobowo odpowiadał za kontakt episkopatu z dziennikarzami

²⁰³⁸ Wypowiedziane w 1999 roku słowa bp. T. Pieronka zostały zacytowane w opracowaniu A. Drzycimskiego (por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 64). Ich źródło zostało przez Drzycimskiego przytoczone w następujący sposób: „Biskup Tadeusz Pieronek, Rozmowa w redakcji, «Głos Wielkopolski», 27-29. 03. 1999”. Autor niniejszej monografii podjął liczne próby dotarcia do archiwalnego numeru wskazanego przez Drzycimskiego pisma. W tym celu skontaktował się m. in. z redakcją (por. <https://gloswielkopolski.pl/redakcja-gloswielkopolski-glos-wielkopolski-i-nasze-miasto-kontakt-telefony-email/ar/c15-18106> [15. 05. 2023]), kilkoma bibliotekami, a także ze wskazaną przez pracownika redakcji (w trakcie rozmowy telefonicznej) Biblioteką Raczyńskich (por. <http://www.bracz.edu.pl/> [15. 05. 2023]), która archiwizuje dawne numery dziennika. Niestety, pomimo starań, intensywnego kontaktu telefonicznego i mailowego z Biblioteką Raczyńskich, a także godnej podziwu życzliwości pracowników redakcji oraz wspomnianej biblioteki, archiwalnego numeru z końca marca 1999 r. niestety nie udało się odnaleźć. Stąd przytaczamy w monografii wyłącznie te wypowiedzi bp. Pieronka, które zamieścił w swym opracowaniu Drzycimski.

²⁰³⁹ A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 64.

²⁰⁴⁰ M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 29.

²⁰⁴¹ M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 29.

²⁰⁴² Por. J. Zieliński, *Marketing polityczny w Internecie*, Warszawa 2012, s. 92.

²⁰⁴³ <https://episkopat.pl/pol-wieku-biura-prasowego-episkopatu-od-biuletynu-do-twittera/> (12. 05. 2023). Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 104.

²⁰⁴⁴ <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski> (12. 05. 2023).

²⁰⁴⁵ K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 104.

²⁰⁴⁶ <https://episkopat.pl/pol-wieku-biura-prasowego-episkopatu-od-biuletynu-do-twittera/> (13. 05. 2023).

²⁰⁴⁷ Ks. Józef Kloch był drugim w historii rzecznikiem KEP. Szczegółowo odniesiemy się do jego osoby i działań w dalszej części rozdziału.

i wypowiadał się w mediach”²⁰⁴⁸. O. A. Schulz²⁰⁴⁹ puentuje z kolei: „Faktycznie nie istniało wówczas żadne biuro”²⁰⁵⁰.

Jeśli chodzi o działania bp. Pieronka, należy zauważyć za o. Schulzem, iż „był bardzo otwarty na media i aktywny w środowisku dziennikarskim. Jako sekretarz episkopatu wykonał ogrom pracy”²⁰⁵¹, a „pracę na stanowisku sekretarza KEP i dyrektora biura prasowego opierał głównie o osobiste kontakty z dziennikarzami”²⁰⁵². Sam bp Pieronek początki swojej kadencji na stanowisku sekretarza i dyrektora biura prasowego KEP opisuje następująco: „Wszedłem do Episkopatu bez kompleksów, jako człowiek zupełnie nowy. Wcześniej nie miałem kontaktów ani z władzami, ani z prasą. Wszystko zaczęło się od dzwoniących telefonów. Jeżeli dziennikarz prosił o kilka słów, po prostu odpowiadałem na jego pytania. Prawda, że takie postępowanie stanowiło nieznaną dotąd w Episkopacie jakość. Nie zrodziło się jednak na skutek objawienia ani nie było efektem z góry zaplanowanej polityki informacyjnej. Po prostu zachowywałem się naturalnie”²⁰⁵³.

Na podstawie wypowiedzi bp. Pieronka²⁰⁵⁴ podsumowujących jego aktywność na stanowiskach sekretarza i dyrektora biura prasowego KEP, można wymienić następujące faktory charakteryzujące jego działania z zakresu eklezjalnego *public relations* lat 1993-1998:

- 1) zrozumienie świata mediów²⁰⁵⁵;
- 2) dyspozycyjność względem dziennikarzy²⁰⁵⁶;

²⁰⁴⁸ Aneks, VI, 14.

²⁰⁴⁹ O. Adam Schulz był następcą bp. Pieronka na stanowisku dyrektora BP KEP, a jednocześnie pierwszym w historii rzecznikiem KEP. Szczegółowo odnieśmy się do jego osoby i działań w dalszej części rozdziału niniejszego oraz w rozdziale piątym.

²⁰⁵⁰ Aneks, V, 8.

²⁰⁵¹ Aneks, V, 9.

²⁰⁵² Aneks, V, 8.

²⁰⁵³ M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 7.

²⁰⁵⁴ Bp T. Pieronek w sposób szeroki i wnikliwy podsumował swoją działalność medialną na omawianych przez nas stanowiskach w rozdziale pierwszym wywiadu-rzeki z 2004 roku (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004) pt. *Trzeba iść wszędzie. O tym, dlaczego biskup Pieronek nie każe dziennikarzom czekać pod drzwiami* (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 5-31).

²⁰⁵⁵ „Chcę służyć dziennikarzom, którzy poszukują prawdy i objaśniają ludziom otaczający ich świat” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 5).

²⁰⁵⁶ „Szczególnie ciężko było w czasie, gdy sekretarzo wałem Konferencji Episkopatu. Pierwsze telefony dzwoniły przed siódmą rano, a ostatnie – grubo po północy. Wychodziłem jednak z założenia, że taka jest właśnie moja rola. Zresztą z praktycznego punktu widzenia, co mogę zyskać, jeżeli od razu nie odbiorę telefonu? I tak będę musiał porozmawiać z dziennikarzem za dwie albo trzy godziny” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 9); „Skoro mogę przyjąć dziennikarza w tym momencie, skoro nie muszę kazać mu stać pod drzwiami, skoro mogę na moment wyjść z obrad Episkopatu do czekających od kilku godzin reporterów – dlaczego mam tak nie zrobić?” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 6).

- 3) szybkość działań komunikacyjnych²⁰⁵⁷;
- 4) otwartość na wszystkie media²⁰⁵⁸ (przy umiejętności udzielenia uzasadnionej odmowy współpracy²⁰⁵⁹);
- 5) świadomość (wpisującego się we wspomnianą w rozdziale pierwszym teorię *agenda-setting*) zjawiska tzw. sensacyjności medialnej²⁰⁶⁰;
- 6) świadomość nierzetelności (a niekiedy wręcz antykościelności) niektórych mediów²⁰⁶¹;
- 7) świadomość konieczności uproszczenia języka kościelnej komunikacji²⁰⁶²;
- 8) uwzględnianie funkcji ewangelizacyjnej²⁰⁶³ (przy zachowaniu pierwszeństwa funkcji informacyjnej²⁰⁶⁴);
- 9) uwzględnianie funkcji wizerunkowej²⁰⁶⁵;

²⁰⁵⁷ „[Biskupi] uważali, że trzeba dozować wiadomości i mówić o wydarzeniach z opóźnieniem, które wykrusza z nich całą wartość i wigor. Tymczasem kontakty z prasą nauczyły mnie, że liczy się tylko pierwszy komentarz. Potem można prostować, dementować, ale sprawy nie da się już odkręcić i nikt tych tłumaczeń nie słucha” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 31).

²⁰⁵⁸ „Dialog leży u podstaw, w naturze Kościoła. Jezus spotykał się, jadł i pił nawet z celnikami i nierządnicami. Dlaczego biskup miałby unikać dziennikarzy?” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 31).

²⁰⁵⁹ „Nie wystąpiłbym nigdy np. w tygodniu *Nie* czy innych pismach o profilu zdecydowanie amoralnym. Nigdy nie udzieliłbym wywiadu brukowcowi. Kiedyś zadzwoniła do mnie dziennikarka z pisma *Skandale* i zapytała o rozmowy św. Franciszka ze zwierzętami. Odmówiłem wypowiedzi. Po drugiej stronie słuchawki zapadła cisza, a potem pytanie: «Dlaczego?». Mówię: «Nie odpowiada mi już sam tytuł pisma, nie mam zamiaru stroić sobie ze św. Franciszka żartów ani robić sensacyjek»” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 13).

²⁰⁶⁰ „Nie jestem do końca przekonany, że dziennikarze mogą dziś stwierdzić z czystym sumieniem, iż robią, co trzeba. Po 1989 roku także dla mediów otworzyła się zupełnie nowa przestrzeń, którą należałoby sensownie wykorzystać. Niektórym dziennikarzom taka praca idzie wyśmienicie, inni radzą sobie jako tako, ale nie brak takich, którzy gonią wyłącznie za sensacją” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 12).

²⁰⁶¹ „Niestety, media działają czasem na zasadzie upatrzonego wroga bądź upatrzonej ofiary. Dziwnym zbiegiem okoliczności ofiarą takich manipulacji bardzo często padają księża katolicy (...). Nie mam pretensji do dziennikarzy, że ujawniają afery. Zło trzeba piętnować (...), [ale] szukajmy zła wszędzie, gdzie istnieje, a nie koncentrujmy się wyłącznie na grzechach ludzi Kościoła” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 18-19).

²⁰⁶² „[Ważne jest], by do biskupów i księży docierała świadomość, że my musimy się dobrze «sprzedawać», komunikować językiem zrozumiałym” (A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 64).

²⁰⁶³ „Obecność Kościoła w życiu społecznym nie może ograniczać się do katolickiego getta, podobnie jak działalność księdza nie może zamknąć się w środowisku chrześcijańskim – bo po cóż mamy nawracać nawróconych? Z chrześcijańskim świadectwem i Dobrą Nowiną trzeba iść do kręgów niekatolickich, ale otwartych na sprawy religii, a nawet do środowisk Kościołowi z założenia niechętnych lub wręcz wrogich” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 12).

²⁰⁶⁴ „Gdy dzwoni dziennikarz, księża często zabierają się do głoszenia homilii. A przecież nie o to chodzi. Nie mieszajmy gatunków: wywiad nie jest kazaniem, felieton nie jest artykułem publicystycznym, a z trzydzielnego komentarza dla gazety codziennej nie wolno robić ewangelicznej przypowieści” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 16).

²⁰⁶⁵ „Jako sekretarz generalny Episkopatu ponosiłem współodpowiedzialność za publiczny wizerunek Kościoła w Polsce. Wypowiedzi księdza Jankowskiego były sprzeczne z duchem Ewangelii, nauczaniem

- 10) uwzględnianie funkcji edukacyjnej (w zakresie profesjonalizacji słownictwa dziennikarzy²⁰⁶⁶);
- 11) odróżnianie stanowiska KEP²⁰⁶⁷ od głosu pojedynczych biskupów²⁰⁶⁸;
- 12) dostrzeganie obecnej w początkach własnej kadencji mentalności zamknięcia biskupów²⁰⁶⁹ i księży²⁰⁷⁰ względem mediów;
- 13) dostrzeganie i docenienie przemian w mentalności medialnej Kościoła²⁰⁷¹.

Kościola i mogły poważnie nadszarpnąć jego autorytet. Dlatego skontaktowałem się z arcybiskupem Gocłowskim i wspólnie omówiliśmy postępowanie wobec księdza Jankowskiego. Do niczego arcybiskupa nie zmuszałem, sam był przekonany o potrzebie podjęcia zdecydowanych kroków” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 25).

²⁰⁶⁶ „W początkach moich kontaktów z prasą bardzo często zdarzało się, że dziennikarze nie potrafili nazwać rzeczy po imieniu, nie znali języka, którym można byłoby mówić adekwatnie o sprawach wiary i Kościoła. Opisywali Kościół identycznie jak państwo. Dużo było schematyzmu, pokazywania wiary w kategoriach czarno-białych. Choć niektórzy dziennikarze nadal trzymają się klisz i stereotypów, nauczyli się przynajmniej poprawnego słownictwa, które pozwala przedstawić kościelną rzeczywistość w innej szacie niż instytucje świeckie” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 12).

²⁰⁶⁷ „Pokutuje peerelowska mentalność, że jedność Episkopatu polega na jednym zdaniu wypowiedzianym tylko przez prymasa. W tamtym czasie takie rozumowanie było zasadne: „Kościół był ze wszystkich stron atakowany przez system totalitarny. Jednak z chwilą, gdy uzyskaliśmy wolność, jedności nie możemy traktować jako myślenia, które nie dopuszcza wątpliwości oraz innych wizji świata – zgodnych z chrześcijańskim przesłaniem – niż te, które prezentuje prymas, przewodniczący czy rzecznik Episkopatu. Byłoby rzeczą zdumiewającą, a zarazem bardzo szkodliwą, gdyby biskupi działali pod dyktando. Istotne jest, żeby zachować jedność w sprawach wiary i moralności. I tu nie dostrzegam żadnych różnic w łonie polskiego Episkopatu. W sprawach zasadniczych – jak choćby poszanowanie życia od poczęcia do naturalnej śmierci – jesteśmy absolutnie zgodni. W sprawach drugorzędnych – nie musimy konsultować między sobą naszych sądów. Każdy biskup wyposażony jest przez Stolicę Apostolską w autorytet, który nie podlega oszacowaniu przez innych biskupów. Mam prawo wyrażać własne sądy, nie konsultując ich z innymi biskupami, dopóki moje opinie nie są sprzeczne ze stanowiskiem Stolicy Apostolskiej. Za to, co mówię, sam ponoszę odpowiedzialność. *Roma locuta, causa finita* – tylko Watykan mógłby mi powiedzieć, żebym siedział cicho” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 28-29).

²⁰⁶⁸ „Zdarza się czasem, że ktoś do mnie dzwoni, ale muszę odmówić wypowiedzi, bo się na danym temacie nie znam. Czasem uchylam się też od odpowiedzi na pytania dotyczące jakichś lokalnych konfliktów w Kościele. Bo nie mogę być dyżurnym komentatorem wszystkiego, co dzieje się w Polsce, a sprawę powinien najpierw skomentować odpowiedzialny za diecezję biskup czy proboszcz z danej parafii” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 16).

²⁰⁶⁹ „W Episkopacie utrzymuje się przekonanie, że Kościół jest sferą tajemniczą, o której ludziom nie należy zbyt wiele mówić. Nie zgadzam się z takim myśleniem. Przecież to nie są prywatne sprawy hierarchów, ale sprawy Kościoła – czyli Ludu Bożego. Tymi informacjami zainteresowani są w równym stopniu biskupi i wierni. Świeccy w Kościele – podobnie jak obywatele w państwie – mają prawo do informacji. Czasem są dyskretne kwestie, Episkopat prowadzi różne poufne rozmowy, rozstrzyga mogące budzić zgorzniecie incydenty, kontaktuje się ze sponsorami – takie rzeczy nie muszą iść od razu w eter. O reszcie należy jednak informować wiernych wyczerpująco i szybko, żeby potem mieć wolne ręce i czyste sumienie” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 31); „Powinna się rozszerzyć świadomość tego, że Kościół musi być obecny w mediach” (A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 64).

²⁰⁷⁰ „Są księża, którzy utrzymują, że duchownym wolno wypowiadać się tylko w mediach katolickich, a najlepiej kościelnych, podporządkowanych biskupom diecezjalnym. Pytam: gdzie są takie media i jaki mają zasięg?” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 11-12).

²⁰⁷¹ „Wiele już się zmieniło na lepsze. Coraz więcej biskupów wypowiada się w prasie. Księża coraz częściej występują w telewizji, także w programach niezwiązanych *stricte* z religią” (M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 17).

Mimo że (jak wspomniano) aż do końca kadencji bp. Pieronka, KEP nie miała swojego rzecznika, podkreślić należy, iż w poprzednim *Statucie Konferencji Episkopatu Polski* (z dnia 16 września 1995 r.) po raz pierwszy w historii polskiego Kościoła stworzono prawną możliwość ustanowienia urzędu i powołania rzecznika KEP²⁰⁷² (do czego nawiążemy w dalszej części rozdziału). Okoliczności te doprowadziły do sytuacji dość problematycznej: od 1993 roku bp. Pieronek wypowiadał się w mediach jako dyrektor (stanowionego przez niego samego, jednoosobowego) biura prasowego KEP, a jednocześnie, mimo istniejącej od 1995 r. prawnej możliwości, nigdy nie robił tego jako rzecznik KEP. Stąd też bp Pieronek (jak opisuje to o. A. Schulz) „wszedł w rolę nieformalnego rzecznika episkopatu”²⁰⁷³, co stało się źródłem pewnych nieporozumień i napięć: „z jednej strony to dobrze, że nie bał się mediów, natomiast pewna trudność polegała na tym, że w swoich wypowiedziach bp Pieronek nie zawsze przedstawiał stanowisko całego episkopatu, a swoje własne. To się w pewnym momencie zaczęło mieszać: merytoryczny przekaz ogółu biskupów z jego prywatnym rozumieniem spraw”²⁰⁷⁴. Ostatecznie (jak zostanie to szczegółowo przedstawione w dalszej części rozdziału), w roku 1998 Konferencja Episkopatu Polski, nie powierzając bp. Pieronkowi drugiej kadencji, powołała na swojego sekretarza bp. P. Libere²⁰⁷⁵. Urząd dyrektora biura prasowego oddzielono natomiast od funkcji sekretarza generalnego, łącząc go z funkcją rzecznika KEP i w ten sposób realizując w praktyce (wynikającą z ówczesnego *Statutu KEP*²⁰⁷⁶) podległość biura i rzecznika sekretarzowi generalnemu. Na pierwszego w historii rzecznika KEP nie został wybrany członek KEP (biskup), ale kapłan zakonny (niediecezjalny), jezuita, wspomniany o. Adam Schulz²⁰⁷⁷.

Niezależnie od wspomnianych wyżej napięć charakteryzujących czas pełnienia przez bp. Pieronka urzędu dyrektora biura prasowego oraz sekretarza KEP, zwłaszcza w drugiej połowie kadencji, czyli w latach 1995-1998 (a także dostrzeganego w jego wypowiedziach negatywnego stosunku do decyzji episkopatu z 1998 roku o powierzeniu funkcji rzecznika osobie spoza grona biskupów, o czym wspomnimy w dalszej części pracy), należy stwierdzić, iż wniósł on istotny wkład w nawiązanie przez KEP relacji

²⁰⁷² Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 11.

²⁰⁷³ Aneks, V, 9.

²⁰⁷⁴ Aneks, V, 9.

²⁰⁷⁵ „Dnia 1 maja 1998 roku wybrano mnie na sekretarza KEP po biskupie Tadeuszu Pieronku” (Aneks, I, 1).

²⁰⁷⁶ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 11.

²⁰⁷⁷ Por. Aneks, I, 1.

z polskim środowiskiem dziennikarskim oraz przedstawicielami licznych mediów²⁰⁷⁸. Koniec swojej kadencji podsumował w słowach: „Oczywiście nadal wielu biskupów nie chce zabierać głosu w mediach, ale z pewnością w Episkopacie obumarło już przekonanie, że w świeckiej prasie czy telewizji z zasady nie należy się pojawiać”²⁰⁷⁹.

4.2.4. Kontekst działalności biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski w ostatnich latach XX wieku

Jak wspomnieliśmy, rok 1998 wiązał się z istotnymi dla funkcjonowania biura prasowego KEP przekształceniami, spośród których kluczowe okazały się przede wszystkim oddzielenie funkcji sekretarza generalnego KEP od funkcji dyrektora biura prasowego KEP oraz formalne ustanowienie rzecznika KEP. Ponadto, od pięciu lat działała już wówczas *Katolicka Agencja Informacyjna*. Samego zaś biura prasowego KEP, mimo jego formalnego istnienia, w praktyce nie współtworzyli żadeni pracownicy.

Pracujący wcześniej w nuncjaturze²⁰⁸⁰ bp Piotr Libera, powołany na stanowisko sekretarza KEP w miejsce bp. Tadeusza Pieronka, odnosząc się do stanu BP KEP z początku swojej kadencji stwierdza: „Stan, jaki zastałem po objęciu funkcji sekretarza KEP był taki, że biuro prasowe funkcjonowało od lat, natomiast formalnie nie było jeszcze rzecznika KEP. To taki ewenement: biuro prasowe istnieje od 1968 roku, a funkcja rzecznika KEP od 1998 roku. Kiedy rozpocząłem pracę jako sekretarz KEP, było parę spraw do uporządkowania w kwestii relacji z mediami”²⁰⁸¹.

Jeśli chodzi o wspomnianą konieczność uporządkowania istotnych dla BP KEP kwestii, pierwszą z nich była niewątpliwie sama jego reaktywacja: „Trzeba pamiętać, że

²⁰⁷⁸ Por. <https://www.tvp.info/40600031/nie-zyje-bp-tadeusz-pieronek> (12. 05. 2023).

Por. także: <https://www.tygodnikpowszechny.pl/ksiadz-od-brzdaca-157125> (12. 05. 2023).

Por. także: <https://www.radiomaryja.pl/kosciol/zalobna-msza-sw-z-importa-sp-ks-bp-tadeusza-pieronka-do-katedry-na-wawelu/> (12. 05. 2023). Por. także: <https://tvn24.pl/polska/tadeusz-pieronek-nie-zyje-mial-84-lata-ra895461-2410760> (12. 05. 2023).

²⁰⁷⁹ M. Zajac, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zajac*, Kraków 2004, s. 17.

²⁰⁸⁰ Bp Piotr Libera w latach 1989-1996 był sekretarzem nuncjusza apostolskiego w Polsce. Odnosząc się do początków reorganizacji biura prasowego KEP w roku 1998, stwierdził w rozmowie z nami: „W tym kontekście bardzo pomocne okazało się dla mnie doświadczenie siedmiu lat pracy w nuncjaturze apostolskiej (1989-1996)” (Aneks, I, 2). Zapytany o to, jak doświadczenia z nuncjatury wykorzystywał w swojej współpracy z BP KEP jako SG KEP, odpowiedział: „Pracując w nuncjaturze, mogłem uczestniczyć m. in. w reorganizacji struktury Kościoła katolickiego w Polsce, przyglądałem się tworzeniu nowych diecezji i ich granic oraz brałem udział w przygotowaniach do trzech wizyt apostolskich Ojca Świętego w Polsce (1991, 1995 i 2002). Przy tych wszystkich dziełach każdorazowo, na nowo doświadczałem, że Kościół to nie martwe struktury, ale ludzie: pasterze, osoby konsekrowane i świeccy, i że wszyscy w tych sprawach są jednakowo ważni i jednakowo zatroskani” (Aneks, I, 3).

²⁰⁸¹ Aneks, I, 2.

mimo kilku dekad istnienia, biuro było reaktywowane czy wręcz reanimowane dopiero w 1998 roku, za bp. Libery²⁰⁸². Kolejnym krokiem w stronę odnowy działalności biura był wybór jego dyrektora. Bp Libera wspomina: „W maju ja zostałem sekretarzem KEP, a miesiąc później, w czerwcu 1998 roku dyrektorem biura prasowego i pierwszym w historii formalnym rzecznikiem KEP polscy biskupi wybrali o. Adama Schulza, jezuitę²⁰⁸³ (co omówimy szczegółowo w rozdziale piątym, dedykowanym bezpośrednio rzecznikowi KEP).

Początki funkcjonowania biura pod własną dyrekcją o. Schulz opisuje w sposób następujący: „Musiałem wszystko zainicjować: nawiązać kontakty z mediami, otworzyć episkopat na media, zorganizować biuro. To było osvajanie Kościoła z mediami i mediów z Kościołem. Wbrew pozorom, nie było to łatwe²⁰⁸⁴; „Funkcja rzecznika formalnie nie istniała, to wiemy. Formalnie istniało biuro prasowe, ale jego w praktyce też nie było. Biuro rzecznika tworzyłem od zera, otrzymałem jedynie komputer po bp. Tadeuszu. Takie były czasy. Resztę musiałem organizować sam. Na szczęście ludzie z zewnątrz, znajomi z Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich i inne życzliwe osoby okazali się pomocni. Miałem gdzie zasięgnąć rady w kwestiach medialnych i organizacyjnych²⁰⁸⁵. Dodaje: „Był to czas organizowania wszystkiego od zera. Trzeba było nawiązać regularne i profesjonalne kontakty z poszczególnymi mediami i redakcjami. Udroźnialiśmy te kanały, określaliśmy standardy współpracy. Takie rozmowy i spotkania przebiegały oczywiście bardzo różnie, natomiast praktycznie zazwyczaj były owocne²⁰⁸⁶. Warto dodać, iż w początkowej fazie reorganizacji BP KEP, jego nowy dyrektor konsultował się także ze swoim poprzednikiem: „Z bp. Pieronkiem miałem bardzo dobre kontakty. Na początku mieliśmy parę spotkań, natomiast nie był w stanie udzielić mi zbyt wielu konkretnych porad czy wskazać jakichś formalnych rozwiązań bądź sformalizowanych praktyk, ponieważ swoją pracę na stanowisku sekretarza KEP i dyrektora biura prasowego opierał głównie o osobiste kontakty z dziennikarzami. Faktycznie nie istniało wówczas żadne biuro²⁰⁸⁷.

Jeśli chodzi o siedzibę biura prasowego polskiego episkopatu, pierwszy rzecznik KEP wspomina: „Pomieszczenia na biuro dostałem od razu. Najpierw mieściły się one w budynku przy ulicy Żytniej a po roku przenieśliśmy się do budynku Sekretariatu KEP na

²⁰⁸² Aneks, VI, 29.

²⁰⁸³ Aneks, I, 1.

²⁰⁸⁴ Aneks, V, 2.

²⁰⁸⁵ Aneks, V, 10.

²⁰⁸⁶ Aneks, V, 6.

²⁰⁸⁷ Aneks, V, 8.

trzecie piętro i tam są one do dziś”²⁰⁸⁸. „Moje biuro mieści się w budynku sekretariatu KEP”²⁰⁸⁹, potwierdza obecny dyrektor BP KEP, o. Leszek Gęsiak.

4.3. Specyfika funkcjonowania biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Jak zapowiedziano na początku niniejszego rozdziału, specyfikę funkcjonowania biura prasowego KEP scharakteryzujemy w oparciu o treść adekwatnych dokumentów KEP oraz analizę instytucjonalnych aspektów funkcjonowania BP KEP i jego współpracy z wybranymi (strukturalnymi i medialnymi) podmiotami związanymi z KEP, jak również w odniesieniu do kwestii takich, jak finansowanie BP KEP oraz zatrudnienie i kompetencje jego pracowników, czy wreszcie poświęcając uwagę podejmowanym przez BP KEP działaniom oraz wykorzystywanym przez nie narzędziom, w tym kanałom komunikacyjnym.

4.3.1. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski w perspektywie dokumentów KEP

W zakresie podejmowanej przez nas tematyki, za istotne dokumenty KEP uznać należy zarówno poprzednie, jak i aktualne statuty i regulaminy KEP, jak też obowiązujący przez jeden rok dokument odnoszący się bezpośrednio do pracy RP i BP KEP, czy wreszcie trzy (jeden zniesiony w roku 2023 oraz dwa pochodzące z ostatnich lat) dokumenty KEP odnoszące się do eklezjalnego rzecznictwa prasowego oraz do aktywności wybranych podmiotów eklezjalnych w mediach. Łącznie mamy w tym względzie do czynienia z ośmioma dokumentami KEP:

- 1) poprzednim *Statutem Konferencji Episkopatu Polski* z 1995 roku;
- 2) poprzednim *Regulaminem Konferencji Episkopatu Polski* z 1996 roku;
- 3) *Regulaminem Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski* z 1999 roku (wprowadzonym *ad experimentum* na okres jednego roku);
- 4) obowiązującymi do roku 2023 *Normami Konferencji Episkopatu Polski dotyczącymi występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych* z 2004 roku;
- 5) obowiązującym obecnie *Statutem Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku;

²⁰⁸⁸ Aneks, V, 5.

²⁰⁸⁹ Aneks, VIII, 6.

- 6) obowiązującym obecnie *Regulaminem Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku;
- 7) obowiązującą obecnie instrukcją KEP pt. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski* z 2021 roku;
- 8) obowiązującym obecnie *Dekretem ogólnym Konferencji Episkopatu Polski w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach* z 2023 roku.

Po dokonaniu analizy wszystkich z ośmiu adekwatnych dokumentów KEP należy stwierdzić, że:

- 1) poprzedni *Statut Konferencji Episkopatu Polski*²⁰⁹⁰ z 1995 roku po raz pierwszy w sposób formalny podjął kwestię powołania biura prasowego KEP. Bezpośrednio odniósł się do niego (wyłącznie) w artykule nr 35: „Sekretarzowi generalnemu podlega Biuro prasowe, które przez rzecznika Konferencji, powołanego przez Zebranie plenarne, utrzymuje kontakty ze środkami społecznego przekazu i wydaje organ urzędowy Konferencji”²⁰⁹¹;
- 2) poprzedni *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski*²⁰⁹² z 1996 roku nie odnosił się bezpośrednio do instytucji biura prasowego KEP, jednak cztery jego punkty (5., 32., 51., 63.) zawierały przepisy dotyczące działalności, która obecnie podejmowana jest przez biuro prasowe i rzecznika KEP. Chodziło dokładnie o kontakty z mediami (5.), a także o sporządzanie i publikowanie komunikatów końcowych z Zebrań Plenarnych (32.) oraz z sesji Rady Stałej (51.). W dokumencie była też mowa o ustanowieniu urzędów Sekretariatu KEP i określeniu ich zadań (63.), co stało się podstawą do powołania w 1998 r. urzędu rzecznika KEP (na co zwrócimy jeszcze uwagę w dalszej części rozdziału);
- 3) *Regulamin Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*²⁰⁹³ z 1999 roku (wprowadzony *ad experimentum* na okres jednego roku²⁰⁹⁴) w sposób bezpośredni odnosił się do instytucji biura prasowego KEP w czterech

²⁰⁹⁰ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 7-12.

²⁰⁹¹ *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 11.

²⁰⁹² Por. *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 21-30.

²⁰⁹³ Tekst *Regulaminu Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski* z 1999 roku nie został opublikowany w *Aktach Konferencji Episkopatu Polski*. Skan jego wersji drukowanej otrzymaliśmy dzięki uprzejmości Sekretariatu Generalnego Konferencji Episkopatu Polski. Za zgodą Kierownika Biura Sekretariatu KEP, ks. dr. Rafała Zaleskiego, dołączamy dokument do aneksu niniejszej monografii (por. Aneks, XVIII), wyrażając wdzięczność za udzielone pozwolenie.

²⁰⁹⁴ Por. Aneks, XVIII, § 19.

- paragrafach (1., 3., 5., 6.). W paragrafie nr 1 po raz pierwszy użyto terminu: „dyrektor biura prasowego KEP”²⁰⁹⁵, jednocześnie łącząc go z funkcją rzecznika KEP. W paragrafie nr 3 była mowa o tym, iż rzecznik KEP, raz do roku ma przedstawiać zebraniu plenarnemu KEP sprawozdanie z działalności biura prasowego KEP²⁰⁹⁶. Paragraf nr 5 określił zależność rzecznika i biura od sekretarza KEP²⁰⁹⁷, natomiast w paragrafie nr 6 stwierdzono, iż BP KEP wraz z rzecznikiem KEP mają utrzymywać kontakty z KAI oraz innymi mediami²⁰⁹⁸;
- 4) obowiązujące do roku 2023 *Normy Konferencji Episkopatu Polski dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*²⁰⁹⁹ z 2004 roku nie odnosiły się do instytucji biura prasowego KEP (ani w sposób bezpośredni, ani też pośredni);
 - 5) obowiązujący obecnie *Statut Konferencji Episkopatu Polski*²¹⁰⁰ z 2009 roku odnosi się do biura prasowego (wyłącznie) w artykule nr 40 (w sposób niemal identyczny, jak wspomniany wcześniej artykuł nr 35 *Statutu KEP* z 1995 roku): „Sekretarzowi Generalnemu podlega Biuro prasowe, kierowane przez Rzecznika Konferencji, wybranego przez Zebranie plenarne, utrzymującego kontakty ze środkami społecznego przekazu. Biuro prasowe wydaje organ urzędowy Konferencji”²¹⁰¹;
 - 6) obowiązujący obecnie *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski*²¹⁰² z 2009 roku odnosi się do biura prasowego w sposób pośredni, przy okazji omawiania zadań

²⁰⁹⁵ „[Rzecznik KEP] kieruje (...) Biurem Prasowym KEP, którego jest Dyrektorem” (Aneks, XVIII, § 1).

²⁰⁹⁶ Por. Aneks, XVIII, § 3.

²⁰⁹⁷ „Rzecznik KEP (...) jak i kierowane przez niego Biuro Prasowe bezpośrednio podlegają Sekretarzowi Generalnemu KEP” (Aneks, XVIII, § 5).

²⁰⁹⁸ „Rzecznik KEP poprzez Biuro Prasowe KEP utrzymuje stałe kontakty z Katolicką Agencją Informacyjną i z wszystkimi innymi osobami i instytucjami odpowiedzialnymi za środki przekazu” (Aneks, XVIII, § 6).

²⁰⁹⁹ Por. *Normy KEP dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 10/2005, s. 74-76.

²¹⁰⁰ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 14-19.

²¹⁰¹ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 18.

²¹⁰² *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku nie został opublikowany w *Aktach Konferencji Episkopatu Polski*. Dzięki uprzejmości sekretariatu KEP, autor niniejszej monografii, dla celów naukowych posiada tekst dokumentu w zasobach prywatnego archiwum badawczego. Sekretariat KEP, zezwalając na cytowanie adekwatnych ustępów, nie wyraża jednak zgody na publikowanie całego tekstu ani dołączanie go do aneksu dysertacji naukowych. Stąd interesujące nas fragmenty *Regulaminu KEP* z 2009 roku będziemy cytować bądź parafrazować na podstawie tekstu będącego w naszym posiadaniu, wskazując każdorazowo, iż opieramy się na zasobach naszego prywatnego archiwum badawczego.

rzecznika KEP. W paragrafie nr 72 wspomina on, iż biuro prasowe KEP jest kierowane przez rzecznika KEP²¹⁰³;

- 7) obowiązująca obecnie instrukcja KEP pt. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*²¹⁰⁴ z 2021 roku nie odnosi się do biura prasowego KEP. Wspomina jedynie (w punkcie nr 15) o współpracy rzecznika diecezji z rzecznikiem KEP²¹⁰⁵ (do czego nawiążemy w kolejnym rozdziale);
- 8) obowiązujący obecnie²¹⁰⁶ *Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach*²¹⁰⁷ z 2023 roku nie odnosi się do instytucji biura prasowego KEP (ani w sposób bezpośredni, ani też pośredni).

Należy stwierdzić, iż omówione wyżej zapisy adekwatnych dokumentów KEP odnoszące się do funkcjonowania BP KEP, warunkują przede wszystkim:

- 1) podległość administracyjną instytucji BP KEP względem sekretarza KEP;
- 2) fakt kierowania BP KEP przez rzecznika KEP;
- 3) obowiązek wydawania przez BP KEP organu urzędowego KEP (*Akt KEP*);
- 4) obowiązek organizowania kontaktów KEP z mediami.

²¹⁰³ W paragrafie nr 72 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku pt. *Zadania Rzecznika* czytamy (cytat na podstawie tekstu *Regulaminu KEP* znajdującego się w archiwum prywatnym autora monografii): „Do zadań Rzecznika należy w szczególności:

- 1) prezentowanie stanowiska Konferencji Episkopatu Polski;
- 2) utrzymywanie bieżących kontaktów z dziennikarzami;
- 3) pomoc dziennikarzom w dostępie do informacji o działalności Konferencji oraz jej gremiów statutowych;
- 4) wspieranie Konferencji w kontaktach ze środkami społecznego przekazu;
- 5) kierowanie pracą Biura Prasowego”.

²¹⁰⁴ *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 137-139.

²¹⁰⁵ Por. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 138.

²¹⁰⁶ Dokument został promulgowany dn. 30. 03. 2023 r., a zawarte w nim przepisy weszły w życie dn. 20. 04. 2023 r. (por. <https://episkopat.pl/dekret-ogolny-kep-ws-wystepowania-duchownych-czlonkow-instytutow-zycia-konsekrowanego-stowarzyszen-zycia-apostolskiego-oraz-niektorych-wiernych-swieckich-w-mediach/> [21. 04. 2023]). W punkcie nr 17 stwierdza się, iż zastąpił on wspomniane wyżej *Normy Konferencji Episkopatu Polski dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych* z 2004 r. („Z chwilą wejścia w życie niniejszego Dekretu ogólnego tracą moc «Normy Konferencji Episkopatu Polski dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych» z 11-12 czerwca 2004 r.”, por. https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2023/03/Dekret_Ogolny_KEP_ws_wystepowania_w_mediach_2023_03_30.pdf [21. 04. 2023]).

²¹⁰⁷ https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2023/03/Dekret_Ogolny_KEP_ws_wystepowania_w_mediach_2023_03_30.pdf (13. 05. 2023).

4.3.2. Instytucjonalne aspekty działalności biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Z naszych badań wynika, iż w zakresie związanych ze strukturą KEP instytucjonalnych aspektów funkcjonowania BP KEP, należy zwrócić uwagę przede wszystkim na jego powiązania z: rzecznikiem KEP (dyrektorem BP KEP), sekretarzem generalnym KEP, podmiotami medialnymi powołanymi przez KEP (KAI i *Opoka*) oraz utworzonymi w ciągu ostatnich kilku lat dwiema nowymi agendami KEP (Biurem Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży oraz Biurem ds. Komunikacji Zagranicznej KEP). Za badawczo wartościowe uznać należy także odniesienie się do kwestii finansowania działalności BP KEP.

4.3.2.1. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski wobec jego dyrektora, rzecznika KEP oraz sekretarza generalnego KEP

Jak wspomniano, w strukturach Konferencji Episkopatu Polski, biuro prasowe funkcjonuje w ramach sekretariatu generalnego, podlegając pod sekretarza KEP. Jednocześnie jest kierowane przez dyrektora, będącego rzecznikiem KEP. SG KEP z lat 2007-2011 komentuje tę kwestię w sposób następujący: „BP KEP podlega właśnie SG KEP, a jest kierowane przez rzecznika. Ta zależność podkreślona w statucie nie jest tylko teorią, ale chodzi o realne zakorzenienie funkcji rzecznika i biura głęboko w strukturze KEP, której służą i podlegają, oraz której są integralną częścią. Teoretycznie obsługę medialną można by było przecież zlecać jakimś podmiotom zewnętrznym, ale w statucie chodziło właśnie o to, by podkreślić, że BP KEP z rzecznikiem na czele nie tylko wykonują jakiś zakres pracy dla KEP, ale że są od niego zależne i współtworzą jego sekretariat”²¹⁰⁸. Obecny SG KEP dopowiada: „Zgodnie z art. 40. *Statutu Konferencji Episkopatu Polski* sekretarzowi generalnemu KEP podlega biuro prasowe, kierowane przez rzecznika KEP, wybranego przez zebranie plenarne. Biuro prasowe, jak i inne urzędy oraz biura sekretariatu podlegają sekretarzowi generalnemu, ponieważ są powołane w celu wspierania KEP i jej przewodniczącego w wykonywaniu zadań statutowych”²¹⁰⁹.

²¹⁰⁸ Aneks, II, 1.

²¹⁰⁹ Aneks, IV, 1.

Jeśli chodzi o (wpisujące się w omawianą w niniejszym wywodzie tematykę strukturalnych aspektów funkcjonowania BP KEP) zagadnienie nadzoru nad biurem prasowym KEP warto podsumować, iż od początku jego istnienia w sposób formalny odpowiedzialni za nie byli:

- 1) jako sekretarze generalni KEP:
 - a) bp B. Dąbrowski (1969-1993);
 - b) bp T. Pieronek (1993-1998);
 - c) bp P. Libera (1998-2007);
 - d) abp S. Budzik (2007-2011);
 - e) abp W. Polak (2011-2014);
 - f) bp A. Miziński (od roku 2014);
- 2) jako dyrektorzy BP KEP:
 - a) bp A. Orszulik (1968-1993);
 - b) bp T. Pieronek (1993-1998);
 - c) o. A. Schulz (1998-2003);
 - d) ks. J. Kloch (2003-2015);
 - e) ks. P. Rytel-Andrianik (2015-2020);
 - f) o. L. Gęsiak (od roku 2020).

W tym:

- 1) jako wyłącznie sekretarze generalni KEP:
 - a) bp B. Dąbrowski (1969-1993);
 - b) bp P. Libera (1998-2007);
 - c) abp S. Budzik (2007-2011);
 - d) abp W. Polak (2011-2014);
 - e) bp A. Miziński (od roku 2014);
- 2) jako wyłącznie dyrektor BP KEP:
 - a) bp A. Orszulik (1968-1993);
- 3) jako jednocześnie sekretarz generalny KEP i dyrektor BP KEP:
 - a) bp T. Pieronek (1993-1998);
- 4) jako jednocześnie rzecznicy KEP i dyrektorzy KEP:
 - a) o. A. Schulz (1998-2003);
 - b) ks. J. Kloch (2003-2015);
 - c) ks. P. Rytel-Andrianik (2015-2020);
 - d) o. L. Gęsiak (od roku 2020).

Warto skonstatować, iż:

- 1) od początku istnienia BP KEP zawsze miało swojego dyrektora;
- 2) od początku istnienia BP KEP zawsze podlegało sekretarzowi generalnemu KEP;
- 3) przez pierwsze ćwierćwiecze funkcjonowania BP KEP (1968-1993) urząd jego dyrektora nie był złączony z innym urzędem w sposób formalny;
- 4) przez 5 lat funkcjonowania BP KEP (1993-1998) urząd jego dyrektora był formalnie złączony z urzędem sekretarza generalnego KEP;
- 5) przez ostatnie ćwierćwiecze funkcjonowania BP KEP (1998-2023) urząd jego dyrektora jest formalnie złączony z urzędem rzecznika KEP.

Podkreślana przez adekwatne dokumenty i podmioty KEP podległość strukturalna BP KEP i RP KEP względem SG KEP nie oznacza jednak całkowitej zależności działań i harmonogramu pracy BP KEP i RP KEP od SG KEP. Widać to m. in. w odniesieniu do materii zadań oraz spotkań członków BP KEP (czyli dyrektora i pozostałych pracowników BP KEP): z przeprowadzonych przez nas badań wynika, iż (w sposób systematyczny) w spotkaniach BP KEP nie uczestniczył żaden z ostatnich przełożonych RP i BP KEP²¹¹⁰.

Stanowisko dyrektorskie RP KEP względem BP KEP w praktyce działań oznacza natomiast realne kierowanie pracami BP KEP²¹¹¹. Obecny RP KEP stwierdza ponadto, iż „kompetencje zarówno rzecznika, jak i dyrektora biura prasowego są komplementarne, aczkolwiek nie zawsze są tożsame”²¹¹², dodając: „Moim zdaniem, bez ich połączenia, żadnej z nich nie da się realizować w sposób wzorcowy”²¹¹³.

²¹¹⁰ Do omawianej tematyki odnoszą się:

- 1) abp S. Budzik: „Bardzo często, praktycznie codziennie bywałem w biurze, ponieważ pracowaliśmy niedaleko od siebie, pod jednym dachem. Spotykaliśmy się na obradach, modlitwie i posiłkach, stąd kontakt był bardzo bliski. Natomiast BP KEP miało też wewnętrzne spotkania, w których nie uczestniczyłem ze względu na wspomnianą już wcześniej autonomię prac biura w zakresie jego obowiązków” (Aneks, II, 6);
- 2) abp W. Polak: „W czasie mojej kadencji nie uczestniczyłem w systematycznych spotkaniach BP KEP. Uczestniczyłem natomiast w spotkaniach związanych z przygotowaniem jakichś istotniejszych tematów wpisujących się w szeroko rozumiany kontekst medialny. Organizowanie, prowadzenie i uczestnictwo w regularnych spotkaniach BP KEP leżały w gestii rzecznika” (Aneks, III, 8);
- 3) bp Miziński: na pytanie o uczestnictwo w spotkaniach BP KEP odpowiedział przecząco (por. Aneks, IV, 5).

²¹¹¹ Rzecznicy KEP stwierdzają: „Pracowników biura prasowego zatrudniał sekretariat KEP, natomiast ja byłem ich szefem, przełożonym” (Aneks, VI, 16); „Zgodnie z dokumentami KEP jako rzecznik KEP automatycznie byłem dyrektorem BP KEP” (Aneks, VII, 7); „Jako rzecznik KEP z urzędu jestem dyrektorem biura prasowego KEP” (Aneks, VIII, 11).

²¹¹² Aneks, VIII, 11.

²¹¹³ Aneks, VIII, 11.

4.3.2.2. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski wobec wybranych podmiotów powołanych przez KEP

Jak wspomniano w rozdziale drugim, Kościół w Polsce dysponuje bogatymi zasobami komunikacyjnymi, spośród których zasobami o charakterze strategicznym są związane z komunikowaniem i mediami podmioty zależne od Konferencji Episkopatu Polski²¹¹⁴. W tym względzie za szczególnie istotne dla działań informacyjno-komunikacyjnych BP KEP uznać należy odrębne od niego podmioty takie, jak:

- 1) powołaną przez KEP w 1993 roku *Katolicką Agencję Informacyjną*²¹¹⁵;
- 2) powołaną przez KEP w 1998 roku *Opokę*²¹¹⁶;
- 3) powołane przez KEP w 2019 roku Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży²¹¹⁷;
- 4) powołane przez KEP w 2020 roku Biuro ds. Komunikacji Zagranicznej KEP²¹¹⁸.

4.3.2.2.1. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski wobec *Katolickiej Agencji Informacyjnej i Opoki*

Do współpracy BP KEP z KAI i *Opoką*, jego dyrektorzy z ostatniego dwudziestopięciolecia odnoszą się w sposób następujący:

- 1) o. Schulz: „Gdy byłem rzecznikiem KEP, ks. Józef Kloch, twórca *Opoki* i zresztą mój następca, mocno propagował wprowadzenie Internetu w życie Kościoła. Pracowaliśmy nad tym wspólnie. Ja pomagałem trochę ks. Klochowi w uruchomieniu *Opoki*”²¹¹⁹; „Wspólnie z KAI wydawaliśmy (...) informator dla mediów w okresie jubileuszu roku 2000 (...), aby wszyscy wiedzieli, co się będzie działo w polskim Kościele w tym czasie, w związku z jubileuszem. Tak samo było z okresem referendum unijnego”²¹²⁰;

²¹¹⁴ Por. A. Warzecha, *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019, s. 80, 162.

²¹¹⁵ Por. <https://m.niedziela.pl/artukul/87483/nd/Szybko-szybciej-KAI> (12. 05. 2023).

²¹¹⁶ Fundacja *Opoka* została powołana przez KEP w 1998 roku, a uroczysta premiera portalu internetowego www.opoka.org.pl odbyła się w roku 1999 (por. <https://opoka.org.pl/Fundacja/Historia> [19. 05. 2023]).

²¹¹⁷ Por. <https://ochrona.episkopat.pl/biuro> (15. 05. 2023).

²¹¹⁸ Por. <https://episkopat.pl/przewodniczacy-episkopatu-kosciol-w-polsce-potrzuje-stalej-komunikacji-z-zagranica/> (13. 05. 2023). Por. także: <https://episkopat.pl/sekretariat-kep/#1674569184841-250ec019-349b> (13. 05. 2023).

²¹¹⁹ Aneks, V, 22.

²¹²⁰ Aneks, V, 14.

- 2) ks. Kloch: „Chcę podkreślić bardzo dobrą współpracę z KAI i *Opoką*. Z naszej współpracy z KAI korzystały inne media, tygodniki, radio, telewizja, prasa, Internet”²¹²¹;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „KAI zawsze publikowała to, co przekazywaliśmy, natomiast *Opoka*, która również otrzymywała od nas te same treści, z tej racji, że nie jest agencją informacyjną, robiła to rzadziej. Muszę dodać, że zawsze, gdy któraś z tych instytucji: KAI, *Opoka* bądź BP KEP potrzebowała konsultacji z pozostałymi, to przedstawiciele każdej z nich od razu byli gotowi do rozmów. Współpraca układała się bardzo dobrze”²¹²²;
- 4) o. Gęsiak: „Biuro Prasowe KEP, KAI i *Opoka* to trzy niezależne podmioty. Współpraca od lat jest stabilna, życzliwa i profesjonalna. Są oczywiście pewne trudności, ponieważ inny jest charakter agencji, a inny biura czy portalu. Ponadto, agencja i portal zarabiają na udostępnianiu treści, a BP KEP nie”²¹²³; „KAI, *Opoka* i BP KEP pracują fizycznie w jednym miejscu, co bardzo ułatwia pracę i ustalenie wspólnej polityki funkcjonowania”²¹²⁴.

Trzech ostatnich przełożonych RP i BP KEP komentuje tę kwestię w słowach:

- 1) abp Budzik: „Relacje tych instytucji były poprawne (...). W większości te instytucje świetnie się uzupełniały i współpracowały. Inny jest trochę charakter każdej z nich, inna struktura, inny zarząd i finansowanie, ale to nie przeszkadzało we wspólnym działaniu dla realizacji nadrzędnego celu, jakim jest informowanie o wielorakiej działalności Kościoła. Pełniąc zadania SG KEP, chętnie korzystałem z owoców ich działań, współpracowałem z nimi i wspierałem na różne sposoby”²¹²⁵; „Jeśli chodzi o autonomię w sprawach medialnych dotyczących KEP, to wydaje mi się, że największą cieszy się KAI, która jest podmiotem najbardziej obecnym na medialnym styku Kościoła i świata”²¹²⁶;
- 2) abp Polak: „To, co pamiętam najbardziej to po pierwsze duża niezależność tych podmiotów od siebie. Po drugie, mimo tej niezależności, była owocna współpraca i skupienie się na wspólnym celu. W tym względzie jako sekretarz KEP miałem rolę swoistego łącznika. Moim zadaniem było spajanie działań tych gremiów i nadawanie pracom eklezjalnej jedności, gdy chodziło o tematy związane

²¹²¹ Aneks, VI, 74.

²¹²² Aneks, VII, 30.

²¹²³ Aneks, VIII, 50.

²¹²⁴ Aneks, VIII, 35.

²¹²⁵ Aneks, II, 28.

²¹²⁶ Aneks, II, 4.

z episkopatem czy ogólnie rozumiane kwestie dotyczące życia Kościoła w Polsce. Były obszary, w których współpracowały ze sobą te trzy podmioty, natomiast w niektóre angażowały się pojedynczo bądź po dwa. To zawsze była kwestia indywidualna w danej sprawie i wynikała z charakteru konkretnego przypadku²¹²⁷; „Pamiętam spotkania odpowiedzialnych za te podmioty. Jako sekretarz KEP organizowałem posiedzenia, w których uczestniczyli ks. Kloch, p. Preciszewski z KAI i p. Górnicki jako wówczas odpowiedzialny za *Opokę*. Starłem się prowadzić taką politykę informacyjną, by BP KEP, *Opoka* i KAI były dopuszczane do informacji na równych zasadach²¹²⁸; „W czasie mojej kadencji jako SG KEP *Opoka* jako portal informacyjny polskiego episkopatu funkcjonowała w takim środowisku wirtualnym, w którym nie było jeszcze tak wielkiego rozkwitu polskich portali kościelnych. To siłą rzeczy miało dla *Opoki* pewne plusy, ponieważ trudno jej było zaginać w tej niewypełnionej jeszcze przestrzeni i nie trzeba było tak intensywnie szukać własnego miejsca. Były natomiast pewne trudności finansowe. Podejmowaliśmy nawet próby *fundraisingu*²¹²⁹; „KAI była bardziej ugruntowana, stabilniejsza, jeśli chodzi o jej rolę, tożsamość i finanse. Jako sekretarz KEP starałem się oczywiście wspierać KAI. Inicjatywę wspierania KAI poprzez wpłacanie jednego grosza przez każdego wiernego, propagowaną przez abp. Budzika, uczyniłem za swojej kadencji narzędziem systemowym²¹³⁰;

- 3) bp Miziński: „Wzmocniona obecność w tych wszystkich obszarach, które mogą przekazywać dziś światu informacje o Kościele, wydaje się niezwykle ważna (...). Być może pewnym rozwiązaniem byłaby tu lepsza koordynacja rozproszonych i autonomicznych podmiotów medialnych²¹³¹ .

Jeśli chodzi o napięcia czy konflikty pomiędzy BP KEP, KAI i *Opoką*, należy zauważyć, iż zdecydowana większość rozmówców nie podnosiła tej kwestii w swoich wypowiedziach. Zwróciło na nią uwagę dwóch przełożonych RP i BP KEP:

- 1) abp Budzik: „Oczywiście czasem zdarzyło się jakieś nieporozumienie, ponieważ *Katolicka Agencja Informacyjna* utrzymuje się z przekazywania wiadomości za opłatą, a BP KEP przekazuje je za darmo. BP KEP wyraża oficjalne stanowisko

²¹²⁷ Aneks, III, 36.

²¹²⁸ Aneks, III, 37.

²¹²⁹ Aneks, III, 38.

²¹³⁰ Aneks, III, 39.

²¹³¹ Aneks, IV, 35.

Konferencji, natomiast KAI prezentuje szeroką panoramę Kościoła i różne opinie istniejące w Kościele i wokół Kościoła”²¹³²;

- 2) abp Polak: „Jeśli chodzi o napięcia między wspomnianymi podmiotami, to takie się oczywiście zdarzały, ale nie były to nigdy spory na zasadzie konkurencji w jakimś wyścigu o medialną popularność czy zyski finansowe. Napięcia, jeśli się w ogóle pojawiały, koncentrowały się raczej na niuansach systemowych. W takich sytuacjach konfliktowych nie do przecenienia jest rola sekretarza KEP, jego osobistego zaangażowania i kontaktów”²¹³³.

Na podstawie przytoczonych wypowiedzi można stwierdzić, iż cechy charakterystyczne relacji BP KEP z KAI i *Opoką* to:

- 1) jedność genetyczna (wszystkie podmioty powołane do istnienia przez KEP);
- 2) odrębność instytucjonalna;
- 3) odrębność zarządcza;
- 4) odrębność finansowa;
- 5) odrębność charakteru pracy (BP KEP nie prowadzi działalności komercyjnej);
- 6) otwartość na współpracę i faktyczne jej podejmowanie;
- 7) spotkania odpowiedzialnych za BP KEP, KAI i *Opokę* w istotnych kwestiach;
- 8) mediacyjna i integracyjna rola SG KEP względem tych podmiotów;
- 9) znikomy i raczej krótkotrwały charakter sytuacji konfliktowych.

Dodajmy, iż dotychczasowi SG KEP korzystali z *Internetowego Dziennika Katolickiego* przygotowywanego przez KAI²¹³⁴ i doświadczali wsparcia agencji w sytuacjach kryzysowych²¹³⁵, ponadto zlecając niekiedy odpowiedzialnym za BP KEP i KAI wzajemne zadania recenzyjne²¹³⁶. Nadmienmy, iż obecnie, zarówno SG KEP, jak i RP KEP wykazują chęć i gotowość podjęcia kroków zmierzających w kierunku ściślejszej współpracy omawianych podmiotów, dając temu wyraz w słowach: „Być

²¹³² Aneks, II, 28.

²¹³³ Aneks, III, 40.

²¹³⁴ Potwierdzają to: abp Budzik (por. Aneks, II, 27); abp Polak (por. Aneks, III, 34); bp Miziński (por. Aneks, IV, 22).

²¹³⁵ Abp Polak wspomina: „Warto wspomnieć też o współpracy z *Katolicką Agencją Informacyjną* pod przewodnictwem p. Red. Marcina Preciszewskiego. Wówczas nie było jeszcze mowy o profesjonalnym gromadzeniu danych statystycznych dotyczących nadużyć seksualnych duchownych wobec małoletnich, ale już wtedy staraliśmy się razem z KAI-em opracowywać przynajmniej konkretne materiały, bazując choćby na nauczaniu Kościoła czy psychologów w tym względzie” (Aneks, III, 27).

²¹³⁶ Abp Polak wspomina: „Duże pole do zdobywania wiedzy i do obiektywizacji treści dawało wzajemne recenzowanie pewnych oświadczeń przez odpowiedzialnych za poszczególne z tych podmiotów. Dla przykładu: Były takie oświadczenia, które przygotowywał Ks. Kloch, a ja przed ich zatwierdzeniem pokazywałem je panu Preciszewskiemu w celu konsultacji. I odwrotnie: niektóre teksty pana Preciszewskiego przygotowywane dla sekretariatu, wpierw pokazywałem Ks. Klochowi. Czasem nawet niekoniecznie oni nawzajem musieli o tym wiedzieć” (Aneks, III, 37).

może pewnym rozwiązaniem byłaby tu lepsza koordynacja rozproszonych i autonomicznych podmiotów medialnych²¹³⁷; „Moim zdaniem te trzy podmioty powinny być bardziej zintegrowane od strony koncepcji i współpracy. Projekt ściślejszej niż obecna współpracy i zależności tych podmiotów został już przygotowany²¹³⁸. Należy jednak dodać, iż aktualnie projekt ten jest trudny do zrealizowania²¹³⁹.

4.3.2.2.2. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski wobec Biura Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży

Jeśli chodzi o relację BP KEP z utworzonym w 2019 roku Biurem Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży, jej omówienie wydaje się istotne ze względu na dostrzegalną w ostatnich latach intensyfikację medialności kwestii związanych z nadużyciami duchownych względem nieletnich. Obecny dyrektor BP KEP podkreśla, iż z osobami odpowiedzialnymi za media w omawianym biurze spotyka się zawsze w razie potrzeby²¹⁴⁰. Kluczowym obszarem styku działań obu biur jest zarządzanie, a szczególnie komunikowanie kryzysowe w kontekście spraw związanych z przestępstwami seksualnymi duchownych²¹⁴¹. O. Gęsiak wyjaśnia: „kryzys dotyczący nadużyć seksualnych (...) dzieli się na dwie sfery: konkretne działania Kościoła dotyczące zwalczania pedofilii oraz samo komunikowanie kryzysowe. W tej pierwszej sferze BP KEP nie ma tak szerokiej możliwości działania, jak w tej drugiej, komunikacyjnej. Natomiast w sferze komunikacji tego kryzysu, część aktywności przejęło Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży, co przy wielu pozytywnych aspektach, czasem powoduje u dziennikarzy pewnego rodzaju zamieszanie, ponieważ do dziś o komentarze w tych sprawach proszą przede wszystkim mnie jako rzecznika KEP²¹⁴². Obecny dyrektor BP KEP precyzuje, iż odkąd w ramach KEP funkcjonuje Biuro Delegata ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży, „w całości przejęło [ono] na siebie rolę informowania o tych rzeczach²¹⁴³. Mimo wspomnianej przez niego, i spotykanej wciąż niekiedy dezorientacji strukturalnej środowiska dziennikarskiego, puentuje: „Na ten moment mamy taką politykę, że za te sprawy odpowiada generalnie

²¹³⁷ Aneks, IV, 35.

²¹³⁸ Aneks, VIII, 50.

²¹³⁹ Por. Aneks, VIII, 50.

²¹⁴⁰ Por. Aneks, VIII, 38.

²¹⁴¹ Por. Aneks, VIII, 43-44.

²¹⁴² Aneks, VIII, 43.

²¹⁴³ Aneks, VIII, 43.

Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży z ks. Piotrem Studnickim, aczkolwiek są sytuacje, w których – po konsultacjach – wypowiadam się ja jako rzecznik KEP”²¹⁴⁴.

4.3.2.2.3. Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski wobec Biura ds. Komunikacji Zagranicznej KEP

Jak zaznacza obecny (i pierwszy w historii) dyrektor Biura ds. Komunikacji Zagranicznej KEP, a wcześniej dyrektor BP KEP i rzecznik KEP, ks. Paweł Rytel-Andrianik, „sama idea komunikacji zagranicznej była w KEP obecna jeszcze przed II Wojną Światową”²¹⁴⁵. Natomiast, jak wspominaliśmy wcześniej, BP KEP pod dyktando A. Orszulika przekazywało informacje o życiu polskiego Kościoła do odbiorców zagranicznych, współpracując przy tym m. in. z *Radiem Watykańskim* czy też *Radiem Wolna Europa*, a także wydając *Pismo Okólne* w języku francuskim. Jeśli chodzi jednak o specjalną jednostkę urzędową KEP zajmującą się wyłącznie komunikacją zagraniczną, należy stwierdzić, iż „formalnie takiego biura polski episkopat nigdy wcześniej nie miał”²¹⁴⁶. Wobec tego Konferencja Episkopatu Polski w 2020 r. powołała do istnienia biuro zajmujące się wyłącznie komunikacją zagraniczną²¹⁴⁷. Przewodniczący KEP odniósł się do tej kwestii w następujących słowach: „Kościół w Polsce ma wiele treści do przekazania za granicę. Wiele osób chce być na bieżąco z tym, czym żyje Kościół w Polsce, my zaś chcemy być na bieżąco z tym co dzieje się w Kościele w innych krajach”²¹⁴⁸. Utworzenie omawianego biura zbiegło się w czasie z zakończeniem kadencji poprzedniego dyrektora BP KEP, którego mianowano dyrektorem nowo powstałej jednostki²¹⁴⁹.

Powiązania podlegającej sobie agendy z biurem prasowym KEP ks. Rytel-Andrianik charakteryzuje w sposób następujący: „Jako dyrektor wspieram RP KEP i BP KEP w komunikacji z zagranicą, tłumacząc i przekazując w obcych językach to, co wychodzi z BP KEP. Publikacje BP KEP przekazujemy głównie do Watykanu oraz do

²¹⁴⁴ Aneks, VIII, 44.

²¹⁴⁵ Aneks, VII, 38.

²¹⁴⁶ Aneks, VII, 38.

²¹⁴⁷ „Od 2020 roku biuro ds. komunikacji zagranicznej KEP jest oficjalną instytucją w strukturach KEP” (Aneks, VII, 38).

²¹⁴⁸ <https://episkopat.pl/przewodniczacy-episkopatu-kosciol-w-polsce-potrzebuje-stalej-komunikacji-z-zagranica/> (12. 05. 2023).

²¹⁴⁹ „Po zakończeniu kadencji rzecznika KEP podjąłem i pełnię do dziś funkcję dyrektora ds. komunikacji zagranicznej KEP” (Aneks, VII, 38).

zagranicznych agencji prasowych. Zasięgi medialne tych publikacji są ogromne. Informacje BP KEP nasze biuro tłumaczy na 10 języków. Z powodu wojny, szczególnie cenne okazuje się teraz tłumaczenie na język ukraiński. W ostatnim czasie urzędnicy watykańscy docenili naszą pracę, podkreślając, że obecnie KEP jest jedynym episkopatem na świecie, który systematycznie przekazuje tłumaczenia publikacji biura prasowego do Watykanu w językach włoskim i angielskim, czyniąc to za pomocą odrębnej jednostki”²¹⁵⁰.

Z wypowiedzi respondenta wynika, iż przy strukturalnej i zadaniowej odrębności omawianych jednostek (oraz przy wynikającym z owej niezależności podejmowaniu przedmiotowych działań proaktywnych przez każdą z agend), kluczowym obszarem współpracy obu biur jest tłumaczenie i udostępnianie publikacji przygotowanych uprzednio przez BP KEP, co warunkowałoby *sui generis* wtórność działań biura zagranicznego względem aktywności biura prasowego KEP (oczywiście w samym zakresie styku materii ich odpowiedzialności).

Dyrektor Biura ds. Komunikacji Zagranicznej KEP dodaje: „Jest to nowa funkcja i trzeba tę gałąź komunikacji wciąż budować”²¹⁵¹. Nadmienmy, iż płaszczyznę szeroko rozumianej komunikacji zagranicznej samego BP KEP (wyrażającej się przede wszystkim w prowadzeniu anglojęzycznych kont KEP w mediach społecznościowych itp.), którą poprzedni dyrektor BP KEP znacząco rozszerzył i sprofesjonalizował²¹⁵², omówimy w dalszej części rozdziału.

Do omawianej tematyki, obecny dyrektor BP KEP, o. Gęsiak odnosi się w słowach: „W kwestiach międzynarodowych, współpracujemy z ks. Pawłem na bieżąco i jest to bardzo dobra współpraca”²¹⁵³. Dodaje: „Rzecznik KEP z urzędu uczestniczy w spotkaniach rzeczników europejskich episkopatów. Ostatnio takie spotkanie CCEE zorganizowała w Tiranie (...). W takich spotkaniach, mimo ich międzynarodowego charakteru, udziału nie bierze ks. Paweł, lecz ja, jako rzecznik polskiego episkopatu”²¹⁵⁴.

²¹⁵⁰ Aneks, VII, 38.

²¹⁵¹ Aneks, VII, 38.

²¹⁵² Por. Aneks, VII, 36.

²¹⁵³ Aneks, VIII, 9.

²¹⁵⁴ Aneks, VIII, 9.

4.3.2.3. Finansowanie działalności biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Jeśli chodzi o kontekst finansowy, należy zauważyć, iż BP KEP jest finansowane z puli przewidzianej na jego działalność w każdorazowym budżecie rocznym KEP²¹⁵⁵. Ze środków tych pokrywa się etatowe wynagrodzenia rzeczownika oraz pozostałych pracowników biura²¹⁵⁶. Uwzględniają one także koszty bieżącej działalności BP KEP, jednak ich szczegóły omawiane są na bieżąco z SG oraz ekonomem KEP²¹⁵⁷.

Z naszych badań wynika, iż obecne finanse BP KEP, jakkolwiek zabezpieczają jego podstawową działalność i bieżące funkcjonowanie, nie umożliwiają jednak w pełni jego rozwoju i profesjonalizacji w pożądanym zakresie²¹⁵⁸.

Warto nadmienić, iż BP KEP korzysta niekiedy ze wspomnianego przez nas w rozdziale pierwszym sposobu finansowania, jakim jest pozyskiwanie grantów²¹⁵⁹.

4.3.3. Zatrudnienie i kompetencje pracowników biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Z przeprowadzonych przez nas badań wynika, iż praktycznie u samego początku reaktywacji biura w 1998 r., powrócono do znanej z lat 1968-1993 praktyki współtworzenia go przez świeckich współpracowników. W biurze prasowym KEP, oprócz dyrektora, którym jest rzeczownik KEP, aż do dziś pracują osoby świeckie²¹⁶⁰. Na

²¹⁵⁵ Por. Aneks, VI, 8.

²¹⁵⁶ Por. Aneks, VI, 8.

²¹⁵⁷ Por. Aneks, VI, 8.

²¹⁵⁸ Obecny SG KEP stwierdza: „ze względów czysto finansowych utworzenie nowego etatu w BP KEP nie jest możliwe” (Aneks, IV, 33). O trudnościach wspominał także jego poprzednik (por. Aneks, III, 38). Drugi w historii rzeczownik KEP wspomina: „[Adam Łaszyn] pokazywał nam książki kryzysowe przygotowane przez jego firmę dla różnych instytucji. To były świetne rzeczy, ale bardzo drogie. Nie sądzę, abym jako rzeczownik KEP otrzymał takie pieniądze, nawet gdybym o nie wystąpił” (Aneks, VI, 73). Obecny RP KEP dodaje:

- 1) „Niestety finanse nie pozwalają nam na korzystanie z profesjonalnej pomocy płatnej” (Aneks, VIII, 55);
- 2) „Brakuje nam wielu rzeczy, co zwykle związane jest z finansami” (Aneks, VIII, 57);
- 3) „Wszystko wiąże się z finansami, to jest chyba największa dolegliwość, na którą nie mam recepty i nikt na razie nie potrafi mi pomóc” (Aneks, VIII, 57).

²¹⁵⁹ Abp Polak stwierdza: „Pamiętam też, że np. dzięki grantowi uzyskanemu z mojej inicjatywy od *Reno Vabis* zatrudniliśmy osobę zajmującą się rzeczywistością nowych mediów. To była bardzo konkretna praca. Wiązała się m. in. z pewnego rodzaju restrukturyzacją BP i ukierunkowaniem jego działań w stronę platformy *YouTube*, wideokonferencji i udostępniania zdjęć w Internecie. Był to grant personalny i wraz z rzecznikiem mieliśmy pełną swobodę w dobraniu owego współpracownika. Osoba ta nie pracuje już dzisiaj w BP KEP” (Aneks, III, 10). Abp Polak wspomina także o próbach *fundraisingu* względem zależnej od KEP *Opoki* (por. Aneks, III, 38).

²¹⁶⁰ Potwierdzają to wypowiedzi naszych respondentów, odnoszące się do kadencji wszystkich rzeczowników KEP:

podstawie umowy o pracę są one zatrudniane na etacie i wynagradzane ze wspomnianej wyżej puli finansowej przewidzianej w rocznym budżecie KEP²¹⁶¹.

Jeśli chodzi o samą procedurę zatrudniania pracowników biura prasowego KEP od roku 1998, należy zauważyć, iż zakorzenia się ona w gruncie (podkreślanej w *Statutach KEP* z lat 1995 i 2009) podległości strukturalnej biura i rzecznika KEP względem sekretariatu generalnego. Mimo że dyrektorem biura prasowego, a więc pierwszym przełożonym jego pracowników jest na mocy urzędu rzecznik KEP, to jednak formalnie pracowników biura prasowego KEP zatrudnia sekretarz generalny: „Jeśli chodzi o współpracowników, to trzeba (...) zaznaczyć, że biuro prasowe nie jest podmiotem, który ich zatrudnia. Podmiotem zatrudniającym jest sekretariat KEP. Formalnie to sekretarz generalny episkopatu jest organem decyzyjnym”²¹⁶². Odnosząc się do tychże uwarunkowań, o. Schulz wspomina rok 1998 w następujących słowach: „Trzeba też było zatrudnić osoby do współpracy. Powiedziałem o tym sekretarzowi generalnemu [bp. P. Liberze] i udało się wygospodarować półtora etatu”²¹⁶³.

Nasze badania wykazały, iż sekretarz generalny (jako przełożony rzecznika i biura prasowego KEP) nie narzuca dyrektorowi biura ogólnych decyzji ws. doboru i zatrudnienia jego współpracowników. W praktyce działań BP KEP od roku 1998 można dostrzec, iż SG KEP zaprasza rzecznika do wspomnianego procesu decyzyjnego, przyznając mu niekiedy wręcz *sui generis* autonomię w tym zakresie²¹⁶⁴:

- 1) kadencja o. Schulza (1998-2003): „To naprawdę był duży wysiłek moich współpracowników, by to wszystko przygotować, pozbierać, wyłapać, wyakcentować” (Aneks, V, 12); „O. Schulz miał jedną współpracowniczkę na etacie, p. Marię Pik” (Aneks, VI, 15);
- 2) kadencja ks. Klocha (2003-2015): „Gdy kończyłem, zespół rozrósł się do dwóch osób – redaktorek i polonistek (Marta Dalgiewicz i Joanna Lipka). Współpracowała z nami jeszcze jedna osoba – fotograf i grafik (Monika Rybczyńska)” (Aneks, VI, 15); „BP KEP tworzyli ks. Józef Kloch i dwie bardzo kompetentne panie” (Aneks, II, 6); „Pracowały (...) panie z biura prasowego episkopatu: Marta Dalgiewicz i Joanna Lipka. Pracują tam zresztą do dziś” (Aneks, II, 26);
- 3) kadencja ks. Rytla-Andrianika (2015-2020): „Kiedy ktoś z pracowników biura podejmowała inną pracę, na miejsce tej osoby zatrudniliśmy nową” (Aneks, VII, 7); „Panie, z którymi współpracowałem w BP KEP wykonywały pracę, którą spokojnie można było rozłożyć na jeszcze jeden, dodatkowy etat” (Aneks, VII, 34);
- 4) kadencja o. Gęsiaka (od roku 2020): „Na ten moment sekretariat KEP zatrudnia w biurze prasowym cztery osoby, czyli mnie i trzech współpracowników” (Aneks, VIII, 12).

²¹⁶¹ Por. Aneks, VI, 8.

²¹⁶² Aneks, VIII, 5.

²¹⁶³ Aneks, V, 5.

²¹⁶⁴ Do dialogicznego charakteru decyzji ws. zatrudniania pracowników BP KEP dotychczasowi rzecznicy i ich przełożeni odnoszą się w sposób następujący:

- 1) kadencja o. Schulza: „Miałem swobodę w wyborze współpracowników” (Aneks, V, 5);
- 2) kadencja ks. Klocha: „Ks. Józef sam wybierał te osoby i konsultował ze mną możliwość ich zatrudnienia” (Aneks, II, 7); „Pracowały (...) panie z biura prasowego episkopatu: Marta Dalgiewicz i Joanna Lipka (...). Zatrudniłem je w czasie swojej kadencji, a ich kandydatury zaproponował ks. Józef i, jak widać, miał dobre wyczucie” (Aneks, II, 26);
- 3) kadencja ks. Rytla-Andrianika: „Proponowałem osoby do zatrudnienia sekretarzowi generalnemu KEP i po jego zgodzie osoby były zatrudniane” (Aneks, VII, 7);

- 1) drugi w historii przełożony rzecznika prasowego KEP, abp Stanisław Budzik (SG KEP w latach 2007-2011), zapytany o kwestię zatrudniania pracowników BP KEP, odpowiada: „Tak, miałem prawo dobierać i mianować współpracowników SG KEP, czyli także członków BP KEP, ponieważ SG KEP jest pracodawcą współpracowników rzecznika (...). Pracownicy BP KEP formalnie są pracownikami sekretariatu KEP”²¹⁶⁵. Potwierdzając jednak zasygnalizowaną przez nas wyżej praktykę wspólnego podejmowania przedmiotowych decyzji, dodaje: „Oczywiście nie wyobrażałem sobie sytuacji, w której narzucałbym rzecznikowi osoby do współpracy”²¹⁶⁶;
- 2) na fakt dialogicznego charakteru powoływania nowych pracowników BP KEP zwraca uwagę także trzeci w historii przełożony RP KEP, abp Wojciech Polak (SG KEP w latach 2011-2014): „Proponowanie, zatrudnianie czy zwalnianie pracowników BP KEP odbywało się w taki sposób, że wstępnie dane decyzje podejmował rzecznik, a później przedstawiał je mnie jako SG KEP i takie decyzje były wówczas konsultowane i na ogół zatwierdzane”²¹⁶⁷;
- 3) obecny zwierzchnik rzecznika KEP, bp Artur Miziński (SG KEP od roku 2014) potwierdza opisane przez poprzedników procedury²¹⁶⁸.

W kontekście zatrudnienia pracowników BP KEP należy dodać, iż w KEP nie funkcjonuje ani urząd zastępcy rzecznika, ani też urząd wicedyrektora biura prasowego²¹⁶⁹. Zapytani o możliwość utworzenia w ramach BP KEP funkcji wicedyrektorskiej (na wzór omówionego przez nas w rozdziale drugim funkcjonowania Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej), dotychczasowi przełożeni BP KEP udzielili następujących odpowiedzi:

- 1) abp Budzik: „Wiadomo, że Stolica Apostolska troszczy się o Kościół rozproszony na całym świecie, więc w Watykanie musi być tych urzędów więcej. Ale czy są konieczne u nas? Z jednej strony dobrze, jeśli dział medialny się rozwija, bo dobra informacja jest dziś niezwykle ważna. Z drugiej strony tworzenie nowych etatów – przy bardzo skromnym budżecie sekretariatu KEP – wymaga każdorazowo solidnego namysłu. Nie możemy sobie pozwolić na tyle stanowisk, ile mają

4) kadencja o. Gęsiaka: „Jako rzecznik uczestniczyłem w procesie proponowania i wyłaniania odpowiednich kandydatów do pracy w biurze prasowym KEP” (Aneks, VIII, 5).

²¹⁶⁵ Aneks, II, 7.

²¹⁶⁶ Aneks, II, 7.

²¹⁶⁷ Aneks, III, 9.

²¹⁶⁸ Por. Aneks, IV, 6.

²¹⁶⁹ „Na obu stanowiskach nie mam zastępców” (Aneks, VIII, 11).

struktury kościelne w innych krajach, gdzie budżet jest wielokrotnie większy od naszego”²¹⁷⁰;

- 2) abp Polak: „Modele prowadzenia kościelnych biur prasowych mogą oczywiście być różne (...). Wydaje mi się jednak, że taki model BP KEP, w którym mielibyśmy zastępcę rzecznika i jednocześnie wicedyrektora BP KEP jest jak najbardziej możliwy (...). Myślę, że to dobrze, by grono ludzi, dzięki którym rzecznik KEP nie jest skazany tylko na siebie, było możliwie najszersze i nieustannie profesjonalizowane”²¹⁷¹;
- 3) bp Miziński: „Funkcja zastępcy rzecznika KEP, przynajmniej na ten moment, nie wydaje się konieczna”²¹⁷².

Mając na względzie przytaczane przez nas w rozdziale pierwszym konstatacje specjalistów ds. rzecznictwa prasowego podkreślające konieczność profesjonalizacji działań współczesnych biur prasowych w zakresie *crisis management*²¹⁷³, zapytaliśmy również przełożonych RP KEP i BP KEP o możliwość utworzenia w ramach BP KEP funkcji specjalisty ds. zarządzania kryzysowego. Na pytanie udzielono następujących odpowiedzi:

- 1) abp Budzik: „Wiem, że *Katolicka Agencja Informacyjna* ma pomysł na stworzenie czegoś w rodzaju sztabu komunikacji kryzysowej, warto więc skorzystać ze współpracy z agencją, która już od niemal 30 lat oddaje ogromne usługi Kościołowi i społeczeństwu w dziedzinie informacji”²¹⁷⁴;
- 2) abp Polak: „Można mieć pojedynczych specjalistów od najważniejszych obszarów albo doksztalcić rzecznika i pracowników w tych zakresach (...). W sytuacjach kryzysowych, których w obecnym świecie medialnym nie brakuje, takie wsparcie rzecznikowi by się przydało. Poza tym miałby dzięki temu

²¹⁷⁰ Aneks, II, 42.

²¹⁷¹ Aneks, III, 57.

²¹⁷² Aneks, IV, 32.

²¹⁷³ Por. K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 54. Por. także: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 251. Por. także: A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 11-16. Por. także: H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 116. Por. także: E. Wysłocka, *Kryzys – nieodłączny element funkcjonowania współczesnych organizacji*, w: *Zeszyty Naukowe*, 2011 (199), s. 139. Por. także: W. Furman, *Czy i jak korzystać z materiałów public relations*, w: *Źródła informacji dla dziennikarza*, red. K. Wolny-Zmorzyński, A. Kaliszewski, W. Furman, K. Pokorna-Ignatowicz, Warszawa 2008, s. 160. Por. także: M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 81. Por. także: M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 95.

²¹⁷⁴ Aneks, II, 42.

możliwość odniesienia do większej liczby osób, a taka konfrontacja jest zawsze cenna (...). Wydaje mi się jednak, że w sytuacji, w której z różnych powodów nie ma możliwości zatrudnienia specjalisty ds. kryzysowych, warto, by rzecznik posiłkował się wsparciem przynajmniej nieformalnej grupy doradców, jak praktykował to ks. Kloch²¹⁷⁵ (do czego zresztą nawiążemy w kolejnym rozdziale);

- 3) bp Miziński: „Nawet jeśli funkcja taka wydaje się potrzebna, to niestety, ale ze względów czysto finansowych utworzenie nowego etatu w BP KEP nie jest możliwe. Zadanie to, po odpowiednim przygotowaniu, a tego rodzaju szkolenia są dostępne, może spełnić rzecznik KEP w bezpośrednim kontakcie z przewodniczącym episkopatu, SG KEP oraz biegłymi w danym temacie ekspertami”²¹⁷⁶.

Na podstawie przytoczonych odpowiedzi respondentów można wnioskować, iż w odniesieniu do możliwości utworzenia funkcji wicedyrektora biura prasowego oraz specjalisty ds. zarządzania kryzysowego przy BP KEP, adekwatne podmioty KEP cechują się ostrożną otwartością, uwzględniając jednakowoż trudności finansowe w materii kreowania nowych stanowisk etatowych w ramach BP KEP. Należy także docenić otwartość podmiotów odpowiedzialnych dotychczas za RP KEP i BP KEP wobec podejmowania przez biuro i rzecznika współpracy z zewnętrznymi specjalistami, ekspertami i doradcami.

Jeśli chodzi o zagadnienie kompetencji pracowników BP KEP, analiza wyników przeprowadzonych przez nas badań wykazała, iż od początku kadencji pierwszego rzecznika KEP, zarówno dyrektor biura prasowego, jak i sekretarz generalny, zwracają uwagę na odpowiednie kompetencje pracowników BP KEP²¹⁷⁷, podkreślając przede wszystkim faktory takie, jak:

- 1) kompetencje organizacyjne²¹⁷⁸;
- 2) kompetencje językowe²¹⁷⁹;
- 3) kompetencje informatyczne²¹⁸⁰;

²¹⁷⁵ Aneks, III, 57.

²¹⁷⁶ Aneks, IV, 33.

²¹⁷⁷ „Jest rzeczą oczywistą, że w biurze może zostać zatrudniona tylko taka osoba, która ma pewne kompetencje” (Aneks, VIII, 5).

²¹⁷⁸ „Chciałem, aby były sprawne organizacyjnie” (Aneks, V, 5).

²¹⁷⁹ „Gdy kończyłem, zespół rozrósł się do dwóch osób – redaktorek i polonistek (Marta Dalgiewicz i Joanna Lipka)” (Aneks, VI, 15).

²¹⁸⁰ „Współpracowała z nami jeszcze jedna osoba – fotograf i grafik (Monika Rybczyńska)” (Aneks, VI, 15); „Główne obszary działania moich współpracowników to: media społecznościowe, audio, video,

- 4) oddanie²¹⁸¹;
- 5) profesjonalizm²¹⁸²;
- 6) wielozadaniowość²¹⁸³;
- 7) dyspozycyjność²¹⁸⁴;
- 8) odpowiednia formacja²¹⁸⁵;
- 9) odporność psychiczna²¹⁸⁶.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż w BP KEP, zgodnie z konstatacją K. Dziewulskiej Siwek, „zespół prasowy zazwyczaj ma czterech pracowników: rzecznika i trzech asystentów”²¹⁸⁷. Za dwoma ostatnimi dyrektorami BP KEP trzeba jednak nadmienić: „W BP KEP była i na pewno jest dalej realna potrzeba zatrudnienia dodatkowych pracowników”²¹⁸⁸; „Brakuje przede wszystkim etatów”²¹⁸⁹.

4.3.4. Zadania biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Obecny dyrektor BP KEP stwierdza: „Biuro prasowe KEP to instytucja, która bardzo praktycznie wspiera działanie rzecznika. Obydwa podmioty, czyli rzecznik i biuro prasowe, odpowiadają za te same elementy polityki medialnej, stąd zachodzi tutaj pewnego rodzaju koherencja informacyjna”²¹⁹⁰; „BP KEP ma swoją strategię komunikacyjną, zbieżną z polityką informacyjną KEP. Jest ona ustalana bądź aktualizowana w zależności od aktualnych wydarzeń, niekoniecznie na każdy nowy rok”²¹⁹¹.

Pewne zadania pracownicy BP KEP są w stanie realizować bez udziału dyrektora: „Biuro prasowe jest ważnym zapleczem dla rzecznika, a dzięki jego profesjonalnej pracy,

fotografie, poczta elektroniczna, odpowiadanie na pytania mailowe i telefoniczne, tworzenie informacji prasowych i tekstów” (Aneks, VIII, 13).

²¹⁸¹ „Najbardziej usprawniający moją pracę byli zawsze ludzie: oddanie i profesjonalizm pracowników BP KEP” (Aneks, VII, 33).

²¹⁸² „BP KEP tworzyli ks. Józef Kloch i dwie bardzo kompetentne panie” (Aneks, II, 6); „Marta Dalgiewicz i Joanna Lipka (...) to są świetnie współpracowniczki” (Aneks, II, 26). Por. Aneks, VII, 33.

²¹⁸³ „Mimo że zakres obowiązków jest podzielony, to myśl przewodnia biura jest taka, aby wszystkie zatrudnione osoby były przygotowane do wykonywania pracy w każdym z (...) obszarów” (Aneks, VIII, 13).

²¹⁸⁴ „Nawet jeśli któraś z osób w danym momencie nie może pracować, np. z powodu urlopu czy choroby, to pozostałe osoby są w stanie czasowo przejąć jej obowiązki” (Aneks, VIII, 13).

²¹⁸⁵ „Najbardziej zależało mi na ludziach kochających Kościół” (Aneks, V, 5).

²¹⁸⁶ [Zależało mi na osobach] nie bojących się pracy z mediami” (Aneks, V, 5); „[Ważne, by] nie zraziły się, widząc od środka wiele trudnych doświadczeń Kościoła” (Aneks, V, 5).

²¹⁸⁷ K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 105.

²¹⁸⁸ Aneks, VII, 34.

²¹⁸⁹ Aneks, VIII, 57.

²¹⁹⁰ Aneks, VIII, 12.

²¹⁹¹ Aneks, VIII, 17.

pewne sprawy nie wymagają bezpośredniej ingerencji rzecznika. Biuro dobrze selekcjonuje treści wymagające zaangażowania rzecznika oraz te, w których jest w stanie odnaleźć się samodzielnie, jak np. przygotowywanie zwykłych informacji prasowych. To wszystko bardzo usprawnia działanie”²¹⁹².

W prezentowanym tu wywodzie omówione zostaną podstawowe zadania BP KEP, realizowana przez nie działalność wydawnicza oraz wykorzystywane w jego pracy kanały komunikacyjne. Ze względu na spójność i płynność adekwatnych refleksji, zadania (i odpowiadające im narzędzia) nieomówione w niniejszym wywodzie, scharakteryzowane zostaną w rozdziale dotyczącym bezpośrednio rzecznika KEP.

4.3.4.1. Ogólny zarys podstawowych zadań biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Podstawową sferę zadaniową BP KEP jego obecny dyrektor charakteryzuje w sposób następujący: „Główne obszary działania moich współpracowników to: media społecznościowe, audio, video, fotografie, poczta elektroniczna, odpowiadanie na pytania mailowe i telefoniczne, tworzenie informacji prasowych i tekstów. Teksty są najbardziej czasochłonne i ich jest najwięcej”²¹⁹³. Odnosząc się do podziału obowiązków swoich współpracowników, dyrektor BP KEP dodaje: „Mimo że zakres obowiązków jest podzielony, to myśl przewodnia biura jest taka, aby wszystkie zatrudnione osoby były przygotowane do wykonywania pracy w każdym z tych obszarów. Dzięki temu, nawet jeśli któraś z osób w danym momencie nie może pracować, np. z powodu urlopu czy choroby, to pozostałe osoby są w stanie czasowo przejąć jej obowiązki. To daje możliwość utrzymania płynności pracy”²¹⁹⁴.

Najdłużej urzędujący rzecznik KEP opisuje omawianą kwestię w słowach: „To była bardzo twórcza i owocna współpraca. Wspólnie redagowaliśmy na co dzień stronę *www.episkopat.pl* i media społecznościowe, wydawany był dziennie przegląd prasy, na bieżąco były obsługiwane kontakty z mediami, wydawane oświadczenia, pisane depesze, opracowywane materiały dla mediów, ustalane grafiki wywiadów i wypowiedzi rzecznika i członków prezydium KEP, przygotowywane konferencje prasowe. Biuro wydawało też periodyk *Akta Konferencji Episkopatu Polski*”²¹⁹⁵.

²¹⁹² Aneks, VIII, 12.

²¹⁹³ Aneks, VIII, 13.

²¹⁹⁴ Aneks, VIII, 13.

²¹⁹⁵ Aneks, VI, 16.

Wspomniane obszary działalności wydawniczej oraz aktywności internetowej biura prasowego KEP zostaną omówione poniżej. Natomiast do pozostałych, istotnych zadań realizowanych przez rzecznika KEP, odniesiemy się w rozdziale piątym, poświęconym bezpośrednio jego urzędowi.

Dodajmy, iż BP KEP, podejmując współpracę ze wspomnianym wcześniej Biurem ds. Komunikacji Zagranicznej KEP, wykazuje się aktywnością także w zakresie publikowania treści w językach zagranicznych²¹⁹⁶, co zostanie doprecyzowane w dalszej części wywodu.

Gdy idzie natomiast o zaplecze wspomagające BP KEP w wykonywaniu właściwych mu zadań, należy zauważyć, iż od początku kadencji pierwszego rzecznika KEP aż do obecnego kształtu infrastruktury techniczno-logistycznej BP KEP nastąpił wyraźny rozwój. W czasach o. Schulza, jak wspomnieliśmy, organizowano pomieszczenia i pierwsze komputery (a także uruchomiono funkcjonujący do dziś tzw. stacjonarny numer telefonu do BP KEP, do czego nawiążemy poniżej). Kadencja ks. Klocha była okresem dynamicznej (ilościowej i jakościowej) profesjonalizacji zaplecza technicznego biura prasowego²¹⁹⁷ (w którym zorganizowano nawet dni otwarte w 2012 roku²¹⁹⁸). Staraniem BP KEP pod dyrekcją ks. Rytla-Andrianika utworzono studio do nagrań²¹⁹⁹. Obecnie, biuro prowadzone przez o. Gęsiaka „wyposażone jest w konieczny sprzęt komputerowy, audiowizualny i fotograficzny”²²⁰⁰, jednak do dziś mierzy się z brakiem profesjonalnej sali do konferencji prasowych²²⁰¹.

Podsumowując wątek dotyczący płaszczyzny technicznej, spuentujmy za ks. Klochem: „Biuro prasowe w dzisiejszej formie założył dopiero, wraz z wybranym wówczas rzecznikiem, bp Piotr Libera w 1998 roku”²²⁰².

²¹⁹⁶ „Podjęto komunikację zagraniczną, systematycznie wysyłając za granicę materiały w językach obcych, opracowując funkcjonującą do dziś anglojęzyczną wersję strony internetowej KEP oraz publikując na niej materiały obcojęzyczne” (Aneks, VII, 36).

²¹⁹⁷ „Wiadomo, że brakowało czasem funduszy na rozszerzenie działań czy na lepszy sprzęt. Na początku nie było sprzętu do fotografowania i nagrywania filmików. Ale trudno, by od razu wszystko było. Sytuacja pod tym względem poprawiła się za czasów bp. Wojciecha Polaka. Jego staraniem jedna z organizacji zagranicznych przyznała nam grant na sprzęt” (Aneks, VI, 90).

²¹⁹⁸ Por. <https://www.youtube.com/watch?v=0Oq1-Y3pWWg> (12. 05. 2023).

²¹⁹⁹ „W czasie mej kadencji (...) zorganizowano studio radiowe w sekretariacie KEP” (Aneks, VII, 36).

²²⁰⁰ Aneks, VIII, 6.

²²⁰¹ „Brakuje w budynku Sekretariatu KEP profesjonalnej sali prasowej, wyposażenia” (Aneks, VIII, 57).

²²⁰² Aneks, VI, 15.

4.3.4.2. Działalność wydawnicza biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Jeśli chodzi o omawianą w tym miejscu (rozumianą możliwie najszerszej) aktywność wydawniczą biura prasowego KEP od roku 1998, rozpocznijmy analizy od kadencji dyrektorskiej pierwszego rzecznika KEP. Stwierdza on: „Były trzy publikacje, które wydawaliśmy: *Codzienny przegląd prasy*, raz w tygodniu ukazywał się *Obraz Kościoła w mediach* oraz co kilka miesięcy *Akta Konferencji Episkopatu Polski*”²²⁰³. Wpierw odnieśmy się do pierwszych dwóch, mających charakter bardziej nieformalny. Tematyką *Akt* (oraz powstałego później, stąd niewspomnianego przez o. Schulza *Informatora KEP*) zajmiemy się natomiast w dalszej części wywodu.

O. Schulz kontynuuje: „Dwie pierwsze publikacje były rozpowszechniane tylko dla najważniejszych hierarchów, w bardzo małych nakładach. Dziś część tej pracy wykonuje KAI (...). Te publikacje dostawali m. in.: przewodniczący KEP, wiceprzewodniczący, sekretarz KEP, nuncjusz i pewne instytucje kościelne”²²⁰⁴.

Jeśli chodzi o wspomniane przez o. Schulza: *Codzienny przegląd prasy* oraz *Obraz Kościoła w mediach*, przeprowadzone przez nas badania pozwalają utożsamić je z *Biuletynem KEP*, który od 1998 roku był wydawany w miejsce (publikowanego w latach 1968-1998) *Pisma Okólnego*. Sam episkopat na swojej oficjalnej stronie internetowej odnosi się do tej kwestii w słowach: „[W 1998 r.] w miejsce *Pisma Okólnego* biuro prasowe zaczęło wydawać poranny przegląd prasy zwany ogólnie *Biuletynem*”²²⁰⁵. Drugi w historii rzecznik KEP (ks. Kłoch) stwierdza w tym kontekście, iż „codzienny przegląd prasy był przygotowywany przez biuro prasowe jeszcze za czasów ks. A. Schulza”²²⁰⁶ i dodaje, że praktykę tę BP KEP kontynuowało także pod jego dykcją²²⁰⁷, utrzymując jej codzienny charakter²²⁰⁸. Natomiast drugi w historii przełożony RP i BP KEP (abp Budzik), wspomniany przez ks. Kłocha (a przejęty od o. Schulza i publikowany codziennie) poranny przegląd prasy nazywa właśnie *Biuletynem*²²⁰⁹.

²²⁰³ Aneks, V, 12.

²²⁰⁴ Aneks, V, 12.

²²⁰⁵ <https://episkopat.pl/pol-wieku-biura-prasowego-episkopatu-od-biuletynu-do-twittera/> (12. 05. 2023).

²²⁰⁶ Aneks, VI, 17.

²²⁰⁷ „Oczywiście kontynuowaliśmy jego wydawanie” (Aneks, VI, 17).

²²⁰⁸ „Wydawany był dziennie przegląd prasy” (Aneks, VI, 16).

²²⁰⁹ Por. Aneks, II, 26.

W codziennym przeglądzie prasy opracowywanym przez BP KEP pod dyrekcją ks. Kłocha „uwzględniane były informacje związane nie tylko z Polską, ale dotyczące też Watykanu i Kościoła Powszechnego”²²¹⁰. Ks. Kłoch opisuje: „Objętościowo w 2003 roku było to kilka stron, natomiast w miarę upływu lat wydania się rozrastały aż do kilkudziesięciu stron. Powodem była rosnąca liczba materiałów na temat Kościoła w mediach m. in. o Janie Pawle II, pracy misyjnej i charytatywnej oraz kwestie związane z Kościelną Komisją Historyczną, zasobami IPN czy ochroną dzieci i młodzieży”²²¹¹.

Codzienny przegląd prasy zwany *Biuletynem* biuro prasowe KEP opracowywało do 2011 roku²²¹² (zaprzestało więc publikowania go w czasie kadencji dyrektorskiej ks. Kłocha). Wówczas to *Katolicka Agencja Informacyjna* zaczęła udostępniać opracowywany przez siebie (ukazujący się dwa razy dziennie aż do dziś²²¹³) *Internetowy Dziennik Katolicki*²²¹⁴. O zastępczym względem *Biuletynu KEP* charakterze IDK wydawanego przez KAI przekonują nas wyniki przeprowadzonych przez nas empirycznych badań jakościowych²²¹⁵. Fakt zaprzestania wydawania *Biuletynu* przez KEP w związku z działalnością KAI nie zdaje się być jednak istotną ingerencją w obszar sygnalizowanej przez nas wcześniej odrębności podmiotowej obu instytucji.

Koniec wydawania *Biuletynu* przez BP KEP ks. Kłoch podsumowuje w słowach: „Gdy kończyliśmy wydawanie przeglądu prasy, liczba odbiorców sięgnęła 3,5 tys. osób”²²¹⁶ (potwierdza to także ówczesny przełożony RP i BP KEP²²¹⁷). W kontekście pracy nad wydawanym przez BP KEP w latach 1998-2011 *Biuletynem* respondenci podkreślają także istotne zaangażowanie świeckich pracowników biura prasowego polskiego episkopatu²²¹⁸.

²²¹⁰ Aneks, VI, 18.

²²¹¹ Aneks, VI, 17.

²²¹² „Biuro prasowe do 2011 r. wydawało *Biuletyn* redagowany całkowicie przez BP KEP” (Aneks, III, 33); „*Biuletyn KEP* był wydawany do 2011 r.” (Aneks, IV, 22); „Z czasem opracowywanie przeglądu przejęła od nas *Katolicka Agencja Informacyjna*” (Aneks, VI, 18).

²²¹³ Por. <https://m.niedziela.pl/artukul/87483/nd/Szybko-szybciej-KAI> (12. 05. 2023).

²²¹⁴ Por. <https://www.ekai.pl/idk/> (12. 05. 2023).

²²¹⁵ „Dziś część tej pracy wykonuje KAI” (Aneks, V, 12); „Obecnie podobną rolę spełnia *Internetowy Dziennik Katolicki* wydawany przez *Katolicką Agencję Informacyjną* w wersji elektronicznej, z porannym przeglądem prasy zawierającym informacje ze szczególnym uwzględnieniem informacji z życia Kościoła oraz z wieczornym serwisem informacyjnym z życia Kościoła w Polsce i na świecie” (Aneks, IV, 22).

²²¹⁶ Aneks, VI, 18.

²²¹⁷ „*Biuletyn* był wydawany przez ks. Kłocha i jego biuro. Rozchodził się do kilku tysięcy osób” (Aneks, II, 26).

²²¹⁸ „To naprawdę był duży wysiłek moich współpracowników, by to wszystko przygotować, pozbierać, wyłapać, wyakcentować” (Aneks, V, 12); „To była ogromna praca wykonywana przez moje współpracowniczkę” (Aneks, VI, 18); „Pracowały przy nim panie z biura prasowego episkopatu: Marta Dalgiewicz i Joanna Lipka (...). Z tego, co wiem, to zaangażowały się później także w *Internetowy Dziennik Katolicki* wydawany przez KAI” (Aneks, II, 26).

Jeśli chodzi o praktykę stosowaną przez BP KEP pod dyktando trzeciego rzecznika KEP, ks. P. Rytla-Andrianika, należy wspomnieć, iż było nią rozsyłanie kilka razy w tygodniu maila informacyjnego do polskich biskupów²²¹⁹, niezależnie od faktu otrzymywania przez nich IDK od KAI²²²⁰. Mail ten nie miał jednak charakteru zbliżonego do dawnego *Biuletynu* ani konkurencyjnego względem IDK, a był jedynie wewnętrzną publikacją dotyczącą komunikatów BP KEP oraz wystąpień RP KEP²²²¹.

Jak podkreśla czwarty w historii rzecznik KEP, biuro prasowe episkopatu pod jego dyktando opracowuje przegląd prasy również obecnie²²²². Z naszych badań wynika jednak, iż dziś jest on przygotowywany wyłącznie na użytek własny biura, co czyni go nie tyle publikacją BP KEP, ile raczej wspomnianym w rozdziale pierwszym ewaluacyjno-weryfikacyjnym narzędziem badawczym rzecznika²²²³.

W kontekście przeglądu prasy należy dodać, iż BP KEP nie przygotowywało odrębnej prasówki przeznaczonej specjalnie i wyłącznie na użytek swojego przełożonego, czyli SG KEP. Z naszych badań wynika, iż w latach wydawania *Biuletynu* sekretarze generalni otrzymywali go z racji przynależności do KEP, natomiast od czasu zaprzestania publikowania *Biuletynu* przez BP KEP, SG KEP korzystają z IDK wydawanego przez KAI²²²⁴.

Dodajmy, iż wyniki naszych badań umożliwiły nam dodatkowo dostrzeżenie dwóch istotnych czynników dotyczących kontekstu omawianego w niniejszym wywodzie zagadnienia:

- 1) należy podkreślić otwartość przełożonych RP i BP KEP względem umieszczania w *Biuletynie* (oraz później w IDK) informacji o publikacjach krytycznych względem Kościoła i KEP²²²⁵;

²²¹⁹ „Księża biskupi praktycznie co dzień otrzymywali z BP KEP maila informacyjnego” (Aneks, VII, 14).

²²²⁰ „Korzystałem z zestawu przygotowywanego przez KAI i rozsyłanego wszystkim biskupom” (Aneks, III, 34).

²²²¹ „[Biskupi] byli informowani o komunikatach BP KEP i o moich wystąpieniach” (Aneks, VII, 14).

²²²² „Wraz z biurem prasowym przygotowujemy przegląd mediów” (Aneks, VIII, 23).

²²²³ „To jest robione na naszą potrzebę, niezależnie od przeglądu, który robi KAI. Robimy swój przegląd, dla naszych potrzeb. Każdego dnia zapoznaję się z pakietem informacji, które dają mi pojęcie o tym, co się dzieje w Kościele i w kraju” (Aneks, VIII, 23).

²²²⁴ Trzech ostatnich SG KEP odnosi się do omawianej kwestii w następujących słowach:

- 1) abp Budzik: „Biuro prasowe nie przekazywało mi jakiegoś specjalnego przeglądu prasy. Korzystałem z *Biuletynu* i z tego, co publikowała KAI” (Aneks, II, 27);
- 2) abp Polak: „Prywatnej prasówki nie miałem” (Aneks, III, 35); „Korzystałem z zestawu przygotowywanego przez KAI i rozsyłanego wszystkim biskupom” (Aneks, III, 34); „każdego ranka miałem na swoim biurku aktualną prasę prenumerowaną przez sekretariat KEP” (Aneks, III, 35);
- 3) bp Miziński: „Otrzymuję codziennie *Internetowy Dziennik Katolicki* i w nim zawarty przegląd prasowy” (Aneks, IV, 23).

²²²⁵ „Było rzeczą cenną wiedzieć co inni o nas piszą, i to nie tylko ci, którzy są nam bliscy, ale także ci, którzy nas krytykują” (Aneks, II, 27); „Sprawa [IDK] również przechodziła pewne kryzysy, zwłaszcza gdy

- 2) na uwagę zasługuje fakt pełnienia przez RP i BP KEP roli uzupełniającej względem *Biuletynu*, *IDK* oraz maili informacyjnych, szczególnie w kontekście informacji kluczowych oraz momentów intensyfikacji kryzysów²²²⁶.

Podsumowując wątek publikacji BP KEP wydawanych w charakterze przeglądu mediów należy skonstatować, iż:

- 1) w latach 1962-1968 BP KEP wydawało *Zeszyty bibliograficzne*;
- 2) w latach 1968-1998 BP KEP wydawało *Pismo Okólne*;
- 3) w latach 1998-2011 BP KEP wydawało *Biuletyn*²²²⁷;
- 4) w latach 2015-2020 BP KEP rozsyłało do członków KEP maile informacyjne;
- 5) od roku 2020 BP KEP przygotowuje przegląd mediów na własny użytek.

Oprócz publikacji mających charakter przeglądu prasy, BP KEP przygotowuje także publikacje informacyjne o szerszym i bardziej formalnym charakterze. Są to:

- 1) *Akta Konferencji Episkopatu Polski* (wydawane od roku 1998);
- 2) *Informator Konferencji Episkopatu Polski* (wydawany od roku 2009).

Warto podkreślić na wstępie, iż pierwsza z publikacji (*Akta*) jest opracowywana przez BP KEP na mocy statutowego obowiązku. Druga z publikacji (*Informator*) jest przez BP KEP wyłącznie redagowana, natomiast jej wydawcą jest oficjalnie sekretariat KEP. Ze względu na istotne zaangażowanie BP KEP w proces przygotowania *Informatora*, publikację tę również uwzględniamy w niniejszym wątku.

Jeśli chodzi o *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, na oficjalnej stronie internetowej KEP czytamy: „W 1998 r. ukazał się (...) pierwszy numer organu urzędowego KEP (...) zbierającego najważniejsze dokumenty Episkopatu pod nazwą «Akta Konferencji Episkopatu Polski»”²²²⁸. Obecny przełożony RP i BP KEP, SG KEP bp A. Miziński dodaje: „Statutowym obowiązkiem biura prasowego KEP jest wydawanie organu urzędowego *Akta Konferencji Episkopatu Polski*” (art. 40. *Statutu KEP*)²²²⁹. Pierwszy rzecznik KEP wspomina początki wydawania *Akt* w następujący sposób: „Gdy

część biskupów uważała, że w prasówkach nie należy sięgać do prasy krytycznej wobec Kościoła. Jako sekretarz KEP broniłem jednak mocno tego, by krytyka Kościoła również w prasówce KAI-owskiej się znajdowała i byśmy co rano mogli się z tym zapoznawać, i jakoś do tego odnosić. Nie można udawać, że krytyka nie istnieje. Z tym również się trzeba mierzyć” (Aneks, III, 34).

²²²⁶ „Jeśli czasem jakiś przekaz medialny był ważny, a było ryzyko, że o nim się nie dowiem, to ks. Kloch bezpośrednio informował mnie o tym, co się w mediach dzieje” (Aneks, II, 27); „Otrzymałem (...) od rzecznika KEP wskazania dotyczące bieżących spraw medialnych (...). Nieraz rozmawialiśmy z rzecznikiem na bieżąco” (Aneks, III, 35).

²²²⁷ Początkowo (w latach 1998-2003) wydawano *Biuletyn* jako kilkustronicowe opracowanie ukazujące się każdego dnia jako *Codzienny przegląd prasy*, a raz w tygodniu jako *Obraz Kościoła w mediach*. Od roku 2003 *Biuletyn* zaczął się rozrastać aż do postaci kilkudziesięciostronicowej publikacji udostępnianej ponad trzem tysiącom odbiorców pod koniec jego wydawania (w 2011 roku).

²²²⁸ <https://episkopat.pl/pol-wieku-biura-prasowego-episkopatu-od-biuletynu-do-twittera/> (12. 05. 2023).

²²²⁹ Aneks, IV, 22.

chodzi o *Akta*, to pierwszy numer ukazał wówczas, gdy podjąłem już obowiązki rzecznika, ale był przygotowany jeszcze przez mojego poprzednika na stanowisku dyrektora biura prasowego, czyli przez bp. Pieronka. Następne numery *Akt KEP* przygotowywałem już ja. To było ważne, żeby była oficjalna publikacja KEP, gdzie zebrane będą wszystkie dokumenty Kościoła. Było w tym dużo mozolnej pracy. Biuro prasowe KEP musiało to przygotować na takim poziomie, by wszyscy mogli się do tego odnieść jako do dokumentu oficjalnego i ostatecznego²²³⁰.

BP KEP wydawało *Akta* także w czasie kadencji kolejnych rzeczników²²³¹ i czyni to do dziś²²³². Rolę wydawanych przez BP KEP *Akt*, poprzedni SG KEP charakteryzuje w słowach: „Jest to narzędzie bardzo przydatne. Zawsze na finalnym etapie przygotowań, przeglądałem i zatwierdzałem je jako SG KEP. Ważną kwestią, którą przypominam sobie z czasu pełnienia funkcji sekretarza KEP było to, że *Akta* zbierały pewne podstawowe rzeczy, jak dokumenty kościelne, nauczanie Kościoła, decyzje KEP itp. Było to swoistego rodzaju narzędzie archiwizacji pracy KEP. Widzę to jako przydatną rzeczywistość w formie papierowej, wysyłanej potem każdemu biskupowi. To podręczny zestaw aktualnego nauczania Kościoła i decyzji polskich biskupów. Zapewne dzisiaj większa część jest digitalizowana i sam proces archiwizacji również zaprzęga coraz częściej narzędzia cyfrowe, natomiast nie zmienia to faktu, że *Akta* miały i wciąż mają ważną rolę²²³³.

Wspomnianą przez abp. Polaka digitalizację publikacji potwierdza fakt zamieszczenia wszystkich dotychczasowych numerów *Akt* na oficjalnej stronie internetowej Konferencji Episkopatu Polski (numery dostępne są do wglądu i pobrania w formacie PDF)²²³⁴.

Oficjalnie wydawcą *Akt Konferencji Episkopatu Polski* jest BP KEP:

- 1) jedynie w numerach pierwszym²²³⁵ (wydanym pod koniec kadencji bp. Pieronka na stanowisku SG KEP) i dwudziestym siódmym²²³⁶ (wydanym w pierwszym roku kadencji ks. Rytla-Andrianika na stanowisku RP KEP i dyrektora BP KEP) widniał zapis: „Wydawca: Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski”;

²²³⁰ Aneks, V, 12.

²²³¹ Por. Aneks, VI, 16.

²²³² Por. Aneks, III, 33.

²²³³ Aneks, III, 33.

²²³⁴ Por. https://episkopat.pl/akta_kep_dokumenty/ (12. 05. 2023).

²²³⁵ Por. *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1(1)/1998.

²²³⁶ Por. *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015.

- 2) w latach 1998-2003²²³⁷ (kadencja o. A. Schulza na stanowisku RP KEP i dyrektora BP KEP) w stopce informacyjnej umieszczano zapis: „Wydawnictwo: Biuro Prasowe Konferencji Episkopatu Polski”;
- 3) od roku 2004²²³⁸ (kadencje: ks. Klocha, ks. Rytla-Andrianika i o. Gęsiaka na stanowisku RP KEP i dyrektora BP KEP), z wyjątkiem wspomnianego numeru 27/2015, w *Aktach* widnieje zapis: „Wydawca: Biuro Prasowe Konferencji Episkopatu Polski”.

Da się zauważyć, że w niektórych latach *Akta* ukazywały się jako półroczniki, a w większości lat publikacyjnych były one wydawane jako roczniki. Warto dodać, iż praktycznie od samego początku wydawania (od drugiego numeru z roku 1998²²³⁹) periodyk ma swój (niezmieniony do dziś) numer ISSN (1505-1807). Jego poprawność i autentyczność można potwierdzić na adekwatnych portalach internetowych²²⁴⁰. Jednocześnie od wspomnianego numeru drugiego z roku 1998 (nr 2[2]/1998) jako redaktora naczelnego publikacji (w przeważającej większości numerów) wskazuje się rzeczownika KEP (jako dyrektora biura prasowego KEP). Niekiedy jednak jako redaktora wskazywano sekretarza generalnego KEP (np. wspomniany numer 27/2015²²⁴¹).

Pracę redakcyjną biura prasowego KEP w kontekście przygotowywania *Akt* zaznacza się najczęściej poprzez zamieszczenie na stronie tytułowej zapisu: „Biuro Prasowe Konferencji Episkopatu Polski”²²⁴², bądź poprzez zamieszczanie w stopce redakcyjnej informacji: „Skład, łamanie, korekta: Biuro Prasowe KEP”²²⁴³. Nazwiska pracowników BP KEP uwzględnia się także przy okazji wzmianki o redaktorach²²⁴⁴.

Na podstawie analizy wszystkich dotychczasowych numerów *Akt Konferencji Episkopatu Polski* (od roku 1998 do roku 2022 włącznie) skonkludujmy, iż:

- 1) w 9 latach *Akta* wydano jako półroczniki²²⁴⁵;
- 2) w 16 latach *Akta* wydano jako roczniki²²⁴⁶;
- 3) numery *Akt* obejmują łącznie 25 lat;

²²³⁷ Numery: od 2/1998 do 8/2003.

²²³⁸ Od numeru 1(9)/2004 do numeru 34/2022 (z wyjątkiem numeru 27/2015).

²²³⁹ Był to jednocześnie pierwszy numer przygotowany przez BP KEP pod dyrekcją pierwszego rzeczownika KEP, o. A. Schulza (por. Aneks, V, 12).

²²⁴⁰ Por. <https://portal.issn.org/resource/ISSN/1505-1870> (19. 05. 2023).

²²⁴¹ Por. *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015.

²²⁴² Por. *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 3/1999. Por. także: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 31/2019.

²²⁴³ Por. *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 6/2001.

²²⁴⁴ Por. *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1(15)/2009.

²²⁴⁵ Po dwa numery *Akt* wydawano w latach: 1998, 2000, 2006, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014.

²²⁴⁶ Pojedyncze numery *Akt* wydano w latach: 1999, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2007, 2008, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022.

- 4) łącznie wydano 34 numery *Akt*;
- 5) numeracja kolejnych *Akt*:
 - a) w przypadku roczników uwzględnia kolejny numer liczony od początku wydawania oraz rok, którego *Akta* dotyczą²²⁴⁷;
 - b) w przypadku półroczników uwzględnia numer w obrębie danego roku, kolejny numer liczony od początku wydawania oraz rok, którego *Akta* dotyczą²²⁴⁸.

Fakt przygotowywania i publikowania *Akt* przez BP KEP wpisuje się w omówiony przez nas w rozdziale pierwszym (i zsynchronizowany ze sferą zadaniową *public relations*) zakres zarządzania informacją. Jest jednocześnie wyrazem działań wewnątrzinstytucjonalnych przy uwzględnieniu sygnalizowanego rozumienia Kościoła jako instytucji *sensu largo*.

Kolejna ze wspomnianych wyżej (bardziej formalnych) publikacji, którą jest *Informator Konferencji Episkopatu Polski*, ukazuje się od roku 2009²²⁴⁹, czyli od czasu kadencji ks. Kłocha na stanowisku dyrektora BP KEP. Zauważmy za drugim rzecznikiem KEP, iż „pomysł przygotowania publikacji narodził się w Biurze Prasowym Episkopatu”²²⁵⁰ (z naszych badań wynika, iż wymyśliły go pracownice BP KEP²²⁵¹), a jej pierwszy numer miał prawie dwieście stron²²⁵². *Informator* jest źródłem danych teled adresowych polskich biskupów oraz najważniejszych instytucji Kościoła w kraju i za granicą; uwzględnia się w nim także dykasterie watykańskie, Polskie Misje Katolickie oraz instytucje powołane przez KEP²²⁵³. Mający 276 stron *Informator KEP* z roku 2020 scharakteryzowano w słowach: „Publikacja zawiera komplet informacji na temat funkcjonowania wszystkich najważniejszych instytucji kościelnych w Watykanie i Polsce”²²⁵⁴. Warto zauważyć, iż ubogaceniem *Informatora* są przygotowane przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego statystyki niedzielnych praktyk religijnych oraz

²²⁴⁷ Dla przykładu: *Akta* wydane w roku 2019 jako numer pojedynczy (rocznik) noszą numer 31/2019.

²²⁴⁸ Dla przykładu: *Akta* wydane w roku 2006 jako półroczniki noszą kolejne numery: 1(11)/2006 oraz 2(12)/2006.

²²⁴⁹ Por. <https://info.wiara.pl/doc/261145.Wydano-Informator-Konferencji-Episkopatu-Polski> (12. 05. 2023).

²²⁵⁰ <https://m.katolik.pl/zostal-wydany-informator-konferencji-episkopatu-polski.21518,794.news.html> (15. 05. 2023).

²²⁵¹ „Pragnę wspomnieć o moich współpracownikach z biura prasowego (...). To one wymyśliły m. in. *Informator KEP*” (Aneks, VI, 85).

²²⁵² Por. <https://www.zyciezakonne.pl/wiadomosci/archiwum/nowy-informator-konferencji-episkopatu-polski-2087/> (12. 05. 2023).

²²⁵³ Por. <https://zabno.diecezja.tarnow.pl/index.php/strona-startowa-mainmenu-1/archiwum-wiadomosci/1992-nowa-edycja-informatora-konferencji-episkopatu-polski> (12. 05. 2023).

²²⁵⁴ Por. <https://kmt.pl/pozycja.asp?ksid=51116> (12. 05. 2023).

powołań w Polsce²²⁵⁵. Ks. Kloch dodaje: „Dane na temat Kościoła w Polsce uzupełnia część publikacji, zawierająca kalendaria na rok bieżący: opis programu duszpasterskiego, czynności Episkopatu oraz inicjatywy duszpasterskie w Kościele Powszechnym i w Kościele w Polsce”²²⁵⁶.

Mimo że, podobnie jak w przypadku *Akt KEP*, redaktorem *Informatora KEP* jest dyrektor BP KEP²²⁵⁷, to jednak, inaczej niż w przypadku *Akt*, wydawcą *Informatora* jest sekretariat KEP²²⁵⁸. Mimo wydawania *Informatora* praktycznie każdego roku, publikacja nie posiada numeru ISSN, lecz nadawany każdorazowo, inny numer ISBN²²⁵⁹, co czyni ją tzw. wydawnictwem zwartym (książkowym), a nie ciągłym (periodycznym)²²⁶⁰.

Informator jest publikacją możliwą do zakupienia²²⁶¹, lecz z uwagi na wspomniany wyżej fakt niewydawania (a jedynie redagowania) go przez BP KEP, przygotowywanie i rozpowszechnianie *Informatora* nie stanowi dla biura prasowego KEP działalności o charakterze komercyjnym.

Podsumowując cały wywód nt. *sensu largo* działalności wydawniczej BP KEP należy stwierdzić, iż biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski:

- 1) w latach 1962-1968 wydawało *Zeszyty bibliograficzne*;
- 2) w latach 1968-1998 wydawało *Pismo Okólne*;
- 3) w latach 1998-2011 wydawało *Biuletyn*²²⁶²;
- 4) od roku 1998 wydaje *Akta KEP*;
- 5) od roku 2009 przygotowuje (wydawany przez SG KEP) *Informator KEP*;
- 6) w latach 2015-2020 rozsyłało do członków KEP maile informacyjne;
- 7) od roku 2020 przygotowuje przegląd mediów na własny użytek.

²²⁵⁵ Por. <https://iskk.pl/aktualnosci/3-aktualnosci/115-informator-kep> (13. 05. 2023).

²²⁵⁶ <https://wydarzenia.interia.pl/mazowieckie/news-opublikowano-pierwszy-informator-o-polskich-biskupach.nId.1202164> (17. 05. 2023).

²²⁵⁷ Por. <https://wydawnictwowam.pl/prod.konferencja-episkopatu-polski.16380.htm?sku=77527> (12. 05. 2023).

²²⁵⁸ Por. <https://info.wiara.pl/doc/261145.Wydano-Informator-Konferencji-Episkopatu-Polski> (16. 05. 2023).

²²⁵⁹ Dla przykładu *Informator* z roku 2019 posiada numer 978-83-7793-643-6, a wydanie z roku 2020: 978-83-7793-714-3.

²²⁶⁰ Por. <https://www.viperprint.pl/numer-isbn-i-issn> (12. 05. 2023).

²²⁶¹ Por. <https://wydawnictwowam.pl/prod.konferencja-episkopatu-polski.16380.htm?sku=77527> (12. 05. 2023). Por. także: <https://kmt.pl/pozycja.asp?ksid=51116> (12. 05. 2023).

²²⁶² Początkowo (w latach 1998-2003) wydawano *Biuletyn* jako kilkustronicowe opracowanie ukazujące się każdego dnia jako *Codzienny przegląd prasy*, a raz w tygodniu jako *Obraz Kościoła w mediach*. Od roku 2003 *Biuletyn* zaczął się rozrastać aż do postaci kilkudziesięciostronicowej publikacji udostępnianej ponad trzem tysiącom odbiorców pod koniec jego wydawania (w 2011 roku).

4.3.4.3. Kanały komunikacyjne biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Jak wspomnieliśmy w rozdziale pierwszym, używane przez współczesnych rzeczników oraz ich biura prasowe kanały komunikacyjne to najczęściej:

- 1) rozmowy i wiadomości telefoniczne (w tym faks);
- 2) wideorozmowy i komunikatory;
- 3) e-maile;
- 4) strony internetowe;
- 5) platformy internetowe;
- 6) media społecznościowe.

Jako że w przypadku biura prasowego KEP mamy do czynienia ze wszystkimi wyszczególnionymi wyżej oficjalnymi kanałami komunikacyjnymi, poniższy wywód przeprowadzimy w oparciu o te właśnie rodzaje. W refleksjach (szczególnie, gdy chodzi o stronę internetową, komunikatory oraz media społecznościowe KEP) oprzemy się zarówno na (dokonanej w prywatnym zakresie) podstawowej analizie zawartości mediów (scharakteryzowanej w rozdziale poprzednim), jak również na specjalnym raporcie technicznym przygotowanym dla nas na potrzeby niniejszego projektu przez pracowników biura prasowego KEP²²⁶³.

Nadmienimy, iż fakt wykorzystywania omawianych tu kanałów komunikacyjnych przez biura prasowe oraz rzeczników jest zbieżny nie tylko z zaleceniami (przyczacanej w rozdziale pierwszym) literatury przedmiotowej, lecz także z (omówionymi w rozdziale drugim) nauczaniem, misją i praktyką działania Kościoła, gdy chodzi o rzeczników i biura prasowe instytucji eklesjalnych.

²²⁶³ Raport BP KEP został nam przesłany drogą mailową w dn. 19. 05. 2023 r. Uwzględnia odpowiednie dane do dn. 18. 05. 2023 r. włącznie. W odniesieniu do zadanych przez nas (drogą mailową) adekwatnych pytań raport prezentuje dane takie, jak:

- 1) daty utworzenia kont *WhatsApp* oraz *Signal* związanych z numerem tel. kom. BP KEP;
- 2) fakt wykorzystywania komunikatorów wideokonferencyjnych *Zoom* i *Skype*;
- 3) liczba depesz opublikowanych na stronie internetowej KEP od dn. 1. 12. 2022 r.;
- 4) daty utworzenia prowadzonych aktualnie przez BP KEP kont społecznościowych na FB i TT;
- 5) liczba postów opublikowanych na adekwatnych kontaktach FB od dn. 21. 04. 2023 r.

Autor niniejszej monografii, wyrażając wdzięczność względem pracowników BP KEP, pragnie nadmienić, iż otrzymał od biura zgodę na wykorzystanie w dysertacji przesłanych danych, natomiast nie otrzymał zgody na dołączenie raportu do jej aneksu. Powołując się na raport, w adekwatnych przypisach będziemy stosować zapis: „Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii)”.

4.3.4.3.1. Komunikacja telefoniczna z biurem prasowym Konferencji Episkopatu Polski

Biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski korzysta zarówno z tzw. numeru stacjonarnego, jak również z numeru komórkowego. Są one zamieszczone na podstronach oficjalnej strony internetowej KEP:

- 1) oba numery można znaleźć w zakładce *Media* dostępnej bezpośrednio z odsłony startowej, gdzie wskazano, iż są to kanały komunikacyjne rzecznika KEP²²⁶⁴;
- 2) oba numery podano również na podstronie kontaktowej przewodniczącego KEP, gdzie uwzględnia się je jako numery kontaktowe biura prasowego KEP²²⁶⁵;
- 3) numerów nie podano w zakładce *Kontakt* widocznej na odsłonie startowej²²⁶⁶;
- 4) numery nie zostały podane także na podstronie samego biura prasowego KEP²²⁶⁷.

Badania przeprowadzone za pomocą specjalistycznych narzędzi *online* do odzyskiwania dawnych zasobów Internetu²²⁶⁸ pozwoliły nam stwierdzić, iż aktualny numer stacjonarny BP KEP funkcjonował już za czasów o. Schulza (na pewno co najmniej od kwietnia 2001 roku²²⁶⁹) i podawano go razem z numerem faks (podobnie było w czasie kadencji ks. Klocha²²⁷⁰). Na wspomnianych wyżej aktualnych podstronach KEP dotyczących kontaktu z BP KEP, brakuje obecnie informacji o numerze faks.

4.3.4.3.2. Komunikatory biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Z raportu BP KEP wynika²²⁷¹, iż jego aktualny numer komórkowy funkcjonuje co najmniej od października 2017 roku. Jednocześnie warto dodać, iż pod wskazanym numerem komórkowym można skontaktować się z biurem prasowym KEP także za pomocą komunikatorów *WhatsApp* (od dnia 17. 10. 2017 r.) oraz *Signal* (od dnia 10. 04. 2021 r.). Konto *WhatsApp* uruchomiono zatem w czasie kadencji dyrektorskiej

²²⁶⁴ Por. <https://episkopat.pl/dla-mediow/> (12. 05. 2023).

²²⁶⁵ Por. <https://episkopat.pl/przewodniczacy-kontakt/> (12. 05. 2023).

²²⁶⁶ Por. <https://episkopat.pl/kontakt/> (12. 05. 2023)

²²⁶⁷ Por. <https://episkopat.pl/category/biuro-prasowe-kep/> (14. 05. 2023).

²²⁶⁸ Por. <https://web.archive.org/> (15. 05. 2023).

²²⁶⁹ Por. <http://web.archive.org/web/20010408193246/http://www.episkopat.pl/adresy/prymas.htm> (15. 05. 2023).

²²⁷⁰ Por. https://archiwum.nbp.pl/aktualnosci/wiadomosci_2006/episkopat.html (12. 05. 2023). Por. także: <https://m.niedziela.pl/artykul/429> (12. 05. 2023). Por. także: <https://m.niedziela.pl/artykul/429> (12. 05. 2023).

²²⁷¹ Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

ks. Rytla-Andrianika, a konto *Signal* w czasie kadencji obecnego rzecznika KEP, o. Gęsiaka.

Jeśli chodzi o komunikatory wideokonferencyjne *Zoom* i *Skype*, pracownicy BP KEP odpowiadają w raporcie: „*Zooma* używamy (...) w przybliżeniu od 2017 roku, na pewno zaczęliśmy [go] używać (...) w czasie kadencji ks. Pawła Rytla-Andrianika, a częściej z niego korzystamy od czasów pandemii. *Skype* był już używany za czasów ks. Kłocha, aczkolwiek nie było to zbyt często”²²⁷².

4.3.4.3.3. Poczta elektroniczna biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Zarówno rzecznik, jak i biuro prasowe KEP posiadają swoje oficjalne adresy e-mailowe. Podobnie, jak numery kontaktowe, są one zamieszczone na podstronach oficjalnej strony internetowej KEP:

- 1) adres e-mail do rzecznika KEP podano w zakładce *Media* dostępnej bezpośrednio z odsłony startowej KEP²²⁷³;
- 2) adres e-mail do biura prasowego KEP podano na podstronie kontaktowej przewodniczącego KEP²²⁷⁴;
- 3) adresów e-mail RP i BP KEP nie podano w zakładce *Kontakt* widocznej na odsłonie startowej²²⁷⁵;
- 4) adresy e-mail RP i BP KEP nie zostały podane także na podstronie samego biura prasowego KEP²²⁷⁶.

Dodajmy, iż w czasie kadencji poprzedniego dyrektora BP KEP, na adekwatnych podstronach KEP dotyczących BP KEP podawano także dwa inne (oprócz obecnego) kontaktowe adresy e-mailowe do BP KEP²²⁷⁷. Obecnie na oficjalnej stronie internetowej KEP biuro podaje wyłącznie swój jeden oficjalny adres mailowy.

²²⁷² Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²²⁷³ Por. <https://episkopat.pl/dla-mediow/> (12. 05. 2023).

²²⁷⁴ Por. <https://episkopat.pl/przewodniczacy-kontakt/> (12. 05. 2023).

²²⁷⁵ Por. <https://episkopat.pl/kontakt/> (12. 05. 2023).

²²⁷⁶ Por. <https://episkopat.pl/category/biuro-prasowe-kep/> (14. 05. 2023).

²²⁷⁷ Por. <https://episkopat.pl/dla-mediow-3/> (13. 05. 2023).

4.3.4.3.4. Strona internetowa prowadzona przez biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski

Jak stwierdza obecny przełożony RP i BP KEP, SG KEP bp Miziński, „biuro prasowe KEP (...) prowadzi oficjalną stronę internetową *www.episkopat.pl*”²²⁷⁸. Nadmienimy, iż BP KEP nie prowadzi własnej strony²²⁷⁹, lecz oficjalną stronę episkopatu²²⁸⁰ (w strukturze której ma swoją podstronę²²⁸¹).

Zapytany o okoliczności utworzenia strony internetowej, pierwszy rzecznik KEP odpowiada: „Gdy byłem rzecznikiem KEP, ks. Józef Kloch, twórca *Opoki* i zresztą mój następca, mocno propagował wprowadzenie Internetu w życie Kościoła. Pracowaliśmy nad tym wspólnie. Ja pomagałem trochę ks. Klochowi w uruchomieniu *Opoki* i było wiadome, że zależy mi na tym, aby każda diecezja i instytucja kościelna miała swoją stronę internetową. Stąd uruchomiona została strona *www.episkopat.pl*, która funkcjonuje do dziś. Dzięki temu informacje o Kościele docierały nie tylko do dziennikarzy, ale do wszystkich”²²⁸². Poprzedni rzecznik KEP stwierdza: „Jeśli chodzi o stronę internetową, to została założona jeszcze w poprzednim wieku, pod koniec lat 90.”²²⁸³. Badanie przeprowadzone przez nas za pomocą specjalistycznego narzędzia *online* badającego wiek domen internetowych²²⁸⁴ pozwoliło nam ustalić, iż domenę *episkopat.pl* utworzono dokładnie dn. 3. 08. 1998 roku²²⁸⁵. Na pochodzącej z dn. 10. 04. 2000 r. odsłonie startowej oficjalnej strony internetowej KEP (odzyskanej przez nas za pomocą wspomnianego już wcześniej narzędzia *Internet Archive Wayback Machine*²²⁸⁶) widniał napis: „Strona utworzona przez Fundację «Opoka». Aktualizowana we współpracy z Biurem Prasowym KEP”²²⁸⁷.

Następca o. Schulza wspomina, iż w latach 2003-2015 stronę prowadziły przede wszystkim pracownicy BP KEP²²⁸⁸, jednak niekiedy było to działanie wspólne pracowników BP KEP oraz RP KEP²²⁸⁹. Dyrektorska względem BP KEP kadencja

²²⁷⁸ Aneks, IV, 22.

²²⁷⁹ Por. Aneks, VIII, 49.

²²⁸⁰ Por. <https://episkopat.pl/> (12. 05. 2023).

²²⁸¹ Por. <https://episkopat.pl/category/biuro-prasowe-kep/> (14. 05. 2023).

²²⁸² Aneks, V, 22.

²²⁸³ Aneks, VII, 29.

²²⁸⁴ Por. <https://who.is/> (13. 05. 2023).

²²⁸⁵ Por. <https://who.is/whois/episkopat.pl> (13. 05. 2023).

²²⁸⁶ Por. <https://web.archive.org/> (15. 05. 2023).

²²⁸⁷ Por. <http://web.archive.org/web/20010202064200/http://www.episkopat.pl/> (1. 06. 2023).

²²⁸⁸ „Stronę internetową *www.episkopat.pl* prowadziły redaktorki z biura prasowego KEP” (Aneks, VI, 38).

²²⁸⁹ „[Jako BP KEP] wspólnie redagowaliśmy na co dzień stronę *www.episkopat.pl*” (Aneks, VI, 16).

ks. Klocha była czasem intensywnego jej rozwoju: zreformowano szatę graficzną²²⁹⁰, wprowadzono więcej informacji oraz ubogacono stronę licznymi fotografiami²²⁹¹.

Zmiany graficzne przyniosła także kadencja trzeciego w historii rzecznika KEP: „W 2015 roku opracowano nową szatę graficzną, która funkcjonuje do dziś”²²⁹². Warto dodać, iż BP KEP pod dyrekcją ks. Rytla-Andrianika opracowało także funkcjonującą do dziś²²⁹³ anglojęzyczną wersję strony²²⁹⁴. Poprzedni dyrektor BP KEP dodaje: „W czasie trwania mej kadencji łącznie zamieściliśmy (...) [na stronie internetowej] ok. 11 tysięcy informacji: tekstów, materiałów audio, grafik i tłumaczeń na języki obce”²²⁹⁵.

Obecnie stronę internetową KEP prowadzi BP KEP pod dyrekcją o. Gęsiaka. Zamieszczane na stronie przez pracowników BP KEP publikacje w językach zagranicznych są przygotowywane przez wspomniane wcześniej Biuro ds. Komunikacji Zagranicznej KEP.

Jak stwierdzają dwaj ostatni dyrektorzy BP KEP, strona internetowa KEP prowadzona przez biuro prasowe episkopatu, w kontekście internetowych kanałów komunikacyjnych BP KEP jest witryną podstawową²²⁹⁶, oficjalną i instytucjonalną²²⁹⁷, a także najstarszą²²⁹⁸. Na podstawie badań przeprowadzonych przez nas za pomocą narzędzia *online* do sprawdzania responsywności²²⁹⁹ stron internetowych *Responsive Checker*²³⁰⁰ dodajmy, iż obecna strona internetowa polskiego episkopatu jest stroną responsywną. Obecna architektura strony składa się z co najmniej trzydziestu podstron, na których BP KEP sukcesywnie zamieszcza nowe treści.

Gdy idzie o publikacje zamieszczane na stronie internetowej KEP, biuro prasowe wskazuje w przesłanym nam raporcie²³⁰¹, iż do dwóch najistotniejszych i najczęściej

²²⁹⁰ Szatę graficzną strony internetowej KEP:

- 1) z pierwszej połowy roku 2000 (kadencja o. Schulza) można zobaczyć m. in. pod adresem: <http://web.archive.org/web/20010204051600/http://www.episkopat.pl/adresy/dane.htm>
- 2) (12. 05. 2023);
- 3) z pierwszej połowy roku 2013 (kadencja ks. Klocha) można zobaczyć m. in. pod adresem: <http://web.archive.org/web/20130115225908/http://episkopat.pl/?a=rzecznik> (12. 05. 2023).

²²⁹¹ Por. Aneks, VI, 85.

²²⁹² Aneks, VII, 29.

²²⁹³ Por. <https://episkopat.pl/en/> (12. 05. 2023).

²²⁹⁴ Por. Aneks, VII, 36.

²²⁹⁵ Aneks, VII, 29.

²²⁹⁶ „Ta strona jest w pewnym sensie podstawą dla naszych kont społecznościowych” (Aneks, VII, 29).

²²⁹⁷ „Jest to oficjalna witryna instytucjonalna” (Aneks, VII, 29).

²²⁹⁸ „Podobnie jest z najstarszym medium internetowym KEP, czyli stroną internetową” (Aneks, VIII, 49).

²²⁹⁹ „[Istotą responsywności jest] takie projektowanie strony, by jej układ dostosowywał się do rozmiarów ekranu urządzenia, na którym jest ona wyświetlana” (G. Umiński, *Diecezjalne WWW w Polsce a nowa ewangelizacja*, Warszawa 2017, s. 11).

²³⁰⁰ Por. <https://www.websiteplanet.com/pl/webtools/responsive-checker/> (12. 05. 2023).

²³⁰¹ Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

aktualizowanych nowymi depeszami²³⁰² podstron należą odsłona startowa (główna)²³⁰³ oraz podstrona pt. *Z życia Kościoła*²³⁰⁴. Liczba depesz zamieszczonych na wskazanych podstronach w minionym półroczu²³⁰⁵ prezentuje się w sposób następujący:

- 1) maj (1-18) 2023 r. – 38, w tym:
 - a) odsłona startowa – 15;
 - b) podstrona *Z życia Kościoła* – 23;
- 2) kwiecień 2023 r. – 95, w tym:
 - a) odsłona startowa – 58;
 - b) podstrona *Z życia Kościoła* – 37;
- 3) marzec 2023 r. – 74, w tym:
 - a) odsłona startowa – 54;
 - b) podstrona *Z życia Kościoła* – 20;
- 4) luty 2023 r. – 71, w tym:
 - a) odsłona startowa – 40;
 - b) podstrona *Z życia Kościoła* – 31;
- 5) styczeń 2023 r. – 45, w tym:
 - a) odsłona startowa – 32;
 - b) podstrona *Z życia Kościoła* – 13;
- 6) grudzień 2022 r. – 70, w tym:
 - a) odsłona startowa – 52;
 - b) podstrona *Z życia Kościoła* – 18.

Łącznie, w okresie od 1. 12. 2022 r. do 18. 05. 2023 (169 dni) zamieszczono na wskazanych podstronach 393 depesze, co w przeliczeniu daje wynik średnio 2,33 nowych depesz dziennie. Ponadto, jak informuje nas BP KEP, na dzień 18. 05. 2023 r. liczba wszystkich depesz dostępnych na wskazanych podstronach to 7693, z czego:

- 1) 5594 depesze znajdują się na odsłonie startowej;
- 2) 2099 depesz znajduje się na podstronie *Z życia Kościoła*.

²³⁰² Terminem „depesza” określają jednostkę publikacyjną strony internetowej KEP sami pracownicy BP KEP, stąd zastosowane przez nich nazewnictwo przejmujemy także w niniejszym opracowaniu (por. Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. [prywatne archiwum badawcze autora monografii]).

²³⁰³ W kontekście publikowania depesz na odsłonie startowej (por. <https://episkopat.pl/> [19. 05. 2023]), należy zauważyć, iż treściowo jest to odsłona tożsama z podstroną *Informacje episkopatu* w (dostępnej z głównej witryny) zakładce *Aktualności* (por. <https://episkopat.pl/informacje-episkopatu/> [19. 05. 2023]).

²³⁰⁴ W kontekście publikowania przez BP KEP depesz na podstronie *Z życia Kościoła* (por. https://episkopat.pl/z_zycia_kosciola/ [19. 05. 2023]) należy zauważyć, iż nie są to depesze widoczne na odsłonie startowej, a jedynie na rzeczonyj podstronie, do której odsyła (dostępna z głównej witryny) zakładka *Aktualności*.

²³⁰⁵ Od 1 grudnia 2022 roku do 18 maja 2023 r.

Do wskazanych danych statystycznych odniesiemy się jeszcze w dalszej części rozdziału, zestawiając je z adekwatnymi wartościami dotyczącymi wykorzystywanych przez BP KEP platform internetowych i mediów społecznościowych.

4.3.4.3.5. Konta biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski na wybranych platformach internetowych

Obecnie biuro prasowe KEP prowadzi konta na multimedialnych platformach internetowych takich, jak²³⁰⁶: *YouTube*²³⁰⁷, *SoundCloud*²³⁰⁸ oraz *Flickr*²³⁰⁹.

Konto YT zostało założone w czasie kadencji ks. Klocha: „Kanał @bpkep na platformie *YouTube* założyliśmy w styczniu 2009 roku i funkcjonuje on do dziś jako oficjalny profil KEP w tym serwisie”²³¹⁰ (data założenia konta wskazana precyzyjnie w zakładce *Informacje* to 26. 01. 2009 r.²³¹¹). Najstarszy (dostępny obecnie²³¹²) materiał filmowy zamieszczony na koncie²³¹³ (opublikowany w dn. 4. 10. 2012 r.) to dokonane przez ówczesnego dyrektora BP KEP, ks. J. Klocha, podsumowanie 359. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski w związku z rozpoczynającym się wówczas Rokiem Wiary²³¹⁴. Konto jest obecnie obserwowane przez 7,32 tys. użytkowników, a liczba opublikowanych na nim filmów wynosi 1200²³¹⁵. Biorąc pod uwagę dostępne aktualnie zasoby filmowe²³¹⁶ należy stwierdzić, iż skoro łącznie, w okresie od 26. 01. 2009 r. do 18. 05. 2023 (5225 dni) zamieszczono na koncie 1200 (dostępnych obecnie) filmów, to właściwy owemu kanałowi średni wynik dzienny wynosi 0,23 filmu.

²³⁰⁶ Por. Aneks, VIII, 49.

²³⁰⁷ Por. <https://www.youtube.com/@bpkep> (19. 05. 2023).

²³⁰⁸ Por. <https://soundcloud.com/user-297863066> (19. 05. 2023).

²³⁰⁹ Por. <https://www.flickr.com/photos/episkopatnews/> (19. 05. 2023). Co prawda podany link jest adresem konta, jednak po aktywowaniu linku platforma *Flickr* niekiedy przekierowuje użytkownika do odsłony startowej, stąd wskazany adres należy uruchomić bezpośrednio z pozycji paska adresowego przeglądarki internetowej.

²³¹⁰ Aneks, VI, 38.

²³¹¹ Por. <https://www.youtube.com/@bpkep/about> (12. 05. 2023).

²³¹² Na dzień 18. 05. 2023 r.

²³¹³ Por. <https://www.youtube.com/watch?v=0Oq1-Y3pWWg> (12. 05. 2023).

²³¹⁴ Rok Wiary był specjalnym okresem kościelnym, trwającym od 11. 10. 2012 r. do 24. 11. 2013 r., ogłoszonym (w dokumencie pt. *Porta fidei* z dn. 11. 10. 2011 r.) i rozpoczętym przez papieża Benedykta XVI, a zakończonym przez papieża Franciszka. Rok Wiary ogłoszono w związku z 50. rocznicą otwarcia Soboru Watykańskiego II. Założeniem Roku Wiary było zaproszenie wiernych do pogłębienia wiary oraz autentycznego nawrócenia. W związku z Rokiem Wiary podejmowano w Kościele liczne inicjatywy duszpasterskie, liturgiczne, ewangelizacyjne i naukowe (por. <https://liturgia.dominikanie.pl/projekt/rok-wiary/> [12. 05. 2023]).

²³¹⁵ Por. <https://www.youtube.com/@bpkep/about> (18. 05. 2023).

²³¹⁶ Por. <https://www.youtube.com/@bpkep> (19. 05. 2023).

Konto na platformie *SoundCloud* BP KEP założyło na początku kadencji dyrektorskiej ks. Rytyla-Andrianika: „W październiku 2015 roku założyliśmy konto na platformie *soundcloud.com* (...) żeby dzielić się w mediach materiałami dźwiękowymi (...). To umożliwiało dziennikarzom gratisowy dostęp do naszych materiałów prasowych, za co byli wdzięczni”²³¹⁷. Pierwsze nagranie²³¹⁸ zamieszczono na koncie dn. 12. 10. 2015 r., a była to wypowiedź prymasa Polski, abp. W. Polaka, przed tzw. X Zjazdem Gnieźnieńskim²³¹⁹. Konto jest obecnie obserwowane przez 285 użytkowników, a liczba dostępnych na nim nagrań wynosi 2510²³²⁰. Biorąc pod uwagę dostępne aktualnie zasoby dźwiękowe²³²¹ należy stwierdzić, iż skoro łącznie, w okresie od 12. 10. 2015 r. do 18. 05. 2023 (2775 dni) zamieszczono na koncie 2510 nagrań, to średni wynik dzienny wynosi 0,91 nagrania.

Podobnie jak konto na SC, tak też konto BP KEP na platformie *Flickr* założono w czasie kadencji poprzedniego rzecznika KEP, co miało miejsce w kwietniu 2016 roku²³²² (dokładnie w dn. 12 kwietnia²³²³). Pierwsze zdjęcie opublikowano dn. 13. 04. 2016 roku²³²⁴ w związku z uruchomieniem konta z udziałem ówczesnego (i wciąż pełniącego urząd) SG KEP, bp. A. Mizińskiego. Konto jest obecnie obserwowane przez 193 użytkowników, a liczba dostępnych na nim albumów²³²⁵ (zawierających łącznie 32501 zdjęć) wynosi 932²³²⁶. Biorąc pod uwagę dostępne aktualnie zasoby fotograficzne²³²⁷ należy stwierdzić, iż skoro łącznie, w okresie od 12. 04. 2016 r. do 18. 05. 2023 (2592 dni) zamieszczono na koncie 932 albumy (32501 zdjęć), to średni wynik dzienny wynosi 0,36 albumu (12,5 zdjęcia).

Warto zaznaczyć, iż fakt publikowania na platformach materiałów zawierających komentarze rzecznika KEP na bieżące tematy bądź dotyczące spotkań, dokumentów i decyzji biskupów (szczególnie, gdy idzie o filmy na YT czy nagrania na SC), cechując

²³¹⁷ Aneks, VII, 27.

²³¹⁸ Por. <https://soundcloud.com/user-297863066/prymas-polski-abp-wojciech-polak-przed-x-zjazdem-gnieznienskim> (12. 05. 2023).

²³¹⁹ Por. <https://archidiecezja.pl/europa-nowych-poczatkow-x-zjazd-gnieznienski/> (16. 05. 2023).

²³²⁰ Por. <https://soundcloud.com/user-297863066> (19. 05. 2023).

²³²¹ Por. <https://soundcloud.com/user-297863066> (19. 05. 2023).

²³²² Por. Aneks, VII, 27.

²³²³ Por. <https://www.flickr.com/photos/episkopatnews/25799247764/in/album-72157666986854881/> (19. 05. 2023).

²³²⁴ Por. <https://www.flickr.com/photos/episkopatnews/25799247764/in/album-72157666986854881/> (19. 05. 2023).

²³²⁵ Właściwą jednostką publikacyjną na platformie *Flickr* są albumy. Nawet publikowane pojedynczo fotografie zawarte są w albumach. Podobnie, jak w związku z danym wydarzeniem publikuje się depeze na stronie internetowej, filmy na YT, nagrania na SC czy posty na FB bądź TT, tak na *Flickrze* publikuje się albumy.

²³²⁶ Por. <https://www.flickr.com/photos/episkopatnews/albums> (19. 05. 2023).

²³²⁷ Por. <https://www.flickr.com/photos/episkopatnews/albums> (19. 05. 2023).

się proaktywnością i natychmiastowością, wpisuje się w (związany z omówioną w rozdziale pierwszym funkcją wizerunkową rzecznika) proces tzw. narzucania narracji.

4.3.4.3.6. Konta w mediach społecznościowych prowadzone przez biuro prasowe Konferencji Episkopatu Polski

Jak stwierdza obecny przełożony RP i BP KEP: „Biuro prasowe KEP (...) prowadzi (...) profile w mediach społecznościowych”²³²⁸. Bp Miziński dodaje: „Kościół musi być obecny w przestrzeni medialnej, a ta coraz bardziej koncentruje się obecnie wokół mediów społecznościowych (...). Chodzi mi zarówno o sam przekaz pełnej i prawdziwej informacji, jak i dobre jej skanalizowanie”²³²⁹. Obecny dyrektor BP KEP stwierdza w tym kontekście: „Jeśli chodzi o media społecznościowe, to biuro prasowe KEP nie prowadzi odrębnego, własnego konta. Rzecznik, wraz z BP KEP, sprawuje pieczę nad oficjalnymi kontami Konferencji Episkopatu Polski, przewodniczącego KEP oraz rzecznika KEP na dwóch platformach, czyli *Twitterze* i *Facebooku*, a także nad kontem KEP w języku angielskim na *Twitterze*. Stąd też konta facebookowe są trzy, a twitterowe cztery”²³³⁰.

Jeśli chodzi więc o aktualnie prowadzone przez BP KEP siedem profili w mediach społecznościowych, są to:

- 1) na *Twitterze*:
 - a) profil KEP w języku polskim²³³¹;
 - b) profil KEP w języku angielskim²³³²;
 - c) profil przewodniczącego KEP²³³³;
 - d) profil rzecznika KEP²³³⁴;
- 2) na *Facebooku*:
 - a) profil KEP²³³⁵;
 - b) profil przewodniczącego KEP²³³⁶;
 - c) profil rzecznika KEP²³³⁷.

²³²⁸ Aneks, IV, 22.

²³²⁹ Aneks, IV, 35.

²³³⁰ Aneks, VIII, 49.

²³³¹ Por. <https://twitter.com/EpiskopatNews> (12. 05. 2023).

²³³² Por. <https://twitter.com/ChurchInPoland> (12. 05. 2023).

²³³³ Por. https://twitter.com/Abp_Gadecki (12. 05. 2023).

²³³⁴ Por. <https://twitter.com/rzecznikKEPpl> (12. 05. 2023).

²³³⁵ Por. <https://www.facebook.com/episkopatpolski/> (12. 05. 2023).

²³³⁶ Por. <https://www.facebook.com/Abp.Gadecki> (12. 05. 2023).

²³³⁷ Por. <https://www.facebook.com/RzecznikKonferencjiEpiskopatuPolski/> (12. 05. 2023).

W czasie kadencji dyrektorskiej pierwszego rzecznika KEP, biuro prasowe nie prowadziło jeszcze żadnych profili społecznościowych: „Nie mieliśmy wtedy świata mediów społecznościowych”²³³⁸. Najwcześniej utworzonym profilem społecznościowym związanym z BP KEP było założone w lutym 2013 roku²³³⁹ (w czasie kadencji ks. J. Klocha²³⁴⁰) oficjalne konto rzecznika KEP na TT²³⁴¹. Mimo że było to konto urzędowe, a nie prywatne, ks. Kloch prowadził je jednak samodzielnie, bez pomocy BP KEP²³⁴². Wybór *Twittera* ks. Kloch uzasadnił w następujący sposób: „Uznałem właśnie mikroblog za najlepsze narzędzie dla rzecznika i polityki informacyjnej Kościoła. Zmuszał do krótkich i rzeczowych wypowiedzi, a takie są bardziej nośne. Ponadto oszczędzał czas dziennikarzom, bo nie musieli czytać długich tekstów. *Twitter* to także platforma najbardziej sprzężona ze sferą informacyjną i oficjalnymi przekazami. Informacje, które zamieszczałem na *Twitterze* błyskawicznie docierały do dziennikarzy, zasięgi konta regularnie się powiększały. Konto @RzecznikKEP zaczęło być wymieniane w prasie i literaturze naukowej”²³⁴³. Warto dodać, iż za pomocą wspomnianego konta ks. Kloch poprowadził (prawdopodobnie pierwszy w historii polskich instytucji ekklezjalnych) *live tweeting*²³⁴⁴.

Pod koniec kadencji na stanowisku RP KEP i dyrektora BP KEP, ks. Kloch wraz z przełożonym zdecydowali o nieprzekazywaniu konta następcy jako oficjalnego kanału komunikacyjnego rzecznika KEP: „Po rozmowie z sekretarzem generalnym KEP zdecydowaliśmy, by nie przekazywać tego konta kolejnym rzecznikom. Nie przekazaliśmy go dalej, ponieważ z tego konta kontaktowałem się z wieloma osobami wykorzystując *Direct Messages*, a w korespondencji było wiele danych prywatnych. Co prawda nie obowiązywało jeszcze wówczas RODO, ale ochrona prywatności zawsze

²³³⁸ Aneks, V, 19.

²³³⁹ „W lutym 2013 roku założyłem na *Twitterze* konto @RzecznikKEP. Ku mojemu zdumieniu już po kilku minutach od uruchomienia konta został *followersem* Eryk Mistewicz, specjalista od PR i mediów społecznościowych” (Aneks, VI, 34).

²³⁴⁰ Drugi w historii przełożony RP i BP KEP, SG KEP abp S. Budzik, w kontekście swojej kadencji (2007-2011) odnosi się do zagadnienia mediów społecznościowych w następujących słowach: „Co prawda [media społecznościowe] już wtedy były dostępne, bo *Facebook* powstał, zdaje się, 3 lata przed moim objęciem funkcji SG KEP, a *Twitter* rok wcześniej, ale otwartość na te media była o wiele mniejsza niż dzisiaj. Nie mówiąc o aktywności w tych mediach” (Aneks, II, 32).

²³⁴¹ Por. <https://twitter.com/RzecznikKEP> (12. 05. 2023).

²³⁴² „Kontem *twitterowym* rzecznika zajmowałem się osobiście” (Aneks, VI, 38).

²³⁴³ Aneks, VI, 35. Por. J. Kloch, *Kościół blogujący. Jak wykorzystać blog w misji Kościoła?*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 215-226.

²³⁴⁴ „Ciekawym wydarzeniem okazał się *live tweeting*, chyba pierwszy w historii polskich instytucji kościelnych, z wyborów przewodniczącego KEP w marcu 2014 roku. Gdy kończyła się druga kadencja abp. Michalika jako szefa KEP i nastąpiły wybory na zebraniu plenarnym, tweetowałem na żywo to wydarzenie. Dziennikarze czekali na zewnątrz, a ja zza zamkniętych drzwi na bieżąco informowałem o tym, co aktualnie się dzieje i jakie są rezultaty głosowań. Podobnie zrobiłem w czerwcu 2015 roku podczas wyborów mojego następcy” (Aneks, VI, 36).

obowiązuje. Zapewne gdybym od początku wiedział, iż to konto docelowo utrzyma się i będzie przekazywane dalej, nie posługiwałbym się nim do prowadzenia prywatnej korespondencji z dziennikarzami. I z tej racji z bp. Arturem Mizińskim zdecydowaliśmy o zaprzestaniu korzystania z tego konta, przy jednoczesnym pozostawieniu go na platformie społecznościowej *Twitter* jako pewnego rodzaju świadka historii oraz materiału źródłowego dla przyszłych analiz historycznych czy medioznawczych. Dnia 12 sierpnia 2015 roku zamieściłem na tym profilu tweeta ze zdjęciem kartki informującej użytkowników o założeniu przeze mnie nowego konta prywatnego i pozostawieniu dotychczasowego «jako archiwum dla celów naukowych». Natomiast 28 sierpnia 2015 roku zamieściłem ostatnią wiadomość odsyłającą do nowego profilu o nazwie *@EpiskopatNews*, założonego przez mojego następcę. To jest obecnie oficjalny profil BP KEP, a dostęp do niego jest przekazywany kolejnym rzecznikom²³⁴⁵.

Wspomniany przez ks. Kłocha tweet informujący o pozostawieniu konta do celów naukowych jest w Internecie dostępny do dziś²³⁴⁶. Z kolei treść wspomnianego (i również dostępnego do dziś²³⁴⁷) ostatniego tweeta (z dn. 28. 08. 2015 r.) brzmi: „Z chwilą uruchomienia *@EpiskopatNews* profil *@RzecznikKEP* jest tylko archiwum mojej aktywności na TT do tej pory, zapraszam na: *@KsJozefKloch*”²³⁴⁸. Wspomniane konto *@KsJozefKloch*, utworzone w sierpniu 2015 r., pozostaje do dzisiaj aktywnym kontem prywatnym ks. Kłocha²³⁴⁹.

Wspomniana wyżej kwestia nieprzekazania konta *@RzecznikKEP* następcy ks. Kłocha na stanowisku RP KEP i dyrektora BP KEP była przedmiotem wielowątkowej dyskusji prowadzonej na *Twitterze* przez przedstawicieli środowiska medialnego związanego z polskim Kościołem:

- 1) dnia 8. 06. 2015 roku²³⁵⁰ (w przeddzień wyboru swojego następcy) ks. Kloch napisał: „Jutro zostanie wybrany nowy rzecznik KEP. Kto zostanie moim następcą? Informacja oczywiście najszybciej na TT!”²³⁵¹;
- 2) w odpowiedzi Anna Wojtas²³⁵² zapytała: „a dostanie w spadku to konto?”²³⁵³;

²³⁴⁵ Aneks, VI, 37.

²³⁴⁶ Por. <https://twitter.com/RzecznikKEP/status/631522931563065344> (12. 05. 2023).

²³⁴⁷ Por. <https://twitter.com/RzecznikKEP/status/637198955370164224> (12. 05. 2023).

²³⁴⁸ <https://twitter.com/RzecznikKEP/status/637198955370164224> (12. 05. 2023).

²³⁴⁹ Por. <https://twitter.com/KsJozefKloch> (12. 05. 2023).

²³⁵⁰ Por. <https://twitter.com/RzecznikKEP/status/608013393392476162> (12. 05. 2023).

²³⁵¹ <https://twitter.com/RzecznikKEP/status/608013393392476162> (12. 05. 2023).

²³⁵² Por. <https://twitter.com/AnnaWojtas1> (12. 05. 2023).

²³⁵³ Por. <https://twitter.com/AnnaWojtas1/status/608013662566105088> (12. 05. 2023).

- 3) odpowiadając Annie Wojtas, ks. Kloch stwierdził: „Myślę, że go zachowam dodając, że byłem rzecznikiem KEP w latach 2003-2015. Nowy rzecznik jeśli zechce założyć własne”²³⁵⁴;
- 4) w dyskusję zaangażowała się także Monika Przybysz²³⁵⁵: „ja bym nie oddała :-)) nowy rzecznik może założyć nowe :-)) konto na TT to jednak coś osobistego”²³⁵⁶; „choćby dla badaczy komunikacji Kościoła na TT byłoby szkoda usuwać tweety... A zostawić nie można bo kto inny”²³⁵⁷;
- 5) odpowiadając Monice Przybysz, ks. Kloch stwierdził: „Dlatego właśnie zostawię to konto. A jakby nie było to też trudno mi opuścić ponad 5 tys. obserwujących mnie!”²³⁵⁸.

Jak widać, temat przekazania pierwszego w historii urzędowego profilu społecznościowego rzecznika KEP był przedmiotem refleksji właściciela co najmniej kilka tygodni przed poinformowaniem o jego zachowaniu dla celów badawczych. Ostatecznie więc „konto @RzecznikKEP dziś nie jest już oficjalnym kontem rzecznika KEP”²³⁵⁹. Dodajmy, iż w czasie kadencji ks. Klocha (2003-2015) nie założono urzędowego konta RP KEP na platformie *Facebook*.

W omawianym kontekście warto również zauważyć, iż następca ks. Klocha na stanowisku RP KEP i dyrektora BP KEP, ks. P. Rytel-Andrianik, w czasie swojej kadencji (2015-2020) nie posługiwał się urzędowymi kontami społecznościowymi rzecznika KEP ani na TT, ani na FB. Używał wówczas swoich (funkcjonujących do dziś) profili prywatnych zarówno na TT²³⁶⁰, jak i na FB²³⁶¹. Oba konta (TT²³⁶² i FB²³⁶³) zostały założone jeszcze przed jego kadencją. Do funkcjonujących obecnie urzędowych profili rzecznika KEP na TT i FB nawiążemy w dalszej części wywodu.

Najwcześniej utworzony i funkcjonujący do dzisiaj profil społecznościowy prowadzony przez BP KEP to konto episkopatu na FB²³⁶⁴ założone 13. 11. 2013 roku²³⁶⁵ (również w czasie kadencji ks. Klocha). Jest ono dziś obserwowane przez 37189

²³⁵⁴ <https://twitter.com/RzecznikKEP/status/608017144085889024> (12. 05. 2023).

²³⁵⁵ Por. https://twitter.com/monika_przybysz (12. 05. 2023).

²³⁵⁶ https://twitter.com/monika_przybysz/status/608014722395422720 (12. 05. 2023).

²³⁵⁷ https://twitter.com/monika_przybysz/status/608016419079483393 (12. 05. 2023).

²³⁵⁸ <https://twitter.com/RzecznikKEP/status/608019017962541056> (12. 05. 2023).

²³⁵⁹ Aneks, VI, 37.

²³⁶⁰ Por. <https://twitter.com/xRytel> (12. 05. 2023).

²³⁶¹ Por. <https://www.facebook.com/Pawel-Rytel-Andrianik/> (12. 05. 2023).

²³⁶² Por. <https://twitter.com/xRytel> (12. 05. 2023).

²³⁶³ Por. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10202352153433335&set=a.1587830503812> (12. 05. 2023).

²³⁶⁴ Por. <https://www.facebook.com/episkopatpolski/> (12. 05. 2023).

²³⁶⁵ Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

użytkowników²³⁶⁶, a w dniach 21 kwietnia – 18 maja 2023 roku (w ciągu 28 dni) BP KEP opublikowało na nim 270 nowych postów²³⁶⁷, co w przeliczeniu daje średnio 9,64 postu dziennie.

Następne w kolejności (i również funkcjonujące do dziś) profile społecznościowe prowadzone przez BP KEP to (założone pod koniec kadencji ks. Klocha) konta przewodniczącego KEP: na FB²³⁶⁸ (utworzone dn. 8. 02. 2015 roku²³⁶⁹) oraz na TT²³⁷⁰ (utworzone 3 dni później, dn. 11. 02. 2015 roku²³⁷¹). Pierwsze z nich (FB) jest dziś obserwowane przez 13,6 tys. użytkowników²³⁷², a w dniach 21 kwietnia – 18 maja 2023 roku (w ciągu 28 dni) BP KEP opublikowało na nim 71 nowych postów²³⁷³, co w przeliczeniu daje średnio 2,54 postu dziennie. Drugie z nich (TT) jest dziś obserwowane przez 13,2 tys. użytkowników²³⁷⁴, a od dnia jego utworzenia do dnia 18 maja 2023 roku (3018 dni) BP KEP opublikowało²³⁷⁵ na nim 6887 nowych tweetów²³⁷⁶, co w przeliczeniu daje średnio 2,28 tweeta dziennie.

Jak wspomnieliśmy, dn. 28. 08. 2015 r. ks. Kloch zamieścił na (nieprzekazanym następcy) urzędowym koncie RP KEP na TT ostatnią wiadomość odsyłającą do nowego profilu TT o nazwie *@EpiskopatNews*, założonego przez ks. Rytla-Andrianika²³⁷⁷. Prowadzone do dzisiaj przez BP KEP konto²³⁷⁸ *@EpiskopatNews* na *Twitterze* powstało w ten sam dzień (28. 08. 2015 roku²³⁷⁹) i było następnym (w kolejności utworzenia) oficjalnym kanałem społecznościowym BP KEP. Jego twórca komentuje ów wątek w następujących słowach: „Odkąd ks. Józef Kloch założył konta na *Twitterze* i *Facebooku*, odbiorcy byli przyzwyczajeni, że BP KEP informuje także przez media społecznościowe. Kontynuowałem to, zakładając na *Twitterze* konto *@EpiskopatNews*, które jest do dziś oficjalnym kontem BP KEP i ma już ponad 32 tysiące obserwujących. Po konsultacjach ze znajomymi dziennikarzami zdecydowałem się na taką nazwę,

²³⁶⁶ Por. <https://www.facebook.com/episkopatpolski/> (19. 05. 2023).

²³⁶⁷ Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²³⁶⁸ Por. <https://www.facebook.com/Abp.Gadecki> (12. 05. 2023).

²³⁶⁹ Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²³⁷⁰ Por. https://twitter.com/Abp_Gadecki (12. 05. 2023).

²³⁷¹ Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²³⁷² Por. <https://www.facebook.com/Abp.Gadecki> (19. 05. 2023).

²³⁷³ Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²³⁷⁴ Por. https://twitter.com/Abp_Gadecki (19. 05. 2023).

²³⁷⁵ W odniesieniu do liczby tweetów opublikowanych na twitterowych kontach prowadzonych obecnie przez BP KEP w adekwatnych okresach czasu precyzujemy, iż podawane przez nas w niniejszym opracowaniu liczby uwzględniają nie tylko tweety autorstwa BP KEP, lecz także tzw. tweety podane dalej oraz tzw. tweety zacytowane.

²³⁷⁶ Por. https://twitter.com/Abp_Gadecki (19. 05. 2023).

²³⁷⁷ Por. Aneks, VI, 37.

²³⁷⁸ Por. <https://twitter.com/EpiskopatNews> (12. 05. 2023).

²³⁷⁹ Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

ponieważ to było nawiązanie do konta Stolicy Apostolskiej: @VaticanNews. Czas potwierdził słuszność tej decyzji”²³⁸⁰.

Warto dodać, iż o utworzeniu omawianego konta BP KEP na TT informowano (w tym samym dniu) także w programie *Teleexpress* nadawanym przez TVP, a nagranie do dziś można obejrzeć na koncie BP KEP na YT²³⁸¹. W materiale telewizyjnym stwierdzono: „Ruszył nowy profil biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski. Od dziś adres na *Twitterze* to @EpiskopatNews. Powitalny tweet pojawił się w pięciu językach – po: polsku, angielsku, włosku, hiszpańsku i hebrajsku. Z tego szybkiego kanału informacji korzysta wielu polskich biskupów, a *Twitter* papieża Franciszka obserwuje już siedem milionów osób na świecie”²³⁸².

W kontekście założonego przez ks. Rytla-Andrianika profilu @EpiskopatNews na TT, na podstawie naszych badań chcemy zwrócić szczególną uwagę na:

- 1) dobrze przemyślaną strategię synchronizacji utworzenia konta z zamieszczeniem przez poprzednika ostatniego tweeta na koncie @RzecznikKEP;
- 2) rozpoznawalną nazwę nawiązującą do watykańskiego profilu @VaticanNews;
- 3) zorganizowanie nagłaśniającej sprawę akcji promocyjnej w TVP.

Konto jest dziś obserwowane przez 32,5 tys. użytkowników²³⁸³, a od dnia jego utworzenia do dnia 18 maja 2023 roku (2820 dni) BP KEP opublikowało na nim 71,7 tys. nowych tweetów²³⁸⁴, co w przeliczeniu daje średnio 25,4 tweeta dziennie.

Spośród prowadzonych do dziś przez BP KEP kont społecznościowych, jako kolejny został utworzony anglojęzyczny profil @ChurchInPoland na *Twitterze*²³⁸⁵. Założone dn. 13. 12. 2017 roku²³⁸⁶ (również w czasie kadencji poprzedniego RP KEP²³⁸⁷) konto stało się jednocześnie pierwszym w historii BP KEP oficjalnym kontem urzędowym w języku zagranicznym. Konto jest dziś obserwowane przez 7975 użytkowników²³⁸⁸, a od dnia jego utworzenia do dnia 18 maja 2023 roku (1982 dni) BP KEP opublikowało na nim 11,7 tys. nowych tweetów²³⁸⁹, co w przeliczeniu daje średnio 5,9 tweeta dziennie.

²³⁸⁰ Aneks, VII, 26.

²³⁸¹ Por. <https://www.youtube.com/watch?v=7erB54achvk> (15. 05. 2023).

²³⁸² <https://www.youtube.com/watch?v=7erB54achvk> (15. 05. 2023).

²³⁸³ Por. <https://twitter.com/EpiskopatNews> (19. 05. 2023).

²³⁸⁴ Por. <https://twitter.com/EpiskopatNews> (19. 05. 2023).

²³⁸⁵ Por. <https://twitter.com/ChurchInPoland> (12. 05. 2023).

²³⁸⁶ Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²³⁸⁷ „Niecو ponad 2 lata później założyłem anglojęzyczne konto twitterowe naszego biura: @ChurchInPoland. Jest obserwowane przez prawie 8 tysięcy użytkowników” (Aneks, VII, 26).

²³⁸⁸ Por. <https://twitter.com/ChurchInPoland> (19. 05. 2023).

²³⁸⁹ Por. <https://twitter.com/ChurchInPoland> (19. 05. 2023).

Charakteryzując działania BP KEP w kontekście prowadzenia kont w mediach społecznościowych ks. Rytel-Andrianik stwierdza: „Na *Twitterze* i *Facebooku* na ogół publikowaliśmy treści paralelnie, choć wiadomo, że nieco inny jest charakter tych mediów i przez to grono odbiorców czy użytkowników też jest różnorodne”²³⁹⁰; „Warto dopowiedzieć, że w procesie publikowania treści w mediach społecznościowych braliśmy pod uwagę nie tylko *content*, ale i *target*. Papież Franciszek zapytał kiedyś dziennikarzy, do kogo docierają. To ważne pytanie. Dlatego śledziliśmy reakcje, statystyki itp. Chcieliśmy wiedzieć, na co ludzie zwracają uwagę. Pamiętam, że jeden tweet dotyczący kwestii *pro-life* miał ponad sto tysięcy wyświetleń. Ważna była też pora publikacji. Publikację niektórych postów czy tweetów programowaliśmy na konkretną godzinę, bo przecież jest możliwość zaplanowania pory publikacji. Od pory również zależą zasięg i możliwość dotarcia do konkretnej grupy odbiorców. Rano był czas publikowania treści związanych z Ewangelią. Niektóre treści lepiej rozchodziły się wieczorem. To wszystko również należało brać pod uwagę”²³⁹¹.

Poprzedni rzecznik KEP podkreśla rolę mediów społecznościowych BP KEP także w kontekście funkcji ewangelizacyjnej „Jako BP KEP, zainspirowani działaniem medialnym Franciszka, utworzyliśmy dobrze funkcjonujący do dziś hasztag *#BibliaNaDziś*. W tego rodzaju aktywności był też pomocny m. in. kalendarz liturgiczny. Staraliśmy się promować treści związane z fragmentami Pisma Świętego czy postaciami świętych na konkretny dzień, czy też z danym okresem kościelnym, jak np. akcje czy hasztagi dotyczące Bożego Ciała bądź pielgrzymek pieszych. To była też wielka mobilizacja dla użytkowników, którzy dzięki temu sami zaczęli publikować własne zdjęcia i refleksje. Hasztagi: *#PolskaPielgrzymuje* czy *#Procesja* były i nadal są bardzo popularne”²³⁹².

Omawiana aktywność BP KEP w czasie kadencji jego poprzedniego dyrektora odgrywała istotną rolę także w kontekście pandemii²³⁹³: „W czasie pandemii polscy biskupi zachęcali wiernych, by poświęcili palmy osobiście. Od razu wzięliśmy się za przygotowanie i umieszczenie w Internecie folderu dotyczącego tego obrzędu. Dodatkowo wymyśliliśmy i promowaliśmy akcję twitterową polegającą na publikowaniu przez użytkowników zdjęć własnych palm. O tym wspominały potem największe stacje telewizyjne i portale internetowe w Polsce. Utworzyliśmy tzw. wirtualną procesję

²³⁹⁰ Aneks, VII, 26.

²³⁹¹ Aneks, VII, 28.

²³⁹² Aneks, VII, 19.

²³⁹³ „Do inicjatyw ewangelizacyjnych skłoniła nas także pandemia” (Aneks, VII, 19).

z palmami i hasztagi: #MójKrzyż, #Święconka, #Palma. One, jak się później okazało, miały na *Twitterze* kilkumilionowe zasięgi”²³⁹⁴.

W kontekście aktywności BP KEP w mediach społecznościowych za czasów poprzedniego RP KEP podkreślić należy także zarówno reaktywność, jak też proaktywność działań: „Zintensyfikowanie promowania treści religijnych w Internecie wynikało z reakcji BP KEP na obostrzenia pandemiczne, natomiast charakter i treść promowanych przekazów niejednokrotnie wynikały z proaktywnego wcielania w życie inicjatyw i pomysłów”²³⁹⁵.

Ks. P. Rytel-Andrianik wspomina także o niezrealizowanych (aż do dziś) planach utworzenia konta BP KEP na *Instagramie*: „Myśleliśmy za mojej kadencji o założeniu konta na *Instagramie*, ale musieliśmy mierzyć siły na zamiary i ostatecznie nie zdecydowaliśmy się na prowadzenie dodatkowego konta”²³⁹⁶. W kontekście mediów społecznościowych poprzedni rzecznik KEP podsumowuje: „To są konta należące do BP KEP, dlatego po zakończeniu kadencji, dostęp do nich przekazałem nowemu rzecznikowi”²³⁹⁷.

Ostatnie w kolejności utworzenia dwa konta społecznościowe prowadzone do dziś przez BP KEP powstały dn. 2. 09. 2020 roku²³⁹⁸, czyli na początku kadencji obecnego RP KEP i dyrektora BP KEP, o. L. Gęsiaka. Są to urzędowe konta RP KEP na TT²³⁹⁹ i FB²⁴⁰⁰. Obecne konto urzędowe RP KEP na TT jest drugim w historii aktywności BP KEP profilem rzecznika episkopatu w serwisie *Twitter*, natomiast założone przez o. Gęsiaka konto urzędowe RP KEP na FB jest pierwszym w historii oficjalnym profilem urzędowym rzecznika polskiego episkopatu na *Facebooku*. Konto RP KEP na TT jest dziś obserwowane przez 5841 użytkowników²⁴⁰¹, a od dnia jego utworzenia do dnia 18 maja 2023 roku (988 dni) BP KEP opublikowało na nim 5631 nowych tweetów²⁴⁰², co w przeliczeniu daje średnio 5,7 tweeta dziennie. Z kolei konto RP KEP na FB jest dziś obserwowane przez 2,5 tys. użytkowników, a w dniach 21 kwietnia – 18 maja 2023 roku (w ciągu 28 dni) BP KEP opublikowało na nim 118 nowych postów²⁴⁰³, co w przeliczeniu daje średnio 4,21 postu dziennie.

²³⁹⁴ Aneks, VII, 20.

²³⁹⁵ Aneks, VII, 19.

²³⁹⁶ Aneks, VII, 26.

²³⁹⁷ Aneks, VII, 26.

²³⁹⁸ Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²³⁹⁹ Por. <https://twitter.com/rzecznikKEPpl> (12. 05. 2023).

²⁴⁰⁰ Por. <https://www.facebook.com/RzecznikKonferencjiEpiskopatuPolski/> (12. 05. 2023).

²⁴⁰¹ Por. <https://twitter.com/rzecznikKEPpl> (19. 05. 2023).

²⁴⁰² Por. <https://twitter.com/rzecznikKEPpl> (19. 05. 2023).

²⁴⁰³ Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

Wybrane wartości liczbowe dotyczące prowadzonych obecnie przez BP KEP profili w mediach społecznościowych oraz kont na platformach internetowych, a także oficjalnej strony internetowej KEP, zaprezentujemy poniżej za pomocą graficznych opracowań statystycznych w formie wykresów, uwzględniając stan na dzień 18. 05. 2023 r. W wykresach posłużymy się następującymi skrótami:

- 1) w odniesieniu do profili na *Twitterze*:
 - a) TT/KEP(PL) – profil KEP w języku polskim na TT²⁴⁰⁴;
 - b) TT/KEP(EN) – profil KEP w języku angielskim na TT²⁴⁰⁵;
 - c) TT/P KEP – profil przewodniczącego KEP na TT²⁴⁰⁶;
 - d) TT/RP KEP – profil rzecznika KEP na TT²⁴⁰⁷;
- 2) w odniesieniu do profili na *Facebooku*:
 - a) FB/KEP – profil KEP na FB²⁴⁰⁸;
 - b) FB/P KEP – profil przewodniczącego KEP na FB²⁴⁰⁹;
 - c) FB/RP KEP – profil rzecznika KEP na FB²⁴¹⁰;
- 3) w odniesieniu do kont na platformach internetowych:
 - a) YT/KEP – konto KEP na platformie *YouTube*²⁴¹¹;
 - b) SC/KEP – konto KEP na platformie *SoundCloud*²⁴¹²;
 - c) F/KEP – konto KEP na platformie *Flickr*²⁴¹³;
- 4) w odniesieniu do strony internetowej:
 - a) WWW/KEP – oficjalna strona internetowa KEP.

W kontekście zaprezentowanych poniżej wykresów:

- 1) ujmowanymi przez nie kategoriami będą:
 - a) liczba obserwujących użytkowników;
 - b) średnia liczba nowych publikacji w ciągu doby;
- 2) pod pojęciem nowych publikacji rozumiemy następujące jednostki publikacyjne:
 - a) w przypadku strony internetowej – pojedyncze depesze;

²⁴⁰⁴ Por. <https://twitter.com/EpiskopatNews> (12. 05. 2023).

²⁴⁰⁵ Por. <https://twitter.com/ChurchInPoland> (12. 05. 2023).

²⁴⁰⁶ Por. https://twitter.com/Abp_Gadecki (12. 05. 2023).

²⁴⁰⁷ Por. <https://twitter.com/rzecznikKEPpl> (12. 05. 2023).

²⁴⁰⁸ Por. <https://www.facebook.com/episkopatpolski/> (12. 05. 2023).

²⁴⁰⁹ Por. <https://www.facebook.com/Abp.Gadecki> (12. 05. 2023).

²⁴¹⁰ Por. <https://www.facebook.com/RzecznikKonferencjiEpiskopatuPolski/> (12. 05. 2023).

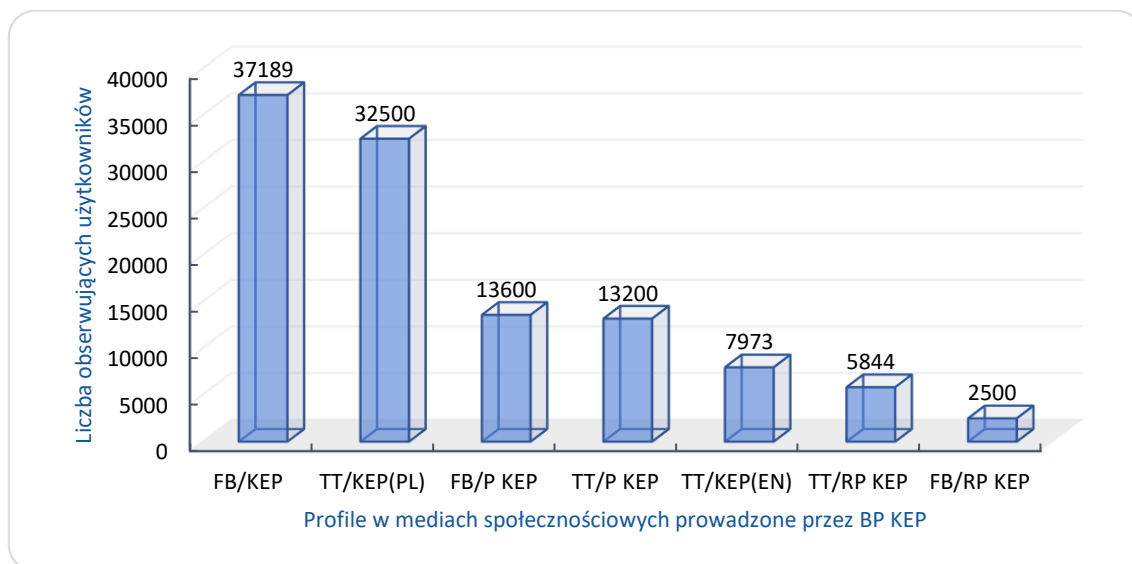
²⁴¹¹ Por. <https://www.youtube.com/@bpkep> (19. 05. 2023).

²⁴¹² Por. <https://soundcloud.com/user-297863066> (19. 05. 2023).

²⁴¹³ Por. <https://www.flickr.com/photos/episkopatnews/> (19. 05. 2023). Co prawda podany link jest adresem konta, jednak po aktywowaniu linku platforma *Flickr* niekiedy przekierowuje użytkownika do odsłony startowej, stąd wskazany adres należy uruchomić bezpośrednio z pozycji paska adresowego przeglądarki internetowej.

- b) w przypadku platformy *YouTube* – pojedyncze pliki wideo;
 - c) w przypadku platformy *SoundCloud* – pojedyncze pliki audio;
 - d) w przypadku platformy *Flickr* – pojedyncze albumy zdjęć;
 - e) w przypadku platformy *Facebook* – pojedyncze posty;
 - f) w przypadku platformy *Twitter* – pojedyncze tweety;
- 3) przypomnijmy, iż podane wcześniej wartości określające średnie liczby nowych publikacji w ciągu doby zostały wyliczone:
- a) w przypadku profili facebookowych – w odniesieniu do okresu od 21 kwietnia do 18 maja 2023 roku (włącznie), na podstawie raportu z BP KEP²⁴¹⁴;
 - b) w przypadku strony internetowej – w odniesieniu do okresu od 1 grudnia 2022 roku do 18 maja 2023 roku (włącznie), na podstawie raportu z BP KEP²⁴¹⁵, z uwzględnieniem depesz publikowanych wyłącznie na odświeżeniu startowej (głównej) oraz na podstronie pt. *Z życia Kościoła*;
 - c) w przypadku profili twitterowych oraz kont na platformach internetowych – w odniesieniu do okresu od daty utworzenia konta do 18 maja 2023 roku (włącznie), na podstawie ogólnej analizy zawartości mediów.

Wykres 2.: Liczba użytkowników obserwujących profile w mediach społecznościowych prowadzone przez BP KEP (stan na dzień 18. 05. 2023 r.)

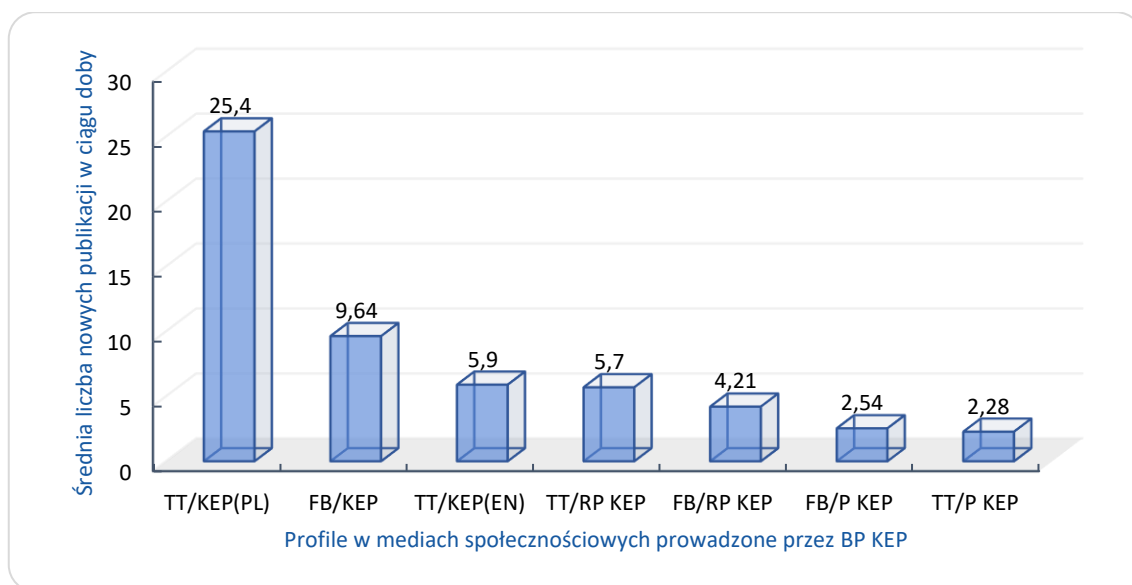

Źródło: Opracowanie własne

²⁴¹⁴ Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

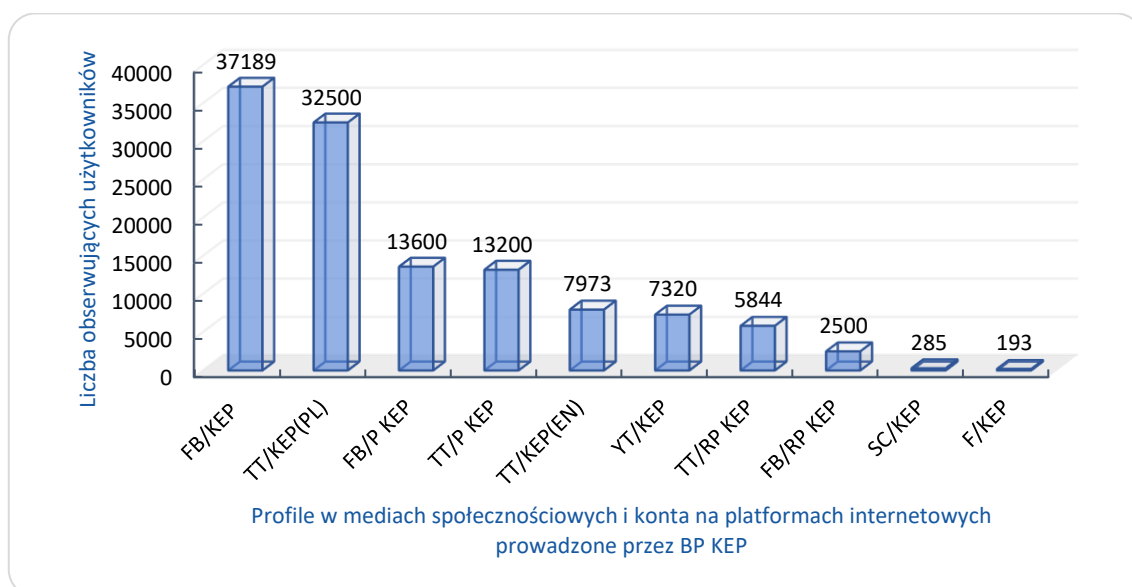
²⁴¹⁵ Dane z raportu BP KEP z dn. 19. 05. 2023 r. (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

Wykres 3: Średnia liczba nowych publikacji zamieszczanych w ciągu doby na profilach w mediach społecznościowych prowadzonych przez BP KEP (stan na dzień 18. 05. 2023 r.)

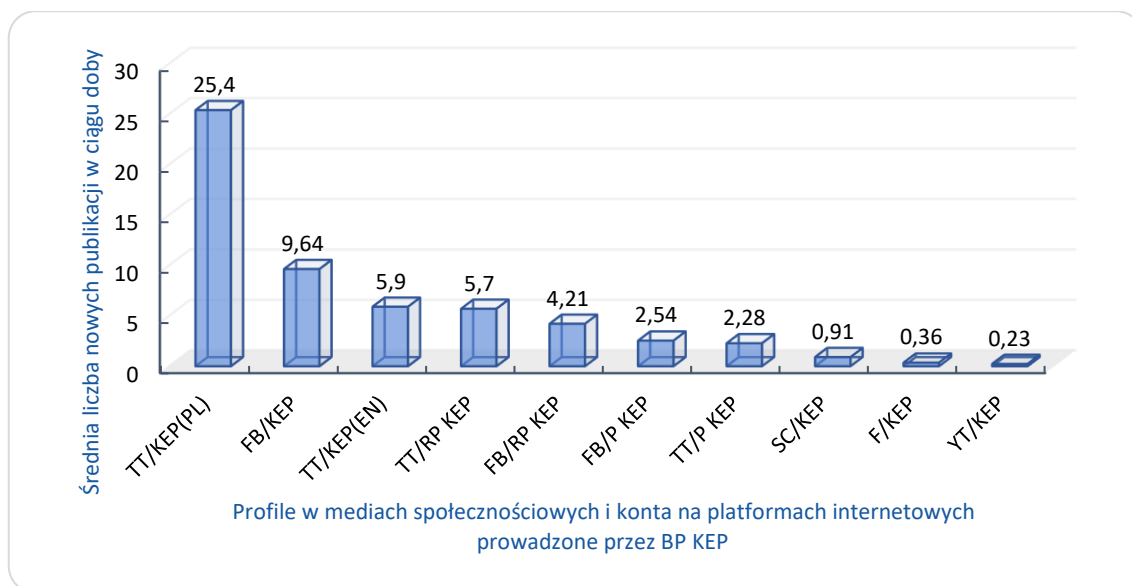
Źródło: Opracowanie własne

Wykres 4: Liczba użytkowników obserwujących profile w mediach społecznościowych i konta na platformach internetowych prowadzone przez BP KEP (stan na dzień 18. 05. 2023 r.)

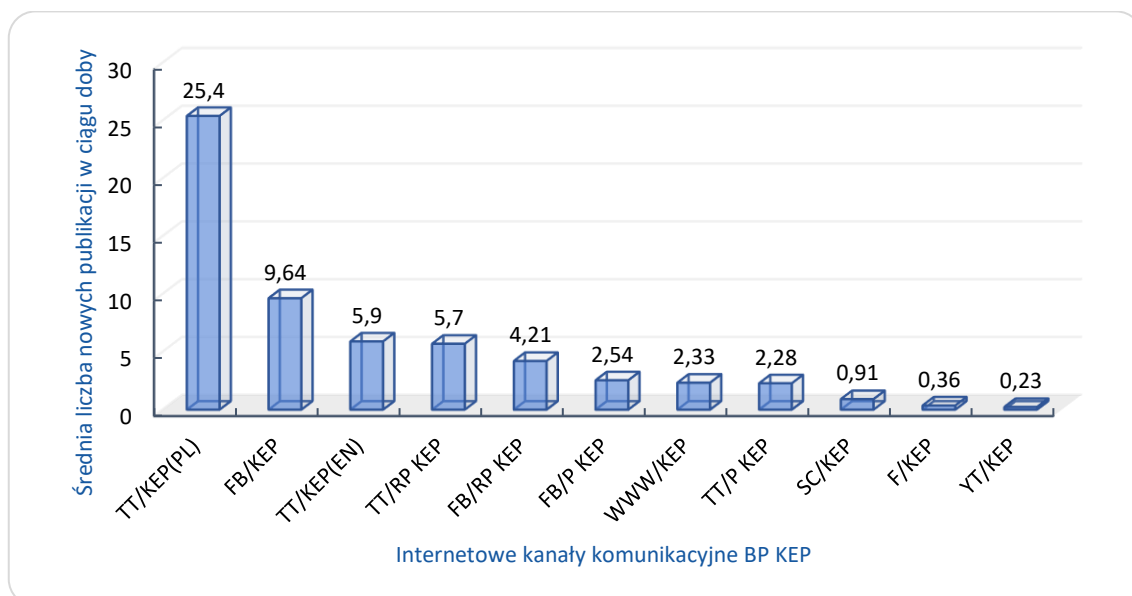
Źródło: Opracowanie własne

Wykres 5.: Średnia liczba nowych publikacji zamieszczanych w ciągu doby na profilach w mediach społecznościowych i kontaktach na platformach internetowych prowadzonych przez BP KEP (stan na dzień 18. 05. 2023 r.)

Źródło: Opracowanie własne

Wykres 6.: Średnia liczba nowych publikacji zamieszczanych w ciągu doby na prowadzonych przez BP KEP: profilach w mediach społecznościowych, kontaktach na platformach internetowych, stronie internetowej KEP (stan na dzień 18. 05. 2023 r.)

Źródło: Opracowanie własne

W nawiązaniu do zaprezentowanych wykresów oraz odpowiadających im wyników naszych badań można sformułować następujące wnioski:

- 1) w odniesieniu do liczby użytkowników obserwujących profile prowadzone przez BP KEP w mediach społecznościowych:
 - a) obserwowane przez największą liczbę użytkowników jest konto KEP na FB;
 - b) obserwowane przez najmniejszą liczbę użytkowników jest konto RP KEP na FB;
 - c) polskojęzyczne konto KEP na TT jest obserwowane przez większą liczbę użytkowników niż anglojęzyczne konto KEP na TT;
 - d) konto przewodniczącego KEP na FB jest obserwowane przez większą (choć bardzo zbliżoną) liczbę użytkowników niż konto przewodniczącego KEP na TT;
 - e) konto RP KEP na TT jest obserwowane przez ponad dwa razy większą liczbę użytkowników niż konto RP KEP na FB;
- 2) w odniesieniu do średniej liczby nowych publikacji zamieszczanych w ciągu doby na profilach w mediach społecznościowych prowadzonych przez BP KEP:
 - a) BP KEP najczęściej publikuje na polskojęzycznym koncie KEP na TT;
 - b) BP KEP najrzadziej publikuje na koncie przewodniczącego KEP na TT;
 - c) na polskojęzycznym koncie KEP na TT biuro prasowe KEP publikuje ponad czterokrotnie częściej niż na anglojęzycznym koncie KEP na TT;
 - d) na koncie RP KEP na TT biuro prasowe KEP publikuje częściej niż na koncie RP KEP na FB;
 - e) na koncie przewodniczącego KEP na FB biuro prasowe KEP publikuje częściej niż na koncie przewodniczącego KEP na TT (choć średnie liczby nowych publikacji w ciągu doby właściwe dla obu tych kont są bardzo zbliżone, podobnie zresztą, jak zbliżone są liczby użytkowników obserwujących te konta, o czym wspomnieliśmy powyżej);
- 3) w odniesieniu do liczby użytkowników obserwujących konta prowadzone przez BP KEP na platformach internetowych:
 - a) obserwowane przez największą liczbę użytkowników jest konto KEP na YT;
 - b) obserwowane przez najmniejszą liczbę użytkowników jest konto KEP na *Flickrze*;
 - c) więcej użytkowników obserwuje konto KEP na SC niż konto KEP na *Flickrze*;

- 4) w odniesieniu do średniej liczby nowych publikacji zamieszczanych w ciągu doby na kontach prowadzonych przez BP KEP na platformach internetowych:
 - a) BP KEP najczęściej publikuje na koncie KEP na SC;
 - b) BP KEP najrzadziej publikuje na koncie KEP na YT;
 - c) BP KEP publikuje na koncie KEP na *Flickrze* ponad 1,5 raza częściej niż na koncie KEP na YT, mimo że konto KEP na *Flickrze* jest obserwowane przez prawie 40 razy mniej użytkowników niż konto KEP na YT;
- 5) w odniesieniu do liczby użytkowników obserwujących profile w mediach społecznościowych i konta na platformach internetowych prowadzonych przez BP KEP:
 - a) konto KEP na YT jest obserwowane przez większą liczbę użytkowników niż konta RP KEP na FB i TT;
 - b) konta KEP na SC i *Flickrze* są obserwowane przez mniejsze liczby użytkowników niż jakiegokolwiek konto prowadzone przez BP KEP w mediach społecznościowych;
- 6) w odniesieniu do średniej liczby nowych publikacji zamieszczanych w ciągu doby na profilach w mediach społecznościowych i kontach na platformach internetowych prowadzonych przez BP KEP:
 - a) BP KEP częściej publikuje w mediach społecznościowych niż na platformach internetowych;
 - b) na polskojęzycznym profilu KEP na TT BP KEP publikuje ponad 100 razy częściej niż na koncie KEP na YT;
- 7) w odniesieniu do średniej liczby nowych publikacji zamieszczanych w ciągu doby na prowadzonych przez BP KEP: profilach w mediach społecznościowych, kontach na platformach internetowych oraz stronie internetowej KEP:
 - a) BP KEP publikuje na stronie internetowej KEP częściej niż na koncie przewodniczącego KEP na TT;
 - b) BP KEP publikuje na stronie internetowej KEP częściej niż na każdym koncie KEP na platformie internetowej;
 - c) BP KEP publikuje na stronie internetowej KEP rzadziej niż na prawie wszystkich profilach w mediach społecznościowych;
 - d) średnia liczba nowych publikacji w ciągu doby na stronie internetowej KEP jest wyraźnie zbliżona do średnich liczb nowych publikacji w ciągu doby właściwych profilom przewodniczącego KEP na FB i TT.

Podsumujmy, iż prowadzone obecnie przez BP KEP internetowe kanały komunikacyjne powstały w następującej kolejności:

- 1) strona internetowa KEP – dn. 3. 08. 1998 r.;
- 2) konto KEP na platformie *YouTube* – dn. 26. 01. 2009 r.;
- 3) profil KEP na *Facebooku* – dn. 13. 11. 2013 r.;
- 4) profil przewodniczącego KEP na *Facebooku* – dn. 8. 02. 2015 r.;
- 5) profil przewodniczącego KEP na *Twitterze* – dn. 11. 02. 2015 r.;
- 6) polskojęzyczny profil KEP na *Twitterze* – dn. 28. 08. 2015 r.;
- 7) konto KEP na platformie *SoundCloud* – dn. 12. 10. 2015 r.;
- 8) konto KEP na platformie *Flickr* – dn. 12. 04. 2016 r.;
- 9) anglojęzyczny profil KEP na *Twitterze* – dn. 13. 12. 2017 r.;
- 10) profil RP KEP na *Facebooku* – dn. 2. 09. 2020 r.;
- 11) profil RP KEP na *Twitterze* – dn. 2. 09. 2020 r.

4.4. Podsumowanie

Na podstawie zaprezentowanych w niniejszym rozdziale analiz i refleksji oraz popartych wynikami badań empirycznych wywodów i konstatacji należy stwierdzić, iż instytucja biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski, od początku istnienia (tj. od roku 1968) stanowi jednostkę integralnie związaną z materią wewnętrzną (*ad intra*) i zewnętrzną (*ad extra*) komunikacji KEP (przede wszystkim w zakresie komunikowania wewnątrzgrupowego, międzygrupowego, instytucjonalnego, a także komunikowania społecznego zapośredniczonego medialnie).

Od roku 1998 (tj. od czasu powołania pierwszego rzecznika KEP), BP KEP w zakresie instytucjonalnym i funkcjonalnym jest integralnie związane z zarządzającym nim rzecznikiem polskiego episkopatu, stanowiąc podstawowe środowisko jego pracy.

Sposób organizacji biura prasowego KEP, zakres jego zadań oraz sposób ich realizacji potwierdzają, iż jest to jednostka PR-owa episkopatu. Biuro prasowe obsługuje sfery zadaniowe *media relations* i *internal relations*, wykorzystując właściwe tym obszarom narzędzia pracy.

Od początku funkcjonowania, BP KEP jest agendą sekretariatu generalnego KEP, podlegając jednocześnie sekretarzowi KEP.

BP KEP miało dotychczas sześciu dyrektorów, przy czym formuła urzędowej synchronizacji stanowiska zarządczego względem BP KEP, ulegała dotąd formalnym modyfikacjom oraz praktycznym transformacjom.

Lata 1968-1993 należy uznać za okres intensywnego rozwoju i sukcesywnej profesjonalizacji działań BP KEP przy jednoczesnym wygaszaniu pod koniec tego okresu pewnych praktyk działania właściwych czasom PRL. Lata 1993-1998 należy uznać za okres zminimalizowania działań BP KEP (pod kątem instytucjonalnym oraz w zakresie zatrudnienia pracowników), przy jednoczesnym łączeniu części aktywności właściwych pracy biura z nieformalnym wypełnianiem części aktywności właściwych rzecznictwu prasowemu przez ówczesnego dyrektora BP KEP, sekretarza generalnego KEP, bp. T. Pieronka. Od roku 1998, czyli od czasu reaktywacji BP KEP przez SG KEP, bp. P. Liberę, ponownego zatrudnienia świeckich pracowników, odłączenia urzędu dyrektora BP KEP od stanowiska SG KEP oraz scalenia go z urzędem RP KEP, biuro prasowe KEP podejmuje aktywności właściwe działaniom jednostek PR, w tym m. in.:

- 1) obsługę kontaktów medialnych KEP przy wykorzystaniu narzędzi PR i MR;
- 2) medialną obsługę wydarzeń istotnych dla KEP;
- 3) wspomaganie KEP, SG KEP, członków KEP i RP KEP w kontaktach z mediami;
- 4) wydawanie organu urzędowego KEP (*Akt Konferencji Episkopatu Polski*) oraz szeroko rozumiane działania wydawnicze;
- 5) zarządzanie tradycyjnymi i internetowymi kanałami komunikacyjnymi KEP.

Utrzymanie i funkcjonowanie BP KEP jest zasilane z budżetu KEP, przy czym BP KEP (na co zwracają uwagę zbadani przez nas sekretarze i rzecznicy KEP) mierzy się z trudnościami finansowymi, brakami kadrowymi oraz ograniczeniami infrastrukturalno-logistycznymi. Aktualne wyposażenie BP KEP umożliwia jednak realizację właściwych mu zadań co najmniej w zakresie podstawowym. BP KEP zatrudnia świeckich pracowników, przy czym nie zatrudnia specjalisty ds. antykryzysowych ani wicedyrektora.

BP KEP podejmuje współpracę z powołanymi przez KEP: *Katolicką Agencją Informacyjną* oraz *Opoką*, a także z utworzonymi w ostatnich latach biurami KEP: ds. ochrony dzieci i młodzieży, a także ds. komunikacji zagranicznej.

ROZDZIAŁ V

SPECYFIKA PRACY

I WYZWANIA INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNE

RZECZNIKA PRASOWEGO KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI

Stanowiące przedmiot niniejszego rozdziału studium badawcze skoncentrowane wokół specyfiki pracy oraz wyzwań informacyjno-komunikacyjnych rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski zostanie opracowane zarówno w perspektywie analiz dokonanych w rozdziale poprzednim oraz wywodów poczynionych w rozdziałach pierwszym i drugim, jak również w oparciu o wyniki przeprowadzonych przez nas badań empirycznych scharakteryzowanych w rozdziale trzecim. Zajmiemy się wpieryw zagadnieniami takimi, jak geneza, historia i ewolucja urzędu RP KEP, a następnie urzędowi rzecznika KEP przyjrzymy się pod kątem dokumentów polskiego episkopatu.

Kulminacyjnym miejscem rozdziału, a także całej monografii, będzie natomiast dogłębna, oparta na wynikach naszych badań, analiza specyfiki pracy rzecznika KEP, uwzględniająca m. in.: jego umocowanie w strukturach KEP (oraz związane z nimi zagadnienia podległości administracyjnej, współpracy, autonomii, konfliktów i ewaluacji działań RP KEP w ramach KEP); podstawowe otoczenie zewnętrzne i wewnętrzne rzecznika KEP; jego cechy i kompetencje; kwestie związane z jego zatrudnieniem; formalny i faktyczny zakres obowiązków i zadań rzecznika KEP; narzędzia pracy RP KEP; realizowane przez niego funkcje podstawowe i wtórne itp.

Ze względu na różnorodność, różnaitość i złożoność badanych przez nas zagadnień, a także multigenetyczność związanych z nimi jednostkowych zjawisk, podobnie, jak w rozdziale poprzednim, omawianie konkretnych obszarów działań RP KEP będzie się niekiedy charakteryzować odrębnością nie tyle jednostek tematycznych, ile raczej aspektów dotyczących tych samych tematów. Mimo usilnych dążeń, trudno wszak dokonywać metodologicznej parcelacji newralgicznych momentów działań rzecznika, będących na ogół polikontekstowym i wieloaspektowym spletem przewidywalnych oraz nieprzewidywalnych zdarzeń, działań, decyzji i ich konsekwencji.

Ze względu na zapowiedziany (i omówiony wcześniej) jakościowy charakter projektu badawczego oraz opisową specyfikę prezentowanej rozprawy, w rozdziale niniejszym (podobnie, jak w poprzednim) stosować będziemy tzw. obfite cytowanie, wdrażane zarówno w tekście zasadniczym, jak również w adekwatnych przypisach.

5.1. Geneza i ewolucja urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Niniejszy podrozdział rozpoczniemy od opracowania zagadnienia genezy urzędu RP KEP zarówno pod kątem formalnym, jak również praktycznym. Następnie omówione zostaną początki funkcjonowania urzędu, a po nich, odnosząc się do kadencji każdego z dotychczasowych rzeczników KEP, dokonamy ogólnego zarysu historycznego kontekstu społeczno-eklezyjnego ćwierćwiecza funkcjonowania urzędu rzecznika prasowego KEP.

5.1.1. Próba określenia genezy urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Mimo że do zagadnienia urzędu rzecznika KEP w perspektywie dokumentów episkopatu odniesiemy się szczegółowo w dalszej części rozdziału, to jednak już teraz nadmienimy, iż (jak to zresztą wcześniej sygnalizowaliśmy) kwestię utworzenia urzędu RP KEP po raz pierwszy podniesiono formalnie w tekście *Statutu Konferencji Episkopatu Polski*²⁴¹⁶ z roku 1995. Zauważmy jednocześnie, iż (jak również zostało to wcześniej wyjaśnione) mimo że bp Pieronek w praktyce realizował pewne zadania właściwe rzecznictwu prasowemu, to jednak nigdy nie został przez KEP oficjalnie mianowany jej rzecznikiem i formalnie nigdy nie pełnił tego urzędu.

Wyniki naszych badań przekonują nas, iż próbę określenia genezy urzędu rzecznika KEP należy zakorzenić w co najmniej kilku kontekstach:

- 1) po pierwsze, należy przypomnieć, iż kończąca się w 1998 r. kadencja bp. Pieronka na stanowisku SG KEP i dyrektora BP KEP z jednej strony naznaczona była (scharakteryzowanymi wcześniej) napięciami i nieporozumieniami²⁴¹⁷,

²⁴¹⁶ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 7-12.

²⁴¹⁷ Mowa o wspomnianej wcześniej roli tzw. nieformalnego rzecznika episkopatu polegającej na nieprzedstawianiu przez bp. Pieronka w wypowiedziach medialnych stanowiska KEP, lecz jego prywatnych opinii (por. Aneks, V, 9)

a z drugiej strony była okresem faktycznego wykonywania przez niego w imieniu KEP pewnych działań właściwych sferom zadaniowym rzecznictwa prasowego, *public relations* i *media relations*, co skłoniło polskich biskupów do przanalizowania owej specyficznej sytuacji w ramach obrad KEP w czerwcu 1998 roku²⁴¹⁸;

- 2) po drugie, należy zauważyć, iż (jak wspomniano) geneza urzędu rzecznika KEP wiązała się z początkiem kadencji bp P. Libery na stanowisku sekretarza generalnego KEP²⁴¹⁹: to on, jak wykazaliśmy na podstawie omówionych wcześniej wyników naszych badań, zajął się reaktywacją instytucji biura prasowego KEP oraz reorganizacją funkcjonowania sekretariatu KEP od strony instytucjonalnej oraz komunikacyjnej, w ramach której przewidział także ustanowienie rzecznika KEP²⁴²⁰;
- 3) po trzecie, jeśli chodzi o kontekst prawno-instytucjonalny, trzeba podkreślić, iż utworzenie uwzględnionego formalnie w artykule 35. *Statutu KEP*²⁴²¹ z 1995 roku urzędu rzecznika KEP było możliwe na podstawie skorzystania z prerogatywy upoważniającej bp. Liberę jako sekretarza generalnego KEP do kreowania nowych urzędów w strukturach sekretariatu generalnego KEP, określonej w punkcie 63. *Regulaminu KEP*²⁴²² z roku 1996²⁴²³;
- 4) po czwarte wreszcie, w myśl wspomnianego artykułu 35. *Statutu KEP*²⁴²⁴ z 1995 roku, faktyczne powołanie pierwszego rzecznika KEP musiało nastąpić w procesie głosowania biskupów obradujących na zebraniu plenarnym KEP.

Owe wielokontekstowe okoliczności przygotowania do mianowania pierwszego w historii rzecznika KEP bp Libera opisuje w następujący sposób: „Pamiętam swoją pierwszą koncepcję dotyczącą nowo tworzonego stanowiska rzecznika. Chciałem, by rzecznikiem KEP została osoba świecka. Dla mnie jest sprawą oczywistą, że tam, gdzie to tylko możliwe, Kościół powinien opierać się na profesjonalnym zaangażowaniu osób świeckich. To jest zarówno moje osobiste przeświadczenie, jak i owoc wieloletnich

²⁴¹⁸ Por. *Komunikat z 295. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 2/1998, s. 49.

²⁴¹⁹ „Wybór na funkcję sekretarza KEP zaledwie półtora roku po mojej konsekracji biskupiej był dla mnie zaskoczeniem. W dzień św. Józefa, 1 maja 1998 roku wybrano mnie na sekretarza KEP po biskupie Tadeuszu Pieronku” (Aneks, I, 1).

²⁴²⁰ Por. Aneks, I, 4.

²⁴²¹ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 11.

²⁴²² „Ustanowienie urzędów Sekretariatu i określenie ich zadań należy do Sekretarza Generalnego Konferencji. Podlegają one prawnie Sekretarzowi Generalnemu, który nimi kieruje” (*Regulamin Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 27).

²⁴²³ Por. Aneks, I, 1-2, 4.

²⁴²⁴ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 11.

relacji z ruchem *Focolari* oraz przekonanie, które ugruntowało się we mnie po (...) współpracy z nuncjaturą. Już dawno skończyły się czasy tzw. omnibusów w Kościele. Tak też było z pomysłem na świeckiego rzecznika. Poza tym chciałem poniekąd naśladować Jana Pawła II, który na swojego rzecznika mianował przecież osobę świecką i to spoza Włoch: Joaquín Navarro-Valls, Hiszpan, był rzecznikiem od 1984 roku, a swoją misję zakończył dopiero rok po śmierci papieża Polaka”²⁴²⁵.

Zapytany o potencjalne kandydatury osób świeckich na stanowisko pierwszego rzecznika KEP, bp Libera odpowiada: „miałem dwie kandydatury: kobieta i mężczyzna, oboje dziennikarze, wciąż aktywni medialnie. Rozważyli moją propozycję kandydowania w wyborach na rzecznika KEP (...), ale po szczerych rozmowach zdecydowali, że z powodów osobistych nie podejmą się kandydowania”²⁴²⁶.

Wśród kandydatów wskazanych przez bp. Liberę znalazł się także jezuita, o. Adam Schulz, późniejszy rzecznik²⁴²⁷. „Zanim zaproponowano mi kandydowanie w wyborach KEP na rzecznika, wpiery ówczesny sekretarz episkopatu, bp Piotr Libera, zwrócił się z tą propozycją do mojego przełożonego, ojca prowincjała, a gdy ten wyraził zgodę, moja kandydatura znalazła się na liście”²⁴²⁸, wspomina o. Schulz. Z kolei sam kontekst uwzględnienia go w gronie kandydatów na pierwszego rzecznika KEP, komentuje on w słowach: „W mojej ścieżce kapłańskiej i zakonnej zajmuję się głównie formacją świeckich oraz ruchami katolickimi. Od lat jestem przewodniczącym Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich. W ramach tej rady, na początku lat 90. XX wieku, m. in. z bp. Chrapkiem prowadziliśmy u jezuitów na Rakowieckiej w Warszawie pięcioletni kurs dla rzeczników ruchów oraz osób z ruchów przygotowujących się do pracy w mediach (...). Wydaje mi się, że zaproponowanie mojej kandydatury na stanowisko rzecznika KEP mogło być związane z moim zaangażowaniem w szkolenia medialne oraz ze współpracą z bp. Chrapkiem, który zarówno w KEP, jak i w CCEE odpowiadał za media”²⁴²⁹.

Na podstawie naszych badań nie jesteśmy w stanie stwierdzić, kim dokładnie było dwóch świeckich dziennikarzy, którym bp Libera złożył propozycję kandydowania na stanowisko rzecznika KEP, ani też, czy oprócz o. Schulza istniały inne kandydatury przedstawione biskupom przed głosowaniem w ramach 295. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski.

²⁴²⁵ Aneks, I, 4.

²⁴²⁶ Aneks, I, 4.

²⁴²⁷ Por. Aneks, I, 1.

²⁴²⁸ Aneks, I, 1.

²⁴²⁹ Aneks, I, 1.

Obsadzenie utworzonego na podstawie wspomnianego wyżej *Statutu KEP* z 1995 roku urzędu rzecznika KEP dokonało się na mocy decyzji polskich biskupów, którzy w trakcie 295. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski obradującego w dniach od 4 do 6 czerwca 1998 r. w Pelplinie²⁴³⁰, większością głosów „podjęli decyzję o utworzeniu funkcji rzecznika (...) [i] scaleniu jej z funkcją dyrektora biura prasowego”²⁴³¹. W oficjalnym komunikacie KEP z dn. 5. 06. 1998 r. dotyczącym tego wydarzenia czytamy: „W dniach od 4 do 6 czerwca 1998 r. odbyło się 295. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski, któremu przewodniczył kard. Józef Glemp, Prymas Polski. Uczestniczył w nim abp Józef Kowalczyk, Nuncjusz Apostolski w Polsce. Obrady odbyły się w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie (...). Zebranie Plenarne rozpoczęło modlitwą do Ducha Świętego (...). Następnie księża biskupi przeanalizowali aktualną sytuację Kościoła w Polsce (...) oraz powołani Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski w osobie o. Adama Schulza SJ”²⁴³². O. Schulz został przez KEP wybrany dokładnie dn. 4. 06. 1998 r. (o czym informowała m. in. *Gazeta Wyborcza* w dn. 6. 06. 1998 roku²⁴³³). Warto dodać, iż w trakcie tego samego zebrania KEP, biskupi polscy zdecydowali o utworzeniu (wspominanej już kilkakrotnie) *Opoki*²⁴³⁴.

Ze względu na przytoczone powyżej okoliczności, dnia 4. 06. 1998 r. o. Adam Schulz został pierwszym w historii rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski²⁴³⁵, a bp P. Libera stał się pierwszym w historii bezpośrednim przełożonym ustanowionego formalnie rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski i jednocześnie pierwszym w historii sekretarzem generalnym KEP, który w strukturach podległego sobie sekretariatu współpracował nie tylko z instytucją biura prasowego KEP, lecz także z urzędem rzecznika prasowego KEP.

²⁴³⁰ Por. *Komunikat z 295. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 2/1998, s. 49.

²⁴³¹ Aneks, I, 1.

²⁴³² *Komunikat z 295. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 2/1998, s. 49.

²⁴³³ „Ks. Adam Schulz, powołany przedwczoraj na pierwszego w historii rzecznika prasowego Episkopatu Polski, ma 46 lat, jest jezuitą. Urodził się w Gdańsku w rodzinie inteligentkiej” (<https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/398093/Ks--Adam-schulz> [12. 05. 2023]).

²⁴³⁴ „5 czerwca 1998 [roku] biskupi obecni na 295. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski powołują Fundację Opoka i ustanawiają Radę Nadzorczą Fundacji oraz Zarząd w składzie: ks. Józef Kloch, ks. Tomasz Patoka, Witold Zawadzki” (<https://opoka.org.pl/Fundacja/Historia> [14. 05. 2023]).

²⁴³⁵ „Na początku czerwca 1998 roku obradowała w Pelplinie Konferencja Episkopatu Polski i tam biskupi podjęli decyzję o utworzeniu funkcji rzecznika, scaleniu jej z funkcją dyrektora biura prasowego i powierzeniu tych funkcji mnie” (Aneks, I, 1); „Moja kadencja była pierwszą kadencją rzecznika KEP” (Aneks, V, 2).

5.1.2. Początek funkcjonowania urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Ostatnie trzy lata XX wieku były czasem nie tylko reaktywacji i reorganizacji prac biura prasowego KEP, lecz także kształtowania stylu i okoliczności pracy rzecznika prasowego polskiego episkopatu. Specyficznego rodzaju trudnością towarzyszącą rozpoczęciu kadencji przez o. Schulza był negatywny stosunek jego poprzednika na stanowisku dyrektora BP KEP, bp. T. Pieronka, względem powierzenia urzędu rzecznika KEP osobie spoza kręgu polskich biskupów:

- 1) w 1999 roku, rok po zakończeniu kadencji na stanowisku sekretarza KEP i jednocześnie rok po powołaniu pierwszego w historii rzecznika KEP, bp Tadeusz Pieronek powiedział: „instytucja rzecznika prasowego Episkopatu budzi moje wątpliwości”²⁴³⁶. Dodał także: „Rzecznikiem, zwłaszcza w Episkopacie, może być człowiek, który zna nie tylko fakty, ale i poglądy, tendencje. Jeśli rzecznik dopuszczany jest na Konferencję Episkopatu i posiedzenie Rady Stałej, to za mało. Trzeba być w środku. Poza tym on wie, że jest pod ostrzałem, i dlatego siedzi cicho. To nie jest dobre rozwiązanie”²⁴³⁷;
- 2) w 2004 roku, we wspomnianym wcześniej wywiadzie-rzecz²⁴³⁸, prowadzący rozmowę M. Zając skierował do bp. Pieronka następujące słowa: „Ostatnio Episkopat wyznacza na rzeczników szeregowych księży. Nawet jeżeli taki rzecznik naprawdę stara się pomóc dziennikarzom, i tak niezbyt wiele może powiedzieć, bo nie jest biskupem. Albo podaje mało istotne informacje, albo powtarza opinie, które przekazali mu członkowie np. Rady Stałej Episkopatu”²⁴³⁹. Bp T. Pieronek odniósł się do nich w następujący sposób: „To jest kwestia wyboru biskupów, kogo chcą mieć za rzecznika. Ktoś, kto jest wewnątrz Episkopatu, wie, co trzeba i może udzielić o wiele dokładniejszych informacji. Taki model się jednak biskupom nie podobał”²⁴⁴⁰.

²⁴³⁶ A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 64.

²⁴³⁷ A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 64.

²⁴³⁸ Por. M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004.

²⁴³⁹ M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 29.

²⁴⁴⁰ M. Zając, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zając*, Kraków 2004, s. 31.

Dodajmy, iż negatywnego stosunku do samego urzędu rzecznika, bp Pieronek nie przekładał na osobistą relację z o. Schulzem, która (jak wcześniej wykazano) była dobra.

Pierwsze lata funkcjonowania urzędu rzecznika KEP domagały się wypracowania konkretnych praktyk niewynikających wprost z zapisów zawartych w dokumentach KEP, choć na nich bazujących. W tym kontekście o. Schulz stwierdza:

- 1) „Po zaakceptowaniu przeze mnie wyboru KEP podjąłem się pracy rzecznika”²⁴⁴¹;
- 2) „Moja kadencja była pierwszą kadencją rzecznika KEP, stąd w pewnym sensie musiałem wszystko zainicjować: nawiązać kontakty z mediami, otworzyć Episkopat na media, zorganizować biuro. To było osvajanie Kościoła z mediami i mediów z Kościołem. Wbrew pozorom, nie było to łatwe. Może tylko kilkunastu biskupów miało łatwość występowania w mediach, a większość z rezerwą podchodziła do dziennikarzy i kamer. Trudno było zachęcić ich np. do wypowiedzi dla stacji telewizyjnych, nie mówiąc już o udziale w programach czy konferencjach prasowych. Ale było warto nad tym pracować, ponieważ w tej chwili mentalność episkopatu mocno się zmieniła”²⁴⁴²;
- 3) „Zakres obowiązków był wyznaczony przez *Statut KEP* oraz spisaną umowę o pracę, natomiast wiadomo, że życie jest bogatsze niż zapisy na papierze i większość spraw na bieżąco musiałem konsultować z przełożonymi. Tym bardziej, że pewne praktyki dopiero się kształtowały”²⁴⁴³;
- 4) „Od początku jasno sygnalizowałem, że w celu jak najlepszego wykonywania mojej funkcji i prezentowania stanowiska całego Episkopatu, powinienem uczestniczyć w pracy Episkopatu, by lepiej znać i rozumieć opinie biskupów. Zostało to w pełni zaakceptowane, a więc byłem blisko prac biskupów, miałem możliwość uczestniczenia w ich spotkaniach ogólnych oraz w mniejszych grupach”²⁴⁴⁴;
- 5) „Oczywiście nieraz było trudnością odczytanie stanowiska całego episkopatu, gdy wcześniej nie zostało to szczegółowo omówione czy zdefiniowane, ale na szczęście w takich sytuacjach udawało mi się odczytywać nie wyartykułowane wspólne stanowisko biskupów, nie powodując zgrzytów. To się udawało dlatego, że jako rzecznik uczestniczyłem w konferencjach episkopatu, byłem na bieżąco w pracach biskupów i to ułatwiało mi poznanie ich sposobu myślenia. A to bardzo

²⁴⁴¹ Aneks, V, 2.

²⁴⁴² Aneks, V, 2.

²⁴⁴³ Aneks, V, 3.

²⁴⁴⁴ Aneks, V, 4.

ważne, ponieważ rzecznik ma przedstawiać stanowisko episkopatu, a nie swoje (...). A przecież czasami moje osobiste zdanie na jakiś temat było odmiennie od tego, które prezentowałem w imieniu biskupów jako ich opinię, a nie swoją”²⁴⁴⁵;

- 6) „Konsultowałem wszystko z bp. Liberą jako moim bezpośrednim przełożonym oraz z kard. Glempem, zwłaszcza jeśli chodziło o ważniejsze kierunki pracy Kościoła oraz o styk Kościoła z państwem (...). Kontakty z kard. Glempem były w miarę systematyczne. Na co dzień wystarczały bezpośrednie kontakty z bp. Liberą”²⁴⁴⁶;
- 7) „Umowa o pracę była przygotowana przez KEP, pensja również była płacona przez KEP”²⁴⁴⁷;
- 8) „Kontakty z bp. Liberą (...) [polegały na] konsultacji, a niekiedy bieżącej ewaluacji. Formalnej ewaluacji pracy rzecznika nie było”²⁴⁴⁸;
- 9) „Jako rzecznik miałem telefon służbowy i samochód służbowy”²⁴⁴⁹.

Z przytoczonych powyżej opisów dotyczących początków funkcjonowania urzędu rzecznika KEP wynika, iż od samego początku, pomimo *sui generis* trudności mentalnościowych po stronie poprzedniego dyrektora BP KEP²⁴⁵⁰ oraz większości ówczesnych członków KEP²⁴⁵¹, urząd rzecznika realizowany był z nastawieniem na profesjonalizację zarówno okoliczności, jak i zadań właściwych rzecznictwu jako takiemu, z dodatkowym uwzględnieniem specyfiki rzecznictwa realizowanego w instytucjach eklesjalnych. W tym względzie warto zwrócić uwagę zwłaszcza na:

- 1) fakt podjęcia przez o. Schulza pracy na nieistniejącym do tamtej pory stanowisku rzecznika KEP;
- 2) fakt inicjowania przez pierwszego rzecznika KEP kontaktów z mediami;
- 3) świadomość pierwszego rzecznika KEP dotyczącą kondycji medialnej biskupów oraz związanej z nią koniecznością pracy w kierunku otwierania ich na media;
- 4) fakt praktykowania przez pierwszego rzecznika KEP osobistych i bezpośrednich konsultacji z przełożonym od samego początku pełnienia urzędu;

²⁴⁴⁵ Aneks, V, 4.

²⁴⁴⁶ Aneks, V, 3.

²⁴⁴⁷ Aneks, V, 2.

²⁴⁴⁸ Aneks, V, 3.

²⁴⁴⁹ Aneks, V, 7.

²⁴⁵⁰ Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 64. Por. także: M. Zajac, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zajac*, Kraków 2004, s. 31.

²⁴⁵¹ „Może tylko kilkunastu biskupów miało łatwość występowania w mediach, a większość z rezerwą podchodziła do dziennikarzy i kamer. Trudno było zachęcić ich np. do wypowiedzi dla stacji telewizyjnych, nie mówiąc już o udziale w programach czy konferencjach prasowych” (Aneks, V, 2).

- 5) fakt położenia przez rzecznika KEP nacisku na konieczność jego udziału w zebraniach KEP oraz jej poszczególnych gremiów;
- 6) fakt proaktywnego odczytywania przez pierwszego rzecznika stanowiska KEP nawet w przypadku braku jednoznacznego jego sformułowania;
- 7) fakt prezentowania przez rzecznika KEP stanowiska KEP nawet w przypadku posiadania odmiennego w danej kwestii zdania prywatnego;
- 8) fakt zabezpieczenia przez pierwszego przełożonego rzecznika KEP faktorów takich, jak umowa o pracę, pensja czy sprzęt służbowy od samego początku funkcjonowania urzędu rzecznika KEP.

Przypomnijmy, iż kwestie związane bezpośrednio z organizacją pracy samego biura prasowego KEP na początku funkcjonowania urzędu rzecznika KEP zostały omówione w rozdziale poprzednim.

5.1.3. Ogólny zarys historyczny kontekstu społeczno-eklezyjnego ćwierćwiecza funkcjonowania urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Jak już to zostało wspomniane przy okazji omawiania historii funkcjonowania BP KEP, dotychczasowymi rzecznikami episkopatu (a jednocześnie dyrektorami jego biura prasowego) byli dotychczas:

- 1) o. Adam Schulz (1998-2003);
- 2) ks. Józef Kloch (2003-2015);
- 3) ks. Paweł Rytel-Andrianik (2015-2020);
- 4) o. Leszek Gęsiak (od 2020 roku).

Dotychczasowymi przełożonymi RP i BP KEP byli natomiast:

- 1) bp Piotr Libera (1998-2007);
- 2) abp Stanisław Budzik (2007-2011);
- 3) abp Wojciech Polak (2011-2014);
- 4) bp Artur Miziński (od 2014 roku).

Zanim w sposób szczegółowy omówimy specyfikę pracy rzecznika prasowego KEP oraz poszczególnych, właściwych jej narzędzi, prześledźmy wpiery zarys kontekstu historyczno-społecznego minionego ćwierćwiecza, w którym dokonała się ewolucja funkcjonowania rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski. W wywodach

oprzemy się na wypowiedziach wszystkich dotychczasowych rzeczników KEP oraz ich przełożonych, dotyczących okoliczności i przemian ich zdaniem najistotniejszych dla adekwatnych kadencji.

5.1.3.1. Kadencja pierwszego w historii rzecznika KEP, o. Adama Schulza (1998-2003)

Jak wspomniano, o. dr Adam Schulz (ur. 18. 03. 1952 r.), kapłan zakonny, jezuita, został wybrany na rzecznika KEP w czerwcu 1998 roku przez 295. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski obradujące w Pelplinie, które poinformowało o tym w swoim oficjalnym komunikacie²⁴⁵².

Czas kadencji o. Schulza na stanowisku rzecznika KEP (1998-2003) przypadał na rządy²⁴⁵³:

- 1) jednego papieża²⁴⁵⁴;
- 2) jednego nuncjusza apostolskiego w Polsce²⁴⁵⁵;
- 3) jednego prymasa Polski²⁴⁵⁶;
- 4) jednego przewodniczącego KEP²⁴⁵⁷;
- 5) jednego sekretarza KEP²⁴⁵⁸;
- 6) jednego prezydenta Polski²⁴⁵⁹;
- 7) dwóch premierów Polski²⁴⁶⁰.

²⁴⁵² Por. *Komunikat z 295. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 2/1998, s. 49.

²⁴⁵³ Kościelne i państwowe kwestie instytucjonalne lat 1998-2003 o. Schulz podsumowuje w słowach: „Strukturalnie było stabilnie, ponieważ papieżem był niezmiennie Jan Paweł II, przewodniczącym KEP kard. Glemp, a sekretarzem bp Piotr Libera. Prezydentem też przez cały ten czas był Aleksander Kwaśniewski” (Aneks, V, 23).

²⁴⁵⁴ W czasie kadencji o. Schulza na stanowisku rzecznika KEP papieżem był Jan Paweł II (por. Aneks, V, 23).

²⁴⁵⁵ W czasie kadencji o. Schulza na stanowisku rzecznika KEP nuncjuszem apostolskim w Polsce był abp Józef Kowalczyk (por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Przedstawiciele_Stolicy_Apostolskiej_w_Polsce [22. 05. 2023]).

²⁴⁵⁶ W czasie kadencji o. Schulza na stanowisku rzecznika KEP prymasem Polski był kard. Józef Glemp (por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Prymas_Polski [12. 05. 2023]).

²⁴⁵⁷ W czasie kadencji o. Schulza na stanowisku rzecznika KEP przewodniczącym KEP był kard. Józef Glemp (por. Aneks, V, 23).

²⁴⁵⁸ W czasie kadencji o. Schulza na stanowisku rzecznika KEP sekretarzem generalnym KEP był bp Piotr Libera (por. Aneks, V, 23).

²⁴⁵⁹ W czasie kadencji o. Schulza na stanowisku rzecznika KEP prezydentem Polski był Aleksander Kwaśniewski (por. Aneks, V, 23).

²⁴⁶⁰ W czasie kadencji o. Schulza na stanowisku rzecznika KEP premierami Polski byli Jerzy Buzek (1997-2001) i Leszek Miller (2001-2004). Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Premierzy_Polski (12. 05. 2023).

Jeśli chodzi o sam urząd rzecznika KEP, w kadencji o. Schulza należy zwrócić uwagę przede wszystkim na:

- 1) utworzenie funkcji rzecznika KEP²⁴⁶¹ i nadanie jej odpowiedniej rangi²⁴⁶²;
- 2) reaktywację²⁴⁶³ i organizację pracy BP KEP²⁴⁶⁴;
- 3) zmianę wizerunku polskiego Kościoła w mediach²⁴⁶⁵;
- 4) poznawanie przez rzecznika KEP sposobu pracy konkretnych mediów²⁴⁶⁶;
- 5) rozwój Internetu w świecie i Kościele²⁴⁶⁷;

²⁴⁶¹ „Moja kadencja była pierwszą kadencją rzecznika KEP” (Aneks, V, 2); „Ks. Adam Schulz był pierwszym w historii episkopatu formalnym rzecznikiem KEP” (Aneks, VI, 14). Por. Aneks, V, 24.

²⁴⁶² „Chodziło o kreowanie wizerunku instytucji rzecznika KEP” (Aneks, XI, 5); „Myślę, że udało się ukazać głos rzecznika jako oficjalny głos Episkopatu. To było bardzo ważne, gdyż pośród wielu różnych wypowiedzi hierarchii Kościoła, nie było wiadomo, która jest głosem Episkopatu, a która tylko stanowiskiem jednego biskupa. Brakowało takiego jasnego, oficjalnego stanowiska Kościoła na różne tematy. Jest to potrzebne zarówno dziennikarzom jak i szerzej opinii publicznej” (Aneks, XI, 6); „Myślę, że przez te pięć lat udało się – i nie jest to tylko moje odczucie – iż we wszystkich moich wypowiedziach, jeżeli tylko cytowano je w całości, zawsze zawarte było oficjalne stanowisko KEP. Czyli ktoś, kto słuchał rzecznika, wiedział, co myśli Episkopat. Oczywiście poszczególni biskupi czy księża mogą wyrażać swoje opinie, bo mają do tego prawo. Natomiast bardzo ważne jest, żeby opinia publiczna miała możliwość poznania, co na dany temat myśli Konferencja Episkopatu” (Aneks, XI, 11).

²⁴⁶³ Por. Aneks, V, 24.

²⁴⁶⁴ „Chodziło (...) o odbudowanie Biura Prasowego KEP, które od wielu lat praktycznie nie istniało. Kiedy powstała *Katolicka Agencja Informacyjna*, wydawało się, że ona przejmie tę funkcję, jednak KAI jako agencja informacyjna pełni inną rolę” (Aneks, XI, 5).

²⁴⁶⁵ O. Schulz stwierdza: „Myślę, że [wizerunek medialny Kościoła] jest bardziej wyważony i ustabilizowany. Mniej histeryczny, bardziej spokojny. Na pewno nie jest to tylko rezultat wysiłków samego rzecznika czy Biura Prasowego KEP. Składa się na to praca wielu redakcji, w tym KAI i *Opoki* oraz rzeczników diecezjalnych. Dziennikarze otrzymują dziś pełniejszą informację o życiu i działalności Kościoła, dzięki czemu zdarza się mniej gaf medialnych. Ci, którzy obsługują wydarzenia kościelne, zdobyli większą kulturę prezentacji tego, co się dzieje w Kościele” (Aneks, XI, 1); „Jeśli chodzi o prezentację Kościoła, to bardzo zależało mi na tym, aby przy całym zrozumieniu specyfiki mediów ukazać Kościół w pełnym wymiarze jego działalności zarówno duszpasterskiej, jak i społecznej oraz charytatywnej, nie tylko od strony sensacyjnych wydarzeń. Ważne było również ukazanie – chociażby na konferencjach prasowych – szerokiego kręgu osób, które tworzą Kościół i są w danej dziedzinie specjalistami. Oczywiście, jest kilku biskupów, którzy mają dużą łatwość prezentacji swojego stanowiska w mediach, niemniej ważne jest pokazywanie biskupów, kapłanów, ludzi świeckich, którzy może nie są tak bardzo medialni, natomiast mają wiele do powiedzenia, ponieważ są odpowiedzialni za jakiś sektor prac Konferencji Episkopatu. Na pewno ważne było nawiązanie współpracy Biura Prasowego z agencjami, redakcjami prasy, radia i telewizji - zarówno polskimi, jak i zagranicznymi. Myślę, że te więzi są już trwałe i stabilne. Co miesiąc dziennikarze otrzymują z wyprzedzeniem miesięcznym informację o ponad stu ważnych czy ciekawych wydarzeniach z życia Kościoła. Czy skorzystają z tej wiedzy, czy nie, to już zależy od nich” (Aneks, XI, 7-9).

²⁴⁶⁶ O. Schulz wspomina: „Oczywiście zdarzają się sytuacje, że dziennikarze szukają na siłę jakichś konfliktów, napięć, podziałów w Kościele. Obserwując prace Episkopatu na co dzień, a zarazem patrząc, jak są one opisywane w mediach wiem, że ten opis nie zawsze przystaje do faktów. Najczęstszy powód jest taki, że dziennikarz miał swoją koncepcję, nie do końca znał rzeczywistość Kościoła, którą też nie zawsze można od razu omówić, bo ona się kształtuje, jest żywa. Z perspektywy mojej posługi widać również wyraźnie, jaka jest polityka poszczególnych mediów wobec konkretnych zagadnień z życia Kościoła. Nie zawsze jest ona sprzyjająca Kościołowi czy też obiektywna. Media mają swoją dynamikę. Językiem słowa, obrazu czy dźwięku niezdarnie próbują opisywać rzeczywistość. Trzeba mieć świadomość tej ułomności. Widać ją np., gdy się prowadzi konferencję prasową. Spośród uczestniczących w niej 50 dziennikarzy z różnych mediów każdy co innego pisze na temat tego, co było powiedziane” (Aneks, XI, 2-4).

²⁴⁶⁷ Por. Aneks, V, 24.

- 6) uruchomienie strony internetowej episkopatu²⁴⁶⁸;
- 7) uruchomienie *Opoki*²⁴⁶⁹;
- 8) rozrastanie się sieci kościelnych rzeczników prasowych w Polsce²⁴⁷⁰;
- 9) wdrażanie do eklezjalnych biur prasowych praktyki monitoringu mediów²⁴⁷¹.

W kontekście społeczno-eklezjalnym charakterystycznym dla kadencji o. Schulza jako szczególnie istotne jawią się:

- 1) dwie pielgrzymki papieża Jana Pawła II do Polski²⁴⁷² (w latach 1999 i 2002²⁴⁷³);
- 2) sprawa krzyży na oświęcimskim żwirowisku²⁴⁷⁴;
- 3) przystąpienie Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego²⁴⁷⁵;
- 4) obchody jubileuszu roku 2000²⁴⁷⁶;
- 5) przystąpienie Polski do Unii Europejskiej²⁴⁷⁷;
- 6) rezygnacja abp. Paetza w związku z zarzutami o molestowanie seminarzystów²⁴⁷⁸.

Oprócz zasygnalizowanych wyżej trudności związanych z mentalnością członków KEP²⁴⁷⁹, jako obszary problemowe lat 1998-2003 w kontekście pełnienia urzędu rzecznika KEP, o. Schulz wskazuje:

- 1) dysproporcję prędkości informacyjnej pomiędzy mediami a KEP²⁴⁸⁰;

²⁴⁶⁸ „Swoją stroną ma również Episkopat. To bardzo ważne, by informacje o Kościele były dostępne nie tylko dla wąskiego grona dziennikarzy, ale dla wszystkich, którzy mają dostęp do Internetu” (Aneks, XI, 15). Por. Aneks, V, 24.

²⁴⁶⁹ „Pomagałem ks. Józefowi Klochowi w uruchomieniu *Opoki*. Zależało mi na tym, aby każda diecezja, każda instytucja kościelna miała swoją stronę internetową i tak się w dużej mierze stało” (Aneks, XI, 15). Por. Aneks, V, 24.

²⁴⁷⁰ „Bardzo ważne było powstanie sieci kościelnych rzeczników prasowych. Działają oni (...) jako rzecznicy diecezji, biskupa lub kurii albo jako osoby odpowiedzialne za kontakty z mediami. Rzeczników mają także uczelnie katolickie, sanktuaria” (Aneks, XI, 10); „Dziennikarze mają w tej chwili o wiele łatwiejszy dostęp do Kościoła poprzez rzeczników” (Aneks, XI, 12). Por. Aneks, V, 24.

²⁴⁷¹ „Inna rzecz, bardzo istotna, to monitoring tego, w jaki sposób media prezentują Kościół. Zajmują się tym pracownicy Biura Prasowego, a niekiedy także rzecznicy diecezji” (Aneks, XI, 13).

²⁴⁷² Por. Aneks, V, 24.

²⁴⁷³ Por. <https://domjp2.pl/pielgrzymki-do-ojczyzny> (12. 05. 2023).

²⁴⁷⁴ Por. Aneks, I, 8.

²⁴⁷⁵ Por. <https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/15-lat-polski-w-nato/polska-w-sojuszu-polnoc/5294,Droga-Polski-do-NATO-kalendarium.html> (17. 05. 2023).

²⁴⁷⁶ Por. Aneks, V, 14, 24.

²⁴⁷⁷ Por. Aneks, V, 14, 24.

²⁴⁷⁸ Por. https://www.rmfm24.pl/fakty/polska/news-zbigniew-nosowski-redaktor-naczelnymiesiecznika-wiez_nId,191517#crp_state=1 (12. 05. 2023).

²⁴⁷⁹ Por. A. Drzycimski, *Sztuka dyskretnego podpowiadania i pośrednictwa*, w: *Komunikatorzy. Wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000, s. 64. Por. także: M. Zajac, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zajac*, Kraków 2004, s. 31. Por. także: Aneks, V, 2.

²⁴⁸⁰ „Kościół nie przedstawia *ad hoc* stosunku do pewnych problemów społecznych, politycznych czy duchowych, lecz wypracowuje swoje stanowisko powoli. Jest to pewien proces, który trwa. Media natomiast oczekują szybkiej informacji i natychmiastowej reakcji. Znajdowałem się więc między biskupami, których zachęcałem, żeby w miarę szybko przedstawiali swoje stanowisko opinii publicznej, a dziennikarzami, którzy chcieli je poznać jeszcze szybciej. Trudność polegała na spotkaniu tych dwóch światów: Kościoła, który ma swe tradycje i ma czas, w którym dojrzewają opinie, oraz dziennikarzy, którzy

- 2) dualistyczną (sygnalizowaną w rozdziale drugim) naturę Kościoła²⁴⁸¹;
- 3) niedostateczne otwarcie eklezjalnego świata medialnego na osoby świeckie²⁴⁸²;
- 4) trudności infrastrukturalne i kadrowe²⁴⁸³.

Do kwestii najbardziej usprawniających swoją pracę na stanowisku rzecznika KEP o. Schulz odnosi się w następujących słowach: „Najważniejsze i najbardziej pomocne były dla mnie kontakty z ludźmi: z kompetentnymi specjalistami, z rzecznikami instytucji kościelnych, duchownymi, naukowcami, świeckimi liderami ruchów. Zaplecze techniczne też było ważne, ale najważniejsze były nie sprzęty, ale ludzie. Ja zawsze stawiałem na ludzi”²⁴⁸⁴.

Jeśli chodzi o sferę nowości wypracowanych przez o. Schulza jako rzecznika KEP oraz podległe mu biuro prasowe, sam zainteresowany konstatuje to zagadnienie w słowach: „Praktycznie wszystko było wypracowane przez nas, ponieważ to była pierwsza w historii kadencja rzecznika i wszystko trzeba było tworzyć od zera”²⁴⁸⁵. Pod kątem formalnym, owocem kadencji jezuita było przygotowanie wspomnianego już *Regulaminu Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*²⁴⁸⁶ z 1999 roku (do którego odniemiemy się w sposób szczegółowy w dalszej części rozdziału).

Zakończenie kadencji o. Schulz opisuje w następujący sposób: „Cieszy mnie fakt, że jak kończyłem moją posługę rzecznika KEP, zaufanie do Kościoła wyraźnie wzrosło

żyją newsami. Trudność ta z pewnością pozostanie, bez względu na to, kto będzie pełnił funkcję rzecznika KEP” (Aneks, XI, 17).

²⁴⁸¹ „Dyskomfort wiąże się z tym, że Kościół jest rzeczywistością duchowo-ludzką, media zaś tylko ludzką, choć oczywiście Duch Święty działa wszędzie. Opisywanie rzeczywistości Kościoła poprzez same działania ludzkie – biskupów, księży – nie jest pełne; tracimy wtedy z oczu wymiar duchowy Kościoła. W Kościele tymczasem nie chodzi tylko o to, co widzimy czy słyszymy, bo za tym wszystkim kryje się Pan Bóg. Kościół jest nie tylko rzeczywistością ludzką, którą łatwo pokazać, ale przede wszystkim rzeczywistością duchową. Trudno jest pokazać olbrzymie pokłady zwyczajnej, codziennej miłości i świętości. Dziennikarze często mi mówili: «Ojczy, dobro, miłość, świętość są niemedialne!». Może tak, ale są one rzeczywistością, która towarzyszy ludziom, dlatego trzeba je uwzględnić. Bardzo mi na tym zależało, ale trudno jest to przeprowadzić przez media” (Aneks, XI, 18).

²⁴⁸² „Mniej niżbym chciał udało mi się poszerzenie kręgu ludzi mówiących o Kościele w mediach o osoby świeckie (...). Natomiast w ruchach i stowarzyszeniach katolickich jest olbrzymia rzesza (...) osób świeckich. Głos tych ludzi, ciekawy i cenny, w mediach nie istnieje. Może są oni za mało przygotowani do prezentacji medialnej? Ale chyba jest prawdą i to, że media są nastawione klerykalnie. Jeżeli się wypowie świecki, nawet bardzo dobrze się znający na danej sprawie, to jeszcze nie jest to! Dopiero jak głos zabierze biskup, wtedy czują się zadowoleni. Poszerzenie spektrum osób mówiących o Kościele, przedstawiających jego działalność, zaczyna się dopiero dokonywać. Myślę, że tu jest jeszcze wiele do zrobienia. Mam nadzieję, że mój następca będzie kontynuował tę pracę, bo głos ludzi świeckich z różnych środowisk powinien być jeszcze bardziej słyszany i ceniony” (Aneks, XI, 19).

²⁴⁸³ „Najbardziej brakowało etatów dla współpracowników rzecznika oraz zaplecza technicznego dla biura prasowego” (Aneks, V, 26).

²⁴⁸⁴ Aneks, V, 25.

²⁴⁸⁵ Aneks, V, 27.

²⁴⁸⁶ Por. Aneks, XVIII.

o 15%-17% w stosunku do tego, co było na początku mojej pracy. Nie jest to jedynie moja zasługa, ale owoce pracy wielu ludzi, jednak i ja miałem w tym swój udział”²⁴⁸⁷.

O zakończeniu pełnienia przez o. Schulza urzędu rzecznika, polski episkopat nie poinformował w oficjalnym komunikacie z zebrania plenarnego mianującego jego następcę²⁴⁸⁸.

Przełożony o. Schulza na stanowisku RP KEP (bp P. Libera, SG KEP w latach 1998-2007) odnosi się do jego pracy w sposób jednoznacznie pozytywny: „Zawsze bardzo dobrze pracowało mi się z biurem prasowym, z pierwszym rzecznikiem – o. Schulzem”²⁴⁸⁹.

O. Schulz po zakończeniu kadencji kontynuował pracę na stanowisku przewodniczącego Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich, angażując się w formację świeckich i podejmując funkcje duszpasterskie, a jednocześnie doradzał swoim następcom na stanowisku rzecznika KEP²⁴⁹⁰.

²⁴⁸⁷ Aneks, V, 33.

²⁴⁸⁸ Por. *Paradyż – Gościkowo: 323. Zebranie Plenarne (15. 06. 2003). Komunikat*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 9/2004, s. 58-59. Por. także: Aneks, VI, 1.

²⁴⁸⁹ Aneks, I, 5.

²⁴⁹⁰ W udzielonym nam wywiadzie o. Schulz scharakteryzował swoje dzisiejsze zaangażowania w słowach: „Od lat jestem przewodniczącym Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich” (Aneks, V, 1); „Muszę powiedzieć, że czasami kontaktowali się ze mną także kolejni rzecznicy i prosili, by dzielić się doświadczeniem. Staralem się jednak tak pracować, aby każdy z rzeczników samodzielnie podejmował decyzje. Choć wiadomo, że zawsze chętnie służę radą. Ks. Paweł Rytel-Andrianik, przedostatni rzecznik, nazywa mnie „dziadkiem rzeczników”. Tak trochę było. Natomiast po zakończeniu mojej kadencji, siłą rzeczy nie angażowałem się w sprawy mediów i biura prasowego KEP, ponieważ miałem wiele innych zadań związanych z formacją świeckich. Poza tym byłem rektorem w Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej w Warszawie i tam posługiwałem” (Aneks, V, 32). W wywiadzie prasowym z 2003 roku udzielonym na zakończenie kadencji na stanowisku rzecznika KEP, na pytanie o aktywność po zakończeniu pracy w BP KEP, o. Schulz odpowiedział: „Będę pracował w Warszawie i zajmował się formacją świeckich. Uważam, że istnieje olbrzymia potrzeba dobrej formacji duchowej i społecznej ludzi świeckich. Świeccy coraz bardziej potrzebują pogłębionej duchowej formacji, która stanie się zapleczem dla ich aktywności w życiu gospodarczym, społecznym, rodzinnym, politycznym. Z jednej strony świeccy czasem są nadmiernymi konsumentami spraw duchowych. Z drugiej jednak ciągle jest za mało formacji, która rzeczywiście, egzystencjalnie pomagałaby im żyć z Panem Bogiem i współpracować z Nim na co dzień w rozwiązywaniu trudnych problemów społecznych, gospodarczych, politycznych. Ten obszar prac jest dla mnie osobiście ważny od 25 lat i mam nadzieję, że teraz będę mógł zająć się tylko tym. Będę posługiwał w tym obszarze w ramach Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich, której przewodniczę, ale i niezależnie od Rady, wszędzie tam, gdzie zajdzie taka potrzeba” (Aneks, XI, 20). Por. <https://jezuici.pl/2021/09/jubileusz-50-lecia-zycia-zakonnego-o-adama-schulza-sj/> (12. 05. 2023).

5.1.3.2. Kadencja drugiego w historii rzecznika KEP, ks. Józefa Klocha (2003-2015)

Następcą o. Adama Schulza, którego kadencja na stanowisku rzecznika KEP dobiegła końca z dniem 30. 06. 2003 roku²⁴⁹¹, został ks. dr hab. Józef Kloch²⁴⁹² (ur. 9. 03. 1959 r.), kapłan diecezji tarnowskiej. Na urząd rzecznika KEP (również na podstawie zgłoszonej wcześniej kandydatury²⁴⁹³) powołało go 323. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski obradujące w dniach 13-15 czerwca 2003 roku w Paradyżu-Gościkowie²⁴⁹⁴. Ks. Kloch rozpoczął pełnienie urzędu 1. 07. 2003 roku²⁴⁹⁵.

Podobnie, jak w przypadku wyboru o. Schulza, o fakcie tym informowano w mediach²⁴⁹⁶, jednak inaczej niż w jego przypadku, o wyborze ks. Klocha, KEP nie poinformowała w oficjalnym komunikacie z zebrania plenarnego²⁴⁹⁷.

Czas kadencji ks. Klocha na stanowisku rzecznika KEP (2003-2015) przypadła na rządy:

- 1) trzech papieży²⁴⁹⁸;

²⁴⁹¹ Por. Aneks, VI, 1.

²⁴⁹² W dniu wyboru na urząd rzecznika KEP ks. Józef Kloch posiadał stopień naukowy doktora.

²⁴⁹³ „Znacznie wcześniej, przy okazji zagadnień związanych z Fundacją *Opoka*, której byłem prezesem z ramienia Konferencji Episkopatu Polski, bp Piotr Libera zapytał mnie, czy zgodziłbym się na kandydowanie na stanowisko rzecznika KEP. Byłem niezmiernie zaskoczony propozycją, miałem trochę czasu na zastanowienie. Postanowiłem poprosić o radę Krzysztofa Pawłowskiego, niegdyś senatora, a wówczas rektora Wyższej Szkoły Biznesu – National Louis University w Nowym Sączu, a prywatnie mojego dobrego znajomego z nowosądeckiej parafii, w której niegdyś pracowałem. Zapytałem go w czasie spaceru w Dolinie Białej Wody, czy powinienem przyjąć funkcję rzecznika KEP, gdyby chciano mi ją powierzyć. Odpowiedział: «Jestem przekonany, że powinieneś to przyjąć, ale musisz pamiętać o dwóch rzeczach: zupełnie stracisz anonimowość i będziesz musiał odebrać każdy telefon». Po latach przyznaję, że i jedno, i drugie się sprawdziło. W czerwcu 2003 roku zebranie plenarne episkopatu wybrało mnie na rzecznika, a ja ten wybór zaakceptowałem. Od 1 lipca mieszkałem już w Warszawie” (Aneks, VI, 1-2); „Pan Bóg ma dużo humoru, że tak kierował moim życiem, że tutaj się znalazłem, że zostałem rzecznikiem. Ale też widzę jak bardzo mnie przygotowywał do tego poprzez pracę w radio, poprzez pracę na rzecz *Gościa Niedzielnego*, do którego pisałem z Tarnowa, reportaże. Pracowałem też w *Katolickiej Agencji Informacyjnej* jako (...) korespondent mojej diecezji i nade wszystko bardzo wiele się zajmowałem Internetem. I to się wszystko bardzo przydało potem w moim życiu. A człowiek, którego nie mogę nie wspomnieć, to jest ówczesny biskup tarnowski, Józef Życiński. To właśnie dlatego jestem tutaj, bo gdyby on nie tylko wzięł mnie na studia, ale potem ukierunkował na media, na pewno nie byłbym rzecznikiem” (Aneks, XII, 1).

²⁴⁹⁴ Por. *Paradyż – Gościkowo: 323. Zebranie Plenarne (15. 06. 2003). Komunikat*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 9/2004, s. 58-59. Por. także: Aneks, VI, 1.

²⁴⁹⁵ Por. Aneks, VI, 2.

²⁴⁹⁶ Por. <https://wyborcza.pl/7,75248,1531577.html> (12. 05. 2023).

²⁴⁹⁷ Por. *Paradyż – Gościkowo: 323. Zebranie Plenarne (15. 06. 2003). Komunikat*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 9/2004, s. 58-59. Por. także: Aneks, VI, 1.

²⁴⁹⁸ „To były nade wszystko zmiany pontyfikatów papieskich. Przejście od ery Jana Pawła II do ery Benedykta, następnie nadejście czasów Franciszka. Nigdy nie myślałem, że coś takiego będzie dane mi przeżyć. Tym bardziej, że zakończenie pierwszego z tych pontyfikatów było związane ze śmiercią naszego rodaka, pierwszego papieża z Polski, koniec drugiego pontyfikatu to historyczna rezygnacja na urządzie papieskim, a trzeci pontyfikat oznaczał nie tyle Europejczyka, co pierwszego papieża z Ameryki Południowej” (Aneks, VI, 80).

- 2) dwóch nuncjuszów apostolskich w Polsce²⁴⁹⁹;
- 3) czterech prymasów Polski²⁵⁰⁰;
- 4) trzech przewodniczących KEP²⁵⁰¹;
- 5) czterech sekretarzy KEP²⁵⁰²;
- 6) trzech prezydentów Polski²⁵⁰³;
- 7) sześciu premierów Polski²⁵⁰⁴.

Za okoliczności istotne w aspekcie funkcjonowania urzędu rzecznika KEP w latach 2003-2015 można uznać:

- 1) zakończenie pracy kard. Glempa na stanowisku przewodniczącego KEP i objęcie urzędu przez abp. Michalika w roku 2004²⁵⁰⁵;
- 2) zakończenie pracy bp. Libery na stanowisku SG KEP i objęcie urzędu przez abp. Budzika w roku 2007²⁵⁰⁶;
- 3) zakończenie pracy abp. Budzika na stanowisku SG KEP i objęcie urzędu przez abp. Polaka w roku 2011²⁵⁰⁷;
- 4) zakończenie pracy abp. Michalika na stanowisku przewodniczącego KEP i objęcie urzędu przez abp. Gądeckiego w roku 2014²⁵⁰⁸;
- 5) zakończenie pracy abp. Polaka na stanowisku SG KEP i objęcie urzędu przez bp. Mizińskiego w roku 2014²⁵⁰⁹.

²⁴⁹⁹ W czasie kadencji ks. Klocha na stanowisku rzecznika KEP nuncjuszami apostolskimi w Polsce byli abp Józef Kowalczyk (1989-2010) i abp Celestino Migliore (2010-2016). Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Przedstawiciele_Stolicy_Apostolskiej_w_Polsce (19. 05. 2023). Por. także: Aneks, XII, 6.

²⁵⁰⁰ W czasie kadencji ks. Klocha na stanowisku rzecznika KEP prymasami Polski byli: kard. Józef Glemp (1981-2009), abp Henryk Muszyński (2009-2010), abp Józef Kowalczyk (2010-2014), abp Wojciech Polak (od roku 2014). Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Prymas_Polski (12. 05. 2023).

²⁵⁰¹ „Najkrócej współpracowałem z kard. J. Glępem z racji zakończonej jego drugiej kadencji w marcu 2004 roku. Najdłużej, bo 10 lat z abp. Józefem Michalikiem (2004-2014) oraz nieco ponad rok z abp. Stanisławem Gądeckim” (Aneks, VI, 21).

²⁵⁰² „Co do sekretarzy generalnych – byli nimi w czasie pełnienia funkcji rzecznika najpierw bp Piotr Libera (2003-2007), bp Stanisław Budzik (2007-2011), bp Wojciech Polak (2011-2014), a po nim do zakończenia mojej pracy – bp Artur Miziński” (Aneks, VI, 22).

²⁵⁰³ W czasie kadencji ks. Klocha na stanowisku rzecznika KEP prezydentami Polski byli: Aleksander Kwaśniewski (1995-2005), Lech Kaczyński (2005-2010) i Bronisław Komorowski (2010-2015). Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Lista_prezydentów_Polski (12. 05. 2023).

²⁵⁰⁴ W czasie kadencji ks. Klocha na stanowisku rzecznika KEP premierami Polski byli: Leszek Miller (2001-2004), Marek Belka (2004-2005), Kazimierz Marcinkiewicz (2005-2006), Jarosław Kaczyński (2006-2007), Donald Tusk (2007-2014), Ewa Kopacz (2014-2015). Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Premierzy_Polski (12. 05. 2023).

²⁵⁰⁵ Por. Aneks, VI, 21.

²⁵⁰⁶ „Zadania SG KEP pełniłem w całości za czasów Benedykta XVI jako papieża, abp. Michalika jako przewodniczącego KEP i abp. Gądeckiego jako jego zastępcy” (Aneks, II, 29).

²⁵⁰⁷ Por. Aneks, VI, 22.

²⁵⁰⁸ Por. Aneks, VI, 21.

²⁵⁰⁹ Por. Aneks, VI, 22.

W kontekście społeczno-eklezyjnym charakterystycznym dla kadencji ks. Kłocha jako szczególnie istotne jawią się:

- 1) śmierć i pogrzeb papieża Jana Pawła II²⁵¹⁰;
- 2) wybór kard. Ratzingera na papieża²⁵¹¹;
- 3) wizyta *Ad limina*²⁵¹² polskich biskupów w Rzymie jesienią 2005 roku²⁵¹³ (pierwsza wizyta *Ad limina* KEP od czasu funkcjonowania urzędu rzecznika KEP²⁵¹⁴);
- 4) pielgrzymka papieża Benedykta XVI do Polski w roku 2006²⁵¹⁵;
- 5) kwestie związane z przywróceniem tytułu prymasa Polski arcybiskupowi gnieźnieńskiemu²⁵¹⁶;
- 6) kwestie lustracyjne związane z pracą KKH oraz współpracą KEP z IPN ws. kościelnych TW²⁵¹⁷ (zwłaszcza przypadki abp. Wielgusa²⁵¹⁸ i abp. Michalika²⁵¹⁹);
- 7) zmiana rządu polskiego w roku 2007²⁵²⁰;

²⁵¹⁰ „Ostatnie dni pontyfikatu Jana Pawła II były czasem dużej proaktywności z naszej strony. Można się było spodziewać rychłej Jego śmierci i nie mogliśmy sobie pozwolić na to, by w razie odejścia papieża działać w ostatniej chwili” (Aneks, VI, 81). Por. Aneks, I, 6.

²⁵¹¹ Por. Aneks, VI, 80.

²⁵¹² Wizyta *Ad limina Apostolorum* (dosł. z łac.: „ku progom Apostołów”) jest obowiązkową i składaną co kilka (od 5 do 7) lat wizytą biskupów w Rzymie, w czasie której nawiedzają oni groby św. Piotra i św. Pawła oraz przedstawiają papieżowi (i jego dykasteriom) sprawozdania dotyczące stanu swoich diecezji. Celem wizyty jest także umocnienie więzi biskupów z papieżem oraz przyjęcie jego zaleceń (por. <https://www.ekai.pl/wizyta-ad-limina-apostolorum/> [17. 05. 2023]).

²⁵¹³ Por. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/adliminapl1_26112005.html (12. 05. 2023).

²⁵¹⁴ Poprzednia wizyta *Ad limina* polskich biskupów odbyła się w pierwszych miesiącach 1998 roku, jeszcze przed ustanowieniem o. Schulza pierwszym rzecznikiem KEP (por. https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TH/THW/ad_limina_pl98.html (12. 05. 2023)).

²⁵¹⁵ Por. <https://gloswielpolski.pl/benedykt-xvi-w-2006-roku-odwiedzil-polske-byla-to-pierwsza-i-ostatnia-pielgrzymka-papieza-do-naszego-kraju/ar/c1-17166867> (12. 05. 2023).

²⁵¹⁶ SG KEP w latach 2007-2011 wspomina tę kwestię w następujący sposób: „W tym czasie działo się wiele wokół stanowiska prymasa. Zakończył swoją posługę prymas Józef Glemp. Przed jego odejściem trwała w kościele dyskusja czy tytuł prymasa będzie związany z arcybiskupem warszawskim, czy gnieźnieńskim. Kard. Glemp opowiadał się za Warszawą, zaś abp Henryk Muszyński optował za prastarą tradycją gnieźnieńską. Ja też byłem zdania, że tytuł ten powinien wrócić do Gniezna i objąć zbliżającego się do emerytury abpa Muszyńskiego. Inaczej byłby jedynym arcybiskupem gnieźnieńskim niepiastującym tej godności. Tak też rozstrzygnął papież Benedykt XVI i w ciągu niewielu miesięcy mieliśmy trzech kolejnych prymasów; kard. Józef Glemp, abp Henryk Muszyński i abp Józef Kowalczyk” (Aneks, II, 29).

²⁵¹⁷ Por. Aneks, VI, 39-41, 57-58. Por. także: Aneks, I, 7. Por. także: Aneks, XIII, 9.

²⁵¹⁸ Por. Aneks, VI, 43-50.

²⁵¹⁹ Por. Aneks, VI, 51-56.

²⁵²⁰ „Kilka miesięcy po objęciu przeze mnie funkcji sekretarza, zmienił się rząd. Premiera Jarosława Kaczyńskiego zastąpił Donald Tusk. To nie było bez znaczenia, ponieważ jako SG KEP, automatycznie stawałem się członkiem Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu RP i KEP. Zmiana opcji rządzącej miała pewien wpływ na zmianę natężenia kryzysu lustracyjnego” (Aneks, II, 30).

- 8) przyznanie Nagrody Templetona pierwszemu w historii Polakowi, ks. prof. M. Hellerowi²⁵²¹;
- 9) katastrofa smoleńska²⁵²²;
- 10) beatyfikacja ks. Jerzego Popiełuszki w Warszawie²⁵²³;
- 11) zakończenie pracy abp. J. Kowalczyka na stanowisku nuncjusza apostolskiego w Polsce i objęcie urzędu przez abp. C. Migliore w roku 2010²⁵²⁴;
- 12) przywrócenie Świątu Trzech Króli charakteru dnia wolnego od pracy²⁵²⁵;
- 13) beatyfikacja papieża Jana Pawła II²⁵²⁶;
- 14) Rok Wiary w Kościele katolickim²⁵²⁷;
- 15) spory wokół Komisji Majątkowej²⁵²⁸;
- 16) śmierć kard. Glempa (ostatniego prymasa Polski z realną władzą prymasowską, następcy kard. Wyszyńskiego)²⁵²⁹;
- 17) rezygnacja z urzędu papieża Benedykta XVI²⁵³⁰;
- 18) wybór kard. Bergoglio na papieża²⁵³¹;
- 19) projekt zamiany Funduszu Kościelnego na dobrowolny odpis podatkowy²⁵³²;

²⁵²¹ „Zajmowaliśmy się również w naszym biurze promowaniem dobra, promowaniem dobrych informacji. I największa dla mnie pozytywna informacja (...) była taka, że mój profesor, ks. Michał Heller, otrzymał Nagrodę Templetona – «półtora Nobela». Ale tu nie o pieniądze chodzi, tylko o zaszczyt, bo tę nagrodę wręczała królowa angielska i księżę. A to było wyróżnienie, które się księdzu profesorowi bardzo należało, bo on łączył naukę i religię. Świetnym dla mnie przeżyciem, było zorganizowanie półtora dnia wywiadów dla niego. Przychodziły media dosłownie co godzinę i on mógł się zaprezentować, Kościół mógł się zaprezentować. Dostrzeżono wówczas mądrego człowieka w koloratce, mojego profesora. I to jest (...) pozytywne wydarzenie w czasie całej mojej pracy” (Aneks, XII, 2). Por. Aneks, XIII, 9.

²⁵²² „Najbardziej dramatycznym wydarzeniem o wielu konsekwencjach była katastrofa smoleńska. Wydarzenia z nią związane bardzo nas angażowały” (Aneks, II, 30).

²⁵²³ Por. <https://muzhp.pl/pl/e/1876/beatyfikacja-ks-jerzego-popieluszko> (12. 05. 2023).

²⁵²⁴ Por. Aneks, XII, 6.

²⁵²⁵ Por. Aneks, II, 34.

²⁵²⁶ Por. <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/793177,kanonizacja-papieza-jana-pawla-ii.html> (12. 05. 2023).

²⁵²⁷ Por. <https://liturgia.dominikanie.pl/projekt/rok-wiary/> (12. 05. 2023).

²⁵²⁸ Por. Aneks, VI, 60.

²⁵²⁹ Por. <https://dzieje.pl/m-kindziuk-z-odejsciem-kard-glempa-zakonczyyla-sie-era-prymasow-dzierzacych-wladze-w-polskim> (14. 05. 2023).

²⁵³⁰ „Co do rezygnacji Benedykta XVI, do dziś pamiętam błyskawiczną reakcję – wymianę SMS-ów pomiędzy mną a nuncjuszem, abp. Migliore. Poprosiłem go, aby przyjechał do sekretariatu KEP i skomentował w czasie konferencji prasowej tę niecodzienną sytuację dla polskich mediów. I przyjechał! Wystąpił przed kamerami w sali plenarnej KEP jako przedstawiciel ustępującego papieża w naszym kraju” (Aneks, VI, 82).

²⁵³¹ „Jeszcze inaczej było z wyborem papieża Franciszka. Tu chcę wspomnieć ks. Kazimierza Presa. Był on moim katechetą w szkole podstawowej w Tarnowie. W 1978 roku wyjechał na misje i był pierwszym w historii diecezji tarnowskiej misjonarzem, który wyjechał do Argentyny. Kiedy w październiku 1978 roku wybrano Jana Pawła II, argentyńskie media wypytały go o Wojtyłę. Natomiast gdy wrócił do Polski na emeryturę, polskie media pytały go z kolei o kard. Bergoglio, ponieważ ks. Pres znał Go z czasu posługi misyjnej na przedmieściach Buenos Aires. Był jednym z nielicznych Polaków, którzy znali arcybiskupa Buenos Aires (...). Tak więc ks. Kazimierz Pres, misjonarz, dwukrotnie mógł komentować w mediach wybór papieża: w Argentynie mówił o Polaku, a w Polsce o Argentyńczyku” (Aneks, VI, 83).

²⁵³² Por. Aneks, III, 43.

- 20) wizyta w Polsce Cyryla, patriarchy Wszechrusi²⁵³³ i tzw. pojednanie polsko-rosyjskie w roku 2012²⁵³⁴;
- 21) wizyta w Polsce abp. Szewczuka, zwierzchnika Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego²⁵³⁵ i tzw. pojednanie polsko-ukraińskie w roku 2013²⁵³⁶;
- 22) konsekwencje słynnej wypowiedzi abp. Michalika nt. pedofilii z 2013 roku²⁵³⁷;
- 23) kwestia przestępstw seksualnych duchownych wobec małoletnich (szczególnie przypadki abp. Wesołowskiego i ks. Gila)²⁵³⁸;
- 24) wizyta *Ad limina* KEP w Rzymie w pierwszych miesiącach 2014 roku²⁵³⁹;
- 25) kanonizacja papieża Jana Pawła II²⁵⁴⁰;
- 26) porwanie i uwolnienie polskiego kapłana w Afryce w roku 2014²⁵⁴¹;
- 27) tworzenie w KEP struktur związanych z ochroną dzieci i młodzieży²⁵⁴²;
- 28) 50. rocznica orędzia biskupów polskich do niemieckich z 1965 roku²⁵⁴³.

Jako obszary problemowe lat 2003-2015 w kontekście pełnienia urzędu rzecznika KEP, ks. Kloch wskazuje²⁵⁴⁴:

²⁵³³ Por. Aneks, XII, 6.

²⁵³⁴ SG KEP w latach 2011-2014 wspomina: „Sprawa z lat 2011-2014 to słynne (...) pojednanie polsko-rosyjskie z roku 2012, gdy w sierpniu Cyryl I i Abp Michalik podpisali wspólne orędzie” (Aneks, III, 41).

²⁵³⁵ Por. Aneks, XII, 6.

²⁵³⁶ SG KEP w latach 2011-2014 wspomina: „Sprawa z lat 2011-2014 to słynne (...) pojednanie polsko-ukraińskie z czerwca 2013 roku, gdy podobny dokument wraz z Abp. Michalikiem podpisał Abp Światosław Szewczuk. To były nie tylko sprawy mocno angażujące sekretariat KEP, ale w ogóle pewne przełomy dla Kościoła w Polsce” (Aneks, III, 41).

²⁵³⁷ Por. Aneks, VI, 59. Do kontrowersyjnej wypowiedzi abp. Michalika oraz związanego z nią kryzysu medialnego nawiążemy w dalszej części rozdziału.

²⁵³⁸ Por. Aneks, III, 23.

²⁵³⁹ Por. <https://www.archidiecezja.lodz.pl/aktualnosci/2014/02/wizyta-biskupow-polskich-ad-limina-wtorek-4-lutego-2014-roku> (12. 05. 2023).

²⁵⁴⁰ Por. <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/793177,kanonizacja-papieza-jana-pawla-ii.html> (12. 05. 2023).

²⁵⁴¹ „[Ważne wydarzenie miało miejsce] również wtedy, kiedy uwolniono księdza Marka Dziedzica, to jest mój uczeń. W sposób szczególny mu towarzyszyłem i modlitwą, i myślami, ale też newsami, zwłaszcza na Twitterze. Jaka była moja radość, kiedy mogłem ogłosić: «On już jest wolny»” (Aneks, XII, 4). Por. Aneks, XIII, 9.

²⁵⁴² Abp Polak stwierdza: „Jako sekretarz KEP nie byłem prawnie umocowany w żadnej innej rzeczywistości związanej z tym tematem, ponieważ adekwatne struktury jeszcze nie istniały. Współpracowaliśmy natomiast z O. Adamem Żakiem jako koordynatorem KEP ds. ochrony dzieci i młodzieży i opracowywaliśmy projekt pierwszych wytycznych zgodnie z zaleceniami Watykanu” (Aneks, III, 44).

²⁵⁴³ Abp Polak wspomina: „Ta rocznica była obchodzona finalnie w roku 2015, natomiast jako sekretarz KEP do roku 2014 byłem zaangażowany w przygotowanie tego procesu. To również wpisuje się w istotne przemiany w mentalności polskiego Kościoła” (Aneks, III, 42).

²⁵⁴⁴ „Kiedy dzisiaj rozmawiam z dziennikarzami, z moją rodziną, z przyjaciółmi, to wszyscy mówią: «No, musiałeś tyle razy tłumaczyć się, tłumaczyć zagadnienia niełatwe». To prawda, ale po to jest rzecznik” (Aneks, XII, 1).

- 1) kwestie związane z lustracją²⁵⁴⁵ (mimo pozytywnych aspektów związanych z komunikowaniem kryzysowym²⁵⁴⁶);
- 2) kwestie związane z pedofilią wśród duchownych²⁵⁴⁷ (mimo pozytywnych aspektów związanych z komunikowaniem kryzysowym²⁵⁴⁸);
- 3) trudności związane z przygotowywaniem habilitacji w trakcie pełnienia urzędu rzecznika KEP²⁵⁴⁹;
- 4) trudności związane z niemalże całodobową dyspozycyjnością²⁵⁵⁰.

W kontekście trudności przypadających na kadencję ks. Klocha warto wspomnieć także o sygnalizowanym przez jego przełożonego „braku szczegółowego określenia relacji i kompetencji między RP KEP i BP KEP a *Katolicką Agencją Informacyjną*”²⁵⁵¹.

Do kwestii najbardziej usprawniających swoją pracę na stanowisku rzecznika KEP ks. Kloch odnosi się w następujących słowach: „Największym usprawnieniem dla mojej pracy zawsze były konkretne osoby, nie procedury, a właśnie osoby”²⁵⁵²; „Najważniejsi byli ludzie. Nie sprzęt i nie Internet”²⁵⁵³. W tym kontekście szczególnie uwzględnia on:

- 1) współpracownicy z BP KEP²⁵⁵⁴;

²⁵⁴⁵ „Była też oczywiście i czasem droga krzyżowa dla rzecznika, to oczywiste. Niełatwe były chwile, kiedy temat IPN-u królował w mediach. Powiedziałbym, że to był mój chrzest bojowy” (Aneks, XII, 5). Por. R. Nęcek, *Okiem rzecznika*, Kraków 2007, s. 20-23.

²⁵⁴⁶ „Dziennikarze mocno zauważali, że rzecznik jest do ich dyspozycji, że ja się nie chowam, że nie boję się odpowiadać na pytania. Miałem wówczas fantastycznego drugiego szefa, mianowicie pana profesora Wojciecha Łączkowskiego. Pewnie niewiele osób już pamięta, że on był przewodniczącym Kościelnej Komisji Historycznej. Pamiętam, czasem wieczorem przychodzili zmęczeni z IPN-u i jeszcze profesor mówił tak: «Piszemy notatkę. Piszemy o tym, co znaleźliśmy». Ja mówię: «Panie profesorze, przecież jest już późno, już nikt tego nie da». On mówi: «To nic. Myśmy to dzisiaj znaleźli i dzisiaj o tym napiszemy». Też nigdy nie zapomnę, wówczas *Panorama* była o 22:00, ostatnia informacyjna audycja we wszystkich telewizjach wówczas. Nie zapomnę, jak właśnie bardzo istotną informację podawała taka ręka, którą było widać na wizji, a to był właśnie nasz telegram, nasza informacja związana właśnie z IPN-em” (Aneks, XII, 5).

²⁵⁴⁷ „Bardzo trudne były chwile, kiedy trzeba było mówić o pedofilii, o tym, że takie przypadki były w Kościele (...). Zawsze będę pamiętał taką dwutygodniową, w cudzysłowie, pielgrzymkę po studiach” (Aneks, XII, 7).

²⁵⁴⁸ „Niemał codziennie jedno albo dwa studia odwiedzałem, gdzie były rozmowy właśnie na ten temat. I sądzę, że w ten sposób też pokazaliśmy, że to jest dla nas szalenie ważny temat, że traktujemy go bardzo odpowiedzialnie, bardzo poważnie, i że chcemy chronić dzieci w Kościele. Ten właśnie wydzźwięk bardzo bym chciał, aby pozostał wśród dziennikarzy, że tu chodzi o ochronę dzieci i chodzi o ich dobro” (Aneks, XII, 7).

²⁵⁴⁹ „Najtrudniejszym i najbardziej pracowitym okresem były lata 2012-2014, czyli czas przygotowań do habilitacji – uporządkowanie dorobku naukowego, badania naukowe, opracowanie ich i zredagowanie książki pt. *Kościół w Polsce wobec Web 2.0* (wyd. Jedność, Kielce 2013)” (Aneks, VI, 11).

²⁵⁵⁰ „Trudno było być do dyspozycji 7 dni w tygodniu, 24 godziny na dobę” (Aneks, XIII, 9).

²⁵⁵¹ Aneks, II, 38.

²⁵⁵² Aneks, VI, 85.

²⁵⁵³ Aneks, VI, 89.

²⁵⁵⁴ „Najpierw pragnę wspomnieć o moich współpracownikach z biura prasowego. Ich pracowitość, poświęcenie i cierpliwość były niezwykle cenne. Obydwie były polonistkami z wykształcenia, stąd wszystkie moje teksty przed publikacją przechodziły przez ich ręce. Z kolei pomagałem im, jeśli chodziło o niuanse teologiczno-prawne w tym, co przygotowywały one. Moją pracę usprawniała także ich

- 2) dziennikarzy agencyjnych (Stanisława Karnacewicza z PAP, Marcina Przeciszewskiego z KAI i Ewę Hołubowicz z IAR)²⁵⁵⁵;
- 3) przełożonych w strukturach KEP²⁵⁵⁶.

Jeśli chodzi o obszar nowości wypracowanych przez ks. Klocha jako rzecznika KEP oraz podległe mu biuro prasowe, na podstawie wypowiedzi zarówno samego zainteresowanego, jak też jego przełożonych, należy uwzględnić w nim szczególnie:

- 1) pomysł i przygotowywanie *Informatora KEP*²⁵⁵⁷;
- 2) wypracowanie praktyki uszczegóławiania prac agend episkopatu²⁵⁵⁸;
- 3) zorganizowanie nieformalnej grupy doradców medialnych KEP²⁵⁵⁹;
- 4) prace nad regulaminem BP KEP oraz szczegółowym podziałem obowiązków pracowników BP KEP²⁵⁶⁰;

proaktywność. To one wymyśliły m. in. *Informator KEP*, zreformowały stronę www.episkopat.pl, wprowadziły więcej fotografii oraz klipy filmowe do mediów społecznościowych. Wspominam je z wielkim szacunkiem i uznaniem dla ich pracy. Mógłbym jeszcze opowiadać bardzo wiele o tej jakże dobrej i długiej współpracy” (Aneks, VI, 85).

²⁵⁵⁵ „Chcę powiedzieć o p. Stanisławie Karnacewiczu, który z ramienia PAP odpowiadał za sprawę Kościoła. Depesze i wywiady redagował profesjonalnie, bardzo rzetelnie. Jego obiektywizm był godny podziwu. Ta współpraca była bardzo cenna, tym bardziej, że PAP to najpoczytniejsza agencja informacyjna w Polsce. I wiadomo było, że jeśli coś się znajdzie w PAP, to będzie w mediach, m. in. na paskach informacyjnych stacji telewizyjnych. Dlatego, jeśli chciałem coś bardzo szybko, skutecznie i obiektywnie przekazać do mediów – drogą był p. Karnacewicz i PAP” (Aneks, VI, 86); „Wielkim usprawnieniem były też kompetencje i życzliwość p. Marcina Przeciszewskiego z KAI i p. Ewy Hołubowicz z IAR” (Aneks, VI, 87); „Ciepło wspominam wielu dziennikarzy, którzy mi pomagali, autentycznie mi pomagali. Od pani Ewy Hołubowicz, która niestety już nie żyje, a która była zawsze wymagająca, ale od której sam bardzo wiele się nauczyłem. Pan Stanisław Karnacewicz, pan Przeciszewski, cały KAI, panie, z którymi miałem okazję tutaj współpracować w biurze prasowym – to są ludzie, osoby, którym naprawdę bardzo wiele zawdzięczam” (Aneks, XII, 8).

²⁵⁵⁶ „Pracę usprawniała mi także otwartość moich przełożonych, czyli sekretarzy generalnych KEP z lat 2003-2015” (Aneks, VI, 88); „Zawsze (...) człowiekiem, który dobrze doradzał, mądrze doradzał, był każdorazowy sekretarz generalny. I to, co mówiłem w mediach, w znacznym procencie opiera się właśnie na ich radach, ich wiedzy. Więc chcę wszystkim im podziękować. I poza tym przewodniczącym episkopatu, bo przecież miałem okazję współpracować z trzema” (Aneks, XII, 8).

²⁵⁵⁷ Abp Budzik wspomina: „wspierałem pomysł ks. Klocha i BP KEP opracowania i corocznego wydawania informatora KEP” (Aneks, II, 33). O *Informatorze KEP* jako owocu swojej kadencji na stanowisku rzecznika KEP wspomina także ks. J. Kloch (por. Aneks, VI, 91).

²⁵⁵⁸ Abp Budzik stwierdza w tym kontekście: „Razem z ks. Klochem wypracowaliśmy też praktykę uszczegóławiania prac agend episkopatu, których jest mnóstwo. Co roku składają one sprawozdania, które – zebrane w podsumowującej publikacji – ukazują różnorodność i bogactwo działalności komisji, rad i z zespołów KEP. Pozwala to członkom episkopatu oraz mediom, zwłaszcza tym związanym z Kościołem oraz autentycznie interesującym się jego działalnością, zapoznać się z pracami episkopatu. Obejmują one nie tylko zebrania plenarne, ale wielość codziennych działań biskupów zarówno w ich diecezjach, ale też w ramach różnych agend KEP. Cała rzesza księży, osób życia konsekrowanego i wiernych świeckich jest w te prace zaangażowana” (Aneks, II, 35).

²⁵⁵⁹ Na pytanie o nowości wypracowane przy współpracy z RP i BP KEP, SG KEP abp Polak odpowiada: „Myślę, że tu głównie należy wskazać wspomnianą już przeze mnie wcześniej nieformalną grupę doradcą” (Aneks, III, 47).

²⁵⁶⁰ Abp Polak wspomina: „Pracowałem także nad nowymi regulaminami, w tym nad regulaminem BP KEP (...). Wspomniałbym także o nowym rozwiązaniu, jakim był bardzo wyraźny i konkretnie sformułowany podział kompetencji poszczególnych pracowników BP KEP i samego sekretariatu. To bardzo wspomagało skuteczność działań i napędzało współpracę” (Aneks, III, 47).

- 5) unowocześnienie i rozwój strony internetowej KEP²⁵⁶¹;
- 6) multimedialność strony internetowej episkopatu²⁵⁶²;
- 7) udostępnianie na stronie internetowej zdjęć BP KEP za darmo²⁵⁶³;
- 8) założenie funkcjonującego do dziś konta KEP na platformie *YouTube*²⁵⁶⁴;
- 9) założenie pierwszych w historii kont społecznościowych KEP²⁵⁶⁵;
- 10) współorganizowanie przez rzecznika KEP (wspomnianych w rozdziale drugim) warsztatów dla rzeczników prasowych²⁵⁶⁶;
- 11) otwartość i proaktywność w kwestii komunikowania kryzysu związanego z nadużyciami seksualnymi osób duchownych wobec nieletnich²⁵⁶⁷.

Kadencja ks. Kłocha upływała w marcu 2015 roku²⁵⁶⁸. Zgodnie z obowiązującym już wówczas nowym *Regulaminem KEP*²⁵⁶⁹, mógł on zostać wybrany na kolejną kadencję, jednak nie zdecydował się na kandydowanie pomimo zachęt ze strony KEP²⁵⁷⁰. Poprzestano więc jedynie na formalnym przedłużeniu kadencji o kilka miesięcy, od marca do czerwca 2015 roku²⁵⁷¹.

O zakończeniu pełnienia przez ks. Kłocha urzędu rzecznika, polski episkopat poinformował w oficjalnym komunikacie z zebrania plenarnego mianującego jego

²⁵⁶¹ Por. Aneks, VI, 85.

²⁵⁶² Por. Aneks, VI, 91.

²⁵⁶³ Por. Aneks, VI, 91.

²⁵⁶⁴ Por. Aneks, VI, 38.

²⁵⁶⁵ Por. Aneks, VI, 91.

²⁵⁶⁶ „Ks. Kloch jest jednym z organizatorów specjalistycznych warsztatów dla rzeczników prasowych diecezji, zakonów i rozmaitych instytucji kościelnych. To ma swoje przełożenie na obecność Kościoła w mediach. Nietrudno zauważyć, jak bardzo wzrosła liczba informacji o życiu Kościoła nie tylko w mediach katolickich, ale również świeckich” (Aneks, XIII, 12).

²⁵⁶⁷ Por. Aneks, XIII, 8.

²⁵⁶⁸ Należy zauważyć, iż długość kadencji rzecznika KEP została określona dopiero w *Regulaminie KEP* z roku 2009 (por. Paragraf nr 71 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku [prywatne archiwum badawcze autora monografii]). Dokument ustala, iż kadencja rzecznika KEP trwa 5 lat, do czego nawiążemy jeszcze w dalszej części rozdziału. Jako że *Regulamin KEP* z roku 2009 ostatecznie wszedł w życie na początku roku następnego, 5 lat regulaminowej kadencji ks. Kłocha zaczęto liczyć od marca 2010 roku (mimo że w momencie wejścia w życie nowego *Regulaminu KEP* pełnił urząd już 7 lat).

²⁵⁶⁹ Por. Paragraf nr 71 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁵⁷⁰ „W marcu 2015 roku kończyła się moja kadencja. Mogła mieć miejsce i następna, ale uznałem, że należałoby już spuentować 12-letnią pracę rzecznika i poprosić episkopat o wybranie następcy. Tym bardziej, że ze względu na moje doświadczenie medialne, od 5 lat wykladałem w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. To był dobry moment, aby poprosić biskupów o wybór nowego rzecznika (...). Jeszcze w grudniu 2014 roku porozmawiałem o tym z bp. Arturem Mizińskim, który jako SG KEP był moim bezpośrednim przełożonym, a później, w styczniu roku 2015 odbyłem rozmowę z szefem KEP, abp. Gądeckim. Przewodniczący KEP początkowo namawiał mnie do kandydowania na kolejną kadencję, natomiast gdy powiedziałem mu, że okres 12 lat to jak od pierwszej klasy do matury, przyznał, że rzeczywiście to bardzo długo, i że nie będzie dalej naciskał” (Aneks, VI, 3).

²⁵⁷¹ „Zdecydowaliśmy się jedynie na mały krok formalny, czyli specjalne głosowanie w celu przedłużenia mojej kadencji do końca czerwca 2015 roku, ponieważ upływała ona wcześniej, z dniem 9 marca. Na zebraniu plenarnym biskupi jednogłośnie zdecydowali o przedłużeniu mojej kadencji do 30 czerwca” (Aneks, VI, 3).

następcę²⁵⁷². W dokumencie z dn. 10. 06. 2015 r. napisano: „Biskupi dziękują ks. Józefowi Klochowi za 12 lat posługi na stanowisku rzecznika Konferencji Episkopatu Polski. Stał się w tych latach rozpoznawalną twarzą Kościoła w Polsce. Z wielką roztropnością i kompetencją komentował wydarzenia z życia Kościoła i narodu, cieszył się autorytetem w świecie mediów, potrafił znaleźć właściwe i jednoczące słowo w obliczu rodzących się konfliktów i napięć. Z wielkim oddaniem służył Kościołowi i Konferencji Episkopatu Polski, organizując pracę biura prasowego, animując liczne konferencje, spotkania, wywiady i publikacje. Życzymy mu, aby formując teraz młodych ludzi w pracy uniwersyteckiej mógł jak najlepiej wykorzystać swoje bogate doświadczenia”²⁵⁷³.

Ponadto, w *Aktach Konferencji Episkopatu Polski*²⁵⁷⁴ opublikowano także specjalny dokument okazjonalny pt. *Podziękowania Przewodniczącego KEP dla ks. dr. hab. Józefa Klocha*²⁵⁷⁵ z dnia 30. 06. 2015 roku, w którym zarówno abp Gądecki (jako przewodniczący KEP), jak też bp Miziński (jako SG KEP), w kontekście pracy ks. Klocha zwrócili uwagę przede wszystkim na jego:

- 1) zaangażowanie w wypełnianie obowiązków;
- 2) szczere oddanie powierzonym zadaniom;

²⁵⁷² Por. *Komunikat z 369. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski (10.06.2015)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 194-195.

²⁵⁷³ *Komunikat z 369. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski (10.06.2015)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 195.

²⁵⁷⁴ Por. *Podziękowania Przewodniczącego KEP dla ks. dr. hab. Józefa Klocha (30.06.2015)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 220-221.

²⁵⁷⁵ Pełny tekst podziękowań brzmi: „Czcigodny Księżę Prałacie, w imieniu Konferencji Episkopatu Polski prosimy o przyjęcie słów szczerzej wdzięczności za 12 lat pełnienia funkcji Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski. Zapisał się Ksiądz Prałat w pamięci Członków Konferencji Episkopatu Polski, jako osoba szczerze oddana powierzonemu zadaniu. Obowiązki rzecznika KEP wykonywał Ksiądz w sposób bardzo kompetentny i wysoce merytoryczny. Doskonale wykorzystywał Ksiądz swoje bogate doświadczenie, jakie zdobył kierując Katolickim Centrum Edukacji Młodzieży «Kana» w Tarnowie a następnie pełniąc funkcję prezesa zarządu Fundacji «Opoka». Kreatywny, otwarty, z łatwością nawiązujący kontakty i zaangażowany w realizację kolejnych wyzwań, był Ksiądz Prałat w ogniu wydarzeń, które kształtowały oblicze Kościoła w Polsce w minionych 12 latach. Nie sposób ich wymienić. Były wśród nich tak radosne jak pielgrzymka Ojca Świętego Benedykta XVI do Polski czy liczne beatyfikacje i kanonizacje Polskich świętych, ze św. Janem Pawłem II na czele. Były niestety także i trudne, wymagające umiejętnego rozeznania, roztropnego osądzenia oraz spokojnego, zrównoważonego komentarza. W takich sytuacjach szczególnie ceniliśmy u Księdza kompetencję oraz zaangażowanie i wytrwałość. Wyrażając słowa wdzięczności, pragniemy szczerze życzyć, aby Boże błogosławieństwo towarzyszyło Księdzu na kolejnym etapie służby Kościołowi, którym jest praca naukowa w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Twórcza moc Ducha Świętego niech wspomaga rozwój na wszystkich płaszczyznach osobowościowych, a łaska Jezusa Chrystusa niech zapewnia owoc wszelkim działaniom służącym pomnażaniu dobra. Trwałe ślady, jakie pozostawił Ksiądz w Sekretariacie KEP, w postaci dobrych owoców rzetelnej pracy będą okazją nie tylko do miłych wspomnień, ale także serdecznych spotkań. Będzie Ksiądz Prałat zawsze gościem oczekiwanych i ciepło witany. W imieniu własnym oraz współpracowników serdecznie dziękujemy i pozdrawiamy w duchu braterskiej Chrystusowej więzi” (*Podziękowania Przewodniczącego KEP dla ks. dr. hab. Józefa Klocha (30.06.2015)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 220-221).

- 3) bogate doświadczenie;
- 4) łatwość w nawiązywaniu kontaktów;
- 5) umiejętność rozeznania;
- 6) umiejętność roztropnego osądzania;
- 7) umiejętność spokojnego i zrównoważonego komentowania;
- 8) kompetencje, zaangażowanie i wytrwałość w czasie kryzysów;
- 9) tzw. trwałe ślady pozostawione w KEP w postaci owoców rzetelnej pracy.

Zakończenie kadencji przez ks. Klocha było sygnalizowane i komentowane także w mediach²⁵⁷⁶. Wbrew nieprecyzyjnemu przekazowi niektórych z nich²⁵⁷⁷, ks. Kloch nie zrezygnował z funkcji; skończyła się jedynie jego kadencja, co sam doprecyzowywał zarówno w mediach²⁵⁷⁸, jak też w udzielonym nam wywiadzie badawczym²⁵⁷⁹.

W tekście podsumowującym kadencję ks. Klocha z czerwca 2015 r., ks. A. Stopka wspominał zarówno o zasługach rzecznika w kwestii komunikowania kryzysów związanych z pedofilią w Kościele (odnosząc się do opinii M. Przybysz)²⁵⁸⁰, jak również o specjalnej nagrodzie dziennikarskiej²⁵⁸¹ przyznanej ks. Klochowi pod koniec kadencji: „Ustępującego rzecznika prasowego KEP ocenili również specjaliści w dziedzinie, którą się zajmował. 11 czerwca [2015 roku] w Teatrze Syrena w Warszawie wręczyli po raz

²⁵⁷⁶ „Kiedy w marcu rozeszła się wiadomość, że ks. Józef Kloch odchodzi z funkcji rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski, wielu, nie tylko dziennikarzy, było zaskoczonych. Przez dwanaście lat zdążyli się przyzwyczaić zarówno do osoby ks. Klocha, jak i do stylu, w jakim realizował powierzone mu w 2003 r. zadanie” (Aneks, XIII, 1). Por. <https://wydarzenia.interia.pl/religia/news-ks-jozef-kloch-rezygnuje-z-funkcji-rzecznika-kep,nId,1704406> [12. 05. 2023].

²⁵⁷⁷ Dla przykładu: dn. 24. 03. 2015 r. podczas wieczornego programu informacyjnego *Fakty* emitowanego na stacjach TVN oraz TVN24 Grzegorz Kajdanowicz powiedział: „Przez ponad dwanaście lat był ustami polskiego Kościoła, rzecznikiem prasowym Konferencji Episkopatu Polski. Ks. Józef Kloch właśnie zrezygnował z pracy na tym stanowisku” (por. <https://tvn24.pl/polska/ks-kloch-nie-jest-rzecznikiem-polskiego-kosciola-ra527297-3297967> [12. 05. 2023]).

²⁵⁷⁸ W (wyemitowanej w ramach wspomnianego wyżej programu *Fakty*) wypowiedzi udzielonej Katarzynie Kolendzie-Zaleskiej ks. Kloch wyjaśnił: „Ja z niczego nie muszę rezygnować, bo mnie się po prostu skończyła kadencja. Dwanaście lat to jest tak, jakbym poszedł do pierwszej klasy, a teraz zdawał maturę. Moim zdaniem warto wybrać już innego rzecznika (...). Wiem, że księża biskupi szukają teraz kandydatów. To nie jest łatwa funkcja. Nie czekają go łatwe chwile, ani łatwe tematy. Liczę na kogoś, kto będzie otwarty na dziennikarzy” (por. <https://tvn24.pl/polska/ks-kloch-nie-jest-rzecznikiem-polskiego-kosciola-ra527297-3297967> [12. 05. 2023]).

²⁵⁷⁹ „Co warto podkreślić, ja nie zrezygnowałem z funkcji rzecznika. Mnie się po prostu skończyła kadencja, a nie chciałem już kandydować na kolejną, choć mogłem. Zdecydowałem się zaangażować bardziej w aktywność akademicką, co robię do dziś” (Aneks, VI, 3).

²⁵⁸⁰ „Monika Przybysz, specjalistka w zakresie PR (...) jako jedno z najważniejszych dokonań ks. Klocha wskazuje bardzo trudną sprawę pedofilii wśród duchownych i przypomina (uznając ją za «przełomową») konferencję prasową z września 2013 r. «W kwestii pedofilii stanął po stronie pokrzywdzonych, dyskusje o oprawcach przemieniał w dyskusje o ochronie dzieci» – przypomina” (Aneks, XIII, 8).

²⁵⁸¹ „*PRotony* to nagrody przyznawane co roku, od 2007, profesjonalistom w dziedzinie komunikacji, którzy odznaczają się nieprzeciętnym myśleniem, innowacyjnością i talentem. Kapituła konkursu wyróżnia specjalistów wyznaczających standardy w branży PR i przyczyniających się do sukcesu firm, w których pracują” (Aneks, XIII, 6).

kolejny *PRotony*, czyli nagrody dla najlepszych PR-owców. Laureatem IX edycji *PRotona* w kategorii «Rzecznik prasowy» został ks. Józef Kloch²⁵⁸².

Wszyscy czterej przełożeni ks. Klocha na stanowisku RP KEP odnoszą się do jego pracy w sposób jednoznacznie pozytywny²⁵⁸³.

Nawiązując do wyliczonych przez nas wcześniej istotnych okoliczności społeczno-eklezyjalnych lat 2003-2015, swoją kadencję ks. Kloch podsumowuje w słowach: „To było dla mnie niezwykle, że mogłem brać udział w historycznych wydarzeniach. Nie boję się użyć tego sformułowania (...). To absolutnie były rzeczy historyczne (...). To były momenty, które zapisały się po prostu w historii Kościoła. Ja mogłem to niemal dotknąć, uczestniczyć w tych wydarzeniach. To było dla mnie szalenie ważne i było ogromnym zaszczytem²⁵⁸⁴; „Moja praca na stanowisku rzecznika KEP była doświadczeniem wymagającym, często trudnym, ale niesłychanie cennym naukowo i poznawczo. Obecni studenci bardzo dużo na tym korzystają. Kiedy stoję dziś przed nimi,

²⁵⁸² Aneks, XIII, 6.

²⁵⁸³ Ocena pracy ks. Klocha na stanowisku rzecznika KEP przez wszystkich jego przełożonych prezentuje się w sposób następujący:

- 1) bp P. Libera: „Zawsze bardzo dobrze pracowało mi się z biurem prasowym, z (...) ks. Klochem” (Aneks, I, 5);
- 2) abp S. Budzik: „mieliśmy okazję poznać się jeszcze w latach 80. poprzedniego wieku. Ponadto, (...) pod koniec lat 80. (...) przywiozłem do diecezji jeden z pierwszych komputerów, a ks. Józef (...) był bardzo zainteresowany komputeryzacją (...). Mieliśmy więc nowe wspólne tematy. Zanim jako SG KEP podjąłem współpracę z ks. Józefem jako rzecznikiem, sam miałem możliwość (...) pełnić funkcję rzecznika (...) biskupa tarnowskiego (...). To wszystko razem wzięte oraz podobne spojrzenie na Kościół, media i sprawy społeczne sprawiło, że nasza współpraca w KEP od samego początku układała się naprawdę bardzo dobrze. Wspólnie podejmowaliśmy wiele zadań i rozwiązywaliśmy trudne sprawy. W ewentualnych sprawach spornych zawsze potrafiliśmy szybko się dogadać i wypracować wspólne stanowisko. To były dobre czasy” (Aneks, II, 9);
- 3) abp W. Polak: „Z całą pewnością mogę powiedzieć, że (...) współpraca była naprawdę bardzo dobra. Zarówno z osobistej relacji z ks. prof. Klochem, jak też z jego profesjonalizmu oraz stylu prowadzenia BP KEP byłem bardzo zadowolony. Kompetencje, otwartość i praktycznie całodobowa dyspozycyjność ks. prof. Klocha dawały mi duże poczucie bezpieczeństwa i wręcz komfortu. Nie było żadnej sytuacji, w której musiałbym naprawiać jakieś jego błędy czy też przed kimkolwiek tłumaczyć się z jego słów bądź działań. Profesjonalizm ks. Józefa, jego doświadczenie i praca bardzo mi odpowiadały. Nie wyobrażałem sobie wówczas zmiany ks. Klocha na kogokolwiek innego. Współpraca zawodowa, służba Kościołowi oraz relacje osobiste były zawsze na najwyższym poziomie” (Aneks, III, 12); „Chodziło mi głównie o współmyślenie członków KEP i przedstawianie naszych stanowisk na zewnątrz w sposób spójny i profesjonalny. Miałem więc ogromne szczęście do rzecznika, ponieważ w tym względzie doskonale się rozumieliśmy. Jeśli chodzi o komunikację na zewnątrz, nie tylko nie musiałem na rzeczniku niczego wymuszać, ale mogę powiedzieć, że to ja się od rzecznika uczyłem. Kładłem więc nacisk na współbrzmienie głosów biskupów i jasną, jednoznaczną komunikację KEP na zewnątrz. W tym względzie z ks. Józefem rozumieliśmy się praktycznie bez słów. To usprawniało pracę” (Aneks, III, 15); „Mogę powiedzieć, że ks. Kloch cieszył się moim dużym zaufaniem. Pamiętam też, że jeśli chodzi np. o redagowanie listów KEP, gdzie mieliśmy system pracy zespołowej, zdanie rzecznika, zwłaszcza w kwestiach komunikacji, języka czy sformułowań, było na ogół zdaniem wiążącym” (Aneks, III, 16);
- 4) bp A. Miziński: „[Działania ks. Klocha oceniam] (...) dobrze” (Aneks, IV, 8). Por. Aneks, IV, 9, 25.

²⁵⁸⁴ Aneks, XII, 6.

to wyczuwają i mówią to otwarcie, że nie mówi do nich wyłącznie teoretyk rzecznictwa czy *media relations*, ale także praktyk, który sam doświadczył 12-letniej współpracy ze światem mediów, zarządzania kryzysowego i kierował biurem prasowym²⁵⁸⁵.

Swoje dzisiejsze zaangażowanie ks. Kloch charakteryzuje w następujący sposób: „Dziś w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa wykładam m. in. przedmiot dotyczący *media relations*”²⁵⁸⁶; „Dziś angażuję się nade wszystko w pracę naukową na uniwersytecie. Jestem wykładowcą i chętnie dzielę się ze studentami doświadczeniem z czasów rzecznikowania. Jako doradca czy ekspert, służę nieraz pomocą, ale tylko w wypadkach, gdy ktoś prosi o pomoc. Angażuję się nadal w warsztaty dla rzeczników. Nadal jestem zapraszany przez dziennikarzy do różnych stacji na wywiady i jestem proszony o komentarz. Ostatnio, tj. w roku 2022 i obecnym nawet wzrosła częstotliwość zaproszeń do radia, telewizji, wypowiedzi dla prasy i miejsc w Internecie”²⁵⁸⁷.

5.1.3.3. Kadencja trzeciego w historii rzecznika KEP, ks. Pawła Rytla-Andrianika (2015-2020)

Następcą ks. Józefa Klocha na stanowisku RP KEP został ks. dr Paweł Rytel-Andrianik (ur. 9. 08. 1976 r.), kapłan diecezji drohiczyńskiej. Na urząd rzecznika KEP (również na podstawie zgłoszonej wcześniej kandydatury²⁵⁸⁸) powołało go 369. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski obradujące w dniach 9-10 czerwca 2015 roku w Warszawie²⁵⁸⁹. Został mianowany rzecznikiem dn. 9. 06. 2015 r., natomiast (podobnie, jak jego poprzednik) rozpoczął pracę w dn. 1 lipca²⁵⁹⁰.

Podobnie, jak w przypadku wyborów poprzedników (o. Schulza i ks. Klocha), o fakcie tym informowano w mediach²⁵⁹¹. Jednocześnie (podobnie, jak w przypadku

²⁵⁸⁵ Aneks, VI, 95.

²⁵⁸⁶ Aneks, VI, 32.

²⁵⁸⁷ Aneks, VI, 94.

²⁵⁸⁸ „W 2015 roku Sekretariat KEP skierował do biskupów diecezjalnych prośbę o zgłaszanie kandydatów na urząd rzecznika. Ówczesny ordynariusz drohiczyński, bp Tadeusz Pikus zadzwonił do mnie, poprosił o przesłanie mu CV i zapytał, czy może zgłosić moją kandydaturę. Zgodziłem się, przesłałem CV i później otrzymałem z sekretariatu KEP informację o dacie wyborów z prośbą o osobiste stawienie się, wraz z pozostałymi kandydatami, w siedzibie sekretariatu KEP. Gdy zostałem wybrany, zapytano mnie czy przyjmuję wybór. Zgodziłem się i w ten sposób zostałem rzecznikiem KEP” (Aneks, VII, 1).

²⁵⁸⁹ Por. *Komunikat z 369. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski (10.06.2015)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 194-195.

²⁵⁹⁰ Por. *Ks. dr Paweł Rytel-Andrianik – Rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski (9.06.2015)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 114.

²⁵⁹¹ Por. Aneks, XIV-XV. Por. także: <https://wyborcza.pl/7,75398,18086079,ks-pawel-rytel-andrianik-nowym-rzecznikiem-episkopatu.html> (12. 05. 2023). Por. także: <https://tvn24.pl/polska/ma-38-lat-mowi-w-16-jezykach-jest-nowa-twarza-polskiego-kosciola-ra549816> (12. 05. 2023).

pierwszego rzecznika), o wyborze ks. Rytla-Andrianika, KEP poinformowała w oficjalnym komunikacie z zebrania plenarnego: „Nowym rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski wybrany został ks. Paweł Rytel-Andrianik z diecezji drohiczyńskiej. Życzymy mu obfitości darów Ducha Świętego na czas jego nowej posługi”²⁵⁹². Ponadto, w *Aktach Konferencji Episkopatu Polski* opublikowano dwa (podpisane przez abp. Gądeckiego jako przewodniczącego KEP oraz przez bp. Mizińskiego jako sekretarza generalnego KEP) dokumenty związane z nominacją ks. Rytla-Andrianika na nowe stanowisko: uchwałę KEP²⁵⁹³ oraz dekret nominacyjny przewodniczącego KEP²⁵⁹⁴ z dn. 9. 06. 2023 r.

Czas kadencji ks. Rytla-Andrianika na stanowisku rzecznika KEP (2015-2020) przypadła na rządy²⁵⁹⁵:

- 1) jednego papieża²⁵⁹⁶;
- 2) dwóch nuncjuszów apostolskich w Polsce²⁵⁹⁷;
- 3) jednego prymasa Polski²⁵⁹⁸;
- 4) jednego przewodniczącego KEP²⁵⁹⁹;
- 5) jednego sekretarza KEP²⁶⁰⁰;

²⁵⁹² Komunikat z 369. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski (10.06.2015), w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 195.

²⁵⁹³ Treść uchwały brzmi: „Konferencja Episkopatu Polski podczas 369. Zebrania Plenarnego, które odbyło się w Warszawie w dniach 9-10 czerwca 2015 r., na podstawie art. 40 Statutu KEP i § 71 Regulaminu KEP, wybrała Ks. dr. Pawła RYTEL-ANDRIANIKA na Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski, na pierwszą pięcioletnią kadencję. Objęcie urzędu nastąpi z dniem 1 lipca 2015 r. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia” (*Uchwała nr 18/369/2015 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 9 czerwca 2015 r. w sprawie wyboru Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 65).

²⁵⁹⁴ Treść dekretu brzmi: „„Działając na podstawie Uchwały nr 18/369/2015 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 9 czerwca 2015 r. podjętej podczas 369. Zebrania Plenarnego, które odbyło się w Warszawie w dniach 9-10 czerwca 2015 r., w związku z art. 40 Statutu KEP i § 71 Regulaminu KEP, mianuję Czcigodnego Księdza Doktora Rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski na pierwszą pięcioletnią kadencję i powierzam zadania do realizacji zgodnie z § 72 i 73 Regulaminu KEP. Objęcie urzędu nastąpi z dniem 1 lipca 2015 r. Na wypełnianie zadań zleconych przez Ducha Świętego z serca błogosławię” (*Ks. dr Paweł Rytel-Andrianik – Rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski [9.06.2015]*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 114).

²⁵⁹⁵ „Pełniłem funkcję rzecznika pod tym samym papieżem, prymasem, przewodniczącym KEP i sekretarzem generalnym KEP, więc strukturalnie zmieniło się niewiele” (Aneks, VII, 37).

²⁵⁹⁶ W czasie kadencji ks. Rytla-Andrianika na stanowisku rzecznika KEP papieżem był Franciszek (por. <https://dzieje.pl/aktualnosci/nowym-papiezem-zostal-jorge-mario-bergoglio-z-argentyiny> [16. 05. 2023]).

²⁵⁹⁷ W czasie kadencji ks. Rytla-Andrianika na stanowisku rzecznika KEP nuncjuszami apostolskimi w Polsce byli abp Celestino Migliore (2010-2016) i abp Salvatore Pennacchio (2016-2023). Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Przedstawiciele_Stolicy_Apostolskiej_w_Polsce (22. 05. 2023).

²⁵⁹⁸ W czasie kadencji ks. Rytla-Andrianika na stanowisku rzecznika KEP prymasem Polski był abp Wojciech Polak (por. Aneks, VII, 37).

²⁵⁹⁹ W czasie kadencji ks. Rytla-Andrianika na stanowisku rzecznika KEP przewodniczącym KEP był abp Stanisław Gądecki. Por. <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/przewodniczacy-kep-abp-stanislaw-gadecki-obchodzi-70-urodziny> (12. 05. 2023).

²⁶⁰⁰ W czasie kadencji ks. Rytla-Andrianika na stanowisku rzecznika KEP sekretarzem generalnym KEP był bp Artur Miziński. Por. <https://archidiecezjalubelska.pl/biskupi/amizinski/> (12. 05. 2023).

- 6) jednego prezydenta Polski²⁶⁰¹;
- 7) trzech premierów Polski²⁶⁰².

Za okoliczność istotną w aspekcie funkcjonowania urzędu rzecznika KEP w latach 2015-2020 (zgodnie z dokonaną wcześniej charakterystyką funkcjonowania BP KEP) uznać należy utworzenie Biura Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży w 2019 roku²⁶⁰³.

W kontekście społeczno-eklezyjnym charakterystycznym dla kadencji ks. Rytla-Andrianika, jako okoliczności i wydarzenia szczególnie istotne jawią się:

- 1) dynamiczny rozwój mediów społecznościowych w świecie²⁶⁰⁴ i Kościele²⁶⁰⁵;
- 2) Rok Miłosierdzia w Kościele katolickim²⁶⁰⁶;
- 3) obchody 1050-lecia Chrztu Polski²⁶⁰⁷;
- 4) XXXI Światowe Dni Młodzieży w Krakowie²⁶⁰⁸;
- 5) pielgrzymka papieża Franciszka do Polski w roku 2016²⁶⁰⁹;
- 6) zakończenie pracy abp. C. Migliore na stanowisku nuncjusza apostolskiego w Polsce i objęcie urzędu przez abp. S. Pennacchio w roku 2016²⁶¹⁰;
- 7) uwrażliwianie się Kościoła na kwestie ekologiczne²⁶¹¹;
- 8) debata społeczno-kościelna nt. ochrony dzieci i młodzieży²⁶¹²;
- 9) debata społeczno-kościelna nt. reagowania Kościoła na nadużycia seksualne²⁶¹³;

²⁶⁰¹ W czasie kadencji ks. Rytla-Andrianika na stanowisku rzecznika KEP prezydentami Polski byli Bronisław Komorowski (2010-2015) i Andrzej Duda (2015-2020). Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Lista_prezydentów_Polski (16. 05. 2023).

²⁶⁰² W czasie kadencji ks. Rytla-Andrianika na stanowisku rzecznika KEP premierami Polski byli: Ewa Kopacz (2014-2015), Beata Szydło (2015-2017), Mateusz Morawiecki (od roku 2017). Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Premierzy_Polski (12. 05. 2023).

²⁶⁰³ Por. <https://ochrona.episkopat.pl/biuro> (12. 05. 2023).

²⁶⁰⁴ Por. Aneks, VII, 37.

²⁶⁰⁵ Ks. Rytel-Andrianik stwierdza: „Proszę zobaczyć, ilu księży jest w mediach społecznościowych. To jest znak tego, jak wielka jest chęć bycia blisko drugiego człowieka” (Aneks, XIV, 7).

²⁶⁰⁶ Rok Miłosierdzia (Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia) był specjalnym okresem kościelnym, trwającym od 8. 12. 2015 r. do 20. 11. 2016 r., ogłoszonym (w dokumencie pt. *Misericordiae vultus* z dn. 11. 04. 2015 r.), rozpoczętym i zakończonym przez papieża Franciszka. Rok Miłosierdzia ogłoszono w związku z 50. rocznicą zakończenia Soboru Watykańskiego II. Założeniem Roku Miłosierdzia było przypomnienie światu prawdy o tym, iż Bóg przebacza każde zło, jeśli tylko się żałuje i prosi Go o przebaczenie. W związku z Rokiem Miłosierdzia podejmowano w Kościele liczne inicjatywy duszpasterskie, liturgiczne, misyjne, ewangelizacyjne i naukowe, przede wszystkim zaś XXXI Światowe Dni Młodzieży w Krakowie (por. <https://misericors.org/nadzwyczajny-jubileusz-milosierdzia/> [1. 06. 2023]).

²⁶⁰⁷ Por. <https://dzieje.pl/ksiazki/1050-rocznica-chrztu-polski> (12. 05. 2023).

²⁶⁰⁸ Por. Aneks, VII, 37.

²⁶⁰⁹ Por. <https://radiowarszawa.com.pl/mija-5-lat-od-pielgrzymki-papieza-franciszka-do-polski/> (12. 05. 2023).

²⁶¹⁰ Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Przedstawiciele_Stolicy_Apostolskiej_w_Polsce (22. 05. 2023).

²⁶¹¹ Por. Aneks, VII, 37.

²⁶¹² Por. Aneks, VII, 37.

²⁶¹³ Por. Aneks, VII, 37.

- 10) debata społeczno-kościelna nt. rodziny, aborcji, ochrony życia i *in vitro*²⁶¹⁴;
- 11) kwestie dotyczące migracji²⁶¹⁵;
- 12) ogłoszenie stanu pandemii koronawirusa²⁶¹⁶;
- 13) obostrzenia i przemiany społeczno-kościelne wynikające z pandemii²⁶¹⁷.

Do obszarów problemowych lat 2015-2020 w kontekście pełnienia urzędu rzecznika KEP, ks. Rytel-Andrianik (za M. Preciszewskim z KAI) odnosi się w słowach: „Te pięć lat było okresem z jednej strony bardzo trudnym, ale z drugiej strony owocnym medialnie, ponieważ był to czas wzmożonego zainteresowania tym, «co na to Kościół?»»²⁶¹⁸. Za obszary stanowiące wyzwania informacyjno-komunikacyjne pośrednio uznaje on kwestie²⁶¹⁹:

- 1) migracji,
- 2) rodziny,
- 3) ŚDM,
- 4) ochrony dzieci i młodzież przed wykorzystywaniem seksualnym,
- 5) pandemii.

Do kwestii najbardziej usprawniających swoją pracę na stanowisku rzecznika KEP ks. Rytel-Andrianik odnosi się w następujących słowach: „Najbardziej usprawniający moją pracę byli zawsze ludzie: oddanie i profesjonalizm pracowników BP KEP, bieżący i bezpośredni kontakt z sekretarzem generalnym KEP bp. Arturem Mizińskim oraz otwartość dziennikarzy, szczególnie agencyjnych, jak śp. p. Karnacewicz z PAP, p. Preciszewski z KAI i p. Ewa Ablewicz-Rzeczowska z IAR. Zatem: współpracownicy, sekretarz generalny i dziennikarze, czyli po prostu konkretni ludzie»²⁶²⁰.

Jeśli chodzi o obszar nowości wypracowanych przez ks. Rytla-Andrianika jako rzecznika KEP oraz podległe mu biuro prasowe, należy uwzględnić w nim szczególnie:

- 1) usprawnienie komunikacji zagranicznej KEP²⁶²¹;
- 2) opracowanie anglojęzycznej wersji strony internetowej KEP²⁶²²;

²⁶¹⁴ Por. Aneks, VII, 37.

²⁶¹⁵ Por. Aneks, VII, 37.

²⁶¹⁶ Por. <https://www.medicover.pl/o-zdrowiu/pandemia-koronawirusa-na-swiecie-i-w-polsce-kalendarium.7252,n.192> (12. 05. 2023).

²⁶¹⁷ Por. Aneks, VII, 37.

²⁶¹⁸ Aneks, VII, 25.

²⁶¹⁹ Por. Aneks, VII, 25.

²⁶²⁰ Aneks, VII, 33.

²⁶²¹ „Przekazywanie informacji w różnych językach jest zatem tym, co robili apostołowie” (Aneks, XV, 3).
Por. Aneks, VII, 29, 36.

²⁶²² Por. Aneks, VII, 29, 36.

- 3) rozwój mediów społecznościowych prowadzonych przez BP KEP (zarówno pod względem liczby kont, jak też funkcjonujących do dziś hashtagów)²⁶²³;
- 4) utworzenie obcojęzycznych kont społecznościowych KEP²⁶²⁴;
- 5) założenie kont KEP na platformach *SoundCloud* i *Flickr*²⁶²⁵ oraz regularne (i najczęściej proaktywne) zamieszczanie w nich materiałów;
- 6) utworzenie studia nagraniowo-radiowego w sekretariacie KEP²⁶²⁶.

Kadencja ks. Rytyla-Andrianika „ustała z końcem czerwca [2020 r.], ale w związku z ograniczeniami pandemicznymi głosowanie [dotyczące jego następcy] odbyło się dopiero pod koniec sierpnia”²⁶²⁷. O fakcie przedłużenia okresu wypełniania przez niego urzędu rzecznika KEP o dwa miesiące informowano w mediach²⁶²⁸.

Z dniem 1. 07. 2020 r. ks. Rytyl-Andrianik rozpoczął pełnienie urzędu dyrektora nowo utworzonego wówczas Biura ds. Komunikacji Zagranicznej KEP²⁶²⁹, o którym wspominaliśmy wcześniej. Mając na uwadze, iż mimo formalnego zakończenia pięcioletniej kadencji na stanowisku rzecznika KEP w dn. 30. 06. 2020 r. ks. Rytyl-Andrianik faktycznie wypełniał obowiązki rzecznika aż do dnia wyboru następcy²⁶³⁰, a jednocześnie od dnia 1. 07. 2020 r. był dyrektorem Biura ds. Komunikacji Zagranicznej KEP, należy stwierdzić, iż w lipcu i sierpniu 2020 r. ks. Rytyl-Andrianik w ramach KEP wypełniał w praktyce zadania właściwe dwóm funkcjom dyrektorskim: dyrektora BP KEP oraz dyrektora Biura ds. Komunikacji Zagranicznej KEP.

Podobnie, jak w przypadku, poprzednika, zakończenie kadencji przez ks. Rytyla-Andrianika (z uwzględnieniem faktu objęcia nowej funkcji dyrektorskiej) było sygnalizowane i komentowane w mediach²⁶³¹. Jednocześnie (podobnie, jak w przypadku końca kadencji o. Schulza, pierwszego rzecznika KEP) o zakończeniu pełnienia urzędu

²⁶²³ Por. Aneks, VII, 26.

²⁶²⁴ Por. Aneks, VII, 26.

²⁶²⁵ Por. Aneks, VII, 36.

²⁶²⁶ Por. Aneks, VII, 36.

²⁶²⁷ Aneks, VIII, 1.

²⁶²⁸ „Ks. Paweł Rytyl-Andrianik będzie piastował funkcję rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski o dwa miesiące dłużej, niż było to przewidziane. Powodem jest przesunięcie na koniec sierpnia zebrania plenarnego biskupów, które początkowo zaplanowane na koniec czerwca” (<https://www.wirtualnemediia.pl/artykul/episkopat-polski-rzecznik-prasowy-ks-pawel-rytyl-andrianik-dluzej-wskutek-epidemii>) [12. 05. 2023].

²⁶²⁹ „Po zakończeniu kadencji rzecznika KEP podjąłem i pełnię do dziś funkcję dyrektora ds. komunikacji zagranicznej KEP. Jest to nowa funkcja i trzeba tę gałąź komunikacji wciąż budować (...). Obecnie, od 2020 roku, Biuro ds. Komunikacji Zagranicznej KEP jest oficjalną instytucją w strukturach KEP” (Aneks, VII, 38). Por. <https://opoka.org.pl/News/Kosciol/2020/ks-pawel-rytyl-andrianik-zostanie-dyrektorem-ds-komunikacji-zagranicznej> (12. 05. 2023).

²⁶³⁰ Por. Aneks, VIII, 1.

²⁶³¹ Por. <https://radiowarszawa.com.pl/ks-pawel-rytyl-andrianik-dyrektorem-ds-komunikacji-zagranicznej-nowa-funkcja/> (12. 05. 2023).

przez ks. Rytla-Andrianika, polski episkopat nie poinformował w oficjalnym komunikacie z zebrania plenarnego mianującego jego następcę²⁶³².

Przełożony ks. Rytla-Andrianika na stanowisku RP KEP odnosi się do jego pracy w sposób jednoznacznie pozytywny²⁶³³.

Nawiązując do wyliczonych wcześniej istotnych okoliczności społeczno-eklezyjalnych lat 2015-2020, swoją kadencję ks. Rytel-Andrianik, w udzielonym nam wywiadzie badawczym podsumowuje w słowach: „Widać, że zmieniał się świat, Kościół i media. Dobrze, że Kościół w tych zmianach jest obecny i odnajduje się w nich także pod kątem medialnym”²⁶³⁴.

Swoje dzisiejsze zaangażowanie (w omawianym już wcześniej Biurze ds. Komunikacji Zagranicznej KEP) charakteryzuje on z kolei w następujących (cytowanych już w rozdziale poprzednim) słowach: „Po zakończeniu kadencji rzecznika KEP podjąłem i pełnię do dziś funkcję dyrektora ds. komunikacji zagranicznej KEP (...). Jako dyrektor wspieram RP KEP i BP KEP w komunikacji z zagranicą, tłumacząc i przekazując w obcych językach to, co wychodzi z BP KEP. Publikacje BP KEP przekazujemy głównie do Watykanu oraz do zagranicznych agencji prasowych (...). Z powodu wojny, szczególnie cenne okazuje się teraz tłumaczenie na język ukraiński. W ostatnim czasie urzędnicy watykańscy docenili naszą pracę, podkreślając, że obecnie KEP jest jedynym episkopatem na świecie, który systematycznie przekazuje tłumaczenia publikacji biura prasowego do Watykanu w językach włoskim i angielskim, czyniąc to za pomocą odrębnej jednostki”²⁶³⁵.

5.1.3.4. Kadencja czwartego w historii rzecznika KEP, o. Leszka Gęsiaka (od 2020 roku)

Następcą ks. Pawła Rytla-Andrianika, którego kadencja na stanowisku rzecznika KEP dobiegła końca z dniem 30. 06. 2020 roku²⁶³⁶ (lecz którego obowiązki wypełniał w praktyce do dn. 27. 08. 2020 roku²⁶³⁷), został o. dr hab. Leszek Gęsiak²⁶³⁸

²⁶³² Komunikat z 386. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski (29.08.2020), w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 126-127.

²⁶³³ Por. Aneks, IV, 10, 25.

²⁶³⁴ Aneks, VII, 37.

²⁶³⁵ Aneks, VII, 38.

²⁶³⁶ Por. Aneks, VIII, 1.

²⁶³⁷ Por. *Uchwała nr 1/386/2020 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 27 sierpnia 2020 r. w sprawie wyboru Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 49-50.

²⁶³⁸ W dniu wyboru na urząd rzecznika KEP o. Leszek Gęsiak posiadał stopień naukowy doktora.

(ur. 30. 05. 1965 r.), kapłan zakonny, jezuita. Na urząd rzecznika KEP (również na podstawie zgłoszonej wcześniej kandydatury²⁶³⁹) powołało go 386. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski obradujące w dniach 27-29 sierpnia 2020 roku w Częstochowie, na Jasnej Górze²⁶⁴⁰. O. Gęsiak objął stanowisko rzecznika KEP w dn. 27. 08. 2020 r. (tj. zaraz w dniu wyboru²⁶⁴¹).

Podobnie, jak w przypadku wyborów wszystkich trzech poprzedników (o. Schulza, ks. Klocha i ks. Rytla-Andrianika), o fakcie wyboru informowano w mediach²⁶⁴². Jednocześnie (podobnie, jak w przypadku ks. Klocha, a inaczej niż w przypadkach o. Schulza i ks. Rytla-Andrianika), o wyborze o. Gęsiaka, KEP nie poinformowała w oficjalnym komunikacie z adekwatnego zebrania plenarnego²⁶⁴³. W *Aktach Konferencji Episkopatu Polski* zamieszczono jednak tekst (podpisanej przez abp. Gądeckiego jako przewodniczącego KEP oraz przez bp. Mizińskiego jako sekretarza generalnego KEP) uchwały KEP ws. wyboru o. Gęsiaka na stanowisko rzecznika KEP²⁶⁴⁴: „Konferencja Episkopatu Polski podczas 386. Zebrania Plenarnego,

²⁶³⁹ „Propozycję objęcia stanowiska rzecznika KEP otrzymałem od przewodniczącego KEP, abp. Stanisława Gądeckiego. Na początku sierpnia 2020 roku zadzwonił do mnie osobiście i zapytał, czy zgodziłbym się na kandydowanie. Odpowiedziałem, że jestem zakonnikiem, stąd decyzje o moim zaangażowaniu w Kościele podejmują przełożeni. Abp Gądecki odpowiedział, że zadzwoni także do moich przełożonych, natomiast wprawdzie chciałby znać moje prywatne zdanie. Poprosiłem go więc o kilka dni namysłu, w czasie których radziłem się kilku dobrze znających mnie i życzliwych mi osób, w tym mojego prowincjała. Ojciec prowincjał powiedział do mnie: „Jeśli Kościół tego potrzebuje, a nasz jezuitcki zakon ma Kościołowi służyć, to powinieneś się zgodzić. A jeśli zostaniesz wybrany, to ja ci pobłogosławię”. Zadzwoniłem później do abp. Gądeckiego i wyraziłem gotowość do kandydowania oraz przyjęcia funkcji w razie wyboru. Abp Gądecki zgłosił więc moją kandydaturę i w czasie głosowania dokonanego przez zebranie plenarne KEP zgromadzone na Jasnej Górze w dniach 27-29 sierpnia 2020 roku zostałem wybrany spośród kilku kandydatów” (Aneks, VIII, 1); „Nie podjąłem tej decyzji zupełnie sam. Jestem zakonnikiem, więc rozmawiałem na ten temat z moimi przełożonymi. Mój prowincjał powiedział: Jeśli Kościół nas o to poprosił i uważa, że powinniśmy to uczynić, to my, którzy żyjemy dla Kościoła i jemu służymy, nie powinniśmy odmawiać. To był argument, który mnie ostatecznie przekonał. Przyjąłem tę funkcję (...). Stało się, jestem” (Aneks, XVII, 1).

²⁶⁴⁰ *Komunikat z 386. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski (29.08.2020)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 126-127.

²⁶⁴¹ O. Gęsiak wyjaśnia: „Kadencja mojego poprzednika ustała z końcem czerwca, ale w związku z ograniczeniami pandemicznymi głosowanie odbyło się dopiero pod koniec sierpnia, stąd zostałem rzecznikiem od razu w dniu wyboru, praktycznie bez czasu na przygotowanie się do tej funkcji” (Aneks, VIII, 1). Treść uchwały KEP ws. wyboru o. Gęsiaka na stanowisko rzecznika KEP głosi: „Objęcie urzędu następuje z dniem wyboru” (*Uchwała nr 1/386/2020 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 27 sierpnia 2020 r. w sprawie wyboru Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 49); „Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia” (*Uchwała nr 1/386/2020 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 27 sierpnia 2020 r. w sprawie wyboru Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 50).

²⁶⁴² Por. Aneks, XVI-XVII. Por. także: <https://tvn24.pl/premium/kim-jest-nowy-rzecznik-kep-ks-leszek-gesiak-4713660> (12. 05. 2023). Por. także: <https://sdp.pl/nowy-rzecznik-prasowy-konferencji-episkopatu-polski/> (12. 05. 2023).

²⁶⁴³ *Komunikat z 386. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski (29.08.2020)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 126-127.

²⁶⁴⁴ Por. *Uchwała nr 1/386/2020 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 27 sierpnia 2020 r. w sprawie wyboru Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 49-50.

odbywającego się w Częstochowie na Jasnej Górze w dniach 27-29 sierpnia 2020 r., na podstawie art. 40 Statutu KEP i § 71 Regulaminu KEP, wybiera ks. dr. Leszka GĘSIAKA SJ na Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski, na pierwszą pięcioletnią kadencję. Objęcie urzędu następuje z dniem wyboru. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia²⁶⁴⁵. Z odpowiedzi udzielonej przez o. Gęsiaka Jackowi Tacikowi ze stacji TVN24 dowiadujemy się, iż kandydatów na następcę ks. Rytla-Andrianika (spośród których KEP wybrała o. Gęsiaka na rzecznika) było trzech²⁶⁴⁶.

Dotychczasowy²⁶⁴⁷ okres kadencji o. Gęsiaka na stanowisku rzecznika KEP (od roku 2020) przypada na rządy:

- 1) jednego papieża²⁶⁴⁸;
- 2) jednego nuncjusza apostolskiego w Polsce²⁶⁴⁹;
- 3) jednego prymasa Polski²⁶⁵⁰;
- 4) jednego przewodniczącego KEP²⁶⁵¹;
- 5) jednego sekretarza KEP²⁶⁵²;
- 6) jednego prezydenta Polski²⁶⁵³;
- 7) jednego premiera Polski²⁶⁵⁴.

Za okoliczności istotne w aspekcie funkcjonowania urzędu rzecznika KEP od roku 2020 uznać należy:

- 1) utworzenie Biura ds. Komunikacji Zagranicznej KEP w roku 2020²⁶⁵⁵;

²⁶⁴⁵ Uchwała nr 1/386/2020 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 27 sierpnia 2020 r. w sprawie wyboru Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 49-50.

²⁶⁴⁶ Por. <https://tvn24.pl/premium/kim-jest-nowy-rzecznik-kep-ks-leszek-gesiak-4713660> (12. 05. 2023).

²⁶⁴⁷ Stan na dzień 18. 05. 2023 r.

²⁶⁴⁸ Od początku kadencji o. Gęsiaka na stanowisku rzecznika KEP papieżem jest Franciszek (por. <https://dzieje.pl/aktualnosci/nowym-papiezem-zostal-jorge-mario-bergoglio-z-argentyny> [16. 05. 2023]).

²⁶⁴⁹ W dotychczasowym okresie kadencji o. Gęsiaka na stanowisku rzecznika KEP (stan na dzień 18. 05. 2023 r.) nuncjuszem apostolskim w Polsce był jedynie abp Salvatore Pennacchio (2016-2023). Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Przedstawiciele_Stolicy_Apostolskiej_w_Polsce (22. 05. 2023). W dn. 15. 03. 2023 r. został on przez papieża Franciszka odwołany z funkcji polskiego nuncjusza (por. <https://nuncjatura.pl/2023/03/15/nuncjatura-koniec-misji-abp-salvatore-pennacchio/> (23. 05. 2023)). Dotychczas (stan na dzień 18. 05. 2023 r.) papież nie mianował nowego nuncjusza apostolskiego w Polsce.

²⁶⁵⁰ Od początku kadencji o. Gęsiaka na stanowisku rzecznika KEP prymasem Polski jest abp Wojciech Polak (por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Prymas_Polski [12. 05. 2023]).

²⁶⁵¹ Od początku kadencji o. Gęsiaka na stanowisku rzecznika KEP przewodniczącym KEP jest abp Stanisław Gądecki. Por. <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/przewodniczacy-kep-abp-stanislaw-gadecki-obchodzi-70-urodziny> (12. 05. 2023).

²⁶⁵² Od początku kadencji o. Gęsiaka na stanowisku rzecznika KEP sekretarzem generalnym KEP jest bp Artur Miziński. Por. <https://archidiecezjalubelska.pl/biskupi/amizinski/> (12. 05. 2023).

²⁶⁵³ Od początku kadencji o. Gęsiaka na stanowisku rzecznika KEP prezydentem Polski jest Andrzej Duda. Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Lista_prezydentów_Polski (16. 05. 2023).

²⁶⁵⁴ Od początku kadencji o. Gęsiaka na stanowisku rzecznika KEP premierem Polski jest Mateusz Morawiecki. Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Premierzy_Polski (12. 05. 2023).

²⁶⁵⁵ Por. Aneks, VII, 38,

- 2) rozpoczęcie przez RP KEP regularnych, cotygodniowych spotkań z dziennikarzami²⁶⁵⁶;
- 3) rozpoczęcie przez RP KEP nieformalnych, zdalnych spotkań z rzecznikami diecezji i zakonów²⁶⁵⁷;
- 4) wejście w życie instrukcji KEP pt. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*²⁶⁵⁸ z 2021 roku;
- 5) wejście w życie *Dekretu ogólnego Konferencji Episkopatu Polski w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach*²⁶⁵⁹ z 2023 roku.

W kontekście społeczno-eklezyjnym charakterystycznym dla dotychczasowego okresu kadencji o. Gęsiaka, jako okoliczności i wydarzenia szczególnie istotne jawią się:

- 1) wydanie *Stanowiska Konferencji Episkopatu Polski w kwestii LGBT+*²⁶⁶⁰ z dn. 28. 08. 2020 roku²⁶⁶¹;
- 2) protesty związane z wyrokiem TK ws. aborcji w roku 2020²⁶⁶²;
- 3) tzw. czarne marsze²⁶⁶³;
- 4) „zdominowanie kwestią wykorzystywania seksualnego nieletnich przez osoby duchowne i zakonne”²⁶⁶⁴;
- 5) obostrzenia i przemiany społeczno-kościelne wynikające ze stanu pandemii²⁶⁶⁵ oraz jego (sygnalizowane przez nas pod koniec rozdziału pierwszego) oficjalne zakończenie w dniu 5 maja 2023 roku;
- 6) beatyfikacja kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie²⁶⁶⁶;

²⁶⁵⁶ Por. Aneks, VIII, 58.

²⁶⁵⁷ Por. Aneks, VIII, 58.

²⁶⁵⁸ *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 137-139.

²⁶⁵⁹ Por. https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2023/03/Dekret_Ogolny_KEP_ws_wystepowania_w_mediach_2023_03_30.pdf (21. 05. 2023).

²⁶⁶⁰ Por. *Stanowisko Konferencji Episkopatu Polski w kwestii LGBT+*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 64-84.

²⁶⁶¹ Por. *Uchwała nr 20/386/2020 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 28 sierpnia 2020 r. w związku z przyjęciem Stanowiska Konferencji Episkopatu Polski w kwestii LGBT+*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 63.

²⁶⁶² „Ważny był wyrok Trybunału Konstytucyjnego ws. aborcji i jego następstwa nie tylko w postaci protestów, ale przede wszystkim przemian mentalnościowych” (Aneks, VIII, 59).

²⁶⁶³ Por. Aneks, IV, 24.

²⁶⁶⁴ Aneks, IV, 24.

²⁶⁶⁵ „Ostatnie dwa lata to przede wszystkim czas pandemii (Aneks, VIII, 59). Por. Aneks, IV, 24.

²⁶⁶⁶ Por. <https://niepodlegla.gov.pl/aktualnosci/beatyfikacja-kardynala-stefana-wyszynskiego-oraz-matki-elzbiety-rozy-czackiej-12-09-2021/> (16. 05. 2023).

- 7) wizyta *Ad limina* polskich biskupów w Rzymie jesienią 2021 roku²⁶⁶⁷ (pierwsza w historii wizyta *Ad limina* KEP w asyście rzecznika KEP²⁶⁶⁸);
- 8) wojna na Ukrainie²⁶⁶⁹;
- 9) zakończenie pracy abp. S. Pennacchio na stanowisku nuncjusza apostolskiego w Polsce w marcu 2023 roku²⁶⁷⁰.

Nawiązując do wyliczonych okoliczności społecznych i eklezjalnych charakteryzujących dotychczasowy okres własnej kadencji na stanowisku rzecznika KEP, o. Gęsiak odnosi się w słowach: „Ostatnie dwa lata to przede wszystkim czas pandemii i wojna w Ukrainie, oraz wszystko to, co było i jest ich następstwem, zarówno pod kątem społecznym, jak też gospodarczym czy wreszcie religijnym”²⁶⁷¹; „To moim zdaniem najpoważniejsze zmiany ostatnich kilku lat”²⁶⁷². Jak zaznacza obecny przełożony RP KEP, „wydarzenia te wpłynęły na zmianę optyki w podejściu do wartości życia ludzkiego, praktyk religijnych, wrażliwości na krzywdę najsłabszych”²⁶⁷³.

Do sygnalizowanych przez o. Gęsiaka obszarów problemowych²⁶⁷⁴ w kontekście pełnienia urzędu rzecznika KEP od końca sierpnia 2020 roku zaliczyć można:

- 1) zróżnicowanie i kolegialność reprezentowanej przez niego instytucji KEP²⁶⁷⁵;

²⁶⁶⁷ Por. <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-10/rozpoczela-sie-wizyta-ad-limina-biskupow-polskich.html> (12. 05. 2023).

²⁶⁶⁸ Por. Aneks, VIII, 19, 39-40. Por. także: Aneks, IX, 8.

²⁶⁶⁹ Por. Aneks, VIII, 59.

²⁶⁷⁰ Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Przedstawiciele_Stolicy_Apostolskiej_w_Polsce (22. 05. 2023).

²⁶⁷¹ Aneks, VIII, 59.

²⁶⁷² Aneks, VIII, 59.

²⁶⁷³ Aneks, VII, 37.

²⁶⁷⁴ „Praca, którą podejmuję jest chyba bardzo dużym wyzwaniem, bo ogólnie sytuacja społeczna i polityczna w Polsce, także w Kościele, jest dosyć skomplikowana” (Aneks, XVI, 1); „Mam pełną świadomość i swoich braków, i bardzo złożonej sytuacji społeczno-politycznej w Polsce, a także sytuacji Kościoła, w której będę musiał teraz funkcjonować” (Aneks, XVII, 1); „Nieraz słyszałem, że będę pracował na polu minowym. Mam świadomość, że te miny będą wybuchać” (Aneks, XVII, 21).

²⁶⁷⁵ „Trzeba być (...) świadomym pewnego rodzaju wyzwania jakim jest fakt, że konferencja episkopatu nie jest strukturą, która zawsze podejmuje decyzje wiążące dla całego Kościoła w Polsce. Konferencja biskupów jest gremium, w skład którego wchodzi biskupi diecezjalni i pomocniczy z prawem głosu, a także biskupi seniorzy bez prawa głosu. Na terenie danej diecezji organem decyzyjnym jest nie konferencja episkopatu, ale biskup diecezjalny. To, co robi episkopat, to proponowanie pewnych rozwiązań, natomiast każdy biskup na terenie swojej diecezji może je stosować, choć nie musi (...). Reprezentowanie tak różnorodnego gremium, bycie głosem wielu głosów i znalezienie jednego, wspólnego stanowiska w każdej sprawie, jest po prostu niemożliwe. To, że episkopat nie jest organem, który ma kompetencje narzucania rozwiązań na wszystkie polskie diecezje, to jest pewna trudność, ale taka jest specyfika Kościoła” (Aneks, VIII, 25); „Fakt, że w przestrzeni medialnej pojawiają się wypowiedzi biskupów, które są niejednorodne, jest motywem, dla którego z rzecznikami diecezjalnymi pracujemy nad jedną linią funkcjonowania przynajmniej w tych kwestiach, które są najbardziej istotne. Nie musimy być jednolici, każdy biskup jest autonomiczny, natomiast pewne sprawy, siłą rzeczy, domagają się prezentowania jednego stanowiska. Zachęcanie do jego wypracowania oraz komunikowanie go w mediach jest zadaniem rzecznika. Z punktu widzenia rzecznika autonomia biskupów jest trudnością, ale to właściwie jedyna poważniejsza trudność w pracy medialnej z konferencją biskupów” (Aneks, VIII, 26); „Moim zadaniem jest mówienie o tym i przekazywanie do mediów tego, co jest głosem kolegium biskupów. A kolegium to nie są poszczególni biskupi, to nie są poszczególne sytuacje w poszczególnych miejscach, tylko to jest głos episkopatu” (Aneks, XVII, 4); „Nigdy nie twierdziłem i nigdy tak nie powiem, że Kościół

- 2) liczebność reprezentowanej przez niego instytucji KEP²⁶⁷⁶;
- 3) hermetyczność i relatywnie wysoki stopień skomplikowania języka używanego w oficjalnych dokumentach kościelnych²⁶⁷⁷;
- 4) zjawisko (wpisującej się we wspomnianą w rozdziale pierwszym teorię *agenda-setting* oraz podkreślanej przez cytowanego w rozdziale czwartym dyrektora BP KEP w latach 1993-1998, bp. Pieronka²⁶⁷⁸) tzw. sensacyjności medialnej²⁶⁷⁹;
- 5) fakt pomijania w mediach tematu zaangażowania Kościoła w pomoc Ukraińcom w czasie trwającej wojny²⁶⁸⁰;

jest monolitem. Episkopat też nim nie jest. To kolegium biskupów, a każdy z nich ma autonomiczne poglądy i ma prawo je wyrażać” (Aneks, XVII, 14); „Mam być głosem kolegium biskupów, które jest bardzo zróżnicowane (...). To (...) grupa, która jest tak zróżnicowana, jak polskie społeczeństwo” (<https://tvn24.pl/premium/kim-jest-nowy-rzecznik-kep-ks-leszek-gesiak-4713660> [12. 05. 2023]).

²⁶⁷⁶ „W tej chwili Konferencję Episkopatu Polski tworzy około stu czynnych biskupów, a łącznie z biskupami emerytowanymi to około stu pięćdziesięciu” (Aneks, VIII, 25); „To niemal stuosobowa grupa” (<https://tvn24.pl/premium/kim-jest-nowy-rzecznik-kep-ks-leszek-gesiak-4713660> [12. 05. 2023]).

²⁶⁷⁷ „Jeżeli episkopat przygotowuje jakiś dokument, wyda jakieś oświadczenie, to moim zadaniem jest je tak przedstawić, żeby media zrozumiały, co się w nich znajduje. Jest to niejednokrotnie bardzo trudne, bo dokumenty kościelne mają swój język, czasem bardzo hermetyczny. Dziennikarze często wyciągają z dokumentu jedno, dwa, trzy zdania, które udało im się zrozumieć, i na podstawie tego budują cały dyskurs. To bardzo niebezpieczne. Myślę więc, że część mojej pracy będzie polegała na tym, żeby ten trudny, hermetyczny język, który czasem taki musi być, przetłumaczyć na język (...) zrozumiały dla dziennikarzy, żeby oni mogli to dalej przekazać swoim widzom, słuchaczom, czytelnikom” (Aneks, XVII, 4).

²⁶⁷⁸ „Nie jestem do końca przekonany, że dziennikarze mogą dziś stwierdzić z czystym sumieniem, iż robią, co trzeba. Po 1989 roku także dla mediów otworzyła się zupełnie nowa przestrzeń, którą należałoby sensownie wykorzystać. Niektórym dziennikarzom taka praca idzie wyśmienicie, inni radzą sobie jako tako, ale nie brak takich, którzy gonią wyłącznie za sensacją” (M. Zajac, *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zajac*, Kraków 2004, s. 12).

²⁶⁷⁹ „Chciałbym, żeby media przychodziły do KEP nie tylko wtedy, kiedy jest kryzys, lecz także po to, by po prostu informować ludzi o naszych działaniach, a szczególnie promować dobro (...). Kłopot w tym, że dobro jako takie, a tym bardziej dobro w Kościele, często bywa nieatrakcyjne medialnie. O tym, że w kościelnym domu opieki siostra zakonna uderzyła dziecko mówi się od razu, ale o tym, że takich domów jest kilkaset, i że ofiarnie pomaga się tam każdego dnia tysiącom potrzebujących, nie mówi się nigdzie (...). Takie tematy cieszą się oczywiście zainteresowaniem o wiele mniejszym niż np. kwestie apostazji czy nadużyć seksualnych, ale warto próbować” (Aneks, VIII, 30); „To, co mnie osobiście mocno boli to to, że bardzo często Kościół postrzegany jest jedynie przez pryzmat pewnych bardzo trudnych, bolesnych wydarzeń, które miały miejsce, i które oczywiście są ważne. Nie można się od nich ani odcinać, ani o nich nie mówić. Natomiast boli mnie trochę to, że bardzo często media (...) takich obrazów potrzebują. Żałuję bardzo, że nie przebija się do mediów ten pozytywny obraz Kościoła, który w moim odczuciu jest gigantyczny, jest wielki, jest wspaniały” (Aneks, XVI, 1); „Będąc na tym stanowisku, chciałbym pokazać Kościół w całej pełni, a nie tylko jego grzechy, słabości i popełniane błędy, które są ewidentne i których pod żadnym pozorem nie wolno wybielać ani usprawiedliwiać. Jednak opierając się tylko na przekazie medialnym, można odnieść wrażenie, że w Kościele nie dzieje się nic dobrego, a przecież wiemy, że to nie jest prawda” (Aneks, XVII, 2); „Media kierują się tym, że na pierwszej stronie musi być katastrofa, krew, przemoc, coś, co bije po oczach. Rzeczy dobre są wykuwane w ciszy, w samotności, bardzo często w wielkim wyrzeczeniu, w pracy. I to jest niemedialne. Nie wiem, jak to przeskoczyć, bo to trudna rzecz (...). Bardzo zależy mi na tym, żebyśmy jako dziennikarze nie tylko tropili grzech, ale także pokazywali dobro” (Aneks, XVII, 13).

²⁶⁸⁰ „Jeśli chodzi o wojnę, to warto zauważyć, że szeroki temat ogromnej pracy i wielkiego zaangażowania Kościoła w pomoc Ukraińcom niestety nie został przez większość mediów w ogóle zauważony” (Aneks, VIII, 59).

- 6) trudności²⁶⁸¹ związane z komentowaniem w mediach wydanego w sierpniu 2020 roku *Stanowiska Konferencji Episkopatu Polski w kwestii LGBT+*²⁶⁸²;
- 7) rzutujące na relacje RP KEP z dziennikarzami ograniczenia pandemiczne²⁶⁸³;
- 8) trudności finansowe²⁶⁸⁴;
- 9) braki infrastrukturalne i kadrowe²⁶⁸⁵.

Do kwestii najbardziej usprawniających swoją pracę na stanowisku rzecznika KEP o. Gęsiak odnosi się w następujących słowach: „To, co najbardziej usprawnia pracę to bez wątpienia ludzie. Od strony informacji wewnętrznej Kościoła to rzecznicy diecezjalni, natomiast od strony zewnętrznej są to regularne spotkania z dziennikarzami. Największym usprawnieniem i pomocą są nie sprawy techniczne ani nawet finansowe, ale kontakty i relacje osobiste. To sprawa najważniejsza, choć jednocześnie nierzadko najtrudniejsza”²⁶⁸⁶.

Jeśli chodzi o obszar nowości wypracowanych przez o. Gęsiaka jako rzecznika KEP oraz podległe mu biuro prasowe, na podstawie wypowiedzi zarówno samego zainteresowanego, jak też jego przełożonego, należy uwzględnić w nim szczególnie:

- 1) rozpoczęcie przez RP KEP regularnych, cotygodniowych spotkań z dziennikarzami²⁶⁸⁷;

²⁶⁸¹ O. Gęsiak odnosi się do dokumentu w słowach: „Dokument księży biskupów o LGBT+ jest dokumentem długim i złożonym, ale to dlatego, że trzeba było bardzo dokładnie i precyzyjnie wszystko wyjaśnić, bo sprawa jest dosyć skomplikowana i nie ma tutaj w ogóle żadnej wątpliwości. On musiał być tak zrobiony. Natomiast, rzeczywiście, patrząc na tytuł i na to, co łatwo z niego wyciągnąć, okazało się, że nie zawsze wyciągano to, co jest rzeczywiście zawarte w tym dokumencie. Skupiano się na pewnych wyciętych sformułowaniach. Zauważyłem to przynajmniej w przeglądzie prasy i mediów, który robiłem. To jest jakiś słaby punkt. Tu rzeczywiście chyba potrzeba większej inicjatywy z naszej strony, może i z mojej strony, żeby przekaz tego typu trudnych treści – bardzo ważnych, uważam – docierał do ludzi w sposób zrozumiały, prosty, jasny i klarowny” (Aneks, XVI, 3); „Wspomniany tutaj dokument o LGBT jest bardzo trudny, przeczytałem go i nie do końca wszystko rozumiem, bo nie jestem bioetykiem ani specjalistą w dziedzinie teologii moralnej, więc nie potrafię wyjaśnić wszystkich szczegółów” (Aneks, XVII, 5); „Moim zadaniem jest prezentowanie opinii publicznej tego, co zrobiło i postanowiło kolegium biskupów. Jeżeli zdecydowali, że taki dokument jest dobry, to ja mam obowiązek go przedstawić. Nie ode mnie zależy, czy ten tekst będzie tak czy inaczej wyglądał” (Aneks, XVII, 7).

²⁶⁸² Por. *Stanowisko Konferencji Episkopatu Polski w kwestii LGBT+*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 64-84.

²⁶⁸³ „Niestety sfera moich bezpośrednich kontaktów z dziennikarzami była mocno poturbowana przez pandemię (...). Pierwsze półtora roku mojej pracy było czasem, w którym spotkania nie były możliwe praktycznie wcale: nie tylko nieoficjalnie, ale nawet oficjalnie. Czas restrykcji, w którym nawet na konferencje prasowe w siedzibie sekretariatu KEP trzeba było wprowadzać ograniczoną liczbę dziennikarzy, nie przysłużył się budowaniu kontaktów” (Aneks, VIII, 32).

²⁶⁸⁴ „Brakuje nam wielu rzeczy, co zwykle związane jest z finansami (...). Wszystko wiąże się z finansami, to jest chyba największa dolegliwość, na którą nie mam recepty i nikt na razie nie potrafi mi pomóc” (Aneks, VIII, 57).

²⁶⁸⁵ „Brakuje nam wielu rzeczy (...). Brakuje w budynku Sekretariatu KEP profesjonalnej sali prasowej, wyposażenia i przede wszystkim etatów” (Aneks, VIII, 57).

²⁶⁸⁶ Aneks, VIII, 56.

²⁶⁸⁷ Odnosząc się do kadencji o. Gęsiaka na stanowisku RP KEP, obecny przełożony RP KEP, SG KEP bp Miziński stwierdza: „We wskazanym okresie nowym rozwiązaniem są regularne spotkania rzecznika KEP z dziennikarzami” (Aneks, IV, 27). Por. Aneks, VIII, 58.

- 2) rozpoczęcie przez RP KEP nieformalnych, zdalnych spotkań z rzecznikami diecezji i zakonów²⁶⁸⁸;
- 3) utworzenie kont urzędowych RP KEP w mediach społecznościowych²⁶⁸⁹: drugiego (jak wcześniej wspomniano) w historii konta na TT i pierwszego (jak wcześniej wspomniano) konta na FB;
- 4) wejście w życie instrukcji KEP pt. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*²⁶⁹⁰ z 2021 roku²⁶⁹¹;
- 5) towarzyszenie członkom KEP i obsługę medialną w czasie wizyty *Ad limina*²⁶⁹²;
- 6) wejście w życie *Dekretu ogólnego Konferencji Episkopatu Polski w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach*²⁶⁹³ z 2023 roku²⁶⁹⁴.

Przełożony o. Gęsiaka na stanowisku RP KEP odnosi się do jego dotychczasowej pracy w sposób jednoznacznie pozytywny²⁶⁹⁵.

5.1.3.5. Podsumowanie wybranych aspektów instytucjonalno-personalnych właściwych dotychczasowym rzecznikom prasowym Konferencji Episkopatu Polski

Na podstawie dokonanych dotychczas analiz należy skonstatować, iż zebrania plenarne, w czasie których KEP wybrała swoich dotychczasowych rzeczników to:

²⁶⁸⁸ Odnosząc się do kadencji o. Gęsiaka na stanowisku RP KEP, obecny przełożony RP KEP, SG KEP bp Miziński stwierdza: „Cyklicznie odbywają się również spotkania z rzecznikami diecezjalnymi” (Aneks, IV, 27). Por. Aneks, VIII, 58.

²⁶⁸⁹ „Rzeczywiście, wystartował mój *Twitter*, wystartował *Facebook* i bardzo gorąco wszystkich zapraszam do tego, żeby śledzić te portale” (Aneks, XVI, 4).

²⁶⁹⁰ *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 137-139.

²⁶⁹¹ Odnosząc się do kadencji o. Gęsiaka na stanowisku RP KEP, obecny przełożony RP KEP, SG KEP bp Miziński stwierdza: „Owoce [wprowadzonych przez o. Gęsiaka na stanowisku RP KEP regularnych, cotygodniowych spotkań z dziennikarzami, a także nieformalnych, zdalnych spotkań z rzecznikami diecezji i zakonów] jest zatwierdzenie przez Konferencję Episkopatu Polski dokumentu *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*” (Aneks, IV, 27).

²⁶⁹² Por. Aneks, VIII, 40.

²⁶⁹³ Por. https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2023/03/Dekret_Ogolny_KEP_ws_wystepowania_w_mediach_2023_03_30.pdf (21.05.2023).

²⁶⁹⁴ Odnosząc się do kadencji o. Gęsiaka na stanowisku RP KEP, obecny przełożony RP KEP, SG KEP bp Miziński stwierdza: „Owoce [wprowadzonych przez o. Gęsiaka na stanowisku RP KEP regularnych, cotygodniowych spotkań z dziennikarzami, a także nieformalnych, zdalnych spotkań z rzecznikami diecezji i zakonów] jest (...) wydanie *Dekretu ogólnego w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach* (Aneks, IV, 27).

²⁶⁹⁵ Por. Aneks, IV, 12, 25.

- 1) 295. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski obradujące w Pelplinie, w dniach 4-6. 06. 1998 roku;
- 2) 323. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski obradujące w Paradyżu-Gościkowie, w dniach 13-15. 06. 2003 roku;
- 3) 369. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski obradujące w Warszawie, w dniach 9-10. 06. 2015 roku;
- 4) 386. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski obradujące w Częstochowie, w dniach 27-29. 08. 2020 roku.

Kwestia informowania o fakcie rozpoczęcia bądź zakończenia kadencji rzecznika KEP w oficjalnych komunikatach z zebrań plenarnych KEP publikowanych w *Aktach Konferencji Episkopatu Polski* prezentuje się w sposób następujący:

- 1) odnośnie do o. A. Schulza:
 - a) informowano o rozpoczęciu kadencji²⁶⁹⁶;
 - b) nie informowano o zakończeniu kadencji²⁶⁹⁷;
- 2) odnośnie do ks. J. Klocha:
 - a) nie informowano o rozpoczęciu kadencji²⁶⁹⁸;
 - b) informowano o zakończeniu kadencji²⁶⁹⁹;
- 3) odnośnie do ks. P. Rytla-Andrianika:
 - a) informowano o rozpoczęciu kadencji²⁷⁰⁰;
 - b) nie informowano o zakończeniu kadencji²⁷⁰¹;
- 4) odnośnie do o. L. Gęsiaka:
 - a) nie informowano o rozpoczęciu kadencji²⁷⁰².

Ponadto, kwestia informowania o fakcie rozpoczęcia bądź zakończenia kadencji rzecznika KEP w innych (niż komunikaty z zebrań plenarnych KEP) dokumentach

²⁶⁹⁶ Por. Komunikat z 295. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 2/1998, s. 49-50.

²⁶⁹⁷ Por. *Paradyż – Gościkowo: 323. Zebranie Plenarne (15. 06. 2003). Komunikat*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 9/2004, s. 58-59. Por. także: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/komunikat323_15062003.html (12. 05. 2023).

²⁶⁹⁸ Por. *Paradyż – Gościkowo: 323. Zebranie Plenarne (15. 06. 2003). Komunikat*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 9/2004, s. 58-59. Por. także: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/komunikat323_15062003.html (12. 05. 2023).

²⁶⁹⁹ Por. Komunikat z 369. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski (10.06.2015), w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 194-195.

²⁷⁰⁰ Por. Komunikat z 369. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski (10.06.2015), w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 194-195.

²⁷⁰¹ Por. Komunikat z 386. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski (29.08.2020), w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 126-127.

²⁷⁰² Por. Komunikat z 386. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski (29.08.2020), w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 126-127.

publikowanych w *Aktach Konferencji Episkopatu Polski* prezentuje się w sposób następujący:

- 1) opublikowano podziękowanie przewodniczącego KEP w związku z zakończeniem kadencji ks. Kłocha²⁷⁰³;
- 2) opublikowano uchwałę KEP²⁷⁰⁴ oraz dekret przewodniczącego KEP²⁷⁰⁵ w związku z rozpoczęciem kadencji ks. Rytla-Andrianika;
- 3) opublikowano uchwałę KEP²⁷⁰⁶ w związku z rozpoczęciem kadencji o. Gęsiaka.

Gdy idzie o charakteryzujące dotychczasowe kadencje rzeczników KEP kwestie formalne, należy zauważyć, iż:

- 1) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP został wybrany przez Zgromadzenie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski;
- 2) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP pełnił swój urząd w sposób sformalizowany;
- 3) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP był dyrektorem BP KEP;
- 4) żaden z dotychczasowych rzeczników KEP nie został odwołany z urzędu;
- 5) żaden z dotychczasowych rzeczników KEP nie zrezygnował z urzędu;
- 6) żaden z dotychczasowych rzeczników KEP nie pełnił urzędu przez formalnie rozpoczętą kolejną kadencję.

Jeśli chodzi o wybrane (istotne dla pełnienia urzędu) aspekty personalne właściwe dotychczasowym rzecznikom KEP należy stwierdzić, iż w dniu rozpoczęcia kadencji:

- 1) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP był osobą duchowną²⁷⁰⁷, w tym:
 - a) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadał sakrament święceń w stopniu prezbiteratu²⁷⁰⁸;

²⁷⁰³ Por. *Podziękowania Przewodniczącego KEP dla ks. dr. hab. Józefa Kłocha (30.06.2015)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 220-221.

²⁷⁰⁴ Por. *Uchwała nr 18/369/2015 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 9 czerwca 2015 r. w sprawie wyboru Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 65.

²⁷⁰⁵ Por. *Ks. dr Paweł Rytel-Andrianik – Rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski (9.06.2015)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 114.

²⁷⁰⁶ Por. *Uchwała nr 1/386/2020 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 27 sierpnia 2020 r. w sprawie wyboru Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020, s. 49-50.

²⁷⁰⁷ „Duchownym zostaje się przez przyjęcie diakonatu” (KPK, kan. 266 § 1). Jako że przynależność do stanu duchownego uzyskuje się poprzez przyjęcie sakramentu święceń w stopniu diakonatu, duchownymi są: diakoni, prezbiterzy oraz biskupi. Mianem prezbiterów dokumenty kościelne określają kapłanów, czyli duchownych posiadających sakrament święceń w stopniu drugim (w stopniu prezbiteratu). Każdy prezbiter jest duchownym, lecz nie każdy duchowny jest prezbiterem.

²⁷⁰⁸ „Sakrament święceń (...) obejmuje (...) trzy stopnie: episkopat, prezbiterat i diakonat” (KKK, 1536); „Święceniami są: biskupstwo, prezbiterat i diakonat” (KPK, kan. 1009 § 1). Wobec tego warto podsumować, iż: biskup to duchowny posiadający sakrament święceń w stopniu trzecim (w stopniu episkopatu); kapłan to duchowny posiadający sakrament święceń w stopniu drugim (w stopniu

- b) żaden z dotychczasowych rzeczników KEP nie był członkiem KEP (biskupem);
 - c) dwaj z dotychczasowych rzeczników KEP (o. Schulz i o. Gęsiak) byli kapłanami zakonnymi (w tym dwaj jezuitami);
 - d) dwaj z dotychczasowych rzeczników KEP (ks. Kloch i ks. Rytel-Andrianik) byli kapłanami diecezjalnymi (ks. Kloch kapłanem diecezji tarnowskiej, a ks. Rytel-Andrianik kapłanem diecezji drohiczyńskiej);
 - e) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP rozpoczął zlecone przez polski episkopat pełnienie urzędu RP KEP po wyrażonej uprzednio zgodzie swojego przełożonego w porządku inkardynacyjnym²⁷⁰⁹ (realizując obowiązek tzw. posłuszeństwa kanonicznego);
- 2) wiek każdego z dotychczasowych rzeczników KEP mieścił się w przedziale 38-56 lat, w tym:
- a) o. Schulz miał 46 lat;
 - b) ks. Kloch miał 44 lata;
 - c) ks. Rytel-Andrianik miał 39 lat;
 - d) o. Gęsiak miał 55 lat;
- 3) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadał stopień naukowy doktora;
- 4) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadał doświadczenie medialne²⁷¹⁰.

prezbiteratu); diakon to duchowny posiadający sakrament święceń w stopniu diakonatu. Ponadto warto nadmienić, iż kapłanów (prezbiterów) diecezjalnych nazywa się księżmi, a kapłanów (prezbiterów) zakonnych określa się mianem ojców.

²⁷⁰⁹ „Każdy duchowny powinien być inkardynowany albo do jakiegoś Kościoła partykularnego lub do prałatury personalnej, albo do jakiegoś instytutu życia konsekrowanego lub do jakiegoś stowarzyszenia, które posiada tę zdolność, tak że nie może być duchownych nikomu niepodlegających, czyli tułaczy” (KPK, kan. 265); „Duchownym zostaje się przez przyjęcie diakonatu, uzyskując inkardynację do Kościoła partykularnego lub prałatury personalnej, do posługi których zostało się promowanym” (kan. 266 § 1). Inkardynacja to, mówiąc najogólniej, przynależność (przypisanie, przyporządkowanie) duchownego do diecezji, zakonu bądź prałatury personalnej, warunkująca wymagane od niego posłuszeństwo kanoniczne względem przełożonego struktury, do której jest inkardynowany.

²⁷¹⁰ Posiadanie w dniu rozpoczęcia kadencji doświadczenia medialnego przez każdego z dotychczasowych rzeczników KEP potwierdzają następujące stwierdzenia:

- 1) w odniesieniu do o. Schulza: „Na początku lat 90. XX wieku, m. in. z bp. Chrapkiem prowadziliśmy u jezuitów na Rakowieckiej w Warszawie pięcioletni kurs dla rzeczników ruchów oraz osób z ruchów przygotowujących się do pracy w mediach” (Aneks, V, 1);
- 2) w odniesieniu do ks. Klocha: „Ks. Józef od samego początku był bardzo zainteresowany komputeryzacją i szybko stał się fachowcem w tej dziedzinie” (Aneks, II, 9); „Ks. Józef był profesjonalistą, specjalistą w kwestiach akademickich, a także doskonałym praktykiem z wieloletnim doświadczeniem. Był przecież także jednym ze współzałożycieli *Opoki*, a później w bardzo konkretny sposób pracował nad rzeczywistością informatyzacji KEP” (Aneks, III, 17);
- 3) w odniesieniu do ks. Rytla-Andrianika: „Jestem dziennikarzem. Dużo piszę” (Aneks, XIV, 3); „Współpracuję z różnymi mediami (...) jestem otwarty na wszystkie media. Nie wykluczam nikogo” (Aneks, XIV, 8); „Sam jestem dziennikarzem! Dziennikarzy bardzo kocham. Wiem jak trudna, ale i szczególnie to praca. Tak czy inaczej: nie wychodzę ze swojego żywiołu” (Aneks, XV, 17);

Ponadto, należy zauważyć, iż:

- 1) w BP KEP kierowanym przez każdego z dotychczasowych rzeczników KEP pracowały osoby świeckie;
- 2) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP został przez swojego przełożonego (SG KEP) oceniony w sposób jednoznacznie pozytywny;
- 3) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP za kwestię najbardziej usprawniającą jego pracę uważa zasoby ludzkie (wsparcie konkretnych osób oraz wagę osobistych z nimi relacji)²⁷¹¹.

5.2. Urząd rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski w perspektywie dokumentów KEP

W niniejszym podrozdziale dokonamy analizy treści wszystkich dokumentów KEP odnoszących się do urzędu RP KEP zarówno pod kątem jego istoty, jak również określającej go nazwy. Dokonamy także syntezy czynników rudymenarnych dla urzędu w perspektywie tych dokumentów KEP, które obowiązują obecnie. Nadmienimy, iż przez istotę urzędu RP KEP rozumiemy te czynniki, które w swoich dokumentach sama instytucja KEP uznaje za konstytutywne dla urzędu RP KEP zarówno pod kątem instytucjonalnym, jak również operatywnym.

-
- 4) w odniesieniu do o. Gęsiaka: „W związku z przygotowaniem merytorycznym w dziedzinie mediów ks. dr. hab. Leszka Gęsiaka i długim stażem zawodowym, m. in. w *Radiu Watykańskim*, jego posługa jako rzecznika KEP jest realizowana z dużą autonomią” (Aneks, IV, 13); „Ja sam jestem dziennikarzem, więc ja rozumiem, jak to funkcjonuje” (Aneks, XVI, 1).

²⁷¹¹ Wszyscy dotychczasowi rzecznicy KEP (w sposób zaskakujący podobny) odnoszą się do tej kwestii w (przycieczonych już wcześniej) słowach:

- 1) o. Schulz: „Najważniejsze i najbardziej pomocne były dla mnie kontakty z ludźmi (...). Najważniejsze były nie sprzęty, ale ludzie. Ja zawsze stawiałem na ludzi” (Aneks, V, 25);
- 2) ks. Kloch: „Największym usprawnieniem dla mojej pracy zawsze były konkretne osoby, nie procedury, a właśnie osoby” (Aneks, VI, 85); „Najważniejsi byli ludzie. Nie sprzęt i nie Internet” (Aneks, VI, 89);
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Najbardziej usprawniający moją pracę byli zawsze ludzie (...). Zatem: współpracownicy, sekretarz generalny i dziennikarze, czyli po prostu konkretni ludzie” (Aneks, VII, 33);
- 4) o. Gęsiak: „To, co najbardziej usprawnia pracę to bez wątpienia ludzie (...). Nie sprawy techniczne ani nawet finansowe, ale kontakty i relacje osobiste” (Aneks, VIII, 56).

5.2.1. Istota urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski w perspektywie dokumentów KEP

Na podstawie analizy dokumentów wewnętrznych KEP (szczególnie dotychczasowych jej statutów i regulaminów) należy stwierdzić, iż do roku 1995 nie funkcjonował w nich żaden zapis dotyczący urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski. Kwestię utworzenia urzędu RP KEP po raz pierwszy podniesiono w tekście *Statutu Konferencji Episkopatu Polski*²⁷¹² z roku 1995, jak już to zresztą wstępnie sygnalizowaliśmy w rozdziale poprzednim.

Kwestię istoty urzędu rzecznika KEP w perspektywie dokumentów KEP wydanych od roku 1995 można odtworzyć w następujący sposób:

- 1) poprzedni *Statut Konferencji Episkopatu Polski*²⁷¹³ z 1995 roku (w artykule nr 35) po raz pierwszy w historii dokumentów KEP podjął kwestię powołania rzecznika prasowego KEP (jednocześnie po raz pierwszy używając terminu „rzecznik Konferencji”): „Sekretarzowi generalnemu podlega Biuro prasowe, które przez rzecznika Konferencji, powołanego przez Zebranie plenarne, utrzymuje kontakty ze środkami społecznego przekazu i wydaje organ urzędowy Konferencji”²⁷¹⁴;
- 2) poprzedni *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski*²⁷¹⁵ z 1996 roku:
 - a) w punkcie nr 5 stwierdza: „Rzecznik Konferencji utrzymujący kontakty ze środkami przekazu oraz wszyscy wypowiadający się w imieniu Konferencji mają obowiązek zachować jej opinię”²⁷¹⁶;
 - b) w punkcie nr 32, nie odnosząc się bezpośrednio do urzędu rzecznika KEP, podejmuje kwestię sporządzenia i opublikowania komunikatu końcowego z Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski przez wyznaczoną grupę biskupów, co dziś jest zadaniem właściwym RP i BP KEP²⁷¹⁷;
 - c) w punkcie nr 51, nie odnosząc się bezpośrednio do urzędu rzecznika KEP, podejmuje kwestię sporządzenia i opublikowania komunikatu prasowego

²⁷¹² Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 7-12.

²⁷¹³ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 7-12.

²⁷¹⁴ *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 11.

²⁷¹⁵ Por. *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 21-30.

²⁷¹⁶ *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 21.

²⁷¹⁷ Por. *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 24.

z Sesji Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski przez prezydium KEP, co dziś jest zadaniem właściwym RP i BP KEP²⁷¹⁸;

d) w punkcie nr 63, nie odnosząc się bezpośrednio do urzędu rzecznika KEP, podejmuje kwestię ustanowienia urzędów sekretariatu KEP oraz określenia ich zadań: „Ustanowienie urzędów Sekretariatu i określenie ich zadań należy do Sekretarza Generalnego Konferencji. Podlegają one prawnie Sekretarzowi Generalnemu, który nimi kieruje”²⁷¹⁹. To właśnie na mocy tego przepisu utworzono po dwóch latach oficjalny urząd rzecznika KEP i powołano na to stanowisko jezuitę, o. A. Schulza;

3) *Regulamin Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*²⁷²⁰ z 1999 roku zawierający 19 paragrafów²⁷²¹ (wprowadzony *ad experimentum* na okres jednego roku²⁷²²) stwierdzał, iż rzecznik prasowy KEP:

- a) zostaje zatrudniony przez SG KEP na pełny etat²⁷²³ (w związku z tym: powinien mieć odpowiednie kompetencje²⁷²⁴; jest powoływany przez zebranie plenarne KEP za zgodą własnego przełożonego na podstawie zgłoszenia kandydatury przez SG KEP²⁷²⁵; składa przysięgę dyskrekcji²⁷²⁶; odpowiada przed SG KEP²⁷²⁷ oraz KEP²⁷²⁸; prezentuje sprawozdania roczne²⁷²⁹; może być odwołany z ważnej przyczyny²⁷³⁰);
- b) jest dyrektorem BP KEP²⁷³¹ (mimo że dyrektorzy BP KEP z lat 1968-1998 byli powoływani na mocy adekwatnych dekretów posługujących się terminem uwzględniającym zadania dyrektorskie, to jednak w paragrafie nr 1

²⁷¹⁸ Por. *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 26.

²⁷¹⁹ *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 27.

²⁷²⁰ Obecny rzecznik KEP, o. Gęsiak wyjaśnia: „Zakres ogólny kompetencji rzecznika jest regulowany przez *Statut KEP* i *Regulamin KEP*. Pierwotnie próbę szczegółowego określenia zadań rzecznika podjęto w *Regulaminie Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski* z dnia 19 stycznia 1999 roku, jednak dokument ten został przyjęty *ad experimentum* jedynie na okres jednego roku. Po tym czasie dokument wygasł i nie przedłużono jego obowiązywania. Kompetencje rzecznika są wpisane do *Statutu KEP* oraz *Regulaminu KEP* i tak jest do dziś. Oczywiście szczegóły trzeba doprecyzowywać na bieżąco. Natomiast wszystkie kwestie praktyczne są ustalane z przewodniczącym oraz sekretarzem generalnym KEP i tak też było w moim przypadku” (Aneks, VIII, 3).

²⁷²¹ Por. Aneks, XVIII.

²⁷²² Por. Aneks, XVIII, § 19.

²⁷²³ Por. Aneks, XVIII, § 18.

²⁷²⁴ Por. Aneks, XVIII, § 2.

²⁷²⁵ Por. Aneks, XVIII, § 2.

²⁷²⁶ Por. Aneks, XVIII, § 2.

²⁷²⁷ Por. Aneks, XVIII, § 5, 9.

²⁷²⁸ Por. Aneks, XVIII, § 5.

²⁷²⁹ Por. Aneks, XVIII, § 3.

²⁷³⁰ Por. Aneks, XVIII, § 4.

²⁷³¹ Por. Aneks, XVIII, § 1.

- Regulaminu* po raz pierwszy w historii dokumentów KEP użyto terminu: „dyrektor biura prasowego KEP”²⁷³²);
- c) uczestniczy w zebraniach plenarnych KEP oraz w zebraniach innych gremiów KEP²⁷³³;
 - d) „We współpracy z Prezydium Konferencji, wypracowuje zasadnicze linie polityki informacyjnej Konferencji Episkopatu Polski”²⁷³⁴;
 - e) prezentuje w mediach działania, opinie i stanowiska KEP²⁷³⁵;
 - f) „troszczy się o właściwy obraz Kościoła w środkach przekazu”²⁷³⁶ (bezpośrednie nawiązanie do scharakteryzowanej w rozdziale pierwszym funkcji wizerunkowej rzecznika prasowego);
 - g) utrzymuje kontakty z: KAI; innymi mediami (*Regulamin* podkreśla, iż RP KEP utrzymuje kontakty ze wszystkimi mediami)²⁷³⁷; rzecznikami innych instytucji ekklezjalnych²⁷³⁸;
 - h) organizuje: konferencje prasowe²⁷³⁹; spotkania informacyjne i formacyjne dla środowiska dziennikarskiego²⁷⁴⁰;
 - i) udziela wywiadów radiowych i telewizyjnych²⁷⁴¹.
- 4) obowiązujące do roku 2023 *Normy Konferencji Episkopatu Polski dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*²⁷⁴² z 2004 roku:
- a) w sposób bezpośredni odnoszą się do urzędu rzecznika KEP wyłącznie w jednym (z dwudziestu jeden) punktów. W punkcie nr 9 czytamy: „Wypowiadając się w sprawach nauki katolickiej lub obyczajów, duchowni i zakonnicy winni pamiętać, że są powołani do głoszenia nauki Chrystusa, a nie własnych opinii. Dlatego zobowiązani są do wiernego przekazu katolickiej nauki, zgodnie z doktryną głoszoną przez Urząd Nauczycielski Kościoła. Powinni również respektować zdanie Konferencji Episkopatu

²⁷³² „[Rzecznik KEP] kieruje (...) Biurem Prasowym KEP, którego jest Dyrektorem” (Aneks, XVIII, § 1).

²⁷³³ Por. Aneks, XVIII, § 10-12.

²⁷³⁴ Aneks, XVIII, § 14.

²⁷³⁵ Por. Aneks, XVIII, § 1, 7, 8.

²⁷³⁶ Aneks, XVIII, § 1.

²⁷³⁷ Por. Aneks, XVIII, § 6.

²⁷³⁸ Por. Aneks, XVIII, § 15, 17.

²⁷³⁹ Por. Aneks, XVIII, § 13.

²⁷⁴⁰ Por. Aneks, XVIII, § 16.

²⁷⁴¹ Por. Aneks, XVIII, § 13.

²⁷⁴² Por. *Normy KEP dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 10/2005, s. 74-76.

- w kwestiach, które były przedmiotem jej oficjalnego stanowiska. Stanowisko Konferencji Episkopatu prezentuje jej rzecznik²⁷⁴³;
- b) w sposób pośredni odnoszą się do urzędu rzecznika instytucji eklezjalnej (stąd również do urzędu rzecznika KEP) w punkcie nr 11: „Nikt nie ma prawa przemawiać w imieniu Kościoła ani sugerować, że jest jego rzecznikiem, jeżeli nie został do tego zgodnie z prawem upoważniony”²⁷⁴⁴;
- 5) obowiązujący obecnie *Statut Konferencji Episkopatu Polski*²⁷⁴⁵ z 2009 roku:
- a) w sposób bezpośredni odnosi się do urzędu rzecznika KEP w dwóch artykułach: w artykule nr 9 (w rozdziale II pt. *Zebrania Konferencji*) stwierdza: „Zebranie plenarne (...) wybiera Rzecznika Konferencji Episkopatu”²⁷⁴⁶; w artykule nr 40 (w rozdziale V pt. *Sekretarz i Sekretariat KEP*) stwierdza: „Sekretarzowi Generalnemu podlega Biuro prasowe, kierowane przez Rzecznika Konferencji, wybranego przez Zebranie plenarne, utrzymującego kontakty ze środkami społecznego przekazu. Biuro prasowe wydaje organ urzędowy Konferencji”²⁷⁴⁷;
- b) w sposób pośredni odnosi się do urzędu rzecznika KEP w artykule nr 37 (w rozdziale V pt. *Sekretarz i Sekretariat KEP*), stwierdzając, iż sekretariat KEP m. in.: „sporządza protokoły Zebrań Rady Stałej, Zebrań plenarnych i Rady biskupów diecezjalnych; przekazuje program i materiały na Zebrania plenarne i Rady biskupów diecezjalnych członkom Konferencji (...); sporządza dokumenty na zlecenie Przewodniczącego; informuje inne Konferencje Episkopatów o działalności i dokumentach”²⁷⁴⁸, co jest zbiorem działań, w które (jak wykażemy w dalszej części rozdziału), angażuje się także RP KEP;
- 6) obowiązujący obecnie *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku w sposób bezpośredni odnosi się do urzędu rzecznika KEP w siedmiu paragrafach:

²⁷⁴³ *Normy KEP dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 10/2005, s. 75.

²⁷⁴⁴ *Normy KEP dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 10/2005, s. 75.

²⁷⁴⁵ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 14-19.

²⁷⁴⁶ *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 15.

²⁷⁴⁷ *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 18.

²⁷⁴⁸ *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 17-18.

- a) w paragrafie nr 5 pt. *Kontakty ze środkami społecznego przekazu* (w rozdziale II pt. *Zebranie plenarne*) stwierdza: „Rzecznik Konferencji, utrzymujący kontakty ze środkami przekazu, oraz wszyscy wypowiadający się w imieniu Konferencji mają obowiązek prezentować jej opinię”²⁷⁴⁹;
- b) w paragrafie nr 31 pt. *Komunikat końcowy* (w rozdziale II pt. *Zebranie plenarne*) stwierdza: „Komunikat końcowy, poddany dyskusji i zatwierdzeniu przez Zebranie, przygotowuje grupa Biskupów wyznaczonych przez Prezydium wraz z Rzecznikiem Konferencji”²⁷⁵⁰;
- c) w paragrafie nr 41 pt. *Komunikat* (w rozdziale III pt. *Rada biskupów diecezjalnych*) stwierdza: „Na zakończenie sesji Rady biskupów diecezjalnych może być opublikowany komunikat sporządzony przez wyznaczonych Biskupów z udziałem Rzecznika”²⁷⁵¹;
- d) w paragrafie nr 48 pt. *Wybory zarezerwowane Zebraniu plenarnemu* (w rozdziale IV pt. *Wybory*) stwierdza: „Zebraniu plenarnemu zarezerwowane są następujące wybory: (...) wybór Rzecznika”²⁷⁵²;
- e) w paragrafie nr 71 pt. *Wybór i kadencja Rzecznika* (w rozdziale VII pt. *Sekretariat*) stwierdza: „Rzecznika wybiera Zebranie plenarne na okres pięciu lat. Może on pełnić swoją funkcję przez kolejne kadencje”²⁷⁵³;
- f) w paragrafie nr 72 pt. *Zadania Rzecznika* (w rozdziale VII pt. *Sekretariat*) stwierdza: „Do zadań Rzecznika należy w szczególności: prezentowanie stanowiska Konferencji Episkopatu Polski; utrzymywanie bieżących kontaktów z dziennikarzami; pomoc dziennikarzom w dostępie do informacji o działalności Konferencji oraz jej gremiów statutowych; wspieranie Konferencji w kontaktach ze środkami społecznego przekazu; kierowanie pracą Biura Prasowego”²⁷⁵⁴;
- g) w paragrafie nr 73 pt. *Realizacja zadań* (w rozdziale VII pt. *Sekretariat*) stwierdza: „Powyższe zadania Rzecznik realizuje między innymi poprzez:

²⁷⁴⁹ Tekst *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁷⁵⁰ Tekst *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁷⁵¹ Tekst *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁷⁵² Tekst *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁷⁵³ Tekst *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁷⁵⁴ Tekst *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

wydawanie komunikatów i oświadczeń; organizowanie briefingu i konferencji prasowych; udzielanie wywiadów oraz wypowiedzi dla mediów krajowych i zagranicznych; współpracę z mediami oraz instytucjami kościelnymi i świeckimi”²⁷⁵⁵.

Ponadto, omawiany *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku odnosi się do urzędu rzecznika KEP również w sposób pośredni: w paragrafie nr 58 pt. *Komunikat końcowy* (w rozdziale V pt. *Rada stała*) stwierdza: „Na zakończenie sesji, decyzją uczestników, może być wydany komunikat. Tekst, zredagowany przez Prezydium, zatwierdza Rada Stała”²⁷⁵⁶. Jak wynika z naszych analiz, rzecznik KEP angażuje się w opisany w paragrafie nr 58 proces wydawania komunikatów na zakończenie sesji Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski²⁷⁵⁷.

- 7) obowiązująca obecnie instrukcja KEP pt. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*²⁷⁵⁸ z 2021 roku odnosi się do urzędu rzecznika KEP w dwóch punktach:
 - a) w punkcie nr 15: „Rzecznik prasowy diecezji powinien ściśle współpracować z rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski”²⁷⁵⁹;
 - b) w punkcie nr 16: „Do zadań własnych rzecznika prasowego diecezji (...) powinny więc należeć: (...) współpraca z rzecznikiem KEP”²⁷⁶⁰;
- 8) obowiązujący obecnie *Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach*²⁷⁶¹ z 2023 roku nie odnosi się do urzędu rzecznika prasowego KEP ani w sposób bezpośredni, ani też pośredni.

Na podstawie omówionych powyżej ośmiu dokumentów KEP należy zauważyć, iż w zakresie przepisów dotyczących rzecznika prasowego KEP, dokumenty

²⁷⁵⁵ Tekst *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁷⁵⁶ Tekst *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁷⁵⁷ Por. <https://episkopat.pl/en/komunikat-z-posiedzenia-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-2/> (12. 05. 2023).

²⁷⁵⁸ *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 137-139.

²⁷⁵⁹ *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 138.

²⁷⁶⁰ *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 138.

²⁷⁶¹ Por. <https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2023/03/Dekret-Ogolny-KEP-ws-wystepowania-w-mediach-2023-03-30.pdf> (21. 05. 2023).

obowiązujące obecnie nie zmieniają postanowień dokumentów obowiązujących poprzednio, a jedynie je realizują, uzupełniają, rozszerzają i doprecyzowują.

Odnosząc się do dokonanej powyżej prezentacji, należy stwierdzić, iż w świetle przepisów obowiązujących obecnie dokumentów Konferencji Episkopatu Polski, rudymenarne dla urzędu jej rzecznika prasowego są czynniki takie, jak:

- 1) w zakresie instytucjonalnym:
 - a) umocowanie w strukturach sekretariatu generalnego KEP²⁷⁶²;
 - b) podleganie sekretarzowi generalnemu KEP i wspomaganie go²⁷⁶³;
 - c) kierowanie biurem prasowym KEP na podstawie synchronizacji urzędu RP KEP z formalnie ustanowionym urzędem dyrektora BP KEP²⁷⁶⁴;
- 2) w zakresie kadencyjnym:
 - a) pełnienie urzędu na podstawie wyboru dokonanego przez Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski za pomocą głosowania²⁷⁶⁵;
 - b) trwanie jednej kadencji przez okres pięciu lat²⁷⁶⁶;
 - c) możliwość pełnienia kolejnych kadencji²⁷⁶⁷;
 - d) brak ograniczenia liczby kadencji²⁷⁶⁸;

²⁷⁶² Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 18.

²⁷⁶³ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 18.

²⁷⁶⁴ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 18. Por. także: paragraf nr 72 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski z 2009 roku* (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁷⁶⁵ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 15, 18. Por. także: paragrafy nr 48 i 71 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski z 2009 roku* (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁷⁶⁶ Por. Paragraf nr 71 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski z 2009 roku* (prywatne archiwum badawcze autora monografii). Por. także: K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 105.

²⁷⁶⁷ Por. Paragraf nr 71 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski z 2009 roku* (prywatne archiwum badawcze autora monografii). Por. także: K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 105.

²⁷⁶⁸ Jak wspomniano, brak limitu kadencji rzecznika KEP wynika z treści paragrafu nr 71 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski z 2009 roku*. Dotychczasowi przełożeni RP i BP KEP, sekretarze generalni KEP (od momentu wejścia w życie regulaminu) odnoszą się do tej kwestii w następujący sposób:

- 1) abp Budzik: „O ile w (...) statucie jest mowa o zależności BP KEP od SG KEP, o tyle w (...) regulaminie KEP, nad którym miałem pieczęć jako SG KEP, w paragrafie nr 71 znajdziemy zapis o tym, że rzecznik wybierany jest na okres 5 lat, ale może pełnić funkcję przez kolejne kadencje. I rzeczywiście limitu tych kadencji nie ma. W KEP najczęściej mamy do czynienia z limitem: przewodniczący różnych komisji, rad czy zespołów, zarząd KEP, ekonom KEP czy wreszcie SG KEP, mogą pełnić swoje funkcje maksymalnie przez dwie kadencje. Mamy jednak też pewne specyficzne aktywności, gdzie limitu kadencji się nie wskazuje. Jest tak choćby w przypadku niektórych delegatów KEP, jak np. delegat ds. Polonii, czy właśnie rzecznik. Ten brak limitu wynika z zamierzenia, by w strukturach episkopatu były także funkcje pomostowe, czyli łączące, spajające następujące po sobie kadencje. Chodzi o to, by zachować ciągłość w działaniach i sprawach, do których trzeba się długo przysposabiać i zdobywać doświadczenie. Pełnienie funkcji przewodniczącego czy sekretarza generalnego jest bardzo wymagające, dlatego zmiana po pięciu bądź dziesięciu latach, zarówno dla pełniącego tę funkcję, jak i dla całego gremium, wydaje się być korzystna. Natomiast wejście w specyfikę emigracji polskiej, czy w środowisko medialne, to są sprawy, do których trzeba być przygotowanym, gdzie buduje się siatkę kontaktów itp.,

- 3) w zakresie operatywnym:
 - a) reprezentowanie KEP oraz jej działań, stanowisk i opinii²⁷⁶⁹;
 - b) utrzymywanie kontaktów KEP z mediami oraz współpraca z nimi²⁷⁷⁰;
 - c) współpraca z rzecznikami prasowymi innych instytucji eklesjalnych²⁷⁷¹;
 - d) wydawanie z pomocą BP KEP *Akt Konferencji Episkopatu Polski*²⁷⁷²;
 - e) udział w procesie sporządzania i publikowania protokołów, komunikatów i dokumentów nt. zebrań i działań KEP oraz funkcjonujących w jej strukturach gremiów²⁷⁷³.

Na podstawie analizy omówionych powyżej dokumentów KEP należy zauważyć dodatkowo, iż:

- 1) KEP nie wymaga od własnego rzecznika bycia osobą duchowną²⁷⁷⁴;
- 2) KEP nie formułuje wymogów co do wieku i płci swojego rzecznika;
- 3) KEP odnosząc się w swoich dokumentach do czynników takich, jak: umocowanie instytucjonalne, kadencja, obowiązki, zadania oraz narzędzia pracy rzecznika KEP, nie podejmuje kwestii cech i kompetencji rzecznika KEP;

a te specyficzne obszary nie są już tak oczywiste dla każdego odpowiedzialnego. Stąd, jeśli ktoś dobrze pełni wspomniane funkcje, to daje się mu szansę kontynuowania. A poza tym, jak powiedziałem, gdy dochodzi do zmian na stanowiskach z limitowaną kadencją, wówczas te specyficzne funkcje w pewnym sensie stabilizują pracę KEP” (Aneks, II, 2);

- 2) abp Polak: „Kadencje są, ale nie ma ograniczenia kadencji. Myślę, że to się wiąże z bardzo ogólnymi postanowieniami statutu KEP. Ten statut określa, że przewodniczący komisji KEP mogą pełnić swoje funkcje maksymalnie przez dwie kadencje. Nie dotyczy to jednak np. delegatów czy innych niektórych funkcji, jak np. właśnie rzecznika. Uważam to za słuszne, ponieważ gdy np. następuje zmiana przewodniczącego bądź sekretarza KEP czy też zmiana innych osób, które nie mogą być wybierane na trzecią kadencję, wówczas kontynuacja prac rzecznika i biura prasowego daje gwarancję pewnego rodzaju ciągłości polityki informacyjnej KEP, która, jak wiemy, jest w obecnych czasach sprawą coraz ważniejszą. Dzięki temu rozwiązaniu wyklucza się sytuację, w której w jednym momencie zmieniają się wszyscy odpowiedzialni za kwestie komunikacji i mediów w KEP. Pozwala to na pewnego rodzaju łagodne i płynne przejście między kolejnymi osobami na stanowiskach przydziałnych w KEP” (Aneks, III, 3);
- 3) bp Miziński: „Brak limitu kadencji rzecznika wynika z postanowień *Statutu KEP*. Nie jest to jednak dogmat i decyzją biskupów przy nowelizacji statutu jest możliwe wprowadzenie kadencyjności tego urzędu” (Aneks, IV, 2).

²⁷⁶⁹ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 17-18. Por. także: paragrafy nr 5 i 72 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski z 2009 roku* (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁷⁷⁰ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 18. Por. także: paragrafy nr 5, 72 i 73 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski z 2009 roku* (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁷⁷¹ Por. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 138. Por. także: paragraf nr 73 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski z 2009 roku* (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁷⁷² Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 18.

²⁷⁷³ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 17-18. Por. także: paragrafy nr 31, 41, 58 i 72 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski z 2009 roku* (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁷⁷⁴ Co objawiało się w praktyce m. in. wspomnianym wcześniej złożeniem przez bp. Liberego propozycji kandydowania na urząd rzecznika KEP świeckim dziennikarzom, kobiecie i mężczyźnie (por. Aneks, I, 4).

- 4) do realizacji zadań własnego rzecznika, KEP odnosi się wprost za pomocą (scharakteryzowanych przez nas w rozdziale pierwszym) właściwych rzecznictwu jako takiemu narzędzi wpisujących się w sfery zadaniowe *public relations* i *media relations*, szczególnie, gdy mowa o:
 - a) bliskiej współpracy z przełożonymi;
 - b) uczestnictwie w spotkaniach gremiów reprezentowanej instytucji;
 - c) wydawaniu komunikatów i oświadczeń;
 - d) organizowaniu *briefingów* i konferencji prasowych;
 - e) udzielaniu wywiadów;
 - f) współpracy z mediami krajowymi i zagranicznymi;
- 5) rzecznik KEP formalnie i bezpośrednio podlega SG KEP, natomiast z racji pełnienia funkcji w strukturach KEP podmiotem nadrzędnym względem jego urzędu jest także przewodniczący KEP;
- 6) charakteryzowany przez nas urząd rzecznika odnosi się do Konferencji Episkopatu Polski, a zatem pełniący ów urząd osoba jest formalnie rzecznikiem (posiadającej osobowość prawną) kolegalnej instytucji Konferencji Episkopatu Polski²⁷⁷⁵. Wobec tego rzecznik prasowy KEP nie jest formalnie rzecznikiem:
 - a) Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce²⁷⁷⁶;
 - b) jednostek administracyjnych polskiego Kościoła (metropolii, diecezji, regionów, dekanatów czy parafii);
 - c) przewodniczącego KEP;
 - d) sekretarza generalnego KEP;
 - e) prezydium KEP;
 - f) rady stałej KEP;
 - g) rady biskupów diecezjalnych KEP;
 - h) pojedynczych gremiów KEP;
 - i) pojedynczych członków KEP (pojedynczych biskupów).

²⁷⁷⁵ Poprzedni przełożony RP i BP KEP, SG KEP abp Polak odnosi się do tej kwestii w słowach: „Rzecznik [KEP] (...) jest rzecznikiem KEP: nie sekretarza KEP, nie przewodniczącego KEP, nie prezydium KEP, ale konferencji episkopatu, czyli zgromadzenia ogółu polskich biskupów” (Aneks, III, 56).

²⁷⁷⁶ Choć rzecznik KEP nie jest formalnie rzecznikiem Kościoła w Polsce, to jednak (w związku z pełnieniem przez niego funkcji wizerunkowej, do czego nawiążemy w dalszej części rozdziału), niejednokrotnie jest on nazywany „twarzą Kościoła w Polsce”, zarówno przez polskich biskupów (por. *Podziękowania Przewodniczącego KEP dla ks. dr. hab. Józefa Klocha (30.06.2015)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 220-221), jak również przedstawicieli świata mediów (por. Aneks, XIII, 5).

5.2.2. Nazwa urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski w perspektywie dokumentów KEP

Istotnego doprecyzowania domaga się także sama nazwa badanego przez nas urzędu. Mianowicie, żaden z ośmiu charakteryzowanych powyżej dokumentów KEP odnoszących się (bezpośrednio bądź pośrednio) do urzędu jej rzecznika i biura prasowego nie stosuje terminu „rzecznik prasowy”, a jedynie „rzecznik” (podczas gdy termin „biuro prasowe” pojawia się każdorazowo). Zauważmy, iż:

- 1) poprzedni *Statut Konferencji Episkopatu Polski*²⁷⁷⁷ z 1995 roku odnosząc się do rzecznika używa terminu „rzecznik Konferencji”;
- 2) poprzedni *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski*²⁷⁷⁸ z 1996 roku wspomina o rzeczniku używając terminu „rzecznik Konferencji”;
- 3) *Regulamin Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*²⁷⁷⁹ z 1999 roku posługuje się terminami „rzecznik KEP” oraz „rzecznik Konferencji Episkopatu Polski”;
- 4) obowiązujące do roku 2023 *Normy Konferencji Episkopatu Polski dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*²⁷⁸⁰ z 2004 roku wspominają o rzeczniku w słowach „rzecznik Konferencji Episkopatu”;
- 5) obowiązujący obecnie *Statut Konferencji Episkopatu Polski*²⁷⁸¹ z 2009 roku stosuje terminy „rzecznik Konferencji Episkopatu” oraz „rzecznik Konferencji”;
- 6) obowiązujący obecnie *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku używa terminów „rzecznik” oraz „rzecznik Konferencji”;
- 7) obowiązująca obecnie instrukcja KEP pt. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*²⁷⁸² z 2021 roku wspomina o współpracy rzeczników diecezjalnych z rzecznikiem episkopatu, nazywając go „rzecznikiem KEP” i „rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski”. Uwagę zwraca fakt, iż w dokumencie tym, dla określenia urzędu rzecznika episkopatu

²⁷⁷⁷ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 7-12.

²⁷⁷⁸ Por. *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998, s. 21-30.

²⁷⁷⁹ Por. Aneks, XVIII.

²⁷⁸⁰ Por. *Normy KEP dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 10/2005, s. 74-76.

²⁷⁸¹ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 14-19.

²⁷⁸² *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 137-139.

używa się terminu „rzecznik”, natomiast analogiczny urząd pełniony w diecezji określa się mianem „rzecznika prasowego”. Wydaje się, iż zauważalna rozbieżność terminologiczna nie jest tu podyktowana żadnym innym względem, jak jedynie dążeniem do konsekwentnego stosowania nazewnictwa urzędu rzecznika KEP zgodnego z terminem przyjętym u początku funkcjonowania urzędu, co ma zapewne swoje pozytywne aspekty, gdy idzie o jednoznaczność wewnętrznych aktów prawnych episkopatu oraz o spójność terminologiczną wytwarzanych przez niego dokumentów;

- 8) obowiązujący obecnie *Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach*²⁷⁸³ z 2023 roku, nie odnosząc się do urzędu rzecznika prasowego KEP ani w sposób bezpośredni, ani też pośredni, nie używa żadnych określających omawiany urząd terminów.

Mimo że, jak widać, osoby pełniącej urząd własnego rzecznika Konferencja Episkopatu Polski ani razu nie nazywa „rzecznikiem prasowym”, a jedynie „rzecznikiem”, to na podstawie poczynionych dotychczas refleksji należy jednak zauważyć, iż badany przez nas urząd (określany przez episkopat mianem „rzecznika”, „rzecznika Konferencji”, „rzecznika Konferencji Episkopatu”, „rzecznika Konferencji Episkopatu Polski” czy „rzecznika KEP”), wyczerpuje znamiona właściwe urzędowi, który w literaturze naukowej²⁷⁸⁴ i branżowej²⁷⁸⁵, a także w przekazach medialnych²⁷⁸⁶ (w tym katolickich²⁷⁸⁷) określany jest terminem „rzecznik prasowy”.

²⁷⁸³ Por. https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2023/03/Dekret_Ogolny_KEP_ws_wystepowania_w_mediach_2023_03_30.pdf (21. 05. 2023).

²⁷⁸⁴ Terminem „rzecznik prasowy konferencji episkopatu” (w liczbie mnogiej) posługuje się np. M. Przybysz (por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 131).

²⁷⁸⁵ Terminem „rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski” posługuje się np. Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich (por. <https://sdp.pl/nowy-rzecznik-prasowy-konferencji-episkopatu-polski/> [19. 05. 2023]).

²⁷⁸⁶ Terminem „rzecznik prasowy Episkopatu” posługuje się np. portal *Wirtualne Media* (por. <https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/episkopat-rzecznik-prasowy-ks-leszek-gesiak-nowy-zamiast-ks-pawel-rytel-andrianik> [19. 05. 2023]), a terminem „rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski” posługują się np.: portal *RMF24* (por. https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-ks-pawel-rytel-andrianik-nowy-rzecznik-konferencji-episkopat.nId,1832091#crp_state=1 [19. 05. 2023]) oraz portal *Wprost* (por. <https://www.wprost.pl/499878/ks-jozef-kloch-przestal-byc-rzecznikiem-kep.html> [19. 05. 2023]). Warto zauważyć, iż na określenie urzędu rzecznika KEP, przywołane w niniejszym przypisie media stosują w swoich przekazach zarówno terminy: „rzecznik prasowy”, jak również „rzecznik” w różnorodnych, adekwatnych wariantach.

²⁷⁸⁷ Terminu „rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski” używa np. portal *Przewodnik Katolicki* (por. <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2015/Przewodnik-Katolicki-24-2015/Wiara-i-Kosciol/Ogniwo-w-moscie-ktory-laczy> [19. 05. 2023]). Terminem „rzecznik prasowy KEP” posługują się

Nadmieńmy, iż zarówno w przekazach medialnych, jak też w tekstach medioznawczych, niejednokrotnie używa się, rzecz jasna, terminu „rzecznik”, jednak stosuje się go wówczas naprzemiennie z terminem „rzecznik prasowy” (stanowiącym jego synonim i skrót, a nie określającym odrębny urząd o odmiennym od niego charakterze). Z tych też powodów uznaliśmy, iż sam fakt swoistej hermetyczności terminologicznej kilku zaledwie (jakkolwiek źródłowych) dokumentów Konferencji Episkopatu Polski zdaje się nie stanowić dostatecznego argumentu za odstąpieniem od (zauważalnego zapewne) stosowania w tytule i treści niniejszej monografii właściwego badanemu przez nas urzędowi terminu „rzecznik prasowy”, stosowanego zresztą przez znakomitą większość opracowań naukowych i branżowych oraz przekazów medialnych. Stąd też, jak zapowiadaliśmy we wstępie dysertacji, zarówno w odniesieniu do rzecznika prasowego jako takiego, jak również dla określenia badanego przez nas urzędu, stosujemy w prezentowanej rozprawie terminy „rzecznik” i „rzecznik prasowy”.

5.3. Specyfika pracy rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Zgodnie z zapowiedzią dokonaną na początku niniejszego rozdziału, rozpoczynający się w tym miejscu podrozdział stanowi kulminacyjne miejsce prezentowanej monografii. Naszym zamierzeniem jest dokonanie w nim dogłębnego scharakteryzowania specyfiki pracy rzecznika prasowego KEP pod kątem właściwych jej aspektów instytucjonalnych i funkcjonalnych.

5.3.1. Rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski wobec przełożonych w strukturach KEP

Analizując funkcjonowanie rzecznika KEP pod względem strukturalnych aspektów dotyczących jego powiązań z przełożonymi, zgłębnimy zagadnienia takie, jak podległość administracyjna, współpraca, autonomia, konflikty z przełożonymi oraz ewaluacja działań RP KEP.

np. portal KAI (por. <https://kair.ekai.pl/depesza/563676/show> [19. 05. 2023]), portal *Gość Niedzielny* (por. <https://zgg.gosc.pl/doc/5252174.Kosciol-w-mediach-spolecznościowych> [19. 05. 2023]) oraz biuro prasowe Jasnej Góry, przytaczając zresztą słowa samego rzecznika prasowego KEP (por. <https://twitter.com/JasnaGoraNews/status/1268267869973942277> [19. 05. 2023]). Warto dodać, iż (podobnie jak w przypadku przywołanych w powyższym przypisie przekazów medialnych) we wspomnianych tu przekazach medialnych, w odniesieniu do badanego przez nas urzędu stosuje się naprzemiennie i synonimicznie terminy: „rzecznik prasowy” oraz „rzecznik”.

5.3.1.1. Podległość rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski wobec przełożonych w strukturach KEP

Jak wspomniano, zgodnie z obowiązującymi dokumentami KEP, zarówno urząd rzecznika KEP, jak i kierowane przez niego biuro prasowe, strukturalnie umocowane są w sekretariacie generalnym KEP, podlegając bezpośrednio sekretarzowi KEP. Dotychczasowi przełożeni RP i BP KEP, sekretarze generalni KEP, zwracają uwagę na pozytywne aspekty takiego rozwiązania:

- 1) abp Budzik: „Zależność podkreślona w statucie nie jest tylko teorią, ale chodzi o realne zakorzenienie funkcji rzecznika i biura głęboko w strukturze KEP, której służą i podlegają, oraz której są integralną częścią. Teoretycznie obsługę medialną można by było przecież zlecać jakimś podmiotom zewnętrznym, ale w statucie chodziło właśnie o to, by podkreślić, że BP KEP z rzecznikiem na czele nie tylko wykonują jakiś zakres pracy dla KEP, ale że są od niego zależne i współtworzą jego sekretariat”²⁷⁸⁸;
- 2) abp Polak: „Wspomniana podległość rzecznika wobec sekretarza KEP wynika z bardzo praktycznej racji. Takiej mianowicie, że za codzienną pracę KEP, wg statutu, odpowiada prezydium KEP, na czele którego stoi przewodniczący KEP, który na co dzień nie rezyduje w Warszawie. Jediną osobą wchodzącą w skład prezydium KEP, która na stałe rezyduje w stolicy jest sekretarz generalny KEP. Rzecznik również pracuje w Warszawie, stąd owa podległość rzecznika sekretarzowi usprawnia pracę obu stron: biura prasowego i prezydium, które w sprawach tak dynamicznych, jak medialne, powinny mieć ze sobą kontakt bezpośredni i codzienny”²⁷⁸⁹;
- 3) bp Miziński: „Biuro prasowe, jak i inne urzędy oraz biura sekretariatu podlegają sekretarzowi generalnemu, ponieważ są powołane w celu wspierania KEP i jej przewodniczącego w wykonywaniu zadań statutowych”²⁷⁹⁰; „Sekretarz KEP koordynuje pracę KEP na bieżąco, każdego dnia, zarówno w odniesieniu do prezydium, jak również wobec poszczególnych biskupów diecezjalnych oraz poszczególnych sekcji wchodzących w skład KEP, w tym również biura prasowego i rzecznika (...). Takie ustawienie sprawy przez statut jest

²⁷⁸⁸ Aneks, II, 1.

²⁷⁸⁹ Aneks, III, 1.

²⁷⁹⁰ Aneks, IV, 1.

podyktowane racjami praktycznymi i wynika ze sprawdzonej praktyki maksymalizacji usprawniania pracy”²⁷⁹¹;

Należy zauważyć, iż (z racji podkreślonej przez sekretarzy KEP funkcji zarządczej przewodniczącego KEP) rzecznik prasowy KEP, podlegając w swoich działaniach bezpośrednio pod sekretariat KEP, podlega w praktyce także przewodniczącemu KEP. Ową zależnościową dwoistość dotychczasowi rzecznicy KEP charakteryzują w słowach:

- 1) o. Schulz: „Konsultowałem wszystko z bp. Liberą jako moim bezpośrednim przełożonym oraz z kard. Glempem”²⁷⁹²;
- 2) ks. Kloch: „Na co dzień, instytucjonalnie podlegałem bezpośrednio sekretarzowi KEP, ale także – co oczywiste – przewodniczącemu KEP”²⁷⁹³;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Jako rzecznik podlegałem bezpośrednio SG KEP, ale w kwestiach ważniejszych miała oczywiście miejsce współpraca z przewodniczącym KEP. Abp Gądecki przyjeżdżał do Warszawy co dwa tygodnie i wtedy odbywały się nasze konsultacje, nagrania wywiadów itp. Na co dzień współpracowałem głównie z SG KEP”²⁷⁹⁴;
- 4) o. Gęsiak: „Formalnie moim przełożonym w stosunku pracy jest sekretarz generalny KEP, ponieważ jestem zatrudniony w sekretariacie KEP jako jego pracownik. Natomiast z tej racji, że pracuję w KEP i dla KEP, moim przełożonym jest także przewodniczący KEP”²⁷⁹⁵.

Scharakteryzowany przez sekretarzy i rzeczników KEP sposób umocowania instytucjonalnego urzędu rzecznika KEP zdaje się uwzględniać możliwość spełniania przez SG KEP funkcji *sui generis* pośrednika pomiędzy rzecznikiem KEP a przewodniczącym KEP. Z naszych badań wynika jednak, iż dotychczasowi sekretarze generalni KEP będący przełożonymi RP KEP i BP KEP na ogół nie spełniali takiej funkcji, chyba że w przypadku kwestii najważniejszych²⁷⁹⁶.

²⁷⁹¹ Aneks, IV, 2.

²⁷⁹² Aneks, V, 3.

²⁷⁹³ Aneks, VI, 9.

²⁷⁹⁴ Aneks, VII, 3.

²⁷⁹⁵ Aneks, VIII, 4.

²⁷⁹⁶ Na pytanie o pośredniczenie pomiędzy rzecznikiem KEP a przewodniczącym KEP, badani przez nas sekretarze generalni KEP odpowiedzieli:

- 1) abp Budzik: „Nigdy nie myślałem o swojej funkcji w ten sposób. Oczywiście zdarzały się sytuacje, w których przewodniczący zlecał mi jakieś zadanie podpadające pod obowiązki sekretariatu, a z kolei my jako pracownicy sekretariatu dzieliliśmy się obowiązkami w zależności od naszych kompetencji. Więc zdarzało się, że zlecałem coś rzecznikowi, natomiast nie miało to charakteru pośredniczenia między przewodniczącym i rzecznikiem, a było jedynie normlaną ścieżką działania (...). To wszystko zależało od ważności zagadnienia” (Aneks, II, 8);

5.3.1.2. Współpraca rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski z przełożonymi w strukturach KEP

Z naszych badań wynika, iż współpraca rzecznika KEP z sekretarzem KEP podyktowana była na ogół sprawami bieżącymi, opierając się na codziennym kontakcie doraźnym²⁷⁹⁷ oraz na cotygodniowych spotkaniach konsultacyjno-koordynacyjnych o charakterze regularnym:

- 1) abp Budzik: „Kiedy nie było sytuacji nadzwyczajnych, spotykaliśmy się każdego dnia w miejscu pracy. Omawialiśmy wszystko na bieżąco. Natomiast w sytuacjach konieczności, czas i miejsce nie grały roli: kontaktowaliśmy się albo telefonicznie, albo osobiście. Mieliśmy też obaj dobre relacje z przewodniczącym KEP, abp. Józefem Michalikiem”²⁷⁹⁸;
- 2) abp Polak: „Spotykaliśmy się co tydzień. Te środowe spotkania pozwalały na drożną, systemową pracę. Poza tym każdego dnia spotykaliśmy się zarówno w biurze, jak i przy posiłkach. To ważne, że rzecznik był obecny we wspólnocie pracowników sekretariatu KEP”²⁷⁹⁹; „W czasie pełnienia przeze mnie funkcji sekretarza generalnego KEP praktykowałem cotygodniowe spotkania z najbliższymi współpracownikami: kierownik biura, ekonom KEP, zastępca SG i właśnie rzecznik. Zasadniczym celem tych spotkań była koordynacja wszystkich zadań związanych z działaniem sekretariatu KEP. Udział rzecznika KEP w cotygodniowych naradach sekretariatu, czy w pracach nad redakcją konkretnych listów, gdzie gromadził się szerszy zespół, był każdorazowo okazją do tego, by rzecznik miał odniesienie do szerszego grona osób i przez to jeszcze lepiej czuł instytucję, w której pracuje, i którą reprezentuje”²⁸⁰⁰;

-
- 2) abp Polak: „Przez większość mojej kadencji jako SG KEP, przewodniczącym był Ks. Abp Józef Michalik. Przyjeżdżał do Warszawy na ogół co miesiąc na kilka dni. Wówczas omawialiśmy kwestie bieżące, także medialne (...). Można więc powiedzieć, że w kontekście kontaktu z przewodniczącym KEP w sprawach medialnych, między SG KEP a rzecznikiem KEP była zawsze zgodność. W sprawach dotyczących komunikacji i mediów przewodniczący nie był ograniczony do kontaktowania się wyłącznie z SG KEP bądź wyłącznie z rzecznikiem. Nie było konieczności pośredniczenia i nie pamiętam też, aby były sytuacje, w których SG KEP bądź rzecznik byłby w tym względzie czymkolwiek zaskoczony” (Aneks, III, 11);
 - 3) bp Miziński: „Tak, [niekiedy pełnię funkcję pośrednika] w zakresie odpowiadającym ważności spraw” (Aneks, IV, 7).

²⁷⁹⁷ „Z sekretarzem widuję się codziennie, ponieważ w budynku sekretariatu mamy biura blisko siebie. Wszystkie sprawy omawiamy na bieżąco, natomiast kwestie najważniejsze zawsze konsultujemy z przewodniczącym” (Aneks, VIII, 15); „Naturalnie, konsultacje z sekretarzem były na porządku dziennym” (Aneks, VI, 21).

²⁷⁹⁸ Aneks, II, 10.

²⁷⁹⁹ Aneks, III, 13.

²⁸⁰⁰ Aneks, III, 4.

- 3) bp Miziński: „W odniesieniu do wszystkich rzeczników KEP w codziennych warunkach współpraca polegała na regularnych, cotygodniowych spotkaniach oraz omawianiu na bieżąco aktualnych spraw i przygotowywaniu strategii działania”²⁸⁰¹.

W zakresie współpracy rzecznika KEP z przełożonym (SG KEP) należy dostrzec także realizację postulatu (podkreślanej co do nieodzowności) możliwości bezpośredniego dostępu rzecznika prasowego do przełożonego reprezentowanej przez niego instytucji, co podkreślają wszyscy dotychczasowi rzecznicy KEP:

- 1) o. Schulz: „Na co dzień wystarczały bezpośrednie kontakty z bp. Libera”²⁸⁰²;
- 2) ks. Kloch: „Przez całe 12 lat miałem dobry i bezpośredni kontakt z każdym z czterech sekretarzy generalnych i każdym z trzech przewodniczących (...). Do każdego z przewodniczących miałem bezpośredni dostęp”²⁸⁰³;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Wielką pomocą jest zawsze bezpośredni kontakt z sekretarzem generalnym”²⁸⁰⁴; „Najbardziej usprawniający (...) [był] bieżący i bezpośredni kontakt z sekretarzem generalnym KEP, bp. Arturem Mizińskim”²⁸⁰⁵;
- 4) o. Gęsiak: „Relacje z przełożonymi są bardzo dobre. Obaj zawsze odbierają moje telefony, a ja zawsze jestem do ich dyspozycji”²⁸⁰⁶.

Na fakt bezpośredniego dostępu rzecznika KEP do przełożonych zwracają uwagę także badani przez nas sekretarze generalni KEP²⁸⁰⁷.

Zagadnienie czynników u efektywniających ich współpracę z rzecznikami KEP charakteryzują oni z kolei w następujący sposób:

- 1) abp Budzik: „Naszą współpracę najbardziej usprawniały dwie okoliczności: to, że ks. Józef był profesjonalistą i to, że nadawaliśmy na jednej fali. Podobnie rozumieliśmy dobro Kościoła i aktualne zagrożenia. Obaj mieliśmy też zdrowy dystans do polityki, podkreślając autonomię państwa i Kościoła z otwartością na

²⁸⁰¹ Aneks, IV, 14.

²⁸⁰² Aneks, V, 3.

²⁸⁰³ Aneks, VI, 21.

²⁸⁰⁴ Aneks, VII, 8.

²⁸⁰⁵ Aneks, VII, 33.

²⁸⁰⁶ Aneks, VIII, 15.

²⁸⁰⁷ „Rzecznik natomiast nieraz kontaktował się bezpośrednio z przewodniczącym, a przewodniczący z rzecznikiem” (Aneks, II, 8); „Rzecznik zawsze miał do mnie bezpośredni dostęp i kontaktowaliśmy się ze sobą na bieżąco, gdy tylko któraś ze stron tego potrzebowała. Tak było szczególnie w sytuacjach pilnych czy kryzysowych” (Aneks, III, 6); „Rzecznik KEP zawsze miał też bezpośredni dostęp do przewodniczącego” (Aneks, III, 11).

współpracę dla dobra człowieka i społeczeństwa. Obaj też byliśmy otwarci na dziennikarzy i na nowe media”²⁸⁰⁸;

- 2) abp Polak: „Najważniejszą rzeczą, która usprawniała moją współpracę z BP KEP była kompetencja ks. Józefa Klocha jako rzecznika i jego autorytet wśród polskich biskupów. Jego profesjonalizm i zdolność szerokiego widzenia były nie do przecenienia. Często rozumieliśmy się bez słów i po prostu współmyśleliśmy. To było najbardziej usprawniające. Chcę podkreślić, że ja się nigdy za rzecznika nie wstydziłem. Wierzę, że on za mnie także (...). [Wśród dziennikarzy] cieszył się (...) pewną estymą”²⁸⁰⁹;
- 3) bp Miziński: „Współpraca SG z BP KEP (...) była i jest zasadniczo dobra, a usprawniają ją regularne kontakty i skuteczna komunikacja. Nie ma konieczności wprowadzania w tym zakresie poważnych zmian”²⁸¹⁰.

Z przytoczonych wypowiedzi wynika, iż w zakresie współpracy rzeczników KEP z przełożonymi w strukturach KEP, aspekty uważane przez SG KEP za najistotniejsze, wiążą się ze wspomnianymi w rozdziale pierwszym czynnikami takimi, jak synchronizacja poglądów, kompetencje branżowe oraz bezpośrednie i osobiste kontakty.

5.3.1.3. Autonomia działań rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Nasze badania pozwoliły nam dostrzec pewien zakres samodzielności decyzyjno-operatywnej w pracy rzecznika KEP. Do kwestii autonomii w pełnieniu własnych zadań, dotychczasowi rzecznicy KEP odnoszą się w następujący sposób:

- 1) o. Schulz: „W sprawach codziennych czy podstawowych, które nie wymagały konsultacji z przełożonymi, byłem oczywiście samodzielny i miałem pewną autonomię”²⁸¹¹;
- 2) ks. Kloch: „Mimo pewnej samodzielności w działaniach czy niezależności w podejmowanych decyzjach o charakterze mniej istotnym, żaden rzecznik instytucji nie jest autonomiczny, ponieważ nie przekazuje własnych opinii, ale stanowisko – w tym wypadku – Konferencji Episkopatu Polski”²⁸¹²;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Rzecznik jest utożsamiany z głosem episkopatu. Kiedy sekretarz bądź przewodniczący decydowali, bym sam podejmował w danej

²⁸⁰⁸ Aneks, II, 31.

²⁸⁰⁹ Aneks, III, 45.

²⁸¹⁰ Aneks, IV, 25.

²⁸¹¹ Aneks, V, 3.

²⁸¹² Aneks, VI, 19.

kwestii działania, to tak czyniłem i wówczas miałem autonomię w działaniu. Autonomia w wypowiedziach była obecna w tych przekazach, które dotyczyły spraw oczywistych, zgodnych z nauką Kościoła. Wtedy każdy rzecznik, niezależnie od sytuacji, powie to samo, bo nauka Kościoła jest jedna. Jeśli natomiast dane pytania dotyczyły konkretnych stanowisk episkopatu bądź przewodniczącego w szczególnej sprawie, wówczas przekaz był uzgadniany z przełożonymi. Jeżeli w czymkolwiek miałem wątpliwości, to pytałem się zawsze sekretarza generalnego”²⁸¹³;

- 4) o. Gęsiak: „W moich działaniach mam dość dużą autonomię, ciesząc się sporym zaufaniem zarówno przewodniczącego i sekretarza KEP, jak też poszczególnych biskupów należących do różnych gremiów. Autonomia dotyczy przede wszystkim działań związanych z budowaniem pozytywnego wizerunku Kościoła, promowaniem dobra w Kościele i dobieraniem tematów na cotygodniowe spotkania z dziennikarzami. W reagowaniu medialnym i zarządzaniu kryzysowym mam oczywiście autonomię w kwestii doboru technik przekazu i rozwiązań praktycznych, natomiast co do samej treści, jako głos episkopatu, przekazuję stanowisko biskupów w danej kwestii. Autonomią cieszę się też pod kątem zarządzania biurem prasowym KEP, którego jestem dyrektorem. Wiadomo, że ani sekretarz, ani przewodniczący nie prowadzą mnie za rękę ani nie kontrolują każdego dnia. Jednak pomimo swobody działania w odpowiednich do tego obszarach, zawsze należy pamiętać, że jestem głosem konferencji episkopatu, stąd jej zdanie wyznacza granice mojemu działaniu”²⁸¹⁴.

Dotychczasowi przełożeni RP i BP KEP odnoszą się do omawianego zagadnienia w słowach:

- 1) abp Budzik: „Jeśli chodzi o autonomię w sprawach medialnych dotyczących KEP, to wydaje mi się, że największą cieszy się KAI, która jest podmiotem najbardziej obecnym na medialnym styku Kościoła i świata. Natomiast RP KEP jest głosem episkopatu, stąd nie ma aż tak szerokiej autonomii. Rzecznik komunikuje oficjalne stanowisko KEP, Rady Stałej czy Prezydium, a nie swój własny punkt widzenia. Natomiast cieszy się autonomią, jeśli chodzi o styl jego pracy, przygotowywane przez niego oświadczenia, kontakt z mediami itp. Pamiętam, że rzecznikowi nie trzeba było dyktować co ma mówić. Nie sprawdzaliśmy też

²⁸¹³ Aneks, VII, 8.

²⁸¹⁴ Aneks, VIII, 16.

tekstów przygotowywanych przez niego oświadczeń, chyba że o to prosił. Więc w tym sensie był autonomiczny. Natomiast nigdy tej autonomii nie nadużywał oraz był świadomy obszarów, w których mieć jej po prostu nie może”²⁸¹⁵; „BP KEP miało też wewnętrzne spotkania, w których nie uczestniczyłem ze względu na wspomnianą już wcześniej autonomię prac biura w zakresie jego obowiązków”²⁸¹⁶;

- 2) abp Polak: „Jeśli chodzi o autonomię działań rzecznika to oczywiście cieszył się nią, jeśli chodzi o biuro prasowe i jego zadania. Mam na myśli zdania codzienne, powiedzmy: «normalne», jak choćby przygotowanie materiałów prasowych KEP czy informatora. Natomiast konkretne kierunki działań były omawiane ze mną czy też z przewodniczącym. Ustalanie kierunków działań medialnych było więc dziełem wspólnym, natomiast realizowanie ich poszczególnych elementów spoczywało na barkach rzecznika i miał on w tym zakresie autonomię”²⁸¹⁷; „Gdy idzie o autonomię, to trzeba powiedzieć, że rzecznik powinien ją mieć, ale jednocześnie musimy pamiętać, że jest rzecznikiem KEP: nie sekretarza KEP, nie przewodniczącego KEP, nie prezydium KEP, ale konferencji episkopatu, czyli zgromadzenia ogółu polskich biskupów. I w tym względzie jego funkcja nie jest autonomiczna, ale integralnie związana z episkopatem. Jednocześnie biskupi powinni widzieć i uwzględniać autonomię rzecznika w jego spojrzeniu na aktualne uwarunkowania świata medialnego, tzw. trendów medialnych czy w obszarze zarządzania kryzysami medialnymi i komunikowania tych kryzysów. I to jest zawsze pewnego rodzaju wyzwanie, aby ta autonomia rzecznika nie była dla biskupów polem obaw, ale poczucia bezpieczeństwa. I dokładnie tak to pamiętam z czasów Ks. Kłocha i mojej z nim współpracy”²⁸¹⁸;
- 3) bp Miziński: „W związku z tym, że rzecznik jest «głosem KEP», to zasadnicze kierunki narracji są uzgadniane bądź konsultowane. Autonomia przejawia się m. in. w sposobie przekazu i w podejmowaniu licznych inicjatyw, mających na celu np. koordynowanie współpracy rzecznika KEP z rzecznikami diecezjalnymi, z pracownikami środków społecznego przekazu, organizowanie szkoleń, cotygodniowe spotkania z dziennikarzami”²⁸¹⁹.

²⁸¹⁵ Aneks, II, 4.

²⁸¹⁶ Aneks, II, 6.

²⁸¹⁷ Aneks, III, 5.

²⁸¹⁸ Aneks, III, 56.

²⁸¹⁹ Aneks, IV, 3.

Z wypowiedzi respondentów wynika, iż dostrzegana w działaniach rzecznika KEP autonomia dotyczy zadań podstawowych i wyraża się w samodzielności kierowania zwyczajnymi pracami BP KEP oraz w decyzjach RP KEP dotyczących kontaktów medialnych w podstawowym zakresie.

Dodajmy, iż wypowiedzi dwóch spośród dotychczasowych przełożonych RP i BP KEP pozwalają na sformułowanie wniosku, iż zakres autonomii działań RP KEP jest w pewnym sensie uwarunkowany poziomem jego kompetencji²⁸²⁰.

5.3.1.4. Konflikty rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski z przełożonymi w strukturach KEP

Do zagadnienia konfliktów na linii SG KEP-RP KEP, dotychczasowi przełożeni RP KEP i BP KEP odnoszą się w następujący sposób:

- 1) abp Budzik: „Nie przypominam sobie w historii naszych relacji sytuacji, które można by nazwać konfliktem. Były na pewno różnice zadań, różne spojrzenia na rozwiązywanie pojawiających się problemów. Ale zawsze dochodziliśmy do porozumienia. Pewnie nie wszystko było idealne i wiele rzeczy mogliśmy wykonać lepiej, ale w naszych relacjach ze wspomnianymi instytucjami nigdy nie było kryzysu. Jako przykład nieudanych działań mogę wskazać brak szczegółowego określenia relacji i kompetencji między RP KEP i BP KEP a *Katolicką Agencją Informacyjną*”²⁸²¹;
- 2) abp Polak: „Nie przypominam sobie żadnych konfliktów: ani z ks. Klochtem, ani z jego współpracownikami z BP KEP. Pamiętam natomiast jedną sytuację z czasu, gdy odchodziłem już z urzędu SG KEP (...). Po tej sytuacji mieliśmy z ks. Józefem poczucie, że po prostu nie dopełniliśmy obowiązku (...), [lecz] nie był to konflikt między mną a ks. Józefem, ale po prostu wspólnie wtedy zawaliliśmy”²⁸²²;
- 3) bp Miziński: „Nie było i nie ma konfliktów”²⁸²³.

²⁸²⁰ W tym kontekście należy przytoczyć wypowiedzi:

- 1) abp. Budzika: „[Nad kompetencjami] trzeba pracować, bo nikt przecież nie rodzi się rzecznikiem prasowym. Im bardziej rzeczywistość zbliżałaby się do postulowanych kompetencji, tym większą autonomię przyznawałbym rzecznikowi” (Aneks, II, 41);
- 2) bp. Mizińskiego: „W związku z przygotowaniem merytorycznym w dziedzinie mediów ks. dr. hab. Leszka Gęsiaka i długim stażem zawodowym, m. in. w *Radiu Watykańskim*, jego posługa jako rzecznika KEP jest realizowana z dużą autonomią” (Aneks, IV, 13).

²⁸²¹ Aneks, II, 38.

²⁸²² Aneks, III, 50.

²⁸²³ Aneks, IV, 30.

W zebranych i przeanalizowanych przez nas wypowiedziach dotychczasowych rzeczników KEP nie odnotowano słów świadczących o konfliktach między nimi a ich przełożonymi w strukturach KEP. Wobec tego należy uznać, iż przy możliwej (a niekiedy nawet dostrzegalnej) różnicy zdań nt. pewnych kwestii, w pracy rzecznika KEP raczej nie dochodzi do istotnych konfliktów z przełożonymi.

5.3.1.5. Ewaluacja działań rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Przeanalizowane przez nas, obowiązujące obecnie dokumenty polskiego episkopatu warunkujące pracę jego rzecznika, nie odnoszą się do zagadnienia ewaluacji działań RP i BP KEP. Jedynie wprowadzony eksperymentalnie na okres jednego roku²⁸²⁴ *Regulamin Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*²⁸²⁵ z 1999 roku nakazywał rzecznikowi coroczne przedstawianie zebraniu plenarnemu KEP sprawozdania z działalności RP i BP KEP²⁸²⁶. Wyniki naszych badań pozwalają nam stwierdzić, iż działania ewaluacyjne związane z pracą rzecznika KEP od samego początku funkcjonowania urzędu, aż do dziś odbywają się w sposób raczej nieformalny i doraźny, odnosząc się przede wszystkim do dwóch płaszczyzn:

- 1) bieżącej, bardziej wewnętrznej i raczej autonomicznej oceny działań BP KEP przez RP KEP bez udziału SG KEP;
- 2) bieżącej i niesformalizowanej oceny działań RP KEP przez SG KEP bez udziału pracowników BP KEP.

Konstatacje te potwierdzone są wypowiedziami wszystkich dotychczasowych rzeczników KEP:

- 1) o. Schulz: „Na co dzień wystarczały bezpośrednie kontakty z bp. Liberą. Miały charakter konsultacji, a niekiedy bieżącej ewaluacji. Formalnej ewaluacji pracy rzecznika nie było”²⁸²⁷;

²⁸²⁴ Por. Aneks, XVIII, § 19.

²⁸²⁵ Tekst *Regulaminu Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski* z 1999 roku nie został opublikowany w *Aktach Konferencji Episkopatu Polski*. Skan jego wersji drukowanej otrzymaliśmy dzięki uprzejmości Sekretariatu Generalnego Konferencji Episkopatu Polski. Za zgodą Kierownika Biura Sekretariatu KEP, ks. dr. Rafała Zaleskiego, dołączamy dokument do aneksu niniejszej monografii (por. Aneks, XVIII), wyrażając wdzięczność za udzielone pozwolenie.

²⁸²⁶ Por. Aneks, XVIII, § 3.

²⁸²⁷ Aneks, V, 3.

- 2) ks. Kloch: „Ewaluacja działań była dokonywana głównie z pracownikami biura prasowego KEP (...). Z sekretarzem generalnym KEP na bieżąco omawiałem nasze zaangażowania medialne”²⁸²⁸;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Z zasady każde działanie medialne było ewaluowane w gronie pracowników biura prasowego po jego zakończeniu (...). Te bieżące ewaluacje miały wpływ na formy przekazu i treści kolejnych działań medialnych”²⁸²⁹;
- 4) o. Gęsiak: „Ewaluacji systemowej nie ma, natomiast co około pół roku rozmawiam o swojej pracy z przewodniczącym i sekretarzem KEP. Z sekretarzem KEP omawiam swoją pracę praktycznie na bieżąco”²⁸³⁰.

Potwierdzające powyższe wnioski wypowiedzi dotychczasowych przełożonych RP i BP KEP prezentują się w sposób następujący:

- 1) abp Budzik: „Za moich czasów nie było instytucji, która by oceniała rzecznika i wiem, że dziś też takiej nie ma. Ale za mojej kadencji na stanowisku SG KEP mieliśmy rzecznika aktywnego medialnie, który był na bieżąco oceniany zarówno przez nas, biskupów, jak i wiele innych osób w Polsce. Kiedy miał celne i dobre wystąpienie, a takich była ogromna większość, to przy najbliższym obiedzie w budynku sekretariatu KEP wyrażaliśmy naszą aprobatę. Jeśli się nam coś nie spodobało, bądź czegoś zabrakło, to również bez skrępowania mogliśmy mu to powiedzieć, a on to przyjmował, wyjaśniając swój zamysł. Tak mniej więcej funkcjonowała nasza ewaluacja nieinstytucjonalna”²⁸³¹;
- 2) abp Polak: „Systemowej i regularnej ewaluacji działań nie było, natomiast taka ewaluacja była podejmowana każdorazowo przy końcu kadencji danego rzecznika. Wówczas prezydium KEP omawiało pracę danego rzecznika i aktywność biura pod jego kierownictwem. Nie przypominam sobie innego rodzaju ewaluacji w czasie mojej kadencji jako SG KEP. Omawialiśmy bowiem naszą współpracę na bieżąco”²⁸³²;
- 3) bp Miziński: „Ewaluacja działań biura prasowego przeprowadzana jest przez rzecznika KEP, bez udziału sekretarza generalnego, natomiast ocena pracy

²⁸²⁸ Aneks, VI, 79.

²⁸²⁹ Aneks, VII, 10.

²⁸³⁰ Aneks, VIII, 18.

²⁸³¹ Aneks, II, 5.

²⁸³² Aneks, III, 7.

rzecznika dokonuje się w ramach cotygodniowych spotkań pracowników Sekretariatu pod przewodnictwem sekretarza generalnego KEP²⁸³³.

5.3.2. Podstawowe otoczenie zawodowe rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Odnosząc się do podstawowego otoczenia zawodowego rzecznika KEP, podejmiemy próbę charakterystyki istotnych podmiotów zarówno jego otoczenia wewnętrznego, jak również zewnętrznego. Zaprezentujemy także wyniki naszych badań dotyczące relacji zawodowych RP KEP z poprzednikami i następcami na badanym stanowisku.

5.3.2.1. Wewnątrzinstytucjonalne otoczenie zawodowe rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Na podstawie poczynionych dotychczas refleksji należy stwierdzić, iż do wewnątrzinstytucjonalnego otoczenia zawodowego rzecznika KEP zaliczają się:

- 1) zarząd KEP;
- 2) bezpośredni przełożeni RP i BP KEP w strukturach KEP;
- 3) BP KEP;
- 4) inne agendy KEP;
- 5) członkowie KEP.

Jako że charakter powiązań strukturalnych oraz praktyczne aspekty współpracy RP KEP zarówno z zarządem KEP i przełożonymi BP KEP, jak również z samym BP KEP zostały już omówione, poniżej odniesiemy się w sposób nieco bardziej szczegółowy do współpracy RP KEP z gremiami KEP oraz członkami KEP.

Gdy idzie o współpracę RP KEP z poszczególnymi gremiami w strukturach KEP, należy wpierw podkreślić, iż od początku funkcjonowania urzędu rzecznika KEP dostrzegalne jest w KEP ukierunkowanie na umożliwienie rzecznikowi dostępu do (co najmniej) podstawowego zakresu prac adekwatnych agend i związanych z nimi informacji²⁸³⁴. Współpraca informacyjna RP KEP z agendami KEP charakteryzuje się

²⁸³³ Aneks, IV, 4.

²⁸³⁴ Pierwszy w historii RP KEP odnosi się do tej kwestii w słowach: „Od początku jasno sygnalizowałem, że w celu jak najlepszego wykonywania mojej funkcji i prezentowania stanowiska całego Episkopatu, powinienem uczestniczyć w pracy Episkopatu, by lepiej znać i rozumieć opinie biskupów. Zostało to

znamionami (opisanej przez nas w rozdziale pierwszym) wewnątrzinstytucjonalnej funkcji rzecznika prasowego²⁸³⁵ (do czego w przypadku RP KEP nawiążemy jeszcze w dalszej części rozdziału).

Do gremiów szczególnie istotnych w zakresie wewnątrzinstytucjonalnego otoczenia zawodowego rzecznika prasowego KEP zaliczyć należy przede wszystkim: prezydium, sekretariat generalny, radę stałą oraz radę biskupów diecezjalnych²⁸³⁶, a także wspomniane już: Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży oraz Biuro ds. Komunikacji Zagranicznej KEP.

Z kolei do współpracy z polskimi biskupami jako członkami KEP, dotychczasowi rzecznicy prasowi episkopatu odnoszą się w następujący sposób:

- 1) o. Schulz: „Jako rzecznik (...) byłem na bieżąco w pracach biskupów i to ułatwiało mi poznanie ich sposobu myślenia”²⁸³⁷; „Może tylko kilkunastu biskupów miało łatwość występowania w mediach, a większość z rezerwą podchodziła do dziennikarzy i kamer. Trudno było zachęcić ich np. do wypowiedzi dla stacji telewizyjnych, nie mówiąc już o udziale w programach czy konferencjach prasowych. Ale było warto nad tym pracować, ponieważ w tej chwili mentalność episkopatu mocno się zmieniła”²⁸³⁸;
- 2) ks. Kloch: „Praca medialna z biskupami była wieloraka (...). Były to m. in. sugestie w odniesieniu do konkretnych hierarchów – specjalistów w danej dziedzinie (np. zagadnień społecznych) co do ich udziału w konferencji prasowej, *briefingu* bądź wywiadzie, w zależności od tematyki, czasu, kontekstu i określonego medium. Do moich zadań należało też «zbriefowanie» potencjalnego rozmówcy tj. nakreślenie kontekstu i przekazanie informacji na danych temat. Czasem – jeśli była taka potrzeba – przygotowywałem dodatkowo materiały prasowe i notatkę. Istotne było też niejednokrotnie zachęcenie do

w pełni zaakceptowane, a więc byłem blisko prac biskupów, miałem możliwość uczestniczenia w ich spotkaniach ogólnych oraz w mniejszych grupach” (Aneks, V, 4).

²⁸³⁵ Ks. Kloch stwierdza: „BP KEP za mojej kadencji, prócz oczywistych kontaktów z mediami zajmowało się (...) skutecznym informowaniem danych agend episkopatu zarówno o sprawach medialnych, jak i napływających z zewnątrz zapytaniach i propozycjach” (Aneks, VI, 29). Z kolei o. Gęsiak opisuje: „Jako (...) rzecznik biorę udział w zebraniach plenarnych biskupów, w spotkaniach rady biskupów diecezjalnych i rady stałej” (Aneks, VIII, 24); „[Zadania wewnątrzinstytucjonalne] pełnię (...) przede wszystkim w czasie zebrań plenarnych, spotkań rady stałej i zebrań biskupów diecezjalnych. W trakcie tych spotkań zawsze mam możliwość zabrania głosu, aktualizuję wiedzę poszczególnych biskupów na temat działań medialnych episkopatu oraz nakierowuję spojrzenie księży biskupów zgodnie z polityką medialną prezydium KEP” (Aneks, VIII, 38).

²⁸³⁶ Por. Aneks, VIII, 24.

²⁸³⁷ Aneks, V, 4.

²⁸³⁸ Aneks, V, 2.

wystąpienia w radio czy telewizji na żywo, w studio”²⁸³⁹; „W praktyce wyglądało to najczęściej tak, że przedstawiciele mediów dzwonili do mnie w danej sprawie i prosili o wystąpienie biskupa w danej sprawie. Jeśli nie podawali konkretnego nazwiska, sam starałem się zaproponować wystąpienie danemu biskupowi”²⁸⁴⁰;

- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Chcę to mocno podkreślić, że miałem bardzo dobre relacje ze wszystkimi księżmi biskupami. Przykładem może być chociażby to, że gdy trzeba było zadzwonić do wszystkich księży biskupów diecezjalnych i zapytać o zdanie, to udało mi się bez problemu dodzwonić do wszystkich. Zawsze, gdy widzieli, że dzwoni rzecznik KEP, traktowali sprawę poważnie. Nasze relacje były zawsze bardzo dobre”²⁸⁴¹; „Kiedy któryś z biskupów potrzebował rady w sprawie wystąpienia w mediach, nie krępował się zwrócić o pomoc. Nie było co prawda szkoleń medialnych dla wszystkich biskupów, ale sami księża biskupi zwracali się z prośbą o poradę w sprawach i byłem do dyspozycji. Nieraz sam wychodziłem też z inicjatywą jakiejś porady merytorycznej czy technicznej wobec danego biskupa i to zawsze spotykało się z dużą wdzięcznością”²⁸⁴²; „Ponadto księża biskupi praktycznie co dzień otrzymywali z BP KEP maila informacyjnego, by mogli mieć wszystkie ważne informacje na bieżąco. Byli informowani o komunikatach BP KEP i o moich wystąpieniach. Byłem do dyspozycji księży biskupów, ponieważ rzecznik episkopatu ma być i dla mediów, i dla biskupów. I cieszę się tym, że miałem bardzo dobre relacje z biskupami i z mediami”²⁸⁴³;
- 4) o. Gęsiak: „Trzeba (...) pamiętać, że biskup nie jest powołany do tego, żeby występować w mediach. To nie jest jego misja. Są (...) osobowości (...), którym łatwiej jest wystąpić przed kamerą, ale są i tacy biskupi, którzy mają w tym zakresie mniejszą łatwość (...). Media rządzą się swoimi prawami i to jest pewna trudność, tym bardziej dla biskupów z pokolenia nieznanego Internetu czy mediów społecznościowych. Nie wszyscy biskupi przechodzili kursy medialne”²⁸⁴⁴; „Jako rzecznik KEP proponuję biskupom szkolenia medialne i zawsze służę radą na bieżąco. Biskupi nieraz korzystają z takich

²⁸³⁹ Aneks, VI, 23.

²⁸⁴⁰ Aneks, VI, 24.

²⁸⁴¹ Aneks, VII, 12.

²⁸⁴² Aneks, VII, 13.

²⁸⁴³ Aneks, VII, 14.

²⁸⁴⁴ Aneks, VIII, 27.

możliwości”²⁸⁴⁵; „Mam dużą dozę zaufania i dobre kontakty z księżmi biskupami. Wiem, jakie są ich potrzeby i oczekiwania pod kątem medialnym (...). Wiem, nad czym biskupi pracują i jakie jest ich stanowisko”²⁸⁴⁶.

Z przytoczonych wypowiedzi wynika, współpraca RP KEP z członkami KEP przebiega głównie na płaszczyźnie informacyjnej (w aspektach aktywnym bądź dyspozycyjnym), a także w obszarze podejmowanych doraźnie działań o charakterze doradczo-szkoleniowym.

Ponadto, w zakresie współpracy RP KEP z członkami KEP:

- 1) dotychczasowi przełożeni RP KEP zwracają uwagę na istotną rolę czynników takich, jak integracja wewnątrzgrupowa oraz kompetencje rzecznika²⁸⁴⁷;
- 2) obecny RP KEP zwraca uwagę na (sygnalizowane przez nas wcześniej) trudności takie, jak zróżnicowanie, kolegialność i liczebność reprezentowanej przez niego instytucji KEP²⁸⁴⁸, a także hermetyczność i relatywnie wysoki stopień skomplikowania języka używanego w oficjalnych dokumentach KEP²⁸⁴⁹.

5.3.2.2. Zewnątrzinstytucjonalne otoczenie zawodowe rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

W perspektywie poczynionych wcześniej (w rozdziale drugim) konstatacji, a także zaprezentowanych dotychczas (w rozdziale niniejszym) wyników naszych badań, w zakresie istotnego dla pracy rzecznika prasowego KEP zewnątrzinstytucjonalnego otoczenia zawodowego, należy się skupić przede wszystkim na jego relacjach z:

- 1) mediami (w tym powołanymi przez KEP *Opoką* oraz KAI);
- 2) dziennikarzami (w zakresie relacji formalnych i nieformalnych);
- 3) wybranymi instytucjami państwowymi;
- 4) rzecznikami prasowymi polskich diecezji;
- 5) ekspertami i doradcami.

²⁸⁴⁵ Aneks, VIII, 28.

²⁸⁴⁶ Aneks, VIII, 24.

²⁸⁴⁷ SG KEP w latach 2007-2011 stwierdza: „Zarówno dla mnie, jak i dla ks. Kłocha ogromnie ważna była współpraca z całym episkopatem (...). Byliśmy zgranym zespołem i wszyscy byliśmy przekonani, że naszą siłą jest solidarność, jedność i efektywna współpraca. Wszyscy też doświadczaliśmy dobrodziejstwa tej jedności na polu medialnym” (Aneks, II, 11). Z kolei SG KEP w latach 2011-2014 dodaje: „Księdzu Józefowi naprawdę mogliśmy ufać. On nas na żadną minę nigdy nie wsadził” (Aneks, III, 45).

²⁸⁴⁸ Por. Aneks, VIII, 25-26. Por. także: Aneks, XVII, 4, 14. Por. także: <https://tvn24.pl/premium/kim-jest-nowy-rzecznik-kep-ks-leszek-gesiak-4713660> (12. 05. 2023).

²⁸⁴⁹ Por. Aneks, XVII, 4.

Jako że do *Katolickiej Agencji Informacyjnej* oraz *Opoki* odnieśliśmy się już w poprzednim rozdziale, a do zagadnienia relacji RP KEP z ekspertami i doradcami (zgodnie z wywodami poczynionymi w rozdziale pierwszym) odniesiemy się w dalszej części rozdziału (przy okazji omawiania narzędzi pracy RP KEP), w sposób szczegółowy skupimy się poniżej na relacjach zawodowych rzecznika KEP z:

- 1) szeroko rozumianym środowiskiem medialnym;
- 2) dziennikarzami (w aspekcie formalnym i nieformalnym);
- 3) rzecznikami prasowymi polskich diecezji.

O adekwatnych instytucjach państwowych wspominać będziemy w zależności od potrzeb, w toku prowadzonych wywodów oraz w treści uzupełniających je przypisów.

5.3.2.2.1. Rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski wobec mediów

Wyniki naszych badań pozwalają nam dostrzec następujące czynniki charakteryzujące współpracę zawodową rzecznika KEP z mediami:

- 1) otwartość na wszystkie media, wyrażającą się w:
 - a) braku segregacji mediów²⁸⁵⁰;

²⁸⁵⁰ Otwartość RP KEP względem wszystkich mediów potwierdzają następujące wypowiedzi dotychczasowych rzeczników KEP:

- 1) o. Schulz: „Muszę przyznać, że udało mi się do końca kadencji utrzymać ten styl, aby mieć kontakt ze wszystkimi mediami: i kościelnymi, i świeckimi. Dbałem o to, aby Kościół współpracował z mediami o różnych światopoglądach i żeby różne opcje intelektualne były reprezentowane na naszych konferencjach prasowych. Nasze konferencje były transmitowane przez różne media, ponieważ zawężanie grona medialnych współpracowników do grona mediów katolickich lub bardzo otwartych na Kościół ograniczało by naszą działalność. Nie można się izolować ani honorować tylko wybranych mediów. Zależało mi na tym, żeby wszystkie media miały dostęp do informacji o Kościele, o pracy Episkopatu, dlatego też organizowałem (...) konferencje dla wszystkich” (Aneks, V, 6);
- 2) ks. Kloch: „W dostępie do informacji z BP KEP albo w przyjmowaniu zaproszeń nigdy nie dzieliłem mediów na katolickie i niekatolickie. Moim współpracownikom zawsze przypominałem, aby nie traktowały inaczej dziennikarzy katolickich i niekatolickich. Przecież wszyscy mają prawo do informacji. Czasem zdarzały się o to spory z KAI i mimo że nieraz dostawało mi się za to po głowie, to starałem się konsekwentnie utrzymywać ten kurs, ponieważ byłem przekonany, że tak właśnie należy czynić” (Aneks, VI, 75); do ks. Klocha odnosi się w omawianym kontekście także jego przełożony na stanowisku RP KEP, SG KEP abp Polak: „Ks. Józef nie miał żadnych lęków, by spotykać się z jakimikolwiek mediami” (Aneks, III, 45);
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Zasada była taka, że biuro prasowe jest dla wszystkich i dlatego nie były różnicowania co do mediów” (Aneks, VII, 15); „Bardzo dobrze wspominam kontakty ze wszystkimi mediami” (Aneks, VII, 17);
- 4) o. Gęsiak: „Jest grupa dziennikarzy na stałe akredytowanych przy KEP (...), natomiast jako rzecznik jestem dostępny dla wszystkich mediów (...). Rzecznik jest od tego, żeby mieć kontakt z mediami. To jest napisane w statucie i taka jest misja każdego rzecznika” (Aneks, VIII, 29); „Jeśli chodzi o współpracę z mediami, to bywam oczywiście zapraszany do różnych redakcji albo co najmniej proszony o komentarz. Nie czynię w tym względzie wyjątków” (Aneks, VIII, 31).

- b) braku przyznawania mediom pierwszeństwa²⁸⁵¹;
 - c) braku przyznawania mediom wyłączności²⁸⁵²;
 - d) braku udzielania mediom odpowiedzi odmownych²⁸⁵³;
- 2) podejmowanie współpracy doraźnej²⁸⁵⁴ i regularnej²⁸⁵⁵;

²⁸⁵¹ „Na pewno nigdy nie faworyzowałem żadnego medium. To, że czasem jacyś biskupi preferowali media te czy inne, nie wpływało na moje traktowanie tych mediów jako rzecznika KEP. Wiadomo, że jeśli chodziło o informowanie, to siłą rzeczy, naturalnym pierwszeństwem przed pojedynczymi mediami cieszyły się agencje informacyjne, jak np. KAI, PAP czy IAR, ale otwartość (...) była zawsze jednakowa” (Aneks, V, 18); „Co do pierwszeństwa otrzymywania informacji przez media, chcę wyraźnie podkreślić, że od samego początku byłem tego przeciwnikiem (...). Nie praktykowałem więc udzielania pierwszeństwa informacyjnego jakimkolwiek mediom, poza dwiema sytuacjami, w których miało miejsce udzielenia nie tyle pierwszeństwa, ile wyłączności informacyjnej. Były to wspomniane sytuacje wyłączności dla IAR w związku z emisją nagrania listu czytanego przez abp. Wielgusa oraz wyłączności dla TVP przy okazji wywiadu z abp. Michalikiem w związku z wynikiem prac KKH” (Aneks, VI, 75); „Nie ma mediów cieszących się przywilejem pierwszeństwa w kontakcie z naszym biurem prasowym” (Aneks, VIII, 31).

²⁸⁵² „Nie ma tematów zarezerwowanych wyłącznie dla pewnych mediów” (Aneks, VIII, 31); „Nie praktykowałem (...) udzielania pierwszeństwa informacyjnego jakimkolwiek mediom, poza dwiema sytuacjami, w których miało miejsce udzielenia nie tyle pierwszeństwa, ile wyłączności informacyjnej. Były to (...) sytuacje wyłączności dla IAR w związku z emisją nagrania listu czytanego przez abp. Wielgusa oraz wyłączności dla TVP przy okazji wywiadu z abp. Michalikiem w związku z wynikiem prac KKH” (Aneks, VI, 75).

²⁸⁵³ Na podstawie przeprowadzonych przez nas badań możemy stwierdzić, iż jedyną znaną nam w szczególności sytuacją, w której doszło do udzielenia przez rzecznika KEP odpowiedzi odmownej względem zaproszenia wystosowanego ze strony medium był przypadek ks. Klocha, który odmówił udziału w programie *Czarno na białym* nadawanym przez stację TVN24: „Jeśli chodzi o odrzucenie zaproszenia do wystąpienia w danym programie, to za mojej kadencji był tylko jeden taki przypadek. Chodziło o magazyn reporterski *Czarno na białym* nadawany na antenie TVN24. Początkowo, jak w każdym wypadku, zaakceptowałem prośby nagrania wypowiedzi dla tego programu, nie czyniąc żadnych różnic w otwartości na media. Natomiast gdy z kilkudziesięciominutowego (sic!) nagrania wybrano jedynie kilka sekund i zmontowano w taki sposób, że w kontekście całego programu użycie moich słów stanowiło całkowitą manipulację, wówczas zdecydowałem, że nigdy więcej nie udzielę wypowiedzi dla tego programu. Gdy ze strony twórców tego magazynu pojawiały się kolejne zaproszenia, konsekwentnie odmawiałem, każdorazowo tłumacząc, że powody mojej odmowy im doskonale znane i przypominając, że za ową manipulację nigdy mnie nie przeproszono. O dziwo – nigdy po tych słowach żaden z rozmówców nie przekonywał mnie, bym jednak wystąpił dla *Czarno na białym*. Wiedzieli o co chodzi” (Aneks, VI, 76). Ponadto warto odnotować następującą wypowiedź ks. Klocha: „Kilka razy czasie mojej pracy sekretarze generalni odradzili mi wizytę w danym medium i mieli rację” (Aneks, VI, 25). W obliczu przytoczonych wypowiedzi należy uznać, iż fakt udzielenia jednej odpowiedzi odmownej w przypadku znanej nam w szczególności sytuacji, a także udzielenie kilku odpowiedzi odmownych w sytuacjach bliżej nam nie znanych, w odniesieniu do dwunastu lat aktywnej współpracy z mediami jawi się jako wyjątek potwierdzający regułę otwartości ks. Klocha jako rzecznika KEP względem wszystkich mediów oraz wystosowywanych z ich strony zaproszeń.

²⁸⁵⁴ „Jeśli chodzi o współpracę z mediami, to bywam oczywiście zapraszany do różnych redakcji albo co najmniej proszony o komentarz. Nie czynię w tym względzie wyjątków” (Aneks, VIII, 31); „Największym zainteresowaniem cieszą się każdorazowo konferencje i *briefingi* zwoływane w razie potrzeby, w związku z jakimiś aktualnymi czy cyklicznymi sytuacjami” (Aneks, VIII, 48); „[Media] zapraszały mnie stosunkowo często, zwłaszcza gdy coś się w Kościele działo – dobrego czy złego” (Aneks, VI, 78).

²⁸⁵⁵ Regularną współpracę z mediami, dotychczasowi rzecznicy KEP komentują w słowach:

- 1) o. Schulz: „Organizowałem systematycznie konferencje dla wszystkich” (Aneks, V, 6);
- 2) ks. Kloch: „Dobrze wspominał też moje regularne, cotygodniowe wizyty w nadawanym przez TVP programie *Między ziemią a niebem*. Jezuita, ks. Andrzej Majewski, który był dyrektorem Redakcji Programów Katolickich TVP w latach 2002-2009 uznał w pewnym momencie, że tak być powinno i do końca jego kadencji regularnie, co tydzień, występowałem na żywo w tym niedzielnych magazynie w TVP” (Aneks, VI, 74);
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Pomagała w pracy lista mailingowa przygotowana przez mojego poprzednika, a przeze mnie poszerzona. Wysyłałiśmy informacje regularnie oraz w zależności od potrzeb” (Aneks, VII, 15);

- 3) podejmowanie współpracy reaktywnej²⁸⁵⁶ i proaktywnej²⁸⁵⁷;
- 4) podejmowanie współpracy z agencjami²⁸⁵⁸ i poszczególnymi mediami²⁸⁵⁹;
- 5) podejmowanie współpracy z mediami krajowymi²⁸⁶⁰ i zagranicznymi²⁸⁶¹;
- 6) zapraszanie mediów (niepoprzestawanie na przyjmowaniu zaproszeń)²⁸⁶².

Z uwagi na fakt, iż niemal połowa dotychczasowego okresu współpracy rzecznika KEP z mediami (1998-2023) przypada na czas kadencji ks. Kłocha (2003-2015), dodajmy, iż w przypadku podejmowanej przez tego konkretnie rzecznika KEP współpracy z mediami, warto odnotować kwestie takie, jak m. in.:

- 1) każdorazowe informowanie przełożonego o wizytach w mediach (mimo braku formalnego wymogu)²⁸⁶³;
- 2) świadomość (i realizacja) konieczności zachowania przez rzecznika KEP odpowiedniego poziomu kultury w wypowiedziach medialnych²⁸⁶⁴;

4) o. Gęsiak: „Cotygodniowe konferencje, zwane spotkaniami prasowymi, mają charakter regularny” (Aneks, VIII, 48).

²⁸⁵⁶ Por. Aneks, VI, 78. Por. także: Aneks, VIII, 31, 48.

²⁸⁵⁷ „To ważne, żeby wychodzić samemu z przekazem, a nie tylko reagować, gdy nas dziennikarze pierwsi zapytają. Uważam, że biuro prasowe i rzecznik nie mogą pracować z mediami dorywczo. Trzeba wyjść z przekazem i odpowiednio to obsłużyć, zorganizować czas na pytania, na zdjęcia, stworzyć możliwość kontaktów indywidualnych z biskupami po konferencji” (Aneks, V, 6); „Chciałbym, żeby media przychodziły do KEP nie tylko wtedy, kiedy jest kryzys, lecz także po to, by po prostu informować ludzi o naszych działaniach, a szczególnie promować dobro (...). Moim zadaniem jest także mówienie o dobru w Kościele, a nie tylko reagowanie na zło i sytuacje kryzysowe” (Aneks, VIII, 30).

²⁸⁵⁸ „Nasze depesze były publikowane nie tylko przez KAI, ale też PAP, IAR oraz inne media” (Aneks, VII, 15). Por. także: Aneks, V, 18. Por. także: Aneks, VI, 26, 46, 55, 87. Por. także: Aneks, VII, 33. Por. także: Aneks, VIII, 48. Por. także: Aneks, XII, 8.

²⁸⁵⁹ „TVP, Polskie Radio, Radio Zet i RMF FM zapraszały mnie (...). Także TVN i Polsat” (Aneks, VI, 78).

²⁸⁶⁰ Por. Aneks, V, 18. Por. także: Aneks, VI, 26, 46, 55, 87. Por. także: Aneks, VII, 15, 33. Por. także: Aneks, VIII, 48.

²⁸⁶¹ Do współpracy z mediami zagranicznymi pierwszy w historii rzecznik KEP odnosi się w słowach: „Jeśli chodzi o kontakty z mediami zagranicznymi to było zawsze duże wyzwanie. Język angielski to było i jest takie medialne minimum. Dziennikarze zagraniczni są na ogół bardzo dobrze przygotowani, zainteresowani, dociekliwi. Pytali się wtedy o Kościół, przy okazji o Polskę, o społeczeństwo. To zawsze była dobra okazja do tego, by przemycić jak najwięcej pozytywnego przekazu o Polsce i o naszym Kościele. Dziennikarze zagraniczni, mimo szerokiego spojrzenia, często bazowali na zagranicznych stereotypach, ale muszę powiedzieć, że bardzo uważnie słuchali” (Aneks, V, 20). Warto przytoczyć także słowa ks. Kłocha: „W siedzibie sekretariatu KEP (...) toczyły się czasem dość długie rozmowy z dziennikarzami zarówno z Polski, jak i z różnych stron Europy” (Aneks, VI, 84). W kontekście obecnej współpracy rzecznika KEP z mediami zagranicznymi warto wspomnieć m. in. o wywiadzie telewizyjnym udzielonym przez o. Gęsiaka dla stacji *EWTN* w języku angielskim z okazji (i podczas) wizyty *Ad limina* polskich biskupów w Rzymie jesienią 2021 roku (por. <https://www.youtube.com/watch?v=wacgB5JSMZ8> [12. 05. 2023]). Nadmienimy, iż podejmowanie przez RP KEP współpracy z mediami krajowymi i zagranicznymi jest jednym z zadań regulaminowych RP KEP: „[Do zadań RP KEP należy m. in.] udzielanie wywiadów oraz wypowiedzi dla mediów krajowych i zagranicznych” (cytat pochodzi paragrafu nr 73 Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski z 2009 roku, którego tekst znajduje się w prywatnym archiwum badawczym autora monografii).

²⁸⁶² „Spotkania [z dziennikarzami] miały (...) miejsce w siedzibie sekretariatu KEP, gdzie przy kawie toczyły się czasem dość długie rozmowy” (Aneks, VI, 84); „Regularnie spotykam się z dziennikarzami w siedzibie sekretariatu KEP” (Aneks, VIII, 29). Por. Aneks, VIII, 16, 30, 48, 58.

²⁸⁶³ „O każdym zaproszeniu do mediów informowałem sekretarza episkopatu. Nie był to formalny wymóg, ale od samego początku przyjąłem taką praktykę” (Aneks, VI, 25).

²⁸⁶⁴ „W tym miejscu chciałbym jeszcze odnieść się do samego zagadnienia wystąpień rzecznika KEP w mediach. Rzecznik KEP musi pamiętać, że nie ma sensu atakowanie dziennikarza na antenie.

- 3) preferowanie wystąpień „na żywo”²⁸⁶⁵;
- 4) fakt faworyzowania konkretnych rzeczników KEP (i wynikający z niego, niezrozumiały dla ks. Kłocha, brak jakiegokolwiek zaproszenia) ze strony *Telewizji Trwam* i *Radia Maryja*²⁸⁶⁶.

5.3.2.2.2. Rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski wobec dziennikarzy

Jak to zostało zasygnalizowane w rozdziale pierwszym, „rzecznik prasowy to osoba, która w swojej pracy nie może obyć się bez dziennikarzy”²⁸⁶⁷, a „wzajemna, dobrze układająca się współpraca pomiędzy dziennikarzami i pracownikami (...) *public relations* wydaje się jedną z fundamentalnych zasad charakteryzujących czynności zawodowe przedstawicieli obu branż”²⁸⁶⁸. Kontakty rzecznika z dziennikarzami wpisują się w samą naturę jego pracy i dotyczą jego zadań własnych, szczególnie zaś tych, które właściwe są bezpośrednio sferze *media relations*. Ponadto, jak zauważyliśmy za licznymi autorami, kontakty rzecznika z dziennikarzami mogą przyjmować charakter bardziej formalny i zawodowy²⁸⁶⁹, jak również mniej formalny i bardziej osobisty²⁸⁷⁰.

Dziennikarz zawsze ma ostatnie słowo. To on mówi ostatnie zdanie, a nie ten, kto jest zaproszony. Zresztą mnie jako duchownemu nie wypadało nigdy zwracać się do dziennikarzy nieodpowiednio, nawet gdy nie mieli racji. Zwrócenie uwagi nie może być atakiem. Nigdy nie widziałem potrzeby, by atakować dziennikarza, choć powody i okazje były naprawdę nieraz” (Aneks, VII, 77).

²⁸⁶⁵ „Tego typu wypowiedzi są, owszem, bardziej stresujące niż nagranie, ale trudniej nimi manipulować. W programie «na żywo» sprawniej i precyzyjniej można dotrzeć z przekazem do współczesnego odbiorcy i to z treściami, na których nam zależy. Do dziś największe znaczenie ma wywiad «na żywo» w telewizji bądź stacji radiowej, a te zwykle są nadawane w *prime-time*” (Aneks, VI, 23).

²⁸⁶⁶ „Pragnę wspomnieć (...) o zastanawiającej dla mnie sprawie. *TVP, Polskie Radio, Radio Zet* i *RMF FM* zapraszały mnie stosunkowo często, zwłaszcza gdy coś się w Kościele działo – dobrego czy złego. Także *TVN* i *Polsat* znajdowały w swoich programach na żywo przestrzeń do zaproszenia rzecznika KEP. Natomiast *Radio Maryja* oraz *Telewizja Trwam* w latach 2003-2015 ani razu nie zaprosiły mnie jako rzecznika Konferencji Episkopatu Polski do jakiegokolwiek programu na żywo. Czasem, bardzo rzadko, przyjeżdżali do mnie reporterzy *Telewizji Trwam*, by zrobić krótkie nagranie do magazynu *Informacje dnia*, który zresztą dość często oglądałem. Natomiast z nieznanymi mi do dziś powodów, ani razu nie byłem gościem na żywo na antenie *Radia Maryja* czy *Telewizji Trwam*. Co ciekawe, sytuacja natychmiast się zmieniła w odniesieniu do mojego następcy, reprezentującego przecież jako rzecznik tę samą Konferencję Episkopatu Polski” (Aneks, VI, 78).

²⁸⁶⁷ K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 83.

²⁸⁶⁸ S. Gawroński, *Media relations służb mundurowych w Polsce*, Kraków-Rzeszów-Zamość 2011, s. 35.

²⁸⁶⁹ Por. I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 50. Por. także: K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 83.

²⁸⁷⁰ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 83-98. Por. także: B. Czechowska-Derkacz, *Relacje z mediami – modele współpracy*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 31-51. Por. także: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 54-63. Por. także: K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 50-51.

W pracy wszystkich dotychczasowych rzeczników KEP dostrzec można istotną rolę (zarówno pośrednich, jak i bezpośrednich) kontaktów dziennikarskich o charakterze formalnym i zawodowym:

- 1) o. Schulz: „Naszą siłą były kontakty osobiste. Było w tym dużo dobrej woli, życzliwości i otwartości na współpracę mimo pewnych różnic”²⁸⁷¹; „Otwartość na każdego dziennikarza była zawsze jednakowa”²⁸⁷²;
- 2) ks. Kloch: „Utrzymywanie przez rzecznika KEP dobrych kontaktów z dziennikarzami nie jest opcją do wyboru, ale obowiązkiem (...). To bardzo ważne w pracy rzecznika – stworzyć dobrą atmosferę dla współpracy z przedstawicielami mediów. Zawsze zależało mi na tym, aby dziennikarze nigdy nie mieli odczucia, że rzecznik KEP jest ich wrogiem i nigdy nie traktowałem dziennikarzy jako wrogów”²⁸⁷³; „Grono znajomych dziennikarzy zaczęło się powiększać z momentem objęcia przeze mnie funkcji rzecznika. To były czasy spraw Komisji Majątkowej, Funduszu Kościelnego, IPN, potem ochrony dzieci i młodzieży, a do tego trochę inne nastroje kościelno-polityczno-społeczne. Dlatego początkowo nie miałem takiej wielkiej śmiałości, jak później, co do kontaktów z dziennikarzami. Oczywiście zawsze byłem otwarty na spotkania i rozmowy”²⁸⁷⁴;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „W pracy z mediami bardzo cenne były osobiste, dobre relacje z dziennikarzami”²⁸⁷⁵; „Osobiście bardzo dobrze wspominam kontakty ze wszystkimi mediami i dziennikarzami. Uważam, że jest to coś bardzo dobrego, by kontakt z dziennikarzami nie ograniczał się wyłącznie do niezbędnego minimum. Ludzie potrzebują rozmowy, zainteresowania”²⁸⁷⁶;
- 4) o. Gęsiak: „Kontakt z dziennikarzami dodałbym do regularnych, codziennych wręcz zadań rzecznika KEP (...). W kontaktach z mediami i dziennikarzami wprowadziłem pewną nowość. Mianowicie, raz w tygodniu, regularnie spotykam się z dziennikarzami w siedzibie sekretariatu KEP (...). To po prostu zadziałało. Dziennikarze są zadowoleni”²⁸⁷⁷; „Pierwsze półtora roku mojej pracy było czasem, w którym spotkania nie były możliwe praktycznie wcale”²⁸⁷⁸.

²⁸⁷¹ Aneks, V, 19.

²⁸⁷² Aneks, V, 18.

²⁸⁷³ Aneks, VI, 32.

²⁸⁷⁴ Aneks, VI, 84.

²⁸⁷⁵ Aneks, VII, 15.

²⁸⁷⁶ Aneks, VII, 17.

²⁸⁷⁷ Aneks, VIII, 29.

²⁸⁷⁸ Aneks, VIII, 32.

Gdy idzie o kwestię wykraczających poza sferę zawodową (nieformalnych, bezpośrednich, osobistych i bliskich) kontaktów z dziennikarzami, da się zauważyć u poprzednich rzeczników KEP *sui generis* zawodową rezerwę („lekki dystans”²⁸⁷⁹) połączoną jednak z życzliwością i otwartością²⁸⁸⁰, potwierdzanymi także przez gotowość do podjęcia tego rodzaju kontaktów dostrzeganą u obecnego rzecznika KEP, o. L. Gęsiaka²⁸⁸¹.

Ponadto, warto dodać, iż w sferze kontaktów z dziennikarzami rzecznicy KEP dostrzegają także realizację (wspomnianej wcześniej) właściwej sobie funkcji ewangelizacyjnej²⁸⁸² (którą w sposób bardziej szczegółowy omówimy w dalszej części rozdziału).

5.3.2.2.3. Rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski wobec rzeczników prasowych polskich diecezji

Istotną rolę, zauważalną ewolucję, a także dostrzegalną profesjonalizację obszaru współpracy rzecznika KEP z rzecznikami polskich diecezji w minionym ćwierćwieczu

²⁸⁷⁹ Aneks, V, 18.

²⁸⁸⁰ „Byli dziennikarze, z którymi kontakt był łatwiejszy bądź bliższy, ale prywatnych, zażyłych relacji z dziennikarzami raczej nie miałem. Miałem lekki dystans do nieformalnych stosunków z dziennikarzami i raczej się od tego powstrzymywałem, nie chciałem nastawiać jednych mediów przeciw drugim, albo obdarzać przedstawicieli wybranych mediów większą ilością czasu albo większą sympatią. Czas na kawę i rozmowę był zawsze, ale to się mieściło w ramach relacji formalnych, zawodowych” (Aneks, V, 18); „Mogę na palcach jednej ręki (dosłownie!) policzyć spontaniczne wyjścia na kawę z przedstawicielami mediów. Wziąłem też sobie do serca (...) radę (...), by pamiętać o utracie anonimowości z chwilą przyjęcia funkcji rzecznika. Często tego typu spotkania miały natomiast miejsce w siedzibie sekretariatu KEP, gdzie przy kawie toczyły się czasem dość długie rozmowy z dziennikarzami zarówno z Polski, jak i z różnych stron Europy” (Aneks, VI, 84).

²⁸⁸¹ „Niestety sfera moich bezpośrednich kontaktów z dziennikarzami była mocno poturbowana przez pandemię. Od momentu objęcia przeze mnie funkcji rzecznika KEP (...) trwa[ła] pandemia (...). Spotkania nie były możliwe praktycznie wcale: nie tylko nieoficjalnie, ale nawet oficjalnie. Czas restrykcji (...) nie przysłużył się budowaniu kontaktów nieformalnych. Będę się starał na nowo odbudować wszystko po pandemii” (Aneks, VIII, 32).

²⁸⁸² „Utrzymywanie przez rzecznika KEP dobrych kontaktów z dziennikarzami (...) to rola na styku informowania i ewangelizowania” (Aneks, VI, 32); „Mniej więcej od 2011 roku starałem się więcej rozmawiać z dziennikarzami – po wypowiedziach do kamery, rozmowach w studio czy udzieleniu wywiadów. Nawet jeśli nie było zgody między nami na antenie i «podpisywaliśmy protokół rozbieżności», to i tak – co mnie zaskakiwało – oni chętnie ze mną rozmawiali. Często, gdy byliśmy już «w cztery oczy», opowiadali o sobie, o swoim niełatwym, nieraz pogmatwanym życiu. Nie przerywałem tych rozmów. Widziałem, że są im potrzebne. W ten sposób budowaliśmy relacje. Dialogi trwały do momentu, kiedy oni musieli już wracać do pracy. To były najcenniejsze chwile z dziennikarzami. To była swego rodzaju ewangelizacja. Nie polegała na tym, że przekonałem kogoś do poglądów głoszonych przez Kościół, ale w tym, że pracownicy mediów mieli okazję porozmawiać spokojnie z kimś z kręgu kościelnego, kto ich wysłuchał i nie gorszył się innymi poglądami. Tego się nie da zmierzyć, ale czułem, że te rozmowy wpływały na wzajemne relacje” (Aneks, VI, 30); „Rzecznik – kapłan ma też misję do spełnienia wobec nich. Kiedyś o. Federico Lombardi, rzecznik Watykanu do 2016 roku, po tym, jak wybrano mnie na rzecznika KEP, powiedział mi: «Zawsze mów prawdę, bądź dobrym księdzem, bądź dobrym księdzem dla dziennikarzy i nie bój się». To były jego 4 rady: prawda, kapłaństwo, bycie dobrym księdzem dla dziennikarzy i odwaga. Te rady są mi bardzo bliskie” (Aneks, VII, 17).

funkcjonowania badanego przez nas urzędu rzecznika prasowego polskiego episkopatu, potwierdzają i charakteryzują wypowiedzi wszystkich dotychczasowych rzeczników KEP:

- 1) o. Schulz: „Jako rzecznikowi zależało mi także na tym, aby stworzyć sieć rzeczników, aby (...) przede wszystkim diecezje, miały swoich rzeczników. Wtedy tylko kilka diecezji miało osoby odpowiedzialne za kontakt z mediami w diecezji. Więc to się także stało jednym z moich istotnych zadań: działanie w kierunku utworzenia rzeczników diecezji oraz diecezjalnych biur prasowych”²⁸⁸³; „Biuro prasowe episkopatu naprawdę bardzo potrzebuje rzeczników z terenu. Spotykałem się z biskupami diecezji (...) zachęcając do tworzenia takich struktur (...). Kiedy do rzecznika KEP skierowane jest jakieś pytanie dotyczące sytuacji z konkretnej diecezji, to można odesłać dziennikarza do tej diecezji, gdzie bardziej dokładnie znają sprawę. Bardzo mi zależało na tym, aby odbywały się także spotkania rzeczników diecezji (...) ze mną oraz sekretarzem KEP. Takie spotkania zaczęliśmy organizować na początku nieregularnie, niekiedy zapraszając (...) sekretarza generalnego. Podczas tych spotkań przedstawiałem strategię czy politykę informacyjną na najbliższe miesiące albo związaną z danym aktualnym wydarzeniem. Zachęcałem też do aktywności. Musieliśmy myśleć na przód, a siłą naszej komunikacji kościelnej była dobra komunikacja pomiędzy diecezjami”²⁸⁸⁴;
- 2) ks. Kloch: „W obszar współpracy BP KEP z rzecznikami diecezji wpisały się dwie najważniejsze postaci: o. Jan Szewek i p. prof. Monika Przybysz. O. Szewek (...) zaczął organizować (...) warsztaty medialne dla zakonów. Do współpracy zaprosił panią Monikę Przybysz (...). Zaproponowałem współpracę o. Janowi i p. Przybysz (...) i ja dołączyłem wraz z rzecznikami diecezjalnymi do warsztatów. (...). Szkolenia odbywają się cyklicznie raz w roku, trwają trzy dni. Zajęcia prowadzą dziennikarze z pierwszych stron gazet i największych mediów, specjaliści *public relations*, pracownicy naukowcy itp. (...). Owocem tych spotkań, prócz wzrostu kompetencji, jest nawiązywanie ściślejszej współpracy między sobą rzeczników osób odpowiedzialnych za kontakty z mediami, bądź redagujących strony WWW i media społecznościowe różnych instytucji kościelnych”²⁸⁸⁵;

²⁸⁸³ Aneks, V, 13.

²⁸⁸⁴ Aneks, V, 14.

²⁸⁸⁵ Aneks, VI, 33.

- 3) ks. Rytel-Andrianik: „W sekretariacie KEP odbyło się kilka spotkań dla rzeczników diecezjalnych i jako rzecznik KEP również w nich uczestniczyłem. Bardzo dobrze wspominam współpracę z rzecznikami diecezji. Wiedziałem, że mogę na nich liczyć, a oni na mnie. Rzecznicy diecezjalni działali oczywiście w ramach swoich kompetencji i diecezji, ale jeśli dana sprawa wymagała współpracy bądź przynajmniej konsultacji z BP KEP, to kanały były zawsze drożne. Podobnie, była bardzo dobra współpraca, jeśli była potrzeba kontaktu w sytuacjach kryzysowych w danej diecezji. Ponadto rzecznicy diecezjalni prawie codziennie otrzymywali informacje z BP KEP. Wszystkie komunikaty otrzymywali od razu, więc byli na bieżąco ze wszystkim”²⁸⁸⁶;
- 4) o. Gęsiak: „Dzięki comiesięcznym spotkaniom [rzecznika KEP z rzecznikami diecezji] *online* kreujemy pewną koncepcję informacyjną polityki medialnej Kościoła w Polsce (...). Jako polscy rzecznicy kościelni chcemy mieć wspólną i jasną strategię oraz znać kierunek, w którym warto podążać w przekazach medialnych. Cieszę się, że w pewnym zakresie udało się to osiągnąć”²⁸⁸⁷; „Główny przekaz medialny Kościoła w Polsce związany jest z diecezjami”²⁸⁸⁸; „Zdarzają się także spotkania łączone rzeczników diecezjalnych i zakonnych. Ma to miejsce głównie przy okazji kursów dla rzeczników w bardzo konkretnych tematach szkoleniowych”²⁸⁸⁹; „Trzeba wspomnieć, że zarówno moje spotkania z rzecznikami diecezjalnymi, jak też spotkania z rzecznikami zakonów oraz łączone spotkania szkoleniowe nie są spotkaniami formalnymi i oficjalnymi. Niemniej obecność na ogół jest stuprocentowa, a spotkania te mocno integrują i rozwijają nasze kościelne środowisko medialne w Polsce”²⁸⁹⁰.

Na podstawie przytoczonych powyżej wypowiedzi należy dostrzec, iż sfera współpracy RP KEP z rzecznikami prasowymi diecezji polskich jawi się jako istotny faktor zadaniowy dla każdego z dotychczasowych rzeczników KEP. Ponadto można zauważyć, iż obszar ten, od czasu pierwszej kadencji na stanowisku rzecznika KEP, aż do kadencji obecnego rzecznika RP KEP, był nieustannie rozwijany i charakteryzował się nie tylko działaniami reaktywnymi (w tym współpracą w zakresie *crisis management*), lecz także proaktywnymi (jak: dołączenie rzeczników diecezjalnych do warsztatów rzeczników w czasie kadencji ks. Klocha; spotkania rzeczników diecezjalnych

²⁸⁸⁶ Aneks, VII, 31.

²⁸⁸⁷ Aneks, VIII, 51.

²⁸⁸⁸ Aneks, VIII, 52.

²⁸⁸⁹ Aneks, VIII, 53.

²⁸⁹⁰ Aneks, VIII, 54.

w sekretariacie KEP za czasów ks. Rytyla-Andrianika; zainicjowanie regularnych spotkań RP KEP z rzecznikami diecezji w czasie kadencji obecnego rzecznika KEP, o. Gęsiaka). W kontaktach RP KEP z rzecznikami diecezji należy ponadto zwrócić uwagę na walor integracyjny (wspólnotwórczy), a także na aspekt profesjonalizacyjny, gdy idzie o kompetencje rzeczników eklezjalnych.

W kontekście omawianej tematyki należy także podkreślić, iż (jak to już zostało wcześniej zasygnalizowane) efektem wprowadzonych przez o. Gęsiaka regularnych spotkań z rzecznikami diecezji jest wejście w życie (wspominanej już wcześniej) instrukcji KEP pt. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*²⁸⁹¹ z 2021 roku²⁸⁹².

Na podstawie wyników naszych badań dodajmy, iż każdy z dotychczasowych rzeczników KEP podejmował także współpracę z rzecznikami innych (niż diecezje) polskich instytucji eklezjalnych (jak m. in. zakony, ruchy i instytucje kościelne)²⁸⁹³. O. Gęsiak wspomina także o współpracy RP KEP z rzecznikami innych episkopatów europejskich²⁸⁹⁴.

5.3.2.3. Poprzednicy i następcy na stanowisku rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Tyleż istotną, ileż specyficzną grupę z otoczenia zawodowego rzecznika KEP stanowią jego poprzednicy i następcy na omawianym stanowisku. Z naszych badań wynika, iż wszyscy dotychczasowi rzecznicy KEP (oprócz, rzecz jasna, pierwszego rzecznika KEP, o. Schulza) nawiązywali w swojej pracy (szczególnie, choć nie tylko, u początku kadencji) współpracę z poprzednikami, a także, iż wszyscy dotychczasowi rzecznicy KEP (oprócz, rzecz jasna, obecnego rzecznika KEP, o. Gęsiaka) nawiązywali w swojej pracy (szczególnie, choć nie tylko, pod koniec kadencji) współpracę z następcami na stanowisku rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski.

Kwestię współpracy z poprzednikiem na stanowisku rzecznika KEP, adekwatni rzecznicy KEP charakteryzują w słowach:

²⁸⁹¹ *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 137-139.

²⁸⁹² Por. Aneks, IV, 27.

²⁸⁹³ Por. Aneks, V, 14. Por. także: Aneks, VI, 33. Por. także: Aneks, VII, 31. Por. także: Aneks, VIII, 51-54.

²⁸⁹⁴ „Rzecznik KEP z urzędu uczestniczy w spotkaniach rzeczników europejskich episkopatów” (Aneks, VIII, 9).

- 1) ks. Kloch: „Jezuita, ks. Adam Schulz nie przestał pracować w Sekretariacie KEP – był przewodniczącym Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich. Miałem więc okazję pytać go w początkowej fazie mojej pracy szczególnie o kwestie administracyjne i formalne związane z pracą rzecznika”²⁸⁹⁵;
- 2) ks. Rytel-Andrianik: „Ks. Józef Kloch wprowadził mnie w obowiązki rzecznika. Podczas pełnienia przeze mnie tej funkcji był zawsze otwarty na konsultacje. Jeśli była potrzeba, on był zawsze gotowy do pomocy. Konsultowałem się z nim w kilku sprawach (...). W niektórych kwestiach radziłem się także u pierwszego rzecznika KEP, o. Adama Schulza”²⁸⁹⁶;
- 3) o. Gęsiak: „Mam wielki szacunek do mojego poprzednika, ks. Pawła Rytla-Andrianika za niezwykłą życzliwość. Nie szczędząc ani czasu, ani kontaktów, ochoczo i kompetentnie wprowadzał mnie w funkcję przez kilka miesięcy. Miałem w nim mocne oparcie, a potrzebowałem go, tym bardziej, że – jak wspomniałem – swoją funkcję objąłem zaraz w dniu wyboru, bez czasu na przygotowanie się do niej. Kontakty zawodowe z moim poprzednikiem dotyczyły i dotyczą także komunikacji zagranicznej KEP. Z chwilą zakończenia kadencji ks. Pawła na stanowisku rzecznika, utworzono w KEP biuro ds. komunikacji zagranicznej, a jego pierwszym dyrektorem został właśnie ks. Paweł (...). W kwestiach międzynarodowych, współpracujemy z ks. Pawłem na bieżąco i jest to bardzo dobra współpraca”²⁸⁹⁷; „Miałem też kontakt z pozostałymi moimi poprzednikami na stanowisku rzecznika KEP, czyli z ks. Józefem Klochem i z pierwszym rzecznikiem, również jezuitą, o. Adamem Schulzem. Zwłaszcza na początku mojego urzędowania, kiedy uczyłem się spojrzenia na Kościół z perspektywy biura prasowego, kilka razy spotkałem się zarówno z ks. Klochem, jak i o. Schulzem, którzy dzielili się ze mną swoimi doświadczeniami. Oczywiście trzeba pamiętać, że czasy, w których piastowali swoje funkcje oraz problemy, którymi żył wówczas Kościół, były trochę inne niż dziś. Natomiast co do funkcjonowania biura prasowego, kontaktów z dziennikarzami i stylu pracy, każdy z nich udzielił mi naprawdę wielu cennych i aktualnych porad”²⁸⁹⁸.

Kwestię współpracy z następcą na stanowisku rzecznika KEP, adekwatni rzecznicy KEP charakteryzują w słowach:

²⁸⁹⁵ Aneks, VI, 13.

²⁸⁹⁶ Aneks, VII, 5.

²⁸⁹⁷ Aneks, VIII, 9.

²⁸⁹⁸ Aneks, VIII, 10.

- 1) o. Schulz: „Ja ks. Józefa wprowadziłem w biuro i w funkcję rzecznika, natomiast nie musiałem go wprowadzać aż tak bardzo w funkcjonowanie sekretariatu KEP, ponieważ on już wcześniej pracował przy KEP, szczególnie z racji *Opoki*. Muszę powiedzieć, że czasami kontaktowali się ze mną także kolejni rzecznicy i prosili, by dzielić się doświadczeniem. Staralem się jednak tak pracować, aby każdy z rzeczników samodzielnie podejmował decyzje. Choć wiadomo, że zawsze chętnie służę radą. Ks. Paweł Rytel-Andrianik, przedostatni rzecznik, nazywa mnie «dziadkiem rzeczników». Tak trochę było”²⁸⁹⁹;
- 2) ks. Kloch: „Następcą został wybrany ks. dr Paweł Rytel-Andrianik. Dokładnie przez dwanaście lat mojej pracy na stanowisku rzecznika KEP, studiował poza granicami Polski, stąd nie miał zbyt szerokiego rozeznania w obszarze pracy medialnej dla KEP. Potwierdzały to także jego pytania, na które chętnie odpowiadałem. Zawsze, gdy tylko potrzebował jakichś rad, chętnie służyłem mu pomocą”²⁹⁰⁰; „Po wyborze ks. Pawła na rzecznika, wystąpiliśmy razem przed kamerami i życzliwie przedstawiłem go mediom. Poinformowałem o tym też na *Twitterze*. Od razu też przekazałem mu też wszystkie ważne informacje dotyczące całej działalności biura, podziału ról itp. O resztę dopytywał na bieżąco”²⁹⁰¹;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Mój następca, obecny rzecznik KEP, o. Leszek Gęsiak, został wybrany przez KEP na Jasnej Górze. Tam był przygotowany pierwszy komunikat o nowym rzeczniku. O. Leszek miał już wówczas doświadczenie medialne, natomiast wiadomo, że w konkretne, praktyczne sprawy związane z pełnieniem tej specyficznej funkcji, jaką jest prowadzenie BP KEP i bycie rzecznikiem, musiałem go wprowadzić osobiście. I to się odbyło bardzo życzliwie i sprawnie. Przekazałem nowemu rzecznikowi kontakty, sprzęt służbowy, dostęp do oficjalnych kont i służyłem radą w razie potrzeby”²⁹⁰².

Z naszych badań wynika, iż:

- 1) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadających poprzednika na stanowisku korzystał z konsultacji ze swoim bezpośrednim poprzednikiem;
- 2) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadających więcej niż jednego poprzednika na stanowisku korzystał z konsultacji ze wszystkimi swoimi poprzednikami;

²⁸⁹⁹ Aneks, V, 32.

²⁹⁰⁰ Aneks, VI, 92.

²⁹⁰¹ Aneks, VI, 93.

²⁹⁰² Aneks, VII, 35.

- 3) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadających następcę na stanowisku udzielał rad swojemu bezpośredniemu następcy;
- 4) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadających więcej niż jednego następcę na stanowisku udzielał rad wszystkim swoim następcom;
- 5) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadających następcę na stanowisku wykazywał otwartość względem udzielania rad swojemu bezpośredniemu następcy, pozostając do jego dyspozycji;
- 6) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadających więcej niż jednego następcę na stanowisku wykazywał otwartość względem udzielania rad wszystkim swoim następcom, pozostając do ich dyspozycji;
- 7) wszystkie konsultacje pomiędzy dotychczasowymi rzecznikami KEP charakteryzowały się życzliwością, wdzięcznością i wzajemnym szacunkiem.

5.3.3. Cechy i kompetencje rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Gdy idzie o cechy i kompetencje rzecznika KEP, wspomnieć należy, iż (jak wynika z naszych analiz) Konferencja Episkopatu Polski, jakkolwiek odnosząc się w swoich (obowiązujących obecnie) oficjalnych dokumentach do czynników takich, jak: umocowanie instytucjonalne, kadencja, obowiązki, zadania oraz narzędzia pracy rzecznika KEP, nie podejmuje jednakowoż kwestii cech i kompetencji rzecznika KEP. Naszą konstatację potwierdza także wypowiedź obecnego przełożonego RP i BP KEP, sekretarza generalnego KEP, bp. Mizińskiego udzielona w ramach przeprowadzonego przez nas źródłowego wywiadu badawczego: „Przepisy KEP regulujące urząd rzecznika KEP nie określają jego kompetencji”²⁹⁰³. Należy jednak zauważyć, iż mimo że dokumenty KEP nie odnoszą się bezpośrednio do zagadnienia cech i kompetencji RP KEP, to zawierają jednak spis jego podstawowych zadań, z którego wtórnie wyinterpretować można pożądane cechy i kompetencje adekwatne do ich odpowiedzialnego podejmowania i profesjonalnego realizowania (do czego zresztą odniesiemy się jeszcze w dalszej części opracowania).

Mając na uwadze brak sformalizowania listy wymaganych od rzecznika KEP cech i kompetencji, a uwzględniając jednocześnie fakt, iż cechy i kompetencje „są czynnikiem

²⁹⁰³ Aneks, IV, 31.

determinującym skuteczność pracy rzecznika prasowego²⁹⁰⁴, jako użyteczne w perspektywie naszych badań jawi się odwzorowanie ich spisu na podstawie:

- 1) wypowiedzi wszystkich dotychczasowych przełożonych RP KEP;
- 2) opracowanych w rozdziale pierwszym wskazań specjalistów w zakresie rzecznictwa prasowego jako takiego;
- 3) opracowanych w rozdziale drugim wskazań Kościoła oraz specjalistów w zakresie rzecznictwa eklezjalnego (w tym wskazań dotyczących pracy rzeczników episkopatów oraz innych instytucji eklezjalnych udzielonych przez prefekta Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej oraz wicedyrektor Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej w ramach udzielonych nam wywiadów);
- 4) cech i kompetencji posiadanych i rozwijanych przez dotychczasowych rzeczników KEP.

Do cech i kompetencji rzecznika KEP dotychczasowi jego przełożeni w stosunku pracy odnoszą się w następujący sposób:

- 1) bp Libera: „Ceniłem ogromnie (...) pracę, dyspozycyjność oraz znajomość kościelnych realiów, a to ważne, jeśli chodzi o rzecznika²⁹⁰⁵;
- 2) abp Budzik: „Aby rzecznik mógł wypełniać zadania, jakie episkopat wyznacza mu w swoim regulaminie (...) musi mieć naprawdę szeroki wachlarz kompetencji. Kompetencje rzecznika muszą być wielowymiarowe. Począwszy od intelektualnych i medialnych, przez pracownicze i międzyludzkie, aż po religijne i duchowe. Rzecznik KEP musi być człowiekiem budującym wspólnotę, bo pracuje dla różnorodnego grona, obyty z mediami, ostrożny i rozważny, ale też zdecydowany i odważny. Powinien mieć odwagę mówienia o sprawach trudnych także biskupom²⁹⁰⁶; „Rzecznik powinien mieć kompetencję w dziedzinie mediów społecznościowych i nowych technologii przekazywania informacji. Musi odnaleźć język zrozumiały dla współczesnego człowieka i przetłumaczyć na ten język dokumenty i oficjalne wypowiedzi Kościoła, które nie mogą całkowicie zrezygnować z języka wiary i teologicznej precyzji²⁹⁰⁷;
- 3) abp Polak: „Po pierwsze rzecznik KEP powinien umieć przedstawiać zawsze stanowisko KEP, a nie swoje własne. Musi to potrafić, by być głosem tego

²⁹⁰⁴ A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 15.

²⁹⁰⁵ Aneks, I, 5.

²⁹⁰⁶ Aneks, II, 39.

²⁹⁰⁷ Aneks, II, 40.

gremium, w imieniu którego się wypowiada. Powinien (...) umieć interpretować stanowisko KEP w duchu głęboko rozumianej eklezjalności. Musi umieć znaleźć takie słowa, by nadawały się do mediów, a jednocześnie oddały ducha i sens tego, co mówią biskupi. Bo to nie jest tak, że KEP podyktuje rzecznikowi słowo w słowo to, co ma przekazać. Rzecznik musi po prostu czuć sprawę, być lotny i tak dobierać słowa, by z jednej strony nie zaburzyć przekazu biskupów, a z drugiej – by jednocześnie był to przekaz przyjazny mediom²⁹⁰⁸; „powinien mieć zdolność współpracy, gotowość, otwartość i elastyczność: zarówno względem biskupów, a szczególnie prezydium KEP, jak też własnych współpracowników czy wreszcie dziennikarzy²⁹⁰⁹; „musi być kompetentny w świecie medialnym, czyli czuć nie tylko media, ale także środowisko dziennikarzy²⁹¹⁰; „rzecznik KEP musi być odważny. Nie może się bać wchodzić w takie sytuacje, w których należy zająć jasne stanowisko, otwarcie zakomunikować coś trudnego bądź bronić stanowiska biskupów. Musi jednak umieć to robić siłą spokoju, argumentów i Ewangelii, a nie ataku. Musi nie tylko komunikować, ale też kompetentnie uzasadniać stanowisko KEP²⁹¹¹; „Jeśli chodzi o kompetencje, to od każdego rzecznika KEP oczekiwałbym dokładnie tego samego, czego doświadczyłem we współpracy z ks. Józefem Klochem. A zatem: profesjonalizmu, kompetencji, skuteczności, szerokości myślenia, autorytetu, otwartości na współpracę i dyspozycyjności. Dodatkowo oczekiwałbym, że będzie dobrze współpracował z osobami zatrudnionymi w sekretariacie KEP i w BP KEP. O tym wcześniej nie mówiłem, ale muszę powiedzieć teraz, że ks. Kloch był w tym po prostu mistrzem. To był doskonale dobrany zespół, z którym świetnie współpracował. Nigdy nie było takich sytuacji, w których musiałbym rozwiązywać jakieś konfliktowe sytuacje wewnątrz BP KEP²⁹¹²;

- 4) bp Miziński: „Wskazane jest (...), aby rzecznik KEP posiadał odpowiednie przygotowanie tak merytoryczne, jak i praktyczne w zakresie mediów, by był osobą kontaktową, solidną, obiektywną w ocenie faktów²⁹¹³; „Zawsze kładę nacisk na dobre relacje, budowane w prawdzie i szacunku, na rzetelność,

²⁹⁰⁸ Aneks, III, 51.

²⁹⁰⁹ Aneks, III, 52.

²⁹¹⁰ Aneks, III, 53.

²⁹¹¹ Aneks, III, 54.

²⁹¹² Aneks, III, 55.

²⁹¹³ Aneks, IV, 31.

sumienność, terminowe wykonywanie powierzonych zadań, kreatywność i profesjonalizm. Na wskazanych priorytetach opierała się współpraca z każdym z rzeczników i na nich opiera się nadal”²⁹¹⁴.

Ponadto, na przykładzie dwunastoletniej (najdłuższej z dotychczasowych) kadencji ks. Kłocha należy zauważyć, iż przełożeni RP KEP podkreślają istotną rolę cech i kompetencji RP KEP takich, jak²⁹¹⁵: dyspozycyjność²⁹¹⁶; zaangażowanie; oddanie; doświadczenie; łatwość w nawiązywaniu kontaktów; umiejętność rozeznania; roztropność; spokój i wyważenie; wytrwałość.

Jeśli chodzi o opracowane przez nas w rozdziale pierwszym wskazania specjalistów z zakresu rzecznictwa prasowego, *public relations* i *media relations*, przypomnijmy, iż do (pożądanych a niekiedy wręcz wymaganych) cech i kompetencji właściwych rzecznikom prasowym zaliczyć należy przede wszystkim²⁹¹⁷: wyższe wykształcenie; znajomość mediów, PR i MR; doświadczenie pracy w mediach; znajomość języków obcych; komunikatywność; kreatywność; inteligencję; uczciwość; życzliwość i kulturę osobistą; odpowiedni temperament; niski poziom lęku i nieśmiałości; wysoką odporność na stres; odwagę; właściwe cechy fizyczne (m. in.: dobry stan zdrowia, wytrzymałość i odporność fizyczną); zdolność autorefleksji i samokrytyki;

²⁹¹⁴ Aneks, IV, 15.

²⁹¹⁵ Por. *Podziękowania Przewodniczącego KEP dla ks. dr. hab. Józefa Kłocha (30.06.2015)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015, s. 220.

²⁹¹⁶ „Chcę (...) podkreślić, że rzecznik był zawsze dostępny. Nie było nigdy ani jednej takiej sytuacji, w której rzecznik byłby nieuchwytny” (Aneks, III, 13); „Był czas, że Ks. Józef poprosił o możliwość półrocznego zaangażowania się w dokończenie swojej habilitacji (...). Potrafił to świetnie pogodzić (...), ciągle był dostępny i dyspozycyjny” (Aneks, III, 14).

²⁹¹⁷ W prezentowanym tu syntetycznym ujęciu odnosimy się do przytaczanych i analizowanych w rozdziale pierwszym refleksji specjalistycznych pochodzących z opracowań takich, jak m. in:

- 1) A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 15-16;
- 2) B. Paczyńska, A. Stolarczyk, *Praktyka public relations. Organizacja działu public relations i biura prasowego w firmie*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 320;
- 3) D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 30-34, 183-188;
- 4) H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 12-42, 123-125;
- 5) I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 55-64, 109-115;
- 6) K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 25, 83-89;
- 7) K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 62;
- 8) K. Gajdka, *Wypalenie zawodowe w profesji rzecznika prasowego*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 198-209;
- 9) M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 10-11;

a także z udostępnionego w wersji online opracowania Centrum Promocji Zawodowej (por. <https://docplayer.pl/2906288-Centrum-promocji-zawodowej-nowe-zawody-tekst-jest-dzielem-gazety-wyborczej-w-imieniu-wielu-szukajacych-pracy-dziekujemy.html> [19. 05. 2023]).

kompetencje werbalne i niewerbalne; umiejętności dyplomatyczne; empatię i tolerancję; zdolność prowadzenia dyskusji; zdolność kształtowania wizerunku i wywierania wpływu; umiejętność rozwiązywania konfliktów; kompetencje badawcze, analityczne i statystyczne; kompetencje organizacyjne (w tym umiejętność opracowywania szczegółowych planów oraz pracy w warunkach tzw. biurokracji); umiejętność doradzania przełożonym; swobodę występowania przed kamerami; znajomość reprezentowanej instytucji; umiejętność pracy w zespole; zdolności przywódcze; umiejętność podejmowania decyzji w sytuacjach kryzysowych; dyspozycyjność i elastyczność.

Gdy idzie z kolei o opracowane przez nas w rozdziale drugim wskazania Kościoła oraz specjalistów z zakresu rzecznictwa eklezjalnego, przypomnijmy, iż do cech i kompetencji właściwych rzecznikom instytucji eklezjalnych zaliczyć należy przede wszystkim:

- 1) na podstawie instrukcji *Communio et progressio*²⁹¹⁸ z 1971 roku oraz instrukcji *Aetatis novae*²⁹¹⁹ z roku 1992:
 - a) oddanie Kościołowi oraz świadomość reprezentowania go;
 - b) znajomość założeń *public relations*;
 - c) uwzględnianie w pracy różnorodność odbiorców;
 - d) umiejętność nawiązywania z otoczeniem stosunków opartych na zaufaniu, zrozumieniu i szacunku dla prawdy;
 - e) stałość i stabilność funkcjonowania;
- 2) na podstawie opracowania autorstwa księży rzeczników Nęcka i Kowalskiego²⁹²⁰:
 - a) wykształcenie;
 - b) profesjonalizm;
 - c) pokorę;
 - d) odwagę;
 - e) umiejętność komunikowania się oraz słuchania;
 - f) otwartość i życzliwość (brak wytwarzania barier i dystansu);
 - g) zdolność dalekosiężnego myślenia;
 - h) świadomość konieczności permanentnego rozwijania kompetencji;
 - i) umiejętność wykorzystywania nowych technologii;

²⁹¹⁸ Por. CP, 174.

²⁹¹⁹ Por. AN, 31.

²⁹²⁰ Por. R. Nęcek, R. Kowalski, *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019, s. 21-29, 33-98.

- j) znajomość specyfiki funkcjonowania świata mediów i dziennikarzy;
 - k) osobiste relacje z dziennikarzami;
- 3) na podstawie wskazań P. Ruffiniego²⁹²¹ i C. Murray²⁹²² dotyczących pracy rzeczników episkopatów oraz innych instytucji eklezjalnych:
- a) umiejętność pracy zespołowej;
 - b) znajomość języków obcych;
 - c) kompetencje językowe;
 - d) kompetencje medialne;
 - e) umiejętność słuchania;
 - f) odpowiednią formację moralną;
 - g) odpowiednią formację eklezjalną (w tym rozumienie specyfiki Kościoła i jego misji ewangelizacyjnej);
 - h) pokorę;
 - i) możliwie jak najgłębszą wiarę.

Jeśli chodzi o cechy i kompetencje posiadane przez dotychczasowych rzeczników KEP, przypomnijmy, iż:

- 1) każdy z nich, w dniu rozpoczęcia kadencji:
 - a) posiadał stopień naukowy doktora (przy braku wymogu formalnego co do wykształcenia);

²⁹²¹ „W wyborze kościelnych rzeczników dla episkopatów, diecezji i innych instytucji Kościoła, trzeba patrzeć na dwa rodzaje kompetencji: specjalistyczne i osobowe. Na pewno trzeba szukać ludzi, którzy mają kompetencje językowe i medialne. Paweł VI powiedział kiedyś w jednym z wywiadów, że jeśli mówimy niezrozumiałym językiem, to nawet mówienie prawdy nic nie daje, bo ludzie po prostu nas nie rozumieją. A żeby mówić zrozumiale, trzeba wprawdzie słuchać ludzi, w języku których chcemy mówić. Rzecznik instytucji kościelnej musi słuchać organizacji, przełożonego, dziennikarzy i przede wszystkim ludzi, do których, i o których mówi. Papież Franciszek powtarza, że słuchanie jest równie ważne, co mówienie. Dobry komunikator to ten, który potrafi słuchać. Słuchanie zmienia człowieka. Jeśli weźmiemy dobrego fachowca, ale bardzo upartego, przekonanego o swojej racji, to nic z tego nie będzie, niezależnie czy rzecznikiem będzie ksiądz czy świecka osoba. Czasem się zastanawiam, dlaczego Jezus milczał, gdy apostołowie chcieli nieraz robić rewolucję? Co doradziłby Piotr Jezusowi w sytuacji kryzysu komunikacyjnego? Czemu Jezus, który zawsze był w stanie wygłosić najpiękniejszą przemowę i od razu wszystkich przekonać, nie robił tego? Bo Jezus komunikował się całym sobą, a nie tylko treścią komunikatu. Był po prostu pokorny i to współgrało z całym Jego przekazem, a nie tylko z Jego pojedynczym komunikatem. Jezus wybrał najbardziej pokorną drogę, potrafił przyznawać rację, umiał dostrzec błędy instytucji religijnych, umiał słuchać, umiał milczeć, ufał Ojcu. To wszystko razem to najlepsze kompetencje komunikacyjne i osobowe. Kościelny rzecznik musi być nie tylko mądry, ale i pokorny. Musi być jak Jezus” (Aneks, IX, 7).

²⁹²² „[Cechy i kompetencje rzecznika episkopatu powinny być] takie, jak (...) każdego rzecznika w Kościele: dobry komunikator, odpowiednio uformowany eklezjalnie i moralnie. Moim zdaniem powinien znać co najmniej dwa języki obce. Koniecznie musi mieć zdolność do bycia z ludźmi i słuchania innych. Do tego powinna lubić pracę w zespole. Nie tylko umieć, ale lubić. Jeśli się tego nie lubi, to nie będzie się częścią zespołu. Rzecznik episkopatu czy diecezji nie musi być księdzem. Nie mówię teraz konkretnie o sobie, ale uważam, że kobiety są bardzo ważne na tych stanowiskach. I będą coraz ważniejsze w komunikacji. Gdy rzecznikiem jest osoba świecka, to dobrze, żeby była bardzo wierząca, bo zrozumie nie tylko specyfikę komunikacji, ale także wartość ewangelizacji” (Aneks, X, 9).

- b) posiadał doświadczenie medialne (przy braku wymogu formalnego co do doświadczenia);
 - c) był osobą duchowną w stopniu prezbiteratu (przy braku wymogu formalnego co do płci bądź stanu);
 - d) był w wieku mieszczącym się w przedziale 38-56 lat (przy braku wymogu formalnego co do wieku);
- 2) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP w trakcie kadencji:
- a) współpracował z poprzednikiem na stanowisku RP KEP (z wyjątkiem pierwszego RP KEP);
 - b) był otwarty na osoby świeckie;
 - c) posiadał świeckich współpracowników w BP KEP;
 - d) wykazywał się otwartością wobec wszystkich mediów i dziennikarzy;
 - e) profesjonalizował działania BP KEP;
 - f) współpracował z SG KEP w sposób aktywny i bezpośredni;
 - g) rozwijał swoje kompetencje;
 - h) nie został odwołany z urzędu;
 - i) nie zrezygnował z urzędu;
- 3) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP po zakończeniu kadencji:
- a) został przez przełożonych oceniony pozytywnie;
 - b) współpracował z następcami (z wyjątkiem obecnego RP KEP).

Jako że każdy rzecznik prasowy powinien nieustannie podnosić swoje kwalifikacje²⁹²³, a „wszystkie wymienione wyżej cechy można sprowadzić do jednej – profesjonalizmu, który zdecydowanie powinien charakteryzować rzecznika prasowego”²⁹²⁴, na podstawie naszych badań odnieśmy się jeszcze do zagadnienia rozwijania kompetencji w trakcie pełnienia urzędu przez wszystkich dotychczasowych rzeczników prasowych polskiego episkopatu:

- 1) o. Schulz: „Mój warsztat był początkowo bardzo prosty i uczyłem się przy dziennikarzach. A to była twarda szkoła: mówić tylko kilkanaście sekund, mówić krótkie i konkretne zdania, przedstawić tylko najistotniejsze kwestie. Jako rzecznik nie korzystałem z narzędzi marketingowych ani usług PR-owych. Czasami po prostu wymienialiśmy się doświadczeniami czy przemyśleniami z różnymi dziennikarzami. Bardziej mi byli potrzebni nie tyle ludzie od mediów,

²⁹²³ Por. M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 11.

²⁹²⁴ K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 83-89.

co merytoryczni doradcy od problemów kościelnych. Sięgałem po pomoc teologów czy moralistów, bo w media były poruszane nieraz bardzo złożone teologicznie problemy”²⁹²⁵;

- 2) ks. Kloch: „Mój obecny styl mówienia, który uważam za zrozumiały i zrozumiały dla słuchających, zawdzięczam dziennikarzom. W 2003 roku, gdy zaczynałem pracę rzecznika nie miał on takich cech. Bardzo wiele w tym względzie zawdzięczam red. Ewie Hołubowicz z *Informacyjnej Agencji Radiowej*, która (...) nie szczędziła czasu na doszlifowanie zwięzłości i jasności mojego wystąpienia. Od niej naprawdę dużo się nauczyłem”²⁹²⁶; „Nigdy nie korzystałem z płatnych usług firm marketingowych i PR-owych. Pamiętam warsztaty prowadzone kiedyś przez polskiego specjalistę ds. komunikacji kryzysowej i strategii komunikacyjnej, Adama Łaszyna”²⁹²⁷;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Uczestniczyłem w szkoleniach księży rzeczników organizowanych przez ks. prof. Klocha i p. prof. Przybysz. W pierwszym roku na stanowisku rzecznika KEP uczestniczyłem też w szkoleniu w Falenicy i przez cały czas, na bieżąco korzystałem z porad dziennikarzy czy profesjonalistów w danym temacie”²⁹²⁸;
- 4) o. Gęsiak: „Co prawda nie korzystam z żadnych płatnych szkoleń czy kursów, które miałyby usprawnić moje kompetencje, natomiast samo pełnienie funkcji rzecznika wymusza permanentny rozwój, szlifuje narzędzia i rozwija fach. Szczególnie mam na myśli zarządzanie kryzysami i kontakty z dziennikarzami, co każdorazowo nie tylko rozwija posiadane już kompetencje, ale niejednokrotnie pozwala na nabycie nowych”²⁹²⁹.

Na podstawie powyższych wszystkich poczynionych dotychczas refleksji odnoszących się do cech i kompetencji RP KEP należy stwierdzić, iż:

- 1) mimo że w obliczu braku formalnych wskazań kompetencyjnych o charakterze obligatoryjnym, należałoby w przypadku pracy rzecznika KEP mówić bardziej o kompetencjach wskazanych niż bezwzględnie wymaganych, z racji pełnienia urzędu wyczerpującego znamiona rzecznictwa jako takiego, za nieodzowne uznać należy kompetencje branżowe podkreślane i sugerowane przez specjalistów z zakresu rzecznictwa, PR i MR;

²⁹²⁵ Aneks, V, 21.

²⁹²⁶ Aneks, VI, 26.

²⁹²⁷ Aneks, VI, 73.

²⁹²⁸ Aneks, VII, 6.

²⁹²⁹ Aneks, VIII, 14.

- 2) z racji pełnienia przez RP KEP urzędu w instytucji eklezjalnej za nieodzowne uznać należy cechy i kompetencje podkreślane i sugerowane przez nauczanie Kościoła, opracowania branżowe z zakresu rzecznictwa eklezjalnego, a także wskazania osób odpowiedzialnych za adekwatne instytucje medialne Stolicy Apostolskiej;
- 3) z racji pełnienia urzędu RP KEP w instytucji, którą jest Konferencja Episkopatu Polski, za nieodzowne uznać należy cechy i kompetencje cenione i uznane za usprawniające współpracę przez wszystkich dotychczasowych przełożonych RP KEP;
- 4) za wartościowe pod względem pełnienia urzędu przez dotychczasowych rzeczników KEP uznać należy wspólne im cechy takie, jak: wyższe wykształcenie oraz doświadczenie medialne;
- 5) wobec faktu, iż żaden z dotychczasowych przełożonych rzecznika KEP, przy okazji omawiania czynników usprawniających skuteczność jego działań nie odnosi się do jego stanu bądź płci, można uznać, iż (podkreślane po wielokroć przez przełożonych RP KEP) odpowiednie cechy osobowościowe oraz kompetencje medialne rzecznika KEP stanowią faktor nadrzędny względem jego płci i stanu. Sam zaś fakt bycia osobą duchowną przez RP KEP, na podstawie naszych badań uznać można za czynnik:
 - a) nadający specyficznego rodzaju charakter realizowanej przez RP KEP funkcji ewangelizacyjnej;
 - b) sprawiający, iż aktywność RP KEP bywa przez opinię publiczną utożsamiana nie tylko z reprezentowaną przez niego instytucją, lecz z Kościołem *sensu largo* oraz ze stanem kapłańskim;
 - c) generujący specyficznego rodzaju okoliczność polegającą na obowiązku posłuszeństwa kanonicznego względem adekwatnego przełożonego w stosunku inkardynacyjnym.

5.3.4. Zatrudnienie rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Jak już to zostało zauważone we wcześniejszych analizach, zarówno pierwszy w historii RP KEP, jak również świeccy pracownicy BP KEP zatrudnieni byli w SG KEP na podstawie umowy o pracę. Z naszych badań wynika, iż praktyka zatrudniania

rzeczników KEP na etacie w oparciu o tego rodzaju umowę widoczna jest w przypadku wszystkich dotychczasowych rzeczników KEP:

- 1) o. Schulz: „Po zaakceptowaniu przeze mnie wyboru KEP podjąłem się pracy rzecznika. Umowa o pracę była przygotowana przez KEP, pensja również była płacona przez KEP”²⁹³⁰;
- 2) ks. Kloch: „Byłem zatrudniony na etacie na podstawie umowy o pracę. Kwestie wynagrodzenia, służbowego samochodu i telefonu były uzgadniane z ówczesnym ekonomem KEP, ks. Janem Drobem”²⁹³¹;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Byłem zatrudniony w sekretariacie KEP i z tą instytucją była podpisana umowa o pracę (...). Sprawy nieujęte w (...) [statucie i regulaminie] były regulowane przez sekretarza generalnego”²⁹³²;
- 4) o. Gęsiak: „Gdy zdecydowałem się na przyjęcie funkcji, pozostałe elementy nie podlegały z mojej strony dyskusji (...), przyjąłem je razem z funkcją. Wszedłem w tę rolę niezależnie od jej warunków. Niczego nie negocjowałem (...). Mam podpisaną z sekretariatem umowę o pracę (...). Jedyną rzecz, o którą poprosiłem, to pozwolenie na zamieszkanie we wspólnocie zakonnej. Rzecznik KEP ma bowiem możliwość korzystania z mieszkania służbowego w budynku sekretariatu KEP (...). Abp Gądecki zgodził się na to, natomiast (...) gdyby była taka potrzeba, mam możliwość korzystania z pokoju gościnnego”²⁹³³.

Do kwestii infrastruktury służbowej rzecznika KEP (jak np. mieszkanie czy urządzenia służbowe) odniesiemy się w dalszej części rozdziału, przy okazji omawiania narzędzi pracy rzecznika KEP.

5.3.5. Wylączność zawodowa rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Z naszych badań wynika, iż KEP nie wymaga od swojego rzecznika wylączności zawodowej w czasie realizowania przez niego kadencji na stanowisku rzecznika KEP. Kwestia zaangażowania zawodowego poza Konferencją Episkopatu Polski w czasie kadencji na stanowisku RP KEP u dotychczasowych rzeczników KEP prezentuje się w sposób następujący:

²⁹³⁰ Aneks, V, 2.

²⁹³¹ Aneks, VI, 4.

²⁹³² Aneks, VII, 2.

²⁹³³ Aneks, VIII, 2.

- 1) o. Schulz: „Łączenie funkcji rzecznika KEP z przewodnictwem Ogólnopolskiej Radzie Ruchów Katolickich z jednej strony wiązało się z bardzo napiętym grafikiem, ale z drugiej strony dawało mi pewnego rodzaju wewnętrzną higienę, ponieważ nie żyłem wyłącznie sprawami episkopatu i dziennikarzy, ale byłem duszpasterzem miałem kontakt ze świeckimi liderami kościoła. Po drugie, dzięki zaangażowaniom pozamedialnym, miałem szeroki obraz Kościoła z terenu, czyli to mnie urealniało. Jednocześnie angażowałem się w Kościół nie tylko przez współpracę z hierarchiami, ale przede wszystkim ze świeckimi, co przecież zawsze jest dla Kościoła sprawą pierwszorzędą. Początkowo bp Libera obawiał się, czy dam sobie radę godzić dwóch tak obszernych działek, ale udało się. I nie żałuję, ponieważ czasy pokazują, że ważna jest praca nie tylko z duchownymi, ale i ze świeckimi”²⁹³⁴;
- 2) ks. Kloch: „Od 1993 roku jestem wykładowcą akademickim. Kiedy w 2003 r. zostałem rzecznikiem za zgodą sekretarza generalnego KEP kontynuowałem wykłady z filozofii nauki, zastosowań informatyki oraz prowadziłem seminarium naukowe. Raz na dwa tygodnie, w soboty miałem zajęcia w Instytucie Teologicznym w Tarnowie (do 2011 roku). Po rozpoczęciu pracy w UKSW w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa łączyłem teorię z praktyką – było to owocne dla moich studentów”²⁹³⁵; „W latach 2006-2007 pełniłem też funkcję rzecznika Kościelnej Komisji Historycznej”²⁹³⁶; „Najtrudniejszym i najbardziej pracowitym okresem były lata 2012-2014, czyli czas przygotowywań do habilitacji – uporządkowanie dorobku naukowego, badania naukowe, opracowanie ich i zredagowanie książki (...). Nie prace redakcyjne, ale bycie rzecznikiem było priorytetem – w tym okresie m. in. zmarł kard. J. Glemp, papież Benedykt zrezygnował, odbyło się konklawe, wybrany został papież Franciszek”²⁹³⁷;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Na czas mojej kadencji na stanowisku rzecznika KEP zawiesiłem wszystkie dotychczasowe zaangażowania w diecezji i na rzymskiej uczelni, na której wykładałem. Było to zgodne ze słowami, które po wyborze skierował do mnie mój przełożony diecezjalny, bp Tadeusz Pikus: «Odtąd jest to twoje pierwsze i jedyne miejsce»”²⁹³⁸;

²⁹³⁴ Aneks, V, 15.

²⁹³⁵ Aneks, VI, 10.

²⁹³⁶ Aneks, VI, 12.

²⁹³⁷ Aneks, VI, 11.

²⁹³⁸ Aneks, VII, 4.

- 4) o. Gęsiak: „Decyzja o podjęciu pracy w sekretariacie KEP zaburzyła właściwie całe moje dotychczasowe życie zawodowe. Mam na myśli przede wszystkim moje zaangażowanie naukowe, badawcze i dydaktyczne w świecie akademickim oraz codzienne życie zakonne. Mimo że staram się godzić to wszystko z pracą rzecznika, to jednak inne rzeczy zeszły na drugi plan (...). Zarówno władze uczelni, Akademii Ignatianum w Krakowie, jak i moi przełożeni zakonni, pozwalają (...), żebym z posługą rzecznika godził wyłącznie to, co pogodzić się da. Mam bardzo dużą autonomię (...). Swojego prowincjała informuję o ważniejszych rzeczach (...), mam ścisłą więź z moją wspólnotą zakonną (...) mimo że absolutną większość czasu spędzam poza strukturami zakonnymi”²⁹³⁹; „Mimo spędzania większości czasu poza uczelnią, wciąż pracuję jako wykładowca akademicki (...). Czas wolny mam zredukowany do minimum, praktycznie go nie mam”²⁹⁴⁰.

W kwestii synchronizacji zadań wynikających z pełnienia urzędu rzecznika KEP z innymi zaangażowaniami zawodowymi, w odniesieniu do dotychczasowych rzeczników KEP, na podstawie przeprowadzonych przez nas badań należy stwierdzić, iż w momencie wyboru na stanowisko RP KEP:

- 1) wszyscy dotychczasowi rzecznicy KEP podejmowali inną aktywność zawodową;
- 2) trzech ostatnich RP KEP (ks. Kloch, ks. Rytel-Andrianik i o. Gęsiak) było wykładowcami akademickimi;
- 3) trzech z dotychczasowych rzeczników KEP (o. Schulz, ks. Kloch i o. Gęsiak) nie zawiesiło innych aktywności zawodowych na czas pełnienia kadencji RP KEP;
- 4) jeden z dotychczasowych rzeczników KEP (ks. Rytel-Andrianik) zawiesił inne aktywności zawodowe na czas pełnienia kadencji RP KEP.

W odniesieniu do trzech z dotychczasowych rzeczników KEP (o. Schulz, ks. Kloch i o. Gęsiak), którzy nie zawiesili innych aktywności zawodowych na czas pełnienia kadencji RP KEP należy stwierdzić, iż:

- 1) zadania wynikające z pełnienia urzędu RP KEP były priorytetem²⁹⁴¹;
- 2) fakt podejmowania innych aktywności zawodowych miał aspekty pozytywne²⁹⁴²;

²⁹³⁹ Aneks, VIII, 7.

²⁹⁴⁰ Aneks, VIII, 8.

²⁹⁴¹ „Bycie rzecznikiem było priorytetem” (Aneks, VI, 11); „Staram się godzić to wszystko z pracą rzecznika” (Aneks, VIII, 7).

²⁹⁴² „Łączenie funkcji (...) dawało mi pewnego rodzaju wewnętrzną higienę, ponieważ nie żyłem wyłącznie sprawami episkopatu i dziennikarzy (...), miałem szeroki obraz Kościoła z terenu, czyli to mnie urealniali. Jednocześnie angażowałem się w Kościół nie tylko przez współpracę z hierarchami, ale przede wszystkim ze świeckimi (...), czasy pokazują, że ważna jest praca nie tylko z duchownymi, ale i ze świeckimi”

3) fakt podejmowania innych aktywności zawodowych miał aspekty negatywne²⁹⁴³. Ponadto, jeden z dotychczasowych rzeczników KEP (ks. Kloch), w czasie pełnienia kadencji RP KEP, kontynuował nie tylko aktywność zawodową rozpoczętą przed kadencją, lecz podjął także (w sposób zarówno praktyczny²⁹⁴⁴, jak również formalny²⁹⁴⁵) kolejną aktywność zawodową (jako rzecznik prasowy Kościelnej Komisji Historycznej²⁹⁴⁶). Dodatkowo, w trakcie pełnienia urzędu RP KEP, ks. Kloch powziął kroki zmierzające (ze skutkiem pozytywnym) do otrzymania stopnia naukowego doktora habilitowanego²⁹⁴⁷. Podobny stopień naukowy (jako pierwszy w historii polski jezuita ze stopniem doktora habilitowanego w dyscyplinie nauk o komunikacji społecznej i mediach) uzyskał w trakcie swojej kadencji (dn. 12. 03. 2021 r.) obecny rzecznik KEP, o. L. Gęsiak²⁹⁴⁸.

(Aneks, V, 15); „Łączyłem teorię z praktyką – było to owocne dla moich studentów” (Aneks, VI, 10); „Prowadziłem zajęcia za granicą, by nie zapomnieć o pracy dydaktycznej w formie realnej, a nie wyłącznie zdalnej” (Aneks, VIII, 8).

²⁹⁴³ „Łączenie funkcji (...) wiązało się z bardzo napiętym grafikiem (...). Bp Libera obawiał się, czy dam sobie radę godzić dwóch tak obszernych dzieł” (Aneks, V, 15); „Najtrudniejszym i najbardziej pracowitym okresem były lata 2012-2014” (Aneks, VI, 11); „Decyzja o podjęciu pracy w sekretariacie KEP zaburzyła właściwie całe moje dotychczasowe życie zawodowe” (Aneks, VIII, 7); „Czas wolny mam zredukowany do minimum, praktycznie go nie mam” (Aneks, VIII, 8).

²⁹⁴⁴ Ks. Kloch podejmował rzeczywistą aktywność medialną jako rzecznik KKH (por. <https://m.niedziela.pl/artukul/81507/nd/Komunikat-Koscielnej-Komisji-Historycznej> [17. 05. 2023]).

²⁹⁴⁵ Ks. J. Kloch pełnił urząd RP KKH na mocy dekretu nominacyjnego SG KEP bp. P. Libery z dn. 28. 11. 2006 r. (nr id. dokumentu: SEP-4-7). Skan dokumentu, udostępniony nam przez ks. Klocha, znajduje się w prywatnym archiwum badawczym autora niniejszej monografii. W dokumencie czytamy: „Czcigodny Księżę Prałacie, w nawiązaniu do naszej wcześniejszej rozmowy i w porozumieniu z Księdzem Arcybiskupem Józefem Michalikiem, Przewodniczącym Konferencji Episkopatu Polski, pragnę poinformować, że 338. Zebranie Plenarne KEP nie wyraziło sprzeciwu w zakresie podjęcia przez Ks. Prałata obowiązków Rzecznika Kościelnej Komisji Historycznej. Proszę traktować niniejsze pismo jako akt nominacyjny na tę funkcję. Zakres i kształt tej posługi zostanie określony w późniejszym czasie”. Dodajmy, iż Ks. Kloch podpisywał się jako rzecznik KKH w oficjalnych dokumentach KEP (por. *Komunikat po spotkaniu Kościelnej Komisji Historycznej (12. 12. 2006)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 12/2006, s. 96).

²⁹⁴⁶ „Dziennikarze obwiniali hierarchów na podstawie dokumentacji tworzonej przez komunistyczną Służbę Bezpieczeństwa, a zarchiwizowanej w Instytucie Pamięci Narodowej” (Aneks, VI, 39); „Z tego względu w 2006 roku KEP powołała Kościelną Komisję Historyczną w celu naukowego zbadania zasobów IPN dotyczących inwigilacji i represjonowania Kościoła Katolickiego. Utworzenie KKH było bardzo dobrym posunięciem, także wizerunkowym. Wówczas żadna inna polska instytucja nie powołała tego typu oficjalnego organu, a środowisko akademickie wręcz sprzeciwiło się takim analizom w odniesieniu do wykładowców uniwersyteckich” (Aneks, VI, 40); „Prace KKH są mi znane, ponieważ w latach funkcjonowania KKH (2006-2007) poproszono mnie, jako rzecznika KEP, abym był także rzecznikiem KKH i wspomagał jej pracę pod kątem medialnym – na co wyraziłem zgodę” (Aneks, VI, 41).

²⁹⁴⁷ „Był czas, że Ks. Józef poprosił o możliwość półrocznego zaangażowania się w dokończenie swojej habilitacji, natomiast jakoś jego pracy w KEP i aktywność w sprawach najważniejszych w ogóle na tym nie ucierpiały. Potrafił to świetnie pogodzić. Niezależnie od tego, że pracował wówczas bardziej u siebie i w sekretariacie KEP był obecny nieco mniej, ciągle był dostępny i dyspozycyjny. Natomiast w sytuacjach pilnych czy kryzysowych, praktycznie od razu pojawiał się na miejscu” (Aneks, III, 14).

²⁹⁴⁸ Por. <https://ignatianum.edu.pl/artukul/ks-dr-leszek-gesiak-sj-uzyskal-stopien-doktora-habilitowanego> (12. 05. 2023).

5.3.6. Obowiązki i zadania rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Z naszych badań wynika, iż zakres obowiązków i zadań rzecznika KEP warunkowany jest treścią dokumentów KEP²⁹⁴⁹ (uwzględnianą w umowie o pracę), poleceniami przełożonych oraz bieżącymi okolicznościami związanymi z zadaniami własnymi RP i BP KEP.

Gdy idzie o obowiązujące obecnie dokumenty KEP, przypomnijmy, iż do obowiązków i zadań rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski należą:

- 1) zgodnie ze *Statutem Konferencji Episkopatu Polski*²⁹⁵⁰ z 2009 roku:
 - a) kierowanie biurem prasowym KEP²⁹⁵¹;
 - b) utrzymywanie kontaktów KEP z mediami²⁹⁵²;
 - c) wydawanie wraz z BP KEP *Akt Konferencji Episkopatu Polski*²⁹⁵³;
 - d) wspomaganie procesu sporządzania i publikowania protokołów, komunikatów i innych dokumentów KEP²⁹⁵⁴;
- 2) zgodnie z *Regulaminem Konferencji Episkopatu Polski*²⁹⁵⁵ z 2009 roku:
 - a) współpraca z mediami²⁹⁵⁶ (w tym: wspieranie KEP w kontaktach z mediami²⁹⁵⁷; utrzymywanie bieżących kontaktów KEP z mediami²⁹⁵⁸; pomoc mediom w dostępie do informacji o działalności KEP i jej agend²⁹⁵⁹; udzielanie wywiadów oraz wypowiedzi dla mediów krajowych

²⁹⁴⁹ „Zadania, jakie episkopat wyznacza [rzecznikowi] w swoim regulaminie (...) [to m. in.:] prezentowanie stanowiska KEP, kierowanie biurem, utrzymywanie kontaktów z dziennikarzami, organizowanie konferencji czy przygotowywanie oświadczeń” (Aneks, II, 39).

²⁹⁵⁰ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 14-19.

²⁹⁵¹ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 18.

²⁹⁵² Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 18.

²⁹⁵³ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 18.

²⁹⁵⁴ Por. *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009, s. 17-18.

²⁹⁵⁵ Tekst *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁵⁶ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 5 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁵⁷ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 72 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁵⁸ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 72 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁵⁹ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 72 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

- i zagranicznych²⁹⁶⁰; utrzymywanie *media relations* z mediami kościelnymi i świeckimi²⁹⁶¹);
- b) prezentowanie opinii²⁹⁶² i stanowiska²⁹⁶³ KEP (w tym organizowanie *briefingów* i konferencji prasowych²⁹⁶⁴);
 - c) wydawanie komunikatów i oświadczeń²⁹⁶⁵ (w tym: wspomaganie procesu sporządzania i publikowania komunikatów końcowych z zebrań plenarnych²⁹⁶⁶ oraz sesji rady biskupów diecezjalnych²⁹⁶⁷ KEP);
 - d) kierowanie pracą BP KEP²⁹⁶⁸;
 - e) współpraca z instytucjami kościelnymi i świeckimi²⁹⁶⁹;
- 3) zgodnie instrukcją KEP pt. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*²⁹⁷⁰ z 2021 roku: współpraca z rzecznikami polskich diecezji²⁹⁷¹.

Obowiązujący obecnie *Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach*²⁹⁷² z 2023 roku do kwestii obowiązków i zadań rzecznika prasowego KEP nie odnosi się ani w sposób bezpośredni, ani też pośredni.

²⁹⁶⁰ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 73 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁶¹ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 73 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁶² Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 5 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁶³ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 72 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁶⁴ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 73 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁶⁵ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 73 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁶⁶ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 31 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁶⁷ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 41 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁶⁸ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 72 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁶⁹ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 73 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski* z 2009 roku (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

²⁹⁷⁰ *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 137-139.

²⁹⁷¹ Por. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021, s. 138.

²⁹⁷² Por. https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2023/03/Dekret_Ogolny_KEP_ws_wystepowania_w_mediach_2023_03_30.pdf (21.05.2023).

Fakt ustalania zakresu obowiązków i zadań z przełożonymi, dotychczasowi rzecznicy KEP potwierdzają następującymi wypowiedziami:

- 1) o. Schulz: „Zakres obowiązków był wyznaczony przez *Statut KEP* oraz spisaną umowę o pracę, natomiast wiadomo, że życie jest bogatsze niż zapisy na papierze i większość spraw na bieżąco musiałem konsultować z przełożonymi (...). W sprawach codziennych czy podstawowych, które nie wymagały konsultacji z przełożonymi, byłem oczywiście samodzielny”²⁹⁷³;
- 2) ks. Kloch: „Zakres kompetencji (...) ogólnie obejmował kontakty ze środkami społecznego przekazu (...). Istotna rola zawsze przypadała rzecznikowi w czasie zebrania plenarnego KEP – jest nim przygotowanie, wraz z grupą biskupów wyznaczonych przez prezydium, tekstu komunikatu końcowego”²⁹⁷⁴; „Uprawnienia rzecznika od 2009 roku są wyrażone ogólnie w *Statucie KEP* oraz doprecyzowane (...) w *Regulaminie KEP*”²⁹⁷⁵; „Przypominam sobie (...) rozmowę z bp. Liberą, już jako rzecznik. Zadałem mu wówczas pytanie: «Jeśli biskupów jest ponad setka, a niektórzy mają wyraźnie różne zdania, to jak mam prezentować ich wspólny głos?». Wówczas bp Piotr odpowiedział, że jako sekretariat KEP, my reprezentujemy konferencję episkopatu i wypracowane przez nią ustalenia, a nie sumę głosów pojedynczych biskupów (...). To podejście dużo mi wyjaśniło i tego starałem się trzymać”²⁹⁷⁶;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Zakres kompetencji regulowały *Statut KEP* i *Regulamin KEP*, a sprawy nieujęte w tych dokumentach były regulowane przez sekretarza generalnego”²⁹⁷⁷;
- 4) o. Gęsiak: „Zakres ogólny kompetencji rzecznika jest regulowany przez *Statut KEP* i *Regulamin KEP* (...). Oczywiście szczegóły trzeba doprecyzowywać na bieżąco z przełożonymi. Wszystkie kwestie praktyczne są ustalone z przewodniczącym oraz sekretarzem generalnym KEP”²⁹⁷⁸.

Jak podkreśla obecny przełożony RP KEP, SG KEP bp Miziński, „w dobie mediów elektronicznych i komunikacji, a co za tym idzie szybkiej wymiany informacji, rola rzecznika jest niezmiernie ważna. Jego zadania nie ograniczają się jedynie do wydawania oświadczeń, ale zobowiązany jest do ustawicznego śledzenia wydarzeń

²⁹⁷³ Aneks, V, 3.

²⁹⁷⁴ Aneks, VI, 5.

²⁹⁷⁵ Aneks, VI, 7.

²⁹⁷⁶ Aneks, VI, 6.

²⁹⁷⁷ Aneks, VII, 2.

²⁹⁷⁸ Aneks, VIII, 3.

i medialnych doniesień, by móc szybko i kompetentnie reagować²⁹⁷⁹. Sekretarz KEP stwierdza także: „Ważna jest codzienna obecność rzecznika jako głosu Episkopatu, w mediach społecznościowych, by w ten sposób przekaz informacji o Kościele był jak najbardziej pełny i prawdziwy²⁹⁸⁰, dodając: „Moim zdaniem, rola rzecznika KEP powinna być realizowana adekwatnie do wyzwań, jakie niosą ze sobą dynamiczne zmiany dyktowane przez media społecznościowe²⁹⁸¹. Do zakresu sfery zadaniowej warunkowanej okolicznościami bieżącymi oraz do zwyczajnego trybu swojej pracy, dotychczasowi rzecznicy odnoszą się w następujący sposób:

- 1) o. Schulz: „Codziennosc była wypełniona głównie przez: kontakt z mediami, spotkania z dziennikarzami, nawiązywanie nowych kontaktów, współpracę z biskupami, przygotowywanie oświadczeń bądź pomoc w ich przygotowaniu, organizowanie konferencji prasowych, przygotowywanie biskupów do wystąpień medialnych i przygotowywanie publikacji dla biskupów²⁹⁸²;
- 2) ks. Kloch: „W skrócie, obowiązki rzecznika KEP obejmowały kontakty ze środkami społecznego przekazu (...) i prezentowanie stanowiska Konferencji Episkopatu Polski (...). Do moich zadań jako rzecznika KEP należały w szczególności: przygotowywanie, wraz z grupą biskupów wyznaczonych przez prezydium, komunikatów końcowych z zebrań plenarnych (...) i publikowanie ich (...); utrzymywanie bieżących kontaktów z dziennikarzami; pomoc dziennikarzom w dostępie do informacji o działalności KEP oraz jej gremiów statutowych; wspieranie KEP w kontaktach z mediami; kierowanie pracą biura prasowego KEP²⁹⁸³;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Bezwzględnie pierwszym i najważniejszym moim zadaniem było to, aby być cały czas do dyspozycji mediów i jednocześnie do dyspozycji księży biskupów. Najważniejsza była codzienna troska o to, aby nikt z pytających nas o coś dziennikarzy nie pozostał bez odpowiedzi. Obok tego moim zadaniem była medialna proaktywność, czyli wychodzenie z inicjatywami. Wraz z biurem podejmowałem wiele inicjatyw (...). Przygotowywaliśmy depesze (...) dla mediów, a obok tego staraliśmy się przygotowywać dla mediów także materiały graficzne, audio i video²⁹⁸⁴;

²⁹⁷⁹ Aneks, IV, 28.

²⁹⁸⁰ Aneks, IV, 34.

²⁹⁸¹ Aneks, IV, 34.

²⁹⁸² Aneks, V, 11.

²⁹⁸³ Aneks, VI, 7.

²⁹⁸⁴ Aneks, VII, 11.

4) o. Gęsiak: „Moja codzienność zawodowa jest uwarunkowana moimi obowiązkami rzecznika. Najważniejsza sprawa to pozostawanie do dyspozycji biskupów i mediów. Ta codzienność nie jest ustabilizowana czy uregulowana przez raz przyjęty plan dnia. Okresy są różne. Inaczej kształtuje się dzień, gdy trwa wizyta *Ad limina*, inaczej w trakcie kryzysów, jeszcze inaczej w czasie świąt czy wakacji. Niezależnie jednak od danego okresu, moja codzienność oscyluje wokół spotkań z mediami i biskupami”²⁹⁸⁵; „Na pewno moim codziennym i statutowym zadaniem jest bycie głosem, a nawet głosem i twarzą episkopatu, czyli kolegium biskupów, a więc informowanie, w dużej mierze także proaktywne, o działalności polskiego episkopatu (...). A zatem informowanie to jest rzecz pierwsza. Oczywiście w ten obszar wchodzi wszystko to, co jest związane z organizowaniem i prowadzeniem konferencji prasowych, wypowiedaniem się w prasie, radiu i telewizji oraz działalnością w mediach społecznościowych”²⁹⁸⁶; „Druga sprawa to kreowanie, a co najmniej inicjowanie kreowania (...) strategii komunikacyjnej KEP”²⁹⁸⁷; „Trzecia rzecz to budowanie pewnego środowiska, które niezależnie od działalności rzecznika będzie informować o tym, co dzieje się w Kościele w Polsce”²⁹⁸⁸; „Ponadto wraz z biurem prasowym przygotowujemy przegląd mediów”²⁹⁸⁹.

Z zaprezentowanych powyżej wyników przeprowadzonych przez nas badań wynika, iż (warunkowany zarówno dokumentami KEP, jak też poleceniami przełożonych czy wreszcie bieżącymi okolicznościami zawodowymi) zakres obowiązków i zadań RP KEP jest całkowicie zbieżny z (wpisującym się w sfery zadaniowe *public relations* i *media relations*) zaprezentowanym (w oparciu o obfite zasoby adekwatnej literatury przedmiotowej²⁹⁹⁰) w rozdziale pierwszym zakresem obowiązków i zadań rzecznika prasowego jako takiego.

²⁹⁸⁵ Aneks, VIII, 19.

²⁹⁸⁶ Aneks, VIII, 20.

²⁹⁸⁷ Aneks, VIII, 21.

²⁹⁸⁸ Aneks, VIII, 22.

²⁹⁸⁹ Aneks, VIII, 23.

²⁹⁹⁰ W dokonaniu (w rozdziale pierwszym) wyszczególnienia obowiązków i zadań właściwych pracy rzecznika prasowego jako takiego, opieraliśmy się na pozycjach literatury przedmiotowej takich, jak m. in.: E. Binder, B. Binder, *Reprezentuję firmę. Jestem rzecznikiem prasowym, PR, asystentem szefa*, Warszawa 2001, s. 50; B. Czechowska-Derkacz, *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015, s. 24-25; K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 54-70; K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 39-62; M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 7-9; H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria*

Dodajmy, iż dokonany w rozdziale pierwszym podział na systematyczne i doraźne zadania rzecznika prasowego, a także (dokonane również w rozdziale pierwszym) przypisanie do obu tych kategorii poszczególnych (i wyliczonych powyżej także w rozdziale niniejszym) aktywności rzecznika, znajdują całkowite odzwierciedlenie w przypadku działań rzecznika prasowego KEP, w związku z czym ponowne odtwarzanie opracowanej już uprzednio tematyki jawi się w tym miejscu jako zbędne. Odstępując zatem od powielania wcześniejszych wywodów, poprzestańmy jedynie na konstatacji, iż na podstawie naszych badań (obejmujących zarówno teoretyczne opracowanie tematyki rzecznictwa prasowego jako takiego dokonane w rozdziale pierwszym, jak również empiryczne badania interesującego nas zagadnienia zaprezentowane w rozdziałach czwartym i niniejszym) należy stwierdzić, iż w praktyce swoich działań, rzecznik prasowy KEP wypełnia obowiązki oraz realizuje (zarówno systematyczne, jak i doraźne) zadania właściwe rzecznictwu prasowemu jako takiemu oraz (związanym z nim integralnie) sferom *public relations* i *media relations*. Ponadto, w obliczu wyników naszych badań należy skonstatować, iż zarówno zakres, jak też praktyka realizacji obowiązków i zadań rzecznika prasowego KEP są jednocześnie zgodne zarówno z nauczaniem Kościoła nt. mediów, komunikacji oraz rzecznictwa prasowego²⁹⁹¹, jak również z praktyką rzecznictwa eklezjalnego (scharakteryzowanymi w rozdziale drugim).

5.3.7. Narzędzia rzecznika prasowego pracy Konferencji Episkopatu Polski

Jak wykazaliśmy w rozdziale pierwszym, zakres narzędzi pracy rzecznika prasowego w całości pokrywa się z instrumentarium właściwym sferze *media relations* (mimo że go nie wyczerpuje), a w swojej pracy rzecznik posługuje się narzędziami, których ogólną klasyfikację oddać można w następujący sposób²⁹⁹²:

i praktyka, Rzeszów 2003, s. 124-125; M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 77-83.

²⁹⁹¹ Aby nie powielać w tym miejscu całego (zaprezentowanego obszernie w rozdziale drugim) wywodu nt. teorii i praktyki rzecznictwa eklezjalnego, poprzestańmy jedynie na przypomnieniu, iż wg instrukcji pt. *Communio et progressio* z 1971 do podstawowych obowiązków kościelnych rzeczników prasowych należą m. in.: przekazywanie informacji, publikowanie i wyjaśnianie dokumentów Kościoła, szybkie i dokładne informowanie o aktualnościach z życia i działalności Kościoła itp., a także realizowanie wynikających z tych obszarów zadań szczegółowych właściwych sferze *public relations* (por. CP, 174).

²⁹⁹² Prezentowaną w niniejszym wywodzie klasyfikację narzędzi pracy rzecznika, a także szczegółową ich klasyfikację, opieramy o dokonaną przez nas w rozdziale pierwszym autorską koncepcję klasyfikacyjną omawianego zagadnienia, a także o różnego rodzaju ujęcia kategorystyczne autorów pozycji z zakresu fachowej literatury przedmiotowej, w tym opracowań takich, jak m. in.: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 63-70; K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 68-170; S. Gawroński, *Media relations służb*

- 1) wytwory komunikacyjne;
- 2) kanały komunikacyjne;
- 3) sytuacje komunikacyjne;
- 4) narzędzia instruktażowe, prewencyjne i edukacyjne;
- 5) narzędzia badawcze, weryfikacyjne i ewaluacyjne;
- 6) urządzenia i infrastruktura;
- 7) finanse.

Przypomnijmy jednocześnie, iż na podstawie (dokonanych przez nas w rozdziale drugim) konstatacji dotyczących instrumentarium zadaniowego właściwego owej specyficznej wariacji *public relations*, jaką jest rzecznictwo eklezjalne, do narzędzi pracy rzecznika prasowego instytucji kościelnej zaliczyć należy m. in.²⁹⁹³: udostępnianie informacji oraz udzielanie wypowiedzi i wywiadów dla mediów; wydawanie komunikatów, oświadczeń i sprostowań; zarządzanie biurem prasowym; organizowanie i prowadzenie *briefingów* oraz konferencji prasowych; prowadzenie stron internetowych, kont na platformach multimedialnych oraz profili w mediach społecznościowych; przygotowywanie bądź sprawdzanie tekstów dla przełożonych; obsługa dźwiękowo-wzjęciowo-filmowa; udzielanie akredytacji; wysyłanie newsletterów bądź maili informacyjnych; organizowanie formalnych i nieformalnych spotkań z dziennikarzami; konsultacje medialne dla przełożonych i pracowników kurii; działalność wydawnicza itp.

Dodajmy także, iż (jak zauważono wcześniej) do zagadnienia narzędzi pracy własnego rzecznika prasowego odnosi się także sam polski episkopat, gdy w obowiązującym obecnie *Regulaminie KEP*²⁹⁹⁴ wskazuje bezpośrednio, iż w wypełnianiu swoich zadań RP KEP wykorzystuje m. in. komunikaty, oświadczenia, dokumenty, publikacje medialne, kontakty z dziennikarzami, *briefingi*, konferencje prasowe czy wywiady, które to narzędzia zawierają się w adekwatnych grupach narzędziowych instrumentarium właściwego rzecznictwu jako takiemu.

mundurowych w Polsce, Kraków-Rzeszów-Zamość 2011, s. 26-34; S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 51-52, 79-83; I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 37-53; D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 50-56; M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 78, 246-333.

²⁹⁹³ Por. M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 112-129. Por. także: A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyscyplinarna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 184-186.

²⁹⁹⁴ Sformułowanie na podstawie paragrafu nr 73 *Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski z 2009 roku* (prywatne archiwum badawcze autora monografii).

Mając na uwadze wyniki przeprowadzonych przez nas badań, jak również wszystkie poczynione dotychczas wywody dotyczące pracy RP KEP, a także konstatacje wynikające z dokonanych przez nas (w rozdziałach pierwszym i drugim) opracowań nt. narzędzi pracy zarówno rzecznika prasowego jako takiego, jak również rzecznika (specyficznie) kościelnego, należy stwierdzić, iż RP KEP wykorzystuje w swojej pracy narzędzia takie, jak m. in.²⁹⁹⁵:

- 1) wytwory komunikacyjne:
 - a) komunikaty prasowe²⁹⁹⁶;
 - b) oświadczenia prasowe²⁹⁹⁷;
 - c) notatki prasowe²⁹⁹⁸;
 - d) *newsy*²⁹⁹⁹;
 - e) wywiady (prasowe, radiowe, telewizyjne i internetowe; *live* i nagrywane)³⁰⁰⁰;
 - f) materiały (tekstowe, fotograficzne, dźwiękowe i filmowe) publikowane w ramach zasobów własnych kanałów komunikacyjnych³⁰⁰¹;
 - g) newslettery³⁰⁰²;
 - h) biuletyny³⁰⁰³;
 - i) inne opracowania prasowe (opracowania okazjonalne, opracowania na zlecenie mediów, teksty sponsorowane itp.)³⁰⁰⁴;
 - j) wytwory działalności wydawniczej (przede wszystkim *Akta Konferencji Episkopatu Polski*)³⁰⁰⁵;
- 2) kanały komunikacyjne:
 - a) stronę internetową³⁰⁰⁶;
 - b) media społecznościowe³⁰⁰⁷;
 - c) platformy internetowe³⁰⁰⁸;

²⁹⁹⁵ Szablon klasyfikacyjno-kategoryzacyjny, w oparciu o który budujemy w niniejszym wywodzie charakterystykę narzędzi pracy rzecznika KEP jest kompilacją wspomnianych ujęć opracowanych przez nas w rozdziałach pierwszym i drugim.

²⁹⁹⁶ Por. Aneks, III, 23.

²⁹⁹⁷ Por. Aneks, V, 11.

²⁹⁹⁸ Por. Aneks, VI, 23.

²⁹⁹⁹ Por. Aneks, VII, 26.

³⁰⁰⁰ Por. Aneks, XI-XVII.

³⁰⁰¹ Por. Aneks, VII, 16, 27.

³⁰⁰² Por. Aneks, VII, 14-15.

³⁰⁰³ Por. Aneks, II, 26-27.

³⁰⁰⁴ Por. Aneks, VI, 85, 91.

³⁰⁰⁵ Por. Aneks, IV, 22.

³⁰⁰⁶ Por. Aneks, V, 22.

³⁰⁰⁷ Por. Aneks, VIII, 49.

³⁰⁰⁸ Por. Aneks, VII, 16, 27, 36.

- d) rozmowy i wiadomości telefoniczne³⁰⁰⁹;
 - e) wideorozmowy³⁰¹⁰;
 - f) e-maile³⁰¹¹;
- 3) sytuacje komunikacyjne:
- a) *briefingi* i konferencje prasowe³⁰¹²;
 - b) wydarzenia okolicznościowe (np. tzw. drzwi otwarte³⁰¹³);

³⁰⁰⁹ Por. Aneks, VI, 57, 83.

³⁰¹⁰ Por. Aneks, III, 10.

³⁰¹¹ Por. Aneks, VIII, 13.

³⁰¹² Do wykorzystywania (typowych dla działalności rzecznika prasowego) narzędzi *public relations*, jakimi są *briefingi* i konferencje prasowe, odnoszą się m. in. następujące wypowiedzi dotychczasowych rzeczników KEP:

- 1) o. Schulz: „Dbałem o to, aby (...) różne opcje intelektualne były reprezentowane na naszych konferencjach prasowych. Nasze konferencje były transmitowane przez różne media (...). Organizowałem systematycznie konferencje dla wszystkich (...). Trzeba (...) odpowiednio to obsłużyć, zorganizować czas na pytania, na zdjęcia, stworzyć możliwość kontaktów indywidualnych z biskupami po konferencji” (Aneks, V, 6);
- 2) ks. Kloch: „Praca medialna z biskupami była wieloraka (...). Były to m. in. sugestie (...) co do ich udziału w konferencji prasowej, *briefingu* bądź wywiadzie, w zależności od tematyki, czasu, kontekstu i określonego medium” (Aneks, VI, 23); „Było mnóstwo zapytań od dziennikarzy i w końcu nagrałem na sekretarce automatycznej mojego telefonu zaproszenie na *briefing* (...). Wówczas odczytałem wobec licznie zgromadzonych przedstawicieli świata mediów informację” (Aneks, VI, 49); „Abp Michalik poprosił KKH o sprawdzenie dotyczących go materiałów SB ewentualnie znajdujących się w archiwach IPN. Poinformował o tym (...) w czasie konferencji prasowej po nadzwyczajnym zebraniu Rady Stałej KEP i biskupów diecezjalnych” (Aneks, VI, 51); „[Pewien świecki mecenas] wprowadził mnie w błąd i z tego powodu w czasie jednej z konferencji prasowych przekazałem nieprawdziwe informacje” (Aneks, VI, 60); „Zdecydowaliśmy się na zorganizowanie konferencji prasowej, aby wyjaśnić sprawę i przy okazji ostudzić temperaturę zagadnienia w mediach” (Aneks, VI, 62); „Do dziś pamiętam (...) wymianę SMS-ów pomiędzy mną a nuncjuszem (...). Poprosiłem go, aby przyjechał do sekretariatu KEP i skomentował w czasie konferencji prasowej tę niecodzienną sytuację dla polskich mediów” (Aneks, VI, 82);
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Kiedy przygotowywaliśmy konferencje bądź *briefingi*, to informowaliśmy o tym wcześniej, dbając o ukazanie się depesz zapraszających i od razu w pewnym sensie już kształtowaliśmy narrację. W obszarze konferencji mieliśmy do czynienia zarówno z reaktywnością, jak i proaktywnością. Były konferencje wynikające z reakcji na nagłe sytuacje czy wręcz kryzysy, ale w większości były to jednak wystąpienia, w których z przekazem wychodziliśmy pierwsi. Pamiętam, że czasem wzmożonej aktywności pod względem *briefingów* i konferencji były np. Światowe Dni Młodzieży w Krakowie. Jeśli konferencja dotyczyła zagadnienia związanego głównie bądź wyłącznie z KEP, wówczas księża biskupi sami zgłaszali listę występujących bądź rozeznawaliśmy to z sekretarzem generalnym KEP. Jeśli natomiast konferencja dotyczyła zagadnienia szerszego, jak np. misji czy zakonów, wówczas goście byli wskazywani przez odpowiednie gremia. Najczęściej to było jednak wspólne rozeznawanie i współpraca. Niejednokrotnie sam sugerowałem biskupom potrzebę zwołania konferencji, proponowałem tematy i agendę najważniejszych zagadnień, które byłoby warto mediom przekazać. Obszarami tematycznymi, wobec których sugerowałem potrzebę zorganizowania konferencji były m. in.: migracja, rodzina, SDM, ochrona dzieci i młodzieży przed wykorzystywaniem seksualnym, pandemia” (Aneks, VII, 25);
- 4) o. Gęsiak: „Konferencje i *briefingi* zwołuje rzecznik KEP. Cotygodniowe konferencje, zwane spotkaniami prasowymi, mają charakter regularny, natomiast największym zainteresowaniem cieszą się każdorazowo konferencje i *briefingi* zwoływane w razie potrzeby, w związku z jakimiś aktualnymi czy cyklicznymi sytuacjami, jak choćby wyczekiwanie decyzje KEP w czasie pandemii, spotkania przy okazji zebrań plenarnych czy reakcje na sytuacje kryzysowe. Informacje o nich docierają do wszystkich dziennikarzy i mediów, do których ma dostęp BP KEP. Jest to kilkadziesiąt nazwisk, kilkadziesiąt podmiotów medialnych i agencji prasowych” (Aneks, VIII, 48).

³⁰¹³ Por. <https://www.youtube.com/watch?v=00q1-Y3pWWg> (12. 05. 2023).

- c) formalne i nieformalne spotkania z dziennikarzami³⁰¹⁴;
- 4) narzędzia instruktażowe, prewencyjne i edukacyjne:
 - a) plan polityki informacyjnej³⁰¹⁵;
 - b) scenariusz kryzysowy³⁰¹⁶;
 - c) szkolenia branżowe³⁰¹⁷;
 - d) porady ekspertów³⁰¹⁸;

³⁰¹⁴ Na fakt korzystania z (wpisującego się w obszar *media relations*) narzędzia PR-owego, jakim są formalne i nieformalne spotkania z dziennikarzami, powołują się wszyscy dotychczasowi rzecznicy KEP: o. Schulz (por. Aneks, V, 18-19), ks. Kloch (por. Aneks, VI, 25, 30, 32, 84), ks. Rytel-Andrianik (por. Aneks, VII, 15, 17, 77) oraz o. Gęsiak (por. Aneks, 29, 32).

³⁰¹⁵ Por. Aneks, II, 12-13. Por. także: Aneks, III, 17. Por. także: Aneks, VI, 71. Por. także: Aneks, VII, 9. Por. także: Aneks, VIII, 17.

³⁰¹⁶ Por. Aneks, VIII, 35.

³⁰¹⁷ Żaden z dotychczasowych rzeczników KEP nie korzystał z płatnych usług szkoleniowych, marketingowych ani PR-owych: zarówno w zakresie rozwoju własnych kompetencji, jak też w obszarze prowadzenia BP KEP bądź zarządzania kryzysowego. Potwierdzają to następujące wypowiedzi respondentów:

- 1) o. Schulz: „Jako rzecznik nie korzystałem z narzędzi marketingowych ani usług PR-owych” (Aneks, V, 21);
- 2) ks. Kloch: „Nigdy nie korzystałem z płatnych usług firm marketingowych i PR-owych” (Aneks, VI, 73);
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Z płatnych usług i konsultacji nigdy nie korzystałem” (Aneks, VII, 32);
- 4) o. Gęsiak: „Niestety finanse nie pozwalają nam na korzystanie z profesjonalnej pomocy płatnej, natomiast nie ukrywam, że byłbym skłonny korzystać z takich narzędzi, gdyby budżet na to pozwolił” (Aneks, VIII, 55).

Należy jednak zauważyć, iż rzecznicy KEP korzystają m. in. ze (scharakteryzowanych w rozdziale drugim) szkoleń i warsztatów dla rzeczników (por. Aneks, VI, 33. Por. także: Aneks, VII, 6).

³⁰¹⁸ Z naszych badań wynika jednoznacznie, iż wszyscy z dotychczasowych rzeczników KEP korzystali w swojej pracy z porad specjalistów, doradców, dziennikarzy i ekspertów, a współpraca ta, jakkolwiek o charakterze nieodpłatnym i raczej nieformalnym, cechowała się profesjonalizmem i *sui generis* stałością. Potwierdzają to wypowiedzi zarówno samych rzeczników KEP, jak też ich przełożonych:

- 1) kadencja o. Schulza: „Mój warsztat był początkowo bardzo prosty i uczyłem się przy dziennikarzach (...). Czasami (...) wymienialiśmy się doświadczeniami czy przemysleniami z różnymi dziennikarzami. Bardziej mi byli potrzebni nie tyle ludzie od mediów, co merytoryczni doradcy od problemów kościelnych. Sięgałem po pomoc teologów czy moralistów, bo w media były poruszane nieraz bardzo złożone teologicznie problemy” (Aneks, V, 21); „Na szczęście ludzie z zewnątrz, znajomi (...) i inne życzliwe osoby okazali się pomocni. Miałem gdzie zasięgnąć rady w kwestiach medialnych i organizacyjnych” (Aneks, V, 10);
- 2) kadencja ks. Klocha: „Mój obecny styl mówienia, który uważam za zrozumiały (...) zawdzięczam dziennikarzom (...). Gdy zaczynałem pracę rzecznika, nie miał on takich cech. Bardzo wiele w tym względzie zawdzięczam red. Ewie Hołubowicz z *Informacyjnej Agencji Radiowej*, która (...) nie szczędziła czasu na doszlifowanie zwięzłości i jasności mojego wystąpienia. Od niej naprawdę dużo się nauczyłem” (Aneks, VI, 26); „Koniecznością byli doradcy z doświadczeniem i wiedzą. Tutaj (...) pragnę bardzo wyraźnie podkreślić rolę p. prof. Moniki Przybysz. Poznałem ją dzięki dominikaninowi, o. prof. Jackowi Salijowi. Gdy zamieszkiwałem w ich klasztorze (...) pewnego razu przyszedł do mnie i położył przede mną opasły tom maszynopisu o zarządzaniu kryzysowym w Kościele. Powiedział: «Ksiądz to musi przeczytać. Koniecznie całe i koniecznie szybko. To jest bardzo dobre». To była właśnie praca doktorska p. Moniki Przybysz, której o. Salij był jednym z trzech recenzentów (...). Później nieco zaprosiłem p. Monikę do BP KEP i tak rozpoczęła się nasza współpraca (...). Była dla mnie i naszego biura prasowego najważniejszą konsultantką (...). Chcę podkreślić, że KEP nie wyszłaby obronną ręką z wielu sytuacji kryzysowych, napięć medialnych i problemów wizerunkowych, gdyby nie ona. Były nieraz tak trudne sytuacje (...), że potrzebowałem natychmiastowej rady, a p. Przybysz zawsze od razu odbierała ode mnie telefon. Dawała świetne wskazówki, sama pozostając w cieniu (...). To szczególnie bardzo istotny, a praktycznie znany małemu kręgowi osób (...). Jestem pewien, że Kościół w Polsce, zawdzięcza – choć niemal bezimiennie – p. prof. Monice Przybysz ogromnie

- e) konsultacje medialne dla przełożonych (w tym przygotowywanie bądź sprawdzanie tekstów dla przełożonych³⁰¹⁹;
- 5) narzędzia badawcze, weryfikacyjne i ewaluacyjne:
 - a) monitoring mediów³⁰²⁰;
 - b) spotkania ewaluacyjne z przełożonymi³⁰²¹;
 - c) raporty i sprawozdania okresowe³⁰²²;
 - d) udzielanie akredytacji³⁰²³;

dużo” (Aneks, VI, 72); „Co jakiś czas (...) [zapraszaliśmy] do sekretariatu KEP dziennikarzy z mediów świeckich, żeby wspólnie przyglądać się bieżącym kwestiom na linii Kościół-media-społeczeństwo” (Aneks, I, 5); „Ks. Józef miał grono dobrych współpracowników i doradców spoza sekretariatu KEP. Pamiętam np. współpracę ze znakomitą dziennikarką, p. Ewą Czaczkowską, która wówczas, jak się zdaje, pisała dla *Rzeczpospolitej*. Przypominam sobie również p. Monikę Przybysz, która co prawda nie współpracowała wówczas jeszcze regularnie z biurem prasowym KEP, ale pod koniec mojej kadencji na stanowisku sekretarza KEP kończyła już swój doktorat o zarządzaniu kryzysowym w Kościele i przy różnych okazjach, doraźnie udzielała ks. Józefowi cennych wskazówek” (Aneks, I, 5); „Oprócz samej współpracy z rzecznikiem i BP KEP, organizowałem spotkania nieformalnej grupy doradców medialnych, która była naprawdę różnorodnie sprofilowana. Do tej grupy należał oczywiście nasz rzecznik, ale jej głównym trzonem byli dziennikarze różnych środowisk (nie tylko KAI i *Opoki*) oraz osoby angażujące się w sprawy mediów pod kątem akademickim. Z mojej inicjatywy spotykaliśmy się raz w miesiącu. Dla sekretariatu KEP to było bardzo konkretne i ważne wsparcie” (Aneks, III, 18); „Dawało mi to również konkretne rozeznanie w wielu sprawach szczegółowych (...), a także skupialiśmy się na tym, co należałoby w profesjonalny sposób wyprzedzić. Nie podam nazwisk tych osób, ponieważ (...) była to grupa nieformalna, natomiast mogę powiedzieć, że łącznie było tych doradców kilkunastu. Pracowaliśmy intensywnie, a gdy zaistniała potrzeba, mogłem kontaktować się z tymi osobami także poza regularnymi spotkaniami comiesięcznymi” (Aneks, III, 19); „Ks. Józef nie był bowiem wyłącznie uczestnikiem spotkań z tymi osobami, ale w sposób profesjonalny zarządzał kontaktami z tym środowiskiem także poza naszymi naradami (...). Wiem, że niejednokrotnie mógł przedyskutowywać z tymi osobami działania swoje oraz całego BP KEP” (Aneks, III, 20); „Czasem żartowaliśmy z bp. Polakiem, że jako biuro prasowe, a także grupa medialna, którą on utworzył, dajemy mu kilka rozwiązań, a jego «przywilejem» jest wybór jednego. Trzeba przyznać, że bp Polak nie obawiał się stosować nowych rozwiązań, potrafił nawet ryzykować. Wierzył zarówno nam, czyli pracownikom biura prasowego, jak i członkom grupy medialnej, z którą każdorazowo budowaliśmy strategię odpowiednią dla danej sprawy” (Aneks, VI, 71);

- 3) kadencja ks. Rytla-Andrianika: „Uczestniczyłem w szkoleniach księży rzeczników organizowanych przez ks. prof. Klocha i p. prof. Przybysz. W pierwszym roku na stanowisku rzecznika KEP uczestniczyłem też w szkoleniu w Falenicy i przez cały czas, na bieżąco korzystałem z porad dziennikarzy czy profesjonalistów w danym temacie” (Aneks, VII, 6);
- 4) kadencja o. Gęsiaka: „Jako rzecznik KEP, wraz z sekretarzem KEP, prezesem KAI i dyrektorem *Opoki*, bazujemy na dodatkowej współpracy z nieformalną grupą dziennikarzy i specjalistów, która działa bardzo sprawnie” (Aneks, VIII, 35); „Ja bym chciał, żeby pomogli mi ludzie, którzy się (...) znają” (Aneks, XVII, 21).

Z naszych badań wynika, iż walory eksperckie i doradcze przypisać można także konsultacjom udzielanym rzecznikowi KEP przez jego poprzedników, o czym wspominaliśmy wcześniej przy okazji omawiania otoczenia zawodowego rzecznika KEP (por. Aneks, V, 32. Por. także: Aneks, VI, 13, 92-93. Por. także: Aneks, VII, 5, 35. Por. także: Aneks, VIII, 9-19).

³⁰¹⁹ Por. Aneks, V, 2,4. Por. także: Aneks, VI, 23-24. Por. także: Aneks, VII, 12-14. Por. także: Aneks, VIII, 24, 27-28.

³⁰²⁰ Por. Aneks, V, 12. Por. także: Aneks, VI, 16-18. Por. także: Aneks, VII, 28. Por. także: Aneks, VIII, 23.

³⁰²¹ Por. Aneks, II, 5. Por. także: Aneks, III, 7. Por. także: Aneks, IV, 4. Por. także: Aneks, V, 3. Por. także: Aneks, VI, 79. Por. także: Aneks, VII, 10. Por. także: Aneks, VIII, 18.

³⁰²² Por. Aneks, XVIII, § 3.

³⁰²³ Por. Aneks, VIII, 29.

- 6) urządzenia i infrastrukturę:
 - a) służbowy telefon³⁰²⁴;
 - b) służbowy samochód³⁰²⁵;
 - c) służbowy komputer wraz z urządzeniami peryferyjnymi³⁰²⁶;
 - d) przenośny sprzęt foto, audio i wideo (aparat, dyktafon, kamerę)³⁰²⁷;
 - e) materiały biurowe³⁰²⁸ (w tym materiały identyfikacyjne, jak m. in. wizytówki, pieczętki, papier firmowy³⁰²⁹);
 - f) pomieszczenie (a przynajmniej tzw. ścianka) umożliwiające nagranie wypowiedzi wideo³⁰³⁰;
 - g) pomieszczenia stanowiące zaplecze socjalne³⁰³¹;
 - h) pomieszczenia umożliwiające podjęcie gości³⁰³²;
- 7) finanse:
 - g) podstawowe zasoby finansowe (przewidziane w budżecie instytucji)³⁰³³;
 - h) dodatkowe zasoby finansowe (m. in. dofinansowania, granty, stypendia)³⁰³⁴.

5.3.8. Funkcje rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Zgodnie ze sposobem przeprowadzenia charakterystyki funkcji rzeczników prasowych w rozdziale pierwszym, zaprezentujemy poniżej wyniki naszych badań odnoszące się zarówno do tzw. funkcji podstawowych, jak również do tzw. funkcji wtórnych rzecznika KEP. Nadmienmy, iż tzw. funkcja ewangelizacyjna, która w przypadku rzeczników jako takich pozostaje jedną z funkcji wtórnych, zgodnie z dokonanyimi w rozdziale drugim konstatacjami dotyczącymi misji Kościoła oraz roli rzeczników instytucji eklesjalnych, w przypadku urzędu rzecznika KEP, stanowi jedną z funkcji podstawowych.

³⁰²⁴ Por. Aneks, V, 7. Por. także: Aneks, VI, 4. Por. także: Aneks, VII, 35. Por. także: Aneks, VIII, 6.

³⁰²⁵ Mimo że obecny rzecznik stwierdza: „Nie mam (...) służbowego samochodu” (Aneks, VIII, 6), należy zaznaczyć, iż pierwszy w historii rzecznik KEP posiadał swój samochód służbowy: „Jako rzecznik miałem (...) samochód służbowy” (Aneks, V, 7).

³⁰²⁶ Por. Aneks, V, 10. Por. także: Aneks, VIII, 6.

³⁰²⁷ Por. Aneks, VIII, 6.

³⁰²⁸ Por. Aneks, VIII, 6.

³⁰²⁹ O fakcie posiadania i wykorzystywania przez BP KEP materiałów identyfikacyjnych świadczą m. in. będące w posiadaniu autora dokumenty otrzymywane od RP KEP i BP KEP w toku przygotowywania niniejszej rozprawy.

³⁰³⁰ Por. Aneks, VI, 52-56.

³⁰³¹ Aneks, VIII, 2.

³⁰³² Por. Aneks, V, 18. Por. także: Aneks, VI, 84.

³⁰³³ Por. Aneks, VI, 8.

³⁰³⁴ Por. Aneks, III, 10.

5.3.8.1. Funkcje podstawowe rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Jak zauważa poprzedni przełożony RP i BP KEP, SG KEP abp W. Polak, „rola rzecznika prasowego KEP jest wieloraka, na pewno nie można jego działań zawęzić wyłącznie do jednej z (...) funkcji. Te funkcje nie tylko ze sobą współwystępują, ale zdarza się, że się zazębiają”³⁰³⁵. W podobnym tonie wyraża się obecny RP KEP, o. L. Gęsiak: „Wszystkie te wymiary są ważne i praktycznie stale obecne w mojej pracy, natomiast dany kontekst medialny bardziej wymaga czy eksponuje którąś z tych funkcji”³⁰³⁶. Zasygnalizowana przez respondentów koegzystencja funkcji rzecznika KEP nie uniemożliwia jednak omówienia ich w sposób możliwie odrębny, w zgodzie zresztą z praktyką zastosowaną zarówno w pierwszym rozdziale niniejszej dysertacji, jak również z procedurami metodologicznymi realizowanymi przez innych, wspomnianych przez nas wcześniej autorów.

Poniżej zostaną omówione następujące funkcje podstawowe RP KEP:

- 1) informacyjna;
- 2) wewnątrzinstytucjonalna;
- 3) wizerunkowa;
- 4) antykryzysowa;
- 5) ewangelizacyjna.

5.3.8.1.1. Funkcja informacyjna rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Z naszych badań, iż zarówno dotychczasowi rzecznicy KEP, jak również ich przełożeni, uznają funkcję informacyjną RP KEP za najważniejszą³⁰³⁷ (bądź jedną z najważniejszych³⁰³⁸).

³⁰³⁵ Aneks, III, 48.

³⁰³⁶ Aneks, VIII, 33.

³⁰³⁷ „Rzecznik episkopatu najpierw informuje. Nie mam wątpliwości, że jest to jego pierwsze i najważniejsze zadanie. Nie da się przecenić wartości solidnej i szybkiej informacji” (Aneks, II, 36); „Tak więc na pierwszym miejscu wskazałbym rolę informacyjną” (Aneks, II, 37); „Moim zdaniem główną rolą rzecznika jest informowanie” (Aneks, IV, 29); „W pracy rzecznika pierwsza i bezwzględnie najważniejsza jest rola informacyjna” (Aneks, VI, 27); „Kwestia informacyjna jest zdecydowanie najważniejsza. Statystycznie w mojej pracy zdecydowanie dominuje charakter informacyjny moich działań” (Aneks, VIII, 34).

³⁰³⁸ „Rzecznik KEP jako członek Kościoła pełni rolę ewangelizacyjną, a jego specyficzna misja opiera się głównie na funkcji informacyjnej, kryzysowej, wewnątrzinstytucjonalnej i wizerunkowej. A z tych czterech jakoś na pierwszy plan wysuwają się te dwie, jako główne: informacyjna i kryzysowa” (Aneks, III, 49);

Jak wykazaliśmy w rozdziale pierwszym, z realizowaniem przez rzecznika prasowego funkcji informacyjnej oraz wpisujących się w nią zadań komunikacyjnych *ad extra*, integralnie związane jest kreowanie i realizowanie polityki informacyjnej rozumianej jako zorganizowaną działalność instytucji służącą jej skuteczności komunikacyjnej oraz wizerunkowi, opierającą się na odpowiednim zarządzaniu informacją³⁰³⁹. Do zagadnienia polityki informacyjnej KEP oraz roli RP KEP w jej kreowaniu i realizowaniu, dotychczasowi przełożeni RP i BP KEP odnoszą się w sposób następujący:

- 1) abp Budzik: „Politykę informacyjną KEP kreowaliśmy razem. Nie musiałem podsuwać rzecznikowi gotowych rozwiązań. On wraz ze swoim biurem świetnie realizowali swoje zadania. W trudniejszych sprawach, a było ich niemało, ustalaliśmy wspólną linię, w najważniejszych konsultowaliśmy się z Przewodniczącym Konferencji Episkopatu”³⁰⁴⁰;
- 2) abp Polak: „Rzecznik KEP, którym za moich czasów był konkretnie Ks. Józef, ową politykę informacyjną rzeczywiście tworzył. To się odbywało na wielu płaszczyznach, m. in. na płaszczyźnie wzmocnienia BP KEP, otwarcia go na nowe media, spójnej komunikacji na zewnątrz itp. Ks. Józef był profesjonalistą, specjalistą w kwestiach akademickich, a także doskonałym praktykiem z wieloletnim doświadczeniem (...). Mam więc przekonanie, że w większości była to praca kreatywna, a nie wyłącznie odtwórcza. Dzięki temu także w sytuacjach kryzysowych mieliśmy w Ks. Józefie nie tylko oparcie i pomoc, ale jasne inspiracje i inicjatywy”³⁰⁴¹;
- 3) bp Miziński: „Rzecznik nie przedstawia swojego subiektywnego stanowiska, ale stanowisko KEP, co jednak nie odbywa się w sposób bierny. Każdy bowiem przekaz naznaczony jest cechami przekazującego informacje i jego przygotowaniami merytorycznymi. Rzecznik KEP jako «głos Episkopatu» jest

„Najbardziej wybijają się te trzy (...): informacyjna, kryzysowa i ewangelizacyjna. Wizerunek instytucji jest wypadkową dobrze spełnianych tych trzech pierwszych funkcji. O komunikację instytucjonalną troszczy się nie tylko BP KEP, ale właściwie cały Sekretariat KEP za to odpowiada” (Aneks, VII, 18); „Ważna jest funkcja informacyjna. Ludzie mają prawo do informacji i po to jest rzecznik” (Aneks, VII, 19).

³⁰³⁹ Por. R. Riedel, *Polityka informacyjna w służbie budowania lokalnej opinii publicznej i samorządowej wspólnoty obywatelskiej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 313-319. Por. także: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 68. Por. także: D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 50. Por. także: M. Magiera, *Polityka informacyjna administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych*, w: *Przegląd Strategiczny*, 2014, nr 7, s. 156-163.

³⁰⁴⁰ Aneks, II, 13.

³⁰⁴¹ Aneks, III, 17.

raczej realizatorem polityki informacyjnej KEP niż jej kreatorem³⁰⁴²; „Ze względu na pełnioną posługę sekretarz generalny jest z urzędu członkiem prezydium KEP i rady stałej KEP, w związku z tym aktywnie uczestniczy w kreowaniu polityki informacyjnej KEP³⁰⁴³.

Swoją rolę w kreowaniu i realizowaniu polityki informacyjnej KEP, dotychczasowi jej rzecznicy oddają w następujących słowach:

- 1) o. Schulz: „Rola informacyjna rzecznika wyraża się także w proponowaniu biskupom i realizowaniu konkretnej polityki informacyjnej. Od polityki informacyjnej i tego, jak konsekwentnie i dalekosiężnie jest prowadzona, naprawdę dużo zależy (...), polityki informacyjnej episkopatu nie układa tylko rzecznik. To było ogromne wyzwanie, wziąć się jakoś szerzej i nie tylko na chwilę, ale na lata, za politykę informacyjną. Za moich czasów starałem się realizować pozytywną, otwartą politykę informacyjną. To nie było łatwe, ponieważ rzecznik KEP, oprócz sekretarza KEP i szefa KEP, ma też w pewnym sensie nad sobą kilkudziesięciu biskupów zarządzających diecezjami i ponad setkę biskupów tworzących konferencję episkopatu, której jest rzecznikiem. Ale w tym właśnie pomagała otwartość na dziennikarzy, bo polityki informacyjnej bez otwartości na wszystkie media raczej nie da się w pełni zrealizować³⁰⁴⁴;
- 2) ks. Kloch: „Na początku mojej kadencji biuro nie wyznaczało sobie konkretnych celów w oparciu o przygotowaną i konsekwentnie realizowaną strategię. Było tak z dwóch powodów: stosunkowo młody rzecznik i stosunkowo młode biuro, jeśli spojrzeć na czas od jego reaktywacji. Dopiero w trakcie mojej dwunastoletniej kadencji, krok po kroku nabierałem doświadczenia w tym względzie. Czas budowania strategii komunikacyjnej nadszedł wraz z objęciem funkcji sekretarza generalnego przez bp. Wojciecha Polaka. Wtedy, konsultując z nim wiele rzeczy oraz opierając się na wskazówkach doradców zewnętrznych, zacząłem przygotowywać plany medialne dotyczące konkretnych spraw³⁰⁴⁵;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Niedługo po tym, jak zostałem wybrany na rzecznika KEP, w czasie spotkania z biskupami diecezjalnymi, przedstawiłem swoje plany i pomysły, pewne zasady oraz kierunek działania. To było ważne, by na początku

³⁰⁴² Aneks, IV, 16.

³⁰⁴³ Aneks, IV, 17.

³⁰⁴⁴ Aneks, V, 31.

³⁰⁴⁵ Aneks, VI, 71.

współpracy nakreślić pewne kierunki. Księża biskupi przyjęli te podstawowe założenia polityki informacyjnej³⁰⁴⁶;

- 4) o. Gęsiak: „BP KEP ma swoją strategię komunikacyjną, zbieżną z polityką informacyjną KEP. Jest ona ustalana bądź aktualizowana w zależności od aktualnych wydarzeń, niekoniecznie na każdy nowy rok. Czasem wyznacznikiem jest tu rok kościelny, czasem plan katechetyczny, a czasem linia narracyjna wynikająca z aktualnych spraw. Zawsze jednak w sprawach najważniejszych działamy w oparciu o konkretny plan, aby uniknąć chaosu i działać w sposób spójny, systemowy. Strategię komunikacyjną omawiamy zawsze z sekretarzem KEP, a w sytuacjach najważniejszych z przewodniczącym oraz prezesami *Opoki* i *KAI*. Rzecznik w dużej mierze jest kreatorem strategii komunikacyjnych KEP. Oczywiście to nie jest tak, że od rzecznika zależy wszystko. Często mniej, a nie więcej. Natomiast od rzecznika na pewno zależy budowanie pewnego środowiska tak, żeby Kościół w Polsce taką strategię medialną miał³⁰⁴⁷.

Z przytoczonych powyżej wypowiedzi sekretarzy generalnych oraz rzeczników KEP wynika, że:

- 1) przy pewnych różnicach ujęć przełożonych RP KEP dotyczących stopnia i charakteru jego zaangażowania w kreowanie polityki informacyjnej KEP (od podkreślenia faktu kreowania³⁰⁴⁸, przez uwypuklenie współtworzenia³⁰⁴⁹, aż po położenie nacisku wyłącznie na realizowanie³⁰⁵⁰) da się zauważyć, iż dotychczasowi przełożeni RP KEP:
 - a) doceniają zaangażowanie rzecznika KEP w realizowanie polityki informacyjnej KEP;
 - b) podkreślają znaczenie profesjonalizmu RP KEP w omawianym kontekście;
 - c) zwracają uwagę zarówno na reaktywność, jak też proaktywność RP KEP;
- 2) dotychczasowi rzecznicy KEP:
 - a) podkreślają znaczenie współpracy z przełożonym w kontekście kreowania i realizowania polityki informacyjnej KEP;
 - b) doceniają aspekt proaktywności swoich działań w omawianym kontekście;
 - c) zwracają uwagę na istotne znaczenie zaprezentowania członkom KEP własnego spojrzenia na omawiany temat (zwłaszcza na początku kadencji);

³⁰⁴⁶ Aneks, VII, 9.

³⁰⁴⁷ Aneks, VIII, 17.

³⁰⁴⁸ Por. Aneks, III, 17.

³⁰⁴⁹ Por. Aneks, II, 13.

³⁰⁵⁰ Por. Aneks, IV, 16-17.

- d) dostrzegają w prezentowanej tematyce zarówno aspekty systemowe i strategiczne, jak również doraźne;
- e) podkreślają dwukierunkowy, otwarty i dialogiczny charakter komunikacji (zarówno w aspekcie zewnątrzinstytucjonalnym, jak również wewnętrznym).

5.3.8.1.2. Funkcja wewnątrzinstytucjonalna rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Jak wykazaliśmy w rozdziale pierwszym, wpisującą się w PR-owy obszar *internal relations* funkcję wewnątrzinstytucjonalną rzecznika prasowego dostrzec można przede wszystkim: w obszarze wewnętrznego komunikowania instytucjonalnego (*ad intra*); we współpracy z biurem prasowym; w relacjach z przełożonymi; w trosce o właściwy kształt i kulturę relacji w obrębie reprezentowanej przez niego instytucji. Adekwatne dla realizacji owej funkcji działania komunikacyjne rzecznika odbywają się na ogół w czterech podstawowych kierunkach³⁰⁵¹:

- 1) pionowym w górę – komunikacja od poziomów niższych ku przełożonym;
- 2) pionowym w dół – komunikacja od przełożonych na poziomy niższe;
- 3) poziomym (horyzontalnym) – komunikacja między działami o równym statusie;
- 4) ukośnym (diagonalnym) – komunikacja między działami na różnych poziomach.

Dotychczasowi rzecznicy KEP odnoszą się do omawianego zagadnienia w następujący sposób:

- 1) o. Schulz: „Miałem możliwość uczestniczenia w ich spotkaniach ogólnych oraz w mniejszych grupach (...). Jako rzecznik uczestniczyłem w konferencjach episkopatu, byłem na bieżąco w pracach biskupów i to ułatwiało mi poznanie ich sposobu myślenia”³⁰⁵²; „Jako rzecznikowi zależało mi także na tym, aby stworzyć sieć rzeczników, aby wszystkie większe kościelne instytucje i przede wszystkim diecezje, miały swoich rzeczników”³⁰⁵³; „Biuro prasowe episkopatu naprawdę bardzo potrzebuje rzeczników z terenu. Spotykałem się z biskupami diecezji oraz przełożonymi zakonów, zachęcając do tworzenia takich struktur. Tłumaczyłem jaka jest rola rzecznika i jak ważna jest nasza wewnątrzkościelna komunikacja w tym względzie”³⁰⁵⁴;

³⁰⁵¹ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 52-54.

³⁰⁵² Aneks, V, 4.

³⁰⁵³ Aneks, V, 13.

³⁰⁵⁴ Aneks, V, 14.

- 2) ks. Kloch: „Trzeba pamiętać, że mimo kilku dekad istnienia, biuro było reaktywowane czy wręcz reanimowane dopiero w 1998 roku, za bp. Libery. Od tego czasu BP KEP sukcesywnie wypracowywało swoją markę, gdy chodzi o komunikację instytucjonalną episkopatu oraz komunikację diecezji z KEP. BP KEP za mojej kadencji, prócz oczywistych kontaktów z mediami zajmowało się w tym względzie aranżowaniem komunikacji KEP z diecezjami oraz szybkim i skutecznym informowaniem danych agend episkopatu zarówno o sprawach medialnych, jak i napływających z zewnątrz zapytaniach i propozycjach”³⁰⁵⁵;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Miałem bardzo dobre relacje ze wszystkimi księżmi biskupami (...). Gdy trzeba było zadzwonić do wszystkich księży biskupów diecezjalnych i zapytać o zdanie, to udało mi się bez problemu dodzwonić do wszystkich. Zawsze, gdy widzieli, że dzwoni rzecznik KEP, traktowali sprawę poważnie. Nasze relacje były zawsze bardzo dobre”³⁰⁵⁶; „Biskupi (...) otrzymywali z BP KEP maila informacyjnego, by mogli mieć wszystkie ważne informacje na bieżąco”³⁰⁵⁷; „Rzecznicy diecezjalni działali oczywiście w ramach swoich kompetencji i diecezji, ale jeśli dana sprawa wymagała współpracy bądź przynajmniej konsultacji z BP KEP, to kanały były zawsze drożne. Podobnie, była bardzo dobra współpraca, jeśli była potrzeba kontaktu w sytuacjach kryzysowych w danej diecezji. Ponadto rzecznicy diecezjalni prawie codziennie otrzymywali informacje z BP KEP. Wszystkie komunikaty otrzymywali od razu, więc byli na bieżąco (...). Tak samo było z biurami prasowymi zgromadzeń zakonnych”³⁰⁵⁸; „O komunikację instytucjonalną troszczy się nie tylko BP KEP, ale właściwie cały sekretariat KEP za to odpowiada”³⁰⁵⁹;
- 4) o. Gęsiak: „Jako rzecznik KEP wspomagam (...) komunikację wewnątrzinstytucjonalną polskiego Kościoła. Widzę tutaj dwa obszary: komunikacja strukturalna w obrębie samego episkopatu oraz komunikacja wewnątrzkościelna w Polsce, czyli komunikacja pomiędzy sekretariatem KEP a diecezjami i innymi instytucjami polskiego Kościoła. Jeśli chodzi o tę pierwszą odsłonę funkcji wewnątrzinstytucjonalnej, to pełnię ją przede wszystkim w czasie zebrań plenarnych, spotkań rady stałej i zebrań biskupów diecezjalnych. W trakcie tych spotkań zawsze mam możliwość zabrania głosu, aktualizuję

³⁰⁵⁵ Aneks, VI, 29.

³⁰⁵⁶ Aneks, VII, 12.

³⁰⁵⁷ Aneks, VII, 14.

³⁰⁵⁸ Aneks, VII, 31.

³⁰⁵⁹ Aneks, VI, 18.

wiedzę poszczególnych biskupów na temat działań medialnych episkopatu oraz nakierowuję spojrzenie księży biskupów zgodnie z polityką medialną prezydium KEP. Natomiast moja misja wewnątrzinstytucjonalna w ujęciu szerszym, ogólnopolskim, realizuje się przede wszystkim w tym, co udało mi się zainicjować w czasie mojej kadencji, a mianowicie w nieformalnej strukturze współpracy z rzecznikami diecezjalnymi. Regularnie, co miesiąc, spotykam się wirtualnie z rzecznikami wszystkich polskich diecezji i przekazujemy sobie ważniejsze informacje na bieżąco, omawiając przy tym kierunki współpracy i ewentualne sprawy kryzysowe. Z osobami odpowiedzialnymi za media w pozostałych agendach i instytucjach Kościoła, jak np. *Caritas*, Papieskie Dzieła Misyjne czy Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży, spotykam się zawsze w razie potrzeby. Prowadzę też regularne spotkania online z rzecznikami zakonnymi³⁰⁶⁰.

Zarówno z przeprowadzonych dotychczas wywodów dotyczących praktycznych aspektów działań RP KEP, jak też z przytoczonych wypowiedzi dotychczasowych rzeczników KEP wynika, iż:

- 1) RP KEP realizuje funkcję wewnątrzinstytucjonalną rozumianą:
 - a) *sensu stricto* – w odniesieniu do instytucji KEP;
 - b) *sensu largo* – w odniesieniu do struktur Kościoła w Polsce;
- 2) realizacji przez RP KEP funkcji wewnątrzinstytucjonalnej sprzyjają m. in.:
 - a) uczestnictwo RP KEP w zebraniach KEP;
 - b) bezpośredni dostęp RP KEP do przełożonych;
 - c) bliskość komunikacyjna RP KEP względem gremiów KEP;
 - d) zaangażowanie RP KEP w przygotowanie i publikację dokumentów KEP;
 - e) profesjonalizacja struktur komunikacyjnych Kościoła w Polsce;
 - f) reaktywowanie (w 1998 r.) oraz bieżąca działalność biura prasowego KEP;
 - g) zakorzenienie działań RP i BP KEP w strukturach sekretariatu KEP;
- 3) działania RP KEP wpisujące się w zakres realizowanej przez niego funkcji wewnątrzinstytucjonalnej (*sensu stricto* i *sensu largo*) wyczerpują znamiona komunikacji wewnątrzinstytucjonalnej w kierunkach:
 - a) pionowym w górę (np. przekazywanie KEP informacji z diecezji);
 - b) pionowym w dół (np. przekazywanie rzecznikom diecezji informacji z KEP);

³⁰⁶⁰ Aneks, VIII, 38.

- c) horyzontalnym (np. usprawnianie komunikacji i współpracy między BP KEP, Biurem ds. Komunikacji Zagranicznej KEP oraz Biurem Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży);
 - d) diagonalnym (np. zaangażowanie RP KEP w procesy komunikacyjne zachodzące między prezydium KEP, BP KEP, diecezjami a *Opoką* i KAI);
- 4) istotny w perspektywie działań RP KEP charakter realizowania przez niego funkcji wewnątrzinstytucjonalnej dostrzegają także przełożeni RP KEP³⁰⁶¹.

5.3.8.1.3. Funkcja wizerunkowa rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Jak już wcześniej wspomnieliśmy za polskimi autorami, w pracy rzecznika prasowego „podstawowym i codziennym obowiązkiem jest dbałość o wizerunek instytucji, którą reprezentuje”³⁰⁶², wobec czego uznaje się go za jednego z głównych współtwórców wizerunku organizacji³⁰⁶³. Dodajmy, iż w zakresie sfery narzędziowej wspomagającej realizację funkcji wizerunkowej, rzecznik dysponuje opisanym w rozdziale pierwszym instrumentarium z zakresu *public relations*, a jego działania podejmowane w tym względzie powinny opierać się na stałej i dwukierunkowej komunikacji z przełożonym oraz biurem prasowym, a w najlepszym wypadku, także przy wsparciu agencji PR. Należy także pamiętać, iż pozytywny wizerunek jest wartością wspomagającą realizację innych funkcji rzecznika i wpisujących się w nie zadań³⁰⁶⁴.

W kontekście funkcji wizerunkowej RP KEP, ks. A. Stopka stwierdza: „Rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski (...) odpowiada nie tylko za wizerunek tego gremium. W rzeczywistości wpływa na obraz całego Kościoła katolickiego w Polsce. Warto zauważyć, że kształtuje go nie tylko w oczach tych, którzy przyglądają się Kościołowi «z zewnątrz». Rzecznik KEP ma duży wpływ na to, w jaki sposób Kościół widzą także jego członkowie. Oczekiwania kierowane pod jego adresem są ogromne”³⁰⁶⁵.

³⁰⁶¹ „Rzecznik był też zaangażowany w komunikację wewnętrzną Kościoła w Polsce. Współpracował z rzecznikami i biurami diecezji i zakonów. W ramach KEP uczestniczył też niejednokrotnie w przygotowywaniu naszych dokumentów wewnętrznych, a także wspomnianych już wcześniej sprawozdań poszczególnych agend episkopatu” (Aneks, II, 37); „Praca [rzecznika KEP] jest *stricte* instytucjonalna i tutaj potrzeba (...) drożnych kanałów komunikacji wewnątrzinstytucjonalnej” (Aneks, III, 49).

³⁰⁶² K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 55.

³⁰⁶³ Por. H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 119.

³⁰⁶⁴ Por. K. Dziewulska-Siwek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 55.

³⁰⁶⁵ Aneks, XIII, 4.

Do realizowanej przez siebie funkcji wizerunkowej, dotychczasowi rzecznicy KEP odnoszą się w następujący sposób:

- 1) o. Schulz: „To był wymiar wizerunkowy, aby nie zamykać Kościoła do stereotypu instytucji i to przeżywającej same problemy i skandale”³⁰⁶⁶; „Pamiętam, że jeszcze w czasie pełnienia przeze mnie funkcji rzecznika, a także po mojej kadencji, wielu dziennikarzy, biskupów czy wykładowców mówiło mi, że wizerunek Kościoła zyskuje, odkąd episkopat ma swojego rzecznika. Mówili mi też personalnie, że to dobrze, że rzecznik Schulz jest rzecznikiem spokojnym, merytorycznym, niewszczynającym wojen. Dziennikarze byli wdzięczni za otwartość i rzetelność informacji, choć wiadomo, że czasem je przeinaczali, a biskupi byli wdzięczni za to, że ich nieraz niespójne głosy, bądź nawet brak wspólnego zdania, przekazywałem mediom dość prawdziwie i kompetentnie”³⁰⁶⁷; „Z jednej strony chodziło o kreowanie wizerunku instytucji rzecznika KEP, a z drugiej o odbudowanie biura prasowego KEP”³⁰⁶⁸;
- 2) ks. Kloch³⁰⁶⁹: „W pracy rzecznika (...) rola informacyjna (...) łączy się (...) z wizerunkiem Kościoła”³⁰⁷⁰; „Utworzenie KKH było bardzo dobrym posunięciem, także wizerunkowym. Wówczas żadna inna polska instytucja nie powołała tego typu oficjalnego organu, a środowisko akademickie wręcz sprzeciwiło się takim analizom w odniesieniu do wykładowców uniwersyteckich”³⁰⁷¹;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Wizerunek instytucji jest wypadkową dobrze spełnianych (...) trzech pierwszych funkcji [czyli: informacyjnej, kryzysowej i ewangelizacyjnej]”³⁰⁷²

³⁰⁶⁶ Aneks, V, 29.

³⁰⁶⁷ Aneks, V, 30.

³⁰⁶⁸ Aneks, XI, 5.

³⁰⁶⁹ W odniesieniu do zagadnienia funkcji wizerunkowej RP KEP w kontekście kadencji ks. Klocha warto przytoczyć fragmenty tekstu prasowego opublikowanego na zakończenie jego kadencji (por. Aneks, XIII): „Jeden z portali internetowych informację o wyborze następcy ks. Józefa Klocha, którym został ks. Paweł Rytel-Andrianik, zapowiadał następująco: «Ten ksiądz ma zmienić wizerunek polskiego Kościoła». A pewien dziennikarz stwierdził, że będzie się musiał przyzwyczaić do «nowej twarzy polskiego Kościoła»” (Aneks, XIII, 4); „Wizerunek Kościoła, jak każdej instytucji, wymaga nieustannego kształtowania. Czy jednak wymaga pilnej zmiany, jak można by wnioskować z przytoczonej wyżej sugestii jednego z portali? To równocześnie pytanie o ocenę dwunastu lat pracy dotychczasowego rzecznika” (Aneks, XIII, 5); „Cechy rzecznika, które można uznać za wartościowe dla wizerunku Kościoła: «Zawsze szacunek dla rozmówcy, dla dziennikarzy, opanowanie, dostępność, pracowitość». To cechy niezbędne komuś, kto łączy i rzetelnie informuje, a nie – jak wielokrotnie pojmowane jest zadanie rzecznika prasowego w firmach, urzędach i rozmaitych instytucjach – stanowi zaporę nie do przebycia” (Aneks, XIII, 13).

³⁰⁷⁰ Aneks, VI, 27.

³⁰⁷¹ Aneks, VI, 40.

³⁰⁷² Aneks, VI, 18.

- 4) o. Gęsiak: „Funkcja wizerunkowa rzecznika KEP wiąże się z każdą inną, a realizuje się w sposób szczególny w kryzysach, ponieważ wówczas wizerunek bywa najbardziej nadwyreżony. W funkcję wizerunkową wpisać należy także wszystkie działania proaktywne i (...) pozytywne promowanie”³⁰⁷³.

Na podstawie przytoczonych powyżej wypowiedzi rzeczników KEP da się zauważyć, iż funkcja wizerunkowa RP KEP, w warstwie operatywnej bądź efektywnej synchronizuje się m. in. z:

- 1) działaniami zmierzającymi w kierunku destereotypizacji Kościoła³⁰⁷⁴ (w tym z tzw. pozytywnym promowaniem³⁰⁷⁵);
- 2) kreowaniem wizerunku nie tylko instytucji KEP, lecz także samego urzędu RP KEP³⁰⁷⁶;
- 3) działalnością agend KEP³⁰⁷⁷ oraz instytucji mieszanych³⁰⁷⁸;
- 4) innymi funkcjami RP KEP (m. in. informacyjną³⁰⁷⁹; antykryzysową³⁰⁸⁰, ewangelizacyjną³⁰⁸¹);
- 5) działaniami proaktywnymi RP KEP³⁰⁸²;
- 6) kompetencjami RP KEP³⁰⁸³.

Jako że (co szczególnie podkreśla zresztą także jeden z dotychczasowych przełożonych RP i BP KEP) wizerunek KEP jest efektem wielu innych działań³⁰⁸⁴, w obszarze aktywności wpisujących się w sferę realizacji przez RP KEP funkcji wizerunkowej, dostrzec warto także związek omawianych działań RP KEP m. in. z:

- 1) odpowiednim *crisis management* (za abp. Budzikiem)³⁰⁸⁵;
- 2) funkcją doradczą RP KEP względem członków KEP (za abp. Budzikiem)³⁰⁸⁶;

³⁰⁷³ Aneks, VIII, 36.

³⁰⁷⁴ Por. Aneks, V, 29.

³⁰⁷⁵ Por. Aneks, VIII, 16, 36.

³⁰⁷⁶ Por. Aneks, XI, 5.

³⁰⁷⁷ Por. Aneks, V, 30. Por. także: Por. Aneks, XI, 5.

³⁰⁷⁸ Por. Aneks, VI, 40.

³⁰⁷⁹ Por. Aneks, V, 30. Por. także: Aneks, VI, 27, 29.

³⁰⁸⁰ Por. Aneks, VIII, 36.

³⁰⁸¹ Por. Aneks, VI, 18.

³⁰⁸² Por. Aneks, VIII, 36.

³⁰⁸³ Por. Aneks, V, 30.

³⁰⁸⁴ Por. Aneks, II, 36.

³⁰⁸⁵ „Podczas sytuacji kryzysowych organizowaliśmy z rzecznikiem burzę mózgów, aby wypracować wspólne stanowisko i przede wszystkim mówić jednym głosem. Rzecznik jest w czasie kryzysu bardzo ważny. W takiej sytuacji trzeba działać pod napięciem, szybko, a jednocześnie skutecznie. Ks. Kloch w czasie kryzysów potrafił aktywnie przekazywać sens stanowiska episkopatu, integrować różne głosy, wspierać głosy rozsądku (...). Bez wątpienia wpływało to na wizerunek Kościoła” (Aneks, II, 36).

³⁰⁸⁶ „[Rzecznik KEP] pełnił wobec biskupów także rolę doradczą, korzystając ze swego bogatego doświadczenia kontaktów z mediami. Bez wątpienia wpływało to na wizerunek Kościoła” (Aneks, II, 36).

- 3) transparentnością operatywno-komunikacyjną KEP (za abp. Polakiem)³⁰⁸⁷;
- 4) otwartym i dialogicznym charakterem komunikacji KEP (za abp. Polakiem)³⁰⁸⁸;
- 5) wiarygodnością KEP (za abp. Polakiem)³⁰⁸⁹;
- 6) prostotą przekazu (za C. Murray)³⁰⁹⁰;
- 7) cechami rzecznika (za M. Przybysz)³⁰⁹¹.

Na podstawie wszystkich poczynionych dotychczas refleksji dodajmy, iż w działaniach wizerunkowych, rzecznik KEP:

- 1) wykorzystuje instrumentarium właściwe obszarom *public relations* i *media relations*;
- 2) bazuje na komunikacji dwukierunkowej w odniesieniu do scharakteryzowanego przez nas wewnętrznego i zewnętrznego otoczenia zawodowego RP KEP;
- 3) nie korzysta z (postulowanego przez autorów³⁰⁹²) wsparcia płatnych agencji PR, jednak wykorzystuje rady nieformalnej grupy medialno-eksperckiej³⁰⁹³.

Powyższe konstatacje pozwalają na sformułowanie wniosku, iż odpowiedni obraz reprezentowanej przez rzecznika KEP instytucji (wynikający z realizacji właściwej mu funkcji wizerunkowej) nosi znamiona nie tyle samych działań, ile raczej efektu działań.

5.3.8.1.4. Funkcja antykryzysowa rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Jak podkreśla drugi w historii przełożony RP i BP KEP, SG KEP abp S. Budzik, w czasie kryzysu „rzecznik jest bezwzględnie potrzebny”³⁰⁹⁴. Na wagę działań wpisujących się w funkcję antykryzysową RP KEP zwracają uwagę zarówno wszyscy

³⁰⁸⁷ „Jako SG KEP i rzecznik KEP wypracowaliśmy całą strategię, nie skupiając się wyłącznie na aspekcie medialnym czy wizerunkowym, ale zawsze mając na uwadze także przejrzystość, aspekty merytoryczne oraz charakter spraw” (Aneks, III, 24).

³⁰⁸⁸ „Dialog i otwartość, jak choćby w przypadku paneli dyskusyjnych z przedstawicielami innych środowisk, same w sobie również są pozytywnymi stronami (...) dalekosiężnego kreowania wizerunku” (Aneks, III, 32).

³⁰⁸⁹ „Rzecznik KEP (...) jest też rzecznikiem sprawy i misji Kościoła. Stąd (...) potrzeba (...) dbania o autentyczny wizerunek Kościoła” (Aneks, III, 49).

³⁰⁹⁰ „Troska o wizerunek jest także wtedy, gdy dbamy o prostotę przekazu” (Aneks, X, 7).

³⁰⁹¹ „Cechy rzecznika, które można uznać za wartościowe dla wizerunku Kościoła: «Zawsze szacunek dla rozmówcy, dla dziennikarzy, opanowanie, dostępność, pracowitość». To cechy niezbędne komuś, kto łączy i rzetelnie informuje, a nie – jak wielokrotnie pojmowane jest zadanie rzecznika prasowego w firmach, urzędach i rozmaitych instytucjach – stanowi zaporę nie do przebycia” (Aneks, XIII, 13).

³⁰⁹² Por. K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 55.

³⁰⁹³ Por. Aneks, VI, 71.

³⁰⁹⁴ Aneks, II, 36.

dotychczasowi rzecznicy KEP³⁰⁹⁵, jak również wszyscy ich dotychczasowi przełożeni w stosunku pracy³⁰⁹⁶.

Z naszych badań wynika, iż:

- 1) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP mierzył się w czasie swojej kadencji z sytuacjami kryzysowymi;
- 2) podejmowane w trakcie kryzysów procedury wyczerpywały znamiona profesjonalnych działań z zakresu *crisis management* oraz PR i MR;
- 3) w omawianym kontekście dostrzec zarówno działania skuteczne i usprawniające zarządzanie kryzysem, jak również działania obniżające skuteczność zarządzania kryzysowego czy nawet kryzysogenne (co zostanie omówione w dalszej części wywodu).

Do najpoważniejszych od początku istnienia urzędu RP KEP sytuacji kryzysowych angażujących Konferencję Episkopatu Polski, zdaniem dotychczasowych przełożonych RP i BP KEP zaliczyć należy:

- 1) wg bp. P. Libery (SG KEP w latach 1998-2007):
 - a) śmierć Jana Pawła II³⁰⁹⁷;
 - b) sprawy lustracyjne³⁰⁹⁸;
 - c) sprawę krzyży na oświęcimskim żwirowisku³⁰⁹⁹;
- 2) wg abp. S. Budzika (SG KEP w latach 2007-2011)³¹⁰⁰:
 - a) sprawy lustracyjne;
 - b) katastrofę smoleńską;
 - c) spór wokół Komisji Majątkowej;
- 3) wg abp. W. Polaka (SG KEP w latach 2011-2014):

³⁰⁹⁵ Por. Aneks, V, 16. Por. także: Aneks, VI, 39-59. Por. także: Aneks, VII, 18. Por. także: Aneks, VIII, 35.

³⁰⁹⁶ Por. Aneks, I, 9. Por. także: Aneks, II, 37. Por. także: Aneks, III, 48. Por. także: Aneks, IV, 29.

³⁰⁹⁷ „Jedną z najbardziej wymagających chwil był moment śmierci Ojca Świętego Jana Pawła II. Wiązało się to z troską o właściwy przekaz medialny tej niezwyklej chwili oraz z pewnego rodzaju medialnym asystowaniem społeczeństwu w dniach żałoby oraz w czasie pogrzebu” (Aneks, I, 6).

³⁰⁹⁸ „Niewątpliwie bardzo trudnym i złożonym problemem była wówczas również kwestia archiwów IPN oraz tajnych współpracowników” (Aneks, I, 7).

³⁰⁹⁹ „Głośna i trudna była także sprawa krzyży na oświęcimskim żwirowisku. Były w to zaangażowane różne środowiska i media, a w samym Kościele też były różne na tę kwestię spojrzenia. Sprawa była napięta, ponieważ dotyczyła jednocześnie dialogu polsko-żydowskiego, kwestii historycznych, patriotycznych i religijnych, a do tego usiłowano rozgrywać to medialnie zarówno w kraju, jak i za granicą” (Aneks, I, 8).

³¹⁰⁰ „Gdy myślę o poważniejszych sytuacjach kryzysowych to przypominają mi się głównie trzy wydarzenia: kryzys lustracyjny, katastrofa smoleńska i spory wokół Komisji Majątkowej. Ten pierwszy, lustracyjny, osiągnął co prawda swoje apogeum na kilka miesięcy przed podjęciem przeze mnie funkcji SG KEP (sprawa abp. Wielgusa), natomiast już jako sekretarz finalizowałem wiele kwestii związanych z tą sprawą” (Aneks, II, 15).

- a) kwestię przestępstw seksualnych duchownych wobec małoletnich³¹⁰¹;
- 4) wg bp. A. Mizińskiego (SG KEP od roku 2014):

- a) kwestię przestępstw seksualnych duchownych wobec małoletnich³¹⁰².

Do najpoważniejszych od początku istnienia urzędu RP KEP sytuacji kryzysowych angażujących Konferencję Episkopatu Polski, zdaniem dotychczasowych rzeczników KEP zaliczyć należy:

- 1) wg o. A. Schulza (RP KEP w latach 1998-2003)³¹⁰³:
 - a) sprawę krzyży na oświęcimskim żwirowisku;
 - b) rezygnację abp. Paetza w 2002 roku w związku z zarzutami o molestowanie seminarzystów³¹⁰⁴;
- 2) wg ks. J. Klocha (RP KEP w latach 2003-2015):
 - a) sprawy lustracyjne³¹⁰⁵ (zwłaszcza: abp. Wielgusa³¹⁰⁶ i abp. Michalika³¹⁰⁷);
 - b) spór wokół Komisji Majątkowej³¹⁰⁸;
 - c) konsekwencje wypowiedzi abp. Michalika nt. pedofilii z 2013 roku³¹⁰⁹;
- 3) wg ks. P. Rytla-Andrianika (RP KEP w latach 2015-2020):
 - a) sprawy związane z migrantami i uchodźcami³¹¹⁰;
 - b) sprawy związane z ochroną życia i *in vitro*³¹¹¹;
- 4) wg o. L. Gęsiaka (RP KEP od roku 2020):

³¹⁰¹ „W czasie pełnienia przeze mnie funkcji SG KEP najpoważniejszy był kryzys związany z przestępstwami seksualnymi duchownych wobec małoletnich. To były początki tak szerokiego zajmowania się tym tematem. Wspominając ten okres, mogę przywołać hasłowo dwa casusy: Abp Wesołowski i Ks. Gil” (Aneks, III, 23).

³¹⁰² „Niewątpliwie najpoważniejszym kryzysem medialnym był we wskazanym czasie kryzys związany z nadużyciami seksualnymi duchownych w relacji do małoletnich” (Aneks, IV, 20).

³¹⁰³ „Przypominają mi się dwa spore kryzysy medialne: pierwszy był przejęty jeszcze od mojego poprzednika na stanowisku dyrektora biura prasowego, czyli od sekretarza episkopatu bp. Pieronka i to była sprawa krzyża oświęcimskiego i postawienia krzyży na terenie Żwirowni w Oświęcimiu, a drugi kryzys był związany z rezygnacją abp. Paetza w 2002 roku w związku z wiadomymi zarzutami. Te dwie sprawy były naprawdę trudne do ogarnięcia, ponieważ w pierwszej było sporo napięć historycznych, kościelnych i państwowych, a w tej drugiej nie było jeszcze wypracowanych mechanizmów działania, tak jak to mamy obecnie. Wydaje mi się, że jak na tamte realia, to i tak dość dobrze radziło sobie biuro prasowe KEP. Zresztą sprawa abp. Paetza nie zależała ani ode mnie, ani nawet od bp. Libery, mimo że dziennikarze zwracali się do nas z prośbą o komentarz. Ja wiedziałem, że w lutym 2002 roku ukaże się ten artykuł o abp. Paetzu w *Rzeczpospolitej*. Trochę mogliśmy się medialnie bardziej przygotować, ale sytuacja była zupełnie nowa. Inne kryzysy, czy już szerzej: wyzwania medialne były zarządzane odpowiednio, na miarę możliwości, wiedzy i umiejętności” (Aneks, V, 16).

³¹⁰⁴ Por. https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-zbigniew-nosowski-redaktor-naczelnny-miesiecznika-wiez,nId,191517#crp_state=1 (12. 05. 2023).

³¹⁰⁵ Por. Aneks, VI, 39-41, 57-58.

³¹⁰⁶ Por. Aneks, VI, 43-50.

³¹⁰⁷ Por. Aneks, VI, 51-56.

³¹⁰⁸ Por. Aneks, VI, 60.

³¹⁰⁹ Por. Aneks, VI, 59.

³¹¹⁰ Por. Aneks, VII, 21.

³¹¹¹ Por. Aneks, VII, 22.

- a) kwestię przestępstw seksualnych duchownych wobec małoletnich³¹¹²;
- b) sprawy związane z protestami po wyroku TK ws. aborcji³¹¹³;
- c) próby eskalowania napięcia medialnego przed wizytą *Ad limina*³¹¹⁴.

Z naszych badań wynika, iż w ciągu ćwierćwiecza istnienia badanego przez nas urzędu, polski episkopat mierzył się ponadto m. in. z:

- 1) mniej angażującymi kryzysami zewnętrznymi³¹¹⁵;
- 2) kryzysami natury wewnętrznej³¹¹⁶;
- 3) własnymi działaniami kryzysogennymi (w przypadku jednego rzecznika)³¹¹⁷.

³¹¹² Por. Aneks, VIII, 43-44.

³¹¹³ Por. Aneks, VIII, 42.

³¹¹⁴ Por. Aneks, VIII, 39-40.

³¹¹⁵ „Z pewnego rodzaju kryzysami mieliśmy także do czynienia przy okazji politycznych, społecznych i medialnych debat o *gender* czy przy okazji tzw. konwencji antyprzemocowej. W tych przypadkach, jako sekretariat KEP staraliśmy się zarówno wobec prezydium KEP, jak też wobec społeczeństwa przedstawiać te zagadnienia w sposób przede wszystkim kompetentny, zwięzły i jasny, a jednocześnie w dialogu. Wykazywaliśmy otwartość i gotowość współpracy także wobec działań wspomnianej przed chwilą *Katolickiej Agencji Informacyjnej*, organizującej sesje, w których – nie wiem czy dziś byłoby to jeszcze możliwe – uczestniczyli przedstawiciele środowiska skupionego wokół *gender studies*, jak np. p. prof. Małgorzata Fuszara z Uniwersytetu Warszawskiego. Kompetencja i dialog – w takim kluczu staraliśmy się odnaleźć w tamtych zagadnieniach” (Aneks, III, 30).

³¹¹⁶ Abp Polak, przełożony rzecznika KEP (ks. Klocha) stwierdza: „Pamiętam (...) sytuację z czasu, gdy odchodziłem już z urzędu SG KEP. Ks. Józef wciąż był rzecznikiem, ja formalnie nie byłem już sekretarzem. Natomiast bp Miziński jako mój następca dopiero rozpoczął przejmowanie obowiązków. Stąd przez jakiś czas czuwałem jeszcze nad rozpoczętymi za mojej kadencji sprawami, by je podprowadzić do końca. Sprawa, którą mam na myśli dotyczyła komunikatu KEP, w którym użyto pewnych niefortunnych sformułowań, nieprecyzyjnie wskazując pewne środowiska. Wrażliwość zarówno Ks. Klocha, jak i moja była taka, że w razie potrzeby mocno należy mówić o zjawiskach i problemach, ale nigdy o ludziach (...). A jednak w komunikacie (...) mocne sformułowania padły. Jak do tego doszło? Po prostu biskupi dość długo debatowali nad tym tekstem, a w tym czasie następowała wspomniana przeze mnie zmiana na stanowisku sekretarza KEP. Przy tej zmianie byliśmy już z Ks. Józefem tak zmęczeni, że niestety żaden z nas nie spojrzał na ten tekst, mimo że zawsze ostatnia redakcja komunikatu należała do nas. Po tym komunikacie, siłą rzeczy, pojawiły się ostre reakcje, które niestety zebrał już mój następca, ponieważ (...) podpisał się pod tym komunikatem już jako nowy SG KEP. Po tej sytuacji mieliśmy z Ks. Józefem poczucie, że (...) nie dopełniliśmy obowiązku, nie zerkając na tekst finalny przed jego opublikowaniem (...). Wspólnie wtedy zawaliliśmy” (Aneks, III, 50).

³¹¹⁷ W odniesieniu do pytania o pośrednie bądź bezpośrednie wygenerowanie kryzysu przez samego rzecznika KEP, trzech dotychczasowych RP KEP udzieliło następujących odpowiedzi:

- 1) o. Schulz: „Nie przypominam sobie (...) kryzysu wytworzonego przez siebie samego” (Aneks, V, 17);
- 2) ks. Rytel-Andrianik: „Udało się uniknąć wygenerowania kryzysu, ponieważ starałem się być ostrożny w udzielaniu szybkich odpowiedzi. Zawsze konsultowałem się z przełożonymi” (Aneks, VII, 23);
- 3) o. Gęsiak: „O żadnym poważniejszym kryzysie medialnym spowodowanym przeze mnie na ten moment nic mi nie wiadomo, natomiast muszę przyznać, że udzieliłem kilku takich wypowiedzi, które były różnie interpretowane i wymagały ode mnie dalszego doprecyzowania w mediach” (Aneks, VIII, 45).

Ks. Kloch natomiast odniósł się do tego pytania w następujący sposób: „Dane finansowe dotyczące Komisji Majątkowej stały się w połowie 2012 roku powodem sytuacji kryzysowej spowodowanej przeze mnie oraz ówczesnego sekretarza generalnego KEP bpa Stanisława Budzika. Poseł Sławomir Kopyciński poprosił Ministerstwo Spraw Wewnętrznych o dane dotyczące środków i gruntów przekazanych Kościołowi w Polsce jako zadośćuczynienia za lata komuny. Po otrzymaniu danych, poseł Kopyciński operował w mediach łączną kwotą odszkodowań wypłaconych Kościołowi przez państwo w wysokości 24 miliardów złotych” (Aneks, VI, 61); „Wobec tak wysokich kwot sam poprosiłem ministerstwo o te same dane (...). W wyliczeniach ministerialnych dostrzegłem błąd, który powtarzał poseł. Dnia 1 stycznia 1995 roku

Jeśli chodzi o przytoczone wcześniej ujęcia rzeczników KEP oraz ich przełożonych dotyczące najistotniejszych, ich zdaniem, sytuacji kryzysowych, należy skonstatować, iż najpoważniejsze kryzysy angażujące KEP od 1998 roku dotyczyły:

- 1) kwestii związanych bezpośrednio z KEP lub Kościołem:
 - a) śmierci Jana Pawła II;
 - b) spraw lustracyjnych;
 - c) sporu wokół Komisji Majątkowej;
 - d) przestępstw seksualnych duchownych (wobec małoletnich i seminarzystów);
 - e) kontrowersyjnych wypowiedzi hierarchów;
 - f) prób eskalowania napięcia medialnego przed wizytą *Ad limina*;
- 2) kwestii niezwiązanych bezpośrednio z KEP lub Kościołem:
 - a) spraw krzyży na oświęcimskim żwirowisku;
 - b) katastrofy smoleńskiej;
 - c) spraw związanych z migrantami i uchodźcami;
 - d) spraw związanych z ochroną życia (*pro-life, in vitro*, aborcji).

Odnosząc się do przytoczonych i scharakteryzowanych w rozdziale pierwszym propozycji klasyfikacji rodzajów kryzysu, można spuentować, iż omawiane sytuacje kryzysowe angażujące KEP od 1998 roku nosiły znamiona kryzysów:

- 1) wg pierwszego ujęcia M. Przybysz³¹¹⁸:
 - a) wewnętrznych³¹¹⁹ (np. kryzys związany ze zmianą stanowiska SG KEP³¹²⁰);

nastąpiła denominacja (...), stąd suma 20 miliardów (starych) złotych (...) w wyliczeniach (...) powinna być zastąpiona kwotą 2 milionów (nowych) złotych (...). Ktoś w ministerstwie popełnił tak szkolny błąd, sumując kwoty w starych i nowych złotych, i podając w efekcie łączną wysokość odszkodowania w nowych złotych (...). Po konsultacjach z ekonomem KEP poinformowałem o tym bp. Budzika (...). Zdecydowaliśmy się na zorganizowanie konferencji prasowej, aby wyjaśnić sprawę i przy okazji ostudzić temperaturę zagadnienia w mediach” (Aneks, VI, 62); „W czasie tej konferencji pozwoliłem sobie na wymienienie nazwiska posła Kopycińskiego z ugrupowania Janusza Palikota i wytknąłem mu błąd, odnosząc się do jego wykształcenia ekonomicznego (sic!) i pracy w sejmowej komisji finansów oraz nieumiejętności zastosowania prostego rachunku. Poseł potraktował te słowa jako publiczne wyszydzanie (...) i złożył pozew przeciwko prezydium Konferencji Episkopatu Polski, bp. Budzikowi i mnie” (Aneks, VI, 63); „Czas, siły i zaangażowanie medialne wynikające ze wskazania nazwiska posła i z późniejszego pozwu sądowego były spore. Można było pewnie tego uniknąć, gdybym z imienia i nazwiska nie odniósł się do posła *ad personam*” (Aneks, VI, 64); „Z tej sytuacji kryzysowej dziś wyciągam prosty wniosek – o prawdę trzeba walczyć, także narażając się. Nie można natomiast dawać drugiej stronie okazji do sformułowań typu: (...) «duchowni mnie wyszydzali». Wystarczyło na konferencji prasowej podać fakty, bez odnoszenia się do konkretnego posła (...). Miałem nauczkę – nie należy robić publicznie uwag *ad personam*” (Aneks, VI, 65).

³¹¹⁸ Por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 97-101.

³¹¹⁹ Dotyczących samej instytucji (por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 98).

³¹²⁰ Por. Aneks, III, 50.

- b) zewnętrznych³¹²¹ (np. kryzys lustracyjny);
- 2) wg drugiego ujęcia M. Przybysz³¹²²:
 - a) asymilowanych³¹²³ (np. kryzys związany ze zmianą stanowiska SG KEP³¹²⁴);
 - b) asymilowalnych³¹²⁵ (np. kryzys związany z wizytą *Ad limina* w 2021 roku);
 - c) wymagających zarządzania³¹²⁶ (np. kryzys lustracyjny);
- 3) wg ujęcia D. Narożnej³¹²⁷:
 - a) przewidywalnych (np. kryzys związany z wizytą *Ad limina* w 2021 roku);
 - b) nieprzewidywalnych (np. kryzys związany z katastrofą smoleńską).

Dodajmy, iż charakter omawianych sytuacji kryzysowych wpisuje się w wyszczególnione przez A. Warzechę na podstawie jego badań (przytoczone przez nas w drugim rozdziale monografii) najczęstsze okoliczności kryzysów angażujących polskie instytucje eklesjalne³¹²⁸.

Z naszych badań wynika, iż za najlepiej zarządzane kryzysy angażujące KEP po 1998 roku uznać należy:

- 1) zdaniem dotychczasowych przełożonych rzeczników KEP:
 - a) kryzys związany ze śmiercią Jana Pawła II³¹²⁹;
 - b) wybrane aspekty zarządzania kryzysem lustracyjnym³¹³⁰;

³¹²¹ Angażujących inne instytucje (por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 98).

³¹²² Por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 101-105.

³¹²³ Rozwiązywanych bez użycia wyjątkowych narzędzi (por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 101).

³¹²⁴ Por. Aneks, III, 50.

³¹²⁵ Sytuacji stanowiących potencjalne zagrożenie, na których wchłonięcie organizacja jest przygotowana na podstawie wewnętrznego systemu *crisis management* (por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 102).

³¹²⁶ Sytuacji, na które instytucja nie jest przygotowana; których skutki eskalują szybko, a dodatkowo w trudnym bądź nawet niemożliwym do przewidzenia i opanowania kierunku; wobec których trudno o zastosowanie z góry przygotowanego scenariusza kryzysowego; domagające się wysoce profesjonalnych działań z zakresu *crisis management* (por. M. Przybysz, *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008, s. 103).

³¹²⁷ Por. D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 169-170.

³¹²⁸ Wg badań Warzechy, do najczęstszych sytuacji kryzysowych dotyczących polskich instytucji kościelnych zaliczyć należy: kwestie związane z przemocą lub przestępstwami seksualnymi popełnianymi przez duchownych, kwestie obyczajowe dotyczące duchownych, kwestie finansowe, kontrowersyjne wypowiedzi biskupów i księży itd. (por. A. Warzecha, *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyskursywna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53, s. 186).

³¹²⁹ „Wiązało się to z troską o właściwy przekaz medialny tej niezwyklej chwili oraz z pewnego rodzaju medialnym asystowaniem społeczeństwu w dniach żałoby oraz w czasie pogrzebu” (Aneks, I, 6).

³¹³⁰ „Jeśli chodzi (...) o zarządzanie kryzysem lustracyjnym (...), staraliśmy się o to, by naszą siłą była merytoryczność przekazu” (Aneks, III, 29).

- c) wybrane aspekty³¹³¹ zarządzania kryzysem smoleńskim³¹³²;
- d) wybrane aspekty³¹³³ zarządzania kryzysem majątkowym³¹³⁴;

³¹³¹ „Wydaje mi się, że stosunkowo dobrze poradził sobie Kościół w Polsce w kryzysie smoleńskim (...). Były też momenty, które można było lepiej dopracować” (Aneks, II, 16).

³¹³² „Tragedia smoleńska wywołała wieloraki kryzys, także w wymiarze medialnym i informacyjnym. Kościół w Polsce w obliczu katastrofy smoleńskiej stanął na wysokości zadania. Poczynając od kontaktów z państwem, przez uroczystości żałobne na lotnisku, w katedrach i na cmentarzach, aż po konkretne komunikaty, wspieranie duchowe rodzin ofiar” (Aneks, II, 17); „Pamiętam dzień tragedii: to była sobota, udałem się wtedy z gronem współpracowników sekretariatu KEP poza Warszawę (...). Po drodze usłyszeliśmy przez radio wiadomość, w którą trudno było uwierzyć: o katastrofie samolotu z prezydentem i z ważnymi osobistościami w Państwie na pokładzie. Zrezygnowaliśmy z dalszej podróży, powróciliśmy do sekretariatu. Już w trakcie podróży powrotnej nawiązaliśmy kontakt z ks. Klochem, z abp. Michalikiem i z abp. Gądeckim, wówczas wiceprzewodniczącym KEP. Przygotowaliśmy tekst pt. *Oświadczenie Prezydium Konferencji Episkopatu Polski w obliczu katastrofy samolotu prezydenckiego*, który został opublikowany jeszcze w tym samym dniu. Poza tym abp Michalik udzielił obszernej wypowiedzi dla KAI, a my razem z ks. Klochem spotkaliśmy się z dziennikarzami, prezentując wspomniane oświadczenie i komentując to tragiczne wydarzenie. Następnego dnia, w niedzielę, uczestniczyłem w powitaniu trumny z ciałem zmarłego prezydenta Lecha Kaczyńskiego na lotnisku w Warszawie i razem z (...) nuncjuszem (...) mogłem się za niego pomodlić. Przez kolejne dni brałem udział w delegacji episkopatu przy kolejnych transportach ciał ofiar katastrofy. Razem z prymasem Henrykiem Muszyńskim modliłem się w kaplicy prezydenckiej przy trumnach pary prezydenckiej oraz współpracowników prezydenta. Wśród ludzi, którzy zginęli w katastrofie miałem wielu znajomych, z którymi współpracowałem jako sekretarz episkopatu, odpowiedzialny za kontakty z instytucjami państwowymi” (Aneks, II, 18).

³¹³³ „Wydaje mi się, że stosunkowo dobrze poradził sobie Kościół w Polsce (...) w kryzysie wokół Komisji Majątkowej (...). Były też momenty, które można było lepiej dopracować” (Aneks, II, 16).

³¹³⁴ „Komisja [Majątkowa] (...) była organem rządowo-kościelnym, do którego wchodził w równej liczbie przedstawiciele (...) KEP oraz (...) Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Jako sekretarz zastałem tę instytucję jako już od dawna istniejącą (...). Uspokajała mnie myśl, że ze względu na parytet stron nic nie może być postanowione bez zgody strony państwowej” (Aneks, II, 20); „W prasie, zwłaszcza tej nieprzychylniej Kościołowi, komisja była przedmiotem zmasowanej krytyki. Kościół był przedstawiany jako instytucja uprzywilejowana, która za pomocą niejasnych instrumentów otrzymuje nieruchomości, które się jej nie należą. Argumentowaliśmy, że jest odwrotnie. To Kościół był najbardziej prześladowaną i najsukuteczniej ograbianą instytucją w czasach komunizmu. Kościołowi zabierano bowiem własność na dwa sposoby: pierwszy to nacjonalizacja przeprowadzona zgodnie z komunistycznym prawem (...). Oprócz tego Kościołowi (...) zabierano majątek wbrew przepisom o nacjonalizacji i tylko takie nieruchomości można było odzyskać poprzez decyzje komisji. Podkreślaliśmy, że nie jest to specjalne traktowanie Kościoła katolickiego na tle innych wyznań, bo istnieje pięć tego rodzaju zespołów: katolicki, protestancki, prawosławny, żydowski oraz między-kościelny, dotyczący pozostałych związków wyznaniowych” (Aneks, II, 21); „Wobec wzmagającej się fali krytyki postanowiliśmy rozwiązać Komisję Majątkową. Nieliczne sprawy dotąd nierozwiązane mogły być przekazane na drogę sądową. Przeprowadzenie tej operacji wymagało od nas nie tylko kompetencji medialnych, ale także mądrego rozeznania w sferze politycznej, społecznej i ekonomicznej. To nie była prosta sprawa, ponieważ musieliśmy w konkretnym punkcie zmienić ustawę Państwo-Kościół z maja 1989 roku” (Aneks, II, 22); „Krytykowany był sposób działania komisji, zwłaszcza fakt, że od jej decyzji nie było odwołania. To budziło sprzeciw zwłaszcza samorządów, które musiały oddawać nieruchomości, do których posiadania się przyzwyczały. Ale takie było obowiązujące prawo; w taki sposób Komisja Majątkowa została skonstruowana. Gdyby Trybunał Konstytucyjny orzekł, że brak możliwości odwołania od decyzji komisji jest niekonstytucyjny, wówczas byłby to poważny problem dla Kościoła, ale także dla państwa, które nie tylko ustanowiło takie prawo, ale także sankcjonowało, dzięki parytetowi w komisji, każdą pojedynczą decyzję. Zaprzestanie jej działalności było najlepszym rozwiązaniem dla tej zagmatwanej sytuacji” (Aneks, II, 23); „Jeśli chodzi (...) o zarządzanie kryzysem repywatyzacyjnym (...), w czasie pełnienia przeze mnie funkcji SG KEP, ks. prof. Dariusz Walencik przygotował najbardziej kompetentne, interdyscyplinarne, kościelno-państwowe opracowanie dotyczące procesu repywatyzacyjnego w Kościele, a ja, z ramienia KEP pracowałem wówczas w grupie przygotowującej reformę tzw. Funduszu Kościelnego. Mimo że ostatecznie reforma nie doczekała się finału, to od początku była jasno komunikowana społeczeństwu, co uważam za ważny aspekt profesjonalnego zarządzania kryzysowego. W związku z tym tematem, razem z ks. Józefem Klochem organizowaliśmy konferencje prasowe, które pozwalały w pewnym sensie rozbrajać ładunki nagromadzonych napięć, uprzedzeń i często niewiedzy ze strony formułujących różne zarzuty. Ten temat miał oczywiście pewne aspekty utrudniające zarządzanie kryzysowe, ponieważ

- e) wybrane aspekty³¹³⁵ zarządzania kryzysem pedofilii wśród duchownych³¹³⁶;
- 2) zdaniem dotychczasowych rzeczników KEP:
- a) wybrane aspekty kryzysu związanego z abp. Paetzem³¹³⁷;

partner miał też swoje ukryte cele, nie zawsze możliwe do komunikowania, a czasem nieznanne także nam samym, jednak maksymalizacja przejrzystości, zaplecze merytoryczne oraz otwartość medialna pomogły dobrze to wszystko poprowadzić do końca” (Aneks, III, 29).

³¹³⁵ „Z mojej perspektywy samo zjawisko nadużyć duchownych wobec małoletnich jest medialnie tak szerokie, że ma w sobie zarówno aspekty, w których zarządzanie kryzysowe było odpowiednie, jak i obszary, w których to zarządzanie było stosunkowo słabe” (Aneks, III, 26).

³¹³⁶ „Jeśli chodzi o profesjonalne zarządzanie kryzysowe, to należy wspomnieć, że ze strony sekretariatu KEP, od samego początku ten kryzys był zarządzany na miarę wszystkich ówczesnych możliwości, z wielką otwartością, zrozumieniem oraz nastawieniem na rozwój i uczenie się. Od samego początku mieliśmy jasne dążenie do autentycznego wyjaśniania i rozwiązywania spraw, a nie wyłącznie do wyciszania medialnych napięć. W obszar zarządzania tym kryzysem wpisuję nie tylko (...) aktywność medialną, lecz także (...) inne działania, które pomagały w autentycznym zajęciu się tą sprawą, czyli np. spotkania z ofiarami, otwartość na media, wizyty i szkolenia, udział w krajowych i zagranicznych konferencjach specjalistycznych, czy (...) wizyta szkoleniowa u bp. Stephana Ackermanna (...) w sekretariacie Konferencji Episkopatu Niemiec (...), który był wówczas pełnomocnikiem niemieckiego episkopatu ds. nadużyć seksualnych w środowisku kościelnym oraz ochrony dzieci i młodzieży. Otrzymaliśmy wtedy konkretne materiały i merytoryczne pomoce (...). Warto wspomnieć też o współpracy z *Katolicką Agencją Informacyjną* pod przewodnictwem p. red. Marcina Przepiszewskiego. Wówczas nie było jeszcze mowy o profesjonalnym gromadzeniu danych statystycznych dotyczących nadużyć seksualnych duchownych wobec małoletnich, ale już wtedy staraliśmy się razem z KAI opracowywać przynajmniej konkretne materiały, bazując choćby na nauczaniu Kościoła czy psychologów w tym względzie. Przypominam sobie także (...) pomysł tzw. białej księgi (...), ale był to okres początkowy, w którym mieliśmy niestety jeszcze pod wieloma względami dość słabe rozeznanie” (Aneks, III, 27).

³¹³⁷ „Te (...) sprawy były naprawdę trudne do ogarnięcia, ponieważ (...) nie było jeszcze wypracowanych mechanizmów działania, tak jak to mamy obecnie. Wydaje mi się, że jak na tamte realia, to i tak dość dobrze radziło sobie biuro prasowe KEP. Zresztą sprawa abp. Paetza nie zależała ani ode mnie, ani nawet od bp. Libery, mimo że dziennikarze zwracali się do nas z prośbą o komentarz” (Aneks, V, 16).

b) kryzys lustracyjny³¹³⁸ (przypadki abp. Wielgusa³¹³⁹ i abp. Michalika³¹⁴⁰);

³¹³⁸ „W mojej ocenie najlepiej zarządzanym kryzysem była sprawa związana z oskarżeniami ze strony mediów pod adresem niektórych biskupów o współpracę SB. Dziennikarze obwiniali hierarchów na podstawie dokumentacji tworzonej przez komunistyczną SB, a zarchiwizowanej w IPN” (Aneks, VI, 39).

³¹³⁹ „Dnia 6 grudnia 2006 roku biskup [Wielgus] (...) został mianowany (...) na arcybiskupa metropolicę warszawskiego. Dwa tygodnie po nominacji *Gazeta Polska* opublikowała artykuł o (...) współpracy abp. Stanisława Wielgusa z komunistyczną Służbą Bezpieczeństwa, czemu on sam zaprzeczył. Dnia 2 stycznia 2007 r. zwrócił się do KKH o zbadanie dokumentacji IPN odnoszącej się do niego. Trzy dni później komisja wydała komunikat, w którym stwierdziła, że «istnieją liczne, istotne dokumenty potwierdzające gotowość świadomej i tajnej współpracy ks. Stanisława Wielgusa z organami bezpieczeństwa PRL. Z dokumentów wynika również, że została ona podjęta». Komisja (...) przedłożyła (...) sprawozdanie abp. Wielgusowi (...). W odpowiedzi (...) zaprzeczył większości stwierdzeń (...). W sobotę 6 stycznia, (...) we wszystkich kościołach archidiecezji warszawskiej odczytany został list abp. Wielgusa. Wyraził w nim m. in. skruchę z powodu uwikłania się w kontakty ze służbami bezpieczeństwa PRL oraz z powodu zaprzeczenia faktom tej współpracy w ostatnich dniach. Prosił też «ze skruszonym sercem», aby wierni (...) przyjęli go. W dniu ingresu Nuncjatura Apostolska w Warszawie poinformowała, 7 stycznia, że abp (...) Wielgus zrezygnował z urzędu. Planowany ingres nie odbył się” (Aneks, VI, 43); „W efektywnym zarządzaniu tym kryzysem należy dostrzec (...) rzetelną pracę historyków (...), [która] przyniosła efekty w postaci jasnych przekazów bazujących na dokumentacji zgromadzonej w archiwach IPN. Aktywne było też BP KEP w informowaniu na bieżąco o stanie prac. Po przekazaniu w piątek 5 stycznia przez KKH komunikatu abp. S. Wielgusowi, zaprosił mnie on po południu do siedziby biskupów warszawskich. Nie wiedziałem po co tam jadę, ale odruchowo zabrałem ze sobą magnetofon” (Aneks, VI, 44); „O motywie zaproszenia dowiedziałem się (...) na miejscu. Abp Wielgus wręczył mi swój list do diecezjan mówiąc: «Chcę, żeby ksiądz o tym wiedział». Uważam, że to było bardzo rozsądne posunięcie z jego strony i proaktywne działanie. Jako (...) zwierzchnik archidiecezji warszawskiej nie miał (...) obowiązku (...) przekazywania rzecznikowi KEP (...) listu do warszawian. Ale on zdawał sobie sprawę z powagi sytuacji, więc postanowił (...) przekazać treść swojego listu do BP KEP. Zrozumiałem, że nadszedł czas na mój proaktywny ruch. Nie wiedząc, jak abp Wielgus zareaguje na mój pomysł, wyszedłem z propozycją, aby nagrał tekst swojego listu, sam go odczytał do mikrofonu i pozwolił na odtwarzanie (...) w stacjach radiowych. Abp Wielgus przyjął tę radę i przeczytał bez przygotowania i bez zająknięcia cały tekst. Zrobiło to na mnie ogromne wrażenie. Zapamiętałem (...) ogromne zmęczenie na jego twarzy” (Aneks, VI, 45); „Mając nagranie postanowiłem je szybko opracować i upublicznić, w czym pomogła mi red. Ewa Hołubowicz z IAR (...). Wybrałem IAR ze względu na zasięgi, profesjonalizm i osobiste zaufanie względem śp. pani redaktor. Późnym wieczorem spotkaliśmy się, aby opracować nagranie i (...) wybrać najważniejsze fragmenty. Uznaliśmy, że pierwszy fragment listu (...) *Polskie Radio* może nadać jeszcze w ten sam dzień, w wieczór poprzedzający datę (...) publikacji listu. Tak też się stało. W piątek, 5 stycznia 2007 roku, w wieczornym serwisie informacyjnym, chyba o godzinie 20:00, w programie pierwszym (...) zabrzmiał pierwszy fragment listu. Dnia następnego we wszystkich mediach można było już usłyszeć głos abp. Wielgusa wypowiadającego słowa: «powodowany pragnieniem odbycia ważnych dla mojej specjalności naukowej studiów, wszedłem w uwikłania [ze służbami bezpieczeństwa] bez należytej roztropności, odwagi oraz zdecydowania do ich zerwania. Wyznaję dziś przed Wami ten popełniony przeze mnie przed laty błąd, tak jak wyznałem go już wcześniej Ojcu Świętemu»” (Aneks, VI, 46); „Działania proaktywne w postaci rozpropagowania listu i udostępnienia mediom fragmentów nagrania odniosły pozytywny skutek. Sytuacja w mediach bardzo się uspokoiła. To, co się stało w niedzielę, było dla wszystkich zaskoczeniem” (Aneks, VI, 47); „Jako BP KEP, do samego końca, bazując na wszelkich możliwych informacjach, działaliśmy bardzo sprawnie, reagowaliśmy szybko, w niektórych aspektach działaliśmy proaktywnie i wszystko to było skutecznym działaniem antykryzysowym” (Aneks, VI, 48); „Dzień niedoszedłego ingresu był medialnie wyjątkowo intensywny. Jeszcze rano, po godzinie 6:00, KAI prezentowała sylwetkę nowego metropolity (...) i (...) zapowiadała przebieg uroczystości (...). Wszystko zmieniło się w okolicach godziny 9:00, kiedy KAI poinformowała o trwającym w domu arcybiskupów pilnym spotkaniu hierarchów. Przed godziną 10:00 poinformowała o odwołaniu ingresu i zapowiedziała pojawienie się w najbliższym czasie komunikatu (...). Było mnóstwo zapytań od dziennikarzy i w końcu nagrałem na sekretarce (...) zaproszenie na *briefing* o 10:30. Wówczas odczytałem wobec licznie zgromadzonych przedstawicieli świata mediów informację o rezygnacji abp. Wielgusa (...), po czym zostałem natychmiast zaproszony do studia *TVPI* i stamtąd, w czasie programu *Między ziemią a niebem* oglądałem sceny z archikatedry warszawskiej, w które trudno było mi uwierzyć. W całym tym zamieszaniu podziwiałem spokój i opanowanie prymasa Glempa, pokorę abp. Wielgusa oraz zdecydowanie przewodniczącego KEP, abp. Michalika, który w tym samym dniu zwołał nadzwyczajne (...) zebranie KEP” (Aneks, VI, 49); „Podsumowując, przez cały czas kryzysu (...) związanego z abp. S. Wielgusem, BP KEP i KKH z rzecznikiem, cały czas byli do dyspozycji dziennikarzy.

Nie mieli oni poczucia blokowania informacji czy unikania odpowiedzi na trudne pytania. Dobra współpraca była tak z KAI, jak i z TVP” (Aneks, VI, 50).

³¹⁴⁰ „Jeszcze lepiej udało się zarządzić kryzysem, który wynikł miesiąc później w odniesieniu do samego przewodniczącego KEP, abpa Józefa Michalika. Został on zażegnany wcześniej niż media dowiedziały się o nim. Jeszcze przed wspomnianym (...) odwołanym ingresem abp. Wielgusa, dnia 4 stycznia 2007 roku, abp Michalik poprosił KKH o sprawdzenie dotyczących go materiałów SB ewentualnie znajdujących się w archiwach IPN. Poinformował o tym publicznie 12 stycznia w czasie konferencji prasowej po nadzwyczajnym zebraniu Rady Stałej KEP i biskupów diecezjalnych (...). Na tym spotkaniu polscy biskupi zdecydowali o sprawdzeniu zawartości archiwum IPN w odniesieniu do własnej przeszłości. Zadanie to powierzono KKH” (Aneks, VI, 51); „W czasie (...) urlopu (...) zostałem w trybie pilnym wezwany do Warszawy. Z rozmowy wyczułem, że sprawa jest ważna. Następnego dnia, 14 lutego, wróciłem do pracy (...). Okazało się, że dzień wcześniej KKH poinformowała abp. Michalika o wynikach swoich badań. Wynikało z nich, że w dokumentach SB figuruje on jako TW o pseudonimie «Zefir». Abp Michalik zorganizował spotkanie z KKH oraz historykami, mówiąc wprost: «Pytajcie, o co chcecie, by wyjaśnić tę sprawę». W czasie dwóch spotkań w tym dniu miał w sobie ogromną wolę współpracy i ujawnienia całej prawdy, co było nad wyraz godne podziwu. Prace historyków pozwoliły jednoznacznie ocenić, że abp Michalik został wpisany przez oficera SB na listę tajnych współpracowników bez własnej zgody, a nawet wiedzy. Abp Michalik działając proaktywnie nie czekał na jakieś przecieki do mediów, ale zdecydował się ujawnić mediom zawartość teczek, wraz z gotowym komentarzem” (Aneks, VI, 52); „Wiedziałem, że w tym wypadku będzie ważne każde słowo, kolejność działań oraz odpowiedni przekaz – najlepiej narzucenie narracji. Media nie zawsze interesują się kontekstem, za to niezmiernie szybko przekazują informację. Należało ją sprawnie podać: najpierw główny przekaz w jednym zdaniu, a potem rozwinięcie. Musieliśmy tak zadziałać, aby nie tylko to upublicznić informację, ale od razu narzucić jedną, konkretną narrację. I to się udało” (Aneks, VI, 53); „Na spotkaniu KKH i historyków z abp. Michalikiem zapadła decyzja, by na podstawie umowy między KEP a TVP uruchomić zapis o możliwości skorzystania przez przewodniczącego episkopatu (...) z (...) czasu antenowego w wypadkach nadzwyczajnych. Pod wieczór udałem się do TVP poprosić o możliwość przygotowania i wyemitowania nazajutrz wywiadu z abp. Michalikiem. Zgodzono się na to. Czas wyemitowania określono w *prime time* na godz. 20:00. Nagranie miało się odbyć nazajutrz przed południem. Wywiad prowadził red. Karnowski z TVP, a uczestniczył w nim również prof. Jan Żaryn, znakomity znawca czasów komunistycznych” (Aneks, VI, 54); „Jednocześnie (...) w czasie nagrywania wywiadu dla TVP, troje dziennikarzy dostało ode mnie SMS-a o następującej treści: «W bardzo ważnej sprawie proszę dzisiaj przyjść do KEP na godz. 14:00». Byli to: Marcin Preciszewski z KAI, Ewa Hołubowicz z IAR i Stanisław Karnacewicz z PAP. Wybrałem same agencje, ponieważ zależało mi na tym, aby oprócz telewizji, przekaz trafił jak najszybciej do Internetu, radia i prasy, różnymi kanałami. Od samego początku zdawałem sobie sprawę z tego, że jeśli my sami przekażemy mediom informacje o tym, co się dzieje, to do cytowania wezmą nasz przekaz. Najważniejsza jego część brzmiała: «Oficer SB sam wpisał na listę TW ks. Józefa Michalika bez jego wiedzy i zgody». I w takiej mniej więcej formie ukazał się ten przekaz w trzech agencjach informacyjnych bezpośrednio przed wywiadem o 20:00 w TVP1. Po rozmowie w telewizji ukazały się wywiady w IAR, KAI i PAP [TVP zastrzegła sobie wyłączność, a wszystkie trzy agencje informacyjne ustnie zobowiązały się do zachowania embarga informacyjnego do czasu zapowiedzi wywiadu na początku *Wiadomości*]. Przygotowaliśmy także i my, jako BP KEP, odpowiednie oświadczenie, w którym użycie i kolejność każdego słowa były przemyślane i dopracowywane do samego końca. Pierwsze zdanie oświadczenia brzmiało: «Oficer SB w 1975 r. zarejestrował ks. Józefa Michalika bez jego wiedzy i zgody jako TW». To zdanie było zwięzłe, krótkie i od samego początku narzucało narrację. Podkreślało też, że ks. Michalik nie był tajnym współpracownikiem SB, ale że został wpisany przez oficera na listę TW” (Aneks, VI, 55); „Ten pamiętny wieczór 15 lutego 2007 roku wyglądał więc następująco: o 19:30, wraz z zapowiedzią wywiadu w TVP, zostało opublikowane oświadczenie BP KEP, o 20:00 wyemitowany został wywiad, a zaraz po nim trzy największe agencje informacyjne opublikowały swoje wywiady z abp. Michalikiem, za każdym razem rozpoczynając od stwierdzenia, że abp. Michalik został wpisany na listę TW bez swojej wiedzy i zgody, oraz że nigdy nie był współpracownikiem SB. Na drugi dzień wszelkim mediom pozostało tylko opublikować te informacje. Kryzys zakończył się, nim media się o nim dowiedziały. Dziś mogę z satysfakcją powiedzieć, że zarządzanie tym kryzysem to był *case* książkowy. Najważniejsza narracja została narzucona przez nas: abp. Michalik nie był TW. Media tego w ogóle już nie zakwestionowały. Skupiły się już tylko na tym, kim był ten pracownik SB, dlaczego mógł to zrobić itp. Ponownie sprawdziła się współpraca BP KEP i KKH, które dobrze przygotowały też abp. Michalika do wywiadu w telewizji i dla agencji informacyjnych. To było profesjonalne działanie proaktywne” (Aneks, VI, 56).

- c) kryzys wywołany wypowiedzią³¹⁴¹ abp. Michalika nt. pedofilii z 2013 roku³¹⁴²;

³¹⁴¹ Pełny zapis kryzysogennej wypowiedzi abp. Michalika nt. pedofilii dostępny jest m. in. na stronie internetowej stacji TVN24: <https://tvn24.pl/polska/abp-michalik-o-pedofilii-dziecko-ignie-drugiego-czlowieka-wciaga-ra361169-3448860> (29. 05. 2023).

³¹⁴² Ks. Kloch opisuje wspomnianą sytuację w następujący sposób: „Kolejny wątek związany z efektywnym zarządzaniem kryzysowym w czasie mojej kadencji, również dotyczy abp. Michalika. Chodzi o – rozpowszechnioną w mediach, a nawet w literaturze naukowej oraz różnego typu raportach – wypowiedź z 2013 roku, w której padły z ust abp. Józefa Michalika słowa: «Często wyzwała się ta niewłaściwa postawa, czy nadużycie, kiedy dziecko szuka miłości. Ono Ignie, ono szuka. I zagubi się samo i jeszcze tego drugiego człowieka wciąga». Byłem świadkiem tego zdarzenia. Przewodniczący KEP szedł do sali na obrady, ponieważ zbliżało się ich rozpoczęcie. W ostatniej chwili, przed wejściem, został przez dziennikarza *Polskiego Radia* zagadnięty na temat dzieci pokrzywdzonych przez dorosłych, w tym księży. Najczęściej przypominane są zdania, które przed chwilą dosłownie przytoczyłem. Cała wypowiedź była dłuższa, trwała ok. dwóch i pół minuty. Było dla mnie jasne, że w mediach cały tok myślowy abp. Michalika nie będzie oddany. Przewodniczący wszedł do sali obrad. Po opublikowaniu w *Polskim Radio* fragmentu jego refleksji, stopniowo, do wczesnych godzin popołudniowych, z tego cytatu rozpuętała się medialna burza. Zawiadomiono mnie o tym. Od razu nabrałem przekonania, że w trybie pilnym należy zwołać *briefing*. Porozmawiałem o tym z sekretarzem generalnym KEP, bp. Wojciechem Polakiem. Wspólnie przedstawiliśmy rzecz abp. Michalikowi. Ten wysłuchał nas z uwagą i natychmiast – co chcę podkreślić – zaakceptował propozycję *briefingu*, mówiąc do nas: «Zostałem źle zrozumiany, proszę zwołać spotkanie z dziennikarzami, przyjdę na nie osobiście». I tak się stało. Na popołudniowym *briefingu* abp Michalik wyjaśnił kontekst swojej wcześniejszej wypowiedzi, przypomniał o wielu rozbitych małżeństwach i o tym, że wówczas dziecko pozostaje bez miłości i jej szuka. Podkreślił, że dzieci są bez winy w takich sytuacjach. Dodał, że został źle zrozumiany: «To ewidentna pomyłka, za którą przepraszam. Dziecko nie ma siły wciągać drugiego człowieka, to zły człowiek wciąga to dziecko w orbitę swoich niewłaściwych zainteresowań. I tak należy to zdanie przyjąć»; «Nie możemy pozwalać na krzywdę dzieci i nie możemy pozwalać na takie sytuacje» – powiedział abp Michalik. Nigdy wcześniej i nigdy później w czasie mojej pracy na stanowisku rzecznika KEP nie było tak natychmiastowej reakcji któregośkolwiek z biskupów, zwołania w trybie pilnym *briefingu* z dziennikarzami, wyjaśnień i przeprosin. To pozwoliło na uspokojenie sytuacji. Szkoda, że zwykle cytuje się tylko zdanie abp. Michalika z wypowiedzi dla *Polskiego Radia*, bez jego wyjaśnień i przeprosin z *briefingu*” (Aneks, VI, 59). Sześciominutowy *briefing* zorganizowany, rozpoczęty i zakończony przez ks. Klocha, w czasie którego abp Michalik wypowiada się przez ok. dwie i pół minuty, można obejrzeć na stronie internetowej stacji TVN24: <https://tvn24.pl/polska/abp-michalik-tlumaczy-sie-ze-slow-o-pedofilii-ewidentna-pomyłka-ra361238-3448910> (30. 05. 2023). Dodajmy, iż do wypowiedzi abp. Michalika oraz związanych z nią działań antykryzysowych podjętych przez ks. Klocha jako rzecznika KEP odnoszą się m. in. następujące pozycje naukowe:

- 1) S. Czapnik, *Piekło to inni. Kościół rzymskokatolicki w Polsce wobec duchownych molestujących seksualnie dzieci*, w: *Religie i Kościoły w polskiej przestrzeni publicznej*, red. A. Kuszał, S. Czapnik, Opole 2015, s. 167-198;
- 2) B. Gawęda, *No country for losers? Gender, (in)equality, and the discursive construction of subjects and values in Polish politics*, Edinburgh, 2017, s. 200;
- 3) A. Głowacka, *Odpowiedzialność osób prawnych Kościoła katolickiego za czyny niedozwolone*, w: *Acta Erasmiana*, t. 9, 2015, s. 137-156;
- 4) J. Kloch, M. Przybysz, *Medialny przekaz problematyki pedofilii w Kościele katolickim w Polsce*, w: *Symposium*, rok XVIII, 2014, nr 2(27), s. 93-112;
- 5) A. Łaszyn, *Media i ty. Jak zarządzać kontaktem osobistym z dziennikarzami*, Warszawa 2017, s. 69;
- 6) J. Szul, *Głos odzyskany po latach milczenia*, w: *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, vol. 14, nr 1 (2015), s. 67-79
- 7) A. Wilk, *Prawne i kryminologiczne aspekty przestępczości seksualnej duchownych*, w: *Problemy Prawa Karnego*, 2022, t. 6, nr 1, s. 1-26, s. 68-93.

Zagadnienie stało się również przedmiotem opracowań nienaukowych takich, jak m. in.:

- 1) R. Małek, *To nie lapsus*, w: *Nasz dom Rzeszów. Miesięcznik społeczno-kulturalny*, nr 10 (96), rok IX, s. 20;
- 2) A. Pawlicka, *Arcywpadka*, w: *Newsweek*, 42/2013, s. 13-17;
- 3) *Raport nt. naruszeń prawa świeckiego lub kanonicznego w działaniach polskich biskupów w kontekście księży sprawców przemocy seksualnej wobec dzieci i osób zależnych* przygotowany dla papieża Franciszka przez Fundację *Nie lekajcie się* z dn. 19. 02. 2019 r. (tekst raportu

- d) kryzys związany z migrantami i uchodźcami³¹⁴³;
- e) wybrane aspekty kryzysu związanego z pedofilią wśród duchownych³¹⁴⁴;
- f) kryzys związany z wizytą *Ad limina* w 2021 roku³¹⁴⁵.

Z naszych badań wynika, iż za najsłabiej zarządzane kryzysy angażujące KEP po 1998 roku uznać należy:

- 1) zdaniem dotychczasowych przełożonych rzeczników KEP:
 - a) wybrane aspekty³¹⁴⁶ kryzysu smoleńskiego (tzw. krzyż smoleński)³¹⁴⁷;

znajdujący się w prywatnym archiwum badawczym autora monografii był dostępny na stronie internetowej fundacji, która to strona została zamknięta po likwidacji fundacji pod koniec 2019 roku);

- 4) K. Sokołowska, M. Sylburski, *Język z ręcznie niejasny. Sekrety werbalnej manipulacji*, Gliwice 2022, s. 135-137.

³¹⁴³ „Szeroko rozumiany i nawracający w mediach kryzys związany z migrantami i uchodźcami był zarządzany bardzo dobrze. Pracowaliśmy profesjonalnie, zawsze reagując na czas i proaktywnie posyłając narrację, że KEP jest w jedności z papieżem Franciszkiem w kwestii migrantów i uchodźców” (Aneks, VII, 21).

³¹⁴⁴ „Wydaje mi się, że kryzys dotyczący pedofilii, co do struktur i praktyk działania, w pewnym sensie wszedł już na ścieżkę rozwiązania. I to nie przez BP KEP, ale przez dobre decyzje biskupów. Zostały stworzone procedury, które w tej chwili czynią Kościół jedyną w Polsce instytucją, która posiada tak sprawnie działające procedury reagowania na tego typu kwestie. To jest zasługa decyzji episkopatu, ale także wspomnianego wcześniej biura delegata, które w całości przejęło na siebie rolę informowania o tych rzeczach. Jest to robione dobrze, aczkolwiek tutaj jest najwięcej ataków i nieprzyjemnych działań ze strony dziennikarzy” (Aneks, VIII, 44).

³¹⁴⁵ „Dobrze udało się nam zapobiec kryzysowi prowokowanemu przez niektóre media w związku z wizytą *Ad limina* jesienią 2021 roku. Narzucano narrację, jakoby polscy biskupi jechali do papieża co najmniej po reprimendę, jeśli nie po karę i zdjęcie ze stanowisk. To generowało sporo napięć nie tylko w mediach, lecz także w środowisku kościelnym, deprymując przy tym niektórych biskupów. Jako rzecznik KEP stanąłem przed zadaniem ośmielenia biskupów względem mediów, jasnego komunikowania w samych mediach oraz trzymania ręki na pulsie narracji medialnych. Przygotowaliśmy plan regularnych spotkań z dziennikarzami praktycznie od pierwszego dnia wizyty. Każda z czterech grup biskupów w czasie wizyty *Ad limina* przewidywała trzy konferencje prasowe: na początku, w trakcie i na zakończenie. Organizowaliśmy je w siedzibie *Radia Watykańskiego* w Rzymie. Na każdą z konferencji zapraszałem konkretnych biskupów, ale nie wszyscy czują się komfortowo, gdy występują przed kamerami. Ważna była też współpraca z polskimi i zagranicznymi dziennikarzami na miejscu. Obok tego pozostały do rozwiązania rozmaite kwestie logistyczne. To było naprawdę spore przedsięwzięcie. Jednak dzięki tej przejrzystości i otwartości w relacjonowaniu wydarzenia w Rzymie, okazało się, że praktycznie po kilku dniach narracje kryzysotwórcze osłabły. Ustawione wcześniej sensacje medialne mające wywołać kryzys, po prostu ucichły. Całość udało się skutecznie opanować i od początku pierwszej tury, aż do końca ostatniej, raczej nikt już nie podejmował tej linii, którą wiele mediów tak silnie prezentowało jeszcze kilka dni przed wizytą” (Aneks, VIII, 39); „Decyzję o takim poprowadzeniu wizyty *Ad limina* pod kątem medialnym podjąłem dużo wcześniej. Widząc, co się szykuje i śledząc pewne trendy medialne, rozmawiałem przed wizytą z prezydium KEP, a także z dziennikarzami. Przed wyjazdem do Rzymu zorganizowałem też specjalny *briefing* z udziałem przewodniczącego KEP. W Rzymie było oczywiście kilka sytuacji nieprzyjemnych, ale to przede wszystkim w pierwszej turze. Jednak dzięki dobrej polityce medialnej, przygotowaniu materiałów i dość szerokiemu, otwartemu informowaniu, udało się opanować ten sztucznie generowany wcześniej kryzys” (Aneks, VIII, 40).

³¹⁴⁶ „Wydaje mi się, że stosunkowo dobrze poradził sobie Kościół w Polsce w kryzysie smoleńskim (...). Były też momenty, które można było lepiej dopracować” (Aneks, II, 16).

³¹⁴⁷ „Jeśli chodzi o to, co w kryzysie smoleńskim można było jakoś inaczej poprowadzić, to sprawa tzw. krzyża smoleńskiego sprzed Pałacu Prezydenckiego. W tym przypadku nie dało się wyznaczyć jasnej linii przekazu, ponieważ to była sprawa oddolna. Nie dało się przewidzieć dalszego biegu wypadków ani działać prewencyjnie. Mieliśmy możliwość tylko reakcji. W wakacje, chyba w lipcu, już po wyborach prezydenckich, atmosfera wokół krzyża stawała się coraz bardziej napięta i była podkręcana przez media. Staraliśmy się działać z rozwagą, konsultując różne warianty z Kancelarią Prezydenta RP, z harcerzami i z abp. Nyczem. W porozumieniu z ks. Kłochem przygotowaliśmy dwa oświadczenia: tekst Prezydium

- b) wybrane aspekty³¹⁴⁸ kryzysu majątkowego³¹⁴⁹;
 - c) wybrane aspekty kryzysu lustracyjnego dotyczącego abp. Wielgusa³¹⁵⁰;
 - d) wybrane aspekty³¹⁵¹ kryzysu związanego z pedofilią wśród duchownych³¹⁵²;
- 2) zdaniem dotychczasowych rzeczników KEP:
- a) wybrane aspekty kryzysu związanego z abp. Paetzem³¹⁵³;
 - b) wybrane aspekty kryzysu majątkowego³¹⁵⁴;

KEP podpisany przeze mnie 12 sierpnia 2010 roku i tekst Rady Stałej KEP z 25 sierpnia 2010 roku. Staraliśmy się ostudzić napięcia, uszanować krzyż i nie dać się wpędzić w politykę” (Aneks, II, 19).

³¹⁴⁸ „Wydaje mi się, że stosunkowo dobrze poradził sobie Kościół w Polsce (...) w kryzysie wokół Komisji Majątkowej (...). Były też momenty, które można było lepiej dopracować” (Aneks, II, 16).

³¹⁴⁹ W odniesieniu do słabych aspektów zarządzania kryzysem majątkowym abp Budzik przytacza sprawę, do której ks. Kloch odniósł się w kontekście nie tyle nieodpowiedniego zarządzania kryzysowego, ile (opisanych przez nas wcześniej) kryzysogennych działań RP i SG KEP: „Elementem kryzysu, który może niepotrzebnie został zaogniony, była sytuacja, gdy w czasie konferencji prasowej KEP w październiku 2010 roku, wraz z ks. Klochem, odnieśliśmy się do artykułu prasowego, w którym jeden z posłów lewicy, błędnie sumując kwoty sprzed i po denominacji, podał do publicznej wiadomości zawyżone (o 10 000 razy!) liczby, mówiąc o pieniądzach, jakie Kościół miał otrzymać od państwa w związku z działaniami komisji majątkowej. W mediach pojawiła się ta niebotyczna suma i wielu w to uwierzyło. Zarzuciliśmy posłowi manipulację i skrajną niekompetencję, co z kolei sprawiło, że poseł podał nas do sądu za podważanie jego fachowości. Oczywiście sąd oddalił oskarżenie, ale szum medialny, jaki przy okazji powstał, sprawił, że zastanawialiśmy się, czy potrzebna była krytyka posła po imieniu” (Aneks, II, 24).

³¹⁵⁰ „Chciałbym wspomnieć o kryzysie związanym z abp. Wielgusem z przełomu lat 2006 i 2007. Myślę, że wówczas zabrakło odpowiedniego zarządzania kryzysowego. Kulminacją tych wydarzeń był ingres arcybiskupa do archikatedry warszawskiej, który się nie odbył, gdyż na początku arcybiskup odczytał swoją rezygnację, co spowodowało głośną reakcję zgromadzonych wiernych. Stacje telewizyjne na całym świecie pokazywały awanturę w kościele w obecności władz kościelnych i państwowych. Po fakcie stało się jasne, że decyzję o rezygnacji należało ogłosić wcześniej, a nie w trakcie liturgii” (Aneks, II, 25).

³¹⁵¹ „Z mojej perspektywy samo zjawisko nadużyć duchownych wobec małoletnich jest medialnie tak szerokie, że ma w sobie zarówno aspekty, w których zarządzanie kryzysowe było odpowiednie, jak i obszary, w których to zarządzanie było stosunkowo słabe” (Aneks, III, 26).

³¹⁵² „Słabym punktem zarządzania kryzysowego [w kwestii pedofilii wśród duchownych] (...), w moim przekonaniu była komunikacja pomiędzy sekretariatem i BP KEP a poszczególnymi diecezjami. Diecezje nie miały jeszcze wówczas doświadczenia w kompleksowym zajmowaniu się takimi sprawami. Nie było przygotowania, prędkości, a czasami niestety także odpowiedniej otwartości. Dopiero później ks. Józef, jeszcze jako rzecznik KEP, wraz z p. prof. Moniką Przybysz, specjalistką i autorytetem w dziedzinie kościelnej komunikacji medialnej i zarządzania kryzysowego, zaczął organizować profesjonalne spotkania i szkolenia dla rzeczników diecezjalnych. Wiem, że one odbywają się do dziś. Ja sam również kilka razy uczestniczyłem w tych spotkaniach, zarówno jako SG KEP, jak również później, jako biskup diecezjalny. Te spotkania zdiagnozowały pewien problem, mianowicie, że od samego początku najsłabszym ogniwem w kościelnym zarządzaniu kryzysowym była właśnie komunikacja z diecezjami, czyli nasza kościelna komunikacja wewnątrzinstytucjonalna. A przecież jasne stanowisko i spójny przekaz KEP bazuje niejednokrotnie właśnie na przejrzystości komunikacyjnej poszczególnych diecezji” (Aneks, III, 28); „Najgorzej zarządzanym był kryzys związany z pedofilią w Kościele w jego początkowej fazie. Był on jednak okazją dla wielu środowisk kościelnych do wypracowania bardziej właściwych sposobów reagowania w sytuacjach kryzysowych” (Aneks, IV, 21).

³¹⁵³ „Te (...) sprawy były naprawdę trudne do ogarnięcia, ponieważ (...) nie było jeszcze wypracowanych mechanizmów działania, tak jak to mamy obecnie (...). Zresztą sprawa abp. Paetza nie zależała ani ode mnie, ani nawet od bp. Libery (...). Ja wiedziałem, że w lutym 2002 roku ukaże się ten artykuł o abp. Paetzu w *Rzeczpospolitej*. Trochę mogliśmy się medialnie bardziej przygotować, ale sytuacja była zupełnie nowa” (Aneks, V, 16).

³¹⁵⁴ „Najgorzej zarządzanym kryzysem był ten związany z Komisją Majątkową. Mam tu na myśli m. in. sprawę otrzymania przez siostry elżbietanki gruntów na warszawskiej Białołęce w zamian za odebrane im niegdyś dobra pod Wrocławiem. Trudno było efektywnie prowadzić *crisis management* mnie, młodemu wówczas stażem rzecznikowi, który w dodatku w kluczowej sprawie został okłamany przez świeckiego prawnika zaangażowanego w problem gruntów w Białołęce. Wprowadził mnie w błąd i z tego powodu w czasie jednej z konferencji prasowych przekazałem nieprawdziwe informacje pochodzące od mecenasa.

- c) kryzys związany z ochroną życia (*pro-life, in vitro*, aborcja)³¹⁵⁵;
- d) wybrane aspekty kryzysu związanego z pedofilią wśród duchownych³¹⁵⁶.

Jeśli chodzi o wpisujące się w realizację przez RP KEP właściwej jego działaniom funkcji antykryzysowej, należy odnieść się także do zagadnienia, jakim jest *crisis management* Konferencji Episkopatu Polski³¹⁵⁷. Swoją rolę oraz współpracę z RP i BP KEP w kontekście zarządzania kryzysowego, dotychczasowi przełożeni RP i BP KEP charakteryzują w następujący sposób:

- 1) bp Libera: „W tych wszystkich trudnych medialnie momentach starałem się nie żałować czasu na komentarze, rozmowy i ustalenia: czy to z przedstawicielami zaangażowanych w tę sprawę środowisk, czy z mediami, czy księżmi biskupami, czy z naszym pierwszym rzecznikiem, o. Adamem. Rozumiałem, że tutaj naprawdę trzeba być do dyspozycji niemal przez całą dobę. I trzeba wychodzić do mediów, nie tylko kościelnych”,³¹⁵⁸
- 2) abp Budzik: „Zarządzanie większymi i mniejszymi kryzysami było oczywiście o wiele szersze niż tylko kwestie medialne. Natomiast gdy idzie o te aspekty kryzysów, które wiązały się z mediami, to oczywiście zarządzanie nimi opierało się na współpracy sekretariatu i z przewodniczącym KEP, z ks. Kłochem i jego biurem. Mój udział polegał głównie na spinaniu całości, czyli na spotkaniach z rzecznikiem, konsultacjach związanych z tym, co ma trafić do mediów oraz przekazywaniu mu dokumentów i stanowiska episkopatu. Współpraca z BP KEP w czasie poważnych kryzysów była bardzo bliska, nieraz niemal całodobowa”³¹⁵⁹;

Oczywiście później powiedziałem dziennikarzom, że zostałem okłamany, ale niepoprawne informacje poszły w świat. W tej materii ciągle nie udawało mi się dotrzeć do potrzebnych informacji i to w środowisku kościelnym” (Aneks, VI, 60).

³¹⁵⁵ „Dość słabo zarządzane były kryzysy medialne związane z kwestią ochrony życia i *in vitro*. Te sprawy wymagały nieco bardziej wieloaspektowego zaangażowania, szerszego podejścia, a nie tylko komunikowania tego, co uczy Kościół i reagowania na napięcia medialne. W tych kryzysach zabrakło trochę proaktywności i szerszej debaty” (Aneks, VII, 22); „Gdy chodzi o kryzys wywołany wyrokiem TK, sama materia nie była nowością, natomiast skala protestów i stopień agresji pewnych środowisk były dość wysokie, a ja, z racji tego, że były to pierwsze tygodnie mojego urzędowania, nie potrafiłem jeszcze do końca wyczuć mechanizmów medialnych od strony prowadzenia biura prasowego” (Aneks, VIII, 42).

³¹⁵⁶ „Kryzys dotyczący nadużyć seksualnych jest najpoważniejszy. On jednak dzieli się na dwie sfery: konkretne działania Kościoła dotyczące zwalczania pedofilii oraz samo komunikowanie kryzysowe. W tej pierwszej sferze BP KEP nie ma tak szerokiej możliwości działania, jak w tej drugiej, komunikacyjnej. Natomiast w sferze komunikacji tego kryzysu, część aktywności przejęło Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży, co przy wielu pozytywnych aspektach, czasem powoduje u dziennikarzy pewnego rodzaju zamieszanie, ponieważ do dziś o komentarze w tych sprawach proszą przede wszystkim mnie jako rzecznika KEP” (Aneks, VIII, 43); „Tym kryzysem naprawdę trudno się zarządza, jest bardzo złożony” (Aneks, VIII, 44).

³¹⁵⁷ „Zarządzanie kryzysowe to, siłą rzeczy, jedno z podstawowych zadań rzecznika i biura prasowego” (Aneks, VII, 19).

³¹⁵⁸ Aneks, I, 9.

³¹⁵⁹ Aneks, II, 14.

„Jeśli chodzi o wspomniane kryzysy, to mogę powiedzieć, że w każdy z nich byłem osobiście mocno zaangażowany i wówczas byliśmy z rzecznikiem w nieustannym w kontakcie”³¹⁶⁰; „Podczas sytuacji kryzysowych organizowaliśmy z rzecznikiem tzw. burzę mózgów, aby wypracować wspólne stanowisko i przede wszystkim mówić jednym głosem. Rzecznik jest w czasie kryzysu bardzo ważny. W takiej sytuacji trzeba działać pod napięciem, szybko, a jednocześnie skutecznie. Ks. Kloch w czasie kryzysów potrafił aktywnie przekazywać sens stanowiska episkopatu, integrować różne głosy, wspierać głosy rozsądku”³¹⁶¹;

- 3) abp Polak: „Z racji pełnienia funkcji SG KEP w zarządzaniu kryzysowym miałem oczywiście udział bezpośredni. W czasie każdego kryzysu, zwłaszcza medialnego, sprawy trafiają również do sekretariatu KEP”³¹⁶²; „Zawsze prosiłem poszczególnych księży biskupów oraz rzeczników diecezjalnych o to, aby w jakichkolwiek sytuacjach kryzysowych w Kościołach partykularnych, jak najszybciej i w pierwszym rzędzie przekazywali rzetelną wiedzę prosto do sekretariatu KEP. To pomagało w odpowiednim reagowaniu, przygotowaniu odpowiednich rozwiązań na kolejne etapy danego kryzysu oraz umożliwiało jasny i spójny przekaz”³¹⁶³; „Przygotowaliśmy odpowiednią politykę medialną: od komunikacji wewnętrzkościelnej, przez transparentne komunikaty aż po konferencje prasowe. To wszystko było wypracowane i odpowiednio prowadzone aż do końca przez Ks. Józefa przy moim udziale”³¹⁶⁴; „Jako SG KEP i rzecznik KEP wypracowaliśmy całą strategię, nie skupiając się wyłącznie na aspekcie medialnym czy wizerunkowym, ale zawsze mając na uwadze także przejrzystość, aspekty merytoryczne oraz charakter spraw, gdzie nieodzownie na pierwszym miejscu zawsze jest ofiara, a w dalszej perspektywie także to, co najważniejsze dla każdej działalności Kościoła, czyli postępowanie według Ewangelii i troska o zbawienie”³¹⁶⁵; „Podsumowując wątek zarządzania kryzysowego, chciałbym dodać, że jako sekretariat i BP KEP, cały czas uczyliśmy się tego wszystkiego. Rozwijaliśmy się także pod kątem czysto technicznym. W tym względzie niezwykle pomocne okazały się dla członków KEP szkolenia praktyczne

³¹⁶⁰ Aneks, II, 15.

³¹⁶¹ Aneks, II, 36.

³¹⁶² Aneks, III, 21.

³¹⁶³ Aneks, III, 22.

³¹⁶⁴ Aneks, III, 23.

³¹⁶⁵ Aneks, III, 24.

organizowane przez naszego rzecznika, ks. Józefa. Ks. profesor zapraszał specjalistów. Nie wszyscy byli związani z Kościołem, ale wszyscy byli profesjonalistami. Ze szkolenia wystąpień przed kamerą także ja sam miałem możliwość i przyjemność skorzystać³¹⁶⁶; „Osobiście uważam, że dialog i otwartość, jak choćby w przypadku paneli dyskusyjnych z przedstawicielami innych środowisk, same w sobie również są pozytywnymi stronami zarządzania kryzysowego (...). Dodatkowo, do pozytywnych aspektów naszego zarządzania kryzysowego wpisałbym rzetelność naukową, jak choćby w przypadku opracowania ks. Walencika oraz kompetencje praktyczne, których nabieraliśmy dzięki ks. Klochowi i ludziom, których zapraszał. A to wszystko przy solidnym zapleczu ludzkim³¹⁶⁷;

- 4) bp Miziński: „W czasie kryzysów medialnych współpraca sekretarza generalnego z biurem prasowym i rzecznikiem jest intensyfikowana, domaga się licznych spotkań, konsultacji odpowiednich gremiów i ekspertów, często wspólnego przygotowywania komunikatów³¹⁶⁸”; „Pośredni udział w zarządzaniu kryzysami medialnymi ma miejsce i przejawia się w ściślejszej współpracy z rzecznikiem i biurem prasowym KEP³¹⁶⁹.

Obecny rzecznik KEP odnosi się do zarządzania kryzysowego w następujący sposób: „Misja kryzysowa również bazuje na informowaniu. Obok niego to, co jest specyficznie kryzysowe, to ustalenie konkretnej strategii kryzysowej i podjęcie konkretnych działań (...). Rolą rzecznika w sytuacji kryzysowej jest szybkie i konkretne działanie, organizowanie przepływu informacji, scalanie całości i kontakt z mediami. KAI, *Opoka* i BP KEP pracują fizycznie w jednym miejscu, co bardzo ułatwia pracę i ustalenie wspólnej polityki funkcjonowania. Zarządzanie kryzysowe wspomagam także własnymi kontaktami. Kryzys kryzysowi nie jest równy, dlatego też nie istnieje jedna, uniwersalna recepta na wszystkie trudności³¹⁷⁰.

W kontekście zarządzania kryzysowego należy ponadto stwierdzić, iż rzecznicy polskiego episkopatu:

- 1) mają świadomość wysokiej rangi zarządzania kryzysowego³¹⁷¹;

³¹⁶⁶ Aneks, III, 31.

³¹⁶⁷ Aneks, III, 32.

³¹⁶⁸ Aneks, IV, 18.

³¹⁶⁹ Aneks, IV, 19.

³¹⁷⁰ Aneks, VIII, 35.

³¹⁷¹ „Zarządzanie kryzysowe to, siłą rzeczy, jedno z podstawowych zadań rzecznika i biura prasowego” (Aneks, VII, 19).

- 2) doświadczają trudność finansowych w kontekście nabycia bądź profesjonalizacji narzędzi *crisis management*³¹⁷²;
- 3) wykorzystują wewnętrzne procedury kryzysowe³¹⁷³;
- 4) współpracują z przełożonymi³¹⁷⁴;
- 5) współpracują z nieformalnym sztabem kryzysowym KEP³¹⁷⁵;
- 6) pełnią funkcję stabilizacyjną w przypadku, gdy wpisujące się w dany kryzys okoliczności przypadają na okres następujących po sobie kadencji przełożonych³¹⁷⁶.

Na podstawie przeprowadzonych przez nas badań należy stwierdzić, iż zauważalne we współpracy RP, BP i SG KEP czynniki wspomagające profesjonalne i skuteczne zarządzanie kryzysowe to m. in.:

- 1) po stronie przełożonych RP KEP:
 - a) znajomość zasad *crisis management*³¹⁷⁷;
 - b) troska o adekwatny przekaz medialny (empatia)³¹⁷⁸;
 - c) współpraca z instytucjami państwowymi³¹⁷⁹;

³¹⁷² „Pamiętam warsztaty prowadzone kiedyś przez polskiego specjalistę ds. komunikacji kryzysowej i strategii komunikacyjnej, Adama Łaszyna. Pokazywał nam książki kryzysowe przygotowane przez jego firmę dla różnych instytucji. To były świetne rzeczy, ale bardzo drogie. Nie sądzę, abym jako rzecznik KEP otrzymał takie pieniądze, nawet gdybym o nie wystąpił” (Aneks, VI, 79); „W naszym biurze nie ma jednego specjalisty od zarządzania kryzysowego” (Aneks, VIII, 35).

³¹⁷³ „Mamy oczywiście własne procedury kryzysowe, które, ze względu na ich specyfikę, mają charakter regulacji wewnętrznych” (Aneks, VIII, 35).

³¹⁷⁴ „Zawsze pozostajemy też w bezpośrednim kontakcie z przewodniczącym KEP” (Aneks, VIII, 35).

³¹⁷⁵ „Jako rzecznik KEP, wraz z sekretarzem KEP, prezesem KAI i dyrektorem *Opoki*, bazujemy na dodatkowej współpracy z nieformalną grupą dziennikarzy i specjalistów, która działa bardzo sprawnie. To taki nasz nieformalny sztab kryzysowy. Jest to praktyka, którą przejąłem od moich poprzedników” (Aneks, VIII, 35)

³¹⁷⁶ „[Kryzys] lustracyjny, osiągnął co prawda swoje apogeum na kilka miesięcy przed podjęciem przeze mnie funkcji SG KEP (sprawa abp. Wielgusa), natomiast już jako sekretarz finalizowałem wiele kwestii związanych z tą sprawą. Jeśli chodzi o wspomniane kryzysy, to mogę powiedzieć, że w każdy z nich byłem osobiście mocno zaangażowany i wówczas byliśmy z rzecznikiem w nieustannym w kontakcie” (Aneks, II, 15); „Jako sekretarz zastałem (...) instytucję [Komisji Majątkowej] jako już od dawna istniejącą i powoli poznawałem jej zalety i wady” (Aneks, II, 20); „Inne poważne sytuacje kryzysowe (...), jak choćby sprawy związane z lustracją czy reprivatyzacją, dotyczyły głównie mojego poprzednika na stanowisku SG KEP, czyli Ks. Abp. Stanisława Budzika. Te sprawy czasem jeszcze odżywały za mojej kadencji, natomiast nie z taką dynamiką, jak za poprzednika” (Aneks, III, 25).

³¹⁷⁷ „W dwóch dużych sytuacjach kryzysowych abp Józef Michalik zachował się (...) według zasad *crisis management*” (Aneks, VI, 59).

³¹⁷⁸ M. in. w przypadku kryzysu związanego ze śmiercią Jana Pawła II („Wiązało się to z troską o właściwy przekaz medialny tej niezwyklej chwili oraz z pewnego rodzaju medialnym asystowaniem społeczeństwu w dniach żałoby oraz w czasie pogrzebu” [Aneks, I, 6]) oraz kryzysu smoleńskiego („Kościół w Polsce w obliczu katastrofy smoleńskiej stanął na wysokości zadania. Poczynając od kontaktów z państwem, przez uroczystości żałobne na lotnisku, w katedrach i na cmentarzach, aż po konkretne komunikaty, wspieranie duchowe rodzin ofiar” [Aneks, II, 16]).

³¹⁷⁹ M. in. w przypadku kryzysu smoleńskiego (por. Aneks, II, 17), kryzysu lustracyjnego i kryzysu majątkowego (por. Aneks, III, 29).

- d) działania skoncentrowane na dobru poszkodowanych³¹⁸⁰;
- e) wyjaśnienia i (w uzasadnionych przypadkach) przeprosiny³¹⁸¹;
- f) natychmiastowość komunikacyjna³¹⁸²;
- g) natychmiastowość operacyjna³¹⁸³;
- h) współpraca z mediami³¹⁸⁴;
- i) maksymalizacja przejrzystości³¹⁸⁵;
- j) gotowość do rezygnacji z działań kryzysogennych³¹⁸⁶;
- k) organizowanie konferencji prasowych i *briefingów*³¹⁸⁷;
- l) troska o rzetelność przekazu i zaplecze merytoryczne³¹⁸⁸;
- m) korzystanie ze wszystkich dostępnych możliwości³¹⁸⁹;
- n) nastawienie na rozwój i uczenie się³¹⁹⁰;
- o) dążenie do realnego rozwiązania problemu (niepoprzestawanie wyłącznie na dążeniu do wyciszenia napięć medialnych)³¹⁹¹;
- p) bezpośredni kontakt z rzecznikiem KEP³¹⁹²;
- q) zaufanie względem rzecznika KEP³¹⁹³;

2) po stronie RP KEP:

³¹⁸⁰ M. in. w przypadku troski o rodziny ofiar katastrofy smoleńskiej oraz troski o ofiary nadużyć seksualnych ze strony osób duchownych (por. Aneks, II, 17. Por. także: (Aneks, III, 29).

³¹⁸¹ „Abp Józef Michalik zachował się książkowo, według zasad *crisis management* (...), gdy zdecydował się na wyjaśnienie i przeprosiny na *briefingu* po jego źle zrozumianej wypowiedzi dla *Polskiego Radia*” (Aneks, VI, 59).

³¹⁸² „Już w trakcie podróży powrotnej nawiązaliśmy kontakt z ks. Klochem, z abp. Michalikiem i z abp. Gądeckim” (Aneks, II, 18).

³¹⁸³ „Zrezygnowaliśmy z dalszej podróży, powróciliśmy do sekretariatu” (Aneks, II, 18).

³¹⁸⁴ „Abp Józef Michalik zachował się książkowo (...), gdy po analizach z Kościelną Komisją Historyczną doprowadził do wywiadu z dziennikarzami w TVP w *prime time*, by opowiedzieć jak to się stało, że oficer SB wpisał go bez jego wiedzy na listę tajnych współpracowników” (Aneks, VI, 59).

³¹⁸⁵ „Mimo że ostatecznie reforma nie doczekała się finału, to od początku była jasno komunikowana społeczeństwu, co uważam za ważny aspekt profesjonalnego zarządzania kryzysowego” (Aneks, III, 29).

³¹⁸⁶ „Zaprzestanie jej działalności było najlepszym rozwiązaniem dla tej zagmatwanej sytuacji” (Aneks, II, 23).

³¹⁸⁷ „W związku z tym tematem, razem z ks. Józefem Klochem organizowaliśmy konferencje prasowe, które pozwalały w pewnym sensie rozbrajać ładunki nagromadzonych napięć, uprzedzeń i często niewiedzy ze strony formułujących różne zarzuty” (Aneks, III, 29); „Abp Józef Michalik zachował się książkowo (...), gdy zdecydował się na wyjaśnienie i przeprosiny na *briefingu*” (Aneks, VI, 59).

³¹⁸⁸ Por. Aneks, III, 29.

³¹⁸⁹ „Jeśli chodzi o profesjonalne zarządzanie kryzysowe, to należy wspomnieć, że ze strony sekretariatu KEP, od samego początku ten kryzys był zarządzany na miarę wszystkich ówczesnych możliwości” (Aneks, III, 27).

³¹⁹⁰ Por. Aneks, III, 27.

³¹⁹¹ Por. Aneks, III, 27.

³¹⁹² „W trakcie podróży powrotnej nawiązaliśmy kontakt z ks. Klochem” (Aneks, II, 18).

³¹⁹³ „Porozmawiałem o tym z sekretarzem generalnym KEP, bp. Wojciechem Polakiem. Wspólnie przedstawiliśmy rzecz abp. Michalikowi. Ten wysłuchał nas z uwagą i natychmiast – co chcę podkreślić – zaakceptował propozycję *briefingu*” (Aneks, VI, 59).

- a) bezpośredni kontakt z przełożonym³¹⁹⁴;
- b) korzystanie ze wszystkich dostępnych możliwości³¹⁹⁵;
- c) proaktywność działań rzecznika KEP³¹⁹⁶;
- d) zdolność do przewidywania sytuacji³¹⁹⁷;
- e) umiejętność podjęcia ryzyka³¹⁹⁸;
- f) natychmiastowość operacyjna³¹⁹⁹;
- g) znajomość specyfiki funkcjonowania mediów³²⁰⁰;
- h) prowadzenie monitoringu mediów³²⁰¹;
- i) osobiste i bezpośrednie kontakty z dziennikarzami³²⁰²;
- j) organizowanie konferencji prasowych³²⁰³;
- k) współpraca z BP KEP³²⁰⁴;
- l) współpraca z agencjami informacyjnymi³²⁰⁵;
- m) współpraca z mediami³²⁰⁶ (także zagranicznymi³²⁰⁷);

³¹⁹⁴ „Przewodniczący wszedł do sali (...). Od razu (...) porozmawiałem o tym z sekretarzem (...). Wspólnie przedstawiliśmy rzecz abp. Michalikowi” (Aneks, VI, 59).

³¹⁹⁵ Por. Aneks, V, 16.

³¹⁹⁶ „Działania proaktywne w postaci rozpropagowania listu i udostępnienia mediom fragmentów nagrania odniosły pozytywny skutek. Sytuacja w mediach bardzo się uspokoiła. To, co się stało w niedzielę, było dla wszystkich zaskoczeniem” (Aneks, VI, 47); „Mam więc przekonanie, że w większości była to praca kreatywna, a nie wyłącznie odtwórcza. Dzięki temu także w sytuacjach kryzysowych mieliśmy w ks. Józefie nie tylko oparcie i pomoc, ale jasne inspiracje i inicjatywy” (Aneks, III, 17).

³¹⁹⁷ „Nie wiedziałem po co tam jadę, ale odruchowo zabrałem ze sobą magnetofon” (Aneks, VI, 44); „Było mnóstwo zapytań od dziennikarzy i w końcu nagrałem na sekretarce automatycznej mojego telefonu zaproszenie na *briefing* o 10:30.” (Aneks, VI, 50); „Dobrze udało się nam zapobiec kryzysowi prowokowanemu przez niektóre media w związku z wizytą *Ad limina* jesienią 2021 roku (...). Jako rzecznik KEP stanąłem przed zadaniem (...) trzymania ręki na pulsie narracji medialnych” (Aneks, VIII, 39).

³¹⁹⁸ „Nie wiedząc, jak abp Wielgus zareaguje na mój pomysł, wyszedłem z propozycją, aby nagrał tekst swojego listu” (Aneks, VI, 45).

³¹⁹⁹ „Mając nagranie postanowiłem je szybko opracować i upublicznić” (Aneks, VI, 46); „Z rozmowy wyczułem, że sprawa jest ważna. Następnego dnia, 14 lutego, wróciłem do pracy” (Aneks, VI, 52); „Od razu nabrałem przekonania, że w trybie pilnym należy zwołać *briefing*. Porozmawiałem o tym z sekretarzem generalnym KEP, bp. Wojciechem Polakiem. Wspólnie przedstawiliśmy rzecz abp. Michalikowi” (Aneks, VI, 59).

³²⁰⁰ „Było dla mnie jasne, że w mediach cały tok myślowy abp. Michalika nie będzie oddany (...). Od razu nabrałem przekonania, że w trybie pilnym należy zwołać *briefing*” (Aneks, VI, 59).

³²⁰¹ Por. Aneks, VIII, 39.

³²⁰² „Wybrałem IAR ze względu na (...) osobiste zaufanie względem śp. pani redaktor” (Aneks, VI, 46); „Troje dziennikarzy dostało ode mnie SMS-a o następującej treści: «W bardzo ważnej sprawie proszę dzisiaj przyjść do KEP na godz. 14:00»” (Aneks, VI, 55).

³²⁰³ „W związku z tym tematem, razem z ks. Józefem Klochem organizowaliśmy konferencje prasowe, które pozwalały w pewnym sensie rozbrajać ładunki nagromadzonych napięć, uprzedzeń i często niewiedzy ze strony formułujących różne zarzuty” (Aneks, III, 29).

³²⁰⁴ „Jako BP KEP, do samego końca, bazując na wszelkich możliwych informacjach, działaliśmy bardzo sprawnie, reagowaliśmy szybko, w niektórych aspektach działaliśmy proaktywnie i wszystko to było skutecznym działaniem antykryzysowym” (Aneks, VI, 48).

³²⁰⁵ „Wybrałem same agencje, ponieważ zależało mi na tym, aby oprócz telewizji, przekaz trafił jak najszybciej do Internetu, radia i prasy różnymi kanałami” (Aneks, VI, 55).

³²⁰⁶ Por. Aneks, VI, 51-56. Por. także: Aneks, VIII, 39.

³²⁰⁷ Por. Aneks, VIII, 39.

- n) znajomość przepisów dotyczących KEP i umiejętność ich wykorzystania³²⁰⁸;
- o) świadomość rangi oraz umiejętność narzucania narracji³²⁰⁹;
- p) umiejętne korzystanie z (rzadko, jak wykazaliśmy wcześniej, stosowanych przez RP KEP) zastrzeżeń informacyjnych takich, jak wyłączność, pierwszeństwo lub embargo³²¹⁰;
- q) ośmielanie medialne członków KEP³²¹¹;
- r) rzetelne informowanie³²¹²;
- s) odpowiednie planowanie działań³²¹³;
- t) zabezpieczenie kwestii logistycznych³²¹⁴.

Jednocześnie, na podstawie wyników naszych badań należy stwierdzić, iż zauważalne we współpracy RP, BP i SG KEP czynniki osłabiające profesjonalne i skuteczne zarządzanie kryzysowe to m. in.:

- 1) po stronie przełożonych RP KEP:
 - a) trudności w wyznaczeniu jednej linii przekazu KEP³²¹⁵;
 - b) wielorakość czynników kryzysogennych³²¹⁶;
 - c) trudności z przewidzeniem kierunku rozwoju kryzysu³²¹⁷;
 - d) konieczność ograniczenia się wyłącznie do reaktywności działań³²¹⁸;

³²⁰⁸ „Zapadła decyzja, by na podstawie umowy między KEP a TVP uruchomić zapis o możliwości skorzystania przez przewodniczącego episkopatu, o ile dobrze pamiętam, z dwudziestominutowego czasu antenowego w wypadkach nadzwyczajnych. Pod wieczór udałem się do TVP poprosić o możliwość przygotowania i wyemitowania nazajutrz wywiadu z abp. Michalikiem. Zgodzono się na to” (Aneks, VI, 54).

³²⁰⁹ „Wiedziałem, że w tym wypadku będzie ważne każde słowo, kolejność działań oraz odpowiedni przekaz – najlepiej narzucenie narracji. Media nie zawsze interesują się kontekstem, za to niezmiernie szybko przekazują informację. Należało ją sprawnie podać: najpierw główny przekaz w jednym zdaniu, a potem rozwinięcie. Musieliśmy tak zadziałać, aby nie tylko to upublicznić informację, ale od razu narzucić jedną, konkretną narrację. I to się udało” (Aneks, VI, 53); „Najważniejsza narracja została narzucona przez nas (...). Media tego w ogóle już nie zakwestionowały” (Aneks, VI, 56); „Pracowaliśmy profesjonalnie, zawsze reagując na czas i proaktywnie posyłając narrację, że KEP jest w jedności z papieżem Franciszkiem w kwestii migrantów i uchodźców” (Aneks, VII, 21).

³²¹⁰ Por. Aneks, VI, 55.

³²¹¹ Por. Aneks, VIII, 39.

³²¹² Por. Aneks, VIII, 39.

³²¹³ „Przygotowaliśmy plan regularnych spotkań z dziennikarzami praktycznie od pierwszego dnia wizyty” (Aneks, VIII, 39).

³²¹⁴ Por. Aneks, VIII, 39.

³²¹⁵ „W samym Kościele też były różne na tę kwestię spojrzenia” (Aneks, I, 8); „W tym przypadku nie dało się wyznaczyć jasnej linii przekazu” (Aneks, II, 19).

³²¹⁶ „Były w to zaangażowane różne środowiska i media (...). Sprawa była napięta, ponieważ dotyczyła jednocześnie dialogu polsko-żydowskiego, kwestii historycznych, patriotycznych i religijnych, a do tego usiłowano rozgrywać to medialnie zarówno w kraju, jak i za granicą” (Aneks, I, 8).

³²¹⁷ „To była sprawa oddolna. Nie dało się przewidzieć dalszego biegu wypadków ani działań prewencyjnie” (Aneks, II, 19).

³²¹⁸ „Mieliśmy możliwość tylko reakcji” (Aneks, II, 19).

- e) stosowanie argumentacji *ad personam*³²¹⁹;
 - f) wyznaczenie nieodpowiedniego momentu komunikacyjnego³²²⁰;
 - g) niedrożność kanałów komunikacji instytucjonalnej³²²¹;
- 2) po stronie RP KEP:
- a) wielorakość czynników kryzysogennych³²²²;
 - b) brak adekwatnych procedur działania³²²³;
 - c) brak wykorzystania posiadanej wiedzy o nadchodzącym kryzysie³²²⁴;
 - d) krótki staż na stanowisku RP KEP³²²⁵;
 - e) budowanie narracji w oparciu o fałszywe lub niezweryfikowane dane³²²⁶;
 - f) ograniczanie aktywności wyłącznie do działań reaktywnych³²²⁷;
 - g) wysoki stopień napięć społecznych³²²⁸;
 - h) nieznane mediom zależności wewnątrzinstytucjonalne KEP³²²⁹.

Biorąc pod uwagę wszystkie poczynione dotychczas wywody należy stwierdzić, iż w swojej pracy rzecznik KEP podejmuje kroki wpisujące się w (scharakteryzowane przez nas w rozdziale pierwszym) profesjonalne i właściwe modelowemu zarządzaniu kryzysowemu działania:

- 1) prewencyjne³²³⁰ takie, jak m. in.:

³²¹⁹ „Szum medialny, jaki przy okazji powstał, sprawił, że zastanawialiśmy się, czy potrzebna była krytyka posła po imieniu” (Aneks, II, 24).

³²²⁰ „Po fakcie stało się jasne, że decyzję o rezygnacji należało ogłosić wcześniej, a nie w trakcie liturgii” (Aneks, II, 25)

³²²¹ „Słabym punktem zarządzania kryzysowego [w kwestii pedofilii wśród duchownych] (...), w moim przekonaniu była komunikacja pomiędzy sekretariatem i BP KEP a poszczególnymi diecezjami” (Aneks, IV, 21).

³²²² „Było sporo napięć historycznych, kościelnych i państwowych” (Aneks, V, 16).

³²²³ „Nie było jeszcze wypracowanych mechanizmów działania” (Aneks, V, 16).

³²²⁴ „Ja wiedziałem, że w lutym 2002 roku ukaże się ten artykuł o abp. Paetzu w *Rzeczpospolitej*. Trochę mogliśmy się medialnie bardziej przygotować” (Aneks, V, 16).

³²²⁵ „Trudno było efektywnie prowadzić crisis management mnie, młodemu wówczas stażem rzecznikowi, Aneks, VI, 60); „Z racji tego, że były to pierwsze tygodnie mojego urzędowania, nie potrafiłem jeszcze do końca wyczuć mechanizmów medialnych od strony prowadzenia biura prasowego” (Aneks, VIII, 42).

³²²⁶ „Trudno było efektywnie prowadzić *crisis management* (...) rzecznikowi, który (...) w kluczowej sprawie został okłamany” (Aneks, VI, 60).

³²²⁷ „Te sprawy wymagały nieco bardziej wieloaspektowego zaangażowania, szerszego podejścia, a nie tylko komunikowania tego, co uczy Kościół i reagowania na napięcia medialne. W tych kryzysach zabrakło trochę proaktywności i szerszej debaty” (Aneks, VII, 22).

³²²⁸ „Gdy chodzi o kryzys wywołany wyrokiem TK, sama materia nie była nowością, natomiast skala protestów i stopień agresji pewnych środowisk były dość wysokie” (Aneks, VIII, 42).

³²²⁹ „W sferze komunikacji tego kryzysu, część aktywności przejęło Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży, co przy wielu pozytywnych aspektach, czasem powoduje u dziennikarzy pewnego rodzaju zamieszanie” (Aneks, VIII, 43).

³²³⁰ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik prasowy w sytuacji kryzysowej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 167-177. Por. także: K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 54. Por. także: K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 67. Por. także:

- a) troska o relację ze środowiskiem dziennikarskim;
 - b) troska o relację z przełożonym i pracownikami instytucji;
 - c) troskę o kreowanie i realizację odpowiedniej polityki informacyjnej;
 - d) rzetelne i wiarygodne komunikowanie medialne;
 - e) tworzenie bazy danych redakcji i dziennikarzy;
 - f) podejmowanie działań wynikających z funkcji wizerunkowej;
 - g) monitorowanie mediów;
 - h) interweniowanie na negatywne publikacje i wypowiedzi medialne;
 - i) opracowanie strategii komunikacyjnej na czas kryzysu;
- 2) w trakcie kryzysu³²³¹ takie, jak m. in.:
- a) błyskawiczny wybór odpowiedniego planu działania;
 - b) określenie stanowiska instytucji;
 - c) narzucenie narracji;
 - d) organizowanie konferencji prasowej;
 - e) udzielanie wypowiedzi do mediów;
 - f) wydawanie oświadczeń;
 - g) stały kontakt rzecznika i biura prasowego z przełożonymi;
 - h) podtrzymywanie komunikacji wewnętrznej z pracownikami;
 - i) podtrzymywanie komunikacji zewnętrznej;
 - j) dawkanie treści;
 - k) unikanie reakcji emocjonalnych;
 - l) analiza faktów i danych umożliwiających kontrolę przepływu informacji;
 - m) przewidywanie potencjalnych oskarżeń i przygotowanie odpowiedzi;
 - n) dotrzymywanie terminów obiecanych mediom i opinii publicznej;
 - o) podtrzymywanie poziomu zaufania do instytucji;
 - p) dostarczanie wsparcia autorytetów;

M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 80.

³²³¹ Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik prasowy w sytuacji kryzysowej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 167-177. Por. także: M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 80-81. Por. także: K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 54. Por. także: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 252. Por. także: W. Rydzak, *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 276-293. Por. także: D. Tworzydło, Z. Chmielewski, *Sytuacje kryzysowe, czyli jak wygrać w sytuacji teoretycznie przegranej?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 324-333. Por. także: H. Pietrzak, J. Hałaj, *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003, s. 115.

- q) zapowiadanie działań naprawczych;
- r) całodobowa dyspozycyjność;
- 3) postkryzysowe³²³² takie, jak m. in.:
 - a) bieżąca ewaluacja działań;
 - b) analiza i interpretacja reakcji otoczenia;
 - c) zaktualizowanie polityki informacyjnej, strategii kryzysowej oraz scenariuszy kryzysowych w oparciu o zebrane w czasie kryzysu doświadczenie;
 - d) poinformowanie odpowiednich podmiotów z otoczenia (wewnętrznego i zewnętrznego) o konsekwencjach kryzysu.

5.3.8.1.5. Funkcja ewangelizacyjna rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Jak podkreśla drugi w historii przełożony rzecznika KEP, abp S. Budzik, „ewangelizacja dla Kościoła jest sprawą najważniejszą i powinna przenikać wszystkie jego działania, także te, które wprost nie odnoszą do głoszenia Ewangelii. Rzecznik powinien zdawać sobie sprawę z tego wymiaru”³²³³. Scharakteryzowany przez nas w rozdziale drugim ewangelizacyjny aspekt działań rzeczników instytucji eklesjalnych wyrasta bezpośrednio z misji Kościoła i zmierza do jej realizacji. Poprzedni przełożony RP KEP, w udzielonym nam wywiadzie badawczym odnosi się do tej kwestii w następujących słowach: „Wszystko, co czyni Kościół, jest jakoś zakorzenione w ewangelizacji (...). Spojrzenie na funkcje rzecznika można więc ustawić w następujący sposób: ewangelizacja jest w Kościele zawsze nadrzędna i ją upatrywałbym raczej nie w funkcji, ale w celu działań. I to zarówno rzecznika, jak i każdego członka Kościoła. Każdy na swoim miejscu, zgodnie z zakresem swoich obowiązków, powinien działać ewangelizacyjnie. A osiągnięciu tego celu ewangelizacyjnego każdorazowo sprzyja profesjonalizm człowieka już w obrębie jego własnych zadań. Stąd wydaje mi się, że konkretnie rzecznik KEP, jako przedstawiciel biskupów i osoba zakorzeniona w Kościele, ewangelizuje przy pomocy specyficznych, właściwych swojej roli środków, czyli przez rzetelne informowanie, odpowiednie zarządzanie kryzysami czy prowadzenie BP KEP (...). Rzecznik KEP jako członek Kościoła pełni rolę ewangelizacyjną, a jego

³²³² Por. A. Adamus-Matuszyńska, *Rzecznik prasowy w sytuacji kryzysowej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 175. Por. także: M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 81.

³²³³ Aneks, II, 37.

specyficzna misja opiera się głównie na funkcji informacyjnej, kryzysowej, wewnątrzinstytucjonalnej i wizerunkowej³²³⁴.

Na fakt zasygnalizowanej przez abp. Polaka koegzystencji funkcji ewangelizacyjnej z pozostałymi funkcjami działań rzecznika KEP zwracają uwagę także inni badani przez nas sekretarze generalni³²³⁵.

Do omawianego zagadnienia, dotychczasowi rzecznicy KEP odnoszą się w następujących sposób:

- 1) o. Schulz: „[Rzecznik KEP] ewangelizuje, przy czym nie w takim rozumieniu, że celem jego działań jest to, aby odbiorcy jego przekazów nawiązywali od razu osobistą relację z Panem Bogiem. Rzecznik KEP nie musi też nawracać dziennikarzy. On ewangelizuje albo może ewangelizować bardziej przez prawdę o Kościele, czyli przygotowuje jakiś grunt dla coraz szerszego spojrzenia na Kościół przez tych, którzy patrzą na niego wyłącznie przez pryzmat skandali. Zatem ewangelizacyjna rola rzecznika KEP jest, ale polega na pokazywaniu pełniejszego obrazu Kościoła, również z wymiarem duchowym. Nie tylko spłaszczonego do tych instytucjonalnych działań. To było dla mnie bardzo ważne, żeby pokazać w miarę całe bogactwo życia Kościoła³²³⁶;
- 2) ks. Kloch: „Czasem pytałem sam siebie, czy funkcja ewangelizacyjna nie stanowi też immanentnie części pracy informacyjnej. Dziś skłaniam się ku tej tezie³²³⁷; „W pracy rzecznika [KEP] (...) istotna jest także i obecna funkcja ewangelizacyjna, związana z misją Kościoła³²³⁸; „Jeśli chodzi o funkcję ewangelizacyjną, to mniej więcej od 2011 roku starałem się więcej rozmawiać z dziennikarzami (...). Oni chętnie ze mną rozmawiali. Często (...) «w cztery oczy» opowiadali o sobie, o swoim niełatwym, nieraz pogmatwanym życiu. Nie przerywałem tych rozmów. Widziałem, że są im potrzebne (...). To były najcenniejsze chwile z dziennikarzami. To była swego rodzaju ewangelizacja. Nie polegała na tym, że przekonałem kogoś do poglądów głoszonych przez Kościół, ale w tym, że pracownicy mediów mieli okazję porozmawiać spokojnie z kimś

³²³⁴ Aneks, III, 49.

³²³⁵ „Przez samo profesjonalne odnalezienie się w wymiarze informacyjnym i medialnym [rzecznik KEP] pośrednio ewangelizuje odbiorców i środowisko dziennikarskie” (Aneks, II, 37); „Funkcje nie tylko ze sobą współwystępują, ale zdarza się, że się zazębiają, jak choćby w przypadku, gdy komunikowanie kryzysowe pozwala na komunikowanie wartości ewangelicznych, przez co mamy do czynienia z rolą ewangelizacyjną w czasie kryzysu” (Aneks, III, 48); „Główną rolą rzecznika jest informowanie, co nie wyklucza wymiaru ewangelizacyjnego” (Aneks, IV, 29).

³²³⁶ Aneks, V, 28.

³²³⁷ Aneks, VI, 28.

³²³⁸ Aneks, VI, 27.

z kręgu kościelnego, kto ich wysłuchał i nie gorszył się innymi poglądami”³²³⁹; „Mówiąc o roli ewangelizacyjnej rzecznika KEP nie skupiałbym się wyłącznie na środowisku dziennikarskim. Biuro prasowe pracuje dla wszystkich (...) i stara się o jak najlepsze informowanie o tym, co dzieje się we wspólnocie kościelnej (...). Zależało mi na tym, by wszyscy, nie tylko członkowie Kościoła, byli przez nas po prostu dobrze informowani, by mieli dostęp do informacji. Już sama informacja ma aspekt ewangelizacyjny”³²⁴⁰; „Utrzymywanie przez rzecznika KEP dobrych kontaktów z dziennikarzami (...) to rola na styku informowania i ewangelizowania”³²⁴¹;

- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Gdy chodzi o misję ewangelizacyjną, to upatrywałem ją i realizowałem głównie w ramach promowania treści i wartości religijnych, przede wszystkim proaktywnie. Jako BP KEP, zainspirowani działaniem medialnym Franciszka, utworzyliśmy dobrze funkcjonujący do dziś hasztag *#BibliaNaDziś*. W tego rodzaju aktywności był też pomocny m. in. kalendarz liturgiczny. Staraliśmy się promować treści związane z fragmentami Pisma Świętego czy postaciami świętych na konkretny dzień, czy też z danym okresem kościelnym, jak np. akcje czy hasztagi dotyczące Bożego Ciała bądź pielgrzymek pieszych. To była też wielka mobilizacja dla użytkowników, którzy dzięki temu sami zaczęli publikować własne zdjęcia i refleksje. Hasztagi: *#PolskaPielgrzymuje* czy *#Procesja* były i nadal są bardzo popularne. Do inicjatyw ewangelizacyjnych skłoniła nas także pandemia. Więc w tym wypadku nasze działania ewangelizacyjne były reaktywno-proaktywne: zintensyfikowanie promowania treści religijnych w Internecie wynikało z reakcji BP KEP na obostrzenia pandemiczne, natomiast charakter i treść promowanych przekazów niejednokrotnie wynikała z proaktywnego wcielania w życie inicjatyw i pomysłów”³²⁴²; „W czasie pandemii polscy biskupi zachęcali wiernych, by poświęcili palmy osobiście. Od razu wzięliśmy się za przygotowanie i umieszczenie w Internecie folderu dotyczącego tego obrzędu. Dodatkowo wymyśliliśmy i promowaliśmy akcję twitterową polegającą na publikowaniu przez użytkowników zdjęć własnych palm. O tym wspominały potem największe stacje telewizyjne i portale internetowe w Polsce. Utworzyliśmy tzw. wirtualną

³²³⁹ Aneks, VI, 30.

³²⁴⁰ Aneks, VI, 31.

³²⁴¹ Aneks, VI, 32.

³²⁴² Aneks, VII, 19.

procesję z palmami i hasztagi: #MójKrzyż, #Święconka, #Palma. One, jak się później okazało, miały na *Twitterze* kilkumilionowe zasięgi³²⁴³;

- 4) o. Gęsiak: „Rzecznik KEP działa także ewangelizacyjnie. Choć jego rola dotyczy przede wszystkim sfery medialnej związanej z instytucjonalną stroną Kościoła, to jednak siłą faktu zahacza o ewangelizację, ponieważ Kościół ze swej natury jest misyjny i ewangelizujący. Trudno wyobrazić sobie misję Kościoła bez ewangelizacji. Ewangelizacja w moich działaniach to przede wszystkim produkowane przez nasze biuro treści umieszczane w mediach społecznościowych, skupiające się wokół świętych, okresów liturgicznych oraz Pisma Świętego³²⁴⁴.

Na podstawie przytoczonych wypowiedzi w kontekście funkcji ewangelizacyjnej rzecznika KEP, dostrzec należy:

- 1) związek z (omówioną w rozdziale drugim) dualistyczną naturą Kościoła³²⁴⁵;
- 2) związek z (omówioną w rozdziale drugim) ewangelizacyjną misją Kościoła³²⁴⁶;
- 3) związek z treściami istotnymi dla misji Kościoła (Pismem Świętym, żywotami świętych, kalendarzem liturgicznym, nauczaniem papieża i biskupów itp.)³²⁴⁷;
- 4) operatywno-efektywną i syntetyczno-synergiczną koegzystencję z innymi funkcjami realizowanymi przez RP KEP³²⁴⁸;

³²⁴³ Aneks, VII, 20.

³²⁴⁴ Aneks, VIII, 37.

³²⁴⁵ „Ewangelizacyjna rola rzecznika KEP (...) polega na pokazywaniu pełniejszego obrazu Kościoła, również z wymiarem duchowym. Nie tylko spłaszczono do tych instytucjonalnych działań” (Aneks, V, 28).

³²⁴⁶ „W pracy rzecznika [KEP] (...) istotna jest także i obecna funkcja ewangelizacyjna, związana z misją Kościoła” (Aneks, VI, 27); „Rzecznik KEP działa także ewangelizacyjnie (...). Jego rola (...) siłą faktu zahacza o ewangelizację (...). Trudno wyobrazić sobie misję Kościoła bez ewangelizacji” (Aneks, VIII, 37).

³²⁴⁷ „Zainspirowani działaniem medialnym Franciszka, utworzyliśmy dobrze funkcjonujący do dziś hasztag (...). Był też pomocny m. in. kalendarz liturgiczny. Staraliśmy się promować treści związane z fragmentami Pisma Świętego czy postaciami świętych na konkretny dzień, czy też z danym okresem kościelnym” (Aneks, VII, 19); „Polscy biskupi zachęcali wiernych, by poświęcili palmy osobiście. Od razu wzięliśmy się za przygotowanie i umieszczenie w Internecie folderu dotyczącego tego obrzędu” (Aneks, VII, 20); „Ewangelizacja w moich działaniach to przede wszystkim (...) treści (...) skupiające się wokół świętych, okresów liturgicznych oraz Pisma Świętego” (Aneks, VIII, 37).

³²⁴⁸ „Komunikowanie kryzysowe pozwala na komunikowanie wartości ewangelicznych” (Aneks, III, 48); „Utrzymywanie przez rzecznika KEP dobrych kontaktów z dziennikarzami (...) to rola na styku informowania i ewangelizowania” (Aneks, VI, 32); „Czułem, że te rozmowy wpływały na wzajemne relacje, także w sensie wizerunkowym” (Aneks, VI, 30); Czasem pytałem sam siebie, czy funkcja ewangelizacyjna nie stanowi też immanentnie części pracy informacyjnej. Dziś skłaniam się ku tej tezie” (Aneks, VI, 27).

- 5) szczególną rolę RP KEP w kontekście osobistych relacji z dziennikarzami³²⁴⁹ (w tym prymat zaangażowanej obecności nad dążeniem do nawracania³²⁵⁰);
- 6) działania związane z tzw. pozytywnym promowaniem przez RP KEP³²⁵¹;
- 7) wykorzystywanie mediów społecznościowych przez RP i BP KEP³²⁵²;
- 8) proaktywność działań RP KEP³²⁵³;
- 9) wspomagającą realizację funkcji ewangelizacyjnej formację RP KEP³²⁵⁴.

Powyższe konstatacje pozwalają nam ponadto na sformułowanie wniosku, iż aktywność rzecznika KEP wpisująca się w realizowaną przez niego funkcję ewangelizacyjną nosi znamiona nie tyle samych działań, ile raczej aspektu działań. Dodać należy, iż funkcja ewangelizacyjna rzecznika KEP nie wynika bezpośrednio z żadnych dotyczących jego urzędu dokumentów KEP. Uznać zatem należy, iż ewangelizacja nie stanowi bezpośredniego celu działań rzecznika episkopatu w sensie dosłownym.

5.3.8.2. Funkcje wtórne rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Na podstawie wszystkich poczynionych dotychczas refleksji, wywodów, konstatacji oraz wniosków, należy stwierdzić, iż rzecznik prasowy KEP, poza właściwymi mu (i scharakteryzowanymi wyżej) pięcioma tzw. funkcjami podstawowymi, realizuje również tzw. funkcje wtórne³²⁵⁵. Są to m. in. funkcje:

³²⁴⁹ „Jeśli chodzi o funkcję ewangelizacyjną, to (...) starałem się więcej rozmawiać z dziennikarzami (...). Oni chętnie ze mną rozmawiali. Często (...) «w cztery oczy» opowiadali o sobie (...). Nie przerywałem tych rozmów. Widziałem, że są im potrzebne (...)» (Aneks, VI, 30).

³²⁵⁰ „To była swego rodzaju ewangelizacja. Nie polegała na tym, że przekonałem kogoś do poglądów głoszonych przez Kościół, ale w tym, że pracownicy mediów mieli okazję porozmawiać spokojnie z kimś z kręgu kościelnego, kto ich wysłuchał i nie pogorszył się innymi poglądami” (Aneks, VI, 30); „Kościół nie może unikać uzasadnionych sporów, ale dużo bardziej potrzebuje dialogu. W *communio* Kościoła spory są nieuniknione, niemniej imperatywem *communio* nie jest spór, ale dialog” (J. Majewski, *Wiara w trudnych czasach*, Warszawa 2019, rozdział 6. pt. *Ksiądz – od monarchii do demokracji* [cytat za wersją elektroniczną książki zakupioną w formie pliku MOBI]).

³²⁵¹ „Misję ewangelizacyjną (...) upatrywałem (...) głównie w ramach promowania treści i wartości religijnych” (Aneks, VII, 19); „Staraliśmy się promować treści związane z fragmentami Pisma Świętego czy postaciami świętych na konkretny dzień, czy też z danym okresem kościelnym” (Aneks, VII, 19).

³²⁵² „Wymyśliliśmy i promowaliśmy akcję twitterową polegającą na publikowaniu przez użytkowników zdjęć własnych palm (...). Utworzyliśmy tzw. wirtualną procesję z palmami i hasztagi (...). One, jak się później okazało, miały na *Twitterze* kilkumilionowe zasięgi” (Aneks, VII, 20); „Ewangelizacja w moich działaniach to przede wszystkim produkowane przez nasze biuro treści umieszczane w mediach społecznościowych” (Aneks, VIII, 37).

³²⁵³ „Gdy chodzi o misję ewangelizacyjną, to (...) realizowałem [ją] (...) przede wszystkim proaktywnie” (Aneks, VII, 19).

³²⁵⁴ „Ks. Kloch jest przede wszystkim człowiekiem Kościoła i jako rzecznik jego dobro zawsze miał na oku, przekonany, że solidna i prawdziwa informacja służy najlepiej dobru Kościoła” (Aneks, II, 37).

³²⁵⁵ W wywodzie odnosimy się do tzw. funkcji wtórnych rzecznika prasowego, które w rozdziale pierwszym niniejszej monografii wliczyliśmy i scharakteryzowaliśmy zarówno w oparciu o (wyjaśnione w rozdziale pierwszym) nasze ujęcia i propozycje autorskie, jak też na podstawie opracowań takich, jak m. in.: B. Sobkowiak, *Public relations jako forma komunikowania masowego*, w: *Studia z teorii*

- 1) administracyjna³²⁵⁶;
- 2) doradcza³²⁵⁷;
- 3) dydaktyczna³²⁵⁸;
- 4) edukacyjna³²⁵⁹;
- 5) ekspiacyjna³²⁶⁰;
- 6) influencyjna³²⁶¹;
- 7) inicjacyjna³²⁶²;
- 8) integracyjna³²⁶³;
- 9) interpretacyjna³²⁶⁴;

komunikowania masowego, red. B. Dobek-Ostrowska, Wrocław 1999, s. 62; D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 47; I. Martela, D. Rott, *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011, s. 79-87; K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 286-289; K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 126; K. Gajdka, *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010, s. 45; K. Gajdka, *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012, s. 273; M. Gierwazik, J. Szalek, *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002, s. 10-11; M. Przybysz, *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013, s. 189-190, 244.

³²⁵⁶ Działania RP KEP związane z administrowaniem kanałami komunikacyjnymi KEP oraz zarządzaniem BP KEP.

³²⁵⁷ Działania RP KEP związane z udzielaniem przełożonym i przełożonym i członkom KEP konkretnych porad (formalnych i nieformalnych; regularnych i doraźnych) w zakresie komunikacji i mediów: „[Rzecznik KEP] pełnił wobec biskupów także rolę doradczą, korzystając ze swego bogatego doświadczenia kontaktów z mediami” (Aneks, II, 36).

³²⁵⁸ Działania RP KEP związane z umiejętnym przekazywaniem wiedzy (m. in. następcom na stanowisku RP KEP, członkom KEP bądź rzecznikom instytucji eklezjalnych): „Gdy przyszedłem (...) [rzecznik KEP] miał już spore doświadczenie (...), a ja się od niego uczyłem. A że starałem się uczyć szybko, to po pewnym czasie odnalazłem się już na tych wytyczonych przez niego drogach i dalej szliśmy wspólnie” (Aneks, II, 12).

³²⁵⁹ Działania RP KEP związane z edukowaniem i *sui generis* wychowywaniem środowiska dziennikarskiego m. in. w zakresie terminologii dotyczącej działalności Kościoła.

³²⁶⁰ Wg naszej autorskiej propozycji (uwzględnionej w rozdziale pierwszym) tzw. funkcja ekspiacyjna odnosi się do faktu, iż w kontakcie z mediami, szczególnie w czasie kryzysu, RP KEP jako pierwszy przyswaja w imieniu KEP zarzuty i negatywne komentarze, a niekiedy także pełne niechęci reakcje otoczenia (np. w przytoczonej wcześniej sytuacji związanej z pozwem sądowym o zniesławienie skierowanym przeciwko ks. Kłochowi przez posła Kopycińskiego). Funkcja ta uwzględnia także fakt, iż na ogół, to RP KEP w imieniu KEP przeprosza oraz wyraża skruchę i żal. K. Dziewulska-Siwiek ujmuje to w następujących słowach: „Dość często zdarza się, że rzecznik (...) jest «zderzakiem», «kozłem ofiarnym» czy «chłopcem do bicia». Te kolokwialne wyrażenia doskonale przedstawiają sytuację, z jaką rzecznik spotyka się w swojej instytucji” (K. Dziewulska-Siwiek, *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016, s. 126).

³²⁶¹ Działania RP KEP związane z wpływaniem na środowisko wewnętrzne (szczególnie na przełożonych KEP) oraz tzw. narzucaniem narracji.

³²⁶² Działania RP KEP związane z inicjowaniem kontaktów z mediami oraz kreatywnością we wdrażaniu pomysłów do sfery zadaniowej KEP.

³²⁶³ „Zarówno dla mnie, jak i dla ks. Kłocha ogromnie ważna była współpraca z całym episkopatem (...). Byliśmy zgranym zespołem i wszyscy byliśmy przekonani, że naszą siłą jest solidarność, jedność i efektywna współpraca. Wszyscy też doświadczaliśmy dobrodziejstwa tej jedności na polu medialnym” (Aneks, II, 11); „Księdzu Józefowi naprawdę mogliśmy ufać. On nas na żadną minę nigdy nie wsadził” (Aneks, III, 45).

³²⁶⁴ Działania RP KEP związane z interpretacją opinii, stanowisk oraz komunikatów KEP.

- 10) interwencyjna³²⁶⁵;
- 11) klaryfikacyjna³²⁶⁶;
- 12) kontaktowa³²⁶⁷;
- 13) kontrolna³²⁶⁸;
- 14) koordynacyjna³²⁶⁹;
- 15) kulturowa³²⁷⁰;
- 16) mobilizacyjna³²⁷¹;
- 17) opiniotwórcza³²⁷²;
- 18) promocyjna³²⁷³;
- 19) reprezentacyjna³²⁷⁴;
- 20) selekcyjna³²⁷⁵;
- 21) stabilizacyjna³²⁷⁶;

³²⁶⁵ Działania RP KEP związane z prewencją antykrzysową.

³²⁶⁶ Działania RP KEP związane z wyjaśnianiem motywów, przebiegu i charakteru poczynań KEP.

³²⁶⁷ Działania RP KEP związane z ułatwianiem kontaktu mediów z KEP oraz pracowników KEP pomiędzy sobą.

³²⁶⁸ Działania RP KEP związane z kontrolowaniem obiegu informacji wewnątrz KEP oraz w przestrzeni medialnej, a także wynikające z kontrolowania prac kierowanego przez siebie BP KEP.

³²⁶⁹ Działania RP KEP związane z koordynowaniem zewnętrznych i wewnętrznych procesów komunikacyjnych KEP oraz działań antykrzysowych.

³²⁷⁰ Działania RP KEP związane z budowaniem kultury KEP.

³²⁷¹ Proaktywne działania RP KEP (związane m. in. z kreowaniem materiałów oraz motywowaniem członków KEP oraz pracowników BP KEP do profesjonalnego działania oraz rozwoju kompetencji w ramach procesów komunikacyjnych).

³²⁷² Działania RP KEP związane z wpływaniem na sposób postrzegania urzędu RP KEP oraz samej KEP w otoczeniu, a także ze sposobem pojmowania konkretnych spraw przez rzeczników polskich diecezji.

³²⁷³ Działania RP KEP związane z aktywnością wizerunkową i promocyjną, a także pozytywnym promowaniem wartości i idei wynikających z misji Kościoła.

³²⁷⁴ Działania RP KEP związane z reprezentowaniem KEP w kontaktach z mediami i otoczeniem.

³²⁷⁵ Działania RP KEP związane z kontrolowaniem, usprawnianiem oraz filtrowaniem treści w kontakcie pomiędzy KEP a mediami oraz pomiędzy poszczególnymi agendami KEP.

³²⁷⁶ „Zostałem sekretarzem w roku 2007, a ks. Kłoch był rzecznikiem od roku 2003, więc gdy przyszedłem, to on miał już spore doświadczenie w swoim fachu. Miał już swoją pozycję jako rzecznik i w początkowej fazie naszej współpracy to on był kreatorem ścieżek medialnych” (Aneks, II, 12); „Brak limitu [kadencji RP KEP] wynika z zamierzenia, by w strukturach episkopatu były także funkcje pomostowe, czyli łączące, spajające następujące po sobie kadencje. Chodzi o to, by zachować ciągłość w działaniach i sprawach, do których trzeba się długo przysposabiać i zdobywać doświadczenie. Pełnienie funkcji przewodniczącego czy sekretarza generalnego jest bardzo wymagające, dlatego zmiana po pięciu bądź dziesięciu latach, zarówno dla pełniącego tę funkcję, jak i dla całego gremium, wydaje się być korzystna. Natomiast wejście w specyfikę emigracji polskiej, czy w środowisko medialne, to są sprawy, do których trzeba być przygotowanym, gdzie buduje się siatkę kontaktów itp., a te specyficzne obszary nie są już tak oczywiste dla każdego odpowiedzialnego. Stąd, jeśli ktoś dobrze pełni wspomniane funkcje, to daje się mu szansę kontynuowania. A poza tym, jak powiedziałem, gdy dochodzi do zmian na stanowiskach z limitowaną kadencją, wówczas te specyficzne funkcje w pewnym sensie stabilizują pracę KEP” (Aneks, II, 3); „Statut określa, że przewodniczący komisji KEP mogą pełnić swoje funkcje maksymalnie przez dwie kadencje. Nie dotyczy to jednak np. delegatów czy innych niektórych funkcji, jak np. właśnie rzecznika. Uważam to za słuszne, ponieważ gdy np. następuje zmiana przewodniczącego bądź sekretarza KEP czy też zmiana innych osób, które nie mogą być wybierane na trzecią kadencję, wówczas kontynuacja prac rzecznika i biura prasowego daje gwarancję pewnego rodzaju ciągłości polityki informacyjnej KEP, która, jak wiemy, jest w obecnych czasach sprawą coraz ważniejszą. Dzięki temu rozwiązaniu wyklucza się sytuację, w której w jednym momencie zmieniają się wszyscy odpowiedzialni za kwestie komunikacji i mediów w KEP.

22) wspólnototwórcza³²⁷⁷;

23) zarządcza³²⁷⁸.

5.3.9. Reaktywność i proaktywność działań rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski

Jak podkreśla w udzielonym nam wywiadzie badawczym obecny przełożony RP i BP KEP, „rola rzecznika KEP (...) nie powinna ograniczać się jedynie do reakcji na zaistniałe już sytuacje”³²⁷⁹. W podobnym tonie wypowiada się także pierwszy w historii przełożony rzecznika KEP: „Nasza aktywność medialna musi wykraczać poza samo reagowanie”³²⁸⁰.

Obok konieczności natychmiastowego, profesjonalnego i skutecznego reagowania, w pracy rzecznika KEP równie istotnym faktorem efektywności zawodowej pozostają działania proaktywne, polegające na konceptualizacji, inicjowaniu i skutecznym wdrażaniu nowych rozwiązań w zakresie właściwym realizowanej profesji.

Mimo że, jak słusznie podkreśla drugi w historii rzecznik KEP, ks. J. Kloch, „reaktywność i proaktywność łatwiej jest zdefiniować w sferze teorii, natomiast w konkretnych działaniach czasem trudno je rozdzielić”³²⁸¹, to na podstawie naszych badań można sformułować wniosek, iż wszyscy dotychczasowi rzecznicy KEP wykazywali się w swoich działaniach nie tylko reaktywnością, lecz także proaktywnością.

W przypadku o. A. Schulza, należy podkreślić, iż z racji pełnienia przez niego pierwszej w historii kadencji rzecznika prasowego polskiego episkopatu, wiele z obszarów jego działań, siłą rzeczy, charakteryzowało się walorem inicjacyjnym³²⁸².

Pozwala to na pewnego rodzaju łagodne i płynne przejście między kolejnymi osobami na stanowiskach prezydyjnych w KEP” (Aneks, III, 3).

³²⁷⁷ Działania RP KEP związane z gromadzeniem ludzi wokół idei i wartości oraz z (wpisującymi się w funkcję ewangelizacyjną) kontaktami osobistymi z dziennikarzami.

³²⁷⁸ Działania RP KEP związane z zarządzaniem BP KEP oraz prowadzeniem *crisis management*.

³²⁷⁹ Aneks, IV, 34.

³²⁸⁰ Aneks, I, 10.

³²⁸¹ Aneks, VI, 66.

³²⁸² Świadczą o tym m. in. następujące wypowiedzi pierwszego rzecznika KEP udzielone w ramach przeprowadzonego przez nas wywiadu badawczego:

- 1) „Moja kadencja była pierwszą kadencją rzecznika KEP, stąd w pewnym sensie musiałem wszystko zainicjować: nawiązać kontakty z mediami, otworzyć episkopat na media, zorganizować biuro” (Aneks, V, 2);
- 2) „Był to czas organizowania wszystkiego od zera. Trzeba było nawiązać regularne i profesjonalne kontakty z poszczególnymi mediami i redakcjami” (Aneks, V, 6);
- 3) „Jako rzecznikowi zależało mi także na tym, aby stworzyć sieć rzeczników, aby wszystkie większe kościelne instytucje i przede wszystkim diecezje, miały swoich rzeczników (...). Więc to się także

Z naszych badań oraz z zaprezentowanych dotychczas, wpływających z nich wniosków i konstatacji wynika, iż zarówno reaktywnością, jak i proaktywnością cechowała się również działalność pozostałych rzeczników KEP³²⁸³.

stało jednym z moich istotnych zadań: działanie w kierunku utworzenia rzeczników diecezji oraz diecezjalnych biur prasowych” (Aneks, V, 13);

- 4) „Codzienność była wypełniona głównie przez: (...) nawiązywanie nowych kontaktów” (Aneks, V, 11);
- 5) „Wypracowaliśmy regulamin rzecznika i dyrektora biura prasowego KEP” (Aneks, V, 27);
- 6) „Praktycznie wszystko było wypracowane przez nas, ponieważ to była pierwsza w historii kadencja rzecznika i wszystko trzeba było tworzyć od zera” (Aneks, V, 27).

³²⁸³ Świadczą o tym m. in. następujące wypowiedzi rzeczników KEP udzielone w ramach przeprowadzonych przez nas wywiadów badawczych:

- 1) w odniesieniu do kadencji ks. Klocha: „Działania proaktywne w postaci rozpropagowania listu i udostępnienia mediom fragmentów nagrania odniosły pozytywny skutek. Sytuacja w mediach bardzo się uspokoiła. To, co się stało w niedzielę, było dla wszystkich zaskoczeniem” (Aneks, VI, 47); „W kwestii IPN jako BP KEP byliśmy mocno proaktywni. Na tej proaktywności zaważyła (...) postawa abp. Michalika i profesjonalizm prof. Łączkowskiego. Dzięki ich podejściu, otwartości i zaufaniu okazywanemu zarówno mnie, jak i moim współpracownikom, naprawdę byliśmy w stanie narzucać narrację. Natomiast w sprawach takich, jak nadużycia seksualne duchownych, niestety o wiele częściej byliśmy zaskakiwani i tylko reagowaliśmy. Muszę jednak przyznać, że w samym reagowaniu da się niejednokrotnie działać proaktywnie co do tego, co się dzieje na bieżąco i może wydarzyć później. W odniesieniu do komunikowania w sprawach nadużyć znakomitą proaktywnością wykazywał sekretarz generalny bp Wojciech Polak, obecny prymas Polski” (Aneks, VI, 66); „Ostatnie dni pontyfikatu Jana Pawła II były czasem dużej proaktywności z naszej strony. Można się było spodziewać rychłej Jego śmierci i nie mogliśmy sobie pozwolić na to, by w razie odejścia papieża działać w ostatniej chwili” (Aneks, VI, 81); „Zaraz po wyborze kard. Bergoglio na urząd papieski, zadzwoniłem do ks. Kazimierza [Pres] i poprosiłem, by opowiedział mi o nim. Słyszając, jak bogate wspomnienia ma ks. Pres w tym względzie, zaproponowałem ekipie z TVP, by pojechała do niego pod Nowy Sącz. Tak się rzeczywiście stało i «na żywo» opowiadał o kard. Bergoglio. To była świetna okazja do działań proaktywnych z naszej strony – i wykorzystaliśmy ją” (Aneks, VI, 83);
- 2) w odniesieniu do kadencji ks. Rytla-Andrianika: „W pierwszych dwóch latach to było pół na pół reaktywności i proaktywności. Po dwóch latach, po dobrym wejściu w funkcję rzecznika, było już więcej proaktywności, wychodzenia z inicjatywami” (Aneks, VII, 24); „Moim zadaniem była medialna proaktywność, czyli wychodzenie z inicjatywami. Wraz z biurem podejmowałem wiele inicjatyw. Odbywało się to w ten sposób, że inicjatywy najpierw były uzgadnianie z SG KEP, który sam proponował pewne działania albo rozmawialiśmy o naszych pomysłach. Gdy uzyskaliśmy akceptację, wówczas informowaliśmy o podejmowanych działaniach opinię publiczną. Przygotowywaliśmy depeche o danych inicjatywach dla mediów, a obok tego staraliśmy się przygotowywać dla mediów także materiały graficzne, audio i video” (Aneks, VII, 11); „Wychodziłem też z inicjatywą jakiejś porady merytorycznej czy technicznej wobec danego biskupa” (Aneks, VII, 13); „Gdy chodzi o misję ewangelizacyjną, to upatrywałem ją i realizowałem głównie w ramach promowania treści i wartości religijnych, przede wszystkim proaktywnie (...). Działania ewangelizacyjne były reaktywno-proaktywne: zintensyfikowanie promowania treści religijnych w Internecie wynikało z reakcji BP KEP na obostrzenia pandemiczne, natomiast charakter i treść promowanych przekazów niejednokrotnie wynikała z proaktywnego wcielania w życie inicjatyw i pomysłów” (Aneks, VII, 19); „Szeroko rozumiany i nawracający w mediach kryzys związany z migrantami i uchodźcami był zarządzany bardzo dobrze. Pracowaliśmy profesjonalnie, zawsze reagując na czas i proaktywnie posyłając narrację, że KEP jest w jedności z papieżem Franciszkiem w kwestii migrantów i uchodźców” (Aneks, VII, 21); „W obszarze konferencji [prasowych] mieliśmy do czynienia zarówno z reaktywnością, jak i proaktywnością. Były konferencje wynikające z reakcji na nagłe sytuacje czy wręcz kryzysy, ale w większości były to jednak wystąpienia, w których z przekazem wychodziliśmy pierwsi” (Aneks, VII, 25);
- 3) w odniesieniu do kadencji o. Gęsiaka: „Na pewno moim codziennym i statutowym zadaniem jest bycie głosem, a nawet głosem i twarzą episkopatu, czyli kolegium biskupów, a więc informowanie, w dużej mierze także proaktywne, o działalności polskiego episkopatu” (Aneks, VIII, 20); „Druga sprawa to kreowanie, a co najmniej inicjowanie kreowania

Należy dodać ponadto, iż reaktywność i proaktywność stanowią czynniki właściwe wszystkim funkcjom realizowanym przez RP KEP. Proaktywność działań RP KEP wspomagana jest ponadto nie tylko przez fakt jego profesjonalnej, bezpośredniej i opartej na zaufaniu współpracy z przełożonymi, lecz także przez scharakteryzowany wcześniej zakres autonomii RP KEP oraz przez proaktywność działań samych sekretarzy generalnych KEP, którym rzecznicy podlegają³²⁸⁴.

5.4. Wnioski i propozycje

Zrealizowany przez nas projekt badawczy umożliwia sformułowanie wniosków dotyczących urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski zarówno pod względem historycznym, jak też pod kątem instytucjonalnym, czy wreszcie w perspektywie funkcjonalnej.

Geneza urzędu rzecznika KEP jest wielokontekstowa. Na utworzenie urzędu oraz powołanie pierwszego rzecznika KEP wpływ miały:

wspomnianej już strategii komunikacyjnej KEP” (Aneks, VIII, 21); „W funkcję wizerunkową wpisać należy także wszystkie działania proaktywne i wspomniane przeze mnie wyżej pozytywne promowanie” (Aneks, VIII, 36); „Moja praca polega na przewidywaniu wydarzeń i przygotowywaniu informacji. Wraz z BP KEP planujemy pewne rzeczy, przewidujemy, że coś się może wydarzyć. Natomiast to nie oznacza, że jesteśmy w stanie wszystko przewidzieć” (Aneks, VIII, 46); „Na ten moment, więcej w moich działaniach jest kroków proaktywnych, informujących, promujących działania dobre, niż odpierania medialnych zarzutów. Zdarza się też, że gdy działanie jest reaktywne, to w obrębie tej reaktywności również pojawia się przestrzeń na działania proaktywne, jak np. w sytuacji wywołania mnie do mediów z jakimś zagadnieniem, przy okazji proaktywnie informuję o czymś innym. To taka proaktywność w reaktywności” (Aneks, VIII, 47).

³²⁸⁴ „Odniesienie bp. Polaka do pedofilii od samego początku było jednoznaczne, działał proaktywnie na rzecz jej zapobiegania oraz ukarania sprawców. Jesienią 2013 roku wiele działań KEP, nie tylko tych medialnych, wynikało właśnie z jego proaktywnego podejścia” (Aneks, VI, 68); „Jeśli chodzi o działalność proaktywną w innych obszarach, to (...) należy podkreślić rolę bp. Polaka. Jako ówczesny sekretarz generalny KEP zorganizował on doradczą mu grupę medialną złożoną z dziennikarzy, pracowników mediów, specjalistów od PR i innych osób zaangażowanych w media zarówno katolickie, jak i świeckie. Łącznie było to kilkanaście osób. Na tych spotkaniach analizowaliśmy aktualne sprawy i medialne nurty i zastanawialiśmy się nad tym, co należy zrobić w odniesieniu do mediów. Znaczącą rolę odgrywała w tym zespole p. prof. Monika Przybysz. Jako znawca w zakresie *crisis management* i specjalista od PR, a jednocześnie osoba znająca Kościół, cieszyła się naszym wielkim zaufaniem. Jej propozycje działań były niezwykle trafne i przewidujące. Druga istotna rzecz to fakt, że bp Polak nie tylko słuchał naszych głosów, ale te propozycje wdrażał w życie. Działaliśmy zgodnie z *agenda-setting*, przygotowując za każdym razem zakres działań proaktywnych. Było to szczególnie widoczne w obszarze komunikowania nadużyć duchownych wobec nieletnich oraz komunikowania zagadnień związanych z ochroną małoletnich” (Aneks, VI, 69); „Bp Wojciech Polak był w tym względzie niezwykle odważny i otwarty. Nie bał się podjąć ryzyka krytyki z różnych stron. Jako sekretarz generalny KEP zdobył wielkie doświadczenie, czerpiąc także inspiracje z innych episkopatów. Myślę, że jego doświadczenie oraz osobiste podejście do ochrony dzieci i młodzieży zdecydowały później o powołaniu go na stanowisko delegata KEP do tych właśnie spraw. Chcę też wspomnieć, co było piękne ze strony bp. Polaka, że kiedy został prymasem, nazajutrz po nominacji zaprosił do siebie wszystkich członków grupy medialnej, aby z nami się spotkać, podsumować działania i wyrazić swoją wdzięczność za tę współpracę” (Aneks, VI, 70).

- 1) okoliczność faktycznego choć nieformalnego realizowania działań właściwych sferom zadaniowym rzecznictwa prasowego, *public relations* i *media relations* przez SG KEP i dyrektora BP KEP, bp. T. Pieronka w latach 1993-1998 oraz wynikające z niej napięcia;
- 2) pierwsze w historii formalne uwzględnienie urzędu rzecznika KEP w *Statucie Konferencji Episkopatu Polski* z 1995 roku;
- 3) przyznanie sekretarzowi KEP formalnego upoważnienia do tworzenia nowych urzędów w strukturach sekretariatu KEP w *Regulaminie Konferencji Episkopatu Polski* z 1996 roku;
- 4) wybór bp. P. Libery na sekretarza generalnego KEP w 1998 roku oraz dokonana przez niego faktyczna reorganizacja funkcjonowania sekretariatu KEP przewidująca reaktywację BP KEP i formalne ustanowienie rzecznika KEP;
- 5) faktyczny wybór pierwszego w historii rzecznika KEP oraz formalne scalenie jego stanowiska z urzędem dyrektora BP KEP dn. 4. 06. 1998 roku.

Zbadany przez nas urząd rzecznika KEP pełnili dotychczas:

- 1) o. dr Adam Schulz, jezuita (1998-2003);
- 2) ks. dr hab. Józef Kłoch, kapłan diecezji tarnowskiej (2003-2015);
- 3) ks. dr Paweł Rytel-Andrianik, kapłan diecezji drohiczyńskiej (2015-2020);
- 4) o. dr hab. Leszek Gęsiak, jezuita (od roku 2020).ś

Dotychczas przełożonymi rzecznika KEP jako sekretarze generalni KEP byli:

- 1) bp dr Piotr Libera (1998-2007);
- 2) abp dr hab. Stanisław Budzik (2007-2011);
- 3) abp dr Wojciech Polak (2011-2014);
- 4) bp dr hab. A. Miziński (od roku 2014).

Ponadto należy dodać, iż u początków formalnego i faktycznego funkcjonowania urzędu rzecznika KEP, pod uwagę brane były kandydatury osób świeckich.

Urząd rzecznika KEP od początku faktycznego istnienia związany jest strukturalnie z sekretariatem generalnym KEP: rzecznik prasowy KEP wraz z biurem prasowym KEP, którego jest dyrektorem, podlegają sekretarzowi KEP. Sekretarz generalny KEP jest bezpośrednim przełożonym rzecznika KEP w stosunku pracy.

Na mocy dokumentów KEP obowiązujących w roku 1998 nie była określona ani długość trwania kadencji rzecznika KEP, ani też maksymalna liczba kadencji rzecznika KEP pełnionych przez jedną osobę.

W perspektywie obowiązujących obecnie dokumentów KEP do istoty urzędu rzecznika KEP należą:

- 1) w zakresie instytucjonalnym:
 - a) umocowanie w strukturach sekretariatu generalnego KEP;
 - b) podleganie sekretarzowi generalnemu KEP, będącemu bezpośrednim przełożonym rzecznika KEP w stosunku pracy i wspomaganie go;
 - c) kierowanie biurem prasowym KEP na podstawie synchronizacji urzędu RP KEP z formalnie ustanowionym urzędem dyrektora BP KEP;
- 2) w zakresie kadencyjnym:
 - a) pełnienie urzędu na podstawie wyboru dokonanego przez Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski za pomocą głosowania;
 - b) trwanie jednej kadencji przez okres pięciu lat;
 - c) możliwość pełnienia kolejnych kadencji przez jedną osobę;
 - d) brak ograniczenia liczby kadencji rzecznika KEP pełnionych przez jedną osobę;
- 3) w zakresie operatywnym:
 - a) reprezentowanie KEP oraz jej działań, stanowisk i opinii;
 - b) utrzymywanie kontaktów KEP z mediami oraz współpraca z nimi;
 - c) współpraca z rzecznikami prasowymi innych instytucji eklesjalnych;
 - d) wydawanie z pomocą BP KEP *Akt Konferencji Episkopatu Polski*;
 - e) udział w procesie sporządzania i publikowania protokołów, komunikatów, oświadczeń i dokumentów nt. zebrań i działań KEP oraz funkcjonujących w jej strukturach gremiów.

Ponadto, w perspektywie obowiązujących obecnie dokumentów KEP należy sformułować następujące wnioski:

- 1) KEP nie wymaga od własnego rzecznika bycia osobą duchowną;
- 2) KEP nie formułuje wymogów co do wieku i płci swojego rzecznika;
- 3) KEP odnosząc się w swoich dokumentach do czynników takich, jak: umocowanie instytucjonalne, kadencja, obowiązki, zadania oraz narzędzia pracy rzecznika KEP, nie podejmuje kwestii cech i kompetencji rzecznika KEP;
- 4) do realizacji zadań własnego rzecznika, KEP odnosi się za pomocą narzędzi *public relations* i *media relations*.

Należy dodać, iż głosowanie w czasie Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski dotyczące wyboru rzecznika KEP odbywa się na podstawie zgłoszonych wcześniej do KEP kandydatur.

Rzecznik KEP formalnie i bezpośrednio podlega SG KEP, natomiast z racji pełnienia funkcji w strukturach KEP podmiotem nadrzędnym względem jego urzędu jest także przewodniczący KEP.

Sposób umocowania instytucjonalnego urzędu rzecznika KEP uwzględnia możliwość pełnienia przez SG KEP nieformalnej funkcji pośrednika pomiędzy rzecznikiem KEP a przewodniczącym KEP.

Za podstawowe otoczenie zawodowe rzecznika KEP wewnątrz reprezentowanej przez niego instytucji KEP uznać należy:

- 1) zarząd KEP;
- 2) SG KEP;
- 3) BP KEP;
- 4) inne agendy KEP;
- 5) członków KEP (polskich biskupów).

Za podstawowe otoczenie zawodowe rzecznika KEP na zewnątrz reprezentowanej przez niego instytucji KEP należy uznać:

- 1) media;
- 2) dziennikarzy;
- 3) instytucje państwowe;
- 4) rzeczników prasowych polskich instytucji eklezjalnych (przede wszystkim diecezji);
- 5) ekspertów i doradców.

Do istotnego, choć specyficznego rodzaju otoczenia zawodowego rzecznika KEP należą także poprzednicy i następcy na stanowisku rzecznika KEP.

Charakter, zakres i praktyczne okoliczności współpracy rzecznika KEP z sekretarzem KEP podyktowane są na ogół sprawami bieżącymi. Opierają się na codziennym kontakcie doraźnym oraz na cotygodniowych spotkaniach konsultacyjno-koordynacyjnych o charakterze regularnym.

W zakresie współpracy rzecznika KEP z SG KEP należy dostrzec realizację wymogu bezpośredniego dostępu rzecznika prasowego do przełożonego reprezentowanej przez niego instytucji.

W zakresie współpracy RP KEP z SG KEP, aspekty uważane przez SG KEP za najistotniejsze wiążą się z faktoraми takimi, jak synchronizacja poglądów, kompetencje branżowe oraz bezpośrednie i osobiste kontakty.

W praktyce funkcjonowania rzecznika KEP można rozpoznać pewien zakres samodzielności decyzyjno-operacyjnej. Dostrzegana w działaniach rzecznika KEP autonomia dotyczy zadań podstawowych i wyraża się w samodzielności kierowania zwyczajnymi pracami BP KEP oraz w decyzjach RP KEP dotyczących kontaktów medialnych w podstawowym zakresie. Ponadto, zakres autonomii działań RP KEP bywa warunkowany przez przełożonych poziomem jego kompetencji.

Działania ewaluacyjne związane z pracą rzecznika KEP od samego początku funkcjonowania urzędu, aż do dziś odbywają się w sposób nieformalny i doraźny. Odnoszą się przede wszystkim do dwóch płaszczyzn:

- 1) bieżącej, wewnętrznej i autonomicznej oceny działań BP KEP przez RP KEP bez udziału SG KEP;
- 2) bieżącej i niesformalizowanej oceny działań RP KEP przez SG KEP bez udziału pracowników BP KEP.

Ze zgromadzonego przez nas materiału empirycznego wynika, iż przy potencjalnej oraz rzeczywistej różnicy zdań nt. wybranych kwestii pomiędzy RP KEP a SG KEP, w pracy rzecznika KEP nie dochodziło i nie dochodzi do istotnych konfliktów z SG KEP.

Mimo że badany przez nas urząd ani razu nie jest w dokumentach KEP określany mianem „rzecznika prasowego”, lecz jedynie „rzecznika”, to jednak wyczerpuje on wszystkie znamiona profesji określanej w literaturze fachowej mianem „rzecznika prasowego”.

Środowiskiem kluczowym w perspektywie realizacji zadań właściwych rzecznikowi KEP jest biuro prasowe KEP wpisujące się w obszar wewnątrzinstytucjonalnego otoczenia zawodowego rzecznika KEP.

Pierwsze dyskusje nt. utworzenia biura prasowego KEP toczyły się już w roku 1946. Formalnie biuro prasowe KEP powstało w 1968 r. Było ono pierwszym formalnie ustanowionym eklezyjnym biurem prasowym w Polsce. Zostało utworzone przy współpracy kard. S. Wyszyńskiego z ks. A. Orszulikiem, który został jego pierwszym dyrektorem. Instytucję biura prasowego KEP utworzono 30 lat przed powołaniem urzędu rzecznika prasowego KEP. Od początku funkcjonowania, biuro prasowe KEP podlega

sekretariatowi generalnemu KEP oraz jest kierowane przez wyznaczonego w sposób formalny dyrektora BP KEP.

Urząd dyrektora BP KEP:

- 1) w latach 1968-1993 był formalnie funkcją samodzielną;
- 2) w latach 1993-1998 był formalnie funkcją scaloną z urzędem SG KEP;
- 3) od roku 1998 jest formalnie funkcją scaloną z urzędem RP KEP.

Od początku istnienia instytucji BP KEP w sposób formalny odpowiedzialni za nie byli:

- 1) jako sekretarze generalni KEP:
 - a) bp B. Dąbrowski (1969-1993);
 - b) bp T. Pieronek (1993-1998);
 - c) bp P. Libera (1998-2007);
 - d) abp S. Budzik (2007-2011);
 - e) abp W. Polak (2011-2014);
 - f) bp A. Miziński (od roku 2014);
- 2) jako dyrektorzy BP KEP:
 - a) bp A. Orszulik (1968-1993);
 - b) bp T. Pieronek (1993-1998);
 - c) o. A. Schulz (1998-2003);
 - d) ks. J. Kłoch (2003-2015);
 - e) ks. P. Rytel-Andrianik (2015-2020);
 - f) o. L. Gęsiak (od roku 2020).

W tym:

- 1) jako wyłącznie sekretarze generalni KEP:
 - a) bp B. Dąbrowski (1969-1993);
 - b) bp P. Libera (1998-2007);
 - c) abp S. Budzik (2007-2011);
 - d) abp W. Polak (2011-2014);
 - e) bp A. Miziński (od roku 2014);
- 2) jako wyłącznie dyrektor BP KEP:
 - a) bp A. Orszulik (1968-1993);
- 3) jako jednocześnie sekretarz generalny KEP i dyrektor BP KEP:
 - a) bp T. Pieronek (1993-1998);
- 4) jako jednocześnie rzecznicy KEP i dyrektorzy KEP:

- a) o. A. Schulz (1998-2003);
- b) ks. J. Kłoch (2003-2015);
- c) ks. P. Rytel-Andrianik (2015-2020);
- d) o. L. Gęsiak (od roku 2020).

Biuro prasowe KEP w dzisiejszej formie założył dopiero w 1998 roku, wraz z wybranym wówczas rzecznikiem, bp Piotr Libera.

W świetle obowiązujących obecnie dokumentów KEP, BP KEP jest agendą wspomagającą pracę SG KEP i RP KEP odpowiadającą za kontakty KEP z mediami oraz wydającą organ urzędowy KEP (*Akta Konferencji Episkopatu Polski*).

Od początku kadencji pierwszego rzecznika KEP, biuro prasowe KEP zatrudnia świeckich pracowników podejmujących pracę etatową na podstawie umowy o pracę.

Od początku kadencji pierwszego rzecznika KEP, zarówno dyrektor biura prasowego, jak i sekretarz generalny KEP, zwracają uwagę na odpowiednie kompetencje pracowników BP KEP, podkreślając przede wszystkim faktory takie, jak:

- 1) kompetencje organizacyjne;
- 2) kompetencje językowe;
- 3) kompetencje informatyczne;
- 4) oddanie;
- 5) profesjonalizm;
- 6) wielozadaniowość;
- 7) dyspozycyjność;
- 8) odpowiednia formacja;
- 9) odporność psychiczna.

W BP KEP nigdy nie funkcjonowały urzędy wicedyrektora ani specjalisty ds. zarządzania kryzysowego. Ponadto, w strukturach KEP nigdy nie funkcjonował urząd zastępcy rzecznika KEP.

W odniesieniu do możliwości utworzenia funkcji wicedyrektora biura prasowego oraz specjalisty ds. zarządzania kryzysowego przy BP KEP, adekwatne podmioty KEP cechują się ostrożną otwartością, uwzględniając jednakowoż trudności finansowe w materii kreowania nowych stanowisk etatowych w ramach BP KEP. W tym względzie należy jednak docenić otwartość podmiotów odpowiedzialnych dotychczas za RP KEP i BP KEP wobec podejmowania przez biuro i rzecznika współpracy z zewnętrznymi specjalistami, ekspertami i doradcami. Ponadto, myślą przewodnią BP KEP w czasie kadencji obecnego RP KEP jest, aby wszystkie zatrudnione w BP KEP osoby były

przygotowane do wykonywania pracy w każdym z obszarów funkcjonowania biura, co umożliwia wzajemne przejmowanie obowiązków i utrzymanie płynności pracy.

Główne obszary działania BP KEP to obecnie: media społecznościowe, audio, video, fotografie, poczta elektroniczna, odpowiadanie na pytania mailowe i telefoniczne, tworzenie informacji prasowych, tekstów itp.

Od początku kadencji pierwszego rzecznika KEP aż do obecnego kształtu infrastruktury techniczno-logistycznej BP KEP nastąpił wyraźny rozwój: w czasach o. Schulza organizowano pomieszczenia i pierwsze komputery, a także uruchomiono funkcjonujący do dziś tzw. stacjonarny numer telefonu do BP KEP. Kadencja ks. Klocha była okresem dynamicznej profesjonalizacji zaplecza technicznego biura prasowego. Staraniem BP KEP pod dyrekcją ks. Rytla-Andrianika utworzono studio do nagrań. Obecnie, biuro prowadzone przez o. Gęsiaka wyposażone jest w konieczny sprzęt komputerowy, audiowizualny i fotograficzny.

Biuro prasowe KEP do dziś mierzy się z brakiem profesjonalnej sali do konferencji prasowych.

Od 1998 roku BP KEP jest finansowane z puli przewidzianej na jego działalność w każdorazowym budżecie rocznym KEP. Ze środków tych pokrywa się etatowe wynagrodzenia rzecznika oraz pozostałych pracowników biura. Uwzględniają one także koszty bieżącej działalności BP KEP, jednak ich szczegóły omawiane są na bieżąco z SG oraz ekonomem KEP.

BP KEP korzysta niekiedy z zewnętrznych źródeł finansowania, jak np. pozyskiwanie grantów.

Obecne finanse BP KEP, jakkolwiek zabezpieczają jego podstawową działalność i bieżące funkcjonowanie, nie umożliwiają jednak w pełni jego rozwoju i profesjonalizacji w pożądanym zakresie.

Od początku istnienia BP KEP podejmuje statutową i pozastatutową aktywność wydawniczą uwzględniającą zarówno publikacje o charakterze przeglądu mediów, jak również organy urzędowe KEP.

Gdy idzie o publikacje BP KEP wydawane w charakterze przeglądu mediów należy skonstatować, iż:

- 1) w latach 1962-1968 BP KEP wydawało *Zeszyty bibliograficzne*;
- 2) w latach 1968-1998 BP KEP wydawało *Pismo Okólne*;
- 3) w latach 1998-2011 BP KEP wydawało *Biuletyn*;
- 4) w latach 2015-2020 BP KEP rozsyłało do KEP maila informacyjnego;

5) od roku 2020 BP KEP przygotowuje przegląd mediów na własny użytek.

Oprócz publikacji mających cścharakter przeglądu prasy, BP KEP przygotowuje także publikacje informacyjne o szerszym i bardziej formalnym charakterze. Są to:

- 1) statutowy organ urzędowy pt. *Akta Konferencji Episkopatu Polski* (wydawane od roku 1998, dostępne w formie PDF na stronie internetowej KEP);
- 2) *Informator Konferencji Episkopatu Polski* (wydawany od roku 2009).

Mimo że, podobnie jak w przypadku *Akt KEP*, redaktorem *Informatora KEP* jest dyrektor BP KEP, to jednak, inaczej niż w przypadku *Akt*, wydawcą *Informatora* jest sekretariat KEP. Mimo wydawania *Informatora* praktycznie każdego roku, publikacja nie posiada numeru ISSN, lecz nadawany każdorazowo, inny numer ISBN, co czyni ją tzw. wydawnictwem zwartym (książkowym), a nie ciągłym (periodycznym). *Informator* jest publikacją możliwą do zakupienia, lecz z uwagi na fakt niewydawania, a jedynie redagowania jej przez BP KEP, przygotowywanie i rozpowszechnianie *Informatora* nie stanowi dla biura prasowego KEP działalności o charakterze komercyjnym.

Obecnie biuro prasowe KEP kierowane przez rzecznika KEP posługuje się kanałami komunikacyjnymi takimi, jak:

- 1) rozmowy i wiadomości telefoniczne:
 - a) BP KEP korzysta zarówno z tzw. numeru stacjonarnego, jak również z numeru komórkowego (oba numery są zamieszczone na stronie internetowej KEP);
 - b) aktualny numer stacjonarny BP KEP funkcjonuje co najmniej od 2001 roku, natomiast komórkowy co najmniej od 2017 roku;
- 2) wideorozmowy i komunikatory:
 - a) BP KEP korzysta z przypisanych do numeru komórkowego komunikatorów *WhatsApp* i *Signal*;
 - b) BP KEP wykorzystuje komunikatory *Skype* i *Zoom*;
- 3) e-maile:
 - a) adres e-mail do rzecznika KEP zamieszczono na stronie internetowej KEP;
 - b) adres e-mail do biura prasowego KEP zamieszczono na stronie internetowej KEP;
- 4) strona internetowa:
 - a) BP KEP nie prowadzi własnej strony, lecz oficjalną stronę episkopatu, w strukturze której ma swoją podstronę;
 - b) obecną stronę internetową KEP założono dn. 3. 08. 1998 roku;

- c) strona internetowa KEP jest oficjalnym kanałem instytucjonalnym KEP;
- 5) platformy internetowe:
 - a) profil na platformie *YouTube* założony w styczniu 2009 roku;
 - b) profil na platformie *SoundCloud* założony w październiku 2015 roku;
 - c) profil na platformie *Flickr* założony w kwietniu 2016 roku;
- 6) media społecznościowe:
 - a) cztery profile na *Twitterze* (profil KEP w języku polskim; profil KEP w języku angielskim; profil przewodniczącego KEP; profil rzecznika KEP);
 - b) trzy profile na *Facebooku* (profil KEP; profil przewodniczącego KEP; profil rzecznika KEP).

Najwcześniej utworzonym profilem społecznościowym związanym z BP KEP było założone w lutym 2013 roku oficjalne konto rzecznika KEP na TT, które obecnie, nie będąc już oficjalnym kanałem komunikacyjnym prowadzonym przez BP KEP, pełni rolę wirtualnego archiwum aktywności RP KEP do roku 2015.

Obecnie BP KEP najczęściej publikuje nowe treści na twitterowym profilu KEP w języku polskim (@*EpiskopatNews*), a kontem społecznościowym obserwowanym przez największą liczbę użytkowników jest profil KEP na FB (@*episkopatpolski*).

Istotnym z perspektywy funkcjonowania RP KEP jest fakt współpracy BP KEP z powołanymi przez KEP: *Katolicką Agencją Informacyjną* oraz *Opoką*.

Cechy charakterystyczne relacji BP KEP z KAI i *Opoką* to:

- 1) jedność genetyczna (wszystkie podmioty powołane do istnienia przez KEP);
- 2) odrębność instytucjonalna;
- 3) odrębność zarządcza;
- 4) odrębność finansowa;
- 5) odrębność charakteru pracy (BP KEP nie prowadzi działalności komercyjnej);
- 6) otwartość na współpracę i faktyczne jej podejmowanie;
- 7) spotkania odpowiedzialnych za BP KEP, KAI i *Opokę* w istotnych kwestiach;
- 8) mediacyjna i integracyjna rola SG KEP względem tych podmiotów;
- 9) znikomy i raczej krótkotrwały charakter sytuacji konfliktowych.

W perspektywie praktyki funkcjonowania RP KEP dostrzec należy istotną rolę współpracy BP KEP z utworzonymi w ciągu ostatnich kilku lat agendami KEP: Biurem Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży utworzonym w roku 2019 oraz Biurem ds. Komunikacji Zagranicznej KEP utworzonym w roku 2020.

Współpraca BP KEP z Biurem Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży jest istotna ze względu na dostrzegalną w ostatnich latach intensyfikację publikacji medialnych dotyczących nadużyć duchownych względem nieletnich. Obecny dyrektor BP KEP spotyka się z osobami odpowiedzialnymi za media i komunikację z ramienia Biura Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży zawsze w razie potrzeby. Kluczowym obszarem styku działań obu biur jest zarządzanie, a szczególnie komunikowanie kryzysowe w kontekście spraw związanych z przestępstwami seksualnymi duchownych. Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży przejęło część wcześniejszej aktywności BP KEP w sferze komunikacji kryzysu nadużyć seksualnych duchownych, co z jednej strony profesjonalizuje zarządzanie owym kryzysem, lecz z drugiej strony, aż do dziś generuje dezorientację środowiska dziennikarskiego odnośnie do odpowiedzialności agend KEP za komunikowanie kryzysu.

Biuro ds. Komunikacji Zagranicznej KEP odpowiada za komunikację instytucji KEP ze środowiskiem zagranicznym oraz wspomaga pracę BP KEP w adekwatnym obszarze. Przy strukturalnej i zadaniowej odrębności biur, a także przy wynikającym z owej niezależności podejmowaniu przedmiotowych działań proaktywnych przez każdą z agend, kluczowym obszarem ich współpracy jest tłumaczenie i udostępnianie publikacji przygotowanych uprzednio przez BP KEP, co warunkuje *sui generis* wtórność działań biura zagranicznego względem aktywności biura prasowego (wyłącznie, rzecz jasna, w samym zakresie styku ich odpowiedzialności). Ponadto, należy zaznaczyć, iż dyrektor Biura ds. Komunikacji Zagranicznej KEP nie przejął właściwej dyrektorowi BP KEP funkcji reprezentowania KEP w spotkaniach zagranicznych (jak np. w CCEE).

Rzecznik KEP podejmuje aktywną współpracę z członkami KEP (biskupami). Współpraca RP KEP z członkami KEP przebiega głównie na płaszczyźnie informacyjnej (w aspektach aktywnym bądź dyspozycyjnym), a także w obszarze podejmowanych doraźnie działań o charakterze doradczo-szkoleniowym.

W aspekcie współpracy RP KEP z członkami KEP dotychczasowi przełożeni RP KEP zwracają uwagę na istotną rolę czynników takich, jak integracja wewnątrzinstytucjonalna oraz kompetencje rzecznika.

W aspekcie współpracy RP KEP z członkami KEP obecny RP KEP zwraca jednocześnie uwagę na trudności takie, jak zróżnicowanie, kolegialność i liczebność reprezentowanej przez niego instytucji KEP, a także hermetyczność i relatywnie wysoki stopień skomplikowania języka używanego w oficjalnych dokumentach KEP.

Gdy idzie o relacje RP KEP z mediami, co wpisuje się w zewnątrzinstytucjonalne otoczenie zawodowe rzecznika KEP, należy stwierdzić, iż do czynników charakteryzujących współpracę zawodową rzecznika KEP z mediami zaliczają się:

- 1) otwartość na wszystkie media, wyrażająca się w:
 - a) braku segregacji mediów;
 - b) braku przyznawania mediom pierwszeństwa;
 - c) braku przyznawania mediom wyłączności;
 - d) braku udzielania mediom odpowiedzi odmownych;
- 2) podejmowanie współpracy doraźnej i regularnej;
- 3) podejmowanie współpracy reaktywnej i proaktywnej;
- 4) podejmowanie współpracy z agencjami i poszczególnymi mediami;
- 5) podejmowanie współpracy z mediami krajowymi i zagranicznymi;
- 6) zapraszanie mediów (niepoprzestawanie na przyjmowaniu zaproszeń).

Ponadto, w przypadku niemal połowy dotychczasowego okresu współpracy rzecznika KEP z mediami (1998-2023) przypadającej na czas kadencji ks. Kłocha (2003-2015), współpracę RP KEP z mediami charakteryzowały:

- 1) każdorazowe informowanie przełożonego o wizytach w mediach (mimo braku formalnego wymogu);
- 2) świadomość (i realizacja) konieczności zachowania przez rzecznika KEP odpowiedniego poziomu kultury w wypowiedziach medialnych;
- 3) preferowanie wystąpień „na żywo”.

W kontekście współpracy RP KEP z mediami odnotować należy także fakt faworyzowania konkretnych rzeczników KEP ze strony *Telewizji Trwam* i *Radia Maryja*.

W kontekście wykraczających poza sferę zawodową (nieformalnych, bezpośrednich, osobistych i bliskich) kontaktów z dziennikarzami, da się zauważyć u poprzednich rzeczników KEP *sui generis* zawodową rezerwę (tzw. lekki dystans, jak to określił jeden z nich) połączoną jednak z życzliwością i otwartością. Dostrzec należy gotowość do podjęcia tego rodzaju kontaktów przez obecnego rzecznika KEP.

W sferze kontaktów z dziennikarzami rzecznicy KEP dostrzegają ponadto przestrzeń realizacji właściwej sobie funkcji ewangelizacyjnej.

W minionym ćwierćwieczu funkcjonowania badanego przez nas urzędu rzecznika prasowego polskiego episkopatu należy dostrzec istotną rolę, zauważalną ewolucję, a także dostrzegalną profesjonalizację obszaru współpracy rzecznika KEP z rzecznikami polskich diecezji. Sfera współpracy RP KEP z rzecznikami prasowymi diecezji polskich

jawi się jako istotny faktor zadaniowy dla każdego z dotychczasowych rzeczników KEP. Obszar ten, od czasu pierwszej kadencji na stanowisku rzecznika KEP, aż do kadencji obecnego rzecznika RP KEP, był nieustannie rozwijany i charakteryzował się nie tylko działaniami reaktywnymi (w tym współpracą w zakresie *crisis management*), lecz także proaktywnymi (jak: dołączenie rzeczników diecezjalnych do warsztatów rzeczników w czasie kadencji ks. Kłocha; spotkania rzeczników diecezjalnych w sekretariacie KEP za czasów ks. Rytla-Andrianika; zainicjowanie regularnych spotkań RP KEP z rzecznikami diecezji w czasie kadencji obecnego rzecznika KEP, o. Gęsiaka). W kontaktach RP KEP z rzecznikami diecezji podkreślić należy ponadto walor integracyjny (wspólnotwórczy), a także aspekt profesjonalizacyjny, gdy idzie o kompetencje rzeczników eklezjalnych.

Efektem wprowadzonych przez o. Gęsiaka regularnych spotkań z rzecznikami diecezji jest wejście w życie instrukcji KEP pt. *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski z 2021 roku*.

Każdy z dotychczasowych rzeczników KEP podejmował także współpracę z rzecznikami (innych niż diecezje) polskich instytucji eklezjalnych (jak m. in. zakony, ruchy i instytucje kościelne). W pracy rzecznika KEP dostrzec można także fakt podejmowania współpracy z rzecznikami innych episkopatów europejskich.

Każdy z dotychczasowych rzeczników KEP korzystał w swojej pracy z porad zewnętrznych względem KEP specjalistów, doradców, dziennikarzy i ekspertów, a współpraca ta, jakkolwiek o charakterze nieodpłatnym i raczej nieformalnym, cechowała się profesjonalizmem i *sui generis* stałością. W czasie kadencji ks. Kłocha na stanowisku RP KEP oraz abp. Polaka na stanowisku SG KEP zorganizowano stałą, nieformalną i różnorodnie sprofilowaną grupę doradców medialnych składającą się z kilkunastu osób (dziennikarzy, specjalistów ds. PR oraz wykładowców akademickich). Poza sytuacjami kryzysowymi grupa spotykała się regularnie, raz w miesiącu. W sytuacjach kryzysowych bądź innych sytuacjach pilnych, zarówno RP KEP, jak i SG KEP mieli bezpośredni i natychmiastowy dostęp telefoniczny do członków grupy. Praktyka funkcjonowania RP KEP w latach 2003-2015 potwierdza pozytywne aspekty nawiązania tego rodzaju współpracy.

W kontekście nieformalnej współpracy RP KEP z doradcami i ekspertami podkreślić należy istotną rolę osób takich, jak m. in.:

- 1) dr Ewa Czaczkowska z *Rzeczpospolitej*;
- 2) Ewa Ablewicz-Rzeczowska z IAR;

- 3) Ewa Hołubowicz z IAR;
- 4) Stanisław Karnacewicz z PAP;
- 5) Marcin Preciszewski z KAI;
- 6) prof. ucz. dr hab. Monika Przybysz z UKSW;
- 7) o. Jan Szewek;
- 8) rzecznicy polskich instytucji eklezjalnych;
- 9) dziennikarze;
- 10) specjaliści ds. PR;
- 11) teologowie;
- 12) moralisci;
- 13) naukowcy;
- 14) bliscy, znajomi i przyjaciele poszczególnych rzeczników KEP.

Wszyscy dotychczasowi rzecznicy KEP (oprócz, rzecz jasna, pierwszego rzecznika KEP, o. Schulza) nawiązywali w swojej pracy (szczególnie, choć nie tylko, u początku kadencji) współpracę z poprzednikami. Ponadto, wszyscy dotychczasowi rzecznicy KEP (oprócz, rzecz jasna, obecnego rzecznika KEP, o. Gęsiaka) nawiązywali w swojej pracy (szczególnie, choć nie tylko, pod koniec kadencji) współpracę z następcami. W kontekście współpracy RP KEP z poprzednikami i następcami na stanowisku RP KEP da się sformułować następujące wnioski:

- 1) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadających poprzednika na stanowisku korzystał z konsultacji ze swoim bezpośrednim poprzednikiem;
- 2) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadających więcej niż jednego poprzednika na stanowisku korzystał z konsultacji ze wszystkimi swoimi poprzednikami;
- 3) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadających następcę na stanowisku udzielał rad swojemu bezpośredniemu następcy;
- 4) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadających więcej niż jednego następcę na stanowisku udzielał rad wszystkim swoim następcom;
- 5) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadających następcę na stanowisku wykazywał otwartość względem udzielania rad swojemu bezpośredniemu następcy, pozostając do jego dyspozycji;
- 6) każdy z dotychczasowych rzeczników KEP posiadających więcej niż jednego następcę na stanowisku wykazywał otwartość względem udzielania rad wszystkim swoim następcom, pozostając do ich dyspozycji;

7) wszystkie konsultacje pomiędzy dotychczasowymi rzecznikami KEP charakteryzowały się życzliwością, wdzięcznością i wzajemnym szacunkiem.

Jeśli chodzi o cechy i kompetencje rzecznika KEP, należy zauważyć, iż obowiązujące obecnie dokumenty KEP nie odnoszą się do tego zagadnienia. Mimo że dokumenty KEP nie odnoszą się bezpośrednio do zagadnienia cech i kompetencji RP KEP, to zawierają jednak spis jego podstawowych zadań, z którego wtórnie wyinterpretować można pożądane cechy i kompetencje adekwatne do ich odpowiedzialnego podejmowania i profesjonalnego realizowania.

Ponadto, na przykładzie najdłuższej z dotychczasowych kadencji na stanowisku RP KEP należy zauważyć, iż przełożeni RP KEP, w oficjalnym dokumencie opublikowanym w *Aktach Konferencji Episkopatu Polski* podkreślają istotną rolę cech i kompetencji RP KEP takich, jak: dyspozycyjność; zaangażowanie; oddanie; doświadczenie; łatwość w nawiązywaniu kontaktów; umiejętność rozeznania; roztropność; spokój i wyważenie; wytrwałość.

Każdy z dotychczasowych rzeczników KEP w dniu rozpoczęcia kadencji:

- 1) posiadał stopień naukowy doktora (przy braku wymogu formalnego co do wykształcenia);
- 2) posiadał doświadczenie medialne (przy braku wymogu formalnego co do doświadczenia);
- 3) był osobą duchowną w stopniu prezbiteratu (przy braku wymogu formalnego co do płci bądź stanu);
- 4) nie był członkiem KEP (biskupem);
- 5) był w wieku mieszczącym się w przedziale 38-56 lat (przy braku wymogu formalnego co do wieku).

Każdy z dotychczasowych rzeczników KEP w trakcie pełnienia kadencji:

- 1) współpracował z poprzednikiem na stanowisku RP KEP (z wyjątkiem pierwszego RP KEP);
- 2) był otwarty na osoby świeckie;
- 3) posiadał świeckich współpracowników w BP KEP;
- 4) wykazywał się otwartością wobec wszystkich mediów i dziennikarzy;
- 5) profesjonalizował działania BP KEP i wypracował w tym względzie określone nowości;
- 6) współpracował z SG KEP w sposób aktywny i bezpośredni;

- 7) rozwijał swoje kompetencje zarówno w zakresie prywatnym, jak również (od roku 2009) w ramach ogólnopolskich warsztatów dla rzeczników instytucji kościelnych;
- 8) mierzył się z określonymi, właściwymi danemu okresowi, wpływającymi na realizację zadań RP KEP okolicznościami społeczno-eklezyjnymi;
- 9) nie został odwołany z urzędu;
- 10) nie zrezygnował z urzędu.

Każdy z dotychczasowych rzeczników KEP po zakończeniu kadencji:

- 1) został przez przełożonych oceniony pozytywnie;
- 2) współpracował z następcami (z wyjątkiem obecnego RP KEP).

Mimo że w obliczu braku formalnych wskazań kompetencyjnych o charakterze obligatoryjnym, należałoby w przypadku pracy rzecznika KEP mówić bardziej o kompetencjach wskazanych niż bezwzględnie wymaganych, z racji pełnienia urzędu wyczerpującego znamiona rzecznictwa jako takiego, za nieodzowne uznać należy kompetencje branżowe podkreślane i sugerowane przez specjalistów z zakresu rzecznictwa, *public relations* i *media relations*.

Z racji pełnienia przez RP KEP urzędu w instytucji eklezyjalnej za nieodzowne uznać należy cechy i kompetencje podkreślane i sugerowane przez nauczanie Kościoła, opracowania branżowe z zakresu rzecznictwa eklezyjalnego, a także wskazania osób odpowiedzialnych za adekwatne instytucje medialne Stolicy Apostolskiej.

Z racji pełnienia urzędu RP KEP w instytucji, którą jest Konferencja Episkopatu Polski, za nieodzowne uznać należy cechy i kompetencje cenione i uznane za usprawniające współpracę przez wszystkich dotychczasowych przełożonych RP KEP.

Za wartościowe pod względem pełnienia urzędu przez dotychczasowych rzeczników KEP uznać należy wspólne im cechy takie, jak: wyższe wykształcenie oraz doświadczenie medialne.

Wobec faktu, iż żaden z dotychczasowych przełożonych rzecznika KEP, przy okazji omawiania czynników usprawniających skuteczność jego działań, nie odniósł się w trakcie naszych badań do jego stanu bądź płci, można uznać, iż podkreślane przez przełożonych RP KEP odpowiednie cechy osobowościowe oraz kompetencje medialne rzecznika KEP stanowią faktor nadrzędny względem jego płci i stanu. Sam zaś fakt bycia osobą duchowną przez RP KEP, na podstawie naszych badań uznać należy za czynnik:

- 1) nadający specyficznego rodzaju charakter realizowanej przez RP KEP funkcji ewangelizacyjnej;

- 2) sprawiający, iż aktywność RP KEP bywa przez opinię publiczną utożsamiana nie tylko z reprezentowaną przez niego instytucją, lecz z Kościołem *sensu largo* oraz ze stanem kapłańskim;
- 3) generujący specyficznego rodzaju okoliczność polegającą na obowiązku posłuszeństwa kanonicznego względem adekwatnego przełożonego w stosunku inkardynacyjnym.

Wszyscy dotychczasowi rzecznicy KEP byli zatrudnieni na etacie w oparciu o umowy o pracę.

KEP nie wymaga od swojego rzecznika wyłączności zawodowej w czasie realizowania przez niego kadencji na stanowisku rzecznika KEP.

W momencie wyboru na stanowisko RP KEP:

- 1) wszyscy dotychczasowi rzecznicy KEP podejmowali inną aktywność zawodową;
- 2) trzech ostatni rzecznicy KEP byli wykładowcami akademickimi;
- 3) trzech z dotychczasowych rzeczników KEP (o. Schulz, ks. Kloch i o. Gęsiak) nie zawiesiło innych aktywności zawodowych na czas pełnienia kadencji RP KEP;
- 4) jeden z dotychczasowych rzeczników KEP (ks. Rytel-Andrianik) zawiesił inne aktywności zawodowe na czas pełnienia kadencji RP KEP.

W odniesieniu do trzech z dotychczasowych rzeczników KEP, którzy nie zawiesili innych aktywności zawodowych na czas pełnienia kadencji RP KEP należy stwierdzić, iż zadania wynikające z pełnienia urzędu RP KEP były priorytetem, a sam fakt podejmowania innych aktywności zawodowych miał zarówno aspekty pozytywne, jak i negatywne.

Jeden z dotychczasowych rzeczników KEP (ks. Kloch), w czasie pełnienia kadencji RP KEP, kontynuował nie tylko aktywność zawodową rozpoczętą przed kadencją, lecz podjął także (w sposób zarówno praktyczny, jak również formalny) kolejną aktywność zawodową, jako rzecznik prasowy Kościelnej Komisji Historycznej.

Dwóch dotychczasowych rzeczników KEP (ks. Kloch i o. Gęsiak), w trakcie pełnienia urzędu RP KEP, uzyskało stopień naukowy doktora habilitowanego.

Zakres obowiązków i zadań RP KEP jest warunkowany zarówno dokumentami KEP, jak też poleceniami przełożonych oraz bieżącymi okolicznościami zawodowymi. Jednocześnie jest on całkowicie zbieżny z wpisującym się w sfery zadaniowe *public relations* i *media relations* zakresem obowiązków i zadań rzecznika prasowego jako takiego. Ponadto, zarówno zakres, jak też praktyka realizacji obowiązków i zadań rzecznika prasowego KEP są zgodne zarówno z nauczaniem Kościoła nt. mediów,

komunikacji oraz rzecznictwa prasowego, jak też i z praktyką rzecznictwa eklezjalnego, uwzględniając wpisujący się w naturę i misję Kościoła charakter ewangelizacyjny.

W swojej pracy rzecznik prasowy KEP posługuje się instrumentarium *public relations* i *media relations* w zakresie przynajmniej takim, jak następujące narzędzia:

- 1) wytwory komunikacyjne:
 - a) komunikaty prasowe;
 - b) oświadczenia prasowe;
 - c) notatki prasowe;
 - d) *newsy*;
 - e) wywiady (prasowe, radiowe, telewizyjne i internetowe; *live* i nagrywane);
 - f) materiały (tekstowe, fotograficzne, dźwiękowe i filmowe) publikowane w ramach zasobów własnych kanałów komunikacyjnych;
 - g) newslettery;
 - h) biuletyny;
 - i) inne opracowania prasowe (opracowania okazjonalne, opracowania na zlecenie mediów itp.);
 - j) wytwory działalności wydawniczej (przede wszystkim *Akta Konferencji Episkopatu Polski*);
- 2) kanały komunikacyjne:
 - a) strona internetowa;
 - b) media społecznościowe;
 - c) platformy internetowe;
 - d) rozmowy i wiadomości telefoniczne;
 - e) wideorozmowy;
 - f) e-maile;
- 3) sytuacje komunikacyjne:
 - a) *briefingi* i konferencje prasowe;
 - b) wydarzenia okolicznościowe (np. tzw. drzwi otwarte);
 - c) formalne i nieformalne spotkania z dziennikarzami;
- 4) narzędzia instruktażowe, prewencyjne i edukacyjne:
 - a) plan polityki informacyjnej;
 - b) scenariusz kryzysowy;
 - c) szkolenia branżowe;
 - d) porady ekspertów;

- e) konsultacje medialne dla przełożonych (w tym przygotowywanie bądź sprawdzanie tekstów dla przełożonych);
- 5) narzędzia badawcze, weryfikacyjne i ewaluacyjne:
- a) monitoring mediów;
 - b) spotkania ewaluacyjne z przełożonymi;
 - c) raporty i sprawozdania okresowe;
 - d) udzielanie akredytacji;
- 6) urządzenia i infrastrukturę:
- a) służbowy telefon;
 - b) służbowy samochód (mimo faktu posiadania samochodu służbowego przez pierwszego RP KEP, obecny RP KEP sygnalizuje jego brak);
 - c) służbowy komputer wraz z urządzeniami peryferyjnymi;
 - d) przenośny sprzęt foto, audio i wideo (aparat, dyktafon, kamerę);
 - e) materiały biurowe (w tym materiały identyfikacyjne, jak m. in. wizytówki, pieczątki, papier firmowy);
 - f) pomieszczenie (a przynajmniej tzw. ścianka) umożliwiające nagranie wypowiedzi wideo;
 - g) pomieszczenia stanowiące zaplecze socjalne;
 - h) pomieszczenia umożliwiające podjęcie gości;
- 7) finanse:
- a) podstawowe zasoby finansowe (przewidziane w budżecie instytucji);
 - b) dodatkowe zasoby finansowe (m. in. dofinansowania, granty, stypendia).

Podstawowe funkcje realizowane przez rzecznika prasowego KEP to:

- 1) funkcja informacyjna;
- 2) funkcja wewnątrzinstytucjonalna;
- 3) funkcja wizerunkowa;
- 4) funkcja antykryzysowa;
- 5) funkcja ewangelizacyjna.

W kontekście funkcji podstawowych realizowanych przez RP KEP należy dostrzec ich koegzystencję oraz eksponowanie konkretnych funkcji przez kontekst danych zadań realizowanych przez RP KEP.

W odniesieniu do funkcji informacyjnej rzecznika KEP należy sformułować następujące wnioski:

- 1) zarówno dotychczasowi rzecznicy KEP, jak również ich przełożeni, uznają funkcję informacyjną RP KEP za najważniejszą bądź jedną z najważniejszych;
- 2) z realizowaniem przez rzecznika prasowego KEP funkcji informacyjnej, integralnie związane jest kreowanie i realizowanie polityki informacyjnej KEP;
- 3) dotychczasowi przełożeni RP KEP:
 - a) doceniają zaangażowanie RP KEP w realizację polityki informacyjnej KEP;
 - b) podkreślają znaczenie profesjonalizmu RP KEP w omawianym kontekście;
 - c) zwracają uwagę zarówno na reaktywność, jak też proaktywność RP KEP;
- 4) dotychczasowi rzecznicy KEP:
 - a) podkreślają znaczenie współpracy z przełożonym w kontekście kreowania i realizowania polityki informacyjnej KEP;
 - b) doceniają aspekt proaktywności swoich działań w omawianym kontekście;
 - c) zwracają uwagę na istotne znaczenie zaprezentowania członkom KEP własnego spojrzenia na omawiany temat (zwłaszcza na początku kadencji);
 - d) dostrzegają w prezentowanej tematyce zarówno aspekty systemowe i strategiczne, jak również doraźne;
 - e) podkreślają dwukierunkowy, otwarty i dialogiczny charakter komunikacji (zarówno w aspekcie zewnątrzinstytucjonalnym, jak również wewnętrznym).

W kontekście wypełniania przez RP KEP funkcji wewnątrzinstytucjonalnej należy sformułować następujące wnioski:

- 1) w sensie ścisłym RP KEP realizuje funkcję wewnątrzinstytucjonalną w odniesieniu do instytucji KEP;
- 2) w sensie szerokim RP KEP realizuje funkcję wewnątrzinstytucjonalną w odniesieniu do struktur Kościoła w Polsce;
- 3) realizacji przez RP KEP funkcji wewnątrzinstytucjonalnej sprzyjają m. in.:
 - a) uczestnictwo RP KEP w zebraniach KEP;
 - b) bezpośredni dostęp RP KEP do przełożonych;
 - c) bliskość komunikacyjna RP KEP względem gremiów KEP;
 - d) zaangażowanie RP KEP w przygotowanie i publikację dokumentów KEP;
 - e) profesjonalizacja struktur komunikacyjnych Kościoła w Polsce;
 - f) reaktywowanie (w 1998 r.) oraz bieżąca działalność biura prasowego KEP;
 - g) zakorzenienie działań RP i BP KEP w strukturach sekretariatu KEP;

- 4) działania RP KEP wpisujące się w zakres realizowanej przez niego funkcji wewnątrzinstytucjonalnej (*sensu stricto* i *sensu largo*) wyczerpują znamiona komunikacji wewnątrzinstytucjonalnej w kierunkach:
- a) pionowym w górę;
 - b) pionowym w dół;
 - c) horyzontalnym;
 - d) diagonalnym.

W perspektywie funkcji wizerunkowej realizowanej przez RP KEP należy sformułować następujące wnioski:

- 1) funkcja wizerunkowa RP KEP synchronizuje się m. in. z:
 - a) działaniami RP KEP zmierzającymi w stronę destereotypizacji Kościoła;
 - b) tzw. pozytywnym promowaniem;
 - c) kreowaniem wizerunku nie tylko instytucji KEP, lecz także samego urzędu RP KEP;
 - d) działalnością agend KEP oraz instytucji mieszanych;
 - e) innymi funkcjami RP KEP (m. in. informacyjną; antykryzysową, ewangelizacyjną);
 - f) działaniami proaktywnymi RP KEP;
 - g) kompetencjami RP KEP;
- 2) skuteczności działań RP KEP podejmowanych w ramach realizacji przez niego funkcji wizerunkowej sprzyjają m. in.:
 - a) profesjonalne zarządzanie kryzysowe;
 - b) realizacja funkcji doradczej RP KEP względem członków KEP;
 - c) transparentność operatywno-komunikacyjna KEP;
 - d) otwarty i dialogiczny charakter komunikacji KEP;
 - e) wiarygodność KEP;
 - f) prostota przekazu KEP;
 - g) odpowiednie cechy i kompetencje rzecznika KEP;
- 3) w działaniach wizerunkowych, rzecznik KEP:
 - a) wykorzystuje instrumentarium właściwe obszarom *public relations* i *media relations*;
 - b) bazuje na komunikacji dwukierunkowej w odniesieniu do wewnętrznego i zewnętrznego otoczenia zawodowego RP KEP;
 - c) nie korzysta z postulowanego specjalistów wsparcia płatnych agencji PR;

- d) wykorzystuje rady nieformalnej grupy medialno-eksperckiej;
- 4) odpowiedni obraz reprezentowanej przez rzecznika KEP instytucji KEP wynikający z realizacji właściwej mu funkcji wizerunkowej nosi znamiona nie tyle samych działań, ile raczej efektu działań.

W odniesieniu do antykryzysowej funkcji rzecznika prasowego polskiego episkopatu należy sformułować następujące wnioski:

- 1) Konferencję Episkopatu Polski angażują związane z nią kryzysy medialne;
- 2) do najpoważniejszych (zdaniem dotychczasowych rzeczników KEP i ich przełożonych) sytuacji kryzysowych angażujących KEP od roku 1998 zaliczyć należy:
 - a) śmierć Jana Pawła II;
 - b) sprawę krzyży na oświęcimskim zwirowisku;
 - c) sprawy lustracyjne dotyczące polskich biskupów;
 - d) spory wokół Komisji Majątkowej;
 - e) katastrofę smoleńską;
 - f) przestępstwa seksualne duchownych;
 - g) kontrowersyjne wypowiedzi hierarchów;
 - h) próby eskalowania napięcia medialnego przed wizytą *Ad limina*;
 - i) sprawy związane z migrantami i uchodźcami;
 - j) sprawy związane z ochroną życia (*pro-life, in vitro*, aborcja);
- 3) najpoważniejsze (zdaniem dotychczasowych rzeczników KEP i ich przełożonych) sytuacje kryzysowe angażujące KEP od roku 1998 miały charakter kryzysów:
 - a) związanych i niezwiązanych bezpośrednio z Kościołem;
 - b) wewnętrznych i zewnętrznych względem KEP;
 - c) przewidywalnych i nieprzewidywalnych;
 - d) asymilowanych, asymilowalnych oraz wymagających zarządzania;
- 4) zdaniem dotychczasowych przełożonych rzeczników KEP za najlepiej zarządzane kryzysy angażujące KEP po 1998 roku uznać należy:
 - a) kryzys związany ze śmiercią Jana Pawła II;
 - b) wybrane aspekty zarządzania kryzysem smoleńskim;
 - c) wybrane aspekty zarządzania kryzysem majątkowym;
 - d) wybrane aspekty zarządzania kryzysem lustracyjnym;
 - e) wybrane aspekty zarządzania kryzysem pedofilii wśród duchownych;

- 5) zdaniem dotychczasowych rzeczników KEP za najlepiej zarządzane kryzysy angażujące KEP po 1998 roku uznać należy:
 - a) wybrane aspekty kryzysu związanego z abp. Paetzem;
 - b) kryzys lustracyjny związany z abp. Wielgusem;
 - c) kryzys lustracyjny związany z abp. Michalikiem;
 - d) kryzys wywołany wypowiedzią abp. Michalika nt. pedofilii z 2013 roku;
 - e) kryzys związany z migrantami i uchodźcami;
 - f) wybrane aspekty kryzysu związanego z pedofilią wśród duchownych;
 - g) kryzys związany z wizytą *Ad limina* w 2021 roku;
- 6) zdaniem dotychczasowych przełożonych rzeczników KEP za najslabiej zarządzane kryzysy angażujące KEP po 1998 roku uznać należy:
 - a) wybrany aspekt kryzysu smoleńskiego (*case* tzw. krzyża smoleńskiego);
 - b) wybrane aspekty kryzysu majątkowego;
 - c) wybrane aspekty kryzysu lustracyjnego dotyczącego abp. Wielgusa;
 - d) wybrane aspekty kryzysu związanego z pedofilią wśród duchownych;
- 7) zdaniem dotychczasowych rzeczników KEP za najslabiej zarządzane kryzysy angażujące KEP po 1998 roku uznać należy:
 - a) wybrane aspekty kryzysu związanego z abp. Paetzem;
 - b) wybrane aspekty kryzysu majątkowego;
 - c) kryzys związany z ochroną życia (*pro-life, in vitro*, aborcja);
 - d) wybrane aspekty kryzysu związanego z pedofilią wśród duchownych;
- 8) w ciągu ćwierćwiecza istnienia badanego przez nas urzędu RP KEP, polski episkopat mierzył się ponadto m. in. z:
 - a) mniej angażującymi kryzysami zewnętrznymi;
 - b) kryzysami natury wewnętrznej;
 - c) własnymi działaniami kryzysogennymi (w przypadku jednego rzecznika);
- 9) rzecznik KEP:
 - a) mierzy się w swojej pracy z sytuacjami kryzysowymi;
 - b) w trakcie kryzysów podejmuje procedury wyczerpujące znamiona profesjonalnych działań z zakresu *crisis management* oraz PR i MR;
 - c) ma świadomość wysokiej rangi zarządzania kryzysowego;
 - d) doświadcza trudności finansowych w kontekście nabycia bądź profesjonalizacji narzędzi *crisis management*;
 - e) bazuje na wewnętrznych procedurach kryzysowych;

- f) współpracuje z przełożonymi;
 - g) współpracuje z nieformalną grupą doradców zewnętrznych bądź z nieformalnym sztabem kryzysowym KEP;
 - h) pełni funkcję stabilizacyjną w przypadku, gdy wpisujące się w dany kryzys okoliczności przypadają na okres następujących po sobie kadencji przełożonych;
- 10) w praktyce funkcjonowania RP KEP w trakcie kryzysów, z perspektywy przełożonych RP KEP dostrzec można m. in. następujące czynniki wspomagające profesjonalne i skuteczne zarządzanie kryzysowe:
- a) znajomość zasad *crisis management*;
 - b) troska o adekwatny przekaz medialny (empatia);
 - c) współpraca z instytucjami państwowymi;
 - d) działania skoncentrowane na dobru poszkodowanych;
 - e) wyjaśnienia i (w uzasadnionych przypadkach) przeprosiny;
 - f) natychmiastowość komunikacyjna;
 - g) natychmiastowość operacyjna;
 - h) współpraca z mediami;
 - i) maksymalizacja przejrzystości;
 - j) gotowość do rezygnacji z działań kryzysogennych;
 - k) organizowanie konferencji prasowych i *briefingów*;
 - l) troska o rzetelność przekazu i zaplecze merytoryczne;
 - m) korzystanie ze wszystkich dostępnych możliwości;
 - n) nastawienie na rozwój i uczenie się;
 - o) dążenie do realnego rozwiązania problemu (niepoprzestawanie wyłącznie na dążeniu do wyciszenia napięć medialnych);
 - p) bezpośredni kontakt z rzecznikiem KEP;
 - q) zaufanie względem rzecznika KEP;
- 11) w praktyce funkcjonowania RP KEP w trakcie kryzysów, z perspektywy przełożonych RP KEP dostrzec można m. in. następujące czynniki osłabiające profesjonalne i skuteczne zarządzanie kryzysowe:
- a) trudności w wyznaczeniu jednej linii przekazu KEP;
 - b) wielorakość czynników kryzysogennych;
 - c) trudności z przewidzeniem kierunku rozwoju kryzysu;
 - d) konieczność ograniczenia się wyłącznie do reaktywności działań;

- e) stosowanie argumentacji *ad personam*;
 - f) wyznaczenie nieodpowiedniego momentu komunikacyjnego;
 - g) niedrożność kanałów komunikacji instytucjonalnej;
- 12) w praktyce funkcjonowania RP KEP w trakcie kryzysów, z perspektywy RP KEP dostrzec można m. in. następujące czynniki wspomagające profesjonalne i skuteczne zarządzanie kryzysowe:
- a) bezpośredni kontakt z przełożonym;
 - b) korzystanie ze wszystkich dostępnych możliwości;
 - c) proaktywność działań rzecznika KEP;
 - d) zdolność do przewidywania sytuacji;
 - e) umiejętność podjęcia ryzyka;
 - f) natychmiastowość operacyjna;
 - g) znajomość specyfiki funkcjonowania mediów;
 - h) prowadzenie monitoringu mediów;
 - i) osobiste i bezpośrednie kontakty z dziennikarzami;
 - j) organizowanie konferencji prasowych;
 - k) współpraca z BP KEP;
 - l) współpraca z agencjami informacyjnymi;
 - m) współpraca z mediami (także zagranicznymi);
 - n) znajomość przepisów dotyczących KEP i umiejętność ich wykorzystania;
 - o) świadomość rangi oraz umiejętność narzucania narracji;
 - p) umiejętne korzystanie z (rzadko, jak wykazaliśmy wcześniej, stosowanych przez RP KEP) zastrzeżeń informacyjnych takich, jak wyłączność, pierwszeństwo lub embargo;
 - q) ośmielanie medialne członków KEP;
 - r) rzetelne informowanie;
 - s) odpowiednie planowanie działań;
 - t) zabezpieczenie kwestii logistycznych;
- 13) w praktyce funkcjonowania RP KEP w trakcie kryzysów, z perspektywy RP KEP dostrzec można m. in. następujące czynniki osłabiające profesjonalne i skuteczne zarządzanie kryzysowe:
- a) wielorakość czynników kryzysogennych;

- b) rozproszenie czynników kryzysogennych (szczególnie w przypadku dotyczących KEP kryzysów związanych z pedofilią wśród duchownych w pojedynczych diecezjach);
 - c) brak adekwatnych procedur działania;
 - d) brak wykorzystania posiadanej wiedzy o nadchodzącym kryzysie;
 - e) krótki staż na stanowisku RP KEP;
 - f) budowanie narracji w oparciu o fałszywe lub niezweryfikowane dane;
 - g) ograniczanie aktywności wyłącznie do działań reaktywnych;
 - h) wysoki stopień napięć społecznych;
 - i) nieznane mediom zależności wewnątrzinstytucjonalne KEP;
- 14) w praktyce działań RP KEP na ogół nie dochodzi do kryzysów wygenerowanych przez samego RP KEP;
- 15) w praktyce działań antykryzysowych RP KEP podejmuje kroki prewencyjne m. in. takie, jak:
- a) otwartość względem wszystkich mediów;
 - b) troska o profesjonalne i bezpośrednie relacje z dziennikarzami;
 - c) troska o relację z przełożonym i pracownikami instytucji;
 - d) kreowanie i realizacja odpowiedniej polityki informacyjnej;
 - e) rzetelne i wiarygodne komunikowanie medialne;
 - f) tworzenie bazy danych istotnych dla KEP redakcji i dziennikarzy;
 - g) podejmowanie działań wynikających z funkcji wizerunkowej;
 - h) monitorowanie mediów;
 - i) opracowanie wewnętrznej procedury na czas kryzysu;
- 16) w praktyce działań antykryzysowych, RP KEP podejmuje w trakcie kryzysu kroki takie, jak m. in.:
- a) błyskawiczny wybór odpowiedniego planu działania;
 - b) dążenie do określenia i zakomunikowania jasnego stanowiska KEP;
 - c) narzucenie narracji;
 - d) organizowanie konferencji prasowych;
 - e) udzielanie wypowiedzi do mediów;
 - f) wydawanie oświadczeń;
 - g) stały kontakt RP KEP z SG KEP i zarządem KEP;
 - h) współpraca z BP KEP;
 - i) podtrzymywanie komunikacji wewnętrznej z pracownikami;

- j) podtrzymywanie komunikacji zewnętrznej;
 - k) przewidywanie potencjalnych oskarżeń i przygotowanie odpowiedzi;
 - l) dotrzymywanie terminów obiecanych mediom i opinii publicznej;
 - m) proaktywne inicjowanie wystąpień przełożonych i członków KEP;
 - n) dostarczanie wsparcia autorytetów spoza KEP;
 - o) zapowiadanie działań naprawczych;
 - p) całodobowa dyspozycyjność;
- 17) w praktyce działań antykryzysowych RP KEP podejmuje kroki postkryzysowe m. in. takie, jak:
- a) bieżąca ewaluacja działań;
 - b) analiza i interpretacja reakcji otoczenia;
 - c) zaktualizowanie polityki informacyjnej, strategii kryzysowej oraz scenariuszy kryzysowych w oparciu o zebrane w czasie kryzysu doświadczenie;
 - d) poinformowanie odpowiednich podmiotów z otoczenia (wewnętrznego i zewnętrznego) o konsekwencjach kryzysu.

W kontekście wypełniania przez RP KEP funkcji ewangelizacyjnej dostrzec należy:

- 1) związek z dualistyczną naturą Kościoła;
- 2) związek z misją Kościoła;
- 3) związek z treściami istotnymi dla misji Kościoła (Pismem Świętym, żywotami świętych, kalendarzem liturgicznym, nauczaniem papieża i biskupów itp.);
- 4) operatywno-efektywną i syntetyczno-synergiczną koegzystencję z innymi funkcjami realizowanymi przez RP KEP;
- 5) szczególną rolę RP KEP w kontekście osobistych relacji z dziennikarzami (w tym prymat zaangażowanej obecności nad dążeniem do nawracania);
- 6) działania związane z tzw. pozytywnym promowaniem przez RP KEP;
- 7) wykorzystywanie mediów społecznościowych przez RP i BP KEP;
- 8) proaktywność działań RP KEP;
- 9) sprzyjający realizacji funkcji ewangelizacyjnej charakter formacji RP KEP;
- 10) specyficzny charakter nadawany funkcji ewangelizacyjnej RP KEP przez fakt pełnienia urzędu RP KEP przez osobę duchowną;
- 11) aktywność rzecznika KEP wpisująca się w realizowaną przez niego funkcję ewangelizacyjną nosi znamiona nie tyle samych działań, ile raczej aspektu działań.

W perspektywie funkcji podstawowych RP KEP można stwierdzić, iż działania informacyjne, wewnątrzinstytucjonalne i antykryzysowe stanowią płaszczyznę zadań podstawowych RP KEP, których wizerunek KEP jest efektem, a ewangelizacja aspektem.

W aktywności zawodowej rzecznika prasowego KEP dostrzec można także realizację funkcji wtórnych przynajmniej takich, jak:

- 1) funkcja administracyjna;
- 2) funkcja doradcza;
- 3) funkcja dydaktyczna;
- 4) funkcja edukacyjna;
- 5) funkcja ekspicyjna;
- 6) funkcja influencyjna;
- 7) funkcja inicjacyjna;
- 8) funkcja integracyjna;
- 9) funkcja interpretacyjna;
- 10) funkcja interwencyjna;
- 11) funkcja klaryfikacyjna;
- 12) funkcja kontaktowa;
- 13) funkcja kontrolna;
- 14) funkcja koordynacyjna;
- 15) funkcja kulturowa;
- 16) funkcja mobilizacyjna;
- 17) funkcja opiniotwórcza;
- 18) funkcja promocyjna;
- 19) funkcja reprezentacyjna;
- 20) funkcja selekcyjna;
- 21) funkcja stabilizacyjna;
- 22) funkcja wspólnototwórcza;
- 23) funkcja zarządcza.

Obok konieczności natychmiastowego, profesjonalnego i skutecznego reagowania, w pracy rzecznika KEP równie istotnym faktorem efektywności zawodowej pozostają działania proaktywne, polegające na konceptualizacji, inicjowaniu i skutecznym wdrażaniu nowych rozwiązań w zakresie właściwym realizowanej profesji. Należy dodać, iż reaktywność i proaktywność stanowią czynniki właściwe wszystkim funkcjom realizowanym przez RP KEP. Proaktywność działań RP KEP wspomagana jest

ponadto nie tylko przez jego dobrą współpracę z przełożonymi, lecz także przez proaktywność działań samych sekretarzy generalnych KEP, którym rzecznicy podlegają.

W odniesieniu do wszystkich sformułowanych dotąd wniosków należy skonstatować, iż urząd i działalność rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski są integralnie związane z komunikowaniem społecznym, działaniami z zakresu *public relations*, sferami zadaniowymi *media relations* i *internal relations* oraz misją Kościoła, stanowiąc materię niezbędną dla profesjonalnej komunikacji wewnętrznej (*ad intra*) i zewnętrznej (*ad extra*) polskiego episkopatu. Ponadto, mimo że zbadany przez nas urząd dotyczy formalnie kolegalnej instytucji Konferencji Episkopatu Polski, to zarówno w odbiorze społecznym, jak też w ocenie dotychczasowych rzeczników KEP, może on być utożsamiany z tzw. głosem bądź twarzą polskich biskupów, a nawet polskiego Kościoła.

Jeśli chodzi o faktory najbardziej usprawniające pracę dotychczasowych rzeczników KEP, warto wpierv przytoczyć ich wypowiedzi:

- 1) o. Schulz: „Najważniejsze i najbardziej pomocne były dla mnie kontakty z ludźmi (...). Najważniejsze były nie sprzęty, ale ludzie. Ja zawsze stawiałem na ludzi”³²⁸⁵
- 2) ks. Kloch: „Największym usprawnieniem dla mojej pracy zawsze były konkretne osoby, nie procedury, a właśnie osoby”³²⁸⁶; „Najważniejsi byli ludzie. Nie sprzęt i nie Internet”³²⁸⁷;
- 3) ks. Rytel-Andrianik: „Najbardziej usprawniający moją pracę byli zawsze ludzie (...): współpracownicy, sekretarz generalny i dziennikarze, czyli po prostu konkretni ludzie”³²⁸⁸;
- 4) o. Gęsiak: „To, co najbardziej usprawnia pracę to bez wątpienia ludzie (...). Nie sprawy techniczne ani nawet finansowe, ale kontakty i relacje osobiste”³²⁸⁹.

W odniesieniu do przytoczonych wyżej, wyjątkowo zbieżnych wypowiedzi wszystkich dotychczasowych rzeczników KEP należy sformułować jednoznaczny wniosek, iż pracę rzecznika prasowego polskiego episkopatu najskuteczniej usprawniają zasoby ludzkie, w tym przede wszystkim bezpośrednio, profesjonalne i oparte na wzajemnym zaufaniu relacje zawodowe ze współpracownikami z KEP (szczególnie z SG KEP oraz pracownikami BP KEP), a także z przedstawicielami środowiska dziennikarskiego i akademickiego.

³²⁸⁵ Aneks, V, 25.

³²⁸⁶ Aneks, VI, 85.

³²⁸⁷ Aneks, VI, 89.

³²⁸⁸ Aneks, VII, 33.

³²⁸⁹ Aneks, VIII, 56.

W oparciu o wyniki przeprowadzonych przez nas badań należy wyraźnie podkreślić, iż codzienne, bezpośrednie, osobiste, oparte na zaufaniu oraz na wzajemnej dyspozycyjności kontakty rzecznika KEP z sekretarzem generalnym KEP, jawią się jako newralgiczny, kluczowy i strategiczny element skutecznego, efektywnego i profesjonalnego funkcjonowania rzecznika prasowego KEP, w tym przede wszystkim kreowania i realizacji polityki informacyjnej KEP oraz odpowiedniego *crisis management*.

W odniesieniu do powyższych konstatacji oraz do zaprezentowanych dotychczas wyników naszych badań, za niezwykle wartościowe, a jednocześnie nieodzowne (oraz godne podtrzymania i rozwoju) z perspektywy efektywnej realizacji zadań przez RP KEP uznać należy:

- 1) codzienne, bezpośrednie, osobiste, oparte na zaufaniu oraz na wzajemnej dyspozycyjności kontakty rzecznika KEP z sekretarzem generalnym KEP;
- 2) regularne, cotygodniowe spotkania RP KEP z SG KEP;
- 3) bezpośredni dostęp RP KEP do przewodniczącego KEP;
- 4) profesjonalizm i dyspozycyjność pracowników BP KEP;
- 5) regularne, cotygodniowe spotkania RP KEP z BP KEP;
- 6) praktykę zatrudniania w BP KEP osób świeckich;
- 7) bezpośredni, osobisty i profesjonalny kontakt zawodowy RP KEP z dziennikarzami agencyjnymi (przede wszystkim z KAI, PAP i IAR);
- 8) organizowanie przez obecnego RP KEP regularnych, cotygodniowych spotkań dla dziennikarzy;
- 9) bezpośredni, osobisty i profesjonalny kontakt z nieformalną grupą doradców i ekspertów;
- 10) bezpośredni, osobisty i profesjonalny kontakt z rzecznikami polskich instytucji eklezyjalnych (przede wszystkim diecezji);
- 11) regularne, comiesięczne spotkania RP KEP z rzecznikami diecezji w formie *online*;
- 12) regularne, coroczne spotkania RP KEP z rzecznikami diecezji w formie osobistej;
- 13) współpracę RP KEP z organizatorami corocznych ogólnopolskich warsztatów dla rzeczników instytucji eklezyjalnych;
- 14) współpracę RP KEP z poprzednikami i następcami na stanowisku RP KEP.

Ponadto, do dobrych oraz wartych podtrzymywania i rozwoju, dostrzeżonych przez nas praktyk w obszarze ogólnie pojętych działań RP KEP należy zaliczyć:

- 1) proaktywność działań RP KEP;
- 2) otwartość RP i BP KEP względem wszystkich mediów;
- 3) natychmiastowość komunikacyjną i operacyjną na linii RP KEP-SG KEP;
- 4) stosunkowo częste narzucanie narracji medialnej przez RP KEP;
- 5) posiadanie, usprawnianie i realizację polityki informacyjnej KEP;
- 6) posiadanie, usprawnianie i realizację wewnętrznych procedur kryzysowych KEP;
- 7) rozwój mediów społecznościowych KEP;
- 8) dążenie RP KEP do uproszczenia języka komunikacji KEP;
- 9) udzielanie przez RP KEP rad medialnych członkom KEP;
- 10) profesjonalizację infrastruktury techniczno-logistycznej BP KEP;
- 11) usprawnianie funkcjonowania urzędu RP KEP przez wypracowywanie nowości (zarówno w aspekcie praktycznym, jak i formalnym);
- 12) adekwatny zakres samodzielności i autonomii decyzyjno-operacyjnej RP KEP;
- 13) przyznawanie bezwzględnego priorytetu obowiązkom RP KEP w przypadku łączenia pracy na stanowisku RP KEP z innymi zaangażowaniami zawodowymi;
- 14) profesjonalizację komunikacji zagranicznej KEP (w tym współpracę BP KEP z Biurem ds. Komunikacji Zagranicznej KEP, udzielanie przez RP KEP wywiadów mediom zagranicznym, udział obecnego RP KEP w wizycie *Ad limina*);
- 15) współpracę RP KEP z Biurem Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży w kontekście zarządzania kryzysem nadużyć seksualnych duchownych i komunikowania go;
- 16) przygotowywanie oraz publikację przez KEP nowych i aktualnych dokumentów dotyczących szeroko rozumianej relacji Kościół – media, przy współpracy z rzecznikiem KEP (np. dokumentu KEP dotyczącego eklezjalnego rzecznictwa prasowego w Polsce z 2021 r.; dokumentu KEP odnoszącego się do aktywności podmiotów kościelnych w Internecie z 2023 r.);
- 17) wybór na RP KEP osoby z wyższym wykształceniem;
- 18) wybór na RP KEP osoby z posiadaniem uprzednio doświadczeniem medialnym;
- 19) formalizację stanowiska RP KEP;
- 20) etatowe zatrudnienie RP KEP na podstawie umowy o pracę.

Za czynniki utrudniające, spowalniające, osłabiające bądź ograniczające skuteczność pracy rzecznika KEP należy uznać przede wszystkim:

- 1) liczebność reprezentowanej przez niego instytucji KEP;
- 2) kolegialny charakter reprezentowanej przez niego instytucji KEP (napięcia na linii: jedność przekazu KEP-autonomia członków KEP);
- 3) wysoki stopień zróżnicowania członków KEP pod względem światopoglądowym;
- 4) wysoki stopień dysproporcji kompetencji medialnych członków KEP;
- 5) dysproporcję prędkości informacyjnej pomiędzy mediami a KEP;
- 6) hermetyczność i relatywnie wysoki stopień skomplikowania języka używanego w oficjalnych dokumentach KEP;
- 7) dekontekstualizację Kościoła w mediach (abstrahowanie od jego dualistycznej natury, bagatelizowanie jego misji, marginalizację aspektu ewangelizacyjnego);
- 8) zjawisko wpisującej się w teorię *agenda-setting* tzw. sensacyjności medialnej, a także nieprzychylność bądź jednostronność niektórych mediów;
- 9) intensyfikujący sytuacje kryzysowe fakt przypisywania Kościołowi wysokich oczekiwań społecznych pod względem obyczajowym;
- 10) trudności i ograniczenia finansowe;
- 11) trudności i ograniczenia infrastrukturalne;
- 12) trudności i ograniczenia kadrowe;
- 13) trudności związane z niemalże całodobową dyspozycyjnością;
- 14) trudności wynikające z podejmowania dodatkowych zaangażowań zawodowych.

Zarówno dokonane w niniejszym projekcie badawczym refleksje, analizy i wywody, jak również wyniki przeprowadzonych przez nas badań empirycznych, skłaniają nas do sformułowania propozycji:

- 1) określenia, formalizacji i kodyfikacji przez KEP wymaganych oraz pożądanych cech i kompetencji RP KEP;
- 2) określenia przez KEP teoretycznych i praktycznych wymiarów odnoszących się do formacji rzecznika KEP³²⁹⁰;

³²⁹⁰ Jakkolwiek na podstawie wyników przeprowadzonych przez nas badań należy z satysfakcją stwierdzić, iż wszyscy dotychczasowi rzecznicy KEP byli duchownymi posiadającymi wysokie walory kompetencyjne, osobowościowe oraz formacyjne, to jednak w odniesieniu do zgorzenia wywołanego w 2022 roku przez duchownego będącego rzecznikiem prasowym archidiecezji białostockiej, jak również w perspektywie możliwości pełnienia urzędu RP KEP przez osoby świeckie niezobligowane do odbywania określonych rodzajów i cykli formacyjnych, a także w obliczu zasygnalizowanego wyżej dualistycznego charakteru natury Kościoła oraz wynikającego z niego faktu przypisywania mu wysokich oczekiwań społecznych pod względem obyczajowym, propozycja sankcjonowania przez KEP wymogów formacyjnych w odniesieniu do osób mających pełnić urząd RP KEP wydaje się uzasadniona i godna rozważenia.

- 3) synchronizacji nazwy urzędu rzecznika KEP z nazwami innych, adekwatnych instytucji eklezjalnych, mając na uwadze:
 - a) fakt stosowania w dokumentach KEP przymiotnika „prasowe” w odniesieniu do BP KEP;
 - b) fakt stosowania w dokumentach KEP przymiotnika „prasowy” w odniesieniu do rzeczników instytucji eklezjalnych;
 - c) fakt niestosowania w dokumentach KEP przymiotnika „prasowy” w odniesieniu do RP KEP;
 - d) fakt stosowania przymiotnika „prasowy” w odniesieniu do RP KEP przez autorów literatury naukowej oraz publikacji medialnych;
- 4) podwyższenia budżetu BP KEP do stopnia umożliwiającego:
 - a) korzystanie z płatnych, profesjonalnych narzędzi szkoleniowych;
 - b) korzystanie z płatnych, profesjonalnych narzędzi PR-owych;
 - c) stałe uzupełnienie braków kadrowych;
 - d) stałe uzupełnienie braków infrastrukturalnych;
- 5) sformalizowania współpracy BP KEP z doradcami i ekspertami *public relations*;
- 6) sformalizowania organizacji sztabu kryzysowego przy KEP;
- 7) udostępnienia przez KEP samochodu służbowego dla rzecznika KEP.
Ponadto, za godne co najmniej rozważenia uznać można kwestie:
 - 1) organizowania specjalnego kursu przysposabiająco-szkoleniowego dla nowo wybieranego rzecznika KEP³²⁹¹ (być może również w oparciu o sformalizowaną i płatną współpracę z dyspozycyjnymi w materii wspierania rzecznika KEP, jak wykazaliśmy, poprzednimi rzecznikami KEP);
 - 2) zatrudnienia specjalisty ds. zarządzania kryzysowego przy BP KEP, a także utworzenia i obsadzenia urzędu wicedyrektora BP KEP (czego walory podkreślają niektórzy z dotychczasowych przełożonych RP KEP oraz obecna wicedyrektor Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej);
 - 3) zorganizowania w siedzibie sekretariatu KEP profesjonalnej sali prasowej (brak której niejednokrotnie sygnalizują zarówno dotychczasowi RP KEP, jak również ich przełożeni).

³²⁹¹ „Trudno było efektywnie prowadzić *crisis management* mnie, młodemu wówczas stażem rzecznikowi (Aneks, VI, 60); „Z racji tego, że były to pierwsze tygodnie mojego urzędowania, nie potrafiłem jeszcze do końca wyczuć mechanizmów medialnych od strony prowadzenia biura prasowego” (Aneks, VIII, 42).

W kontekście rad i inspiracji związanych z obszarem naszych badań w sposób szerszy i nieco bardziej ogólny, warto przytoczyć na koniec:

- 1) odpowiedź obecnego prefekta Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej, dr. Paolo Ruffiniego, na pytanie o rady dla KEP i jej rzecznika, udzieloną nam w ramach wywiadu eksperckiego: „Zawsze, gdy ktoś prosi mnie o radę, myślę sobie: kim ja jestem, żeby dawać rady? To trudne, dawać rady. Każdej krajowej konferencji episkopatu powtarzam, że najważniejsze, aby nie wchodziła w paradygmat polityki bądź ekonomii, które często są poza chrześcijańskim sposobem myślenia. Wasz episkopat, Tomaszu, był u nas niedawno na wizycie *Ad limina*. Rozmawialiśmy o komunikacji polskiego Kościoła i wraz z papieżem widzimy u Was dużo dobra, profesjonalizmu i otwartości na ludzi, na media i na transparentność. To dobry kierunek. Macie bardzo stabilne struktury i dobrego rzecznika, Leszka. Poza tym, jak wiesz, każdy kraj i episkopat ma swoją specyfikę. Ogólnie powiedziałbym, że trzeba być czujnym, aby komunikacji nie przywiązywać za mocno do aktualnych rządów świeckich, bo jeśli minie kilka lat kadencji obecnie rządzących polityków, to wybory staną się okazją, by używać Kościoła do ponownej wygranej. A Kościół ma komunikować Ewangelię, a nie program partii, nawet jeśli są zbieżne. Jeśli będziemy pracować na tych samych zasadach, co polityka, to niestety możemy wtedy popełnić te same błędy. Nasza praca polega na budowaniu, na jednoczeniu ludzi. Wtedy Kościół nie będzie służył do zmiany partii przewodzącej, ale do przemiany całej polityki od środka. Powtórzyłbym polskiemu episkopatowi swoją opinię: myślę, że niektóre z kościelnych problemów, które mamy z powodu sekularyzacji, biorą się stąd, że mieliśmy iluzję, by problemy budowania chrześcijańskiego świata rozwiązywać za pomocą świeckich środków. Ale to nie jest dobra zasada. Jeśli np. chcemy bronić życia, musimy to zrobić najpierw w sercach ludzi, a nie przez politykę. Zawsze, kiedy próbowaliśmy budować niebo po ziemsku, ostatecznie budowaliśmy piekło”³²⁹²;
- 2) wypowiedzi drugiego w historii rzecznika KEP, ks. dr. hab. Józefa Klocha, udzielone nam w ramach źródłowego wywiadu badawczego:
 - a) „Cenne byłoby wypracowanie czegoś na kształt podręcznika o Kościele dla dziennikarzy: coś w rodzaju przewodnika i słownika w jednym. W czasie prowadzenia zajęć z przedmiotów takich jak np. «Kościół a polityka» czy

³²⁹² Aneks, IX, 8.

«Kościół w świecie i Polsce» oraz «Nowe technologie w misji Kościoła» widzę, że przyszli dziennikarze nie znają często podstawowych pojęć oraz nie rozumieją podziału ról w Kościele. Mają prawo tego nie wiedzieć, lecz byłoby zapewne o wiele mniej błędów dziennikarskich, gdyby tego typu podręcznik istniał, a dziennikarze z niego korzystali. Byłoby to dodatkowo świetną okazją do narzucenia pewnych narracji albo „prenarracji” w mniejszych mediach. Przecież tylko największe redakcje mogą sobie pozwolić na kogoś, kto zajmuje się wyłącznie Kościołem. Reszta redakcji obsługuje nas medialnie niejednokrotnie bez znajomości problematyki Kościoła”³²⁹³;

- b) „Zastanawiam się też, czy warto nadal używać terminu «rzecznik prasowy». Co ciekawe, w statucie oraz regulaminie KEP jest mowa o «rzeczniku KEP», a nie o «rzeczniku prasowym KEP». Jest natomiast wymieniane biuro prasowe. Może lepiej nie dodawać żadnego przymiotnika?”³²⁹⁴ (kwestię nazwy profesji rzecznika prasowego podejmowaliśmy także w rozdziale pierwszym³²⁹⁵);
- c) „Warto, aby osoby, od decyzji których zależy wizerunek Kościoła instytucjonalnego w Polsce, a szczególnie biskupi i księża, wsłuchiwali się w doradcze głosy osób nie tylko w koloratkach, a nawet nie tylko wierzących. Mechanizmy rządzące mediami są żelazne, podobnie jak mechanizmy, które rządzą rozwiązywaniem sytuacji kryzysowych. Nie na darmo w poważnych instytucjach przygotowywane są zawczasu tzw. książki kryzysowe. Jeżeli jakiś kryzys następuje (a z dużym prawdopodobieństwem można określić co i kiedy się wydarzy), to wówczas wyciąga się książkę kryzysową na stół i realizuje punkty strategii. Takie sytuacje ćwiczymy i opisujemy na warsztatach medialnych”³²⁹⁶;
- d) „To jest moje marzenie, aby głos dobrych, także albo przede wszystkim świeckich doradców, jako niezależnych od hierarchów, był poważnie brany pod uwagę przez Konferencję Episkopatu Polski. Oraz by nie tylko

³²⁹³ Aneks, VI, 96.

³²⁹⁴ Aneks, VI, 97.

³²⁹⁵ Jako że znaczny obszar działań wpisujących się w sferę *public relations*, a przede wszystkim aktywności związane z całym działem *media relations* należy uznać za zadania własne rzecznika prasowego, pojawiające się coraz częściej w literaturze przedmiotowej postuluje rozważenia możliwości odstąpienia od stosowania terminu „rzecznik prasowy” i zastąpienia go terminem „rzecznik medialny” bądź terminem „rzecznik PRasowy” uznać należy za wartościowe i uzasadnione (por. K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 66. Por. także: D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 41).

³²⁹⁶ Aneks, VI, 98.

okazjonalnie, przy rocznych sprawozdaniach, lecz stale pokazywać to, co dobrego robi Kościół, a robi – zwłaszcza teraz, w czasie wojny na Ukrainie – bardzo wiele! O tym trzeba informować, mówić głośno zwłaszcza w mediach społecznościowych, bo wówczas te wiadomości dotrą także do młodych, oni są głównymi użytkownikami *social media*. Publikować infografiki, fotografie, krótkie klipy – to niezwykle istotne, bo obecna komunikacja jest oparta nade wszystko na elementach wizualnych”³²⁹⁷;

- e) „Nie otrzymujemy wraz ze święceniami charyzmatu pracy w mediach ani kompetencji w zarządzaniu kryzysowym. Stąd tak znacząca jest rola świeckich ekspertów i współpraca z nimi. Oni są częścią Kościoła”³²⁹⁸.

³²⁹⁷ Aneks, VI, 99.

³²⁹⁸ Aneks, VI, 100.

ZAKOŃCZENIE

Tematykę rozprawy doktorskiej pt. *Rola rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski z perspektywy teorii i praktyki komunikowania społecznego oraz misji Kościoła* opracowaliśmy w oparciu o dwie zasadnicze części: teoretyczną (obejmującą dwa pierwsze rozdziały) oraz empiryczną (na którą składały się dwa rozdziały ostatnie: czwarty i piąty).

Przedmiotem monografii dotyczącej problematyki urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski były: geneza, historia i istota urzędu rzecznika prasowego KEP; specyfika jego funkcjonowania oraz związane z nią wyzwania informacyjno-komunikacyjne; uwarunkowania pełnienia urzędu od początku jego formalnego istnienia ujęte z perspektywy wszystkich pełniących go dotychczas osób oraz ich przełożonych; funkcje realizowane przez rzecznika KEP; recepcja wskazań i postulatów dotyczących rzecznictwa prasowego wynikających z teorii i praktyki komunikowania społecznego oraz nauczania i misji Kościoła w przedmiotowym zakresie; obszary rozwoju i kierunki profesjonalizacji pełnienia urzędu rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski.

Celem badań były: określenie genezy, historii i przebiegu realizacji urzędu rzecznika KEP od początku jego istnienia; zbadanie oraz scharakteryzowanie urzędu i roli rzecznika prasowego KEP oraz związanej z nimi integralnie instytucji biura prasowego KEP w perspektywie teorii i praktyki komunikowania społecznego oraz misji Kościoła, na podstawie odpowiednich analiz teoretycznych oraz przeprowadzonych przez autora jakościowych badań empirycznych.

Realizując zamierzony cel, monografia wykazała zarówno uwarunkowania pracy rzecznika KEP właściwe pracy wszystkich rzeczników, jak i okoliczności dotyczące specyficznie misji rzecznika polskiego episkopatu. Ponadto, urzeczywistniając powzięte założenie, dysertacja uwzględnia specyficzne wyzwania informacyjno-komunikacyjne oraz możliwe obszary rozwoju związane z wykonywaniem zawodu rzecznika KEP.

Pierwszy z rozdziałów, uwzględniając dorobek literatury przedmiotowej z zakresu *public relations* oraz rzecznictwa prasowego, a także stanowiąc bazę teoretycznych i praktycznych wymiarów naszych badań pod względem genezy, istoty, specyfiki pracy i wyzwań informacyjno-komunikacyjnych rzecznika prasowego, spełnił postawione przed nim zadanie zarysowania istotnej perspektywy badawczej dotyczącej teorii i praktyki komunikowania społecznego w zakresie rzecznictwa prasowego.

Rozdział drugi, odnosząc się do nauczania Kościoła oraz związanych z nim opracowań i dokumentów, zgodnie z zamierzeniem, ukazał nam perspektywę misji Kościoła w odniesieniu do teorii i praktyki działań rzeczników prasowych instytucji eklezjalnych.

Oba pierwsze rozdziały stały się jednocześnie adekwatnym tłem interpretacyjnym dla prezentowanych i omawianych w kolejnych rozdziałach wyników przeprowadzonych przez nas badań empirycznych.

Trzeci z rozdziałów w sposób wyczerpujący scharakteryzował zrealizowany przez nas projekt naukowy oraz istotne wymiary prezentowanej rozprawy pod względem metodologicznym.

Rozdział czwarty, stanowiący pierwszą część bloku empirycznego, zaprezentował i zinterpretował wyniki naszych badań w kontekście w kontekście podstawowego środowiska pracy rzecznika prasowego KEP, jakim jest biuro prasowe KEP, odnosząc się w tym względzie, zgodnie z zamysłem, zarówno do aspektów historycznych, jak również koncepcyjnych, administracyjnych, strukturalnych, finansowych oraz praktycznych. Rozdział ten wprowadził nas jednocześnie w najbardziej istotną część monografii, jaką był rozdział piąty, dedykowany bezpośrednio specyfice funkcjonowania i wyzwaniom informacyjno-komunikacyjnym związanym z wykonywaniem urzędu rzecznika prasowego KEP.

Ostatni, piąty z rozdziałów dysertacji, realizując wyznaczone mu cele, na podstawie obfitych zasobów wywołanych przez nas danych empirycznych, dokonał wieloaspektowej i dogłębnej charakterystyki specyfiki pracy oraz wyzwań informacyjno-komunikacyjnych rzecznika prasowego KEP, interpretując je, szczególnie w ostatnim swoim podrozdziale, w zasygnalizowanych w tytule pracy perspektywach wyznaczonych przez rozdziały poprzednie.

Ostatecznie, zgodnie z zamysłem, rezultatem badań podjętych w celu analizy oraz określenia funkcji, wymiarów i kierunków działań rzecznika KEP pod kątem realizacji zarówno wskazań branżowych, jak i wytycznych Kościoła, stała się niniejsza rozprawa, dostarczona jako spójna, aktualna i *sui generis* nowatorska na gruncie polskiego medioznawstwa praca naukowa.

Zgodnie z procedurą naukową, realizacja wyznaczonych celów badawczych nastąpiła przez sprawdzenie hipotez sformułowanych na podstawie pytań badawczych odnoszących się do określonych problemów badawczych. Rozliczenie właściwych

zrealizowanemu przedsięwzięciu naukowemu szczegółowych hipotez badawczych sformułowanych precyzyjnie we wstępie rozprawy prezentuje się w sposób następujący:

- 1) uznając poniższe hipotezy za zweryfikowane, na podstawie przeprowadzonych badań należy potwierdzić, że:
 - a) teoria i praktyka komunikowania społecznego, *public relations* oraz *media relations* stanowią źródła istotne dla cech i uwarunkowań pracy rzeczników prasowych (hipoteza nr 1);
 - b) zarówno w nauczaniu, jak i w praktyce działań, Kościół uwzględnia rolę i rozwój komunikowania społecznego oraz mediów, a także wagę rzecznictwa prasowego (hipoteza nr 2);
 - c) rzecznik KEP realizuje wynikające z teorii i praktyki komunikowania społecznego funkcje właściwe rzecznikom prasowym (hipoteza nr 3);
 - d) urząd i działalność rzecznika KEP wpisują się w nauczanie i praktykę Kościoła (hipoteza nr 4);
 - e) teoria i praktyka komunikowania społecznego oraz nauczanie i praktyka Kościoła udzielają inspiracji i kreślą kierunki profesjonalizacji dla urzędu rzecznika KEP (hipoteza nr 5);
 - f) polscy biskupi stosują się do wskazań zawartych w nauczaniu Kościoła nt. komunikowania społecznego (hipoteza nr 6);
 - g) KEP jest aktywnym podmiotem komunikowania społecznego w Polsce i świecie (hipoteza nr 7);
 - h) instytucja Konferencji Episkopatu Polski jest świadoma konieczności i roli posiadania rzecznika oraz biura prasowego (hipoteza nr 8);
 - i) utworzenie i umocowanie strukturalne urzędu rzecznika KEP są określone w odpowiednich dokumentach wewnętrznych KEP (hipoteza nr 9);
 - j) urzędu rzecznika prasowego polskiego episkopatu nie musi pełnić osoba duchowna (hipoteza nr 11);
 - k) rzecznik KEP powinien posiadać kompetencje i cechy osobowościowe odpowiednie do pełnienia zadań *public relations* (hipoteza nr 12);
 - l) ze względu na osobliwy charakter instytucji KEP, działania rzecznika KEP cechują się specyficznymi uwarunkowaniami (hipoteza nr 13);
 - m) skuteczność działań rzecznika KEP wzrasta dzięki bezpośredniemu dostępowi do jego przełożonych w strukturach KEP oraz możliwości udziału w spotkaniach adekwatnych gremiów KEP (hipoteza nr 14);

- n) model współpracy, zależności i autonomii na linii rzecznik KEP-przełożeni jest czynnikiem istotnym dla realizacji i skuteczności działań rzecznika (hipoteza nr 15);
- o) rzecznik KEP kieruje biurem prasowym KEP i podejmuje z nim aktywną współpracę (hipoteza nr 18);
- p) rzecznik KEP wykonuje obowiązki na podstawie umowy o pracę (hipoteza nr 19);
- q) działalność rzecznika KEP jest wielowymiarowa, przez co realizuje wiele funkcji (hipoteza nr 21);
- r) polski episkopat wyznacza i realizuje politykę informacyjną (hipoteza nr 22);
- s) rzecznik KEP uczestniczy w kreowaniu i realizacji polityki informacyjnej KEP (hipoteza nr 23);
- t) rzecznik KEP mierzy się w pracy z sytuacjami kryzysowymi, w zarządzaniu którymi aktywnie uczestniczy (hipoteza nr 24);
- u) rzecznik KEP pełni istotną rolę w komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej KEP (hipoteza nr 25);
- v) działania rzecznika KEP wpływają na wizerunek polskiego episkopatu (hipoteza nr 26);
- w) rzecznik KEP podejmuje działania rozumiane przez Kościół jako ewangelizację (hipoteza nr 27);
- x) rzecznik KEP wykazuje się w działaniach reaktywnością i proaktywnością (hipoteza nr 28);
- y) rzecznik KEP wykorzystuje w pracy bezpośrednio i nieoficjalne kontakty z dziennikarzami oraz korzysta z rad specjalistów i doradców spoza KEP (hipoteza nr 30);
- z) rzecznik KEP korzysta w pracy z dorobku poprzedników (hipoteza nr 31);
- aa) rzecznik KEP prezentuje i wyjaśnia stanowisko biskupów polskich (hipoteza nr 32);
- bb) rzecznik KEP pomaga i doradza im w kwestiach medialnych (hipoteza nr 33);
- cc) rzecznik KEP pełni istotną rolę w przygotowaniu i prowadzeniu konferencji oraz *briefingów* prasowych KEP (hipoteza nr 34);
- dd) rzecznik KEP angażuje się w prowadzenie strony internetowej i mediów społecznościowych KEP (hipoteza nr 35);

- ee) na działania rzecznika KEP mają wpływ okoliczności i przemiany społeczne oraz kościelne (hipoteza nr 36);
- 2) uznając poniższe hipotezy za sfalsyfikowane, na podstawie przeprowadzonych badań należy zaprzeczyć, jakoby:
- a) wymagane cechy i kompetencje rzecznika KEP były określone w odpowiednich dokumentach wewnętrznych KEP (hipoteza nr 10);
 - b) przełożony rzecznika KEP regularnie i systemowo ewaluował jego działania (hipoteza nr 16);
 - c) w trakcie pełnienia kadencji rzecznik KEP nie mógł podejmować innych aktywności zawodowych (hipoteza nr 17);
 - d) rzecznik KEP dysponował profesjonalną, nowoczesną i w pełni wystarczającą infrastrukturą techniczną oraz sprzętem służbowym (hipoteza nr 20);
 - e) rzecznik KEP współpracował przede wszystkim z mediami kościelnymi (hipoteza nr 29);
 - f) rzecznik KEP dysponował odpowiednimi zasobami czasowymi i finansowymi umożliwiającymi mu korzystanie z płatnych usług i narzędzi podwyższających kompetencje (hipoteza nr 37).

W świetle powyższych rozstrzygnięć, hipotezę główną, sformułowaną we wstępie rozprawy w formie stwierdzenia, iż urząd i działalność rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski są integralnie związane z komunikowaniem społecznym, działaniami z zakresu *public relations*, sferą zadaniową *media relations* oraz misją Kościoła, stanowiąc materię niezbędną dla profesjonalnej komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej polskiego episkopatu, należy uznać za całkowicie zweryfikowaną, co jest potwierdzone zarówno w konstatacjach zaprezentowanych w niniejszym zakończeniu, jak również w ostatnim podrozdziale rozdziału piątego, a także w podsumowaniach rozdziałów.

Po dokonaniu zapowiedzianego we wstępie rozliczenia hipotez, co stanowi swoistą klamrę spajającą całość powziętych w pracy refleksji, odnieśmy się jeszcze do obszarów, których w ramach zrealizowanego projektu badawczego nie udało nam się wyeksplorować w satysfakcjonujący poznawczo sposób, a także do zagadnień, które w trakcie prowadzonych badań rozpoznaliśmy jako wartościowe z perspektywy kolejnych projektów naukowych.

Jako że w odniesieniu do podstawowych i wtórnych funkcji rzecznika KEP nie badaliśmy bezpośrednio skutków ich realizacji, lecz samą ich istotę, z całą pewnością za wartościowe badawczo przedsięwzięcie naukowe należałoby uznać podjęcie próby

analizy efektów pracy rzecznika prasowego KEP, także przy zastosowaniu rozbudowanej aparatury medioznawczych metod ilościowych.

Cenne poznawczo mogłoby okazać się rozszerzenie perspektywy badawczej o analizę recepcji działań rzecznika KEP w przestrzeni medialnej, przy uwzględnieniu różnego rodzaju badań użytkowników mediów czy też sondażowych metod badań opinii publicznej.

W obliczu szczegółowych i licznych wypowiedzi wszystkich dotychczasowych rzeczników KEP oraz ich przełożonych w stosunku pracy dotyczących najpoważniejszych kryzysów medialnych dotyczących KEP z lat 1998-2022, za warunek podjęcia uznać można przeprowadzenie dalszych badań szczegółowych związanych z tymi sytuacjami kryzysowymi, które nasi respondenci wskazali jako najefektywniej i najslabiej zarządzane. Badania takie warto byłoby oprzeć o analizę zawartości adekwatnych przekazów medialnych związanych z tymi kryzysami.

Ze względu na dostrzeżoną w trakcie naszych badań formalno-operatywną synchronizację urzędu rzecznika KEP ze stanowiskiem dyrektora biura prasowego KEP, jako istotna i rozwojowa w perspektywie podjętej przez nas tematyki jawi się także propozycja zbadania kierowniczej aktywności rzecznika KEP z perspektywy podlegających mu świeckich pracowników biura prasowego polskiego episkopatu.

Atrakcyjną optykę badawczą stanowiłoby również badanie działań rzecznika KEP z perspektywy agencji prasowych, mediów oraz różnych dziennikarzy.

Interesującym przedsięwzięciem naukowym mógłby też stać się projekt skoncentrowany *stricto* na szczegółowych aspektach współpracy trzech powołanych przez KEP strategicznych podmiotów komunikacyjnych, jakimi są: biuro prasowe KEP, *Katolicka Agencja Informacyjna* oraz *Opoka*, a także na recepcji efektów podejmowanych przez nich wspólnych działań.

Warto byłoby także zbadać, jaką rolę odgrywa aktywność rzecznika KEP w poszczególnych Kościołach partykularnych oraz w działaniach związanych z nimi diecezjalnych rzeczników i biur prasowych.

Niejeden wartościowy projekt naukowy dałoby się poświęcić szczegółowej analizie praktycznych wymiarów realizacji przez rzecznika KEP dostrzeżonych w naszym projekcie, właściwych specyfice jego pracy tzw. funkcji wtórnych.

Ponadto, na szczegółową eksplorację badawczą zasługuje aktywność rzecznika KEP w perspektywie zakończonej niedawno pandemii koronawirusa, a także w kontekście trwającej wciąż rosyjskiej agresji wojennej na Ukrainę.

W celu naukowej aktualizacji warto byłoby ponowić podjęte przez M. Przybysz (już dekadę temu) badania skoncentrowane na działalności rzecznika KEP w perspektywie mediów społecznościowych oraz współpracy z biurami i rzecznikami prasowymi innych episkopatów Europy, jak również dokonanie w tym względzie adekwatnych analiz porównawczych.

Wartościową płaszczyznę badań, szczególnie na wypadek mianowania rzecznikiem KEP osoby świeckiej, mógłby stanowić ewangelizacyjny aspekt jego działań, a także rola, jaką odgrywa w tym kontekście stan i płeć pełniącego urząd. Być może tego rodzaju badania doprowadziłyby badaczy także do odpowiedzi na pytanie, czy w przypadku urzędu rzecznika KEP nie doszło do pewnego rodzaju przeakcentowania tzw. funkcji ewangelizacyjnej w związku z podejmowaniem dotychczasowych kadencji wyłącznie przez osoby duchowne.

Być może dla podjęcia i realizacji nowych, nie tylko medioznawczych, projektów badawczych przydatne okażą się transkrypcje przeprowadzonych przez nas wywiadów i zawarte w nich szczegółowe dane wywołane za pomocą zrealizowanych przez nas badań empirycznych.

Żywimy nadzieję, iż zaprezentowany powyżej katalog wartych podjęcia i realizacji tematów badawczych, kolejnymi propozycjami uzupełnią twórczo spostrzeżenia i inspiracje recenzentów oraz czytelników.

Autor rozprawy ma świadomość, iż w trakcie kilkuletniego projektu naukowego, został obdarowany niezasłużonym bogactwem, jakim była możliwość osobistych spotkań z ludźmi, z profesjonalizmu, poświęcenia i zasług których polskie rzecznictwo eklesjalne z powodzeniem nie tylko czerpie już od lat, lecz z całą pewnością czerpać będzie także w przyszłości. Życzliwe, długie i szczerze rozmowy z respondentami, pozwalając nam w sposób niemalże namacalny dotknąć historii i zdarzeń kształtujących oblicze kościelnego rzecznictwa w Polsce, stanowią dla nas kapitał intelektualny nie do przecenienia.

Na sam koniec, z naukowym przejęciem i nieukrywaną satysfakcją pragniemy odnieść się do faktu, iż niniejsze, ostatnie zdanie zakończenia i jednocześnie całej rozprawy, przychodzi nam zapisać w dniu 4 czerwca 2023 roku, czyli dokładnie w 25. rocznicę ustanowienia pierwszego w historii rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski, czyli w tzw. srebrny jubileusz istnienia urzędu, którego badaniu poświęciliśmy kilka ostatnich lat, stanowiących dla nas najcenniejszą i najbardziej pasjonującą z dotychczasowych przygód badawczych.

BIBLIOGRAFIA

1. ŹRÓDŁA

ŹRÓDŁOWE WYWIADY BADAWCZE

- 1) Podlewski T., *Źródłowy wywiad badawczy z J. E. bp. dr. Piotrem Libeřą, sekretarzem generalnym KEP w latach 1998-2007*, w: Aneks, I;
- 2) Podlewski T., *Źródłowy wywiad badawczy z J. E. abp. dr. hab. Stanisławem Budzikiem, sekretarzem generalnym KEP w latach 2007-2011*, w: Aneks, II;
- 3) Podlewski T., *Źródłowy wywiad badawczy z J. E. abp. dr. Wojciechem Polakiem, sekretarzem generalnym KEP w latach 2011-2014*, w: Aneks, III;
- 4) Podlewski T., *Źródłowy wywiad badawczy z J. E. bp. dr. hab. Arturem Mizińskim, sekretarzem generalnym KEP od 2014 roku*, w: Aneks, IV;
- 5) Podlewski T., *Źródłowy wywiad badawczy z o. dr. Adamem Schulzem, rzecznikiem KEP w latach 1998-2003*, w: Aneks, V;
- 6) Podlewski T., *Źródłowy wywiad badawczy z ks. dr. hab. Józefem Klochem, rzecznikiem KEP w latach 2003-2015*, w: Aneks, VI;
- 7) Podlewski T., *Źródłowy wywiad badawczy z ks. dr. Pawłem Rytlem-Andrianikiem, rzecznikiem KEP w latach 2015-2020*, w: Aneks, VII;
- 8) Podlewski T., *Źródłowy wywiad badawczy z o. dr. hab. Leszkiem Gęsiakiem, rzecznikiem KEP od 2020 roku*, w: Aneks, VIII.

ŹRÓDŁOWE DOKUMENTY KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI

- 1) *Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 35/2023;

- 2) *Normy KEP dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 10/2005;
- 3) *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski z 2009 roku*, w: prywatne archiwum badawcze autora monografii;
- 4) *Regulamin Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998;
- 5) *Regulamin Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Aneks*, XVIII;
- 6) *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33/2021;
- 7) *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 1/1998;
- 8) *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 15/2009.

2. LITERATURA PRZEDMIOTU

- 1) Binder E., Binder B., *Reprezentuję firmę. Jestem rzecznikiem prasowym, PR, asystentem szefa*, Warszawa 2001;
- 2) Dudek K., *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015;
- 3) Dziewulska-Siwek K., *Fundamenty etyczne rzecznika prasowego*, Warszawa 2016;
- 4) Gajdka K., *Rzecznik prasowy w otoczeniu mediów. Teoria i praktyka*, Kraków 2012;
- 5) Gawroński S., *Media relations służb mundurowych w Polsce*, Kraków-Rzeszów-Zamość 2011;
- 6) Gawroński S., *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006;
- 7) Gierwazik M., *Rzecznik prasowy rządu. Rola i zadania w polskiej polityce informacyjnej po 1989 r.*, Opole 2021;
- 8) Gierwazik M., *Rzecznik prasowy w administracji rządowej*, Opole 2014;
- 9) Gierwazik M., Szalek J., *Rzecznik prasowy a pracownik Public Relations*, Poznań 2002;

- 10) Jałowiczor J., *Rzecznicy. Na każdy temat*, Lublin 2014;
- 11) *Komunikatorzy: wpływ, wrażenie, wizerunek*, red. A. Drzycimski, Warszawa-Bydgoszcz 2000;
- 12) Łaszyn A., *Media i ty. Jak zarządzać kontaktem osobistym z dziennikarzami*, Warszawa 2017;
- 13) Martela I., Rott D., *Rzecznik prasowy. Kompetencje interpersonalne – wybrane problemy i zagrożenia*, Sosnowiec-Trnava 2011;
- 14) Narożna D., *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018;
- 15) Nęcek R., Kowalski R., *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*, Kraków 2019;
- 16) Nęcek R., *Okiem rzecznika*, Kraków 2007;
- 17) Pietrzak H., Hałaj J., *Rzecznik prasowy. Teoria i praktyka*, Rzeszów 2003;
- 18) Przybysz M., *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008;
- 19) Przybysz M., *Rzecznictwo prasowe w instytucjach kościelnych w Polsce w kontekście mediów społecznościowych*, Kielce 2013;
- 20) *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010;
- 21) *Rzecznicy prasowi a public relations*, red. K. Gajdka, J. Legomska, Katowice 2008;
- 22) *Rzecznik prasowy Policji. Etyka, prawo, praktyka*, red. K. Wolny-Zmorzyński, Warszawa 2020;
- 23) *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015.

3. LITERATURA POMOCNICZA

- 1) Adamus-Matuszyńska A., *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010;
- 2) Barlik J., Hope E., Olędzki J., Wójcik K., *Standardy profesjonalnego public relations*, w: *Standardy profesjonalnego public relations*, red. J. Olędzki, Warszawa 2020;

- 3) *Biblia Tysiąclecia*, Poznań, 2003;
- 4) Broszko M., *Leksemy motywowane przez «rzec». O zmianach znaczeń, leksykalizacji i zanikaniu wyrazów*, w: *Między przeszłością a teraźniejszością. Rozważania o języku i tekście*, red. B. Mitrenga, Katowice 2018;
- 5) Budzyński W., *Public relations. Zarządzanie reputacją firmy*, Warszawa 2003;
- 6) Celej P., Kaczmarczyk M., *Public relations Kościoła katolickiego. Wybrane przykłady działań wizerunkowych ze szczególnym uwzględnieniem diecezji sosnowieckiej*, w: *Problemy komunikacji społecznej*, 2009, nr 1;
- 7) Cichocki M., *Znaczenie i funkcje kłamstwa w komunikacji interpersonalnej*, w: *Kultura i Wartości*, nr 24/2017;
- 8) Cymanow-Sosin K., Ciechanowski M., Podlewski T., *Prawda, postprawda, fałsz – konteksty medialnych kryzysów wizerunkowych na przykładzie kampanii promocyjnej i reklamowej filmu pt. „Botoks”*, w: *Studia de Cultura: Annales Universitatis Pedagogicae Cracoviensis*, 11 (1), 2019;
- 9) Czapnik S., *Pieć to inni. Kościół rzymskokatolicki w Polsce wobec duchownych molestujących seksualnie dzieci*, w: *Religie i Kościoły w polskiej przestrzeni publicznej*, red. A. Kusztal, S. Czapnik, Opole 2015;
- 10) Czechowska-Derkacz B., *Relacje z mediami – modele współpracy*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015;
- 11) Czechowska-Derkacz B., *Rzecznik prasowy – specjalista ds. PR – zadania i miejsce w organizacji*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015;
- 12) Dąbrówka W., *Prawne i etyczne aspekty media relations w warunkach pandemii*, w: *Etyka public relations. Profesjonalizacja branży PR w Polsce*, red. M. Kaczmarek-Śliwińska, Warszawa 2023;
- 13) Dobek-Ostrowska B., *Podstawy komunikowania społecznego*, Wrocław 2002;
- 14) Dolińska-Weryńska D., *Etyka public relations – standardy zawodu specjalisty ds. public relations w Polsce*, w: *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 2016 (98);
- 15) Drązkowska B., *Kościół w świecie mediów. Ewangelizacja w dobie komputerów*, w: *Pedagogia Christiana*, 2008 (21);

- 16) Drożdż M., *Etyczne szanse kształtowania pozytywnego wizerunku public relations*, w: *Public relations w komunikowaniu społecznym i marketingu*, red. J. Olędzki, Warszawa 2010;
- 17) Drożdż M., *Etyka public relations jako wyznacznik profesjonalizmu zawodowego*, w: *Standardy profesjonalnego public relations*, red. J. Olędzki, Warszawa 2020;
- 18) Drożdż M., *Komunikowanie społeczne w prawdzie i uczciwości w myśli Jana Pawła II*, w: *Jan Paweł II i komunikacja społeczna*, red. W. Misztal, M. Radej, R. Nęcek, Kraków 2020;
- 19) Drożdż M., *Sumienie jako konieczna instancja medialna*, w: *Forum Teologiczne*, VII, 2006;
- 20) Drożdż M., *Wydobywać Dobro z medialnego cienia*, w: red. A. Baczyński, M. Drożdż, *Dobro w mediach – z cienia do światła*, Tarnów 2012;
- 21) Drożdż M., *Zasady obecności Kościoła w mediach*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, K. Marcyński, Warszawa 2011;
- 22) Dyduch J., *Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Prawo Kanoniczne*, 56 (2013), nr 2;
- 23) *Etyka public relations. Profesjonalizacja branży PR w Polsce*, red. M. Kaczmarek-Śliwińska, Warszawa 2023;
- 24) Furman W., *Czy i jak korzystać z materiałów public relations*, w: *Źródła informacji dla dziennikarza*, red. K. Wolny-Zmorzyński, A. Kaliszewski, W. Furman, K. Pokorna-Ignatowicz, Warszawa 2008;
- 25) Furman W., *Recenzja książki*, w: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, okładka tylna;
- 26) Gajdka K., *Rzecznicy prasowi jednostek samorządu terytorialnego. Urzędnicy czy piarowcy?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010;
- 27) Gawęda B., *No country for losers? Gender, (in)equality, and the discursive construction of subjects and values in Polish politics*, Edinburgh, 2017;
- 28) Gęsiak L., *Reform of the Vatican media, a difficult search for a new path*, w: *The Person and the Challenges*, vol. 7 (2017), nr 2;
- 29) Głowacka A., *Odpowiedzialność osób prawnych Kościoła katolickiego za czyny niedozwolone*, w: *Acta Erasmiana*, t. 9, 2015;

- 30) Gonera M., *Funkcjonowanie Kościoła katolickiego w Polsce w czasie pandemii koronawirusa*, w: *Com.press*, 3(2), 2020;
- 31) Góral J., *Jan Paweł II o środkach społecznego przekazu*, w: *Ethos*, 1989, nr 8;
- 32) Grzybowska E., *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, K. Marcyński, Warszawa 2011;
- 33) Guzek D., *Media katolickie w polskim systemie medialnym*, Toruń 2016;
- 34) Hoffmann T., *Komunikacja wewnętrzna w policji*, w: *Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa*, nr 1, 2011;
- 35) Hope E., *Odpowiedzialność w działaniach public relations – zasady etyczne*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006;
- 36) II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, 1999;
- 37) Jabłońska-Bonca J., *Wokół problematyki gatekeeperów w prawniczej komunikacji naukowej*, w: *Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*, rok LXXXIII, 2, 2021;
- 38) Jabłoński W., *Kreowanie informacji. Media relations*, Warszawa 2007;
- 39) Jachimowski M., *Dziennikarz – podmiot niezaangażowany czy komunikator?*, w: *Między odpowiedzialnością a sensacją. Dziennikarstwo i edukacja na przełomie wieków*, red. K. Wolny-Zmorzyński, M. Wrońska, W. Furman, Rzeszów 2006;
- 40) Jakubowski M., *Ewolucja instytucji ładu medialnego Stolicy Apostolskiej na tle przemian jej ustroju (1948–2018)*, w: *Studia Medioznawcze*, 2020, nr 2 (81);
- 41) *Jan Paweł II. Nauczanie społeczne. Tom III – 1980*, red. P. Nitecki, J. Skwara, E. Strózczyk, Warszawa 1984;
- 42) Jarosz T., *Religijne public relations – zarządzanie siecią eklezjotwórczych relacji i więzi*, w: *Studia Medioznawcze*, 2016, nr 4 (67);
- 43) Kamiński K., *Uświęcające zadanie Kościoła w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Wybrane aspekty*, w: *Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, t. XVI, 18 (1);
- 44) Kamiński R., *Reforma papieskich instytucji do spraw komunikacji społecznej*, w: *Prawo Kanoniczne*, 60 (2017), nr 2;

- 45) Kania J., Kroplewski Z., *Od redaktorów*, w: *Media religijne i wyznaniowe w polskim systemie medialnym*, red. J. Kania, Z. Kroplewski, Szczecin 2013;
- 46) Kasińska-Metryka A., *Public relations w działaniach rzecznika prasowego uczelni wyższej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010;
- 47) Kawula K., *Rola biura prasowego w zarządzaniu organizacją sportową na przykładzie Wisły Kraków S.A.*, w: *Organizacja i marketing imprez sportowych: młodzi o sporcie 2014*, Kraków 2014;
- 48) Kloch J., *Kościół blogujący. Jak wykorzystać blog w misji Kościoła?*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011;
- 49) Kloch J., *Kościół w Polsce wobec Web 2.0*, Kielce 2013;
- 50) Kloch J., Przybysz M., *Medialny przekaz problematyki pedofilii w Kościele katolickim w Polsce*, w: *Symposium, rok XVIII, 2014, nr 2(27)*;
- 51) *Komunikat z 295. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 2/1998;
- 52) *Komunikat z 369. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski (10.06.2015)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015;
- 53) *Komunikat z 386. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski (29.08.2020)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020;
- 54) Kotarbiński T., *Treść i zakres pojęcia metodologii*, w: *Myśl Filozoficzna*, nr 4 (24), 1956;
- 55) *Ks. dr Paweł Rytel-Andrianik – Rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski (9.06.2015)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015;
- 56) Kubik P., *Czy każde duże przedsiębiorstwo powinno zatrudniać rzecznika prasowego? Konfrontacja teorii i praktyki*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010;
- 57) Kuczwał D., *Internet w duszpasterstwie Kościoła katolickiego*, w: *Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne* 2010, rok IX, nr 1;
- 58) Kulczycki E., *Teoretyzowanie komunikacji*, Poznań 2012;
- 59) Lewek A., *Informacja w nauce Kościoła o mediach*, w: *Kultura – media – teologia*, nr 2 (2), 2010;
- 60) Łęcicki G., *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2013;
- 61) Magiera M., *Polityka informacyjna administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych*, w: *Przegląd Strategiczny*, 2014, nr 7;

- 62) Majewski J., *Religia, media, mitologia*, Gdańsk 2010;
- 63) Majewski J., *Wiara w trudnych czasach*, Warszawa 2019;
- 64) Małecka B., *Selekcja informacji w mediach w oparciu o teorię Agendy Setting*, w: *Conversatoria Linguistica*, rok X (2016);
- 65) Małek R., *To nie lapsus*, w: *Nasz dom Rzeszów. Miesięcznik społeczno-kulturalny*, nr 10 (96), rok IX;
- 66) Marciniak E., *Komunikowanie polityczne w ujęciach interpretacyjnych*, w: *Studia Politologiczne*, nr 25, 2012;
- 67) Marcyński K., *Kościół na informacyjnej autostradzie*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, Warszawa 2011;
- 68) Martela I., *Wybrane problemy i zagrożenia w sprawowaniu funkcji rzecznika prasowego*, w: *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010;
- 69) McQuail D., *McQuail's Mass Communication Theory*, London 2009;
- 70) Menke M., *Dykasteria ds. Komunikacji w strukturze Kurii Rzymskiej*, w: *Kościół i Prawo*, 11(24), 2022;
- 71) Mikołajczyk M., *Media katolickie w Polsce jako warunek nauczania katolickiego*, w: *Kortowski Przegląd Prawniczy*, nr 1, 2015;
- 72) Misztal W., *Mass media i prawda w orędziach papieża Pawła VI na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, w: *Studia Socialia Cracoviensia*, 10 (2018), nr 2 (19);
- 73) Misztal W., *Środki społecznego przekazu jako narzędzie ewangelizacji: preewangelizacja, postewangelizacja*, w: *Inter mirifica. Dziedzictwo i perspektywy*, red. A. Baczyński, M. Drożdż, M. Legan, Kraków 2013;
- 74) Mrozowski M., *Media masowe. Władza, rozrywka, bizens*, Warszawa 2001;
- 75) Navarro-Valls J., *Rzecznik. Krok w krok za Janem Pawłem II*, Warszawa 2010;
- 76) Navarro-Valls R., *Navarro-Valls, el portavoz. Testimonios de sus amigos*, Madryt 2019;
- 77) Olędzki J., *O społecznym znaczeniu public relations w demokracji. Wprowadzenie*, w: *Public relations w komunikowaniu społecznym i marketingu*, red. J. Olędzki, Warszawa 2010;
- 78) Paczyńska B., Stolarczyk A., *Praktyka public relations. Organizacja działu public relations i biura prasowego w firmie*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006;

- 79) *Paradyż – Gościkowo: 323. Zebranie Plenarne (15. 06. 2003). Komunikat, w: Akta Konferencji Episkopatu Polski, nr 9/2004;*
- 80) Pastusiak L., *Dyplomacja Stanów Zjednoczonych (XVIII-XIX w.)*, Toruń-Warszawa 1997;
- 81) Pawiński S., *Vom Ambo in der Kirche zum Cyberambo in den Medien. Auf der Suche nach der Sprache der Verkündigung vom Evangelium in der Gegenwart am Beispiel der Aktivität von Adam Szustak OP*, w: *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*, 38 (2018), nr 2;
- 82) Pawlicka A., *Arcywpadka*, w: *Newsweek*, 42/2013, s. 13-17;
- 83) Pazik W., *Środki społecznego przekazu w ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej na przykładzie diecezji siedleckiej w latach 1992 – 2017*, Lublin 2019;
- 84) Podlewski T., *Filozoficznoetyczne ujęcie problematyki kłamstwa obronnego na tle ogólnej charakterystyki kłamstwa w myśli filozoficznej Wojciecha Chudego*, Częstochowa 2016;
- 85) Podlewski T., *Informacyjne i formacyjne funkcje diecezjalnego portalu internetowego na przykładzie archidiecezji częstochowskiej*, Kraków 2020;
- 86) Podlewski T., *Instytucjonalny charakter diecezjalnych stron internetowych a ich misja informacyjna i formacyjna na tle nauczania Kościoła. Refleksja teoretyczna*, w: *Studia Socialia Cracoviensia*, 12 (2020), nr 2 (23);
- 87) Podlewski T., *Jezusowa kardiologia*, Ożarów Mazowiecki 2021;
- 88) Podlewski T., *Media i duchowość: powiązania, wyzwania, obszary troski. Refleksja teoretyczna*, w: *Ludzie mediów – media to ludzie*, red. M. Drożdż, Tarnów 2021;
- 89) Podlewski T., *Media Representation of the Moment of Death: Dying Person's Dignity in the Teaching of the Church and Journalistic Practice. A Case Study*, w: *Perspektywy kultury*, nr 2 (33);
- 90) Podlewski T., *Wywiad ekspercki z Cristiane Murray, wicedyrektorką Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej od 2019 roku*, w: *Aneks*, X;
- 91) Podlewski T., *Wywiad ekspercki z dr. Paolo Ruffinim, prefektem Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej od 2018 roku*, w: *Aneks*, IX;
- 92) *Podziękowania Przewodniczącego KEP dla ks. dr. hab. Józefa Kłocha (30.06.2015)*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015;
- 93) Pokorna-Ignatowicz K., *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*;

- 94) Pokorna-Ignatowicz K., *Nowe technologie komunikacyjne w orędziach Jana Pawła II na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*, w: *Jan Paweł II i komunikacja społeczna*, red. W. Misztal, M. Radej, R. Nęcek, Kraków 2020;
- 95) Przybysz M., *Kościół w social media. Komunikacja instytucji eklezyjalnych w mediach społecznościowych w perspektywie medioznawczej i teologicznej*, w: *Kultura – media – teologia*, nr 35, 2018;
- 96) Przybysz M., *Św. Jan Paweł II apostołem nowych mediów*, w: *Jan Paweł II i komunikacja społeczna*, red. W. Misztal, M. Radej, R. Nęcek, Kraków 2020;
- 97) Reroń T., *Internet potrzebuje Kościoła – Kościół potrzebuje Internetu*, w: *Nowe życie. Dolnośląskie pismo katolickie*, Wrocław 2002;
- 98) Riedel R., *Polityka informacyjna w służbie budowania lokalnej opinii publicznej i samorządowej wspólnoty obywatelskiej*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010;
- 99) Rurański M., Niemczyk J., *Współczesne instrumenty kształtowania wizerunku miasta na przykładzie Wrocławia*, w: *Studia Miejskie*, t. 11 (2013);
- 100) Rydzak W., *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006;
- 101) Sitarz M., *Zadania mediów w realizacji misji nauczycielskiej Kościoła w Polsce*, w: *Roczniki Nauk Prawnych*, t. XXVI, nr 2, 2016;
- 102) Słowik M., *W meandrach Internetu. Nowe media w doktrynie kościoła katolickiego i w jego praktyce*, w: *Nowy Przegląd Dziennikarski*, nr 2/2013 (6);
- 103) Smołucha D., *Kościół katolicki wobec współczesnych mediów – szanse i zagrożenia*, w: *Episteme*, 19/2013, t. II;
- 104) Sobieszek K., *Liderzy opinii: wpływ dziedzinowy i generalny*, w: *Marketing i rynek*, 2015, nr 8;
- 105) Sobkowiak B., *Public relations jako forma komunikowania masowego*, w: *Studia z teorii komunikowania masowego*, red. B. Dobek-Ostrowska, Wrocław 1999;
- 106) Sokołowska K., Sylburski M., *Język zręcznie niejasny. Sekrety werbalnej manipulacji*, Gliwice 2022;
- 107) Sołga P., *Kościół katolicki wobec Internetu. Zarys problematyki w ujęciu historycznym*, w: *Res Gestae. Czasopismo historyczne*, 2016 (2);

- 108) *Stanowisko Konferencji Episkopatu Polski w kwestii LGBT+*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020;
- 109) Stelmasiak A., *Przez Internet do nieba*, w: *Niedziela Warszawska*, nr 5/2007;
- 110) Szul J., *Głos odzyskany po latach milczenia*, w: *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, vol. 14, nr 1 (2015);
- 111) Śniadach G., *Parafia w dobie Internetu*, Warszawa 2019;
- 112) Świętecki A., *Zintegrowane komunikowanie marketingowe. Próba ujęcia systemowego*, Warszawa 2001;
- 113) Tworzydło D., Chmielewski Z., *Sytuacje kryzysowe, czyli jak wygrać w sytuacji teoretycznie przegranej?*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010;
- 114) Tworzydło D., *Odpowiedzialność w działaniach public relations – zasady etyczne*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006;
- 115) *Uchwała nr 1/386/2020 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 27 sierpnia 2020 r. w sprawie wyboru Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020;
- 116) *Uchwała nr 18/369/2015 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 9 czerwca 2015 r. w sprawie wyboru Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 27/2015;
- 117) *Uchwała nr 20/386/2020 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 28 sierpnia 2020 r. w związku z przyjęciem Stanowiska Konferencji Episkopatu Polski w kwestii LGBT+*, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 32/2020;
- 118) Umiński G., *Diecezjalne WWW w Polsce a nowa ewangelizacja*, Warszawa 2017;
- 119) Wajs P., *Media społecznościowe jako miejsce głoszenia Słowa Bożego. Teoria i praktyka*, Warszawa 2019;
- 120) Warzecha A., *Kościół w sferze publicznej: Natanek, Nergal, Boniecki. Wybrane studia przypadków*, Katowice 2019;
- 121) Warzecha A., *Ulica jednokierunkowa: rzecznicy w diecezjach 2022. Analiza interdyscyplinarna*, w: *Kultura – media – teologia*, 2023, nr 53;
- 122) Weigel G., *Remembering Joaquín Navarro-Valls*, w: R. Navarro-Valls, *Navarro-Valls, el portavoz. Testimonios de sus amigos*, Madryt 2019;
- 123) Weigel G., *Świadek nadziei*, Kraków 2005;

- 124) Widera Z., *Public relations w samorządzie terytorialnym*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, Katowice 2010;
- 125) Wilcox D., Ault P., Agee W., *Public Relations. Strategies and Tactics*, Nowy Jork, 1998;
- 126) Wilk A., *Prawne i kryminologiczne aspekty przestępczości seksualnej duchownych*, w: *Problemy Prawa Karnego*, 2022, t. 6, nr 1, s. 1-26;
- 127) Wójcik K., *Public relations. Wiarygodny dialog z otoczeniem*, Warszawa 2015;
- 128) Wyrostkiewicz M., *Internet i (nie)moralność*, Lublin 2015;
- 129) Wysłocka E., *Kryzys – nieodłączny element funkcjonowania współczesnych organizacji*, w: *Zeszyty Naukowe*, 2011 (199);
- 130) Wszyńska A., *Media katolickie przedłużeniem głosu z ambony*, w: *Niedziela*, 39/2009;
- 131) Zajac M., *Kościół bez znieczulenia. Z bp. Tadeuszem Pieronkiem rozmawia Marek Zajac*, Kraków 2004;
- 132) Zimnak M., *Biuro prasowe – od czego zacząć*, w: *Rzecznik prasowy. Oczekiwania i możliwości. Perspektywa teoretyczna i praktyczna*, red. B. Czechowska-Derkacz, M. Zimnak, Warszawa 2015.

4. LITERATURA METODOLOGICZNA

- 1) Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004;
- 2) Bednarowska Z., *Desk research – wykorzystanie potencjału danych zastanych w prowadzeniu badań marketingowych i społecznych*, w: *Marketing i rynek*, nr 7/2015;
- 3) Dąbrowska I., *Badanie aktywności internautów w mediach społecznościowych*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019;
- 4) Draż K., *Historia mediów – próba ujęcia statusu i perspektyw rozwoju subdyscypliny nauk o mediach*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019;
- 5) Fiut I., *Wkład profesora Walerego pisarka w rozwój polskiego medioznawstwa (prasoznawstwa)*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019;

- 6) Flick U., *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2010;
- 7) Gibbs G., *Analizowanie danych jakościowych*, Warszawa 2015;
- 8) Glińska-Neweś A., Escher I., *Analiza treści w badaniach zjawisk społecznych w organizacji*, w: *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2018, vol. 6, no. 3;
- 9) Goban-Klas T., *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków, 2001;
- 10) Goban-Klas T., *Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych*, w: *Studia Medioznawcze*, 2008, nr 2 (33);
- 11) Gruchoła M., *Kompetencje dziennikarzy (i nie tylko) w świetle badań opinii społecznej (1989-2017)*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019;
- 12) Grzelka M., Kula A., *O ważnym problemie badań nad mediami: definiowanie*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019;
- 13) Gudkova S., *Wywiad w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012;
- 14) Hofman I., *Status dyscypliny nauki o mediach. Konieczna zmiana*, w: *Nauki o mediach i komunikacji społecznej. Krystalizacja dyscypliny w Polsce. Tradycje, nurty, problemy, rezultaty*, red. A. Adamski, S. Gawroński, M. Szewczyk, Warszawa 2017;
- 15) Jabłonowski M., Jakubowski W., *Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji*, w: *Studia Medioznawcze*, 2014, nr 4 (59);
- 16) Kaliszewski A., Żyrek-Horodyska E., *Kilka uwag o metodach analizy tekstów dziennikarskich*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018;
- 17) Kołodziej J., *Analiza narracyjna. Przygotowanie projektu badań*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018;
- 18) Konecki K., *Studia z metodologii badań jakościowych*, Warszawa 2000;
- 19) Kvale S., *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2010;
- 20) Lisowska-Magdziarz M., *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów*, Kraków 2004;
- 21) Lofland J., Snow S., Anderson L., Lofland L., *Analiza układów społecznych. Przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych*, Warszawa 2009;

- 22) Lutyński J., *Ankieta i jej rodzaje na tle podziału technik otrzymywania materiałów*, w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, red. Z. Gostowski, J. Lutyński, t. II, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968;
- 23) Makowska M., *Desk research*, w: *Analiza danych zastanych. Przewodnik dla studentów*, red. M. Makowska, Warszawa 2013;
- 24) *Metodologia nauk społecznych i humanistycznych*, red. M. Jakubiec, P. Urbańczyk, Kraków 2020;
- 25) Michalczyk S., *Uwagi o analizie zawartości mediów*, w: *Rocznik Prasoznawczy*, 3, 2009;
- 26) Miński R., *Wywiad pogłębiony jako technika badawcza. Możliwości wykorzystania IDI w badaniach ewaluacyjnych*, w: *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 2017, t. XIII, nr 3;
- 27) Nicińska M., *Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe – analiza porównawcza*, w: *Ask: Research and Methods*, 2000, nr 8;
- 28) Nowak E., Głowiński K., *Teoretyczne metody badawcze w naukach społecznych*, w: *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, nr 2 (6), 2013;
- 29) Nowak S., *Analiza treści*, w: *Metody badań socjologicznych*, red. S. Nowak, Warszawa 1965;
- 30) Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011;
- 31) Osika G., *Algorytmiczne narzędzia analizy zawartości mediów – metametodologiczne refleksje*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019;
- 32) Pisarek W., *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983;
- 33) Przybyłowska I., *Wywiad swobodny ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji i możliwości jego zastosowania w badaniach socjologicznych*, w: *Przegląd Socjologiczny*, 1978, 30;
- 34) Rąbińska B., Ciąćka P., *Badania jakościowe – klasyczne metody FGI oraz IDI*, w: *Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta?*, red. M. Lutostański, A. Łebkowska, M. Protasiuk, Warszawa 2021;
- 35) Rubin H., Rubin I., *Jak zdążyć do celu nie wiążąc sobie rąk. Projektowanie wywiadów jakościowych*, w: *Ewaluacja w edukacji*, red. L. Korporowicz, Warszawa 1997;

- 36) Silverman D., *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy tekstu, rozmowy i interakcji*, Warszawa 2008;
- 37) Stempień J., Rostocki W., *Wywiady eksperckie i wywiady delfickie w socjologii – możliwości i konsekwencje wykorzystania. Przykłady doświadczeń badawczych*, w: *Przegląd socjologiczny*, 2013, t. LXII/1;
- 38) Szczepaniak K., *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, w: *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica*, 42, 2012;
- 39) Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995;
- 40) Szymańska A., Köhler C., *Pogłębiony wywiad indywidualny z dziennikarzem*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018;
- 41) Szymańska A., Lisowska-Magdziarz M., Hess A., *Wstęp*, w: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, red. A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess, Kraków 2018;
- 42) Wimmer R., Dominick J., *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008;
- 43) Wiśniewska-Drewniak M., *Badanie zarządzania dokumentacją z użyciem metod empirycznych badań jakościowych*, w: *Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, Toruń 2016;
- 44) Wojcieszek J., Wojcieszek M., *Pogłębiony wywiad indywidualny jako przestrzeń spotkania i dialogu*, w: *Fides et ratio*, t. 38, nr 2 (2019);
- 45) Worsowicz M., *Dziennikarskie numery kwartalnika „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Litteraria Polonica” – zawartość i problemy metodologiczne*, w: *Problemy i metody badań nad mediami*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. I, Lublin 2019;
- 46) Wódz J., *Życie społeczne w czasach niepewności. Co mogą nam wyjaśnić nauki o mediach?*, w: *Nauki o mediach i komunikacji społecznej. Krystalizacja dyscypliny w Polsce. Tradycje, nurty, problemy, rezultaty*, red. A. Adamski, S. Gawroński, M. Szewczyk, Warszawa 2017;
- 47) *Zasady pisowni słownictwa religijnego*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2018;
- 48) Żelazo M., *Kwestionariusz wywiadu jako narzędzie badawcze*, w: *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, nr 2 (6), 2013.

5. TEKSTY MAGISTERIUM KOŚCIOŁA

- 1) Benedykt XVI, *Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 2010;
- 2) Franciszek, *Orędzie na 53. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 2019;
- 3) Franciszek, *Orędzie na 54. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 2020;
- 4) Franciszek, *Orędzie na 56. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 2022;
- 5) Franciszek, *Orędzie na 57. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 2023;
- 6) Jan Paweł II, *Orędzie na 24. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 1990;
- 7) Jan Paweł II, *Orędzie na 39. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 2005;
- 8) Jan Paweł II, *Pastor Bonus*, 1988;
- 9) Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, 1979;
- 10) *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1992;
- 11) *Kodeks Prawa Kanonicznego*, 1983;
- 12) Papieska Komisja ds. Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio*, 1971;
- 13) Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Aetatis novae*, 1992;
- 14) Paweł VI, *Evangelii nuntiandi*, 1975;
- 15) Pius XII, *Miranda prorsus*, 1957;
- 16) Sobór Watykański II, *Christus Dominus*, 1965;
- 17) Sobór Watykański II, *Gaudium et spes*, 1965;
- 18) Sobór Watykański II, *Inter mirifica*, 1963;
- 19) Sobór Watykański II, *Lumen gentium*, 1964.

6. NETOGRAFIA

ŹRÓDŁOWE MATERIAŁY INTERNETOWE

- 1) artykuł nt. ks. Józefa Klocha opublikowany w dn. 21. 06. 2015 r.
pt. *Ogniwo w moście, które łączy*
autorstwa ks. Artura Stopki (Aneks, XIII):
<https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2015/Przewodnik-Katolicki-24-2015/Wiara-i-Kosciol/Ogniwo-w-moscie-ktory-laczy> (15. 05. 2023);
- 2) wywiad z ks. Józefem Klochem opublikowany
w dn. 9. 06. 2015 r. pt. *12 lat rzecznikowania – podsumowanie*
przeprowadzony przez biuro prasowe KEP (Aneks, XII):
<https://www.youtube.com/watch?v=ehqYBluBTr4> (15. 05. 2023);
- 3) wywiad z ks. Pawłem Rytlem-Andrianikiem opublikowany w dn. 10. 06. 2015 r.
pt. *Szesnaście języków to za mało!*
przeprowadzony przez T. Królaka (Aneks, XV):
<https://stacja7.pl/wiara/szesnascie-jezykow-to-za-malo-wywiad-z-nowym-rzecznikiem-kep/> (15. 05. 2023);
- 4) wywiad z ks. Pawłem Rytlem-Andrianikiem opublikowany w dn. 9. 06. 2015 r.
pt. *Nikogo nie będę wykluczał*
przeprowadzony przez T. Krzyżaka (Aneks, XIV):
<https://www.rp.pl/kosciol/art4484291-rzecznik-episkopatu-dla-rzeczpospolitej-nikogo-nie-bede-wykluczal> (15. 05. 2023);
- 5) wywiad z o. Adamem Schulzem opublikowany w dn. 16. 06. 2003 r.
pt. *Mediom trudno jest pokazać świętość Kościoła*
przeprowadzony przez P. Bielińskiego (Aneks, XI):
<https://kair.ekai.pl/depesza/108373/show?q> (15. 05. 2023);
- 6) wywiad z o. Leszkiem Gęsiakiem opublikowany w dn. 6. 09. 2020 r.
pt. *Obecność Kościoła w mediach społecznościowych jest niezbędna*
przeprowadzony przez redaktorkę *Radia Warszawa* (Aneks, XVI):
<https://radiowarszawa.com.pl/rzecznik-kep-obecnosc-kosciola-w-mediach-spoecznościowych-jest-niezbedna/> (15. 05. 2023);

- 7) wywiad z o. Leszkiem Gęsiakiem opublikowany w dn. 14. 10. 2020 r.
pt. *Sklejanie podzielonego*
przeprowadzony przez o. R. Bieleckiego i K. Kolską (Aneks, XVII):
<https://wdrodze.pl/article/sklejanie-podzielonego/> (15. 05. 2023).

UZUPEŁNIAJĄCE MATERIAŁY INTERNETOWE

- 1) <http://archpoznani.pl/upload/pdf/kalendarium2023.pdf> (12. 05. 2023);
- 2) <http://etykamediiow.pl/pl/> (10. 05. 2023);
- 3) <http://idziemy.pl/kosciol/edukacja-medialna-nowy-przedmiot-w-polskich-seminariach-duchownych/63373> (4. 05. 2023);
- 4) <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4066> (12. 12. 2022);
- 5) <http://salezjanie-kobylanka.blogspot.com/p/pracownicy.html> (12. 05. 2023);
- 6) <http://stefwysz.blogspot.com/2011/05/wspomnienia-bp-alozzy-orszulik-sac.html> (13. 05. 2023);
- 7) <http://web.archive.org/web/20010202064200/http://www.episkopat.pl/>
(1. 06. 2023);
- 8) <http://web.archive.org/web/20010204051600/http://www.episkopat.pl/adresy/dane> (12. 05. 2023);
- 9) <http://web.archive.org/web/20010408193246/http://www.episkopat.pl/adresy/rymas.htm> (15. 05. 2023);
- 10) <http://web.archive.org/web/20130115225908/http://episkopat.pl/?a=rzecznik>
(12. 05. 2023);
- 11) <http://wiesz.com.pl/2020/04/20/papiez-ktory-zaskoczył-sorrentino/>
<https://opoka.news/papiez-dla-hiszpanskiej-telewizji-dzis-potrzeba-solidarnosci/>
(5. 05. 2023);
- 12) <http://wroclaw.caritas.pl/kontakt-dla-mediow/> (12. 05. 2023);
- 13) <http://www.archivioradiovaticana.va/> (5. 05. 2023);
- 14) http://www.bitwawarszawska.pl/196-papiez_pius_xi (4. 05. 2023);
- 15) <http://www.bracz.edu.pl/> (15. 05. 2023);
- 16) <http://www.doradztwopolityczne.pl/index.php/obszary-zaintersowania/komunikowanie-polityczne/113-cechy-charakterystyczne->

- procesu-komunikowania-i-jego-modele-teoretyczne
(17. 04. 2023);
- 17) <http://www.drzycimski.pl/> (21. 04. 2023);
 - 18) <http://www.leksykografia.uw.edu.pl/slovniki/31/sownik-jzyka-polskiego-warszawa-1958-1969> (21. 04. 2023);
 - 19) <http://www.robertnecek.pl/naukowe/joaquin-navarro-valls-i-jego-hermeneutyka-medialna/> (12. 05. 2023);
 - 20) <http://www.robertnecek.pl/zycie-i-nauka/> (12. 05. 2023);
 - 21) <https://analizapolityczna.blogspot.com/p/analiza-zawartosci-tresci.html>
(21. 12. 2022);
 - 22) <https://annamiotk.pl/desk-research-co-to-jest-wiecej-o-metodzie-badawczej/>
(7. 12. 2022);
 - 23) <https://annamiotk.pl/desk-research-kiedy-przeprowadzic-7-typowych-sytuacji/>
(7. 12. 2022);
 - 24) <https://archibial.pl/biuro-prasowe/> (10. 05. 2023);
 - 25) <https://archibial.pl/komunikaty/2636-komunikat-kurii-z-dn-18072022-r-w-sprawie-ks-a-debskiego/>
(11. 05. 2023);
 - 26) <https://archidiecezja.pl/europa-nowych-poczatkow-x-zjazd-gnieznienski/>
(16. 05. 2023);
 - 27) <https://archidiecezjalubelska.pl/biskupi/amizinski/> (12. 05. 2023);
 - 28) https://archiwum.nbp.pl/aktualnosci/wiadomosci_2006/episkopat.html
(12. 05. 2023);
 - 29) <https://archny.org/> (5. 05. 2023);
 - 30) <https://avemariaradio.net/> (4. 05. 2023);
 - 31) <https://beedifferent.pl/blog/techniki-organizacji-badan-komunikacji-wewnetrznej-cati-cawi-capi-i-papi> (20. 02. 2023);
 - 32) <https://bip.tarnowskiegory.pl/m,6445.rzecznik-prasowy-pelnomocnik-ds-mediow-i-komunikacji-spolecznej-rp.html> (25. 04. 2023);
 - 33) <https://blog.dobryslownik.pl/internet-czy-internet-czyli-od-jakiej-liter-y-pisac/>
(13. 05. 2023);
 - 34) <https://brewiarz.pl/czytelnia/swieci/05-29d.php3> (4. 05. 2023);
 - 35) <https://brewiarz.pl/czytelnia/swieci/10-11b.php3> (4. 05. 2023);
 - 36) <https://brewiarz.pl/czytelnia/swieci/10-22a.php3> (4. 05. 2023);

- 37) <https://caritas.pl/kontakt/media/> (12. 05. 2023);
- 38) <https://catholicherald.co.uk/> (6. 05. 2023);
- 39) <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/398093/Ks--Adam-schulz>
(12. 05. 2023);
- 40) <https://contentwriter.pl/public-relations/> (24. 04. 2023);
- 41) <https://ctvnigeria.org/> (8. 05. 2023);
- 42) <https://cutt.ly/B6v53Y1> (6. 05. 2023)
- 43) <https://diecezja.pl/biuro-prasowe-archidiecezji-krakowskiej/> (11. 05. 2023);
- 44) <https://diecezja.waw.pl/biuro-prasowe/> (5. 06. 2023);
- 45) <https://diecezja.waw.pl/zmiany-w-diecezjalnym-biurze-prasowym/>
(5. 06. 2023);
- 46) <https://dle.rae.es/portavoz> (20. 04. 2023);
- 47) <https://dobrebadania.pl/analiza-tresci-ang-content-analysis/> (20. 12. 2022);
- 48) <https://dobrebadania.pl/analiza-zawartosci-ang-content-analysis/>
(20. 12. 2022);
- 49) <https://dobrebadania.pl/desk-research-badania-zza-biurka-badania-gabinetowe/>
(7. 12. 2022);
- 50) <https://dobrebadania.pl/wywiad-jakosciowy-ang-qualitative-interview/>
(19. 02. 2023);
- 51) <https://docplayer.pl/14574232-Indywidualne-wywiady-poglebione-blanka-slowik-zaneta-wasik-joanna-stefanczyk.html> (31. 12. 2022);
- 52) <https://docplayer.pl/2906288-Centrum-promocji-zawodowej-nowe-zawody-tekst-jest-dzielem-gazety-wyborczej-w-imieniu-wielu-szukajacych-pracy-dziekujemy.html> (19. 05. 2023);
- 53) <https://domjp2.pl/pielgrzymki-do-ojczyzny> (12. 05. 2023);
- 54) <https://doroszewski.pwn.pl/haslo/r/> (21. 04. 2023);
- 55) <https://doroszewski.pwn.pl/haslo/rzecznik/> (21. 04. 2023);
- 56) <https://dorzeczy.pl/kraj/88268/politycy-i-dziennikarze-zegnaja-bp-pieronka.html>
(12. 05. 2023);
- 57) <https://doxa.fm/slider/pol-wieku-biura-prasowego-episkopatu-polski/>
(12. 05. 2023);
- 58) <https://dzieje.pl/aktualnosci/50-lat-temu-papiez-jan-xxiii-otworzyl-obrady-soboru-watykanskiego-ii> (4. 05. 2023);

- 59) <https://dzieje.pl/aktualnosci/nowym-papieżem-zostal-jorge-mario-bergoglio-z-argentyiny> (16. 05. 2023);
- 60) <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/50-lecie-biura-prasowego-konferencji-episkopatu-polski> (12. 05. 2023);
- 61) <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/ks-h-zielinski-pontyfikat-papieża-benedykta-xvi-był-czasem-przywracania> (4. 05. 2023);
- 62) <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/przewodniczący-kep-abp-stanisław-gadecki-obchodzi-70-urodziny> (12. 05. 2023);
- 63) <https://dzieje.pl/ksiazki/1050-rocznica-chrztu-polski> (12. 05. 2023);
- 64) <https://dzieje.pl/m-kindziuk-z-odejściem-kard-glempa-zakończyła-się-era-prymasów-dzierżących-władzę-w-polskim> (14. 05. 2023);
- 65) <https://dzieło.pl/dla-mediów/biuro-prasowe/> (12. 05. 2023);
- 66) <https://el.wiktionary.org/wiki/εκ> (21. 04. 2023);
- 67) https://en.wikipedia.org/wiki/Cristiane_Murray (12. 05. 2023);
- 68) https://en.wikipedia.org/wiki/Matteo_Bruni (12. 05. 2023);
- 69) <https://encenc.pl/agencja-informacyjna> (12. 05. 2023);
- 70) <https://encenc.pl/analiza-treści/> (20. 12. 2022);
- 71) <https://encenc.pl/analiza-zawartości/> (20. 12. 2022);
- 72) <https://encyklopedia.pwn.pl/hasło/Redakcja-Programów-Katolickich-TVP;3966537.html> (6. 05. 2023);
- 73) <https://encyklopedia.pwn.pl/hasło/rzecznik-prasowy;3970643.html> (21. 04. 2023);
- 74) <https://encysol.pl/es/encyklopedia/biogramy/16266,Ilka-Grzegorz.html> (20. 04. 2023);
- 75) <https://episkopat.pl/> (12. 05. 2023);
- 76) https://episkopat.pl/akta_kep_dokumenty/ (12. 05. 2023);
- 77) <https://episkopat.pl/category/biuro-prasowe-kep/> (14. 05. 2023);
- 78) <https://episkopat.pl/dekret-ogólny-kep-ws-występowania-duchownych-członków-instytutów-życia-konsekrowanego-stowarzyszeń-życia-apostolskiego-oraz-niektórych-wiernych-swieckich-w-mediach/> (5. 05. 2023);
- 79) <https://episkopat.pl/dla-mediów/> (12. 05. 2023);
- 80) <https://episkopat.pl/dla-mediów-3/> (13. 05. 2023);
- 81) <https://episkopat.pl/en/> (12. 05. 2023);

- 82) <https://episkopat.pl/en/komunikat-z-posiedzenia-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-2/> (12. 05. 2023);
- 83) <https://episkopat.pl/informacje-episkopatu/> (19. 05. 2023);
- 84) <https://episkopat.pl/kontakt/> (12. 05. 2023);
- 85) <https://episkopat.pl/polskie-instytucje-koscielne-w-kraju/> (12. 05. 2023);
- 86) <https://episkopat.pl/pol-wieku-biura-prasowego-episkopatu-od-biuletynu-do-twittera/> (15. 05. 2023);
- 87) <https://episkopat.pl/przewodniczacy-episkopatu-kosciol-w-polsce-potrzebuje-stalej-komunikacji-z-zagranica/> (13. 05. 2023);
- 88) <https://episkopat.pl/przewodniczacy-kontakt/> (12. 05. 2023);
- 89) <https://episkopat.pl/sekretariat-kep/#1674569184841-250ec019-349b> (13. 05. 2023);
- 90) <https://episkopat.pl/stanowisko-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-w-kontekscie-nadchodzacych-wyborow/> (5. 05. 2023);
- 91) <https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2018/06/KEP-Akta-2021.pdf> (9. 05. 2023);
- 92) https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2022/08/Synteza_SYNOD_2021_2023.pdf (12. 05. 2023);
- 93) https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2023/03/Dekret_Ogolny_KEP_ws_wystepowania_w_mediach_2023_03_30.pdf (21. 05. 2023);
- 94) <https://episkopat.pl/w-pratulinie-odbylo-sie-spotkanie-rzeczniokow-diecezjalnych/> (12. 05. 2023);
- 95) https://episkopat.pl/z_zycia_kosciola/ (19. 05. 2023);
- 96) <https://facebook.com/episkopatpolski/> (15. 04. 2023);
- 97) <https://facebook.com/RzecznikKonferencjiEpiskopatuPolski/> (15. 04. 2023);
- 98) <https://flickr.com/photos/episkopatnews/> (15. 04. 2023);
- 99) <https://forsal.pl/lifestyle/zdrowie/artykuly/8078382,ile-szczepionek-na-covid-19-zamowila-polska-dane-ministerstwa-zdrowia.html> (25. 04. 2023);
- 100) <https://forum.media2.pl/viewtopic.php?t=4659> (5. 05. 2023);
- 101) <https://forumdialogu.eu/wydarzenia/jak-europa-walczy-z-dezinformacja/> (20. 04. 2023);

- 102) <https://gloswielkopolski.pl/benedykt-xvi-w-2006-roku-odwiedzil-polske-byla-to-pierwsza-i-ostatnia-pielgrzymka-papieza-do-naszego-kraju/ar/c1-17166867> (12. 05. 2023);
- 103) <https://historia.org.pl/2010/07/22/dzialalnosc-piusa-ix-w-ostatnich-latach-istnienia-panstwa-koscielnego/> (4. 05. 2023);
- 104) <https://history.house.gov/Historical-Highlights/1800-1850/The-first-Speaker-of-the-House,-Frederick-A-C--Muhlenberg-of-Pennsylvania/> (18. 04. 2023);
- 105) <https://ignatianum.edu.pl/artykul/ks-dr-leszek-gesiak-sj-uzyskal-stopien-doktora-habilitowanego> (12. 05. 2023);
- 106) <https://info.wiara.pl/doc/261145.Wydano-Informator-Konferencji-Episkopatu-Polski> (12. 05. 2023);
- 107) <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20111791065/O/D20111065.pdf> (13. 01. 2023);
- 108) <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001818/O/D20181818.pdf> (13. 01. 2023);
- 109) <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220002202/O/D20222202.pdf> (13. 01. 2023);
- 110) <https://iskk.pl/aktualnosci/3-aktualnosci/115-informator-kep> (13. 05. 2023);
- 111) https://it.wikipedia.org/wiki/Sala_stampa_della_Santa_Sede (11. 05. 2023);
- 112) https://it.wikipedia.org/wiki/Sala_stampa_della_Santa_Sede (12. 05. 2023);
- 113) <https://itbiznes.pl/uslugi/watykan-ma-wlasny-kanal-na-youtube/> (4. 05. 2023);
- 114) <https://jezuici.pl/2019/12/la-civilta-cattolica-jezuickie-pismo-obchodzi-170-lat-istnienia/> (4. 05. 2023);
- 115) <https://jezuici.pl/2021/09/jubileusz-50-lecia-zycia-zakonnego-o-adama-schulza-sj/> (12. 05. 2023);
- 116) <https://jezuici.pl/kontakt/> (12. 05. 2023);
- 117) <https://kair.ekai.pl/> (16. 04. 2023);
- 118) <https://kair.ekai.pl/depesza/563676/show> (19. 05. 2023);
- 119) <https://katholisch.de/> (5. 05. 2023);
- 120) <https://katowice.wyborcza.pl/katowice/7,35063,2601454.html> (20. 04. 2023);
- 121) <https://kdojeto.superia.cz/profese/mluvci.php> (20. 04. 2023);
- 122) <https://kmt.pl/pozycja.asp?ksid=51116> (12. 05. 2023);
- 123) <https://kmt.uksw.edu.pl/media/img/standardy-public-relations.pdf> (1. 05. 2023);

- 124) <https://kontiva.pl/oswiadczenia-prasowe/> (25. 04. 2023);
- 125) <https://kosciol.wiara.pl/doc/1334405.II-Polski-Synod-Plenarny> (5. 05. 2023);
- 126) <https://kpp-krakow.policja.gov.pl/kr2/kontakt/oficer-prasow/1865,OFICER-PRASOWY.html> (20. 04. 2023);
- 127) <https://ksd.media.pl/> (5. 05. 2023);
- 128) <https://kuria.pl/institucje/kuria-metropolitalna/> (11. 05. 2023);
- 129) <https://liturgia.dominikanie.pl/projekt/rok-wiary/> (12. 05. 2023);
- 130) <https://lsj.gr/wiki/πρόσωπον> (21. 04. 2023);
- 131) <https://luxveritatis.pl/tv-trwam> (7. 05. 2023);
- 132) <https://m.katolik.pl/zostal-wydany-informator-konferencji-episkopatu-polski,21518,794,news.html> (15. 05. 2023);
- 133) <https://m.niedziela.pl/artykul/429> (12. 05. 2023);
- 134) <https://m.niedziela.pl/artykul/81507/nd/Komunikat-Koscielnej-Komisji-Historycznej> (17. 05. 2023);
- 135) <https://m.niedziela.pl/artykul/87483/nd/Szybko-szybciej-KAI> (12. 05. 2023);
- 136) <https://manager24.pl/basf-swietuje-150-lecie-poprzez-interaktywny-program-obchodow/> (25. 04. 2023);
- 137) <https://medialnaperspektywa.pl/briefing-prasowy-czyli-bezposrednie-spotkanie-firmy-z-mediami/> (25. 04. 2023);
- 138) <https://medialnaperspektywa.pl/rola-rzeczniaka-prasowego-w-dzialaniach-pr/> (1. 05. 2023);
- 139) <https://mfiles.pl/pl/index.php/Wywiad> (20. 02. 2023);
- 140) <https://michalici.pl/kuria/kontakt> (12. 05. 2023);
- 141) <https://misericors.org/nadzwyczajny-jubileusz-milosierdzia/> (1. 06. 2023);
- 142) <https://muzeum-ak.pl/komunikaty/czy-i-kiedy-sejm-przyjmie-uchwale-o-plk-kuklinskim/> (20. 04. 2023);
- 143) <https://muzhp.pl/pl/e/1876/beatyfikacja-ks-jerzego-popieluszko> (12. 05. 2023);
- 144) <https://naob.no/ordbok/talsmann> (20. 04. 2023);
- 145) <https://niepodlegla.gov.pl/aktualnosci/beatyfikacja-kardynala-stefana-wyszynskiego-oraz-matki-elzbiety-rozy-czackiej-12-09-2021/> (16. 05. 2023);
- 146) <https://nowaewangelizacja.org/> (12. 05. 2023);
- 147) <https://nuncjatura.pl/2022/06/04/plock-bp-piotr-libera-przechodzi-na-emeryture-bp-wieslaw-smigiel-administratorem-apostolskim-sede-vacante/> (14. 03. 2023);

- 148) <https://nuncjatura.pl/2023/03/15/nuncjatura-koniec-misji-abp-salvatore-pennacchio/> (23. 05. 2023);
- 149) <https://ochrona.episkopat.pl/biuro> (12. 05. 2023);
- 150) <https://odpowiedzialnybiznes.pl/karta-roznorodnosci/aktualnosci-karta/poznaj-ekspertow-i-ekspertki-dnia-roznorodnosci/> (20. 04. 2023);
- 151) <https://opoka.org.pl/> (5. 05. 2023);
- 152) <https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TH/THW/60lat.html> (4. 05. 2023);
- 153) https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TH/THW/ad_limina_pl98.html (12. 05. 2023);
- 154) https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/komunikat323_15062003.html (12. 05. 2023);
- 155) https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/adliminapl1_26112005.html (12. 05. 2023);
- 156) https://opoka.org.pl/biblioteka/Z/ZS/20_1_osservatore2 (6. 05. 2023);
- 157) https://opoka.org.pl/biblioteka/Z/ZW/ecclesia_oceania_email (4. 05. 2023);
- 158) <https://opoka.org.pl/Fundacja/Historia> (14. 05. 2023);
- 159) <https://opoka.org.pl/News/Kosciol/2020/ks-pawel-rytel-andrianik-zostanie-dyrektorem-ds-komunikacji-zagranicznej> (12. 05. 2023);
- 160) <https://opoka.org.pl/News/Polska/2020/ks-kloch-edukacja-medialna-jest-potrzebna-w-polskich-seminariach> (4. 05. 2023);
- 161) <https://opsstalowawola.naszbiop.pl/> (20. 04. 2023);
- 162) <https://opusdei.org/pl-pl/article/czym-jest-opus-dei-i-jak-dziaa/> (11. 05. 2023);
- 163) <https://ordynariat.wp.mil.pl/pl/pages/kierownictwo-2017-01-16-4/> (12. 05. 2023);
- 164) <https://pl.aleteia.org/2016/07/26/dzien-dobry-tu-papiez-franciszek-rozmowa-z-o-antonio-spadaro/> (4. 05. 2023);
- 165) <https://pl.aleteia.org/author/jan-maria-szewek-ofmconv/> (12. 05. 2023);
- 166) <https://pl.bab.la/slownik/angielski-polski/content> (14. 02. 2023);
- 167) <https://pl.bab.la/slownik/angielski-polski/desk-research> (7. 12. 2022);
- 168) <https://pl.egw.news/esports/news/21969/victor-frascarelli-becomes-head-of-global-public-r--tJ9Avrb4> (20. 04. 2023);
- 169) https://pl.wikipedia.org/wiki/Lista_prezydentów_Polski (12. 05. 2023);
- 170) https://pl.wikipedia.org/wiki/Podział_administracyjny_Kościoła_katolickiego_w_Polsce (12. 05. 2023);

- 171) https://pl.wikipedia.org/wiki/Premierzy_Polski (12. 05. 2023);
- 172) https://pl.wikipedia.org/wiki/Premierzy_Polski (12. 05. 2023);
- 173) https://pl.wikipedia.org/wiki/Prymas_Polski (12. 05. 2023);
- 174) https://pl.wikipedia.org/wiki/Przedstawiciele_Stolicy_Apostolskiej_w_Polsce (22. 05. 2023);
- 175) [https://pl.wikipedia.org/wiki/Rafa%C5%82_Kowalski_\(duchowny\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Rafa%C5%82_Kowalski_(duchowny)) (12. 05. 2023);
- 176) https://pl.wikipedia.org/wiki/Robert_Ne%C4%99cek (12. 05. 2023);
- 177) https://pl.wikipedia.org/wiki/Rzecznik_prasowy_Prezydenta_RP (19. 04. 2023);
- 178) https://pl.wikipedia.org/wiki/Rzecznik_prasowy_Rady_Ministr%C3%B3w (19. 04. 2023);
- 179) https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_S%C5%82ownik_ilustrowany_j%C4%99zyka_polskiego (21. 04. 2023);
- 180) https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_S%C5%82ownik_ilustrowany_j%C4%99zyka_polskiego/Rzecznik (21. 04. 2023);
- 181) https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_S%C5%82ownik_ilustrowany_j%C4%99zyka_polskiego/Rzecznica (21. 04. 2023);
- 182) https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_S%C5%82ownik_ilustrowany_j%C4%99zyka_polskiego/Rzeczniczka (21. 04. 2023);
- 183) https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_S%C5%82ownik_ilustrowany_j%C4%99zyka_polskiego/Rzecznictwo (21. 04. 2023);
- 184) https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_S%C5%82ownik_ilustrowany_j%C4%99zyka_polskiego/Rzecznikowa%C4%87 (21. 04. 2023);
- 185) https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_S%C5%82ownik_ilustrowany_j%C4%99zyka_polskiego/Rzecznicki (21. 04. 2023);
- 186) https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_S%C5%82ownik_ilustrowany_j%C4%99zyka_polskiego/Indeks_R (21. 04. 2023);
- 187) https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_S%C5%82ownik_ilustrowany_j%C4%99zyka_polskiego/Rzecznik (21. 04. 2023);
- 188) <https://podyplomowe.vizja.pl/specialization/executive-master-of-business-administration-emba-rzecznik-prasowy-ekspert-ds-komunikacji-i-wizerunku/> (25. 04. 2023);

- 189) <https://polona.pl/preview/c274c37f-742a-47ff-a301-c85cef986636>
(25. 04. 2023);
- 190) <https://polskieradio24.pl/130/5925/artykul/2936731,rzecznik-caritas-polska-na-pomoc-humanitarna-dla-ukrainy-wydalismy-juz-okolo-40-mln-zl>
(12. 05. 2023);
- 191) <https://polskipr.pl/kodeksy/kodeks-etyki-pspr> (1. 05. 2023);
- 192) <https://portal.issn.org/resource/ISSN/1505-1870> (19. 05. 2023);
- 193) <https://pracownik.kul.pl/michal.wyrostkiewicz/funkcje> (12. 05. 2023);
- 194) https://pracujwkulturze.nck.pl/praca/specjalista-ds-komunikacji_13374/
(20. 04. 2023);
- 195) <https://prasa.tvn.pl/56847-dzial-public-relations> (20. 04. 2023);
- 196) <https://preals.pl/pl/co-to-jest-pr> (25. 04. 2023);
- 197) <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/accrediti/pubblico/accredito.html>
(6. 05. 2023);
- 198) <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino.html> (12. 05. 2023);
- 199) <https://prezi.com/hi4xtyghrdjb/analiza-zawartosci-i-analiza-tresci/>
(20. 12. 2022);
- 200) <https://prnews.pl/tomasz-trabuc-menedzer-ds-public-relations-rzecznik-prasowy-provident-polska-s-a-65763> (20. 04. 2023);
- 201) <https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci> (20. 04. 2023);
- 202) <https://publicrelations.pl/public-relations-podstawy/> (24. 04. 2023);
- 203) <https://radiowarszawa.com.pl/ks-pawel-rytel-andrianik-dyrektorem-ds-komunikacji-zagranicznej-nowa-funkcja/> (12. 05. 2023);
- 204) <https://radiowarszawa.com.pl/mija-5-lat-od-pielgrzymki-papieza-franciszka-do-polski/> (12. 05. 2023);
- 205) <https://rcin.org.pl/dlibra/doccontent?id=48422> (25. 04. 2023);
- 206) <https://samorzad.pg.edu.pl/struktura/komisje-programowe/komisja-mediow-i-promocji> (25. 04. 2023);
- 207) <https://sdmpolska.pl/kontakt> (12. 05. 2023);
- 208) <https://sdp.pl/nowy-rzecznik-prasowy-konferencji-episkopatu-polski/>
(12. 05. 2023);
- 209) <https://sdp.pl/o-sdp/dokumenty/kodeks-etyki-sdp/> (2. 05. 2023);
- 210) <https://semcore.pl/public-affairs-w-biznesie/> (20. 04. 2023);

- 211) https://silesia.edu.pl/index.php/Grzegorz_XVI (4. 05. 2023);
- 212) https://silesia.edu.pl/index.php/Orszulik_Alojzy (1. 06. 2023);
- 213) <https://sima-mag.ru/pl/agriculture/nachalnik-upravleniya-po-svyazyam-s-obshchestvennostyu.html> (20. 04. 2023);
- 214) <https://sjp.pl/eklezjalny> (4. 05. 2023);
- 215) <https://sjp.pl/funkcja> (28. 04. 2023);
- 216) <https://sjp.pl/wtorny> (1. 05. 2023);
- 217) <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/platforma-internetowa;22410.html> (15. 04. 2023);
- 218) <https://sjp.pwn.pl/sjp/komunikacja;2472911.html> (13. 04. 2023);
- 219) <https://sjp.pwn.pl/sjp/rzec;2518558.html> (21. 04. 2023);
- 220) <https://sjp.pwn.pl/sjp/wtorny;2538370.html> (1. 05. 2023);
- 221) <https://sjp.pwn.pl/slowniki/narzedzie.html> (28. 04. 2023);
- 222) <https://sjp.pwn.pl/slowniki/okresowe.html> (26. 04. 2023);
- 223) <https://sjp.pwn.pl/slowniki/tresc.html> (14. 02. 2023);
- 224) <https://sjp.pwn.pl/slowniki/zawartosc.html> (14. 02. 2023);
- 225) <https://sjp.pwn.pl/szukaj/codziennie.html> (26. 04. 2023);
- 226) <https://sjp.pwn.pl/szukaj/rzecz.html> (21. 04. 2023);
- 227) <https://sjp.pwn.pl/szukaj/rzecznik.html> (21. 04. 2023);
- 228) https://sjp.pwn.pl/szukaj/rzecznik_prasowy.html (21. 04. 2023);
- 229) <https://sjp.pwn.pl/szukaj/sporadyczne.html> (26. 04. 2023);
- 230) <https://sklepklasztorny.pl/> (6. 05. 2023);
- 231) <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=Пієцекпертап> (20. 04. 2023);
- 232) <https://soundcloud.com/user-297863066> (15. 04. 2023);
- 233) <https://soundcloud.com/user-297863066/prymas-polski-abp-wojciech-polak-przed-x-zjazdem-gnieznienskim> (12. 05. 2023);
- 234) <https://sportowefakty.wp.pl/pilka-nozna/578915/eugen-polanski-bez-trenera-huub-stevens-rezygnuje-z-prowadzenia-hoffenheim> (25. 04. 2023);
- 235) <https://stacja7.pl/papiez-franciszek/10-lat-pontyfikatu-franciszka-takiej-rocznicy-doczekalo-tylko-30-proc-papiezy/> (4. 05. 2023);
- 236) <https://stacja7.pl/ze-swiata/papiez-franciszek-wystapil-na-konferencji-ted-mowil-o-klimacie/> (4. 05. 2023);
- 237) <https://stacja7.pl/ze-swiata/papiez-senior-powolal-fundacje-medialna/> (4. 05. 2023);

- 238) <https://stacja7.pl/z-kraju/mateusz-dzieduszycki-zrezygnowal-z-funkcji-rzecznika-diecezji-warszawsko-praskiej/> (11. 05. 2023);
- 239) https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5500/7/1/1/struktura_administracyjna_kosciola_katolickiego_w_polsce.pdf (12. 05. 2023);
- 240) <https://swk.pl/> (5. 05. 2023);
- 241) <https://teatr Wielki.pl/nc/teatr/aktualnosci/aktualnosc/n/inauguracja-ukrainian-freedom-orchestra/> (20. 04. 2023);
- 242) <https://teatr Wielki.pl/people/pawel-chynowski/> (25. 04. 2023);
- 243) <https://thehumans.pl/blog-pl/wywiad-swobodny-poglebiony-idi/> (20. 02. 2023);
- 244) <https://thestory.is/pl/journal/indywidualne-wywiady-poglebione-idi/> (20. 02. 2023);
- 245) <https://tvn24.pl/polska/abp-michalik-o-pedofilii-dziecko-lgnie-drugiego-czlowieka-wciaga-ra361169-3448860> (29. 05. 2023);
- 246) <https://tvn24.pl/polska/abp-michalik-tlumaczy-sie-ze-slow-o-pedofilii-ewidentna-pomyłka-ra361238-3448910> (30. 05. 2023);
- 247) <https://tvn24.pl/polska/ks-kloch-nie-jest-rzecznikiem-polskiego-kosciola-ra527297-3297967> (12. 05. 2023);
- 248) <https://tvn24.pl/polska/ks-kloch-nie-jest-rzecznikiem-polskiego-kosciola-ra527297-3297967> (12. 05. 2023);
- 249) <https://tvn24.pl/polska/ma-38-lat-mowi-w-16-jezykach-jest-nowa-twarza-polskiego-kosciola-ra549816> (12. 05. 2023);
- 250) <https://tvn24.pl/polska/tadeusz-pieronek-nie-zyje-mial-84-lata-ra895461-2410760> (12. 05. 2023);
- 251) <https://tvn24.pl/premium/kim-jest-nowy-rzecznik-kep-ks-leszek-gesiak-4713660> (12. 05. 2023);
- 252) https://twitter.com/Abp_Gadecki (12. 05. 2023);
- 253) <https://twitter.com/AnnaWojtas1> (12. 05. 2023);
- 254) <https://twitter.com/AnnaWojtas1/status/608013662566105088> (12. 05. 2023);
- 255) <https://twitter.com/ChurchInPoland> (12. 05. 2023);
- 256) <https://twitter.com/EpiskopatNews> (12. 05. 2023);

- 257) <https://twitter.com/JasnaGoraNews/status/1268267869973942277>
(19. 05. 2023);
- 258) <https://twitter.com/KsJozefKloch> (12. 05. 2023);
- 259) https://twitter.com/monika_przybysz (12. 05. 2023);
- 260) https://twitter.com/monika_przybysz/status/608014722395422720
(12. 05. 2023);
- 261) https://twitter.com/monika_przybysz/status/608016419079483393
(12. 05. 2023);
- 262) <https://twitter.com/Pontifex> (4. 05. 2023);
- 263) <https://twitter.com/RzecznikKEP> (12. 05. 2023);
- 264) <https://twitter.com/RzecznikKEP/status/608013393392476162> (12. 05. 2023);
- 265) <https://twitter.com/RzecznikKEP/status/608017144085889024> (12. 05. 2023);
- 266) <https://twitter.com/RzecznikKEP/status/608019017962541056> (12. 05. 2023);
- 267) <https://twitter.com/RzecznikKEP/status/631522931563065344> (12. 05. 2023);
- 268) <https://twitter.com/RzecznikKEP/status/637198955370164224> (12. 05. 2023);
- 269) <https://twitter.com/rzecznikKEPpl> (12. 05. 2023);
- 270) <https://twitter.com/VaticanNews> (4. 05. 2023);
- 271) <https://twitter.com/xRytel> (12. 05. 2023);
- 272) <https://vocable.ru/termin/press-sekretar.html> (20. 04. 2023);
- 273) <https://walidacja.ibe.edu.pl/metody/pl/metody-walidacji/wywiad-ustrukturyzowany> (22. 02. 2023);
- 274) <https://web.archive.org/> (15. 05. 2023);
- 275) <https://who.is/> (13. 05. 2023);
- 276) <https://who.is/whois/episkopat.pl> (13. 05. 2023);
- 277) <https://wideo.wp.pl/selfie-z-papieżem-studenci-zaskoczyli-franciszka-w-trakcie-pielgrzymki-do-grecji-6712450305132673v> (4. 05. 2023);
- 278) <https://wiesz.pl/2021/03/02/ks-slawomir-zyga-zrezygnowal-z-funkcji-rzecznika-szczecinskiej-kurii/> (10. 05. 2023);
- 279) <https://wikistat.pl/wywiady-eksperckie/> (21. 02.2023);
- 280) <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/monika-przybysz-rzecznicy2015-czyli-jak-ksztalca-sie-ludzie-kosciola-w-pr/> (12. 05. 2023);
- 281) <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/pepites/koniec-pandemii-covid-19-oglasza-who/> (7. 05. 2023);

- 282) <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/prof-jozef-kloch-pope-and-the-media-a-new-beginning/> (12. 05. 2023);
- 283) https://www.academia.edu/37983073/Fake_News (1. 05. 2023);
- 284) <https://www.ahe.lodz.pl/news/12820/piotr-wolski-attache-prasowy-w-biurze-kontaktowym-ue-gosciem-akademii> (20. 04. 2023);
- 285) https://www.ansleszno.pl/Pelnomocnik_ds_komunikacji_z_mediami_62829.html (20. 04. 2023);
- 286) <https://www.archidiecezja.lodz.pl/aktualnosci/2014/02/wizyta-biskupow-polskich-ad-limina-wtorek-4-lutego-2014-roku> (12. 05. 2023);
- 287) https://www.archidiecezja.wroc.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1019&Itemid=276 (12. 05. 2023);
- 288) <https://www.basf.com/pl/pl/media/kontakt-dla-mediow.html> (25. 04. 2023);
- 289) <https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/15-lat-polski-w-nato/polska-w-sojuszu-polnoc/5294,Droga-Polski-do-NATO-kalendarium.html> (17. 05. 2023);
- 290) <https://www.catholic.com/> (5. 05. 2023);
- 291) <https://www.catholicfreeshipping.com/> (5. 05. 2023);
- 292) <https://www.catholicherald.com/article/global/pope-francis/lay-italian-journalist-to-head-vatican-communications/> (12. 05. 2023);
- 293) <https://www.catholicnews.com/> (6. 05. 2023);
- 294) <https://www.catholicnewsagency.com/> (4. 05. 2023);
- 295) <https://www.catholicstv.org/watch-live.html> (7. 05. 2023);
- 296) <https://www.ccee.eu/ccee/?lang=en> (12. 05. 2023);
- 297) <https://www.ccee.eu/ccee/conferenze-episcopali/?lang=en> (12. 05. 2023);
- 298) <https://www.chrystusowcy.pl/rzecznik-prasowy> (12. 05. 2023);
- 299) <https://www.comunicazione.va/en/progetto-faith-communication-in-the-digital-world-terza-edizione.html> (4. 05. 2023);
- 300) <https://www.comunicazione.va/it/chi-siamo/storia.html> (10. 05. 2023);
- 301) <https://www.comunicazione.va/it/notizie/notizie-2018/il-papa-nomina-il-giornalista-paolo-ruffini-prefetto-del-dicaste.html> (12. 05. 2023);
- 302) <https://www.copernicuscollege.pl/podreczniki/metodologia-nauk-spoecznych-i-humanistycznych/tresc> (10. 02. 2023);
- 303) <https://www.csw2020.com.pl/biogram/bronislaw-dabrowski/> (12. 05. 2023);
- 304) <https://www.dicio.com.br/porta-voz/> (20. 04. 2023);

- 305) <https://www.diecezjaplocka.pl/kontakt/rzecznik> (11. 05. 2023);
- 306) <https://www.ekai.pl/> (9. 05. 2023);
- 307) <https://www.ekai.pl/idk/> (12. 05. 2023);
- 308) <https://www.ekai.pl/komunikat-koscielnej-komisji-historycznej/?print=1>
(12. 05. 2023);
- 309) <https://www.ekai.pl/ks-jozef-kloch-pandemia-pokazala-role-internetu-we-wspolnocie-kosciola/> (6. 05. 2023);
- 310) <https://www.ekai.pl/teresa-marganska-druga-w-polsce-rzeczniczka-diecezji/>
(11. 05. 2023);
- 311) <https://www.ekai.pl/warsztaty-dla-rzecznikow-prasowych-instytucji-koscielnych/> (12. 05. 2023);
- 312) <https://www.ekai.pl/wizyta-ad-limina-apostolorum/> (17. 05. 2023);
- 313) <https://www.exacto.pl/kariera/specjalista-ds-media-realtions/> (20. 04. 2023);
- 314) <https://www.experto24.pl/firma/marketing-i-komunikacja/czym-zajmuje-sie-agent-prasowy.html> (20. 04. 2023);
- 315) <https://www.facebook.com/Abp.Gadecki> (12. 05. 2023);
- 316) <https://www.facebook.com/episkopatpolski/> (12. 05. 2023);
- 317) <https://www.facebook.com/Pawel-Rytel-Andrianik/> (12. 05. 2023);
- 318) <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10202352153433335&set=a.1587830503812> (12. 05. 2023);
- 319) <https://www.facebook.com/RzecznikKonferencjiEpiskopatuPolski/>
(12. 05. 2023);
- 320) <https://www.facebook.com/vaticannews/> (4. 05. 2023);
- 321) <https://www.fakt.pl/polityka/witold-waszcykowski-zirytowal-jaroslawakaczynskiego-szef-msz-na-cenzurowanym/ffrhqxy> (20. 04. 2023);
- 322) <https://www.flickr.com/photos/catholicism/> (6. 05. 2023);
- 323) <https://www.flickr.com/photos/episkopatnews/> (19. 05. 2023);
- 324) <https://www.flickr.com/photos/episkopatnews/25799247764/in/album-72157666986854881/> (19. 05. 2023);
- 325) <https://www.flickr.com/photos/episkopatnews/albums> (19. 05. 2023);
- 326) <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/793177,kanonizacja-papieza-jana-pawla-ii.html> (12. 05. 2023);

- 327) https://www.goldenline.pl/grupy/Reklama_marketing_wizerunek/marketing-szeptany/zaproszenie-na-szkolenie-medialne-z-elementami-swiadomego-zarzadzanie-glosem,2029734/ (20. 04. 2023);
- 328) <https://www.gosc.pl/doc/7806702.Papiez-Jan-Pawel-I-ogloszony-blogoslawionym> (4. 05. 2023);
- 329) <https://www.gov.pl/web/arimr/biuro-prasowe> (20. 04. 2023);
- 330) <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/uczelnie-koscielne> (5. 05. 2023);
- 331) https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=εκπροσωπώ (20. 04. 2023);
- 332) <https://www.gutenberg.czyz.org/index.php?word=20074> (20. 04. 2023);
- 333) <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/communicators> (23. 04. 2023);
- 334) <https://www.infoans.org/pl/dzialy/fotonews/item/8440-watykan-papiez-franciszek-mianowal-nowego-dyrektora-biura-prasowego-stolicy-apostolskiej> (12. 05. 2023);
- 335) <https://www.infoans.org/pl/dzialy/wiadomosci/item/11575-wielka-brytania-spotkanie-delegatow-ds-komunikacji-spoecznej-regionu-europa-srodkowo-polnocna> (20. 04. 2023);
- 336) <https://www.instagram.com/franciscus/> (4. 05. 2023);
- 337) <https://www.instagram.com/vaticannews/> (4. 05. 2023);
- 338) <https://www.institutpe.pl/konkursjst/komitetorganizacyjny/> (20. 04. 2023);
- 339) <https://www.katolickie.media.pl/index.php/polecane/kosciol-o-mediach/414-communio-et-progressio---instrukcja-duszpasterska-o-srodkach-spoecznego-przekazu> (8. 05. 2023);
- 340) <https://www.katolickie.media.pl/index.php/polecane/kosciol-o-mediach/415-aetatis-novae---instrukcja-duszpasterska-o-przekazie-spoecznym-w-dwudziesta-rocznice-ogloszenia-instrukcji-communio-et-progressio> (5. 05. 2023);
- 341) https://www.kul.pl/rzecznik-prasowy,art_1280.html (12. 05. 2023);
- 342) <https://www.laciviltacattolica.it/> (4. 05. 2023);
- 343) <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/porte-parole/187883> (20. 04. 2023);
- 344) <https://www.lednica2000.pl/zespol-2023/> (13. 05. 2023);

- 345) <https://www.marianie.pl/nws/list-biskupow-polskich-do-kaplanow-na-wielki-czwartek-2016-r> (5. 05. 2023);
- 346) <https://www.medicover.pl/o-zdrowiu/pandemia-koronawirusa-na-swiecie-i-w-polsce-kalendarium,7252,n,192> (12. 05. 2023);
- 347) <https://www.mein-studium-karriere.de/jobs-stellenangebote/pressesprecher/> (20. 04. 2023);
- 348) <https://www.muzeumsportu.waw.pl/muzeum/odwiedzili-nas/40-grzegorz-telesnicki-i-sekretarz-ds-prasowych-ambasady-rp-w-moskwie> (25. 04. 2023);
- 349) <https://www.niedziela.pl/artykul/11354/Pierwsze-selfie-Benedykta-XVI> (4. 05. 2023);
- 350) <https://www.niedziela.pl/artykul/66600/nd/Telewizja-Niepokalanow-nie-dostala-zadnej> (5. 05. 2023);
- 351) <https://www.niedziela.pl/artykul/89787/nd/Media-katolickie-przedluzeniem-glosu-z> (7. 05. 2023);
- 352) <https://www.osservatoreromano.va> (5. 05. 2023);
- 353) <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/spokesperson> (20. 04. 2023);
- 354) <https://www.parp.gov.pl/csr> (25. 04. 2023);
- 355) <https://www.paulus.org.pl/210,oredzia-na-dni-srodkow-spolcznego-przekazu> (4. 05. 2023);
- 356) <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/ludzieistyle/1654922,1,papiez-franciszek-zalozyl-konto-na-instagramie-czy-bedzie-popularniejszy-niz-gwiazdy-show-biznesu.read> (4. 05. 2023);
- 357) <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2023-05-17/watykan-papiez-odebral-telefon-podczas-audiencji-generalnej/> (17. 05. 2023);
- 358) <https://www.polskieradio.pl/13/53/artykul/3153733,swieto-dobrego-slowa-wystartowaly-targi-wydawcow-katolickich-2023> (5. 05. 2023);
- 359) <https://www.polskieradio.pl/37,redakcja-programow-katolickich/900,o-nas> (8. 05. 2023);
- 360) <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/2886010,pierwsza-konferencja-prasowa-papieza-w-historii> (12. 05. 2023);
- 361) <https://www.press.pl/magazyn-press/artykul/519,gra-w-monopol> (25. 04. 2023);

- 362) <https://www.press.pl/tresc/62438,pawel-jurek-rzecznikiem-prasowym-banku-pekao> (25. 04. 2023);
- 363) <https://www.proto.pl/whoiswho/elzbieta-grzybowska> (11. 05. 2023);
- 364) <https://www.radiokatolik.pl/sekcja-polska-radia-watykanskiego,3,798,1,a.html> (7. 05. 2023);
- 365) <https://www.radiomaryja.pl/kosciol/zalobna-msza-sw-z-importa-sp-ks-bp-tadeusza-pieronka-do-katedry-na-wawelu/> (12. 05. 2023);
- 366) <https://www.radiorodzina.pl/historia/> (12. 05. 2023);
- 367) <https://www.ratownik-med.pl/index.php/aktualnosci/6377-gdy-w-wigilje-trzeba-byc-w-pracy.html> (20. 04. 2023);
- 368) https://www.rmfm24.pl/fakty/polska/news-ks-pawel-rytel-andrianik-nowy-rzecznik-konferencji-episkopat,nId,1832091#crp_state=1 (19. 05. 2023);
- 369) https://www.rmfm24.pl/fakty/polska/news-zbigniew-nosowski-redaktor-naczelnymiesiecznika-wiez,nId,191517#crp_state=1 (12. 05. 2023);
- 370) <https://www.rp.pl/kraj/art12486761-psycholog-za-kulisami-partie-ukrywajawsparcie-ekspertow> (25. 04. 2023);
- 371) <https://www.rp.pl/polityka/art18971141-rzecznik-prezydenta-dudy-odchodzi-spychalski-koncze-prace-ministra>
- 372) <https://www.slovník.one/hovorca> (20. 04. 2023);
- 373) <https://www.theguardian.com/technology/2009/jan/23/pope-youtube-channel> (4. 05. 2023);
- 374) <https://www.tms.pl/nie-tylko-eurodolar-w-poszukiwaniu-zmiennosci-0> (25. 04. 2023);
- 375) <https://www.treccani.it/vocabolario/portavoce/> (20. 04. 2023);
- 376) <https://www.tvp.info/40600031/nie-zyje-bp-tadeusz-pieronek> (12. 05. 2023);
- 377) <https://www.tvp.pl/religia/programy-katolickie> (5. 05. 2023);
- 378) <https://www.tygodnikpowszechny.pl/ksiadz-od-brzdaca-157125> (12. 05. 2023);
- 379) https://www.umz.zgierz.pl/bip/?bip_umz_did=10758&bip_umz (25. 04. 2023);
- 380) <https://www.vatican.va> (4. 05. 2023);
- 381) <https://www.vatican.va/content/vatican/en/apps.html> (5. 05. 2023);
- 382) <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2023-06/pope-francis-discusses-faith-world-issues-guest-on-italian-tv.html> (5. 06. 2023);
- 383) https://www.vatican.va/news_services/press/documentazione/documents/sala-stampa/profilo_en.html (12. 05. 2023);

- 384) https://www.vatican.va/news_services/press/index_it.htm (12. 05. 2023);
- 385) https://www.vatican.va/roman_curia/dpc/documents/20230528_dpc-verso-piena-presenza_en.html (5. 06. 2023);
- 386) https://www.vatican.va/roman_curia/dpc/documents/20230528_dpc-verso-piena-presenza_it.html (5. 06. 2023);
- 387) https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/documents/rc_pc_pccs_doc_23051971_communio_it.html (8. 05. 2023);
- 388) https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/documents/rc_pc_pccs_doc_22021992_aetatis_en.html (5. 05. 2023);
- 389) <https://www.vaticannews.va/it/papa/news/2019-07/papa-francesco-nomina-cristiane-murray-vice-direttore-sala-stampa.html> (12. 05. 2023);
- 390) <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2019-07/nowy-watykanski-rzecznik-bruni.html> (12. 05. 2023);
- 391) <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2019-07/papiez-franciszek-nominacja-zastepca-rzecznika.html> (12. 05. 2023);
- 392) <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2020-02/otwarcie-archiwum-pius-xii-wiele-tamtow-szoah.html> (4. 05. 2023);
- 393) <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-10/rozpoczela-sie-wizyta-ad-limina-biskupow-polskich.html> (12. 05. 2023);
- 394) <https://www.viperprint.pl/numer-isbn-i-issn> (12. 05. 2023);
- 395) <https://www.websiteplanet.com/pl/webtools/responsive-checker/> (12. 05. 2023);
- 396) <https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/episkopat-polski-rzecznik-prasowy-ks-pawel-rytel-andrianik-dluzej-wskutek-epidemii> (12. 05. 2023);
- 397) <https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/episkopat-rzecznik-prasowy-ks-leszek-gesiak-nowy-zamiast-ks-pawel-rytel-andrianik> (19. 05. 2023);
- 398) <https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/monika-dabrowska-szefem-pr-firmy-skoda-auto-polska> (20. 04. 2023);
- 399) <https://www.woorden.org/woord/woordvoerder> (20. 04. 2023);
- 400) <https://www.wprost.pl/499878/ks-jozef-kloch-przestal-byc-rzecznikiem-kep.html> (19. 05. 2023);
- 401) <https://www.wprost.pl/kraj/92518/po-doniesie-na-kurskiego.html> (25. 04. 2023);
- 402) <https://www.wsb-nlu.edu.pl/pl/rada-uczelniana-wsb-nlu> (25. 04. 2023);

- 403) <https://www.youtube.com/@bpkep> (19. 05. 2023);
- 404) <https://www.youtube.com/@bpkep/about> (12. 05. 2023);
- 405) <https://www.youtube.com/@VaticanNews/about> (4. 05. 2023);
- 406) <https://www.youtube.com/c/VaticanNews> (5. 05. 2023);
- 407) <https://www.youtube.com/channel/UCj5Ug7sV0Id9g-NEfFa1psg>
(5. 05. 2023);
- 408) <https://www.youtube.com/user/langustanapalmie> (6. 05. 2023);
- 409) <https://www.youtube.com/watch?v=0Oq1-Y3pWWg> (12. 05. 2023);
- 410) <https://www.youtube.com/watch?v=36zrJfAFcuc> (4. 05. 2023);
- 411) <https://www.youtube.com/watch?v=7erB54achvk> (15. 05. 2023);
- 412) https://www.youtube.com/watch?v=AeRn_hn9ntg (12. 05. 2023);
- 413) <https://www.youtube.com/watch?v=KHuwaKrHuR0> (4. 05. 2023);
- 414) <https://www.youtube.com/watch?v=-ZoQZB568ys> (12. 05. 2023);
- 415) <https://www.ztm.waw.pl/pracuj-w-ztm/inspektor-ds-kontaktow-z-mediami-w-dziale-marketingu/> (20. 04. 2023);
- 416) <https://www.zyciezakonne.pl/wiadomosci/archiwum/nowy-informator-konferencji-episkopatu-polski-2087/> (12. 05. 2023);
- 417) <https://wyborcza.pl/7,75248,1531577.html> (12. 05. 2023);
- 418) <https://wyborcza.pl/7,75398,18086079,ks-pawel-rytel-andrianik-nowym-rzecznikiem-episkopatu.html> (12. 05. 2023);
- 419) <https://wydarzenia.interia.pl/mazowieckie/news-opublikowano-pierwszy-informator-o-polskich-biskupach,nId,1202164> (17. 05. 2023);
- 420) <https://wydarzenia.interia.pl/religia/news-ks-jozef-kloch-rezygnuje-z-funkcji-rzecznika-kep,nId,1704406> (12. 05. 2023);
- 421) <https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-matteo-bruni-nowym-rzecznikiem-watykanu,nId,3101828> (12. 05. 2023);
- 422) <https://wydawnictwowam.pl/prod.konferencja-episkopatu-polski.16380.htm?sku=77527> (12. 05. 2023);
- 423) <https://wylecz.to/psychologia-i-psychiatria/efekt-halo-efekt-aureoli/>
(28. 04. 2023);
- 424) <https://youtube.com/@bpkep> (15. 04. 2023);
- 425) <https://zabno.diecezja.tarnow.pl/index.php/strona-startowa-mainmenu-1/archiwum-wiadomosci/1992-nowa-edycja-informatora-konferencji->

episkopatu-polski

(12. 05. 2023);

426) <https://zfpr.pl/kodeks-dobrych-praktyk/> (1. 05. 2023);

427) <https://zfpr.pl/kodeks-etyki-pr/> (1. 05. 2023);

428) <https://zgg.gosc.pl/doc/5252174.Kosciol-w-mediach-spolesznosciowych>
(19. 05. 2023);

429) <https://zlotespinacze.pl/jury-konkursu-zlote-spinacze-2020/> (20. 04. 2023);

430) <https://zw.lt/swiat/papiez-franciszek-nastolatkow-szczescie-nie-aplikacja-na-telefon/> (5. 05. 2023).

SPIS ILUSTRACJI

GRAFIKI

- 1) **Grafika 1. (s. 76):** Poziomy komunikowania wg D. McQuaila (tzw. *piramida McQuaila*);

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: D. McQuail, *McQuail's Mass Communication Theory*, London 2009, s. 22;

- 2) **Grafika 2. (s. 78):** Model komunikowania wg Shannona i Weavera;

Źródło: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 25;

- 3) **Grafika 3. (s. 78):** Model komunikowania wg Lasswella;

Źródło: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 26;

- 4) **Grafika 4. (s. 79):** Model komunikowania jako przepływu informacji wg Lewina;

Źródło: T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków, 2001, s. 59;

- 5) **Grafika 5. (s. 79):** Model komunikowania jako dwustopniowego przepływu informacji wg Katza i Lazarsfelda;

Źródło: T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków, 2001, s. 60;

- 6) **Grafika 6. (s. 80):** Model komunikowania uwzględniający zjawisko sprzężenia zwrotnego wg DeFleura;

Źródło: S. Gawroński, *Media relations. Współpraca dziennikarzy i specjalistów PR*, Rzeszów 2006, s. 27;

- 7) **Grafika 7. (s. 81):** Falowy model komunikowania wg Hieberta, Unguraita i Bohna (tzw. model *HUB*);

Źródło: T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków, 2001, s. 72;

- 8) **Grafika 8. (s. 83):** Model spirali komunikacyjnej wg Dudka;

Źródło: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 35;

- 9) **Grafika 9. (s. 84):** Model komunikacji medialnej wg Dudka;

Źródło: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 26;

- 10) **Grafika 10. (s. 85):** Rozbudowany model komunikacji medialnej wg Dudka;

Źródło: K. Dudek, *Rola rzeczników prasowych w komunikacji masowej*, Sosnowiec-Praga 2015, s. 24;

- 11) **Grafika 11. (s. 161):** Model struktury konfliktu medialnego wg Wójcik;

Źródło: K. Wójcik, *Public relations. Wiarygodny dialog z otoczeniem*, Warszawa 2015, s. 380;

12) **Grafika 12. (s. 162):** Model wielokanałowej struktury komunikowania kryzysowego wg Rydzaka;

Źródło: W. Rydzak, *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, w: *Public relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju*, red. J. Olędzki, D. Tworzydło, Warszawa 2006, s. 279;

13) **Grafika 13. (s. 166):** Elementy składowe i obszar kluczowy efektywnej reakcji kryzysowej;

Źródło: Opracowanie własne.

WYKRESY

1) **Wykres 1. (s. 102):** Określenia dotyczące zawodu rzecznika prasowego wg badań Narożnej;

Źródło: D. Narożna, *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Poznań 2018, s. 38;

2) **Wykres 2. (s. 451):** Liczba użytkowników obserwujących profile w mediach społecznościowych prowadzone przez BP KEP (stan na dzień 18. 05. 2023 r.);

Źródło: Opracowanie własne;

3) **Wykres 3. (s. 452):** Średnia liczba nowych publikacji zamieszczanych w ciągu doby na profilach w mediach społecznościowych prowadzonych przez BP KEP (stan na dzień 18. 05. 2023 r.);

Źródło: Opracowanie własne;

- 4) **Wykres 4. (s. 452):** Liczba użytkowników obserwujących profile w mediach społecznościowych i konta na platformach internetowych prowadzone przez BP KEP (stan na dzień 18. 05. 2023 r.);

Źródło: Opracowanie własne;

- 5) **Wykres 5. (s. 453):** Średnia liczba nowych publikacji zamieszczanych w ciągu doby na profilach w mediach społecznościowych i kontach na platformach internetowych prowadzonych przez BP KEP (stan na dzień 18. 05. 2023 r.);

Źródło: Opracowanie własne;

- 6) **Wykres 6. (s. 453):** Średnia liczba nowych publikacji zamieszczanych w ciągu doby na prowadzonych przez BP KEP: profilach w mediach społecznościowych, kontach na platformach internetowych, stronie internetowej KEP (stan na dzień 18. 05. 2023 r.);

Źródło: Opracowanie własne.

TABELE

- 1) **Tabela 1. (s. 377):** Zbiorcza charakterystyka badań za pomocą wywiadów;

Źródło: Opracowanie własne.

ANEKS

I.

**Źródłowy wywiad badawczy
z J. E. bp. dr. Piotrem Liberą,
biskupem seniorem diecezji płockiej,
sekretarzem generalnym Konferencji Episkopatu Polski w latach 1998-2007,
przeprowadzony przez ks. Tomasza Podleńskiego
w dniu 22. 09. 2022 r.,
w formie rozmowy osobistej,
w siedzibie kurii diecezjalnej w Płocku**

Jak wspomina Ksiądz Biskup biuro prasowe KEP z czasu objęcia funkcji sekretarza KEP?

1. Wybór na funkcję sekretarza KEP zaledwie półtora roku po mojej konsekracji biskupiej był dla mnie zaskoczeniem. We wspomnienie św. Józefa, dnia 1 maja 1998 roku wybrano mnie na sekretarza KEP po biskupie Tadeuszu Pieronku, którego bardzo zresztą bardzo ceniłem. Ciekawym zbiegiem okoliczności było, że to właśnie on, jeszcze jako wykładowca prawa kanonicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, był recenzentem mojej pracy magisterskiej. Pan Bóg ma swoje scenariusze. Przed nim, w latach 1969-1993 sekretarzem KEP był bp Bronisław Dąbrowski, a praktycznie w tym samym czasie, w latach 1968-1993 biurem prasowym KEP kierował Alojzy Orszulik – najpierw jako ksiądz, a w ostatnich latach, od 1989 roku, już jako biskup. W 1993 roku sekretarzem KEP został właśnie bp Tadeusz Pieronek i wówczas to on był także dyrektorem biura prasowego KEP. Aż do 1998 roku, łącząc funkcję sekretarza KEP i dyrektora biura prasowego KEP, to on najczęściej wypowiadał się w mediach w imieniu polskich biskupów. W 1998 roku sytuacja się zmieniła: w maju ja zostałem sekretarzem KEP, a miesiąc później, w czerwcu 1998 roku dyrektorem biura prasowego i pierwszym w historii formalnym rzecznikiem KEP polscy biskupi wybrali o. Adama Schulza, jezuitę.

2. Podsumowując ten wątek: stan, jaki zastałem po objęciu funkcji sekretarza KEP był taki, że biuro prasowe funkcjonowało od lat, natomiast formalnie nie było jeszcze rzecznika KEP. To taki ewenement: biuro prasowe istnieje od 1968 roku, a funkcja rzecznika KEP od 1998 roku. Kiedy rozpocząłem pracę jako sekretarz KEP, było parę spraw do uporządkowania w kwestii relacji z mediami. W tym kontekście bardzo pomocne okazało się dla mnie doświadczenie siedmiu lat pracy w nuncjaturze apostolskiej (1989-1996).

Jak doświadczenia z nuncjatury wykorzystywał Ksiądz Biskup w swojej współpracy z biurem prasowym KEP jako SG KEP?

3. Pracując w nuncjaturze, mogłem uczestniczyć m. in. w reorganizacji struktury Kościoła katolickiego w Polsce, przyglądałem się tworzeniu nowych diecezji i ich granic oraz brałem udział w przygotowaniach do trzech wizyt apostolskich Ojca Świętego w Polsce (1991, 1995 i 2002). Przy tych wszystkich dziełach każdorazowo, na nowo doświadczałem, że Kościół to nie martwe struktury, ale ludzie: pasterze, osoby konsekrowane i świeccy, i że wszyscy w tych sprawach są jednakowo ważni i jednakowo zatroskani.

4. Pamiętam swoją pierwszą koncepcję dotyczącą nowo tworzonego stanowiska rzecznika. Chciałem, by rzecznikiem KEP została osoba świecka. Dla mnie jest sprawą oczywistą, że tam, gdzie to tylko możliwe, Kościół powinien opierać się na profesjonalnym zaangażowaniu osób świeckich. To jest zarówno moje osobiste przeświadczenie, jak i owoc wieloletnich relacji z ruchem *Focolari* oraz przekonanie, które ugruntowało się we mnie po wspomnianej współpracy z nuncjaturą. Już dawno skończyły się czasy tzw. omnibusów w Kościele. Tak też było z pomysłem na świeckiego rzecznika. Poza tym chciałem poniekąd naśladować Jana Pawła II, który na swojego rzecznika mianował przecież osobę świecką i to spoza Włoch: Joaquín Navarro-Valls, Hiszpan, był rzecznikiem od 1984 roku, a swoją misję zakończył dopiero rok po śmierci papieża Polaka. Jeśli chodzi o osoby, które brałem pod uwagę w kontekście rzecznika KEP, to miałem dwie kandydatury: kobieta i mężczyzna, oboje dziennikarze, wciąż aktywni medialnie. Rozważyli moją propozycję kandydowania w wyborach na rzecznika KEP (wyboru dokonuje zebranie plenarne KEP spośród zgłoszonych kandydatur), ale po

szczerých rozmowach zdecydowali, że z powodów osobistých nie podejmą się kandydowania.

Jak wspomina Ksiądz Biskup współpracę z biurem i rzecznikami KEP?

5. Zawsze bardzo dobrze pracowało mi się z biurem prasowym, z pierwszym rzecznikiem – o. Schulzem oraz z jego następcą – ks. Klochem. Ceniłem ogromnie ich pracę, dyspozycyjność oraz znajomość kościelnych realiów, a to ważne, jeśli chodzi o rzecznika. Pamiętam też, że organizowaliśmy co jakiś czas tzw. śniadania dziennikarskie, zapraszając do sekretariatu KEP dziennikarzy z mediów świeckich, żeby wspólnie przyglądać się bieżącym kwestiom na linii Kościół-media-społeczeństwo. To rozpoczął chyba ks. Józef Kloch, następca o. Adama na stanowisku rzecznika KEP. Ks. Józef miał grono dobrych współpracowników i doradców spoza sekretariatu KEP. Pamiętam np. współpracę ze znakomitą dziennikarką, p. Ewą Czackowską, która wówczas, jak się zdaje, pisała dla *Rzeczpospolitej*. Przypominam sobie również p. Monikę Przybysz, która co prawda nie współpracowała wówczas jeszcze regularnie z biurem prasowym KEP, ale pod koniec mojej kadencji na stanowisku sekretarza KEP kończyła już swój doktorat o zarządzaniu kryzysowym w Kościele i przy różnych okazjach, doraźnie udzielała ks. Józefowi cenných wskazówek.

Która sprawa z czasów Księdza Biskupa jako sekretarza KEP była najbardziej wymagająca medialnie?

6. Jedną z najbardziej wymagających chwil był moment śmierci Ojca Świętego Jana Pawła II. Wiązało się to z troską o właściwy przekaz medialny tej niezwykłej chwili oraz z pewnego rodzaju medialnym asystowaniem społeczeństwu w dniach żałoby oraz w czasie pogrzebu.

7. Niewątpliwie bardzo trudnym i złożonym problemem była wówczas również kwestia archiwów IPN oraz tajnych współpracowników.

8. Głośna i trudna była także sprawa krzyży na oświęcimskim żwirowisku. Były w to zaangażowane różne środowiska i media, a w samym Kościele też były różne na tę kwestię spojrzenia. Sprawa była napięta, ponieważ dotyczyła jednocześnie dialogu

polsko-żydowskiego, kwestii historycznych, patriotycznych i religijnych, a do tego usiłowano rozgrywać to medialnie zarówno w kraju, jak i za granicą.

9. W tych wszystkich trudnych medialnie momentach starałem się nie żałować czasu na komentarze, rozmowy i ustalenia: czy to z przedstawicielami zaangażowanych w tę sprawę środowisk, czy z mediami, czy księżmi biskupami, czy z naszym pierwszym rzecznikiem, o. Adamem. Rozumiałem, że tutaj naprawdę trzeba być do dyspozycji niemal przez całą dobę. I trzeba wychodzić do mediów, nie tylko kościelnych. Przecież przekaz o Kościele nie idzie wyłącznie przez media kościelne. Ludzie zasługują na obiektywne informacje o Kościele. Wielu z nich bowiem wiedzę o sprawach Kościoła czerpie z mediów świeckich. W relacjach z mediami nie można oczywiście być naiwnym, ale nie trzeba też bać się jasnego prezentowania stanowiska Kościoła w mediach świeckich.

10. Poza tym zawsze uważałem, że nasza aktywność medialna musi wykraczać poza samo reagowanie na sytuacje kryzysowe. Kościół powinien też pierwszy wychodzić do świata mediów i stale doskonalić swój przekaz. Dlatego m. in., gdy Benedykt XVI mianował mnie biskupem plockim, w celu zaprezentowania moich priorytetów duszpasterskich zwołałem konferencję prasową. Ponadto niemal natychmiast diecezjalnym rzecznikiem prasowym mianowałem pierwszą w historii polskiego Kościoła świecką kobietę na takim stanowisku, p. Elżbietę Grzybowską, dziennikarkę i doktora teologii. Później konferencje prasowe były przeze mnie zwoływane jeszcze co najmniej kilkakrotnie, m. in. gdy rozpoczynała się w diecezji peregrynacja kopii Obrazu Jasnogórskiego, kiedy młodzi z różnych stron świata przyjechali do nas na Światowe Dni Młodzieży w 2016 roku, czy wreszcie, gdy komunikowaliśmy bolesny temat nadużyć w Kościele plockim.

11. Bardzo cenną inicjatywą, którą zaproponowała mi pani rzecznik były tzw. coroczne podwieczorki u biskupa. W trakcie tych spotkań, przy kawie i ciastku rozmawiałem z dziennikarzami na przeróżne aktualne tematy dotyczące Kościoła powszechnego i diecezjalnego. Z mojego zaproszenia na takie spotkania korzystało przez szereg lat wielu przedstawicieli mediów związanych z naszym regionem. Na ogół było to ok. 35 osób.

Dziękuję Księdzu Biskupowi za rozmowę.

II.

**Źródłowy wywiad badawczy
z J. E. abp. dr. hab. Stanisławem Budzikiem,
arcybiskupem metropolitą lubelskim,
sekretarzem generalnym Konferencji Episkopatu Polski w latach 2007-2011,
przeprowadzony przez ks. Tomasza Podlewskiego
w dniu 2. 04. 2022 r.,
w formie wideokonferencyjnej**

W strukturach Konferencji Episkopatu Polski biuro prasowe podlega sekretarzowi generalnemu KEP. Skąd, zdaniem Księdza Arcybiskupa, taka zależność?

1. Ta zależność jest zapisana w kolejnych statutach KEP, także w statucie, który został przygotowany za mojej kadencji na stanowisku SG KEP. Statut powstał pod kierownictwem abp. Tadeusza Gocłowskiego, natomiast jako sekretarz miałem aktywny udział w jego opracowaniu. Pamiętam, że tekst statutu był przygotowywany i dyskutowany łącznie ponad 2 lata. W tym czasie jeździłem do abp. Gocłowskiego, do Gdańska, by przedyskutować konkretne kwestie. W artykule nr 40 jest mowa o tym, że BP KEP podlega właśnie SG KEP, a jest kierowane przez rzecznika. Ta zależność podkreślona w statucie nie jest tylko teorią, ale chodzi o realne zakorzenienie funkcji rzecznika i biura głęboko w strukturze KEP, której służą i podlegają, oraz której są integralną częścią. Teoretycznie obsługę medialną można by było przecież zlecać jakimś podmiotom zewnętrznym, ale w statucie chodziło właśnie o to, by podkreślić, że BP KEP z rzecznikiem na czele nie tylko wykonują jakiś zakres pracy dla KEP, ale że są od niego zależne i współtworzą jego sekretariat.

Skąd, zdaniem Księdza Arcybiskupa, wynika brak limitu kadencji funkcji rzecznika prasowego KEP i co Ksiądz Arcybiskup o tym sądzi?

2. O ile w przytoczonym przed chwilą statucie jest mowa o zależności BP KEP od SG KEP, o tyle w wypracowanym niedługo potem regulaminie KEP, nad którym miałem

pieczę jako SG KEP, w paragrafie nr 71 znajdziemy zapis o tym, że rzecznik wybierany jest na okres 5 lat, ale może pełnić funkcję przez kolejne kadencje. I rzeczywiście limitu tych kadencji nie ma. W KEP najczęściej mamy do czynienia z limitem: przewodniczący różnych komisji, rad czy zespołów, zarząd KEP, ekonom KEP czy wreszcie SG KEP, mogą pełnić swoje funkcje maksymalnie przez dwie kadencje. Mamy jednak też pewne specyficzne aktywności, gdzie limitu kadencji się nie wskazuje. Jest tak choćby w przypadku niektórych delegatów KEP, jak np. delegat ds. Polonii, czy właśnie rzecznik.

3. Ten brak limitu wynika z zamierzenia, by w strukturach episkopatu były także funkcje pomostowe, czyli łączące, spajające następujące po sobie kadencje. Chodzi o to, by zachować ciągłość w działaniach i sprawach, do których trzeba się długo przysposabiać i zdobywać doświadczenie. Pełnienie funkcji przewodniczącego czy sekretarza generalnego jest bardzo wymagające, dlatego zmiana po pięciu bądź dziesięciu latach, zarówno dla pełniącego tę funkcję, jak i dla całego gremium, wydaje się być korzystna. Natomiast wejście w specyfikę emigracji polskiej, czy w środowisko medialne, to są sprawy, do których trzeba być przygotowanym, gdzie buduje się siatkę kontaktów itp., a te specyficzne obszary nie są już tak oczywiste dla każdego odpowiedzialnego. Stąd, jeśli ktoś dobrze pełni wspomniane funkcje, to daje się mu szansę kontynuowania. A poza tym, jak powiedziałem, gdy dochodzi do zmian na stanowiskach z limitowaną kadencją, wówczas te specyficzne funkcje w pewnym sensie stabilizują pracę KEP.

Jakie działania RP KEP i BP KEP w latach 2007-2011 były ustalane z Księdzem Arcybiskupem jako SG KEP, a w jakich obszarach RP KEP miał swoją autonomię względem SG KEP?

4. Jeśli chodzi o autonomię w sprawach medialnych dotyczących KEP, to wydaje mi się, że największą cieszy się KAI, która jest podmiotem najbardziej obecnym na medialnym styku Kościoła i świata. Natomiast RP KEP jest głosem episkopatu, stąd nie ma aż tak szerokiej autonomii. Rzecznik komunikuje oficjalne stanowisko KEP, Rady Stałej czy Prezydium, a nie swój własny punkt widzenia. Natomiast cieszy się autonomią, jeśli chodzi o styl jego pracy, przygotowywane przez niego oświadczenia, kontakt z mediami itp. Pamiętam, że rzecznikowi nie trzeba było dyktować co ma mówić. Nie sprawdzaliśmy też tekstów przygotowywanych przez niego oświadczeń, chyba że o to

prosił. Więc w tym sensie był autonomiczny. Natomiast nigdy tej autonomii nie nadużywał oraz był świadomy obszarów, w których mieć jej po prostu nie może.

Czy i jak często odbywała się ewaluacja działań RP KEP i BP KEP? Czy uczestniczył w niej Ksiądz Arcybiskup jako SG KEP?

5. Za moich czasów nie było instytucji, która by oceniała rzecznika i wiem, że dziś też takiej nie ma. Ale za mojej kadencji na stanowisku SG KEP mieliśmy rzecznika aktywnego medialnie, który był na bieżąco oceniany zarówno przez nas, biskupów, jak i wiele innych osób w Polsce. Kiedy miał celne i dobre wystąpienie, a takich była ogromna większość, to przy najbliższym obiedzie w budynku sekretariatu KEP wyrażaliśmy naszą aprobatę. Jeśli się nam coś nie spodobało, bądź czegoś zabrakło, to również bez skrępowania mogliśmy mu to powiedzieć, a on to przyjmował, wyjaśniając swój zamysł. Tak mniej więcej funkcjonowała nasza ewaluacja nieinstytucjonalna.

Czy Ksiądz Arcybiskup jako SG KEP uczestniczył w spotkaniach BP KEP?

6. BP KEP tworzyli ks. Józef Kloch i dwie bardzo kompetentne panie. Bardzo często, praktycznie codziennie bywałem w biurze, ponieważ pracowaliśmy niedaleko od siebie, pod jednym dachem. Spotykaliśmy się na obradach, modlitwie i posiłkach, stąd kontakt był bardzo bliski. Natomiast BP KEP miało też wewnętrzne spotkania, w których nie uczestniczyłem ze względu na wspomnianą już wcześniej autonomię prac biura w zakresie jego obowiązków.

Czy miał Ksiądz Arcybiskup prawo zatrudniania, zwalniania i proponowania nowych pracowników BP KEP?

7. Tak, miałem prawo dobierać i mianować współpracowników SG KEP, czyli także członków BP KEP, ponieważ SG KEP jest pracodawcą współpracowników rzecznika. Oczywiście nie wyobrażałem sobie sytuacji, w której narzucałbym rzecznikowi osoby do współpracy. Ks. Józef sam wybierał te osoby i konsultował ze mną możliwość ich zatrudnienia. Pracownicy BP KEP formalnie są pracownikami sekretariatu KEP.

Czy można powiedzieć, że jako SG KEP, pełnił Ksiądz Arcybiskup rolę pewnego rodzaju pośrednika między BP KEP a przewodniczącym KEP? Jeśli tak, to w jakim zakresie?

8. Nigdy nie myślałem o swojej funkcji w ten sposób. Oczywiście zdarzały się sytuacje, w których przewodniczący zlecał mi jakieś zadanie podpadające pod obowiązki sekretariatu, a z kolei my jako pracownicy sekretariatu dzieliliśmy się obowiązkami w zależności od naszych kompetencji. Więc zdarzało się, że zlecałem coś rzecznikowi, natomiast nie miało to charakteru pośredniczenia między przewodniczącym i rzecznikiem, a było jedynie normlaną ścieżką działania. Rzecznik natomiast nieraz kontaktował się bezpośrednio z przewodniczącym, a przewodniczący z rzecznikiem. To wszystko zależało od ważności zagadnienia.

W czasie pełnienia przez Księdza Arcybiskupa funkcji SG KEP, rzecznikiem KEP był ks. Józef Kloch. Jak, mówiąc najpierw najogólniej, wspomina Ksiądz Arcybiskup współpracę z tym rzecznikiem?

9. Myślę, że nie sposób odpowiedzieć na to pytanie bez poczynienia odpowiedniego wstępu. Otóż obaj pochodzimy z diecezji tarnowskiej. Wobec tego mieliśmy okazję poznać się jeszcze w latach 80. poprzedniego wieku. Ponadto, kiedy pod koniec lat 80. wróciłem z Innsbrucka po swoim doktoracie, to przywiozłem do diecezji jeden z pierwszych komputerów, a ks. Józef od samego początku był bardzo zainteresowany komputeryzacją i szybko stał się fachowcem w tej dziedzinie. Mieliśmy więc nowe wspólne tematy. Zanim jako SG KEP podjąłem współpracę z ks. Józefem jako rzecznikiem, sam miałem możliwość przez 4 lata pełnić funkcję rzecznika prasowego ówczesnego biskupa tarnowskiego Józefa Życińskiego. To wszystko razem wzięte oraz podobne spojrzenie na Kościół, media i sprawy społeczne sprawiło, że nasza współpraca w KEP od samego początku układała się naprawdę bardzo dobrze. Wspólnie podejmowaliśmy wiele zadań i rozwiązywaliśmy trudne sprawy. W ewentualnych sprawach spornych zawsze potrafiliśmy szybko się dogadać i wypracować wspólne stanowisko. To były dobre czasy.

Jak w praktyce wyglądała codzienność zawodowa i regularna współpraca RP KEP z Księdzem Arcybiskupem?

10. Kiedy nie było sytuacji nadzwyczajnych, spotykaliśmy się każdego dnia w miejscu pracy. Omawialiśmy wszystko na bieżąco. Natomiast w sytuacjach konieczności, czas i miejsce nie grały roli: kontaktowaliśmy się albo telefonicznie, albo osobiście. Mieliśmy też obaj dobre relacje z przewodniczącym KEP, abp. Józefem Michalikiem. Jego autentyczna troska o Kościół, wysoka kultura osobista, łatwość nawiązywania kontaktów oraz ogromne doświadczenie eklesjalne (zwłaszcza praca w dykasteriach Stolicy Apostolskiej) bardzo ułatwiały i wzbogacały prace Sekretariatu i Konferencji.

Na co kładł Ksiądz Arcybiskup największy nacisk, jeśli chodzi o współpracę z BP KEP i RP KEP jako SG KEP?

11. Zarówno dla mnie, jak i dla ks. Kłocha ogromnie ważna była współpraca z całym episkopatem na czele z prezydium. Tak się złożyło, że przez cały okres pełnienia przeze mnie funkcji SG KEP przewodniczącym był abp Michalik, wiceprzewodniczącym abp Gądecki, a rzecznikiem był ks. Kloch. Byliśmy zgranym zespołem i wszyscy byliśmy przekonani, że naszą siłą jest solidarność, jedność i efektywna współpraca. Wszyscy też doświadczaliśmy dobrodziejstwa tej jedności na polu medialnym.

Na ile RP KEP był kreatorem, a na ile realizatorem polityki informacyjnej KEP?

12. Zostałem sekretarzem w roku 2007, a ks. Kloch był rzecznikiem od roku 2003, więc gdy przyszedłem, to on miał już spore doświadczenie w swoim fachu. Miał już swoją pozycję jako rzecznik i w początkowej fazie naszej współpracy to on był kreatorem ścieżek medialnych, a ja się od niego uczyłem. A że starałem się uczyć szybko, to po pewnym czasie odnalazłem się już na tych wytyczonych przez niego drogach i dalej szliśmy wspólnie.

Czy w kreowaniu polityki informacyjnej KEP uczestniczył Ksiądz Arcybiskup jako SG KEP?

13. Politykę informacyjną KEP kreowaliśmy razem. Nie musiałem podsuwać rzecznikowi gotowych rozwiązań. On wraz ze swoim biurem świetnie realizowali swoje zadania. W trudniejszych sprawach, a było ich niemało, ustalaliśmy wspólną linię, w najważniejszych konsultowaliśmy się z Przewodniczącym Konferencji Episkopatu.

Jaki udział miał Ksiądz Arcybiskup w zarządzaniu kryzysami medialnymi Kościoła w Polsce w latach 2007-2011? Jak wyglądała współpraca SG KEP z BP KEP i RP KEP w czasie tych kryzysów?

14. Zarządzanie większymi i mniejszymi kryzysami było oczywiście o wiele szersze niż tylko kwestie medialne. Natomiast gdy idzie o te aspekty kryzysów, które wiązały się z mediami, to oczywiście zarządzanie nimi opierało się na współpracy sekretariatu i z przewodniczącym KEP, z ks. Klochem i jego biurem. Mój udział polegał głównie na spinaniu całości, czyli na spotkaniach z rzecznikiem, konsultacjach związanych z tym, co ma trafić do mediów oraz przekazywaniu mu dokumentów i stanowiska episkopatu. Współpraca z BP KEP w czasie poważnych kryzysów była bardzo bliska, nieraz niemal całodobowa.

Który kryzys medialny Kościoła w Polsce w latach 2007-2011 był wg Księdza Arcybiskupa najpoważniejszy?

15. Gdy myślę o poważniejszych sytuacjach kryzysowych to przypominają mi się głównie trzy wydarzenia: kryzys lustracyjny, katastrofa smoleńska i spory wokół Komisji Majątkowej. Ten pierwszy, lustracyjny, osiągnął co prawda swoje apogeum na kilka miesięcy przed podjęciem przeze mnie funkcji SG KEP (sprawa abp. Wielgusa), natomiast już jako sekretarz finalizowałem wiele kwestii związanych z tą sprawą. Jeśli chodzi o wspomniane kryzysy, to mogę powiedzieć, że w każdy z nich byłem osobiście mocno zaangażowany i wówczas byliśmy z rzecznikiem w nieustannym w kontakcie.

Który z kryzysów medialnych tego okresu, zdaniem Księdza Arcybiskupa, był najlepiej, a który najslabiej zarządzany w tym czasie?

16. Wydaje mi się, że stosunkowo dobrze poradził sobie Kościół w Polsce w kryzysie smoleńskim oraz w kryzysie wokół Komisji Majątkowej. W obu wypadkach były też momenty, które można było lepiej dopracować.

17. Nie ulega wątpliwości, że tragedia smoleńska wywołała wieloraki kryzys, także w wymiarze medialnym i informacyjnym. Kościół w Polsce w obliczu katastrofy smoleńskiej stanął na wysokości zadania. Poczynając od kontaktów z państwem, przez uroczystości żałobne na lotnisku, w katedrach i na cmentarzach, aż po konkretne komunikaty, wspieranie duchowe rodzin ofiar.

18. Pamiętam dzień tragedii: to była sobota, udałem się wtedy z gronem współpracowników Sekretariatu poza Warszawę, do sióstr służebniczek w Komorowie. Po drodze usłyszeliśmy przez radio wiadomość, w którą trudno było uwierzyć: o katastrofie samolotu z prezydentem i z ważnymi osobistościami w Państwie na pokładzie. Zrezygnowaliśmy z dalszej podróży powróciliśmy do Sekretariatu. Już w trakcie podróży powrotnej nawiązaliśmy kontakt z ks. Klochem, z abp. Michalikiem i z abp. Gądeckim, wówczas wiceprzewodniczącym KEP. Przygotowaliśmy tekst pt. *Oświadczenie Prezydium Konferencji Episkopatu Polski w obliczu katastrofy samolotu prezydenckiego*, który został opublikowany jeszcze w tym samym dniu. Poza tym abp Michalik udzielił obszernej wypowiedzi dla KAI, a my razem z ks. Klochem spotkaliśmy się z dziennikarzami, prezentując wspomniane oświadczenie i komentując to tragiczne wydarzenie. Następnego dnia, w niedzielę, uczestniczyłem w powitaniu trumny z ciałem zmarłego prezydenta Lecha Kaczyńskiego na lotnisku w Warszawie i razem z abp. Józefem Kowalczykiem, nuncjuszem apostolskim, mogłem się za niego pomodlić. Przez kolejne dni brałem udział w delegacji episkopatu przy kolejnych transportach ofiar katastrofy. Razem z ks. prymasem Henrykiem Muszyńskim modliłem się w kaplicy prezydenckiej przy trumnach pary prezydenckiej oraz współpracowników prezydenta. Wśród ludzi, którzy zginęli w katastrofie miałem wielu znajomych, z którymi współpracowałem jako sekretarz episkopatu, odpowiedzialny za kontakty z instytucjami państwowymi.

19. Jeśli chodzi o to, co w kryzysie smoleńskim można było jakoś inaczej poprowadzić, to sprawa tzw. krzyża smoleńskiego sprzed Pałacu Prezydenckiego. W tym przypadku nie dało się wyznaczyć jasnej linii przekazu, ponieważ to była sprawa oddolna. Nie dało się przewidzieć dalszego biegu wypadków ani działać prewencyjnie. Mieliśmy możliwość tylko reakcji. W wakacje, chyba w lipcu, już po wyborach prezydenckich, atmosfera wokół krzyża stawała się coraz bardziej napięta i była podkreślana przez media. Staraliśmy się działać z rozwagą, konsultując różne warianty z Kancelarią Prezydenta RP, z harcerzami i z abp. Nyczem. W porozumieniu z ks. Klochem przygotowaliśmy dwa oświadczenia: tekst Prezydium KEP podpisany przeze mnie 12 sierpnia 2010 roku i tekst Rady Stałej KEP z 25 sierpnia 2010 roku. Staraliśmy się ostudzić napięcia, uszanować krzyż i nie dać się wpędzić w politykę.

20. Kolejny kryzys to napięcia związane z Komisją Majątkową. Komisja działała na podstawie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Była organem rządowo-kościelnym, do którego wchodziła w równą liczbę przedstawiciele wyznaczeni przez Sekretariat KEP oraz przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Jako sekretarz zastałem tę instytucję jako już od dawna istniejącą i powoli poznawałem jej zalety i wady. Uspokajała mnie myśl, że ze względu na parytet stron nic nie może być postanowione bez zgody strony państwowej.

21. W prasie, zwłaszcza tej nieprzychylniej Kościołowi, komisja była przedmiotem zmasowanej krytyki. Kościół był przedstawiany jako instytucja uprzywilejowana, która za pomocą niejasnych instrumentów otrzymuje nieruchomości, które się jej nie należą. Argumentowaliśmy, że jest odwrotnie. To Kościół był najbardziej prześladowaną i najskuteczniej ograbianą instytucją w czasach komunizmu. Kościołowi zabierano bowiem własność na dwa sposoby: pierwszy to nacjonalizacja przeprowadzona zgodnie z komunistycznym prawem. Były to jednak dekryty łamiące brutalnie prawo własności, które należy do fundamentalnych praw w wolnym społeczeństwie. W tym wypadku Kościół podzielił los wszystkich właścicieli, którym na podstawie wspomnianych dekretów odebrano własność. Ta krzyżująca niesprawiedliwość ciągle czeka na tzw. reprivatyzację, obiecywaną przez kolejne rządy. Oprócz tego Kościołowi, to znaczy diecezjom, parafiom, zgromadzeniom zakonnym męskim i żeńskim zabierano majątek wbrew przepisom o nacjonalizacji i tylko takie nieruchomości można było odzyskać

poprzez decyzje komisji. Podkreślaliśmy, że nie jest to specjalne traktowanie Kościoła katolickiego na tle innych wyznań, bo istnieje 5 tego rodzaju zespołów: katolicki, protestancki, prawosławny, żydowski oraz między-kościelny, dotyczący pozostałych związków wyznaniowych.

22. Wobec wzmagającej się fali krytyki postanowiliśmy rozwiązać Komisję Majątkową. Nieliczne sprawy dotąd nierozwiązane mogły być przekazane na drogę sądową. Przeprowadzenie tej operacji wymagało od nas nie tylko kompetencji medialnych, ale także mądrego rozeznania w sferze politycznej, społecznej i ekonomicznej. To nie była prosta sprawa, ponieważ musieliśmy w konkretnym punkcie zmienić ustawę Państwo-Kościół z maja 1989 roku.

23. Krytykowany był sposób działania komisji, zwłaszcza fakt, że od jej decyzji nie było odwołania. To budziło sprzeciw zwłaszcza samorządów, które musiały oddawać nieruchomości, do których posiadania się przyzwyczaiły. Ale takie było obowiązujące prawo, tak Komisja Majątkowa została skonstruowana. Gdyby Trybunał Konstytucyjny orzekł, że brak możliwości odwołania od decyzji komisji jest niekonstytucyjny, wówczas byłby to poważny problem dla Kościoła, ale także dla Państwa, które nie tylko ustanowiło takie prawo, ale także sankcjonowało, dzięki parytetowi w komisji, każdą pojedynczą decyzję. Zaprzestanie jej działalności było najlepszym rozwiązaniem dla tej zagmatwanej sytuacji.

24. Elementem kryzysu, który może niepotrzebnie został zaogniony, była sytuacja, gdy w czasie konferencji prasowej KEP w październiku 2010 roku, wraz z ks. Klochcem, odnieśliśmy się do artykułu prasowego, w którym jeden z posłów lewicy, błędnie sumując kwoty sprzed i po denominacji, podał do publicznej wiadomości zawyżone (o 10 000 razy!) liczby, mówiąc o pieniądzach, jakie Kościół miał otrzymać od państwa w związku z działaniami komisji majątkowej. W mediach pojawiła się ta niebotyczna suma i wielu w to uwierzyło. Zarzuciliśmy posłowi manipulację i skrajną niekompetencję, co z kolei sprawiło, że poseł podał nas do sądu za podważanie jego fachowości. Oczywiście sąd oddalił oskarżenie, ale szum medialny, jaki przy okazji powstał, sprawił, że zastanawialiśmy się, czy potrzebna była krytyka posła po imieniu.

25. Na koniec chciałbym wspomnieć o kryzysie związanym z abp. Wielgusem z przełomu lat 2006 i 2007. Myślę, że wówczas zabrakło odpowiedniego zarządzania kryzysowego. Kulminacją tych wydarzeń był ingres arcybiskupa do archikatedry warszawskiej, który się nie odbył, gdyż na początku arcybiskup odczytał swoją rezygnację, co spowodowało głośną reakcję zgromadzonych wiernych. Stacje telewizyjne na całym świecie pokazywały awanturę w kościele w obecności władz kościelnych i państwowych. Po fakcie stało się jasne, że decyzję o rezygnacji należało ogłosić wcześniej, a nie w trakcie liturgii.

Co mógłby powiedzieć Ksiądz Arcybiskup o wydawaniu Biuletynu KEP w latach 2007-2011?

26. Biuletyn był wydawany przez ks. Kłocha i jego biuro. Rozchodził się do kilku tysięcy osób. Pracowały przy nim panie z biura prasowego episkopatu: Marta Dalgiewicz i Joanna Lipka. Pracują tam zresztą do dziś. Zatrudniłem je w czasie swojej kadencji, a ich kandydatury zaproponował ks. Józef i, jak widać, miał dobre wyczucie. To są świetnie współpracowniczki. Z tego, co wiem, to zaangażowały się później także w Internetowy Dziennik Katolicki wydawany przez KAI.

Czy Ksiądz Arcybiskup otrzymywał od BP KEP specjalny przegląd medialny?

27. Biuro prasowe nie przekazywało mi jakiegoś specjalnego przeglądu prasy. Korzystałem z biuletynu i z tego, co publikowała KAI. A jeśli czasem jakiś przekaz medialny był ważny, a było ryzyko, że o nim się nie dowiem, to ks. Kłoch bezpośrednio informował mnie o tym, co się w mediach dzieje. Było rzeczą cenną wiedzieć co inni o nas piszą, i to nie tylko ci, którzy są nam bliscy, ale także ci, którzy nas krytykują.

Jakie były relacje między BP KEP, KAI a *Opoką* w latach 2007-2011 i jaka w tym kontekście była rola Księdza Arcybiskupa jako SG KEP?

28. Relacje tych instytucji były poprawne. Oczywiście czasem zdarzyło się jakieś nieporozumienie, ponieważ *Katolicka Agencja Informacyjna* utrzymuje się z przekazywania wiadomości za opłatą, a BP KEP przekazuje je za darmo. BP KEP wyraża oficjalne stanowisko Konferencji, natomiast KAI prezentuje szeroką panoramę

Kościół i różne opinie istniejące w Kościele i wokół Kościoła. W większości te instytucje świetnie się uzupełniały i współpracowały. Inny jest trochę charakter każdej z nich, inna struktura, inny zarząd i finansowanie, ale to nie przeszkadzało we wspólnym działaniu dla realizacji nadrzędnego celu, jakim jest informowanie o wielorakiej działalności Kościoła. Pełniąc zadania SG KEP, chętnie korzystałem z owoców ich działań, współpracowałem z nimi i wspierałem na różne sposoby.

Jakich przemian w polskim Kościele był Ksiądz Arcybiskup świadkiem jako SG KEP?

29. Zadania SG KEP pełniłem w całości za czasów Benedykta XVI jako papieża, abp. Michalika jako przewodniczącego KEP i abp. Gądeckiego jako jego zastępcy. Natomiast w tym czasie działo się wiele wokół stanowiska prymasa. Zakończył swoją posługę prymas Józef Glemp. Przed jego odejściem trwała w kościele dyskusja czy tytuł prymasa będzie związany z arcybiskupem warszawskim, czy gnieźnieńskim. Kard. Glemp opowiadał się za Warszawą, zaś abp Henryk Muszyński optował za prastarą tradycją gnieźnieńską. Ja też byłem zdania, że tytuł ten powinien wrócić do Gniezna i objąć zbliżającego się do emerytury abpa Muszyńskiego. Inaczej byłby jedynym arcybiskupem gnieźnieńskim niepiastującym tej godności. Tak też rozstrzygnął papież Benedykt XVI i w ciągu niewielu miesięcy mieliśmy trzech kolejnych prymasów; kard. Józef Glemp, abp Henryk Muszyński i abp Józef Kowalczyk.

30. Kilka miesięcy po objęciu przeze mnie funkcji sekretarza, zmienił się rząd. Premiera Jarosława Kaczyńskiego zastąpił Donald Tusk. To nie było bez znaczenia, ponieważ jako SG KEP, automatycznie stawałem się członkiem Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu RP i KEP. Zmiana opcji rządzącej miała pewien wpływ na zmianę natężenia kryzysu lustracyjnego. Najbardziej dramatycznym wydarzeniem o wielu konsekwencjach była katastrofa smoleńska. Wydarzenia z nią związane bardzo nas angażowały.

Co uważa Ksiądz Arcybiskup za najbardziej usprawniające współpracę z BP KEP w czasie pełnienia funkcji SG KEP?

31. Naszą współpracę najbardziej usprawniały dwie okoliczności: to, że ks. Józef był profesjonalistą i to, że nadawaliśmy na jednej fali. Podobnie rozumieliśmy dobro Kościoła i aktualne zagrożenia. Obaj mieliśmy też zdrowy dystans do polityki, podkreślając autonomię Państwa i Kościoła z otwartością na współpracę dla dobra człowieka i społeczeństwa. Obaj też byliśmy otwarci na dziennikarzy i na nowe media.

Czego najbardziej brakowało Księdzu Arcybiskupowi jako SG KEP we współpracy z BP KEP i RP KEP oraz szeroko rozumianej aktywności medialnej KEP? Czy jest to dostępne już dzisiaj?

32. Myślę, że tu głównie chodzi o media społecznościowe. One co prawda już wtedy były dostępne, bo Facebook powstał, zdaje się, 3 lata przed moim objęciem funkcji SG KEP, a Twitter rok wcześniej, ale otwartość na te media była o wiele mniejsza niż dzisiaj. Nie mówiąc o aktywności w tych mediach. Poza tym nie przypominam sobie, by czegokolwiek brakowało we współpracy z ks. Józefem i jego biurem. Może czasem jedynie tego, czego zawsze brakuje, także dzisiaj: czasu.

Czy w trakcie pełnienia przez Księdza Arcybiskupa funkcji SG KEP wypracowano w aktywności medialnej KEP jakieś nowe rozwiązania, dokumenty bądź praktyki?

33. W tym względzie rok 2009 był chyba najważniejszy, ponieważ jako SG KEP współpracowałem przy powstawaniu nowego statutu KEP, nowego regulaminu KEP oraz wspierałem pomysł ks. Kłocha i BP KEP opracowania i corocznego wydawania informatora KEP. Statut został uchwalony w roku 2009, tę samą datę nosi pierwszy informator.

34. Regulamin wszedł w życie w roku 2010. Przy okazji wydania informatora trzeba było opracować obowiązującą w polskim Kościele listę oficjalnych nazw dykasterii watykańskich, ponieważ niektóre były wcześniej tłumaczone nieprecyzyjnie bądź obowiązywały różne wersje. Poza tym jako członek wspomnianej Komisji Wspólnej

Przedstawicielei Rządu RP i KEP mocno działałem na rzecz przywrócenia wolnego dnia na Trzech Króli i również to się udało.

35. Razem z ks. Klochom wypracowaliśmy też praktykę uszczegóławiania prac agend episkopatu, których jest mnóstwo. Co roku składają one sprawozdania, które – zebrane w podsumowującej publikacji – ukazują różnorodność i bogactwo działalności komisji, rad i z zespołów KEP. Pozwala to członkom episkopatu oraz mediom, zwłaszcza tym związanym z Kościołem oraz autentycznie interesującym się jego działalnością, zapoznać się z pracami episkopatu. Obejmują one nie tylko zebrania plenarne, ale wielość codziennych działań biskupów zarówno w ich diecezjach, ale też w ramach różnych agend KEP. Cała rzesza księży, osób życia konsekrowanego i wiernych świeckich jest w te prace zaangażowana.

Jak określilby Ksiądz Arcybiskup rolę RP KEP w latach 2007-2011: ewangelizacyjna, informacyjna, antykryzysowa, wewnątrzinstytucjonalna, wizerunkowa? Jeszcze inna?

36. Rzecznik episkopatu najpierw informuje. Nie mam wątpliwości, że jest to jego pierwsze i najważniejsze zadanie. Nie da się przecenić wartości solidnej i szybkiej informacji. Na drugim miejscu wskazałbym funkcję kryzysową, bo tu rzecznik jest bezwzględnie potrzebny. Podczas sytuacji kryzysowych organizowaliśmy z rzecznikiem burzę mózgów, aby wypracować wspólne stanowisko i przede wszystkim mówić jednym głosem. Rzecznik jest w czasie kryzysu bardzo ważny. W takiej sytuacji trzeba działać pod napięciem, szybko, a jednocześnie skutecznie. Ks. Kloch w czasie kryzysów potrafił aktywnie przekazywać sens stanowiska episkopatu, integrować różne głosy, wspierać głosy rozsądku. Pełnił wobec biskupów także rolę doradcą, korzystając ze swego bogatego doświadczenia kontaktów z mediami. Bez wątpienia wpływało to na wizerunek Kościoła, choć wiadomo, że wizerunek nie zależy wyłącznie od reakcji na kryzys, ale jest także efektem wielu innych działań.

37. Tak więc na pierwszym miejscu wskazałbym rolę informacyjną, na drugim reagowanie na kryzys, a na trzecim miejscu rolę ewangelizacyjną. Ewangelizacja dla Kościoła jest sprawą najważniejszą i powinna przenikać wszystkie jego działania, także te, które wprost nie odnoszą do głoszenia Ewangelii. Rzecznik powinien zdawać sobie

sprawę z tego wymiaru. Przez samo profesjonalne odnalezienie się w wymiarze informacyjnym i medialnym pośrednio ewangelizuje odbiorców i środowisko dziennikarskie. Ks. Kloch jest przede wszystkim człowiekiem Kościoła i jako rzecznik jego dobro zawsze miał na oku, przekonany, że solidna i prawdziwa informacja służy najlepiej dobru Kościoła. Rzecznik był też zaangażowany w komunikację wewnętrzną Kościoła w Polsce. Współpracował z rzecznikami i biurami diecezji i zakonów. W ramach KEP uczestniczył też niejednokrotnie w przygotowywaniu naszych dokumentów wewnętrznych, a także wspomnianych już wcześniej sprawozdań poszczególnych agend episkopatu.

Co w latach 2007-2011 nie sprawdziło się we współpracy Księdza Arcybiskupa jako SG KEP z RP KEP i BP KEP? Czy dochodziło do konfliktów na linii: RP KEP i BP KEP a SG KEP?

38. Nie przypominam sobie w historii naszych relacji sytuacji, które można by nazwać konfliktem. Były na pewno różnice zadań, różne spojrzenia na rozwiązywanie pojawiających się problemów. Ale zawsze dochodziliśmy do porozumienia. Pewnie nie wszystko było idealne i wiele rzeczy mogliśmy wykonać lepiej, ale w naszych relacjach ze wspomnianymi instytucjami nigdy nie było kryzysu. Jako przykład nieudanych działań mogę wskazać brak szczegółowego określenia relacji i kompetencji między RP KEP i BP KEP a *Katolicką Agencją Informacyjną*.

Jakie, zdaniem Księdza Arcybiskupa, powinny być dziś kompetencje RP KEP?

39. Aby rzecznik mógł wypełniać zadania, jakie episkopat wyznacza mu w swoim regulaminie, czyli np. prezentowanie stanowiska KEP, kierowanie biurem, utrzymywanie kontaktów z dziennikarzami, organizowanie konferencji czy przygotowywanie oświadczeń, musi mieć naprawdę szeroki wachlarz kompetencji. Kompetencje rzecznika muszą być wielowymiarowe. Począwszy od intelektualnych i medialnych, przez pracownicze i międzyludzkie, aż po religijne i duchowe. Rzecznik KEP musi być człowiekiem budującym wspólnotę, bo pracuje dla różnorodnego grona, obyty z mediami, ostrożny i rozważny, ale też zdecydowany i odważny. Powinien mieć odwagę mówienia o sprawach trudnych także biskupom.

40. Rzecznik powinien mieć kompetencję w dziedzinie mediów społecznościowych i nowych technologii przekazywania informacji. Musi odnaleźć język zrozumiały dla współczesnego człowieka i przetłumaczyć na ten język dokumenty i oficjalne wypowiedzi Kościoła, które nie mogą całkowicie zrezygnować z języka wiary i teologicznej precyzji.

Gdyby dziś jeszcze raz miał Ksiądz Arcybiskup pełnić rolę SG KEP to jakich kompetencji oczekiwałby od RP KEP i jaki przyznałby mu zakres autonomii?

41. Te kompetencje wymieniłem odpowiadając na poprzednie pytanie. Wyrażony jest w nich obraz idealny, do którego należy dążyć, nad którym trzeba pracować, bo nikt przecież nie rodzi się rzecznikiem prasowym. Im bardziej rzeczywistość zbliżałaby się do postulowanych kompetencji, tym większą autonomię przyznawałbym rzecznikowi.

Co sądzi Ksiądz Arcybiskup o utworzeniu dwóch dodatkowych funkcji: zastępcy dyrektora BP KEP (na wzór praktyk stosowanych w BP Stolicy Apostolskiej) oraz specjalisty ds. komunikacji kryzysowej w BP KEP?

42. Wiadomo, że Stolica Apostolska troszczy się o Kościół rozproszony na całym świecie, więc w Watykanie musi być tych urzędów więcej. Ale czy są konieczne u nas? Z jednej strony dobrze, jeśli dział medialny się rozwija, bo dobra informacja jest dziś niezwykle ważna. Z drugiej strony tworzenie nowych etatów – przy bardzo skromnym budżecie Sekretariatu KEP – wymaga każdorazowo solidnego namysłu. Nie możemy sobie pozwolić na tyle stanowisk, ile mają struktury kościelne w innych krajach, gdzie budżet jest wielokrotnie większy od naszego. Wiem, że *Katolicka Agencja Informacyjna* ma pomysł na stworzenie czegoś w rodzaju sztabu komunikacji kryzysowej, warto więc skorzystać ze współpracy z agencją, która już od niemal 30 lat oddaje ogromne usługi Kościołowi i społeczeństwu w dziedzinie informacji.

Dziękuję Księdzu Arcybiskupowi za rozmowę.

III.

**Źródłowy wywiad badawczy
z J. E. abp. dr. Wojciechem Polakiem,
arcybiskupem metropolitą gnieźnieńskim,
prymasem Polski,
sekretarzem generalnym Konferencji Episkopatu Polski w latach 2011-2014,
przeprowadzony przez ks. Tomasza Podlewskiego
w dniu 21. 04. 2022 r.,
w formie wideokonferencyjnej**

W strukturach Konferencji Episkopatu Polski biuro prasowe podlega sekretarzowi generalnemu KEP. Skąd, zdaniem Księdza Arcybiskupa, taka zależność?

1. Wspomniana podległość rzecznika wobec sekretarza KEP wynika z bardzo praktycznej racji. Takiej mianowicie, że za codzienną pracę KEP, wg statutu, odpowiada prezydium KEP, na czele którego stoi przewodniczący KEP, który na co dzień nie rezyduje w Warszawie. Jediną osobą wchodzącą w skład prezydium KEP, która na stałe rezyduje w stolicy jest sekretarz generalny KEP. Rzecznik również pracuje w Warszawie, stąd owa podległość rzecznika sekretarzowi usprawnia pracę obu stron: biura prasowego i prezydium, które w sprawach tak dynamicznych, jak medialne, powinny mieć ze sobą kontakt bezpośredni i codzienny.

2. Sekretarz KEP koordynuje pracę KEP na bieżąco, każdego dnia, zarówno w odniesieniu do prezydium, jak również wobec poszczególnych biskupów diecezjalnych oraz poszczególnych sekcji wchodzących w skład KEP, w tym również biura prasowego i rzecznika. Uważam więc, że takie ustawienie sprawy przez statut jest podyktowane racjami praktycznymi i wynika ze sprawdzonej praktyki maksymalizacji usprawniania pracy.

Skąd, zdaniem Księdza Arcybiskupa, wynika brak limitu kadencji funkcji rzecznika prasowego KEP i co Ksiądz Arcybiskup o tym sądzi?

3. Kadencje są, ale nie ma ograniczenia kadencji. Myślę, że to się wiąże z bardzo ogólnymi postanowieniami statutu KEP. Ten statut określa, że przewodniczący komisji KEP mogą pełnić swoje funkcje maksymalnie przez dwie kadencje. Nie dotyczy to jednak np. delegatów czy innych niektórych funkcji, jak np. właśnie rzecznika. Uważam to za słuszne, ponieważ gdy np. następuje zmiana przewodniczącego bądź sekretarza KEP czy też zmiana innych osób, które nie mogą być wybierane na trzecią kadencję, wówczas kontynuacja prac rzecznika i biura prasowego daje gwarancję pewnego rodzaju ciągłości polityki informacyjnej KEP, która, jak wiemy, jest w obecnych czasach sprawą coraz ważniejszą. Dzięki temu rozwiązaniu wyklucza się sytuację, w której w jednym momencie zmieniają się wszyscy odpowiedzialni za kwestie komunikacji i mediów w KEP. Pozwala to na pewnego rodzaju łagodne i płynne przejście między kolejnymi osobami na stanowiskach prezydialnych w KEP.

Jakie działania RP KEP i BP KEP w latach 2011-2014 były ustalane z Księdzem Arcybiskupem jako SG KEP, a w jakich obszarach RP KEP miał swoją autonomię względem SG KEP?

4. W czasie pełnienia przeze mnie funkcji sekretarza generalnego KEP praktykowałem cotygodniowe spotkania z najbliższymi współpracownikami: kierownik biura, ekonom KEP, zastępca SG i właśnie rzecznik. Zasadniczym celem tych spotkań była koordynacja wszystkich zadań związanych z działaniem sekretariatu KEP. Udział rzecznika KEP w cotygodniowych naradach sekretariatu, czy w pracach nad redakcją konkretnych listów, gdzie gromadził się szerszy zespół, był każdorazowo okazją do tego, by rzecznik miał odniesienie do szerszego grona osób i przez to jeszcze lepiej czuł instytucję, w której pracuje, i którą reprezentuje.

5. Jeśli chodzi o autonomię działań rzecznika to oczywiście cieszył się nią, jeśli chodzi o biuro prasowe i jego zadania. Mam na myśli zdania codzienne, powiedzmy: „normalne”, jak choćby przygotowanie materiałów prasowych KEP czy informatora. Natomiast konkretne kierunki działań były omawiane ze mną czy też z przewodniczącym. Ustalanie kierunków działań medialnych było więc dziełem wspólnym, natomiast

realizowanie ich poszczególnych elementów spoczywało na barkach rzecznika i miał on w tym zakresie autonomię.

6. Poza spotkaniami cotygodniowymi, rzecznik zawsze miał do mnie bezpośredni dostęp i kontaktowaliśmy się ze sobą na bieżąco, gdy tylko któraś ze stron tego potrzebowała. Tak było szczególnie w sytuacjach pilnych czy kryzysowych.

Czy i jak często odbywała się ewaluacja działań RP KEP i BP KEP? Czy uczestniczył w niej Ksiądz Arcybiskup jako SG KEP?

7. Systemowej i regularnej ewaluacji działań nie było, natomiast taka ewaluacja była podejmowana każdorazowo przy końcu kadencji danego rzecznika. Wówczas prezydium KEP omawiało pracę danego rzecznika i aktywność biura pod jego kierownictwem. Nie przypominam sobie innego rodzaju ewaluacji w czasie mojej kadencji jako SG KEP. Omawialiśmy bowiem naszą współpracę na bieżąco.

Czy Ksiądz Arcybiskup jako SG KEP uczestniczył w spotkaniach BP KEP?

8. W czasie mojej kadencji nie uczestniczyłem w systematycznych spotkaniach BP KEP. Uczestniczyłem natomiast w spotkaniach związanych z przygotowywaniem jakichś istotniejszych tematów wpisujących się w szeroko rozumiany kontekst medialny. Organizowanie, prowadzenie i uczestnictwo w regularnych spotkaniach BP KEP leżały w gestii rzecznika.

Czy miał Ksiądz Arcybiskup prawo zatrudniania, zwalniania i proponowania nowych pracowników BP KEP?

9. Proponowanie, zatrudnianie czy zwalnianie pracowników BP KEP odbywało się w taki sposób, że wstępnie dane decyzje podejmował rzecznik, a później przedstawiał je mnie jako SG KEP i takie decyzje były wówczas konsultowane i na ogół zatwierdzane.

10. Pamiętam też, że np. dzięki grantowi uzyskanemu z mojej inicjatywy od *Reno Vabis* zatrudniliśmy osobę zajmującą się rzeczywistością nowych mediów. To była bardzo konkretna praca. Wiązała się m. in. z pewnego rodzaju restrukturyzacją

BP i ukierunkowaniem jego działań w stronę platformy *YouTube*, wideokonferencji i udostępniania zdjęć w Internecie. Był to grant personalny i wraz z rzecznikiem mieliśmy pełną swobodę w dobraniu owego współpracownika. Osoba ta nie pracuje już dzisiaj w BP KEP.

Czy można powiedzieć, że jako SG KEP, pełnił Ksiądz Arcybiskup rolę pewnego rodzaju pośrednika między BP KEP a przewodniczącym KEP? Jeśli tak, to w jakim zakresie?

11. Przez większość mojej kadencji jako SG KEP, przewodniczącym był Ks. Abp Józef Michalik. Przyjeżdżał do Warszawy na ogół co miesiąc na kilka dni. Wówczas omawialiśmy kwestie bieżące, także medialne. Rzecznik KEP zawsze miał też bezpośredni dostęp do przewodniczącego: zarówno telefoniczny, jak i osobisty w czasie jego pobytu w Warszawie. Można więc powiedzieć, że w kontekście kontaktu z przewodniczącym KEP w sprawach medialnych, między SG KEP a rzecznikiem KEP była zawsze zgodność. W sprawach dotyczących komunikacji i mediów przewodniczący nie był ograniczony do kontaktowania się wyłącznie z SG KEP bądź wyłącznie z rzecznikiem. Nie było konieczności pośredniczenia i nie pamiętam też, aby były sytuacje, w których SG KEP bądź rzecznik byłby w tym względzie czymkolwiek zaskoczony.

W czasie pełnienia przez Księdza Arcybiskupa funkcji SG KEP, rzecznikiem KEP był Ks. Józef Kloch. Jak, mówiąc najpierw najogólniej, wspomina Ksiądz Arcybiskup współpracę z tym rzecznikiem?

12. Z całą pewnością mogę powiedzieć, że ta współpraca była naprawdę bardzo dobra. Zarówno z osobistej relacji z ks. prof. Klochem, jak też z jego profesjonalizmu oraz stylu prowadzenia BP KEP byłem bardzo zadowolony. Kompetencje, otwartość i praktycznie całodobowa dyspozycyjność ks. prof. Klocha dawały mi duże poczucie bezpieczeństwa i wręcz komfortu. Nie było żadnej sytuacji, w której musiałbym naprawiać jakieś jego błędy czy też przed kimkolwiek tłumaczyć się z jego słów bądź działań. Profesjonalizm ks. Józefa, jego doświadczenie i praca bardzo mi odpowiadały. Nie wyobrażałem sobie wówczas zmiany ks. Klocha na kogokolwiek innego. Współpraca zawodowa, służba Kościołowi oraz relacje osobiste były zawsze na najwyższym poziomie.

Jak w praktyce wyglądała „codziennosc zawodowa” i regularna wspolpraca RP KEP z Księdzem Arcybiskupem?

13. Na wstepie chce jeszcze raz podkreślić, że rzecznik był zawsze dostępnym. Nie było nigdy ani jednej takiej sytuacji, w której rzecznik byłby nieuchwytnym. Jak wspominałem, spotykaliśmy się co tydzień. Te srodowe spotkania pozwalaly na drozna, systemowa prace. Poza tym kazdego dnia spotykaliśmy się zarówno w biurze, jak i przy posilkach. To wazne, że rzecznik był obecny we wspólnocie pracowników sekretariatu KEP.

14. Był czas, że Ks. Józef poprosił o mozliwosc półrocznego zaangażowania się w dokończenie swojej habilitacji, natomiast jakośc jego pracy w KEP i aktywnosc w sprawach najwazniejszych w ogole na tym nie ucierpialy. Potrafil to świetnie pogodzić. Niezależnie od tego, że pracował wówczas bardziej u siebie i w sekretariacie KEP był obecny nieco mniej, ciągle był dostępnym i dyspozycyjnym. Natomiast w sytuacjach pilnych czy kryzysowych, praktycznie od razu pojawiał się na miejscu.

Na co kładł Ksiądz Arcybiskup największy nacisk, jeśli chodzi o wspolpracę z BP KEP i RP KEP jako SG KEP?

15. Chodziło mi głównie o wspólmyślenie członków KEP i przedstawianie naszych stanowisk na zewnątrz w sposób spójny i profesjonalny. Miałem więc ogromne szczęście do rzecznika, ponieważ w tym względzie doskonale się rozumieliśmy. Jeśli chodzi o komunikację na zewnątrz, nie tylko nie musiałem na rzeczniku niczego wymuszać, ale mogę powiedzieć, że to ja się od rzecznika uczyłem. Kładłem więc nacisk na współbrzmienie głosów biskupów i jasną, jednoznaczną komunikację KEP na zewnątrz. W tym względzie z ks. Józefem rozumieliśmy się praktycznie bez słów. To usprawniało pracę.

16. Mogę powiedzieć, że ks. Kloch cieszył się moim dużym zaufaniem. Pamiętam też, że jeśli chodzi np. o redagowanie listów KEP, gdzie mieliśmy system pracy zespołowej, zdanie rzecznika, zwłaszcza w kwestiach komunikacji, języka czy sformułowań, było na ogół zdaniem wiążącym.

Na ile RP KEP był kreatorem, a na ile realizatorem polityki informacyjnej KEP?

17. Myślę, że rzecznik KEP, którym za moich czasów był konkretnie Ks. Józef, ową politykę informacyjną rzeczywiście tworzył. To się odbywało na wielu płaszczyznach, m. in. na płaszczyźnie wzmocnienia BP KEP, otwarcia go na nowe media, spójnej komunikacji na zewnątrz itp. Ks. Józef był profesjonalistą, specjalistą w kwestiach akademickich, a także doskonałym praktykiem z wieloletnim doświadczeniem. Był przecież także jednym ze współzałożycieli *Opoki*, a później w bardzo konkretny sposób pracował nad rzeczywistością informatyzacji KEP. Mam więc przekonanie, że w większości była to praca kreatywna, a nie wyłącznie odtwórcza. Dzięki temu także w sytuacjach kryzysowych mieliśmy w Ks. Józefie nie tylko oparcie i pomoc, ale jasne inspiracje i inicjatywy.

Czy w kreowaniu polityki informacyjnej KEP uczestniczył Ksiądz Arcybiskup jako SG KEP?

18. Jako SG KEP uczestniczyłem w tym dość szeroko, ponieważ oprócz samej współpracy z rzecznikiem i BP KEP, organizowałem spotkania nieformalnej grupy doradców medialnych, która była naprawdę różnorodnie sprofilowana. Do tej grupy należał oczywiście nasz rzecznik, ale jej głównym trzonem byli dziennikarze różnych środowisk, nie tylko KAI i *Opoki* oraz osoby angażujące się w sprawy mediów pod kątem akademickim. Z mojej inicjatywy spotykaliśmy się raz w miesiącu. Dla sekretariatu KEP to było bardzo konkretne i ważne wsparcie, ponieważ te spotkania dawały nam możliwość nie tylko przyglądania się sprawom bieżącym i przeszłym, lecz także kreowania polityki informacyjnej na przyszłość. Poza tym ta grupa umożliwiała nam realizowanie polityki medialnej różnymi kanałami, przez różne media.

19. Dla mnie jako SG KEP było to twórcze i istotne także z tego względu, że dawało mi to również konkretne rozeznanie w wielu sprawach szczegółowych. Miałem pojęcie czym i jak zajmują się aktualnie różne media, jeśli chodzi o tematy okołokościelne i związane bezpośrednio z Kościołem w Polsce, a także skupialiśmy się na tym, co należałoby w profesjonalny sposób wyprzedzić. Nie podam nazwisk tych osób, ponieważ, jak wspomniałem, była to grupa nieformalna, natomiast mogę powiedzieć, że łącznie było tych doradców kilkunastu. Pracowaliśmy intensywnie, a gdy zaistniała

potrzeba, mogłem kontaktować się z tymi osobami także poza regularnymi spotkaniami comiesięcznymi.

20. Należy dodać, że obecność i styl pracy rzecznika w ramach tej nieformalnej grupy były naprawdę nie do przecenienia. Ks. Józef nie był bowiem wyłącznie uczestnikiem spotkań z tymi osobami, ale w sposób profesjonalny zarządzał kontaktami z tym środowiskiem także poza naszymi naradami. To na pewno było ważne dla jego pracy i wiem, że niejednokrotnie mógł przedyskutowywać z tymi osobami działania swoje oraz całego BP KEP.

Jaki udział miał Ksiądz Arcybiskup w zarządzaniu kryzysami medialnymi Kościoła w Polsce w latach 2011-2014? Jak wyglądała współpraca SG KEP z BP KEP i RP KEP w czasie tych kryzysów?

21. Z racji pełnienia funkcji SG KEP w zarządzaniu kryzysowym miałem oczywiście udział bezpośredni. W czasie każdego kryzysu, zwłaszcza medialnego, sprawy trafiają również do Sekretariatu KEP.

22. Zawsze prosiłem poszczególnych księży biskupów oraz rzeczników diecezjalnych o to, aby w jakichkolwiek sytuacjach kryzysowych w Kościołach partykularnych, jak najszybciej i w pierwszym rzędzie przekazywali rzetelną wiedzę prosto do sekretariatu KEP. To pomagało w odpowiednim reagowaniu, przygotowaniu odpowiednich rozwiązań na kolejne etapy danego kryzysu oraz umożliwiało jasny i spójny przekaz.

Który kryzys medialny Kościoła w Polsce w latach 2011-2014 był wg Księdza Arcybiskupa najpoważniejszy?

23. W czasie pełnienia przeze mnie funkcji SG KEP najpoważniejszy był kryzys związany z przestępstwami seksualnymi duchownych wobec małoletnich. To były początki tak szerokiego zajmowania się tym tematem. Wspominając ten okres, mogę przywołać hasłowo dwa casusy: Abp Wesołowski i Ks. Gil. To były poważne sytuacje, wobec których, oczywiście poza innymi obszarami, przygotowaliśmy odpowiednią politykę medialną: od komunikacji wewnątrzkościelnej, przez transparentne komunikaty

aż po konferencje prasowe. To wszystko było wypracowane i odpowiednio prowadzone aż do końca przez Ks. Józefa przy moim udziale.

24. Jako SG KEP i rzecznik KEP wypracowaliśmy całą strategię, nie skupiając się wyłącznie na aspekcie medialnym czy wizerunkowym, ale zawsze mając na uwadze także przejrzystość, aspekty merytoryczne oraz charakter spraw, gdzie nieodzownie na pierwszym miejscu zawsze jest ofiara, a w dalszej perspektywie także to, co najważniejsze dla każdej działalności Kościoła, czyli postępowanie według Ewangelii i troska o zbawienie.

25. Inne poważne sytuacje kryzysowe z tego okresu, jak choćby sprawy związane z lustracją czy reprzywatyzacją, dotyczyły głównie mojego poprzednika na stanowisku SG KEP, czyli Ks. Abp. Stanisława Budzika. Te sprawy czasem jeszcze odżywały za mojej kadencji, natomiast nie z taką dynamiką, jak za poprzednika.

Który z kryzysów medialnych tego okresu, zdaniem Księdza Arcybiskupa, był najlepiej, a który najslabiej zarządzany w tym czasie?

26. Z mojej perspektywy samo zjawisko nadużyć duchownych wobec małoletnich jest medialnie tak szerokie, że ma w sobie zarówno aspekty, w których zarządzanie kryzysowe było odpowiednie, jak i obszary, w których to zarządzanie było stosunkowo słabe.

27. Jeśli chodzi o profesjonalne zarządzanie kryzysowe, to należy wspomnieć, że ze strony sekretariatu KEP, od samego początku ten kryzys był zarządzany na miarę wszystkich ówczesnych możliwości, z wielką otwartością, zrozumieniem oraz nastawieniem na rozwój i uczenie się. Od samego początku mieliśmy jasne dążenie do autentycznego wyjaśniania i rozwiązywania spraw, a nie wyłącznie do wyciszania medialnych napięć. W obszar zarządzania tym kryzysem wpisuję nie tylko naszą aktywność medialną, lecz także wszystkie inne działania, które pomagały w autentycznym zajęciu się tą sprawą, czyli np. spotkania z ofiarami, otwartość na media, wizyty i szkolenia, udział w krajowych i zagranicznych konferencjach specjalistycznych, czy choćby wizyta szkoleniowa u Ks. Bp. Stephana Ackermanna w Jego biurze w sekretariacie Konferencji Episkopatu Niemiec w Bonn, który był wówczas

pełnomocnikiem Episkopatu Niemiec ds. nadużyć seksualnych w środowisku kościelnym oraz kwestii ochrony dzieci i młodzieży. Otrzymaliśmy wtedy konkretne materiały i merytoryczne pomoce z jego biura. Warto wspomnieć też o współpracy z *Katolicką Agencją Informacyjną* pod przewodnictwem P. Red. Marcina Preciszewskiego. Wówczas nie było jeszcze mowy o profesjonalnym gromadzeniu danych statystycznych dotyczących nadużyć seksualnych duchownych wobec małoletnich, ale już wtedy staraliśmy się razem z KAI-em opracowywać przynajmniej konkretne materiały, bazując choćby na nauczaniu Kościoła czy psychologów w tym względzie. Przypominam sobie także niezrealizowany ostatecznie pomysł tzw. białej księgi, o czym rozmawialiśmy wielokrotnie, ale był to okres początkowy, w którym mieliśmy niestety jeszcze pod wieloma względami dość słabe rozeznanie.

28. Natomiast słabym punktem zarządzania kryzysowego w tym temacie, w moim przekonaniu była komunikacja pomiędzy sekretariatem i BP KEP a poszczególnymi diecezjami. Diecezje nie miały jeszcze wówczas doświadczenia w kompleksowym zajmowaniu się takimi sprawami. Nie było przygotowania, prędkości, a czasami niestety także odpowiedniej otwartości. Dopiero później Ks. Józef, jeszcze jako rzecznik KEP, wraz z P. Prof. Moniką Przybysz, specjalistką i autorytetem w dziedzinie kościelnej komunikacji medialnej i zarządzania kryzysowego, zaczął organizować profesjonalne spotkania i szkolenia dla rzeczników diecezjalnych. Wiem, że one odbywają się do dziś. Ja sam również kilka razy uczestniczyłem w tych spotkaniach, zarówno jako SG KEP, jak również później, jako biskup diecezjalny. Te spotkania zdiagnozowały pewien problem, mianowicie, że od samego początku najsłabszym ogniwem w kościelnym zarządzaniu kryzysowym była właśnie komunikacja z diecezjami, czyli nasza kościelna komunikacja wewnątrzinstytucjonalna. A przecież jasne stanowisko i spójny przekaz KEP bazuje niejednokrotnie właśnie na przejrzystości komunikacyjnej poszczególnych diecezji.

29. Jeśli chodzi natomiast o zarządzanie kryzysem lustracyjnym, czy kryzysem reprivatyzacyjnym, to tutaj staraliśmy się o to, by naszą siłą była merytoryczność przekazu. W czasie pełnienia przeze mnie funkcji SG KEP, Ks. Prof. Dariusz Walencik przygotował najbardziej kompetentne, interdyscyplinarne, kościelno-państwowe opracowanie dotyczące procesu reprivatyzacyjnego w Kościele, a ja, z ramienia KEP pracowałem wówczas w grupie przygotowującej reformę tzw. Funduszu Kościelnego.

Mimo że ostatecznie reforma nie doczekała się finału, to od początku była jasno komunikowana społeczeństwu, co uważam za ważny aspekt profesjonalnego zarządzania kryzysowego. W związku z tym tematem, razem z Ks. Józefem Klochem organizowaliśmy konferencje prasowe, które pozwalały w pewnym sensie rozbierać ładunki nagromadzonych napięć, uprzedzeń i często niewiedzy ze strony formułujących różne zarzuty. Ten temat miał oczywiście pewne aspekty utrudniające zarządzanie kryzysowe, ponieważ partner miał też swoje ukryte cele, nie zawsze możliwe do komunikowania, a czasem nieznanie także nam samym, jednak maksymalizacja przejrzystości, zaplecze merytoryczne oraz otwartość medialna pomogły dobrze to wszystko poprowadzić do końca.

30. Z pewnego rodzaju kryzysami mieliśmy także do czynienia przy okazji politycznych, społecznych i medialnych debat o *gender* czy przy okazji tzw. konwencji antyprzemocowej. W tych przypadkach, jako sekretariat KEP staraliśmy się zarówno wobec prezydium KEP, jak też wobec społeczeństwa przedstawiać te zagadnienia w sposób przede wszystkim kompetentny, zwięzły i jasny, a jednocześnie w dialogu. Wykazywaliśmy otwartość i gotowość współpracy także wobec działań wspomnianej przed chwilą *Katolickiej Agencji Informacyjnej*, organizującej sesje, w których – nie wiem czy dziś byłoby to jeszcze możliwe – uczestniczyli przedstawiciele środowiska skupionego wokół *gender studies*, jak np. P. Prof. Małgorzata Fuszara z Uniwersytetu Warszawskiego. Kompetencja i dialog – w takim kluczu staraliśmy się odnaleźć w tamtych zagadnieniach.

31. Podsumowując wątek zarządzania kryzysowego, chciałbym dodać, że jako sekretariat i BP KEP, cały czas uczyliśmy się tego wszystkiego. Rozwijaliśmy się także pod kątem czysto technicznym. W tym względzie niezwykle pomocne okazały się dla członków KEP szkolenia praktyczne organizowane przez naszego rzecznika, ks. Józefa. Ks. Profesor zapraszał specjalistów. Nie wszyscy byli związani z Kościołem, ale wszyscy byli profesjonalistami. Ze szkolenia wystąpien przed kamerą także ja sam miałem możliwość i przyjemność skorzystać.

32. Osobiście uważam, że dialog i otwartość, jak choćby w przypadku paneli dyskusyjnych z przedstawicielami innych środowisk, same w sobie również są pozytywnymi stronami zarządzania kryzysowego, a nawet dalekosiężnego kreowania

wizerunku. Dodatkowo, do pozytywnych aspektów naszego zarządzania kryzysowego wpisałbym rzetelność naukową, jak choćby w przypadku opracowania ks. Walencika oraz kompetencje praktyczne, których nabieraliśmy dzięki ks. Klochowi i ludziom, których zapraszał. A to wszystko przy solidnym zapleczu ludzkim.

Co mógłby powiedzieć Ksiądz Arcybiskup o działalności wydawniczej BP KEP w latach 2011-2014?

33. Biuro prasowe do 2011 r. wydawało *Biuletyn* redagowany całkowicie przez BP KEP. Natomiast do dziś wydaje ono *Akta Konferencji Episkopatu Polski*. Jest to narzędzie bardzo przydatne. Zawsze na finalnym etapie przygotowań, przeglądałem i zatwierdzałem je jako SG KEP. Ważną kwestią, którą przypominam sobie z czasu pełnienia funkcji sekretarza KEP było to, że *Akta* zbierały pewne podstawowe rzeczy, jak dokumenty kościelne, nauczanie Kościoła, decyzje KEP itp. Było to swoistego rodzaju narzędzie archiwizacji pracy KEP. Widzę to jako przydatną rzeczywistość w formie papierowej, wysyłanej potem każdemu biskupowi. To podręczny zestaw aktualnego nauczania Kościoła i decyzji polskich biskupów. Zapewne dzisiaj większa część jest digitalizowana i sam proces archiwizacji również zaprzęga coraz częściej narzędzia cyfrowe, natomiast nie zmienia to faktu, że *Akta* miały i wciąż mają ważną rolę.

Czy Ksiądz Arcybiskup otrzymywał od BP KEP specjalny przegląd medialny?

34. Korzystałem z zestawu przygotowywanego przez KAI i rozsyłanego wszystkim biskupom. Ta sprawa również przechodziła pewne kryzysy, zwłaszcza gdy część biskupów uważała, że w prasówkach nie należy sięgać do prasy krytycznej wobec Kościoła. Jako sekretarz KEP broniłem jednak mocno tego, by krytyka Kościoła również w prasówce KAI-owskiej się znajdowała i byśmy co rano mogli się z tym zapoznawać, i jakoś do tego odnosić. Nie można udawać, że krytyka nie istnieje. Z tym również się trzeba mierzyć.

35. Prywatnej prasówki nie miałem. Otrzymywałem natomiast od rzecznika KEP wskazania dotyczące bieżących spraw medialnych oraz każdego ranka miałem na swoim biurku aktualną prasę prenumerowaną przez sekretariat KEP i o tym nieraz rozmawialiśmy z rzecznikiem na bieżąco.

Jakie były relacje między BP KEP, KAI a *Opoką* w latach 2011-2014 i jaka w tym kontekście była rola Księdza Arcybiskupa jako SG KEP?

36. To, co pamiętam najbardziej to po pierwsze duża niezależność tych podmiotów od siebie. Po drugie, mimo tej niezależności, była owocna współpraca i skupienie się na wspólnym celu. W tym względzie jako sekretarz KEP miałem rolę swoistego łącznika. Moim zadaniem było spajanie działań tych gremiów i nadawanie pracom eklezjalnej jedności, gdy chodziło o tematy związane z episkopatem czy ogólnie rozumiane kwestie dotyczące życia Kościoła w Polsce. Były obszary, w których współpracowały ze sobą te trzy podmioty, natomiast w niektóre angażowały się pojedynczo bądź po dwa. To zawsze była kwestia indywidualna w danej sprawie i wynikała z charakteru konkretnego przypadku.

37. Pamiętam spotkania odpowiedzialnych za te podmioty. Jako sekretarz KEP organizowałem posiedzenia, w których uczestniczyli ks. Kloch, p. Preciszewski z KAI i p. Górnicki jako wówczas odpowiedzialny za *Opokę*. Starałem się prowadzić taką politykę informacyjną, by BP KEP, *Opoka* i KAI były dopuszczane do informacji na równych zasadach. Duże pole do zdobywania wiedzy i do obiektywizacji treści dawało wzajemne recenzowanie pewnych oświadczeń przez odpowiedzialnych za poszczególne z tych podmiotów. Dla przykładu: były takie oświadczenia, które przygotowywał Ks. Kloch, a ja przed ich zatwierdzeniem pokazywałem je panu Preciszewskiemu w celu konsultacji. I odwrotnie: niektóre teksty pana Preciszewskiego przygotowywane dla sekretariatu, wpierw pokazywałem Ks. Klochowi. Czasem nawet niekoniecznie oni nawzajem musieli o tym wiedzieć.

38. W czasie mojej kadencji jako SG KEP *Opoka* jako portal informacyjny polskiego episkopatu funkcjonowała w takim środowisku wirtualnym, w którym nie było jeszcze tak wielkiego rozkwitu polskich portali kościelnych. To siłą rzeczy miało dla *Opoki* pewne plusy, ponieważ trudno było zaginąć w tej niewypełnionej jeszcze przestrzeni i nie trzeba było tak intensywnie szukać własnego miejsca. Były natomiast pewne trudności finansowe. Podejmowaliśmy nawet próby *fundraisingu*.

39. KAI była bardziej ugruntowana, stabilniejsza, jeśli chodzi o jej rolę, tożsamość i finanse. Jako sekretarz KEP starałem się oczywiście wspierać KAI. Inicjatywę

wspierania KAI poprzez wpłacanie jednego grosza przez każdego wiernego, propagowaną przez Abp. Budzika, uczyniłem za swojej kadencji narzędziem systemowym.

40. Jeśli chodzi o napięcia między wspomnianymi podmiotami, to takie się oczywiście zdarzały, ale nie były to nigdy spory na zasadzie konkurencji w jakimś wyścigu o medialną popularność czy zyski finansowe. Napięcia, jeśli się w ogóle pojawiały, koncentrowały się raczej na niuansach systemowych. W takich sytuacjach konfliktowych nie do przecenienia jest rola sekretarza KEP, jego osobistego zaangażowania i kontaktów.

Jakich przemian w polskim Kościele był Ksiądz Arcybiskup świadkiem jako SG KEP?

41. Pierwsza sprawa z lat 2011-2014 to słynne dwa pojednania: pojednanie polsko-rosyjskie z roku 2012, gdy w sierpniu Cyryl I i Abp Michalik podpisali wspólne orędzie, a także pojednanie polsko-ukraińskie z czerwca 2013 roku, gdy podobny dokument wraz z Abp. Michalikiem podpisał Abp Światosław Szewczuk. To były nie tylko sprawy mocno angażujące sekretariat KEP, ale w ogóle pewne przełomy dla Kościoła w Polsce.

42. Druga kwestia to przygotowania do 50. rocznicy orędzia biskupów polskich do niemieckich z 1965 roku. Ta rocznica była obchodzona finalnie w roku 2015, natomiast jako sekretarz KEP do roku 2014 byłem zaangażowany w przygotowanie tego procesu. To również wpisuje się w istotne przemiany w mentalności polskiego Kościoła.

43. Trzecia sprawa to wspomniany już przeze mnie wcześniej projekt zamiany Funduszu Kościelnego na dobrowolny odpis podatkowy. To była naprawdę duża praca.

44. Czwarta rzecz to tworzenie struktur związanych z ochroną dzieci i młodzieży. Jako sekretarz KEP nie byłem prawnie umocowany w żadnej innej rzeczywistości związanej z tym tematem, ponieważ adekwatne struktury jeszcze nie istniały. Współpracowaliśmy natomiast z O. Adamem Żakiem jako koordynatorem KEP ds. ochrony dzieci i młodzieży i opracowywaliśmy projekt pierwszych wytycznych zgodnie z zaleceniami Watykanu.

Co uważa Ksiądz Arcybiskup za najbardziej usprawniające współpracę z BP KEP w czasie pełnienia funkcji SG KEP?

45. Najważniejszą rzeczą, która usprawniała moją współpracę z BP KEP była kompetencja Ks. Józefa Klocha jako rzecznika i jego autorytet wśród polskich biskupów. Jego profesjonalizm i zdolność szerokiego widzenia były nie do przecenienia. Często rozumieliśmy się bez słów i po prostu współmyśleliśmy. To było najbardziej usprawniające. Chcę podkreślić, że ja się nigdy za rzecznika nie wstydziłem. Wierzę, że on za mnie także. Księdzu Józefowi naprawdę mogliśmy ufać. On nas na żadną minę nigdy nie wsadził. Pamiętam też trudne konferencje prasowe, dotyczące czy to ks. Gila, czy abp. Wesołowskiego. Ks. Kloch był nie tylko świetnie przygotowany do konferencji, ale także doskonale poinformowany o tym, które redakcje są na konferencji i jacy dziennikarze o co konkretnie mogą pytać. To się na ogół sprawdzało, on miał zawsze doskonale rozeznanie w temacie i w terenie, że się tak wyrażę. Był też doskonałym moderatorem w czasie konferencji i *briefingów*. Nikogo nie pomijał, dał każdemu dojść do głosu, ale też nie pozwolił, by całe spotkanie było zdominowane wyłącznie przez jedną redakcję bądź jej narrację. Ks. Józef nie miał żadnych lęków, by spotykać się z jakimikolwiek mediami i dziennikarzami. Cieszył się w ich środowisku pewną estymą.

Czego najbardziej brakowało Księdzu Arcybiskupowi jako SG KEP we współpracy z BP KEP i RP KEP oraz szeroko rozumianej aktywności medialnej KEP? Czy jest to dostępne już dzisiaj?

46. Na pewno rzeczą, której wówczas trochę brakowało, było właściwie urządzone miejsce do prowadzenia konferencji prasowych. Brakowało także profesjonalizacji wyposażenia BP KEP oraz aktualnego podejścia do rozwijających się wówczas szybko mediów społecznościowych. Myślę, że może brakowało także systematycznego, regularnego, cotygodniowego wychodzenia do dziennikarzy z naszym przekazem, czyli takiego regularnego, systemowego działania proaktywnego. Ostatnia sprawa to współpraca sekretariatu i BP KEP z rzecznikami poszczególnych polskich diecezji. Czasem były z tym kłopoty. Nieraz nie wiedzieliśmy nawet czy w danej diecezji w ogóle jest rzecznik. Wiem, że dzisiaj funkcjonuje to o wiele lepiej.

Czy w trakcie pełnienia przez Księdza Arcybiskupa funkcji SG KEP wypracowano w aktywności medialnej KEP jakieś nowe rozwiązania, dokumenty bądź praktyki?

47. Myślę, że tu głównie należy wskazać wspomnianą już przeze mnie wcześniej nieformalną grupę doradczą. Pracowałem także nad nowymi regulaminami, w tym nad regulaminem BP KEP oraz nad dokumentami dotyczącymi ochrony dzieci i młodzieży. Wspomniałbym także o nowym rozwiązaniu, jakim był bardzo wyraźny i konkretnie sformułowany podział kompetencji poszczególnych pracowników BP KEP i samego sekretariatu. To bardzo wspomagało skuteczność działań i napędzało współpracę.

Jak określiłby Ksiądz Arcybiskup rolę RP KEP w latach 2011-2014: ewangelizacyjna, informacyjna, antykryzysowa, wewnątrzinstytucjonalna, wizerunkowa? Jeszcze inna?

48. Rola rzecznika prasowego KEP jest wieloraka, na pewno nie można jego działań zawęzić wyłącznie do jednej z tych funkcji. Te funkcje nie tylko ze sobą współwystępują, ale zdarza się, że się zazębiają, jak choćby w przypadku, gdy komunikowanie kryzysowe pozwala na komunikowanie wartości ewangelicznych, przez co mamy do czynienia z rolą ewangelizacyjną w czasie kryzysu.

49. Rzecznik KEP, będąc rzecznikiem pasterzy Kościoła, siłą rzeczy jest też rzecznikiem sprawy i misji Kościoła. A w jego naturę jest wpisana ewangelizacja. Stąd wszystko, co czyni Kościół, jest jakoś zakorzenione w ewangelizacji. Jednocześnie jego praca jest stricte instytucjonalna i tutaj potrzeba z kolei rzetelnego informowania, zarządzania kryzysami, drożnych kanałów komunikacji wewnątrzinstytucjonalnej i dbania o autentyczny wizerunek Kościoła. Spojrzenie na funkcje rzecznika można więc ustawić w następujący sposób: ewangelizacja jest w Kościele zawsze nadrzędna i ją upatrywałbym raczej nie w funkcji, ale w celu działań. I to zarówno rzecznika, jak i każdego członka Kościoła. Każdy na swoim miejscu, zgodnie z zakresem swoich obowiązków, powinien działać ewangelizacyjnie. A osiągnięciu tego celu ewangelizacyjnego każdorazowo sprzyja profesjonalizm człowieka już w obrębie jego własnych zadań. Stąd wydaje mi się, że konkretnie rzecznik KEP, jako przedstawiciel biskupów i osoba zakorzeniona w Kościele, ewangelizuje przy pomocy specyficznych, właściwych swojej roli środków, czyli przez rzetelne informowanie, odpowiednie

zarządzanie kryzysami czy prowadzenie BP KEP. Tak to widzę. Rzecznik KEP jako członek Kościoła pełni rolę ewangelizacyjną, a jego specyficzna misja opiera się głównie na funkcji informacyjnej, kryzysowej, wewnątrzinstytucjonalnej i wizerunkowej. A z tych czterech jakoś na pierwszy plan wysuwają się te dwie, jako główne: informacyjna i kryzysowa.

Co w latach 2011-2014 nie sprawdziło się we współpracy Księdza Arcybiskupa jako SG KEP z RP KEP i BP KEP? Czy dochodziło do konfliktów na linii: RP KEP i BP KEP a SG KEP?

50. Nie przypominam sobie żadnych konfliktów: ani z Ks. Klochem, ani z jego współpracownikami z BP KEP. Pamiętam natomiast jedną sytuację z czasu, gdy odchodziłem już z urzędu SG KEP. Ks. Józef wciąż był rzecznikiem, ja formalnie nie byłem już sekretarzem. Natomiast bp Miziński jako mój następca dopiero rozpoczynał przejmowanie obowiązków. Stąd przez jakiś czas czuwałem jeszcze nad rozpoczętymi za mojej kadencji sprawami, by je doprowadzić do końca. Sprawa, którą mam na myśli dotyczyła komunikatu KEP, w którym użyto pewnych niefortunnych sformułowań, nieprecyzyjnie wskazując pewne środowiska. Wrażliwość zarówno Ks. Klocha, jak i moja była taka, że w razie potrzeby mocno należy mówić o zjawiskach i problemach, ale nigdy o ludziach. Nigdy nie prowadziliśmy takiej polityki informacyjnej, która by kogokolwiek piętnowała. A jednak w komunikacie, który wspominam, niestety takie mocne sformułowania padły. Jak do tego doszło? Po prostu biskupi dość długo debatowali nad tym tekstem, a w tym czasie następowała wspomniana przeze mnie zmiana na stanowisku sekretarza KEP. Przy tej zmianie byliśmy już z Ks. Józefem tak zmęczeni, że niestety żaden z nas nie spojrział na ten tekst, mimo że zawsze ostatnia redakcja komunikatu należała do nas. Po tym komunikacie, siłą rzeczy pojawiły się ostre reakcje, które niestety zebrał już mój następca, ponieważ to on podpisał się pod tym komunikatem już jako nowy SG KEP. Po tej sytuacji mieliśmy z Ks. Józefem poczucie, że po prostu nie dopełniliśmy obowiązku, nie zerkając na tekst finalny przed jego opublikowaniem. Więc nie był to konflikt między mną a Ks. Józefem, ale po prostu wspólnie wtedy zawaliliśmy.

Jakie, zdaniem Księdza Arcybiskupa, powinny być dziś kompetencje RP KEP?

51. Po pierwsze rzecznik KEP powinien umieć przedstawiać zawsze stanowisko KEP-u, a nie swoje własne. Musi to potrafić, by być głosem tego gremium, w imieniu którego się wypowiada. Powinien oczywiście w tym względzie umieć interpretować stanowisko KEP w duchu głęboko rozumianej eklezjalności. Musi umieć znaleźć takie słowa, by nadawały się do mediów, a jednocześnie oddały ducha i sens tego, co mówią biskupi. Bo to nie jest tak, że KEP podyktuje rzecznikowi słowo w słowo to, co ma przekazać. Rzecznik musi po prostu czuć sprawę, być lotny i tak dobierać słowa, by z jednej strony nie zaburzyć przekazu biskupów, a z drugiej – by jednocześnie był to przekaz przyjazny mediom.

52. Po drugie, powinien mieć zdolność współpracy, gotowość, otwartość i elastyczność: zarówno względem biskupów, a szczególnie prezydium KEP, jak też własnych współpracowników czy wreszcie dziennikarzy.

53. Po trzecie, musi być kompetentny w świecie medialnym, czyli czuć nie tylko media, ale także środowisko dziennikarzy.

54. Po czwarte, rzecznik KEP musi być odważny. Nie może się bać wchodzić w takie sytuacje, w których należy zająć jasne stanowisko, otwarcie zakomunikować coś trudnego bądź bronić stanowiska biskupów. Musi jednak umieć to robić siłą spokoju, argumentów i Ewangelii, a nie ataku. Musi nie tylko komunikować, ale też kompetentnie uzasadniać stanowisko KEP.

Gdyby dziś jeszcze raz miał Ksiądz Arcybiskup pełnić rolę SG KEP to jakich kompetencji oczekiwałby od RP KEP i jaki przyznałby mu zakres autonomii?

55. Jeśli chodzi o kompetencje, to od każdego rzecznika KEP oczekiwałbym dokładnie tego samego, czego doświadczyłem we współpracy z Ks. Józefem Klochem. A zatem: profesjonalizmu, kompetencji, skuteczności, szerokości myślenia, autorytetu, otwartości na współpracę i dyspozycyjności. Dodatkowo oczekiwałbym, że będzie dobrze współpracował z osobami zatrudnionymi w sekretariacie KEP i w BP KEP. O tym wcześniej nie mówiłem, ale muszę powiedzieć teraz, że Ks. Kloch był w tym po prostu mistrzem. To był doskonale dobrany zespół, z którym świetnie współpracował. Nigdy nie

było takich sytuacji, w których musiałbym rozwiązywać jakieś konfliktowe sytuacje wewnątrz BP KEP.

56. Gdy idzie o autonomię, to trzeba powiedzieć, że rzecznik powinien ją mieć, ale jednocześnie musimy pamiętać, że jest rzecznikiem KEP: nie sekretarza KEP, nie przewodniczącego KEP, nie prezydium KEP, ale konferencji episkopatu, czyli zgromadzenia ogółu polskich biskupów. I w tym względzie jego funkcja nie jest autonomiczna, ale integralnie związana z episkopatem. Jednocześnie biskupi powinni widzieć i uwzględniać autonomię rzecznika w jego spojrzeniu na aktualne uwarunkowania świata medialnego, tzw. trendów medialnych czy w obszarze zarządzania kryzysami medialnymi i komunikowania tych kryzysów. I to jest zawsze pewnego rodzaju wyzwanie, aby ta autonomia rzecznika nie była dla biskupów polem obaw, ale poczucia bezpieczeństwa. I dokładnie tak to pamiętam z czasów ks. Kłocha i mojej z nim współpracy.

Co sądzi Ksiądz Arcybiskup o utworzeniu dwóch dodatkowych funkcji: zastępcy dyrektora BP KEP (na wzór praktyk stosowanych w BP Stolicy Apostolskiej) oraz specjalisty ds. komunikacji kryzysowej w BP KEP?

57. Modele prowadzenia kościelnych biur prasowych mogą oczywiście być różne. Można mieć pojedynczych specjalistów od najważniejszych obszarów albo dokształcić rzecznika i pracowników w tych zakresach. Wydaje mi się jednak, że taki model BP KEP, w którym mielibyśmy zastępcę rzecznika i jednocześnie wicedyrektora BP KEP jest jak najbardziej możliwy. W sytuacjach kryzysowych, których w obecnym świecie medialnym nie brakuje, takie wsparcie rzecznikowi by się przydało. Poza tym miałby dzięki temu możliwość odniesienia do większej liczby osób, a taka konfrontacja jest zawsze cenna. Myślę, że to dobrze, by grono ludzi, dzięki którym rzecznik KEP nie jest skazany tylko na siebie, było możliwie najszersze i nieustannie profesjonalizowane. Wydaje mi się jednak, że w sytuacji, w której z różnych powodów nie ma możliwości zatrudnienia specjalisty ds. kryzysowych, warto, by rzecznik posiłkował się wsparciem przynajmniej nieformalnej grupy doradców, jak praktykował to Ks. Kloch.

Dziękuję Księdzu Arcybiskupowi za rozmowę.

IV.

**Źródłowy wywiad badawczy
z J. E. bp. dr. hab. Arturem Mizińskim,
biskupem pomocniczym archidiecezji lubelskiej,
sekretarzem generalnym Konferencji Episkopatu Polski od 2014 roku,
przeprowadzony przez ks. Tomasza Podlewskiego
w dniu 28. 06. 2022 r.,
w formie e-mailowej**

W strukturach Konferencji Episkopatu Polski biuro prasowe podlega sekretarzowi generalnemu KEP. Skąd, zdaniem Księdza Biskupa, taka zależność?

1. Zgodnie z art. 40. *Statutu Konferencji Episkopatu Polski* sekretarzowi generalnemu KEP podlega biuro prasowe, kierowane przez rzecznika KEP, wybranego przez zebranie plenarne. Biuro prasowe, jak i inne urzędy oraz biura sekretariatu podlegają sekretarzowi generalnemu, ponieważ są powołane w celu wspierania KEP i jej przewodniczącego w wykonywaniu zadań statutowych (art. 34. *Statutu Konferencji Episkopatu Polski*).

Skąd, zdaniem Księdza Biskupa, wynika brak limitu kadencji funkcji rzecznika KEP?

2. Brak limitu kadencji rzecznika wynika z postanowień Statutu KEP. Nie jest to jednak dogmat i decyzją biskupów przy nowelizacji Statutu jest możliwe wprowadzenie kadencyjności tego urzędu.

Czy wszystkie działania rzecznika i BP KEP są ustalane z SG KEP? W jakich obszarach rzecznik ma swoją autonomię względem SG KEP?

3. W związku z tym, że rzecznik jest „głosem KEP”, to zasadnicze kierunki narracji są uzgadniane bądź konsultowane. Autonomia przejawia się m. in. w sposobie przekazu i w podejmowaniu licznych inicjatyw, mających na celu np. koordynowanie współpracy

rzecznika KEP z rzecznikami diecezjalnymi, z pracownikami środków społecznego przekazu, organizowanie szkoleń, cotygodniowe spotkania z dziennikarzami.

Czy i jak często odbywa się ewaluacja działań rzecznika i BP KEP? Czy uczestniczy w niej Ksiądz Biskup jako SG KEP?

4. Ewaluacja działań biura prasowego przeprowadzana jest przez rzecznika KEP, bez udziału Sekretarza Generalnego, natomiast ocena pracy rzecznika dokonuje się w ramach cotygodniowych spotkań pracowników Sekretariatu pod przewodnictwem Sekretarza Generalnego KEP.

Czy Ksiądz Biskup jako SG KEP uczestniczy w spotkaniach BP KEP?

5. Nie.

Czy ma Ksiądz Biskup prawo zatrudniania, zwalniania i proponowania nowych pracowników w BP KEP?

6. Tak.

Czy można powiedzieć, że jako SG KEP, pełni Ksiądz Biskup rolę pewnego rodzaju pośrednika między BP KEP a przewodniczącym KEP? Jeśli tak, to w jakim zakresie?

7. Tak, w zakresie odpowiadającym ważności spraw.

W pierwszym roku pełnienia przez Księdza Biskupa funkcji SG KEP, rzecznikiem KEP był Ks. Józef Kloch. Jak, mówiąc ogólnie, wspomina Ksiądz Biskup współpracę z tym rzecznikiem?

8. Mówiąc ogólnie – dobrze.

Jak w praktyce wyglądała codzienność zawodowa i regularna współpraca tego rzecznika z Księdzem Biskupem?

9. W związku z przygotowaniem merytorycznym ks. prof. Józefa Klocha, jego długim stażem na stanowisku rzecznika KEP i wynikającą z tego samodzielnością oraz biorąc pod uwagę początki mojej posługi jako Sekretarza Generalnego KEP, współpraca z rzecznikiem charakteryzowała się dużą autonomią każdego z tych dwóch podmiotów.

W latach 2015-2020, rzecznikiem KEP był Ks. Paweł Rytel-Andrianik. Jak, mówiąc ogólnie, wspomina Ksiądz Biskup współpracę z tym rzecznikiem?

10. Mówiąc ogólnie – dobrze.

Jak w praktyce wyglądała codzienność zawodowa i regularna współpraca tego rzecznika z Księdzem Biskupem?

11. W 2015 r. ks. dr Paweł Rytel-Andrianik rozpoczynał swoją pracę jako rzecznik KEP, w związku z tym rola Sekretarza Generalnego w początkowej fazie jego posługi była bardziej intensywna, tym bardziej, że w tym czasie pojawiły się nowe sytuacje kryzysowe związane z nadużyciami seksualnymi wobec małoletnich w Kościele.

Od roku 2020 rzecznikiem KEP jest o. Leszek Gęsiak SJ. Jak, mówiąc ogólnie, ocenia Ksiądz Biskup współpracę z tym rzecznikiem?

12. Mówiąc ogólnie – dobrze.

Jak w praktyce wygląda codzienność zawodowa i regularna współpraca obecnego rzecznika z Księdzem Biskupem?

13. W związku z przygotowaniem merytorycznym w dziedzinie mediów ks. dr. hab. Leszka Gęsiaka i długim stażem zawodowym, m. in. w *Radiu Watykańskim*, jego posługa jako rzecznika KEP jest realizowana z dużą autonomią.

14. W odniesieniu do wszystkich rzeczników KEP w codziennych warunkach współpraca polegała na regularnych, cotygodniowych spotkaniach oraz omawianiu na bieżąco aktualnych spraw i przygotowywaniu strategii działania.

Na co, jako SG KEP, kładł Ksiądz Biskup największy nacisk, jeśli chodzi o współpracę z BP i rzecznikiem KEP za poprzednich rzeczników i jak wygląda to obecnie?

15. Zawsze kładę nacisk na dobre relacje, budowane w prawdzie i szacunku, na rzetelność, sumiennosc, terminowe wykonywanie powierzonych zadań, kreatywnosc i profesjonalizm. Na wskazanych priorytetach opierała się współpraca z każdym z rzeczników i na nich opiera się nadal.

Na ile rzecznik KEP jest kreatorem, a na ile odtwórcą czy realizatorem tego, co jest wypracowane przez SG KEP, przewodniczącego czy samą KEP, jeśli chodzi o politykę informacyjną?

16. Zgodnie z § 5. *Regulaminu KEP* zarówno rzecznik utrzymujący kontakty ze środkami przekazu, jak i wszyscy wypowiadający się w imieniu Konferencji mają obowiązek prezentować jej opinie. Prezentowanie stanowiska KEP jest również wymienione wśród zadań rzecznika, określonych w § 72. *Regulaminu KEP*. Jest zatem jasne, że rzecznik nie przedstawia swojego subiektywnego stanowiska, ale stanowisko KEP, co jednak nie odbywa się w sposób bierny. Każdy bowiem przekaz naznaczony jest cechami przekazującego informacje i jego przygotowaniem merytorycznymi. Rzecznik KEP jako „głos Episkopatu” jest raczej realizatorem polityki informacyjnej KEP niż jej kreatorem.

Czy jako SG KEP uczestniczy Ksiądz Biskup w kreowaniu polityki informacyjnej KEP?

17. Ze względu na pełnioną posługę Sekretarz Generalny jest z urzędu członkiem Prezydium KEP i Rady Stałej KEP, w związku z tym aktywnie uczestniczy w kreowaniu polityki informacyjnej KEP.

Jak wygląda współpraca Księdza Biskupa jako SG KEP z BP i rzecznikiem KEP w czasie kryzysów medialnych?

18. W czasie kryzysów medialnych współpraca Sekretarza Generalnego z biurem prasowym i rzecznikiem jest intensyfikowana, domaga się licznych spotkań, konsultacji odpowiednich gremiów i ekspertów, często wspólnego przygotowywania komunikatów.

Czy jako SG KEP ma Ksiądz Biskup pośredni bądź bezpośredni udział w zarządzaniu kryzysowym?

19. Pośredni udział w zarządzaniu kryzysami medialnymi ma miejsce i przejawia się w ściślejszej współpracy z rzecznikiem i biurem prasowym KEP, o czym mowa powyżej.

Który kryzys medialny był wg Księdza Biskupa najpoważniejszy od roku 2014?

20. Niewątpliwie najpoważniejszym kryzysem medialnym był we wskazanym czasie kryzys związany z nadużyciami seksualnymi duchownych w relacji do małoletnich.

Który kryzys medialny, wg Księdza Biskupa, był najlepiej, a który najslabiej zarządzany od roku 2014?

21. Najgorzej zarządzanym był kryzys związany z pedofilią w Kościele w jego początkowej fazie. Był on jednak okazją dla wielu środowisk kościelnych do wypracowania bardziej właściwych sposobów reagowania w sytuacjach kryzysowych. Zarządzanie innymi kryzysami medialnymi odbywało się w sposób odpowiedni.

Co, w kontekście współpracy z BP KEP, mógłby powiedzieć Ksiądz Biskup o Biuletynie KEP oraz o Internetowym Dzienniku Katolickim KAI?

22. Biuletyn KEP był wydawany do 2011 r. Obecnie podobną rolę spełnia Internetowy Dziennik Katolicki wydawany przez *Katolicką Agencję Informacyjną* w wersji elektronicznej, z porannym przeglądem prasy zawierającym informacje ze szczególnym uwzględnieniem informacji z życia Kościoła oraz z wieczornym serwisem informacyjnym z życia Kościoła w Polsce i na świecie. Biuro prasowe KEP natomiast

prowadzi oficjalną stronę internetową *www.episkopat.pl* oraz profile w mediach społecznościowych. Statutowym obowiązkiem Biura prasowego KEP jest wydawanie organu urzędowego „Akta Konferencji Episkopatu Polski” (art. 40. *Statutu KEP*).

Czy Ksiądz Biskup zleca / korzysta / przygotowuje / otrzymuje przegląd medialny? Jak często? Jakie to media?

23. Otrzymuję codziennie Internetowy Dziennik Katolicki i w nim zawarty przegląd prasowy.

Jakich przemian w polskim Kościele był Ksiądz Biskup dotychczas świadkiem jako SG KEP?

24. Ostatnie lata są w dużej mierze zdominowane kwestią wykorzystywania seksualnego nieletnich przez osoby duchowne i zakonne, ograniczeniami wynikającymi z pandemii koronawirusa SARS-CoV-2, „czarnymi marszami”. Wydarzenia te spowodowały zmianę optyki w podejściu do wartości życia ludzkiego, praktyk religijnych, wrażliwości na krzywdę najsłabszych.

Co, jako SG KEP, uważa Ksiądz Biskup za najbardziej usprawniające współpracę z BP KEP?

25. Współpraca SG z BP KEP, jak już wspomniałem wyżej, była i jest zasadniczo dobra, a usprawniają ją regularne kontakty i skuteczna komunikacja. Nie ma konieczności wprowadzania w tym zakresie poważnych zmian.

Czego najbardziej brakowało Księdzu Biskupowi jako SG KEP w poprzednich latach i czego brakuje dzisiaj zarówno we współpracy z BP i rzecznikiem KEP, jak i w szeroko pojętej sferze medialnej? Czy to, czego brakowało dawniej jest to dostępne już dzisiaj?

26. Tym co brakuje najbardziej to niestety środki materialne. Nie mając ich do dyspozycji nie można zatrudnić ani odpowiedniej liczby osób, ani tym bardziej kompetentnych osób, które mogłyby, po odpowiednim przygotowaniu, w sposób profesjonalny spełniać swoje

obowiązki i stawiać czoła wyzwaniom i kryzysom. Ponadto brak środków materialnych nie pozwala na zakup profesjonalnego sprzętu koniecznego do funkcjonowania biura i realnej obecności w mediach społecznościowych. Należy dodać, że ten problem dotyczy także innych agend Sekretariatu KEP.

Czy w trakcie pełnienia przez Księdza Biskupa funkcji SG KEP wypracowano w obszarze medialnym KEP jakieś nowe rozwiązania / nowe dokumenty / nowe praktyki?

27. We wskazanym okresie nowym rozwiązaniem są regularne spotkania rzecznika KEP z dziennikarzami. Cyklicznie odbywają się również spotkania z rzecznikami diecezjalnymi, czego owocem jest zatwierdzenie przez Konferencję Episkopatu Polski dokumentu *Rzecznik prasowy i biuro prasowe diecezji. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski* oraz wydanie *Dekretu ogólnego w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach*, które zostały przekazane do Stolicy Apostolskiej, celem uzyskania *recognitio*³²⁹⁹.

Jaką rolę, zdaniem Księdza Biskupa, odgrywali rzecznicy KEP od roku 2014?

28. W dobie mediów elektronicznych i komunikacji, a co za tym idzie szybkiej wymiany informacji, rola rzecznika jest niezmiernie ważna. Jego zadania nie ograniczają się jedynie do wydawania oświadczeń, ale zobowiązany jest do ustawicznego śledzenia wydarzeń i medialnych doniesień, by móc szybko i kompetentnie reagować.

³²⁹⁹ W kontekście wspomnianego przez bp. Mizińskiego *recognitio* (etap analizy dokumentu przez Stolicę Apostolską w celu zezwolenia na promulgację bądź nakazu naniesienia ewentualnych poprawek), uznaliśmy za stosowne poczynienie autorskiej uwagi: w dniu udzielenia nam wywiadu przez respondenta, wspomniany dokument był jeszcze rozpatrywany przez Stolicę Apostolską. Kilka miesięcy później, po pozytywnym rozpatrzeniu przez adekwatne instytucje watykańskie, dekret został promulgowany przez KEP dn. 30. 03. 2023 r., a zawarte w nim przepisy weszły w życie dn. 20. 04. 2023 r. (por. <https://episkopat.pl/dekret-ogolny-kep-ws-wystepowania-duchownych-czlonkow-instytutow-zycia-konsekrowanego-stowarzyszen-zycia-apostolskiego-oraz-niektorych-wiernych-swieckich-w-mediach/> [21. 04. 2023]).

Jaka, zdaniem Księdza Biskupa, była i jest główna funkcja rzecznika KEP: informacyjna, ewangelizacyjna, antykryzysowa, wewnątrzinstytucjonalna, wizerunkowa?

29. Moim zdaniem główną rolą rzecznika jest informowanie, co nie wyklucza wymiaru ewangelizacyjnego czy też działania w sytuacjach kryzysowych.

Co, zdaniem Księdza Biskupa, nie sprawdziło się od roku 2014 we współpracy rzecznika z SG KEP? Czy miały miejsce jakieś konflikty na linii: rzecznik / BP a SG KEP?

30. Nie było i nie ma konfliktów.

Jakich kompetencji oczekuje KEP od swojego rzecznika?

31. Przepisy KEP regulujące urząd rzecznika KEP nie określają jego kompetencji. Wskazane jest jednak, aby rzecznik KEP posiadał odpowiednie przygotowanie tak merytoryczne, jak i praktyczne w zakresie mediów, by był osobą kontaktową, solidną, obiektywną w ocenie faktów.

Co sądzi Ksiądz Biskup o utworzeniu funkcji zastępcy rzecznika KEP na wzór rozwiązań stosowanych w BP Stolicy Apostolskiej?

32. Funkcja zastępcy rzecznika KEP, przynajmniej na ten moment, nie wydaje się konieczna.

Czy widzi Ksiądz Biskup potrzebę zatrudnienia w BP KEP specjalisty od komunikacji kryzysowej i zarządzania kryzysowego?

33. Nawet jeśli funkcja taka wydaje się potrzebna, to niestety, ale ze względów czysto finansowych utworzenie nowego etatu w BP KEP nie jest możliwe. Zadanie to, po odpowiednim przygotowaniu, a tego rodzaju szkolenia są dostępne, może spełnić rzecznik KEP w bezpośrednim kontakcie z Przewodniczącym Episkopatu, SG KEP oraz biegłymi w danym temacie ekspertami.

W którą stronę, zdaniem Księdza Biskupa, powinna zmierzać rola rzecznika KEP w stosunku do gwałtownych i dynamicznych zmian w mediach społecznościowych oraz w obszarze zarządzania informacją?

34. Moim zdaniem, rola rzecznika KEP powinna być realizowana adekwatnie do wyzwań, jakie niosą ze sobą dynamiczne zmiany dyktowane przez media społecznościowe. Nie powinna ograniczać się jedynie do reakcji na zaistniałe już sytuacje, ale wytyczać kierunki polityki medialnej. Ważna jest codzienna obecność rzecznika jako głosu Episkopatu, w mediach społecznościowych, by w ten sposób przekaz informacji o Kościele był jak najbardziej pełny i prawdziwy.

Jakie są pomysły Księdza Biskupa, jako SG KEP, na kreowanie polityki informacyjnej Kościoła w Polsce na dalsze lata?

35. Kościół musi być obecny w przestrzeni medialnej, a ta coraz bardziej koncentruje się obecnie wokół mediów społecznościowych. A zatem wzmocniona obecność w tych wszystkich obszarach, które mogą przekazywać dziś światu informacje o Kościele, wydaje się niezwykle ważna. Chodzi mi zarówno o sam przekaz pełnej i prawdziwej informacji, jak i dobre jej skanalizowanie. Być może pewnym rozwiązaniem byłaby tu lepsza koordynacja rozproszonych i autonomicznych podmiotów medialnych.

Dziękuję Księdzu Biskupowi za przesłanie odpowiedzi.

V.

**Źródłowy wywiad badawczy
z o. dr. Adamem Schulzem,
jezuitą,
rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski w latach 1998-2003,
przeprowadzony przez ks. Tomasza Podlewskiego
w dniu 7. 01. 2022 r.,
w formie rozmowy osobistej,
w domu zakonnym jezuitów przy parafii pw. św. Szczepana w Warszawie**

Proszę opisać kontekst i sposób stania się rzecznikiem KEP.

1. W mojej ścieżce kapłańskiej i zakonnej zajmuję się głównie formacją świeckich oraz ruchami katolickimi. Od lat jestem przewodniczącym Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich. W ramach tej Rady, na początku lat 90. XX wieku, m. in. z bp. Chrapkiem prowadziliśmy u jezuitów na Rakowieckiej w Warszawie pięcioletni kurs dla rzeczników ruchów oraz osób z ruchów przygotowujących się do pracy w mediach. To było ważne, ponieważ po odzyskaniu wolności w 1989 roku, Kościół nie miał zbyt szerokiej i dobrze przygotowanej kadry dziennikarskiej. Ponad 150 osób, praktycznie w każdą sobotę uczestniczyło w tym szkoleniu, a my zapraszaliśmy najlepszych specjalistów z dziedziny mediów. Sporo z uczestników naszego szkolenia trafiło potem do mediów katolickich i świeckich. Wydaje mi się, że zaproponowanie mojej kandydatury na stanowisko rzecznika KEP mogło być związane z moim zaangażowaniem w szkolenia medialne oraz ze współpracą z bp. Chrapkiem, który zarówno w KEP, jak i w CCEE odpowiadał za media. Oczywiście zanim zaproponowano mi kandydowanie w wyborach KEP na rzecznika, wpierw ówczesny sekretarz episkopatu, bp Piotr Libera, zwrócił się z tą propozycją do mojego przełożonego, ojca prowincjała, a gdy ten wyraził zgodę, moja kandydatura znalazła się na liście. Na początku czerwca 1998 roku obradowała w Pelplinie Konferencja Episkopatu Polski i tam biskupi podjęli decyzję o utworzeniu funkcji rzecznika, scaleniu jej z funkcją dyrektora biura prasowego i powierzeniu tych funkcji mnie.

Proszę opisać kwestie zawodowe (zatrudnienie, umowa, wynagrodzenie, zakres kompetencji, przełożeni, współpracownicy, miejsce i sprzęt pracy).

2. Po zaakceptowaniu przeze mnie wyboru KEP podjąłem się pracy rzecznika. Umowa o pracę była przygotowana przez KEP, pensja również była płacona przez KEP. Moja kadencja była pierwszą kadencją rzecznika KEP, stąd w pewnym sensie musiałem wszystko zainicjować: nawiązać kontakty z mediami, otworzyć Episkopat na media, zorganizować biuro. To było osvajanie Kościoła z mediami i mediów z Kościołem. Wbrew pozorom, nie było to łatwe. Może tylko kilkunastu biskupów miało łatwość występowania w mediach, a większość z rezerwą podchodziła do dziennikarzy i kamer. Trudno było zachęcić ich np. do wypowiedzi dla stacji telewizyjnych, nie mówiąc już o udziale w programach czy konferencjach prasowych. Ale było warto nad tym pracować, ponieważ w tej chwili mentalność episkopatu mocno się zmieniła.

3. Zakres obowiązków był wyznaczony przez statut KEP oraz spisaną umowę o pracę, natomiast wiadomo, że życie jest bogatsze niż zapisy na papierze i większość spraw na bieżąco musiałem konsultować z przełożonymi. Tym bardziej, że pewne praktyki dopiero się kształtowały. Konsultowałem wszystko z bp. Liberą jako moim bezpośrednim przełożonym oraz z kard. Glempem, zwłaszcza jeśli chodziło o ważniejsze kierunki pracy Kościoła oraz o styk Kościoła z państwem. W sprawach codziennych czy podstawowych, które nie wymagały konsultacji z przełożonymi, byłem oczywiście samodzielny i miałem pewną autonomię. Kontakty z kard. Glempem były w miarę systematyczne. Na co dzień wystarczały bezpośrednie kontakty z bp. Liberą. Miały charakter konsultacji, a niekiedy bieżącej ewaluacji. Formalnej ewaluacji pracy rzecznika nie było.

4. Od początku jasno sygnalizowałem, że w celu jak najlepszego wykonywania mojej funkcji i prezentowania stanowiska całego Episkopatu, powinienem uczestniczyć w pracy Episkopatu, by lepiej znać i rozumieć opinie biskupów. Zostało to w pełni zaakceptowane, a więc byłem blisko prac biskupów, miałem możliwość uczestniczenia w ich spotkaniach ogólnych oraz w mniejszych grupach. Oczywiście nieraz było trudnością odczytanie stanowiska całego episkopatu, gdy wcześniej nie zostało to szczegółowo omówione czy zdefiniowane, ale na szczęście w takich sytuacjach udawało mi się odczytywać nie wyartykułowane wspólne stanowisko biskupów, nie powodując zgrzytów. To się udawało dlatego, że jako rzecznik uczestniczyłem w konferencjach

episkopatu, byłem na bieżąco w pracach biskupów i to ułatwiało mi poznanie ich sposobu myślenia. A to bardzo ważne, ponieważ rzecznik ma przedstawiać stanowisko episkopatu, a nie swoje własne. A przecież czasami moje osobiste zdanie na jakiś temat było odmiennie od tego, które prezentowałem w imieniu biskupów jako ich opinię, a nie swoją.

5. Pomieszczenia na biuro dostałem od razu. Najpierw mieściły się one w budynku przy ulicy Żytniej a po roku przenieśliśmy się do budynku Sekretariatu KEP na trzecie piętro i tam są one do dziś. Trzeba też było zatrudnić osoby do współpracy. Powiedziałem o tym sekretarzowi generalnemu i udało się wygospodarować półtora etatu. Miałem swobodę w wyborze współpracowników. Najbardziej zależało mi na ludziach kochających Kościół i nie bojących się pracy z mediami. Chciałem, aby były sprawne organizacyjnie, a jednocześnie nie zraziły się, widząc od środka wiele trudnych doświadczeń Kościoła.

6. Był to czas organizowania wszystkiego od zera. Trzeba było nawiązać regularne i profesjonalne kontakty z poszczególnymi mediami i redakcjami. Udrożnialiśmy te kanały, określaliśmy standardy współpracy. Takie rozmowy i spotkania przebiegały oczywiście bardzo różnie, natomiast praktycznie zazwyczaj były owocne. Muszę przyznać, że udało mi się do końca kadencji utrzymać ten styl, aby mieć kontakt ze wszystkimi mediami: i kościelnymi, i świeckimi. Dbałem o to, aby Kościół współpracował z mediami o różnych światopoglądach i żeby różne opcje intelektualne były reprezentowane na naszych konferencjach prasowych. Nasze konferencje były transmitowane przez różne media, ponieważ zawężanie grona medialnych współpracowników do grona mediów katolickich lub bardzo otwartych na Kościół ograniczało by naszą działalność. Nie można się izolować ani honorować tylko wybranych mediów. Zależało mi na tym, żeby wszystkie media miały dostęp do informacji o Kościele, o pracy Episkopatu, dlatego też organizowałem systematycznie konferencje dla wszystkich. To ważne, żeby wychodzić samemu z przekazem, a nie tylko reagować, gdy nas dziennikarze pierwsi zapytają. Uważam, że biuro prasowe i rzecznik nie mogą pracować z mediami dorywczo. Trzeba wyjść z przekazem i odpowiednio to obsłużyć, zorganizować czas na pytania, na zdjęcia, stworzyć możliwość kontaktów indywidualnych z biskupami po konferencji.

7. Jako rzecznik miałem telefon służbowy i samochód służbowy.

Proszę opisać kontakty zawodowe z poprzednikiem na stanowisku dyrektora biura prasowego KEP, bp. Tadeuszem Pieronkiem.

8. Z bp. Pieronkiem miałem bardzo dobre kontakty. Na początku mieliśmy parę spotkań, natomiast nie był w stanie udzielić mi zbyt wielu konkretnych porad czy wskazać jakichś formalnych rozwiązań bądź sformalizowanych praktyk, ponieważ swoją pracę na stanowisku sekretarza KEP i dyrektora biura prasowego opierał głównie o osobiste kontakty z dziennikarzami. Faktycznie nie istniało wówczas żadne biuro.

9. Bp Tadeusz Pieronek był bardzo otwarty na media i aktywny w środowisku dziennikarskim. Jako sekretarz episkopatu wykonał ogrom pracy, natomiast wszedł w rolę nieformalnego rzecznika episkopatu. I z jednej strony to dobrze, że nie bał się mediów, natomiast pewna trudność polegała na tym, że w swoich wypowiedziach bp Pieronek nie zawsze przedstawiał stanowisko całego episkopatu, a swoje własne. To się w pewnym momencie zaczęło mieszać: merytoryczny przekaz ogółu biskupów z jego prywatnym rozumieniem spraw.

10. Funkcja rzecznika formalnie nie istniała, to wiemy. Formalnie istniało biuro prasowe, ale jego w praktyce też nie było. Biuro rzecznika tworzyłem od zera, otrzymałem jedynie komputer po bp. Tadeuszu. Takie były czasy. Resztę musiałem organizować sam. Na szczęście ludzie z zewnątrz, znajomi z Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich i inne życzliwe osoby okazali się pomocni. Miałem gdzie zasięgnąć rady w kwestiach medialnych i organizacyjnych.

Proszę opisać codzienność zawodową (praca medialna z biskupami, przegląd prasy i główne zadania rzecznika KEP).

11. Codzienność była wypełniona głównie przez: kontakt z mediami, spotkania z dziennikarzami, nawiązywanie nowych kontaktów, współpracę z biskupami, przygotowywanie oświadczeń bądź pomoc w ich przygotowaniu, organizowanie konferencji prasowych, przygotowywanie biskupów do wystąpień medialnych i przygotowywanie publikacji dla biskupów.

12. Były trzy publikacje, które wydawaliśmy: *Codzienny przegląd prasy*, raz w tygodniu ukazywał się *Obraz Kościoła w mediach* oraz co kilka miesięcy *Akta Konferencji Episkopatu Polski*. To była olbrzymia praca. Przy czym te dwie pierwsze publikacje były rozpowszechniane tylko dla najważniejszych hierarchów, w bardzo małych nakładach. Dziś część tej pracy wykonuje KAI i ma do tego grupę ludzi, natomiast my robiliśmy to sami, mając wiele innych obowiązków. To naprawdę był duży wysiłek moich współpracowników, by to wszystko przygotować, pozbierać, wyłapać, wyakcentować. Te publikacje dostawali m. in.: Przewodniczący KEP, Wiceprzewodniczący, Sekretarz KEP, Nuncjusz i pewne instytucje kościelne. Natomiast gdy chodzi o *Akta*, to pierwszy numer ukazał wówczas, gdy podjąłem już obowiązki rzecznika, ale był przygotowany jeszcze przez mojego poprzednika na stanowisku dyrektora biura prasowego, czyli przez bp. Pieronka. Następne numery *Akt KEP* przygotowywałem już ja. To było ważne, żeby była oficjalna publikacja KEP, gdzie zebrane będą wszystkie dokumenty Kościoła. Było w tym dużo mozolnej pracy. Biuro prasowe KEP musiało to przygotować na takim poziomie, by wszyscy mogli się do tego odnieść jako do dokumentu oficjalnego i ostatecznego.

Proszę opisać współpracę z rzecznikami diecezji i innych instytucji kościelnych.

13. Jako rzecznikowi zależało mi także na tym, aby stworzyć sieć rzeczników, aby wszystkie większe kościelne instytucje i przede wszystkim diecezje, miały swoich rzeczników. Wtedy tylko kilka diecezji miało osoby odpowiedzialne za kontakt z mediami w diecezji. Więc to się także stało jednym z moich istotnych zadań: działanie w kierunku utworzenia rzeczników diecezji oraz diecezjalnych biur prasowych.

14. Biuro prasowe episkopatu naprawdę bardzo potrzebuje rzeczników z terenu. Spotykałem się z biskupami diecezji oraz przełożonymi zakonów, zachęcając do tworzenia takich struktur. Tłumaczyłem jaka jest rola rzecznika i jak ważna jest nasza wewnątrzkościelna komunikacja w tym względzie. Kiedy do rzecznika KEP skierowane jest jakieś pytanie dotyczące sytuacji z konkretnej diecezji, to można odesłać dziennikarza do tej diecezji, gdzie bardziej dokładnie znają sprawę. Bardzo mi zależało na tym, aby odbywały się także spotkania rzeczników diecezji, zakonów i instytucji kościelnych ze mną oraz sekretarzem KEP. Takie spotkania zaczęliśmy organizować na początku nieregularnie, niekiedy zapraszając Bp. Piotra Liberę jako sekretarza

generalnego. Podczas tych spotkań przedstawiałem strategię czy politykę informacyjną na najbliższe miesiące albo związaną z danym aktualnym wydarzeniem. Zachęcałem też do aktywności. Musieliśmy myśleć na przód, a siłą naszej komunikacji kościelnej była dobra komunikacja pomiędzy diecezjami, zwłaszcza, jeśli chodziło o wizyty Jana Pawła II w Polsce, Jubileusz Roku Pańskiego 2000 czy np. wejście Polski do Unii. Kościół musi mieć swoją politykę informacyjną i być aktywny. Pamiętam, że wspólnie z KAI wydawaliśmy taki informator dla mediów w okresie Jubileuszu i to też była moja inicjatywa, aby wszyscy wiedzieli, co się będzie działo w polskim Kościele w tym czasie w związku z Jubileuszem. Tak samo było z okresem referendum unijnego. Pracowałem też z ruchami, szczególnie z Ogólnopolską Radą Ruchów Katolickich. W 2000 roku ruch miał ponad dwa miliony członków.

Proszę opisać łączenie funkcji rzecznika KEP z pracą poza biurem prasowym KEP.

15. Łączenie funkcji rzecznika KEP z przewodniczeniem Ogólnopolskiej Radzie Ruchów Katolickich z jednej strony wiązało się z bardzo napiętym grafikiem, ale z drugiej strony dawało mi pewnego rodzaju wewnętrzną higienę, ponieważ nie żyłem wyłącznie sprawami episkopatu i dziennikarzy, ale byłem duszpasterzem miałem kontakt ze świeckimi liderami kościoła. Po drugie, dzięki zaangażowaniom pozamedialnym, miałem szeroki obraz Kościoła z terenu, czyli to mnie urealniało. Jednocześnie angażowałem się w Kościół nie tylko przez współpracę z hierarchami, ale przede wszystkim ze świeckimi, co przecież zawsze jest dla Kościoła sprawą pierwszorzędą. Początkowo bp Libera obawiał się, czy dam sobie radę godzić dwóch tak obszernych działek, ale udało się. I nie żałuję, ponieważ czasy pokazują, że ważna jest praca nie tylko z duchownymi, ale i ze świeckimi.

Który kryzys był najefektywniej, a który najslabiej zarządzony w czasie Ojca kadencji na stanowisku rzecznika KEP?

16. Przypominają mi się dwa spore kryzysy medialne: pierwszy był przejęty jeszcze od mojego poprzednika na stanowisku dyrektora biura prasowego, czyli od sekretarza episkopatu bp. Pieronka i to była sprawa krzyża oświęcimskiego i postawienia krzyży na terenie Żwirowni w Oświęcimiu, a drugi kryzys był związany z rezygnacją abp. Paetza w 2002 roku w związku z wiadomymi zarzutami. Te dwie sprawy były naprawdę trudne

do ogarnięcia, ponieważ w pierwszej było sporo napięć historycznych, kościelnych i państwowych, a w tej drugiej nie było jeszcze wypracowanych mechanizmów działania, tak jak to mamy obecnie. Wydaje mi się, że jak na tamte realia, to i tak dość dobrze radziło sobie biuro prasowe KEP. Zresztą sprawa abp. Paetza nie zależała ani ode mnie, ani nawet od bp. Libery, mimo że dziennikarze zwracali się do nas z prośbą o komentarz. Ja wiedziałem, że w lutym 2002 roku ukaże się ten artykuł o abp. Paetzu w *Rzeczpospolitej*. Trochę mogliśmy się medialnie bardziej przygotować, ale sytuacja była zupełnie nowa. Inne kryzysy, czy już szerzej: wyzwania medialne były zarządzane odpowiednio, na miarę możliwości, wiedzy i umiejętności.

Czy był kryzys wygenerowany (bezpośrednio bądź pośrednio) przez samego Ojca jako rzecznika?

17. Nie przypominam sobie także kryzysu wytworzonego przez siebie samego.

Proszę opisać relację RP KEP-media (współpraca, pierwszeństwo, wyłączność, odmowa).

18. Na pewno nigdy nie faworyzowałem żadnego medium. To, że czasem jacyś biskupi preferowali media te czy inne, nie wpływało na moje traktowanie tych mediów jako rzecznika KEP. Wiadomo, że jeśli chodziło o informowanie, to siłą rzeczy, naturalnym pierwszeństwem przed pojedynczymi mediami cieszyły się agencje informacyjne, jak np. KAI, PAP czy IAR, ale otwartość na każdego dziennikarza była zawsze jednakowa. Byli dziennikarze, z którymi kontakt był łatwiejszy bądź bliższy, ale prywatnych, zażytych relacji z dziennikarzami raczej nie miałem. Miałem lekki dystans do nieformalnych stosunków z dziennikarzami i raczej się od tego powstrzymywałem, nie chciałem nastawiać jednych mediów przeciw drugim, albo obdarzać przedstawicieli wybranych mediów większą ilością czasu albo większą sympatią. Czas na kawę i rozmowę był zawsze, ale to się mieściło w ramach relacji formalnych, zawodowych.

19. Nie mieliśmy wtedy świata mediów społecznościowych i to też wpływało jakoś na nasze kontakty dziennikarskie. Naszą siłą były kontakty osobiste. Było w tym dużo dobrej woli, życzliwości i otwartości na współpracę mimo pewnych różnic.

20. Jeśli chodzi o kontakty z mediami zagranicznymi to było zawsze duże wyzwanie. Język angielski to było i jest takie medialne minimum. Dziennikarze zagraniczni są na ogół bardzo dobrze przygotowani, zainteresowani, dociekliwi. Pytali się wtedy o Kościół, przy okazji o Polskę, o społeczeństwo. To zawsze była dobra okazja do tego, by przemycić jak najwięcej pozytywnego przekazu o Polsce i o naszym Kościele. Dziennikarze zagraniczni, mimo szerokiego spojrzenia, często bazowali na zagranicznych stereotypach, ale muszę powiedzieć, że bardzo uważnie słuchali.

Proszę opisać troskę o rozwój kompetencji (korzystanie z porad, szkoleń, płatnych i bezpłatnych usług eksperckich itp.).

21. Mój warsztat był początkowo bardzo prosty i uczyłem się przy dziennikarzach. A to była twarda szkoła: mówić tylko kilkanaście sekund, mówić krótkie i konkretne zdania, przedstawić tylko najistotniejsze kwestie. Jako rzecznik nie korzystałem z narzędzi marketingowych ani usług PR-owych. Czasami po prostu wymienialiśmy się doświadczeniami czy przemyśleniami z różnymi dziennikarzami. Bardziej mi byli potrzebni nie tyle ludzie od mediów, co merytoryczni doradcy od problemów kościelnych. Sięgałem po pomoc teologów czy moralistów, bo w media były poruszane nieraz bardzo złożone teologiczne problemy.

Jak wyglądały początki strony internetowej KEP?

22. Gdy byłem rzecznikiem KEP, ks. Józef Kloch, twórca *Opoki* i zresztą mój następca, mocno propagował wprowadzenie Internetu w życie Kościoła. Pracowaliśmy nad tym wspólnie. Ja pomagałem trochę ks. Klochowi w uruchomieniu *Opoki* i było wiadome, że zależy mi na tym, aby każda diecezja i instytucja kościelna miała swoją stronę internetową. Stąd uruchomiona została strona *www.episkopat.pl*, która funkcjonuje do dziś. Dzięki temu informacje o Kościele docierały nie tylko do dziennikarzy, ale do wszystkich.

Proszę opisać najistotniejsze, zdaniem Ojca, przemiany w Kościele i w państwie z lat 1998-2003.

23. Strukturalnie było stabilnie, ponieważ papieżem był niezmiennie Jan Paweł II, przewodniczącym KEP kard. Glemp, a sekretarzem bp Piotr Libera. Prezydentem też przez cały ten czas był Aleksander Kwaśniewski.

24. Natomiast przemian w obszarze mojej pracy było sporo: utworzenie funkcji rzecznika, przygotowanie biura, uruchomienie *Opoki* i strony internetowej episkopatu, rozwój Internetu w świecie i Kościele, rozrastanie się sieci kościelnych rzeczników prasowych w Polsce itp. Mieliśmy rok jubileuszowy, dwie pielgrzymki papieża do Polski, przystąpienie do Unii itd.

Co najbardziej usprawniało Ojcu pracę jako rzecznikowi KEP?

25. Najważniejsze i najbardziej pomocne były dla mnie kontakty z ludźmi: z kompetentnymi specjalistami, z rzecznikami instytucji kościelnych, duchownymi, naukowcami, świeckimi liderami ruchów. Zaplecze techniczne też było ważne, ale najważniejsze były nie sprzęty, ale ludzie. Ja zawsze stawiałem na ludzi.

Czego najbardziej brakowało Ojcu w pracy na stanowisku rzecznikowi KEP?

26. Najbardziej brakowało etatów dla współpracowników rzecznika oraz zaplecza technicznego dla biura prasowego.

Jakie nowe rozwiązania, praktyki czy dokumenty udało się Ojcu wypracować?

27. Jeśli chodzi o dokumenty to na pewno wypracowaliśmy statut rzecznika i dyrektora biura prasowego KEP. A w pozostałych obszarach to praktycznie wszystko było wypracowane przez nas, ponieważ to była pierwsza w historii kadencja rzecznika i wszystko trzeba było tworzyć od zera.

Jak określilby Ojciec funkcje rzecznika KEP (informacyjna, antykrzysowa, ewangelizacyjna, wizerunkowa, instytucjonalna itp.) oraz jego role w kontekście polityki informacyjnej i strategii komunikacyjnej KEP?

28. Przede wszystkim była to funkcja informacyjna i wizerunkowa. Nie mam najmniejszej wątpliwości, że rolą rzecznika KEP jest wprawdzie informowanie na zewnątrz i wewnątrz. Ale nie mam też wątpliwości, że on ewangelizuje, przy czym nie w takim rozumieniu, że celem jego działań jest to, aby odbiorcy jego przekazów nawiązywali od razu osobistą relację z Panem Bogiem. Rzecznik KEP nie musi też nawracać dziennikarzy. On ewangelizuje albo może ewangelizować bardziej przez prawdę o Kościele, czyli przygotowuje jakiś grunt dla coraz szerszego spojrzenia na Kościół przez tych, którzy patrzą na niego wyłącznie przez pryzmat skandali. Zatem ewangelizacyjna rola rzecznika KEP jest, ale polega na pokazywaniu pełniejszego obrazu Kościoła, również z wymiarem duchowym. Nie tylko spłaszczonego do tych instytucjonalnych działań. To było dla mnie bardzo ważne, żeby pokazać w miarę całe bogactwo życia Kościoła.

29. Jako rzecznik używałem wszystkich dostępnych narzędzi, aby ludzie, zwłaszcza dziennikarze, nie zatrzymywali tylko na zewnętrznym problemie, ale żeby widzieli więcej, coś szerszej. Wprawdzie często mi mówili: „Ojczy, ale to się nie sprzedaje, dobrze jest mało atrakcyjne, jest nudne, a my potrzebujemy skandali”, ale ja odpowiadałem: „Wiadomo, że potrzebujecie głośnych tematów, ale samymi skandalami nie można żyć, a o pełnym życiu w Kościele musicie się przynajmniej dowiedzieć. A czy będziecie pisać to już wasza sprawa”. Pamiętam, że to czasem rodziło pewne napięcie u dziennikarzy, ale po czasie te moje zachęty do szerszego spojrzenia na Kościół, u niektórych owocowały. I to uważam za wymiar formacyjny. Jednocześnie to był wymiar wizerunkowy, aby nie zamykać Kościoła do stereotypu instytucji i to przeżywającej same problemy i skandale.

30. Pamiętam, że jeszcze w czasie pełnienia przeze mnie funkcji rzecznika, a także po mojej kadencji, wielu dziennikarzy, biskupów czy wykładowców mówiło mi, że wizerunek Kościoła zyskuje, odkąd episkopat ma swojego rzecznika. Mówili mi też personalnie, że to dobrze, że rzecznik Schulz jest rzecznikiem spokojnym, merytorycznym, niewszczynającym wojen. Dziennikarze byli wdzięczni za otwartość

i rzetelność informacji, choć wiadomo, że czasem je przeinaczali, a biskupi byli wdzięczni za to, że ich nieraz niespójne głosy, bądź nawet brak wspólnego zdania, przekazywałem mediom dość prawdziwie i kompetentnie.

31. Rola informacyjna rzecznika wyraża się także w proponowaniu biskupom i realizowaniu konkretnej polityki informacyjnej. Od polityki informacyjnej i tego, jak konsekwentnie i dalekosiężnie jest prowadzona, naprawdę dużo zależy. A polityki informacyjnej episkopatu nie układa tylko rzecznik. To było ogromne wyzwanie, wziąć się jakoś szerzej i nie tylko na chwilę, ale na lata, za politykę informacyjną. Za moich czasów starałem się realizować pozytywną, otwartą politykę informacyjną. To nie było łatwe, ponieważ rzecznik KEP, oprócz sekretarza KEP i szefa KEP, ma też w pewnym sensie nad sobą kilkudziesięciu biskupów zarządzających diecezjami i ponad setkę biskupów tworzących konferencję episkopatu, której jest rzecznikiem. Ale w tym właśnie pomagała otwartość na dziennikarzy, bo polityki informacyjnej bez otwartości na wszystkie media raczej nie da się w pełni zrealizować. Szkoda, że w pewnym momencie jakoś zrezygnowano z kształtowania przemyślanej polityki, a przeszliśmy głównie na reagowanie na bieżące problemy. To ma niestety swoją cenę, co widać w spadającym zaufaniu ludzi do Kościoła. Jest masa ludzi, do których Kościół nie dotrze z ambony, a przez media. A co, jeśli ktoś woli tylko te media, powiedzmy, mniej kościelne? Czy ma on być pozbawiony głosu Kościoła? Uważam, właśnie dla takich ludzi Kościół powinien być także w tych mediach.

Proszę opisać kontakty zawodowe z następcą na stanowisku rzecznika i dyrektora biura prasowego KEP, ks. Józefem Klochem, a także dzisiejsze zaangażowanie Ojca w obszarze mediów i rzecznictwa.

32. Ja ks. Józefa wprowadziłem w biuro i w funkcję rzecznika, natomiast nie musiałem go wprowadzać aż tak bardzo w funkcjonowanie sekretariatu KEP, ponieważ on już wcześniej pracował przy KEP, szczególnie z racji *Opoki*. Muszę powiedzieć, że czasami kontaktowali się ze mną także kolejni rzecznicy i prosili, by dzielić się doświadczeniem. Starałem się jednak tak pracować, aby każdy z rzeczników samodzielnie podejmował decyzje. Choć wiadomo, że zawsze chętnie służę radą. Ks. Paweł Rytel-Andrianik, przedostatni rzecznik, nazywa mnie „dziadkiem rzeczników”. Tak trochę było. Natomiast po zakończeniu mojej kadencji, siłą rzeczy nie angażowałem się w sprawy mediów i biura

prasowego KEP, ponieważ miałem wiele innych zadań związanych z formacją świeckich. Poza tym byłem rektorem w Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej w Warszawie i tam posługiwałem.

33. Cieszy mnie fakt, że jak kończyłem moją posługę rzecznika KEP zaufanie do Kościoła wyraźnie wzrosło o 15%-17% w stosunku do tego co było na początku mojej pracy. Nie jest to jedynie moja zasługa, ale owoce pracy wielu ludzi, jednak i ja miałem w tym swój udział.

Dziękuję Ojcu za rozmowę.

VI.

**Źródłowy wywiad badawczy
z ks. prof. ucz. dr. hab. Józefem Klochem,
kapłanem diecezji tarnowskiej,
rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski w latach 2003-2015,
przeprowadzony przez ks. Tomasza Podleńskiego
w dniu 6. 01. 2022 r.,
w formie rozmowy osobistej,
w domu parafialnym przy parafii pw. św. Barbary w Warszawie**

Proszę opisać kontekst i wybory na rzecznika KEP.

1. Koniec pięcioletniej kadencji rzecznika, o. Adama Schulza, miał nastąpić 30 czerwca 2003 roku. Znacznie wcześniej, przy okazji zagadnień związanych z Fundacją *Opoka*, której byłem prezesem z ramienia Konferencji Episkopatu Polski, bp Piotr Libera zapytał mnie, czy zgodziłbym się na kandydowanie na stanowisko rzecznika KEP. Byłem niezmiernie zaskoczony propozycją, miałem trochę czasu na zastanowienie.

2. Postanowiłem poprosić o radę Krzysztofa Pawłowskiego, niegdyś senatora, a wówczas rektora Wyższej Szkoły Biznesu – National Louis University w Nowym Sączu, a prywatnie mojego dobrego znajomego z nowosądeckiej parafii, w której niegdyś pracowałem. Zapytałem go w czasie spaceru w Dolinie Białej Wody, czy powinienem przyjąć funkcję rzecznika KEP, gdyby chciano mi ją powierzyć. Odpowiedział: „Jestem przekonany, że powinieneś to przyjąć, ale musisz pamiętać o dwóch rzeczach: zupełnie stracisz anonimowość i będziesz musiał odebrać każdy telefon”. Po latach przyznaję, że i jedno, i drugie się sprawdziło. W czerwcu 2003 roku zebranie plenarne episkopatu wybrało mnie na rzecznika, a ja ten wybór zaakceptowałem. Od 1 lipca mieszkałem już w Warszawie.

Proszę opisać kontekst zakończenia pracy na stanowisku rzecznika KEP.

3. W marcu 2015 roku kończyła się moja kadencja³³⁰⁰. Mogła mieć miejsce i następna, ale uznałem, że należałoby już spuentować 12-letnią pracę rzecznika i poprosić episkopat o wybranie następcy. Tym bardziej, że ze względu na moje doświadczenie medialne, od 5 lat wykładałem w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. To był dobry moment, aby poprosić biskupów o wybór nowego rzecznika. Co warto podkreślić, ja nie zrezygnowałem z funkcji rzecznika. Mnie się po prostu skończyła kadencja, a nie chciałem już kandydować na kolejną, choć mogłem. Zdecydowałem się zaangażować bardziej w aktywność akademicką, co robię do dziś. Jeszcze w grudniu 2014 roku porozmawiałem o tym z bp. Arturem Mizińskim, który jako SG KEP był moim bezpośrednim przełożonym, a później, w styczniu roku 2015 odbyłem rozmowę z szefem KEP, abp. Gądeckim. Przewodniczący KEP początkowo namawiał mnie do kandydowania na kolejną kadencję, natomiast gdy powiedziałem mu, że okres 12 lat to jak od pierwszej klasy do matury, przyznał, że rzeczywiście to bardzo długo, i że nie będzie dalej naciskał. Zdecydowaliśmy się jedynie na mały krok formalny, czyli specjalne głosowanie w celu przedłużenia mojej kadencji do końca czerwca 2015 roku, ponieważ upływała ona wcześniej, z dniem 9 marca. Na zebraniu plenarnym biskupi jednogłośnie zdecydowali o przedłużeniu mojej kadencji do 30 czerwca.

Proszę opisać kwestie zawodowe (zatrudnienie, umowa, wynagrodzenie, zakres kompetencji, przełożeni, współpracownicy, miejsce i sprzęt pracy).

4. Byłem zatrudniony na etacie na podstawie umowy o pracę. Kwestie wynagrodzenia, służbowego samochodu i telefonu były uzgadniane z ówczesnym ekonomem KEP, ks. Janem Drobem. Warto dodać, że nie było jeszcze wówczas osobnego, służbowego numeru telefonu dla rzecznika, a sekretariat, na czas mojej pracy, po prostu opłacał rachunki mojego telefonu prywatnego. Pod koniec mojej kadencji podjęto decyzję o zakupie osobnego, służbowego numeru telefonu dla rzecznika, który będzie przekazywany następcom. Z numeru służbowego, który zakupiono dla mojego następcy, ks. Pawła, obecnie korzysta o. Leszek. Co do miejsca zamieszkania – w 2003 roku

³³⁰⁰ Do czasu zmian dokonanych w *Regulaminie KEP* w 2010 roku, kadencja rzecznika nie była określona co do czasu trwania i liczby kadencji.

wolnego mieszkania w budynkach sekretariatu KEP nie było, ale sekretarz zobowiązał się do pomocy w jego znalezieniu na wypadek, gdyby taka pomoc była konieczna. Ostatecznie pomoc nie była potrzebna – ponieważ bazując na własnych kontaktach zamieszkałem w klasztorze dominikanów na Starym Mieście w Warszawie; mieszkanie opłacałem sam. Po 7 latach przenieśliem się do plebanii jednej z warszawskich parafii.

5. Zakres kompetencji rzecznika od lipca 2003 roku ogólnie obejmował kontakty ze środkami społecznego przekazu. Nieco później otrzymałem od bp. Libery dokument doprecyzowujący moje obowiązki. Istotna rola zawsze przypadała rzecznikowi w czasie zebrania plenarnego KEP – jest nim przygotowanie, wraz z grupą biskupów wyznaczonych przez Prezydium, tekstu komunikatu końcowego.

6. Przypominam sobie pierwszą rozmowę z bp. Liberą, już jako rzecznik. Zadałem mu wówczas pytanie: „Jeśli biskupów jest ponad setka, a niektórzy mają wyraźnie różne zdania, to jak mam prezentować ich wspólny głos?”. Wówczas bp Piotr odpowiedział, że jako sekretariat KEP, my reprezentujemy konferencję episkopatu i wypracowane przez nią ustalenia, a nie sumę głosów pojedynczych biskupów. A skoro konferencja ma wybrane przez siebie prezydium, to w praktyce głos, który wychodzi na zewnątrz konferencji episkopatu jest głosem przede wszystkim prezydium episkopatu. To podejście dużo mi wyjaśniło i tego starałem się trzymać. Dlatego w kontakcie z mediami często było konieczne doprecyzowywanie dociekań dziennikarzy. Pytali mnie bowiem często o głos Kościoła w Polsce w danej sprawie. Prosiłem wówczas o wyjaśnienie: „A kogo mają państwo na myśli mówiąc o Kościele w Polsce? Bo Kościół w Polsce to wszyscy ochrzczeni, a nie wyłącznie pasterze. Ja reprezentuję tutaj polskich biskupów, a nie cały Kościół w Polsce”. Z czasem ukułem pojęcie „Kościół instytucjonalny” w odniesieniu do biskupów i ono z upływem lat przyjęło się w mediach. Kwestia precyzji językowej była bardzo istotna – należy rozróżniać, poszczególne podmioty kościelne m. in. prezydium episkopatu, diecezje i zakony, aż do parafii oraz wiernych.

7. Uprawnienia rzecznika od 2009 roku są wyrażone ogólnie w Statucie KEP³³⁰¹ oraz doprecyzowane w 2010 roku w Regulaminie KEP³³⁰². Wybór rzecznika na 5-letnią kadencję został zarezerwowany, wśród innych wyborów, zebraniu plenarnemu (§ 48., § 71.), przy czym zaznaczono wyraźnie, że rzecznik może pełnić swoją funkcję przez kolejne kadencje, bez ograniczenia do dwóch. W skrócie, obowiązki rzecznika KEP obejmowały kontakty ze środkami społecznego przekazu (§ 5.) i prezentowanie stanowiska Konferencji Episkopatu Polski (§ 72.). Do moich zadań jako rzecznika KEP należały w szczególności: przygotowywanie, wraz z grupą biskupów wyznaczonych przez prezydium, komunikatów końcowych z zebrań plenarnych (§ 31.) i publikowanie ich (§ 41.); utrzymywanie bieżących kontaktów z dziennikarzami; pomoc dziennikarzom w dostępie do informacji o działalności KEP oraz jej gremiów statutowych; wspieranie KEP w kontaktach z mediami; kierowanie pracą biura prasowego KEP (§ 72.). Obowiązki te Rzecznik realizuje między innymi poprzez: „wydawanie komunikatów i oświadczeń; organizowanie *briefingów* i konferencji prasowych; udzielanie wywiadów oraz wypowiedzi dla mediów krajowych i zagranicznych; współpracę z mediami oraz instytucjami kościelnymi i świeckimi” (§ 73.).

8. Jeśli chodzi o finansowanie biura, to w rocznym budżecie episkopatu przeznaczano pulę środków na wynagrodzenie dla rzecznika i jego zatrudnionych współpracowników. Finansowanie innych niż wynagrodzenia wydatków biura prasowego było natomiast uzgadniane na bieżąco z sekretarzem i ekonomem.

9. Na co dzień, instytucjonalnie podlegałem bezpośrednio sekretarzowi KEP, ale także – co oczywiste – przewodniczącemu KEP.

³³⁰¹ „Sekretarzowi Generalnemu podlega Biuro prasowe, kierowane przez Rzecznika Konferencji, wybranego przez Zebranie plenarne, utrzymującego kontakty ze środkami społecznego przekazu. Biuro prasowe wydaje organ urzędowy Konferencji”, Statut Konferencji Episkopatu Polski z 2009 roku, art. 40. Statut został przyjęty przez biskupów polskich dnia 6 marca 2008 r. na 343. Zebraniu Plenarnym KEP i poprawiony według wskazań Stolicy Apostolskiej dnia 10 marca 2009 r. na 347. Zebraniu Plenarnym KEP. Kongregacja ds. Biskupów dekretem z dnia 28 maja 2009 r. (Prot. N. 814/2005) zatwierdziła Statut Konferencji Episkopatu Polski pozwalając na jego promulgację. Zgodnie z kan. 8 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego decyzją Konferencji Episkopatu Polski Statut ten wszedł w życie dnia 7 października 2009 r.

³³⁰² Regulamin Konferencji Episkopatu Polski, paragraf 5. Regulamin został przyjęty na podstawie art. 9 i art. 19 Statutu Konferencji Episkopatu Polski uchwałą KEP na 351. Zebraniu Plenarnym KEP dnia 9 marca 2010 roku. Uchwała weszła w życie z dniem jej podjęcia.

Proszę opisać godzenie pracy na stanowisku rzecznika KEP z innymi zaangażowaniami.

10. Od 1993 roku jestem wykładowcą akademickim. Kiedy w 2003 r. zostałem rzecznikiem za zgodą sekretarza generalnego KEP kontynuowałem wykłady z filozofii nauki, zastosowań informatyki oraz prowadziłem seminarium naukowe. Raz na dwa tygodnie, w soboty miałem zajęcia w Instytucie Teologicznym w Tarnowie (do 2011 roku). Po rozpoczęciu pracy w UKSW w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa łączyłem teorię z praktyką – było to owocne dla moich studentów.

11. Najtrudniejszym i najbardziej pracowitym okresem były lata 2012-2014, czyli czas przygotowywań do habilitacji – uporządkowanie dorobku naukowego, badania naukowe, opracowanie ich i zredagowanie książki pt. *Kościół w Polsce wobec Web 2.0* (wyd. Jedność, Kielce 2013). Nie prace redakcyjne, ale bycie rzecznikiem było priorytetem – w tym okresie m. in. zmarł kard. J. Glemp, papież Benedykt zrezygnował, odbyło się konklawe, wybrany został papież Franciszek.

12. Dodam, że w latach 2006-2007 pełniłem też funkcję rzecznika Kościelnej Komisji Historycznej.

Proszę opisać kontakty zawodowe z poprzednim rzecznikiem w czasie pełnienia funkcji rzecznika KEP.

13. Jezuita, ks. Adam Schulz nie przestał pracować w Sekretariacie KEP – był przewodniczącym Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich. Miałem więc okazję pytać go w początkowej fazie mojej pracy szczególnie o kwestie administracyjne i formalne związane z pracą rzecznika.

Proszę opisać pracę biura prasowego KEP.

14. Ks. Adam Schulz był pierwszym w historii episkopatu formalnym rzecznikiem KEP. Biuro prasowe założył w 1968 roku bp Alojzy Orszulik, kiedy na prośbę kard. Wyszyńskiego zaczęto wydawać „Okólnik Episkopatu Polski” zawierający informacje z życia Kościoła. Wszystkie jego numery są zarchiwizowane w Sekretariacie KEP. Biuro

kierowane przez bpa Orszulika praktycznie pełniło wówczas funkcję kościelnej agencji informacyjnej. W czasie sekretarzowania bp. Pieronka on sam, jednoosobowo odpowiadał za kontakt episkopatu z dziennikarzami i wypowiadał się w mediach.

15. Biuro prasowe w dzisiejszej formie założył dopiero, wraz z wybranym wówczas rzecznikiem, bp Piotr Libera w 1998 roku. O. Schulz miał jedną współpracowniczkę na etacie, p. Marię Pik. Gdy kończyłem, zespół rozrósł się do dwóch osób – redaktorek i polonistek (Marta Dalgiewicz i Joanna Lipka). Współpracowała z nami jeszcze jedna osoba - fotograf i grafik (Monika Rybczyńska).

16. Pracowników biura prasowego zatrudniał sekretariat KEP, natomiast ja byłem ich szefem, przełożonym. To była bardzo twórcza i owocna współpraca. Wspólnie redagowaliśmy na co dzień stronę www.episkopat.pl i media społecznościowe, wydawany był dziennie przegląd prasy, na bieżąco były obsługiwane kontakty z mediami, wydawane oświadczenia, pisane depesze, opracowywane materiały dla mediów, ustalane grafiki wywiadów i wypowiedzi rzecznika i członków prezydium KEP, przygotowywane konferencje prasowe. Biuro wydawało też periodyk „Akta Konferencji Episkopatu Polski” (półrocznik).

Czy i jak przygotowywano za Księdza kadencji przegląd prasy?

17. Codzienny przegląd prasy był przygotowywany przez Biuro Prasowe jeszcze za czasów ks. A. Schulza i oczywiście kontynuowaliśmy jego wydawanie. Objętościowo w 2003 roku było to kilka stron, natomiast w miarę upływu lat wydania się rozrastały aż do kilkudziesięciu stron. Powodem była rosnąca liczba materiałów na temat Kościoła w mediach m. in. o Janie Pawle II, pracy misyjnej i charytatywnej oraz kwestie związane z Kościelną Komisją Historyczną, zasobami IPN czy ochroną dzieci i młodzieży.

18. W przeglądzie uwzględniane były informacje związane nie tylko z Polską, ale dotyczące też Watykanu i Kościoła Powszechnego. Z czasem opracowywanie przeglądu przejęła od nas *Katolicka Agencja Informacyjna*. Gdy kończyliśmy wydawanie przeglądu prasy, liczba odbiorców sięgnęła 3,5 tys. osób. To była ogromna praca wykonywana przez moje współpracowniczki.

Proszę opisać Księdza kontakty z prezydium KEP w czasie pełnienia urzędu rzeczownika KEP (zależność, współpraca, autonomia).

19. Mimo pewnej samodzielności w działaniach czy niezależności w podejmowanych decyzjach o charakterze mniej istotnym, żaden rzeczownik instytucji nie jest autonomiczny, ponieważ nie przekazuje własnych opinii, ale stanowisko – w tym wypadku – Konferencji Episkopatu Polski.

20. O każdym zaproszeniu do mediów informowałem sekretarza episkopatu. Nie był to formalny wymóg, ale od samego początku przyjąłem taką praktykę. Kilka razy czasie mojej pracy sekretarze generalni odradzili mi wizytę w danym medium i mieli rację.

21. Przez całe 12 lat miałem dobry i bezpośredni kontakt z każdym z czterech sekretarzy generalnych i każdym z trzech przewodniczących. Naturalnie, konsultacje z sekretarzem były na porządku dziennym. Do każdego z przewodniczących miałem bezpośredni dostęp. Najkrócej współpracowałem z kard. J. Glempem z racji zakończonej jego drugiej kadencji w marcu 2004 roku. Najdłużej, bo 10 lat z abp. Józefem Michalikiem (2004-2014) oraz nieco ponad rok z abp. Stanisławem Gądeckim.

22. Co do sekretarzy generalnych – byli nimi w czasie pełnienia funkcji rzeczownika najpierw bp Piotr Libera (2003-2007), bp Stanisław Budzik (2007-2011), bp Wojciech Polak (2011-2014), a po nim do zakończenia mojej pracy – bp Artur Miziński.

Proszę opisać pracę medialną z biskupami.

23. Praca medialna z biskupami była wieloraka – po to biskupi mają swojego rzeczownika, aby odpowiadał za bezpośredni kontakt episkopatu i poszczególnych biskupów z mediami. Były to m. in. sugestie w odniesieniu do konkretnych hierarchów – specjalistów w danej dziedzinie (np. zagadnień społecznych) co do ich udziału w konferencji prasowej, *briefingu* bądź wywiadzie, w zależności od tematyki, czasu, kontekstu i określonego medium. Do moich zadań należało też „zbriefowanie” potencjalnego rozmówcy tj. nakreślenie kontekstu i przekazanie informacji na danych temat. Czasem – jeśli była taka potrzeba – przygotowywałem dodatkowo materiały prasowe i notatkę. Istotne było też niejednokrotnie zachęcenie do wystąpienia w radio

czy telewizji na żywo, w studio. Tego typu wypowiedzi są, owszem, bardziej stresujące niż nagranie, ale trudniej nimi manipulować. W programie na żywo sprawniej i precyzyjniej można dotrzeć z przekazem do współczesnego odbiorcy i to z treściami, na których nam zależy. Do dziś największe znaczenie ma wywiad na żywo w telewizji bądź stacji radiowej, a te zwykle są nadawane w *prime-time*.

24. W praktyce wyglądało to najczęściej tak, że przedstawiciele mediów dzwonili do mnie w danej sprawie i prosili o wystąpienie biskupa w danej sprawie. Jeśli nie podawali konkretnego nazwiska, sam starałem się zaproponować wystąpienie danemu biskupowi.

25. Dobrze pamiętam pierwsze wystąpienie abp. Gądeckiego w *TVP* po jego wyborze na stanowisko przewodniczącego KEP w marcu 2014 roku. Jeszcze w samochodzie po drodze do telewizji omawialiśmy kwestie techniczne i merytoryczne. Z kolei, gdy bp Polak został prymasem (17 maja 2014 r.) jeszcze tego samego dnia po ogłoszeniu w Gnieźnie jego nominacji, był on w *TVP* w Warszawie gościem po godzinie dwudziestej, a następnego dnia po ósmej rozmawiał z Nim na antenie programu pierwszego *Polskiego Radia* po ósmej rano kierownik redakcji katolickiej. Jedno i drugie spotkanie udało się przygotować w trybie ekspresowym; arcybiskup nominat zaakceptował natychmiast obecność w telewizji i radiu.

Proszę opisać troskę o rozwój kompetencji jako rzecznika KEP.

26. Mój obecny styl mówienia, który uważam za zrozumiały i zrozumiały dla słuchających, zawdzięczam dziennikarzom. W 2003 roku, gdy zaczynałem pracę rzecznika nie miał on takich cech. Bardzo wiele w tym względzie zawdzięczam red. Ewie Hołubowicz z *Informacyjnej Agencji Radiowej (IAR)*, która w Polskim Rado odpowiadała za kontakty z Kościołem i tematy dotyczące tzw. wysokiej kultury. Była niezmiernie wymagająca pod kątem konkretów i krótkich, prostych zdań. Niektóre moje wypowiedzi w początkowym okresie bycia rzecznikiem nagrywałem po kilka razy. Nie szczydziła czasu na doszlifowanie zwięzłości i jasności mojego wystąpienia. Od niej naprawdę dużo się nauczyłem. Jej śmierć – po długiej walce z nowotworem – oznaczała wielką stratę w świecie warszawskich, rzetelnych dziennikarzy. To była bardzo profesjonalna i niezwykle wymagająca dziennikarka. Na jej przykładzie mogę powiedzieć – są osoby nie do zastąpienia.

Jak scharakteryzowałby Ksiądz funkcje rzecznika KEP (informacyjna, antykryzysowa, ewangelizacyjna, wizerunkowa, instytucjonalna itp.)?

27. W pracy rzecznika pierwsza i bezwzględnie najważniejsza jest rola informacyjna. Łączy się ona z wizerunkiem Kościoła oraz – jeśli jest to potrzebne – z zarządzaniem kryzysowym. Istotna jest także i obecna funkcja ewangelizacyjna, związana z misją Kościoła.

28. Czasem pytałem sam siebie, czy funkcja ewangelizacyjna nie stanowi też immamentnie części pracy informacyjnej. Dziś skłaniam się ku tej tezie.

29. Trzeba pamiętać, że mimo kilku dekad istnienia, biuro było reaktywowane czy wręcz reanimowane dopiero w 1998 roku, za bp. Libery. Od tego czasu BP KEP sukcesywnie wypracowywało swoją markę, gdy chodzi o komunikację instytucjonalną episkopatu oraz komunikację diecezji z KEP. BP KEP za mojej kadencji, prócz oczywistych kontaktów z mediami zajmowało się w tym względzie aranżowaniem komunikacji KEP z diecezjami oraz szybkim i skutecznym informowaniem danych agend episkopatu zarówno o sprawach medialnych, jak i napływających z zewnątrz zapytaniach i propozycjach.

30. Jeśli chodzi o funkcję ewangelizacyjną, to mniej więcej od 2011 roku starałem się więcej rozmawiać z dziennikarzami – po wypowiedziach do kamery, rozmowach w studio czy udzieleniu wywiadów. Nawet jeśli nie było zgody między nami na antenie i „podpisywaliśmy protokół rozbieżności”, to i tak – co mnie zaskakiwało – oni chętnie ze mną rozmawiali. Często, gdy byliśmy już „w cztery oczy”, opowiadali o sobie, o swoim niełatwym, nieraz pogmatwanym życiu. Nie przerywałem tych rozmów. Widziałem, że są im potrzebne. W ten sposób budowaliśmy relacje. Dialogi trwały do momentu, kiedy oni musieli już wracać do pracy. To były najcenniejsze chwile z dziennikarzami. To była swego rodzaju ewangelizacja. Nie polegała na tym, że przekonałem kogoś do poglądów głoszonych przez Kościół, ale w tym, że pracownicy mediów mieli okazję porozmawiać spokojnie z kimś z kręgu kościelnego, kto ich wysłuchał i nie gorszył się innymi poglądami. Tego się nie da zmierzyć, ale czułem, że te rozmowy wpływały na wzajemne relacje, także w sensie wizerunkowym.

31. Mówiąc o roli ewangelizacyjnej rzecznika KEP nie skupiałbym się wyłącznie na środowisku dziennikarskim. Biuro Prasowe pracuje dla wszystkich korzystających z mediów i stara się o jak najlepsze informowanie o tym, co dzieje się we wspólnocie kościelnej, owszem, ze szczególnym uwzględnieniem episkopatu. Zależało mi na tym, by wszyscy, nie tylko członkowie Kościoła, byli przez nas po prostu dobrze informowani, by mieli dostęp do informacji. Już sama informacja ma aspekt ewangelizacyjny.

32. Utrzymywanie przez rzecznika KEP dobrych kontaktów z dziennikarzami nie jest opcją do wyboru, ale obowiązkiem. To rola na styku informowania i ewangelizowania. To bardzo ważne w pracy rzecznika – tworzyć dobrą atmosferę dla współpracy z przedstawicielami mediów. Zawsze zależało mi na tym, aby dziennikarze nigdy nie mieli odczucia, że rzecznik KEP jest ich wrogiem i nigdy nie traktowałem dziennikarzy jako wrogów. Dziś w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa wykładam m. in. przedmiot dotyczący *media relations*. Wcześniej praktycznie uczyłem się relacji z mediami jako rzecznik.

Proszę opisać współpracę RP KEP z rzecznikami polskich diecezji.

33. W obszar współpracy BP KEP z rzecznikami diecezji wpisały się dwie najważniejsze postaci: o. Jan Szewek i p. prof. Monika Przybysz. O. Szewek, franciszkanin z Krakowa, zaczął organizować bodaj w 2007 roku warsztaty medialne dla zakonów. Do współpracy zaprosił panią Monikę Przybysz, wówczas jeszcze doktor. Kiedyś zupełnie przypadkowo zobaczyłem w TVP o. Szewka mówiącego o tych warsztatach i zaproponowałem współpracę o. Janowi i p. Przybysz. O. Jan, jako inicjator spotkań zaakceptował pomysł i ja dołączyłem wraz z rzecznikami diecezjalnymi do warsztatów. Powstała wówczas spora grupa ok. 80-100 osób. Szkolenia odbywają się cyklicznie raz w roku, trwają trzy dni. Zajęcia prowadzą dziennikarze z pierwszych stron gazet i największych mediów, specjaliści *public relations*, pracownicy naukowcy itp. Szkoleniowców wybiera nasza trójka: o. Szewek, p. Przybysz i ja. Tak jest do dziś. Od kilku lat wspiera nas organizacyjnie pani menadżer, Katarzyna Ferens. Owocem tych spotkań, prócz wzrostu kompetencji, jest nawiązywanie ściślejszej współpracy między sobą rzeczników osób odpowiedzialnych za kontakty z mediami, bądź redagujących strony WWW i media społecznościowe różnych instytucji kościelnych.

Proszę opisać początki i praktykę aktywności KEP w mediach społecznościowych.

34. W lutym 2013 roku założyłem na Twitterze konto *@RzecznikKEP*. Ku mojemu zdumieniu już po kilku minutach od uruchomienia konta zostałem followerem Eryka Mistewicza, specjalista od PR i mediów społecznościowych.

35. Uznałem właśnie mikroblog za najlepsze narzędzie dla rzecznika i polityki informacyjnej Kościoła. Zmuszał do krótkich i rzeczowych wypowiedzi, a takie są bardziej nośne. Ponadto oszczędzał czas dziennikarzom, bo nie musieli czytać długich tekstów. Twitter to także platforma najbardziej sprzężona ze sferą informacyjną i oficjalnymi przekazami. Informacje, które zamieszczałem na Twitterze błyskawicznie docierały do dziennikarzy, zasięgi konta regularnie się powiększały. Konto *@RzecznikKEP* zaczęło być wymieniane w prasie i literaturze naukowej.

36. Ciekawym wydarzeniem okazał się *live tweeting*, chyba pierwszy w historii polskich instytucji kościelnych, z wyborów przewodniczącego KEP w marcu 2014 roku. Gdy kończyła się druga kadencja abp. Michalika jako szefa KEP i nastąpiły wybory na zebraniu plenarnym, tweetowałem na żywo to wydarzenie. Dziennikarze czekali na zewnątrz, a ja zza zamkniętych drzwi na bieżąco informowałem o tym, co aktualnie się dzieje i jakie są rezultaty głosowań. Podobnie zrobiłem w czerwcu 2015 roku podczas wyborów mojego następcy.

37. Konto *@RzecznikKEP* dziś nie jest już oficjalnym kontem rzecznika KEP. Po rozmowie z sekretarzem generalnym KEP zdecydowaliśmy, by nie przekazywać tego konta kolejnym rzecznikom. Nie przekazaliśmy go dalej, ponieważ z tego konta kontaktowałem się z wieloma osobami wykorzystując *Direct Messages*, a w korespondencji było wiele danych prywatnych. Co prawda nie obowiązywało jeszcze wówczas RODO, ale ochrona prywatności zawsze obowiązuje. Zapewne gdybym od początku wiedział, iż to konto docelowo utrzyma się i będzie przekazywane dalej, nie posługiwałbym się nim do prowadzenia prywatnej korespondencji z dziennikarzami. I z tej racji z bp. Arturem Mizińskim zdecydowaliśmy o zaprzestaniu korzystania z tego konta, przy jednoczesnym pozostawieniu go na platformie społecznościowej Twitter jako pewnego rodzaju świadka historii oraz materiału źródłowego dla przyszłych analiz historycznych czy medioznawczych. Dnia 12 sierpnia 2015 roku zamieściłem na tym

profilu tweeta ze zdjęciem kartki informującej użytkowników o założeniu przeze mnie nowego konta prywatnego i pozostawieniu dotychczasowego „jako archiwum dla celów naukowych”. Natomiast 28 sierpnia 2015 roku zamieściłem ostatnią wiadomość odsyłającą do nowego profilu o nazwie *@EpiskopatNews*, założonego przez mojego następcę. To jest obecnie oficjalny profil BP KEP, a dostęp do niego jest przekazywany kolejnym rzecznikom.

38. Dodam, że stronę internetową www.episkopat.pl prowadziły redaktorki z Biura Prasowego KEP, a kontem twitterowym rzecznika zajmowałem się osobiście. Kanał *@bpkep* na platformie *YouTube* założyliśmy w styczniu 2009 roku i funkcjonuje on do dziś jako oficjalny profil KEP w tym serwisie.

Proszę opisać najefektywniej zarządzony kryzys.

39. W mojej ocenie najlepiej zarządzanym kryzysem była sprawa związana z oskarżeniami ze strony mediów pod adresem niektórych biskupów o współpracę SB. Dziennikarze obwiniali hierarchów na podstawie dokumentacji tworzonej przez komunistyczną Służbę Bezpieczeństwa, a zarchiwizowanej w Instytucie Pamięci Narodowej.

40. Z tego względu w 2006 roku KEP powołała Kościelną Komisję Historyczną w celu naukowego zbadania zasobów IPN dotyczących inwigilacji i represjonowania Kościoła Katolickiego. Utworzenie KKH było bardzo dobrym posunięciem, także wizerunkowym. Wówczas żadna inna polska instytucja nie powołała tego typu oficjalnego organu, a środowisko akademickie wręcz sprzeciwiło się takim analizom w odniesieniu do wykładowców uniwersyteckich.

41. Prace KKH są mi znane, ponieważ w latach funkcjonowania KKH (2006-2007) poproszono mnie, jako rzecznika KEP, abym był także rzecznikiem KKH i wspomagał jej pracę pod kątem medialnym – na co wyraziłem zgodę.

42. Mówiąc o efektywnym zarządzaniu kryzysem medialnym związanym z dokumentacją SB zarchiwizowaną w IPN mam na myśli głównie dwie sprawy odnoszące się do abp. Stanisława Wielgusa oraz do abp. Józefa Michalika.

43. Dnia 6 grudnia 2006 roku biskup płocki został mianowany przez papieża Benedykta XVI na arcybiskupa metropolitę warszawskiego. Dwa tygodnie po nominacji „Gazeta Polska” opublikowała artykuł o mającej trwać 20 lat współpracy abp. Stanisława Wielgusa z komunistyczną Służbą Bezpieczeństwa, czemu on sam zaprzeczył. 2 stycznia 2007 r. zwrócił się do KKH o zbadanie dokumentacji IPN odnoszącej się do niego. Trzy dni później Komisja wydała komunikat, w którym stwierdziła „że istnieją liczne, istotne dokumenty potwierdzające gotowość świadomej i tajnej współpracy ks. Stanisława Wielgusa z organami bezpieczeństwa PRL. Z dokumentów wynika również, że została ona podjęta”. Komisja podkreśliła, że „przedłożyła swoje sprawozdanie Księdzu Arcybiskupowi Stanisławowi Wielgusowi z prośbą o zajęcie stanowiska. W odpowiedzi Ksiądz Arcybiskup zaprzeczył większości stwierdzeń zawartych w materiałach organów bezpieczeństwa PRL, które IPN udostępnił Komisji”. W sobotę 6 stycznia, w uroczystość Objawienia Pańskiego we wszystkich kościołach archidiecezji warszawskiej odczytany został list abp. Stanisława Wielgusa. Wyraził w nim m. in. skruchę z powodu uwikłania się w kontakty z służbami bezpieczeństwa PRL oraz z powodu zaprzeczenia faktom tej współpracy w ostatnich dniach. Prosił też "ze skruszonym sercem", aby wierni archidiecezji przyjęli go. W dniu ingresu Nuncjatura Apostolska w Warszawie poinformowała, 7 stycznia, że abp Stanisław Wielgus zrezygnował z urzędu. Planowany ingres nie odbył się.

44. W efektywnym zarządzaniu tym kryzysem należy dostrzec najpierw rzetelną pracę historyków, szczególnie przewodniczącego, którym był p. prof. Wojciech Łączkowski. Praca KKH przyniosła efekty w postaci jasnych przekazów bazujących na dokumentacji zgromadzonej w archiwach IPN. Aktywne było także Biuro Prasowe KEP w informowaniu na bieżąco o stanie prac. Po przekazaniu w piątek 5 stycznia przez KKH komunikatu abp. S. Wielgusowi, zaprosił mnie po południu do siedziby biskupów warszawskich. Nie wiedziałem po co tam jadę, ale odruchowo zabrałem ze sobą magnetofon, przypominając sobie dawne czasy pracy w diecezjalnej stacji radiowej.

45. O motywie zaproszenia dowiedziałem się dopiero na miejscu. Abp Wielgus wręczył mi swój list do diecezjan mówiąc: „Chcę, żeby ksiądz o tym wiedział”. Uważam, że to było bardzo rozsądne posunięcie z jego strony i proaktywne działanie. Jako nowo mianowany wówczas zwierzchnik archidiecezji warszawskiej nie miał przecież obowiązku przedniego przekazywania rzecznikowi KEP swojego listu do warszawian.

Ale on zdawał sobie sprawę z powagi sytuacji, więc postanowił wcześniej przekazać treść swojego listu do Biura Prasowego KEP. Zrozumiałem, że nadszedł czas na mój proaktywny ruch. Nie wiedząc, jak abp Wielgus zareaguje na mój pomysł, wyszedłem z propozycją, aby nagrał tekst swojego listu, sam go odczytał do mikrofonu i pozwolił na odtwarzanie fragmentów nagrania w stacjach radiowych. Abp Wielgus przyjął tę radę i przeczytał bez przygotowania i bez zająknięcia cały tekst. Zrobiło to na mnie ogromne wrażenie. Zapamiętałem też dobrze ogromne zmęczenie na twarzy Arcybiskupa.

46. Mając nagranie postanowiłem go szybko opracować i upublicznić, w czym pomogła mi red. Ewa Hołubowicz z *Informacyjnej Agencji Radiowej Polskiego Radia*. Wybrałem IAR ze względu na zasięgi, profesjonalizm i osobiste zaufanie względem Redaktorki. Późnym wieczorem spotkaliśmy się w Radio, aby opracować nagranie i wspólnie wybrać najważniejsze fragmenty. Uznaliśmy, że pierwszy fragment listu odczytywanego przez abp. Wielgusa może nadać Polskie Radio jeszcze w ten sam dzień, w wieczór poprzedzający datę oficjalnej publikacji listu. Tak też się stało. W piątek, 5 stycznia 2007 roku, w wieczornym serwisie informacyjnym, chyba o godzinie 20.00, w I Programie PR zabrzmiał pierwszy fragment listu. Dnia następnego we wszystkich mediach można było już usłyszeć głos Arcybiskupa wypowiadającego słowa „powodowany pragnieniem odbycia ważnych dla mojej specjalności naukowej studiów, wszedłem w uwikłania [ze służbami bezpieczeństwa] bez należytej roztropności, odwagi oraz zdecydowania do ich zerwania. Wyznaję dziś przed Wami ten popełniony przeze mnie przed laty błąd, tak jak wyznałem go już wcześniej Ojcu Świętemu”.

47. Działania proaktywne w postaci rozpropagowania listu i udostępnienia mediom fragmentów nagrania odniosły pozytywny skutek. Sytuacja w mediach bardzo się uspokoiła. To, co się stało w niedzielę, było dla wszystkich zaskoczeniem.

48. Jako BP KEP, do samego końca, bazując na wszelkich możliwych informacjach, działaliśmy bardzo sprawnie, reagowaliśmy szybko, w niektórych aspektach działaliśmy proaktywnie i wszystko to było skutecznym działaniem antykryzysowym.

49. Dzień niedoszłego ingresu był medialnie wyjątkowo intensywny. Jeszcze rano, po godzinie 6:00, KAI prezentowała sylwetkę nowego metropolity warszawskiego i spokojnie zapowiadała przebieg uroczystości ingresowych. Przedpołudnie zapowiadało

się więc spokojnie. Wszystko zmieniło się w okolicach godziny 9.00, kiedy KAI poinformowała o trwającym w domu arcybiskupów pilnym spotkaniu hierarchów. Przed godziną 10.00 poinformowała o odwołaniu ingresu i zapowiedziała pojawienie się w najbliższym czasie komunikatu w tej sprawie. Było mnóstwo zapytań od dziennikarzy i w końcu nagrałem na sekretarce automatycznej mojego telefonu zaproszenie na *briefing* o 10.30. Wówczas odczytałem wobec licznie zgromadzonych przedstawicieli świata mediów informację o rezygnacji abp. Wielgusa z urzędu, po czym zostałem natychmiast zaproszony do studia TVP1 i stamtąd, w czasie programu *Między ziemią a niebem* oglądałem sceny z archikatedry warszawskiej, w które trudno było mi uwierzyć. W całym tym zamieszaniu podziwiałem spokój i opanowanie prymasa Glempa oraz pokorę abp. Wielgusa oraz zdecydowanie przewodniczącego KEP – abp. Józef Michalik w tym samym dniu zwołał nadzwyczajne plenarne zebranie biskupów.

50. Podsumowując – przez cały czas kryzysu na przełomie lat 2006/2007 związanego z abp. S. Wielgusem Biuro Prasowe KEP i Kościelna Komisja Historyczna z rzecznikiem cały czas była do dyspozycji dziennikarzy. Nie mieli oni poczucia blokowania informacji czy unikania odpowiedzi na trudne pytania. Dobra współpraca była tak z KAI, jak i z TVP.

51. Jeszcze lepiej udało się zarządzić kryzysem, który wynikł miesiąc później w odniesieniu do samego przewodniczącego KEP, abpa Józefa Michalika. Został on zażegnany wcześniej, niż media dowiedziały się o nim. Jeszcze przed wspomnianym przed chwilą odwołanym ingresem abp. Wielgusa, dnia 4 stycznia 2007 roku abp Michalik poprosił KKH o sprawdzenie dotyczących go materiałów SB ewentualnie znajdujących się w archiwach IPN. Poinformował o tym publicznie 12 stycznia w czasie konferencji prasowej po nadzwyczajnym zebraniu Rady Stałej KEP i biskupów diecezjalnych³³⁰³. Na tym spotkaniu polscy biskupi zdecydowali o sprawdzeniu zawartości archiwum IPN w odniesieniu do własnej przeszłości. Zadanie to powierzono Kościelnej Komisji Historycznej.

52. W czasie mojego krótkiego urlopu na Słowacji zostałem w trybie pilnym wezwany do Warszawy. Z rozmowy wyczułem, że sprawa jest ważna. Następnego dnia, 14 lutego,

³³⁰³ Spotkanie to zostało zapowiedziane w dniu 7 stycznia 2007 przez przewodniczącego KEP, po odwołaniu ingresu abp. Wielgusa.

wróciłem do pracy. Na miejscu okazało się, że sprawa rzeczywiście jest bardzo ważna. Okazało się, że dzień wcześniej KKH poinformowała abp. Michalika o wynikach swoich badań. Wynikało z nich, że w dokumentach SB figuruje on jako tajny współpracownik o pseudonimie „Zefir”. Abp Michalik zorganizował spotkanie z KKH oraz historykami, mówiąc wprost: „Pytajcie, o co chcecie, by wyjaśnić tę sprawę”. W czasie dwóch spotkań w tym dniu miał w sobie ogromną wolę współpracy i ujawnienia całej prawdy, co było nad wyraz godne podziwu. Prace historyków pozwoliły jednoznacznie ocenić, że abp Michalik został wpisany przez oficera SB na listę tajnych współpracowników bez własnej zgody, a nawet wiedzy. Abp Michalik działając proaktywnie nie czekał na jakieś przecieki do mediów, ale zdecydował się ujawnić mediom zawartość teczek, wraz z gotowym komentarzem w tej sprawie.

53. Wiedziałem, że w tym wypadku będzie ważne każde słowo, kolejność działań oraz odpowiedni przekaz – najlepiej narzucenie narracji. Media nie zawsze interesują się kontekstem, za to niezmiernie szybko przekazują informację. Należało ją sprawnie podać, najpierw główny przekaz tylko w jednym zdaniu, a potem go rozwinąć. Musieliśmy tak zadziałać, aby nie tylko to upublicznić informację, ale od razu narzucić jedną, konkretną narrację. I to się udało.

54. Na spotkaniu KKH i historyków z abp. Michalikiem zapadła decyzja, by na podstawie umowy między KEP a TVP uruchomić zapis o możliwości skorzystania przez przewodniczącego episkopatu, o ile dobrze pamiętam, z dwudziestominutowego czasu antenowego w wypadkach nadzwyczajnych. Pod wieczór udałem się do TVP poprosić o możliwość przygotowania i wyemitowania nazajutrz wywiadu z abp. Michalikiem. Zgodzono się na to. Czas wyemitowania określono w *prime time* na godz. 20.00. Nagranie miało się odbyć nazajutrz przed południem. Wywiad prowadził red. Karnowski z TVP, a uczestniczył w nim również prof. Jan Żaryn, znakomity znawca czasów komunistycznych.

55. Jednocześnie w czwartkowe południe, w czasie nagrywania wywiadu dla TVP, troje dziennikarzy dostało ode mnie SMS-a o następującej treści: „W bardzo ważnej sprawie proszę dzisiaj przyjść do KEP na godz. 14.00”. Byli to: Marcin Preciszewski z KAI, Ewa Hołubowicz z IAR i Stanisław Karnacewicz z PAP. Wybrałem same agencje, ponieważ zależało mi na tym, aby oprócz telewizji, przekaz trafił jak najszybciej do

Internetu, radia i prasy różnymi kanałami. Od samego początku zdawałem sobie sprawę z tego, że jeśli my sami przekazemy mediom informacje o tym, co się dzieje, to do cytowania wezmą nasz przekaz. Najważniejsza jego część brzmiała: „Oficer SB sam wpisał na listę TW ks. Józefa Michalika bez jego wiedzy i zgody”. I w takiej mniej więcej formie ukazał się ten przekaz w trzech agencjach informacyjnych bezpośrednio przed wywiadem o 20.00 w TVP1. Po rozmowie w telewizji (TVP zastrzegła sobie wyłączność³³⁰⁴) ukazały się wywiady w IAR, KAI i PAP. Przygotowaliśmy także i my, jako BP KEP, odpowiednie oświadczenie, w którym użycie i kolejność każdego słowa były przemyślane i dopracowywane do samego końca. Pierwsze zdanie oświadczenia brzmiało: „Oficer SB w 1975 r. zarejestrował ks. Józefa Michalika bez jego wiedzy i zgody jako TW”. To zdanie było zwięzłe, krótkie i od samego początku narzucało narrację. Podkreślało też, że ks. Michalik nie był tajnym współpracownikiem SB, ale że został wpisany przez oficera na listę TW.

56. Ten pamiętny wieczór 15 lutego 2007 roku wyglądał więc następująco – o 19.30 wraz z zapowiedzią wywiadu w TVP zostało opublikowane oświadczenie BP KEP, o 20.00 wyemitowany został wywiad, a zaraz po nim trzy największe agencje informacyjne opublikowały swoje wywiady z abp. Michalikiem, za każdym rozpoczynając od stwierdzenia, że abp. Michalik został wpisany na listę TW bez swojej wiedzy i zgody oraz że nigdy nie był współpracownikiem SB. Na drugi dzień wszelkim mediom pozostało tylko opublikować te informacje. Kryzys zakończył się, nim media się o nim dowiedziały. Dziś mogę z satysfakcją powiedzieć, że zarządzanie tym kryzysem to był *case* książkowy. Najważniejsza narracja została narzucona przez nas: abp. Michalik nie był TW. Media tego w ogóle już nie zakwestionowały. Skupiły się już tylko na tym, kim był ten pracownik SB, dlaczego mógł to zrobić itp. Ponownie sprawdziła się współpraca BP KEP i KKH, które dobrze przygotowały też abp. Michalika do wywiadu w telewizji i dla agencji informacyjnych. To było profesjonalne działanie proaktywne.

57. Przy okazji omawiania tych dwóch dobrze zarządzonych kryzysów związanych z IPN warto wspomnieć jeszcze o kilku kwestiach. Pamiętam, jak w czasie prac KKH, nieraz po bardzo długich i ważnych spotkaniach kończących się późnym wieczorem, wszyscy członkowie przychodzili do naszego Biura Prasowego na podsumowanie.

³³⁰⁴ Wszystkie trzy agencje informacyjne miały embargo informacyjne do czasu zapowiedzi na początku „Wiadomości” o 19.30 wywiadu z abp. Michalikiem o 20.00 w I programie TVP. W obecności abp. Michalika cała trójka dziennikarzy zobowiązała się ustnie do zachowania embargo i tak też się stało.

Przewodniczący, prof. Wojciech Łączkowski uważał, że mimo późnej pory, dobrze jest od razu przygotowywać oświadczenia dla mediów. Mawiał: „Dzisiaj to znaleźliśmy, więc dzisiaj o tym piszemy”. Przypominam sobie jedną sytuację, gdy skończyliśmy pracę naprawdę bardzo późno, około godz. 20.00. Prof. Łączkowski chciał jednak, jak zawsze, aby sporządzić notatkę dla mediów. Początkowo nawet ja byłem sceptyczny wobec tego pomysłu, ponieważ o tej porze nie było szans na przekazanie komunikatów do żadnych istotniejszych wieczornych programów informacyjnych. Przypomniałem sobie jednak o *Panoramie* w TVP2. Wówczas ostatnie wydanie było nadawane o 22.00. Zadzwoniłem więc do pani redaktor Joanny Bukowskiej (dziś: Joanna Bukowska-Kasprzak), informując, że lada chwila przygotowujemy oświadczenie. Poleciała mi jak najszybciej przesłać faxem tekst. Udało się praktycznie w ostatniej chwili przekazać oświadczenie do redakcji. Nigdy tego nie zapomnę – na wizji można było zauważyć rękę (sic!) podającą na spikerowi *Panoramy* kartkę z tekstem oświadczenia Kościelnej Komisji Historycznej! Dzięki temu nie musieliśmy rozpoczynać kolejnego dnia od oświadczenia, a informacja³³⁰⁵ od rana już była w mediach. Szybkość działań jest niezmiernie ważna w takich razach. Chylę czoła przed prof. Wojciechem Łączkowskim! Wykazał się dużym wyczuciem medialnym.

58. Sprawy związane z IPN, mimo wielkiego trudu i ogromnego nakładu pracy, wspominam bardzo dobrze. Dlaczego? Ponieważ one pozwoliły nam wyjść do mediów z przekazem: „Nie mamy nic do ukrycia, chcemy informować, nam samym zależy na transparentności”. Bazowaliśmy na analitycznej pracy historyków nad zasobami archiwalnymi IPN, a nie na sympatiach medialnych. To sprawiało, że nasz przekaz był zawsze bardzo rzetelny i media to doceniały. Kwestie związane z IPN i KKH okazały się przełomem w kontaktach z mediami, przynajmniej dla mnie jako rzecznika KEP. Dziennikarze widzieli, że nie uciekam przed nimi, że BP KEP jest zawsze do dyspozycji, i że odpowiadamy na każde pytanie. A jeśli nie znamy odpowiedzi, to próbujemy zebrać informacje. Wówczas między BP KEP a mediami nawiązała się nić porozumienia i dobrej współpracy.

59. Kolejny wątek związany z efektywnym zarządzaniem kryzysowym w czasie mojej kadencji, również dotyczy abp. Michalika. Chodzi o – rozpowszechnioną w mediach, a nawet w literaturze naukowej oraz różnego typu raportach – wypowiedź z 2013 roku,

³³⁰⁵ Chodziło o znalezienie teczki IPN dotyczącej abp. Stanisława Wielgusa.

w której padły z ust abp. Józefa Michalika słowa: „Często wyzwala się ta niewłaściwa postawa, czy nadużycie, kiedy dziecko szuka miłości. Ono lgnie, ono szuka. I zagubi się samo i jeszcze tego drugiego człowieka wciąga”. Byłem świadkiem tego zdarzenia. Przewodniczący KEP szedł do sali na obrady, ponieważ zbliżało się ich rozpoczęcie. W ostatniej chwili, przed wejściem, został przez dziennikarza *Polskiego Radia* zagadnięty na temat dzieci pokrzywdzonych przez dorosłych, w tym księży. Najczęściej przypominane są zdania, które przed chwilą dosłownie przytoczyłem. Cała wypowiedź była dłuższa, trwała ok. dwóch i pół minuty. Było dla mnie jasne, że w mediach cały tok myślowy abp. Michalika nie będzie oddany. Przewodniczący wszedł do sali obrad. Po opublikowaniu w *Polskim Radio* fragmentu jego refleksji, stopniowo, do wczesnych godzin popołudniowych, z tego cytatu rozpętała się medialna burza. Zawiadomiono mnie o tym. Od razu nabrałem przekonania, że w trybie pilnym należy zwołać *briefing*. Porozmawiałem o tym z sekretarzem generalnym KEP, bp. Wojciechem Polakiem. Wspólnie przedstawiliśmy rzecz abp. Michalikowi. Ten wysłuchał nas z uwagą i natychmiast – co chcę podkreślić – zaakceptował propozycję *briefingu*, mówiąc do nas: „Zostałem źle zrozumiany, proszę zwołać spotkanie z dziennikarzami, przyjdę na nie osobiście”. I tak się stało. Na popołudniowym *briefingu* abp Michalik wyjaśnił kontekst swojej wcześniejszej wypowiedzi, przypomniał o wielu rozbitych małżeństwach i o tym, że wówczas dziecko pozostaje bez miłości i jej szuka. Podkreślił, że dzieci są bez winy w takich sytuacjach. Dodał, że został źle zrozumiany: „To ewidentna pomyłka, za którą przepraszam. Dziecko nie ma siły wciągać drugiego człowieka, to zły człowiek wciąga to dziecko w orbitę swoich niewłaściwych zainteresowań. I tak należy to zdanie przyjąć”; „Nie możemy pozwalać na krzywdę dzieci i nie możemy pozwalać na takie sytuacje” – powiedział abp Michalik. Nigdy wcześniej i nigdy później w czasie mojej pracy na stanowisku rzecznika KEP nie było tak natychmiastowej reakcji któregośkolwiek z biskupów, zwołania w trybie pilnym *briefingu* z dziennikarzami, wyjaśnień i przeprosin. To pozwoliło na uspokojenie sytuacji. Szkoda, że zwykle cytuje się tylko zdanie abp. Michalika z wypowiedzi dla *Polskiego Radia*, bez jego wyjaśnień i przeprosin z *briefingu*. W dwóch dużych sytuacjach kryzysowych abp Józef Michalik zachował się książkowo, według zasad *crisis management* – pierwszy raz, gdy po analizach z Kościelną Komisją Historyczną doprowadził do wywiadu z dziennikarzami w TVP w *prime time*, by opowiedzieć jak to się stało, że oficer SB wpisał go bez jego wiedzy na listę tajnych współpracowników, a drugi raz, gdy zdecydował się na wyjaśnienie

i przeprosiny na *briefingu* po jego źle zrozumianej wypowiedzi dla *Polskiego Radia*. W obydwu wypadkach byłem pełen podziwu dla niego.

Proszę opisać najslabiej zarządzony kryzys.

60. Najgorzej zarządzanym kryzysem był ten związany z Komisją Majątkową. Mam tu na myśli m. in. sprawę otrzymania przez siostry elżbietanki gruntów na warszawskiej Białołęce w zamian za odebrane im niegdyś dobra pod Wrocławiem. Trudno było efektywnie prowadzić crisis management mnie, młodemu wówczas stażem rzecznikowi, który w dodatku w kluczowej sprawie został okłamany przez świeckiego prawnika zaangażowanego w problem gruntów w Białołęce. Wprowadził mnie w błąd i z tego powodu w czasie jednej z konferencji prasowych przekazałem nieprawdziwe informacje pochodzące od mecenasa. Oczywiście później powiedziałem dziennikarzom, że zostałem okłamany, ale niepoprawne informacje poszły w świat. W tej materii ciągle nie udawało mi się dotrzeć do potrzebnych informacji i to w środowisku kościelnym.

Czy i jaki był kryzys wygenerowany (bezpośrednio bądź pośrednio) przez samego Księdza jako rzecznika?

61. Dane finansowe dotyczące Komisji Majątkowej stały się w połowie 2012 roku powodem sytuacji kryzysowej spowodowanej przeze mnie oraz ówczesnego sekretarza generalnego KEP bpa Stanisława Budzika. Poseł Sławomir Kopyciński poprosił Ministerstwo Spraw Wewnętrznych o dane dotyczące środków i gruntów przekazanych Kościołowi w Polsce jako zadośćuczynienia za lata komuny. Po otrzymaniu danych, poseł Kopyciński operował w mediach łączną kwotą odszkodowań wypłaconych Kościołowi przez państwo w wysokości 24 miliardów złotych.

62. Wobec tak wysokich kwot sam poprosiłem ministerstwo o te same dane. Podczas analizowania ich, zwróciła moją uwagę diecezja toruńska, która w 1992 roku miała otrzymać kwotę 20 miliardów złotych. W wyliczeniach ministerialnych dostrzegłem błąd, który powtarzał poseł. Dnia 1 stycznia 1995 roku nastąpiła denominacja złotego w stosunku 1:10.000. Stąd suma 20 miliardów (starych) złotych wypłacona jako odszkodowanie diecezji toruńskiej w 1992 roku w wyliczeniach ministerstwa w 2012 roku powinna być zastąpiona kwotą 2 milionów (nowych) złotych. Nie mogłem

uwierzyć, że ktoś w ministerstwie popełnił tak szkolny błąd, sumując kwoty w starych i nowych złotych, i podając w efekcie łączną wysokość odszkodowania w nowych złotych. Stąd właśnie te miliardy! Po konsultacjach z ekonomem KEP poinformowałem o tym bp. Budzika, który wówczas był sekretarzem KEP. Zdecydowaliśmy się na zorganizowanie konferencji prasowej, aby wyjaśnić sprawę i przy okazji ostudzić temperaturę zagadnienia w mediach.

63. W czasie tej konferencji pozwoliłem sobie na wymienienie nazwiska posła Kopycińskiego z ugrupowania Janusza Palikota i wytknąłem mu błąd, odnosząc się do jego wykształcenia ekonomicznego (sic!) i pracy w sejmowej komisji finansów oraz nieumiejętności zastosowania prostego rachunku. Poseł potraktował te słowa jako publiczne wyszydzanie go w mediach i złożył pozew przeciwko prezydium Konferencji Episkopatu Polski, bp. Budzikowi i mnie. Później, kiedy przyszło mu zapłacić za każdego pozwanego po 800 złotych, jako pozwanego wskazał wyłącznie mnie.

64. Czas, siły i zaangażowanie medialne wynikające ze wskazania nazwiska posła i z późniejszego pozwu sądowego były spore. Można było pewnie tego uniknąć, gdybym z imienia i nazwiska nie odniósł się do posła *ad personam*. Ale działaliśmy wówczas już w trybie reagowania w narracji narzuconej przez konkretnego posła i jego środowisko. Ostatecznie, widząc, że sprawa jest nie do wygrania, adwokat posła zaproponowali ugodę. Z mojej strony w sądzie w Tarnowie reprezentowany byłem przez mec. Macieja Bednarkiewicza. Za jego radą przystałem na to rozwiązanie. Ugoda polegała na jednozdaniowym moim oświadczeniu, w którym poinformowałem, że „swoją wypowiedzią nie chciałem naruszyć dóbr osobistych posła”.

65. Z tej sytuacji kryzysowej dziś wyciągam prosty wniosek – o prawdę trzeba walczyć, także narażając się. Nie można natomiast dawać drugiej stronie okazji do sformułowań typu: „Moja osoba spotkała się z atakiem przedstawicieli Episkopatu Polski, zarzucano mi podawanie nieprawdy” oraz „duchowni mnie wyszydzali”. Wystarczyło na konferencji prasowej podać fakty, bez odnoszenia się do konkretnego posła. Nawiasem mówiąc, gdy ministerstwo zorientowało się, że popełniło błąd, dostarczyło poprawnie zliczone dane p. Kopycińskiemu. Nie zauważyłem jednak, by gdziekolwiek o tym wspomniał. Nie mniej miałem nauczkę – nie należy robić publicznie uwag *ad personam*.

Proszę opisać reaktywne i proaktywne działania RP i BP KEP.

66. Reaktywność i proaktywność łatwiej jest zdefiniować w sferze teorii, natomiast w konkretnych działaniach czasem trudno je rozdzielić. Mogę powiedzieć, że np. w kwestii IPN jako BP KEP byliśmy mocno proaktywni. Na tej proaktywności zaważyła wspomniana postawa abp. Michalika i profesjonalizm prof. Łączkowskiego. Dzięki ich podejściu, otwartości i zaufaniu okazywanemu zarówno mnie, jak i moim współpracownikom, naprawdę byliśmy w stanie narzucać narrację. Natomiast w sprawach takich, jak nadużycia seksualne duchownych, niestety o wiele częściej byliśmy zaskakiwani i tylko reagowaliśmy. Muszę jednak przyznać, że w samym reagowaniu da się niejednokrotnie działać proaktywnie co do tego, co się dzieje na bieżąco i może wydarzyć później. W odniesieniu do komunikowania w sprawach nadużyć znakomitą proaktywnością wykazywał sekretarz generalny bp Wojciech Polak, obecny prymas Polski.

67. Warto przypomnieć aktywność bpa Polaka w odniesieniu do dwóch przypadków: michalicy ks. W. Gila i ks. Grzegorza K z diecezji warszawsko-praskiej. W 2013 roku ks. Gil był podejrzewany o pedofilię na Dominikanie i po urlopie spędzonym w Polsce nie wrócił na misję. W tym samym czasie wyszły na jaw pedofilskie zachowania proboszcza z Tarchomina. Sprawy michalicy z Dominikany i proboszcza z Tarchomina odbiły się głośnym echem w mediach, nie tylko polskich, i związku z tym pod koniec września BP KEP zorganizowało konferencję prasową z udziałem bp. Polaka na której byli obecni także: o. Adam Żak, koordynator KEP ds. ochrony dzieci i młodzieży, o. Tadeusz Musz, rzecznik prasowy michalitów oraz ks. Wojciech Lipka, kanclerz kurii warszawsko-praskiej. Na tę konferencję przybyło bardzo wielu dziennikarzy. Wielu z nich dobrze się przygotowało. Cytowali wiele fatalnych wypowiedzi michalitów oraz fragmenty z akt sądowych ws. ks. Grzegorza K. Z kolei ks. Lipka przywiózł na spotkanie z dziennikarzami godne pożałowania oświadczenie ws. proboszcza z Tarchomina³³⁰⁶. Ks. Lipka po odczytaniu oświadczenia był intensywnie i szczegółowo przepytany przez dziennikarzy. Sam zdawał się lekceważyć zarzuty i bagatelizować rangę problemu. Za takie zachowanie w dniu następnym został zwolniony z urzędu kanclerza przez abp. Hosera.

³³⁰⁶ Ks. Grzegorz K. mimo wyroku z marca 2013 roku, co prawda nieuprawomocnionego, ale jednak skazującego, wciąż pełnił urząd proboszcza parafii w Tarchominie.

68. Sama konferencja prasowa KEP była natomiast bardzo trudna, choć i bardzo potrzebna. Pamiętam, jak w wieczór poprzedzający konferencję, rozmawiałem z bp. Polakiem telefonicznie (byłem wtedy na konferencji naukowej w Krakowie) i zapytał mnie wówczas, czy również ja jestem przekonany o konieczności zwołania tej konferencji. Odniesienie bpa Polaka do pedofilii od samego początku było jednoznaczne, działał proaktywnie na rzecz jej zapobiegania oraz ukarania sprawców. Jesienią 2013 roku wiele działań KEP, nie tylko tych medialnych, wynikało właśnie z jego proaktywnego podejścia. Na wspomnianej konferencji, co nie umknęło uwadze mediów bp Polak wypowiadał się w sposób odpowiedzialny, otwarty i pokorny.

69. Jeśli chodzi o działalność proaktywną w innych obszarach, to ponownie w tym względzie należy podkreślić rolę bp. Polaka. Jako ówczesny sekretarz generalny KEP zorganizował on doradczą mu grupę medialną złożoną z dziennikarzy, pracowników mediów, specjalistów od PR i innych osób zaangażowanych w media zarówno katolickie, jak i świeckie. Łącznie było to kilkanaście osób. Na tych spotkaniach analizowaliśmy aktualne sprawy i medialne nurty i zastanawialiśmy się nad tym, co należy zrobić w odniesieniu do mediów. Znaczącą rolę odgrywała w tym zespole p. prof. Monika Przybysz. Jako znawca w zakresie *crisis management* i specjalista od PR, a jednocześnie osoba znająca Kościół, cieszyła się naszym wielkim zaufaniem. Jej propozycje działań były niezwykle trafne i przewidujące. Druga istotna rzecz to fakt, że bp Polak nie tylko słuchał naszych głosów, ale te propozycje wdrażał w życie. Działaliśmy zgodnie z *agenda-setting*, przygotowując za każdym razem zakres działań proaktywnych. Było to szczególnie widoczne w obszarze komunikowania nadużyć duchownych wobec nieletnich oraz komunikowania zagadnień związanych z ochroną małoletnich.

70. Bp Wojciech Polak był w tym względzie niezwykle odważny i otwarty. Nie bał się podjąć ryzyka krytyki z różnych stron. Jako sekretarz generalny KEP zdobył wielkie doświadczenie, czerpiąc także inspiracje z innych episkopatów. Myślę, że jego doświadczenie oraz osobiste podejście do ochrony dzieci i młodzieży zdecydowały później o powołaniu go na stanowisko delegata KEP do tych właśnie spraw. Chcę też wspomnieć, co było piękne ze strony bp. Polaka, że kiedy został prymasem, nazajutrz po nominacji zaprosił do siebie wszystkich członków grupy medialnej, aby z nami się spotkać, podsumować działania i wyrazić swoją wdzięczność za tę współpracę.

Proszę opisać działania RP i BP KEP w kontekście polityki informacyjnej, strategii komunikacyjnej i komunikacji kryzysowej KEP.

71. Na początku mojej kadencji biuro nie wyznaczało sobie konkretnych celów w oparciu o przygotowaną i konsekwentnie realizowaną strategię. Było tak z dwóch powodów: stosunkowo młody rzecznik i stosunkowo młode biuro, jeśli spojrzeć na czas od jego reaktywacji. Dopiero w trakcie mojej dwunastoletniej kadencji, krok po kroku nabierałem doświadczenia w tym względzie. Czas budowania strategii komunikacyjnej nadszedł wraz z objęciem funkcji sekretarza generalnego przez bp. Wojciecha Polaka. Wtedy, konsultując z nim wiele rzeczy oraz opierając się na wskazówkach doradców zewnętrznych, zacząłem przygotowywać plany medialne dotyczące konkretnych spraw. Czasem żartowaliśmy z bp. Polakiem, że jako Biuro Prasowe, a także Grupa Medialna, którą on utworzył, dajemy mu kilka rozwiązań, a jego „przywilejem” jest wybór jednego. Trzeba przyznać, że bp Polak nie obawiał się stosować nowych rozwiązań, potrafił nawet ryzykować. Wierzył zarówno nam, czyli pracownikom biura prasowego, jak i członkom grupy medialnej, z którą każdorazowo budowaliśmy strategię odpowiednią dla danej sprawy.

72. Modele rozwiązań były przygotowywane dla danej kwestii. W tym wypadku koniecznością byli doradcy z doświadczeniem i wiedzą. Tutaj, po raz kolejny, pragnę bardzo wyraźnie podkreślić rolę p. prof. Moniki Przybysz. W Poznałem ją dzięki dominikaninowi, o. prof. Jackowi Salijowi. Gdy zamieszkiwałem w ich klasztorze, Ojciec Profesor pewnego razu przyszedł do mnie i położył przede mną opasy tom maszynopisu o zarządzaniu kryzysowym w Kościele. Powiedział: „Ksiądz to musi przeczytać. Koniecznie całe i koniecznie szybko. To jest bardzo dobre”. To była właśnie praca doktorska p. Moniki Przybysz, której o. Salij był jednym z trzech recenzentów. Praca była interdyscyplinarna, stąd recenzentów było aż trzech (m. in. prof. Krystyna Wójcik, najwyższy autorytet w dziedzinie PR w Polsce). Praca była broniona w połowie 2007 roku. Później nieco zaprosiłem p. Monikę do Biura Prasowego i tak rozpoczęła się nasza współpraca. Dodam, że przez pewien czas była ona też rzecznikiem prasowym Zespołu KEP ds. Nowej Ewangelizacji. Była dla mnie i naszego Biura Prasowego najważniejszą konsultantką. Od 2010 roku zacząłem wykładać na UKSW w Warszawie i to jeszcze usprawniło kontakt, bowiem pracowaliśmy w tym samym Instytucie Edukacji Medialnej i dziennikarstwa. Chcę podkreślić, że KEP nie wyszedłby obronną ręką z wielu

sytuacji kryzysowych, napięć medialnych i problemów wizerunkowych, gdyby nie ona. Były nieraz tak trudne sytuacje podbramkowe, że potrzebowałam natychmiastowej rady, a p. Przybysz zawsze od razu odbierała ode mnie telefon. Dawała świetne wskazówki, sama pozostając w cieniu. To profesjonalistka co do PR, a jednocześnie rozumie i zna Kościół, Który jest dla niej wielką wartością. To szczególnie bardzo istotny, a praktycznie znany małemu kręgowi osób, np. Grupie Medialnej założonej przez bp. W. Polaka Jestem pewien, że Kościół w Polsce, zawdzięcza – choć niemal bezimiennie – p. prof. Monice Przybysz ogromnie dużo.

Proszę się odnieść do zagadnienia korzystania z narzędzi marketingowych, płatnych usług firm wizerunkowych oraz PR-owych itp.

73. Nigdy nie korzystałem z płatnych usług firm marketingowych i PR-owych. Pamiętam kiedyś warsztaty prowadzone przez polskiego specjalistę ds. komunikacji kryzysowej i strategii komunikacyjnej, Adama Łaszyna. Pokazywał nam książki kryzysowe przygotowane przez jego firmę dla różnych instytucji. To były świetne rzeczy, ale bardzo drogie. Nie sądzę, abym jako rzecznik KEP otrzymał takie pieniądze, nawet gdybym o nie wystąpił.

Proszę opisać współpracę RP KEP z mediami w kontekście jej pierwszeństwa, wyłączności bądź odmowy.

74. Na początku chcę podkreślić bardzo dobrą współpracę z KAI i *Opoką*. Z naszej współpracy z KAI korzystały inne media, tygodniki, radio, telewizja, prasa, Internet. Dobrze wspominam też moje regularne, cotygodniowe wizyty w nadawanym przez TVP programie *Między ziemią a niebem*. Jezuita, ks. Andrzej Majewski, który był dyrektorem Redakcji Programów Katolickich TVP w latach 2002-2009 uznał w pewnym momencie, że tak być powinno i do końca jego kadencji regularnie, co tydzień, występowałem na żywo w tym niedzielным magazynie w TVP.

75. Co do pierwszeństwa otrzymywania informacji przez media, chcę wyraźnie podkreślić, że od samego początku byłem tego przeciwnikiem. W dostępie do informacji z BP KEP albo w przyjmowaniu zaproszeń nigdy nie dzieliłem mediów na katolickie i niekatolickie. Moim współpracownikom zawsze przypominałem, aby nie traktowały

inaczej dziennikarzy katolickich i niekatolickich. Przecież wszyscy mają prawo do informacji. Czasem zdarzały się o to spory z KAI i mimo że nieraz dostawało mi się za to po głowie, to starałem się konsekwentnie utrzymywać ten kurs, ponieważ byłem przekonany, że tak właśnie należy czynić. Nie praktykowałem więc udzielania pierwszeństwa informacyjnego jakimkolwiek mediom, poza dwiema sytuacjami, w których miało miejsce udzielenia nie tyle pierwszeństwa, ile wyłączności informacyjnej. Były to wspomniane sytuacje wyłączności dla IAR w związku z emisją nagrania listu czytanego przez abp. Wielgusa oraz wyłączności dla TVP przy okazji wywiadu z abp. Michalikiem w związku z wynikiem prac KKH.

76. Jeśli chodzi o odrzucenie zaproszenia do wystąpienia w danym programie, to za mojej kadencji był tylko jeden taki przypadek. Chodziło o magazyn reporterski „Czarno na białym” nadawany na antenie TVN24. Początkowo, jak w każdym wypadku, zaakceptowałem prośby nagrania wypowiedzi dla tego programu, nie czyniąc żadnych różnic w otwartości na media. Natomiast gdy z kilkudziesięciominutowego (sic!) nagrania wybrano jedynie kilka sekund i zmontowano w taki sposób, że w kontekście całego programu użycie moich słów stanowiło całkowitą manipulację, wówczas zdecydowałem, że nigdy więcej nie udzielę wypowiedzi dla tego programu. Gdy ze strony twórców tego magazynu pojawiały się kolejne zaproszenia, konsekwentnie odmawiałem, każdorazowo tłumacząc, że powody mojej odmowy im doskonale znane i przypominając, że za ową manipulację nigdy mnie nie przeproszono. O dziwo – nigdy po tych słowach żaden z rozmówców nie przekonywał mnie, bym jednak wystąpił dla „Czarno na białym”. Wiedzieli o co chodzi.

77. W tym miejscu chciałbym jeszcze odnieść się do samego zagadnienia wystąpień rzecznika KEP w mediach. Rzecznik KEP musi pamiętać, że nie ma sensu atakowanie dziennikarza na antenie. Dziennikarz zawsze ma ostatnie słowo. To on mówi ostatnie zdanie, a nie ten, kto jest zaproszony. Zresztą mnie jako duchownemu nie wypadało nigdy zwracać się do dziennikarzy nieodpowiednio, nawet gdy nie mieli racji. Zwrócenie uwagi nie może być atakiem. Nigdy nie widziałem potrzeby, by atakować dziennikarza, choć powody i okazje były naprawdę nieraz.

78. Na koniec tego wątku pragnę wspomnieć jeszcze o zastanawiającej dla mnie sprawie. *TVP, Polskie Radio, Radio Zet i RMF FM* zapraszały mnie stosunkowo często, zwłaszcza

gdy coś się w Kościele działo – dobrego czy złego. Także *TVN* i *Polsat* znajdowały w swoich programach na żywo przestrzeń do zaproszenia rzecznika KEP. Natomiast *Radio Maryja* oraz *Telewizja Trwam* w latach 2003-2015 ani razu nie zaprosiły mnie jako rzecznika Konferencji Episkopatu Polski do jakiegokolwiek programu na żywo. Czasem, bardzo rzadko, przyjeżdżali do mnie reporterzy Telewizji Trwam, by zrobić krótkie nagranie do magazynu *Informacje dnia*, który zresztą dość często oglądałem. Natomiast z nieznanych mi do dziś powodów, ani razu nie byłem gościem na żywo na antenie Radia Maryja czy Telewizji Trwam. Co ciekawe, sytuacja natychmiast się zmieniła w odniesieniu do mojego następcy, reprezentującego przecież jako rzecznik tę samą Konferencję Episkopatu Polski.

Proszę opisać ewaluację działań RP KEP.

79. Ewaluacja działań była dokonywana głównie z pracownikami Biura Prasowego KEP. Podczas ważnych tematów wszyscy prowadziliśmy wnikliwą analizę głównych stacji TV oraz prasy i Internetu. Z sekretarzem generalnym KEP na bieżąco omawiałem nasze zaangażowania medialne.

Jakie były najważniejsze, Księdza zdaniem, przemiany kościelne lat 2003-2015?

80. To były nade wszystko zmiany pontyfikatów papieskich. Przejście od ery Jana Pawła II do ery Benedykta, następnie nadejście czasów Franciszka. Nigdy nie myślałem, że coś takiego będzie dane mi przeżyć. Tym bardziej, że zakończenie pierwszego z tych pontyfikatów było związane ze śmiercią naszego rodaka, pierwszego papieża z Polski, koniec drugiego pontyfikatu to historyczna rezygnacja na urządzie papieskim, a trzeci pontyfikat oznaczał nie tyle Europejczyka, co pierwszego papieża z Ameryki Południowej.

81. Ostatnie dni pontyfikatu Jana Pawła II były czasem dużej proaktywności z naszej strony. Można się było spodziewać rychłej Jego śmierci i nie mogliśmy sobie pozwolić na to, by w razie odejścia papieża działać w ostatniej chwili.

82. Natomiast co do rezygnacji Benedykta XVI, do dziś pamiętam błyskawiczną reakcję – wymianę SMS-ów pomiędzy mną a nuncjuszem, abp. Migliore. Poprosiłem go, aby

przyjechał do sekretariatu KEP i skomentował w czasie konferencji prasowej tę niecodzienną sytuację dla polskich mediów. I przyjechał! Wystąpił przed kamerami w sali plenarnej KEP jako przedstawiciel ustępującego papieża w naszym kraju.

83. Jeszcze inaczej było z wyborem papieża Franciszka. Tu chcę wspomnieć ks. Kazimierza Presa³³⁰⁷. Był on moim katechetą w szkole podstawowej w Tarnowie. W 1978 roku wyjechał na misje i był pierwszym w historii diecezji tarnowskiej misjonarzem, który wyjechał do Argentyny. Kiedy w październiku 1978 roku wybrano Jana Pawła II, argentyńskie media wypytały go o Wojtyłę. Natomiast gdy wrócił do Polski na emeryturę, polskie media pytały go z kolei o kard. Bergoglio, ponieważ ks. Pres znał Go z czasu posługi misyjnej na przedmieściach Buenos Aires. Był jednym z nielicznych Polaków, którzy znali arcybiskupa Buenos Aires. Zaraz po wyborze kard. Bergoglio na urząd papieski, zadzwoniłem do ks. Kazimierza i poprosiłem, by opowiedział mi o nim. Słyszając, jak bogate wspomnienia ma ks. Pres w tym względzie, zaproponowałem ekipie z TVP, by pojechała do niego pod Nowy Sącz. Tak się rzeczywiście stało i na żywo opowiadał o kard. Bergolio. To była świetna okazja do działań proaktywnych z naszej strony – i wykorzystaliśmy ją. Tak więc ks. Kazimierz Pres, misjonarz, dwukrotnie mógł komentować w mediach wybór papieża: w Argentynie mówił o Polaku, a w Polsce o Argentyńczyku.

Proszę opisać swoje bezpośrednie i nieoficjalne kontakty z dziennikarzami z czasu pełnienia urzędu RP KEP.

84. Grono znajomych dziennikarzy zaczęło się powiększać z momentem objęcia przeze mnie funkcji rzecznika. To były czasy spraw Komisji Majątkowej, Funduszu Kościelnego, IPN, potem ochrony dzieci i młodzieży, a do tego trochę inne nastroje kościelno-polityczno-społeczne. Dlatego początkowo nie miałem takiej wielkiej śmiałości, jak później, co do kontaktów z dziennikarzami. Oczywiście zawsze byłem otwarty na spotkania i rozmowy. Mogę na palcach jednej ręki (dosłownie!) policzyć spontaniczne wyjścia na kawę z przedstawicielami mediów. Wziąłem też sobie do serca przytoczoną na początku wywiadu radę Pana rektora Pawłowskiego z nowosądeckiej WSB-NLU, by pamiętać o utracie anonimowości z chwilą przyjęcia funkcji rzecznika. Często tego typu spotkania miały natomiast miejsce w siedzibie sekretariatu KEP, gdzie

³³⁰⁷ Ks. Kazimierz Pres zmarł dn. 18. 04. 2022 r., kilka miesięcy po przeprowadzeniu niniejszego wywiadu.

przy kawie toczyły się czasem dość długie rozmowy z dziennikarzami zarówno z Polski, jak i z różnych stron Europy.

Jakie kwestie uznaje Ksiądz za najbardziej usprawniające swoją pracę jako RP KEP?

85. Największym usprawnieniem dla mojej pracy zawsze były konkretne osoby, nie procedury, a właśnie osoby. Najpierw pragnę wspomnieć o moich współpracownikach z biura prasowego. Ich pracowitość, poświęcenie i cierpliwość były niezwykle cenne. Obydwie były polonistkami z wykształcenia, stąd wszystkie moje teksty przed publikacją przechodziły przez ich ręce. Z kolei pomagałem im, jeśli chodziło o niuanse teologiczno-prawne w tym, co przygotowywały one. Moją pracę usprawniała także ich proaktywność. To one wymyśliły m. in. *Informator KEP*, zreformowały stronę *www.episkopat.pl*, wprowadziły więcej fotografii oraz klipy filmowe do mediów społecznościowych. Wspominam je z wielkim szacunkiem i uznaniem dla ich pracy. Mógłbym jeszcze opowiadać bardzo wiele o tej jakże dobrej i długiej współpracy.

86. Następnie chcę powiedzieć o p. Stanisławie Karnacewicz, który z ramienia PAP odpowiadał za sprawy Kościoła. Depesze i wywiady redagował profesjonalnie, bardzo rzetelnie. Jego obiektywizm był godny podziwu. Ta współpraca była bardzo cenna, tym bardziej, że PAP to najpoczytniejsza agencja informacyjna w Polsce. I wiadomo było, że jeśli coś się znajdzie w PAP, to będzie w mediach, m. in. na paskach informacyjnych stacji telewizyjnych. Dlatego, jeśli chciałem coś bardzo szybko, skutecznie i obiektywnie przekazać do mediów – drogą był p. Karnacewicz i PAP.

87. Wielkim usprawnieniem były też kompetencje i życzliwość p. Marcina Przepiszewskiego z KAI i p. Ewy Hołubowicz z IAR.

88. Pracę usprawniała mi także otwartość moich przełożonych, czyli sekretarzy generalnych KEP z lat 2003-2015.

89. Najważniejsi byli ludzie. Nie sprzęt i nie Internet.

Czego najbardziej brakowało, jeśli chodzi o profesjonalną realizację zadań BP KEP?

90. Wiadomo, że brakowało czasem funduszy na rozszerzenie działań czy na lepszy sprzęt. Na początku nie było sprzętu do fotografowania i nagrywania filmików. Ale trudno, by od razu wszystko było. Sytuacja pod tym względem poprawiła się za czasów bp. Wojciecha Polaka. Jego staraniem jedna z organizacji zagranicznych przyznała nam grant na sprzęt. Ale zawsze najważniejsze są osoby – współpracownicy i doradcy, a ci byli.

Proszę wskazać praktyki wypracowane przez Księdza na stanowisku rzecznika KEP.

91. Nowości wypracowane przeze mnie i współpracownicy w latach 2003-2015 obecne w pracy BP KEP do dziś to „Informator KEP”, obecność w mediach społecznościowych, multimedialność strony internetowej episkopatu oraz udostępnianie w naszym serwisie zdjęć za darmo.

Proszę opisać kontekst przekazania funkcji następcy.

92. Następcą został wybrany ks. dr Paweł Rytel-Andrianik. Dokładnie przez dwanaście lat mojej pracy na stanowisku rzecznika KEP, studiował poza granicami Polski, stąd nie miał zbyt szerokiego rozeznania w obszarze pracy medialnej dla KEP. Potwierdzały to także jego pytania, na które chętnie odpowiadałem. Zawsze, gdy tylko potrzebował jakichś rad, chętnie służyłem mu pomocą.

93. Po wyborze ks. Pawła na rzecznika, wystąpiliśmy razem przed kamerami i życzliwie przedstawiłem go mediom. Poinformowałem o tym też na Twitterze. Od razu też przekazałem mu też wszystkie ważne informacje dotyczące całej działalności biura, podziału ról itp. O resztę dopytywał na bieżąco.

Proszę opisać Księdza dzisiejsze zaangażowanie w obszarze mediów i rzecznictwa.

94. Dziś angażuję się nade wszystko w pracę naukową na uniwersytecie. Jestem wykładowcą i chętnie dzielę się ze studentami doświadczeniem z czasów rzecznikowania. Jako doradca czy ekspert, służę nieraz pomocą, ale tylko w wypadkach, gdy ktoś prosi o pomoc. Angażuję się nadal w warsztaty dla rzeczników. Nadal jestem zapraszany przez dziennikarzy do różnych stacji na wywiady i jestem proszony o komentarz. Ostatnio, tj. w roku 2022 i obecnym³³⁰⁸ nawet wzrosła częstotliwość zaproszeń do radia, telewizji, wypowiedzi dla prasy i miejsc w Internecie.

95. Moja praca na stanowisku rzecznika KEP była doświadczeniem wymagającym, często trudnym, ale niesłychanie cennym naukowo i poznawczo. Obecni studenci bardzo dużo na tym korzystają. Kiedy stoję dziś przed nimi, to wyczuwają i mówią to otwarcie, że nie mówi do nich wyłącznie teoretyk rzecznictwa czy *media relations*, ale także praktyk, który sam doświadczył 12-letniej współpracy ze światem mediów, zarządzania kryzysowego i kierował biurem prasowym.

Czy i jakie ma Ksiądz dodatkowe dopowiedzenia, inspiracje, sugestie?

96. Cenne byłoby wypracowanie czegoś na kształt podręcznika o Kościele dla dziennikarzy: coś w rodzaju przewodnika i słownika w jednym. W czasie prowadzenia zajęć z przedmiotów takich jak np. „Kościół a polityka” czy „Kościół w świecie i Polsce” oraz „Nowe technologie w misji Kościoła” widzę, że przyszli dziennikarze nie znają często podstawowych pojęć oraz nie rozumieją podziału ról w Kościele. Mają prawo tego nie wiedzieć, lecz byłoby zapewne o wiele mniej błędów dziennikarskich, gdyby tego typu podręcznik istniał, a dziennikarze z niego korzystali. Byłoby to dodatkowo świetną okazją do narzucenia pewnych narracji albo „prenarracji” w mniejszych mediach. Przecież tylko największe redakcje mogą sobie pozwolić na kogoś, kto zajmuje się wyłącznie Kościołem. Reszta redakcji obsługuje nas medialnie niejednokrotnie bez znajomości problematyki Kościoła.

97. Zastanawiam się też, czy warto nadal używać terminu „rzecznik prasowy”. Co ciekawe, w statucie oraz regulaminie KEP jest mowa o „rzeczniku KEP”, a nie

³³⁰⁸ Prace nad autoryzacją ponad 30-stronicowego wywiadu zostały ukończone dn. 19 marca 2023 roku.

o „rzeczniku prasowym KEP”. Jest natomiast wymieniane biuro prasowe. Może lepiej nie dodawać żadnego przymiotnika?

98. Na koniec chciałbym powiedzieć, że warto, aby osoby, od decyzji których zależy wizerunek Kościoła instytucjonalnego w Polsce, a szczególnie biskupi i księża, wsłuchiwali się w doradcze głosy osób nie tylko w koloratkach, a nawet nie tylko wierzących. Mechanizmy rządzące mediami są żelazne, podobnie jak mechanizmy, które rządzą rozwiązywaniem sytuacji kryzysowych. Nie na darmo w poważnych instytucjach przygotowywane są zawczasu tzw. książki kryzysowe. Jeżeli jakiś kryzys następuje (a z dużym prawdopodobieństwem można określić co i kiedy się wydarzy), to wówczas wyciąga się książkę kryzysową na stół i realizuje punkty strategii. Takie sytuacje ćwiczymy i opisujemy na warsztatach medialnych.

99. To jest moje marzenie, aby głos dobrych, także albo przede wszystkim świeckich doradców, jako niezależnych od hierarchów, był poważnie brany pod uwagę przez Konferencję Episkopatu Polski. Oraz by nie tylko okazjonalnie, przy rocznych sprawozdaniach, lecz stale pokazywać to, co dobrego robi Kościół, a robi – zwłaszcza teraz, w czasie wojny na Ukrainie – bardzo wiele! O tym trzeba informować, mówić głośno zwłaszcza w mediach społecznościowych, bo wówczas te wiadomości dotrą także do młodych, oni są głównymi użytkownikami *social media*. Publikować infografiki, fotografie, krótkie klipy – to niezwykle istotne, bo obecna komunikacja jest oparta nade wszystko na elementach wizualnych.

100. Nie otrzymujemy wraz ze święceniami charyzmatu pracy w mediach ani kompetencji w zarządzaniu kryzysowym. Stąd tak znacząca jest rola świeckich ekspertów i współpraca z nimi. Oni są częścią Kościoła.

Dziękuję Księdzu za rozmowę.

VII.

**Źródłowy wywiad badawczy
z ks. dr. Pawłem Rytlem-Andrianikiem,
kapłanem diecezji drohiczyńskiej,
rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski w latach 2015-2020,
przeprowadzony przez ks. Tomasza Podlewskiego
w dniu 20. 09. 2022 r.,
w formie telefonicznej**

Proszę opisać kontekst i sposób stania się rzecznikiem KEP.

1. W 2015 roku Sekretariat KEP skierował do biskupów diecezjalnych prośbę o zgłaszanie kandydatów na urząd rzecznika. Ówczesny ordynariusz drohiczyński, bp Tadeusz Pikus zadzwonił do mnie, poprosił o przesłanie mu CV i zapytał, czy może zgłosić moją kandydaturę. Zgodziłem się, przesłałem CV i później otrzymałem z sekretariatu KEP informację o dacie wyborów z prośbą o osobiste stawienie się, wraz z pozostałymi kandydatami, w siedzibie sekretariatu KEP. Gdy zostałem wybrany, zapytano mnie czy przyjmuję wybór. Zgodziłem się i w ten sposób zostałem rzecznikiem KEP.

Proszę scharakteryzować kwestie zawodowe (zatrudnienie, umowa, wynagrodzenie, zakres kompetencji, przełożeni, współpracownicy, miejsce i sprzęt pracy).

2. Byłem zatrudniony w sekretariacie KEP i z tą instytucją była podpisana umowa o pracę. Zakres kompetencji regulowały statut i regulamin KEP, a sprawy nieujęte w tych dokumentach były regulowane przez sekretarza generalnego.

3. Jako rzecznik podlegałem bezpośrednio SG KEP, ale w kwestiach ważniejszych miała oczywiście miejsce współpraca z przewodniczącym KEP. Abp Gądecki przyjeżdżał do Warszawy co dwa tygodnie i wtedy odbywały się nasze konsultacje, nagrania wywiadów itp. Na co dzień współpracowałem głównie z SG KEP.

Czy pracę na stanowisku rzecznika KEP godził Ksiądz z innymi zaangażowaniami

4. Na czas mojej kadencji na stanowisku rzecznika KEP zawiesiłem wszystkie dotychczasowe zaangażowania w diecezji i na rzymskiej uczelni, na której wykładałem. Było to zgodne ze słowami, które po wyborze skierował do mnie mój przełożony diecezjalny, bp Tadeusz Pikus: „Odtąd jest to twoje pierwsze i jedyne miejsce”.

Proszę opisać kontakty zawodowe z poprzednim rzecznikiem.

5. Ks. Józef Kloch wprowadził mnie w obowiązki rzecznika. Podczas pełnienia przeze mnie tej funkcji był zawsze otwarty na konsultacje. Jeśli była potrzeba, on był zawsze gotowy do pomocy. Konsultowałem się z nim w kilku sprawach, zawsze konsultując się także z SG KEP. W niektórych kwestiach radziłem się także u pierwszego rzecznika KEP, o. Adama Schulza.

Proszę opisać troskę o rozwój swoich kompetencji jako rzecznika KEP.

6. Uczestniczyłem w szkoleniach księży rzeczników organizowanych przez ks. prof. Klocha i p. prof. Przybysz. W pierwszym roku na stanowisku rzecznika KEP uczestniczyłem też w szkoleniu w Falenicy i przez cały czas, na bieżąco korzystałem z porad dziennikarzy czy profesjonalistów w danym temacie. Muszę przyznać, że mogłem korzystać z pomocy naprawdę dobrych konsultorów. Wiedziałem, że mogę na nich liczyć zawsze, i że naprawdę są to profesjonaliści, którzy nie tylko wysłuchają, ale mądrze podpowiedzą. Takie konsultacje zewnętrzne bardzo pomagały.

Proszę opisać kontekst powiązań funkcji rzecznika KEP z biurem prasowym KEP.

7. Zgodnie z dokumentami KEP jako rzecznik KEP automatycznie byłem dyrektorem BP KEP. Kiedy ktoś z pracowników biura podejmowała inną pracę, na miejsce tej osoby zatrudniliśmy nową. Proponowałem osoby do zatrudnienia sekretarzowi generalnemu KEP i po jego zgodzie osoby były zatrudniane.

Proszę opisać kontekst powiązań funkcji rzecznika KEP z zarządem KEP (zależność, współpraca, autonomia).

8. Rzecznik jest utożsamiany z głosem episkopatu. Kiedy sekretarz bądź przewodniczący decydowali, bym sam podejmował w danej kwestii działania, to tak czyniłem i wówczas miałem autonomię w działaniu. Autonomia w wypowiedziach była obecna w tych przekazach, które dotyczyły spraw oczywistych, zgodnych z nauką Kościoła. Wtedy każdy rzecznik, niezależnie od sytuacji, powie to samo, bo nauka Kościoła jest jedna. Jeśli natomiast dane pytania dotyczyły konkretnych stanowisk episkopatu bądź przewodniczącego w szczegółowej sprawie, wówczas przekaz był uzgadniany z przełożonymi. Jeżeli w czymkolwiek miałem wątpliwości, to pytałem się zawsze sekretarza generalnego. Taką zresztą otrzymałem wskazówkę od mojego poprzednika, ks. Kłocha: „Pamiętaj, że wielką pomocą jest zawsze bezpośredni kontakt z sekretarzem generalnym”.

Proszę opisać Księdza rolę jako RP KEP w kontekście polityki informacyjnej i strategii komunikacyjnej KEP.

9. Niedługo po tym, jak zostałem wybrany na rzecznika KEP, w czasie spotkania z biskupami diecezjalnymi, przedstawiłem swoje plany i pomysły, pewne zasady oraz kierunek działania. To było ważne, by na początku współpracy nakreślić pewne kierunki. Księża biskupi przyjęli te podstawowe założenia polityki informacyjnej.

Proszę opisać ewaluację Księdza działań jako RP KEP.

10. Z zasady każde działanie medialne było ewaluowane w gronie pracowników biura prasowego po jego zakończeniu. Monitorowaliśmy publikacje i ich zasięgi, analizowaliśmy pod kątem skuteczności konkretnego działania medialnego i wyciągaliśmy wnioski. Te bieżące ewaluacje miały wpływ na formy przekazu i treści kolejnych działań medialnych.

Proszę ogólnie opisać swoją codzienność zawodową jako rzecznika KEP.

11. Bezwzględnie pierwszym i najważniejszym moim zadaniem było to, aby być cały czas do dyspozycji mediów i jednocześnie do dyspozycji księży biskupów. Najważniejsza była codzienna troska o to, aby nikt z pytających nas o coś dziennikarzy nie pozostał bez odpowiedzi. Obok tego moim zadaniem była medialna proaktywność,

czyli wychodzenie z inicjatywami. Wraz z biurem podejmowałem wiele inicjatyw. Odbywało się to w ten sposób, że inicjatywy najpierw były uzgadnianie z SG KEP, który sam proponował pewne działania albo rozmawialiśmy o naszych pomysłach. Gdy uzyskaliśmy akceptację, wówczas informowaliśmy o podejmowanych działaniach opinię publiczną. Przygotowywaliśmy depeche o danych inicjatywach dla mediów, a obok tego staraliśmy się przygotowywać dla mediów także materiały graficzne, audio i video.

Proszę opisać kontekst współpracy medialnej z biskupami.

12. Chcę to mocno podkreślić, że miałem bardzo dobre relacje ze wszystkimi księżmi biskupami. Przykładem może być chociażby to, że gdy trzeba było zadzwonić do wszystkich księży biskupów diecezjalnych i zapytać o zdanie, to udało mi się bez problemu dodzwonić do wszystkich. Zawsze, gdy widzieli, że dzwoni rzecznik KEP, traktowali sprawę poważnie. Nasze relacje były zawsze bardzo dobre.

13. Kiedy któryś z biskupów potrzebował rady w sprawie wystąpienia w mediach, nie krępował się zwrócić o pomoc. Nie było co prawda szkoleń medialnych dla wszystkich biskupów, ale sami księża biskupi zwracali się z prośbą o poradę w sprawach i byłem do dyspozycji. Nieraz sam wychodziłem też z inicjatywą jakiejś porady merytorycznej czy technicznej wobec danego biskupa i to zawsze spotykało się z dużą wdzięcznością.

14. Ponadto księża biskupi praktycznie co dzień otrzymywali z BP KEP maila informacyjnego, by mogli mieć wszystkie ważne informacje na bieżąco. Byli informowani o komunikatach BP KEP i o moich wystąpieniach. Byłem do dyspozycji księży biskupów, ponieważ rzecznik episkopatu ma być i dla mediów, i dla biskupów. I cieszę się tym, że miałem bardzo dobre relacje z biskupami i z mediami.

Proszę opisać Księdza współpracę z mediami w kontekście jej pierwszeństwa, wyłączności bądź odmowa.

15. W pracy z mediami bardzo cenne były osobiste, dobre relacje z dziennikarzami. Nasze depeche były publikowane nie tylko przez KAI, ale też PAP, IAR oraz inne media. Dodatkowo pomagała w pracy lista mailingowa przygotowana przez mojego poprzednika, a przeze mnie poszerzona. Wysyłaliśmy informacje regularnie oraz

w zależności od potrzeb. Zasada była taka, że biuro prasowe jest dla wszystkich i dlatego nie były różnicowania co do mediów.

16. Za dobrą i pomocną wobec mediów praktykę uważam fakt, że gdy BP KEP publikowało jakiś dokument kościelny, od razu przygotowywaliśmy gotową depeszę, dając w pewnym sensie streszczenie całego dokumentu. Przez to kształtowaliśmy narrację i pomagaliśmy zrozumieć dokument. Był to schemat działania, który w Watykanie praktykował także Joaquín Navarro-Valls. Rozmawiając z dziennikarzami, od razu mówił, co w danym dokumencie jest najważniejsze, pomagając w ten sposób zrozumieć dokument. Również ja starałem się podawać mediom najważniejsze zdania, które pomagały przyswoić dany dokument. Troszczyliśmy się o odpowiedni *lead*, tytuł i adekwatne cytaty w depeszach. Chodziło o to, by dając mediom dokument, od razu wskazać dziennikarzom to, co najważniejsze. Jednocześnie publikowaliśmy treści w mediach społecznościowych. Przy istotniejszych dokumentach dbaliśmy zawsze o materiał graficzny, co było praktyką wypracowaną przez mojego poprzednika, ks. Józefa Klocha. Ja natomiast starałem się to jeszcze bardziej rozwijać, dlatego przy ważniejszych dokumentach od razu publikowaliśmy też kilkunastosekundowy materiał wideo, gotowy do wykorzystania przez media. Materiał audio gotowy do wykorzystania przez stacje radiowe umieszczaliśmy na platformie *soundcloud.com*, co było bardzo pozytywnie odebrane przez dziennikarzy. Kiedy przygotowywaliśmy konferencje bądź *briefingi*, w danym dniu, najczęściej o godzinie 6:00, ukazywały się depesze i już w nich zawieraliśmy to, co pozwalało w pewnym sensie kształtować narrację. Przyjąłem taki standard: jest jakieś wydarzenie bądź dokument, więc jest od razu depesza, grafika, materiał wideo i audio oraz post w mediach społecznościowych. Materiały dźwiękowe i filmowe z udziałem księży biskupów, gości czy rzecznika nagrywaliśmy w studio, które udało się zorganizować w siedzibie sekretariatu KEP w ramach jednego z projektów grantowych w 2016 roku.

Proszę opisać swoje bezpośrednie i nieoficjalne kontakty z dziennikarzami z czasu pełnienia urzędu RP KEP.

17. Osobiście bardzo dobrze wspominam kontakty ze wszystkimi mediami i dziennikarzami. Uważam, że jest to coś bardzo dobrego, by kontakt z dziennikarzami nie ograniczał się wyłącznie do niezbędnego minimum. Ludzie potrzebują rozmowy,

zainteresowania. Rzecznik – kapłan ma też misję do spełnienia wobec nich. Kiedyś o. Federico Lombardi, rzecznik Watykanu do 2016 roku, po tym, jak wybrano mnie na rzecznika KEP, powiedział mi: „Zawsze mów prawdę, bądź dobrym księdzem, bądź dobrym księdzem dla dziennikarzy i nie bój się”. To były jego 4 rady: prawda, kapłaństwo, bycie dobrym księdzem dla dziennikarzy i odwaga. Te rady są mi bardzo bliskie.

Proszę scharakteryzować funkcje RP KEP (informacyjna, antykryzysowa, ewangelizacyjna, wizerunkowa, instytucjonalna itp.).

18. Najbardziej wybijają się te trzy pierwsze: informacyjna, kryzysowa i ewangelizacyjna. Wizerunek instytucji jest wypadkową dobrze spełnianych tych trzech pierwszych funkcji. O komunikację instytucjonalną troszczy się nie tylko BP KEP, ale właściwie cały Sekretariat KEP za to odpowiada.

19. Ważna jest funkcja informacyjna. Ludzie mają prawo do informacji i po to jest rzecznik. Zarządzanie kryzysowe to, siłą rzeczy, jedno z podstawowych zadań rzecznika i biura prasowego. Natomiast, gdy chodzi o misję ewangelizacyjną, to upatrywałem ją i realizowałem głównie w ramach promowania treści i wartości religijnych, przede wszystkim proaktywnie. Jako BP KEP, zainspirowani działaniem medialnym Franciszka, utworzyliśmy dobrze funkcjonujący do dziś hasztag *#BibliaNaDziś*. W tego rodzaju aktywności był też pomocny m. in. kalendarz liturgiczny. Staraliśmy się promować treści związane z fragmentami Pisma Świętego czy postaciami świętych na konkretny dzień, czy też z danym okresem kościelnym, jak np. akcje czy hasztagi dotyczące Bożego Ciała bądź pielgrzymek pieszych. To była też wielka mobilizacja dla użytkowników, którzy dzięki temu sami zaczęli publikować własne zdjęcia i refleksje. Hasztagi: *#PolskaPielgrzymuje* czy *#Procesja* były i nadal są bardzo popularne. Do inicjatyw ewangelizacyjnych skłoniła nas także pandemia. Więc w tym wypadku nasze działania ewangelizacyjne były reaktywno-proaktywne: zintensyfikowanie promowania treści religijnych w Internecie wynikało z reakcji BP KEP na obostrzenia pandemiczne, natomiast charakter i treść promowanych przekazów niejednokrotnie wynikała z proaktywnego wcielania w życie inicjatyw i pomysłów.

20. Pamiętam, że w czasie pandemii polscy biskupi zachęcali wiernych, by poświęcili palmy osobiście. Od razu wzięliśmy się za przygotowanie i umieszczenie w internecie folderu dotyczącego tego obrzędu. Dodatkowo wymyśliliśmy i promowaliśmy akcję twitterową polegającą na publikowaniu przez użytkowników zdjęć własnych palm. O tym wspominały potem największe stacje telewizyjne i portale internetowe w Polsce. Utworzyliśmy tzw. wirtualną procesję z palmami i hasztagi: #MójKrzyż, #Święconka, #Palma. One, jak się później okazało, miały na Twitterze kilkumilionowe zasięgi.

Proszę opisać najefektywniej zarządzony kryzys.

21. Szeroko rozumiany i nawracający w mediach kryzys związany z migrantami i uchodźcami był zarządzany bardzo dobrze. Pracowaliśmy profesjonalnie, zawsze reagując na czas i proaktywnie posyłając narrację, że KEP jest w jedności z papieżem Franciszkiem w kwestii migrantów i uchodźców.

Proszę opisać najslabiej zarządzony kryzys.

22. Dość słabo zarządzane były kryzysy medialne związane z kwestią ochrony życia i *in vitro*. Te sprawy wymagały nieco bardziej wieloaspektowego zaangażowania, szerszego podejścia, a nie tylko komunikowania tego, co uczy Kościół i reagowania na napięcia medialne. W tych kryzysach zabrakło trochę proaktywności i szerszej debaty.

Czy i jaki był kryzys wygenerowany (bezpośrednio bądź pośrednio) przez samego Księdza jako RP KEP?

23. Takiego kryzysu sobie nie przypominam. Udało się uniknąć wygenerowania kryzysu, ponieważ starałem się być ostrożny w udzielaniu szybkich odpowiedzi. Zawsze konsultowałem się z przełożonymi.

Proszę scharakteryzować reaktywność i proaktywność działań RP i BP KEP.

24. Wydaje mi się, że w pierwszych dwóch latach to było pół na pół reaktywności i proaktywności. Po dwóch latach, po dobrym wejściu w funkcję rzecznika, było już więcej proaktywności, wychodzenia z inicjatywami.

Proszę opisać swoje działania w kontekście *briefingów* i konferencji prasowych.

25. Kiedy przygotowywaliśmy konferencje bądź *briefingi*, to informowaliśmy o tym wcześniej, dbając o ukazanie się depesz zapraszających i od razu w pewnym sensie już kształtowaliśmy narrację. W obszarze konferencji mieliśmy do czynienia zarówno z reaktywnością, jak i proaktywnością. Były konferencje wynikające z reakcji na nagłe sytuacje czy wręcz kryzysy, ale w większości były to jednak wystąpienia, w których z przekazem wychodziliśmy pierwsi. Pamiętam, że czasem wzmożonej aktywności pod względem *briefingów* i konferencji były np. Światowe Dni Młodzieży w Krakowie. Jeśli konferencja dotyczyła zagadnienia związanego głównie bądź wyłącznie z KEP, wówczas księża biskupi sami zgłaszali listę występujących bądź rozeznawaliśmy to z Sekretarzem Generalnym KEP. Jeśli natomiast konferencja dotyczyła zagadnienia szerszego, jak np. misji czy zakonów, wówczas goście byli wskazywani przez odpowiednie gremia. Najczęściej to było jednak wspólne rozeznawanie i współpraca. Niejednokrotnie sam sugerowałem biskupom potrzebę zwołania konferencji, proponowałem tematy i agendę najważniejszych zagadnień, które byłoby warto mediom przekazać. Obszarami tematycznymi, wobec których sugerowałem potrzebę zorganizowania konferencji były m. in.: migracja, rodzina, ŚDM, ochrona dzieci i młodzieży przed wykorzystywaniem seksualnym, pandemia. Prezes KAI Marcin Przeciszewski, podsumowując moją kadencję na stanowisku rzecznika KEP, zauważył że pięć lat było okresem z jednej strony bardzo trudnym, ale z drugiej strony owocnym medialnie, ponieważ był to czas wzmożonego zainteresowania tym, „co na to Kościół?”. To nas mobilizowało i stwarzało okazję do kształtowania narracji i wychodzenia do mediów nie tylko z oświadczeniami, ale szerzej, z nauką Kościoła.

Proszę opisać aktywność RP i BP KEP w kontekście strony internetowej i mediów społecznościowych KEP.

26. Odkąd ks. Józef Kloch założył konta na *Twitterze* i *Facebooku*, odbiorcy byli przyzwyczajeni, że BP KEP informuje także przez media społecznościowe. Kontynuowałem to, zakładając na *Twitterze* konto *@EpiskopatNews*, które jest do dziś oficjalnym kontem BP KEP i ma już ponad 32 tysiące obserwujących. Po konsultacjach ze znajomymi dziennikarzami zdecydowałem się na taką nazwę, ponieważ to było nawiązanie do konta Stolicy Apostolskiej: *@VaticanNews*. Czas potwierdził słusność

tej decyzji. Nieco ponad 2 lata później założyłem anglojęzyczne konto twitterowe naszego biura: *@ChurchInPoland*. Jest obserwowane przez prawie 8 tysięcy użytkowników. To są konta należące do BP KEP, dlatego po zakończeniu kadencji, dostęp do nich przekazałem nowemu rzecznikowi. Myśleliśmy za mojej kadencji o założeniu konta na *Instagramie*, ale musieliśmy mierzyć siły na zamiary i ostatecznie nie zdecydowaliśmy się na prowadzenie dodatkowego konta. Na *Twitterze* i *Facebooku* na ogół publikowaliśmy treści równolegle, choć wiadomo, że nieco inny jest charakter tych mediów i przez to grono odbiorców czy użytkowników też jest różnorodne.

27. Dodam, że w październiku 2015 roku założyliśmy konto na platformie *soundcloud.com*, a w kwietniu następnego roku na *flickr.com*, żeby dzielić się w mediach materiałami dźwiękowymi i graficznymi. To umożliwiała dziennikarzom gratisowy dostęp do naszych materiałów prasowych, za co byli wdzięczni.

28. Warto dopowiedzieć, że w procesie publikowania treści w mediach społecznościowych braliśmy pod uwagę nie tylko *content*, ale i *target*. Papież Franciszek zapytał kiedyś dziennikarzy, do kogo docierają. To ważne pytanie. Dlatego śledziliśmy reakcje, statystyki itp. Chcieliśmy wiedzieć, na co ludzie zwracają uwagę. Pamiętam, że jeden tweet dotyczący kwestii *pro-life* miał ponad sto tysięcy wyświetleń. Ważna była też pora publikacji. Publikację niektórych postów czy tweetów programowaliśmy na konkretną godzinę, bo przecież jest możliwość zaplanowania pory publikacji. Od pory również zależy zasięg i możliwość dotarcia do konkretnej grupy odbiorców. Rano był czas publikowania treści związanych z Ewangelią. Niektóre treści lepiej rozchodziły się wieczorem. To wszystko również należało brać pod uwagę.

29. Jeśli chodzi o stronę internetową, to została założona jeszcze w poprzednim wieku, pod koniec lat 90. W 2015 roku opracowano nową szatę graficzną, która funkcjonuje do dziś. Ta strona jest w pewnym sensie podstawą dla naszych kont społecznościowych. Jest to oficjalna witryna instytucjonalna. W czasie trwania mej kadencji łącznie zamieściliśmy na niej ok. 11 tysięcy informacji: tekstów, materiałów audio, grafik i tłumaczeń na języki obce.

Proszę opisać współpracę z KAI i Opoką.

30. KAI zawsze publikowała to, co przekazywaliśmy, natomiast *Opoka*, która również otrzymywała od nas te same treści, z tej racji, że nie jest agencją informacyjną, robiła to rzadziej. Muszę dodać, że zawsze, gdy któraś z tych instytucji: KAI, *Opoka* bądź BP KEP potrzebowała konsultacji z pozostałymi, to przedstawiciele każdej z nich od razu byli gotowi do rozmów. Współpraca układała się bardzo dobrze.

Proszę opisać współpracę RP KEP z rzecznikami polskich diecezji.

31. W sekretariacie KEP odbyło się kilka spotkań dla rzeczników diecezjalnych i jako rzecznik KEP również w nich uczestniczyłem. Bardzo dobrze wspominam współpracę z rzecznikami diecezji. Wiedziałem, że mogę na nich liczyć, a oni na mnie. Rzecznicy diecezjalni działali oczywiście w ramach swoich kompetencji i diecezji, ale jeśli dana sprawa wymagała współpracy bądź przynajmniej konsultacji z BP KEP, to kanały były zawsze drożne. Podobnie, była bardzo dobra współpraca, jeśli była potrzeba kontaktu w sytuacjach kryzysowych w danej diecezji. Ponadto rzecznicy diecezjalni prawie codziennie otrzymywali informacje z BP KEP. Wszystkie komunikaty otrzymywali od razu, więc byli na bieżąco ze wszystkim. Tak samo było z biurami prasowymi zgromadzeń zakonnych.

Proszę się odnieść do zagadnienia korzystania z płatnych usług PR, narzędzi marketingowych, ofert firm wizerunkowych itp.

32. Z płatnych usług i konsultacji nigdy nie korzystałem. Natomiast niejednokrotnie konsultowałem swoje działania ze znajomymi dziennikarzami, naukowcami i pracownikami mediów. Konsultacje i rady były też elementem spotkań z sekretarzem generalnym.

Proszę opisać kwestie najbardziej usprawniające Księdza pracę jako RP KEP.

33. Najbardziej usprawniający moją pracę byli zawsze ludzie: oddanie i profesjonalizm pracowników BP KEP, bieżący i bezpośredni kontakt z sekretarzem generalnym KEP, bp. Arturem Mizińskim oraz otwartość dziennikarzy, szczególnie agencyjnych, jak

śp. p. Karnacewicz z PAP, p. Preciszewski z KAI i p. Ewa Ablewicz-Rzeczowska z IAR. Zatem: współpracownicy, sekretarz generalny i dziennikarze, czyli po prostu konkretni ludzie.

Jakie wskazałby Ksiądz istotne braki w kontekście pełnienia działań RP KEP?

34. Najbardziej brakowało chyba rąk do pracy. W biurach prasowych wykonuje się naprawdę ogrom pracy. Panie, z którymi współpracowałem w BP KEP wykonywały pracę, którą spokojnie można było rozłożyć na jeszcze jeden, dodatkowy etat. W BP KEP była i na pewno jest dalej realna potrzeba zatrudnienia dodatkowych pracowników. Druga rzecz, której może nie tyle brakowało, ale którą warto rozwinąć to jakaś stała współpraca, odpowiednio wynagradzana, z zewnętrznymi doradcami. To, o czym wspominałem wcześniej, przy okazji omawiania kwestii rozwoju kompetencji rzecznika, czyli radzenie się u profesjonalnych zewnętrznych konsultorów, jest bardzo ważne, ale warto by było nie bazować wyłącznie na kilkusobowym gremium zaprzyjaźnionych dziennikarzy i prywatnych rozmowach z nimi, ale na jakiejś stabilniejszej formie współpracy.

Proszę opisać kontekst przekazania funkcji następcy.

35. Mój następcą, obecny rzecznik KEP, o. Leszek Gęsiak, został wybrany przez KEP na Jasnej Górze. Tam był przygotowany pierwszy komunikat o nowym rzeczniku. O. Leszek miał już wówczas doświadczenie medialne, natomiast wiadomo, że w konkretne, praktyczne sprawy związane z pełnieniem tej specyficznej funkcji, jaką jest prowadzenie BP KEP i bycie rzecznikiem, musiałem go wprowadzić osobiście. I to się odbyło bardzo życzliwie i sprawnie. Przekazałem nowemu rzecznikowi kontakty, sprzęt służbowy, dostęp do oficjalnych kont i służyłem radą w razie potrzeby.

Proszę opisać wypracowane przez Księdza praktyki, wprowadzone nowości oraz usprawnienia z okresu pełnienia przez Księdza urzędu RP KEP.

36. W czasie mej kadencji, jak wspominałem wcześniej, założono twitterowe konta: *@EpiskopatNews* oraz *@ChurchInPoland*, profile na platformach *soundcloud.com* i *flickr.com*, utworzono liczne hasztagi funkcjonujące do dziś, zorganizowano studio radiowe w sekretariacie KEP, wypracowano praktykę wzbogacania publikacji

dokumentów o materiały dźwiękowe i filmowe. Ponadto podjęto komunikację zagraniczną, systematycznie wysyłając za granicę materiały w językach obcych, opracowując funkcjonującą do dziś anglojęzyczną wersję strony internetowej KEP oraz publikując na niej materiały obcojęzyczne.

Jakie są najważniejsze przemiany lat 2015-2020, w kontekście roli RP KEP?

37. Pełniłem funkcję rzecznika pod tym samym papieżem, prymasem, przewodniczącym KEP i sekretarzem generalnym KEP, więc strukturalnie zmieniło się niewiele, natomiast co do przemian kościelnych, społecznych i mentalnych zaliczyłbym w tym czasie rozwój mediów społecznościowych, uwrażliwienie się Kościoła na kwestie ekologiczne oraz rozwój debaty kościelnej i społecznej nt. rodziny, dzieci, aborcji, in vitro i ochrony życia. Dalej, sprawy dotyczące migracji, spopularyzowanie ŚDM przez zorganizowanie ich w Krakowie. Bardzo ważną kwestią była i jest ochrona dzieci i młodzieży i reagowanie na nadużycia seksualne. Istotne były przemiany wynikające z pandemii. Widać, że zmieniał się świat, Kościół i media. Dobrze, że Kościół w tych zmianach jest obecny i odnajduje się w nich także pod kątem medialnym.

Proszę opisać swoje dzisiejsze zaangażowanie w obszarze mediów bądź rzecznictwa.

38. Po zakończeniu kadencji rzecznika KEP podjąłem i pełnię do dziś funkcję dyrektora ds. komunikacji zagranicznej KEP. Jest to nowa funkcja i trzeba tę gałąź komunikacji wciąż budować. Co prawda sama idea komunikacji zagranicznej była w KEP obecna jeszcze przed II Wojną Światową, a w roku 1968 kard. Wyszyński dla polskiego episkopatu powołał podobną strukturę z siedzibą w Rzymie, natomiast formalnie takiego biura polski episkopat nigdy wcześniej nie miał. Za czasów bp. Alojzego Orszulika BP KEP wydawało biuletyn w języku francuskim przez pewien czas. Obecnie, od 2020 roku, biuro ds. komunikacji zagranicznej KEP jest oficjalną instytucją w strukturach KEP. Jako dyrektor wspieram RP KEP i BP KEP w komunikacji z zagranicą, tłumacząc i przekazując w obcych językach to, co wychodzi z BP KEP. Publikacje BP KEP przekazujemy głównie do Watykanu oraz do zagranicznych agencji prasowych. Zasięgi medialne tych publikacji są ogromne. Informacje BP KEP nasze biuro tłumaczy na 10 języków. Z powodu wojny, szczególnie cenne okazuje się teraz tłumaczenie na język ukraiński. W ostatnim czasie urzędnicy watykańscy docenili naszą pracę, podkreślając,

że obecnie KEP jest jedynym episkopatem na świecie, który systematycznie przekazuje tłumaczenia publikacji biura prasowego do Watykanu w językach włoskim i angielskim, czyniąc to za pomocą odrębnej jednostki.

Dziękuję Księdzu za rozmowę.

VIII.

**Źródłowy wywiad badawczy
z o. prof. ucz. dr. hab. Leszkiem Gęsiakiem,
jezuitą,
rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski od 2020 roku,
przeprowadzony przez ks. Tomasza Podleńskiego
w dniu 29. 06. 2022 r.,
w formie rozmowy osobistej,
w siedzibie biura prasowego KEP w Warszawie**

Proszę opisać kontekst i sposób stania się rzecznikiem KEP.

1. Propozycję objęcia stanowiska rzecznika KEP otrzymałem od przewodniczącego KEP, abp. Stanisława Gądeckiego. Na początku sierpnia 2020 roku zadzwonił do mnie osobiście i zapytał, czy zgodziłbym się na kandydowanie. Odpowiedziałem, że jestem zakonnikiem, stąd decyzje o moim zaangażowaniu w Kościele podejmują przełożeni. Abp Gądecki odpowiedział, że zadzwoni także do moich przełożonych, natomiast wprawdzie chciałby znać moje prywatne zdanie. Poprosiłem go więc o kilka dni namysłu, w czasie których radziłem się kilku dobrze znających mnie i życzliwych mi osób, w tym mojego prowincjała. Ojciec prowincjał powiedział do mnie: „Jeśli Kościół tego potrzebuje, a nasz jezuicki zakon ma Kościołowi służyć, to powinieneś się zgodzić. A jeśli zostaniesz wybrany, to ja ci pobłogosławię”. Zadzwoniłem później do abp. Gądeckiego i wyraziłem gotowość do kandydowania oraz przyjęcia funkcji w razie wyboru. Abp Gądecki zgłosił więc moją kandydaturę i w czasie głosowania dokonanego przez zebranie plenarne KEP zgromadzone na Jasnej Górze w dniach 27-29 sierpnia 2020 roku zostałem wybrany spośród kilku kandydatów. Kadencja mojego poprzednika ustała z końcem czerwca, ale w związku z ograniczeniami pandemicznymi głosowanie odbyło się dopiero pod koniec sierpnia, stąd zostałem rzecznikiem od razu w dniu wyboru, praktycznie bez czasu na przygotowanie się do tej funkcji.

Proszę opisać kwestie zawodowe (zatrudnienie, umowa, wynagrodzenie, zakres kompetencji, przełożeni, współpracownicy, miejsce i sprzęt pracy).

2. Gdy zdecydowałem się na przyjęcie funkcji, pozostałe elementy nie podlegały z mojej strony dyskusji i po prostu przyjąłem je razem z funkcją. Wszedłem w tę rolę niezależnie od jej warunków. Niczego nie negocjowałem. Przyjąłem to, co mi zaproponowano. A że jestem zakonnikiem, to także kwestie finansowe są niejako poza mną. Mam podpisaną z sekretariatem umowę o pracę, ale moje pieniądze przechodzą do zakonu, ja ich nie dostaję, więc to jest zasilenie budżetu zakonnego. Zakon z kolei wspiera mnie w innych formach. Jedyną rzecz, o którą poprosiłem, to pozwolenie na zamieszkanie we wspólnocie zakonnej. Rzecznik KEP ma bowiem możliwość korzystania z mieszkania służbowego w budynku sekretariatu KEP, natomiast ja wolałem mieszkać z moimi współpracownikami, jezuitami. Abp Gądecki zgodził się na to, natomiast niezależnie od tego, gdyby była taka potrzeba, mam możliwość korzystania z pokoju gościnnego w budynku Sekretariatu KEP.

3. Zakres ogólny kompetencji rzecznika jest regulowany przez statut i regulamin KEP. Pierwotnie próbę szczegółowego określenia zadań rzecznika podjęto w *Regulaminie Rzecznika Konferencji Episkopatu Polski* z dnia 19 stycznia 1999 roku, jednak dokument ten został przyjęty *ad experimentum* jedynie na okres jednego roku. Po tym czasie dokument wygasł i nie przedłużono jego obowiązywania. Kompetencje rzecznika są wpisane do *Statutu KEP* oraz *Regulaminu KEP* i tak jest do dziś. Oczywiście szczegóły trzeba doprecyzowywać na bieżąco z przełożonymi. Wszystkie kwestie praktyczne są ustalane z przewodniczącym oraz sekretarzem generalnym KEP i tak też było w moim przypadku.

4. Formalnie moim przełożonym w stosunku pracy jest sekretarz generalny KEP, ponieważ jestem zatrudniony w sekretariacie KEP jako jego pracownik. Natomiast z tej racji, że pracuję w KEP i dla KEP, moim przełożonym jest także przewodniczący KEP.

5. Jeśli chodzi o współpracowników, to trzeba najpierw zaznaczyć, że biuro prasowe nie jest podmiotem, który ich zatrudnia. Podmiotem zatrudniającym jest sekretariat KEP. Formalnie to sekretarz generalny episkopatu jest organem decyzyjnym. Ale jest rzeczą oczywistą, że w biurze może zostać zatrudniona tylko taka osoba, która ma pewne

kompetencje i ja jako rzecznik uczestniczyłem w procesie proponowania i wyłaniania odpowiednich kandydatów do pracy w biurze prasowym KEP.

6. Moje biuro mieści się w budynku sekretariatu KEP. Mam służbowy telefon, nie mam jednak służbowego samochodu. Biuro wyposażone jest w konieczny sprzęt komputerowy, audiowizualny i fotograficzny.

Proszę opisać godzenie funkcji rzecznika KEP z innymi zaangażowaniami.

7. Decyzja o podjęciu pracy w sekretariacie KEP zaburzyła właściwie całe moje dotychczasowe życie zawodowe. Mam na myśli przede wszystkim moje zaangażowanie naukowe, badawcze i dydaktyczne w świecie akademickim oraz codzienne życie zakonne. Mimo że staram się godzić to wszystko z pracą rzecznika, to jednak inne rzeczy zeszły na drugi plan. Mam o tyle dobrą sytuację, że zarówno władze uczelni, Akademii Ignatianum w Krakowie, jak i moi przełożeni zakonni, pozwalają mi na to, żebym z posługą rzecznika godził wyłącznie to, co pogodzić się da. Mam bardzo dużą autonomię, dostałem spory mandat zaufania. Swojego prowincjała informuję o ważniejszych rzeczach, jest zatem na bieżąco. On bardzo szanuje moją pracę jako rzecznika episkopatu, nie wykorzystuje mnie, ale prosi czasem o pomoc. Z jednej strony mam ścisłą więź z moją wspólnotą zakonną, ale z drugiej strony, jako jezuita, jestem po to, by służyć Kościołowi powszechnemu. Jedną z cech naszego zakonu jest to, że my nie mamy stałego miejsca pobytu. Mamy się przemieszczać i być do dyspozycji szczególnie tam, gdzie Kościół nas potrzebuje, by działać na większą chwałę Bożą. W obecnym momencie tak właśnie się czuję. I mimo że absolutną większość czasu spędzam poza strukturami zakonnymi, to wiem, że ta obecna misja wpisuje się w charyzmat mojego zakonu.

8. Jednocześnie mimo spędzania większości czasu poza uczelnią, wciąż pracuję jako wykładowca akademicki, przy czym zajęcia prowadzę w większości online. Pion dydaktyczny da się jakoś pogodzić z pracą rzecznika, o wiele trudniej jest godzić z nią działalność naukowo-badawczą. Czas wolny mam zredukowany do minimum, praktycznie go nie mam. Natomiast w czasie wakacji prowadziłem zajęcia za granicą, by nie zapomnieć o pracy dydaktycznej w formie realnej, a nie wyłącznie zdalnej.

Proszę opisać kontakty zawodowe z poprzednim rzecznikiem.

9. Mam wielki szacunek do mojego poprzednika, ks. Pawła Rytla-Andrianika za niezwykłą życzliwość. Nie szczędząc ani czasu, ani kontaktów, ochoczo i kompetentnie wprowadzał mnie w funkcję przez kilka miesięcy. Miałem w nim mocne oparcie, a potrzebowałem go, tym bardziej, że – jak wspomniałem – swoją funkcję objąłem zaraz w dniu wyboru, bez czasu na przygotowanie się do niej. Kontakty zawodowe z moim poprzednikiem dotyczyły i dotyczą także komunikacji zagranicznej KEP. Z chwilą zakończenia kadencji ks. Pawła na stanowisku rzecznika, utworzono w KEP biuro ds. komunikacji zagranicznej, a jego pierwszym dyrektorem został właśnie ks. Paweł. Część dotychczasowych obowiązków biura prasowego KEP przejęło właśnie to nowe biuro, co umożliwiło mi większe skupienie się na sprawach związanych bezpośrednio z Kościołem w Polsce. W kwestiach międzynarodowych, współpracujemy z ks. Pawłem na bieżąco i jest to bardzo dobra współpraca. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że rzecznik KEP z urzędu uczestniczy w spotkaniach rzeczników europejskich episkopatów. Ostatnio takie spotkanie CCEE zorganizowała w Tiranie, a tematem przewodnim był synod. W takich spotkaniach, mimo ich międzynarodowego charakteru, udziału nie bierze ks. Paweł, lecz ja, jako rzecznik polskiego episkopatu.

10. Miałem też kontakt z pozostałymi moimi poprzednikami na stanowisku rzecznika KEP, czyli z ks. Józefem Klochem i z pierwszym rzecznikiem, również jezuitą, o. Adamem Schulzem. Zwłaszcza na początku mojego urzędowania, kiedy uczyłem się spojrzenia na Kościół z perspektywy biura prasowego, kilka razy spotkałem się zarówno z ks. Klochem, jak i o. Schulzem, którzy dzielili się ze mną swoimi doświadczeniami. Oczywiście trzeba pamiętać, że czasy, w których piastowali swoje funkcje oraz problemy, którymi żył wówczas Kościół, były trochę inne niż dziś. Natomiast co do funkcjonowania biura prasowego, kontaktów z dziennikarzami i stylu pracy, każdy z nich udzielił mi naprawdę wielu cennych i aktualnych porad.

Proszę opisać kontekst powiązań funkcji rzecznika KEP z biurem prasowym KEP.

11. Jako rzecznik KEP z urzędu jestem dyrektorem biura prasowego KEP. To jest uregulowane przez statut i regulamin KEP. Na obu stanowiskach nie mam zastępców. Kompetencje zarówno rzecznika, jak i dyrektora biura prasowego są komplementarne,

aczkolwiek nie zawsze są tożsame. Moim zdaniem, bez ich połączenia, żadnej z nich nie da się realizować w sposób wzorcowy.

12. Biuro prasowe KEP to instytucja, która bardzo praktycznie wspiera działanie rzecznika. Obydwa podmioty, czyli rzecznik i biuro prasowe, odpowiadają za te same elementy polityki medialnej, stąd zachodzi tutaj pewnego rodzaju koherencja informacyjna. I to jest bardzo dobre! Biuro prasowe jest ważnym zapleczem dla rzecznika, a dzięki jego profesjonalnej pracy, pewne sprawy nie wymagają bezpośredniej ingerencji rzecznika. Biuro dobrze selekcjonuje treści wymagające zaangażowania rzecznika oraz te, w których jest w stanie odnaleźć się samodzielnie, jak np. przygotowywanie zwykłych informacji prasowych. To wszystko bardzo usprawnia działanie. Na ten moment sekretariat KEP zatrudnia w biurze prasowym cztery osoby, czyli mnie i trzech współpracowników.

13. Główne obszary działania moich współpracowników to: media społecznościowe, audio, video, fotografie, poczta elektroniczna, odpowiadanie na pytania mailowe i telefoniczne, tworzenie informacji prasowych i tekstów. Teksty są najbardziej czasochłonne i ich jest najwięcej. Mimo że zakres obowiązków jest podzielony, to myśl przewodnia biura jest taka, aby wszystkie zatrudnione osoby były przygotowane do wykonywania pracy w każdym z tych obszarów. Dzięki temu, nawet jeśli któraś z osób w danym momencie nie może pracować, np. z powodu urlopu czy choroby, to pozostałe osoby są w stanie czasowo przejąć jej obowiązki. To daje możliwość utrzymania płynności pracy.

Proszę opisać troskę o rozwój swoich kompetencji jako rzecznika KEP.

14. Co prawda nie korzystam z żadnych płatnych szkoleń czy kursów, które miałyby usprawnić moje kompetencje, natomiast samo pełnienie funkcji rzecznika wymusza permanentny rozwój, szlifuje narzędzia i rozwija fach. Szczególnie mam na myśli zarządzanie kryzysami i kontakty z dziennikarzami, co każdorazowo nie tylko rozwija posiadane już kompetencje, ale niejednokrotnie pozwala na nabycie nowych.

Proszę opisać kontekst powiązań funkcji rzecznika KEP z zarządem KEP (zależność, współpraca, autonomia).

15. Jak wspomniałem, od strony formalnej moim przełożonym jest sekretarz KEP, lecz znaczny wpływ na moją pracę ma także przewodniczący KEP. Relacje z przełożonymi są bardzo dobre. Obaj zawsze odbierają moje telefony, a ja zawsze jestem do ich dyspozycji. Z sekretarzem widuję się codziennie, ponieważ w budynku sekretariatu mamy biura blisko siebie. Wszystkie sprawy omawiamy na bieżąco, natomiast kwestie najważniejsze zawsze konsultujemy z przewodniczącym.

16. W moich działaniach mam dość dużą autonomię, ciesząc się sporym zaufaniem zarówno przewodniczącego i sekretarza KEP, jak też poszczególnych biskupów należących do różnych gremiów. Autonomia dotyczy przede wszystkim działań związanych z budowaniem pozytywnego wizerunku Kościoła, promowaniem dobra w Kościele i dobieraniem tematów na cotygodniowe spotkania z dziennikarzami. W reagowaniu medialnym i zarządzaniu kryzysowym mam oczywiście autonomię w kwestii doboru technik przekazu i rozwiązań praktycznych, natomiast co do samej treści, jako głos episkopatu, przekazuję stanowisko biskupów w danej kwestii. Autonomią cieszę się też pod kątem zarządzania biurem prasowym KEP, którego jestem dyrektorem. Wiadomo, że ani sekretarz, ani przewodniczący nie prowadzą mnie za rękę ani nie kontrolują każdego dnia. Jednak pomimo swobody działania w odpowiednich do tego obszarach, zawsze należy pamiętać, że jestem głosem konferencji episkopatu, stąd jej zdanie wyznacza granice mojemu działaniu.

Proszę opisać swoją rolę jako rzecznika KEP w kontekście polityki informacyjnej i strategii komunikacyjnej KEP.

17. BP KEP ma swoją strategię komunikacyjną, zbieżną z polityką informacyjną KEP. Jest ona ustalana bądź aktualizowana w zależności od aktualnych wydarzeń, niekoniecznie na każdy nowy rok. Czasem wyznacznikiem jest tu rok kościelny, czasem plan katechetyczny, a czasem linia narracyjna wynikająca z aktualnych spraw. Zawsze jednak w sprawach najważniejszych działamy w oparciu o konkretny plan, aby uniknąć chaosu i działać w sposób spójny, systemowy. Strategię komunikacyjną omawiamy zawsze z sekretarzem KEP, a w sytuacjach najważniejszych z przewodniczącym oraz prezesami *Opoki* i KAI. Rzecznik w dużej mierze jest kreatorem strategii

komunikacyjnych KEP. Oczywiście to nie jest tak, że od rzecznika zależy wszystko. Często mniej, a nie więcej. Natomiast od rzecznika na pewno zależy budowanie pewnego środowiska tak, żeby Kościół w Polsce taką strategię medialną miał.

Proszę opisać proces ewaluacji Ojca działań jako RP KEP.

18. Ewaluacji systemowej nie ma, natomiast co około pół roku rozmawiam o swojej pracy z przewodniczącym i sekretarzem KEP. Z sekretarzem KEP omawiam swoją pracę praktycznie na bieżąco. Mamy też regularne spotkania co tydzień, w gronie osób odpowiedzialnych za różne sektory sekretariatu KEP.

Proszę ogólnie scharakteryzować swoją codzienność zawodową jako RP KEP.

19. Moja codzienność zawodowa jest uwarunkowana moimi obowiązkami rzecznika. Najważniejsza sprawa to pozostawanie do dyspozycji biskupów i mediów. Ta codzienność nie jest ustabilizowana czy uregulowana przez raz przyjęty plan dnia. Okresy są różne. Inaczej kształtuje się dzień, gdy trwa wizyta *Ad limina*, inaczej w trakcie kryzysów, jeszcze inaczej w czasie świąt czy wakacji. Niezależnie jednak od danego okresu, moja codzienność oscyluje wokół spotkań z mediami i biskupami.

20. Na pewno moim codziennym i statutowym zadaniem jest bycie głosem, a nawet głosem i twarzą episkopatu, czyli kolegium biskupów, a więc informowanie, w dużej mierze także proaktywne, o działalności polskiego episkopatu. Rzecznik KEP nie jest od informowania o tym, co dzieje się w diecezjach, parafiach czy innych strukturach kościelnych. Jest rzecznikiem KEP, a nie poszczególnych biskupów. Oczywiście, jeśli powstają poważniejsze kontrowersje wokół pojedynczej wypowiedzi danego biskupa, to rzecznik KEP ma obowiązek zabrać głos, natomiast jest to wówczas nie tyle komentowanie tej konkretnej wypowiedzi, ile raczej zaprezentowanie stanowiska, jakie w danej sprawie ma konferencja. Wtedy jako komentarz do kontrowersyjnej wypowiedzi pojedynczego biskupa przekazuję mediom to, co mówią w danej kwestii dokumenty Kościoła czy wspominam o istniejących już rozwiązaniach bądź oficjalnych komentarzach przewodniczącego czy prezydium KEP. I właściwie tyle, bo ja nie mam kompetencji, by mówić o rzeczach, o których episkopat się nie wypowiadał. A niejednokrotnie zdarza się, że wypowiedzi biskupów, które są szeroko komentowane

w mediach, nie mają związku z oficjalnym stanowiskiem episkopatu, którego jestem rzecznikiem. A zatem informowanie to jest rzecz pierwsza. Oczywiście w ten obszar wchodzi wszystko to, co jest związane z organizowaniem i prowadzeniem konferencji prasowych, wypowiedzianiem się w prasie, radiu i telewizji oraz działalnością w mediach społecznościowych.

21. Druga sprawa to kreowanie, a co najmniej inicjowanie kreowania wspomnianej już strategii komunikacyjnej KEP.

22. Trzecia rzecz to budowanie pewnego środowiska, które niezależnie od działalności rzecznika będzie informować o tym, co dzieje się w Kościele w Polsce.

23. Ponadto wraz z biurem prasowym przygotowujemy przegląd mediów. To jest robione na naszą potrzebę, niezależnie od przeglądu, który robi KAI. Robimy swój przegląd, dla naszych potrzeb. Każdego dnia zapoznaję się z pakietem informacji, które dają mi pojęcie o tym, co się dzieje w Kościele i w kraju.

Proszę opisać Ojca współpracę medialną z biskupami.

24. Jak wspomniałem, mam dużą dozę zaufania i dobre kontakty z księżmi biskupami. Wiem, jakie są ich potrzeby i oczekiwania pod kątem medialnym. Jako ich rzecznik biorę udział w zebraniach plenarnych biskupów, w spotkaniach rady biskupów diecezjalnych i rady stałej, a zatem wiem, nad czym biskupi pracują i jakie jest ich stanowisko.

25. Jeśli chodzi o pracę z biskupami, trzeba być jednak świadomym pewnego rodzaju wyzwania jakim jest fakt, że konferencja episkopatu nie jest strukturą, która zawsze podejmuje decyzje wiążące dla całego Kościoła w Polsce. Konferencja biskupów jest gremium, w skład którego wchodzi biskupi diecezjalni i pomocniczy z prawem głosu, a także biskupi seniorzy bez prawa głosu. Na terenie danej diecezji organem decyzyjnym jest nie konferencja episkopatu, ale biskup diecezjalny. To, co robi episkopat, to proponowanie pewnych rozwiązań, natomiast każdy biskup na terenie swojej diecezji może je stosować, choć nie musi. W tej chwili Konferencję Episkopatu Polski tworzy około stu czynnych biskupów, a łącznie z biskupami emerytowanymi to około stu pięćdziesięciu. Reprezentowanie tak różnorodnego gremium, bycie głosem wielu głosów

i znalezienie jednego, wspólnego stanowiska w każdej sprawie, jest po prostu niemożliwe. To, że episkopat nie jest organem, który ma kompetencje narzucania rozwiązań na wszystkie polskie diecezje, to jest pewna trudność, ale taka jest specyfika Kościoła.

26. Fakt, że w przestrzeni medialnej pojawiają się wypowiedzi biskupów, które są niejednorodne, jest motywem, dla którego z rzecznikami diecezjalnymi pracujemy nad jedną linią funkcjonowania przynajmniej w tych kwestiach, które są najbardziej istotne. Nie musimy być jednolici, każdy biskup jest autonomiczny, natomiast pewne sprawy, siłą rzeczy, domagają się prezentowania jednego stanowiska. Zachęcanie do jego wypracowania oraz komunikowanie go w mediach jest zadaniem rzecznika. Z punktu widzenia rzecznika autonomia biskupów jest trudnością, ale to właściwie jedyna poważniejsza trudność w pracy medialnej z konferencją biskupów.

27. Pojawia się też czasem zarzut, że biskupi boją się mediów. Trzeba jednak pamiętać, że biskup nie jest powołany do tego, żeby występować w mediach. To nie jest jego misja. Są oczywiście osobowości medialnie ciekawsze, którym łatwiej jest wystąpić przed kamerą, ale są i tacy biskupi, którzy mają w tym zakresie mniejszą łatwość. To z tego powodu biskupi występują w mediach z różną częstotliwością. Tu nie chodzi o strach. Zresztą po to biskupi mają swoich rzeczników, aby to oni reprezentowali ich w mediach, podczas gdy sami biskupi zajmują się tym, co bezpośrednio wpisuje się w ich powołanie i obowiązki. Ponadto rzecznik jest osobą przygotowaną do udzielania kompetentnych wypowiedzi w kompetentny medialnie sposób. Media mają swoją specyfikę, mają też swoje trudności. W pracy z mediami nie wystarczy po prostu stanąć przed kamerą i mówić. Inaczej mówi się z ambony, a inaczej do mediów. W mediach należy mówić tak, aby komunikat był zrozumiały, krótki, zwięzły i możliwy do przekazania dalej. Tu nie ma miejsca na rozbudowane wątki, zdania wielokrotnie złożone, teologiczne analizy i niuanse. Media rządzą się swoimi prawami i to jest pewna trudność, tym bardziej dla biskupów z pokolenia nieznającego Internetu czy mediów społecznościowych. Nie wszyscy biskupi przechodzili kursy medialne. To z powodu tych uwarunkowań rodzą się przekonania, że biskupi boją się mediów. Powiedziałbym, że gdyby się bali, to nie mianowaliby swoich rzeczników prasowych. A skoro udzielają mediom swojego głosu w osobie rzecznika, to znaczy, że wychodzą im naprzeciw.

28. Jako rzecznik KEP proponuję biskupom szkolenia medialne i zawsze służę radą na bieżąco. Biskupi nieraz korzystają z takich możliwości.

Proszę opisać Ojca współpracę z mediami w kontekście jej pierwszeństwa, wyłączności bądź odmowy.

29. Kontakt z dziennikarzami dodałbym do regularnych, codziennych wręcz zadań rzecznika KEP. Jest grupa dziennikarzy na stałe akredytowanych przy KEP. To dziennikarze reprezentujący TVP, Polsat, Polskie Radio, KAI, PAP czy Radio Warszawa, natomiast jako rzecznik jestem dostępny dla wszystkich mediów. W kontaktach z mediami i dziennikarzami wprowadziłem pewną nowość. Mianowicie, raz w tygodniu, regularnie spotykam się z dziennikarzami w siedzibie sekretariatu KEP. Oprócz dziennikarzy akredytowanych, z zaproszenia korzystają ci dziennikarze, którzy po prostu chcą. To są spotkania niezależne od konferencji prasowych. Staram się by na każdym spotkaniu był jeden lub dwa tematy przewodnie. Pod te tematy zapraszam też odpowiednich gości. Zwykle staram się, by były to spotkania, w czasie których najpierw ja ogólnie informuję o tym, co w najbliższym tygodniu się wydarzy, a później odpowiadam na dowolne pytania dziennikarzy. Nie nazywam tego konferencjami, ale spotkaniami prasowymi. To po prostu zadziałało. Dziennikarze są zadowoleni, ponieważ co tydzień mogą na miejscu nagrać materiały, zrobić zdjęcia, poznać najnowsze sprawy. Rzecznik jest od tego, żeby mieć kontakt z mediami. To jest napisane w statucie i taka jest misja każdego rzecznika.

30. Chciałbym, żeby media przychodziły do KEP nie tylko wtedy, kiedy jest kryzys, lecz także po to, by po prostu informować ludzi o naszych działaniach, a szczególnie promować dobro. Mocno to podkreślałem, gdy zostałem rzecznikiem i wciąż mam to samo przekonanie, że moim zadaniem jest także mówienie o dobru w Kościele, a nie tylko reagowanie na zło i sytuacje kryzysowe. Informowanie o dobru, którego się bardzo dużo w Kościele dzieje, uważam za bardzo dobry kierunek. Kłopot w tym, że dobro jako takie, a tym bardziej dobro w Kościele, często bywa nieatrakcyjne medialnie. O tym, że w kościelnym domu opieki siostra zakonna uderzyła dziecko mówi się od razu, ale o tym, że takich domów jest kilkaset, i że ofiarnie pomaga się tam każdego dnia tysiącom potrzebujących, nie mówi się nigdzie. Jako rzecznik staram się więc nie tylko reagować i działać kryzysowo, ale aktywnie informować o tych działaniach Kościoła, przy których

na co dzień nie ma kamer. Takie tematy cieszą się oczywiście zainteresowaniem o wiele mniejszym niż np. kwestie apostazji czy nadużyć seksualnych, ale warto próbować. Moim zadaniem jest informowanie także o dobru w Kościele, które koordynuje polski episkopat.

31. Jeśli chodzi o współpracę z mediami, to bywam oczywiście zapraszany do różnych redakcji albo co najmniej proszony o komentarz. Nie czynię w tym względzie wyjątków. Nie ma mediów cieszących się przywilejem pierwszeństwa w kontakcie z naszym biurem prasowym i nie ma tematów zarezerwowanych wyłącznie dla pewnych mediów.

Proszę opisać rolę bezpośrednich i nieoficjalnych kontaktów Ojca z dziennikarzami w kontekście wypełniania zadań RP KEP.

32. Niestety sfera moich bezpośrednich kontaktów z dziennikarzami była mocno poturbowana przez pandemię. Od momentu objęcia przeze mnie funkcji rzecznika KEP, aż do teraz, trwa pandemia. Pierwsze półtora roku mojej pracy było czasem, w którym spotkania nie były możliwe praktycznie wcale: nie tylko nieoficjalnie, ale nawet oficjalnie. Czas restrykcji, w którym nawet na konferencje prasowe w siedzibie sekretariatu KEP trzeba było wprowadzać ograniczoną liczbę dziennikarzy, nie przysłużył się budowaniu kontaktów nieformalnych. Będę się starał na nowo odbudować wszystko po pandemii.

Proszę scharakteryzować funkcje rzecznika KEP (informacyjna, antykryzysowa, ewangelizacyjna, wizerunkowa, instytucjonalna itp.).

33. Wszystkie te wymiary są ważne i praktycznie stale obecne w mojej pracy, natomiast dany kontekst medialny bardziej wymaga czy eksponuje którąś z tych funkcji.

34. Kwestia informacyjna jest zdecydowanie najważniejsza. Statystycznie w mojej pracy zdecydowanie dominuje charakter informacyjny moich działań.

35. Funkcję kryzysową pełnię wówczas, gdy kryzys się pojawia, natomiast ta misja kryzysowa również bazuje na informowaniu. Obok niego to, co jest specyficznie kryzysowe, to ustalenie konkretnej strategii kryzysowej i podjęcie konkretnych działań.

Mamy oczywiście własne procedury kryzysowe, które, ze względu na ich specyfikę, mają charakter regulacji wewnętrznych. W naszym biurze nie ma jednego specjalisty od zarządzania kryzysowego. Jako rzecznik KEP, wraz z sekretarzem KEP, prezesem KAI i dyrektorem *Opoki*, bazujemy na dodatkowej współpracy z nieformalną grupą dziennikarzy i specjalistów, która działa bardzo sprawnie. To taki nasz nieformalny sztab kryzysowy. Jest to praktyka, którą przejąłem od moich poprzedników. Zawsze pozostajemy też w bezpośrednim kontakcie z przewodniczącym KEP. Rolą rzecznika w sytuacji kryzysowej jest szybkie i konkretne działanie, organizowanie przepływu informacji, scalanie całości i kontakt z mediami. KAI, *Opoka* i BP KEP pracują fizycznie w jednym miejscu, co bardzo ułatwia pracę i ustalenie wspólnej polityki funkcjonowania. Zarządzanie kryzysowe wspomagam także własnymi kontaktami. Kryzys kryzysowi nie jest równy, dlatego też nie istnieje jedna, uniwersalna recepta na wszystkie trudności.

36. Funkcja wizerunkowa rzecznika KEP wiąże się z każdą inną, a realizuje się w sposób szczególny w kryzysach, ponieważ wówczas wizerunek bywa najbardziej nadwyrężony. W funkcję wizerunkową wpisać należy także wszystkie działania proaktywne i wspomniane przeze mnie wyżej pozytywne promowanie.

37. Rzecznik KEP działa także ewangelizacyjnie. Choć jego rola dotyczy przede wszystkim sfery medialnej związanej z instytucjonalną stroną Kościoła, to jednak siłą faktu zahacza o ewangelizację, ponieważ Kościół ze swej natury jest misyjny i ewangelizujący. Trudno wyobrazić sobie misję Kościoła bez ewangelizacji. Ewangelizacja w moich działaniach to przede wszystkim produkowane przez nasze biuro treści umieszczane w mediach społecznościowych, skupiające się wokół świętych, okresów liturgicznych oraz Pisma Świętego.

38. Jako rzecznik KEP wspomagam oczywiście komunikację wewnątrzinstytucjonalną polskiego Kościoła. Widzę tutaj dwa obszary: komunikacja strukturalna w obrębie samego episkopatu oraz komunikacja wewnątrzkościelna w Polsce, czyli komunikacja pomiędzy sekretariatem KEP a diecezjami i innymi instytucjami polskiego Kościoła. Jeśli chodzi o tę pierwszą odsłonę funkcji wewnątrzinstytucjonalnej, to pełnię ją przede wszystkim w czasie zebrań plenarnych, spotkań rady stałej i zebrań biskupów diecezjalnych. W trakcie tych spotkań zawsze mam możliwość zabrania głosu, aktualizuję wiedzę poszczególnych biskupów na temat działań medialnych episkopatu

oraz nakierowuję spojrzenie księży biskupów zgodnie z polityką medialną prezydium KEP. Natomiast moja misja wewnątrzinstytucjonalna w ujęciu szerszym, ogólnopolskim, realizuje się przede wszystkim w tym, co udało mi się zainicjować w czasie mojej kadencji, a mianowicie w nieformalnej strukturze współpracy z rzecznikami diecezjalnymi. Regularnie, co miesiąc, spotykam się wirtualnie z rzecznikami wszystkim polskich diecezji i przekazujemy sobie ważniejsze informacje na bieżąco, omawiając przy tym kierunki współpracy i ewentualne sprawy kryzysowe. Z osobami odpowiedzialnymi za media w pozostałych agendach i instytucjach Kościoła, jak np. Caritas, Papieskie Dzieła Misyjne czy Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży, spotykam się zawsze w razie potrzeby. Prowadzę też regularne spotkania online z rzecznikami zakonnymi.

Proszę opisać najefektywniej zarządzony kryzys.

39. Muszę przyznać, że dość dobrze udało się nam zapobiec kryzysowi prowokowanemu przez niektóre media w związku z wizytą *Ad limina* jesienią 2021 roku. Narzucano narrację, jakoby polscy biskupi jechali do papieża co najmniej po reprimendę, jeśli nie po karę i zdjęcie ze stanowisk. To generowało sporo napięć nie tylko w mediach, lecz także w środowisku kościelnym, deprymując przy tym niektórych biskupów. Jako rzecznik KEP stanąłem przed zadaniem ośmielenia biskupów względem mediów, jasnego komunikowania w samych mediach oraz trzymania ręki na pulsie narracji medialnych. Przygotowaliśmy plan regularnych spotkań z dziennikarzami praktycznie od pierwszego dnia wizyty. Każda z czterech grup biskupów w czasie wizyty *Ad limina* przewidywała trzy konferencje prasowe: na początku, w trakcie i na zakończenie. Organizowaliśmy je w siedzibie Radia Watykańskiego w Rzymie. Na każdą z konferencji zapraszałem konkretnych biskupów, ale nie wszyscy czują się komfortowo, gdy występują przed kamerami. Ważna była też współpraca z polskimi i zagranicznymi dziennikarzami na miejscu. Obok tego pozostały do rozwiązania rozmaite kwestie logistyczne. To było naprawdę spore przedsięwzięcie. Jednak dzięki tej przejrzystości i otwartości w relacjonowaniu wydarzenia w Rzymie, okazało się, że praktycznie po kilku dniach narracje kryzysotwórcze osłabły. Ustawione wcześniej sensacje medialne mające wywołać kryzys, po prostu ucichły. Całość udało się skutecznie opanować i od początku pierwszej tury, aż do końca ostatniej, raczej nikt już nie podejmował tej linii, którą wiele mediów tak silnie prezentowało jeszcze kilka dni przed wizytą.

40. Decyzję o takim poprowadzeniu wizyty *Ad limina* pod kątem medialnym podjąłem dużo wcześniej. Widząc, co się szykuje i śledząc pewne trendy medialne, rozmawiałem przed wizytą z prezydium KEP, a także z dziennikarzami. Przed wyjazdem do Rzymu zorganizowałem też specjalny *briefing* z udziałem przewodniczącego KEP. W Rzymie było oczywiście kilka sytuacji nieprzyjemnych, ale to przede wszystkim w pierwszej turze. Jednak dzięki dobrej polityce medialnej, przygotowaniu materiałów i dość szerokiemu, otwartemu informowaniu, udało się opanować ten sztucznie generowany wcześniej kryzys.

Proszę opisać najslabiej zarządzony kryzys.

41. Wpadek różnego rodzaju było oczywiście sporo, natomiast najtrudniejsze momenty kryzysowe mojej kadencji to kwestia pedofilii oraz protesty związane z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego ws. aborcji jesienią 2020 roku.

42. Gdy chodzi o kryzys wywołany wyrokiem TK, sama materia nie była nowością, natomiast skala protestów i stopień agresji pewnych środowisk były dość wysokie, a ja, z racji tego, że były to pierwsze tygodnie mojego urzędowania, nie potrafiłem jeszcze do końca wyczuć mechanizmów medialnych od strony prowadzenia biura prasowego.

43. W mojej ocenie tych dwóch kryzysów medialnych, kryzys dotyczący nadużyć seksualnych jest najpoważniejszy. On jednak dzieli się na dwie sfery: konkretne działania Kościoła dotyczące zwalczania pedofilii oraz samo komunikowanie kryzysowe. W tej pierwszej sferze BP KEP nie ma tak szerokiej możliwości działania, jak w tej drugiej, komunikacyjnej. Natomiast w sferze komunikacji tego kryzysu, część aktywności przejęło Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży, co przy wielu pozytywnych aspektach, czasem powoduje u dziennikarzy pewnego rodzaju zamieszanie, ponieważ do dziś o komentarze w tych sprawach proszą przede wszystkim mnie jako rzecznika KEP.

44. Wydaje mi się, że kryzys dotyczący pedofilii, co do struktur i praktyk działania, w pewnym sensie wszedł już na ścieżkę rozwiązania. I to nie przez BP KEP, ale przez dobre decyzje biskupów. Zostały stworzone procedury, które w tej chwili czynią Kościół jedyną w Polsce instytucją, która posiada tak sprawnie działające procedury reagowania

na tego typu kwestie. To jest zasługa decyzji episkopatu, ale także wspomnianego wcześniej biura delegata, które w całości przejęło na siebie rolę informowania o tych rzeczach. Jest to robione dobrze, aczkolwiek tutaj jest najwięcej ataków i nieprzyjemnych działań ze strony dziennikarzy. Tym kryzysem naprawdę trudno się zarządza, jest bardzo złożony. Na ten moment mamy taką politykę, że za te sprawy odpowiada generalnie Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży z ks. Piotrem Studnickim, aczkolwiek są sytuacje, w których – po konsultacjach – wypowiadam się ja jako rzecznik KEP.

Czy i jaki był kryzys wygenerowany (bezpośrednio bądź pośrednio) przez samego Ojca jako RP KEP?

45. O żadnym poważniejszym kryzysie medialnym sprowokowanym przeze mnie na ten moment nic mi nie wiadomo, natomiast muszę przyznać, że udzieliłem kilku takich wypowiedzi, które były różnie interpretowane i wymagały ode mnie dalszego doprecyzowania w mediach.

Proszę scharakteryzować reaktywność i proaktywność Ojca działań jako RP KEP.

46. Generalnie moja praca polega na przewidywaniu wydarzeń i przygotowywaniu informacji. Wraz z BP KEP planujemy pewne rzeczy, przewidujemy, że coś się może wydarzyć. Natomiast to nie oznacza, że jesteśmy w stanie wszystko przewidzieć. Sytuacje kryzysowe czy nieoczekiwane zdarzenia zawsze mogą się pojawić. Są momenty, które w mojej ocenie wymagają reakcji rzecznika i wtedy taką reakcję przygotowuję. Są też sytuacje, w których stwierdzam, że rzecznik nie powinien interweniować, choć inni się tego domagają. W niektórych sytuacjach muszę zdecydować czy wypowiadać się jako rzecznik KEP, czy jako jezuita Leszek Gęsiak, czy nie wypowiadać się wcale. Niektórym mediom wydaje się, że każda wypowiedź każdego biskupa czy księdza wymaga mojego komentarza, a tak nie jest. Są sytuacje, w których ja sam mam osobiste zdanie na dany temat, ale jeśli w tej kwestii stanowisko episkopatu jest nieokreślone, bądź episkopat nie chce zabierać głosu, to pomimo mojego osobistego nastawienia, nie wypowiadam się jako rzecznik KEP.

47. Muszę przyznać, że na ten moment, więcej w moich działaniach jest kroków proaktywnych, informujących, promujących działania dobre, niż odpierania medialnych

zarzutów. Zdarza się też, że gdy działanie jest reaktywne, to w obrębie tej reaktywności również pojawia się przestrzeń na działania proaktywne, jak np. w sytuacji wywołania mnie do mediów z jakimś zagadnieniem, przy okazji proaktywnie informuję o czymś innym. To taka proaktywność w reaktywności.

Proszę opisać swoje zadania w kontekście *briefingów* i konferencji prasowych.

48. Konferencje i *briefingi* zwołuje rzecznik KEP. Cotygodniowe konferencje, zwane spotkaniami prasowymi, mają charakter regularny, natomiast największym zainteresowaniem cieszą się każdorazowo konferencje i *briefingi* zwoływane w razie potrzeby, w związku z jakimiś aktualnymi czy cyklicznymi sytuacjami, jak choćby wyczekiwane decyzje KEP w czasie pandemii, spotkania przy okazji zebrań plenarnych czy reakcje na sytuacje kryzysowe. Informacje o nich docierają do wszystkich dziennikarzy i mediów, do których ma dostęp BP KEP. Jest to kilkaset nazwisk, kilkaset podmiotów medialnych i agencji prasowych.

Proszę opisać zadania BP KEP w kontekście mediów społecznościowych i strony internetowej KEP.

49. Jeśli chodzi o media społecznościowe, to biuro prasowe KEP nie prowadzi odrębnego, własnego konta. Rzecznik, wraz z BP KEP, sprawuje pieczę nad oficjalnymi kontami Konferencji Episkopatu Polski, przewodniczącego KEP oraz rzecznika KEP na dwóch platformach, czyli *Twitterze* i *Facebooku*, a także nad kontem KEP w języku angielskim na *Twitterze*. Stąd też konta facebookowe są trzy, a twitterowe cztery. Podobnie jest z najstarszym medium internetowym KEP, czyli stroną internetową, a także kanałami KEP na platformach: *YouTube*, *SoundCloud* i *Flickr*.

Proszę opisać współpracę RP i BP KEP z KAI i *Opoką*.

50. Biuro Prasowe KEP, KAI i *Opoka* to trzy niezależne podmioty. Współpraca od lat jest stabilna, życzliwa i profesjonalna. Są oczywiście pewne trudności, ponieważ inny jest charakter agencji, a inny biura czy portalu. Ponadto agencja i portal zarabiają na udostępnianiu treści, a BP KEP nie. Moim zdaniem te trzy podmioty powinny być bardziej zintegrowane od strony koncepcji i współpracy. Projekt ściślejszej niż obecna

współpracy i zależności tych podmiotów został już przygotowany, natomiast w tym momencie, z różnych powodów jest on trudny do zrealizowania.

Proszę opisać Ojca współpracę z rzecznikami polskich diecezji.

51. Dzięki comiesięcznym spotkaniom *online* kreujemy pewną koncepcję informacyjną polityki medialnej Kościoła w Polsce. To oczywiście nie znaczy, że to, co wymyślimy, jest od razu i w całości realizowane, ponieważ rzecznik diecezjalny nie jest decydem w sprawach mediów diecezjalnych. Jako polscy rzecznicy kościelni chcemy mieć wspólną i jasną strategię oraz znać kierunek, w którym warto podążać w przekazach medialnych. Cieszę się, że w pewnym zakresie udało się to osiągnąć.

52. Przy tej okazji warto wspomnieć, że jako rzecznik KEP rozpocząłem także regularne spotkania z rzecznikami zakonów w Polsce. Zależy mi na tym także dlatego, że sam jestem zakonnikiem. Co prawda główny przekaz medialny Kościoła w Polsce związany jest z diecezjami, jednak zakony są znakomitym suplementem mającym bardzo dużo do powiedzenia Kościołowi. Czasem rzecznika ma nie tyle zakon, co prowincja zakonna, a niekiedy także większy klasztor zakonny, jak choćby Jasna Góra. Tutaj ważna jest nie tyle struktura, ile to, że ludzie reprezentujący środowiska zakonne spotykają się w celu omawiania kierunków medialnych i bieżących spraw na styku życia diecezjalnego, zakonnego, Kościoła polskiego i mediów. To się znakomicie sprawdziło w chwili wybuchu wojny w Ukrainie, ponieważ pierwszy ruch komunikacyjny i charytatywny został podjęty przez *Caritas* i właśnie przez zakony, których na tamtych terenach jest wiele. Moje spotkania z rzecznikami zakonnymi w przeważającej większości dotyczą zgromadzeń męskich. Od strony zakonów żeńskich uczestniczy w nich wyłącznie kilka sióstr. Niestety, na ten moment taka jest specyfika polskich zgromadzeń, że jedynie kilka zakonów żeńskich ma delegata do spraw kontaktów z mediami. Jestem natomiast w stałym kontakcie z konsultą wyższych przełożonych zgromadzeń żeńskich, której nieraz sugerowałem konieczność dedykowania konkretnej osoby do odpowiedzialności za sferę medialną. Chlubnym wyjątkiem jest w tym względzie s. Elżbieta Siepak, która jest rzecznikiem prasowym Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia i Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach, a do tego redaktorem naczelnym kwartalnika i strony internetowej swego zgromadzenia.

53. Zdarzają się także spotkania łączone rzeczników diecezjalnych i zakonnych. Ma to miejsce głównie przy okazji kursów dla rzeczników w bardzo konkretnych tematach szkoleniowych.

54. Trzeba wspomnieć, że zarówno moje spotkania z rzecznikami diecezjalnymi, jak też spotkania z rzecznikami zakonów oraz łączone spotkania szkoleniowe nie są spotkaniami formalnymi i oficjalnymi. Niemniej obecność na ogół jest stuprocentowa, a spotkania te mocno integrują i rozwijają nasze kościelne środowisko medialne w Polsce.

Proszę się odnieść do zagadnienia korzystania przez Ojca z płatnych usług PR, narzędzi marketingowych, ofert firm wizerunkowych itp.

55. Niestety finanse nie pozwalają nam na korzystanie z profesjonalnej pomocy płatnej, natomiast nie ukrywam, że byłbym skłonny korzystać z takich narzędzi, gdyby budżet na to pozwolił.

Proszę wskazać na kwestie najbardziej usprawniające Ojca pracę jako rzecznika.

56. To, co najbardziej usprawnia pracę to bez wątpienia ludzie. Od strony informacji wewnętrznej Kościoła to rzecznicy diecezjalni, natomiast od strony zewnętrznej są to regularne spotkania z dziennikarzami. Największym usprawnieniem i pomocą są nie sprawy techniczne ani nawet finansowe, ale kontakty i relacje osobiste. To sprawa najważniejsza, choć jednocześnie nierzadko najtrudniejsza.

Czego Ojcu brakuje w kontekście profesjonalnego wypełniania zadań RP KEP?

57. Brakuje nam wielu rzeczy, co zwykle związane jest z finansami. Brakuje w budynku Sekretariatu KEP profesjonalnej sali prasowej, wyposażenia i przede wszystkim etatów. Wszystko wiąże się z finansami, to jest chyba największa dolegliwość, na którą nie mam recepty i nikt na razie nie potrafi mi pomóc. Ale z tą dolegliwością boryka się wiele instytucji w Polsce, więc nie powinienem narzekać.

Proszę opisać wypracowane przez Ojca praktyki, wprowadzone nowości, usprawnienia itp.

58. Tu widzę przede wszystkim spotkania: regularne, cotygodniowe spotkania dla dziennikarzy oraz wspomniane spotkania nieformalne z rzecznikami diecezji i zakonów.

Jakie są najważniejsze, zdaniem Ojca, przemiany w Polsce od roku 2020, w kontekście pełnienia roli RP KEP?

59. Ostatnie dwa lata to przede wszystkim czas pandemii i wojna w Ukrainie, oraz wszystko to, co było i jest ich następstwem, zarówno pod kątem społecznym, jak też gospodarczym czy wreszcie religijnym. Poza tym ważny był wyrok Trybunału Konstytucyjnego ws. aborcji i jego następstwa nie tylko w postaci protestów, ale przede wszystkim przemian mentalnościowych. To moim zdaniem najpoważniejsze zmiany ostatnich kilku lat. Jeśli chodzi o wojnę, to warto zauważyć, że szeroki temat ogromnej pracy i wielkiego zaangażowania Kościoła w pomoc Ukraińcom niestety nie został przez większość mediów w ogóle zauważony.

Dziękuję Ojcu za rozmowę.

IX.

**Wywiad ekspercki
z dr. Paolo Ruffinim,
prefektem Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej od 2018 roku,
przeprowadzony przez ks. Tomasza Podlewskiego
w dniu 16. 06. 2022 r.,
w formie rozmowy osobistej,
w siedzibie Dykasterii ds. Komunikacji Stolicy Apostolskiej w Rzymie**

Czy Pana zdaniem papież powinien mieć swojego rzecznika?

1. Przede wszystkim trzeba zaznaczyć, że fakt posiadania rzecznika przez papieża jest sprawą zmienną. Nie mówimy o czymś stałym. Papież Franciszek nie ma swojego rzecznika. Stolica Apostolska ma biuro prasowe ze swoim dyrektorem, ale obecny papież sam jest swoim rzecznikiem. I wiem, że to nie jest przypadek, ale jego decyzja. Szef biura prasowego musi czasem oczywiście przygotować jakieś oświadczenie, ale obecnie robi to w imieniu Stolicy Apostolskiej, a nie papieża. To się oczywiście dzieje w porozumieniu z papieżem, ale ani Matteo³³⁰⁹ nie jest rzecznikiem, ani ja, ani nawet kardynał Parolin. Dla przykładu, Jan Paweł II miał swojego rzecznika, który był jednocześnie odpowiedzialny za biuro prasowe. Widać więc, że w czasie różnych pontyfikatów mamy do czynienia z różnymi sposobami organizacji tej kwestii.

Czy fakt nieposiadania rzecznika przez Franciszka jest problematyczny dla Pańskiej dykasterii?

2. Dla nas to nie stanowi większego problemu, ale wiem, że czasem jest to problematyczne, a nawet niezrozumiałe dla dziennikarzy. Czasami prowadzę z nimi bardzo otwartą dyskusję na ten temat. Podkreślam wtedy, że Kościół, mimo swoich kwestii instytucjonalnych, jest zawsze czymś innym niż rząd państwa albo firma. Nie istnieje obowiązek, aby papież miał swojego rzecznika. Dla nich to problem, ponieważ

³³⁰⁹ Matteo Bruni jest dyrektorem Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej od 2019 roku.

muszą sami interpretować słowa papieża, a nie wszyscy są zorientowani w sprawach Kościoła. Wtedy przydałby się im rzecznik. Ale ja odpowiadam, że dziennikarz komentujący Kościół powinien przyjąć taką strategię, jak reporter komentujący mecz piłki nożnej: po prostu musi się w tym świetnie orientować. Wtedy nawet bez rzecznika sobie poradzi. Problemy dotyczą czasem pewnych zachowań papieża, choć te nie mają już dziś takiego efektu nowości, jak na początku pontyfikatu. Trudności zdarzają się także wówczas, gdy papież powie coś, o czym my jako dykasteria czy biuro prasowe wcześniej nie wiedzieliśmy. Wtedy nie wiemy, jak to tłumaczyć. Zdarza się, że jakaś osoba informuje media, że rozmawiała z papieżem. To możliwe, ponieważ papież ma wiele prywatnych kontaktów i porozumiewa się z ludźmi bez rzecznika. Jeśli jakiś rozmówca papieża opowiada mediom treść rozmowy, to największą trudnością jest ustalić, co jest dosłownym cytatem papieża, a co interpretacją jego słów przez rozmówcę. Taka weryfikacja trwa długo, przez co nieraz jesteśmy spóźnieni względem mediów, które nie zastanawiają się, czy przytoczone przez papieskiego rozmówcę słowa są autentyczne czy nie do końca. Powód, dla którego papież tak postępuje jest prosty: chęć prawdziwej relacji, bez pośredników. Skutkiem ubocznym prawdziwych relacji jest to, że czasami rozmówca papieża robi na jego słowach niepotrzebną dekorację.

W jakim zakresie, wedle Pańskiej opinii, episkopaty krajowe i diecezje mogą inspirować się rozwiązaniami komunikacyjnymi Stolicy Apostolskiej?

3. Watykan jest trochę inny, ponieważ papież jest biskupem Rzymu. Nie ma różnicy w święceniach, ale jest ogromna różnica w roli wobec Kościoła oraz w organizacji pracy i struktur. Jeśli miałbym powiedzieć, jak najlepiej zorganizować komunikację, to najpierw powiedziałbym, że jest to komunika. Organizacja organizacją, ale stawianie na pierwszym miejscu komunii jest kluczowe. Dobrze by było, gdyby biskup jakiegokolwiek diecezji na pierwszym miejscu stawiał komunie ze swoim Kościołem. Wtedy wynikająca z niej komunikacja będzie sprawna. Im bardziej działa komunika, tym bardziej komunikacja i cała organizacja Kościoła jest zbieżna z misją Kościoła.

Jak określiłby Pan rolę strategii komunikacyjnej w instytucji eklezjalnej i pracy rzecznika?

4. Odpowiednia strategia komunikacyjna jest jedną z najważniejszych spraw w komunikacji. Strategia wynika z tożsamości instytucji i z jej celów, a buduje ją i chroni komuniam członków instytucji. Doświadczamy tego właśnie teraz z Nataśą choćby w ramach tej grupy stażystów, do której należysz. Nasz projekt działa dzięki dobrej strategii komunikacyjnej uruchomionej długo przed programem, a także teraz, w czasie jego trwania. I oczywiście dlatego, że ona ma swój cel: komunię pomiędzy uczestnikami. W komunikacji opartej na dobrej strategii złączonej z celem, jakim jest komuniam, możemy naprawdę dobrze na siebie wpływać i rozwijać się także przez to, że zwracamy sobie uwagę na to, co trzeba poprawić.

Jak określiłby Pan znaczenie rzecznika prasowego w instytucji eklezjalnej?

5. Otóż ja bym przedstawił taki punkt widzenia: nie dlatego mamy w Kościele rzeczników, że jesteśmy instytucją, ale dlatego, że rzecznik jest jednym z narzędzi dla osiągnięcia celu, czyli skutecznej komunikacji. Celem nie jest samo posiadanie rzecznika, ale sprawne komunikowanie zgodne z misją instytucji. Co, jeśli osiągnie się sprawną komunikację pomimo braku rzecznika? Czy wówczas trzeba go na siłę ustanawiać tylko dlatego, że jako Kościół, jesteśmy także instytucją? Moim zdaniem to, czego warto się uczyć od różnych instytucji, to szerszy aspekt komunikacji, czyli nie tylko posiadanie rzecznika, ale takie komunikowanie, aby zbudować społeczność ludzi czujących się częścią danej marki, w naszym przypadku Kościoła. Marketing bazuje przecież na tym, aby ludzie utożsamiali się z produktem. Najlepsze reklamy wpływają na emocje, są aktualne i czują świat, a wszystko po to, żeby wykreować wspólnotę wokół jakiegoś produktu albo idei. Moim zdaniem ważne w komunikacji jest właśnie to: budowanie wspólnoty wokół tego, co nas określa. Jeśli my, jako Kościół, w aspekcie instytucjonalnym nie czujemy tego kierunku wspólnotowego, to nasza komunikacja jest zgubiona. Moim zdaniem to, że Kościół dobrze funkcjonuje jako instytucja, jest zasługą tego, że w pierw dobrze funkcjonował jako wspólnota. Bez wspólnoty nie pomogą żadne narzędzia komunikacyjne, nawet najlepszy rzecznik.

Czy uważa Pan, że episkopaty i diecezje bezwzględnie potrzebują dziś rzeczników prasowych?

6. Wiesz, Tomaszu, odpowiem Ci w ten sposób: tak i nie. Odpowiedź nie jest prosta. Moim zdaniem kurie diecezjalne i biskupi potrzebują rzeczników dlatego, że tak naprawdę potrzebują najpierw porządných struktur i prawdziwych specjalistów od komunikacji. A dobry specjalista potrafi doradzić swojemu biskupowi biorąc pod uwagę także osobiste kompetencje swojego przełożonego. Jeśli jakiś biskup potrafi komunikować się w mediach, to w jego przypadku specjalista medialny nie będzie musiał pełnić funkcji jego rzecznika, a po prostu organizatora biura komunikacji. Tak to rozumiem. Jeśli chodzi o biura prasowe episkopatów, to trzeba pamiętać, że episkopaty utrzymują bardzo wiele relacji instytucjonalnych z urzędami państwowymi, z władzami kraju, z innymi episkopatami oraz krajowymi diecezjami i w tym wypadku dobry system komunikacji oraz rzecznik są bardzo ważne.

Jakie, Pańskim zdaniem, są pożądane kompetencje rzecznika episkopatu?

7. W wyborze kościelnych rzeczników dla episkopatów, diecezji i innych instytucji Kościoła, trzeba patrzeć na dwa rodzaje kompetencji: specjalistyczne i osobowe. Na pewno trzeba szukać ludzi, którzy mają kompetencje językowe i medialne. Paweł VI powiedział kiedyś w jednym z wywiadów, że jeśli mówimy niezrozumiałym językiem, to nawet mówienie prawdy nic nie daje, bo ludzie po prostu nas nie rozumieją. A żeby mówić zrozumiale, trzeba wpięrw słucać ludzi, w języku których chcemy mówić. Rzecznik instytucji kościelnej musi słucać organizacji, przełożonego, dziennikarzy i przede wszystkim ludzi, do których, i o których mówi. Papież Franciszek powtarza, że słucaenie jest równie ważne, co mówienie. Dobry komunikator to ten, który potrafi słucać. Słucaenie zmienia człowieka. Jeśli weźmiemy dobrego fachowca, ale bardzo upartego, przekonanego o swojej racji, to nic z tego nie będzie, niezależnie czy rzecznikiem będzie ksiądz czy świecka osoba. Czasem się zastanawiam, dlaczego Jezus milczał, gdy apostołowie chcieli nieraz robić rewolucję? Co doradziłby Piotr Jezusowi w sytuacji kryzysu komunikacyjnego? Czemu Jezus, który zawsze był w stanie wygłosić najpiękniejszą przemowę i od razu wszystkich przekonać, nie robił tego? Bo Jezus komunikował się całym sobą, a nie tylko treścią komunikatu. Był po prostu pokorny i to współgrało z całym Jego przekazem, a nie tylko z Jego pojedynczym komunikatem. Jezus

wybrał najbardziej pokorną drogę, potrafił przyznawać rację, umiał dostrzec błędy instytucji religijnych, umiał słuchać, umiał milczeć, ufał Ojcu. To wszystko razem to najlepsze kompetencje komunikacyjne i osobowe. Kościelny rzecznik musi być nie tylko mądry, ale i pokorny. Musi być jak Jezus.

Jakich rad w zakresie komunikacji udzieliłby Pan Konferencji Episkopatu Polski i jej rzecznikowi?

8. Zawsze, gdy ktoś prosi mnie o radę, myślę sobie: kim ja jestem, żeby dawać rady? To trudne, dawać rady. Każdej krajowej konferencji episkopatu powtarzam, że najważniejsze, aby nie wchodziła w paradygmat polityki bądź ekonomii, które często są poza chrześcijańskim sposobem myślenia. Wasz episkopat, Tomasz, był u nas niedawno na wizycie *Ad limina*. Rozmawialiśmy o komunikacji polskiego Kościoła i wraz z papieżem widzimy u Was dużo dobra, profesjonalizmu i otwartości na ludzi, na media i na transparentność. To dobry kierunek. Macie bardzo stabilne struktury i dobrego rzecznika, Leszka. Poza tym, jak wiesz, każdy kraj i episkopat ma swoją specyfikę. Ogólnie powiedziałbym, że trzeba być czujnym, aby komunikacji nie przywiązywać za mocno do aktualnych rządów świeckich, bo jeśli minie kilka lat kadencji obecnie rządzących polityków, to wybory staną się okazją, by używać Kościoła do ponownej wygranej. A Kościół ma komunikować Ewangelię, a nie program partii, nawet jeśli są zbieżne. Jeśli będziemy pracować na tych samych zasadach, co polityka, to niestety możemy wtedy popełnić te same błędy. Nasza praca polega na budowaniu, na jednoczeniu ludzi. Wtedy Kościół nie będzie służył do zmiany partii przewodzącej, ale do przemiany całej polityki od środka. Powtórzyłbym polskiemu episkopatowi swoją opinię: myślę, że niektóre z kościelnych problemów, które mamy z powodu sekularyzacji, biorą się stąd, że mieliśmy iluzję, by problemy budowania chrześcijańskiego świata rozwiązywać za pomocą świeckich środków. Ale to nie jest dobra zasada. Jeśli np. chcemy bronić życia, musimy to zrobić najpierw w sercach ludzi, a nie przez politykę. Zawsze, kiedy próbowaliśmy budować niebo po ziemsku, ostatecznie budowaliśmy piekło.

Dziękuję Panu za rozmowę.

X.

**Wywiad ekspercki
z Cristiane Murray,
wicedyrektorką Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej od 2019 roku,
przeprowadzony przez ks. Tomasza Podlewskiego
w dniu 17. 06. 2022 r.,
w formie rozmowy osobistej,
w siedzibie Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej w Rzymie**

Czy Pani zdaniem papież powinien mieć swojego rzecznika?

1. Dyrektor Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej nie musi być rzecznikiem papieża ani Watykanu. Wiadomo, że czasami spełnia taką misję, ale formalnie nie musi być rzecznikiem, jak był nim np. Navarro-Valls.

Czy Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej, którego jest Pani wicedyrektorem, pełni zadania w zakresie komunikacji wewnętrzzinstytucjonalnej Watykanu?

2. Oczywiście, że tak. Nasze biuro wspomaga komunikację dykasterii między sobą oraz ich komunikacji z papieżem. Wydajemy dokumenty i publikacje, zarówno papierowe, jak i internetowe. Jesteśmy bez przerwy z telefonami w rękach, dzwoniemy z kardynałami, przełożonymi i instytucjami. Taka jest nasza misja.

Jak opisałaby Pani zarządzanie kryzysowe w Waszym biurze?

3. Mamy pewne stałe punkty w czasie kryzysu, ale szczegóły ustala się zawsze w stosunku do konkretnego rodzaju, któremu trzeba się najpierw przyjrzeć. Mamy w biurze ludzi przygotowanych do zarządzania kryzysowego. Choć w razie potrzeby, każda z zatrudnionych w biurze dwudziestu osób potrafiłaby poprowadzić kryzys. W czasie kryzysów ważny jest też monitoring mediów. Dla przykładu, papież w swoich przemówieniach dużo improwizuje. Więc czasami nie jesteśmy przygotowani, by podać

w mediach gotową interpretację. Muszę jednak powiedzieć, że w ostatnich latach nie mieliśmy poważnego kryzysu. Paradoksalnie, mimo spontaniczności, papież jest tak dobrym komunikatorem, że trudno przy nim o poważny kryzys. Poza tym, jeśli działa się z dobrocią i wiarą, to i tak będzie się dobrze rozumianym.

Czy Wasze biuro doradza papieżowi przed jego wystąpieniami medialnymi?

4. Nie, nigdy tego nie robimy. Akurat obecny papież udziela wywiadów komu chce i kiedy chce, a my po prostu jesteśmy informowani o samym fakcie.

W jakim zakresie, wedle Pani opinii, episkopaty krajowe i diecezje mogą inspirować się rozwiązaniami komunikacyjnymi Stolicy Apostolskiej?

5. Myślę, że bardzo ważne jest, aby umieć żyć z ludźmi. I to u nas jest bardzo widoczne i pomocne. Relacje międzyludzkie są bardzo ważne. Jeśli jesteś w stanie poznać ludzi i mieć prawdziwe relacje, to masz połowę swojej drogi za sobą. Mam na myśli budowanie relacji i utrzymywanie relacji opartych na prawdzie i zaufaniu. Widzimy to także w biurze prasowym episkopatu włoskiego. Oni mają bardzo silne biuro prasowe, mamy z nimi dobre relacje. Ich biuro jest przykładem doskonałej pracy zespołowej.

Czy uważa Pani, że episkopaty i diecezje bezwzględnie potrzebują dziś rzeczników prasowych?

6. To, co uważam za niezbędnie konieczne we wszystkich episkopatach, diecezjach i ważnych instytucjach kościelnych, to profesjonalne biuro prasowe, w którym pracuje dyrektor będący specjalistą ds. mediów i PR, a do tego przynajmniej jeden stały współpracownik. Jeśli takie biuro działa profesjonalnie i skutecznie, a do tego doradza przełożonemu w sposób odpowiedni, to może się okazać, że swoją pracą uczynią ze swojego przełożonego najlepszego rzecznika siebie samego. Jeśli przełożony nie ma jednak kompetencji medialnych albo czasu na komunikowanie w mediach, to rzecznik jest niezbędny.

Jak określiłaby Pani główne role dyrektora kościelnego biura prasowego?

7. Na pewno informacje, komunikacja wewnątrz instytucji i kryzys, o który pytałaś. Do tego ewangelizacja, we wszystkim, co robimy. Aby nasze zadania były ewangelizacyjny, musimy siebie pytać: czy to, co teraz robię, pomaga nieść Boga do ludzi i ludzi do Boga? Myślę, że trzeba też mieć przed oczami troskę o dobry obraz Kościoła, naszych zadań i instytucji. Moim zdaniem troska o wizerunek jest także wtedy, gdy dbamy o prostotę przekazu. Kiedyś przysłano do naszego biura dokument po łacinie, który miał prawie 1000 stron. Zapytałam jedną z dykasterii: co to ma być? Bo to się nie nadawało do publikacji, to by nie było zrozumiałe. To trzeba było opracować, wypisać najważniejsze rzeczy i odpowiednio przekazać. To też jest troska o wizerunek. I do tego nowy, świeży język. Myślę, że rzecznik instytucji kościelnej, przez ewangelizację, może też pełnić zadania edukacyjne dla dziennikarzy, umożliwiać spotkania z biskupem czy papieżem także poza kryzysem, aby dziennikarze po prostu poczuli diecezję, episkopat albo Watykan, aby lepiej rozumieli, o czym mówią i piszą. To dla nich dobra okazja do rozwoju, a może też ewangelizacji. Bo czasami dziennikarze mówią o czymś, czego tak naprawdę nie znają, a jedynie sobie wyobrażają. Jeśli dasz im szansę poznać osobiście jakiegoś biskupa albo kardynała, to może się to zmienić.

Co sądzi Pani na temat funkcji zastępcy rzecznika albo wicedyrektora biura prasowego episkopatu bądź diecezji?

8. To jest dzisiaj niezastąpione. Myślę, że taka funkcja powinna istnieć obowiązkowo. Rzecznik nic nie robi w pojedynkę. Dyrektor i wicedyrektor biura dzielą się informacjami i doświadczeniem, a przede wszystkim udzielają sobie wsparcia, także psychicznego. Wzajemnie oceniamy swoje prace, dajemy sobie *feedback*. Poza tym, gdy Matteo nie może iść na spotkanie, to mogę go zastąpić *ad hoc*. Mamy wspólnego przełożonego, Paolo oraz, wiadomo, papieża. Myślę, że gdyby w instytucjach kościelnych były biura prasowe złożone z minimum dwóch pracowników, czyli dyrektora i zastępcy, to także przełożeni by to docenili. To naprawdę bardzo ułatwia pracę.

Jakie, Pani zdaniem, są pożądane kompetencje rzecznika episkopatu?

9. Takie, jak dla każdego rzecznika w Kościele: dobry komunikator, odpowiednio uformowany eklezyjalnie i moralnie. Moim zdaniem powinien znać co najmniej dwa języki obce. Koniecznie musi mieć zdolność do bycia z ludźmi i słuchania innych. Do tego powinna lubić pracę w zespole. Nie tylko umieć, ale lubić. Jeśli się tego nie lubi, to nie będzie się częścią zespołu. Rzecznik episkopatu czy diecezji nie musi być księdzem. Nie mówię teraz konkretnie o sobie, ale uważam, że kobiety są bardzo ważne na tych stanowiskach. I będą coraz ważniejsze w komunikacji. Gdy rzecznikiem jest osoba świecka, to dobrze, żeby była bardzo wierząca, bo zrozumie nie tylko specyfikę komunikacji, ale także wartość ewangelizacji.

Co uważa Pani za najbardziej usprawniające pracę kościelnych rzeczników i biur prasowych?

10. Wierzę w pracę zespołową i planowanie na przyszłość. Po prostu dobrzy ludzie, dobry plan i do tego dobry sprzęt. Ale to na samym końcu. Do tego obowiązkowo zaufanie ze strony przełożonego.

Dziękuję Pani za rozmowę.

XI.

Wywiad prasowy

z o. Adamem Schulzem

pt. *Mediom trudno jest pokazać świętość Kościoła,*

przeprowadzony przez Pawła Bielińskiego,

opublikowany w dniu 16. 06. 2003 r.

na stronie internetowej:

<https://kair.ekai.pl/depesza/108373/show?q> (15. 05. 2023)

Lead: Kiedy prowadziłem konferencję prasową, każdy z 50 dziennikarzy inaczej ją później relacjonował - mówi o. Adam Schulz, ustępujący 1 lipca rzecznik Konferencji Episkopatu Polski. W rozmowie z KAI podsumowuje on 5 lat swojej pracy, mówi o sukcesach i porażkach. Odróżnianie przez media stanowiska Episkopatu od opinii poszczególnych biskupów, wykreowanie mniej historycznego wizerunku Kościoła, powołanie rzeczników prasowych diecezji, sanktuariów i uczelni katolickich – to największe, zdaniem o. Schulza, pozytywy jego kadencji. Największa trudność w pracy rzecznika to przekonanie dziennikarzy, że dobro i świętość Kościoła można pokazać w mediach – uważa o. Schulz.

[Dnia] 1 lipca kończy Ojciec pracę na stanowisku pierwszego w historii rzecznika wybranego przez Konferencję Episkopatu Polski (KEP). Jak się, Ojca zdaniem, zmienił wizerunek Kościoła w mediach przez te minione pięć lat?

1. Myślę, że jest bardziej wyważony i ustabilizowany. Mniej historyczny, bardziej spokojny. Na pewno nie jest to tylko rezultat wysiłków samego rzecznika czy Biura Prasowego KEP. Składa się na to praca wielu redakcji, w tym KAI i *Opoki* oraz rzeczników diecezjalnych. Dziennikarze otrzymują dziś pełniejszą informację o życiu i działalności Kościoła, dzięki czemu zdarza się mniej gaf medialnych. Ci, którzy obsługują wydarzenia kościelne, zdobyli większą kulturę prezentacji tego, co się dzieje w Kościele.

2. Oczywiście zdarzają się sytuacje, że dziennikarze szukają na siłę jakichś konfliktów, napięć, podziałów w Kościele. Obserwując prace Episkopatu na co dzień, a zarazem patrząc, jak są one opisywane w mediach wiem, że ten opis nie zawsze przystaje do faktów. Najczęstszy powód jest taki, że dziennikarz miał swoją koncepcję, nie do końca znał rzeczywistość Kościoła, którą też nie zawsze można od razu omówić, bo ona się kształtuje, jest żywa.

3. Z perspektywy mojej posługi widać również wyraźnie, jaka jest polityka poszczególnych mediów wobec konkretnych zagadnień z życia Kościoła. Nie zawsze jest ona sprzyjająca Kościołowi czy też obiektywna.

4. Media mają swoją dynamikę. Językiem słowa, obrazu czy dźwięku niezdarnie próbują opisywać rzeczywistość. Trzeba mieć świadomość tej ułomności. Widać ją np., gdy się prowadzi konferencję prasową. Spośród uczestniczących w niej 50 dziennikarzy z różnych mediów każdy co innego pisze na temat tego, co było powiedziane.

Które z celów zakładanych przed pięciu laty udało się Ojcu zrealizować?

5. Moja praca była dwutorowa. Z jednej strony chodziło o kreowanie wizerunku instytucji rzecznika KEP, a z drugiej o odbudowanie Biura Prasowego KEP, które od wielu lat praktycznie nie istniało. Kiedy powstała *Katolicka Agencja Informacyjna*, wydawało się, że ona przejmie tę funkcję, jednak KAI jako agencja informacyjna pełni inną rolę.

6. Myślę, że udało się ukazać głos rzecznika jako oficjalny głos Episkopatu. To było bardzo ważne, gdyż pośród wielu różnych wypowiedzi hierarchii Kościoła, nie było wiadomo, która jest głosem Episkopatu, a która tylko stanowiskiem jednego biskupa. Brakowało takiego jasnego, oficjalnego stanowiska Kościoła na różne tematy. Jest to potrzebne zarówno dziennikarzom jak i szerszej opinii publicznej

7. Jeśli chodzi o prezentację Kościoła, to bardzo zależało mi na tym, aby przy całym zrozumieniu specyfiki mediów ukazać Kościół w pełnym wymiarze jego działalności zarówno duszpasterskiej, jak i społecznej oraz charytatywnej, nie tylko od strony sensacyjnych wydarzeń.

8. Ważne było również ukazanie – chociażby na konferencjach prasowych – szerokiego kręgu osób, które tworzą Kościół i są w danej dziedzinie specjalistami. Oczywiście, jest kilku biskupów, którzy mają dużą łatwość prezentacji swojego stanowiska w mediach, niemniej ważne jest pokazywanie biskupów, kapłanów, ludzi świeckich, którzy może nie są tak bardzo medialni, natomiast mają wiele do powiedzenia, ponieważ są odpowiedzialni za jakiś sektor prac Konferencji Episkopatu.

9. Na pewno ważne było nawiązanie współpracy Biura Prasowego z agencjami, redakcjami prasy, radia i telewizji - zarówno polskimi, jak i zagranicznymi. Myślę, że te więzi są już trwałe i stabilne. Co miesiąc dziennikarze otrzymują z wyprzedzeniem miesięcznym informację o ponad stu ważnych czy ciekawych wydarzeniach z życia Kościoła. Czy skorzystają z tej wiedzy, czy nie, to już zależy od nich.

Co było największym sukcesem rzecznika?

10. Bardzo ważne było powstanie sieci kościelnych rzeczników prasowych. Działają oni w 38 spośród 42 diecezji jako rzecznicy diecezji, biskupa lub kurii albo jako osoby odpowiedzialne za kontakty z mediami. Rzeczników mają także uczelnie katolickie, sanktuaria. Do powoływania swoich rzeczników zachęcam zakony. Specyfiką rzecznika jest to, że przedstawia on oficjalne stanowisko Episkopatu, diecezji, czy innej instytucji kościelnej na dany temat. Taka osoba nie może "gaworzyć" o Kościele, wypowiadając swoje prywatne opinie, tylko przedstawia stanowisko oficjalne.

11. Myślę, że przez te pięć lat udało się – i nie jest to tylko moje odczucie – iż we wszystkich moich wypowiedziach, jeżeli tylko cytowano je w całości, zawsze zawarte było oficjalne stanowisko KEP. Czyli ktoś, kto słuchał rzecznika, wiedział, co myśli Episkopat. Oczywiście poszczególni biskupi czy księża mogą wyrażać swoje opinie, bo mają do tego prawo. Natomiast bardzo ważne jest, żeby opinia publiczna miała możliwość poznania, co na dany temat myśli Konferencja Episkopatu.

12. Dziennikarze mają w tej chwili o wiele łatwiejszy dostęp do Kościoła poprzez rzeczników. Jest coraz więcej osób, do których dziennikarz może się zwrócić. Pięć lat temu było bardzo ciężko dowiedzieć się, co się będzie działo w Kościele - chyba, że ktoś miał "chody" u jakiegoś biskupa. Dziennikarze zawsze mogą zadzwonić do Biura

Prasowego i otrzymać informację. Poza wywiadami i prezentacją stanowiska Kościoła na różne tematy, są również rozmowy z dziennikarzami pytającymi, jak Kościół rozumie pewne zagadnienia. Jesteśmy punktem konsultacji w sprawach Kościoła. To olbrzymia, a niewidoczna na zewnątrz praca, dzięki której wiedza dziennikarzy o Kościele jest bardziej ugruntowana.

13. Inna rzecz, bardzo istotna, to monitoring tego, w jaki sposób media prezentują Kościół. Zajmują się tym pracownicy Biura Prasowego, a niekiedy także rzecznicy diecezji. Każde medium ma swoją politykę wobec Kościoła (mniej lub bardziej uświadomioną) i z jej perspektywy ocenia i prezentuje Kościół. Ulega ona oczywiście zmianom, jest jednak potrzebna analiza tego, co się mówi, pisze i pokazuje o Kościele. Pozwala ona na podjęcie stosownych decyzji na przyszłość w prezentacji Kościoła. A Kościół jest ukazywany różnie - czasami pokazuje się go prawdziwie, czasami manipuluje się opinią Kościoła do celów propagandowych, marketingowych, czy też partyjnych. Nie zawsze jest to winą dziennikarzy, bo często to nie oni decydują, co się ukáže, ale ich szefowie odpowiedzialni za program.

14. Przed niedawnym referendum unijnym miałem przykre doświadczenie z jedną z telewizji, w której ucinano moje zdania w połowie, zostawiano jednak przydech, tak że widać było, gdzie dokonano cięcia. Czasami dziennikarze przychodzili do mnie nie po to, aby poznać stanowisko Episkopatu, ale po to, aby uzyskać taką wypowiedź, jaka im pasowała do wcześniej już ułożonej tezy ich artykułu czy informacji telewizyjnej. Tego typu manipulacje były dla mnie dosyć trudnym wyzwaniem. Trzeba było zdobywać umiejętność krótkiego przedstawienia stanowiska Kościoła, mając na uwadze, że zostanie zacytowane tylko jedno zdanie, a czasami pół zdania.

15. Wśród sukcesów wymieniłbym również promowanie wprowadzenie Internetu w życie Kościoła. Pomagałem ks. Józefowi Klochowi w uruchomieniu *Opoki*. Zależało mi na tym, aby każda diecezja, każda instytucja kościelna miała swoją stronę internetową i tak się w dużej mierze stało. Swoją stronę ma również Episkopat. To bardzo ważne, by informacje o Kościele były dostępne nie tylko dla wąskiego grona dziennikarzy, ale dla wszystkich, którzy mają dostęp do Internetu.

16. Jeszcze jedna rzecz, mało znana działalność Biura Prasowego to działalność wydawnicza. Biuro Prasowe wydaje pięć publikacji: "Akta Konferencji Episkopatu Polski", które są oficjalnym organem KEP, biuletyn informacyjny o ważniejszych wydarzeniach jakie będą miały miejsce w następnym miesiącu w Kościele dla dziennikarzy oraz 3 biuletyny wewnętrzne przeznaczone dla biskupów.

A czy były również jakieś porażki? Czy nie udało się zrobić czegoś, na czym Ojcu bardzo zależało?

17. Kościół nie przedstawia *ad hoc* stosunku do pewnych problemów społecznych, politycznych czy duchowych, lecz wypracowuje swoje stanowisko powoli. Jest to pewien proces, który trwa. Media natomiast oczekują szybkiej informacji i natychmiastowej reakcji. Znajdowałem się więc między biskupami, których zachęcałem, żeby w miarę szybko przedstawiali swoje stanowisko opinii publicznej, a dziennikarzami, którzy chcieli je poznać jeszcze szybciej. Trudność polegała na spotkaniu tych dwóch światów: Kościoła, który ma swe tradycje i ma czas, w którym dojrzewają opinie, oraz dziennikarzy, którzy żyją newsami. Trudność ta z pewnością pozostanie, bez względu na to, kto będzie pełnił funkcję rzecznika KEP.

18. Drugi poważniejszy dyskomfort wiąże się z tym, że Kościół jest rzeczywistością duchowo-ludzką, media zaś tylko ludzką, choć oczywiście Duch Święty działa wszędzie. Opisywanie rzeczywistości Kościoła poprzez same działania ludzkie - biskupów, księży - nie jest pełne; tracimy wtedy z oczu wymiar duchowy Kościoła. W Kościele tymczasem nie chodzi tylko o to, co widzimy czy słyszymy, bo za tym wszystkim kryje się Pan Bóg. Kościół jest nie tylko rzeczywistością ludzką, którą łatwo pokazać, ale przede wszystkim rzeczywistością duchową. Trudno jest pokazać olbrzymie pokłady zwyczajnej, codziennej miłości i świętości. Dziennikarze często mi mówili: "Ojczy, dobro, miłość, świętość są niemedialne!". Może tak, ale są one rzeczywistością, która towarzyszy ludziom, dlatego trzeba je uwzględnić. Bardzo mi na tym zależało, ale trudno jest to przeprowadzić przez media.

19. Mniej niżbym chciał udało mi się poszerzenie kręgu ludzi mówiących o Kościele w mediach o osoby świeckie. Jest oczywiście kilka osób świeckich w Polsce, którzy są takimi sztandarowymi katolikami medialnymi i zawsze można ich przeczytać lub

usłyszeć ich opinię. Natomiast w ruchach i stowarzyszeniach katolickich jest olbrzymia rzesza 2,5 mln osób świeckich. Głos tych ludzi, ciekawy i cenny, w mediach nie istnieje. Może są oni za mało przygotowani do prezentacji medialnej? Ale chyba jest prawdą i to, że media są nastawione klerykalnie. Jeżeli się wypowie świecki, nawet bardzo dobrze się znający na danej sprawie, to jeszcze nie jest to! Dopiero jak głos zabierze biskup, wtedy czują się zadowoleni. Poszerzenie spektrum osób mówiących o Kościele, przedstawiających jego działalność, zaczyna się dopiero dokonywać. Myślę, że tu jest jeszcze wiele do zrobienia. Mam nadzieję, że mój następcą będzie kontynuował tę pracę, bo głos ludzi świeckich z różnych środowisk powinien być jeszcze bardziej słyszany i ceniony.

Co Ojciec będzie robił po odejściu z funkcji rzecznika KEP?

20. Będę pracował w Warszawie i zajmował się formacją świeckich. Uważam, że istnieje olbrzymia potrzeba dobrej formacji duchowej i społecznej ludzi świeckich. Świeccy coraz bardziej potrzebują pogłębionej duchowej formacji, która stanie się zapleczem dla ich aktywności w życiu gospodarczym, społecznym, rodzinnym, politycznym. Z jednej strony świeccy czasem są nadmiernymi konsumentami spraw duchowych. Z drugiej jednak ciągle jest za mało formacji, która rzeczywiście, egzystencjalnie pomagałaby im żyć z Panem Bogiem i współpracować z Nim na co dzień w rozwiązywaniu trudnych problemów społecznych, gospodarczych, politycznych. Ten obszar prac jest dla mnie osobiście ważny od 25 lat i mam nadzieję, że teraz będę mógł zająć się tylko tym. Będę posługiwał w tym obszarze w ramach Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich, której przewodniczę, ale i niezależnie od Rady, wszędzie tam, gdzie zajdzie taka potrzeba.

XII.

**Wywiad prasowy
z ks. Józefem Klochem
pt. 12 lat rzecznikowania – podsumowanie,
przeprowadzony przez biuro prasowe KEP,
opublikowany w dniu 9. 06. 2015 r.
na stronie internetowej:**

<https://www.youtube.com/watch?v=ehqYBluBTr4> (15. 05. 2023)

Lead: Ks. Józef Kloch kończy pracę na stanowisku rzecznika KEP. Jakie wydarzenia z 12 lat pracy zapamiętał najbardziej, które momenty były szczególnie trudne i czy koniec bycia rzecznikiem to koniec kontaktu z mediami? Oto kilka wspomnień i refleksji.

1. Pan Bóg ma dużo humoru, że tak kierował moim życiem, że tutaj się znalazłem, że zostałem rzecznikiem. Ale też widzę jak bardzo mnie przygotowywał do tego poprzez pracę w radio, poprzez pracę na rzecz *Gościa Niedzielnego*, do którego pisałem z Tarnowa, reportaże. Pracowałem też w *Katolickiej Agencji Informacyjnej* jako właśnie korespondent mojej diecezji i nade wszystko bardzo wiele się zajmowałem Internetem. I to się wszystko bardzo przydało potem w moim życiu. A człowiek, którego nie mogę nie wspomnieć, to jest ówczesny biskup tarnowski, Józef Życiński. To właśnie dlatego jestem tutaj, bo gdyby on nie tylko wziął mnie na studia, ale potem ukierunkował na media, na pewno nie byłbym rzecznikiem. Kiedy dzisiaj rozmawiam z dziennikarzami, z moją rodziną, z przyjaciółmi, to wszyscy mówią: „No, musiałeś tyle razy tłumaczyć się, tłumaczyć zagadnienia niełatwe”. To prawda, ale po to jest rzecznik.

2. Ja natomiast pamiętam takie bardzo pozytywne, miłe wydarzenia, bo zajmowaliśmy się również w naszym biurze promowaniem dobra, promowaniem dobrych informacji. I największa dla mnie pozytywna informacja to była taka, że mój profesor, ks. Michał Heller, otrzymał Nagrodę Templetona – „półtora raza Nobel”. Ale tu nie o pieniądze chodzi, tylko o zaszczyt, bo tę nagrodę wręczała królowa angielska i księżę. A to było wyróżnienie, które się księdzu profesorowi bardzo należało, bo on łączył naukę i religię.

Świetnym dla mnie przeżyciem, było zorganizowanie półtora dnia wywiadów dla niego. Przychodziły media dosłownie co godzinę i on mógł się zaprezentować, Kościół mógł się zaprezentować. Dostrzeżono wówczas mądrego człowieka w koloratce, mojego profesora. I to jest, w moim odczuciu, najbardziej pozytywne wydarzenie w czasie całej mojej pracy.

3. Bardzo lubiłem zawsze konferencje prasowe o tematyce misyjnej, bo one zawsze były pozytywne, miłe, sympatyczne, zwłaszcza kiedy przyjeżdżały dzieci, kolędnicy misyjni, przed Bożym Narodzeniem. To był przy okazji też materiał dla różnych stacji radiowych i telewizyjnych. Więc to było zawsze bardzo, bardzo radosne, kiedy mówiliśmy o misjach.

4. Również wtedy, kiedy uwolniono księdza Marka Dzedzica, to jest mój uczeń. W sposób szczególny mu towarzyszyłem i modlitwą, i myślami, ale też newsami, zwłaszcza na Twitterze. Jaka była moja radość, kiedy mogłem ogłosić: „On już jest wolny”.

5. Była też oczywiście i czasem droga krzyżowa dla rzecznika, to oczywiste. Niełatwe były chwile, kiedy temat IPN-u królował w mediach. Powiedziałbym, że to był mój chrzest bojowy i od tego momentu również dziennikarze mocno zauważali, że rzecznik jest do ich dyspozycji, że ja się nie chowam, że nie boję się odpowiadać na pytania. Miałem wówczas fantastycznego drugiego szefa, mianowicie pana profesora Wojciecha Łączkowskiego. Pewnie niewiele osób już pamięta, że on był przewodniczącym Kościelnej Komisji Historycznej. Pamiętam, czasem wieczorem przychodzili zmęczeni z IPN-u i jeszcze profesor mówił tak: „Piszemy notatkę. Piszemy o tym, co znaleźliśmy”. Ja mówię: „Panie profesorze, przecież jest już późno, już nikt tego nie da”. On mówi: „To nic. Myśmy to dzisiaj znaleźli i dzisiaj o tym napiszemy”. Też nigdy nie zapomnę, wówczas *Panorama* była o 22:00, ostatnia informacyjna audycja we wszystkich telewizjach wówczas. Nie zapomnę, jak właśnie bardzo istotną informację podawała taka ręka, którą było widać na wizji, a to był właśnie nasz telegram, nasza informacja związana właśnie z IPN-em.

6. To było dla mnie niezwykle, że mogłem brać udział w historycznych wydarzeniach. Nie boję się użyć tego sformułowania. Bo, czy to wizyta papieża Benedykta XVI

w Polsce, a wcześniej odejście Jana Pawła II, wybór papieża, rezygnacja Benedykta XVI i zwołanie wówczas, pamiętam, jednym SMS-em, konferencji prasowej z udziałem nuncjusza. Poza tym właśnie papież Franciszek, czyli już trzeci papież. Współpraca z trzema przewodniczącymi, czterema sekretarzami generalnymi i dwoma nuncjuszami. To absolutnie były rzeczy historyczne. Wizyta Cyryla, patriarchy Wszechrusi, wizyta również, w obu wypadkach zresztą połączona z podpisaniem ważnych dokumentów, arcybiskupa Szewczuka, głowy Kościoła greckokatolickiego. To były momenty, które zapisały się po prostu w historii Kościoła. Ja mogłem to niemal dotknąć, uczestniczyć w tych wydarzeniach. To było dla mnie szalenie ważne i było ogromnym zaszczytem.

7. Bardzo trudne były chwile, kiedy trzeba było mówić o pedofilii, o tym, że takie przypadki były w Kościele. Ale jednocześnie dziennikarze zauważyli, że wcale środowisko kościelne się tego nie boi, że my wręcz wychodzimy do dziennikarzy z informacją. I też zawsze będę pamiętał taką dwutygodniową, w cudzysłowie, pielgrzymkę po studiach. Niemal codziennie jedno albo dwa studia odwiedzałem, gdzie były rozmowy właśnie na ten temat. I sądzę, że w ten sposób też pokazaliśmy, że to jest dla nas szalenie ważny temat, że traktujemy go bardzo odpowiedzialnie, bardzo poważnie, i że chcemy chronić dzieci w Kościele. Ten właśnie wydźwięk bardzo bym chciał, aby pozostał wśród dziennikarzy, że tu chodzi o ochronę dzieci i chodzi o ich dobro.

8. Ciepło wspominam wielu dziennikarzy, którzy mi pomagali, autentycznie mi pomagali. Od pani Ewy Hołubowicz, która niestety już nie żyje, a która była zawsze wymagająca, ale od której sam bardzo wiele się nauczyłem. Pan Stanisław Karnacewicz, pan Preciszewski, cały KAI, panie, z którymi miałem okazję tutaj współpracować w biurze prasowym – to są ludzie, osoby, którym naprawdę bardzo wiele zawdzięczam. Zawsze też takim człowiekiem, który dobrze doradzał, mądrze doradzał, był każdorazowy sekretarz generalny. I to, co mówiłem w mediach, w znacznym procencie opiera się właśnie na ich radach, ich wiedzy. Więc chcę wszystkim im podziękować. I poza tym przewodniczącym episkopatu, bo przecież miałem okazję współpracować z trzema. Tym osobom, które wspólnie ze mną uruchamiały i nowe strony WWW episkopatu, i media społecznościowe, dyskutowały nad tym, jak jeszcze lepiej możemy dotrzeć do współczesnego człowieka, właśnie przez najnowsze media. Uważam, że w tym tkwi jeszcze duży potencjał i wiele można tutaj zrobić, choć jednocześnie

doskonale wiem, jak wiele czasu to zajmuje. Wielu ludziom jestem ogromnie wdzięczny za te dwanaście lat i za pomoc, sympatię, przyjaźń, jaką mnie darzyli.

9. Wszyscy mnie pytają: „No to teraz koniec z mediami?”. Odpowiadam: „Oczywiście nie”, dlatego że ja będę pracował na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Jest tam Instytut Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa, gdzie wykładam od pięciu lat. Oprócz pracy naukowej będę miał więcej czasu na duszpasterstwo i to między innymi duszpasterstwo moich studentów, bo ja jestem dla nich wykładowcą, ale jestem również duchownym. I nieraz się przydaję w tej roli, co mnie też bardzo cieszy, bo to oznacza wielkie zaufanie tych młodych ludzi do mnie. Poza tym rekolekcje to to, czym będę się też zajmował: do księży, do sióstr zakonnych, parafialne. Myślę, że mam coś im do powiedzenia, także z tych doświadczeń, które wynoszę stąd, z episkopatu Polski.

XIII.

Artykuł prasowy

nt. ks. Józefa Klocha

pt. *Ogniwo w moście, które łączy,*

autorstwa ks. Artura Stopki,

opublikowany w dniu 21. 06. 2015 r.

na stronie internetowej:

<https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2015/Przewodnik-Katolicki-24-2015/Wiara-i-Kosciol/Ogniwo-w-moscie-ktory-laczy> (15. 05. 2023)

Lead: Jeszcze kilkanaście lat temu niejeden się dziwił, po co Kościołowi rzecznik prasowy. Dzisiaj nikt nie ma wątpliwości, że to funkcja potrzebna, a to, kto i jak ją wypełnia, ma duże znaczenie.

1. Kiedy w marcu rozeszła się wiadomość, że ks. Józef Kloch odchodzi z funkcji rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski, wielu, nie tylko dziennikarzy, było zaskoczonych. Przez dwanaście lat zdążyli się przyzwyczać zarówno do osoby ks. Klocha, jak i do stylu, w jakim realizował powierzone mu w 2003 r. zadanie. „Z niczego nie zrezygnowałem – upłynęła moja kadencja; jeśli «Fakty» tak to określiły – to przesadziły. Podkreślałem to w rozmowie z red. K. Kolendą” – wyjaśniał na Twitterze, dodając: „12 lat pracy jako rzecznika to tyle czasu, ile trwa edukacja w szkole – od pierwszej klasy do matury”.

Na pograniczu

2. Z portalu praca.pl można się dowiedzieć, że rzecznicy prasowi pojawili się dopiero pod koniec XIX w. i na początku XX. „Wcześniej nie byli potrzebni” – zauważa serwis. Dzisiaj rzecznika ma każda firma i instytucja, która zdaje sobie sprawę z potrzeby, a właściwie konieczności kształtowania swego wizerunku. A jak wyjaśnia Małgorzata Cenker w książce *Public Relations*, wizerunek instytucji jest swego rodzaju jej obrazem w świadomości innych osób, które z nią się stykają w sposób bezpośredni lub pośredni.

3. Rzecznik prasowy to zawód z pogranicza public relations oraz dziennikarstwa. Z jednej strony musi stosować metody inne niż dziennikarskie, a z drugiej jest dobrze, jeśli wie, jak działają dziennikarze i jakich informacji potrzebują. Być może dlatego niejednokrotnie rzecznikami zostają ludzie, którzy wcześniej pracowali w mediach. Ks. Kloch również poznał osobiście, co znaczy być dziennikarzem. Public relations (określane często skrótem PR) to działania, których celem jest budowanie i utrzymywanie wzajemnych i korzystnych stosunków między instytucją i jej otoczeniem. W tym także z mediami.

Obraz Kościoła

4. Rzecznik prasowy Konferencji Episkopatu Polski to funkcja specyficzna. Ten, kto ją wypełnia, odpowiada nie tylko za wizerunek tego gremium. W rzeczywistości wpływa na obraz całego Kościoła katolickiego w Polsce. Warto zauważyć, że kształtuje go nie tylko w oczach tych, którzy przyglądają się Kościołowi „z zewnątrz”. Rzecznik KEP ma duży wpływ na to, w jaki sposób Kościół widzą także jego członkowie. Oczekiwania kierowane pod jego adresem są ogromne. Jeden z portali internetowych informację o wyborze następcy ks. Józefa Klocha, którym został ks. Paweł Rytel-Andrianik, zapowiadał następująco: „Ten ksiądz ma zmienić wizerunek polskiego Kościoła”. A pewien dziennikarz stwierdził, że będzie się musiał przyzwyczaić do „nowej twarzy polskiego Kościoła”.

5. Wizerunek Kościoła, jak każdej instytucji, wymaga nieustannego kształtowania. Czy jednak wymaga pilnej zmiany, jak można by wnioskować z przytoczonej wyżej sugestii jednego z portali? To równocześnie pytanie o ocenę dwunastu lat pracy dotychczasowego rzecznika. W komunikacie z 369. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski biskupi dziękują ks. Józefowi Klochowi za 12 lat posługi. „Stał się w tych latach rozpoznawalną twarzą Kościoła w Polsce. Z wielką roztropnością i kompetencją komentował wydarzenia z życia Kościoła i narodu, cieszył się autorytetem w świecie mediów, potrafił znaleźć właściwe i jednoczące słowo w obliczu rodzących się konfliktów i napięć. Z wielkim oddaniem służył Kościołowi i Konferencji Episkopatu Polski, organizując pracę biura prasowego, animując liczne konferencje, spotkania, wywiady i publikacje” – można przeczytać w dokumencie.

Otwartość i dyspozycyjność

6. Ustępującego rzecznika prasowego KEP ocenili również specjaliści w dziedzinie, którą się zajmował. 11 czerwca w Teatrze Syrena w Warszawie wręczyli po raz kolejny PRotony, czyli nagrody dla najlepszych PR-owców. Laureatem IX edycji PRotona w kategorii „Rzecznik prasowy” został ks. Józef Kloch. PRotony to nagrody przyznawane co roku, od 2007, profesjonalistom w dziedzinie komunikacji, którzy odznaczają się nieprzeciętnym myśleniem, innowacyjnością i talentem. Kapituła konkursu wyróżnia specjalistów wyznaczających standardy w branży PR i przyczyniających się do sukcesu firm, w których pracują.

7. Przyjmując nagrodę, ks. Kloch stwierdził, że był „ogniwem w moście, który łączy media i Kościół”. Zadeedykował ją pamięci abp. Józefa Życińskiego, który, jak zaznaczył, uczył go otwartości na media.

8. Monika Przybysz, specjalistka w zakresie PR, autorka książki *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, jako jedno z najważniejszych dokonań ks. Klocha wskazuje bardzo trudną sprawę pedofilii wśród duchownych i przypomina (uznając ją za „przełomową”) konferencję prasową z września 2013 r. „W kwestii pedofilii stanął po stronie pokrzywdzonych, dyskusje o oprawcach przemienił w dyskusje o ochronie dzieci” – przypomina.

9. Wskazuje też inne ważne wydarzenia, które zapamiętała z pracy dotychczasowego rzecznika. Zalicza do nich udział ks. Klocha w obsłudze medialnej ks. Michała Hellera, gdy otrzymał nagrodę Templetona, relację z uwolnienia ks. Marka Dziedzica, misjonarza porwanego w Afryce oraz działania związane z lustracją duchownych. Sam odchodzący rzecznik konieczność zajmowania się tym ostatnim tematem określa jako swój „chrzest bojowy”. „Od tego momentu dziennikarze zauważyli, że rzecznik jest do ich dyspozycji” – wspomina. Równocześnie przyznaje, że „Trudno było być do dyspozycji 7 dni w tygodniu, 24 godziny na dobę”.

Twarz i świadek

10. Podsumowując dwanaście lat pracy, ks. Józef Kloch podkreśla, że zajmował się nie tylko „tłumaczeniem się” w imieniu biskupów czy całego Kościoła w Polsce, ale również promowaniem dobra. „Bardzo lubiłem konferencje prasowe o tematyce misyjnej, bo one zawsze były pozytywne” – opowiada.

11. Cytowana już Monika Przybysz zwraca uwagę na kolejne dwa aspekty pracy dotychczasowego rzecznika prasowego KEP. Jako pierwszy wymienia korzystanie z najnowszych technologii. Internet stanowił dla niego naturalne środowisko pracy. W ostatnim czasie jednym głównych narzędzi, którymi się posługiwał, był Twitter.

12. Druga sprawa, zauważona przez specjalistkę od PR i mediów, to umiejętność pracy w zespole oraz troska o przekazywanie swej wiedzy i umiejętności innym. Od lat ks. Kloch jest jednym z organizatorów specjalistycznych warsztatów dla rzeczników prasowych diecezji, zakonów i rozmaitych instytucji kościelnych. To ma swoje przełożenie na obecność Kościoła w mediach. Nietrudno zauważyć, jak bardzo wzrosła liczba informacji o życiu Kościoła nie tylko w mediach katolickich, ale również świeckich.

13. Monika Przybysz wylicza cechy rzecznika, które można uznać za wartościowe dla wizerunku Kościoła: „Zawsze szacunek dla rozmówcy, dla dziennikarzy, opanowanie, dostępność, pracowitość”. To cechy niezbędne komuś, kto łączy i rzetelnie informuje, a nie – jak wielokrotnie pojmowane jest zadanie rzecznika prasowego w firmach, urzędach i rozmaitych instytucjach – stanowi zaporę nie do przebycia.

14. Ktoś zauważył na Facebooku, że tak naprawdę „twarzą Kościoła” jest zawsze Jezus Chrystus. To prawda. Ale rzecznik prasowy jest w dzisiejszych czasach kościelnym instytucjom i jego poszczególnym strukturom niezbędny. Nie tyle po to, aby „dawać twarz”, ile żeby być świadkiem.

XIV.

**Wywiad prasowy
z ks. Pawłem Rytlem-Andrianikiem
pt. *Nikogo nie będę wykluczał*,
przeprowadzony przez Tomasza Krzyżaka,
opublikowany w dniu 9. 06. 2015 r.
na stronie internetowej:**

<https://www.rp.pl/kosciol/art4484291-rzecznik-episkopatu-dla-rzeczpospolitej-nikogo-nie-bede-wykluczal> (15. 05. 2023)

Lead: Ma 38 lat i zna szesnaście języków. We wtorek biskupi zdecydowali, że nowym rzecznikiem episkopatu będzie ksiądz Paweł Rytel-Andrianik. – Jestem trochę zaskoczony, ale podejmuję wyzwanie – mówi *Rzeczpospolitej*.

Można powiedzieć, że wezwano księdza „z dalekiego kraju”, bo od kilku lat dzieli ksiądz swój czas między pracę w Izraelu, Londynie i Rzymie. Odnajduje się ksiądz w polskich realiach?

1. Czasem jest tak, że człowiek jest daleko fizycznie, ale duchem wciąż jest w jednym miejscu. Będąc za granicą kilka razy dziennie przeglądam w Internecie informacje z Polski. Śledziłem na bieżąco wszystko co dzieje się w naszym kraju, więc jakiegoś specjalnego oddalenia nie było. Jestem obecny na Twitterze i muszę powiedzieć, że będąc w Jerozolimie o tym, że moim nowym biskupem został ksiądz Tadeusz Pikus, dowiedziałem się z pańskiego tweeta.

To miłe, że ktoś mnie czyta. Swoją decyzją biskupi księdza zaskoczyli. Oprócz księdza w grze było jeszcze dwóch kandydatów?

2. Zawsze jest jakieś zaskoczenie. Tak samo byłem zaskoczony, kiedy biskup Tadeusz zapytał mnie, czy może zgłosić moją kandydaturę. Ślubowałem posłuszeństwo biskupowi i jego następcom - gdybym powiedział „nie” miałbym wyrzuty do końca życia.

Powiedziałem, że jestem do dyspozycji. I już po wyborze, gdy arcybiskup Gądecki zapytał, czy wybór przyjmuję, odpowiedziałem, że w duchu posłuszeństwa polecając moją pracę Matce Bożej i św. Janowi Pawłowi II, przyjmuję i jestem gotowy.

Świat dziennikarzy jest jednak nieco specyficzny. Nie ma ksiądz żadnych obaw?

3. Nie. Dlatego, że ja jestem jednym z was. Jestem dziennikarzem. Dużo piszę. Moje teksty ukazują się w tygodniku „Niedziela”. Na pewno ten pierwszy okres będzie trudny, bo wielu rzeczy będę się musiał nauczyć. Będę słuchał i jestem gotów na sugestie ze strony dziennikarzy.

Ksiądz Józef Kloch odchodzi z rzecznikowania do świata nauki, a księdza z tego świata wyrwano.

4. Świat mediów i świat nauki ze sobą nieustannie współpracują. Przenikają się. Na pewno będę teraz księdzu Klochowi trochę zawracał głowę, by podzielił się ze mną swoim długoletnim doświadczeniem. On jest moim mistrzem. Ja jestem na początku drogi.

Trzeba jednak powiedzieć, że biskupi trochę poprzewracali księdzu poukładany świat. Będzie musiał ksiądz z rezygnować z wykładów na Uniwersytecie Santa Croce i przeprowadzić się do Warszawy.

5. To prawda. Ale to są konsekwencje posłuszeństwa, które każdy ksiądz ślubuje w czasie święceń. Wiedziałem na co się decydowałem.

Ile języków ksiądz zna?

6. Szesnaście. Oczywiście nie wszystkimi mówię płynnie, ale potrafię się porozumieć. Dobrze mówię po angielsku, włosku, hiszpańsku, francusku i hebrajsku.

To widzi ksiądz potrzebę tego, by Kościół porozumiewał się ze światem nieco prostszym językiem.

7. Język przekazu trzeba dostosować do tej grupy, do której się mówi. I księża w Polsce doskonale o tym wiedzą - i robią to. Proszę zobaczyć, ilu księży jest w mediach społecznościowych. To jest znak tego, jak wielka jest chęć bycia blisko drugiego człowieka. Na pewno jako rzecznik będę musiał dopasowywać swój język do konkretnego odbiorcy.

Nie ukrywajmy, że jest ksiądz wychowankiem biskupa Antoniego Dydycza, który jest postrzegany jako biskup „radiomaryjny”. Ksiądz współpracuje z Radiem Maryja, tygodnikiem „Niedziela”. Nie boi się ksiądz tego, że już na starcie przylgnie do księdza łatka?

8. Współpracuję z różnymi mediami i nie obawiam się tego. Zostałem rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski i jestem otwarty na wszystkie media. Nie wykluczam nikogo. W Toruniu zostałem poproszony o to, by zrobić Kaplicę Pamięci i robię to. Zaproszono mnie do współpracy z „Niedzielą”. Nie odmówiłem. Tam gdzie zostałem zaproszony do współpracy, tam coś robię. Nie zamykam się.

Mało kto wie, że od kilku lat wspólnie z bratem zbiera ksiądz relacje osób, które w czasie wojny ratowały Żydów. Ta praca zostanie teraz przerwana?

9. Nie. Będąc w Jerozolimie zdałem sobie sprawę jak ważne są dobre relacje między naszymi narodami. Jak ważne jest upamiętnienie wszystkich tych ludzi, którzy Żydom pomagali. Rzeczywiście teraz pewnie będę miał trochę mniej czasu na ten projekt. To oznacza, że większą odpowiedzialność przejmie mój brat, ale do współpracy zaprosimy także inne osoby. Trzeba to dokończyć, bo jest to bardzo potrzebne. To nasza wspólna historia.

XV.

**Wywiad prasowy
z ks. Pawłem Rytlem-Andrianikiem
pt. *Szesnaście języków to za mało!*,
przeprowadzony przez Tomasza Królaka,
opublikowany w dniu 10. 06. 2015 r.
na stronie internetowej:**

<https://stacja7.pl/wiara/szesnascie-jezykow-to-za-malo-wywiad-z-nowym-rzeczniakiem-kep/> (15. 05. 2023)

Lead: Biblia jest moja ojczyzną – mówi KAI wybrany dziś na rzecznika Konferencji Episkopatu Polski ks. dr Paweł Rytel-Andrianik. Jego dziadek był więźniem obozu w Treblince, dlatego pasją księdza jest historia relacji polsko-żydowskich, zwłaszcza pomoc Żydom podczas II wojny światowej.

Znajomość szesnastu języków – to robi wrażenie. Jako rzecznik Episkopatu będzie Ksiądz mówił jednak głównie po polsku.

1. Ale Kościół jest powszechny, katolicki właśnie, dlatego uważam, że szesnaście to nawet za mało! W dodatku na horyzoncie mamy Światowe Dni Młodzieży a więc przyjadą do nas goście z całego globu. Język angielski nie jest już językiem „obcym” lecz „drugim”.

2. Druga sprawa: w świecie języków odbieramy i przekazujemy. Co zrobili apostołowie? Napisali ewangelie po grecku, dlatego że w tym właśnie języku mówiono w całym imperium.

3. Przekazywanie informacji w różnych językach jest zatem tym, co robili apostołowie. O ile to możliwe, powinniśmy więc starać się docierać do człowieka posługując się jego językiem.

Jakim chce Ksiądz być rzecznikiem?

4. Istotę mojego nowego zadania doskonale oddaje określenie „rzecznik” w języku włoskim: *portavoce*, co znaczy dosłownie – ten, który niesie (*porta*) głos (*voce*). Rzecznik Konferencji Episkopatu Polski to jest ten, który niesie głos Episkopatu.

Ale to gremium, które jest jednością, tworzą jednak biskupi różnych pokoleń, doświadczeń, wrażliwości.

5. Dlatego bardzo podoba mi się wezwanie: „Shema Yisrael Adonai Eloheinu Adonai echad” – „Słuchaj Izraelu, Pan jest naszym Bogiem, Bogiem jedynym”. A więc: słuchać. Co więcej w tradycjach aramejskiej, łacińskiej i greckiej znana jest refleksja o tym, iż człowiek jest tak „skonstruowany”, że ma dwoje uszu, ale jedno usta. A więc jest zachęcony do tego, żeby dwa razy więcej słuchać niż mówić. Chodzi więc o to, żeby wsłuchiwać się w głos, żeby go przekazać.

Ale z tej uszno-ustnej „dysproporcji” nie wynika, mam nadzieję, że będzie Ksiądz bardzo dużo słuchał, ale mało przekazywał?

6. Nie, ale kiedy się bardzo dużo słucha, to się odpowiednio wiele mówi.

Przed jakimi wyzwaniem staję dziś, Ksiądz zdaniem, Konferencja Episkopatu Polski?

7. Powiem szczerze: będę się dopiero starał pilnie słuchać głosu biskupów i wsłuchać w to, co mają do powiedzenia. Nie mam więc w tej chwili żadnych konkretnych planów działania.

Co dały Księdzu studia w Jerozolimie i Rzymie a zwłaszcza studia biblijne? Jak widać z zainteresowań i dokonań, Biblia jest Księdza żywiołem i „ojczyzną”.

8. Tak, mogę powiedzieć, że Biblia jest moją ojczyzną, by przywołać piękną inwokację Romana Brandstaettera: "Biblio, ojczyzna moja". Biblia uczy mądrości życiowej. Kiedy człowiek się jej uczy, każde słowo w tym tekście jest ważne. Biblia uczy dostrzegania,

ale i budowania mostów między kulturami i ludźmi. Jest bowiem wspólnym terenem dla protestantów, katolików, prawosławnych, ale i dla judaizmu. Mamy wspólną płaszczyznę, bo Biblia buduje mosty. Ponadto jest słowem Pana Boga. Studia biblijne nakłoniły mnie niejako, by z jeszcze większą uwagą słuchać tego głosu.

Księdza domeną naukową, ale i pasją życiową jest śledzenie pięknej, ale i trudnej historii polsko-żydowskiej, w tym wydobywanie świadectw o Polakach ratujących Żydów. Fakt, że pochodzi Książ z okolic Treblinki miał tu jakieś znaczenie?

9. Bardzo duże. Mój dziadek był więźniem obozu w Treblince. Przeżył osiem miesięcy dzięki pomocy współwięźnia. Był chory na tyfus a takich ludzi kierowano do lazaretu i mordowano. Na kilka dni przed pewną już śmiercią – zdołał uciec. Pamiętam zdanie mojej mamy: gdyby twój dziadek zginął w Treblince, to ciebie nie byłoby na świecie.

10. Po pierwsze więc odczuwam wdzięczność wobec tych, którzy pomogli ludziom więzionym podczas wojny w Treblince czy gdziekolwiek indziej albo też pomogli im uniknąć obozowego losu. Sam takie osoby spotkałem.

11. Po drugie natomiast czuję współczucie wobec rodzin, które straciły bliskich w wojennej gehennie. Wiem, co takie osoby przeżywają. Bywając w Izraelu bywałem niejednokrotnie zapraszany na szabat.

12. Uczestniczyłem w takim świętowaniu na przykład u Josefa Dawida i w rodzinie Gincburgów w Jerozolimie czy, w Tel-Awii, u Sary Sahar z Siemiatycz. Zawsze wcześniej czy później wychodzi temat Holokaustu, bo prawie w każdej z tych rodzin ktoś zginął. Dlatego właśnie uczę się także współczesnego hebrajskiego, żeby poznawać tę wspólną, polsko-żydowską historię i budować mosty. Od czasu do czasu zaglądam do Sefer Zikaron czyli księgi pamięci Żydów z Siemiatycz. Badam też historie Żydów z różnych części Polski: Sokołowa Podlaskiego, Węgrowa czy właśnie Siemiatycz i wygłaszam wykłady na ten temat.

A czy podczas rozmów w Izraelu często jest Ksiądz pytany o postawę Polaków wobec Żydów podczas ostatniej wojny? Pojawiają się zarzuty o antysemityzm?

13. Osoby, z którymi się spotykałem mówiły o trudnych sytuacjach ale podkreślali, że doskonale zdają sobie sprawę z tego, że za wszelką pomoc Żydom, groziła w Polsce śmierć. We wstępie do książki, jaką napisaliśmy wspólnie z kierownikiem muzeum w Treblince, dr. Edwardem Kopówką, prof. Antony Polonsky przypomniał, że ratując Żyda ktoś ryzykował życie.

14. Swego czasu Dvoyre Kosman, nauczycielka jidysz i jedna z najlepszych ekspertek tego języka w Izraelu, a prywatnie żona Rabina Josefa Kosmana z moich rodzinnych stron, z Żelechowa (oboje są ortodoksyjną rodziną chasydzką) zaprosiła mnie do jednej ze szkół w Jerozolimie. Jej mama została uratowana 4 kilometry od Treblinki, a ja znam dość dobrze rodzinę, która w tę pomoc się zaangażowała. Często wspominaliśmy ten czas Holokaustu. W innej szkole w Izraelu, gdzie miałem spotkanie sali szkolnej była ponad setka uczniów, którzy akurat wybierali się do Treblinki. Nauczycielka zapytała: czy ktoś z was ryzykowałby życie własne i swojej rodziny dla ratowania drugiego człowieka? I potem dalej mówi: „To jest pytanie, na które każdy z nas może sobie w sercu odpowiedzieć”.

15. W tych sprawach człowiek nie jest sędzią tylko tym, który bada, słucha, zgłębia, patrzy, stara się poznać wzajemne relacje i długą wspólną historię. Podobnie jak naszym wspólnym dziedzictwem jest Biblia.

A jak po nominacji zamierza Ksiądz poukładać sobie plan zajęć? Wyklada Ksiądz w Rzymie, Toruniu i Drohiczynie – nie będzie to chyba daje możliwe, przynajmniej w dotychczasowym wymiarze?

16. Bardzo ważne jest to, co powiedział po moim wyborze biskup drohiczynski Tadeusz Pikus: odtąd pierwszym miejscem jest posługa rzecznika i od tego uzależnione są wszelkie inne ewentualne zobowiązania. Tego się trzymam.

Kocha Ksiądz dziennikarzy?

17. Sam jestem dziennikarzem! Dziennikarzy bardzo kocham. Wiem jak trudna, ale i szczególna to praca. Tak czy inaczej: nie wychodzę ze swojego żywiołu.

XVI.

Wywiad prasowy

z o. Leszkiem Gęsiakiem

pt. *Obecność Kościoła w mediach społecznościowych jest niezbędna,*

przeprowadzony przez redaktorkę *Radia Warszawa,*

opublikowany w dniu 6. 09. 2020 r.

na stronie internetowej:

<https://radiowarszawa.com.pl/rzecznik-kep-obecnosc-kosciola-w-mediach-spoecznościowych-jest-niezbędna/> (15. 05. 2023)

Lead: Obecność Kościoła w mediach społecznościowych – do jakiego stopnia jest szansą, a kiedy staje się zagrożeniem? Rzecznik Konferencji Episkopatu Polski, ks. Leszek Gęsiak mówił w magazynie *Angelus* realizowanym przez *Radio Warszawa* i *Polsat News*, że w dzisiejszych czasach obecność kościoła w social mediach jest niezbędna.

Witam wszystkich widzów telewizji *Polsat News* i słuchaczy *Radia Warszawa*. O plotkowaniu między innymi mówił dzisiaj ojciec święty Franciszek. My też będziemy dziś rozmawiać trochę o plotkowaniu, w nieco innym kontekście: w kontekście medialnym bardziej, ale nade wszystko o komunikacji medialnej Kościoła. I będę rozmawiać z ks. Leszkiem Gęsiakiem, nowym rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski. Szczęść Boże, witam serdecznie.

Szczęść Boże, dzień dobry, kłaniam się wszystkim widzom i słuchaczom.

Przede wszystkim chciałabym księdzu pogratulować tego nowego stanowiska, ale wydaje mi się, że to jest także duże wyzwanie w dzisiejszym świecie, bo to jest dbanie o tzw. PR Kościoła w pewnym sensie. Także na początek chciałabym księdza zapytać o to, czy Kościół potrzebuje tego PR-u i czy ten PR powinien być dobry, powinien być zły? Jaki powinien być, jak powinien wyglądać?

1. Wspomniała Pani Redaktor o wyzwaniu. Rzeczywiście, praca, którą podejmuję jest chyba bardzo dużym wyzwaniem, bo ogólnie sytuacja społeczna i polityczna w Polsce, także w Kościele, jest dosyć skomplikowana. Ja myślę, że bez PR-u dzisiaj właściwie trudno w ogóle funkcjonować. Wszyscy w jakimś stopniu posługują się promocją: i siebie, i pewnych wartości. Zarówno różne stacje telewizyjne, radiowe, prasa są ukierunkowane na realizację pewnych celów. Komuś służą. Myślę, że Kościół musi widzieć, że tak jest. Kościół też potrzebuje pewnego zastanowienia się, w jaki sposób być obecny w przestrzeni publicznej. To, co mnie osobiście mocno boli to to, że bardzo często Kościół postrzegany jest jedynie przez pryzmat pewnych bardzo trudnych, bolesnych wydarzeń, które miały miejsce, i które oczywiście są ważne. Nie można się od nich ani odcinać, ani o nich nie mówić. Natomiast boli mnie trochę to, że bardzo często media – ja sam jestem dziennikarzem, więc ja rozumiem, jak to funkcjonuje – takich obrazów potrzebują. Żałuję bardzo, że nie przebija się do mediów ten pozytywny obraz Kościoła, który w moim odczuciu jest gigantyczny, jest wielki, jest wspaniały.

Proszę księdza, ja w związku z tym od razu chciałabym się zapytać o to, jak to zrobić? Czy to jest w ogóle możliwe w dzisiejszym świecie, by przebić się jakoś z pozytywnymi informacjami na temat Kościoła? Ja myślę np. o tych licznych osobach, które to w Kościele odnajdują sens swojego życia, czy odnajdują powołanie, czy odnajdują swoją misję, odnajdują także szczęście przede wszystkim. O tym się często nie mówi, właściwie w ogóle – tak trzeba by było powiedzieć. Czy w ogóle zdaniem księdza jest szansa na to, żeby przebić się do *mainstreamu* z dobrymi informacjami na temat Kościoła?

2. Ja mam taką nadzieję, że to jest możliwe. Powiem więcej: myślę, że można dużo zrobić pod warunkiem, że będzie dobra współpraca i otwartość na prawdę, zarówno ze strony ludzi Kościoła, jak i ze strony dziennikarzy. To jest taka gra na dwa fronty, prawda? Albo będziemy próbować znajdować w sobie tylko to, co nas dzieli i podkreślać to, co nas

dzieli, albo będziemy szukać rzeczywiście tego, co jest prawdą i wspólnie do tej prawdy starać się dotrzeć, a zarazem tę prawdę pokazać. To nie jest łatwe. To jest może karkołomne zadanie, ale to jest jedno z moich pragnień jako nowego rzecznika Episkopatu, by taką wizję świata i Kościoła dzisiaj mediom przedstawiać. Mam nadzieję, że dziennikarze także spróbują zrobić to samo. Więc jeśli taki duet nam zagra dobrze, to będzie też pewien dobry efekt.

To są wszystko piękne marzenia. Ja mam nadzieję oczywiście, że one się zrealizują w jakimś stopniu. Skoro mówimy dziś o komunikacji medialnej Kościoła, to chciałabym też nawiązać do ostatniego zebrania plenarnego Konferencji Episkopatu Polski i do konkretnego dokumentu, który się ukazał: stanowiska Konferencji Episkopatu Polski wobec osób LGBT. Nie chodzi mi o to, co w tym dokumencie zostało ujęte, tylko o to, w jaki sposób ten dokument został przez niektóre media zmanipulowany. Moje pytanie będzie dotyczyło właśnie tego. Kościół często komunikuje się przez dokumenty, które są długie i trudne w zrozumieniu. Często taki zwykły wierny nie ma okazji, żeby do nich zajrzeć, albo może po prostu nie ma na to czasu. Potem w *mainstreamie* pojawiają się krzywdzące informacje na ten temat. Kościół musi to prostować i robi się trochę takie błędne koło. Czy ten sposób komunikacji jest zdaniem księdza dobry? Jak go poprawić, żebyśmy nie mieli do czynienia z takimi manipulacjami?

3. To jest jedno z pytań, które ja sobie od początku tej mojej pracy, czyli od kilku dni tak naprawdę, zadaję: jak to zrobić, by przekaz do mediów był krótki, jasny, zrozumiały i właściwy? Ma pani rację, dokument księży biskupów o LGBT+ jest dokumentem długim i złożonym, ale to dlatego, że trzeba było bardzo dokładnie i precyzyjnie wszystko wyjaśnić, bo sprawa jest dosyć skomplikowana i nie ma tutaj w ogóle żadnej wątpliwości. On musiał być tak zrobiony. Natomiast, rzeczywiście, patrząc na tytuł i na to, co łatwo z niego wyciągnąć, okazało się, że nie zawsze wyciągano to, co jest rzeczywiście zawarte w tym dokumencie. Skupiano się na pewnych wyciętych sformułowaniach. Zauważyłem to przynajmniej w przeglądzie prasy i mediów, który robiłem. To jest jakiś słaby punkt. Tu rzeczywiście chyba potrzeba większej inicjatywy z naszej strony, może i z mojej strony, żeby przekaz tego typu trudnych treści – bardzo ważnych, uważam – docierał do ludzi w sposób zrozumiały, prosty, jasny i klarowny.

Skoro mówi ksiądz o krótkości, o szybkości przekazu, to od razu przychodzą mi na myśl media społecznościowe. Ksiądz w mediach społecznościowych niedawno się pojawił: *Twitter*, także i *Facebook* rzecznika Episkopatu Polski. Na ile obecność Kościoła w mediach społecznościowych jest szansą, a na ile zagrożeniem?

4. Przede wszystkim ta obecność jest absolutnie niezbędna. Nie wyobrażam sobie dzisiaj funkcjonowania w przestrzeni medialnej bez mediów społecznościowych. Wiemy, że – zwłaszcza ludzie młodzi – każdy chodzi z komóreczką i ta komóreczka jest właściwie dla niego wszystkim. Tam znajduje informacje, tam znajduje muzykę, tam znajduje spotkania, tam się kontaktuje z ludźmi. Być w mediach społecznościowych trzeba – nie ma w ogóle dyskusji. Rzeczywiście, wystartował mój *Twitter*, wystartował *Facebook* i bardzo gorąco wszystkim zapraszam do tego, żeby śledzić te portale. Będą także i następne media społecznościowe, ale powolutku, bo ja sobie muszę wszystko dobrze poukładać. Tym niemniej wydaje mi się, że to jest pewna niewykorzystana jeszcze w pełni przestrzeń dla Kościoła i ja będę próbował zrobić to, co jest możliwe, żeby w tej przestrzeni być, i żeby tam były także dobre informacje, o których wspominałem na początku naszej rozmowy. Dotrzemy może w ten sposób do ludzi młodych, ale może też do wszystkich innych, którzy prócz mediów społecznościowych, korzystają także z mediów tradycyjnych.

Życzę księdzu, żeby te wszystkie marzenia, o których dziś mówiliśmy, spełniły się; żeby ta komunikacja medialna Kościoła była coraz lepsza i coraz bardziej komunikatywna. Naszym gościem był ks. Leszek Gęsiak, jezuita, rzecznik Konferencji Episkopatu Polski. Serdecznie dziękuję za rozmowę.

Dziękuję bardzo.

Oddajemy głos do studia *Polsat News*.

XVII.

**Wywiad prasowy
z o. Leszkiem Gęsiakiem
pt. *Sklejanie podzielonego*,
przeprowadzony przez Katarzynę Kolską i o. Romana Bieleckiego,
opublikowany w dniu 14. 10. 2020 r.
na stronie internetowej:
<https://wdrodze.pl/article/sklejanie-podzielonego/> (15. 05. 2023)**

*Lead*³³¹⁰: Nowa twarz KEP. Zaczniemy od rozmowy z nowym rzecznikiem prasowym Konferencji Episkopatu Polski, jezuitą Leszkiem Gęsiakiem. Można powiedzieć, że przyjmując tę funkcję włożył palce między drzwi. Bo nie ma co ukrywać, że w ostatnim czasie episkopat nie ma dobrej prasy – co konferencja, dokument czy list – na biskupów sypią się gromy: że są oderwani od problemów, którymi żyją Polacy, że zamiatają pod dywan skandale związane z pedofilią wśród duchownych i nie pociągają do odpowiedzialności osób odpowiedzialnych za ich ukrywanie, że niektórzy lekceważąco i pogardliwie wypowiadają się o osobach LGBT. Co na to nowy rzecznik? Jak sobie wyobraża swoją pracę? I jaki obraz Kościoła zamierza przedstawiać w mediach?

Można odnieść wrażenie, że przyjmując tę posadę, włożył ojciec palce między drzwi.

1. Nie podjąłem tej decyzji zupełnie sam. Jestem zakonnikiem, więc rozmawiałem na ten temat z moimi przełożonymi. Mój prowincjał powiedział: Jeśli Kościół nas o to poprosił i uważa, że powinniśmy to uczynić, to my, którzy żyjemy dla Kościoła i jemu służymy, nie powinniśmy odmawiać. To był argument, który mnie ostatecznie przekonał. Przyjąłem tę funkcję, chociaż mam pełną świadomość i swoich braków, i bardzo złożonej sytuacji społeczno-politycznej w Polsce, a także sytuacji Kościoła, w której będę musiał teraz funkcjonować. Stało się, jestem.

³³¹⁰ *Lead* opublikowano pod adresem: <https://wdrodze.pl/produkt/w-drodze-2020-nr-10/> (15. 05. 2023).

Będzie ojciec twarzą episkopatu, który w ostatnich latach nie ma dobrej prasy, wręcz przeciwnie – jest krytykowany z każdej strony, także przez zaangażowanych wierzących katolików.

2. Ma pani rację, sprawa nie jest łatwa, bo Kościół jest atakowany z różnych stron. Czasem jest to zasłużone. Ale będąc na tym stanowisku, chciałbym pokazać Kościół w całej pełni, a nie tylko jego grzechy, słabości i popełniane błędy, które są ewidentne i których pod żadnym pozorem nie wolno wybielać ani usprawiedliwiać. Jednak opierając się tylko na przekazie medialnym, można odnieść wrażenie, że w Kościele nie dzieje się nic dobrego, a przecież wiemy, że to nie jest prawda!

Kiedy wybuchnie kolejny skandal albo afera, a pewnie jest to nieuniknione, będzie musiał ojciec stanąć przed dziennikarzami i tłumaczyć zachowanie biskupów, księży. Powie ojciec wprost: Tak, to było złe? Czy raczej usłyszymy, że trzeba zrozumieć złożoność spraw Kościoła?

3. Jestem zwolennikiem zasady, że trzeba mówić prawdę, nawet jeżeli jest ona bardzo bolesna. Jeśli popełniliśmy jakieś błędy, to należy się z tych błędów oczyścić. Bo jeśli się nie oczyścimy, to będziemy dźwigali balast, który nie pozwoli nam pójść dalej. Jest to dla mnie dosyć jasne i oczywiste.

Jako rzecznik będzie ojciec przedstawiał stanowiska episkopatu i tłumaczył to, co się w nich znajduje. Jak się ojciec zachowa, jeśli komunikat biskupów będzie sprzeczny z tym, co ojciec myśli na dany temat?

4. Nie wiem, bo nie mam jeszcze takiego doświadczenia. Możemy o tym porozmawiać za rok. Ale nie wyobrażam sobie, żebym miał się zaprzecć własnych poglądów. Będąc twarzą episkopatu, jestem też konkretną osobą, mam swoją osobowość, swoje poglądy i swoje wizje. Natomiast moim zadaniem jest mówienie o tym i przekazywanie do mediów tego, co jest głosem kolegium biskupów. A kolegium to nie są poszczególni biskupi, to nie są poszczególne sytuacje w poszczególnych miejscach, tylko to jest głos episkopatu. Jeżeli episkopat przygotowuje jakiś dokument, wyda jakieś oświadczenie, to moim zadaniem jest je tak przedstawić, żeby media zrozumiały, co się w nich znajduje. Jest to niejednokrotnie bardzo trudne, bo dokumenty kościelne mają swój język, czasem

bardzo hermetyczny. Dziennikarze często wyciągają z dokumentu jedno, dwa, trzy zdania, które udało im się zrozumieć, i na podstawie tego budują cały dyskurs. To bardzo niebezpieczne. Myślę więc, że część mojej pracy będzie polegała na tym, żeby ten trudny, hermetyczny język, który czasem taki musi być, przetłumaczyć na język, który będzie rozumiały dla dziennikarzy, żeby oni mogli to dalej przekazać swoim widzom, słuchaczom, czytelnikom.

A czy dokumenty kościelne nie mogą być pisane prostszym językiem? Niedawny dokument episkopatu na temat LGBT ma dwadzieścia siedem stron, z których dwie trzecie trudno zrozumieć.

5. Myślę, że da się pisać łatwiej i przystępniej. Ale zawsze istnieje obawa, że jeżeli coś uprościmy, to możliwości interpretacyjne tych uproszczeń będą zbyt wielkie. Wspomniany tutaj dokument o LGBT jest bardzo trudny, przeczytałem go i nie do końca wszystko rozumiem, bo nie jestem bioetykiem ani specjalistą w dziedzinie teologii moralnej, więc nie potrafię wyjaśnić wszystkich szczegółów.

Tylko że dziennikarze po przeczytaniu takiego dokumentu nie będą dzwoniли do biskupów, bo do większości z nich się nie dodzwonią, tylko zadzwonią do rzecznika prasowego z prośbą o komentarz i wyjaśnienie tego, czego sami nie zrozumieli.

6. Pewnie tak będzie, bo po to jestem. Przekonałem się o tym kilka minut po mianowaniu mnie rzecznikiem prasowym, gdy wyszedłem z sali wprost przed kamery i mikrofony stojących tam dziennikarzy. Sądziłem, że będę musiał powiedzieć kilka słów o sobie i o tym, jak sobie wyobrażam moją pracę jako rzecznik. Ale pierwsze pytanie dotyczyło właśnie tego dokumentu.

7. Chcę podkreślić, że moim zadaniem jest prezentowanie opinii publicznej tego, co zrobiło i postanowiło kolegium biskupów. Jeżeli zdecydowali, że taki dokument jest dobry, to ja mam obowiązek go przedstawić. Nie ode mnie zależy, czy ten tekst będzie tak czy inaczej wyglądał.

Zastanawiam się, jaki jest sens wydawania dokumentów niezrozumiałych nie tylko dla wiernych, ale też dla przeciętnego księdza. Przecież to on właśnie z takimi sytuacjami, o których czytamy w dokumencie, może się spotkać w swojej pracy duszpasterskiej.

8. Nie potrafię odpowiedzieć na to pytanie, bo nie brałem udziału w pracach nad powstawaniem tego dokumentu. Nie znam też ekspertów, którzy pomagali księżom biskupom w jego przygotowaniu. Ale przypominam sobie, że kiedy byłem młodym człowiekiem i pojawiła się pierwsza encyklika *Redemptor hominis* Jana Pawła II, zacząłem ją czytać i nic nie rozumiałem. Dzisiaj wiem, że jest to genialny dokument, absolutnie kluczowy. Być może wtedy nie byłem jeszcze dostatecznie przygotowany i nie miałem odpowiedniej wiedzy, żeby go zrozumieć. Czy zatem możemy powiedzieć, że dokumenty papieskie są zbyt trudne? Jest to pytanie otwarte. Pamiętajmy jednak, że zbytne upraszczanie powoduje banalizację pewnych pojęć. I do tego nie powinniśmy dopuścić.

A wyobraża sobie ojciec, że widząc list biskupów adresowany do wiernych, który ma być odczytany w niedzielę we wszystkich kościołach w Polsce, staje ojciec przed biskupami i mówi: „Ten list trzeba napisać inaczej, bo on jest kompletnie nieczytelny dla ludzi”?

10. Wyobrażam sobie. Powiem więcej: to jest część mojej pracy. Bo z jednej strony mam przekazywać mediom to, o czym mówią biskupi, ale też mam wiedzieć, co się dzieje w mediach, co mówią prasa, radio i telewizja, co mówią ludzie. I te informacje przekazywać księżom biskupom.

Tylko że lada chwila nie będzie ojciec wiedział, co mówią ludzie, bo nie będzie miał ojciec czasu na spowiadanie, udzielanie sakramentów i spotkanie się z ludźmi w kontaktach duszpasterskich.

11. Kiedy mieszkałem w Rzymie, biskupem, a potem kardynałem został ksiądz Konrad Krajewski, jałmużnik papieski. Wcześniej miał taki zwyczaj, że codziennie o określonej godzinie chodził spowiadać do kościoła Ducha Świętego nieopodal Watykanu. Wszyscy mówili, że skoro został biskupem, to na spowiadanie nie starczy mu czasu. Z tego, co

wiem, kardynał tę praktykę kontynuuje. Mówię o tym dlatego, że moim pierwszym powołaniem życiowym jest bycie księdzem. I o tym nie mogę zapomnieć. Kadencja rzecznika skończy się za pięć lat, księdzem będę do końca życia. Sądząc po tym, że dzisiaj odbierałem telefony od siódmej rano, a wczoraj robiłem to do dwudziestej trzeciej, niemal non stop przez cały dzień, nie wiem, czy będę mógł spowiadać regularnie, ale od czasu do czasu na pewno tak. Bez tego nie ma mojego kapłaństwa. Bez mszy świętej, także sprawowanej publicznie, nie będzie mojego kapłaństwa. To dla mnie bardzo ważne. I tego nie chciałbym w żaden sposób oddać.

Pojawiają się głosy, i wśród duchownych, i wśród świeckich, że biskupi, którzy w związku z różnymi skandalami w Kościele w jakiś sposób się skompromitowali albo nie dopełnili swoich obowiązków, powinni się podać do dymisji. Czy ojciec uważa, że to pomogłoby Kościołowi odzyskać wiarygodność?

12. Myślę, że w niektórych wypadkach byłoby to dobre dla wspólnoty Kościoła, zwłaszcza że biskup jest sługą swojego ludu i po to zostaje wybrany, żeby tej wspólnocie służyć. Jeśli z jakiegoś powodu istota tej służby zostaje poważnie podważona, to oddanie się do dyspozycji papieża może być słuszną decyzją. Chciałbym jednak podkreślić, że często na forum mediów ferujemy wyroki, które nie są do końca usprawiedliwione. Najlepszym przykładem jest sprawa księdza kardynała George'a Pella z Australii, który ponad rok niesłusznie spędził w więzieniu i do dzisiaj nie usłyszał słowa „przepraszam”. Nie chcę powiedzieć, że księża czy biskupi nie mogą być winni. To jest zupełnie inna historia. Ale są odpowiednie organy, instytucje i procedury, które działają zarówno w Kościele, jak i w sferach cywilnych. Przestrzeganie procedur jest potrzebne, tak jak zachowywanie zasady domniemania niewinności. Upraszczenie rzeczywistości jest niebezpieczne, bo może prowadzić do krzywdzącego zafałszowania obrazu Kościoła.

Mówi ojciec, że nie chce sprowadzać swojej roli wyłącznie do tłumaczenia nieczytelnych decyzji episkopatu i zamierza pokazywać to, co w Kościele dobre. Szybko może się ojciec przekonać, że to walka z wiatrakami. Skandal się sprzedaje, a dobro jest mało interesujące.

13. My również rozmawiamy teraz o rzeczach złych i trudnych, które dzieją się w Kościele. I nie chcemy dotknąć rzeczy dobrych. Media kierują się tym, że na pierwszej

stronie musi być katastrofa, krew, przemoc, coś, co bije po oczach. Rzeczy dobre są wykuwane w ciszy, w samotności, bardzo często w wielkim wyrzeczeniu, w pracy. I to jest niemedialne. Nie wiem, jak to przeskoczyć, bo to trudna rzecz. Kiedy pracowałem w Radiu Watykańskim, staraliśmy się pokazywać to, o czym milczą media *mainstreamowe*, i przekazywaliśmy informacje o Kościele w różnych miejscach świata, których czasem ludzie nie potrafią nawet wskazać na mapie. Myślę tu na przykład o Bliskim Wschodzie, o Azji, zwłaszcza o krajach, gdzie chrześcijanie żyją w mniejszości. Pokazywanie dobra, które dzieje się w Kościele, to rola mediów katolickich, czyli tych, które w jakiś sposób identyfikują się z Kościołem. Dlatego tak bardzo zależy mi na tym, żebyśmy jako dziennikarze nie tylko tropili grzech, ale także pokazywali dobro. Tak widzę swoją rolę.

Jako rzecznik jest ojciec reprezentantem całego Kościoła, a przynajmniej wiele osób tak będzie ojca postrzegać, a więc i księdza Bonieckiego, i księdza Isakowicza-Zaleskiego, i Terlikowskiego, i Nosowskiego, i arcybiskupa Jędraszewskiego, i arcybiskupa Rysia, i *W drodze*, i *Tygodnika Powszechnego*.

14. Nigdy nie twierdziłem i nigdy tak nie powiem, że Kościół jest monolitem. Episkopat też nim nie jest. To kolegium biskupów, a każdy z nich ma autonomiczne poglądy i ma prawo je wyrażać. To dobrze, bo to stwarza miejsce na dialog, wymianę poglądów i szukanie dobra.

Pod warunkiem, że będziemy chcieli go szukać.

15. Mamy czasem przekonanie o prawdzie i chcemy, żeby inni się do niej dostosowali. To skutkuje podziałami, których doświadczamy w Polsce. Winę za to ponosimy także my, dziennikarze. Nie wiem, co z tym zrobić. Możemy sobie skakać do gardeł i pokazywać, że ci są dobrzy, a ci drudzy są źli, my jesteśmy konserwatywni, a tamci są progresywni. Każdy będzie miał swoją rację. Tylko wtedy nie mówmy o nas jako o wspólnocie katolickiej, czyli powszechnej, to znaczy takiej, w której każdy powinien się zmieścić.

Wiemy, że tak dzisiaj nie jest.

16. Ale chciałbym, żebyśmy na tę drogę próbowali wejść. Zrobimy to tylko wtedy, kiedy coś się stanie w Kościele w Polsce – nie tylko na poziomie hierarchii, ale także w ludziach na dole, dla których Kościół oznacza czasem tylko: przyjść w niedzielę na mszę świętą i po czterdziestu pięciu minutach wrócić do domu.

Tyle tylko, że ten Kościół na dole, składający się z wielu świadomych i oddanych osób, czuje dziś złość, bo to z Konferencji Episkopatu Polski wychodzą listy, których wymowy nie rozumieją, bo członków episkopatu nie stać na słowo „przepraszam”, kiedy jest mowa o skandalach seksualnych, a zamiast tego mogą usłyszeć, że dzieci same szukają miłości i prowokują swoim zachowaniem.

17. My – nasza trójka – możemy pokazać, że to nie jest cały Kościół. Nie jest nim nawet najbardziej świątły przedstawiciel tego Kościoła, który mówi we własnym imieniu, raniąc innych. Kościół jest wtedy, kiedy między nami jest Chrystus. A On chce pojednania. Co do tego nie ma wątpliwości. Od nas zależy, co i jak będzie się mówić o Kościele. Nie tylko od tych, którzy się wypowiadają na konferencjach prasowych.

Nie gotowało się w ojcu, kiedy słyszał tak niefortunne wypowiedzi biskupów?

18. Jest mi przykro, że czasem się w Kościele nie szanujemy. I ten brak szacunku wypowiadamy bardzo głośno. Bardzo mnie to boli.

19. To, że ktoś wypowiada oficjalnie jakieś zdanie z pozycji autorytetu, nie oznacza wcale, że jest specjalistą we wszystkich dziedzinach i na wszystkim się zna. Zatem tak, czasami się we mnie gotowało i z pewnymi rzeczami się nie zgadzałem i nie zgadzam się nadal. Tam, gdzie będę mógł, będę o tym mówił. Ale wolałbym o tym mówić, tak jak uczy Ewangelia, w cztery oczy temu, kto popełnił grzech, kto popełnił zło, choć jest to bardzo trudne. Nawrócenie serca jest skuteczniejszą bronią w walce ze złem, niż podsycanie sensacji i eskalowanie napięć, jak to czasem robią media.

Podszedlby ojciec do biskupa, księdza profesora czy proboszcza i powiedział...

20. ... że się z nim nie zgadzam. I proszę tę wątpliwą wypowiedź odwołać albo zmienić, bo szkodzi ksiądz mnie, sobie i wspólnocie Kościoła, którą jesteśmy.

Życzymy powodzenia, zwłaszcza że wciąż pojawiają się nowe problemy i episkopat jest na cenzurowanym.

21. Nieraz słyszałem, że będę pracował na polu minowym. Mam świadomość, że te miny będą wybuchać. Z pokorą przyznaję, że nie jestem z wykształcenia saperem i nie znam się na rozbijaniu bomb, także episkopatowych czy ogólnokościelnych, jeśli takie się pojawiają. To nie jest moje zadanie. Ja bym chciał, żeby pomogli mi ludzie, którzy się na tym znają. Czy mi się uda? Nie wiem.

Czy ta rozmowa podlega ocenie przez kogoś trzeciego, czy ojciec sam ją autoryzuje?

22. Na razie nie słyszałem o żadnej cenzurze, którą by na mnie nałożono, i mam nadzieję, że się to nie stanie.

XVIII.

REGULAMIN RZECZNIKA KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI

§ 1

Rzecznik KEP jest powołany do przedstawiania w środkach przekazu informacji o działalności Konferencji Episkopatu Polski oraz jej opinii i stanowisk w sprawach i problemach, co do których taki pogląd lub stanowisko zostało wypracowane. Kieruje on Biurem Prasowym KEP, którego jest Dyrektorem i troszczy się o właściwy obraz Kościoła w środkach przekazu. Ponadto jest odpowiedzialny za redagowanie i wydawanie urzędowego organu Konferencji: "Akta Konferencji Episkopatu Polski".

§ 2

Rzecznik KEP jest powoływany przez Zebranie plenarne, po uprzednio wyrażonej zgodzie przez biskupa diecezjalnego lub wyższego przełożonego zakonnego. Powinien odznaczać się odpowiednimi przymiotami, które są niezbędne do wypełniania tej funkcji. Kandydatów na to stanowisko przedstawia Sekretarz Generalny KEP, jednakże ostateczny osąd o zdatości kandydata należy do Zebrania plenarnego. Obejmując urząd rzecznika składa przysięgę dotyczącą zachowania tajemnicy odnośnie do spraw związanych z wykonywaną pracą. Przysięgę składa osobiście wobec Sekretarza Generalnego KEP.

§ 3

Po upływie każdego roku urzędowania, w ustalonym terminie, rzecznik KEP przedstawia Zebraniu plenarnemu sprawozdanie dotyczące pełnionej funkcji oraz działalności Biura Prasowego. Powyższe sprawozdanie przekazuje też, na miesiąc wcześniej, Sekretarzowi Generalnemu.

§ 4

Z ważnej przyczyny, na wniosek Sekretarza Generalnego, rzecznik KEP może być odwołany przez Zebranie plenarne podczas pełnienia funkcji. O wystarczalności przyczyny decyduje Zebranie plenarne.

§ 5

Rzecznik KEP za swoją działalność odpowiada przed Konferencją Episkopatu Polski, jednakże w wypełnianiu swych zadań rzecznik jak i kierowane przez niego Biuro Prasowe bezpośrednio podlegają Sekretarzowi Generalnemu KEP, z zachowaniem postanowień p. 79 Regulaminu KEP. On też wyraża zgodę odnośnie do zatrudnienia poszczególnych osób w Biurze Prasowym.

Rzecznik KEP poprzez Biuro Prasowe utrzymuje stałe kontakty z Katolicką Agencją Informacyjną i z wszystkimi innymi osobami i instytucjami odpowiedzialnymi za środki przekazu.

§ 7

Rzecznik KEP wypowiadając się w imieniu Konferencji Episkopatu Polski ma obowiązek zachować jej opinię. Jest on bowiem wyrazicielem stanowiska Konferencji w danej sprawie. Zachowując kompetencje innych osób i instytucji kościelnych rzecznik nie może formułować opinii i stanowisk w ich imieniu.

+ P.L.

2

§ 8

Rzecznik KEP nie komentuje opinii, czy też stanowiska Konferencji. Dba natomiast o to, aby bez zniekształceń dotarło ono do opinii publicznej. W swych wypowiedziach rzecznik nie jest oficjalnym przedstawicielem Kościoła, czy też Konferencji Episkopatu.

§ 9

Treść swoich wystąpień rzecznik uzgadnia zawsze z Sekretarzem Generalnym. Sekretarz Generalny decyduje też o tym kiedy i w jakiej formie, poza przewidzianymi niniejszym Regulaminem, rzecznik informuje opinię publiczną o stanowisku Konferencji Episkopatu Polski lub o sprawach Kościoła.

§ 10

Rzecznik KEP bierze udział w Zebraniach plenarnych KEP, zachowując "sub secreto" treść obrad. W szczególnych przypadkach, wskazanych przez Prezydium Konferencji może on być zwolniony z uczestnictwa w obradach, czy to z całości, czy też z ich części.

§ 11

Za zgodą Przewodniczących, rzecznik może uczestniczyć w pracach poszczególnych Komisji, Rad i Zespołów Konferencji Episkopatu Polski oraz informować środki przekazu o ich działalności.

§ 12

Po uprzednim uzgodnieniu z Sekretarzem Generalnym rzecznik KEP może również uczestniczyć w rozmowach Państwo-Kościół, informując opinię publiczną, na zasadzie wzajemności za stroną państwową, o ważniejszych tematach spotkań, z zachowaniem kompetencji Stolicy Apostolskiej.

§ 13

W porozumieniu z Sekretarzem Generalnym lub na jego polecenie rzecznik organizuje konferencje prasowe dla dziennikarzy, podczas których przedstawia stanowisko Konferencji Episkopatu Polski w ważnych sprawach kościelno-społecznych, bądź też prezentuje nowy dokument kościelny. W tym też celu, o ile zachodzi taka potrzeba, uczestniczy w programach radiowych i telewizyjnych.

§ 14

We współpracy z Prezydium Konferencji, wypracowuje zasadnicze linie polityki informacyjnej Konferencji Episkopatu Polski.

§ 15

Rzecznik KEP podejmuje współpracę z rzecznikami prasowymi poszczególnych diecezji, instytutów życia konsekrowanego oraz ruchów i stowarzyszeń kościelnych.

§ 16

Po uprzednim uzgodnieniu z Sekretarzem Generalnym rzecznik, w ramach działań ewangelizacyjnych, organizuje spotkania informacyjno-formacyjne dla dziennikarzy i osób pracujących w środkach przekazu.

+ P.L.

3

§ 17

Rzecznik KEP podejmuje współpracę z rzecznikami i Biurami Prasowymi innych Konferencji Biskupów.

§ 18

Rzecznik KEP zostaje zatrudniony przez Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski na pełny etat i pełni swoją funkcję zgodnie z art. 35 Statutu Konferencji Episkopatu Polski i pkt. 5, 63 oraz 64 Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski.

§ 19

Regulamin niniejszy obowiązuje ad experimentum na okres jednego roku.

+ Piotr Libera
+ Piotr Libera
Sekretarz Generalny
Konferencji Episkopatu Polski

Warszawa, dnia 19 stycznia 1999 r.

XIX.

Teks wspomnieniowy nt. Joaquína Navarro-Vallsa
pt. *Remembering Joaquín Navarro-Valls*
autorstwa George'a Weigla,
opublikowany w książce:
R. Navarro-Valls, *Navarro-Valls, el portavoz. Testimonios de sus amigos,*
Madryt 2019

1. No knowledgeable student of modern Catholic history will dispute the claim that Joaquín Navarro-Valls was the most successful Director of the Holy See Press Office in the history of that institution. The reasons why tell us something about this remarkable man, and about the pope he served, St. John Paul II.

2. Navarro brought to the *Sala Stampa della Santa Sede* a distinctive set of skills and credentials. He was an intellectually sophisticated Catholic layman, well-formed in the Church's teaching, intellectually engaged by its theological explication, and committed to it as a way of life that led to happiness and, ultimately, to beatitude. He was a skilled professional in two demanding fields, psychiatry and journalism, and enjoyed the respect of his peers in both medicine and the press. He was an attractive personality, warm and humorous, yet he was also strong enough to make a sometimes-rowdy Vatican press corps behave itself and to push back skillfully against a sometimes-recalcitrant Roman Curia. He did not panic in crises and he was at his best when his job was most difficult. He had the confidence of the man for whom he worked, John Paul II, and they shared a mutual affection grounded in a common Catholic faith and mission.

3. Perhaps most importantly, Joaquín Navarro-Valls took up his position in 1984 knowing that change was imperative – and that John Paul II would support him in making the necessary changes in Vatican communications. A very accomplished curialist and John Paul's secretary of state, Agostino Casaroli, once said of the press, "We don't really care what they write as long as we can do what we want to do." That may have been the case when Cardinal Ercole Consalvi represented the Holy See at the Congress of Vienna in

1815, where he and others re-drew the map of Europe after the Napoleonic Wars – and did so without any public scrutiny. But the days of such aristocratic hegemony were long gone, and Navarro understood that what “they” wrote (and broadcast, and live-streamed, and put on the Internet) had a great deal to do with perceptions of what the Church taught and what the Church did. Those perceptions, in turn, shaped the terrain on which the Catholic Church had to work for the salvation of souls and the healing of the world in the late twentieth and early twenty-first centuries. Good media relations could help the Church tell its story, make its evangelical proposal, and help bend history’s curve in a more humane direction. Bad media relations impeded the proclamation of the Gospel and created obstacles to the Church’s action in world affairs. Knowing that, Joaquín Navarro-Valls became both a successful Director of the Holy See Press Office and an influential member of John Paul II’s inner team of counselors.

4. That the first layman to hold the position of papal spokesman could have had such an impact also tells us something about St. John Paul II.

5. Karol Wojtyła was an extraordinary man in many ways, but especially in his ability to think “outside” his personal experience and perceive things one might not have thought him likely to understand. He was a devoted priest and bishop who did not divide the Church into separate boxes labeled “clergy” and “laity.” He was a dedicated celibate with a profound understanding of the dynamics of human love, especially as experienced by women. He never lived in a mature democracy but he had a keen understanding of the cultural conditions that make it possible for democracies to flourish. He lived outside the modern economy and never wrote checks or used a credit card; yet he grasped the dynamics of post-industrial economic life and reshaped the Church’s social doctrine in a more empirically sensitive key. And while he spent his pre-papal adult life contending with the rigidly controlled and censored media of communist-era Poland, he intuitively understood the importance of the press and the broader media environment for the Church.

6. When Wojtyła was elected Bishop of Rome in 1978, the Vatican press operation was, to put it charitably, primitive, and seemed more interested in keeping the media at bay than in getting the Church’s story told well. This was in part a function of the attitude expressed by Casaroli, that the press really doesn’t count in the world of affairs; it was

also a function of incompetence. Papal spokesmen were ill-prepared for their job because they had no experience relevant to doing the job. The mechanisms of the *Sala Stampa*, reflecting the languid, Italianate character of the Roman Curia, seemed to operate in slow-motion and had no idea of how to anticipate news and thus help frame a story in a positive way. Joaquín Navarro-Valls was able to change that and to make the *Sala Stampa* an effective partner in the papacy's mission, because he and John Paul II shared a different idea of the Church and the papacy, rooted in the teaching of the Second Vatican Council and Navarro's experience as a numerary of Opus Dei.

7. As Navarro once put it to me, he and John Paul understood the relationship between the papacy and the media in dialectical terms. Vatican II had made it clear that the Pope had to speak to the world as well as the Church; it had also taught that the Pope is not a king but a man who emerges from the Church and the priesthood – so the Pope is fundamentally a teacher and sanctifier of the world, not a politician operating as other world leaders. And what the world had to see in the Pope, first and foremost, was the power of the sacraments at work within him. In order to display this power, the Pope had to be open to media scrutiny, even as his spokesman had to explain the religious, catechetical, or theological rationale for why the Pope did or said this or that to a press corps accustomed to thinking of a pope as another form of prime minister or president.

8. In an open, honest, professional relationship, Navarro understood, the press would be able to do its job while the Pope would have new ways of getting his message out to the world and the Church. That this method could have a considerable impact on world politics was demonstrated by the role the Church and the Holy See (and Joaquín Navarro-Valls) played before and during the 1994 U.N. World Conference on Population and development at Cairo and the 1995 World Conference on Women in Beijing; in both cases, effective Vatican communications and Navarro's unofficial diplomacy thwarted the efforts of major world powers to enshrine grave wrongs like abortion as "rights" under international law.

9. As I look back over the notes from many conversations with Joaquín Navarro-Valls, I am struck by the breadth of territory we covered as he helped me prepare both volumes of my John Paul II biography, *Witness to Hope* and *The End and the Beginning*.

10. At the beginning of our collaboration, Navarro was one of my guides through the labyrinth of the Roman Curia. He had a penetrating insight into its deeply-ingrained institutional habits. And he helped me to understand that, at least at that moment in history, its lethargy and the curial reluctance to cooperate with a biographer like me were less a matter of rascality or corruption than they were of what he termed the “human environment” of Vatican life. Like John Paul, Navarro-Valls was quite aware of how shattering it had been for the Italians who dominated the Curia to lose the papacy, and how difficult it was for them to adjust to a non-Italian pope – and a Spanish layman as papal spokesman. So it was best, he often suggested, to try to make the balky curial machinery work for you, even if that required a certain amount of massaging egos and even if the pace was slower than one would have liked.

11. This sometimes required great patience. I remember being stunned when Navarro told me that the cardinal secretary of state, Angelo Sodano, had said offhandedly, in Navarro’s presence, that “the *stranieri* [foreigners] don’t really fit in well here.” Others might have vocally challenged such a crude observation; Navarro simply let it pass, even as it must have taught him an important lesson. At the same time, lines had to be drawn when lethargy became obstruction or when aristocratic snobbery threatened to impede John Paul’s determination to make his house the Church’s house, where he could meet the Church’s people and get information he was unlikely to get from official channels. One curial monsignor, later a nuncio, complained of John Paul’s constant meeting with various individuals and groups, saying that “this used to be a place of respect and good taste; now it’s Campo dei Fiori.” Navarro brushed that away, too, saying that of course it was Campo dei Fiori, for the Church had to be in the world in order to convert it, and the Pope had to know what was going on in the world in order to bear witness to Christ in it. In this sense, Joaquín Navarro-Valls understood what John Paul II meant by the “New Evangelization” long before the Pope used that phrase.

12. Navarro was my teacher in other ways. He confirmed my sense that the “holy conspiracy” theory about John Paul and Ronald Reagan, promoted by Carl Bernstein and Marco Politi, was “rubbish” (a favorite Navarro word for nonsense): John Paul and President Reagan had pursued “parallel paths” toward a peaceful resolution of the Cold War, but their methods were quite different. Navarro explained to me how, with respect to the papacy and Italian politics, John Paul II had “broadened the Tiber,” extracting the

Curia and the Italian bishops from their machinations in local and national politics and challenging the Italian Church to reconvert Italy – a task in which the Polish pope took a leading role.

13. He was perhaps most helpful in deepening my understanding of how John Paul conducted his life and his papacy. The Pope’s intense prayer life and insatiable intellectual curiosity led to him spend a long time trying to understand a problem or issue from the inside, before attempting to address it. John Paul was a master of time-management, who lives his days in carefully scheduled minutes. He understood the importance of the medicine of humor when things got difficult, and he was determined not to let the old-fashioned bureaucratic machinery he had inherited depress him – or change his conviction about his obligations. John Paul’s ability to focus on the things he really cared about, rather than letting himself be ground down by internal opposition or curial incompetence, was another aspect of his pontificate that Navarro underscored: focusing on the big picture, rather than bureaucratic trivia, kept the pontificate moving forward when it might otherwise have stalled or ground to a halt.

14. Perhaps my most fascinating conversations with Joaquín Navarro-Valls involved his role as an unofficial papal diplomat, working in Cuba to make arrangements for John Paul II’s historic visit to that island-prison in January 1998. Fidel Castro was not an easy man to deal with, but Navarro seems to have handled him with grace, wit, and just enough toughness to gain the Cuban dictator’s respect.

15. Told to address Castor as “Commandante,” Navarro insisted on calling him “Mr. President” – a clear signal to the Cubans that, as he put it later to me, “I’m not going to play on your linguistic or ideological turf.” When the discussion turned to the January 1998 visit, Navarro deftly put the burden of the visit’s outcome on the man known as *El Jefe*, saying that the papal visit was a fact and that “it is in the interest of Cuba that this visit be a great success – Cuba should surprise the world.” That appeal to Castro’s vanity seemed to work. When Navarro followed up by raising the question of Christmas 1997 being a public holiday for the first time since the Cuban Revolution, Castro balked, saying that it was sugar cane harvesting season and he couldn’t let people off work. Once again, Navarro knew which card to play: “But the Pope would like to thank you publicly for this when he arrives at the Havana airport.” *El Jefe* conceded, muttering that “It’s just for this

year,” and Navarro, who knew when to accept victory quietly, quickly replied, “Fine, we are grateful, we shall let next year take care of itself.” When Castro said that getting visas for priests wanting to come to Cuba before the visit would take time, Navarro said that they were needed now to help prepare the people and make the papal visit a success. Castro asked, “How many do you need?” Navarro, who admitted to me that he was taking a stab in the dark, replied, “Half of those on the waiting list.” And a few days later, fifty-seven visas were granted: exactly half those on the waiting list.

16. These exchanges on issues, which lasted long into the small hours of the morning, were punctuated by the standard Castro lectures about American aggression, the American trade embargo, the evils of capitalism, the glories of the Cuban Revolution, and so forth. Navarro, who as a Spaniard and a psychiatrist had an intuitive sense of important aspects of Castro’s character, thought that the Cuban’s “exaggerated sense of honor” made him a “prisoner of his own history” for whom it was too late, personally and historically, to stop fighting what he had been fighting for decades, no matter how unsuccessfully. This did not make Castro any less responsible for his crimes; but it did suggest that the way to make January 1998 a success for the Church and John Paul II, and to open up some space for freedom in Cuba, was to work with, rather than against, the grain of Castro’s pride and passions. Thus Navarro turned to advantage the information he had gotten from various ambassadors to Havana, that their governments were waiting until the end of January [1998] to redefine their policy toward Cuba. Casually mentioning this to Castro, as if it were something the dictator obviously knew already, Navarro thus gained more leverage for Cuban cooperation, with the regime allowing people to come to papal events freely and broadcasting the events on Cuban radio and television.

17. In Cuba, the layman and informal intermediary, Navarro, was able to accomplish more than conventional diplomacy could likely have achieved. But he was not above letting the Cuban dictator know that sycophancy was not a tactic he would ever adopt. So at three o’clock one morning, after six hours of negotiation, a bleary-eyed papal spokesman said to the Cuban dictator, as Castro was seeing him out, “Mr. President, your great mistake was not in making Coca-Cola the official sponsor of the Cuban Revolution.” *El Jefe*, to whom no one had spoken that way in forty years, laughed.

18. In the final analysis, Joaquín Navarro-Valls was an extraordinarily successful papal spokesman and unofficial diplomat because he and the Pope he served shared a common vision of the Church's role in the late modern world and how Catholicism's evangelical mission, which included the Church's public witness with both dictators and democrats, could be advanced by a carefully crafted and skillfully executed communications strategy. They also trusted each other, spoke regularly, and could explore issues, personalities, and strategies together within a bond of friendship and confidence. Any future pope and future director of the Holy See Press Office looking for a template to make Vatican communications work in service to the Church's mission need look no farther than the historic – and historically consequential – partnership between Pope St. John Paul II and Dr. Joaquín Navarro-Valls.

Material informacyjny dla wykładowców warsztatów rzeczników z 2021 r.

WARSZTATY DLA RZECZNIKÓW INSTYTUCJI KOŚCIELNYCH - MATERIAL INFORMACYJNY DLA WYKŁADOWCÓW -

O warsztatach rzeczników i ich uczestnikach

Nieco historii

Szkolenia dla rzeczników zakonów po raz pierwszy zorganizował w Krakowie w 2007 roku o. Jan Szewek, franciszkanin. Rok później zaprosił do grona wykładowców Monikę Przybysz z UKSW w Warszawie. Od 2009 r. z inicjatywy rzecznika KEP, ks. Józefa Klocha, do grupy o. Jana dołączyli rzecznicy diecezji; trzy lata później także rzecznicy innych instytucji kościelnych, kanclerze kurii oraz wyżsi przełożeni zakonów i zgromadzeń.

Czym są spotkania rzeczników?

Warsztaty to zwykle ponad 20 godzin zajęć prowadzonych przez wykładowców. Uczestnicy spotkań słuchają wykładów, uczestniczą w praktycznych ćwiczeniach oraz wymieniają się także własnymi doświadczeniami.

Kim są uczestnicy?

Na spotkania przyjeżdżają katolicy świeccy, siostry zakonne i zakonnicy oraz księża. Niemal wszyscy ukończyli studia wyższe lub kursy w zakresie dziennikarstwa, PR-u, *media relations* czy teologii środków społecznego przekazu. Niektórzy są doktorami w ww. dziedzinach. Kilku jest także wykładowcami na uczelniach wyższych. W ostatnich latach przed pandemią przyjeżdżało 75-100 uczestników warsztatów. Ze względu na różny staż uczestników byli czasem dzieleni na dwie grupy – początkujących i zaawansowanych. W roku 2020 oraz obecnym warsztaty są organizowane wyłącznie online.

Kim są wykładowcy?

Zapraszamy na warsztaty specjalistów różnych dziedzin – wykładowców akademickich, dziennikarzy i prawników. Dotąd gościliśmy m.in.: K. Ciesiołkiewicza, A. Gajadhura, B. Grysiak, D. Holecą, Z. Lazara, A. Łaszyna, M. Markiewicz, A. Milczarz, E. Mistewicza, R. Mazurka, D. Nowaka, P. Pluskę, B. Rymanowskiego, M. Sokołowskiego, P. Szefernakera, M. Zająca.

Dotychczasowe tematy wiodące (od 2009 r.)

- Rozwiązywanie sytuacji kryzysowych w Kościele
- Dobrze o Kościele. Budowanie pozytywnego wizerunku działalności diecezji i zakonów
- Kościół na wizji. Warsztaty telewizyjne dla rzeczników instytucji kościelnych
- Web 2.0 dla Kościoła. Warsztaty internetowe i telewizyjne dla rzeczników instytucji kościelnych
- *Crisis management* w Kościele w Polsce
- Pedofilia (ochrona dzieci) a Kościół w Polsce
- Nowe technologie, media społecznościowe i internet w pracy rzecznika prasowego instytucji kościelnej
- Social media / Dyplomatyczny *savoir-vivre* / Crisis management
- Wideo (live), social media i WWW, analityka
- Komunikacja kryzysowa
- Kościół nadal w kryzysie

Organizatorzy:

ks. prof. ucz. dr hab. Józef Kloch, wykładowca UKSW, rzecznik Konferencji Episkopatu Polski (2003-2015)
prof. ucz. dr hab. Monika Marta Przybysz, wykładowca UKSW, specjalista ds. public relations
o. Jan Maria Szewek, rzecznik prasowy Krakowskiej Prowincji Franciszkanów, specjalista ds. public relations
Katarzyna Ferens, manager (warsztatyrzecznikow@gmail.com)

Konsultacje w sprawie wykładów (najlepiej telefonicznie) – ks. Józef Kloch: 600 032 432;
jwkloch@gmail.com